INSTRVCTORII

CONSCIENTIAE

R. P. F. LVDOVICI
LOPEZ

ORDINIS PRAEDICATORVM

Prouinciæ Hiſpaniæ in ſacra Theologia Præſentati,

PRIMA PARS.

Opus vndique ſumma pietate & eruditione non vulgari refertum.

In quo reſolutiones & celebriores ſententiæ Conciliorum, veterum Patrum, Theologorum, Iuriſconſultorum, ad Conſcientiæ Inſtructionem ſolertiſſimè colliguntur.

Nunc varijs locorum authoritatibus, locupletatum,
Opera
PETRI MATTHÆI I. V. D.

Acceſſit eiuſdem ſub calce operis de iudicibus Lectio.

Cum duplici Indice locorum communium, & materiarum vtriuſque partis copioſiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

B A

BRIXIAE,

Apud Petrum Mariam Marchettum. M D XCIIII.

De conſenſu Superiorum.

ILLVSTRI,
ADMODVMQ. REVERENDO
D. D. IACOBO LVCIAGO
ECCLESIAE CATHEDRALIS BRIXIAE,
Cantori, & Canonico digniſsimo.

Petrus Maria Marchettus.

EX omni librorum genere, Iacobe Luciage, vir ornatiſsime, quos, vt prope innumerabiles iam extare, ita plures etiam exire in dies ſingulos cernimus, equidem illos longè plurimi, & facio, & faciendos puto, in quibus de Chriſtianis officijs (vulgo Caſibus Conſcientiæ) doctè diligenterque diſputatur. Siue enim materiæ ſpectetur grauitas, ſiue decernendi, quæ in ijs requiritur, maturitas, ſiue denique ipſa legentium vtilitas, nullius prorſus argumenti liber, humana compoſitus induſtria, reperietur, quem cum illis, qui de huiuſmodi officiis agunt, vel minima ex parte comparare poſsis. Sunt, qui diuina continent myſteria, valde illi quidem graues ac dignitate præſtantes; ſed quotuſquiſque eos diligenter ac perpetuò vt legat, rectè vnquam intelligit? Sunt, qui naturales quæſtiones, & philoſophorum dogmata perſequuntur, iucundi, nec omnino inutiles; fateor; at non item neceſſarij. Sunt qui ius ciuile, & eas, quæ in humanis negotijs oriuntur, controuerſias definiunt, ad hominum inter ipſos ſocietatem conſeruandam vtiles; ſed ijdem ad æternam ſalutem, quò referre omnia debemus, quantulum, quæſo, habent, quod conducat? Mitto nunc medicos, mitto hiſtoricos, mitto omnes illos; quibus ad humanitatem informari iuuentus ſolet; qui tametſi contemnendi non ſunt, tamen, quam nihil, vel certè quam parum illam noſtri partem, qua verè homines ſumus, adiuuent, nemo ignorat. At verò Caſus Conſcientiæ qui tractant, ij de-

mum ita ſunt graues, vt tamen facile intelligantur; ita iucundi, vt tamen neceſſarii; ita poſtremo vtiles cum ad alia, tum ad huius vitæ curſum gubernandum, vt viam & monſtrent, & muniant etiam ad æternam. Quo magis vt ipſe lætor, ita aliis etiam lætandum cenſeo, in hoc etiam ſtudiorum genere, quemadmodum in aliis per multis, multorum quotidie & ingenia magis acui, & iudicia perfici. Nam cum ſuperioribus ætatibus vix ſingulos, qui hanc facultatem ſectarentur, reperire poſſes, noſtris hiſce temporibus non ſolum multi in eam ſummo ſtudio incumbunt, ſed ita etiam florent atque excellunt, vt ad ſummam eorum cognitionem & laudem nihil iam addi poſſe videatur. Quæ quidem me ratio mouit, vt operæpretium me facturum putarem, ſi, quemadmodum antea ex Doctorum hominum monumentis alia multa ac præclara, ita nunc ea, quæ de caſibus tradita, & quidem ex his recentiſsima quæque potiſsimum typis excuderem atque euulgarem. Eiuſmodi eſt egregium hoc opus eruditiſsimi viri LVDOVICI LOPEZ, quod INSTRVCTORIVM CONSCIENTIAE inſcriptum, in lucem nunc iterum meis ſumptibus emitto. Quod cum viro inſigni & bene de hoc ſtudiorum genere merito dicare ſtatuiſſem, tu vnus inter cæteros eminere mihi viſus es; quippe qui non modo hanc diſciplinam optime calles, verum etiam moribus ac probitate ita inter tui loci atque ordinis homines excellis, vt ad rectè inſtruendam conſcientiam quaſi exemplar aliquod, & bono quodam omine lux omnibus propoſita eſſe videare. Accipe igitur, mi Iacobe, hoc a tui ſtudioſiſsimo Marchetto munus, ſi molem ſpectes, non magnum; ſi dantis animum, non exiguum; ſi materiam atque opus, plane te tuoque ſtudio ita dignum, vt non mea cura ac diligentia quæſitum, ſed diuinitus hoc mihi datum, tali viro quod offerrem, & libenter fatear, & vehementer gaudeam. Vale. Brixiæ quarto Idus Februarij 1594.

R. P. DIDACO
DE CHAVES
MAGISTRO,

Ac Sereniſsimi atque Catholici Hiſpaniarum Regis noſtri Philippi confeſſori digniſsimo.

Frater Ludouicus Lopez ordinis Prædicatorum perpetuam in Chriſto fœlicitatem.

REVERENDISSIME Pater, Quoniam iam vſu ſolenni receptum eſt, vt qui lucubrationes ſuas in lucem edere parant, alicui ampliſsimæ dignitatis perſonæ dedicent atque offerant, neque id abs re vſum induxiſſe crediderim, ſed id inoleuiſſe ad inſtar eorum, qui ſuos tenellos fœtus, vtpotè debiles, atque imbecilles exiſtimantes, ac perinde ſingulari ope, ac protectione indigere intelligentes eis perſonis fouendos concredunt, quæ præ ſua egregia authoritate, & præſtantia potentes ſunt eis extimationem, & fauorem non modicum conciliare, atque ſub ſua vmbra protegere, & mordaces arcere, & à liuidorum morſibus tutari, ad inſtar quoque eorum agricolarum, qui tenellas plantas cum inſeruerint, cum cœperint adoleſcere, quouſque vegetentur aliquo firmo fulcimento eas firmare curant, ne præ teneritudine flante aduerſo vento verſus humum inflexæ decidant, ramoſque contortos ſubmittant, nec erigantur in comam, ideò cum per plures annos ex eo tempore, quo me tuum ſubditum habuiſti in conuentu Abulenſi, vbi Prioris ſtrenui, atque digniſsimi vices agebas, in euoluendis quibuſcunque ſelectis Authoribus, tam modernis, quàm antiquis ſim verſatus, magna doctrinæ eorum ſupellectili cum me vidiſſem aliquantiſper adauctum, cumque omnia ea notabilia, quæ ex ſingulis doctoribus congeſſeram non modico exhauſto ſudore, veluti rudem, & indigeſtam materiam eſſe conſpexiſſem, interiori quodam impulſu addactus, cœpi ea elaborata magis atque collimata ad ſeriem, & ordinem cuiuſdam libri, quem Inſtructorium Conſcientiæ, eo quod omnes materiæ in eo contentæ ad conſcientiæ directionem, inſtitutionemque attinebant, appellare viſum eſt, redigere, adiunctis etiam meis lucubrationibus, quarum doctrina, qui me per tot annos audire in ſcholis legentem diſcipuli allecti tanquam paruuli enutriti lacte materno efflagitarunt obnixè, vt in lucem ederentur.

Quo

Quo ingenti labore, & non abſque magna animi defatigatione expedito, cogitanti mihi, quemnam meæ tenellæ fœturæ certum, & inſignem patronum pararem, tu ſolus Pater mi Reuerendiſsime, occuriſti, quo tanto donato fautore tutè in lucem prodeat, fœliciter incipiat, proſpere procedat, excipiaturque beneuolè. At pluribus nominibus ſic eligendo patronum talem meæ editioni benè conſultum eſſe putaui, tum quia magno deſiderio angebar ſigno aliquo teſtandi meam erga te obſeruantiam, & pietatem conceptam iam inde à quo tempore tuorum ſubditorum minimus licet eſſe cœpi, iam enim exinde tua eſt mihi humanitas cognita, & explorata benignitas, quæ mihi pro muro contra liuoris impetus erit. Tum quia magnificus ſemper fuiſti ſtudiorum Mecœnas, & beneuolo animo, bonarum litterarum ſtudioſos proſecutus es, fouiſti, aluiſti, ornaſti, licet id tituli, ſcilicet, ſtudioſi non audeam mihi vendicare, ſpero tamen pro tua ſingulari benignitate propitius eris. Tum denique, vt quia materia huius libri ad confeſſores maximè ſpectat, cui nam aptius eum tutari congruit, quam tibi confeſſorum optimo, & regio? non quod in hac parte noſtro opere indigeas, nec noſtro Inſtructorio Conſcientiæ opus ſit tibi, ſed quia mihi, & illi, vtpote ignotis, tua perilluſtri authoritate opus eſt. Ideò illud tibi dedico, & quidquid in eo habeo. Imo cum nec me ipſum habeam (ſum enim quidquid ſum tuus) nihil aliud me feciſſe credas, niſi quod debebam apponere tibi, quod tuum eſſe opto, ſicut ego tuus ſum. Vale fœlix.

PRO-

PROLOGVS SVPER LIBRVM INTITVLATVM INSTRVCTORIVM CONSCIENTIAE.

BENEVOLO, PIOQVE LECTORI, F. LVDOVICVS LOPEZ in ſacra Theologia Preſentatus Prouinciæ Hiſpaniæ ordinis Prædicatorum, Sal. in Domino Ieſu Chriſto.

NOVERIS pie, & candide Lector, huius rei gratia animum ad has meas edendas in lucem lucubrationes hactenus cum tineis in angulis corrixantes me appuliſſe, ne mihi & vitio, & culpæ daretur, (ſi cum omnia, vt viſibilia & inuiſibilia à ſummo vſque deorſum complectamur, ſuæ bonitatis communicationi inſiſtant) ego ſolus ſi quid mihi ſuppeteret communicandum Tyronibus indigentibus, ſubterfugerem impartiri. Nam cum aſſidua lectio grauium doctorum quibus cum diu noctuq; ſum verſatus, me alioquin inutilem, & ignarum feciſſet alicuius lucis doctrinæ participem (nullum eſt enim fere egregiorum doctorum ſiue antiquorum, ſiue modernorum opus ad conſcientiæ inſtructionem attinens, quod has meas effugerit manus, quodque non perlegerim, & euoluerim, ſelectaſque ſententias ex eo non exceperim, & tam alueolis, quam memoriæ meæ armariolo non mandauerim, cumq; per tot vitæ meæ annos (ſum etenim iam ætatis prouectæ) non mediocre doctrinæ peculium congeſſiſſem adiunctis etiam meis lucubrationibus, quarum doctrina, qui me audiere in ſcholis legentem diſcipuli allecti tanquam paruuli enutriti lacte materno efflagitarunt obnixè, vt in lucem ederentur, ſic animum meum induxi, rem non ingratam, ſed forſitan acceptam multis me eſſe facturum ſi omnes morales dubitationes reſolutu neceſſarias, non vnicuique peruias, ſcitu tamen dignas in varijs voluminibus doctorum grauium, per ſe ſigillatim magni extimatis, ſparſim contentas, in hoc meo nouo libro Inſtructorium Conſcientiæ, ideo intitulato, clariori quo poßem ſtilo mihi genuino, ſerie, & ordine diſtinctis congregarem, vt varijs alijs negotijs præoccupatis per varios libros diuagandi ad reſolutiones caſuum, & dubiorum intricabilium adinueniendas neceſſitas ſubtraheretur, & anxius labor.

Huius rei gratia hoc ſingulariter in hoc meo opere præſtare curaui, vt cum pertractandam ſuſceperim materiam (pertracto autem multas, & varias, ſcilicet de pœnitentia, de diſpoſitione ad adminiſtranda ſacramenta, & ea ſuſcipienda, de amore erga Deum, & proximum, de voto, de iuramento, de bello, de homicidio, de furto, de obligatione reſpondendi ad cenſuras, vel interrogata a iudice, de peculio an religioſi habere illud poßint, de rebus inuentis, de venationibus, de tributis, de ludo, de materia reſtitutionis cum infinitis particularibus annexis

annexis caſibus, de falſitatibus, & infinitis fraudibus, de ignorantia, de redditibus eccleſiaſticis diſtribuendis, de contractibus, de legatis, & teſtamentis, de dotibus inofficioſis, de donationibus, de Promiſſionibus, de auctionibus in tertia vel in quinta parte aſſis, de impedientibus à conſecutione alicuius boni, de ſolennitate teſtamentorum, de ob turpem cauſam datis vel acceptis, de præſcriptione, compoſitione. De fornicatione, de occaſionibus tollendis, de intelligentia multarum legum ciuilium, & particularium Hiſpaniæ, de materia vſuræ copioſius pertractata quam prius, cum prope infinitis particularibus annexis quæſtionibus, & caſibus, de obligationibus, & reſtitutionibus interuenientibus inter patres, & filios, dominos, & famulos, & inter coniuges, de bonis adducendis ad collationem, & cumulum diuiſionis, de fructibus ad longum, de beneficijs eccleſiaſticis, de reſidentia eccleſiaſtica, & laicali, & de innumeris quæſtionibus alijs, quarum non poteſt memoriam capere tam compendioſa præfatio quæ in copioſiſſimo indice operis à me confecto continetur, cùm inquam hæc omnia, & alia, quæ prætereo hic ea qua breuitate ſubticendo pertractanda ſuſcipio, ſic materiæ inceptæ ſemel omnia dubia exhaurio, vt nihil ſub ſilentio prætereaam, quod aliunde merito deſiderari poſſis, aut mendicari. Commendat inſuper pie lector (ni fallor) hoc opus noſtrum accuratiſſima diligentia, quam vbi poſſumus, non infrequenter in concordandis authoribus exhibemus per diſtinctiones, vel limitationes adhibitas, vel aliter adhibendo bona grana ſalis non rarò ſparſim, vel in librandis opinionibus & potioris cordatiori electione adiuncta ſolertia, & ſedulitas.

Studui autem (quia omnibus debitores ſumus) in materijs, quas hic agito tam Theologis, quam iuris ciuilis & canonici tironibus morem gerere, & inſeruire, admiſcendo Theologalia documenta cum ciuilibus & canonicis, nam mixtura hæc tam in Theologo quam in iuriſta inuenta ad reſolutionem caſuũ eruendam in proprijs materijs maiorem ſufficientiam ſolet ſubminiſtrare. Paratus ſum item ad vlteriora, quæ in promptu habeo exhibenda, ſi hæc placuerint, ſin minus animum meum beneuolum quæſo pectore benigno ſuſcipiant, nam ſi non placuero intra meam me pelliculam deinceps continendo. Vale fælix pie & candide Lector.

DE DIFFINITIONE PECCATI,

ET DIFFERENTIA INTER mortale & veniale peccatum,

ET DE REGVLIS QVIBVS dignoſci poſsint.

CAPVT PRIMVM.

Materia operis. QVONIAM liber hic (vt titulus eius præſefert) inſtructorium cõſcientiæ nũcupatur, de inſtruenda conſcientia circa peccatorum cognitionem, ex qua ſit progreſſus ad eorum deteſtationem pertractat, non erit ab re, hic ſtatim in initio operis quaſdam veluti exordiales quæſtiones de peccatis, quatenus per antidotum confeſſionis ſacramenti veniunt expianda præmiſiſſe.
Propoſitio. ¶At quia diffinitio eſt, quæ auctore Ariſtotele (ſi ſit realis) naturam rei explicare habet: ſermoné habiturus de peccatis, quę contra rectam conſcientiam pugnãt, operę pretium erit hic, à diffinitione peccati actualis, (nam de hoc præſertim hic peragere eſt animus) inchoare, deinde eius diuiſionem in mortale, & veniale ſubiungere: & deniq; de diffinitiõe peccati mortalis mentionem ſuperaddere, vt rẽ præcipuè cognitu neceſſaria.
Oĩs quæſtio debet exordiri à definitiõe

¶At quia nec pilo tenus à doctrina D. Thomæ, vt potè quę quia tam ſolida eſt, & ſana, tam communiter & gratãter eſt accepta in Catholica Chriſtianaq; religione diſcedere, non eſt animus, ſed pro poſſe eam ſectari, atq; lectoribus hic cõmendare, quia tãto auctore duce ad portum veritatis, & ſcopum attingendum, ſecurè vela dabimus: ideò de diffinitione peccati, verba habituri, D. Thomæ, diffinitionem quam * ipſe meminit deſumpſiſſe ex D. Aug. præſtituamus.
* 1.2.q.1. art.6.

Peccati diffinitio. ¶Quando ergo quæritur, quid ſit peccatum, reſpondetur planè. Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Vnde in corpore articuli ſubnotat D. Thomas D. Auguſtinũ in diffinitione peccati duo poſuiſſe, vnũ: quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato: cum dicit dictum, vel factum, vel concupitum; aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cum dixit contra legem æternã.

¶At quia quis arguendo contra eam obijcere poſſet, quòd iſtæ particulæ dictum, vel factum in diffinitione hac poſitæ, important aliquem actum: cum ergo non omne peccatum importet aliquẽ actum, vt in peccato omiſſionis apparet, diffinitio videtur diminuta, quippe quæ non includit omne peccatum. D. Tho. in citatis quæſt. & art. in reſponſione. ad 1. facit ſatis dicendo, quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus ſicut in diuinis * genitum, & ingenitum ad relationem: vt D. Aug. dicit. Et ideo pro eodem accipiendum eſt dictum, & non dictum, factum, & non factum, id eſt omiſſum contra legem æternam; quare peccatum omiſſionis reſtrictiue hac diffinitione comprehenditur.
* Augu. in 5. de Tri.

Diſcrimẽ vẽialis, & mortalis peccatis. ¶At iam de diſtinctione inter peccatum mortale, & veniale quia tanquam Catholica eſt recepta inter catholicos, nõ opus eſt plura inſumere verba: ſed tu

venialis conſuetudini dediti s'accommodatiſſimę.

conuerſo, quia ſperat ditari, etiam minimā commoda non contemnit. Sic aſſuetus venialibus, ideo eorum incommoda curare non videtur: quia deſperat ditari in domino. Si enim diuitē fieri in Deo ſperaret: iſta incommoda ſpiritualia à multiplicatione venialium orta, nó negligeret: ſed ſatageret, expellere, & cauere.

¶Secundò comparatur ſic venialibus aſſuetus flumini magno, quod ex guttis minutis pluuię, tantopere interdum increſcere ſolet vt exeundo proprium alueum omnia circunſtantia arua,& deuaſtet,& perdat, ſic ex multiplicatione venialium diſpoſitiuè, tanta inundatio peccatorum mortalium increſcere ſolet, vt peccatorem ipſum diſpoſitiuè in illam inundationem immergat de qua propheta Oſeas meminit, dum ait, homicidium & furtum,& adulterium inundauerunt.

Oſeę. 4.

¶Tertiò aſſuetus venialibus aſſimilatur arbori, cui paulatim decidunt folia, donec totus folijs denudatus, & turpis, & indecorus manet: nec valens commodè deinceps protegere fructus, aut eos cō ſeruare ab intemperie aeris,& ab ardore nimio ſolis: ſic aſſuetus venialibus, quaſi arbor amiſſis folijs: quorum amiſſio parua videbatur, manet non valens ita commodè fructificare in domino, nec in Deo fructus vberiores facere.

¶ Quartò comparatur ſaxo tandem emollito, & ex inſtillatione aſſidua guttarum pluuię concauato. Sicut.n. abundantia guttarum, earumq; aſſuetudo cadendi, ſaxum quantumuis duriſſimum emollit, & cauat: ſic aſſuetudo peccandi venialiter, hominem alioquin cōſtantem & firmum tandem emollit: & concauat cor eius diſpoſitiuè: vt tandem diſpoſitiuè pręcipitet eum in mortalia.

Gutta cauat lapidé nó bis, ſed ſępe cadédo.

¶Quintò aſſimilatur venialibus aſſuetus homini qui plagas paruulas, aut ſciſſuras minimas in ſuo corpore pati ſe videns: ideo id malum negligat, quia inquit, nihil curo quia paruę ſciſſurę, & plagę ſunt. Cui excandeſcens D. Aug. ait noli dicere paruę plagę ſunt venialia. Ideo non tantopere curo: quia ſicut toto corpore oppletus liuoribus,& paruis plagis, totus fœdus eſt: ſic tu per venialium minimas plagas, coram Deo, imaginem tuę conſcientię fœdaſti: tollunt enim venialia,& ſi non ipſam gratiam, bene tamen eius nitorem: vt Theologi aiunt, ſed de his ſatis.

Theologorum ſententia.

¶Pręterea hic non omittendam cenſeo,& illam quęſtiunculam qua quęri ſolet, vtrum peccatum veniale dicendum ſit eſſe contra legem, aut non? ¶Reſponſio eſt facilis. Nam tenendo cum communi opinione, dicimus peccatum veniale eſſe peccatum pręter legem commiſſum non cōtra legem. Eſt enim peccatum veniale comparatum ad mortale imperfectum peccatum contra Durandum, licet ſecundum Metinam. 1. 2. peccatum veniale, in modo loquendi, ſimpliciter, hoc eſt ſine addito, appelletur peccatum, eſt tamen quid imperfectum in genere mali culpę atq; ideo, Dei amicitia non dicitur priuare. Secundò ſuper addo ad punctum quæſtionis non diſcedendo à ſententia communi propoſita: vt in aliquo, ſenſu admittamus ſententiam Durandi, ex mente Metinę Salmant. loco allegato, aliquomodo poſſe dici peccatum veniale eſſe contra legem: non quidem ex eo, quod ſit contra finem, & intentionē legis: quia non eſt contra charitatem, ſed in hoc ſenſu dicit eſſe contra legem, hoc eſt, quia veniale eſt cōtra virtutem prudentię, & contra dictamen ipſius rationis dictans non licere veniale committere, in quo ſenſu non videtur omnino diſſonus aut abſurdus iſte modus loquendi.

Quęſt. 1.

q.72.ar.4.

¶Pręterea, non immemor promiſſi ordinis hic ſeruandi, ad diffinitionem peccati mortalis ſtatuendā accedo. Sed quia auctore philoſopho, diffinitio debet eſſe breuiloqua, non redundans, nec diminuta: ideo exploſa hic, illa prolixa Nauarri de peccato mortali diffinitione, melius, & ſubcinctius, & conformius doctrinę Diui Thomę ſic diffiniri puto, ſcilicet, quod peccatum mortale eſt peccatum, quod eſt contra charitatem Dei, & proximi in re graui.

Quęſt. 2.

Ariſto. 6. Top.

¶Secundò, ſi aliam diffinitionem peccati mortalis velis, accipito, illam, quę etiam bona eſt: quam inſinuat Metina * vbi peccatum mortale eſt, inquit, peccatum occidens animam, & eam ſpolians vita ſpirituali, hoc eſt, gratia, vbi per ef-

* Metina in Summ. de Inſtru. cóf. fol. 17. pag. 1. 2.

fectum videtur peccatum mortale diffiniſſe.

¶ Inſuper, quia peccata mortalia ſunt quę tam de obligatione præcepti, quàm etiam de neceſſitate veniunt confitenda, venialia autem non ita, ſed voluntaria ſunt materia confeſſionis; nam juxta Concil. Trident. licet peccata venialia aptant materiam confeſſionis ſacramenti, ſed non ſunt eiuſdem ſacramenti materia neceſſaria, quia per alia quoque remedia, deleri poſſunt. Ideo pro clariori ordine procedendi, non pręter propoſitum noſtrum erit, ſi hic regulas quaſdā præſtituamus ad id diſcriminis percipiendum, quod inter mortale, & veniale peccatum ſolet inueniri.

Regulæ cognoſcēdi mortale peccatum.

¶ Sit igitur prima regula, omne id quod contra Dei mādatum, vel eius Eccleſiæ omittitur, vel committitur cum ſufficienti deliberatione, & in materia graui præſertim, eſt peccatum mortale. Sicut ſiquis ageret contra mādatum nō occidendi, non fornicandi, vel tranſgrederetur aliquod Eccleſię præceptum, vel non ſoluendo decimas, vel non confitendo ſemel in anno.

¶ Secunda regula, omne illud quod contra amorem Dei, vel proximi notabiliter, committitur, vel omittitur peccatum quidem mortale eſt, vt potè deſtructiuum charitatis, & ſpolatiuum vitę ſpiritualis, qua cum viuit anima. At verò veniale (vt prædiximus) charitatem non excludit, neque ei contrariatur, neque ab ea diſcędit omnino niſi veluti aliquantiſper obliquè retardando a via eius ſic neque eius deſtructiuum eſſe dicitur, licet eius feruorem tepefaciat. Ad hoc genus peccati venialis pertinent otioſa verba, & vana gloria, & alia huiuſmodi, quando contingunt eſſe damno notabili tertii, aut abſque aliqua alia mortali circunſtantia.

¶ Tertia regula: Omne illud opus, q̄ in graue detrimentum proximi vergit, vel contra honorem Dei militat in materia graui, eſt peccatum mortale: & patet quia hoc opus non compatitur cum Dei, aut proximi charitate.

¶ Quarta regula ſit; peccatum, quod in aliqua prędictarum regularum non cōpræhenditur: veniale eſſe cenſendum eſt, ita Metina in ſua Sumula.

¶ At quia prędictæ quęſtionis deciſio pro ſui complemento expoſcit, expediamus, & hanc ſibi annexam quęſtionem, ſcilicet quibus modis accidere poteſt, quod opus illicitum, quia in nulla prędictarum trium regularum comprehenditur, per conſequens cenſendum ſit eſſe tantum veniale. Ad hanc quæſtionem dicendum eſt planè, triplici via id vſu euenire poſſe. Primo modo, quando aliquod opus ex ſe, & ex ſuo genere erat peccatum mortale, vt furtum, & ſit veniale ratione paruitatis materiæ ſicut furtum vnius dipondii, aut plumæ. Quæſt. 3.

Secundò, id quoq; accidere poteſt, ſcilicet quādo, cum opus illicitum eſt mortale ex ſua ſpecie, defectu tamen perfectæ deliberationis, contingit fieri veniale, ſicut in repentinis motibus cogitationum, etiam infidelitatis, vſu euenire ſolet: qui quidem motus ſolent eſſe non ſufficienter deliberati, nec plenè per conſenſum voluntarii. Et ratio vtriuſque eſt: quia ſicut in naturalibus, ſpecies deſtruitur tam defectu formæ eiusq; remotione, quam etiam defectu paruæ materiæ & modicæ, in qua, nec forma, nec ſpecies poteſt conſeruari: ita cum deeſt plena deliberatio circa tale peccatum, quæ ſe habet veluti forma actus, prout eſt humanus: & etiam, cum contingit inueniri in parua materia remanet veniale, vnde non conſeruatur ſpecies.

Repentini motus cogitationis

¶ At ſi quis curioſus difficultatem indagator, inquirere pergat, vtrum ſemper paruitas materiæ excuſet a mortali? Soluit hanc quæſtionem Metina in ſua Summula, loco citato poſtquam tertium modum peccatorum venialium adnumerauit, cuiuſmodi ſunt nempe peccata ea, quæ de ſuo genere ſunt venialia, qualia diximus eſſe verba otioſa, mendacia leuia, neminem grauiter lædentia, vbi ſtatim ſubiungit exceptionem duorum caſuum, in quibus paruitas materiæ non excuſat a mortali: primus caſus eſt vbi diſtinctius loquendo hic, quàm Metina, exemplificamus primo in iuramento aſſertorio, quando quis ſic iurat falsè, iuro per Deum non leuaui feſtucam, vel ſtipulam de terra manu mea, licet res ſit parui, vel nul-

In quibus leuitas facinoris nō excuſetur a mortalis peccato.

lius momenti,leuaſſe, vel non leuaſſe ſtipulam de terra, tamen ratione materiæ leuis ſic iuratæ falſæ, non ſolum tale iuramentum,ſeu periuriũ ſit veniale: imò cum ſit mortale inde aggrauatur, quia in rebus nullius penſi, nihilq; referentibus,adducitur Deus in teſtem falſi ſicq; in ſimilibus aſſertorijs.Secundò exemplificare id poſſumus in iuramentis quotidianis promiſſorijs, aut comminatorijs, vbi ſi quis promiſerit iuramento dare dipondium, aut iuramento cõminatus eſt aliquis impingere alapam puero vbi materia iurata adeo modica eſt vt ferè nullius ſit momenti, ſi tamen cum ſic iurãs iurauit,deſuit ei animus adimplendi(qa in animo iurãtis deſuit pręſens veritas) periuria ſunt mortalia talia defectu intẽtionis adimplendi: quia adducitur Deus in teſtem falſi,putà illius iuramẽti,quod non intendit adimplere: quidquid ſit de culpa impletionis, vel non adimpletionis; poſtea & de eius qualitate de qua modo nihil loquimur: quia id difficultatis,ſuo reſeruatur loco proprio.

Legis & præcepti contẽptus peccatum mortale.

¶Secundus caſus eſt, quando contingit aliquid mali, licet in ſe ſit modicum fieri cauſa contemptus:vt ſi quis in contemptum diuinæ legis verba proferret otioſa: eſſet planè mortale,neq; excuſaret paruitas materiæ. Sed caſum hunc non eſſe adeò certum, ait Metina: quia Caietanus in ſumma verbo contemptus non tam vniuerſaliter hunc caſum recipit.ſed limitans eum,ſic ait, verum eſſe, quod peccans,quomodocunq; ex contẽptu ſimpliciter, mortaliter peccat: ſed qui contemnit aliquid,ex eo,quod minimum eſt non contemnit ſimpliciter: ſed ſecundum quid,ideo non peccat mortaliter, modificat enim illum contemptum cum illo minimo, ſicut qui accipit minimum, non dicitur furari ſimpliciter, quam Caieni modificationem non carere probabilitate cenſet Metina vbi ſupra.

CAPVT II.

Vtrùm ſemiebrij, & ſemidormientes defectu deliberationis perfectæ, vt ait Nauarrus excuſentur à mortali, & quibus caſibus, quod ex ſe eſt mortale contingat eſſe veniale, & de cogitationibus illicitis,quando ſint veniales, & quando mortales.

Quæſt. 1.

QVia materia de qua,veluti a pręambulo,ad totam fabricã libri,cœpimus exordium, vt prolixitatem capituli vitaremus, inconſummata remanſit: reliquas ei annexas, vel appendices quæſtiones dabimus operam hic diſcuſſas relinquere. Quare quęritur vtrum illa aſſertio Nauarri * vera ſit, qua in confirmationem doctrinæ ſupra traditæ, vbi docuimus defectu deliberationis, quod alias ex ſe erat mortale peccatum, accidere eſſe veniale affirmat Nauarrus ſemiebrios, vel ſemidormientes, vel alios adeò turbatos ſic, quòd deliberatio imperfecta ſufficit in illis ad veniale:ſed nõ ad mortale,propter paruitatem iudicij, excuſari a mortali. Cuius ſententiæ citat authorem. Maiorem * eumq́ue commendat,eò quod pulchrè ſic determinauerit. Vera ne ſit inquam hæc ſententia quæritur, & certè ſi ſuperficie tenus agamus videtur ſanè vera,nec neganda. At ſi in principijs D. Thomæ inſiſtamus, videtur eſſe menti Diui Thomæ parum conſona.Igitur reſponſurus ad quæſtionem præmitto documentum D. Thom. * dicentis vires ſenſitiuæ inferiores magis vel minus opprimuntur a ſomno,propter vaporis turbulentiam, vel puritatem, & ſecundum hoc,vſus rationis magis, vel minus impedit. Semper tamen quantum ad aliqd impeditur, vt non poſſit omnino iudicium liberum habere, vt in 1. parte dictum eſt:& ideo nõ imputatur ei ad culpam,quod tũc agit: & hoc ideo euenit: quia vt D.Th.docet in corpore articuli, nullus eſt dormiens:qui nõ intendat ali-

* Nauarrus in Sũ. lat.

* Prælud. 9.ca.10.3. Sent. diſt. 37. q. 14. col. fin.

* 2. 2. q. 154. ar.5. in ſo ad 2.

Phantaſmata dormitium. quibus ſimilitudinibus phantaſmatum, veluti rebus,& ideo,inquit,id quod agit homo dormiens: qui non habet liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam,ſicut nec illud, quod agit furioſus,aut amens.Hæc D.Thom.ex qua planè doctrina, videor mihi colligere, in ordine ad actus morales, & humanos, nõ dandum eſſe medium inter dormientem,& non dormientem,ſeu vigilantem aſſignando tanquam medium ſemidormientem:qui neq; omnino dormit,neq; omnino vigilat (quidquid ſentiat vulgus:) cuius modum loquendi non reprobo: quia per ſemidormientem,intelligit vulgus eum,cuius in ſomno, vſus rationis minus impeditur:licet ſecundum D. Thom.ſemper impediatur taliter, quod eius tunc actiones non imputantur ad culpam vbi abſolutè loquitur D.Thom. non diſtinguendo de culpa veniali, aut mortali,vt diſtinguit Nauarrus. Igitur dormiens, & non dormiens contradictoria ſunt: inter quæ non datur medium, ſicut neque inter currens, & non currens.

¶ Hoc præmiſſo ſtatuitur concluſio hæc contra Nauarrum & Maiorem:non datur homo ſemidormiens, qui pro tũc, in ſomno habeat iudicium ſufficiens ad peccandum venialiter. Hæc cõcluſio innititur primo authoritati, & documento Diui Thomæ ſupra allegato,vbi ait licet iudicium rationis in dormiente minus,vel magis impediatur, ſemper tamẽ quoad aliquid impeditur:& ideo non imputatur pro tunc ad culpam. Ex quo Diui Thomæ principio ſic arguo: ſemidormiens dicit vulgariter aliquis, cum minus, in ſomno eius vſus rationis impeditur: ſed etiam cum in ſomno,minus vſus rationis impeditur ſemper inquit D.Tho.quoad aliquid impeditur:vt non imputetur ei ad culpam, ergo ſemidormientes,id eſt ii,quorum ſenſus in ſomno minus impediuntur: tam ſufficienter pro tunc impediuntur: pro tunc nullam culpam neque venialem actualiter ſint ſufficientes committere.Et confirmatur concluſio,quia ſecundum Thomiſtas nõ adeptus perfectum vſum rationis nõ potuit peccare ante venialiter,quam mortaliter: vnde inferunt aliqui ante vſum rationis plenum, non potuiſſe inueniri puero peccatum veniale,cum originali, quia ſecundum Caietanum,qui excuſatur aliqua ratione à maiori,cæteris paribus eadẽ excuſaẽ à minori: ergo ſi puer, ante plenum vſus rationis aduentum, propter imperfectionem vſus rationis excuſabatur à mortali etiam à veniali excuſabitur: quia maior deliberatio, & diſcurſus requiritur ad aduertendam & cognoſcendam malitiam peccati venialis quam mortalis, quia malitia peccati mortalis regulariter ex ſe, eſt manifeſta magis,& venialis non tantopere: ita ergo, pari ratione ſi dormientes,id eſt in ſomno minus impediti, quoad vſum rationis, deliberatio adeo imperfecta eſt, quod excuſat à mortali, excuſabit quoque à veniali.

¶Eadem difficultas emergit de ſemiebrio, an propter paruitatẽ iudicii vt ait Nauarrus excuſari poſſit eius opus malum à mortali,licet nõ à veniali? & quidem videtur etiam aliquibus, idem eſſe dicendum de ſemiebrio quod diximus de ſemidormiente: ſed tamen quia inter vtrunq;, non nihil diſcriminis agnoſcere mihi videor:pro difficultate diſſoluenda,duo documenta,ex D Tho. * prǽmittenda duxi.Primo quòd ebrietas dupliciter poteſt accipi, primò prout ſignificat ipſum defectum hominis: qui accidit ex multo vino potato ex quo fit, vt non ſit compos rationis: & ſecũdum hoc inquit D.Tho.ebrietas non nominat culpã: ſed defectum pœnalem conſequentem ex culpa. Alio modo, ebrietas poteſt nominare actum, quo quis in hunc defectum incidit, qui actus fuit cauſa ebrietatis. Quæſt. 2.

* 2. 2. q. 150. ar. 1. & 4.

¶Secundum documentum eſt ex.4.ar. q. ex parte defectus conſequentis,in quo ligatur vſus rationis, ebrietas habet excuſare à peccato in quantum cauſat inuoluntarium per ignorantiam:ſed ex parte actus præcedentis cauſantis ebrietatem: ſi fuit ſine peccato,tunc totaliter excuſabit à culpa:vt potatio excuſata ex inexperientia, & inaduertentia fortitudinis vini & debilitatis capitis. Si autem talis actus præcedens fuit culpabilis:tũc ebrietas inde ſequens,non excuſat totaliter a culpa peccatum ex ebrietate cauſatum. Sed diminuit tantum peccatum ſequẽs,

quantum

quantum diminuitur ratio voluntarij, iuxta ſententiam Augu.dicentis contra Fauſtum quòd Loth * culpandus eſt nõ quantum ille inceſtus · ſed quantum ebrietas meruit.

*Gen.19.

Duplex Ebrietas. ¶At his præiactis fundamentis,& præſtituta diſtinctione qđ duplex ſit ebrietas, alia plena, priuans vſu rationis: alia non plena,quia rationis vſu non priuat, nec impotentem ad deliberandum facit: ſed aliquantiſper conturbat caput,vt nõ tam aptum,& commodũ ad deliberandũ reddat. ¶Sit prima propoſitio,ebrietate non plena aliqualiter capite,ſed nõ oĩno rationis vſu priuatus: qui ſemiebrius ſolet vocari ex defectu paruitatis iudicij non valet excuſari a mortali,ſi tale opus malum cõmiſit,contra Nauarrũ patet, quia ſufficientẽ vſum rationis habebat, licet non tam aptum ad deliberandum perfectè oĩno,exempli gratia,quando aliquis bene potatus, ita bene eſt cõfortatus capite,quòd rationis incõpos non eſt factus & tñ ſibi videtur, qđ domus moueatur,hæc ſemiplena ebrietas, ſicut nõ eſt mortalis,licet ſit graue peccatum,qa ſecundum mentem D.Tho. * & Caieta. ibi ratio non obumbratur,ita non excuſatur a mortali: ſi tune illud committat. Non inficior tamen in iſto ſemiebrio,ſicut contingit in omnino ſobrijs ex ſubreptione,vel ex motu naturali, vel ſubita in aduertẽtia, poſſe opus eius ꝓ runc a mortali excuſari, ſed non ex paruitate iudicij:vt inſinuat Nauarrus;quod quaſi tam paruum habeat iudicium tũc:quod pro tunc non poſſit perfectè deliberare ad culpam committendam mortalem.

Semiebrius.

* 2.2.q. 150.ar.1. & 4.

Queſt. 3. ¶At verò inſtabit quis rogitãdo,qua ratione in ſemidormientibus, ſufficientem vſum rationis eſſe ad tunc peccandum mortaliter negauimus, & in ſic ſemiebrio, illum poſſe eſſe concedimus,rationem libenter diſcriminis excerptam ex D.Tho.reddimus. Nempe quia ſemꝑ qui in ſomno minus impeditum habet vſum rationis, qui ſemidormiens vulgo dicitur,taliter habet illum impeditum, quod ſecundum D.Thomam ſimilitudinibus phantaſmatum intendit, veluti ipſis rebus:vnde decipitur. At ſemiebrius: qui dicitur non rationis vſu impeditus: ſed taliter capite turbatus: quod minus cõmode ratiocinari poſſit, quia tñ abſolutè deliberare perfectè poteſt,quia non ita intendit ſimilitudinibus phãtaſmatum,vt ipſis rebus,non decipitur: vnde ex paruitate iudicij, & vſus rõnis a mortali tunc commiſſo non poteſt excuſari. Idem dicendum eſt de aliunde ſemiturbato,& hæc veriſimilior eſt reſolutio.

¶Inſuper quia eos modos,ſeu caſus ſupra retulimus: in quibus mortale ex genere, ſit veniale.ſ. ratione deliberationis perfectæ deficientis, aut ratione paruæ materiæ:nunc quaſi ratio efflagitare vř: vt e conuerſo eos modos ſubiiciamus:in quibus è contra, quod veniale eſt ex ſe peccatum cõtingit eſſe mortale. ¶Igitur animaduertens primo lectorẽ,quod non eſt meæ mentis hic aſſerere, q̃ veniale poſſit fieri mortale per multiplicationẽ actuum venialium etiam ſi in infinitum multiplicarentur :licet verum ſit, quod diſponunt ad mortale, eo quod pronitatem,& maiorem libertatem ad peccandum ſæpius repetita ſolent cauſare:dico primo,quod peccatum quod ex ſe eſt veniale, poteſt eſſe mortale aliunde.ſ.quando in eo conſtituitur vltimus finis taliter,quod plus extimatur quã Deus, vel quando illud operans hunc concipit animum:quod ſicut eſt veniale, ſi eſſet mortale,illud committeret.

Quibus modis veniale induat naturã mortalis.

¶Secundò,quando ex ſe veniale parat periculum probabile ad mortale : ratione huius periculi adiuncti eſt mortale.

¶ Tertiò, veniale, ſe, accidit eſſe ex mortale, quia ordinatur ad mortale, vt cauſa,vel medium, verbi gratia, cũ quis vane ſe iactat de pulchritudine ad ineſcandam puellam,quæ quidem iactantia ſi per ſe ſumeretur eſſet venialis,ratione tamẽ mortalis finis,ad quem ordinatur, ſit mortalis.¶Similiter qñ ludus alias venialis cauſa prætermittendi auditionem miſſæ in die feſto de præcepto, quã alias non omitteret quis,niſi propter illum ludum,mortalis culpa eſt ratione adiuncti mali effectus.

¶ Quartò vt iam ſupradictum eſt,qđ ex ſe veniale eſt, poteſt eſſe mortale ratione contemptus legis ſimpliciter,& ſine modificatione contemptus prout nõ eſt in minima materia ex mente Caieta

¶Tanquam annexam materiæ huic, Quæſt. 4.

& illam quęſtionem attexendam cēſui, an peccata cogitationum, & deſideriorum interiorum: quę habent alias obiectum mortale, ex aliqua cauſa excuſentur a mortali. At quia vt ait Metina * ſpecialis difficultas accidit in hoc diſcernendo, refert ſummarie hoc declaraſſe. Pro cuius intellectione perpendendum venit cogitationem malam ſeptifariam poſſe accidere in homine mala cogitante.

* Sum.fo. 233. pag. 2. & fol. 234.

Malarum cogitationem impetus, ſeptifariam in homine.

¶Primo modo, quando excutit eā ſtatim, vt aduertit, & cum celeritate eam a mente abiicit. In quo caſu tantum abeſt vt ſit culpa confitenda, vt reuera ſit meritum, & corona, talem cogitationē malam ſtatim expuliſſe: etiam ſi contra pugnatio & infeſtatio male cogitationis duraſſet diu, ſi fortiter homo ei reſtitit: & coronam ſibi per talem certamen parabit per reſiſtendi meritum.

¶Secundo modo id accidit, quādo male cogitans in cogitatione ex imperfecta deliberatione in illicita cogitatione detentus eſt. In hac vero cogigatione interuenit peccatum veniale tāto maius, vel minus, quanto in ipſa illicita cogitatione maior, vel minor fuit detētio Modus autem confitendi peccatum hoc debet eſſe dicendo, accuſo me cogitationē inhoneſtam, vel irę, vel odii menti meę obueniſſe quam non ita cito, vt debueram a me expuli quin potius aliquantulum detētus fui in ea. ¶Porro quia huic doctrinę confine eſt, libet hic adnotare illud documentum a Metina * traditum quando pœnitens ſapiens eſt, & prudens & cordatus: huic confeſſor non perget moleſtus eſſe ipſum interrogando vt in caſu verbi gratia, quo homo doctus confitetur ſe habuiſſe cogitationem inhoneſtam, non eſt interrogandus vltra a confeſſore, ſi fuit virgo vel vxorata, vel ſoluta, de qua inhoneſte cogitauerit: quia ſi id explicatu neceſſe eſſet: id ſanè pęnitēs, quia literatus eſt, explicaſſe. Et hoc particulariter intelligitur, quando confeſſio huiuſmodi docti hominis eſt confeſſio de peccatis venialibus.

* Summ. fo.261.pa. 1.& 2.

Circumſtātiarū moleſta enucleatio quando.

¶Tertio modo, poteſt accidere cogitatio illicita quando cogitans ſimul conſenſu & animo non caruit, cogitationem ſuam malam deducendi ad opus: etiam ſi poſtea eam cogitationem executioni nō mandauerit. Palam eſt hic interuenire peccatum mortale & eiuſdem ſpeciei id eſſe, cuius eſſet opus, ſi fuiſſet conſummatum, quia vt ibi admonet Metina iuxta ſententiam Theologorum, opus exterius nihil eſſentiale addit interiori.

¶Quarto modo, illicite cogitās ſe poteſt habere circa cogitationem illicitā.ſ. quando placet ſibi ſic cogitare, vel delectationis gratia permittit ſibi ſic cogitare de re inhoneſta, de vindicta, etiam ſi careat propoſito prodeundi ad opus cogitatum. Vbi certe peccatū mortale non abeſt. Eſt.n. peccatum hęc delectatio, q̄ moroſam Theologi vocant; nam caſus hic dicto communi, ſeu dicterio aſſimilatur, cum paſſim adagio dicitur, ſi in taberna non poto, tamen in ea commorari gaudeo. Genus autem peccati hoc eſt, quod vt frequentius in perſonis vitiis deprauatis, & mente effrenatis, & ad delitias ſenſuales inhiantibus ſolet accidere, & inueniri. Eſt autem mortalis talis moroſa hęc delectatio, quia explicite licet non conſentiat in opus, tamen eſt cum cōſenſu in ipſam delectationem operis, neque abeſt a periculo manifeſto conſentiendi in opus peccati ſic cogitati, Prędicta in hoc quarto modo ſic intelligas bone lector, ſcilicet quando ſic cogitans aduertit, & acceptat delectari in illa cogitatione, quia ſi non aduertit ſe tale quid cogitare, non erit ſaltem peccatum mortale talis delectabilis cogitatio. Hoc autem inaduertentię genus poteſt & accidere in cogitationibus aliorum peccatorum odii, & vindictę, & in aliis peccatis mortalibus, licet deſideria carnis vindictę, & odij ſoleant eſſe vehementiora, & cogitationes eorum fortiores, quare in his cogitationes accidentes ſine aduertentia, interdum non vacant culpa veniali quando licet ſic cogitantes non aduerterunt, poterāt tamen aduertere: & debuerant aduertere, & eſſe veluti in ſpeculatione ad reprimendos inordinatos inſurgentes motus animi, ita Metina ibi.

Deliciari in mala cogitatione peccatum mortale.

¶Quinto modo, male cogitans ſe poteſt habere circa cogitationem ſcilicet, quando in eam non conſentit, neque ex complacentia illius in illa immoratur.

Sed

Sed ex negligentia non extimatæ cogitationis vel delectationis, propter quā non timet ruere, neque in talem delectationem, vel in opus eius, confidens in conſtanti volunntate ſua tunc nō peccat mortaliter, ſed venialiter, quia in veritate non conſentit, nec putat ſe illam delectationem continuare, & acceptare, ſed ſine periculo ſuo, quia conſtans eſt eam tantum pati: ſecus eſſet, ſi eſſet, fragilis, videnſque ſibi imminere probabile periculum conſentiendi, eam non propulſaret à ſe, & ſecus eſſet etiam ſi ex complacentia illius deteſtabilis cogitationis vellet eam pati, nec eam à ſe amouere curaret, quia in his caſibus delictum eſſet mortale. Hæc ex Caietano, Idem dicendum videtur ſecundum Nauarrum de eo, qui ſecurus de ruina in cōſenſum operis vel delectationis eam acceptat cogitationem pluries, & infeſte inſurgentem, ſed neque conatum ſuæ imaginationi apponit ad eam repellēdam, ne per nimiam apprehenſionem eam repellendi, vires illius cogitationis intendantur, & increſcant. Ideoque conſultius putat de ea non curare ſicut viris laſciuis conſulitur de peccatis laſciuiæ etiam ad dolendum non multum immorando cogitare, ne ex tali cogitatione ſubreptat libidinis tentatio vehemens, quę eos pręcipitet in peccatum vt Sotus ait, quia iſte ſic cogitans, & ſic à periculo ſecurus ſi poſitiuè non nitatur eam expellere ex cauſa prædicta non ideo peccabit mortaliter. Secus eſt ſi ex eius complacentia in ea immoraretur, aut cum periculo cōſenſus eam cogitationem aduertens pateretur.

Caietan. Nauarrus

Sotus.

Pacta conditione cōſentire malo cogitaui mortale.

¶ Sexto modo qui adnumeratur a Metina, qui potius tangit conſenſum in peccatum, quam cogitationem, eſt quando aliquis conditionalem conſenſum habet in peccatum ſicut ſi intra ſe ſic in animo ſtatueret, ſi poſſem abſque infamiæ nota, aut pœnæ periculo ſuffurari mille aureos quibus cum poſſem meę indigentiæ ſubuenire libenter id agerem, vel vlciſcerer me de tali, vel tali mulieri potirer. Certè cogitatio hæc cum tali conſenſu conditionali culpa mortalis eſt, quando de materia mortali eſt, ſi autem de veniali materia ſit, erit venialis. Cęterum ſi aliquis intra ſe cogitans in animo diceret: ſi peccato, aut offenſa Dei careret id facti, vindictam mihi ſumerem de Petro, hoc citra vllam culpam diceret, quia conſenſus eius non eſt in peccatum, quia vlciſci ſe, & occidere, ſi non eſſet offenſa Dei non eſſet peccatū. Non nego tamen iſtum cogitatum, furarer ſi non eſſet offenſa Dei poſſe eſſe inanem, & vanum cum ocioſè hoc cogitat, ſed talis culpa regulariter ſecundum Metinam non excedit limites veniales.

¶ Tandem animaduerſione hic opus eſt, quod cum de delectatione meminerimus, ne in æquiuoco laboretur, cum duplex ſit delectatio, ex parte rei de qua eſt delectatio, poteſt eſſe vna ſcilicet de opere cogitato, vt de homicidio, vulneribus, & huiuſmodi. Et iſto modo eſt delectatio moroſa, & conſequenter mortalis, quia qui ſic cogitat, & delectatur de tali opere mortali aduertenter cogitato ſecundum Diuum Thomam oſtendit ſe ſufficienter inclinatum in opus. Nec peccatum hoc contingit in bene diſpoſitis, ſed tantum in malè habituatis, qui ſi ſine infamia, aut mundano reſpectu poſſent peccare iam parati eſſent. Alia delectatio eſt, quæ poteſt eſſe de ipſa cogitatione ſpeculatiua, vt aiūt Theologicum anima naturaliter delectatur in conferendo præcipuè noua, & mira, dum occurrit aliquis nouus modus peccandi. Et hæc cogitatio tanquam mira, & noua inhæret animæ, & parit delectationem. Et hoc accidit præcipuè curioſis, & affectis ad ſubtiles inuentiones, & delectatio hæc, & cogitatio ſi per ſe ſumatur non eſt mortale peccatum, quia non eſt de opere malo: ſed de cogitatione ipſa ſpeculatiua, ſed per accidens ratione periculi conſentiendi in opus, vel in delectationem operis, quod ſibi parare poteſt qui ſic cogitat, quando fragilis eſt, & procliuis ad malum, mortale eſſe poteſt in illo. Sicut etiam ſi aliquis de huiuſmodi cogitet, vt ſtudeat, componat, & huiuſmodi non eſt cogitatio moroſa, quia de malo actu non delectatur authore Caietano confirmante ſe dictis D. Thomæ.*

* 1. 2. q. 74. artic.

¶ At vero de delectatione viduæ de actu

8. de veri. q.15.ar.8. actu præterito cum coniuge,& de delectatione,quæ oritur ex volitionibus, & cogitationibus conditionalibus,ſic conceptis in animo, fruerer illa fœmina ſi eſſet vxor mea, & aliis huiuſmodi,quoniam in ſuo loco propiori poſtea diffinienda veniunt, in his hic amplius non immorabor: ſed cõcludo tandem, quòd quia examina iſta cogitationum tam difficilia ſunt vt de conſenſu in rem cogitatam, vel in eius delectationem etiã pœnitens ipſe interdum hæſitet: ita vt diſcernere nequeat qualiter ſe circa cogitationes illicitas habuerit, an conſenſerit,an nõ, præter alias coniecturas;hac via, vt Caietanus docet,confeſſor coniectare poterit,an pœnitens dubius de cõſenſu conſenſerit,an non, quia ſi timorata eſt alioquin conſcientiæ, & ſolitus malis cõſenſibus in illa materia reſiſtere,coniecturale ſignum eſt valde non cõſenſiſſe.Secus ſi effrenis eſt pœnitens,ſolitusq; ſe in talia opera, & conſenſum præcipitem dare. Nam tunc in dubio cius potius iudicandum eſt ab ipſo, & confeſſore ipſum præſtitiſſe conſenſum ad malum,ſed de his ſatis.

Coniecturis elicitur ratio peruerſa cogitationis in confeſſione pœnitente hæſitante.

CAPVT III.

De cauſis quæ poſſunt excuſare à peccato in toto vel in parte & an conſcientia erronea,vel ignorantia, vel dubium à peccato ſic excuſet, & an inaduertẽtia in aſſueto iurare excuſet illum à periurio, & an ſurreptio hic excuſet.

QVONIAM eas quæſtiones veluti fundamentales,& exordiales,ſcilicet de diffinitione diuiſioneq; peccati mortalis a veniali, deque notis,quibus iternoſci poſſint, cœpimus enodare,conſentaneum hic planè eſt, de his cauſis quæ à peccato in toto, vel in parte ſolẽt excuſare, ſicut de defectu deliberationis perfectæ,& de paruitate materiæ excuſantibus aliquo modo diſertũ eſt,vt & hic diſſeramus.

Quæſt.1. ¶ Et primo hic quidem reuocatur in dubium,an conſcientia erronea excuſet à peccato taliter,quod ei ſe conformans immunis euadat à peccato.Solutio quæſtionis exigit hic duo documenta ex D. Tho.* Primum eſt,quòd ſimpliciter dicendum eſt,omnem voluntatem diſcordantem à ratione ſiue recta,ſiue errante ſemper eſſe malam, quod confirmat D. Tho.ex philoſopho * ſic tradente quod: per ſe loquendo inconueniens eſt, quod non ſequitur rationem rectam, per accidens autem, quod non ſequitur rationẽ falſam. Hoc autem ideo per accidẽs euenit,quia obiectum à quo ſumitur malitia,vel bonitas voluntatis, non ſecundũ ſuam naturam tunc ſumitur, ſed ſecundum quod per accidens appræhenditur à ratione, ſub illa ratione voluntas in illud fertur. Et ſi proponatur ſub ratione mali,inde voluntas illud volens, accipit rationem mali.

* 1.2.a.6. & 5.

* Ex Ari. 7.Etic.

¶ Secundum documentum eſt, quod iſta quæſtio vtrum conſcientia erronea excuſet, eadem eſt cum illa qua quæritur vtrum voluntas concordans rationi erranti ſit bona,

¶ Iam poſt hæc ad quæſtionem reſpõdentes ſtatuimus concluſionem, ſi conſcientia erronea erret errore volũtario directè, quia affectat neſcire, quæ ſcire poteſt,& tenetur, ſine dubio nõ excuſat a peccato, quia hæc eſt veluti ignorantia affectata, quia directe volũtaria eſt, non dicitur excuſare a peccato.

Ignorantia affectata ſiue voluntaria.

¶Secunda concluſio; ſi conſcientia erronea erret errore voluntario indirectè circa id, qđ quis ſcire tenetur, propter negligentiam ſciendi, non omnino excuſat, vt voluntas concordans tali rationi erranti non ſit mala, neque excuſat penitus a peccato,licet extenuet malitiam peccati magis,vel minus, iuxta maiorẽ, vel minorem negligentiam ſciẽdi, quod ſi alias ſciret eſſe illicitum non faceret. Sicut ignorantia vincibilis in hoc caſu, in his quæ quis teneretur ſcire non excuſaret omnino,vel omni parte, ita Diuus Thomas.

Ignorãtia craſſa.

¶ Tertia concluſio, ratio errans ſeu conſcientia erronea,quando eſt circa ea quæ quis ſcire tenetur: ſi abſuit omnis negligentia circa ſciendam veritatem, quia ad indagandam veritatem omnino

fuit

fuit taliter errans ſolicitus, & deceptus eſt, excuſat pœnitus a culpa iuxta regulam ignorantiæ inuincibilis, quę dicitur omnino a peccato exeuſare iuxta mentem D.Thomæ locis citatis.

Quęſt.11 ¶Hinc iam conſequenter cõtingit dubitari, an agens contra conſcientiã poſſit aliquo modo excuſari a peccato, quã quæſtionem abſoluit Sotus de iuſtitia & iure, lib.5.q.4.art.2.dicens: Primo, quod agere contra conſcientiam eſt intrinſece malum: quia hęc agens agit id quod extimat eſſe malum. Secũdo addit, quod licet quidem agere contra ſcientiam ſpeculatiuam, non tamen contra ſcientiam practicam. Vnde iudex, qui ſecundum legitimè allegata, & probata idonea teſtimonia condemnat ſibi alias notum innocentem, non malè agit, quia licet agat contra iſtam ſcientiam ſpeculatiuam priuatam, quia eſt innocens, non tamen agit contra ſcientiam publicam & practicam quæ dictat illum fore occidendum: quia eſt legitimis teſtimonijs conuictus. Vnde damnando ad mortem illũ innocentem legitimè probatum nocentem, non agit contra conſcientiam, quia agere contra conſcientiam non eſt agere contra ſpeculatiuam: ſed contra practicam ſcientiam. Pari namque ratione licet agere contra ſpeculatiuum dubiũ, non contra practicum, vt patet in muliere, quæ bona fide nupſit, poſtea vero dubitat an interuenerit impedimentum dirimens, vnde rurſus ambigit an ille vir ſit ſuus, iſta mulier iuxta canonicas ſanctiones exacta tenetur reddere debitum poſcenti, vt inſinuatur de ſecundis nuptijs. Vnde reddendo ſic debitum non agit contra conſcientiam, quia licet agat contra iſtud dubium ſpeculatiuum, an iſte ſit ſuus: tamen contra nullum dubium practicum agit: quia non dubitat an reddere debitum in tali caſu teneatur, imo de hoc eſt certa quod ad id aſtringatur obligatione in conſcientia.

Iudex iuxta idonea teſtimonia reum damnans alias notũ innocentẽ non malè agit.

Sum. lat. pral.9. nu. 9. ¶Ex quo ſequitur Nauarrum non ita propriè ſignificationem nominis conſcientiæ obſeruare in ſua ſumma latin. vbi ait, quod ad hoc, quod aliquod peccatum ſit mortale non requiritur: neque ſufficit conſcientia generalis, licet requirat, & etiam ſufficiat conſcientia ſpecialis, i. hic, & nunc dictans non licere tale opus fieri, & eſſe mortale, quia cõſciẽtia cũ importet applicationẽ ſcientię ad opus particulare, quæ vt ſic hic, & nũc cõſiderat illud, cõſciẽtia iſto modo nõ poteſt diei generalis, id eſt abſtrahens ab hic, & nũc, & cęteris circũſtãtijs particularibus. Vnde propriè nõ inuenitur conſciẽtia generalis, ſed parum refert, quia in re conuenit nobiſcum: dum ait licet a io ſtylo obſcuro hoc tamen in ſentẽtia ſcilicet iuriſconſultus qui dubitaret, an licet hic, & nunc, & hoc conſilium ſibi liceat dare in die feſto, & ſtante dubio pro tunc tale conſilium daret, peccaret quidem quod nos libenter illi concedimus, quia iſte tunc ageret contra dubiũ practicũ. Si tñ ſtãte dubio generali an in die feſto liceat iuriſperitis conſilia cliẽtulis præſtare, ipſe in particulari non dubitaret in caſu ſingulari tali, vt potè ſumme neceſſario, & proficere ſibi in ſe ſto conſilium dare non peccare conſulẽdo. Quia non agit contra dubium practicum: ſed contra veluti ſpeculatiuum, & generale. Et in hoc ſenſu quoq; interpretanda ſunt verba Nauarri dũ ibi ſubiungit, q ſi quis angatur, ſcrupulo generali, hæſitando in generali an aliquid liceat, vel nõ liceat, verbi gratia, an liceat ſibi in die ieiunij ieiunium non ſeruare: ſi tamen certus in particulari hic, & nũc ſit, quod licet ſibi id, quia medicus ſic arbitratus eſt, & epiſcopus ſecum diſpenſauit, tunc ieiunium non ſeruando, nequaquam peccabit. Quia agere contra ſcrupulum in generali in hoc caſu, non eſt peccatum, ſed licet nolim eſſe nimis, ſuperſtitioſus obſeruator verborum: quando de mente doctoris alioquin doctiſſimi conſtat, puto non ita propriè ſcrupulum talem dubitationem in genere appellari, quia ſcrupulus propriè ad conſciẽtiã refertur, quæ verſatur circa particulares actiones hic & nunc, ſed quidquid ſit de iſto modo loquendi; id quod addit Nauarr. ibi.ſ. quod credet aliquid ſibi licere, ſi illud faciat non peccat, etiã ſi angatur ſcrupulo particulari in cõtrarium, verum quidẽ eſt, quia ſic agendo & credendo licere deponit ſcrupulum particulare in contrariũ. Alioquin agere cõtra ſcrupulũ nõ licet niſi prius deponatur,

An liceat diebus feſti cõſilia clientibus Iuris conſulto præſtare.

ponatur, at deponere illum licet, pręſertim quãdo nullius eſt, aut minimę apparentiæ, qui proprius ſcrupulus dicitur.

¶Præterea quia in menté veniret aliquibus hæc dubitatio, quia conſcientia erronea ligat, niſi deponatur, an ſi conſcientia dictet eis aliquid eſſe peccatum ſimpliciter tantum, non dictando an ſit veniale, an mortale, vt contingit circa aliquos caſus particularibus pſonis vulgaribus, & imperius: an ſi contra iſtam conſcientiam ſic dictantem agant, peccent mortaliter, an venialiter. Sciũt etenim ſe committere peccatum, non tamen aduertunt an ſit mortale an veniale, quia neque ſi id aduerterent noſſent diſcernere. Caſus eſt frequens cuius meminit Nauarr. ſum. lat. prælu. 9. nu 9. Cui quæſtioni ſatisfacturi reſpondemus primò amplectentes in hoc ſententiam Nauarri: ſed tamen cũ grano ſalis. Eius autem ſententia hæc eſt in forma, ſ. peccata, quæ fiunt contra conſcientiam dictãtem tantum eſſe venialia, vel eſſe ſimpliciter peccata, non dictando qualia, ſolũ erunt venialia: ſi ex ſe alioquin non ſint mortalia. In cuius cõfirmationem citat Bald.* dicentem in cauſato non poteſt eſſe plus virtutis, quam in id potentia cauſæ infundat pro quo facit c. Licet ex quadam, de teſtibus* conſcientia dictãs quod aliquid ſit veniale, vel ſimpliciter peccatum non infundit in id lętalé grauitatem, quàm non dictat. Igitur peccata contra talem conſcientiam facta non erunt ideo mortalia, niſi aliàs ex ſe mortalia eſſent.

Queſt. 5.

Sum. lat. prælud. 9. num. 9.

* L. 1. ff. de Senato.

* C. 1. §. hoc notandum, qui feud. dare poſſ.

¶At hæc doctrina Nauarri, ſi vniuerſaliter intelligatur nõ vr̃, vſquequaq; vera. Nã contra ipſam militare vr̃ doctrina grauium, cordatorumq; doctorũ Ca. & Soti. & Fratris Ioann. de la pena, quorum ſententia celebris, & acceptata eſt iam in regula fraternitatis iuramentorũ dicente, quod ſi quis eſt in vſu iurãdi, & mentiendi in iuramento, vt in plurimũ peccat mortaliter inaduertenter iurando verũ, niſi iuret veritates per ſe manifeſtas, ad quos ſufficit virtualis aut momẽtanea cõſideratio, vt ſi ſic iuret, iuro, ꝙ Deus eſt, quod ſol eſt. Cuius ratio potiſſima eſt, quia iſte ſic iurãs ex inaduertentia craſſa, exponit ſe periculo frãgendi præceptũ, vt patet in ex inaduertentia iaciente ſagittas, vbi aliquis mortaliter põt occidi. Vnde ſi vera eſt iſta ſentẽtia prout eſſe eã verã ſentio; ex ea, ſupra dictã doctrinã Nauarri ſic redarguo in his duobus caſibus vbi . uis ex vſu, non ex ſurreptione, ſolitus eſt frequẽter iurare, & mentiri in iuramento, iſte iurat bene aduertendo ſe iurare, non aduertẽdo an iuraret falſum, vel verũ fortè tamen iurauit verũ nõ excuſař rõne prędicta à mortali in iſta iuratione veri. Et tñ ſua cõſciẽtia ſolũ dictabat, vt ſuppono illud iuramẽtũ eſſe tñ peccatũ, quia vidit eſſe ocioſum, iocoſum, & vanũ. Nec illi dictabit conſcientia eſſe niſi veniale, aut ſimpliciter eſſe peccatũ, non dictando quale vt ſæpius contingit. Et illa, iuratio veri ex ſe non erat mortalis, & tñ tunc imputatur ad mortale, ergo falſa eſt doctrina Nauarri in hoc caſu dicentis, ꝙ agere opus, quod ex ſe non eſt mortale, nõ erit mortale, qñ conſcientia dictat eſſe veniale, aut eſſe peccatum tantum ſicut patet in caſu confirmationis iactus ſagittarũ ẽt in loco, vbi poteſt aliquis occidi ex ſe non eſt peccatum mortale, quia ſi adhibeatur diligentia cauẽs periculũ nõ erit mortale, & tamen ẽt ſi conſcientia iacẽtis ſagittas incautè iaceret, nõ ideo talis proiectio ſagittarum ibi deſineret eſſe mortalis ratione periculi, ergo non eſt vſquequaq; vera doctrina Nauarri, ſed patitur exceptionem ; quando habẽs tale conſcientiæ dictamẽ debuit cauere periculum peccandi mortaliter aliunde experientia teſtante in tali opere ex mortalibus euentibus cauſatum, vt patet in exemplis adhibitis, vbi in primo ex frequenti tali vſu iurandi paratur periculũ iurandi falſum. Et in ſecundo ex euentibus mortis exploratus eſt, iacere ſic ſagittas incautè, periculo occidendi probabili non vacare. Tunc ratione periculi id, quod alias eſſet veniale, continget eſſe mortale, niſi caueret periculum, etiã ſi conſcientia aliud dictaret. ſ. ſolum eſſe veniale, quia eſſet conſcientia erronea non excuſans a mortali, Nam tenebatur periculum aduertere probabile, quod ſi non aduertit cum teneretur ſecundum Caietanum reddit actus in naturam ſuę formæ, vnde non excuſatur.

¶At

Quæſt.4. ¶At de ignorantia, an excuſet a peccato; dicendum reſtat poſtquam cauſas a culpa excuſantes perſequi cœpimus. Et breuiter accipito expeditionem quæſtionis ex mente Diui Thomę * per has propoſitiones.

* 1.2.q. 76.art.3.

¶Prima propoſitio, ignorantia inuincibilis, quam quis per ſe, vel conſulendo alios idoneos non poteſt ſuperare, ſiue quia eſt eius, quod quis ſcire non tenet, talis ignorantia omnino excuſat a peccato. Patet ex ratione D.Thomę, quia eſt omnino inuoluntaria.

¶Secunda propoſitio, ignorantia voluntaria directè.i.affectata: ſicut quando aliquis ſtudioſe vult neſcire aliquid, vt liberius peccet non excuſat a peccato. Patet quia non cauſat inuoluntarium, neq: etiam ſecundum quid, ergo nullo modo excuſat a peccato. Quia eſt ignorantia eorum, qui dixerunt Deo, recede a nobis, viam ſcientiarũ tuarũ, nolumus, & quia vt liberius peccet vult ignorare, quamuis Metina * auſit affirmare, quod probabiliter poteſt defendi: quod ignorantia affectata in aliquo caſu cauſet inuoluntarium ſecundum quid, & per conſequens aliquantulum minuat malitiam peccati.ſ.in caſu, quo eſto vult quis ignorare, tamẽ ſi ſciret tale opus ignoratum ignorantia affectata eſſe peccatum, illud nequaquam faceret.

* Metin. 1.2.

¶Tertia propoſitio, ignorãtia vincibilis.i eorũ quę quis ſcire tenetur licet minuat malitiã peccati.non tamẽ totaliter excuſat a peccato, exemplificat D.Tho. vbi in homine, qui propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiſcere id propter quod a peccato retraheretur. Patet quia talis negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam & peccatum, ergo non totaliter excuſat a peccato, ſed quia cauſat inuoluntarium ſecundum quid extenuat malitias peccati aliquantulum.

¶Quarta propoſitio, ignorantia ſi ſit illius qui committit actum habentem duas ſpecificas malitias, qualis actus eſt occidere clericum vbi eſt malitia homicidij, & etiam ſacrilegij, ſi vnam malitiam ſciat; quia ſcit ſe occidere hominẽ, etiamſi aliã ignoret, quia quem occidit, neſcit eſſe ſacerdotem, quod ſi ſciret eũ non occideret, non totaliter talis ignorantia excuſat a peccato. Hęc eſt D.Th. & probatur, quia cum tali ignorantia adhuc remanet cognitio peccati, ſcilicet quod occidere hominem ſit peccatum mortale.

¶Quinta propoſitio, ignorantia concomitans, ſ. quando aliquis ignoranter occidit inimicũ quem occidẽdi alias habebat animum, ſed tunc quãdo illum occidit ignoranter, oẽm adhibuit diligentiam ne hoĩem occideret: hæc ſecundum D.Tho neq; accuſat, neq; excuſat, neq; minuit, neque aggrauat: * & patet quia hæc ignorantia concomitans nuſquam eſt cauſa peccati, quia etiam ante illum gerebat animum occidendi inimicum, & ſi ſciſſet nihilominus occidiſſet, ergo hæc ignorantia concomitans, neque accuſat neque excuſat.

* Eſt hæc ſententia D.Antonius, Durandi, & Sylueſtri.

¶Accedit ad hoc corollariũ, quod verum eſſe puto quod 1.2. tradit Metina, & ait eſſe demonſtrationem, ſcilicet qđ conditionales caſus de rebus agendis nihil faciunt ad meritum, vel demeritum, vt patet in cõiugato accedente bona voluntate ad propriam, qui tamen ſi reperiſſet in lectulo alienam, accederet ad illam & alienam cognoſcendi caruit propoſito, quia non cogitauit de illa, ſed de ſua, non ideò damnandus eſt ad culpam, quia Deus pp illud quod male facerem ſi ſe obtuliſſet occaſio, dum non feci, neque in propoſito fui faciendi nõ me damnauit ad gehennã. Reliqua, q̃ de materia ignorantiæ poſſent deſiderari, quia eam hic ex profeſſo non diſcutimus ad ſuum proprium locum differẽda reſeruamus. Interim tamen concludimus cum Metina prima ſecundæ, quod ignorantia in pagano, quando ignorat euangelij fidem non eſt ſecundum Diuum Thomam peccatum, quando prædicationem non audiuit, quia ad ſuas non peruenit aures.

Quæſt.5. ¶An circa præcepta decalogi poſſit eſſe ignorantia inuincibilis excuſans communis ſententia Doctorum eſt, quòd talis ignorantia excuſans hic non datur, quia lumine naturali præcepta decalogi nota ſunt, licet Metina prima ſecundæ inſinuet ad breue tempus poſſe dari, quam ſententiam ego limito in

puero

puero enutrito inter barbaras deprauataſq; nationes & idolatras, qui cum primo peruenit ad vſum rationis, pro breui mora poteſt pati ignorantiam inuincibilem circa cultum vnius Dei, & circa peccatum fornicationis ſimplicis, dico pro breui mora notanter, nã credo non multo poſt primũ vſum rationis, vel à Deo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum per lumen naturale inditum de veritatibus iſtis fore inſtituendum aut aliter.

Queſt. 6. *De iuris & facti ignorantia extat tit. 6.ff.lib. 2. & c.1.

¶Iam tandem huic capitulo finem imponentes, * & hanc queſtionem ſummè vtilem, & dudum controuerſia poſitam duximus declarandam; & ignorantia iuris vel facti excuſet, & quidem Nauarrus ab hac queſtione facilè ſe expedit, dicens quod ignorantia facti, imo frequenter quãdo eſt iuris, excuſat eo modo quo reddit actum inuoluntarium. Reſpõdet tamen quòd ignorantia iuris quam facti eorum quę ſciſsè pertinent, ad ſtatum alicuius quia ea ſcire, vel ſeruare ad ſtatum ſuum ptinent: ſi negligat ſcire, cum poſſit non excuſat eum à peccato, quia ignorantia vincibilis eſt, & culpabilis. Secus eſt de iure, quòd ſecundum ſtatum ſuum non tenebatur ſcire, aut ſufficienti adhibita diligentia non potuit ſcire. Exẽplum de ignorantia facti, quando facta ſcandaloſa, & publica ſubditorum epiſcopus, quia parum eſt ſolicitus de viſitatione omnium ignorat, illum non excuſat, quia ſecundum regulam iuris nulla eſt excuſatio paſtoris, ſi lupus oues deuoret, & ipſe neſciat, vel ignoret. Excuſaret autem alium iſta ignorantia, ad quem res non attineret. Sicut ſcientia iuris de vita & honeſtate clericorum non excuſaret clericos, quia eſt de rebus pertinentibus ad ſuum ſtatum, excuſaret autem laicos. ¶ Denique de ſubreptione .i. de actu non plenè deliberato loquendo (vt diximus ante) palam eſt ipſam excuſare à mortali ſecundum D. Tho. Adijcit Nauarrus huiuſmodi ſurreptionem frequẽter accidere in accidię materia, dum quis habet diſplicentias quaſdam bonorum diuinorum non ſatis deliberatas.

C. 12. q. 88. art. 5. & 22. q. 33. art. 5. & q. 58. art. 3.

CAPVT IIII.

An diſpenſatio excuſet à peccato, & an facta ab inferiore ſine cognitione cauſæ ſeu non expreſsè, ſit valida, vbi de diſpenſatione multa tractãtur.

QVoniam omnes cauſas excuſantes à peccato inueſtigari hic cœptum eſt, pergendo vlterius, & de diſpẽſatione legis quatenus à peccato ſolet excuſare dicendum ſupereſt. Et dicitur primò quòd diſpenſatio iuxta doctrinam Nauarri * ſi ipſo iure ſit valida, (licet non fuerit iuſte facta) quia nõ affuit tam rationabilis cauſa in lege humana, nam de ipſa hic loquor, vt diſpenſaretur, excuſat ſic diſpenſatum tranſgreſſione legis. Et ſic cõtingit multas heri diſpenſationes circa leges humanas.

* 9. Prelud. nu. 2.

¶Preterea ſecundò dicitur, quod nulla diſpenſatio, quę facta fuerit circa legem diuinam & naturalẽ ſine iuſta ſubſiſtente cauſa valet, ipſo iure, ac per conſequens à violatione legis non excuſat, qa nullus monarchiã id faciendi facultatẽ habet iuſta gl. ſolennem c. non eſt, de voto, quę agit de diſpenſatione ſuper voto, & gl. c. quanto de iureiur. quę agit de diſpenſatione ſuper iuramento. At ſubnotauit hic nõ male Nauarrus (quod prout ipſe arbitratur) licet diſpenſator peccet, diſpenſatus tamen ſi bona fide nixus ſuperioris authoritate omnia agentis cum conſilio, putat ſibi diſpenſationem iuſta de cauſa datam, excuſatur donec ſatis nouerit eam non ſic fuiſſe datam. *

* Arg. ca. quid culpatur. 23. q. 5.

¶ Tertiò addimus quod etiam diſpenſatio eorum ſuperiorum eccleſiaſticorũ poteſtatem habentium diſpenſandi ſuper legem diuinam & naturalem diſpenſabilem, ſi validè fuerit ab eis facta, quia iuſta cauſa affuit diſpenſandi, vt in voto & in iuramento promiſſorio excuſabit diſpenſatos ſic à peccato, vota, & iuramenta talia non ſeruantes.

¶ Sed quid ſi monarcha ſecularis diſpenſet circa ſuam legem cũ aliquo iniuſte tamen & ſine cauſa, idq; tam diſpen-

ſatus,

ſatus, quam diſpenſaus reſciant an excuſabuntur a peccato trãſgreſſionis legis. ¶ Ad hoc reſpoudetur quartò, quod licet (vt dictum eſt) ſit diſpenſatio monarchę non agnoſcentis ſuperiorem, ſi diſpẽſet circa ſuas leges etiam ſinę iuſta cauſa, talis diſpenſatio valida ſit, modo ſine ſubreptione fiat, tamen ſi ſciens ſe ſine cauſa diſpenſare ſic diſpenſet non excuſatur omnino a peccato aliquali.

¶Sed adhuc inſtat quęſt. an diſpenſatus ſciens in lege humana a legiſlatore ſine iuſta cauſa ſecum fuiſſe diſpenſatũ, peccet tali diſpenſatione vtendo. ¶ Reſpondetur, & ſic dictum. 5. ſcilicet, quod peccat in hoc caſu ſic diſpẽſatus pro eo, quòd ſe conformare ſine cauſa renuit moribus honeſtis illorum, quibus cum viuit contra. c. quę contra. 8. diſt. non tamen peccat ob trãſgreſſionem legis per diſpenſationem ei relaxatę, quia illa diſpenſatio, & relaxatio licet iniuſta valida eſt ipſo iure, vt abſolutio excommunicationis iniuſta. *

* Cap. venerabilibus, §. ſane verſic. vbi de ſenten. excõ. lib. 6.

¶Sextò ſuperaddimus, quòd licet monarcha ſine cauſa iuſta, diſpenſans circa ſuas leges: idq; ſcienter peccet iuxta mẽtem D. Tho. & Caiet. * & patet per c. iuſtum eſt. 9. diſt. tamen tale peccatum, & peccatum quod diſpenſatus petendo eã ſine iuſta cauſa cõmitteret, ſolum ſunt venialia, ſi ſcandalum, & damnum notabile alterius eſſent, ſecundum mentem Caietan. * Sed re vera ſcandalum videtur mortale. Quamuis ex diſpenſaſatione Papę ſacerdos valide poſſit ducere vxorem ſi ſine iuſta cauſa, & vrgentiſſima peteret diſpenſationem ad hoc a Papa, & Papa diſpẽſaret. Imò talis ſacerdos ratione ſcandali, in eccleſia latina vtendo tali diſpenſationẽ peccaret mortaliter.

* 1. 2. q. 96 art. 5.

* 1. 2. q. 96

¶Adhuc in pręſentiarum magna quęſtio imminet examinanda, nempe an diſpenſatio inferioris circa legem ſui ſuperioris ſine iuſta cauſa facta valeat, aut a peccato valeat excuſare, cuius quęſtionis meminit Nauarrus * quam pro vtraque parte cõtrouertit, & primò pro parte negatiua, ſcilicet quod non valeat talis diſpenſatio ſic, vrget ex diffinitione diſpenſationis. Nam diſpenſatio diffinitur eſse relaxatio legis cauſa cognita, iuxta glo. Solenne. * Ergo ſine cauſa iuſta non valebit.

* Summ. lat. prælu. 9. nu. 13.

* §. niſi rigor. 1. q. 7.

¶Secundò ſic arguitur, quia ſic ſe habet inferior ad legem ſui monarchę & ſuperioris, ſicut ſuperior monarcha ſe habet ad legem Dei. * Sed diſpenſatio monarchę circa legem Dei ſine cauſa, nihil valet, neq; excuſat vt prædictum eſt. Ergo neque diſpenſatio inferioris circa legem ſui monarchę ſine iuſta cauſa valebit nec proderit.

* ca. cum inferior. de maior. & obed. &c. infer. 21. diſt.

¶Tertiò ſic arguitur, quia collatio beneficii facta a Papa ei, quem ſcit eſse inhabilem ad illud, lege humana ſua tantum, valet, licet non dicat ſe diſpenſare. Si tamen illa collatio facta fuerit ab ordinario etiam in caſu, quo poteſt diſpenſare non valebit talis diſpenſatio, neque collatio ſicut ſemel dixit celebriter Innocentius adjuncta declaratione illius, quam ponit Hoſtienſis in dicto capit. Diuerſis, quem ſequitur Panormitanus cõmuniter receptus, ſed nulla ratio efficax huius differentię reddi poteſt, ſcilicet, quod Papæ collatio prædicta ſit valida, & non facta ab inferiori ſine cauſa, niſi hæc nempe quod inferior non poteſt diſpenſare ſine cauſa circa legem ſuperioris, ille autem ſic circa ſuam poteſt.

* C. diuerſis, fallat. de eler. cõ iug. & ca. veniẽs de fili. s pſby.

* C. cum in cunctis §. inferiora. col. pe. de Elect.

¶Quartò arguitur ex determinatione illa ſingulari Innocentij in cap. Dudum. 2. de electione, videlicet quod diſpenſatio a legato facta ſine cauſa iuſta non valet, hæc Nauarrus, vbi ſupra addit, quod ex hoc facile infertur contra multas ordinariorum diſpẽſationes indiſcretas, præſertim quoad forum conſcientiæ.

¶Igitur abſoluturus quæſtionem, ſententiam Nauarri his punctis contentam explicatam iri curabo; primò igitur dico ex mente ipſius, quòd ex prædictis rationibus perſuadetur, & concluditur qđ diſpenſatio ab inferiori circa ſui ſuperioris legem ſine vlla cauſa, & pro libito facta minime valet,

Secundò quod inferior non cenſetur facere talem diſpenſationem circa legẽ ſuperioris, niſi expreſsè dicat eam ſe facere etiam, ſi iubeat, aut permittat fieri aliqnid, quod ſine ipſius diſpenſatione iuſtè fieri nequiret. Sed hoc dictum Nauarri, ſcilicet quod non cenſetur tunc diſpẽ

ſare

ſare velle, niſi exprimat, intelligo qñ nul la ſubeſt iuſta cauſa diſpenſandi. Quia ſi rationabilis cauſa diſpenſandi ſubſit, tũc verã eſſe dicẽtis ceſeo in cõſcientia ſententiam Metinę * aduertẽdum eſſe prę latos eo ipſo quod fratres deſtinant, mittuntq; ad ordines, diſpenſare cum illis ſuper irregularitatibus, nam de his ibi loquitur, etiam ſi id non dicant aut exprimant, hęc Metina.

* Summ. fo.54.pag. 1.de mod. toll. irreg.

¶Tertiò dicitur ex mente Nauarri, quod non creditur inferiori ſe facere diſpenſationem circa legem ſuperioris ex iuſta cauſa dicẽti, probetur illa iuſta cauſa, ſi ab ipſo cum cauſę cognitione, facta non fuiſſet, quia præſumitur ex iniuſta cauſa vt ſine cauſa diſpenſaſſet. ſed ſentẽtia hęc Nauarri verũ habet in foro exteriori. At loquendo in foro conſcientię verum eſſe dictum Armilla cenſeo * in his, quę iuris ſunt poſitum non requiritur, quod princeps cognoſcat cauſam, vt diſpenſatio ſit valida, ſed ſufficit eius voluntas. Panormita. * Secus in inferiore vt norat glo. §. niſi rigor c. multorum. 1. quęſtio. 7. In conſcientia tamen quando adeſt cauſa iuſta, ille qui diſpẽſatur erit tutus, licet inferior, qui cum illo diſpenſauit ſine cognitione cauſę, male fecerit & debeat puniri. Quia contra legẽ egit facit gl. c. 2. de ſchiſ. quia ſic diſpenſatus poſſet ob authoritatem ſuperioris excuſari non ſolum in hoc caſu, ſed quod maius eſt (vt ait Nauarrus) in caſu quo inferior diſpenſans cum cognitione cauſę diſpenſaret ſciendo cauſam eſſe falſam, quia licet ſic diſpenſans peccaret, ipſe tamen bona fide diſpenſatus tutus remaneret in conſcientia, dum propter authoritatem ſuperioris crederet ex iuſta cauſa ſibi fuiſſet conceſſam diſpenſationem.

* Verb. diſpenſatio. §. 14.

* Cap. diuerſis, de clericis cõiug.

¶Quartò concluditur quod diſpenſatio ab inferiori circa ſuam vel ſui anteceſſoris, vel inferioris ſui legem facta valet in vtroque foro, & exteriori, & conſcientię, etiam ſi pro ſolo voluntatis libito eam fecerit. Imo etiam arbitratur Nauarrus eum tacite diſpenſare circa illam quoties prudens, & ſciens iubet aut concedit aliquid contra eam, nulla de diſpenſatione quod diſpenſet mentione facta.

Queſt. 6.

¶Rurſus pro complemento doctrinę inquirendum hic venit, an rationabilis cauſa vera, aut talis exiſtimata, a tranſgreſſione legis excuſet, & per conſequẽs a peccato, pro hoc vide Nauarrum. *

* Summ. lat. ca. 23. nu. 42.

¶Igitur elucidandę quęſtionis gratia primum accipio reſponſum, cauſa rationabilis ſemper excuſat ſaltem a mortali culpa tranſgreſſionem legis humanę. Ita inſinuat D. Tho. * ſubſcribit Nauarrus huic ſententię, * explicans qualis ſit iſta cauſa iuſta, & rationabilis ſufficiens ad ſic excuſandum. Et dicit eam ſic dici cauſam iuſtam, quam legiſlator (ſi adeſſet) pro excuſata haberet. *

* 1. 2. q. 96 ar. 6. & 22 q. 14. ar. 3.
* Summ. lat. pręſ. 9. nu. 14.
* Arg. gl. ſing. & recep. l. tale pacti. §. q prouocabit. de pactis.

¶Secundum quòd adhuc maius eſt, ſit dictũ; quinimo & cauſa quę a parte rei non eſt iuſta ad excuſandum ſic, ſi tamẽ quis bona fide putat eam iuſtam & idoneam excuſat a mortali, licet non a veniali. Quam ſententiam Caieta. egregiè tradit. * Cui accedit loco citato Nauarrus addens multos alios eam tenere & iuxta hanc doctrinam Caieta. * ſtatuit regulam vniuerſalem. ſ. quod in his, quę ſunt poſitiui iuris, ſi abſque contemptu, ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente ſibi excuſatione tranſgreſſio fiat ab eo, qui animum habet nullo modo cõſentiendi contra pręceptum obligans ad mortale, nõ incurritur mortale peccatum, quia non eſt intentio pię & iuſtę matris eccleſię bonas huiuſmodi animas illaqueare tam hoſtili vinculo, & propterea talis apud Deum nõ incurreret excommunicationem. Abſoluendum tamẽ eſſe ad cautelam crediderim inquit Caietanus ſic ignorantem. ¶Hęc autem regula generalis Caietani multę conſolationis afferre poterit ſcrupuloſis animis inſuper & ſignum quoddam eſt, quod confeſſores in foro pœnitentię, de tranſgreſſoribus legum qualiter ſe habuerint in tranſgreſſione poſſint diiudicare.

* 22. quę. 144. ar. 1.
* Summ. verb. pręcep. §. vlt.

CAPVT

CAPVT V.

De diuiſione peccatorum multiplici, & an illa opinio ſit vera, quod ſatis eſt dicere in confeſsione; toties peccaui gloriam quærendo de peccatis mortalibus, licet non ſpecificet illa, quia fortè non fecit. Diſputatur contra Iuniorem quendam Doctorem.

POſtquam de diffinitione peccati mortalis, & de his quę excuſant à peccato abũde diſcretũ eſt, vt promiſſioni noſtræ aſtemus, nempe ad pertractandum de diuiſione peccati, de qua dicturi præmittimus, primo ex Metina. 1.2. quod peccata ex triplici cauſa diſtingui contigit. Primo ex parte auerſiõis à Deo; vel nõ: & ſic mortalia, quia auertunt à Deo vltimo fine, à venialibus diſtinguuntur, quæ ab ipſo non auertunt. Nam mortalia cõparantur totali receſſui a uia, & a termino. At venialia ſolum aliquę retardationi in via aſſimilantur.

¶Secundo modo, diſtinguuntur peccata ex diuerſitate pręceptorum .ſ. naturalium, diuinorũ, & humanorum, quamuis eadem res omnibus tribus his præceptis poſſit eſſe prohibita, atq; ideo diſtinctio hęc nõ inducit plures peccatorũ ſpecies.

¶Tertio modo, diſtinguuntur peccata ex obiectis, & hæc diſtinctionis cauſa potiſſimè attenditur in diſtinctione peccatorum, quia conſtituit diuerſas ſpecies peccatorum.

¶Quarto modo, prӕterea ſolẽt diſtingui peccata ſecundũ cauſas finales etiam ſpecificè. Imo etiã ſecundũ cauſas motiuas, ſpecie diſtinguuntur, nõ ſemper, ſed quando motiuæ tranſeunt in rationem obiecti, vel cauſæ finalis. Exempli gratia ſecundum Metinam. q. 1.2. homicidiũ grauius eſt, dum committitur propter furtum, quam dum communiter propter odium quando ex odio ſit tamq; ex motiuo ſolo. At ſi homicidium fiat propter odium, vt propter cauſam finalem .i. propter tollendum de vita inimicum, quem odio graui proſequitur: tũc grauius peccatum eſt, quam homicidium ob furtũ committendum. Secus eſt, vt prædiximus, ſi ex odio ſolũ vt ex motiuo, cõmiſſum eſt homicidiũ, quia tunc ſolũ eſt vt odiũ generale proximi. At vero odiũ generale proximi includitur in omni peccato contra proximũ. Et ſic nõ in infinitũ ſpecificè adauget peccatũ homicidii, & ſic grauius eſt occidere propter furtũ, quàm propter odium, ſed occidere hominem propter odium ſpeciale proximi vt finem grauius eſt, quam occidiſſe illũ propter furtum, quia eſt cõtra eius amicitiam, & perinde ſic grauius cenſetur, quàm omnia peccata contra proximum ex genere.

¶Porro adnotatur, & ſcitu valde operæ pretium eſt hic, q; quia peccata ſpecies veluti accidentales neceſſario conſitendas ſumunt ex finibus ea operantium præter eas ſpecies fixas, & eſſentiales ex obiectis, & fine operis in quod per ſe ordinantur, quas habet: attẽdatur à confeſſore hic, an actus ſiue interior, ſiue exterior, qui eſt peccatũ ratione ſui obiecti, ad q; per ſe ordinatur ſit etiã peccatum ratione alterius finis, vel aliorũ finium à peccatore intentorũ, quia voluntas eius dirigit opus peccati in aliũ, vel in alios fines, quia hinc conſtabit, an ſimplex, an multiplex fuit peccatum eius. Simplex eſt enim, cum quis ſimpliciter vult adulterari: ſed duplex peccatum eſt ſaltẽ formaliter, cũ vult adulterari, vt furetur à marito adulterę pecunias. Triplex autẽ peccatum ſic erit, ſi velit adulterari, vt furetur & occidat maritum adulterę. Et multiplicius erit, ſi plures alios malos fines ad op' ſui adulterii applicet. Et ideo vnus actus peccati qui vno reſpectu, eſt vnius ſpeciei, alio reſpectu, poteſt quoq; eſſe alterius ſpeciei, Verbi gratia, peccatũ furãdi q; quis cõmittit, vt adulteret eſt furtum, quatenus obiectum illius in quod per ſe ordinatur eſt contrectatio rei alienę, & eſt etiam adulteriũ quatenus ordinatur à voluntate in illum finẽ: imo magis eſt adulter quam fur iuxta illud Ariſtotelis * qui furatur vt adulteretur, magis eſt adulter, quam fur. * Ariſto. Ethic. 5.

Ex quo corollarium ſequitur, q licet circunſtantię finium malorum diuerſarum ſpecierum conſtituant peccata diuerſæ ſpeciei, aliæ tamen circunſtantiæ non efficiunt in plurimum idẽ: furtum enim factum in vno loco & tempore, vel ab vna perſona, non differt ſpecie ab eo, quod fit in alio loco, vel tempore, vel huiuſmodi authore. D. Tho. * Cui accedit Nauarrus. * Hoc autem intelligendum venit ſic, niſi ſpeciali lege id prohiberetur, vt prohibetur furtum & homicidiũ in loco ſacro. * quam limitationem D. Tho. explicuit art. 2. 12. q. 72.

* 1. 2. q. 72. art. 9.
* Præl ud. 9. nu. 17.
* Sacrile. 17. q. 4. & ca. propoſuiſti de conſecra. Eccleſ. Quæſt. 1.

¶ Inſuper perpendendum eſt, quod licet peccata non diſtinguantur ſpecie ſecundum reatum pœnæ, quia eſt peraccidens, hoc eſt præter intentionem peccantis, ſed diuiduntur peccata, in peccata omiſſionis, & commiſſionis, de qua diuiſione dubitare non ab re quis poterit, an inducat illa, ſemper differentiam ſpecificam. ¶ Reſpõdetur igitur ad id dubii primo, præmiſſa diſtinctione, quòd omiſſionis, & commiſſionis peccata poſſunt conſiderari intra eandem materiam præcepti, aut circa diuerſas materias, circa quas verſantur præcepta affirmatiua & negatiua.

¶ Hac conſideratione prębabita, ſtatuitur prima propoſitio, peccata omiſſionis & commiſſionis intra eandem materiã præcepti conſiderata non ſemper differunt ſpecie, patet, quia intra eandem materiam virtutis abſtinentiæ, comedere minus, vbi eſt omiſſio debitæ quantitatis cibi, & comedere plus, vbi eſt commiſſio in plus debito, ſumendo cibum, non differunt ſpecie morali. Quia vtrũque peccatum intra eandem virtutem abſtinentiæ eſt, quia magis & minus hic non variant ſpeciem, ſicut nec magis album nec minus albũ. Hæc eſt Matinę. 1.2.

¶ Secunda propoſitio, peccatum omiſſionis, & commiſſionis id eſt tranſgreſſionis, ſunt contra diuerſa præcepta, id eſt, quatenus peccatum omiſſionis, eſt contra præcepta affirmatiua, & peccatum commiſſionis eſt contra præcepta negatiua ſic ſemper differunt ſpecie, vt patet in furto, quod eſt contra præceptum negatiuum non furtus eris, & parentum non ſubuentio, quæ peccatum eſt omiſſionis contra præceptum affirmatiuum de ſubueniendo parentibus, ſed accipere & non reddere, ſed detinere alienum inuito Domino, (vt diximus,) eiuſdem ſpeciei ſunt, quia ad eãdem ſpeciem furti pertinent, & contra præceptũ negatiuum non furandi vtrunque eſt.

¶ Tertia propoſitio; aliquando peccata differunt ſpecie ex ſuperabundantia, & defectu, vt ait Metina 1.2. patet in timiditate & audacia. Audacia enim eſt peccatum per exceſſum, & timiditas eſt peccatum per defectum, & tamen differunt authore D. Thoma.

¶ Quarta propoſitio, furtum veniale ratione paruitatis materiæ, & furtum mortale non differunt in ſpecie naturæ, differunt tamen ineſſe moris ſicut auerſio à bono incommutabili & aliqualis retardatio ab eo, differunt. Hæc eſt Nauarri. * Sed an veniale furtum & mortale differant ſpecie morali non tam certo auſim affirmare, prout ibi affirmat Nauarrus, ſola hac ratione ductus, ſcilicet, quod circunſtantia magnæ quantitatis conſtituentis mortale furtum eſt confitenda neceſſariò, Ergo mutat ſpeciem, quia ſatis conuincens iſta ſua collectio non eſt, quia (licet non mutet ſpeciem) ſatis eſt, vt intra eandem ſpeciem aggrauat notabiliter, ſicut aggrauat quãtitas furti, q̃ cõſtituit mortale, vt neceſſario talis circũſtãtia ſit cõfitẽda. Nec. n. cõcil. Tridẽ. (prout probè ſubnotauit Metina in ſua ſummula) per hoc quod decreuit circunſtantias omnes mutantes ſpeciẽ, fore confitendas, excluſit a neceſſitate confeſſionis circunſtantias notabiliter, aggrauantes intra eandem ſpeciem, licet non mutent ſpeciem, atq; ſic contra Nauarrum tenent Thomiſtæ.

* Ium. in 9. præl ud. num. 7.

¶ Quinta propoſitio, aliquæ circunſtantiæ ſunt, quæ licet ineſſe naturæ, variare videantur ſpeciem, tamen quia in eſſe morali non variant, ideo earum explicatio parum facit ad confeſſionem, ſicut diuinare per aſtra vel per alia, ſcilicet per terram, ſpecie naturali iuxta mẽtem Diui Thomæ differunt. Et ſi quis velit contendere, quod etiam in genere moris differunt, tamen quia exinde, non magis notabiliter aggrauatur malitia peccati diuiſionis, ideo ſine earum explicatio-

5. Propoſ.

plicatione ſatis eſt in confeſſione dixiſſe accuſo me commiſiſſe peccatum diuinationis, ſed melius eſt, Imo ita puto fore dicendum, quod prædictæ circunſtantiæ ineſſe moris non mutent ſpeciem, quia alioquin contra Concilium Tridentinum decernens omnes circunſtantias ineſſe moris mutantes ſpeciem fore confitendas, & decernens has prædictas circunſtantias ineſſe moris mutare ſpeciem, & ex alia parte ſimul dicere non eſſe neceſſariò confitendas.

¶ Diuiditur inſuper peccatum, in peccatum cordis, & oris & operis. Atq; etiam diuidi ſolitum eſt in peccatum carnale, cuius delectatio eſt per ſenſum, guſtus, & tactus: & in ſpirituale, cuius delectatio percipitur per intellectum.

Quæſt. 2. ¶ Cæterum de peccatis capitalibus poſſit quis hæſitare qualis ſit diuiſio, quando peccatum capitale diuiditur in ſeptem membra, ſcilicet in peccatum ſuperbiæ, luxuriæ, iræ, accidiæ, an ſit diuiſio peccati in ſpecies ſpecialiſſimas. Nam ſi ſic in ſpecies ſpecialiſſimas diuiditur, videtur ſatis eſſe in confeſſione ſic ſe explicare, dicendo: Accuſo me commiſiſſe peccatum ſuperbiæ, auaritiæ, vanæ gloriæ, non deſcendendo ad particularia, quoniam ſatis eſt in confeſſiõe ſpecies ſpecialiſſimas explicuiſſe.

¶ Sed te vera ſatisfaciendo quæſtioni dico primo, quod ſingula eorum peccatorum capitalium, ſcilicet inanis gloria, ira, inuidia, auaritia, accidia, luxuria, & gula a ſe inuicem differunt ſpecie, ita Diuus Thomas ſcirè tradit, * & patet, quoniam omnia eorum ſubiecta ſpecie differunt. q.32.art. *2.2.in 2.

¶ Secundò dicitur, quoniam iſta capitalia vitia, differentia, qua differunt, eſt differentia ſpecifica, non ſpecialiſſima, ſed veluti ſubalterna continens ſub ſe alias ſpecialiores differentias, ſicut eſt videre in luxuria, quæ adhuc ſub ſe continet ſpecialiores ſpecies inceſtus, adulterij, ſtupri, ideo quo ad confeſſionem attinet non ſufficit confiteri, (vt probe ait Nauarrus) per illa genera ſubalterna dicendo, commiſi peccatum luxurię, aut auaritiæ: ſed oportet vt deueniatur ad ſpecificationem illorum, quatenus cognoſcantur, an ſit mortalis culpa commiſſa, nec ne, & cuius ſpeciei ſpecialiſſimæ ſit, An luxuria commiſſa ſit inceſtus, vel adulterium, an auaritia commiſſa ſit contra iuſtitiam proximi, & an ſit rapina, vel furtum.

¶ Præterea & illa opinio Nauarri * examinanda eſt an omnino vera ſit (dũ ait) quod ſufficit dicere in confeſſione toties peccaui gloriam & laudem quærendo de peccatis mortalibus, licet non ſpecificet illa peccata mortalia, quæ forte non fecit, vel alias confeſſus eſt, vel proponit confiteri cum venerit ad proprium locum eorum, quoniam doctrina hæc non parum difficultatis habet, quoniam laus de peccato mortali, complacẽtiam de illo importare ſecum videtur. Nam de his nos laudamus, in quibus cõmuniter nobis complacemus. At qui cõplacuit ſibi de peccato mortali, non ſat habet in confeſſione explicari ſibi complacuiſſe de peccato mortali: ſed neceſſe habet illam ſpeciem peccati mortalis, de quo ſe laudat exprimere dicendo ſimul, accuſo me mihi cõplacuiſſe in peccato mortali tali, id eſt, in adulterio, nã eiuſdem ſpeciei ſunt complacentia, & cõſenſus interior, cuius eſt actus malus exterior. Igitur hanc quęſtionem ſic diſtinctius abſoluimus & reſoluimus per hanc propoſitionem. Quæſt. 3. * Prælud. 9.nu.4.

¶ Sit igitur propoſitio 5. quando quis gloriam, & laudem quærit de peccatis mortalibus cum complacentia eorũ, qualem complacentiã, vt in plurimum præ ſe fert laus & gloria impiorum, & deprauatorum motibus cum de peccatis gloriantur, & ſe laudant, Tenentur ſtatim cum cõfitentur peccatum de quo ſe laudant, & gloriantur, exprimere obiectum mortale ſpecificum eius, & hoc ſufficienter probat argumentum poſitum in principio quęſtionis, vnde aduertere debuiſſet Nauarrus, quod ſua ſententia definit vt in plurimum in hominibus affectu, & opere deprauatis, & non ſic generaliter eam ſtatuere debuit, quia iſti cum complacentia peccati, ſcilicet quod potiti fuerint virgine nobili, & quòd ſtrenuè & fortiter occiderint inimicum ſe laudant.

¶ Nec ſubterfugium relinquitur Na-

B 2 uarro

uarro niſi ſolum dicere, quod duplex po
teſt eſſe in deprauatis hominibus cõpla-
centia cũ de peccatis gloriantur morta-
libus, vna complacẽtia de ipſis operibus
mortalibus, & alia complacentia de ipſa
gloria mundana parta ex patratione eo-
rum vtramq; confitetur iſte vanus lau-
dator, dum iuxta normam Nauarri con
fitetur. Primò confitendo vanã laudem,
& gloriã de mortali, non illud ſpecifican
do, & poſtea illud cõfitendo, vel proponẽ
do confiteri. Cui ſubterfugio in contrà
obijcitur primo, quod nõ hinc euacuat
inconueniẽs, in eo, quod primò ait, quòd
in caſu, quo non fecerit peccatũ morta-
le, ſatis eſt confiteri laudem, quã habuit
vanam de eo nihil ſpecificando, de quali
peccato, quia cũ in corruptis affectu, &
opere hominibus cum ſe laudant de ope
re mortali à ſe infecto, falsè dicendo po-
titos fuiſſe virginibus nobilibus: illa du-
plex complacentia ſit, & in conſenſum,
& in opus, ſi potuiſſent id perficere, & in
gloriam prophanã de illo, cum poſtea nõ
confiteantur de opere, quia falſe glorian
tur, quia opus non perfecerunt, ſi cum
confitetur de laude, & gloria quęſita ex
tali re mortali, non ſpecificant de quali
mortali, an de potiundo virgine, iam ſe-
cunda complacentia, ſeu cõſenſus, de ta
li opere mortali, licet à ſe infecto, in con
feſſione inſufficienter, aut nullo modo
explicata manebit. At ſufficienter expli-
cata maneret ſi ſic ſpecificaret dicendo
accuſo me gloriatum fuiſſe de tali re à
me infecta, id eſt de re habita cum virgi
ne, in quam cum de hoc gloriabar con-
ſentiebam.

¶ Secundò patet, quia ſicut luxuria,
quæ eſt vitium capitale, non ſatis ſuffi-
cienter in confeſſione exponitur, dũ ali-
quis non ſpecificat, cum qua luxuriatus
eſt, an cum virgine, an cum vxorata: ita
peccatũ vanæ gloriæ, quę vitiũ capitale
eſt, dũ eſt mortale, non ſufficienter expo
nitur in confeſſione, dum confitetur ſe,
quis gloriatũ de mortali, niſi ſtatim ſpe-
cificet de quali mortali eſt gloriatus. Et
ſic puto dicendum & tenendum, quia
Axioma commune, & ſalubre eſt, quod
dictat, tene certum, & dimitte incertũ.

¶ Sed rurſus faceſſit nobis negotiũ di
Quæſt. 4. ſtinctio illa Nauarri ſuperaddita ad ſu-
pradicta, loco citato, vbi ait eũ, qui cir-
cunſtantiam aliquã neceſſariò confiten-
dã confiteri oblitus eſt, poſſe confiteri eã
non iterando confeſſionem peccati, vt ſi
quis fuit confeſſus illa vel iſta peccata fe
ciſſe, & oblitus eſt confiteri circunſtan-
tiam fractionis iuramenti, vel voti, quo
iurauit, vel vouit illa non facere, ſatisfa-
cit confitẽdo ſe toties peccaſſe tranſgre-
diendo iuramẽtum licitum, quamuis nõ
exprimat peccata illa, per quorum per-
petrationẽ tranſgreſſus eſt iuramentum
aut votum. Et quidem prima facie ve-
ra videtur iſta ſententia Nauarri, quia cũ
hic in hoc caſu coniungatur ſolùm duæ
rationes formales, & ſpeciales peccati,
prima eſt fornicationis, vt ſuppono à qua
iurauit, vel vouit abſtinere, & ſecunda
eſt irreligionis contra fractũ votum, &
iuramentũ in tali materia, ſi mulier iu-
rans ſic, & vouens cõfeſſa eſt iam primã
malitiam, dicendo ſe fornicatam fuiſſe,
ſi poſtea aliã malitiã in prima confeſſio-
ne obliuioni traditam, in ſecunda con-
feſſione, (quia venit tunc in mentẽ) eam
confitetur: nihil videtur reſtare confiten
dum, quia iam omnem malitiam (licet
ſeorſum) in prima & ſecunda confeſſio-
ne explicuit. Profecto propter hoc argu-
mentum non paruã pre ſe ferens apparẽ
tiã, non auſim iſtam ſententiam Nauar-
ri omnino damnare, & propter tanti vi-
ri authoritatem, & quia per eam in ali-
quo caſu ſatisfiet ſcrupuloſę pęnitentis ra-
fugientis rurſus repetere in confeſſione
infinita ppè adulteria, quæ cũ vxoratis,
& fornicationes innumeras cum ſolutis,
quas aliqua mulier cõmiſerat, & cõfeſſa
fuerat, ſed ex inaduertentia obliuioſa,
circunſtantiam voti continendi in illis
non expreſſerat, huic forſitan ſat erit iux
ta ſniam Nauarri ſi redigat ad numerũ
tranſgreſſiones, & dicat toties fregi vo-
tum, aut iuramentum.

¶ At vero quia aliis videtur, q autho-
ritate egregia pollent, quòd ſicut tunc
mortale furtum quod verbi gratia po-
teſt eſſe quatuor argenteorum, quia no-
tabiliter aggrauatur ex quantitate, mil-
lium argenteorũ, furanti mille argẽteos
non ſatis eſt in confeſſione explicuiſſe ſe
furatum eſſe quantitatẽ furti mortalis,
quia maior pars grauitatis culpæ cela-
bitur

bitur, dum per furtum mortale, quatuor argenteorum intelliget forte confeſſor commiſiſſe furtum, ita non ſat erit ſeorſum dixiſſe ſe fregiſſe iuramenta, aut vota, non ſpecificando materiam.

¶Et confirmatur, quia votum eſt promiſſio, ſicut qui promiſiſſet occidere clericum, non ei ſat eſſet in confeſſione, (etiamſi occiſioné clerici confeſſus fuiſſet) poſtea confiteri ſolum, ſeci alicui promiſſionem mortalem: ſed ſpecificandum, eſſet in gratiam ipſius occidere talem clericum inimicum eius promiſiſſe, ita in voto.

¶Adhuc corroboratur tertiò, quia licet tota malitia eſſentialis, & ſpecifica ſecundum Theologos ſit in actu interiori, id eſt in volitione efficaci, tamé quando volitio illa efficax deducta eſt ad opus exterius, quia voluit fornicari, & fornicatus eſt, quia opus exterius eſt veluti materia, & pars materialis in tali peccato interiori deducto ad opus, non ſat eſt confiteri volitionem, niſi confiteatur, & exteriorem fornicationem: ergo à ſimili, quia cum quis tranſgreditur votum cótinendi, & non fornicandi, quia illa fornicatio veluti materia fuit, & obiectum illius voti negatiui non fornicandi, tenebitur non ſolum confiteri tranſgreſſionem voti, ſed etiam materiale obiectum tranſgreſſionis voti, ſpecificando quod fregit votum continendi, fornicando cũ ſoluta, vel adulterando cum vxorata.

¶At tandem innaturalis concubitus videtur, & eſt diſtincta ſpecies luxuriæ, & diſtincta ab alijs ſpeciebus luxuriæ, & tamen quia authore Caiet. 2.2. innaturalis concubitus cum fœmina extra vas aggrauatur ex alijs ſpeciebus ſi ſimul có tingant, ideo non ſat eſt peccatori dixiſſe in confeſſione, concubui innaturaliter extra vas cum fœmina, niſi ſpecificet ſimul ſtatim cum qua fœmina, an ſoluta fuerit, an vxorata, & in hoc omnes aſſentient Caietano. Ergo à ſimili licet fractio voti ſit diſtincta ſpecies à fornicatione, vel ab adulterio, vel inceſtu, vel beſtialitate, non ſat erit, etiamſi hæc peccata quis iam confeſſus fuerit, & præ obliuione omiſit circumſtantiam, dicere in alia confeſſione tantum fregi votum, non explicando in qua materia.

¶Et tandem vltimò in gratiam huius additur, quod quia explicatio circumſtãtiarum mutantium ſpeciem in confeſſione, ordinatur vltra finé abſolutionis ad medelam peccato adhibendam, & quia alia efficaciora remedia applicabit confeſſor, eum has duas malitias inceſtus & voti violati videt eſſe cóiũctas, ſicut medicus corporalis alia efficaciora antidotalia remedia ſolet adhibere, cum videt duas infirmitates differentes pati infirmum, quam cum vno tantũ laborat morbo ſimplici, ideo tutius eſſe puto in caſu Nauarri, cum quis iam confeſſus eſt plura peccata, quæ iurauerat non facere, & oblitus eſt circumſtantiam iuramenti, vt in alia confeſſione non ſolum confiteatur fregiſſe iuramentum aut votum, ſed explicet materias, in quibus illa fregit in adulterando, an fornicando. Imò ſic putò fore tenendum. Nam argumenta contra Nauarrum hic adducta plura ſunt, & apparentia ſatis, & argumétum quod in gratiam Nauarri in contra à principio formaui per argumentorũm hic actorum doctrinam dilutum, ſufficienter manet.

¶Hinc patet quod tanquam parum ſolida vacillat illa doctrina Nauarri, quam tanquam corollarium ſuperaddit, ſcilicet, quod ipſum, quod dixit de inani gloria dicendum eſt de ſuperbia, & præſumptione, ambitione, gula, & alijs vitijs capitalibus, & earum filiabus, & patet contra illum, quia in gula non ſatis eſt dicere peccaui guloſe mortaliter, ſed tenetur dicere vſque ad ebrietatem, ſi inde inebriatus eſt, vel vſque ad nocumentũ ſalutis, & propriæ vitæ, ſi inde ſubſecutũ eſt notabiliter, Et tandem concludimus vere dixiſſe Nauarrum nó ſatis eſſe peccantem peccato commiſſionis cótra præcepta negatiua, vel omiſſionis cótra præcepta affirmatiua, dicere in confeſſione, accuſo me commiſiſſe, aut omiſiſſe aliquid circa præcepta morraliter, ſed explicet neceſſe eſt circa quam materiã cómiſit, an circa rapinam, aut furtum, aut adulteriũ, & etiam circa quã materiam peccato mortali omiſſionis deliquit, an omittẽdo auditioné Miſſæ in die feſto de pcepto, aut omittẽdo ieiuniũ de pcepto eccleſiæ. ¶Idé etiã cum peccatũ fuit cómiſſum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

miſſum per defectum,vel exceſſum in diuerſis materijs ſpecie,dicẽdum eſt, quia non ſat eſt dicere confitẽdo exceſſi mortaliter, niſi dicat an in materia abſtiuentiæ nimis potando ad ebrietatem vſq; , an in materia correctionis nimis contumelioſè corrigendo : nec ſatis eſt dicere commiſſi peccatum per defectum circa id,ꝙ tenebar implere,ſed exprimat opus eſt,an circa virtutem iuſtitiæ defecerit, cum eſſet iudex puniendo reum atrociſſimum nimis modica & ridicula pœna , vel aliter circa alias materias,vbi per defectum,delictum committit poteſt. ¶Sicut etiam quia diuiſio peccati vt eſt cõtra Deum & contra ſeipſum & contra proximũ,quia diuiſio eſt in genera ſubalterna, non ſufficit in cõfeſſione ſic in genere explicare,niſi ſpecies ſpecialiſſimas explicet exprimendo , in quo peccauit contra Deum , aut contra ſeipſum , vel peoximum.

CAPVT VI.

De diffinitione contritionis, & de eius explicatione:& an requiratur diſtincta de ſingulis peccatis. Et an ſine formali cõtritione extra tempus præcepti per dilectionem poſsit quis iuſtificari, vt dixit quidam iunior,an feruor martyrij remittat peccata ſine contritione.

QVia opus quod inſtructorium conſcientiæ nuncupamus, medelam peccatorum , quæ maximè cõtra conſcientiam ſunt , & eã ſauciant,& lacerant miſerabiliter,proponere pro ſcopo, & fine potiſſimo habet , inter medicamina; cõtta peccata autem contritio potiſſima eſt, quia pars eſt Sacramenti pœnitentiæ in remedium peccatorum à Deo inſtituti prçcipua , ideo iuxta ſeriem rectam doctrinæ de ea primo acturi,ab eius diffinitione,(vt à modo procedẽdi ordinario nõ recedamus) exordiamur,oportet .

¶Eſt igitur contritio deteſtatio peccati,quatenus offenſa Dei eſt,cum propoſito emendandi vitam,confitendi,& ſatisfaciendi ſpe veniæ diuinitus obtinẽdæ . Hanc diffinitionem ſtatuit Sotus * vbi admonet primò quod non eſt ſana illa quorundã diffinitio, q̃ de cõtritione tradunt dicendo,ꝙ ſit deteſtatio peccati actualis,vel virtualis, quia planũ eſt contritionẽ ſemper eſſe deteſtationẽ peccati non virtualẽ,ſed actualem & formalẽ. ¶Secundo cauendã eſſe,ait,& merito diffinirionem illã in ſumma alias doct Hiſpanice ſcripta cõtentã vbi ſic diffinitur contritio. Contritio eſt penitentia volũtaria,grandiſſima,actual ó virtual. Quia non deberet vulgo proferri , quia particula grandiſſima offendiculum poneret in doctis putantibus inde colligi ad remiſſionem culparum requiri eſſe ſummè intenſam. ¶Secundò ex illa particula virtual intelligerent ſufficere eleemoſinã,vel aliud opus charitatis. Quare caute Nauarrus * poſuit illam particulam maximam.i.quod contritio eſt cum dolore maximo, ne notaretur in ſermone , (nam dictio maxima eſt æquiuoca: ſicut etiam dictio grandiſſima) adiecit gloſſam tollentem æquiuocationem.ſ.quod per maximum dolorẽ ibi in diffinitione non intelligit dolor ſummè intenſum , neq; ſuperantẽ alios dolores damnatorũ aut Chriſti Domini pro nobis in Cruce patientis, ſed intelligit debere eſſe maximũ quoad extimationem,ꝙ Theologi dicunt appretiatiuè.i.quod pœnitens malit toleraſſe, tolerareq; omnia mala pœnalia mundi,quàm peccaſſe peccatũ mortiferũ,prout docet D. Thomas * In quo ſenſu dicimus amorẽ Dei maximũ eſſe debere, nõ quidem neceſſario quoad intenſionẽ: ſed quoad extimationem,& firmitatem,hoc eſt ꝙ dilectio eius præferẽda eſt omni dilectioni,cuiuſcunq; creaturæ, neque propter vllam aliam eſt deſerenda.

¶Circa diffinitionem vero prçſtitutã quo magis illuſtrata maneat aduertendũ eſt primo cum Soto * quod dolor ſenſitiuus, qui eſt quçdã paſſio ſolita cauſari ex contritione voluntatis , ex ſe non eſt virtus:ſed quia ex electione volũtatis ſit rationẽ virtutis aſſumit. Sed ille ſenſitiuus

Cõtritio.

* Sot. lib. 4. de Iuſt. & iure.

* Summ. lat. c.1.nu. 7.8.& 9.

* Quodlibet 1. ar.9

*Soto.li.4

uus dolor quamuis ſalubris ſit tamē non eſt ad virtutem pœnitentiæ ſimpliciter neceſſarius. ¶Secundò perpendendū eſt, quod vt tradit ibi Sotus indubiè deteſtatio penitētiæ eſt non abſoluta, ſed conditionalis: quia eſt iſte actus nollē peccaſſe, ſi eſſet poſſibile, & quia iam videt eſſe impoſſibile, quia iam offenſa Dei eſt cōmiſſa, triſtatur de offenſa Dei. Hæc ſententia eſt omnium inquit Sotus contra Adfuit Victoriæ, vt refert in Summa de Chaues, eſt Nauarri * vbi ait ꝙ nolle peccaſſe quia eſt offenſa Dei, eſt eſſentialiter contritio.

* Sententia F. Victore & Nauarri. in Summ. lat. c. 1. nume. 3.

¶ At dubitatio hic emergit paruula; an requiratur ad contritionem, ꝙ in particulari pœnitens deteſtetur peccata. An ſatis ſit in generali habere iſtam deteſtationem nollem peccaſſe.

¶Ad quam dubitationē Nauarrus reſpondet ibi, & contritionem debere eſſe voluntariam, & cum dolore peccati à ſe facti in particulari, nec ſufficere in generali iſtum actum habere, nollē peccaſſe.

¶At quo explicatius veritas quæſtionis illuceſcat ſtatuitur prima ꝓpoſitio; contritio ex ſui natura reqrit ſingulorū mortalium ſpecialis, nō ſolum in ordine ad cōfeſſionem, ſed etiam ſcd̄m ſeipſam in iure naturæ; eſt D. Thomæ, * & patet quia contritio eſt motus conuerſionis auerſioni peccati contrarius. At per qđcunq; mortale ſit auerſio, ergo de ſe vnū quodq; mortale requirit conuerſionem ſpecialem. ¶Confirmatur vero vlterius, quia contritionē debemus admetiri grauitati peccatorum: ſed ex obiecto, & circunſtantijs ſit aggrauatio, Ergo contritio omniū debet eſſe particularis & ſpecialis. Et hoc inſinuauit Pſalmiſta cum ait, exercitabam & ſcopebam ſpiritum meum. Et illud regis Ezechiæ in ſuo cantico, recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine animæ meæ. Cuius concluſionis magis illucidandæ gratia ſubnotauit Magiſter Canus, ꝙ illa contritio de oībus mortalibus ſpecialis, & diſtincta neceſſaria eſt ad ſalutem non ſolum neceſſitate peæcepti, ſed etiam neceſſitate finis & fuit ſemper ſic in omni lege neceſſaria etiam ſine ordine ad confeſſionem, Exemplificatq; Canus quā vocemus hic contritionem de ſingulis mortalibus diſtinctam & ſpecialem, & dicit eſſe illam, quæ fertur in ſingula peccata, vt ſi peccatis præteritis in memoriā reuocatis voluntas vnica contritionē vniuerſa illa deteſtetur. Hanc inquit Canus vocamus ſpecialem & diſtinctam. Et pateſcit iſta ſentētia exemplo viſionis. Nā ſpecialis viſio dicitur & diſtincta vnica illa, qua video ſimul, & diſtinctè omnia ligna domus, licet ſingula ſingulis viſionibus, nō videam. Vbi maioris adhuc explicationis gratia Sotus adijcit, qđ vſus pœnitentium eſt in principio habere cōtritionem, quæ fertur ſuper inueſtiganda peccata. Deinde incipiunt inueſtigare peccata ad confitendum, vel ſatis eſt ſi penitens peccatis omnibus memoratis vnam deteſtationē applicet, quia inquit Sotus contra Caietanum quod non requiruntur deteſtationes attritionum præcedentes contritionem, quia neque peccata ſingula ſigillatim opus eſt confiteri: ſed plura peccata eiuſdem ſpeciei collectiuè poteſt confiteri quis dicendo ſepties fornicatus ſum, vel decies adulteratus ſum. Ergo coniunctim vna contritione poteſt illa deteſtari, quæ tamē ſecundum Sotum tanto maior debet eſſe appretiatiuè, ſeu extimatiuè, quo grauiora fuere peccata.

* 3. p. q. 87 art. 1. Sot. 4. Sent. & relectio Cani de Penitent.

¶Sed quia prædicta concluſio rigidor videretur, niſi ſane intelligeretur, ideo pro eius ſana intelligentia ſtatuitur ſecunda concluſio, licet iſta ſpecialis, & diſtincta cōtritio de ſingulis peccatis mortalibus de ſe ſit requiſita, intelligitur qđ requiritur in re, quando haberi poteſt, ſi autem præ anguſtia temporis haberi non poſſit: tunc ſatis eſt habeatur in voto. Hæc cōcluſio eſt magiſtri Cani * Durand. Adriani. * eſt Ricard. & Palud. & Ale. Alen. * ita Aug. de vera & falſa penitentia. * & patet quia iuxta illud Ezechielis: in quacūq; hora ingemuerit peccator in momento poteſt homo conuerti ad Deū, ſicut in momento potuit auerti, quia pronior eſt Deus ad miſericordiam, quam ad pœnam. At conuertitur peccator per contritionem ſed cōtritio diſtincta, & ſpecialis in re, quia requirit indagationem peccatorum, quæ non poteſt fieri niſi in tempore, & non in inſtāti, ideo non poteſt ab eo qui iam vltimo

* in re. de penit.
* d. 14. q. 2. ad 1.
* q. 3. de Baptiſ.
* 4. p. q. 69 memb. 8. art. 2. c. 9. & 14. & 17.

agonizat haberi in inſtāti. Ergo ſatis eſt
ei, ne ponamus eū in via extra ſtatum ſa
lutis, vt ſi præanguſtia temporis diſtin-
ctam & ſpecialem cōtritionem de ſingu
lis peccatis mortalibus habere non poſ-
ſit, habeat tunc generalem cōtritionem
in re, & hanc ſpecialem in voto, quæ in
inſtanti in voto haberi poteſt. Imo abſo
lute ait Sotus circa hāc materiā in quar
to, quod dum pęnitens habeat propoſi-
tū ſingula peccata deteſtādi, in momēto
pōt confiteri per gñalē recordationem,
iuxta illud Ezechielis in quacunq; hora.

¶Hic adnotare libet cauendū eſſe le-
ctori à licētioſa valde aſſertione F. Ioſe-
F. Ioſeph° minorita. phi Minoritę dicentis, ꝙ extra tēpus ꝑ-
cepti pęnitētię, per dilectionē tm̄ iuſtifi
catur pęnitens, quia ex hac aſſertione
aperte ſequitur, ꝙ formalis pęnitentia,
& formalis cōtritio nō ſit neceſſaria ne-
ceſſitate finis, ſed neceſſitate tm̄ præce-
pti poſtquam extra tempus præcepti
pęnitentię, per ſolam tantum Dei dile-
ctionē, ſine contritione iuſtificari poſſe
peccatorem inſinuat, ꝙ intolerabile eſt
auditu ſic tam generaliter aſſerere, quia
cōmunis opinio doctorū ſolum in duo-
bus caſibus dilectionem Dei, qua pœni-
tens diligit Deum, quæ virtualis pęnitē
tia tunc eſt, docet ſufficere ad iuſtifica-
tionem peccatoris.

¶Primò qñ ſic eſt aliquis omnino pec
catorū oblitus, vt facta diligenti indagi-
ne: nequeat vllius meminiſſe, quia tunc
nō eſt neceſſarius actus pęnitēdi, ꝑ actus
*Sotus in 4I. ſent. dilectionis Dei, veniā obtinebit, ita Sot.
* & Gabriel. * Quia quāuis pęnitentia
* 4.l.di.14 q.1.ar.2. formalis neceſſaria ſit non ſolum neceſſi
tate ꝑcepti: ſed neceſſitate finis, hoc in-
telligitur, qñ peccatorum vlla pōt habe-
ri memoria: ſed ſi nō recordatur pecca-
torū, quia non facit diligentiam: fatetur
Sotus charitatis actū tunc non ſufficere.

¶Secundò caſu id accidit, qñ quis dū
patitur martyriū ſubita martyrij obla-
tio actū pęnitendi impediret. Tunc mar-
tyriū, qui actus dilectionis Dei eſt maxi-
mus ſine pęnitentia, & cōtritione ſuffi-
ceret ad ſalutē, ita Sotus, Scot°, Gabriel
di. pręcedēti. q. 1. ar. 3. quē caſum adhuc
limitandū cenſet Sotus. ¶dum atrocitas
mortis martyrij ſic occupat mētē, ꝙ ne-
que meminiſſe peccatorū poteſt, dūmo-
do nō ſit incomplacentia peccati, aut in
eius propoſito: per illā perpeſſionē mor-
tis obtinebit veniā ſine cōtritione actua
Ioan. 5. li; quia martyriū ſupplet vicē baptiſmi
Matth. 9. iuxta illud maiorē charitatem nemo ha
bet, & qui perdiderit animā ſuam ꝑpter
* Chryſo. ſer. 29. de pœnitent. me, ita expreſsè Chryſo. * ait ꝑītē lector
intelligat martyriū pęnitentia præteriti
non egere, & quia in martyrio habetur
legitimus actus charitatis, qui defectum
pęnitentiæ ſupplet, dū mortis atrocitas
ſubita mentē occupans actū eius impedi
uit. Signāter dicimus ſi ſic impeditus eſt
quia ſecus eſt ſi expoſitus martyrio in-
dutias habet, vt poſſit peccata recolere,
quia conteri tunc tenetur. Imo ſi ſuppe-
tit copia, & tēpus confiteri tenetur. Hęc
gratia confutandi licentioſam aſſertio-
nem fratris Ioſephi prolixè magis quam
par erat huic operi explicuimus.

¶At vtrū hoc priuilegiū iſtius, caſus. ¶
ꝙ tunc ſine pęnitentia remittat peccata
ſine pęnitentia formali dico, ſoli ſeruori
martyrij ſit cōcedendū, controuertitur à
doctoribus. Nam Scotus id cōcedit cui
aſſipulatur Nauarrus * adducens in gra
* Sum. la. c. 1. n. 10. tiā opinionis Scoti tres has rationes. Pri
mo, quia in hoc plus operatur amor quo
quis martyriū patitur, quā pęna eius ſu-
bita arg. 1. ad Cor. 13. c. ſi tradidero cor-
pus meum ita vt ardeā, charitatem non
habuero, nihil ſum. Ergo id priuilegi°,
magis tribuendū eſt amori patiendi, quā
Argumenta Nauarri in rutelā Scot. reali paſſioni martyri°. Secundo arguit,
quia fieri poteſt, vt quis plus amet, deſi-
deretve martyriū non patiēdo illud, quā
alius patiendo præſertim momentanee.
Ergo ſi datur ſecundò, tribuēdū eſt plus
amanti, & deſideranti pati. ¶ Tertio ar-
guitur, quia huiuſmodi amor extēditur
ad recipiendū martyrium debitum. Imò
etiam ad volendā, atq; concipiendā for-
malem contritionem tēpore, & loco de-
bito. Ergo hoc priuilegium etiā volenti
pati martyriū (etiam ſi re, non ſibi infera
tur) eſt tribuendum. Et cōfirmat Nauar
rus, quia poteſt cōtingere vt ex duobus,
qui ſe martyrio obtulerūt, alter qui plus
diligit, & deſiderat, nō patiatur, alter ve
ro ſic, quare ergo illo priuilegio eſt pri-
uandus ſine culpa ſua ille tā egregiè be-
ne meritus, qui deſiderio patiēdi, paſſum
anteceſſit, poſtq̄ Deus intuet cor Hæc
argu-

argumenta commentus eſt Nauarrus cō tra Sotum in quarto oppoſitam ſnīam tenentem. At fortius argumentum,& ad hominem mihi videor ſic poſſe formare contra Sotum. Qui actus dilectionis Dei ſupplet(ſua fuerit ſententia)quando facta diligenti indagine nequit vllius meminiſſe ita vt pœnitentia formalis ei tūc non ſit neceſſaria, cum ergo etiā ibi aſſerat in tēpore martyrii potius teneri martyrem,niſi peccata ſua ſponte illi occurrant,attentionem ad martyrium applicare per amorē ſe inflammādo,ne deficiat, quam ad recordationem peccatorū,ſequtur ſi iuxta ſuam ſententiam primus per dilectionem ſine pęnitentia iuſtificatur, quia impeditus eſt a recordatione peccatorum,quia illorum non recordatur omnino;quod etiam per dilectionē Dei habitam in feruore martyrij etiamſi parato:non infligatur, cum iam gladius gutturi eius minaretur ſine pœnitentia iuſtificabitur; poſtquam currit eadem ratio,& ſine martyrio in re,quod eſt quod contendunt Scotus & Nauarrus.

¶At licet hæc argumenta non modicam apparentiam opinioni Scoti, & Nauarri concilient, his non obſtantibus cōtrariam Soti ſententiam autumo magis eſſe tenendam.ſ.ſoli feruori voluntatis circa martyrium, ſi abſit martyrium in re,id priuilegii,quod ſine pęnitentia remittat peccata,non eſſe tribuēdum propter has multum veriſimiles rationes.

¶Primò,quia Deus ipſum opus martyrij.i.mortem pro ipſo paſſam, quia eſt perfectum teſtimonium fidei, Doctore D.Th.hoc ſingulari priuilegio voluit decorare, & ideo de re loquens dixit, qui perdiderit animam ſuam propter me, id eſt, qui actualiter perdiderit vitā ꝑ eo.

¶Secundò, quia ſicut remiſſio omnis pęnæ peccatorum, quæ eſt vt priuilegiū & effectus baptiſmi ordinarius non tribuitur, (ita docente eccleſia) ſoli voto baptiſmi, ſine baptiſmo in re: ita iſtud priuilegium martyrij in re, non tribuitur ſoli martyrio in voto, aut feruori ſoli voluntatis circa illud, vt ſine pœnitentia iuſtificet.

¶Tertiò,quia aureola martyrij, quia eſt veluti quid inſigne, & priuilegiū conceſſum à Deo,patienti martyrium in re, non datur illud habenti ſolum in voto: ita remittere peccata ſine actuali pœnitentia,quę eſt gratia à Deo indulta martyrio in re,in caſu ſuprapoſito, non eſt tributum martyrio in voto ſolo,aut circa id,ſoli voluntatis feruori,ſicut neque aureola doctorum nō datur volenti prædicare,& docere(etiamſi doctus ſit) niſi realiter prędicet, & doceat. Et per has hic adductas rationes abundè ſatisfactū puto argumentis Nauarri in contra.

¶At illud argumentum ad hominem fortius vrget, nihilominus hæc abundè ſufficiens ad illud ſe offert ſolutio, quæ conſiſtit in diſparitate vtriuſq; caſus,nā Sotus in primò caſu locutus eſt, vt verba eius aperte inſinuant in caſu, quo facta diligenti indagine peccatorum,neqt meminiſſe,per dilectionem Dei iuſtificabitur ſine pęnitentia, quia intelligitur, neceſſaria eſſe pœnitentia, quando vlla peccatorum poteſt haberi memoria. At in ſecundo caſu de habente martyrium in voto, dicitur ꝙ cum non patiatur in re martyrii mortem,ſupereſt ei vita, & tempus vitæ,ad indagāda peccata, & ad ea in memoriam reuocanda, quare non cogitur Sotus id concedere huic, quod illi: ſed fateor neceſſario cogitur Sotus fateri, quòd iſte in procinctu ad martyrium,& ad id parato animo accinctus, ſi abſq; voluntate ſua euaſit martyrium,ſi poſt indagationem peccatorum a ſe poſtea factam nequiuit vllius peccati meminiſſe: per ſolam dilectionem Dei ſi in eam tūc prodeat iuſtificabitur, quia his eſt primus caſus Soti, & ſententia communis catholicorum doctorum, quæ vt probe ait Nauar.longè a Lutherana diſſidet,quia Lutherus in nullo caſu pœnitētiam formalem requirit: ſed ſolum dicit ſufficere reſipiſcentiam, & nouam vitā, quòd damnatum eſt in concilio Tridentino, * At catholici Doctores in prædictis duobus caſibus ſic limitatis a ſe.ſ.cū limitatione quando recordatio peccatorum,& pęnitentia actualis haberi nō poteſt dilectionem Dei ponunt,quæ virtute continet pœnitentiam peccatorum, quæ ſuppleat per quam ad Deum tunc ſit conuerſio. At Lutherus nihil huiuſmodi prærequirit,niſi inchoationem nouæ vitæ.

*Lutheri opinio de pęnitētia damnatā cōcil. Trident. ſeſſ. 14.cap. 4. Can.5.

CAPVT

CAPVT VII.

An in caſu inaduertentiæ naturalis ſufficiat propoſitum virtuale emendandi vitam: vt quidam Iuniores affirmant copioſe diſputatur: vbi tandem admonentur confeſſores, quantum referat eos incumbere in formando pœnitentium propoſitum.

INdaganti mihi difficultates ſi quæ circa particulas diffinitiori contritionis emergunt, circa illam particulam cum propoſito emendandi vitam, contentam in diffinitione contritionis, haud vulgare ſe offert dubiũ, an licet ex ſe requiratur propoſitum formale de non vlterius peccando, in aliquo caſu per accidens, temporis, vel conſiderationis defectu, ſufficiat virtuale propoſitũ: de quo caſu Nauarrus * dicit ſe fuiſſe interrogatum, pro eo quod quidam inſignis doctor academiæ Complutenſis, aſſumptus poſtea in Epiſcopũ Legionenſem, id affirmarat. Ad quã quæſtionem ei ſubſcribendo dicit Nauarrus ſe reſpondiſſe affirmatiuè, cum limitatione tamen. ſ. ſi modo ita eum pœniteat pręteritorum, quod ſi aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, aut admittẽdo futura. Et ſuper addit Nauarrus ad hunc modum eſſe intelligẽda ea, quæ de ſufficientia propoſiti virtualis, magnifice ſcripſit nuper Andreas à Vega. * Atq; ſequẽdo eam opinionẽ ibi cõfirmat Nauarrus ex Syluestro, verbo, Contritio, q. 1. dicente, qui mauult mori, quam peccare, eſt contritus, & tamen iſte non habet formale propoſitũ, ſed ego miror Nauarrum ex hac authoritate Syluestri colligentem virtuale propoſitum ſufficere. Imò oppoſitum colligitur quia velle mori potius, quam peccare propoſitum formale vitandi peccata includit quod nemo non cæcus negabit.

* Summ. lat. c. 1. nume. 10.

* Vega li. 3. c. 21. de Iuſtificatione.

¶Secundò eam confirmat ex ſententia Palud. * dicentis, cui diſplicet, quod huiuſmodi formalem contritionem ſibi cõparare non poteſt, contritus eſt, Sed certè (vt verum fatear) hęc argumenta Nauarri collecta ex dictis Syluestri, & Paludani, & debilia ſunt, & parum eoſdẽ Doctores ſuam iſtam tenuiſſe ſententiam ſunt indicantia. ¶Alia argumenta, ſi quæ pro ſua opinione habeat perſpectũ ego non habeo. Veruntamen, quæ in gratiã illius comminiſci potui, hic proponam.

* Palud. in 4. diſt. 17. q. 1. cõclu. 5.

¶Primò, ſic arguo, dilectio Dei, quando poſt indaginem, peccata omnino memoriæ non occurrunt, ſufficit ſine pœnitentia actuali ad deletionẽ peccati, quia virtualiter tunc continet diſplicentiam peccatorum. At pęnitentia quoq; virtualiter continet propoſitũ vitandi peccata: quando defectu temporis, vel conſiderationis, meminiſſe de habendo formali propoſito ea cauendi non potuit. Ergo eadem ratione per talem pęnitentiã prę teritorum, ſine formali propoſito, tunc peccator iuſtificabitur.

¶Cõfirmatur quia regulariter, & moraliter loquendo, iſti duo actus pęnitentiæ. ſ. diſplicet mihi de peccatis præteritis: & ſecundus. ſ. propono cauere peccata futura: non ſolent haberi ſimul in eodem inſtanti, ſed prius habẽt pęnitentes primum actum, & deinde ſecundum. Cõcedamus igitur ita eſſe, quod poſtquam habuit pœnitens primum actum. ſ. ſummè diſplicet mihi t[illegible] peccatis diuinam offendiſſe maieſtatẽ, quia ſtatim interceptus eſt morte, non potuit habere formaliter, & explicite ſecundum actum. ſ. propono cauere futura peccamina, tunc conſenſu durum eſſe videtur, quod iſte, cui ſic diſplicuere in primo inſtanti peccata, quod virtute illius diſplicentiæ ſtatim niſi intercluſus fuiſſet tempore, prodiret in actum proponendi abſtinere in æternũ pereat defectu formalis propoſiti, cum formaliter diſplicuerint ei pręterita, & virtuali propoſito, vt ſuppono nõ caruerit vitandi futura.

¶Secundò ſic argumentor, licet ex ſe requiratur ad iuſtificationem (vt dictũ eſt) ſpecialis, & diſtincta cõtritio de omnibus mortalibus, tamen ſecundum Sotum & Canum quando non ſuppetit tẽpus memorandi peccata, ſufficit eam cõtritionem ſpecialem & diſtinctam habere in voto, neque requiritur eam tunc actuali-

actualiter pęnitens habeat. Ergo pari ratione,licet ex formale,& actuale cauendi futura requiratur votum,quando prę anguſtia temporis,vel naturalis inconſiderationis cauſa, id propoſitum actualiter non habuit, ſufficit habuiſſe contritionem de præteritis quæ virtualiter,& veluti in voto formale propoſitum continere videtur,Sicut in caſu contritio illa generalis ſpecialem non continet actualiter,ſed in voto.

¶Tertiò ſic argumētor, & ſi fides explicita iam nunc poſt promulgationem Euangelij omnibus ad ſalutem ęternam aſſequendam neceſſaria credatur:tamen ſecundum Sotum & * Metinam * quando quis laborat ignorantia inuincibili ſi dei explicitæ incarnationis, & Trinitatis,quia cum eſſet educatus in montibus caruit prędicatore,ipſum de ipſa inſtruēte, ſecundum veram ſententiam cum ſola fide implicita,hoc eſt ſine explicita ſaluabitur ſi moriatur in gratia, ad quam aſſequendam ſecundum nobiles doctores ſic ignoranti explicitam, ſatis eſt cū cæteris requiſitis fides implicita,quia illa, vt nomen illius ſonat implicitè continet fidem explicitam. Ergo a ſimili licet propoſitum formale abſtinendi ſit neceſſarium, quando illo caruit agonizans in morte, quia ex quadam inaduertētia naturali,& quaſi inuincibili, illius eſt oblitus, per diſplicentiam, quam habuit virtualiter continentem tale propoſitū, ſaluabitur vt videtur ſi ſtatim obijt.

* Sot.in 4 ſenten.
* Metin. Summ.fo. 75.pag. 2.

¶Quartò arguitur ex antecedēti pręaſſumpto ex Metina loco citato. * Si aliquis inter chriſticolas,qui cōſtitutus eſt iam in extremis,dum cōfitetur alia peccata, confeſſus eſt negligentiorem fuiſſe circa addiſcendam doctrinam, quia noluit eam audire, ac propterea ſe carere notitia myſterij incarnationis & Trinitatis,& articulorum fidei,& cum hoc cō fiteretur ſubito vſum loquelæ & ſenſuū amiſit, huic negandam fore abſolutionē eſſet impiū dicere, & vitio tribueretur confeſſori:ſi huic abſolutionem negaret quia alias homo hic extra ſtatum ſalutis in hac vita viuens, eſſet conſtitutus: ex hoc ſuppoſito patet ſi talis abſoluendus eſt,quia fides implicita illi ſufficit in hoc caſu:vbi de explicata inſtrui nō potuit,ꝙ etiā à ſimili,qui in articulo mortis conſtitutus confitendo peccata rogatus à confeſſore, an propoſuerit vitare peccata,reſpondit ſibi diſplicuiſſe peccata præterita,ſed de cauendo in futurum non meminiſſe, & cum hæc diceret ſubito priuatus eſt vſu rationis,pari ratione videtur abſoluendus ne detur homo in vita extra ſtatum ſalutis. Ergo ſi eſt abſoluendus,ſufficit ei diſplicentia peccatorum præteritorum cum propoſito virtuali,quod habuit,nam actuali,& formali caruit,quia priuatus ſenſu, illud poſt nequiuit habere:Nec antea habuit,vt ipſe faſſus eſt, neque cum dixit illius non meminiſſe, quia hęc verba formale non important,& occupatum circa reſpondēdum confeſſori,veriſimile eſt ad tunc actuale habendum non aduertiſſe. ¶Certè hęc argumenta quæ deſpicabilia omnino non videntur me olim aliquantulū in opinionem Nauarri & Vegæ, & Epiſcopi Lęgionenſis inflexere, ſed iam re exactius, & limatius inſpecta ſanius duco cum noſtris Thomiſtis tenere.

* Metin. fol.76.pa. 1.

¶Quare ſtatuitur reſponſiua concluſio:propoſitum actuale cauendi peccata mortalia in poſterum eſt neceſſariū ad iuſtificationē,nec ſufficit virtuale. Hæc concluſio eſt Soti in 4.vbi ait quod opinio contraria,neq; vera eſt,neque tuta, neque in populo euulganda. Imo nullus antiquorū ſic auſus eſt loqui, prout Maior inuētor iſtius opinionis loquutus eſt quia Alex. * & Durand. dicunt requiri propoſitū formale. Hæc eſt Victorię vt habetur in ſumma de Chaues in cuius gratiam adduxit illud dictum à domino paralytico.Noli amplius peccare. Vbi ſignanter dixit noli,quaſi per nollitionem peccandi exegerit propoſitum formale. Nam nolle peccare deinceps, propoſitū eſt formale non peccandi.Et hæc concluſio eſt Metinæ in ſua ſumma fol. 4. p. 1. vbi ait dolorem pœnitentiæ debere eſſe coniunctum cum vero, & firmo propoſito cauendi offenſam Dei in omni loco, & tempore, & hoc propter dilectionem Dei principaliter, per propoſitum verū & firmum hic Metina non intelligit virtuale: ſed formale & actuale quod verum propoſitum eſt.

* Alex. 4. p.q.69.mēbr.9. Durād.di.17. 9. 2.

¶At probatur primo quia nullius doctorum

ctorum

ctorum antiquorum fingit propoſitum virtuale neq; ſomniauit ſufficere, neque D. Ambr. qui dixit pęnitentiam eſſe male acta plangere, plangenda non iterare in ſenſu Nauarri, & Vegæ loquutus eſt.

¶Item quia ſacræ literę pro noſtra cōcluſione loquuntur quando Ezechielis 18. dicitur: ſi impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis ſuis & cuſtodierit præcepta mea. Ecce exigit propoſitū ſeruandi præcepta, & non virtuale vt iſti autumant. ¶Præterea patet, quia pœnitētia eſt conuerſio ad Deum iuxta illud. Conuertimini ad me. At cōuerſio vtrūque extremū includit, & receſſum a peccato per eius diſplicentiam, & acceſſum ad Deum per volitionem, & propoſitum cuſtodiendi præcepta eius. Ergo formale propoſitum requiritur, ſicut & formalis acceſſus ad Deum requiritur. Neque valet argumentum fallax contrariè opinantium, inquit Sotus dum ſic arguunt cum quis deteſtatur peccata tanquā offenſam Dei, illa deteſtatio virtualiter includit propoſitum cauendi, ergo illud ſufficit, quia reſpondetur quod virtualiter illa deteſtatio includit propoſitum: quia gignit propoſitum formale. Tamen ſi illud non pariat: non eſt vera deteſtatio.

*Cōc. Trident. Seſſ. 14. c. 4. ¶Vltimò tādem comprobauit ex decreto Concilii Tridentini * de contritione, vbi ait, contritio quæ primum locum inter pęnitentis actus habet, animi dolor atq; deteſtatio eſt de peccato commiſſo cum propoſito nō peccandi de cætero. Vnde palmariū iſtud mihi videor conficere argumentū, ſi verba cōcilii, ſicut & ſacræ ſcripturæ in propria ſignificatione, & ſenſu accipiuntur, neq; in ſacra ſcriptura verba ſunt in improprios retorquenda ſenſus & metaphoricos, niſi accepta in proprio ſenſu abſurditatē, & diſſonantia contra fidem in generarent. Et hoc eſt axioma Theologorū contra noſtræ tempeſtatis hæreticos, quia alias nullum ſatis firmum ex ſacris locis contra ipſos videretur confici argumentum. Cum ergo concil. Triden. hic contritionem propoſitum non peccandi de cætero cōiunctum habere determinat, planum eſt, quod ſicut loquitur propriè de contritione, qualis eſt formalis dolor, & deteſtatio, ita loquitur propriè de vero, & formali propoſito. Nam virtuale propoſitum nō tam verè & propriè propoſitum eſt, quia nec tam propriè, & ſimpliciter propoſitum dicendum eſt, niſi cum illo addito, virtuale.

¶Cęterum quia forſitan aliquis hanc noſtram concluſionem pati exceptionē in caſu moderato a Nauarro exiſtimabit, ideo ſtatuitur contra hoc ſecunda concluſio. ſ. nec etiam per accidens ratione anguſtiæ temporis, aut conſiderationis defectu, ſufficit virtuale propoſitum emendæ: etiam ſi taliter pęniteret de pręteritis, quod ſi animaduerteret ad futura, proponeret ea cauere, quæ fuit limitatio Nauarri. Patet prima concluſio, quia rationes primæ concluſionis abſolute requiri formale propoſitum probant.

¶Secundò, id etiam confirmatur, imo potiſſima eſt probatio, quia in diffinitione contritionis, vtrumq; ponitur tāquā eſſentiale, & diſplicentia de præteritis, & propoſitum cauendi futura, ſed nullus auſus eſt dicere in tali caſu ſufficere diſplicentiam virtualem, ergo neq; ſufficit propoſitum virtuale.

¶Deniq; pateſcit ex hoc, quia concil. Trid. loco citato pœnitentiam propoſitum vitæ nouæ, & non ſolùm ceſſationē a peccato, ſimul & odium veteris vitæ continere decernit. Sed hic cōcilium nō diſtinguit, an in caſu anguſtię temporis, vel inconſiderationis requiratur virtuale, vel formale. Ergo nec nos diſtinguere debemus, quia legiſtarum * commune dictum eſt, & allegatum ab ipſo Nauarro, quod vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Si ergo vt probatum eſt, concilium Trid. loquitur de formali, & ſine diſtinctione loquitur, parū tutum eſſe videtur ſic diſtinguere, & limitare ad animas in re non tuta ad ſalutem aſſecurandas. *L. de pretio, ff. de Publiciana in rem actione.

¶Veruntamen ne opinionem iſtā de virtuali propoſito, ab omni caſu pęnitus excludamus. ¶Statuitur tertia cōcluſio: in caſu martyrii quando ſubito martyr rapitur ad martyrium vbi pœnitendi locus non ſupereſt, aut tempus, & in caſu quo quis poſt examinationem conſcientiæ, obliuione naturali captus, nullius reminiſcitur peccati, ſi tamē in his duobus

bus caſibus actu veræ dilectionis Dei nõ careat, ſine formali propoſito, cũ ſolo virtuali cauendi, q; apta nata eſt Dei dilectio progignere iuſtificabitur. Hæc concluſio quæ eſt Gabrielis, Soti, & Merinæ * manſit iam in præcedentibus probata, & adhuc hac ratione fulcitur, quia ſicut in his duobus caſibus, remittuntur omnia peccata ſine pęnitentia formali, quia dilectio Dei ſupplet: ita ſicut tunc talis dilectio ſupplet pęnitentiam formalem, ita quoque & propoſitum formale.

* Metin. Sum. fol. 4. pa. 1g.

¶Cæterum iã ad ſolutionem argumẽtorum in contra recurramus, quæ doctioribus patent (ſed quia etiã parũ doctis debitores ſumus) reſpondendo ordinatim facimus ſatis.

¶Ad primũ argumẽtũ reſpondetur, q; diſcrimen eſt patens, quia dilectio Dei in caſu illius impotẽtię prętactę in duobus caſibus vltimæ concluſionis, (quia docente D. Paulo charitas omnia ſuſtinet,) ſupplet neceſſitatem pœnitentiæ formalis operiendo multitudinem peccatorum, ſuffragante huic ſententiæ ſacra ſcriptura. At vero diſplicẽtia de præteritis, & propoſitum cauendi futura, qa veluti duæ partes ſunt complentes diffinitionem contritionis: ideo vna nõ ſupplet aliam in aliquo caſu, ſicut neq; animal ſupplet rationale: vbi abeſt rationale, nec corpus ſupplet animam, vbi abeſt anima, quia ſunt partes vnius diffinitionis ſiue logicæ, vt in exemplo primo ſuę phyſicę, vt in ſecundo.

¶Ad confirmationẽ reſpondetur primò, q; quia pœnitentia neceſſaria eſt nõ ſolum neceſſitate præcepti, ſed neceſſitate finis, & ſicut continet diſplicentiã de præteritis, ſic propoſitũ cauendi in futurum, ſicut in caſu Nauarri, ſi deficeret diſplicentia formalis, talis non ſaluaretur, ſic ſi deficeret propoſitum formale, (quis adeſſet ei virtuale) nõ iuſtificaret.

¶Secundò reſpondetur, q; licet concedamus vſum pęnitentiũ in producendo prius actũ diſplicentiæ peccatorum deinde ſecundò in producendo propoſitum actuale emendę: tñ inde ſufficienter non colligitur, q; ſi poſt primum productum diſplicentiæ actum pœnitens moriatur, quia formale propoſitum habere nõ potuit, cũ virtuali ſolo, q; habuit, ſaluabiť, qa vt dictũ eſt, ſicut ſine pęnitentia formali, qa neceſſaria eſt neceſſitate finis, ſi eã nõ habuit, nõ ſaluareť: ita neq; ſine formali ꝓpoſito tunc iuſtificareť. Prętereà q; negandũ non videtur poſſe pęnitentẽ vnico actu voluntatis, atque per conſequens, vt in vno inſtãti ferri in diſplicẽtiam formal peccatorũ, & in propoſitũ formale ea vitandi, quia iſta ordinẽ habent inter ſe ſicut acceſſus, & receſſus idem eſt motus realiter aliquãdo, vt receſſus a domo, & acceſſus ad eccleſiã, ita contritio, quæ eſt formaliter acceſſus ad bonam vitã per propoſitum emẽdæ, & receſſus a mala per diſplicentiã eius idem poteſt eſſe, & vnicus motus voluntatis, ſicut ſecundum D. Th. eodem motu realiter poteſt ferri voluntas in finẽ, & in media in eodem inſtanti, quia ordinem habent inter ſe, ex quo ruit vis confirmationis volentis probare nõ potuiſſe habere propoſitum pro inſtanti: quo habuit diſplicentiam.

¶Ad ſecundũ argumẽtum dicitur inter præaſſumptũ & concluſum magnam ineſſe diſparitatẽ, quia ſi ſecũdum Sotũ, & Canum: quãdo non ſuppetit tempus cõmemorandi peccata ſufficit contritio generalis cum voto, ſuo tẽpore habendi ſpecialem, cum alias ex ſe ſpecialis eſſet requiſita, id ideo eſt, quia contritio generalis etiã formalis & actualis contritio eſt. Quare cum voto habendi ſpecialem contritionem tẽpore debito, ſpecialem pro tũc ſupplere poteſt. At vero in caſu argumenti, nihil proceſſit formale, quod defectum formalis propoſiti ſupplere poſſet, quia diſplicentia, illud non ſupplet, cũ non ſit propoſitum formale, vt ſic, nec præceſſit propoſitum formale ſaltem generale emẽdandi ſe, quod propoſitum emendandi talia peccata contineret implicitẽ.

¶Ad tertiũ argumentũ iã patet quid ſit dicẽdũ: qa ſi fides implicita in habẽte gratiã, ſi ignorantia inuincibili explicitæ fidei laboret & ſi tunc obeat, ſufficit ei ad ſalutem ęternam, ſuppletq; explicitam iam nunc tempore gratiæ requiſitã, id ideo eſt, qa fides implicita licet iplicita ſit, tñ fides formalis, & actualis eſt. Vñ talis nõ ſaluať tũc ſine fide actuali, & formali. Et ꝓpoſitũ virtuali nõ eſt formale,

formale,neque pœnitentia, ſeu dolor de præteritis formaliter, continet formale propoſitum,vnde cum illa ſola diſplicentia ſine formali propoſito,ſaluari non poterit. Quia non eſt eadem ratio de vtroque caſu.

¶Ad argumentum quantum ex antecedente præaſſumpto ex Metina,iam ex ſolutione ad confirmationem & ad tertium illuceſcit ſolutio.Quia in caſu Metinæ iuxta opinionem probabiliorem fides implicita cum ſit formalis, ſupplet. Vnde talis abſoluendus eſt.At in caſu cõſequentis nihil eſt. Quòd propoſitũ formale ſuppleat,vt ſupponimus, & probatum eſt,veruntamen, nec negandam fore,& huic ſecundo abſolutionem credimus,quia non conſtat,nec ſatis conſtare poteſt dum admonitus eſt a confeſſore; & rogatus an habuerit propoſitum cauẽdi peccata,& dum reſpondit non habuiſſe antea in pręterito,quòd non habuerit formale tunc in pręſenti,maximè cum à confeſſore admoneretur.

¶Prolixius hanc quæſtionem pertractaui,quàm optaram, tamen ſpero nõ ſine fructu ſic feciſſe.

¶Præterea vt reliqua huic quæſtioni confinia concludamus:perpendenda hęc veniunt,primum, ꝗ licet vt inſinuatur in diffinitione contritionis,ad contritionem,propoſitum confitendi requiratur, tamen ſecũdum Sotum propoſitum expreſſum,& explicitum in momento iuſtificationis non requiritur, ſed ſolum ſeruandi legem.Intra quod propoſitum implicitè continetur propoſitum confitendi ſuo tempore debito. Sed hæc aſſertio Soti intelligitur:quando iuſtificatio contingit extra tempus impletionis pręcepti confeſſionis. Nam tempore impletionis talis præcepti,expreſſum propoſitum illud implendi requiritur.

Sotus in 4. ſenten.

¶Secundum,quòd licet dolor de præteritis,& propoſitum formale de cauendis futuris ita neceſſaria ſint, vt niſi in duobus caſibus iam dictis, vbi dilectio Dei, & martyrium ſupplent pœnitentiã formale propoſitum ſuppleri non poteſt in ordine ad iuſtificationem, tamẽ in ordine ad validitatem, vel inualiditatem Sacramenti pœnitentiæ magis vrget neceſſitas doloris. Quia ſecundum omnes Doctores confeſſio ſine aliquali formali dolore non erit valida,quia nec erit vera confeſſio,quia nec vera eſt accuſatio, ſed ficta,ſi fiat ſine vllo dolore. Ad ſecundum; Sotus in 4. vbi agit de validitate Sacramenti confeſſionis:validum cenſetur eſſe Sacramentum,licet non fructuoſum, vbi pęnitens exiſtimans ſe gerere in animo propoſitum verum cauendi in futurum peccata,quod debet eſſe abſolutus,re vera falſum eſt,quia non geſſit,niſi conditionale propoſitum,ſcilicet, vellem abſtinere.

¶Tertium venit aduertendum, quòd quando Metina in ſua ſumma fol. 1.pag. ait ſecundum caſum in quo iuſtificari, & ſaluari poteſt aliquis ſine pœnitentia eſſe,quando quis obliuione naturali,nullius reminiſcitur peccati, quia Deus,inquit diſponens omnia ſuauiter non obligat,ad id, quod moraliter eſt impoſſibile, diminutè loquutus eſt, quia in duabus limitationibus apponendis defecit, quia prima eſt limitatio,cum qua eſt vera eius ſententia,& ſine illa non eſt.ſ.q̃ intelligatur dummodo in tali caſu, vbi re vera ſunt peccata mortalia in tali,ſed illorũ naturaliter eſt oblitus, ſit in eo actus dilectionis Dei ſupernaturaliter habitæ: quæ tunc ſupplet, quia pœnitentia eſt virtualis, quia aliàs ſi ille ſic oblitus peccatorum, mortalibus re vera coram Deo implicitus ſit,cũ ſit auerſus à Deo, ſaluari nequit:niſi conuertitur per pœnitentiam,quia ea caret, & tũc ſecundum Metinam ei non eſt neceſſaria,ergo ſaltẽ conuerti debet tunc ad Deum per dilectionem Dei,quæ eſt acceſſus ad Deũ,& eſt pœnitentia virtualis, Et tamen Metina iſtam limitationem,quæ à ſoto,& doctoribus communiter apponitur ibi non apponit. Secundò deficit in eo,quòd caſum iſtum non limitabit ad eũ, qui poſt diligentiam recordandi adhibitam, nullum peccatum feciſſe,ei in memoriã venit. Cuius limitationis cordatæ meminit Sotus. Sed non eſt valdè mirandum Metinam in hoc defeciſſe, dum breuitati ſtudebat in ſumma.Nam dum breuitati ſtudemus, nonnulla nos contingit dicere,vt mihi vſu venit,quæ ſi extenſius, & explicatius dicta fuiſſent nullam notam paterentur.

¶Deinum

¶Demum quia valde memoriæ confeſſorum commendatum eſſe volumus, eos oratos volumus, vt poſtquàm ex longa ſerie hac diſputationis noſſe pôterũt, quanto opere formale, & actuale propoſitum emendandi vitam exigatur ad pœnitentium ſalutem vt in primis de hoc propoſito habendo eos admonere ſatagant, & vt hortatur eos Sotus infirmandó propoſitum pœnitentis, maximè incũbant, & inſudent, nam defectu huius firmi, & abſoluti propoſiti, & pœnitentia ſolet claudicare: & ſalutem pœnitentiũ periclitari contingit, ſunt enim inquit Sotus confeſſores qui innumeras & ſuperfluas inculcant interrogationes in cõfeſſione, & tamen de firmando propoſitum pœnitentis neque vllum proferunt verbum.

CAPVT VIII.

De differentijs inter contritionem & attritionem, & an attritio ex viribus naturæ elicita, ſufficiat cum Sacramento in re ad obtinēdam gratiam; & quid ſenſerit circa hoc Sotus & Canus, & quid inſinuare videatur modo Cōcilium Tridentinum.

POſtquam particulas diffinitionis contritionis pro poſſe explicatas reliquimus, iam de differētia doloris, ſcilicet contritionis, & attritionis & rurſus de differentijs, quibus inter ſe differũt, agere nos oportet: nam ſecundum Concil. Tridentinum * alia eſt contritio perfecta, & alia eſt imperfecta: quæ attritio dicitur, quoniam, vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu, communiter concipitur.

* Concil. Trid. Seſſ. 14. ca.4.

¶Quæ quidem genera dolorum contritio, & attritio Soto ſic tradente in 4. ſent. quintupliciter differunt. Primò, ꝙ contritio eſt dolor de offenſa Dei, vt ſic: ſeu propter Deum offenſum. Attritio vero eſt propter pęnas tēporales, aut ęternas de peccato dolere. Secundò, quòd attritio oritur ex timore ſeruili, non tamē ideo facit hominem hypocritam, vt aiunt Lutherani. Immo donum Dei, & ſpiritus ſancti impulſum ibi declarat ſancta Synodus Tridentina. At contritio oritur ex timore filiali.

¶Tertia differentia ſecundum Sotum eſt, quod attritio poteſt viribus naturalibus elici, quia non eſt vltima diſpoſitio ad gratiam. Sed hoc dictum Soti contra Concilium Tridentinum videtur eſſe, quod talem attritionem donum Dei eſſe, & Spiritus Sancti impulſum declarauit, ſed poſtea hoc declarabitur magis. At contritio ſemper ſine dubio naſcitur ex auxilio ſupernaturali præueniente liberum arbitrium.

¶Quartò diſcriminatur, quia attritio per ſe extra Sacramentum non eſt ſufficiens ad conſtituēdum hominem in gratia. Contritio vero vtpote dolor perfectus ex virtute Dei recepta, extra Sacramentum in re, cum eius tamen in ſe incluſo voto hominem ad gratiam reducere valet.

¶Quinta differentia ponitur, quia attritio poteſt eſſe actus informis, id eſt non informatus gratia & charitate. Cōtritio autem ſemper eſt actus gratia & charitate formatus.

¶Sed adhuc maioris explicationis gratia inueſtigare pergo, qualis dolor nomine attritionis intelligatur, cui quæſt. reſponſio Soti in quarto facit ſatis, vbi ait quod nomine attritionis intelligitur dolor ille, qui cum Sacramento ſufficit ad gratiam. Vnde Velleitas impęnitentium reſpectu cauendi futura, non eſt (inquit) attritio. Quę cum Sacramento ad gratiam non ſufficit.

¶At rurſus ex hac Soti doctrina, & alia non contemnenda ſed ſcitu deſiderabilis qó ſcitur an cũ attritione orta ſolũ ex viribus naturæ ſimul cum Sacramento in re, poſſit pœnitens iuſtificari. Et quidem quæſtio eſt, quæ nobis Thomiſtis facit negotium, propterea quod Sotus, & Canus clariſſimi Thomiſtæ videtur hic affirmatiuā tenere, quia Sotus ait ꝙ nomine attritionis intelligit actum, qui cũ Quæſt. 1.

Sacramen-

Sacramento ſufficit ad gratiã, & in tertia differentia a ſe pręſignata inter attritionem & contritionem ſubiungit, quod attritio poteſt viribus naturalibus elici. Si igitur attritio eſt, quæ cum Sacramento ſufficit ad gratiam ſecundũ Sotum, & ſecundum eundem, ex viribus naturalibus elici poteſt, ergo ſecundum ipſum cũ attritione orta ex viribus naturalibus ſimul cum Sacramento in re, poterit homo reſtitui ad gratiam.

¶Canus quoq; (licet non tã clarè colligatur) in hanc aliquibus videbitur fortè inflexiſſe ſentẽtiã dum ait * quod attritio, quæ procedit ab amore naturali Dei ſuper omnia, forſitan diſpoſitio eſt idonea, vt virtute Sacramenti Baptiſmi pœnitentię, gratia conferatur, quia talis attritio tollere videtur complacentiam peccati, & obicem Sacramenti. At ſecũdum Metinam. 1. 2. licet in natura lapſa ſimpliciter, & abſolutè vt ſentit D. Th. diligere Deum ſuper omnia dilectione naturali ex viribus naturæ homo non poſſit, quia dilectio Dei ſuper omnia obſeruantiam vniuerſalem mandatorum in ſe continet: tamen in puris naturalibus ex viribus naturæ, dilectione Dei naturali ſuper omnia ſaltem imperfecta & per breue tempus, Deum diligere homo poſſet, quia alias homo obligaretur ad impoſſibile. Quod ſi de iſta dilectione naturali Dei ſuper omnia, quæ ex viribus naturę imperfectè, & per breue tẽpus haberi poteſt, locutus eſt Canus, qa ſibi viſa eſt ſufficiens ad tollendam complacentiam, & obicem peccati planè videtur tenere quod attritione ex tali dilectione orta, quæ viribus naturæ etiã, vt ipſa dilectio imperfecta haberi poteſt, ſimul cum Sacramento in re, iuſtificabitur pœnitens.

* Canus in Relec. de pęnit. fol. 121. pag. 2.

¶In contrarium videtur aſtare diffinitio Concilij Tridentini. Igitur ſtatuitur hæc indubitabilis concluſio. Attritio quæ cum Sacramento pœnitentiæ ſufficiens eſt ad cõſequendam gratiam; ex viribus naturæ ſolius haberi non poteſt. Hæc concluſio, ipſiſſima Concilij Tridentini loco citato videtur eſſe, vbi de attritione loquens ait, attritio quæ ſic dicitur ex turpitudinis peccati conſideratione, vel gehennæ, & pœnarũ metu, communiter concipitur, ſi voluntatẽ peccandi excludat cum ſpe veniæ, non ſolum facit hominem hypocritã, & magis peccatorem: verum etiam donũ Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum, nõ adhuc quidem inhabitantis: ſed tantũ mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Et quamuis ſine Sacramento pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit. Ecce quid clarius, nam ſi talem attritionem, donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum eſſe declaratur, ergo ex viribus naturæ haberi nõ poteſt. Huius ſententiæ eſt Metina. 1. 2. vbi ait, quod opera omnia quibus peccator diſponitur ad iuſtificationem ſiue mediatè, vel immediatè non poſſunt fieri ſine auxilio ſpeciali. Quia etiam generans ponit diſpoſitiones remotas. Ergo ſecundum ipſum iſta attritio: quæ ſecundum Concilium Tridentinum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit, ex ſpeciali auxilio Dei eſt, & non ex viribus naturæ. Et rationem congruam valdè noſtræ concluſioni hanc aſſignare poſſumus, quia Deus diſponit omnia ſuauiter, & ſicut ad formas naturales, diſpoſitiones naturales vtpote illis proportionatas adaptauit: ſic formæ ſupernaturali, qualis eſt gratia, quę datur in Sacramento pęnitentiæ, diſpoſitionem ſupernaturalem accommodauit; nam diſpoſitio naturalis, id eſt viribus tantum naturæ dolor, iſtam proportionem, & habitudinem congruentem ad formam ſupernaturalem gratiæ non habet.

¶Huius ſententiæ proculdubio non fuit magiſter Canus loco citato, vbi licet ait quod attritio efficax ex timore pęnarum ſupernaturalium idonea diſpoſitio eſt ad Sacramentorum Baptiſmi, & pœnitentiæ gratiam percipiendam, & licet alibi * dixerit quod ad dolendũ de peccato propter pœnas ſpirituales, vel æternas lumine fidei cognitas, quia propter finem ſupernaturalem eſt hic dolor, neceſſarium eſt auxilium ait Dei ſpeciale, tamẽ omnia inturbare videtur dum poſtea * addit, ꝙ ſi quærat aliqs, quando pęnitens fiat ex attrito cõtritus

* Can. 3. pa. eiuſdẽ Relec. fo. 34. p. 2.

* Part. Relec. f. 121.

virtute

virtute Sacramenti, reſpondeo id eueni
te, quocunque attritionis genere homo
ſit attritus: ſi exiſtimat ſe præſtitiſſe, q̃d
neceſſarium erat, ignoratq; inuincibili-
ter ſe non habere ſufficienté diſpoſitio-
né, quia hmõi non ponit obicem. Cũ au-
tem aliquod genus attritiõis. ſ. quod eſt
de peccato, quia induxit infamia, vel no
cumẽtum temporalé, ex viribus naturæ
haberi poſſit, & cõiter habeatur, ſequit̃
ſenſiſſe Canum cũ tali attritione ex viri
bus naturæ elicita, accedente Sacramen
to in re, poſſe hoĩes iuſtificari, ſi ignorét
inuincibiliter ſe non habere ſufficienté
diſpoſitionem. ¶Sed quid ſi ſciat talé do
lorem, inſufficientẽ eſſe diſpoſitionẽ, tũc
ait, ſic attritus nõ fit ex attrito cõtritus
virtute Sacramẽti. i. non accipit gratiã;
ita Canus ex cuius dictis colligitur, q̃
ad iuſtificationẽ attritio ex auxilio Dei
ſpeciali elicita non eſt neceſſaria cum
Sacramento; quia cum attritione habi-
ta ex viribus naturæ; qualis eſt, qua quis
dolet pp infamiam, ſi pœnitens ſuſcipiés
Sacramentum ignoret inuincibiliter in-
ſufficientiam iſtius diſpoſitionis poterit
iuſtificari. Et eiuſdem ſententiæ puto
fuiſſe Sotum.

¶Sed ego iuxta mentẽ Concilii, arbi-
tror abſolutè attritionem, quæ ſit donũ
Dei, & impulſus Spiritus ſancti ad iuſti-
ficandũ hoĩem ſimul cum Sacramẽto in
re, tam eſſe neceſſariam: vt ſi abſit, etiã ſi
adſit attritio ex viribus naturæ nõ iuſti
ficabitur peccator, ſiue peccator inuinci
biliter ignoret, vel non, inſufficientiam
talis diſpoſitionis. Quamuis crediderim
attritioné ex viribus naturalibus de pec
cato pp inductam infamiam, vel iactu-
ram bonorum temporaliũ ex perpetra-
to peccato: quamuis non idonea ſit ad
gratiã cum Sacramento, conferẽdam ta
men ad validitatem Sacramenti pœnité
tiæ ſufficientem eſſe, ſi pœnitens ignoret
eius inſufficientiam inuincibiliter cõtra
* 4. diſt. 14. q. 2. artic. 5. Sotum, * qui licet concedat validũ effi-
cere ſacramẽtum attritionem per vires
naturę elicitam, vt cum quis dolet de
peccato propter infamiam, ſed ſuperad-
dit contra noſtram concluſionem: q̃ per
ſacramentum tali attritione attritus fit
contritus, & recepit gratiam: quia Deus
per cauſas naturales, vt ipſe Sotus alibi
ait inuehit hæc mala, quatenus diſplicé
tiam peccati generant in peccatore.

¶Cæterùm ad rationem ipſorũ oportet reſpondere, quia inquiunt Sotus, &
Canus hæc attritio ex pluribus natura-
libus habita tollit obicem, & complacé-
tiam peccati: ergo ſufficit ad conferendã
gratiam cum ſacramento in re, dicitur
ergo ad hoc, q̃ talis habens attritionem
ſolum ex viribus naturæ, non ea ratione
ſolum, quia ponit obicem, vel nõ ponit,
impeditur, vel non impeditur à ſua iuſti
ficatione: ſed, quia non ponit diſpoſitio-
né. i. attritioné ſaltem ad hunc finé ſuffi
cientem cum ſacramento: quia illa attri
tio ex viribus naturę tantum, ad hoc in
idonea eſt. Sicut v. g. non valet argumẽ-
tum iſte conſtitutus in mortis articu-
lo, vbi ſibi non ſuppetit copia confeſſo-
ris, ad obtinendam ſibi veniam peccato
rũ prorumpit in hanc attritionem, pro-
babiliter extimatã eſſe contritionem,
& ſufficientem dolorẽ, ergo ſaluabitur:
quia non poſuit obicem, neq; habuit cõ
placentiam peccati, nihil valet illatio:
quia non ſaluabitur, eo, quod non appo-
ſuit contritionem, quæ neceſſaria diſpo
ſitio erat ad gratiam extra ſacramen-
tum in re.

¶Nec valet eorum ratio: ſ. q̃ ſacramẽ
to iſte naturaliter dolens non ponat obi
cem: quia aliqualiter ponit obicem non
poſitiue, ſed omiſſiue, non apponen-
do ſaltem attritionem habitam ex auxi
lio ſpeciali Dei, quod Deus paratus eſt
dare, niſi ipſe negligens fuiſſet. Hæc om
nia ſub S. Eccleſiæ Romanæ cenſura, di-
cta ſint: ſicut, & omnia à me dicta, & di
cenda eius cenſuræ, & correctioni com
mitto.

¶Concludimus tandem cum Nauar-
ro, & aliis, quod loquendo de contritio-
ne: contritio debet eſſe de offenſa Dei
principaliter: quia alias ſi ſolo timore
ſeruili cum ſua ſeruilitate, quis dolet ta-
liter diſpoſitus in animo, quòd non dole-
ret: niſi illę pœnæ ſibi impenderét: imita
tur Antiochum, & Eſau, & reliquos per
peram pœnitentes, quamuis catholicè
concedamus timorem ſeruilem ſecun-
dum ſuam ſubſtantiam bonum eſſe.

CAPVT IX.

Copioſè diſputatur illa celebris quæſtio. Vtrum ad Sacramentum Baptiſmi, & pęnitentiæ, fructuoſè ſuſcipiendum ſatis ſit attritio cognita, reſpondendo ad argumenta oppoſita.

CVm eatenus de contritione & attritione hic agamus, quatenus ad iuſtificationem diſponunt, contritio, quidem, etiam extra Sacramentum in re, cum voto tamen eius, & attritio cum ſacramento ipſo, conſentaneum eſt, vt hic conſequenter, & illam celebrem, & ſcitu dignam quæſtionem diſputemus, quanto accuratius a nobis fieri poterit. De qua etiam diſſident, & non ſatis conueniunt inter ſe noſtri pręclari Thomiſtæ Sotus & Canus. Ea nempe quæſtio eſt, an attritio cognita, qua peccator ſcit ſe non dolere de peccatis, quia offendit Deum: ſed propter infamiam inde incurſam, vel alia bona tēporalia inde amiſſā, ſufficiat ad condonationem peccatorū per ſacramentū pęnitentię. Canus * inſinuat ſufficere: * & Salmanticenſis. At negatiuè tuentur Sotus * & Nauarrus * pro eo, quod indignum, eum putāt veniā peccatorū, qui, non habito reſpectu diuinæ maieſtatis, propter incommoda ſibi orta ex peccato, de peccato dolet. Pro qua quidem affirmatiua parte, hæc ſunt quę poſſunt militare argumenta.

* Canus in relect. par. 5. de pęn.
* Summ. Hiſpan. f. 294. pag. 1. & fol. 5. pag. 1. & 2.
* Sotus, in 4. ſent.
* Summ. Lat. ca. 1. nu. 11.

¶Primū Nauarri, quia inquit oportet in primis ob amorem Dei, vel ex eo, quod eſt eius offenſā, dolere, aut certe, quod habeat attritionē, exiſtimatā cōtritionē, ita quod probabiliter putat ſic principaliter pp Deum dolere: licet ſecundario pp pręd cta incōmoda. arg. c. firmiſſime 15. q. 1. alias indignus vī gratia ſacramēti. Sicut cōfirmari poteſt exemplo illius offenſoris, qui iam quærens reconciliationem cum offenſo, eum ſic obſecraretur, parce mihi, quia certe doleo animo de offenſā tibi illata: non tam propterea, quod te offenderim, quā ob id, quod inde mihi incōmoda aliqua obueniūt: certe indignus venia videretur: ſic in propoſito in caſu peccatoris coram Deo dicendum videtur potiori ratione.

Secundo arguit Sotus ſic. Sacramētū pęnitentiæ requirit accuſationem pro materia: accuſatio autem vt ſit fidelis, propter Deum, & de Dei offenſa, debet eſſe ſaltem ſecundum iudiciū pęnitētis: igitur cum dolor pęnitentis (niſi falſus ſit) debeat correſpōdere accuſationi à ſe factæ in confeſſione, ſequitur, quòd ſi accuſatio propter Deum & de Dei offenſa debet eſſe, quod etiam dolor ſaltē ſecundum iudicium pęnitentis, vt ei aptè correſpondeat de offenſa Dei, & pp Deum debet eſſe, & non propter incommoda. Ergo non ſufficit ad ſacramentum pœnitentiæ attritio cognita.

¶Tertiò arguitur; iſtud Sacramētum pœnitentiæ eſt eorum qui auerſi ſunt à Deo, & ad Deum propria voluntate cōuertuntur. Qui non pęnitet quia Deum offendit, nō cōuertitur, ſed qui ob incōmoda, de peccato dolet, non pęnitet, quia Deum offendit: ergo non conuertitur ſufficienter, nec ſatis eſt in Sacramento talis attritio cognita.

¶Quartò arguitur, quia iſtud ſacramentum pœnitentiæ inſtitutū eſt ad recuperādam amicitiā Dei: ſed ad recuperandam amicitiā offenſi amici, requiritē pęnitētia offenſæ, amico, illatæ: ergo ſic etiam in ſacramento reſpectu Dei.

¶Et confirmat Sotus ſuā ſniam ex authoritate patrum antiquorum, qui contritionem agnoſcebant neceſſariā ad cōfeſſionem, nihil memorantes de iſta attritione. Propter hæc argumenta audacter inquit Sotus, qui mihi diceret non ſe pęnitere propter Deum, non auderē abſoluere, atq; hoc fulcire nititur ex authoritate D. Thomæ * quod confeſſio de ſe operatur pręſuppoſita contritione & in huius gratiam D. Thomas adducit illud Eccleſiæ ab eo, qui eſt in peccato, cōfeſſio perit. ſ. quo ad fructum, ſed qui in ſola eſt attritione cognita, eſt in peccato: ergo ab eo confeſſio perit, quo ad fructum.

* 4. diſt. 21. Eccle. 17.

¶Propter maximā energiam horum argumentorū, & quia pro opinione an-

tiquo-

tiquorum faciunt:quorum opinio cęteris paribus,magis mihi ſolet placere, in hac eorum opinionem,olim magis propenſus fui: ſed iam nunc præcedente lumine concilij Tridentini, & quia induſtria Doctorum aliquæ veritates magis illuſtratæ ſunt, audeo & hanc ſtatuere concluſionem.

¶Probabilis eſt, & non parum veritati,& concil Trident.cõſonans opinio affirmatiua.ſ.quod ad iuſtitiã, remiſſioné peccatorũ,in ſacramento pęnitentiæ, ſatis eſt attritio cognita, etiã ſi pœnitens non exiſtimet probabiliter eam eſſe cõtritioné;contra Sotũ & Nauarrum. Pro hac opinione & concluſione primo facere videtur authoritas D.Thomæ,qui niſi coniectura fallit ſic ſenſiſſe videtur. * Et quidem inficiari non poterit quiſquis rectè expenderit,Verba D. Thom. illa q.8.art.4.ad ſecundum,maxime pro iſta concluſione facete. Nam ſic in forma ait ad ſecundum, dicendum, quod non quælibet medicina competit ſecundum quemlibet ſtatum infirmitatis, nã medicina,quę datur iam liberatis a febre ad confortationé,noceret:ſi daretur adhuc febricitãtibus, ita etiã baptiſm*, & pęnitẽtia ſunt quaſi medicinę purgatiuę,quę dantur ad tollendã febrem peccati.Hoc autem ſacramentum.ſ.Euchariſtię eſt medicina confortatiua: quæ nõ debet dari,niſi liberatis à peccatis, hæc D. Thomas ait, vbi apertè reſpondet, quod ad differentiam ſacraméti Euchariſtiæ,baptiſmus,& Sacramentũ pęnitétię,non liberatis a peccato poſſunt dari, ſed,qui ſunt attritione cognita, nõ ſunt liberi a peccato,& cupiunt liberari. Ergo ſecundum mentem D.Th.hęc Sacramenta ad liberationé a peccato,poſſunt eis diſpenſari. Neq; obſtat in contrariũ gloſſa Soti,ſic gloſſantis D.Th.in hoc loco.ſ.q in hac ſolutione ad 1. eatenus D. Thomas pœnitentiam, Baptiſmo,cõiungit, quatenus oſtenderet, pœnitentiam etiam inſtitutam in remiſſionem peccatorũ,ſicut baptiſmus,quod teſtatur forma abſolutionis,non tamen inquit inde colligitur pęnitentiæ Sacramentum adminiſtrandum eſſe, niſi accuſanti ſe, & dolẽti offendiſſe Deum, quia dico,quod certè D. Th.contra Sotum apertè docet

* 3. p. q. 79. art. 3. ad 2.& in 4.ſent.diſtin.24.q. 1.art.3.q. ad.3.& q. 80.art. 4. ad 2.

iſtud Sacramentum pęnitentię, ſicut,& baptiſmi poſſe miniſtrari non liberatis à peccatis quales ſunt attriti attritione cognita.

¶Secundo patet ex ratione non contemnenda D.Th.ſ.quod Sacramentũ Baptiſmi, & pœnitentię per ſe ordinantur ad pręſtandam vitam mortuis.Quare licitè poſſunt ſumi ab his,qui habent conſcientiam peccati mortalis, modo habeant attritionem,qua tollitur obex, & complacentia in peccatum commiſſum.

¶Tertio adhuc fulcitur noſtra cõcluſio ex altera eiuſdem D. Thom. ratione .ſ. quia cum hæc duo Sacramenta, Baptiſmus,& pęnitentia ſint medicinæ directè paratæ contra morbos animæ, abſurdum eſt dicere,vt nullus, qui ſe ęgrũ eſſe cognoſcit poſſit iuſtè hęc ſumere ſacramenta, quemadmodum res eſſet pœnitus abſurda dicere (inquit Canus,) q medicinas corporales a natura potiſſimum inſtitutas ad ſanandos corporis morbos, non poſſit ſumere, niſi ſanus, aut qui iam ſe ſanum extimaret.

¶Et confirmatur ex Inno. * qui ait, vbi vulnus eſt,medicina eſt adhibenda, qua poſſit recipere ſanitatem. Ergo etiã attritione cognita, vtpote vulnerato peccatis adhibenda eſt medicina Sacramenti pœnitentiæ, qua poſſit recipere ſanitatem. * 1.q.1.c. ventum.

¶Vltimò ſtabilitur hęc noſtra concluſio ex Decreto Concil. * vbi de attritione,verba ſubiungẽs,declarat,quod quãuis hæc attritio ex gehẽnę metu,aut ex turpitudinis peccati conſideratione,concepta,quam dicit donum Dei eſſe, & ſpiritus ſancti impulſum, ſine ſacramento pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationé,peccatorem perducere nequeat: tamẽ eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit, quod ſi hæc attritio ſecundum Concil. Trid.ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit,quid vetat,vt ſic diſpoſito Sacramentum abſolutionis, non conferatur, quod ſi in ſe ſic conſiderata, diſponit ad gratiam in Sacramento impetrandam,quare vt talis cognita, talis diſpoſitio non erit. At verò conciliũ abſolutè de attritione declarat,quod ſit talis diſpoſitio nihil limitando,quod ergo * Seſſ.14. can. 4.

apponenda eſt iſta limitatio, quod ſufficit attritio dum extimetur contritio? Nam ſi id eſſet admonitu neceſſarium: concilium id declaraſſet: ne in re tanti momẽti ad ſalutem, parum ſecuros nos relinqueret.

¶Sed iam de Baptiſmo, an illum ſola ſatis ſit attritio cognita, poſt ſtatutam hanc concluſionem, & rationes pro ea allatas nihil ſupereſt dicendum. Nam & pro Baptiſmo etiam, tam authoritas D. Th. quàm ipſæ rationes faciunt, vt patet in illo 2. arg. At ſolus Nauarrus eſt, qui hic nobis exſuſcitat controuerſiam, qui * multas congerit authoritates, præſertim D. Aug. relati in aliquibus decretis præſertim c. firmiſſimè. 14. q. 1. dicentis nullum hominem accepturũ vitã æternam, qui non hic a malo fuerit per pœnitentiam, ſidemq; conuerſus, & c. omnis. de conſec. diſt. 4. niſi quem pœniteat veteris vitæ non poteſt nouam inchoare. Et Petrus Apoſtolus, ſic inquit, agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum, vbi non videtur de quacunq; pœnitudine intellexiſſe, ſed de illa, quæ concipitur propter amorem Dei. Et ſententiam hãc Nauarri munire poſſumus adhuc ratione Victoriæ relata in ſumma de Chaues. ſ. quod in iure naturæ, & ſuaptè natura ad remiſſionem peccati exigebatur contritio, & non ſufficiebat attritio cognita: cum ergo Sacramenta gratiæ, ſicut nec ipſa gratia, nõ deſtruãt naturas rerum: ſequitur, quod ſi tunc ſuapte natura requirebatur contritio, quo etiam nunc cum Sacramento Baptiſmi: & pœnitentiæ, requirantur.

* Summ. Lat. ca. 1. nu. 39.

Act. 2.

¶ Et adhuc ſecundo pro Nauarro facit: quia ſi vera eſt ſententia Soti, quod præceptum dilectionis Dei ſuper omnia, obligat tempore, quo quis adultus intingitur lymphis Baptiſmi: ſequitur, quod attritio cognita non ſit cõgrua diſpoſitio; quia dilectio Dei pro illo tempore neceſſario habenda, actus quoſcũq; vel pœnitudinem peccatorum tũc elicitam refert in Deum: quem tũc ſummè diligit, qui baptizatur? Nec veriſimile videtur, vt qui tunc ſummè appreciatiuè Deum diligit ſi quem pro illo inſtanti eliciat pœnitẽtiæ dolorem, per illum magis pp propria incommoda ex peccatis incurſa quàm propter Deum ſummè dilectum pœniteat: quia pœnitentia eſt contritio: ergo non ſat eſt attritio cognita.

¶His tamen non obſtantibus, ſtatuitur ſecunda concluſio talis, multo potiori ratione ad accedendum licitè ad Baptiſmũ, ſufficit attritio cognita, & quidẽ hæc ſatis eſt, quod ſit peccatorum generalis dolor, nec requiritur, ſicut requirebatur in pœnitentiæ Sacramento, quod ſit ſpecialis. Vnde conſequẽnter ſequitur ex hac concluſione, quod poteſt peccator accedere ad Baptiſmum cum cõſcientia peccati mortalis: dummodo pro tunc illius careat complacentia, & ſit attritus. Hæc eſt omniũ prout exiſtimo Thomiſtarũ, eſt Soti * Cani * & D. Tho. * vbi ait, quod his qui dñr peccatores pp maculã: dum propoſito peccandi careant, & cõplacentia peccati, conferendũ eſt ſacramentum Baptiſmi. Et adhuc demonſtratur peculiari ratione Soti: quia Baptiſmus eſt regeneratio, & quemadmodũ generãs dũ obicem non inuenit in materia, ibi imprimit ſuam perfectionem; ſicut ignis in ligno, ſic Deus regenerans adultũ in Baptiſmo, ei confert ſuam gratiam, dum per attritionem, quàm habet, tollit obicem: hoc eſt, complacentiam peccatorum.

* 4. ſen. & cap. 15. de natura, & gratia.
* In rel. de pœnit. loco cita.
* 3. par. q. 68. art. 4.

¶ Accedit, & alia ſpecialis ratio, quia in Baptiſmo applicatur baptizato totaliter paſſio Chriſti, eſt igitur ſatis, vt paſſio Chriſti, ibi totaliter applicata, per attritionem ſaltem cognitam inueniat ablatum obicem complacentiæ peccati, vt impertiat gratiam ac totalem pœnarum veniam.

¶ Ecce tertiò, & aliam ſatis congruã rationem, ſcilicet: quia Baptiſmus ordinatur ad expiandum peccatum originale, quod quia ſine noſtra propria actuali voluntate eſt contractum à nobis, ex parte voluntatis in adulto, non requirit actum perfectum voluntatis, id eſt, contritionem ad conferendam gratiam: ergo attritio cognita, quæ potius eſt tollere obicem, ſat eſt ad eum fructuoſè ſuſcipiendum.

¶ Et tandem hæc videtur eſſe ſententia Concilii Tridentini, * vbi ait attritionem, quæ eſt donum Dei, & impulſus Spiritus Sancti

* Seſſ. 14. c. 4. de cõtritione.

ſti diſponere in pœnitentiæ Sacramento ad impetrandam gratiam, & pari ratione diſponere hic ad impetrandā gratiā, videtur ſenſiſſe. Hæc eſt Cani ſententia in ſua relectione, contra Adrianum * affirmantem peccatum baptiſmū non remittere ſine contritione, & cōtra Scotum, & Caietanum in alio extremo aſſeuerantes baptiſmi ſacramentum ſine dolore formali: ſed per hoc ſolùm, quod a baptizando adulto aſſumitur in remiſſionem peccatorum, ei condonare peccata, ſentit Canus requiri dolorem formalem, & ſatis eſſe attritionem propter aliquē finem reuelatum; ſubſcribit Magiſtro Cano, Sotus, in 4. vbi ait, iſtā opinionē Scoti & Caietani fortaſſe eſſe veram. ſ. quòd ſatis ſit ſine alio dolore ſubijcere ſe baptiſmo, vt per illum remittantur peccata: ſed non auderem, inquit, illam omnino approbare: quia D. Augu. dicens: nemo poteſt nouam vitam inchoare, niſi pœnituerit veteris, de formali pœnitentia loquitur: ſicut & D. Petrus duo diſtinguens, dum ait pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque: formalem pœnitentiam videtur exigere; alia pars concluſionis. ſ. q attritio requiſita ad baptiſmū ſatis eſt, ſi ſit generalis dolor peccatorum, quæ eſt Soti; patet, quia iſta practica videtur vſus D. Petrus erga eos, quos primos in Feſto Pentecoſtes legimus baptizaſſe. Nec enim expectauit, vt longam indaginem facerent peccatorum: ſed præmittentes generalem pœnitentiam peccatorum omnium commiſſorum, eos ſtatim baptizauit. ¶ Sed iam ſuperſunt nobis hic diſſoluenda argumēta in contra: ſed quia circa vtranq; concluſionem, tam primam de pœnitentia, quàm ſecundam, de baptiſmo conſtitutam, peculiaria ſunt propoſita argumenta, & diſtincta. Ideò primò ordinatim reſpondemus ad argumenta, in principio quæſtionis allata contra primam cōcluſionem, de pœnitentia.

* quodlib. 5. q. 3. & in 4. ſent. q. 1.

Act. 2. in fin.

¶ Ad primū igitur argumentum reſpōdetur negando attritum attritione cognita, non idoneā afferre diſpoſitionem ad ineundā gratiam cum Deo per baptiſmum. Et ad confirmationem, eius cōſequentiam, negamus, eo quod quātum ad condonationem offenſarum, latè differt inter Deum & hominem offenſos: quia Deus bonus, optimus, præſtabilis, ſuper malitiam, & vincens malitiam hominis ad maiorem ipſius gloriam, nō tamen propter ſuam vtilitatem, quia bonorum noſtrorum non eget, miſerabiles nos noſcens, ea inſtituit ſacramentorum medicamina, quæ noſtram poſſent ſupplere inopiam. Et quia non eſt opus valentibus medico, ſed malè habentibus: ideo in ſacramento pœnitentiæ non exigit à nobis neceſſario contritionem, per quā iam ſani accedamus: ſed contentatur attritione, per quā obex tollatur, & hoc vt eius magis innitamur gratiæ, dum noſtram inopiā deprehendimus, & dicamus vidētes, tā gratis nos iuſtificari: non nobis domine nō nobis, ſed nomini tuo da gloriā: quia ſic ad noſtrā vtilitatē, ne cōtingas defraudari gratia cōferenda in ſacramento pœnitentiæ, ſic fragilibus conſuluiſti, acceptando pro idoneo cum tali ſacramēto ad tuam inſtaurandam amicitiā, eorū imperfectum dolorem. i. attritionem. At verò homines cum offenſi ſint: quia in remiſſione offenſæ magis aſpiciunt ad propriam vtilitatem ſuæ extimationis, quàm offenſoris: facile negant eis veniā etiam ſi petant inſtanter, quibus diſplicere offenſam norunt, non tam, quia offenderunt, quàm ob incommoda temporalia, quæ inde ſibi pepererunt.

Pſ. 113.

¶ Ad ſecundum argumentum ex Soto reſpondetur, q attritio cognita non facit accuſantem ſe in cōfeſſione de offenſa Dei fictum, ſicq; Concilium Tridentinum declarauit contra Lutheranos, attritionē huiuſmodi non facere peccatorē hypocritam: quia re vera, qui ſic attritus, confitetur de Dei offenſa dolet. i. de peccato, propter incommoda tamen ſpiritualia, inde ſibi obotta. Vnde neq; eius accuſatio eſt falſa, dum ſe accuſat de offenſa Dei, neq; attritio cognita ei correſpondēs, licet ſit ob pœnas, nō eſt diſſona tali accuſationi: qa iſta attritio, licet iſtū reſpectum ob offenſam Dei, expreſsè nō includat, ſed neq; illū expreſsè excludit. Nec. n. habet hunc voluntatis actū; nolo dolere pp offenſam Dei de peccato meo ſed pp mea incommoda. Immo ſicut timor dicit introducere, dilectionem,

nem, ſicut ſeta filum: ſic iſta attritio cũ Sacramento pœnitentiæ parat, vel diſponit ad impetrandam gratiam, quæ motus doloris altioris, id eſt contritionis propter Deum ſolere excitare, vt docet Sotus in 4. qui cenſet Diu. Thomam eſſe huius ſententiæ, quod in ſacramento huiuſmodi attritio tranſeat: dum venit vltima diſpoſitio ad gratiam: ſi tamen maneret (quod non repugnat) ſic attritio talis adueniente gratia, non intrinſecè, id eſt, non ex obiecto, ſed extrinſecè ratione gratiæ, fieret contritio: licet abſolutè neget Diuus Thomas attritionem fieri contritionē. Vnde cum talis attritio talem reſpectũ, ſcilicet ob offenſam Dei non excludat, immo ad eum habendum viam paret: non eſt dicendus dolor falſus, aut confeſſioni ineptus.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd licet Sacramentum pœnitentiæ, ſit eorum qui auerſi ſunt à Deo, & propria voluntate conuertuntur, & licet attritio talis, quæ contritio imperfecta appellatur a Concilio Tridentino * perfecta ex ſe conuerſio non ſit: tamen eſt, vt ait concilium donum Dei, & impulſus Spiritus ſancti, tãtum mouentis, quo pœnitens adiutus, viam ſibi ad iuſtitiam parat, & diſponit in Sacramento ad gratiam, in Sacramento impetrandã, quæ quidem gratia ſecum affert perfectam conuerſionem. Vnde non eſt talis attritio incongrua Sacramento pœnitentiæ.

* Seſſ. 14. cap. 4.

¶ Præterea inſtatur illa conſequentia Soti in iſta ſimili, ſcilicet, medicina eſt eorum, qui antea erant ægri, & per eam ſanantur, ergo ad ſuſcipiendam illã medicinam non poſſunt accidere, niſi ſani etiam conuerſi ad ſanitatem. Sic non valet illatio Soti, eſt ſacramentum pœnitẽtiæ eorum qui conuertuntur ad Deum: ergo non poſſunt accedere ad illud, niſi qui iam per contritionem ſunt cõuerſi.

¶ Solutio quarti argumenti patet ex ſolutione confirmationis ad 1. vbi aſſignauimus differentiam inter animum Dei, & animos hominum circa remittendas iniurias, quia ſicut exaltantur cœli, & terra, ſic exaltantur viæ meæ a vijs veſtris, dicit Dominus per Prophetam.

¶ Ad vltimum argumentum Soti ex authoritate antiquorum, qui omnes inquit Sotus, cõtritionem neceſſariam ad confeſſionem agnoſcebant, neque mentionem fecerunt de iſta attritione. Reſpõdetur primò, forte antiqui Doctores ſub nomine contritionis largo modo loquentes, intelligebant, & includebant, & hunc imperfectum dolorem, quem nos diſtinctius loquentes vocamus attritionem, & ad hunc vſum loquendi Doctorum antiquorum videtur alluſiſſe Concil. Trident. * cum ibi iſtam attritionẽ contritionem imperfectam vocat dicẽs; illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur: quoniam ex turpitudinis peccati conſideratione eſt, quòd ſi ſic eſt: antiqui dum agnoſcebant contritionem eſſe neceſſariam ad confeſſionem hanc attritionem, quam contritionem imperfectam vocabant illi: ſicut vocat concilium, non excludebant, quin diſpoſitio eſſet: vt ait concilium ad impetrandam gratiam in ſacramẽto pœnitẽtiæ. Et profecto ſi illi antiqui patres rogati fuiſſent, an largitas Dei in ſacramento pœnitentiæ, vt conſulat inopiæ noſtræ aliquid ſuppleat: vt cum extra ſacramento in re, cum ſolùm habetur in voto ad iuſtificationem, ſat ſit contritio quæ eſt perfectus dolor: an cum ſacramento ſat ſit contritio imperfecta, quã concilium vocat attritionem, profecto noſtram ſententiam non negarent maximè, cum tot nouis vrgentibus rationibus, & authoritate Concil. Trident. viderent munitam. Alioquin ſi ſacramẽtũ pœnitentiæ perfectam cõtritionem præexigeret, non tam ſecuritatem, quã anxietatem, & ſcrupulum pœnitentibus iniſceret, dum dubitarent, vtrum num contritione accederent vel non.

* Seſſ. 14. cap. 4. de contritione.

¶ Ad authoritates Diui Thomæ primo ſatis eſſet reſponſum: ſi dixiſſemus Diuũ Thomam loquutũ fuiſſe in quarto, vbi ſequebatur opiniones aliorum magis communes: & in loco citato in ſumma in ſolutione illa ad ſecundum mutaſſe ſententiam: ſed. gloſſari quoq; poteſt, vt cum dixit, quòd confeſſio de ſe operatur præſuppoſita contritione, q. ſecũdm ipſum operatur præſuppoſita cõtritione perfecta, ſeu etiam imperfe-

ctæ

ta: qualis ſecundum Concil. Triden. eſt attritio, & ad authoritatem ſubiũctam ex Eccleſiaſt. 17. ſcilicet ab eo, qui eſt in peccato, perit confeſſio, dicitur intelligẽdam eſſe de eo, qui eſt in peccato per complacentiam peccati, vel eius propoſitum, ab hoc perit confeſſio: ſecus de eo, qui eſt in macula peccati: tamen per attritionem tollit obicem circa abſolutionem.

Sed de his ſatis. Iam ad argumenta Nauarri, & alia contra ſecundam concluſionem pugnantia diſſoluenda, accedamus. Ad argumenta autem Nauarri dicimus: quòd quia omnia nituntur authoritatibus præſertim Diui Auguſt. facile ſunt ſolubilia per gloſſam illarũ, ſcilicet, quòd ad inchoandam nouam vitam neceſſe eſt pœnitere de veteri, quia ſi Auguſt. loquatur, ante baptiſmum in re, intelligitur tunc planè ad inchoandam vitam nouam gratiæ, pœnitendum eſſe pœnitentia perfecta, id eſt contritione perfecta. Si autem intelligat ad inchoandam talem vitam per ſuſceptionem baptiſmi in re, tunc gloſſandus eſt Diuus Auguſt. vt intelligatur tunc pœnitendum eſſe pęnitentia perfecta, id eſt contritione, quo ad melius eſſe, vel ſaltem imperfecta, id eſt attritione: quæ ſufficiat tollere obicem ſacramento; & ſic quoque gloſſandæ veniunt reliquæ authoritates.

¶ Ad locum Petri Actor. 2. vbi dicitur, agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. Reſpondetur, quòd ſicut Diuus Thom. 2.2. ait in caſibus moralibus conſcientiæ magis eſſe ſtandum vſui Eccleſiæ; quæ eſt columna, & firmamentum veritatis, quàm dicto, & authoritati alicuius Doctoris etiam ſancti, ſcilicet, Auguſt. aut Diui Hierony. ita circa interpretationem alicuius loci ſacræ ſcripturæ dubij, magis ſtandum eſt interpretationi Eccleſiæ, aut Concilij: quàm interpretationi alicuius Doctoris etiam ſancti. Cum ergo interpretatio huius loci adducti ex Diuo Petro iam conſtet ex Concilio Tridentino. * Vbi decernit contritionem imperfectam, quam vocamus attritionem, idoneam eſſe in ſacramẽto ad impetrandam gratiam, non oportet nos diuexare in quærendo alias gloſſas. Quoniam Diuus Petrus cum de pœnitentia ibi coniungenda cum baptiſmo, fuerit locutus; intelligendum eſt, locutum fuiſſe de pœnitentia contritionis, quo ad melius, & perfectius eſſe, vel ſaltem de attritione tollenti obicem ad minus.

* Concil. Trid. ſeſſ. 14.

¶ Ad rationem Victorię reſponſio eſt plana, ſcilicet, quòd ſacramentum baptiſmi, dum ad minus præexigit attritionẽ, non deſtruit naturam: ſed perficit in eo, quo deficere poterat. Nam deficere poterat in habenda contritione: quæ extra ſacramentum ad gratiam erat neceſſaria. Supplet autẽ Baptiſmus in hoc quod ad id cum Sacramento in re, ſatis ſit apponere attritionem. Sicut ſecundum D. Thom. fides circa Sacramentum Euchariſtiæ non deſtruit naturam ſenſuum, ſi in eo in quo ſenſus deficiũt: ipſa ſufficit; quia & ſi ſenſus deficit, ſola fides ibi ſufficit. Sic & ſacramentum pœnitentiæ nihil naturale deſtituit, dum cum attritione ſufficit ad gratiam ſupplendo defectũ contritionis, alias extra ſacramẽtum in re ad gratiam neceſſaria.

¶ Ad aliud argumentum deſumptum ex aſſertione Soti ſentientis, præceptum dilectionis Dei ſuper omnia, tempore quo baptizatur adultus, eum obligare ad reamandũ tam illuſtriſſimum amatorem, qui per baptiſmũ, ſibi illum incorporat: dicimus primò, quòd licet hęc aſſertio Soti aliquibus non placeat ex eo, quòd ad id obligationis, tunc nulla ratio vrget, tamen & ſi propter authoritatem tanti viri, & eius apparentes rationes, eam vt omnino improbabilem non auſim refutare, non tamen indę ſequitur, quòd contritio ad baptiſmum ſit neceſſaria, ex eo quòd dilectio tunc habita Dei, ſuaptè natura parit contritionem, potius quam attritionem. Primò quia reſponderi poteſt quòd eſto donemus præceptum dilectionis Dei, tempore baptiſmi, adultum baptizãdũ obligare: ſed credo vt bene aduertit Nauarrus, non eſt neceſſe quod punctualiter pro tempore applicationis formæ, aut materiæ baptiſmi obliget. Quia ſatis eſt ad illius impletionem paulò ante baptiſmum, vel paulò pòſt in actum huius dilectionis prodierit, vel prodeat baptizandus. Se-

cundò, quòd eſto pro tempore intinctio nis baptiſmi, tale præceptum punctualiter obligaret, vt ſentit Sotus, non tamē inde ſequitur, quod tunc non ſatis fit at tritio ad gratiam cum baptiſmo. Tunc quia potuit tunc formaliter diligens for maliter, & actualiter in actum contritionis non prorumpere, tunc quia quā uis ſecundum ſententiam communem, tempore adimpletionis præcepti dilectionis Dei, teneatur omnes ſuos actus ſic diligens referre in Deum, tamen ſi actum attritionis: ſi quem pro tunc habet referat in Deum, non propterea ſit contritio, cum ex obiecto ſuo ſit attritio. Sicut nec actus morales virtutum acquiſitarum, per hoc quòd à virtute charitatis referantur in Deum, ſecundum ſuam ſubſtantiam, non deſinunt eſſe naturales actus, & hæc ſatis de tam ſcitu digna, & controuerſa quæſtione.

¶Et quamuis prolixus videar, adhuc animaduertentem hic lectorem cupio; vt diſcernere poſſit ex tam diſſidentibus ſententijs Doctorum, quàm diſſidentia corollaria ab ipſis inferantur. Nam Sotus contra primam conclusionem videtur inferre, quòd dicentem non ſe pœnitere propter Deum, ipſe non auderet abſoluere. Nauarrus vero contra ſecundam concluſionem videtur inferre ſumma lat. cap. 1. numero 39. non audere aſſeuerare quòd liceat miniſtris in regionibus Indiarum baptizare Indos adultos, quamuis videant eos non pœnitere ob amorem Dei, ſed ob alias cauſas. Sed ego acceptandam eſſe duco circa hoc doctrinam Metinæ

* Summ. fol. 294. p.

* cum grano tamen ſalis, quòd ſi confeſſor videt pœnitentem carere contritione perfecta, attritione autem, quæ dolor eſt imperfectus non carere, ſic mo nitum illum eſſe curet, Frater eſto verum ſit iſta tua attritio, & dolor imperfectus quem oſtendis te habere, per ſe ſolum non ſit ſufficiens ad obtinendam veniam peccatorū a Deo, quia non doles eo quòd eum offenderis vt par erat, nihilominus tamen virtute ſacramenti, & meritorum Ieſu Chriſti in eo applicatorum, licet tantum cum iſto dolore imperfecto accedas cum pœnitudine etiam, qua te pœniteat de eo: quod te non pœniteat offendiſſe Deum tantopere, ſicut pœnitere rationabile erat, virtute Sacramenti aſſequens gratiam, & amicitiam Dei. Notanter dixi cum grano ſalis. Quia vltra hoc, iſtum pœnitentem admonendum cenſeo, exhortandumque ad amorem Dei, perfectumque dolorem, ſcilicet, contritionis habendum, & vt emuletur Chariſmata meliora, ne pereat de via iuſta, Nam iſte dolor attritionis imperfectus licet cum Sacramento ad gratiam Dei reſarciendam ſufficiat: ſed ad eam conſeruandam non tantopere, ſicut contritio, id eſt, dolor de offenſa Dei & eius amor, confirmat, nec tam efficaciter.

¶Veruntamen ne corollaria Soti, & Nauarri refutemus omnino, vera illa eſſe cēſemus & cōſentanea ut obſeruētur non abſolutè, ſed in caſu, quo acceſſuri ad Sacramentum pœnitentiæ, aut baptiſmi, ſic tantum dolerent de peccatis propter pœnas inferni, quod poſitiuè excluderent reſpectum propter Deū, vt ſi baptizandus, vel abſoluendus diceret, non dolere de peccato, quia per illum Deum offendi: ſed propter vitandam pœnam. Aut ſi hanc iniquam, & ſeruilem conditionem apponeret, ſi non eſſent pœnæ inferni me territantes, de adimplendo præcepto Baptiſmi, aut pœnitentię, non curarem, certè non eſſet abſoluendus, hic, aut baptizandus, & in hoc bene dicunt Nauarrus & Sotus. Quia ille tunc dolor, neque attritio eſſet, neque idoneus dolor ad iuſtitiam impetrandam cum Sacramento. Secus ſi iſta excluſio poſitiua non fieret, nec mala alia & ſeruilis apponeretur conditio.

CAPVT

CAPVT X.

In quo actu conſiſtat eſſentialiter contritio, an iſte actus deteſtationis nollem offendiſſe Deum, ſine dolore ſufficiat ad remiſsionem peccatorum. An ſacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti prædicatores ad ſua officia in gratia, peragenda conteri teneãtur.

QVoniam de neceſſitate cõfeſſionis à nobis cœptum eſt agi, ante quàm cætera hanc materiam attinẽtia proſequamur, nõ erit præter propoſitum: vt ſi quia ex mente Nauarri * *Soti, & Caiet.* Palu.* Scoti * eſt, quòd contritio quo ad ſuam eſſentiã eſt iſte actus, nollem peccaſſe, Deumq; offendiſſe, quærere, vtrum iſte actus deteſtationis nollem, offendiſſe Deum, ſi ſumatur ſine dolorẽ peccati: ſufficiat ad delenda peccata, quando ſic ſine dolore cõtingeret, affirmat ſic Scotus locò citato ar.3. quem latè ſequitur Vega.* Nauarrus* verò eam quæſtionem indiffinitam reliquit. Igitur vt quid circa eam ſentiamus, aperiamus, dicimus primò, quod concipere aliquem iſtam deteſtationem ſcilicet, nollem offendiſſe Deum abſque aliquo dolore, eſt de rarò contingentibus, de quibus, lex parum curat. *

*Sum. la. c.3. nu. 2. *In 4.sẽt. * In 2.to. q.1. * 14. d.7.* 4.d. 14. in fin. * L.14. c. 5.& c.18. de iuſtifi. * In ſum. lat.c.1.nu me.6. * L.nã ad ea ff. de legib.

¶ Secundò dicimus, quòd dolor ſequitur ad iſtam deteſtationem nollem, peccaſſe, ſicut effectus ad cauſam ſecundum mentem Nauarri * dicentis, quod communis modus loquendi probatus à Concil. Floren. & Trident.* c.4. per quem cõtritio definitur eſſe dolor intelligendus eſt cauſatiue, hoc eſt, ꝙ eſt cauſa doloris. Eiuſdem ſententiæ eſt Sot. in 4. ſent. dicens indubie, deteſtatio pœnitentiæ eſt non abſoluta ſed conditionalis, ſcilicet, nollẽ peccaſſe, ſi eſſet poſſibile: ſed quia videt eſſe impoſſibile, mœret de offenſa Dei.

* Sum.la. num. 26. * Seſſ.14. cap.4.

¶ Tertiò dicimus, ꝙ ſicut viſio Dei clara ad quã ſuapte natura ſequitur delectatio maxima, non eſſet omnino conſummata ſi per potentiam Dei abſolutã ſumeretur ſine illa ex ea dimanante delectatione, ita iſta cõtritio, quæ eſſentialiter conſiſtit in hoc actu, ex auxilio ſpeciali Deo habito, nollẽ offendiſſe Deũ, non eſſe omnino conſummata contritio ſi contingeret haberi ſine dolore de offenſa Dei, quæ ſolet ex tali deteſtatione dimanare.

¶ Quartò deniq; aſſerimus, quod tutius, & magis affine Concilio Tridentino eſt dicere, ꝙ ſi illa deteſtatio, nollem peccaſſe cõtingeret alicui ſine hoc ꝙ doleret de offenſa Dei, i. ſi hũc dolorem reſpueret poſitiue, non ſufficeret per ſe ad delenda eius peccata, & hoc ſub Eccleſiæ cenſura dictum ſit: licet Sotus dicat, ꝙ carentia doloris, & triſtitiæ non eſt ſignum impœnitẽtis cordis, vt præſertim in perfectis viris, in quibus ex contẽplatione Dei minuitur, vel tollitur, patet, nam Concilium Trid. ſic ait, contritio; quæ primum locum inter prædictos pœnitentis actus habet, animi dolor, & deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore ad impetrãdam veniam peccatori hic contritionis motus neceſſarius, & in homine poſt baptiſmũ lapſo, ita demum præparat ad remiſſionem peccatorũ: ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua coniunctus ſit, quæ ad rite ſuſcipiendũ hoc ſacramentum requirũtur. Ecce vbi Conciliũ eſt expreſsè dicens, ꝙ cõtritio animi dolor eſt, & ꝙ hic motus doloris quouis tempore ad impetrandam veniã peccatorũ fuit neceſſarius, ergo iſte motus, nollẽ peccaſſe: ſi per ſe ſine tali dolore ſumatur, eũ excludẽdo poſitiuè, nõ vr ſufficere ſaltẽ extra ſacrm. Nã verũ in ſacr̃o ſufficiat huius cenſurã, eccleſiæ ſanctæ Catholicæ cõmitto, quamuis Concilium videatur ſonare vniuerſaliter, ꝙ talis dolor quouis tempore fuit neceſſarius; ergo etiam tẽpore ſacramẽti requiritur cõtritio, ſcilicet imperfecta ad minus, quæ attritio dicitur, quæ cõtineat dolorem formaliter, vel ſecundum alios cauſatiuè ſaltem; nam alias ſuſpectus eſſe videtur omnis deteſtationis modus, ſcilicet, quod non ſit ex ſpeciali auxilio,

Sotus 4.

Seſſ. 14.c. 14.

Dei,

Dei,& motione Spiritus ſancti, quando non prorumpit in aliqualem dolorē,aut ſi non aptus natus eſt cauſare dolorem.

¶ Præterea, vt reliqua de neceſſitate cōtritionis pſequamur quæritur an miniſtri Eccleſiaſtici q implicati ſunt culpis lętalibus,ſi miniſtrent ſacra ſine pręuia cōtritione, peccent mortaliter. Circa q̃ quæſtionē aliqui timidè, & quaſi ſubdubitantes,neque pro certo affirmantes dixerunt, ꝙ forte miniſter,qui ſine cōplacentia peccati,proponens ſe emendare,adminiſtraret ſacramētum,licet probè noſſet ſe non eſſe contritum:ſic adminiſtrando ſacramentum,non delinqueret mortaliter. Moti enim ſunt ad id ſuſpicandum,his rationibus: primò, quia nō eſt tam facile habere contritionem; & accedit ad hoc, ꝙ niſi ratione cogente,non debemus ſuperinducere obligationem illius. Præterea ad idem facere videtur, quòd miniſtri in diſplicentia peccati,accedentes, ad adminiſtranda ſacramenta, non videntur profanare illa. Dixerunt forte quia hæc argumenta nō perſuadent efficaciter, & quia nullus grauium doctorum,viſus eſt tam laxè, & large loqui:vt ſic accedētes miniſtros adminiſtrandum ſacramenta,excuſet:

¶ Ideò pro decidenda quęſt.ſtatuitur prima concluſio;contritio, ſeu attritio probabiliter extimata contritio, ſufficit ad licitè adminiſtranda omnia ſacramēta,non tamen ſatis eſt adhuc attritio cognita.Patet,quia cum ſola attritione cognita,diſpenſare ſacramenta, eſt illa cū conſcientia mortali,miniſtrum, qui ſic peccauerat, ea adminiſtrare. At cū conſcientia peccati mortalis,ſacramenta adminiſtrare, vt omnibus eſt in proteſſo, culpa mortali non caret, quia tunc miniſter ad diſpenſanda ſacroſancta myſteria,irreuerenter accedit. Quia neque cū illa diſpoſitione, quam à Chriſto accepit,hæc ſacramenta diſpenſaturus,accedit. Et quis alleget non eſſe ita facile in contritione accedere,adhuc tñ ex vi officii,quod hac concluſione continetur,tenetur, quòd ſi in hoc deſit,ſibi imputet.

¶ Secunda concluſio,non ſolum ſacerdotes,ſed Diaconus, & Subdiaconus ex officio miniſtrantes in mortali,id eſt,cū ſola attritione cognita,ſine contritione vera, aut probabiliter extimata, quàm probabiliter exiſtiment, ſe habere, peccant mortaliter. Hæc contra Sotum in 4. inquantum hæc concluſio Diaconos, & Subdiaconos etiam inuoluit, nam Sotus,vt probabilius ſibi videtur,ſolos ſacerdotes ad peragenda diuina myſteria, in gratia obligat, ſcilicet, conſecrandū, & ad ſacramenta adminiſtrandum, ſed tamē noſtra cōcluſio fuit patris Fratris Ioannis de la Peña, imò noſtra cōcluſio eſt D.Tho.* eſt communior & veriſimilior,patet Quia ſatis eſt ad inducēdum ſuper Diaconos,& Subdiaconos hanc obligationem miniſtrandi in gratia,quod quoad ſuum miniſterium ſint conſecrati,exerceantq; illud ex officio, nō enim requiritur,ꝙ actus ſui miniſterij, actus ſit ſanctificatiuus, id eſt conferens gratiam,& ſanctitatem contra Sotum. Satis autem eſt,ad id miniſterij in ſua initione receperint gratiam,& ꝙ actus illorū, ſint ſacri,& quia Diaconus & ſubdiaconus circa corpus Chriſti verum, vel circa eius materiam actum habeant immediatè.

* In additionib.q. 46.arti.5. ad 4.

¶ Non tamen ex hac ratione contra nos ſequitur,quòd Epiſcopus in mortali peccato miniſtrans benedictiones, & cōſecrationes conficiens pręter ſacramenta,ideo reus fiat peccati mortalis, quia non eſt principaliter conſecratus ad hæc munia, & hæc munia circa corpus Chriſti myſticum verſantur. Sicut nec mortaliter fidē tutetur, quia licet iſte actus ſit ſanctiſſimus:ſed nō dicitur ſacer,pro, ut,ſic,dicitur actus attinens ad Corpus Chriſti verum, vel ad eius materiā immediatè actus ſacer. Cuius rei gratia,cōfirmatus ſacramento confirmationis ad ex officio pugnandum pro fide, vt miles Chriſti licet ad id muneris per tale ſacramentum ſit Chriſmate inunctus: nō tamen ſi in mortali defenſauerit fidem, ideo reatum incurret culpæ mortalis. Quia nec iſte defenſionis actus,admodū prædictum eſt ſacer, neque conſtat voluiſſe tutari fidem tanquam ex officio.

¶ Quare ſine vero fundamento puto eſſe illam opinionem Nauarri aſtruētis, quod prędicator occulte crimininoſus prędicans,mortaliter peccat, eo, quod iure poſitiuo prædicatio annexa ſit ſacerdotio,

tio, quia planè fallitur, quia annunciare verbum Dei, non eſt ad ſenſum prædictum actus ſacer, neque ad id officij prędicationis conſecratur ſacerdos principaliter. Vnde talis prædicator qui occultè peccator eſt, ſi vellet abſque crimine ſuum exercere prędicandi munus, intendensq; animarum fructum ſi ad concionandum accedit ſecundum Caieta. non ideo fit nouæ culpæ mortalis reus. Secus eſſet: ſi in mortali publico concionaretur. Quia tam tunc, & ratione ſcandali, & quia de prædicatione verbi Dei quaſi iocum videretur velle facere, nouam ſic concionando, ſuper adderet culpam mortalem.

¶ Tertia concluſio: acolyti, & minoribus ordinibus initiati, in mortali peccato miniſteria ſuorum ordinum miniſtrã tes, non ideo ſuper ſe nouam ſuperinducunt culpam mortalem. Iſta concluſio communiter eſt recepta, vt in ſuis ſcriptis tradidit Frater Ioannes de la Peña, & patet. Quia non ſunt diſtinctæ veſtes pro ipſis, vnde non videntur miniſteria horum ordinum ex officio exercere. Et licet Concilium Tridentinum hæc miniſteria reſtaurari mandarit, neſcio quo modo hoc executioni ſit mandatum, & tandem licet ex officio exercere hęc ſua munia eſſet in vſu, ex paruitate materię excuſarentur à mortali, etiam ſi ordines minores ſacramenta omnino eſſe conſtaret Vnde neque ratio aliquorũ hic ſcrupulizantium ſufficienter probat oppoſitum, quando dicunt ſe multum timere, quod acolytus miniſtrans in mortali, ſi id agat ex officio peccet, mortaliter, ſicut, & hoſtiarius hac ſola moti ratione. Quia aperire ianuas dignis, & arcere ab ingreſſu Eccleſiæ indignos, miniſterium eſt graue, eo, quod & aliquãdo cum periculo mortis, indignis ingredi conãtibus tenentur reſiſtere, quia certè non eſt actus tã ſacer ſicut ſubdiaconi, quia nec materiæ Euchariſtiæ ita ꝓpinquus eſt. Vnde ſicut licet concionator cum peruertuntur ſimplices populi ab hæreticis, teneatur reſiſtere etiam occumbendo morti: non tamen defendẽdo fidem in culpa lętali præſertim occulta, peccaret mortaliter. Ita neque in præſenti caſu acolytus vel hoſtiarius.

¶ Quarta concluſio, ſacerdos qui affatus neceſſitate ſine ſolennitate baptizat in mortali puerulum, iam agonizantem, ſtatim moriturum ſubito, quia caſus non permittit ſolennitatem exorciſmorum: non peccat mortaliter. Ita D. Tho. * ait peccare miniſtrum exiſtentẽ in mortali ſi ſolenniter vel ſine neceſſitate baptizet. Patet concluſio; quia tunc non videtur ex officio baptizare ſacerdos, quia baptizat in caſu in quo etiam laicus, deficiente ſacerdote poſſet, & beret baptizare, vnde patet diſſonam à veritate eſſe, ſententiam Adriani, Paludis, & Capreoli aſſerentium laicum in neceſſitate vrgenti, vbi abeſt ſacerdos, in mortali baptizantem nouum committere peccatum mortale. Quia certè etiã ſi occurrant illis peccata mortalia, cum ex officio non competat eis baptizare, ratione ſacramenti baptiſmi a ſe tunc conferendi, ad contritionem non tenentur.

* in q. Sẽ. diſt. 5.

¶ Quinta concluſio, probabile valde puto quod curatus, aut ſacerdos, qui de eius licentia inter eſt matrimonio de præſenti contrahendo, coniungendo matrimonio aut impertiendo benedictiones, etiã ſi id faciat in mortali, nõ ideo nouum incurrit peccatum mortale, hęc concluſio patet, quia licet Canus neruoſe contenderit per multa argumẽta probare, de eſſentia matrimonij quatenus ſacramentum eſt, eſſe miniſterium ſacerdotis, ſponſos coniungentis tamen, iam communiter tenetur, quod & tenuit in quarto Sotus verè ante Concil. Tridentinum, matrimonium inter contrahentes de pręſenti ſine ſacerdote cõtractũ, non ſolum contractum eſſe ciuilem, ſed ſacramentum verum inter eos interceſſiſſe cuius ipſi contrahentes applicando materiam, & formã ſuere miniſtri, idẽque videtur ſenſiſſe D. Tho. ante Conc. Triden. matrimonium ſine ſacerdote cõtractum fuiſſe ſacramentum. Quod & Concilium Tridentinum inſinuare videtur * vbi decernit matrimonia clandeſtina liberorum contrahentium conſenſu facta rata, & vera matrimonia eſſe, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit, vnde cum Concilium ibi ſtatim ad huiuſmodi matrimonia ſine parrocho, vel alio

Canus in libro de locis.

* Seſſ. 24. cap. de reforma.

alio ſacerdote, de ipſius parrochi, vel ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus contracta, de cetero irrita eſſe, & nulla, decernendum accedit prius, illegitimat materiam dicendo, & declarãdo, quod ſancta ſynodus ad ſic contrahendũ omnino inhabiles reddit, vbi contractũ talem ex parte inhabilitatis materię, id eſt, ſic contrahentium irritum eſſe decreuit, & non allegauit cauſam immediatam irritationis matrimonij eſſe abſentiam curati, vel alterius ſacerdotis de eius licentia. Nam ſi Concilium ſenſiſſet ſacerdotem eſſe iure diuino, matrimonio, vt ſacramentum eſt, neceſſariũ miniſtrum, & hanc rationem ad irritũ decernendum contractum attuliſſet, ſcilicet, quod alias fieret ſine miniſtro iure diuino neceſſario, & requiſito, igitur ſi ſacerdos iure diuino ſacramenti matrimonij neceſſarius miniſter non fuit: ſed ex ſtatuto Eccleſiæ coniungere matrimonio, & benedictionem impertire contrahẽtibus ſibi competit, ſequitur citra crimen mortale, poſſit ibi ſua munera exercere, etiam ſi ſit conſcius ſibi, culpæ mortalis.

¶Sed ne tot accumulemus concluſiones hic, quaſi corollarie ſubiungimus, quod & Caiet. tradit in opuſculo de vſu rerum ſpiritualium in mortali, ſcilicet, miniſtros, qui non ex officio cãtant Epiſtolam in choro, & ſacerdotes ibi capitulantes, & officiantes, etiam ſi extra gratia tunc ſint, mortale peccatum non incidunt, quia cantantes epiſtolam ex officio, non faciunt, dum in choro cantant.

CAPVT XI.

De diſpoſitione ad ſacramentum Euchariſtiæ, latè diſputatur, & an in aliquo caſu ſine præuia confeſsione, licitè ſuſcipiatur.

CEterum quoniam de cõtritionis neceſſitate in ordine ad actiuã ſacramẽtorũ collationem, & adminiſtrationẽ dictum eſt abundè, supereſt vt de neceſſitate contritionis in ordine ad ſuſceptionem paſſiuam eorum, diſſeramus, & quia inter ſacramenta digniſſimum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quia corpus Chriſti realiter cõtinet, ab ipſo exordientes, primam ſic ſtatuimus concluſionem.

¶Prima concluſio, qui ſibi cõſcius eſt alicuius culpę mortalis, ſiue ſacerdos ſit, ſiue laicus, ſine præuia confeſſione, ad ſacrum ſanctæ Euchariſtiæ ſacramentũ accedere non poteſt, licitè, etiam ſi ſibi quantumuis contritus eſſe videtur. Hęc ſententia, vt refert Canus * Theologorum erat communis contra Caiet. * & 1. ad Corint. 2. in illa verba. Probet autem, & contra Ricardum * Petr. de Palu. * Adria. * & contra Abbates * celebrationem miſſarum: ſed iam maiori pollet hæc concluſio authoritate: quia ipſiſſima Concilij Tridẽ. declaratio eſt dicẽs, communicare volentibus reuocandum eſſe in memoriam eius pręceptũ, probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica conſuetudo declarat eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius peccati mortalis, quantum ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. Quod à Chriſtianis omnibus etiã ab his ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta ſynodus perpetuò ſeruandum decreuit, modo nõ deſit illis copia confeſſoris, ꝙ ſi neceſſitate vrgẽte, ſacerdos abſq; pręuia confeſſione celebrauerit, quam primùm cõfiteatur. Hoc Concilium Tridentinum * in forma declarauit ſuper adiiciẽs, qđ ſi quis contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publicè diſputando, defendere præſumpſerit: eo ipſo excommunicatus exiſtat.

* in relec. de Pęn.
* 3. part. q.8. art. 4. & in Sũma verb. cõmunio
* & d. 17. art. 5. q. 6.
* ead. d. q. ſecund.
* q. 3. de confeſ.
* in ca. de ho. de celeb. miſſ.
* Seſſ. 13. cap. 7.
* Seſſ. 13. can. 11.

¶Sotus autem in . quaſi declarans illam limitationem Concilij niſi deſit illis copia confeſſoris, tres aut quatuor caſus adnumerat, in quibus non habita copia confeſſoris, licet celebrare aut cõmunicare. Primus eſt quando ſacerdos eſt mutus, aut ſurdus: cui infirmus confiteri non poſſit, neque adeſt alius ſacerdos, qui in articulo mortis, vbi iam infirmus eſt in periculo, poſſit eum audire, poterit, tunc talis infirmus contritus ſuſcipere Euchariſtiam.

¶ Secũdus caſus eſt qñ plebanus ſacerdos, vel ruſticanus longè eſſet diſtans a

confeſſore

confeſſore legitimo poſſet, vno feſto, vel duobus ſine confeſſione celebrare: ſed non pluries. At vero qui in concubinatu eſſet ſacerdos, debet potius ſaluti animæ ſuę conſulere, quam temporali vitę, aut honori, & a ſacramentis abſtinere quamdiu occaſiones peccandi non amouet. Ita Sotus cui ſubſcribit Metin.* ait, quod pœnitentes cogendi ſunt occaſiones periculoſas peccatorum relinquere, idemq; dicendum eſſe de eo, qui quaſi quotidie, quo, celebraturus eſt, miſſā accedit cum caſibus reſeruatis ad confeſſionem contendens, quod neceſſario abſoluendus ſit a confeſſore, m ſuiq; defenſam allegat, quod ſi nō celebrauerit, vel communicauerit, ſuum palam fiet, detegeturq; delictum. Quia huic inquit ibi Metina neganda eſt abſolutio. Imò dicendum eſt ei quò placeret confeſſori, eius criminis, detectio fieret, vt pœnā ſubiret, & reſipiſceret, per eam, quem non pudet tam audacter offenſas contra Deum cumulare, idcirco Chriſtus Dominus talibus indicit, ſi oculus tuus ſcādalizat te erue eum, & proiice abs te.

*Sum. inſtruct. cōfeſſ. fol. 299 pag.

Matth. 5.

Quæſt. 2.

¶ Sed quia in hoc ſecundo caſu Sotus notanter viſus eſt dicere, ſi longè eſſet diſtans a confeſſore rogitare perget lector quanta futura ſit iſta diſtantia, & longitudo? quæ talem ſacerdotem plebanum, excuſaret ſemel, aut bis in caſu Soti ab accedendo ad legitimum confeſſorem pro confeſſione illi facienda. Reſpōdeo, quod cum aliqui dicāt, excuſari ſic a confeſſione, ſi legitimus confeſſor diſtet per tres, aut quatuor leucas: ſed ego dico, quòd magis volo id arbitrio ſapiētorum doctorum arbitrandum, relinquere.

¶ Non tamen, quamuis Frater Ioſephus obmurmuret, condemnandum: hic eſſe cenſeo ſententiam Sot. in 4 maximè quia fuit etiam Victorię vbi ait accedētes ad Euchariſtiam non decere, vt confiteantur peccata quorum fuerant obliti ſacerdoti iam in altari exiſtenti, & iam in procinctū ad communionem aſtantibus impendendam, quia ſi cōmunioné ſine nota ſcandali in aliud tempus differre non poteſt, talis poteſt communicare in hoc caſu cum contritione illorum, & cum propoſito poſtea ea confitendi.

¶ Tertius caſus in quo non habita copia confeſſoris licet celebrare, aut communicare, eſt, quādo imminet pręceptū communicandi, neq; adeſt, copia ſacerdotis potentis abſoluere: ſed hoc intelligitur: quando citra ſcandalum non poteſt, quis expectare cōmunionem, alias ſatius eſt abſtinere ab eu chariſtia: Nam non habita copia potentis abſoluere nullum erit peccatum, non communicare ceſſante ſcandalo.

¶ Ad hunc caſum reducitur, & ille vbi religioſus habet caſum reſeruatum neque adeſt prælatus, neque alius qui illum poſſit abſoluere, & adeſt tempus, in quo omnes religioſi accedunt ad communionem: tunc propter ſcandalum vitandum, ſi ex omiſſione communionis orirctur, cum contritione, & propoſito confitendi illum, vbi fuerit confeſſoris copia, poteſt ad cōmunionem accedere.

¶ Supradicti tamen caſus intelligētur vbi non ſit crimen annexum habēs excommunicationem, quia excommunicato, neque propter ſcandalum, aut generale præceptum de communione, non licet ad ſacramentum accedere, & quāuis in hoc poſtremò de excommunicato, tam rigidè Sotus loquatur, ſed in materia de confeſſione, & de reſeruatione caſuum hunc rigorem aliquantiſper remiſiſſe videtur, vbi ſic ait in abſentia Epiſcopi, & ſuperioris, ſi caſus reſeruatus annexam habeat excommunicationem, ſi ſciret, puniretur, qui tunc ſine confeſſione ſuſciperet Euchariſtiam: ſed ſi ſecreto eſſet excommunicatus grauiſſimum deberet eſſe ſcādalum: cuius euitatio cauſa poſſet eſſe legitima ſuſcipiēdi ſacramentum Euchariſtiæ, pręſertim ſi eſſet excommunicatus propter caſum in Cœna Domini, vel hæreſim, neq; ad euitandum quodcunque ſcandalum auderem conſulere, inquit Sotus: ſed ſolum propter grauiſſimum ſcandalum vitandum, poſſet excommunicatus ſecreto in illo caſu communionem ſuſcipere. Si autē caſus reſeruatus eſſet, nō habens annexā excōicationē: tūc niſi ad vitandum magnum ſcandalum, nō licet, & hoc ſemel permittendum eſt, ne detur cauſa communicandi ſine abſolutione, idq; cōtrito, & parato pro tpe ſatiſ-

facere ſuperiori ſuo, obtinendo abſolutionem ab illo.

Quæſt. 2. ¶ At inquiret aliquis in caſu quo, quis habet caſum reſeruatum ſuperiori ſine annexa tamen excommunicatione, & habet alia confitenda peccata mortalia, non reſeruata, & ſequitur graue ſcãdalum, ſi omittat tũc tempore pręcepti communicare, & prælatus eſt abſens: qui poſſit abſoluere à reſeruato, an vt communicet teneatur de reſeruato, & non reſeruatis integram confeſſionem, præmittere, ſi ſit copia confeſſoris aliàs legitimi, & præſentis, qui poteſt abſolue re à non reſeruatis? Reſpondemus planè nos ſentire in hoc caſu conſultius, & veriſimilius, & tutius dicere eſſe, quod teneatur, quia tenetur ſe probare per cõfeſſionem eo modo quo poteſt. Et quia ſic abſolutus directè à non reſeruatis, in foro conſcientiæ conſecutiuè remiſſionem accipit, & peccati etiam reſeruati, licet cum obligatione obtinendi abſolutionem illius à reſeruante. Ergo ſic magis ſecurus, & probatius accedit ad Euchariſtiam. Ergo conformatus eſt ſanctioni Concil. Trid. ꝙ tunc tenetur iſtã præuiam confeſſionem facere.

¶ Reuocari quoque hic in dubiũ poſſet, cum conſcientia peccati mortalis accedẽs ad ſacroſanctã Euchariſtiam causã adimplendi pręceptum de communione Paſchali, an præceptum tale adimpleat. Cui quæſtioni Sotus reſpõdet, & aſſerit non implere pręceptum communionis, qui in peccato mortali ſcienter recipit illam, quia peculiari ratione hoc ſacramentum, quia nutritiuum alimentorum eſt animæ, præexegit vitam gratiæ. Cui contra dicere videtur aliquantulum Metina 12. vbi ait præceptũ Euchariſtiæ, quoad ſubſtantiam poſſe impleri in mortali: ſicut communis opinio contra Durandum dictat. ſ. ꝙ pręcepta ad ſacramenta poſſunt extra gratiã impleri, quoad ſubſtantiam, quia tunc ſic cum conſcientia mortalis adimplendo ea, non videtur committi peccatum tale indignę ſumptionis contra præceptum de recipiendo ſacramenta, ſed cõtra illud præceptum, quòd ſancta ſanctè ſunt tractanda, & quòd cum puritate tã diuina ſacramenta ſunt ſumenda pręter tim Euchariſtiæ propter ſpecialiorem, quam exigit diſpoſitionem, propter ꝙ probabilem etiam reputat opinionem Soti oppoſitam, ſcilicet, quòd pręceptũ Euchariſtiæ, ſi quis accedat cum cõſciẽtia mortalis, non implet, ſed ipſe Metina, cui ego magis accedo in ſumma, * probabilius eſſe cenſet, ꝙ in peccato recipiens Euchariſtiam, licet peccet mortaliter contra illud pręceptum de accedendo purè ad tam puriſſimum ſacramẽtum, tamen talis implet præceptum Eccleſiæ, etiam ſi in mortali receperit, & ita credo vſum hanc ſententiam confirmare: nam huiuſmodi non iubentur ſacramentum Euchariſtiæ iterum ſumere, neque confeſſores, id curant mãdare. *parte 1. fol. 206.

¶ Cæterũ addit Sotus, ꝙ corpus Chriſti poteſt laicus manu tangere in neceſſitate, vt ſi decidit in terram, neq; ſit, qui eleuet ſacerdos, & licet eſſet in peccato tunc, ſi tamen reuerenter in abſentia ſacerdotis faceret: credit Sotus, ꝙ nõ peccaret. Secus eſt, inquit, ſi oſculo adoraretur ab infirmo non potente illud recipere, an eſſet tunc mortale, licet non graue, ac ſi ſuſciperet illud in mortali.

¶ Præterea propter ſpecialiorẽ, quàm hoc ſacramentum Euchariſtiæ exigit diſpoſitionem, licet Sotus in chartula ſuæ doctrinę aſſeruerit pueros ante 14. annum, & puellas ante 12. precepto Euchariſtiam recipiendi non teneri, tamen cõſultius Metina * affirmat arbitrio confeſſoris docti relinquendum fore, vt arbitretur, an talis puer ſufficienti vigeat vſu rationis, vt accedere ad hoc ſacramentum poſſit, & accedente arbitrio cõfeſſoris de ſufficientia vſus rationis ad id, obligatione tenebitur communicandi. Hoc autem ſic intelligo, inquit Metina, excepto niſi aliquibus locis conſuetudo inoleuerit, ꝙ nullus communicet, antequam attigerit 12. vel 13. annos, tunc non peccaret, qui non communicaret ante. Si tamen confeſſor repererit puerum bonæ indolis intellectu ſapientiaq; ornatum, huic indicturus eſt confeſſor, ne ſeruet conſuetudinem, ſed accedat communionem, quia omnes pollentes vſu rationis ad communionem tenentur: ſed ego hoc poſtremum dictum Metinæ limitandum cenſeo, dum celleb * in Sum. cap. 206. pag. 2.

grauo

graue ſcandalum,quod oriretur, ex eo, quòd contra vſum patrię, talem puerũ præſertim populo ignotum ante 12. annos accedere ad corpus Chriſti videret oppidani, quia iſtud ſcãdalum prius eſſet ſedandum,ex eo, quod de iure naturali,eſt puſillorum cauere ſcandalum.

* In ſua ſum. fol. 206.pa.1.

¶Inſuper propter hanc ſpecialiorem requiſitam diſpoſitionẽ, Metina *rectè docet primò,ꝙ poſt coitum mariti cum vxore, vel poſt pollutionem habitam in ſomnis, tum propter reuerentiam debitam huic ſacramento,tum propter ineptitudinem,& diuagationẽ mentis, quæ ex talibus cauſis ſubſequi ſolent, ſtatim altera die non eſt communicãdum, niſi iuxta conſilium ſanctorum poſt talem pollutionem, ſic pollutus inueniat ſe deuotum,lachrymis ſuffuſum, compũctione diſpoſitum, quia diſciplinam aſſumpſit,vel longiorem habuit orationem,et ſic iſtam extraordinariam diſpoſitionẽ ſibi comparauerit, quia tunc bene accedere poterit, maximè, quia dęmon, vt impedimento ſit, tales illuſiones inſomnis machinatur,Vnde pollutiones pullulent, vel tales pollutiones naturaliter aliquando ex ſuperabundantia materię contingant.Veruntamen ſi poſt pollutionem pręhabitam tali carentes deuotione,& lachrymarum compunctione, a cõmunione non ſe abſtinuerint, altera die maximè ſi ſeipſos diſtracta mẽte videãt a peccato veniali, non erunt immunes.

¶Secundò perpẽdendum eſſe,ait, peccatorem nequiſſimum, quia ante nõ eſt confeſſus, non ſtatim recipiendum forè ad communionem,ſed expectandum eſſet ei per.8.vel 10. dies, quia non vacat grandi irreuerentia,ꝙ ſtatim poſt vomitum ſuorum ſcelerum,os porrigat ad ſumendum corpus immaculatiſſimum, Chriſti.

¶Tertiò aduertit, ꝙ quamuis peccata venialia non contrarientur charitati, tamen, quia impedimento ſunt charitatis feruori, qui maximè congruit ſuſcepturis hoc ſacramentum, qui facilè ſe pręcipitant in venialia,neque decorum diminutione curant conſulendi ſunt,ne ſtatim ad altare communicari accedãt. Immò, inquit, Metina zelo rigidus, ꝙ non ſunt permittendi ſtatim accedere, quia tanta procliuitas ad venialia, & eorum frequentia, & feruorem charitatis prępedit, & charitatis augmentum, & nonnullam prę ſefert indecentiam. Sed ego intelligo hoc dictum Metinæ cum grano ſalis, ꝙ de bene eſſe nõ ſunt tales ſtatim permittendi communicare, ſed non de rigore neceſſitatis,quia venialia in hoc non neceſſario obſtant: ſed tales non permittendi ſunt frequenter accedere,quia talis procliuitas, & effręnatio ad venialia, frequenti ſumptione huius ſacramenti non congruit. Non ſunt hac ratione, inquam permittendi a confeſſoribus, non quod venialia ſint impedimẽtum,ne hoc ſumatur ſacramẽtum, quia dummodò homo ſatis cauerit,ne in peccato mortali communicet,quamuis pluries in anno accedat ad communionem ſecundum Sotum in 4. peccati mortalis redargui non poteſt, quia ſolum peccatum mortale, aut eccleſiæ prohibitio, ſcilicet, excommunicatio eſt impedimẽtum neceſſitatis,& hic eſt ſenſus 2.concluſionis D.Thõ.ait Sotus,& ſic temperamur rigorem Metinæ.

¶Quartò animaduerterit contra opinionem Caietani aſſerentis ad dignam ſumptionem huius ſacramenti requiri actualem deuotionem,hoc eſt actualem conſiderationem; qua conſiderat actu ſe ſuſcipere Chriſtum, vt eius fructum percipiat,ſine qua actuali deuotione peccatum mortale eſſe, Chriſti corpus ſumpſiſſe, falſam eſſe, & duriſſimam hanc Caietani opinionem, quia ſatis eſt, inquit Metina,virtualis deuotio, hoc eſt, quod præceſſerit ante punctum ſumptionis,vel in ſacriſtia, vel in oratione, vel quando ante conſiderauit ſe velle accedere ad ſuſcipiendum Chriſtum, vt ex tali ſancto animæ cibo in eo coaleſcant virtutes Chriſtianę, ſuperaddit Metina,quod terrorem merito ingerit, quòd ſi aliquis taliter eſſet indeuotus,qui nuſquam huic conſiderationi intẽderet:ſed perinde in communicando,ſeu celebrando ſe gereret,ſicut cerdo in conficiendis calceis, ſeu vt quilibet artifex mœchanicus, qui ſolum cauſa quęſtus ſua officia exercent: tunc profectò ſic celebrãdo, & communicando propter abuſum ſacramenti non abeſſet a mortali talis abuſus,& auſus.

¶Pręterea peccatoribus publicis quãuis

uis contritis, & confeſſis non eſt porrigenda communio antequam conſtet in populo ſcandalizato de eorum emenda, & publica ſatisfactione.

¶ Rurſus pro complemento huius materiæ libet. documenta Soti ſatis cordata, hic commemoraſſe. Primum, quòd illis, qui nullo ſunt mortali reatu polluti, vtrumque laudabile eſſe poteſt, & accedere, & non accedere ad iſtud ſacramentum, quia iſtud ſacramentum habet amorem reuerētiæ coniunctum, ita D.Aug. de eccleſiaſticis dogmatibus, vbi adducit exemplum de Zachæo, & Centurione.

¶ Secundum eius documentum eſt. Si vnum alteri comparetur laudabilius eſt in prædicto caſu ſumere communionem, quàm abſtinere, quia ſumere ex duplici virtute perfectiori procedit, ſcilicet, ex amore, & ſpe ſeu fiducia; Abſtinere autem ex ſolo timore, quia Deus

Prou. 9. inuitat, ſi quis paruulus veniat ad me, & quia ſecundum Ambroſium eſt cibus

Eccle. 14. animæ. Ergo frequentandus eſt, & quia ipſe ait, qui edunt me adhuc eſurient, & ait, delitiæ meæ eſſe cum filiis hominū, ergo noſtræ delitiæ debent eſſe cum illo. Quare illa regula Caietani dicentis, quòd qui non ſentit ſe proficere, immo tepidus, & frigidus ſibi apparet, tunc ab ſtineat, & accuratius, & ſedulo magis ſe præparet, quamuis non ſit adeo ſpernenda inquit Sotus, immo eſt auſcultanda, quia proceſſit ab authore Diui Thomæ * probet ſeipſum homo (vt ego hiſce

* D.Tho. ſuper Epi. Pauli. oculis proſpexi) tamen aliunde cautè etiam perpendendum eſt ne dæmonum opera tepores nobis accidat, per quos molliuntur à ſacramento arcere. Vnde ait Gerſon, perinde eſſe tunc abſtinere, ſicut cum frigeſcas, nolle ad ignem accedere.

¶ Tertium documentum eius eſt, Illis qui corruptis affectibus fluctuant, licet quotidie reſurgant, non eſt ſanum conſilium quotidie ad ſacramentum accedere, etiam ſi ſint ſacerdotes: tum, quia timendum eſt illis, ne ſua pœnitentia ſit legitima, tum quia tam ſinceram, & caſtam reuerentiam afferre non poſſunt, vt ſacramentum, pro dignitate extiment.

¶ Quartum documentum ſeculares coniugati, qui rei familiari inſeruiunt, licet à mortalibus ſint liberi, non conſulerem, inquit Sotus frequentius, quam a quindena in quindenam ad ſacramentum accedere, quia vt ait D. Paulus iſti non poſſunt non curare quomodo placeant ſibi, & quia illa implicatio coniugalis non eſt congruens frequentiori ſumptioni ſacramēti. Facit adhoc, quod in religionibus quando non ſunt ſacerdotes, non datur eis frequentius communicare, quamuis iſtud fiat, vt omnes accedant ſimul, neque expedit omnes cogere frequentius.

¶ Quintum eius documentum eſt, ſi inter ſeculares eſſet aliqua perſona pro bitate, & modeſtia inſignis, nulla eſſet ir reuerentia, imò deceret fortè ſemel in hebdomada communicare, cerebrius autem nullatenus approbare poſſum.

¶ Sextum eius documentum, religioſi & ſacerdotes dummodo integræ ſint, & probatæ vitæ, non modo nulla eſſet temeritatis effigies, verum etiam religionis exemplum quotidie celebrare, refert namq; D. Greg. * de Beato Caſio Epiſcopo Narnenſi, quòd cum quotidie celebraret, audiuit vocem de cœlo dicentem age, quod agis, & non ceſſet pes tuus, In natali enim Apoſtolorum venies ad me, quo vtique die poſt ſeptennium migrauit ad Dominum. His documentis Soti ſuffragatur Metina.* quòd ſtatuere regulam generalem communicandi de octo in octo dies, non eſt ſana doctrina, quia non omnes perſonæ æquali deuotione, & præparatione ſolitæ ſunt ſe præparare, neque ſufficienter, quare Diuus Auguſtin. & S. Thom. & D. Bonauentura hoc reprobant; quia non eſt indulgenda licentia communicandi quotidie: niſi ad ſummum ſemel in ſeptimana: niſi veluti altera eſſet Sancta Catherina Seneñ ſis, ſic Bonauentura, imò cauſa probationis patientiæ, & humilitatis, dilatanda eſſet ei communio per tres menſes; quam dilationem ſi patienter tulerit, & humiliter talis perſona dignā ſe oſtēdit: vt frequentius, ſcilicet, ſemel in hebdomada, vel de quindena in quindenam cō municare, ſibi concedatur, hic Metina ſenſatè loquitur, ſed tu reſpice ad documenta

* Grego. li. 4. Dial. cap. 56.

* In ſum. fol. 210. pag. 1.

menta Soti, quæ limitatiora ſunt.

¶Cæterum, quia iam finem impoſituri ſumus huic materiæ non prætereũdam fore puto illam ſententiam Soti in 4. vbi ait, quòd Euchariſtiam in mortali ſumens: ſi ſumendo non peccet: ſemper ſuſcipit primam gratiam, & puto non eſſe vſquequaque veram. Quia eſſe videtur contra D. Thom. * niſi iuxta limitationem ibi. D. Thom. poſitam intelligatur, quia ſi acceſſit in mortali ignorato ſine culpa ſua, ſi doluit de peccato: ſed non ſufficienter eſt contritus, tunc non peccauit ſumendo corpus Chriſti, quia homo per certitudinem ſcire non poteſt, vtrum ſit verè contritus, & tunc primam gratiam conſequetur. Alias ſi ſaltem non doluit attritione putata probabiliter contritione primam gratiam non conſequetur: etiam ſi ignoraret inuincibiliter ſe habere mortale, quia cũ re vera in illo eſſet, auerſus erat à Deo, & nullo dolore ſufficienti cum ſacramẽto tollere obicem ſe præparabit ad conuerſionem, & ad iſtud ſacramentũ, quod aliquando ſecundum Aug. per accidens viuificat mortuos, ſcilicet, dum, & attritis ſimul putantibus ſe probabiliter contritos datur.

* In 3. ar. q. 80. arti. 4. in ſol. ad 5.

Quæſt. ¶Sed tandem ſi ſciſcitatur aliquis vtrum venialia impediant effectum huius ſacramenti, is conſulat, D. Thom. q. 79. articu. 4. ad 3. vbi ſic reſpondet ad 3. dicendum, quod maior eſt virtus charitatis cuius eſt, hoc ſacramẽtum, quam venialium peccatorum, nam charitas tollit per actum ſuum peccata venialia, quæ tamen non poſſunt totaliter impedire actum charitatis, & eadem ratio eſt de hoc ſacramento, hæc D. Thomas, quia ſacramentum hoc tollit venialia, quæ actualiter non ſunt in complacentia, & ipſa venialia actum ſacramenti totaliter impedire non poſſunt: ſicut nec ipſum charitatis actum.

CAP. XII.

An contritio requiratur ad alia ſacramẽta ſuſcipiẽda, & quo tempore obliget eius præceptum, & de quadam difficili quæſtione.

QVoniam iam ad ſacramentum pœnitentiæ, & baptiſmi ſolam attritionem, cognitam ſufficere probatũ reliquimus, ſolũ ſupereſt, vt de dolore requiſito ad tollendam fictionem baptiſmi dum ficte fuit ſuſceptus diſſeramus, & in prõptu eſt ſolutio iſtius quæſtionis, quia ſecundum D. Th. & Caiet. & Dur. & Scotũ, ad remittendũ peccatũ fictionis interuenientis in ſuſceptione baptiſmi: ſi extra confeſſionem remittatur, requiritur contritio, neque ſatis eſt attritio contra Palu. * Veruntamen de per accidens, & non de per ſe in caſu hoc, cõtritio ad peccata pręcedẽtia baptiſmũ requiritur, nã ſi ſola eſſent pcedentia peccata, ſufficeret ad illa attritio.

* Palud. 4. q. 5.

¶ Notatu quoque dignum eſt, quod hic opinatur Sotus dũ inquit, q gradus gratiæ conferendus in baptiſmo ſi abeſſet fictio, ſecundũ Scot. & ſecundũ maximam probabilitatẽ, poſtea ablata fictione, non cõfertur, ſed ſolum remiſſio omnium peccatorum. Sed ſi per abſolutionem tollatur fictio baptiſmi: tunc datur etiam gratia baptiſmalis. Sed hoc nõ vacat modo examinare, quia non tranſit ſine difficultate. Et quia videtur oppoſitum verum prout autumant alij, ſ. q ẽt ablata fictione per contritionem, ante abſolutionem conſequitur gratiam baptiſmalem: ſed tamen hoc verum eſt, q fictè baptizatus confiteri non tenetur de peccatis commiſſis ante baptiſmum, ſed de peccatis poſt commiſſis, & etiam de illa fictione ſecundum D. Augu.

¶Ad hęc quia de diſpoſitioue doloris ad baptiſmum dictum eſt, & quia martyrium æquiparatur baptiſmo, qualis dolor peccatorum ad martyrium requiratur ſolet controuerti. Nam aliqui Thomiſtæ quorum opinionem Sotus reputat probabilem, aſſeuerãt, q exiſtens in Quæſt. 1.

D

in mortali, dū dormit: ſi occiſus eſt, pro Chriſto non ſufficit ei attritio, vt liberetur à mortali. Sed tamen Sotus, & Caiet. in hoc caſu dum ante ſomnum habuit martyrium in voto ei ſufficere attritionem putant, ſine qua, neque baptiſmus peccatum delet, quia ad tollendū obicem complacentiæ neceſſaria eſt aliqua diſplicentia qualis ad minus eſt iſta attritio. Et hoc videtur ſentire D. Tho. poſtquam in hoc caſu, baptiſmo æquiparat martyrium.

Quæſt. 2. ¶At quia hæc materia non omnibus ſuis numris abſoluta manere: niſi de qualitate doloris, qui ad alia ſacramenta, excepto baptiſmo, & Euchariſtia, de quibus abundè dictum eſt, diceremus, dicimus primò, quòd licet magiſter Canus * auſus eſt dicere non eſſe pęnitus abſurdum: ſi diceremus ad reliqua etiam ſacramenta ſumenda confeſſionem pręuiam eſſe peccatori neceſſariam. Sed tādem concludit, quòd quia huiuſmodi argumenta retundi poſſunt, & præceptum eiuſmodi non ratiocinatione, ſed traditione maiorum conſtare debet, dicamus ſanè confeſſionem ad reliqua ſacramenta non eſſe neceſſariam.

* 5. parte Releċt. de pęnit. fol. 151. quod ad reliqua ſacramenta ſuſcipienda ne ceſſaria ſit ſacramentalis cōfeſsio.

¶Sit igitur reſponſiua concluſio, Ad recipienda reliqua ſacramenta, ſcilicet, confirmationem, ordinem ſacrum, extremam vnctionem, matrimonij ſacramentum, requiritur contritio, vel ad minus attritio probabiliter extimata contritio, vt quando quis bona fide dolet de mortali, & credit probabiliter, quod eſt contritus, quia dolet de offenſa Dei: idoneum ſe reddit ad hæc ſacramenta ſuſcipienda. Hæc eſt Soti in 4. dicentis, quòd attritio probabiliter exiſtimata contritio ſufficiens diſpoſitio eſt ad hæc ſacramenta. Eſt Cani loco citato, qui, & etiā ad ea ſuſcipienda præuiam confeſſionē eſſe neceſſariam contendebat probare, quamuis hoc retractauit: tamen attritionem extimatam contritionem, ſaltem requiri ſignificauit. Patet ex D. Thom. * vbi ait ſolum baptiſmum, & pęnitentiā, quia medicinæ purgatiuè ſunt, quę dantur ad tollendam febrim peccati, poſſe dari non liberatis peccatis: dum per attritionem tollant complacentiam. At reliqua ſacramenta, quia per ſe, vt medicinæ purgatiuæ non ſunt ſic inſtitutę: nā ſunt conferenda his, qui ſaltem per attritionem putatam probabiliter contritionem iam liberos a peccato ſe eſſe nō putant. Et patet ex ratione Cani, quia iſta ſacramenta perfectionem gratię cōſcrunt, requirunt hominem per gratiā confortatum, & talia non ſunt peccatoribus exhibenda. quales certè ſunt, qui cum ſint conſcij mortalium, de eis non conteruntur vere: aut probabiliter iuxta ſuum arbitrium probabile, quia eſſet ſanctum da e canibus, & porrigere margaritas ante porcos.

* 3. par. q. 80. art. 4. ad 2.

¶Iam de reliquis, ſcilicet, de pręcepto contritionis, quo tempore obliget partim ex his quæ dicta ſunt, partim ex poſtea ſuo loco dicendis abundè erit explicatum. Nam obligat tempore mortis, & tempore pręcepti confeſſionis, quod intelligitur, ſi tunc quia copia confeſſoris deeſt: ſacramentum abſolutionis in re non ſuſcipitur. Nam alias cum ſacramento pœnitentiæ in re, iam diximus ſufficere attritionem cognitam. Obligat quoque in ſuſceptione aliorum ſacramētorum, & in ſacramentorum omnium adminiſtratione, & in quolibet actu, qui requirit hominem ſine peccato. Non autem quandocunque occurrit memoriæ peccatum tenetur conteri: ſicut neque confiteri. Neque ſi non cōteratur in die feſto quis, ideo delinquet mortaliter, nec etiam ſi practicè occurrant memoriæ peccata extra tēpus præcepti, quia tunc ſecundū Sotū neque placere, neq; diſpliceret: ſed neutro modo ſe habere, non eſt contemptus. Item quia non ratione pręcepti, quia nec tunc occurrit, neque ratione periculi, quia ſatis eſt cogitationem malam amouere. Quæſt. 3.

¶Tandem aduertimus, ꝙ ordinandi ſacris ad præuiam confeſſionem, ſi obligantur, ideſt, quia communicaturi ſunt in miſſa, alias ratione ſuſceptionis ordinis eis ſufficeret, ſaltem attritio extimata probabiliter contritio, ſine qua ſi ſacerdos celebrat, vt ex omnibus ſupra cōtentis concluſionibus liquet, & peccat mortaliter, dum in mortali cantat epiſtolam, & rurſus dum Euangelium dicit, & rurſus dum conſecrat, & rurſus dum ſumit ſacramentum, & rurſus dum

alijs

aliis ibi illud adminiſtrat ſecundũ mẽtẽ doctorum: quamuis omnia hęc peccata vno duntaxat hoc verbo in confeſſione explicare poſſit ſic,accuſo me,ꝙ in mortali celebraui miſſam,& alteri ibi etiam ſubminiſtraui ſacramentũ Euchariſtiæ. Et hęc ſatis ſint de hac materia. Parcat lector,& boni conſultat ſi in materia rã proficua ſcituq; neceſſaria ad ſalutem, ne quid prętereiretur,pluſquam par erat immorati fuerimus.

Quæſt. 4. ¶ At adhuc paululum pergimus immorari in hac ſcitu digna quæſtione ab hac non abhorrenti materia, ſcilicet, qui natus eſt ſurdus, & mutus inter infideles, qui nunc conuertuntur in Indiarum nouo orbe, qui iam adultus euaſit ſi petit baptiſmum, quia alios videt baptizari an ſit ei conferendus.Et quidem non tam patens eſt, quæſtio, vt ſtatim ſuccurrat menti, quid ſit dicendum. Nã aliqui Thomiſtæ,qubus ad manus caſus hic euenit in regionibus Indiarum, non auſi ſunt tali conferre baptiſmum. Nam pro parte negatiua hę rationes vrgere videntur. Prima quia cum ad baptiſmũ in adultis requiratur diſpoſitio fidei abſolutè,& contritionis aut attritionis, ſi baptizandus mortalis peccati eſt, conſcius,iſte,quia mutus,& ſurdus à natiuitate fuit:vnde iuxta præceptum Domini:ite docete omnes gentes,baptizantes eos,edoceri non potuit, vt baptizaretur fide explicita,& implicita,videtur carere: eſt,ergo indiſpoſitus.Item demus, ꝙ poſſibile,& veriſimile eſt, furatum fuiſſe,cum vxore aliena coiſſe,quæ acta mala eſſe etiam nemine docente exterius, lumen naturale,quod ſignatum eſt, ſuper nos ei dictat. Quorum peccatorum coutritione, aut dolore videtur carere, quia de neceſſitate doloris ad baptiſmũ neceſſarij edoceri nequit. Ergo ne indiſpoſito, & in peccato complacenti detur baptiſmus, non eſt ad baptiſmum recipiendus nec ſacrilega ſit receptio.

Matth.vl.

¶Sed in contrarium,hæ quoque pręmunt rationes. Prima quia nõ eſt in via aliquis relinquendus, dum viator eſt extra ſtatum ſalutis. Negare autẽ huic petenti baptiſmum, videtur illum tanquam ſine ſpe remedii relinquere, ergo, item pręſumendum eſt talem ſurdum à natiuitate, & elinguem ſi cum ſignis petit baptiſmum, a Deo de quo D. Ioannes ait, quòd illuminat hominem venientem in mundum, fuiſſe illuminatum de fide ſupernaturali ſaltem implicita, & de dolore neceſſario, quia Deus non deficit in neceſſariis. Ergo eſt baptizandus.

¶Et confirmatur ex D.Aug.* vbi cathecumenos retinentes adulterina conſortia:ſi deſperati, & intra ſe pœnitẽtes iacuerint, neque pro ſe reſpondere potuerint,quia amiſerunt vſum linguæ alio modo, baptizandos inquit huiuſmodi puto. Ergo ſimili ratione huiuſmodi mutos,& ſurdos à natiuitate: ſi ſigna cõtritionis tundendo pectus, vel aliter oſtenderent baptizandos eſſe cenſeret.

* Lib. I. de Adulterinus cõiugiis. ca. vltim.

¶ Sed quia rationes hæ pro parte affirmatiua ſolutiones planas habent, & quia rationes pro parte negatiua vrgentiores ſunt. Si quis velit huiuſmodi baptizare ſurdum,& elinguem me authore non faciet, ſed expectabit iudicium ſaltem Epiſcopi, qui cum doctis ſibi adiunctis perſonis inueſtigare curet, an talis ex viuacitate iudicij, ex inſpiratione Dei, vel exterioribus religionis Chriſtianæ exercitijs, & ſacramentis à ſe viſis dari, apprehenderit pro ſalute animę talia ſuſcipi, remedia diuinaq; eſſe, & ab vno Deo cœli,& terræ inſtituta, ſi hæc ſignis exterioribus ſe intelligere ſignificauerit,ſimulq; fidem de Deo ſe habere doloremq; de peccatis. Tunc his pręhabitis ſi baptizaretur, non damnare auſim alias affirmatiuam relinquens, negatiuam citius amplecterer.

CAP. XIII.

An ad contritionem requiratur amor Dei ſuper omnia. An timidus de recidiuo abſolutũ propoſitum emẽdæ poſsit haberi: an petitio veniæ ſufficiat in morte.

Quæſt. I. IAM poſtquã grauiores,quę in materia contritionis pertractari ſolet qſtiões diſcuſſimus: Reliqua ſub breuitate optata pſtringere nos oportet. Et pri

mò occurrit quæſtio vtrum ad contritionem requiratur amor Dei ſuper omnia. Ad quam dubitatiunculam, quia D. Thom. * Reſpondet: ſatis erit, ſi verba hic ſubiiciamus, contritus tenetur in generali velle pati magis quamcunque pęnam, quàm peccare, & hoc ideo, quia cōtritio non poteſt eſſe ſine charitate, per quam omnia dimittuntur peccata, ex charitate autem plus homo diligit Deū, quam ſeipſum. Vnde charitas hoc requirit, vt quamlibet pœnam homo contritus præeligat culpæ, ſed in ſpeciali deſcendere ad hanc pęnam, vel illam non tenetur, quia terribilia, ſicut etiam delectabilia plus mouent in particulari cōſiderata, quàm in communi. Immò ſtultè faceret, ſi quis ſuper his particularibus pœnis ſe ſolicitaret, aut alium, quia ſtat, ꝙ aliquis non refugeret pati mortē pro Chriſto, qui ſi deſcenderet ad conſiderandum ſingulas pœnas, magis retraheretur. Ideo deſcendere in talibus ad ſingula eſt inijcere hominem in tentationem, & præbere occaſionem peccandi. Quare ſatis eſt iſte amor ſine quo cōtritio eſſe non poteſt, ſit maior, quam cuiuſcunque rei quantum ad firmitatem, non tamen neceſſario requiritur ſit maior quo ad intenſionem.

* Tom. quodl. 1. artic. 2.

¶ Quare Sotus in 4. docet ſatis eſſe dicere pœnitentibus, quod dolor pęnitentiæ, ſcilicet contritionis procedere debet ex Dei amore. Amor autē Dei quado abſolutè ſumitur ſine comparatione ad aliud, licet nō ſit amor Dei ſuper omnia, non tamen ideo eſt malus ſecundum Nauarrum, eo quod nō ſit adeo firmus: ſicut nec timor Dei ob pœnas non eſt malus ſecundum ſuam ſubſtantiam, licet non ſit adeo firmus: ſicut timor Dei filialis. At vero quia amor præſupponit ſpem, ideo amor requiſitus ad contritionem requiritur, vt ſit cum ſpe veniæ ſaltem virtuali.

Quęſ. 41. ¶ Præterea, quia ex ſupradictis liquet cōtritionem propoſitum formale, de cętero non peccandi continere, quæritur an timor, quem quis concepit de ſua fragilitate, & propenſione ad peccandum ſibi experientia teſte, atq; ideo timet, ſe peccaturum, hoc propoſitum, ꝙ firmū eſſe debet, explodat. Et aliquibus videtur, ꝙ certè excludat, quia audies nō rarò aliquem dicentem, quomodo inquā poſſibile eſt, me habere propoſitum firmum, & voluntatem abſolutam nō peccandi de cetero qui multoties cum ſim confeſſus hoc animo de reliquo cauendi: ſtatim oblata occaſione pręceps in peccata præterita rurſum feror. Palam eſt, quod idem modo ſim facturus, ſed nihilominus reſpondentes ad quæſtionem, dicimus primò, vt ſcrupuloſis mentibus medeamur, non vt effrenibus fręna laxemus, aliud eſt timere ſe peccaturum, & aliud velle peccare. Nam quia timor eſt de malo, qui* planè timet ſe peccaturū, certè videtur non velle peccare.

* Quę volumus nō timemus.

Secundò dicitur, quod memoriæ dignum eſt cōmendari, ſ. ꝙ non eſt idem prorſus propoſitum habere non vitandi peccatum, & timor in peccatum labendi, quatenus attinet ad timoratę, & ſcrupuloſę conſcientiæ viros. Nam ij ſoliti ſunt tali timore ruendi in peccatū agitari, tamen propoſito vitandi peccatū non carent. Immo in propoſito cauendi ſunt conſolidati, ſed neque idem eſſe extimatur: quatenus etiam attinet ad effrenatos antea: ſed iam ad tollendas occaſiones tranſuerſos eos agentes in peccata, animum, & vires applicātes, quia in his, & timor ruendi, & propoſitum abſolutum à culpis præteritis abſtinendi coire poſſunt. Solū igitur in hominibus deprauatis, qui in eiſdem peccandi occaſionibus permanere, contendūt, timor, ſi quo tenentur labendi, & propoſitū reſipiſcendi cōpata nō poſſe videntur, quia ij, quādiu occaſiones peccandi non amouent, propoſitū formale cauendi non videntur habere, quia animo formali, aut virtuali ſaltem redeundi ad vomitum peccatorū nō carent, & ſic intelligendū venit, ꝙ Nauarr. Sum. Lat. ait, ſ. ꝙ quoad propoſitum ſatis eſt, pœnitens proponat non amplius peccare, proponatq; id efficere ope diuina. Nec opus eſt credat ſe amplius non peccaturum, vel quod talis timor de cætero peccandi ab eo abſit.

¶ Præterea heſitabit forſitan Tyro aliquis, ſi verum eſt, ꝙ de cōtritione catholice dicitur, quod ante ſuſceptionem ſacti in re, & gratiā amiſſā reparat, expiatq; peccata, q̄d ergo poſt eā pręhabitā Qō. 1in.

opus.

opus eſt ſacramento confeſſionis,& eius forma,ſcilicet abſolutione ad remittenda peccata, & gratiam Dei conciliandã. Reſpondetur ſanè, ꝙ multiplici nomine,poſt contritionem præhabitam, adhuc ſacramento pœnitentiæ in re opus eſt.Primò,quia contritio antecedens nõ ſine voto ſuſcipiendi ſacramẽtum, quod in ſe includit remiſſionem peccatorum, operata eſt: fruſtraneum autem eſſet tale votum concepiſſe: ſi poſtea tempore debito executioni non mandaretur. Secundò quia cum nemo certus de ſua cõtritione ſit, quæ eſt vltima diſpoſitio ad gratiam: adhuc ſecurius remedium ad parandam eam,Deus nobis exhibuit clementiſſime ipſum ſacramentum in re, ꝙ facit de attrito contritum,quare Deus, & id remedij,ſcilicet,ſacramentum poſt habitam contritionem veram,vel putatiuã,voluit ſuſcipi a nobis. Tertio, quia cum contritio actus interior ſit, de quo eccleſia nõ directè iudicat,voluit Deus nos ſubdi ſacramento exteriori, quatenus appareat nos de noſtra reconciliatione, & cum eccleſia per ſacramentum exterius tractare. Quartò patet exemplo Nauarri dicentis, poſt contritionem præcedentem, licet remiſſum ſit peccatũ,adhuc,inquit, pœnitens aſtrictus manet ad confitendum illud, quia ei condonatio peccati facta eſt a Deo ad inſtar regis condonantis iniuriam militi cum obligatione, vt militet per annum, quæ quidem exẽplificatio Nauarri ſano modo eſt intelligenda non quaſi Deus illa peccata per contritionem dimiſerit cũ conditione, vt talis remiſſio irritãda veniat, & irrita fuiſſe ſit cenſeudum: ſi tẽpore debito ſacramentum, quod habuit in voto,in re non ſuſcipiat,& quaſi peccata remiſſa iam hoc non præſtito, in ſe ipſa ſint reddıtura,quia hæc exemplificatio authore D.Th.* eſſet falſa contra alios: quia incredulitas eorum fidem Dei qui illa peccata iam dimiſit,non euacuauit,ad Roma.3. licet redeant ſecundum quantitatẽ ingratitudinis. Intelligitur ergo, ꝙ ſicut condonatio regis ſub illa obligatione facta militi non eſt valida,ſi miles cum ſibi ſit, non gerit animũ eam obligationem ad implendũ: ſic neque taliter contritus:qui in animo non conce-

* in 4. q. 88.arti.1.

pit tempore debito ſuſcipere ſacramẽtũ: quia non eſt vere contritus, neque recuperabit gratiam, nec remiſſionem obtinebit peccatorũ.At ſi tunc vere fuit cõtritus,quia iſte nõ caruit tali animo gratiam primam per ſuam cõtritionem antecedentem obtinebit.Sed ſi poſt tempore præcepti ſacramẽtũ pœnitentiæ in re non ſuſceperit, recuperata antea gratia ſibi non perſeuerabit, quia per trãſgreſſionem præcepti illam amittet.

¶ Ad hæc quoniam aliqui non ſatis in ſcholis verſati, non ſatis penetrant rationem,quidditatemq; contritionis, rectè eos admonet Nauarrus * dicens non ſufficere ad contritionem tunſionem pectoris,aut prolationem miſerere mei,vt ipſi autumant:ſed hæc ſigna tãtum procedunt quoad præſumptionem, qua eccleſia præſumit hæc ſigna oſtẽdentes eſſe contritos, ad effectum non negandi eis ſepulturam,ſed iſtis videtur fauere Frater Ioſephus minorita* dum ait, ꝙ inſtante morte præanguſtia tollẽte recordationem peccatorum, ſi quis toto corde petat veniam ſine actuali pœnitentia, per orationẽ iuſtificabitur, iuxta illud* petite, & dabitur vobis. Quæquidẽ doctrina quatenus inſinuare videtur, ꝙ ſola petitio veni tunc ſufficiat cauenda eſt,quia D.Th.* ait, quod ſi totaliter eſt aliquis peccati oblitus, huic ſufficit ad eius deletionẽ,generalis cõtritio, quaſi ſignificans ſaltem ſine tali generali contritione etiam ei veniam petenti,eam a Deo non eſſe concedendã: ſed negari nõ poteſt,ꝙ iſte Frater Ioſephus ſubturbide hic loquatur, quare cautè eſt legendus.

* in ſum. lat. c. 1. n. 17.

* Ioſeph minorita i floribus Theologiæ.

* Matth. 17.

* 3.par.q. 8. artic.4. ad 5.

CAP. XIIII.

An vt aliquis cum ſacramento fiat ex attrito contritus ſatis ſit,quod pœniteat ſe ſufficientem pœnitentiam non habere,vt ait quidam iunior.

EST certè mihique placet, & hic examinaſſe quomodo illa doctrina Nauarri intelligẽda ſit,qua* tradit in hãc formã:ſatis ẽ,vt aliqs ſit cõtritus, vel ſaltẽ attritus

Quæſt. 1.

* c.1. de contri. in ſum. lat. nume.22.

attritus taliter, vt poſſit abſolui, quod pęniteat ſe iſtam pœnitentiam non habere, quam doctrinam aſſeuerat eſſe opinionem communem, & eſſe D. Thom. & Bonau. eſſeq́; in ſolatium multorũ, quia licet hoc inquit non ſufficiat ad habendam contritionem formaliter, ſatis eſt tamen ad habendam attritionem, qua pœnitens poſſit abſolui. Hæc Nauarrus, quæ doctrina Nauarri, & ſi alicubi aſſerta à Diuo Thoma, & Bonauen. & ab alijs doctoribus inueniatur non ita nude, vt eam proponit Nauarrus, ſeu cum grano ſalis, vt ipſi Doctores intellexere, & tradidere, eſt lectorib⁹ proponẽda, vt ſcilicet ſufficiat ad abſolutionem, quod quis pœniteat ſe contritionem, vel attritionem non habere, dum alias pęnitens ſaltem, formalem habeat attritionem, vt probè ſubnotauit Metina * vbi præſupponens pęnitentem ad minus neceſſario habiturum attritionem pro capiẽda abſolutione, pęnitenti eſſe tunc dicẽdum ait, frater, & ſi verum eſt, quod iſta tua attritio, & dolor imperfectus per ſe non ſufficit: ſufficit tamen ad reparandam gratiam cum ſacramẽto, dolor hic imperfectus, cum pœnitudine, qua te pęniteat, te non pœnitere offendiſſe Deũ, tantum, quantum ratio ipſa exigebat. Ecce vbi Metina ad illam pęnitentiam, qua quis pęnitet eo, ꝙ non pęniteat, vt debet. attritionem ſaltem formalem, vt ſufficiat cum ſacramento præſupponit, quia aliàs inficiari poterit illam pœnitentiam, qua quis pęnitet ſe non pœnitere, cum propoſito peccandi de cętero ſtare poſſe. Nam iſta pœnitentia habetur per iſtum actum, nollem non pœnitere, aut per iſtum actum, haberi videtur: ſic etiam ſecundum Doctores, & ipſum Nauarrum; pœnitentia de præteritis habetur per iſtum conditionalem actum, nollem peccaſſe, ſed cum iſtis cõditionalibus nolleitatibus, aut velleitatibus, ſtare poteſt propoſitum abſolutum de ſibi contrario, vt cùm nolleitate, qua ingruẽte procella mercator nollet, proijcere merces ſuas in mare ſecundũ Ariſt. ſtat abſolutum propoſitum ad euadendum periculum eas proiciendi. Et cum velleitate, qua meretrix in lupanari tenet inde exeundi, ſtare poteſt abſoluta voluntas ibi manendi. Ergo ſtante etiã iſta nolleitate. ſ. nollem carere contritione, aut ſaltẽ attritione neceſſaria ſtare poteſt, ꝙ in rei veritate tali attritione careat, imò, quod in voluntate abſoluta contaria maneat. Ergo ne id, quod in ſolatium multorum peccantium, Nauarr. videtur eſſe, in eorum animarum perniciem propter deceptionem cõuertatur, admonendi ſunt pœnitentes, quod iſta pœnitentia de nõ pœnitendo debitè per iſtas nolleitates, vel velleitates tantum habita, ſcilicet, vellem debitè pęnitere, nollem non debitè pęnitere non ſufficit cum ſacramento pœnitentiæ ad ſalutẽ, niſi ſaltem attritio adſit. Et licet concedamus iſtam pœnitentiam de non pœnitendo debitè, quia de præſenti eſt poſſe eſſe abſoluta, quia poteſt habere hunc actum, nolo non pęnitere debite, & volo pœnitere debite, ſed quia vt ſupponimus iſtud volo, vel nolo efficax non eſt, ideò fallax eſſe poteſt, atque ideò nõ eſt, ei tantùm innitendum, niſi attritio adſit formalis, quæ cum ſacramento ſufficit. Hæc dixerim ſub aliorum iudicio non gratia detrahendi viro erudítiſſimo Nauarro, quem ego tum ob ſuam inſignem probitatem vitæ, tum ob ęgregiam authoritate, qua pollet in republica Chriſtiana ſemper ſuſpicio, & veneror: ſed gratia eum declarandi.

*In inſtr. confeſſo. fol. 2. 94. p. 1. & 2.

CAPVT XV.

An vt confeſsio ſit fructuoſa requiratur fiat cum dolore ſupra omne odibile, vt ait Caie. & de multis curioſis dubijs concernentibus hanc materiam, & an in aliquo ſenſu ſit vera opinio Sco. de certo gradu intenſionis, vel extenſionis contritionis neceſſario.

Accedit, & alia queſtio circa materiam contritionis: quã excitauit nobis Caietan. in ſum. verb. confeſ. condit. 12. An vt confeſſio cum abſolutione fructuoſa Quæſt. 1.

ctuoſa ſit: dolor ſupra omne odibile ſit neceſſarius de peccatis. Nam Caietanus ibi aſſerit, ꝙ ſi is cui diſplicent offenſæ patratæ in Deum, intenditq; pro poſſe ſuum à peccatis mortalibus cauere in fururum, ſi cum hoc animus eius ſic ſit affectus, quòd non diſpliceat ei mortale ſupra omne odibile,nec ſupra omne odibile virtualiter ſaltem intendat omnia peccata vitare,non audeo, inquit, dicere,ꝙ talis virtute clauium, de attrito fiat contritus, * Nauarrus ab hac decedens ſententia dicit ſe tenere cum Victoria,& Soto dicentibus, ꝙ ſi quis dolet de peccato, quia vera offenſa Dei eſt,& cum vero propoſito, & ſine craſſa ignorantia credit ſuum dolorem ſufficientem, ꝙ huius confeſſio cum ſacramento abſolutionis fructuoſa erit, quia nullum Concilium,nec ſancti, nec ſcriptura ſacra id, ſupra omne odibile dolorem neceſſarium eſſe,expreſſere:ſed tam nos diximus retro,quòd ſatis eſt, vt iuxta Concilium Tridentinum attritione, ſaltem ſupernaturali, quæ ſit impulſus ſpiritus ſancti ſit diſpoſitus, vt mediante ſacramento, ex attrito fiat contritus neque requiritur dolens ad hoc expreſsè doleat, & ſpeciatim de peccato cum hac expreſſione,& ſpecificatione, ſupra omne odibile doleo. Requiritur tamen (vt arbitror) ne expreſſe, aut poſitiuè in animo formet hunc actum nolo dolere de peccato ſuprà omne odibile, quia hic actus poſitus videtur excludere charitatem Dei, quam inducit ſacramentũ faciendo ex attrito contritum. Charitas enim hæc imperat actum pęnitentię,vt fiat ex amore Dei ſuper omnia. Et quia dicens in animo nolo dolere de peccato ſupra omne odibile, videtur concipere animum potius admittendi aliquã mortalem offenſam Dei, quam incidere in aliquod malum pœnale præſertim valde odibile ſibi. Adiicit Nauar.*quod ſatis eſt pęnitens habeat propoſitũ potius oppetendi mortem: quam peccãdi: licet dubitet an faciet. Et reuera poſſibile eſt tale habere propoſitum cum tali dubitatione,quia illa dubitatio veluti ſpeculatiua eſt pertinens ad intellectum. At illud propoſitum ad voluntatem attinet, & ad bonum ſpiritum iuxta illud dictũ

* Nauar. c.1. n. 77.

* Sum.la. c.1. n. 23.

domini, ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

¶ Affine quoque videtur huic dicto Nauarri,& illud dictũ Soti in 4. vbi ait, ꝙ deteſtari ſic furtum, vt ſi ex neceſſitate eſſet committendum alterum, potius eligeret patrare homicidium, quam furtum, non eſt peccatum ſaltem mortale: dummodo firmiſſimum propoſitum adſit neutrum committendi. Iuxta quam normam Frater Ioſephus ait,ꝙ bene ait Sotus, quod ſi ſic diceret aliquis, ſi neceſſario aliquod horum mihi eſſet eueniturum,mallem eſſe hæreticus,quàm ſodomiticus, ſi ſine animo faciendi diceret,non eſt mortale,ſecus eſſet ſi cum tali animo diceret, non eſt mortale,ſecus eſſet ſi cum tali animo diceret, quia conditionalis maximè impoſſibilis, qualis eſt hæc, ſi neceſſario eſſem peccaturus aliquo peccato prædictorum, quia nullus neceſſitatur abſolute ad peccandum ſi animus abſit faciendi, ex ſe nihil ponit ineſſe. Cæterum, quòd tradit quoq; Nauarrus loco citato, quòd ſatis eſt penitens doleat, quòd non poſſit magis dolere de peccato, quàm de morte propria longiore examine, & declaratione egeret.niſi iam ex ſupradictis, quomodo ſit intelligendum liqueret, quia licet non deſcendendum ſit ad iſtas comparationes ingerentes tentationem, ſi tamen iã deſcendit ad determinandum ſe ex ſuppoſitione in hoc caſu, quia firmum gerere debet animum oppetedi prius mortem, quam ſe coinquinare peccato, & quia cum oppoſito perficiendi peccatũ, ſtare poteſt,vt ſupradictum eſt, pœnitẽtia iſta conditionalis,nollem dolere magis de morte propria,quam de peccato, ideo talis pœnitentia per actum conditionalem ex ſe nõ videtur eſſe ſatis nec facit pœnitentem ſecurum, niſi habeat talem pœnitentiam per hũc abſolutum, voluntatis actum,ſcilicet,nolo me nunc magis pęniteat de morte propria,quam de offenſa Dei,& pœniteat,& gerat animum tunc potius occumbendi morte, quam in Deum delinquendi.

¶Pręterea notandum eſt, ꝙ licet doctrina Soti in 4.vera ſit,vbi ait, ꝙ ſi cõparatio inter culpas fiat, de maiori, & grauiori culpa debet eſſe maior deteſtatio

tio appreciatiuè: ſed non eſt neceſſe de grauiori culpa ſit maior deteſtatio intẽſiuè. Nam probè ait Nauarrus, * quòd grauior pœnitentia intenſiuè, ſit habenda de grauiori peccato eſt de conſilio, & honeſtate tantum, quia ſecundum Sanctum Thomam quæcunque cõtritio vera quantumuis remiſſa etiam in inſtanti concepta ſatis eſt ad remittenda omnia mortalia. Vnde inquit Sotus, opinio Scoti, de intenſione, & extenſione certa, ad certum gradum neceſſaria ad deteſtationem, & contritionem, cum nulla rationis baſi, aut teſtimonio ſanctorum roboretur, videtur labem temeritatis contrahere contra diſt. 3. Cani. talis, & videtur diſſona ſcripturæ Ezechielis, in qua cunque hora conuerſus fuerit, & contra Canonem de pęnitentia* ſed tamen Vega, & Frater Ioſephus contendunt Scotum ab hac labe temeritatis ſibi aſcriptta liberare. Nam Vega gloſſat Scotum eſſe intelligendum, quando ſuppetit tempus ad pœnitendum, ideo certum tunc intenſionis, aut extenſionis gradũ, Deo notum eſſe neceſſarium aſſerere, non eſt temeritati aſcribendum: ſed melius ſuo iudicio prædictus Frater Ioſephus, & alij Scotiſtæ videntur Scotum ſaluare, eius ſenſum, & mentem interpretando, Sic quod Scotus locutus eſt non in ordine ad remiſſionem culpæ, & reſtitutionem gratiæ. Nam culpam poſſe remitti, & gratiam poſſe reſtitui per contritionem etiam remiſſam, & habitam in inſtanti, non dubitauit: ſed quòd ad remiſſionem totalem, & integram illius pœnæ pro peccatis debitæ, quæ interdum reſtat expianda per opera ſatisfactoria, ad hanc expiandam pęnã totaliter, quæ ſi ſummo conatu peccator conuerteretur, ſicut Diua Magdalena conuerſa eſt, & bonus latro, tota illa cõtritione ſumma, ſimul, expiata cum culpa maneret, ad hanc inquam expiãdam, certum gradum intenſionis, & extenſionis, quoad tempus Deo notum, & ab eo taxatũ iuxta maiorem, vel minorem grauitatem criminum, requiri ſenſit, quando hęc pęna totaliter per contritionem expianda venia, ꝙ ſi in hoc ſenſu locutus eſt Scotus, aut ego fallor, aut non eſt temeritatis notandus. Nam non multum diſſimiliter ab hoc noſtri Thomiſtæ loquentes ſunt, & præſertim Sotus, quarto docet de gratia amiſſa, quæ reſtituitur reſurgenti à peccato ratione operum bonorum per peccatum antea mortificatorum*, quòd tota gratia antea habita per opera, non reſtituitur per contritionem quamcunque remiſſam, niſi pœnitens ſummo conatu contritionis reſurgat ex Dei auxilio, quod ſi cõtritio ab hac ſumma deficiat in reſurgente a peccatis, in ea proportione, qua à ſumma contritione diſtat, reſtituetur ſibi priſtina gratia, vt ſi contritio, eſt medietas ſummæ, recuperabitur medietas gratię deperditę.

* Sum. la. c. 1. n. 35.

* Can. de pęn. di. 1. ca. multiplex, miſe ricordię Dei non poſſumus tempora diffinire, nec menſuras ponere.

¶ Atque etiam non ſolum per primã contritionem, ſed per actus congeminatos doloris ſecundum Sotum poteſt reſurgens totam gratiam amiſſam recuperare, & per quoſcunque etiam actus charitatis, & eleemoſynæ, quia poſt doloré, maximè extimat Deus hos actus charitatis, hæc Sotus ait, qui ſuperaddit affirmare, quod ſine dubio per martyrium recuperatur, tota gratia antea amiſſa, per peccatum, & licet ſibi videatur priuilegium fuiſſe conceſſum baptiſmo, vt per ipſum recuperetur tota gratia amiſſa: ſed ex alia parte apparet, ꝙ non, cum per pœnitentiam, quæ plus gratiæ confert, quam baptiſmus, non ſemper tota recuperetur, ſed per attritionem ſummam cum ſacramento totam gratiam amiſſam reſtitui dicendum eſſe videtur, eo quod attritio cum ſacramento perinde eſt ac valet ad viuificandum atque contritio. Quæ quidem contritio magis inclinat ad doledum de minimo peccato proprio, authore Soto, quàm de magno alieno appreciatiuè, & magis appreciatiuè ad dolẽdum de meo peccato quam de paſſione Chriſti, ſicut beata Virgo appreciatiuè maiori affecta eſt, mœrore ex peccato crucifigentium, quã ex paſſione filij, ſicut & Chriſtus, ſecus, quoad intẽſionem, qua ſic maiorem fuiſſe de morte filij dicere non eſt inconueniens.

CA-

CAPVT XVI.

An præceptum contritionis obliget tempore obligationis orandi pro inſtāti populi neceſsitate, vt dicit quidam Iunior.

ADde, quòd contritio eſt certum antidotum contra peccata, & remedium contra multa inſurgentia mala, flagella Dei minantiaq; vitanda, ideo etiam in dubio, cum quis anceps eſt de ſuo peccato: an ſit mortale, vel veniale pœnitere deber de illo, vt de mortali, vel ſaltē conditionaliter: quia dictum eſt tene certum, & dimitte incertū, & tenetur ſub tali dubio confeſſori tale peccatum explicare.

Ad hęc quoniam contritio remediū eſt contra circunſtantiam malam: ideo Nauarrus * auſus eſt cum Adriano aſſeuerare, quòd tempore orandi pro inſtanti populi neceſſitate, vbi requireretur magnus feruor, pręceptum contritionis tunc temporis obligaret obnoxium ad orandum, ſed certè hæc aſſertio Nauarri, licet ſuffulta auctoritate Adriani, nō omni pollet certitudine: quia Antonius Cordubenſis * contrariū videtur aſtruere, dum ſic ait ad neceſſaria ad ſalutem, & vbi requiritur ſpecialis Dei directio, & illuminatio ſi humana induſtria adhibita non ſufficit, requiritur oratio ad veritatem Dei, eiuſq; illuminationem aſſequendam, ſed ad hoc non requirirur contritio, ſed bona affectio, ſine obice, vt ſi in rebus fidei ſcitu neceſſarijs ignorantia daretur, at ſecundo air, quòd cū timetur probabiliter, quod propter peccata excæcatur quis, tenetur tunc conteri ſaltem generaliter, & præcari Deū: vt ſibi ſuæ veritatis circa ſalutem animæ ſuæ lumen infundat etiam ſi iſtā ſua ignorantia, & excæcatio contingat in his de quibus datur ignorantia inuincibilis. Tertio ait, quod caſus ſi detur, quo quis ignorarer inuincibiliter contritionem, & orationem ad hanc illuminationem a Deo obtinēdam eſſe neceſſariam, excuſabitur ſi contritione, & oratione ſe non præparet. Secus ſi ſciat hæc media tunc eſſe requiſita.

* Summ. lat. c. 1. nume. 31.

* Anton. Cordub. ī ſuo qōnario lib. 2. qō. 2. de ignorantia.

¶Quod ſi inſtes pro Nauarro, q; quia peccatores Deus non exaudit, vt dixit cæcus euangelicus, & pro inſtanti populi neceſſitate orare, quis tenetur, ergo ne ſcit fruſtranea oratio, ſed ſit exaudibilis a Deo, ſic oraturus contritione ſe præmunire debet, ad hoc dicimus primo cum D. Aug. quod adhuc iſte cæcus euangelicus inunctus loquebatur. Nam & peccatores Deus exaudire ſolet præſertim authore D. Thom. 2. 2. quando orant peccatores Deum non vt ſic. i. vt peccatores ſunt. *

* Ideſt nō ſcd̄m peccandi affectum, ſed iuxta piū deuotiōis feruoré, & emendationis propoſitū.

¶Dicimus ſecundo cum Metina 12. ignorantia vincibilis circa pertinentia ad ſalutem per pœnitentiam tollitur, quando quis pœnitet ignoraſſe, & proponit adhibere diligentiam ad ſciendum: quia per talem pœnitentiam talis ignorantia fit inuincibilis. Redibit tamē peccatum ignorantiæ ſi habita opportunitate ad ſciendum, non adhibeat diligentiam. Quod maximè notādum eſſe aduertit, quia proderit, inquit ad multa intelligenda in hac materia.

¶Tertio cum eodem Metina aſſerimus, quod non ſolum per pœnitentiam, & contritionē, qua homo in gratia Dei conſtituitur, ſed etiam per ſolam pœnitentiam de prædicta ignorantia ſic ignorantis fit ignorantia inuincibilis, vt patet inculpabiliter ſeducto, & ignorante pœnitente de ſuo errore, & proponente quęrere Doctorem, qui eum doceat, qui tamen cum hoc in ſuo cōcubinatu permanere contendit. Immo ſubiungit Metina, quod vt talis ignorantia fiat inuincibilis pro tunc, & ceſſet eſſe culpabilis, prout perſeuerat tantum in præſenti, ſatis eſt ſi pro illo præſenti proponat diligentiā ad ſciēdū. v. g. articulos fidei etiā ſi ꝓ tunc nō pęniteat de ignorātia ſua ꝑterita: qa ignorantia, quę antea erat culpabilis, & vincibilis, vt fiat inuincibilis ſatis eſt, aut pœnitere de culpa, aut de ignorantia, aut certe adhibere diligētiā, q̄ ſolet adhiberi in illis caſibus, quia Iacob in caſu concubitus cum Lia non tenebatur facere diligentiam.

¶Quarto

¶Quartò dicimus ad quæſtionis punctum ex prædictis reſpondendo, quòd, quia ſolitis remediis, quæ adhiberi ſolent eſt innitendum, vt hic ait Metina, & quia non conſtat priuatis hominibus tempore vrgentis neceſſitatis oraturis pro populi neceſſitate, quòd contritio de ſuis peccatis ſit remedium ſolũ ab ipſis adhiberi,& quia ignorant,id remedii eſſe neceſſarium, neque de hoc tanquam de re neceſſaria ſolent admoneri à confeſſoribus,vel prædicatoribus ideo peccatorem priuatum tempore calamitatis magnæ, qua præmitur reſpublica orantem Deum pro reipublicæ liberatione,ſine prçuia contritione ad peccatum mortale,non ideo damnarem,ſicut ſecundum communem ſententiam Theologorum priuatus peccator etiam,vt impleat præceptum correctionis fraternæ, vt ſic ſubueniat ſaluti animæ fratris, non tenetur etiam ſi in peccato mortali ſit noto, & patenti, de eo prius habere præuiam contritionem, tum,quia ſatis eſt ſi humiliter,& dolenter,& compatiẽdo ſibi,& fratri,eũ corrigat,tum, quia ſicut,qui prodige conſumpſit pecunias, iam poſtquam eis ſua culpa nudatus eſt, non tenetur quærere aliunde pecunias, vt ſubueniat graui neceſſitate oppreſſo: ſic neque,qui ſua culpa amiſit gratiam, adhunc finem corrigendi nouo præcepto,non tenetur cõteri ad recuperandã gratiam. Diximus notãter,quòd ad hoc non tenetur priuatus, nam ſi ad correctionem exercendam,prælatus videt cõtritionem ſuam oſteſam, ſubdito de ſuo peccato,eſſe mediũ neceſſarium,vt ſubditus reſipiſcat,quòd tunc teneatur ipſe ad adhibendam correctionem ſubdito conteri,placet aliquibus, & fratri Ioſepho placuit.Sicut etiam Petru. de Soto maior eius fertur fuiſſe ſententiæ * dicens,quòd quamuis, quãdo ſe offert neceſſitas non tenetur agere pœnitentiam, qui tenetur corrigere alium, neq; ex vi præcepti pœnitentiæ,neque ex vi prçcepti correctionis, quia non eſt medium neceſſarium, ſi tamen peccatum eſt publicum,& manifeſtum,& corripiens peccator corripiendo ſcandalizat per correctionem,quam facit, tenetur prius de illo peccato pœnitere,antequã corripiat, aut oſtendere ſigna pœnitentiæ, ne ſcandalizet corrigẽdum ſecundùm Banné. 2. 2. Igitur præceptum pœnitentiæ hic de per ſe non obligat, ſicut neque obligat antequam tempus ipſius præcepti, (quia affirmatiuum eſt) veniat: quia etſi ante iſtud temporis teneatur homo, nõ complacere de ſuo peccato, & exire à ſuo peccato: nec illud continuare,ſed ad id non obligatur peccato nouo,aut prçcepto pœnitentię,ſed illo prçcepto,quo prohibitus eſt peccatum facere,ſcilicet, non furari,eodem præcepto prohibetur retentionem alieni non continuare,non ſub nouo peccato, ſed maiori, ſi continuet,neque reſtituat,ita Sotus.

* Petrus de Soto ſuper 2. 2. D.Thom.

CAPVT XVII.

Rurſus de differentia inter contritionem, & attritionem, & an refricanda ſit memoria peccatorum, & an attritio fiat contritio.

CÆterum, quia multa de contritione, & dicta, & diffinita hic ſunt, ne in æquiuoco laboremus ſicut diſtinximus contritionem ab attritione, ſic contritionem infuſam de qua hactenus ſumus locuti, a contritione acquiſita diſtinguere opus eſt. Differunt etenim, primò, quia contritio infuſa ex auxilio ſupernaturali diuino eſt. At contritio acquiſita ſecundùm Caiet. ex viribus naturalibus haberi poteſt, quod, & placet etiam Scoto. Secũdò,quia contritio ſimpliciter dicta contra Caiet. & Scotum: quia ſuapte natura eſt infuſa,& quia eſt vltima diſpoſitio ad gratiam, nunquam dicitur informis. Sed contritio,quæ datur informis eſt cõtritio acquiſita, quia iſta non eſt infuſa, neq; vltima diſpoſitio ad gratiam ita Sotus,& Nauarrus. *

* Nauarrus c. 1. Sum. lat. num. 30. Quæſt. 1.

¶Inſuper, quia contritio medicina adeò eſt ſalutaris, & quia meditate auxilio Dei ſpeciali à nobis habetur,quam memoria peccatorum ſolet præcedere, aliquis

aliquis fortè adiiciet ſciſcitari, an conſilium ſanum ſit refricare in memoria peccata iam dimiſſa ad habẽdam de eis contritionem. Sed certè peruia eſt reſpõſio, quia ſi talia ſint peccata, vt delectationem de ſe, aut extimationem illicitã gignant, non erit ſalutare conſilium ea multum in memoria obſeruare ad conterendum de eis, qui, quia fragiles, ſunt conſentiendi inde paratur periculum, quia præſentia delectabilia pęnitentes, non mortificatos, aut mente ægrotos, valde allicere ſolent. Sed perfectionem, iam adeptos, immunesq; iam ab his periculis, ad ſui humiliorem, maioremque excitandum dolorem, cum abſit periculum: ſic ea mente agirare tantum abeſt vt ſit exitiale, quod eſt ſalutare. Sicut etiam effrænibus peccatoribus peccata ingerentia terrorem, conſilium eſt meminiſſe, vide Nauar. c. 1. nu. 32.

¶Demùm, quia axioma Theologorũ eſt, quòd mediante Sacramento pęnitentiæ ex attrito ſit illud ſuſcipens contritus, ambigere aliquis poterit, quæ nam opinio vera ſit, opinio Scoti aſſerentis, quod contritio ſit tunc attritio, an opinio D. Tho. affirmantis oppoſitum. At in hac quæſtione non opus eſt multum immorari, quia iam per Sotum, & Nauarrum * conciliantur S. Thom. & Scotus, quia ſecundùm Scotum, ſi mediante Sacramento, attritio ſit contritio, gloſſandus eſt, quòd attritio tunc ſit contritio, non intrinſecè, id eſt, non ratione obiecti, ſed extrinſecè, id eſt, ratione ſuperuenientis gratiæ ſit contritio, vt dum quis ad ſacramentum pęnitẽtię accedens attritus bona fide recipit gratiam. Sed ſecundùm D. Thomam, & veritatem ipſam, attritio ex obiecto, quæ eſt propter pœnas, nunquam ſit intrinſecè, hoc eſt contritio ex obiecto. Quia ſunt diuerſarum ſpecierum. Sicut equus non poteſt fieri intrinſecè homo, quia alterius ſpeciei eſt equus ab homine. Sed Sotus lectorem admonitum eſſe vult hanc expoſitionem qua ſaluamus Scotum, ſcilicet, quòd attritio extrinſecè ſit contritio ratione gratiæ ſic aduenientis ex ſacramento, non eſſe de mente D. Thom. quia cenſet huiuſmodi attritiones tranſire dum venit vltima diſpoſitio ad gratiam, quæ eſt contritio: ſi tamen manerent, quod non repugnat, adueniente gratia, extrinſecè fierent contritiones, ſed abſolute D. Thomas negat attritionem fieri contritionem.

*.Nauarrus Sum. lat. c. 1. nume. 4.

¶Sed vltimò meminiſſe iuuat de illa cenſura Nauarri * qui contra Victoriã, & Maiorem cenſet non eſſe ſatis firmũ dictum Maioris dicẽtis, quod nullus eſt adeo imprudens, qui tempore confeſſionis peccata ſua, non deteſtetur formaliter, vel virtualiter, quia talis, inquit, inueniri poteſt: qui hoc non faciat. Sed dictum iſtorum Doctorum non videtur notandum, licet in caſu aliquo aliter inueniatur. Quia loquuntur moraliter, & vt in plurimum, & regulariter, ſicut decet loqui Theologos aliquando in materiis moralibus. Sed iã diximus ſępiusq; inculcamus neceſſariam eſſe, deteſtationem formalem, & actualem. Ecce abſoluimus materiam de contritione, vtinã tam exactè, quàm copioſè eam pertractauerimus ad gloriam Dei, & obſequium lectorum.

* Summ. lat. c. 1. nume. 41.

CAPVT XVIII.

De 16. Conditionibus confeſſionis explicatis ſecundùm Doctores: & quænam earum ſint de neceſſitate confeſſionis, & quænam tantum de ornatu, & an in aliquo caſu poſſit audiri, & abſolui pœnitens, ſine præuio ſufficienti examine extra articulum mortis. Et an circunſtantia, non tollens mortale, ſed extenuans ſit confitenda.

NAm poſt materiam de contritione abſolutam, ad expediendam materiam de confeſſione nos præparantes, ab eius diffinitione exordium ſumimus ſic eam diffinientes, confeſſio ſacramentalis eſt legitima coram ſacerdote peccatorum declara-

* Tho. in 4. ſenten. diſt. 17. 3. ar. 4. q. vlti. & Caie. in Summa.

declaratio, & accuſatio, quæ pars eſt Sacramenti pœnitentię. Et quia res etiam per ſuas conditiones innoteſcit:non erit ab re, ſtatim præmiſſa diffinitione confeſſionis,ſi de eius conditionibus ſermonem ſubiiciamus, authore igitur D. Thom. confeſſio ad hoc,quod perfecta ſit.XVI. conditiones debet habere,quæ his continentur verſibus.

Sit ſimplex humilis,confeſſio,pura,fidelis,
Atque frequens,nuda,diſcreta,libens,verecunda,
Integra,ſecreta, lachrimabilis, accelerata,
Fortis,& accuſans,& ſit parere parata.

¶Prima igitur conditio eſt, quòd ſit ſimplex, ideſt ſine admixtione hiſtoriarum,& aliorum impertinentium ſecundum Armil.at ſecundum Caiet. ſit ſimplex,id eſt,non compoſita,id eſt, non artificioſè narrentur peccata ita, vt non ponderentur à confeſſore, vel ita vt delectent ſuauitate vanæ eloquentiæ. Secundum Nauarrum ſit ſimplex,id eſt,ſine plica,ita,vt ſic ſpecificè proponantur ibi peccata, vt quod mortale, quod veniale ſit poſſit intelligi à confeſſore.

¶Secunda conditio eſt,quòd ſit humilis.Secundùm Caiet. quatenus recognoſcat ſe miſerum peccatorem indignum venia: & quantum ad ſubiectionem, & accuſationem peccatorum coram ſacerdote humiliter faciẽdam flexis genibus, verbis humilibus,non ſe iactando.Nam ſecundum Sotum: qui inter cõfitendum ſic narraret peccatum.Accuſo me occidiſſe ſicut ingenuum decet, meum inimicum,quia non potui, neq; debui, aliter facere, quia me graui iniuria affecerat, vel quia meum occiderat patrem: non eſt abſoluendus. Quia iſta confeſſio magis iactantia eſt, & peccati defenſio, quam confeſſio,quæ eſt humilis accuſatio peccati.

¶Tertia cõditio eſt, quòd ſit pura ſecundùm Nauar.& Caiet.intelligitur nõ mixta impertinentibus. Secundum Sotũ & Armillam,intelligitur pura, id eſt bona intentione ad Deum facta,ſpe veniç vt Eccleſiæ pareat,vt Deum placare poſſit,non propter ſolum vitãdam pęnam, aut infamiam.

¶Quarta, quòd ſit fidelis,ſecundum Caiet.ideſt,quòd ſit verax aliena a mendatio,ita Nauarrus. Sed ſecundum Sotum,quod ſit fidelis intelligitur,vt verè proferat peccatum,vt eſt in corde,quod eſt de neceſſitate.

¶Quinta frequens ſecundum Caiet. hoc eſt,vt qui frequens ſecundum cadit,frequenter confiteatur. Eſt enim medicina hæc valdè conſeruatiua hominis in timore Dei,quare licet in iure Eccleſiaſtico nõ inueniatur prçceptum de maiori frequẽtia,quam ſemel in anno, tamen ſalubre conſilium videtur illud, quod tradit Metina,Summ.fol.299 p.2.reg.6.& (ni fallor) ſic eſt vſu receptum apud aliquos confeſſores de ſocietate Ieſu. Ait enim ibi Metina,quod ſi confeſſor viderit expedire pœnitenti,ſi magnus peccator ſit iniungat ſibi in pœnitentiam confiteatur quatuor feſtis præcipuis Dominæ noſtræ Virginis Mariæ, quòd ſi non adeò flagitioſus ſit,quòd confiteatur ſemel in quolibet menſe, quòd ſi quis obiecerit, qui fieri poſſit,vt ipſum pœnitentiæ Sacramẽtum iniungatur in ſatisfactionẽ? reſpondendum eſt illi,inquit,Metina,quod hic non indicitur in pœnitentiam tale ſacramentum,eo,quod minus, aut magis principale ſit: ſed quatenus medicina,potiſſima eſt conducens valdè ad remedium perditiſſimarum animarum.

¶Sextò nuda ſecundùm Caiet.hoc eſt non veſtita coloribus,aut locis cooperiẽtibus grauitatem peccati, & multo minus obſcurantibus peccatum,ita Nauarrus.Itaq; fiat ſine inuolucris verborum, vt explicentur circunſtantiæ neceſſariæ ſecundùm Sotum etiam.

¶Septima conditio eſt,quòd ſit diſcreta ſecundùm Caieta. quòd quantum ad honeſtatem verborum, quibus ſunt explicanda peccata ſit prudens, & quantũ ad ſolas neceſſarias circũſtantias in peccatis carnis explicandas: & quantum ad modum narrandi: vt quæ ſimul exprimi poſſunt,non diuiſim dicantur, aut è contra. Sed ſecundum Sotum,ſi per diſcretam

ſcretam intelligatur, quod talis confeſſio ſit actus humanus diſcernẽtis, ſic eſt iſta conditio de eſſentia confeſſionis, & ſi intelligatur, quod ſit ſciens diſcernere inter peccata non eſt de eſſentia ex parte pœnitentis.

¶Octaua conditio, ꝙ ſit libens ſecundùm Caiet. & Nauar. id eſt, ꝙ ſit voluntaria, hoc eſt non ex metu principaliter pœnæ, ſed ex amore ſanitatis animæ. Sed ſecundùm Sotum ſi libens id ſonet, ꝙ eligens eſt de neceſſitate cõfeſſionis ſecundùm Ariſt. * ſed ſi per lubens intelligatur promptitudo ad confitendum, ſic ſolũ ad ornatum cõfeſſionis pertinet.

* Electio eſt de neceſſitate virtutis. Ariſ. Eth. 6.

¶Nona conditio eſt, ꝙ ſit verecunda, ſecundùm Caiet. ita vt pœnitens erubeſcat de fęditate peccati tum apud ſeipſum, tum apud confeſſorem: pudor enim magna pars eſt pęnitentię. Canon de pęni. diſt. 6. ſecundùm Sotum primò intelligitur, quod ſit verecunda, id eſt, non per modum iactantiæ, quia ſic nulla eſſet, ſi autem intelligatur, quod ſit comitata pudore, ad ornatum pertinet.

¶Decima conditio, quod ſic integra, quantum ad peccata mortalia alias, non confeſſa tam certa, quam dubia. Ita Caieta. quia confeſſio, non integra, non eſt confeſſio. Quare confeſſio mutila ratione negligentię craſſæ in examinando cõſcientiam inualidam redderet confeſſionem.

¶Quare bene Metina * docet, quod ſi negotiator accedens ad cõfeſſionem ad recordationem ſuorum peccatorũ nihil plus diligentiæ adhibuiſſet, quam ex ſua domo eundo ad Eccleſiam memorare, & recogitare peccata, nõ eſt audiendus à confeſſore. Sed charitatiuè eſt admonendus de diligentiori examine, conſciẽtiæ faciendo. Eiq; conſignandum eſt ad id tempus vbi præparare ſe poſſit, Idéq; perinde dicendum eſt de quolibet alio, quando diu eſt, quòd non eſt confeſſus cuius rationem aſſignat, quia alias moraliter loquendo talis integrè confiteri, non poteſt poſtquam tam in breui morula aſſumpta memorandi peccata diligentia inſufficiens eſt, ad omnia ad memoriam reducenda, Hocque ex craſſa, & veluti affectata ignorantia contingit. fol. 182. ſuperaddit adhæc idem Metina

* Met. in Sum. fol. 182. pa. 2.

dicens duos caſus ſolitos eſſe Theologos exceptare hic, in quibus pœnitentis etſi in examine conſcientiæ defecerit, non eſt remittendus ad ex cogitãda am plius peccata. Sed admitti poteſt ad con feſſionem. Primus caſus eſt, quando con feſſor adeo expertus, & ſtrenuus eſt in officio, vt cogitando pœnitentem radicitus ſciat à pœnitente omnia eius peccata eruere, ad memoriamque reducere. Sed, quia hoc rarò contingit, paucique ſunt, qui tam ſolertes inueniantur, moraliter loquendo non eſt innitendũ multum in hoc. Secundus caſus eſt, quando pœnitens eſt in periculo, id eſt, in hora mortis. Quia tunc licet pœnitens incurius fuerit circa examinandam conſciẽtiam, recipiendus eſt ad confeſſionem, & adiuuandus ad eius euoluendam conſcientiam, retegendaque peccata prout in tali oppreſſione melius fieri poterit.

¶Neque prætereundum hic ſub ſilentio eſſe arbitror, quia ad hanc doctrinã attinet quod Metina * rurſus admonet ꝙ ſi defatigatus infirmus: qui confeſſus eſt aliqua peccata, dixerit confeſſori, pater ego valdè ſum nunc laſſatus, & anxiatus, relinquamus confeſſionem in poſterum, quia adhuc mihi alia reſtant explicanda peccata: tunc abſoluendus eſt, & hoc ſtatim fieri multum refert ne interceptus morte, ſine abſolutione obeat ſicut accidit cuidam infirmo ſic dicenti, cui confeſſor alias expertus abſolutionẽ prolatauit, Abſoluatur ergo ſtatim in hoc caſu; Dum præmiſerit dicens accuſo me de his peccatis cõfeſſis, & de alijs multis. Quæ, quia non ſuppetit tempus, nec vires adſunt dicere non valeo, peto a Deo veniam.

* Met. fo. 285. prol. 2. in Sum.

¶Imò ſi iam tam in vltimis ſit, vt im perceptibiliter inter manus ſtatim animam exhalaturus eſſe credatur non retinendus eſt interrogationibus, ſed ſtatim vt aliqua peccata explicuerit abſoluendus eſt modo prædicto, ſi tamen nullum confeſſus fuerit peccatum, ſed tantum in communi ſigna contritionis oſtendit, non eſt abſoluendus, *, quia non eſt materia ſufficiens, & legitima ſuprà quam abſolutionis forma cadere poſſit.

* Quidã Doctores contrariũ

¶Vnde-

aſſerũt, ſed hui* ſunt ſententiæ Sotus, Canus, Nauarrus, & Concilij Trid. decreta.

¶Vndecima conditio eſt, quod ſit ſecreta, ſecundum Caiet. ſecreta intelligitur per excluſionem internuncij Epiſtolæ, teſtis, quia his nemo tenetur confiteri de neceſſitate, & licet iſta conditio ſecundũm Sotum non ſit de eſſentia, ſed ad ſuſtentandam confeſſionem in Eccleſia Catholica eſt neceſſaria, & ne peccata ſecreta, quæ de ſe ſunt ſcandaloſa publicè confeſſa ſcandalum poſſit ingenerare.

¶Conditio 12. lachrimabilis, ſecundũ Caiet. id eſt, contrita, cum diſplicentia omnium peccatorum mortalium, & cũ propoſito vitandi ea, quamuis, vt diximus ſufficiat, ſi coniuncta ſit cum attritione cognita ad minus. At ſecundum Sotum ſi per lachrymabilem intelligatur deteſtatio mentis ſic de neceſſitate eſt iſta conditio. Si per lachrymabilem intelligatur, quod ſit comitata lachrymis [illegible] ſimilibus ſic non eſt de neceſſitate, ſed de bene eſſe, & de ornatu.

¶Decimatertia conditio accelerata, ſecundum Caiet. id eſt poſt commiſſum mortale, non dilata ſi commoditas confitendi adeſt, & ſic intellecta hæc cõditio, quantum ad executionem confeſſionis conſilij eſt, non præcepti. Secundũ Sotum quod ſit accelerata, & frequens ad conſilium pertinet.

¶Decimaquarta conditio, fortis, ſecũdum Caiet. id eſt ſuperans timorem retrahentem à confitendo, & explicando peccata. Sed ſecundum Sotum ſi per fortem intelligatur, quòd propter timoré [illegible] dictum non deſiſtat à confitendo, de eſſentia eſt. Si autem per fortè intelligatur ſtrenua, & virili animo facta, de ornatu eſt confeſſionis tantum. Et quia cõfeſſio fortis debet eſſe ideo Metina * optimè ait antequam confeſſor interroget, præmittendam eſſe à pœnitéte ſuã confeſſionem, eo modo, quo nouerit per mandatorum ordinem, etiam ſi nõ tam ordinatè ea narret. Et quis penités interrogari prius petat à confeſſore allegans, quod ſic confeſſus eſt, ſemper, non eſt in hoc morem gerẽdum illi à confeſſore, Quibus conducit ad humiliationem pœnitentis, quod prius ipſe narret iniuſtitias ſuas, & iniquitates, ſe accuſans proprijsq; conceptibus, & verbis explicet ſuæ conſcĩetiæ miſeriam. Quia inde cõfeſſor melius exploratam habebit recognitionem confuſionemque peccatoris ob ſua peccata.

* Met. Sũ. fol. 284. p. 2.

¶Decimaquinta conditio confeſſionis eſt, quod ſit accuſans, ſecundùm Caiet. hoc eſt ſibi imputans peccata, non cœlo, non mundo, non diabolo, non carni. Secũdò accuſans ſe, id eſt, non excuſans. Quia circunſtantias aggrauantes debet explicare, excuſantes autem debet tacere, ſeu ſecundum Sotum, quod ſit accuſans, & non excuſans eſt conditio neceſſaria. Circa, quam conditionem quatenus confeſſio, non debet eſſe excuſans, obſeruatur quæſtio cuius meminit Meti. in Summ. * vbi quæritur vtrum circunſtantiæ extenuantes peccatum mortale: non tamen tantum, quin maneat in ſua ſpecie, & in indiuiduo mortale, ſint explicandæ in confeſſione, vt exempli gratia, Mulier metu graui, vel penuria vrgente adacta, conſenſit in actum carnis illicitum in coitum, cum alieno, palam eſt peccaſſe mortaliter, ſed tamen ſimul etiam perſpicuum eſt, non tã grauiter peccaſſe, ſicut ſi voluntariè his nõ vrgẽtibus oppreſſionibus fuiſſet aggreſſa crimen de huiuſmodi circunſtantijs ait Metina, non multum conuenire inter Theologos, an ſint exprimẽdæ in cõfeſſione. * Nam Palude ait melius eſſe eas in confeſſione ſilere, quia earum declaratio in fauorem pœnitentis eſt, & ſic eas tacere poteſt, cedẽdo iuri ſuo, vt peccata ſua maiori pudore, & confuſione in confeſſione exponantur Sotus verò contrarium diffiniens eas circunſtantias attenuantes, & excuſantes eo, quod ex metu graui, vrgentiq; egeſtate peccarit, in confeſſione declarandas fore cenſet: vt pœnitens reuelans cauſam: quæ aliquo modo attenuat peccatum ſuum ſic conſulat honori ſuo. Veruntamen placet mihi reſolutio Metinæ dicentis primò quamlibet harum opinionum poſſe pœnitentem ſequi. Secundò opinionem Paludis, & probabiliorem eſſe, & magis accommodam ad humiliationem, & confuſionem pœnitentis.

* Summ. fol. 15. p. 2.

* Paludes ait melius eſſe eas in confeſſione ſiſtere, quas Sot. vult declarari.

¶Decimaſexta conditio eſt, quod ſit parere parata, quoad acceptandam a cõfeſſore ſatiſfactionem pro peccatis ſuis debitam

debitam ſecundùm Caiet.ſed ſecundùm Sotum, quod ſit parere parata claue nó errante. At concludit Sotus,quòd de his quatuor conditionibus,ſcilicet,quod cõ feſſio ſit accuſans,ſit integra,ſit nuda,id eſt,cum circunſtantijs neceſſarijs, quod ſit parere parata,claue non errante ſic ſunt de neceſſitate confeſſionis, quod ſi confeſſio his careat,confeſſio erit nulla.

CAPVT XIX.

An pœnitens non paratus excidere occaſiones peccatorum ſit abſoluendus, quando non ſemper ex eis ruit,ſcitu valde digna, & neceſſaria diſputatio eſt contra quendam Iuniorem.

VT omnia à nobis diſputãda recta ſcire annectantes, quia de conditionibus confeſſionis materiã expediuimus inter quas conditiones vltima fuit, quod ſi parere parata,ſcilicet, quantum ad ſatisfactionem iniungendam a confeſſore ſubeundamque à pœnitente, & quia ad ſatisfactionem ſpectat authore D. Tho.cauſas occaſionesque peccatorum excidere: in quibus tollendis parendum eſt confeſſori iubenti eas eradicari, ideo hic ſubſequenter de quæſtione hac nobis agendum venit. An pœnitens nó paratus extirpare cauſas, & occaſiones peccatorũ ſit abſoluendus. Et videtur, quod ideo non ſit ei neganda abſolutio dummodo inter eas occaſiones inuentus, propoſitũ gerat cauendi peccatum. Videtur enim tunc eas nó teneatur vitare,quia ex negotiatione,& ex bello magna incommoda ſolent ſequi occaſionaliter, & tamen mercator, ſeu negotiator, non tenetur artem negotiandi, tam occaſionatã deferre, neque princeps hoſtes iniuſte inuadentes ipſos bello, nó perſequi. Imò, nec mortale eſt vendere arma factioſis, cartas,taxillos luſoribus,neque res infidelibus de quibus conſtat,quod eis vtentur ad immolandum, neque illicitum videtur vxorem reddere debitum marito habenti votum caſtitatis, & illud exigenti,& tamen hęc omnia vidẽtur opera plena occaſionibus peccandi. Sicut vẽdere regem officia occaſionem videtur præſtare ad magna ſcelera. Adde, quod ante Conc. Trid. ex matrimonio clandeſtino ſcandala non modica ſequebantur, & tamen non erat tunc inualidum. Adde, quod Dominus, & Apoſtoli magna flagitia Iudæorum ex prædicatiõe Euãgelij ſequutura fore nouerant: Non tamen ideo à prædicando deſiſtebant.

¶Deinde,quia Papa Lucius * diffinit duos matrimonio iunctos poſſe viuere coniunctim,vt frater, & ſoror,licet non valeret eorum matrimonium ob coeundi impotentiam: & tamen occaſio inde dabatur eis ſordidè ſe polluendi,ſicut cõtingit,inter multos ineptos ad copulam indulgentes tamen delectationi obſcenæ. Ergo non videtur neganda ſit abſolutio non vitantibus occaſiones peccandi. In contrarium eſt, quod occaſiones tales afferre ſolent periculum peccandi, & tamen dictum eſt, quòd qui amat periculum peribit in illo.

* Luc. Pa. 3. in c. cõſul. de frigidis, & maleficis.

¶Profectò materia quæſtionis in parte perplexa eſt,tum,quia caſus in ea cõtingunt non rari,vbi ex vna parte vrgere videtur ratio, & obligatio proſpiciendi conſcientiæ,& ſaluti animæ, in vitando peccandi occaſiones. Ex alia parte occurrere ſolet neceſſitas obuiandi ſcandalo oriundi ex viſitatione occaſionis, & ſocietatis pernicioſæ,& conſulendi famæ,& honori alias, cum ſcandalo ſeparandorum,ſcilicet,cum ſunt cognati habitantes in eadem domo.

¶Igitur abſoluendæ quæſtionis gratia nonnulla pręmittentes dicimus, primo,quod inter occaſiones peccandi alię ſunt remotæ,& aliæ ſunt propinquę, remotæ ſunt omnes creaturæ, quarũ vſus culpa vtentium,malus eſſe cõtingit,iuxta illud Sapientis, quoniã creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animabus hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Sap. 14.

¶ Aliæ ſunt occaſiones propinquæ, quæ propinquius ſe habent ad opus peccati.

¶Secundò

¶Secundò præſupponimus, quod in factis occaſionalibus ſæpè contingit, quod id, quod eſt occaſio peccandi vni, nõ eſt occaſio peccandi alteri. Nam adoleſcenti, & puellæ eſt huiuſmodi occaſio degere ſolos in eadẽ domo, quod probat Nauarrus * qualis tamen non eſt ſeni, & puellæ neque vetulæ, & adoleſcenti. Sicut neque eſt talis occaſio, vt in plurimum cohabitatio cum matre ſua, filia, nepote, aut ſorore. *

* arg. glo. c. abſit. 11 q. 3.

* c. volumus. & c. cum omnibus. 81. diſt. ca. 1. de cohab. cleric. & mulier.

¶Item adire conſpectum principis tyranni Turcarum eſt huiuſmodi occaſio deficiendi a fide homini puſillanimo, & inconſtanti, non tamen forti, & conſtanti imò eſt occaſio martyrij. *

* ca. presbyteros. 50. diſt.

¶His igitur præmiſſis pro ſatisfactione ad quæſtionem ſit prima propoſitio, qui ſe exponit periculo peccandi faciendo opus dubium, an ſit licitum, vel illicitum mortaliter, non eſt abſoluendus: niſi deponat animum tali periculo ſe exponendi. Hæc elicitur ex Caieta. in ſumm. verbo periculum. Quia iſte mauult illud opus cum dubio incurrendi tranſgreſſionem diuini præcepti, quam abſtinere in opere illo cum certitudine non errandi, ac per hoc volũtas magis amat opus illud, quã Deum in ſuo præcepto. Vnde ſic verificatur ſententia illa, exponens ſe periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.

¶Secunda propoſitio; in periculo, & dubio æquali ex omni parte de æquali culpa, & periculo, ſiue fiat hoc, ſiue fiat oppoſitum: quando iſtud dubium, nõ poteſt deponi, licitum eſt dubitanti alteram partem amplecti. Hæc eſt Metinæ ſuper 1.2. D. Th. quam probat, quia non eſt maior ratio de ſequendo vnam partem, quam aliam. Alias daremus hominem perplexum ſine culpa ſua, quod nõ admittit Theologia. Sed hæc concluſio, non niſi cum moderatione cuius nõ meminit Metina, (vt cenſeo) eſt admittenda, vt intelligatur habere verum in his, quæ non ſunt intrinſecè mala, ſed ſunt tantum mala, quia prohibita. Quia in intrinſecè malis, & pro talibus cognitis, non habet locum, quia quando vtrinq; dubitaretur vtrum eſſet intrinſecè malum facere hoc ſiue facere oppoſitũ: neutrum eſſet faciendum, & neutrum faciẽdo non maneret perplexus.

¶Tertia propoſitio, etiam ſi pęnitens non ſtatuat in animo nunquam ſe vſurũ occaſionibus remotis: nõ ideò indignus eſt abſolutione. Hæc cenſet Nauarrus. * in cuius probationis gratiam adducit illud D. Paul. * licet ad aliud propoſitum fortè dixerit, tamen ait non alioquin eſſet neceſſe migrare ab hoc mundo. Siquidem quidquid ferè in eo eſt, poteſt eſſe occaſio illinc accepta peccãdi. Quia poteſt eſſe talis occaſio valetudo, & morbus, & diuitię, & paupertas, habere, & non habere vxorem, parentes, conſanguinei, amici, pax, bellũ, & proſpera, & aduerſa. Et ea, quæ notat S. Tho. *

* Sum. li. ca. 3. nu. 5. Paul. ad Cor. 5.

* 2. 2. q. 43. art. 1. argu. 4. & ad 4.

¶Sed quia dubitari poterit, an neceſſarium ſit ſe abſtinere ab occaſionibus peccati venialis. Circa quam quæſtionẽ anxiatur Nauarrus * dicens, neceſſariũ eſſe abſtinere a propinquis occaſionibus peccati venialis, ſed quales dicuntur huiuſmodi reſpondeo, inquit, quod mallẽ audire alium optimè reſpondentem, quam reſpondere, quia nemo quem viderim id pro dignitate definit. Hæc Nauarrus.

* Hoc dubium proponit Nauarrus Sũ. lat. c. 3. nume. 5.

¶Pro hac quæſtione ſi fortè punctum veritatis attingamus ſtatuitur, quinta concluſio. Illæ occaſiones, quæ ſolitæ ſunt cauſare venialia, ex quibus, experientia ſibi teſte videt, quis ſemper trahi ad mortalia, neceſſariò vitandę ſunt a tali, v. g. curioſiùs deſiderare ſolũ cõſpectũ alicuius fęminę, quia inſigni decore ſplendeat ex ſe nihil plus q̃ veniale eſt, ſicut adire domum eius ex curioſitate nimia conſpiciendi eam, aut defigere in eam oculum tantum, curioſiùs, quã par eſt, ex ſe tantum inordinatio animi nõdum lætaliter vulnerati eſt. Si tamen ex tali ad eam acceſſu, ex talique conſpectu, talis confabulatio, & implicatio ſubſecuta eſt ſemel atque iterum, quòd inde ineſcatum ſe videt, & pertractum ad eius conſenſum, & vulneratum eius amore, certè iſti acceſſus, vel conſpectus licet a principio ſolum eſſent vani, iam quia cauſa lætalis vulneris fuere vitandi ſunt neceſſariò. Hæc concluſio eſt de mente Diui Auguſtini in regula vbi ait & ſi hanc, de qua loquor oculi petulantiam in aliquo veſtrum aduerteritis, ſtatim

tim admonete, ne malè cœpta progrediantur, ſed ſi poſt admonitionem iterum vel alio quoque die idipſum facere videritis, iam velut vulneratum ſanandum prodat. Quaſi à principio non fuiſſet lætaliter vulneratus, ſed ex incauta defixione oculi ſecuta fuerit plaga, & patet, quia exponens ſe periculo mortali peccat mortaliter: ſi per has occaſiones, quæ in alio ſolum fuiſſent veniales quia conſtans erat, huic fragili paratur periculum mortales. Sunt ergo neceſſariò fugiendæ ab eo.

¶ Sexta propoſitio, qui aſſidua conſuetudine iurandi, in eo periculo,& occaſione eſt conſtitutus, vt facilè exeat in periurium, obligatur ad iſtam conſuetudinem retractandam, hæc eſt Magiſtri Cani in Relectione de pœnitẽtia, cui adijcit, & aliud exemplum dicens, quod qui ex conſuetudine peccandi cognoſcit ſe ad aliud, & aliud peccatum pertrahi, nec quotidianis tentationibus ſine ingenti periculo poſſe reſiſtere, tenetur ad illum ſtatum deſerendum. * Et ita veniunt intelligendi D. Gregor. & Leo Papa.

*Ratio é quia vnuſquiſq; tenetur fugere pbabile mortaliũ peccatorum periculũ.

¶Septima propoſitio, occaſio generalis peccandi mortaliter, quæ eſt quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo poſſumus vti licitè, quæ potius eſt occaſio accepta, nõ inducit neceſſariam obligationem abſtinendi ab ea, vt quis abſoluatur. Hæc eſt Nauarri, * quam probat primo. Quia nullum eſt officiũ in quo, qui in eo verſatur non peccare poſſit, circa illud cap de occidendis. 23. q.5. vbi dicitur, quid eſt in vſu hominũ bono, ac licito: vnde non poſſit irrogari pernicies? Et confirmatur, quia nullæ artes ſunt tam occaſionatæ: ſicut ars militaris, & ars negociatoria, quia paucorum militũ, & negociatorum eſt in iſtis ſuæ vitæ artibus aliquando nõ peccare mortaliter: & tamen eorum confeſſarij non audeat præcipere ne ad eas redeãt: cum nec D. Ioannes Baptiſta * præceperit militibus ab eo quærentibus, quid facto opus eſſet, vt ſalui fierent, delere militiam: neque Eccleſia præcipit militi, aut negociatori, nè perſeuerent in ſuis officijs, quamuis conſulat. * Immò numerat ea inter licita, etſi periculoſa *

*Sum.lat. c.3. nu.5.

*Luc.3.

* c. conſideret. 5. de pœnit. diſt.5.

* ca. no.i. Lmiliti. 23.q.1. c. quoniam 88.

& D.Tho. * inde magis propoſitio hæc patet. Quia non obſtat, ꝙ pœnitens, & confeſſarius timeant, ꝙ niſi pœnitens ſe abſtineat ab hac arte, nonnunquam ob eam peccaturus eſt etiam mortaliter in ſuis officijs: neq; oportet id eas credere, vt abſoluatur pœnitens iuxta Innocentium receptum. cap. omnis. de pœn. & remiſſ. quamquam proponere teneatur pœnitens nunquam ſe amplius ope diuina peccaturum mortaliter.

* 2. 2. q. 87.art.1.

¶Octaua propoſitio, occaſio propinqua, à qua neceſſariò ſe debet abſtinere pœnitens, & ſtatuere in animo nunquã ſe ea vſurũ (vt abſolui poſſit) eſt omnis illa, quæ eſt peccatũ mortale: aut eſt talis occaſio peculiaris, qua credit, vel debet credere confeſſarius, vel pœnitens, nunquã vel rarò ſe vſurum ea ſine peccato mortali bene perpenſis eius circunſtantijs. Hæc eſt Nauarri ſententia. At in ea ipſe poſuit iſtam particulam ſolã, quam conſulto duximus hic reſecandam, & non apponendam; quia nos hic certam concluſionẽ ſtatuere volumus; at illa particula, & ſolo à Nauarro adiecta, ſi apponeretur hic noſtram concluſiõnem incertam redderet. Nam ex illa particula, & ſola intulit: hic Nauarrus corollaria aliqua quæ non placent omnibus, vt ſubnotabimus infra, ſed tamen reliquas particulas cõcluſiones optimè explicat, ſcilicet, quòd diximus in propoſitione, quòd in ſe eſt peccatum mortale ad includendum officium, & artem necromantiæ, & fœnerandi, & alias artes, quæ exerceri nequeunt ſine peccato mortali. Diximus peculiaris occaſio, ad excludendam generalem occaſiõnem, ꝙ præbet officium, ars, aut exercitium, quo poſſumus licitè vti: credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos, mortaliter. De qua diximus in ſeptima propoſitione, quòd ab abſolutione non impedit. Diximus confeſſarius, aut pœnitens, quòd ſatis eſt, quòd alter eorum credat, aut debeat credere, quòd eſt talis occaſio. Diximus nunquam, aut rarò ad includendum eas occaſiones, quibus rariſſimè vtimur ſine mortali. Diximus perpenſis circunſtantijs, vt ſignificaremus, quòd hæ poſſunt eſſe cauſæ, vt eadem occaſio ſit talis vni pœnitẽti, & nõ

alteri. Vis veritatis huius concluſionis eo fundamento nititur. ſ. quod nemo poteſt abſolui, niſi ſtatuat, nunquam ſe in poſterum peccaturũ mortaliter, & conſequenter vitaturum occaſionẽ, quæ ſe ſit mortifera, aut peculiaris eiuſmodi, quàm credit probabiliter peccati mortalis cau[illegible]m ſibi fore, iuxta illud Eccle. 3. Qui amat periculum peribit in illo. Siquidem non vitare occaſionem huiuſmodi non caret culpa mortali. At talis eſt occaſio, qua credit quis ſe ferè ſemper ad ſic peccandum impulſum iri.

CAPVT XX.

An ſolùm neceſſariò pœnitens abſtinere debeat ab occaſione nõ de ſe mortifera, qua rarò, aut nunquam vtitur ſine peccato, vt ait Nauarrus.

Quæſtio hęc in hoc cõſiſtit, an. ſ. ſola ea occaſio, vt vult Nauarrus, quæ cum in ſe non mortalis ſit, eſt, tamẽ ſecund. in arbitriũ pœnitentis, aut confeſſoris talis vt pœnitens nũquam vel rarò ſit vſurus ea ſine peccato mortali, inducat tantam obligationem abſtinendi ab ea, & tam neceſſariam, vt alias non abſtinens ab ea, nõ ſit abſoluendus. Quæ quæſtio perinde eſt, ac ſi quęratur an omnis pœnitens qui licet in occaſione, quæ de ſe peccatũ mortale eſt, non verſatur: tamen in ea occaſione verſatur quæ licet nõ ſemper, aut frequenter & regulariter eum in peccatum mortale pręcipitem agat, tamẽ aliquoties eum ruere in tale mortale facit, poſſit abſolui. At Nauarrus per eam particulam, & ſola ſic aliquoties ex tali occaſione peccantes ab obligatione talem occaſionem vitadi excuſat, & eos etiam qui ex ea non ſemper, aut frequenter mortaliter peccant, licet ex eius impulſu aliquoties in peccata mortalia ruant.

¶Ex qua ſua aſſertione tale intulit infra corollarium, quod aliquibus diſplicet, dicens ex prædicta ſua diffinitione colligi abſoluendos eſſe multos adoleſcentes, qui verſantur inter mulieres emendo, vendendo, laborando, & conuerſando abſque cohabitatione illarum in eadem domo, licet non ſtatuant ſe abſtinere perpetuò ab occaſione peccãdi, quàm id ipſis præbet, quamuis ſæpius peccent voluntate verbis, aut tactibus impudicis, aut etiam copula: quia inquit iſta nõ eſt occaſio peculiaris mortifera in ſe, aut quæ facit ferè ſemper peccare mortaliter eos, qui ea vtũtur. Miror virum aliàs doctiſſimum quaſi ſui dicti immemorem, in probationem iſtius ſui corollarij, hanc rationem adduxiſſe, ſ. quia non eſt occaſio huiuſmodi, quæ faciat peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur cum antea c. 3. nu. 5. dixerit, quod id quod eſt occaſio huiuſmodi vni, non eſt alteri, & quod eſt occaſio puſillanimo non erit talis occaſio conſtanti: cum ergo tales adoleſcentes, quos abſoluendos, dicit etiam ſi animo abſtinendi à talibus occaſionibus careant, eos tam atris coloribus depingat, tanquam vitioſos procliueſque ad malum, quod ſæpè immo ſæpius, vt verbis Nauarri vtar voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, aut etiam copula cum mulieribus, quibus cũ conuerſentur peccauerint: ac per conſequens illa occaſio, illis ſit ſæpius peccandi occaſio quomodo eos ab obligatione hanc occaſionem tollendi excuſat præſertim cum veriſimile ſit eos adoleſcentes ſic conuerſantes emendo, laborando non cum omnibus mulieribus, ſed cum inhoneſtis, vel inhoneſtiſſimis, ſic per tactus impudicos, & copulam ſæpius, vt ipſe ait, ſolitos eſſe peccare, nam honeſtæ mulieres, & quæ non ſunt perditiſſimæ ad tam impudicos tactus, & copulam non ſolent admittere. Quare cum illis turpiſſimis mulieribus conuerſari ſunt permittendi cum tam probabili periculo animæ, & non potius abigendi ſunt ab acceſſu ad eas cum ceſſet periculum, ſi emendo, vendendo, laborando cũ mulieribus honeſtis conuerſentur.

¶Igitur pro deciſione quæſtionis ſit nona propoſitio, ire ad locum, ſiue ad ſocietatẽ, vbi eſt periculum peccandi mortaliter propter aſpectus, perſuaſiones, commoditates, aut aliquid huiuſmodi non eſt ex ſuo genere peccatum mortale,

le, licet ſi ſine vrgente neceſſitate fiat, ad peccatum in cautelę ſpectet. Hæc eſt Caiet.* & probatur, quia in ſuæ libertatis arbitrio reſtat non peccare mortaliter etiam præſentibus talibus occaſionibus peccandi. Ergo ex ſuo genere, non eſt peccatum mortale.

* Caieta. in Semm. verbo, periculum.

¶Decima propoſitio qui (quia conſcius eſt propriæ fragilitatis) dubitat de caſu, aut credit ſe caſurum probabiliter ſi eat ad locum, ſiue ſocietatem, vbi eſt ſibi periculum tale peccandi mortaliter propter aſpectum, perſuaſiones, commoditates, aut aliquid eiuſmodi: quia iam experientia teſte didicit ſe non ſubſiſtere in huiuſmodi: ſed ſtatim, aut quaſi ſtatim cadere peccabit mortaliter illuc eundo, neque vlla neceſſitas in tali caſu excuſabit illum ſic fragilem: ſi illuc eat, aut ibi moretur. Hæc eſt Caiet. in Sum. verb. periculum, cuius gratia ait ſcriptū eſſe: ſi pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & proijce abs te.

¶Vndecima propoſitio cōtra Nauarrum; non credimus eſſe neceſſarium, vt occaſio, quæ de ſe non eſt mortifera, ſit neceſſariò vitanda, & alias, non ꝙ talis, vt ferè ſemper pœnitens ea mortaliter vſurus eſſe credatur. Immò ſatis eſt ſi iam experientia teſte didicerit ſe non ſubſiſtere, ſed ſtatim, aut quaſi ſtatim per eam cadere. Hæc elicitur ex Caieta. loco citato.

¶Et patet ex ratione Caietani efficaci: quia ad hoc ſatis eſt experiētia teſtis, quæ teſtificatur de præteritis caſibus, ſed ad comparandam experientiā moralem, in tali caſu non requiritur expertum ſe fuiſſe talem ferè ſemper peccaſſe illata oblata occaſione, ſed ſatis eſt ſi ſimul cum cognitione propriæ fragilitatis explorare iam in alijs caſibus fragilitatis carnis, iā expertus ſit aliquoties ex tali peculiari occaſione cecidiſſe, & patet: quia ſi qui ſemel eſt talis in foro exteriori, ſemper prǽſumitur talis, quāto magis qui multoties, licet non ferè ſemper peccauit ex iſta accepta occaſione credendus eſt adhuc peccaturus. Et confirmatur: quia ſi in ore duorum, vel trium, iuxta dictum Domini ſtabit omne verbum, quare alias ſibi notus, & in alijs ſimilibus valdè fragilis, ſi duorum, aut trium caſuum, quos ex tali occaſione peccado mortaliter perpeſſus eſt triplici teſtimonio, ſimul cum conſcientia propriæ fragilitatis ex aliis antea-ctis ſibi nota probabiliter non perſuadebit, ſe probabiliter caſurum, & mortaliter, niſi talem cauerit occaſionem dare.

¶Item ſi qui cum potuiſſet reſtituere ſemel, aut bis abſolutus, cum ſit: quia promiſit ſtatim ſe reſtituturum: iam tertiò in confeſſione ei promittenti reſtituere non fidit confeſſor, niſi rationabiles cauſas afferat de nouó, quare nō reſtituerit, & quæ ſimul probabile faciant eum iam verè ſtatim reſtiturum, quare ergo fidendum eſt de fragili alias, qui alias ex occaſione graui à ſe aſſumpta mortaliter lapſus eſt multoties, iam quòd etiam perſeuerante tali occaſione non labetur, niſi nouas cauſas habeat, quibus ſibi perſuadeat, quòd iam illa occaſio non erit ſibi de cætero cauſa peccandi.

¶Si ex tali quantitate vini, puta vna metreta oblata alicui debilis capitis experientia iam cœpta eſt ter, fuiſſe illum inebriatum, tunc illa trina ebrietas iam explorata eum non excuſaret: ſi occaſionem bibendi cum tanta quantitate non tolleret: quare ergo excuſabitur ab occaſione tollenda, is qui etiā alias memor fragilitatis propriæ inuiſens mulierem pluries peccauit cum ea: licet talis occaſio ſui ſtatus homines non faciat ſe rè ſemper peccare: niſi iſta ratione apparenti, & noua iam ex tali occaſione credat ſe non adiecturum peccare.

¶Duodecima propoſitio, ſi aliquis conſtantem ſe putat, & neceſſitas eundi, ad talem locum, vel ſocietatem vrget, illuc adire non erit peccatum. Si autem in hoc caſu, non vrgente neceſſitate, illuc accedat peccatum eſt in cautelæ, vt dictum eſt maius, vel minus iuxta conditiones ſingulares periculi, vndique penſatas, hæc eſt Caietan. vbi ſupra.

¶Decimatertia propoſitio, quando viſitantibus fœminas ex colloquijs cum illis habitis non inhoneſtis, nullo intercedente malo conſenſu, aut opere, ipſis nolentibus accidunt quædam carnis titillationes, & humiditates abſque pol-

lutione. Non propterea tales prohibendi ſunt fœminas honeſtas inuiſere, & colloquia non inhoneſta cum illis inire. Hæc eſt Metinæ in ſua ſummula. Et patet, quia hoc inter perſonas honeſtas, & ſpirituales, ſpiritualiaque pertractantes naturaliter ipſis nolentibus, ſolet accidere.

¶Decimaquarta propoſitio, ſi quis habet domi fœminam, qua cum ſemel, aut bis rem habuit, & iam conuerſus decernit non amplius cum illa peccare, & putar ita fieri poſſe: quia nouam cautelam intendit adhibere, ſcilicet in domo: quia ampla eſt, non manere ſolum cum ſola intra idem cubiculum, vel ſi aliam cautelã de nouo adhibeat, qua rationabiliter periculum ſe expellere putat: non eſt omnino neceſſarium, quòd in tali caſu illam repellat à domo.

*Victoria ſupr. 2. 2. D.Tho. in materia de deſperatione.

Hæc eſt Victoriæ * & eſt Pedracæ in ſua ſumma, qui tamen aiunt, quòd ſi periculum eſt imminens, & euidens: quia iam multoties cum illa lapſus eſt, tenetur eam repellere. Patet, quia hæc concluſio fundatur in hoc, quod periculum vbi ſubeſt probabiliter: propellendum eſt neceſſariò, aliàs non.

¶Decimaquinta propoſitio concubinarius, vel concubina nolens abijcere alterum, vel alteram: ſi eſt periculum recidiuæ non debet abſolui. Hæc eſt Syluest. * Et patet, quia talis non eſt contritus: quia vera pœnitentia non eſt ſine remotione cauſarum peccandi * ſed an ſit tale periculum recidiuæ arbitrio confeſſoris venit arbitrandum. At quid ſi arbitrio confeſſoris iam periculum recidiui abeſt, an adhuc ſit abijcienda concubina propter ſcandalum?

* Syluest. verb. concubinari°

* c. ſatisfactio. de pœnit. diſt. 3.

¶Pro hoc ſit decimaſexta propoſitio, quæ etiam eſt Syluestri loco citato, licet concubinarius ſit contritus de peccato, arbitrioque ſacerdotis iam abſit periculum recidiui: ſi tamen factum ſit notorium, vel violenta ſuſpicio de incontinenti propter ſcandalum non poteſt abſolui: niſi abijciat concubinam. Patet, quia vitare ſcandalum de iure naturali eſt, & diuino, ſed ſi iam emendatus ſit, abſitq; periculum, neque factum fuit notorium, vt poſſet ingenerare ſcandalum in vicinia, vel populo, tunc tenet Sũma Angelica indiſtinctè, quòd poſſit abſolui.

¶Pro hac verò difficultate diſſoluenda, ſtatuitur decimaſeptima concluſio etiam ſi factum non ſit ita notorium, quòd poſſet ingenerate ſcandalum in tota vicinia, vel in populo, ſi tamen ſcandalum ſit illatum vni, vel duobus, etiã ſi iam emendarus ſit, propter illud vitandum ſcandalum tenetur eam dimittere, & hoc niſi dictum ſcandalum auferatur. Hanc non aliter probat Syluester, quam remittendo ſe ad infra à ſe dicenda de ſcandalo, ſed probatur ex illo dicto Domini: quiſquis ſcandalizauerit vnum ex his, bonum eſt ei magis, ſi circundaretur mola aſinaria collo eius, & in mare mitteretur. Marc.

¶Cæterùm ne ſingula ſigillatim proſequamur præſertim, quo alibi latius dicenda veniunt: ſolum hic reliqua de occaſionibus quas fœminę ſolent dare ſub vno verbo præſtringentes dicimus. Primò, quòd ſecundùm Sotum mulier, quę nouit aliquem particularem ex eius aſpectu, ſi prodeat in publicum eſſe commouendum: quia fragilis eſt ille, licet hac ratione non teneatur perpetuò ſua libertate ſe priuare, tamen ſemel, aut bis poſſet gratia ſcandali fragili non inferendi, abſumere ab egreſſu domus etiam ad audiendam Miſſam de præcepto. Immò ſecundùm Metinam: ſi opus eſſet ſemel, aut bis prætermittere Miſſæ auditionem, quæ eſt de præcepto, teneretur prætermittere: quia præceptum charitatis de non ſcandalizando fragilem ſemel, aut bis, temperare poteſt obligationem de audienda Miſſa.

¶Secundò dicimus, ꝙ mulier, quę ſemel continendo ſe in domo ſcit ſe cunctaturam ruinam alicuius fragilis: quem ſcit ex ſuo aſpectu commouendum, tũc ſi ſui cauſa exeat eiuſq; aſpectui ſe pręſentet: videtur ſecundùm Nauarr. iam peccare mortaliter: quia videtur, ſi non deſiſtat, contemnere animam proximi. Huic accedit Metina magis prima ſecundæ præſertim ſi inſigniter ornatam illius conſpectui ſine cauſa ſe pręſentet. At quamuis omnes conueniant, ꝙ non ſe teneatur priuare illa libertate, niſi

ſemel,

ſemel, aut bis, idq; tunc ſine graui ſuo detrimento, Caiet. tamen in caſu de ornatu licentioſus ſe habet cum fœminis, Dicens, q ſicut ſuaptè natura pulchra non tenetur, nè ſua pulchritudine offendat fragilem ſe abſcondere: ita neq; mulier non tam pulchra tenetur abſtinere à cultu muliebri: dum non laſciuè ſe ornet propter fragiles. Et hoc ita eſt regulariter loquendo: ſed ſecus eſt ſemel in vno caſu particulari, vbi nulla ſubeſſet cauſa particularis ſe ornandi, ſi prætermittendo ornatam ſic vitaret fragilis alicuius caſum.

¶At verò, quia ſermones I vniuerſali minus proſunt quamuis multa quoque in particulari dixerimus ad corollaria Nauarri examinanda in particulari nobis veniendum eſt nunc.

CAPVT XXI.

Examinatio reſponſionũ quindecim quas ex quodam fundamento à ſe poſito intulit Nauarrus pro multis caſibus quotidianis ſcitu valde neceſſaria confeſſoribus circa obligationem tollendę occaſionis.

QVoniam Nauarrus ex ſua diffinitione peculiaré reſponſionem colligit, vt ipſe ait ad grauiſſimas, & quotidianas qu. ſtiones ſibi propoſitas. Et quia in parte à veritate ſuam diffinitionem deficere cómonſtrauimus, commonſtrandum nobis reſtat, quænam eius corollaria inde illata vera ſint, quænam verò à verò aberrét. Nollem tanto viro contraire, niſi munus, q hic aſſumpſi dicandi veritatem maximè, quæ ad reformationem animarum ſpectat, ſine coniuratione in verba alicuius moderni magiſtri, me ad id adigeret.

¶Igitur dicimus primò, q illud primum à Nauarro aſſertum, ſ. q abſolui poteſt pœnitens ab occaſione, quæ illũ fecit corruere, cauendi etiam ſi careat propoſito: quando in eo concurrunt hæ quatuor cõditiones, prima q pœniteat peccatorum ex illa occaſione commiſſorum, & ſecũda, quod ſit in firmo propoſito, nunquam redeundi ad ſimilia peccata, & tertia q firmum concipiat propoſitum ſemper cauendi adiuuãte Deo ne peccet ob eam occaſionẽ, cum in ea ſe inuenerit, & quarta conditio, q ſit aliqua notabilis cauſa non ſe abſtinendi ab ea occaſione, non eſt inquam vſquequaque verum in omni caſu: quia tanta poteſt eſſe fragilitas delinquentium, & tam explorata ex cõuictu præterito, & occaſio tam ad peccatum impellens, q nullus ſanè mẽtis concipiet ſpem emendæ, quia apparet ſe exponere tali occaſioni eſſe tẽtare Deum, vt ſi occaſio eſſet talis inueniendi ſe fragilem cum fragili, ſolum cum ſola, temporibus, & locis ſuſpectis in conclaue anguſto, etiam ſi aliqua notabilis cauſa ſe offerret ibi manendi, cũ cæteris conditionibus non excuſaret à tali nõ tollenda occaſione. *Igitur dictum hoc Nauarri, licet non in hoc caſu, vel ſimilibus, tamen in alijs habet locum, ſ. quando concurrentibus his quatuor conditionibus occaſio non eſſet adeo vehemens, neque perſonæ adeo procliues, & fragiles experientia multa præterita teſte, quod deſperandum eſſet de emenda. Vt in caſu Victoriæ & Pedracæ, ſcilicet, quando ſemel, aut bis peccauerat: quis cum fœmina à ſe retenta: ſed quia neque ipſe, nec ipſa erant tam perditæ conſcientiæ, aut tam fragiles quin ſtatim curauerint de adhibenda cautela, non erunt ſeparandi, ſimiliter neque illi, qui pluries peccauerunt, & tamen iam noua occurrit cauſa ſufficiens, qua creditur non eſſe peccaturos, etſi in eadem domo, ſicut antea permaneant, vt quia iam alter eorum duxit vxorẽ, quam multum deamat, quæ ipſum zelat, vel ſi iam illi mulieri ipſe compater effectus eſt, hac intentione, eius in baptiſmo tenens filium, ne deinde tentetur de tali crimine, quia reputat cum commatre iam facta coire eſſe crimen grauiſſimum, & in foro exteriori, magno ſupplicio dignum, vel ſi aliæ ſimiles ſint cauſæ perſuadentes cre-

*Ratio, quia quaſi pro violenta præſumptione copulę talis occaſio reputaretur. tit. de præſumpt. literis.

credulitatem emendæ, cætero, & ſi pluries peccauerint, abſoluendi ſunt cum illis quatuor conditionibus. Immo etiam in hoc caſu, ſi deſit cauſa vrgens ibi manendi. Nam in hoc caſu vera eſt ſententia Nauarri.

¶ At vero ad textum, quòd pro ſua diffinitione intellecta vniuerſaliter aſſert, dico cum Soto, quòd ſi tales matrimonio coniuncti alias impotentes, qui permittuntur ſimul habitare, vt fratres, obſcenis ſe tangerent tactibus venirent ſeparandi. Ad eius ſecundam rationem reſpondemus, quòd noſtra ſententia ſic intellecta non adeo rigoroſa eſt, neque adeo emungit, vt eliciat ſanguinem: qa ex noſtra ſententia ſequitur reformatio innumerarum conſcientiarum perditarum in continuis peccatis alias manentium: quia has occaſiones confeſſores ſibi non præſcindunt ſub prætextu cauſæ notabilis allegatæ ad ſic in eadē domo manendum, & ad talem ſocietatem conſeruandam, & familiaritatem, non relinquendam ſub ſpe emēdæ. Hæc eſt ruina animarum, has, confeſſores nō præſcindere fragilibus pœnitentibus occaſiones, cum D. Bernar auſus fuerit dicere non minus ex ſe, eſſe difficile, cum fœmina fragili fragilem nimis familiariter, & aſſiduè conuerſari, & non peccare, quam mortuum ſuſcitari. propterea etiam infernus dilatauit os ſuum, quando tot ſub prætextu emendæ toties, abſoluti a confeſſoribus: quia occaſiones non abſtulerunt in concubinatu perpetuò, diſſimulato tamen permanſerunt. Igitur, quamuis rigidus, non debeat eſſe confeſſor, vbi Dominus tam pius, & largus eſt, ſit tamen confeſſor fidelis, & prudens, ita vt diſſimulatione crudeli animas non perdat: neque in ſuis peccatis, & occaſionibus ablactet, & ſimul bene diſpoſitos, tollenteſque occaſiones, non abijciat, immo abſoluat, ſi opus fuerit ſeptuagies ſepties. Infundat oleum cōſolationis, ſed vinum repræhenſionis applicare meminerit.

¶ Ad tertiam rationem in contra Nauarri dicitur, quod licet magis peccatum, quam occaſiones peccati cauere debeamus: tamen, quia vitare probabile peccādi mortaliter periculum ſub mortali tenemur; vt dixit Caiet. ita etiam, quando occaſiones tā vehementes ſunt, quod hoc periculum probabile ingenerant, & ipſe ſub mortali vitandæ ſunt, & hoc nemini eſt dubium: quia nulla videtur magis excuſans cauſa ab exponendo ſe occaſioni, & periculo peccādi mortaliter: quam adire ad conuertendam proſtitutam fœminam: quam certò ſcit prædicator, ſi eam adeat, & alloquatur, a ſe fore conuertendam, & tamen caſu quo iſte, prædicator ex ſua fragilitate noſſet, ſe periculo probabili peccandi mortaliter cum ea, ſi eam adeat ſe exponere: quidquid dicat Sotus, D. Tho. cui magis credendum eſt * inſinuat tunc illum prædicatorem, ſi ex prædicta cauſa, tali periculo ſe exponeret, valde eſſe vituperandum: quia ſic D. Thom. ibi in forma ait, quicunque non cauet pericula, videtur contemnere id cuius detrimentum pericula inducere poſſunt, & ideo, quod aliquis propter ſpiritualia, periculis ſpiritualibus ſe exponat eſt valde vituperandum: quamuis ſit laudabile, quòd aliquis periculis corporalibus ſe exponat propter ſpiritualia.

* Quodlib. 3. ar. 9. in ſolu. ad 3.

¶ Ex quo infero, quòd ſi aliquis confeſſarius expertus iam eſſet non dico ſe pollui ſolum inter confeſſiones fœminarum audiendas, ſed ſe pollui voluntariè, & cum conſenſu in talem delectationē, vel pollutionem, vel fœminas, neq; probabiliter concipit iam non ſpem emendæ: quia reluctatur experientia præteritorum conſenſuum; & ſua fragilitatis propriæ conſcientiæ, tenetur ad iſtam occaſionem deſerendam dum iam ſe muniuit orationibus proprijs, & alienis, & alijs remedijs, & videt ſe ſtatim cadere: neque ſubſiſtere. Huius ſententiæ videtur fuiſſe Caietan. ſupra propoſitione 10. & 9. quia quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Et quia veriſimile eſt, quod tam fragilis confeſſarius non multum profuturus ſit animabus, & eſto proficeret, ſicut aliquando contingit, tamen currit ratio Diui Thom. ſcilicet, quòd valdè vituperandum eſt ſe exponere periculo ſpirituali peccandi mortaliter pro conuerſione ſpirituali harum fœminarum, quas alius

confeſ-

confeſſor non fragilis poteſt audire, & quia mulier, quæ nouit confeſſarium ex confeſſione ſuarum turpitudinum fore ſolicitandum excuſatur à confeſſione illarum coram illo ſi non ſit alius. Ergo multo magis confeſſor fragilis talis debet ſibi cauere, ne tales confeſſiones audiat.

¶ Ad quartam rationem Nauarr. in contra, ſcilicet, quia non opus eſt, credere, nunquam in poſterum ſe peccaturos, reſpondetur, quod tranſeat hoc: ſed tamen opus eſt, ne probabili periculo peccandi mortaliter ſe exponant, ac per conſequens opus eſt occaſiones hoc ſecum afferentes periculum, deponendi habere propoſitum.

¶ Iam ad corollarium, quod infert de licite abſoluendis iuuenibus cum fœminis quibus cum verſantur peccantibus ſæpius, etiam ſi tollendi tales occaſiones propoſito careant plura eſſent dicenda, niſi antea ſupra ea dixiſſemus, quibus hoc Nauarri corollarium confutauimus.

¶ Tertia eius reſponſio, ſcilicet, quod non poteſt abſolui miles, qui ad bellum, quod credit iniuſtum vult redire, neq; qui ad officium vſurarum, aut cambiorum vſurariorum vult redire, aut contractuum iniuſtorum, & alia ſimilia, quæ ſine peccato mortali exerceri non poſſunt, certa eſt, & iuxta mentem D. Thom. quia ſunt occaſiones propinquæ, & in ſe mortales. (2.2.q.169 art.2.ad 4) De 4. reſpon. vbi reſpondet ad quæſtionem de concubinarijs, vbi citat Syluestr. verbo concubinatus dictum eſt ſupra 15. & 16. propoſitione.

¶ Ad quintam Nauarri reſpon. quoad eius primam partem, quod non poſſunt abſolui concubinarij, quantumuis occulti regulariter, quia confeſſarius, vel pœnitens debet credere, quod nunquam aut raro, ſi ſimul viuant omittent peccare mortaliter voluntate verbis, vel opere, bene ait Nauar. ſed quo ad ſecundam, quam adiungit partem, ſcilicet, quod aliquando poterunt abſolui concurrentibus quatuor prædictis iam hoc non eſſe, vſquequaque verum oſtendimus ſupra vbi iſtam regulam examinauimus Nauarri, an hæ quatuor conditiones ſolum concurrere ſufficiant, vt vbi concurrerint, ſine propoſito cauendi occaſiones, quis poſſit abſolui.

¶ Ad ſextam reſponſionem vbi Nauarrus reſpondit, quod non potuit abſolui, quædam concubina nolens omittere voluntatem viſitandi ſuum concubinum ægrotantem, & tenendi, aut porrigendi ipſi candelam in agone mortis, ſi ſciebatur eſſe eius concubina: dicimus ſane eſſe dictum, quia iſta occaſio eſt in ſe peccatum ob ſcandalum, quod dat, ſed id, quod ſubiungit Nauar. ibi dicens, imo etiam ſi neſciebatur eſſe concubina non poteſt abſolui, niſi concurrant quatuor conditiones prædictæ, quas omnes quatuor conditiones, inquit Nauar. ego non crederem concurrere, niſi illa conciperet propoſitum ad hortandi eum ſaltem generaliter, & ſincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum, vt eorum memoria per præſentiam renouata ſit potius theriaca, quàm aconitum, hic Nauarrum ſatis bene fuiſſe loquutum dicimus propter eius rationem, nam tunc, quia ceſſat ratio prohibitionis, ceſſaret quoque, & prohibitio. * (* ca. cum ceſſante, de appellationibus.)

¶ At illam 6. Nauarri reſponſionem, vbi ait, quod confeſſarius poteſt iuſte abſoluere illam hoſpitam, quę hoſpites excipit, & quoties certum quendam excepit, habet rem occultę cum illo modo ſtatuat, & polliceatur non recepturum eum. Et hoc quidem ſanè dictum eſt à Nauarro, ſed caute legendum eſt, quod ſtatim quaſi per correctionem ſubijcit ſic dicens, immo poſſit eam abſoluere, ſine propoſito non recipiendi eum, accedentem ad confeſſionem, quando abſq; magno ſcandalo, & detrimento, non poſſet eum ab hoſpitio prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquam ſe ſolum cum eo ſolo, in aliquo cubiculo, ſeparato verſaturam, & dicturam ſe ei ex animo ſe pœnituiſſe, & iam confeſſam fuiſſe, quia & ſi huius reſponſionis pars vera quoque eſſe videatur, tamen non ſufficiens eſt adj remedium, ſi iam omnes has conditiones in animo ſuo ſtatuerat obſeruare illa hoſpita, & tamen vis amoris ſic eam tranſuerſam egit, vt experimeto didicerit vim amo-

ris erga hoſpitem non ſciuiſſe illas conditiones obſeruare, quia ad introitum eius ſtatim irruit in libidinoſos amplexus eius, tunc enim non eſt abſoluenda, quia iam potius tenetur conſulere ſaluti animæ ſuæ, quam detrimento, aut ſcandalo ex eiectione hoſpitis ſucceſſuro, quia ſecundum regulam Diui Hieronymi citius ſcandalum oriri permittitur, quam veritas vitæ deſeratur.

CAP. XXII.

Hic examinatur reſponſio octaua vſque ad nonam.

AD octauam reſponſionẽ, ait, quod poſſunt abſolui ſine ſeparatione cognatę, ancillę, ac famulę, quæ rem habuere cum ſuis conſanguineis, quam uis, & heris, in quorum domo degunt concurrentibus quatuor ſcilicet, pœnitudine peccatorum, Secundo propoſito vitandi eam culpã, Tertiò propoſito et dum ſe innenerint in occaſione non peccandi ex ea, quartò exiſtente, & concurrente quoque cauſa notabili ob quam ſine magno incommodo hoſpitium negari non poteſt.

¶Eſt tamen quæſtio notabilis, inquit Nauarrus, an poterunt abſolui iterum prædictæ perſonæ abſque ſeparatione ſi reciderint, & videtur nobis poſſe, concurrentibus illis quatuor conditionibus, & idem dicendum reor de tertia, & quarta vice, quia non ſolum ſemel, aut ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties eſt parcendum, & quia quotidie inquit abſoluimus multos, qui quotannis reci-
Matt. 18. dunt, & quia recidere non eſt neceſſa-
Luc. 17. rium argumentum ad iudicandum pœnitentiam præſentem, vel præteritam non fuiſſe aut non eſſe veram, quod pro
* Gratianus in c. quamuis. de pœnit diſtinct. bat Gratianus * Hæc Nauarrus, quia poteſt hæc reſponſio cauſa eſſe laxioris cuiuſdam licentiæ tum confeſſariis audacibus ad indignos abſoluendum: tum pœnitentibus ad in eiſdem peccatis diu permanendum, & quia non eſt vſquequaque tuta ſententia: ideo maiori examine, & diſcuſſione eget.

¶At verò præmittimus primo antequam noſtram ſententiam proferamus, ſuper hoc, hæc notabilia, & primum, quod inter occaſiones peccandi etiam graues, aliæ ſunt magis voluntariæ aſſumptæ licet ex cauſa neceſſaria, vt videtur; & quarum abdicatio magis eſt in noſtra electione, & facultate. Quemadmodum inter perſonas liberas, & quæ ſunt ſui iuris, neque ſunt ſub alterius poteſtate contingit, vt liberiores ſint ad permutãdum hoſpitia, periculoſa ſi ſint animabus earum.

¶At aliarum perſonarum, quæ non ſunt ſui iuris, vt filiarum non emancipatarum, vxorum, ſeruorum, & ancillarũ electio non eſt: neque eis eſt tam integrum ſtatim, vt ſentiunt periculum intra domum paternam, aut mariti, aut dominorum inde fugere, aut inde profugare occaſionatos, aut periculoſos hoſpites, quia compelluntur ad manendũ neque eis adhiberur fides aliquando etiam ſi petulantiam hoſpitum, reuelauerint neque inueniunt tollendi occaſionẽ remedium, hoc documentum ſubnotauit Caie. ſuper illud, ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te.

¶Secundum notabile ſit, quod ordo charitatis eſt, vt velit quis proximo bonũ conſcientiæ, & famę; & in his magis velit bonũ conſcientię, quã vtrumque ha- * Quodli.
beri non poteſt: Iſtud notamentum eſt, 11.ar. 12.
Diu. Thom. * ex quo certè colligitur, quod confeſſarius in confeſſione tenetur conſulere, & conſcientiæ pœnitentis, & famæ eius: tamen quando vtrumquę haberi non poteſt, eſt ordo charitatis, vt magis procuret bonum ſalutis animæ pœnitentis, quam proſpiciat honori, & famæ eius.

¶Tertium notabile ſit, quod iniqua eſt compenſatio, ſi vt quis tollat ſcandalum aliorum, ipſe ſibi paret probabile ſcandalum, & ruinam non vitando occaſiones, ſcandalum hoc ſibi ingerentes.
* Hæc ſententia colligitur ex Caietano ſup. Matt. * Euenire enim non poteſt, vt illud abſcindendum ſit, quod eſt neceſſarium ad ſalutem. Si igitur neceſſarium eſt ad ſalutem cauere periculum, & occaſionem probabilẽ peccati mortalis, non eſt iſtud

me-

cap.5. vbi ait, quod abſq; perplexitate ſunt diuina pręcepta.

medium proiiciendum propter ſcandalum vitandum aliorum, qui interdum ferè ex nulla cauſa ſcandalizantur. Patet ex eo, quod D. Auguſtinus fertur dixiſſe, iniquam eſſe compenſationem ſi, vt quis conuertat infidelē, ipſe ſe fingat infidelem; ſicut iniqua eſt excuſatio illarum mulierum, quę cum ſolæ inuentæ ſint domi, & impetitæ à viris petulantibus ſubito introeuntibus, cum ſe defendere non potuiſſe allegent, nō clamaſſe ad vicinos, qui ſtatim venientes prohiberent auſum nefarium, aiūt ea ratione ne diffamarentur, aut ſcandalum oriretur. Idcirco tandem in coitum nefarium conſenſiſſe. Hoc aiunt nolentes intelligere, vt bene agerent, ſibi qualem gloriam ęternam peperiſſent, ſi veluti altera Suſanna etiam appręhenſę non conſenſiſſent. Sed clamaſſent, tantum abeſt, vt ipſa fœmina ſcandalum generaret ex clamore, & reſiſtentia, vt potius omnes poſtea tam laudabilis repulſæ cōſcios egregio exemplo ędificaret ſicut totam Eccleſiam Dei ſuo clamore, & reſiſtentia ædificat nūc Suſana ſancta. His pręmiſſis dicitur primo ad octauam reſponſionem Nauarri, quod illa poteſt habere locum in perſonis, quæ quia non ſunt ſui iuris * non eſt in eorum poteſtate ſitū, occaſiones has vitare interdum, circa hoſpites neceſſario eadem domo receptos, eum conditionibus illis quatuor Nauarri poterint abſolui, dum proponant in eodem conclaui domus non ſe inuenire ſolos, & quod etiam recidentes poſt primam abſolutionem, etiam tertia, & quarta vice concurrentibus illis quatuor, conditionibus iſti poſſint abſolui, non eſt dictum exorbitans à ratione maximè cum limitationibus ibi adiectis à Nauarro ſic dicente; Veruntamen ſi ego eſſem confeſſarius non abſoluerem eas perſonas ſi cernerē, quod vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitiſſet, neq; ſi circunſtantiæ infirmitatis puſillanimitatis, & ingens propenſio earum ad peccatū, & diffidentia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis, mihi perſuaderent, quod niſi ſeparentur, nulla ſequetur emēdatio, & cum limitatione poſtrema, ſ. q. caſū quo concepta ſpe de emendatione, iſtę perſonę, quæ nō ſint ſui iuris, eſſent abſoluēdę ante abſolutionem iuberentur, vt forti animo, & Chriſtiano dicerent perſonis, quibuſcum degūt, & peccant ſibi denegari abſolutionem, niſi ſeparentur, vehementerq; obſecrare per Deum, vt ineāt rationem, qua ab ipſis honeſtè ſeparentur alioquin ſe confeſſario obedituras, quo peracto abſoluerem eas concurrentibus illis quatuor, & poſtea, quamuis non conſequeretur ſeparatio, quia non eſt in manu earum, & ſi ſequeretur notabilis emendatio iterū eas abſoluerem, ſpe maioris correctionis futuræ ait, Nauarrus, & bene. Patet, hoc quia ſi rationes Nauarri aliquid probant hunc duntaxat caſum cum his limitationibus, & reſtrictum ad perſonas, quæ nō ſunt ſui iuris probant. Et patet, quia licet poſſint iſtæ perſonæ abſolutè vitare perplexitatem, etiam ſtantibus his occaſionibus non peccando, ſed certè aliquomodo perplexę eſſent: ſi viderent ſe ad confeſſionem dignam abſolutione quotannis faciendam teneri, & ex alia parte illis abſolutionem negari, quia non vitant occaſiones quas moraliter loquendo, quaſi impoſſibile videtur eas poſſe vitare, quia cùm non ſint ſui iuris coguntur in eadem domo manere. Cum igitur pręcepta Domini ſuauia ſint his concurrentibus non eſt deneganda abſolutio. Et adhuc probatur ſatis apparenti ratione, quia licet, vt præfatiſſumus vitare occaſionem probabilem peccandi mortaliter, ſicut vitandi tale periculum, pręceptum Domini ſit iuxta illud, ſi oculus tuus ſcādalizat te:* cum ergo has vitare occaſiones ſub electione harum perſonarum nō ſit, quia ſui iuris non ſunt, nō videtur tam arctè præceptum eas tollendi aſtringere, cum ad hoc impotentes ſint. Si tamen ſpes abeſſet emendationis, & quadam incuria circa hoc obſurdeſcerent, quia iam prorſus negligentiæ conuincerentur, non eſſent abſoluendæ, quia vt dictum eſt potius conſulendum eſt, conſcientię, quam honori. Et quia illa ſeparatio non eſt abſolutè impoſſibilis, ad eam faciendam, illis omnino nitendum eſſet. Sicut licet neceſſario eſt, alicui in domo ſua manere: ſi tam incēdium,

*Sui iuris non ſunt ſerui ancillæ filii, & filię ſub patria poteſtate non emācipatę.

* Acute pręceptū hoc oportet intelligamus in his rebus ſcandalizantibus quarū abdicatio ſub noſtra eſt electione. Caiet.

dium, aut periculum mortis pateretur: inde vijs omnibus, vel perfugam inde receſſum ſibi pararet: ſic in præſentiarũ dum res nihilo melius ſe haberet, aut in pęius abiret, aut notabilis peccandi interueniret exceſſus, qui ſpem emendæ intercideret.

¶Secundò dicimus ad reſponſionem hanc octauam, quod illa in alijs perſonis, quę quia ſunt ſui iuris, non habet locum, ſcilicet, quod quia notabilis cauſa occurrit, ob quam ſine magno incommodo hoſpitium negari non poteſt, ſtantib. alijs tribus conditionibus, tales perſonæ liberæ, & ſui iuris, abſoluendę ſint: etiam ſi occaſiones experiẽtia ſibi teſte parentes ſibi periculum probabille peccandi mortaliter, non vitent, quia iam ſupra vndecima propoſitione, quam cõfecimus ex doctrina Caieta. verbo periculum probatum reliquimus, quod poſt quam hi liberiores ſunt ad vitandas has occaſiones ſatis eſt, vt eas teneantur vitare, quod experiẽtia teſte, vt inquit ibi Caieta. didicerint ſe non ſubſiſtere, ſed ſtatim, aut quaſi ſtatim cadere, niſi vt dictum eſt talis ſe obtulerit de nouo cauſa, ꝙ etiam ſtante tali occaſione, periculum probabile cadendi videatur ceſſare.

*Vide ibi rationes huius & cauſas in probatione illius 11. propoſitionis.

* Nam cauſas excuſantes a tollenda occaſione manendi in eadem domo dicimus eſſe, ꝙ ipſa iam quia laborat graui infirmitate, tentatio ceſſauit, vel quia ipſe vxorem ducens exoſam habet ancillam, quam prius deamabat, vel quia iam cuſtodia, & cõcluſio in eadem domo arctior tali fœminæ eſt præſtituta, ita, vt ceſſare videatur iam aditus ad peccatum, & alię ſimiles cauſæ ſufficientes ad remouendum peccatum etiam permanente occaſione habitationis in eadem domo, licet ſi iſti tantum ſemel, aut bis rem habuiſſent nec tam fragiles eſſent ad malum nec tam effręnatæ conſcientiæ quinimmo timoratæ, quia ſtatim cõpuncti de peccato, tulerunt occaſionem ne manerent ſoli conclaui noctu, quæ fuerat occaſio ruendi, præſtiteruntque emendam in reliquo tempore anni, etiã ſi in eadem domo maneant, nõ ſunt propterea ab abſolutione arcendi.

¶Cæterum neque eos à vitanda occaſione excuſandos cenſeo qui experientia teſte, & ſuæ fragilitatis conſcij experti ſunt in his occaſionibus non ſubſiſtere. Sed ſtatim, aut quaſi ſtatim cadere etiã ſi allegent pro ſe alijs ex ſeparatione oriturum ſcandalum cum famæ iactura, quia cum ſint ſui iuris ad vitandum talem occaſionem ſibi imputent. Quia vt ait, Sotus potius tenetur quamdiu quis non amouet occaſiones peccandi, conſulere conſcientiæ, quam famæ.

¶Sed ad illud, quod allegatur de ſcandalo oriundo ex ſeparatione iam ex tertio notabili eſt concluſum, ꝙ iniqua eſt compẽſatio cum periculo probabili ſcãdali, & ruina propria velle ſcandalum aliorum vitare: ſi aliquod ſequeretur ex ſeparatione. Et ad probationem Nauarri in contra reſpondetur, quod verum eſt, quod ſeptuagies ſepties eſt parcendum, & abſoluendi ſunt, qui peccarunt dum tamen non ponant obicem, volendo permanere in occaſione pariẽte periculum probabile peccati mortalis, propoſito carentis eam vitandi. Ad ſecundam eius propoſitionem dicimus, quod non negamus recidiuum non eſſe ſufficiens argumentum, neque conuincens retroactam pœnitentiam non fuiſſe veram. Sed non propterea, quia recidit ſed quia vult manere in occaſione probabili peccandi mortaliter, talis indignus efficitur abſolutione.

CAP. XXIIII.

Hic proſequitur author examinationem reſponſionum Nauarri à 9. vſque ad decimã tertiam excluſiuè.

AD nonam reſponſionem Nauarri, vbi ait idem dicẽdum eſt de eo, qui occultè rẽ, aut impudicos tactus habet cũ aliqua cõſanguinea, aut alia ſibi amica ĩ alia domo degente, poſſe talem abſolui ſine propoſito nunquam ingrediendi in eam: dum proponeret ſe nunquam ſolũ cum illa ſola ſine maxima cauſa verſaturum, & vt admonet eam ſe pœnitere peccati cum ea commiſſi, & confeſſum ſe

ſe eſſe, & rogaret eam, vt idem faceret. Et quòd certo deſperet iam de reditu ad peccatum cum illo, aut de conuerſatione habenda cum ea in aliqua ſecretiori parte: dico, q; iſtã reſponſio poſſet tolerari caſu quo, quia antea non tã fragiles fuerunt, neque tam effrenatè peccauerunt, neque ſe vident tam propenſos ad ruinam, ideo putant probabiliter ſic periculum probabile peccãdi nõ manere: nec manſurum inter eos, ſi iſtã cautelam obſeruent non ſe ponendi, cum ea in loco ſecreto. Sed ſi poſt hanc proteſtationem ei factam, iſtam cautelam, poſtquã ingreditur ad eam, non ſeruat, quia ſtatim ſe recipiens cum illa in loco ſecretiori irruit in amplexus, & tactus impudicos, & in copulam tanquam ęquus effrenis, non eſt abſoluendus, etiam ſi maxima cauſa ſubſit illic ingrediẽdi: niſi vitet ingreſſum. Quia nihil magis neceſſarium poteſt ſignificari, quàm illud, q; ſignificatur per oculum, aut manum, & tamen dicit Dominus & pręcipit; Si oculus tuus, aut manus ſcandalizat te, * proijce abs te. Quod propter tales cauſas etiã apparentes eſſe neceſſarias, quas iubet vitari, dum ſunt cauſę ruinæ, dixiſſe Dominum putato, vt interpretatur Caietan. ſuper illud Matth. 5. Si oculus tuus, &c.

* id eſt, ſit tibi occaſio ruinæ animæ.

¶ Ad decimam reſponſionem Nauarri dicentis, quòd non poteſt abſolui aulicus, qui de more curiæ regiæ mẽſę aſſiſtens adeo blandè colloquebatur cum quadam nobili eidem menſæ aſſiſtenti, vt non ſolum ſe oblectaret ſermone, & cogitationibus ſordidis: ſed etiam turpi ſe pollutione fœdaret niſi ſtatuat nunquam in poſterum, ſic verſaturum cum illa. Etiam ſi verſaretur animo ducendi eam vxorem, & pares ad id eſſent. Quia illa occaſio loquendi tam blandè cum illa, & laſciuè occaſio eſt propinqua illius ruinę, & in ſe eſt mala. Imò inquit Nauarrus vt abſolui poſſit non ſolum neceſſe eſt ſtatuat ſe non conuerſaturum cum illa illo modo illicito, ſed neque ẽt alio modo ex ſe licito, ex quo crederet prę ſua fragilitate, & amore erga illam magno pertrahendũ eſſe ſemper ad peccandum, dicimus, q; hæc reſponſio legitima eſt neque aliqua cenſura notanda, niſi tantum quo ad id, quod ait, per illã particulam, ſcilicet, niſi talis modus conuerſandi cum ea, eum ad peccãdũ quaſi ſemper induceret quoties cũ ea ſic verſaretur, quia ſemper Nauarrus eſt in eadem ſalebra ſcilicet, q; occaſio, quæ de ſe non eſt peccatum, vt obliget ad ſui expulſionem, & vitationem, neceſſe eſt, q; ſemper, aut quaſi ſemper inducat ad peccandum mortaliter ea vtentem. Quia hoc falſum eſſe probauimus, dum retro ex Caietan. & alijs rationib. adductis in 11. propoſitione probauimus ſatis eſſe, & ſi non quaſi ſemper ad id induxerit, q; toties induxerit ad peccandum, q; ſimul ſtante experientia proprię fragilitatis exiſtimet, q; probabile ſibi periculũ paratur, niſi talem occaſionem euitet. Neque ſanè extimabit pęnitens, qui extimabit ſolum hoc periculum ex pertractatione ad peccatum continuata ſemper generari, & non etiam ex occaſione, qua ſe videt ſemel, atque iterum prę fragilitate in peccatum deturbatum.

¶ Dicimus inſuper illud, quod adiicit Nauarrus rectè eſſe adiectum, dum ait id etiam eſſe dicendum de puellis nobilibus reginarum menſis aſtantibus, & de adoleſcentibus, & adoleſcentulabus nobilium, & ruſticorum qui in aliquibus partibus conueniunt, & mutuo ſe miſcent, & contingunt dum choreę ducuntur, & alia ſpectacula fiunt: illi in illarũ gremiis recumbunt fingentes id facere, quo ille capita illorum vermiculis purgent interdum impudice ſeſe tangentes & amplectentes, * & facientes id genus alia digniſſima, quæ in concionibus reprehendantur.

* Hæc occaſio niſi vitetur, quia propinqua eſt & iſ ſe mala nõ ſunt abſoluendi, quod ſanè eſt dictum.

¶ Ad 11. reſponſionem Nauarri, vbi ait, quòd concurrentibus quatuor prędictis conditionibus poſſunt abſolui, qui ſunt in facie Eccleſię coniugati, & non valet matrimonium inter eos propter aliquod impedimentum occultum, expectantq; diſpenſationem, vt denuò contrahant, & ex ſeparatione ſequeretur notabile incommodum, reſpondetur, q; ſi hoc contingat in caſu quo admiſimus ſuam diffinitionem de quatuor cõditionibus concurrentibus, ſcilicet, caſu quo ad petitionem alterius, alter ab eccleſia cõpellitur manere, quia non poteſt probare

bare impedimentũ, quia iã velut in nõ ſui
iuris eſſe cenſetur cũ limitationibus ibi
a me poſitis poterit abſolui. Si autẽ pro-
babile periculum ſit inter eos peccandi
ex fragilitate magna ſibi nota, non ſunt
abſoluendi prę ſertim ipſe qui facilius
poſſet fingere neceſſarium iter, & abſen
tiam a domo, ſic neque ipſa niſi compel
leretur inuita manere cum illo in eadẽ
domo, & eſſet aliqua ſpes emendę.

¶ Ad 12. reſponſionem Nauarri dicẽ-
tis, ꝙ etiam poteſt abſolui, qui ob eſum
calidarum rerum incidit in adeò graues
carnis tentationes, quæ impulerunt ad
conſentiendum pollutioni, aut fornica-
tioni ſine propoſito nunquam in poſte-
rum ſic edendi; cõcurrentibus quatuor
prædictis conditionibus, imò etiam ſi
deſit tertia, id eſt, etiam ſi non ſit neceſ-
ſitas, aut cauſa comedẽdi talia, dummo-
do non comedat ea in illos fines malos
ſe polluendi aut copulam habendi cum
nõ ſua, rectè dixiſſe Nauarrum dicimus
non propter ſuam rationem, ſed quia ſe
cundum Caieta. & Victor. non tenetur
iſtam cauſam vitare, neque iſta liberta-
te ſe priuare edendi cibos non prohibi-
tos per Eccleſiam. Quia omnis creatura
bona eſt, ſi cum gratiarum actione ſu-
matur, & quia impulſus ex tali eſu cali-
darum rerum proueniens, dum videtur
parere periculum conſentiendi, per alia
remedia maceratiua carnis, per diſcipli-

*Sotus in 4. ait, ꝙ qui tentation. carnis diuexari ſolet tenetur ſe præcationibus, & aliis remediis aduerſus illas coarmare & nonnũquam corpus macerare.

nam, aſſumptionem cilicij ſedari poteſt
* vnde tanta poteſt ingruere neceſſitas,
& tanta eſſe negligentia, vt talis negli-
gentia ſit mortalis, ideo dico ſi alijs ten-
tatis remediis nullum remedium inue-
niret, & hoc ſolum remedium præſen-
taneum inueniret ad non conſentiendũ
pollutionibus ex eſu talium ciborum ex
ceſſiuè, & extraordinariè calidorum fre
quenter prouenientibus, quod tenere-
tur fortè ab illis abſtinere. Quia ſi tene-
retur in iſto caſu macerare carnem, vt
illos motus, & conſenſus coerceret, poſt
quam neque maceratio carnis, neque a-
liud remedium inuenitur prodeſſe: vide
tur, quod ſucciſio cauſæ, quæ minus
eſt, quam maceratio carnis, aſſumenda
ſit, tanquam præſentaneum remedium.
Quia qui tenetur extinguere flammã,
ſi non poteſt aliundè extinguere, nec a-
lia via, tenetur extinguere hac via, nem
pè ſubtrahendo ligna.

C A P. XXIIII.

De prædicta examinatione ad 13. reſponſionem.

AD decimamtertiam reſpon
ſionem, vbi ait, quod etiam
poteſt abſolui concurrenti-
bus quatuor prædictis con-
ditionibus, qui ob ſermonẽ,
choream, vel amplexum alterius iuxta
honeſtam patriæ conſuetudinem ſæpè
per delectationem moroſam, & volunta
tem deprauatam peccauit abſque pro-
poſito nunquã ea occaſione vtendi: imò
ait ſe credere, ꝙ hic etiam ſi deſit. 4. con
ditio, id eſt, etiam ſi nulla ſit cauſa ea oc
caſione vtendi, poteſt abſolui. Quia hæc
occaſio non eſt ex his, quæ ſunt morti-
ferę, neque ex his, quæ ferè ſemper ad
peccandum mortiferè inducunt. Reſpon
demus amplam hic dare Nauarr. licen-
tiam. Quia imprimis loquendo de cho-
reis, nec Caiet. nec Syluef. auſi ſunt tam
licentioſè loqui, neque alii doctores. Nã
Caiet. verbo chorea ait, ꝙ licet choreas
ducere ex ſuo genere non ſit peccatum:
tamen ex periculo prouocationis ad libi
dinem vnuſquiſque ſeipſum menſuret,
& videat ſi exponit ſe periculo, quia ſi
ex qualitate perſonæ periculum inde ali
cui imminet, prouideat ſibi. Sicut debet
cauere ſibi ab aſpectu mulieris, ſi ex aſ-
pectu, cognoſcit ſibi imminere pericu-
lum: ita Caiet. igitur ſanior eſt iſta do-
ctrina Caietani docentis ſibi debere ca-
uere periculum, quàm Nauarri dicen-
tis, ꝙ niſi quaſi ſuperinde inducatur pę-
nitens ad mortale non tenetur cauere.
¶ Item Sylueſter verbo chorea docet di
cens, qui probabiliter ex choreis inde
ſibi vel alteri periculum timet operis,
vel cogitatus mortalis: mortaliter pec-
cat, niſi deſiſtat, quia qui amat pericu-
lum, peribit in illo. Eccle. 3. Quid cla-
rius contra Nauarrum? aut quis credet
Nauarro dicenti prout inſinuat, ꝙ nun-
quam imminet illud probabile, & ne-
ceſſariò vitandũ periculum: niſi quando
ſe vi-

ſe viderit, inde iam quaſi ſemper pertractum ad peccatum. Quaſi conſcientia propriæ fragilitatis cum aliquibus lapſibus inde ſibi accidentibus, non ſufficiat ad id periculi probabiliter timendum, licet non quaſi ſemper inde fuerit lapſus. Imò quod peius eſt, ait Nauarrus etiam ſi ſæpè per delectationem moroſam, voluntatemq́; deprauatam peccauerit in choreis, eſt abſoluendus etiã ſi eas non euitet, quæ eſt doctrina noua a ſe excogitata, quare non poteſt non eſſe nociua adoleſcentibus fragilibus, & effrenibus anhælantibus ad choreas, maximè cum Syluester ibi dicat, quod ſecundum Roderic. ducens choreas ex conſuetudine, mortaliter peccat. * Nec ſatisfacit pro hac noua opinione Nauarri illud axioma commune, ſcilicet, quod iudicium ferendum eſt de rebus ſecundum quod in plurimum contingit, quaſi hinc velit inferre, quod non eſt ferendum iudicium de aliquo, quod in choreis cadet niſi quaſi ſemper ceciderit, Quia in ipſum retorquetur axioma. Quia fragilis eſt, qui oblatã occaſione ſæpius cadit, & quia ſecundum Ariſtote, qualis vnuſquiſque eſt, talis ſibi finis eſſe videtur, & actus actiuorum in agente diſpoſito, ſed adoleſcens, qui quia fragilis ſæpè cecidit diſpoſitus eſſe videtur ad ruinam; ergo probabiliter credendum eſt, quod niſi caueat occaſionem corruet. Sicut probabile eſt de auaro, qui aliquoties ex ſua auaritia ſurripuit aliena, quod inuitatus ſi fuerit ſub vſuris mutuare, quod libenter faciet; licet non quaſi ſemper, vt ait Nauarrus fecerit.

* Hoc ſic vult intelligi Syluester, quia in talibus choreis ſemper aut quaſi ſemper aliqua de prædictis circunſtãtiis malis mortalib. reperitur.

¶Sed ad illud, quod ſuperaddit Nauarrus, quòd abſoluendus eſt, etiam qui ob amplexum alterius iuxta honeſtam conſuetudinem patriæ ſæpè moroſe delectatus eſt, etiam ſi careat propoſito cauendi hoc amplexus, dicitur etiam non eſſe exactè dictum. Fateor Thomiſtæ, bene concedant, quod mulier carens periculo, & malo animo ex parte ſua, in publico poteſt ſuſtinere amplexus hos aſſuetos alicuius, iuxta honeſtam conſuetudinem patriæ, etiam ſi iã depræhenderit ſe in publico amplexantis animum erga ſe inhoneſtum, quia cum ipſa ſit ex ſe immunis a mala intentione, non tenetur in publico prodere malam intentionem alterius ſe ſubtrahendo ab amplexu aſſueto. Sicut neque Dominus prodidit Iudam, & ne ſcandalizet ſic ſubterfugiendo præſentes, qui aliquid mali fortè inde ſuſpicabuntur; ſed tamen in ſecreto tenentur eos amplexus in hoc caſu vitare. Nullus tamen ſenſatus Thomiſta, aut quiuis alius doctor excuſabit fragilem, qui ſæpè moroſe delectatus eſt iuxta morem patriæ amplexando fœminam: ſi ab his amplexibus vtpotè generantib. graue, & probabile periculum non abſtineat.

CAPVT XXV.

Proſequutio examinis circa dictas quindecim Nauarri reſponſiones, à decimaquarta vſque ad decimamquintam, an iuratores ſint abſoluendi, vel non abſtinentes audiẽdi

AD decimãquartã reſponſionem Nauarri, vbi ait, quod poteſt abſolui perſona, quæ ex eo, quod ducat aliam manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aſpectu pedum, crurium, pectorum, cinctuum, brachiorum, perizomatũ: aut alia eiuſdẽ generis peccauit ſæpè, ſine propoſito cauẽdi has occaſiones. Quamquam inquit optimum eſſet ab his omnibus cauere dicimus, q̃ pari pede hæc reſponſio claudicat. Et quia errauit in principio, nihil mirum, ſi aberrauit aliquantulum a vero in reſpõſionibus inde deductis. Quia cũ vt medicus animarũ in ſuo Manuali ſe habeat ad illam Ariſt. regulam non aſpexit, ſ. q̃ medicus non curat hominem, ſed Caliã. In his. n. moralibus, cum iudicium morale ſit prudentiale, & prudentia teſte Ariſt. & D. Th. 2. 2. ſit circa actiones ſingulares, & actiones ſingulares ex circunſtantiis ad circunſtantias ſingulares nõ reſpexit, q̃ magis probabile periculũ in

quibuſdam, quam in aliis imò in aliis ſic, in aliis non cauſant: ideo regulam generalem ſtatuit, ſ. ꝙ dummodo occaſio nõ ſolita ſit inducere, quia ſemper ad peccatum, non eſt neceſſariò vitanda. Sed nos, ne eodem hoc medicamine mederetur omnibus occaſionatis peccatoribus ad multas particulares circunſtantias deſcendimus, quo prudentiale, & particulare poſſemus proferre iudicium. Faxit Deus vt ſcopum veritatis attigerimus, quod magis nobis in votis eſt, quã cæteris contradicere, præſertim Nauarro viro ſciẽtia commendatiſſimo, & mihi gratiſſimo.

¶Sed iam ad hanc ſuam. 14. reſponſionem reſpondentes dicimus, quod iam inculcare toties piget. ſ. ꝙ quia peccare ſæpè, licet non ſuerit quaſi ſemper præſertim in fragilibus, & procliuibus ad malum, meritò ſolet ingenerare probabile periculum, & iudicium, ꝙ non euitabunt deinceps peccata, niſi vitent occaſiones. Ideò qui in omnibus hic recen ſitis à Nauar. in hac. 14. reſponſione occaſionibus ſæpè depræhendit ſe mortaliter peccaſſe, præſertim cum alias conſcius ſit propriæ fragilitatis, non eſt abſoluendus, ſi propoſito has occaſiones. ſ. ſpectacula ſe ſic ſcandalizantia mortaliter, cauendi careat. Facit pro hoc Caiet. qui verbo choreas ait, ꝙ ſi ex qualitate perſonæ periculum alicui imminet, prouideat ſibi ſicut debet ſibi cauere ab aſpectu mulieris, ſi ſibi cognoſcit immine re periculum. Quòd ſi ab aſpectu mulieris in hoc caſu ſecundum Caie. cauendũ eſt, pari ratione, & in tali caſu probabilis periculi ab illis obſcœnis, vel ſcandalizantibus ſe inſpectationibus ſibi abſtinendum eſt.

¶Syluester quoque ait * ꝙ curioſitas quantum ad cognitionem, & viſum eſt mortalis, cuius viſio eſt videnti probabiliter periculoſa de mortali, ſicut communiter accidit volentibus videre homines, aut beſtias coeuntes, aut genitalia membra maximè ſecus alterius aut audire, vel videre mulieres in loco periculoſo. Vnde hæc occaſio fragili, & experto ſe inde cadere: vitanda eſt, aliàs nõ eſt abſolutione dignus contra Nauarr.

* Syluester verb. curioſitas. §. 4.

¶Ad 15. reſponſionem Nauarri vbi ait, ꝙ poteſt abſolui Cliſteriferus ſine animo vitandi occaſionem peccati qui eo, ꝙ infundit Cliſteres mulieribus, & etiam Cliſteri era, quæ ex eo, ꝙ eoſdem viris immittit, & Chirurgus, vel medicus, qui ex eo, ꝙ medendo pulchras fœminas in locis ſecretioribus, peccauerũt ſæpè ſaltem moroſis delectationibus, & deprauatis voluntatibus, dicimus eam non conuenire ordini charitatis ex quo etſi vt dixit D. Thom. laudabile ſit exponere noſtra tẽporalia periculo, propter ſpiritualia bona proximi, tamen ſecundum ipſum, vituperandum eſt valdè, ſi quis bonũ animæ periculo exponat pro bono corporali aut ſalute temporali alterius. Igitur in caſu Nauarri ii, cũ perſenſere experientia teſte, ſuum probabile periculum ex tali occaſione, pro ſua illorum, vel illarum fragilitate, non ſunt abſoluendi, niſi à talibus occaſionibus ſtatuant abſtinere. Vnde ſuæ conſcientiæ conſulant. Nam nõ deerunt, qui ſubueniant infirmitatibus, nempè qui quia tam fragiles non ſunt, medicinas applicabunt ſine ſui periculo. Neque excuſat chirurgum, aut medicũ, ꝙ id pertineat ad ſuum officium, quia primo huiuſmodi medicinarum applicationes per alios carentes periculo fieri poſſunt. Secundò quia eſto dixerimus ſupra, quod officiũ, vel ars non eſt deſerenda propter occaſiones quas ſolet afferre peccandi mortaliter, tum loquuti ſumus ibi in communi loquendo, tum illa occaſio non eſt culpa officij, & artis, ſed propter abuſum ea vtentis.

¶At nunc dicimus clarioris intelligẽtiæ cauſa, hæc notatu digna primò, ꝙ artifex puta mercator, vel negociator veniens ad confeſſionem ſi deprehẽdatur ex occaſione, & ex abuſu peccata aliqua mortalia commiſiſſe ſi ſtatuat cauere à prætèritis ex arte commiſſis culpis, & ab mortali eius abuſu, non eſt compellẽdus ad illam artem, & officium relinquẽdum, vbi hoc officio derelicto, ruet in peius, ſcilicet, quia magis occaſionatum officium aſſumet aut officium latrocinandi aſſumet.*

* Hęc eſt F. Alphõſi de Caſtr. in quodã ſermone ſuper homilias.

¶Secundò dicimus, ꝙ de mente Caiet. eſt ſuper illud Matt. 5. ſi oculus tuus dexter ſcãdalizat te, ꝙ etiam officia exteriora

teriora ſunt relinquenda, quando nobis occaſionem prębent ruendi. Nam ſic ibi Caiet in forma ait, per quæ præcepta intendit Chriſtus non, quòd membra noſtra naturalia abſcindamus: ſed intendit quòd exteriora officia, negocia, commercia, & id genus reliqua de genere bonorum tam chara ae neceſſaria nobis, vt oculus dexter, aut manus dextra, abſcindamus a nobis, ſi præbent nobis occaſionem ruinæ animæ.

¶Tertiò dicimus, quòd licet officia, et artes non ſint tam facilè relinquenda propter abuſus inde ſequentes, quando de ſe non ſunt mala. Sed abuſus ſunt ablegandi, & tollendi, tamen officia iſta, quæ non vniuerſaliter, ſed in aliqua parte ſui, fragilibus ea exercentibus probabilem occaſionem ruinæ animę præbent, pro illa parte ab his omittẽdo ſunt ſed non in toto, verbi gratia præcipuè in officia negotiandi, & chirurgiæ, vbi contingere poteſt contactus illecebroſus carnis fœminæ inter eam curandum in pudendis, & quia cupiditas in negociatione, & illecebra in ſimilibus cõtactibus carnis in fragilibus magna vi flagrare ſolet: ideo non eſt inconueniens, tune negociator auarus in aliquo contractu puta mohatrarum, qui cum aliquibus limitationibus ab aliquibus doctoribus ſolet admitti, ſi quia ſcandaloſus cõtractus eſt, & in illum talis prę auaritia ſolitus ſit impingere, ſi ab illo neceſſariò àuocandus ſit à confeſſore, licet non à tota arte negotiandi: ſicut nec inconueniens eſt, q chirurgus fragilis, & ſi non ab omni materia ſuæ artis ſit amouendus, tamen ab illa materia, vbi interueniunt tactus in pudendis fœminarum, parantes ſibi probabile periculum, ſit neceſſariò auertendus, dum non ceſſat tale periculum. Nam non deerit, qui ſine periculo applicet quas applicandas indixerit medicinas.

¶Per hoc vltra ſupra dicta reſpõſum eſſe puta lector ad 16. & vltimam reſpõſionem Nauarri, vbi ait, quòd poteſt abſolui confeſſarius, qui peccat quoties audit confeſſiones certe perſonæ, & pœnitens, quæ idem facit quoties confitetur certo confeſſario conſueto, & nõ poteſt eum mutare ſine aliqua magna nota, talis poteſt abſolui concurrentibus prędictis conditionibus. Quartò denuo dicimus ad hoc, quod licet confeſſor, qui ſolum inuoluntarie, & ſine conſenſu patitur audiendo fęminas pollutionem ſecũ non ideo teneatur abſtinere ab eis audiendis in confeſſione, tamen qui eſt adeo fragilis, quod ſibi experientia teſte imminet periculum peccandi probabile, non eſt abſoluendus, niſi ſtatuat ab hoc peticulo, & occaſione eius ſe ſeparare, & idem de pœnitente, quia ſicut exponere ſe periculo probabili peccandi mortaliter, mortale eſt, ita non tollere hoc periculum, & occaſionem illud generantem non vacat culpa mortali, quæ indignos eos facit abſolutione, quãdiu durat tale periculum immotum. *

*Hę ſummę notatu digna ſunt ad explicationẽ Nauarri, habẽdam ſententiã.

¶Inſuper cum omnia, quę in hac materia ſcitu neceſſaria ſunt ratus, & memoriæ occurrere, latè ſim proſecutus nollem, & hanc quęſtionem ſub ſilentio eſſe pręteritam, ſcilicet, an in conſuetudine iurandi perſeuerantes ſint abſoluẽdi, & videtur, q non, niſi talem conſuetudinem retractent, quia talis conſuetudo eſt occaſio probabile periculum gignens ad peierandum. Ad quęſtioné igitur reſpondendo dicimus primò, q Sotus videtur ei feciſſe ſatis dum ſic ait, cum iurandi conſuetudo, neque per ſe ſit peccatum ab actionibus ipſis iurandi diſtinctum, neque ſit alia occaſio iurandi: quamque per ſolam ceſſationem amouebitur: non eſt ad ſacramentum confeſſionis alia cautela adhibenda neceſſariò, quam propoſitum non iurandi, & fugiendi occaſiones puta contubernia, & loca quibus homo ad iurandum inducitur, eſt tamen ſaluberrimum conſilium per alias pœnas, & alia remedia cohibere ſe quenquam. Huic ſententię Soti videtur ſubſcribere Metina * q qui conſuetudine iurandi paſſim tenetur abſq; delectu, & cõſideratioue vtrum verum falſumvè iuret, caretq; vero propoſito extirpandi tam iniquam conſuetudinẽ non eſt abſoluendus. Si autem emẽdam ſtatuat, bonoq; animo remedia ſibi indicta a confeſſario amplexus fuerit, nõ eſt cur ei prolatanda ſit abſolutio.

* Met. In Sũ. Hiſpa. f.66.pa.2.

¶Secundò dicimus ad quęſtionem, q quia Metina animaduertit prædicta remedia

media ab adiurare aſſuetis negligi; & interdum pergere in peius iam in eadem ſummula.fol.83.p.2. rigidius medicamẽtum adhibens ait, ꝙ certe ſi qui ad confeſſionem accedit in multa prorupit iuramenta,& mala conſuetudine, qua tenetur ad id raptus, iamque pluries ante de hoc confeſſus cum fuerit, nunquam præſtitit emendam nõ eſt abſoluendus, ſed mittendus eſt, vt per dies aliquot attentum ſe verè gerat ad extirpandam tã pernicioſam conſuetudinem, & vt huius emendæ gratia gratiam diuinam, & opẽ imploret, & vt alia remedia poſtea dicenda apponat. Cęterum ſi bis, aut ter confeſſus eſt de ſua hac mala conſuetudine, magnoq; dolore compunctus appa ret promptumq; ſe exlubet ad omne remedium ſibi adhoc à confeſſario applicandum ſuſpiciendum, vt cenſeo, inquit Metina abſoluendus eſt, quia huiuſmodi peccatum magis inhæret linguę, quã cordi, & ſic facile eſt emendatu, ſi modica attentio ſaltem non deſit. Veruntamen, qui in hoc adeò deprauatus eſt ex mala iurandi conſuetudine, ꝙ etiam in ipſamet confeſſione ſua dum confitetur ad omne verbum effutit ſuum iuramentum non eſt abſoluendus pro tunc, remedia autem ſic tam perperam aſſuetis adhibenda huiuſmodi erunt, vt cum iurarit eleemoſynam aliquam eroget, cruce ſe ſignet in corde, contrater hat confraternitatis iuramentorum cum propoſito, quæ illi ſtatuta ſunt pro remedio adimplendi, vel ſignum exterius ſe-tat oportet, in memoriam, vt linguam cohibeat à iuramento. Facilitas vincendi hoc vitium, ſi perſuadeatur à confeſſario, ad hoc adiumento erit.

¶ Tertiò recole, quod Metina ad id propoſiti eadem ſumm.fo.77.p. 1.præmiſit de blaſphemo, vbi ait, ꝙ ſi blaſphemus aſſuetus blaſphemare venerit ad confeſſionem, neque per præmiſſas antea confeſſiones reſipuit: non eſt abſoluendus à confeſſore etiam ſi polliceatur emendam. Relinquendus eſt ergo per dies aliquot: vt contra ſe nitatur ſibiq; reſiſtat, ꝙ ſi iam emendatus acceſſerit, abſoluatur, alias minimè eſt abſoluendus. * Si autẽ tunc in illa prima confeſſione primo talem inueniri contigit: dum animus ſe emendandi ei non deſit, & dolor adſit de præterito, non eſt ab abſolutione retardandus.

¶ Poſtremò dixerimus, ꝙ licèt mala magna, & irremediabilia alias acrioribus, & rigidioribus his indigeat remedijs, ſed vt ipſemet Metina in ſummula hæc inſinuat, & Frater Ioannes de la Peña inſinuauit, quia qui aſſuetus eſt iurare, tamen ſolicitus eſt iuramento, dũ iurat non mentiri, ſeu quia ſummè horret mendacium, & maximè in iuramento: ſeu quia in iuramento mentiri mortalẽ culpam continere nouit ipſe autem culpas mortales cauet, iſte & ſi non tã emẽdatus de tali cõſuetudine accederet, nõ videtur ſic ab abſolutione remouendus: quia iam iſte vitat mortale periculum, dum ſollicitè cauet maximè in iuramẽto mentiri, ſed quia pauci tales reperiuntur, quia ſicut ſcriptum eſt in multiloquio nõ deerit peccatum: ita in aſſidua iuratione regulariter non deerit periurium, ideo iſta doctrina Metinæ, & Soti regulariter vera eſt.

¶ Præterea nota illa verba Metinæ, * quòd ſacrilega eſt confeſſio eorum, qui accedunt ſine propoſito recedendi à quibuſuis culpis mortalibus, & a periculoſis occaſionibus illorũ, quia inſignis iniuria fit ſacramento, vnde tam abſoluẽs, quàm ſic abſolutus ſacrilegi conſtituuntur, & ſacramenti contemptores. Hoc opus hic labor eſt, vt in tali caſu animo conſtanti non præditus ſit confeſſor ad abſoluendum omnino. Cuius documenti neglectus in cauſa fuit, ꝙ multi ĩ peccatis ſuis inueterauerũt, & in ſcandalũ populorum vixerunt, quos tandem perpetua inferna deuorauerunt. Nam propterea dilatauit infernũ os ſuum abſque termino, eo ꝙ confeſſarij in his caſibus caruerunt zelo animarum, & ſcientia, vide Metinam 299.fo.& 298.pag.2.& 1. confirmantem noſtrãm doctrinam contra Nauarrum, de expellẽda famula, vel cognata, a domo cum quibus ex tali occaſione peccatur, etiam ſi allegent ſic commorantes ex tali ſeparatione, ſuum prodi delictũ, & infamia fore notandos. Aduerte etiam quomodo Metina * inſtruit confeſſorem qualiter ſe debeat habere circa pęnitentem in poſterum non proponen-

*Ratio ẽ, quia homo ſit aſſuetus neque ex cõfeſſionib retroactis ad ſanam mentem rediês credẽdus eſt etiam ſi nunc firmo propoſito careret.

* Meti. in ſua Inſtr. conſc. fol. 66. pag. 1. & 1.

*Meti. in Inſt. cõſc. fol. 294.

proponentem emenda, vel quia renuit reſtituere, vel in ſtatu peccati mortalis contendit permanere, vel quia caſtè ſe viuere poſſe negat, vel quia officium, quod ſine mortali exerceri nequit, abdicare a ſe renititur, vel quia caret ſufficiente diſpoſitione: quia tunc benignè remittendus eſt, conſignandiq; ſunt ei 20. dies vel plures, vel pauciores, iuxta arbitrium confeſſoris, in quibus obnixè pro ſua conuerſione precetur Deum, vt eius molliat durũ cor, deuotiones quoque aliquas Roſarij dominæ noſtræ ei indicat confeſſor, & alia ſimilia, & vt interim in morte, iudicio, gloria, & pœnis gehennalibus meditetur, vt poſt hoc reuertatur ad confeſſionem, vt exploret confeſſor an ad ſanam mentem redierit. Tamen dum inſanę adhuc manet mentis, non eſt abſoluendus, quia abſolutio non careret ſacrilegio, neque confeſſor magni extimet querelas, aut ſcandalum ſi ex negata tali abſolutione oriatur, quia malitia pęnitentis in cauſa eſt eius ſcandali: ideo illi aſcribatur: non conſilio medici, aut legi Dei, quæ tota plena eſt amore, & æquitate.

Quæſt. 1. ¶Sed an audiendus ſit in confeſſione, qui dicit ſe abſtinere non poſſe a peccatis, non eſt quæſtio tam facilis, vt apparet. Nam Caietanus in ſumma videtur ſignificare non eſſe audiendum: quia cũ ipſe velit confiteri in ordine ad abſolutionem, quam ſacrilege a cõfeſſore vult extorquere, impleuit confeſſorem poſtea querrimoniis dicens, quia poſtquam audiſti me, & paſſus ſum pudorem mea peccata ibi detegendo inabſolutum me dimittis. Metina vero * contrariæ eſt ſententiæ dicens verè eſſe audiendum, tum quia talis obſtinatus peccator, tam verbis exhortatoriis confeſſoris, quam ope diuina interius principaliter operãte emollitur, in corde, conuertiturq; ad ſanum propoſitum, quo ante carebat: tũ quia ſi talis culpas ſuas, & peccata confiteatur, etiam ſi prorogetur ei abſolutio neque ſtatim ei impendatur, quia indiſpoſitus acceſſit, ab excõicationis ſententia liber euadet, ſi quam epiſcopus aduerſus non confeſſos fulminauerit.

* Meti. in ſua Inſtr. f. 283. p. 2.

¶At verò pro concordantia horũ doctorum dico, ꝙ ſi talis ſic confiteatur, ꝙ obtendat extorquere poſtea abſolutionem a confeſſore, quia alias nullatenus confiteretur, niſi ſperaret ſe abſoluendum, non eſt audiendus. Si autem cauſa obtemperandi eccleſiæ, & vt euadat excommunicationis ſententiam, vel vt ſi exhortatione ſacerdotis mollificet cor eius, & reſipiſcat, abſoluatur, alias non, tunc audiendus eſt a ſuo Curato, ſed nõ eſt abſoluendus, niſi mutatus ſit in melius. At vero extraneus confeſſarius, licet ſit expoſitus dum voluntariè audit confeſſiones, & non ex obligatione, non tenetur prædictum audire, ſicut nec tenetur iſte ſecundum Sotum abſoluere pœnitentem contrariam opinionẽ probabilem ſequentem, contra ſuam etiam probabilem, niſi iam eum incœperit audire, aut acceptauerit audire. Signanter dico non tenetur, quia ſi velit, licite poterit, & audire, & abſoluere ſecundum Metinam, & alios, quia mediante illa ſua opinione probabili, accedit bene diſpoſitus pœnitens.

CAPVT XXVI.

In quibus caſibus præceptũ cõfeſsionis obliget, & de idoneitate confeſſorum, & de eorum expoſitione poſt Cõcil. Tridenti. quomodo debeant exponi, & an religioſus electus virtute diplomatis audiat valide confeſsiones ſine conſenſu Prælati.

DE cõfeſſione materiã abſoluturi breuitate poſſibili eam expedire ſtudebimus. Et primo circa caſus obligationis eius dicimus, quod periculum mortis in quo omnes tenentur cõfiteri eſt, in quo homines communiter moriuntur, vt in probabili, naufragio, vel imminente prœlio, vel graui, vel acuta febri, vel tempore partus in illa quæ primò parit, vel experta eſt difficiles partus. Secus eſt ſecundum Canum, cum facilis eſt nauigatio, & breuis, vel tẽpore placidi, & tran-

quilli maris. Secundo dicimus, quod & ſi ſemel in anno teneantur fideles confiteri, tamen qui extimat ſe per totum annum cariturum opportunitate confitendi, tenetur ante confiteri, ſecundum Nauarr.* quia præceptum confitendi obligat ſemel in anno.

*Nauarr. c.2. nu.8. Canus in releċt. de pœnitent.

¶Præterea, licet præceptum confeſſionis habentem mortale tempore communionis obliget: tamen cauſa vitandi grauis ſcandali, vbi non ſubeſſet copia legitimi confeſſoris, vt diximus ex mente Soti poſſet tunc quis contritus communicare ſine præuia confeſſione, ſicut in hoc caſu idem poſſet facere mulier, quæ ſolicitanda eſſet à legitimo cõfeſſore, & non ſubeſſet alius legitimus confeſſor, cui poſſet confiteri. Sicut etiam, qui iam eſt accinctus ad communicandum in altari, neque ſine nota differre communionem poteſt, nec commodè tunc confiteri poteſt, ſine confeſſione pro tunc venientium ad memoriam peccatorum, communionem ſumere poterit, neq; eſt neceſſarium iſte talis proponat confiteri ſtatim poſt communionem ante annũ, ſicut authore Nauarr. cap. 2. num. 7. qui confeſſus eſt, & oblitus eſt alicuius peccati mortalis, non tenetur illud ſtatim confiteri, ſed poteſt illud ad alium annum reſeruare contra Metinam in ſua inſtructione: quia inquit Nauarrus, licet Concilium Tridẽtinum oppoſitum videatur ſignificare, loquitur tamen de ſacerdote, & non de laico. At licet ita poſſit tute teneri, tamen hic intelligendum eſt dum ex craſſa ignorantia, vel negligentia ſupina, talis peccati mortalis non fuerit oblitus, quia tunc cum talis ignorantia, & negligentia craſſa reddat confeſſionem inualidam, obligatur ad iterum eodem anno confitendum.

¶Præterea de idoneitate cõfeſſorum verba facturi dicimus primo, ꝙ neceſſario talis debet eſſe ſacerdos, per ſacerdotalem enim characterem accipit habitualem iuriſdictionem ad abſoluendum ſed non accipit tunc actualem ſecũdum Nauar. c. 3. nu. 1. quouſq; ei tradatur per eccleſiam, quod facit eccleſia: dum inſtituit confeſſarios ordinarios, vel ex commiſſione. Veriſimiliuſq; eſt ſecundũ Sotum, & maiorem, quod ſimplex ſacerdos in art. mortis, vbi deeſt legitimus alius confeſſor ſi abſoluat, ꝙ iuriſdictione tũc ſibi conceſſa ab eccleſia id faciat, & non ex ſolo iure diuino.

¶Inſuper ſimplex ſacerdos non expoſitus, iam per ordinarium iuxta Concilij. Trid. etiam ſi ſit religioſus neceſſe eſt vt approbetur prius, ſi inquam ſic nõ ſit expoſitus, mortalia peccata, licet abſoluere non poſſit, ſed de venialibus, an ea poſſit abſoluere, dubitatur, & concertatur inter doctores: quia Nauarrus. ca. 4. nu. 2. Canus in ſua relectione de pœnit. & Caiet. in ſumm. verbo abſolutio ſentiunt, ꝙ venialia, vel mortalia iam confeſſa, & abſoluta quilibet ſacerdos ſimplex non expoſitus abſoluere poſſit, contra Meti. Complutenſem in ſuo codice, de pœn. vtrumque negantem, & contra Sotũ id negantem de peccatis mortalibus cõfeſſis, quia inquit iſta de per ſe requirunt iuriſdictionem. At opinio prędicta Nauar. Cani, & Caiet. optime teneri poteſt, quamuis dicat Nauarr. ꝙ teneri poteſt non propter rationem Caietani, ſcilicet, quia id non opus ſit iuriſdictione ordinaria, vel delegata, ſed propter aliam rationem, qua hac confutata, tradit Nauarr.*

¶Rurſus de religioſo ſacerdote prohibito à ſuo ſuperiore audire confeſſiones etiam ſi alias expoſitus erat an validè poſſit eas audire, & abſoluere in dubium verti poteſt. Ad hanc quæſtionem Nauarr. ait, ꝙ religioſus cui ex ſtatuto ſuæ religionis, vel ex imperio ſui ſuperioris eſt negata facultas, non poteſt audire confeſſiones etiam ſi pœnitens ex priuilegio Papæ poſſit, quemcunq; etiã regularem eligere. At vero Sotus in 4. videtur contrarium tenere, ſ quantum ad religioſos, quib. ex imperio ſui ſuperioris eſt negata facultas, ſic diffiniens ait in 2. ſent. quia electio confeſſoris cõceſſa à Papa laicis: non cogit religioſos eos audire, ideo religioſus, qui inconſulto prælato eos audiret, poſſet ab eo, tanquam inobediẽs puniri, nihilominus abſolutio teneret, quia per electionẽ, qua eligeretur in confeſſorem à laico iuriſdictionem acquireret à Papa. Ita etiam Syluester, & Paludes cõtra Nau. inſinuãtem in hoc caſu confeſſionẽ non valere.

* ca. placuit n. 22 de Pœnit. c. 4. nu. 2 Sum. lat

¶Sed

¶Sed tamen pro concordia Nauarri, & Soti dicimus primo, qđ ſi loquamur de tempore priſtino vbi diplomata eruciatæ,& iubilatæ, quæ tunc condebantur abſolutè, & ſine limitatione concedebant ſimplices religioſos etiam poſſe eligi in confeſſores tunc vera erat ſententia Soti & Palud.& Sylu.ſ. ꝙ talis cōfeſſio facta religioſo, cui negata erat facultas à ſuperiore,erat valida,q̃a per electioné iuriſdictionē acquiſiuit a Papa.

¶ Secundò dico, ꝙ licet in caſu prædicto probabilis valde habita fuerit ſentétia Soti,Sylu.& Palud.contra Can.ſed iā in his noſtris temporibus maximè a tāpore Pij V.vbi diplomata,& Iubilei,qui conceduntur, quia limatius loquuntur, dum ſolum faciunt copiam eligendi ex-1. poſitos ſacerdotes religioſos,vel ſeculares, non erit valida confeſſio ſi fiat religioſis non expoſitis per ſuos ſuperiores, nec per ſuos tantum ſuperiores expoſitos,niſi iuxta normam Conc. Trident.* fuerint expoſiti,ſcilicet, approbationem ab epiſcopo accipiendo.

* Concil. Tri. ſeſ.3. 23.c.15.

¶Tertiò dicimus religioſi ſemel expoſiti,ſi priuatione occulta ſunt è prælatis ſuis priuati,vel de priuatione dubitatur validè abſoluunt eos, qui ſibi bona fide, id ignorantes cōfitentur, ita Caie.& Syl ueſt. ex quo videntur tollerari in illo officio confeſſarij,quando eorum priuatio non publicatur. Hac ratione infert Met. * ꝙ quia ſecundum aliud.& Caiet.contra alios valent confeſſiones factæ confeſſori excommunicato non denunciato publicè,& nominatim, aut non notorio,percuſſori clerici, ideo religioſus apoſtata ignoranter expoſitus ab epiſcopo procurato, quia vidit illum in habitu clericali, validè abſoluit illos, quibus præfectus fuit in curatum ſecundum veram ſententiam contra alios. Hinc etiā ſecundum Metin.ibi infert, quòd ordinatus ſacerdos ante 24.annos, qui re vera eſt ſuſpenſus,& irregularis, ſi cum ſit ignoranter ad confeſſiones expoſitus abſoluit, quos audiuit in confeſſione validæ ſunt tales abſolutiones, ſuumq; ſortiuntur effectū, quia ſuſpenſio eorū occulta erat,immò ét ſi publica eſſet:dum non eſſent nominatim,& publicè ſuſpēſi,quia ſecundū Caiet.verb. abſolutio tenent geſta in foro pęnitentiali per confeſſores irretitos, quibuſcunq; eccleſiaſticis cēſuris vbi ſub illa particula quibuſcunque cenſuris ét,& ſuſpenſionē cōprehendit,quæ ſecundū ius canonicū eſt vna de tribus cēſuris Eccleſiæ,* valeāt, inquā geſta per tales confeſſores, niſi in duobus caſibus fuerint excommunicati ſcilicet,propter notoriam percuſſionem clerici, vel propter publicā nominatim denunciationem,infert vero Caiet.*qđ hinc habetur,ꝙ abſolutus a legitimo alias confeſſore habente impedimentum occultum,quod ſi ſciretur impediret ab ſolutionem eſt verè abſolutus,& coram Deo,& coram Eccleſia.

* Meti.in Inſtr. fol. 39. pag.2.

* Cēſuræ Eccleſiaſticę tres Excōmunicatio, Interdictum, & Suſpēſio.

* Caieta. ex l. barbarius. ff. de officiis

¶Nolo hic ſubticere breue Iulij III. Stephano vſus maris generali magiſtro ordinis prædicatorum fuiſſe conceſſum 17.Ian.anno 1555. vbi annullantur confeſſiones factæ religioſis noſtri prædicti ordinis qui per licentias vndecunq; impetratas conſenſu ſuorum ſuperiorum, & eo durante, eas, confeſſiones tam ſæcularium, quam regularium audierint eoſq; in caſibus eiſdem prælatis reſeruatis abſoluerint: niſi manu Papæ, vel cōſenſu Cardinalis protectoris, vel vice protectoris ſignatæ fuerint tales licentiæ, quia alias nullius roboris vel momenti eſſe renunciantur.

¶Porrò ſecundum Nau.ca.4.nu.2.religioſi poſſint poſt Concil.Trid.alijs cōfiteri.ſ.clericis ſæcularibus idoneis,ſicut ante poterat virtute ſuarum bullarum, quia hoc non abſtulit eis Concil. Trident. veruntamen fratres prædicatores virtute ſuarum conſtitutionum id prohibentem, non poſſunt confiteri, niſi cū religioſis ſui ordinis,neque etiam in via niſi tunc ſacerdotis religioſi ordinis ſui copia non haberetur. Sed clerici ſeculares poſt Concil.Trid. non poſſunt ſe inuicem audire, ſed cum expoſitis ab ordinario confiteri tenentur.

¶ Adhæc aduerte cum Nauarr.capit. 4.num.2.q.licet regularis non poſſet,niſi expoſitus, & approbatus per epiſcopum, ſicut neque reliqui ſacerdotes laici ſecularium confeſſiones audire, ſi tamen parrochiale beneficium obtinuerit cenſetur expoſitus pro ſecularibus,alias minimè iuxta Concil. Trid.non obſtantibus

tibus priuilegiis, & conſuetudinibus in contrarium, immò ſi talis regularis non obtinens parrochiale beneficiū nō fuerit approbatus per Epiſcopum,& examinatus, niſi Epiſcopus velit iure examinis renunciare,non poteſt , neque etiam ſecularium, ſacerdotum confeſſiones audire,neque ad id idoneus reputari,idemq; dicendum eſt de ſacerdotib.ſecularibus: quia ius antiquum hoc dictabat de ſacerdotibus ſecularib.licet vſus receptus ante,Concil.Trid præbuiſſet iuriſdictionem clericis ſacerdotib. ſe inuicem audiendi,ſed iam ſtandum eſt Cōcil. Trid. immò & iuri antiquo à quo non eſt recedendum,niſi quatenus videtur expreſſum per ius nouum. *

* Præcipimus. C. de appell. & ca.2.de tranſlat. prælato.

CAP. XXVII.

De idoneitate confeſſoris,de examinatione formę verborū, quibus ſibi facultas abſoluendi conceditur,de his quæ pertinent ad eius prudentiam: ibi numerātur multa de eius peritia,& ſcientia. An nō callentes plenè linguām Indorū debeant eos audire .

DIcturis hic nobis, de cōfeſſoris idoneitate, hunc ordinem placuit ſeruare, primò, ꝙ vt idoneus reputetur, ſcire illū oportet ſuæ poteſtatis limites. 1. quid poſſit , quid vero non poſſit abſoluere, vnde aduertat poteſtatē, quæ circa hoc ſibi conceditur à iure, vel à prælato ſuperiore quia ſecundum Meti.* ſi prælatus ſuperior impertit licētiam ad abſoluendum virtute iſtius licentiæ non poteſt confeſſor diſpenſare,ꝙ ſi ſibi conceditur poſſe diſpenſare,virtute huius cōceſſionis non poterit commutare,atque ideo cū peruenerit bulla cōtinens huiuſmodi conceſſiones, inſpiciendus eſt eius tenor,& quæ nam facultas ibi confeſſori impendatur circa pęnitentem.Similis quoque cautela adhibenda eſt in examinandis tenoribus in iubileis continentibus gratias circa votorum,aut iuramētorum materias,quia ſi tenor eorum cō cedit commutationem votorum,virtute horum verborum non poterunt commutari iuramenta à confeſſore, quia alterius ſunt rationis,ita Nau.licet Sotus dixerit, ꝙ cum præbetur licentia ad diſpenſandum, datur ēt ad commutandū, ꝙ eſt minus quam diſpenſare , quia qui concedit maius,concedit minus , ſed cū in hoc interim cū Nauarr.& Iuriſtis teneamus,quia cū hoc pertineat ad ius,aſſerunt pro ſe rationes magis iuridicas.

*Met.in ſua Inſtr. ſol.258.

¶Deinde circa intelligentiam limitis poteſtatis datæ,memoriæ Doct. Nauar. mandato,qui * ait,ꝙ eps per cōfeſſionē ſuorum caſuum non cenſetur concedere abſolutionē excommunicationū ſibi reſeruatam, neque per conceſſionē, qua concedit facultatem abſoluendi à ſuis caſibus, & cenſuris, nō eſt vnius cōceſſiſſe abſolutionem, vel diſpenſationē votorum,vel irregularitatū, ſuper quibus ipſe poteſt,quia non ſunt caſus,neq; cēſuræ reſeruatę ſibi. Immò * & affirmat Nauarr.ꝙ Epiſcopus concedendo alicui omnem ſuam facultatem,& omnem ſuā authoritatem ad audiendum confeſſiones,& ad abſoluendū pęnitētes, non videtur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, aut ſuo particulari, aut cō ſuetudine generali, vel ſpeciali. * Si tamen epiſcopus ſe concedere tali confeſſori omnes ſuos caſus diceret , tunc a peccatis ſibi reſeruatis poſſe abſoluere concedit , non tamen a cenſuris illi reſeruatis,vt diximus,quia per caſus iuxta conſuetudinem peccata reſeruata intelliguntur concedi, conſuetudo autem loquendi attendenda eſt.* ſimiliter quā do concedit ſuam facultatem , non eſt viſus concedere caſus ſibi reſeruatos, niſi dixerit, & addiderit excepto tali caſu reſeruatur. *

* Summ. Hiſpa. ca. 17.nu. 55

* Sum.Ia. eod.c.27. nu.255.

* arg.c.ſi. de offic. ic. lib.6.

¶Sed hic habemus , vt apparet Metinam in ſua inſtruct. contradicentem Nauarro, in eo, ꝙ dixit per conceſſionem hanc ſub hoc tenore do tibi omnē meā authoritatem ad abſoluendum , prælatus nunꝗ videtur concedere facultatem abſoluēdi a reſeruatis,quia Metina* ait, ꝙ ſi tantum prælatus impertit facultatē

* c. ex literis de ſponſ.& l. librorū.§. quod tñ Caſſius. de lega.3.

* c. domi nº.32.q.7

*Met. in ſtr. conſil. f.258.p.2.

vt

vt religioſus abſoluat religioſum à trãſgreſſione voti paupertatis ſibi reſeruáta, quia ſine licentia donauit pecunias, poterit eum abſoluere a tali tranſgreſſione, ſed non poteſt diſpenſare virtute huius licentiæ cum illo tranſgreſſore, vt donatio pecuniarum per illum ſine licétia facta maneat valida. At ſecus eſt inquit Metina ſi prælatus concedens facultatem talem, dixiſſet confeſſori, ego tibi impendo totam meam poteſtatem, quia in tali caſu confeſſor, & abſoluere, & diſpenſare poſſet, vt teneret donatio, & cætera omnia, ſed an hæc ſententia Metinæ ſit certa, ego non ſum certus, quia in generali conceſſione, non veniunt, quæ quis veriſimiliter in particulari non cócederet, & quid ſi illa donatio fuit prodiga, & immodica, nunquid tunc ſibi cócedit, vt diſpenſet ſuper illa donatione, vt teneatur, ideo malo tenere cum Nauarro, ꝙ per conceſſionem totius authoritatis non conceduntur caſus reſeruati niſi in foro conſcientiæ, & eo tantũ caſu, quando appareret intentionem epiſcopi, vel prælati fuiſſe concedere reſeruatos ei caſus, cum omnem ſuam facultatem conceſſit.*

* Arg.ca. intelli. de verbo.fig.

¶At vero in noſtro ſacro ordine ſancti Dominici, iam conſuetudo interpretatrix legis obtinuit, ꝙ cum ſit à prælato in præcipuis ſolennitatibus abſolutio, coram pleno capitulo, & ſubiungit, ego concedo totam meam authoritatem, quam ego habeo, vt poſſint abſoluere cóſeſſores expoſiti pro fratribus, de omni hucuſque facto, prout ego poſſum, ꝙ datur authoritas plena abſoluendi a caſibus reſeruatis. Nam intentio prælatorum tunc eſt omne tollere obſtaculum, quo paratiores, & puriores accedant religioſi ad ſacroſancta myſteria Euchariſtiæ ſuſcipienda, & celebranda, atq; ideo præmittunt excommunicationis abſolutionem conditionalem per verba ſi tenemini, & ſubiungunt diſpenſationem ſuper irregularitatibus, ſuper qua forma concedendi abſolutionem caſuũ aduertit. in 4. ſent. Sotus, quod cum dupliciter poſſit fieri, vno modo vt talis abſolutio fiat tali tempore, & non vlterius, tunc tranſacto illo tempore non poterũt abſolui fratres a reſeruatis, quia ad iterum abſoluendum peccata remiſſa, ſecũdum Sotum requiritur iuriſdictio. Secũdò ſolet fieri ſic conceſſio, & melius ſub his verbis, concedo facultaté abſoluendi hucuſque peccata commiſſa, quia in ſuperiori forma, qui nó abſoluitur illa die non poteſt vlterius abſolui. At vero iam vſus interpretatur, vt qui ſemel a reſeruatis abſolutus eſt poſſit poſtea iterum ab eis abſolui. Nam intentioni reſeruantis per priorem abſolutionem ſit ſatis. Hæc Sotus.

¶Sed addit Frater Ioſephus in ſuis floribus, ꝙ authoritas prælati abſolutè conceſſa intelligitur de peccatis etiam committẽdis, vſq; ad terminum præfixũ a prælato, vt ſi dicat concedo omnem meam authoritatem vſque ad mane, vſque ad ingreſſum miſſæ maioris, & non ſolum intelligitur de peccatis illucuſq;, quo protulit verba conceſſionis, cómiſſis, vt patet inquit in conceſſione bullæ, niſi aliud exprimat, ſed ego dico, ꝙ hæc aſſertio Fratris Ioſephi verum habet cũ hac limitatione nempe dummodo ex confidentia huius conceſſionis, poſtea interim a puncto conceſſionis vſque ad miſſam maiorem non deliquerit dicens, volo peccare, poſtquam conceſſa eſt licentia me abſoluendi: ſed iam ne hac fraude ſe poſſint protegere ſubditi, prælati caute ſolent exprimere in ſua conceſſione ſic, do meam authoritatem ad peccata hucuſque, ad iſtud punctum commiſſa, inſinuantes non ſe dare facultatem ad poſtea, vſque ad miſſam maiorem committenda peccata abſoluenda.

¶Præterea præcipuis virtutibus confeſſarius ornatus eſſe debet, & talis qualis in Concilio Coloniéſi deſcribitur, vt ſit vir integer, ſtudioſus, peritus, taciturnus, vt ſit inſtructus bonis conſiderationibus ad inſtruendum pœnitentem qué Deus illi obtulerit inſtruendum, vt ſit compoſitus interiori, exteriorîq; modeſtia, & habitu, & egregia prudentia inſignitus ſit oportet, vt nouerit ordinaria peccata, eorumq; applicare remedia; vt nouerit interrogare pœnitentem de his quæ veriſimiliter omittit confiteri, vel quia ignorat, vel quia pudore cohibet. Ex quo infertur, ꝙ ad prudentiã ſpectat con-

confeſſoris,vt iam antea diximus, quã-do pœnitentes, qui ei confitentur ſunt docti, & de inhoneſta cogitatione confitentur,non ſunt interrogandi an de coniugata, ſoluta, vel virgine cogitarint. Quia ſi id opus eſſet eis exprimere, illud ipſi non tacuiſſent,& præſertim hoc intelligitur,quando talis eorum confeſſio eſt de peccatis venialibus.

¶ Ad prudentiam confeſſoris ſpectat honeſtiori modo interrogare vxoratas. Sic dicendo an vtatur bene matrimonio non explicando, vt aduertit Caieta. an iſto modo, vel illo in exercitio illius actus coniugalis ſe habeant.¶ Ad prudẽtiam quoque confeſſoris attinet tacere, & nihil interrogare quando videt pœnitentem ignorantia inculpabili ignorare aliquid eſſe peccatum mortale, quando ex admonitione non ſperatur emenda, vel quando difficile eſt remedium, non ſequitur fructus, niſi multum inquietudinis, & ſcãdali, vt verbi gratia cum bona fide, & inculpabiliter ignorat impedimentum, matrimonium ſuũ dirimẽs. Secus autem eſſet, ſi pœnitens agitatus ſcrupulo, de tali caſu ſuſcitaretur cõfeſſorem. Quia tunc quidquid damni ſequatur,confeſſor pœnitentem de tali veritate edocere tenetur.

¶ Ad prudentiam confeſſoris ſpectat in iniungendis pœnitentijs eum modum obſeruare,qui cõgruat, & qualitatibus peccatorum,& perſonarum conditionibus,& ſtatibus,eorumq; facultatibus,& viribus,& iuxta conſilium D. Aug.prudentia cõfeſſoris exigit, vt perditiſſimi, & magni peccatores i principio mitius, & blandius tractentur vſque pertrahantur ad Deum, exhortãdo illos ad frequẽtationem confeſſionis, & recitationem Roſarij conſiderationem mortis, iudicii,& malitiæ peccati. Et ne poſt cõfeſſionem ante octo dies communicẽt,quo melius ſe præparent, & reuerentius, & mundiores accedant.

¶ Prudentis quoq; confeſſoris officiũ eſt non cauterizare conſcientias pœnitentium infirmas, vel extinguere lignũ fumigans eligẽdo opiniones rigidiores, & magis auſteras,quia ſatis eſt, vt prædiximus,vt pœnitens licitè poſſit abſolui, ꝙ opinionem probabilem doctorum ſequatur. ¶ Præterea ad eius prudentiã attinet ſummam cautelam adhibere ſigillo confeſſionis ſeruando,vt nihil mutire audeat, per quod vel pœnitens, vel tertia perſona ibi detecta peccans prodatur,vel aliquid per ꝙ confeſſio fiat odioſa,vel minus amabilis,vel minus pretioſa. Item etiam ſecreta ſub illa ceremonia ſigilli confeſſionis, non admittere, cartam vbi continentur peccata ſcripta ad confitendum ſtatim rumpi aut igni tradi pœnitenti commendare.

¶ Commendandus quoq; eſt hic zelus bonus Metinæ, qui * ait, ꝙ ſi tã imprudenter ſe geſſerit confeſſor circa pœnitentem, ꝙ in confeſſione dixerit pœnitenti,vt ſibi reuelet complicem alias abiturum inabſolutum, eo, ꝙ non poſſit niſi reuelet, abſoluere eum, tũc talis cõfeſſor denunciandus eſt neceſſario, quia hæres inquit Metina eſt affirmare, ꝙ teneatur quis eam circunſtantiam confiteri, vnde infamia venit notanda talis perſona. At pœnitens iſte cui ſic indictũ eſt à primo confeſſore de reuelando cõplice, ſi accedat ad ſecundum confeſſorem non eſt à ſecũdo abſoluendus, donec denunciauerit inquiſitoribus de primo, & afferat fidele teſtimonium de tali iam à ſe facta denunciatione, ita Met. Laudandus eſt zelus tanti viri. ¶ Inſuper vltimò cõfeſſorem robuſto, fortiq; animo, adamantinaq; facie,cum opus eſt, & caſus expoſcit præditum, & munitum eſſe oportet, vt euellat, & deſtruat, & ædificet, & plantet.

* Met. de inſtruct. fol. 268. pag. 1.

¶ Porrò quia confeſſor ſcientia, & peritia pollere quoque debet, placet hic illam diſtinctionem Nauarri.c.4.nu.2.amplecti, vbi de confeſſario diſtinguit ſic. Quia confeſſarius poteſt eſſe perfectus confeſſarius,aut tantum ſufficiens. Perfectus inquit confeſſarius ille eſt, qui ſolus poteſt diſcernere de omnibus,& hic tanta ſcientia præſtare debet,vt Theologiam ſacramentalem, & moralem, & vtriuſque iuris peritiam, conſtitutioneſque Synodales regionis,norit. Sufficiens autem confeſſarius ſcire debet peccata, quæ communiter perpetrant pœnitentes,& circunſtantias neceſſario confitendas, & caſus habentes annexam excommunicationem,& reſtitutionem, & caſus

ſus reſeruatos,& ſi audiat clericum,ſcire eum oportet irregularitates,vel ſatis eſt,q; ſciat dubitare in his,quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt poſſit,noueritq; conſulere peritiores,& hæc ſufficiens ſcientia eſt ſatis. Ita D. Thomas,* ſatis eſt, hoc ſciat per vulgares libros.Sed ego dico ſatis eſt intelligat eos legens ſcientiæ terminos, & ſignificationes eorum. Quia alias Sotus & Canus has vulgares ſummas ideo exoſas habent, quia aiunt eas mille cauſas præbere errandi etiam ſacerdotibus, & confeſſoribus imperitis ſcientiæ terminos non callentibus. Quorum errorum ego ſum oculatus teſtis, quia memini eos depræhẽdiſſe in ſecularibus eos legentibus,& præmanibus habentibus, & ex locis illarum ſummarum malè intellectis, ſuam malitiam coram peritis cõfeſſoribus defenſantibus.

*D.Tho. ſententia. in ex poſ. litera.

¶Adhæc quia auditio confeſſionum periculoſa res eſt iis,quibus nõ ſatis cõſtat an ad id muneris ſint idonei,ideo illa opinione,qui ſibi ſatis nõ fidẽtes ſunt ſe ſoliti ſunt conſolari, quæ Diui Antonini dicitur eſſe, vbi D. Antoninus aſſignat differentiam inter eum, qui iuſſus à prælato accedit ad audiendas confeſſiones, & inter eum, qui ſeipſum ad id muneris ſpontaneè offert. Quia inquit non iuſſus, & ſe offerens ad cõfeſſiones, tenetur de omnibus ſibi à pœnitẽte propoſitis iudicare: ſed iuſſus à prælato audiens confeſſiones, ſatis eſt ſi prædicto modo ſciat dubitare. Sed hanc differentiam Nauarrus * non in apparenter impugnat dicens nõ iuridicam,quia ſi hæc differentia eſſet vera,pauci ſæculares cõfeſſores quia ſe offerunt ſaluarentur, & neceſſaria ad confeſſiones audiendas, & quia in aliis officiis,ſcilicet depoſitariorum tam qui accipit mercedem, quàm qui ſe offert pro depoſito cuſtodiendo, Vterq; tantum de culpa leui tenetur, non de leuiſſima, & quando dicitur, q; depoſitarij ſe offerentes tenentur de leuiſſima culpa, intelligitur dum præſumitur eos accipere depoſitum ſolũ propriæ vtilitatis intuitu. Quia qui ratione vtilitatis vtriuſque ſuſcipit depoſitum,aut init contractum ſolum tenetur de leui: ſed ſi ratione tantum vtilitatis deponentis depoſitarius ſuſcipiat depoſitum,ſolum tenetur de dolo, & de lata culpa. Vnde quia confeſſor ſe offerens principaliter ſe offert intuitu pœnitentis,ideo non tenetur,niſi de lata,aut leui culpa nõ de leuiſſima. A qua lata culpa excuſabitur, ſcilicet, ſi caueat id,qđ confeſſarij communiter ſolent cauere, & vitare. Et ita in toto orbe obſeruari videmus.At explicationis maioris cauſa adiicimus, quod confeſſarius qui principalius ſe offert intuitu pœnitentis ad audiendum, ſolum tenetur de lata culpa.Quòd ſi æquè principaliter ſe offerat intuitu vtilitatis vtriuſque ſuæ, & pœnitentis tenebitur de leui (vt credo) ſi quid damni ex tali audientia confeſſionis acciderit. ¶Deinde verum eſt nõ indigere tanta ſcientia confeſſarium, qui audit confeſſiones in villis ruſticorum, ſicut indiget, qui eas audit in ciuitate mediterranea, aut qui in maritima aut indica. At verò qui audiũt confeſſiones vbi ſunt multi literati:quos poſſunt cõſulere nõ tanta ſcientia indigent, ſicut qui audit confeſſiones vbi nullus eſt literatus ſecundum Naua.* quia ibi licet nouerit dubitare, non tamen habet cõſultores ad manum.

*Sum.la. c.4. nu.3.

*Sum.lat. c.4. nu.4.

¶Rurſus quia nota cõmuniter a confeſſoribus, ſaltem tenetur quilibet confeſſarius ſcire,ideò nõ excuſantur a mortali confeſſarij expoſiti, neque qui eos exponunt,ſi tales confeſſarii neſciant caſus,a quibus poſſunt, vel nõ poſſunt abſoluere, vel ſi neſciant differentiam excommunicationis maioris, & minoris, vel peccata mortalia communia, vel voluntatem deliberatam ad mortale eſſe peccatum mortale, vel ſi quamcunque ſuperbiam,& inuidiam iudicat eſſe mortalem culpam,vel de dubiis cõtractibus neſcit dubitare ſecundum Nauarr. ca.4. nu.4.quia qui hæc ignorant confeſſarii, neque communiter nota a confeſſoribus nouere.

¶Subinde ſi aliqua ratio,vel caſus ſub ſit excuſandi imperitos confeſſores inquirendum hic nobis eſt. Igitur primo imperiti confeſſores excuſari videntur a culpa mortali dum audiunt peritos pœnitentes:eos de ſua ignorantia admonẽtes. Secundò cum audiunt pœnitentes

dium, aut periculum mortis pateretur: inde vijs omnibus, vel perſugam inde receſſum ſibi pararet: ſic in præſentiarũ dum res nihilo melius ſe haberet, aut in pęius abiret, aut notabilis peccandi interueniret exceſſus, qui ſpem emendæ intercideret.

¶Secundò dicimus ad reſponſionem hanc octauam, quod illa in alijs perſonis, quę quia ſunt ſui iuris, non habet locum, ſcilicet, quod quia notabilis cauſa occurrit, ob quam ſine magno incommodo hoſpitium negari non poteſt, ſtantib. alijs tribus conditionibus, tales perſonæ liberæ, & ſui iuris, abſoluendę ſint: etiam ſi occaſiones experiẽtia ſibi teſte parentes ſibi periculum probabille peccandi mortaliter, non vitent, quia iam ſupra vndecima propoſitione, quam cõfecimus ex doctrina Caieta. verbo periculum probatum reliquimus, quod poſtquam hi liberiores ſunt ad vitandas has occaſiones ſatis eſt, vt eas teneantur vitare, quod experiẽtia teſte, vt inquit ibi Caieta. didicerint ſe non ſubſiſtere, ſed ſtatim, aut quaſi ſtatim cadere, niſi vt dictum eſt talis ſe obtulerit de nouo cauſa, ꝙ etiam ſtante tali occaſione, periculum probabile cadendi videatur ceſſare.

*Vide ibi rationes huius & cauſas in probatione illius 11. propoſitionis.

* Nam cauſas excuſantes à tollenda occaſione manendi in eadem domo dicimus eſſe, ꝙ ipſa iam quia laborat graui infirmitate, tentatio ceſſauit, vel quia ipſe vxorem ducens exoſam habet ancillam, quam prius deamabat, vel quia iam cuſtodia, & cõcluſio in eadem domo arctior tali fœminæ eſt præſtituta, ita, vt ceſſare videatur iam aditus ad peccatum, & alię ſimiles cauſæ ſufficientes ad remouendum peccatum etiam permanente occaſione habitationis in eadem domo, licet ſi iſti tantum ſemel, aut biſ rem habuiſſent nec tam fragiles eſſent ad malum nec tam effręnatæ conſcientiæ quinimmo timoratæ, quia ſtatim cõpuncti de peccato, tulerunt occaſionem ne manerent ſoli conclaui noctu, quæ fuerat occaſio ruendi, præſtiteruntque emendam in reliquo tempore anni, etiã ſi in eadem domo maneant, nõ ſunt propterea ab abſolutione arcendi.

¶Cæterum neque eos à vitanda occaſione excuſandos cenſeo qui experientia teſte, & ſuæ fragilitatis conſcij experti ſunt in his occaſionibus non ſubſiſtere. Sed ſtatim, aut quaſi ſtatim cadere etiã ſi allegent pro ſe alijs ex ſeparatione oriturum ſcandalum cum famæ iactura, quia cum ſint ſui iuris ad vitandum talem occaſionem ſibi imputent. Quia vt ait, Sotus potius tenetur quamdiu quis non amouet occaſiones peccandi, conſulere conſcientiæ, quam famæ.

¶Sed ad illud, quod allegatur de ſcandalo oriundo ex ſeparatione iam ex tertio notabili eſt concluſum, ꝙ iniqua eſt compẽſatio cum periculo probabili ſcãdali, & ruina propria velle ſcandalum aliorum vitare: ſi aliquod ſequeretur ex ſeparatione. Et ad probationem Nauarri in contra reſpondetur, quod verum eſt, quod ſeptuagies ſepties eſt parcendum, & abſoluendi ſunt, qui peccarunt dum tamen non ponant obicem, volendo permanere in occaſione pariẽte periculum probabile peccati mortalis; propoſito carentis eam vitandi. Ad ſecundam eius propoſitionem dicimus, quod non negamus recidiuum non eſſe ſufficiens argumentum, neque conuincens retroactam pœnitentiam non fuiſſe veram. Sed non propterea, quia recidit ſed quia vult manere in occaſione probabili peccandi mortaliter, talis indignus efficitur abſolutione.

CAP. XXIII.

Hic proſequitur author examinationem reſponſionum Nauarri à 9. vſque ad decimã tertiam excluſiuè.

AD nonam reſponſionem Nauarri, vbi ait idem dicẽdum eſt de eo, qui occultè rẽ, aut impudicos tactus habet cũ aliqua cõſanguinea, aut alia ſibi amica ĩ alia domo degente; poſſe talem abſolui ſine propoſito nunquam ingrediendi in eam: dum proponeret ſe nunquam ſolũ cum illa ſola ſine maxima cauſa verſaturum, & vt admonet eam ſe pœnitere peccati cum ea commiſſi, & confeſſum ſe

ſe eſſe, & rogaret eam, vt idem faceret. Et quòd certo deſperet iam de reditu ad peccatum cum illo, aut de conuerſatione habenda cum ea in aliqua ſecretiori parte: dico, ꝙ iſtā reſponſio poſſet tolerari caſu quo, quia antea non tā fragiles fuerunt; neque tam effrenatè peccauerunt, neque ſe vident tam propenſos ad ruinam, ideo putant probabiliter ſic periculum probabile peccādi nō manere: nec manſurum inter eos, ſi iſtā cautelam obſeruent non ſe ponendi, cum ea in loco ſecreto. Sed ſi poſt hanc proteſtationem ei factam, iſtam cautelam, poſtquā ingreditur, ad eam, non ſeruat; quia ſtatim ſe recipiens cum illa in loco ſecretiori irruit in amplexus, & tactus impudicos, & in copulam tanquam ęquus effrenis, non eſt abſoluendus, etiam ſi maxima cauſa ſubſit illic ingrediēdi: niſi vitet ingreſſum. Quia nihil magis neceſſarium poteſt ſignificari, quàm illud, ꝙ ſignificatur per oculum, aut manum, & tamen dicit Dominus & pręcipit; Si oculus tuus, aut manus ſcandalizat te,* proijce abs te. Quod propter tales cauſas etiā apparentes eſſe neceſſarias, quas iubet vitari, dum ſunt cauſę ruinæ, dixiſſe Dominum putato, vt interpretatur Caietan. ſuper illud Matth. 5. Si oculus tuus, &c.

* id eſt, ſit tibi occaſio ruinæ animæ.

¶ Ad decimam reſponſionem Nauarri dicentis, quòd non poteſt abſolui aulicus, qui de more curiæ regiæ mēſę aſſiſtens adeo blandè colloquebatur cum quadam nobili eidem menſæ aſſiſtenti, vt non ſolum ſe oblectaret ſermone, & cogitationibus ſordidis: ſed etiam turpi ſe pollutione fœdaret niſi ſtatuat nunquam in poſterum, ſic verſaturum cum illa. Etiam ſi verſaretur animo ducendi eam vxorem, & pares ad id eſſent. Quia illa occaſio loquendi tam blandè cum illa, & laſciue occaſio eſt propinqua illius ruinę, & in ſe eſt mala. Imò inquit Nauarrus vt abſolui poſſit non ſolum neceſſe eſt ſtatuat ſe non conuerſaturum cum illa illo modo illicito, ſed neque ét alio modo ex ſe licito, ex quo crederet prę ſua fragilitate, & amore erga illam magno pertrahendū eſſe ſemper ad peccandum, dicimus, ꝙ hæc reſponſio legitima eſt neque aliqua cenſura notanda, niſi tantum quo ad id, quod ait, per illā particulam, ſcilicet, niſi talis modus conuerſandi cum ea, eum ad peccādū quaſi ſemper induceret quoties cū ea ſic verſaretur, quia ſemper Nauarrus eſt in eadem ſalebra ſcilicet, ꝙ occaſio, quæ de ſe non eſt peccatum, vt obliget ac ſui expulſionem, & vitationem, neceſſe eſt, ꝙ ſemper, aut quaſi ſemper inducat ad peccandum mortaliter ea vtentem. Quia hoc falſum eſſe probauimus, dum retro ex Caietan. & alijs rationib. adductis in 11. propoſitione probauimus ſatis eſſe, & ſi non quaſi ſemper ad id induxerit, ꝙ toties induxerit ad peccandum, ꝙ ſimul ſtante experientia proprię fragilitatis exiſtimet, ꝙ probabile ſibi periculū paratur, niſi talem occaſionem euitet. Neque ſanè extimabit pęnitens, qui extimabit ſolum hoc periculum ex pertractatione ad peccatum continuata ſemper generari, & non etiam ex occaſione, qua ſe videt ſemel, atque iterum prę fragilitate in peccatum deturbatum.

¶ Dicimus inſuper illud, quod adiicit Nauarrus rectè eſſe adiectum, dum ait id etiam eſſe dicendum de puellis nobilibus reginarum menſis aſtantibus, & de adoleſcentibus, & adoleſcentulabus nobilium, & ruſticorum qui in aliquibus partibus conueniunt, & mutuo ſe miſcent, & contingunt dum chorę ducuntur, & alia ſpectacula fiunt: illi in illarū gremiis recumbunt fingentes id facere, quo ille capita illorum vermiculis purgent interdum impudice ſeſe tangentes & amplectentes, * & facientes id genus alia digniſſima, quæ in concionibus repræhendantur.

* Hæc occaſio niſi vitetur, quia propinqua eſt & in ſe mala nō ſunt abſoluendi, quod ſanè eſt dictum.

¶ Ad 11. reſponſionem Nauarri, vbi ait, quòd concurrentibus quatuor prędictis conditionibus poſſunt abſolui, qui ſunt in facie Eccleſię coniugati, & non valet matrimonium inter eos propter aliquod impedimentum occultum, expectantq; diſpenſationem, vt denuò contrahant, & ex ſeparatione ſequeretur notabile incommodum, reſpondetur, ꝙ ſi hoc contingat in caſu quo admiſſimus ſuam diffinitionem de quatuor cōditionibus concurrentibus, ſcilicet, caſu quo ad petitionem alterius, alter ab eccleſia cōpellitur manere, quia non poteſt probare

bare

bare impedimentū,quia iā velut nō ſui iuris eſſe cenſetur cū limitationibus ibi a me poſitis poterit abſolui.Si autē probabile periculum ſit inter eos peccandi ex fragilitate magna ſibi nota, non ſunt abſoluendi pręſertim ipſe qui facilius poſſet fingere neceſſarium iter, & abſentiam a domo,ſic neque ipſa niſi compelleretur inuita manere cum illo in eadē domo,& eſſet aliqua ſpes emendę.

¶Ad 12.reſponſionem Nauarri dicētis,ꝙ etiam poteſt abſolui, qui ob eſum calidarum rerum incidit in adeò graues carnis tentationes, quæ impulerunt ad conſentiendum pollutioni, aut fornicationi ſine propoſito nunquam in poſterum ſic edendi; cōcurrentibus quatuor prædictis conditionibus, imò etiam ſi deſit tertia, id eſt,etiam ſi non ſit neceſſitas,aut cauſa comedēdi talia,dummodo non comedat ea in illos fines malos ſe polluendi aut copulam habendi cum nō ſua,rectè dixiſſe Nauarrum dicimus non propter ſuam rationem, ſed quia ſecundum Caieta. & Victor. non tenetur iſtam cauſam vitare, neque iſta libertate ſe priuare edendi cibos non prohibitos per Eccleſiam.Quia omnis creatura bona eſt, ſi cum gratiarum actione ſumatur,& quia impulſus ex tali eſu calidarum rerum proueniens, dum videtur parere periculum conſentiendi, per alia remedia maceratiua carnis,per diſciplinam, aſſumptionem cilicij ſedari poteſt * vnde tanta poteſt ingruere neceſſitas, & tanta eſſe negligentia, vt talis negligentia ſit mortalis,ideo dico ſi alijs tentatis remediis nullum remedium inueniret, & hoc ſolum remedium præſentaneum inueniret ad non conſentiendū pollutionibus ex eſu talium ciborum exceſſiuè,& extraordinariè calidorum frequenter prouenientibus, quod teneretur fortè ab illis abſtinere.Quia ſi teneretur in iſto caſu macerare carnem, vt illos motus,& conſenſus coerceret,poſt quam neque maceratio carnis,neque aliud remedium inuenitur prodeſſe:videtur, quod ſucciſio cauſæ, quæ minus eſt, quam maceratio carnis, aſſumenda ſit,tanquam præſentaneum remedium. Quia qui tenetur extinguere flammā, ſi non poteſt aliunde extinguere, nec alia via, tenetur extinguere hac via,nempe ſubtrahendo ligna.

*Sotus in 4. ait, ꝙ qui tentation. carnis diuexari ſolet tenetur ſe præcationibus,& aliis remediis aduerſus illas coarmare & nonnūquam corpus macerare.

CAP. XXIIII.

De prædicta examinatione ad 13. reſponſionem.

Ad decimamtertiam reſponſionem, vbi ait, quod etiam poteſt abſolui concurrentibus quatuor prædictis conditionibus,qui ob ſermonē, choream, vel amplexum alterius iuxta honeſtam patriæ conſuetudinem ſæpe per delectationem moroſam,& voluntatem deprauatam peccauit abſque propoſito nunquā ea occaſione vtendi: imò ait ſe credere,ꝙ hic etiam ſi deſit.4.conditio,id eſt,etiam ſi nulla ſit cauſa ea occaſione vtendi,poteſt abſolui.Quia hæc occaſio non eſt ex his, quæ ſunt mortiferę, neque ex his, quæ ferè ſemper ad peccandum mortiferè inducunt.Reſpondemus amplam hic dare Nauarr. licentiam. Quia imprimis loquendo de choreis,nec Caiet.nec Sylueſ. auſi ſunt tam licentioſè loqui,neque alii doctores. Nā Caiet.verbo chorea ait, ꝙ licet choreas ducere ex ſuo genere non ſit peccatum: tamen ex periculo prouocationis ad libidinem vnuſquiſque ſeipſum menſuret, & videat ſi exponit ſe periculo, quia ſi ex qualitate perſonæ periculum inde alicui imminet,prouideat ſibi.Sicut debet cauere ſibi ab aſpectu mulieris, ſi ex aſpectu, cognoſcit ſibi imminere periculum:ita Caiet. igitur ſanior eſt iſta doctrina Caietani docentis ſibi debere cauere periculum, quàm Nauarri dicentis,ꝙ niſi quaſi ſuperinde inducatur pęnitens ad mortale non tenetur cauere. ¶Item Sylueſter verbo chorea docet dicens, qui probabiliter ex choreis inde ſibi vel alteri periculum timet operis, vel cogitatus mortalis: mortaliter peccat,niſi deſiſtat, quia qui amat periculum, peribit in illo. Eccle.3. Quid clarius contra Nauarrum? aut quis credet Nauarro dicenti prout inſinuat,ꝙ nunquam imminet iſtud probabile, & neceſſariò vitandū periculum: niſi quando

ſe vi-

ſe viderit, indè iam quaſi ſemper pertractum ad peccatum. Quaſi conſcientia propriæ fragilitatis cum aliquibus lapſibus inde ſibi accidentibus, non ſufficiat ad id periculi probabiliter timendum, licet non quaſi ſemper inde fuerit lapſus. Imò quod peius eſt, ait Nauarrus etiam ſi ſæpè per delectationem moroſam, voluntatemq́; deprauatam peccauerit in choreis, eſt abſoluendus etiã ſi eas non euitet, quæ eſt doctrina noua a ſe excogitata, quare non poteſt non eſſe nociua adoleſcentibus fragilibus, & effrenibus anhælantibus ad choreas, maximè cum Syluester ibi dicat, quod ſecundum Roderic. ducens choreas ex conſuetudine, mortaliter peccat. * Nec ſatisfacit pro hac noua opinione Nauarri illud axioma commune, ſcilicet, quod iudicium ferendum eſt de rebus ſecundum quod in plurimum contingit, quaſi hinc velit inferre, quod non eſt ferendum iudicium de aliquo, quod in choreis cadet niſi quaſi ſemper ceciderit, Quia in ipſum retorquetur axioma. Quia fragilis eſt, qui oblatã occaſione ſæpius cadit, & quia ſecundum Ariſtote. qualis vnuſquiſque eſt, talis ſibi finis eſſe videtur, & actus actiuorum in agente diſpoſito, ſed adoleſcens, qui quia fragilis ſæpè cecidit: diſpoſitus eſſe videtur ad ruinam; ergo probabiliter credendum eſt, quod niſi caueat occaſionem corruet. Sicut probabile eſt de auaro, qui aliquoties ex ſua auaritia ſurripuit aliena, quod inuitatus ſi fuerit ſub vſuris mutuare, quod libenter faciet: licet non quaſi ſemper, vt ait Nauarrus fecerit.

* Hoc ſic vult intelligi Syluester, quia in talibus choreis ſemper aut quaſi ſemper aliqua de prædictis circunſtãtiis malis mortalib. reperitur.

¶Sed ad illud, quod ſuperaddit Nauarrus, quòd abſoluendus eſt, etiam qui ob amplexum alterius iuxta honeſtam conſuetudinem patriæ ſæpè moroſe delectatus eſt, etiam ſi careat propoſito cauendi hoc amplexus, dicitur etiam non eſſe exactè dictum. Fateor Thomiſtæ, bene concedant, quod mulier carens periculo, & malo animo ex parte ſua, in publico poteſt ſuſtinere amplexus hos aſſuetos alicuius, iuxta honeſtam conſuetudinem patriæ, etiam ſi iã depræhenderit ſe in publico amplexantis animum erga ſe inhoneſtum, quia cum ipſa ſi ex ſe immunis a mala intentione, non tenetur in publico prodere malam intentionem alterius ſe ſubtrahendo ab amplexu aſſueto. Sicut neque Dominus prodidit Iudam, & ne ſcandalizet ſic ſubterfugiendo præſentes, qui aliquid mali forte inde ſuſpicabuntur; ſed tamen in ſecreto tenetur eos amplexus in hoc caſu vitare. Nullus tamen ſenſatus Thomiſta, aut quiuis alius doctor excuſabit fragilem, qui ſæpè moroſe delectatus eſt iuxta morem patriæ amplexando fœminam: ſi ab his amplexibus vtpotè generantib. graue, & probabile periculum non abſtineat.

CAPVT XXV.

Proſequutio examinis circa dictas quindecim Nauarri reſponſiones, à decimaquartã vſque ad decimamquintam, an iuratores ſint abſoluendi, vel non abſtinentes audiẽdi

AD decimãquartã reſponſionem Nauarri, vbi ait, quod poteſt abſolui perſona, quæ ex eo, quod ducat aliam manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aſpectu pedum, cruſium, pectorum, cinctuum, brachiorum, perizomatũ: aut alia eiuſdẽ generis peccauit ſæpè, ſine propoſito cauẽdi has occaſiones. Quamquam inquit optimum eſſet ab his omnibus cauere dicimus, q́ pari pede hæc reſponſio claudicat. Et quia errauit in principio, nihil mirum, ſi aberrauit aliquantulum a vero in reſpõſionibus inde deductis. Quia cũ vt medicus animarũ in ſuo Manuali ſe habeat ad illam Ariſt. regulam non aſpexit, ſ. q́ medicus non curat hominem, ſed Caliã. In his.n. moralibus, cum iudicium morale ſit prudentiale, & prudentia teſte Ariſt. & D.Th. 2.2. ſit circa actiones ſingulares, & actiones ſingulares ex circunſtantiis ad circunſtantias ſingulares nõ reſpexit, q́ magis probabile periculũ in quibuſ-

quibuſdam,quam in alijs imò in alijs ſic, in alijs non cauſant: ideo regulam generalem ſtatuit,ſ. ꝙ dummodo occaſio nó ſolita ſit inducere, quia ſemper ad peccatum, non eſt neceſſariò vitanda. Sed nos,ne eodem hoc medicamine mederetur omnibus occaſionatis peccatoribus ad multas particulares circunſtantias deſcendimus, quo prudentiale, & particulare poſſemus proferre iudicium. Faxit Deus vt ſcopum veritatis attigerimus,quod magis nobis in votis eſt, quã cæteris contradicere, præſertim Nauarro viro ſciẽtia commendatiſſimo, & mihi gratiſſimo.

¶Sed iam ad hanc ſuam. 14. reſponſionem reſpondentes dicimus, quod iam inculcare toties piget.ſ. ꝙ quia peccare ſæpè,licet non ſuerit quaſi ſemper præſertim in fragilibus, & procliuibus ad malum, meritò ſolet ingenerare probabile periculum,& iudicium, ꝙ non euitabunt deinceps peccata, niſi vitent occaſiones. Ideò qui in omnibus hic recenſitis à Nauar. in hac. 14. reſponſione occaſionibus ſæpè depræhendit ſe mortaliter peccaſſe, præſertim cum alias conſcius ſit propriæ fragilitatis, nõn eſt abſoluendus, ſi propoſito has occaſiones.ſ. ſpectacula ſe ſic ſcandalizantia mortaliter,cauendi careat. Facit pro hoc Caiet. qui verbo choreas ait, ꝙ ſi ex qualitate perſonæ periculum alicui imminet,prouideat ſibi ſicut debet ſibi cauere ab aſpectu mulieris, ſi ſibi cognoſcit immine re periculum. Quòd ſi ab aſpectu mulieris in hoc caſu ſecundum Caie. cauendũ eſt,pari ratione, & in tali caſu probabilis periculi ab illis obſcœnis, vel ſcandalizantibus ſe inſpectationibus ſibi abſtinendum eſt.

¶Syluester quoque ait * ꝙ curioſitas quantum ad cognitionem, & viſum eſt mortalis, cuius viſio eſt videnti probabiliter periculoſa de mortali,ſicut communiter accidit volentibus videre homines,aut beſtias coeuntes, aut genitalia membra maximè ſecus alterius aut audire, vel videre mulieres in loco periculoſo. Vnde hæc occaſio fragili, & experto ſe inde cadere: vitanda eſt,aliàs nõ eſt abſolutione dignus contra Nauarr.

* Syluester verb. curioſitas. §. 4.

¶Ad 15. reſponſionem Nauarri vbi ait, ꝙ poteſt abſolui Cliſteriferus ſine animo vitandi occaſionem peccati quieo,ꝙ infundit Cliſteres mulieribus, & etiam Cliſteri era,quæ ex eo,ꝙ eoſdem viris immittit,& Chirurgus, vel medicus,qui ex eo, ꝙ medendo pulchras fœminas in locis ſecretioribus, peccauerũt ſępè ſaltem moroſis delectationibus, & deprauatis voluntatibus, dicimus eam non conuenire ordini charitatis ex quo etſi vt dixit D.Thom. laudabile ſit exponere noſtra tẽporalia periculo, propter ſpiritualia bona proximi, tamen ſecundum ipſum, vituperandum eſt valdè, ſi quis bonũ animæ periculo exponat pro bono corporali aut ſalute temporali alterius. Igitur in caſu Nauarri iꝭ, cũ perſenſere experientia teſte, ſuum probabile periculum ex tali occaſione,pro ſua illorum, vel illarum fragilitate, non ſunt abſoluendi, niſi à talibus occaſionibus ſtatuant abſtinere. Vnde ſuæ conſcientiæ conſulant. Nam nõ deerunt, qui ſubueniant infirmitatibus, nempè qui quia tam fragiles non ſunt, medicinas applicabunt ſine ſui periculo. Neque excuſat chirurgum, aut medicũ, ꝙ id pertineat ad ſuum officium,quia primo huiuſmodi medicinarum applicationes per alios carentes periculo fieri poſſunt. Secundò quia eſto dixerimus ſupra, quod officiũ, vel ars non eſt deſerenda propter occaſiones quas ſolet afferre peccandi mortaliter, tum loquuti ſumus ibi in communi loquendo,tum illa occaſio non eſt culpa officij,& artis,ſed propter abuſum ea vtentis.

¶At nunc dicimus clarioris intelligẽtiæ cauſa,hæc notatu digna primò,ꝙ artifex puta mercator,vel negociator veniens ad confeſſionem ſi deprẽhẽdatur ex occaſione,& ex abuſu peccata aliqua mortalia commiſiſſe ſi ſtatuat cauere à præteritis ex arte commiſſis culpis, & ab mortali eius abuſu, non eſt compellẽdus ad illam artem,& officium relinquẽdum, vbi hoc officio derelicto, ruet in peius,ſcilicet, quia magis occaſionatum officium aſſumet aut officium latrocinandi aſſumet.*

* Hęc eſt F. Alphõſi de Caſtr. in quodã ſermone ſuper homilias.

¶Secundò dicimus, ꝙ de mente Caiet. eſt ſuper illud Matt. 5. ſi oculus tuus dexter ſcãdalizat te,ꝙ etiam officia exteriora

teriora ſunt relinquenda, quando nobis occaſionem prębent ruendi. Nam ſic ibi Caiet in forma ait, per quæ præcepta intendit Chriſtus non, quòd membra noſtra naturalia abſcindamus: ſed intendit quòd exteriora officia, negocia, commercia, & id genus reliqua de genere bonorum tam chara ac neceſſaria nobis, vt oculus dexter, aut manus dextra, abſcindamus a nobis, ſi præbent uobis occaſionem ruinæ animæ.

¶Tertiò dicimus, quòd licet officia, et artes non ſint tam facilè relinquenda propter abuſus inde ſequentes, quando de ſe non ſunt mala. Sed abuſus ſunt ablegandi, & tollendi, tamen officia illa, quæ non vniuerſaliter, ſed in aliqua parte ſui, fragilibus ea exercentibus probabilem occaſionem ruinæ animę præbent, pro illa parte ab his omittẽdo ſunt ſed non in toto, verbi gratia præcipuè in officia negotiandi, & chirurgiæ, vbi contingere poteſt contactus illecebroſus carnis fœminæ inter eam curandum in pudendis, & quia cupiditas in negociatione, & illecebra in ſimilibus cõtactibus carnis in fragilibus magna vi flagrare ſolet: ideo non eſt inconueniens, tunc negociator auarus in aliquo contractu puta mohatrarum, qui cum aliquibus limitationibus ab aliquibus doctoribus ſolet admitti, ſi quia ſcandaloſus cõtractus eſt, & in illum talis pręauaritia ſolitus ſit impingere, ſi ab illo neceſſariò auocandus ſit à confeſſore, licet non à tota arte negotiandi: ſicut nec inconueniens eſt, ꝙ chirurgus fragilis, & ſi non ab omni materia ſuæ artis ſit amouendus, tamen ab illa materia, vbi interueniunt tactus in pudendis fœminarum, parantes ſibi probabile periculum, ſit neceſſariò auertendus, dum non ceſſat tale periculum. Nam non deerit, qui ſine periculo applicet quas applicandas indixerit medicinas.

¶Per hoc vltra ſupra dicta reſpõſum eſſe puta lector ad 16. & vltimam reſpõſionem Nauarri, vbi ait, quòd poteſt abſolui confeſſarius, qui peccat quoties audit confeſſiones certe perſonæ, & pœnitens, quæ idem facit quoties confitetur certo confeſſario conſueto, & nõ poteſt eum mutare ſine aliqua magna nota, tam lis poteſt abſolui concurrentibus prędictis conditionibus. Quartò denuo dicimus ad hoc, quod licet confeſſor, qui ſolum inuoluntarie, & ſine conſenſu patitur audiendo fęminas pollutionem ſecũ non ideo teneatur abſtinere ab eis audiendis in confeſſione, tamen qui eſt adeo fragilis, quod ſibi experientia teſte imminet periculum peccandi probabile, non eſt abſoluendus, niſi ſtatuat ab hoc periculo, & occaſione eiuſſe ſeparare, & idem de pœnitente, quia ſicut exponere ſe periculo probabili peccandi mortaliter, mortale eſt, ita non tollere hoc periculum, & occaſionem illud generantem non vacat culpa mortali, quæ indignos eos facit abſolutione, quãdiu durat tale periculum immotum. * *Hę ſum mę notatu digna ſunt adex plicatiorẽ Nauarri, habẽdam ſententiã.

¶Inſuper cum omnia, quę in hac materia ſcitu neceſſaria ſunt ratus, & memoriæ occurrere, latè ſim proſecutus nollem, & hanc quęſtionem ſub ſilentio eſſe pręteritam, ſcilicet, an in conſuetudine iurandi perſeuerantes ſint abſoluendi, & videtur, ꝙ non, niſi talem conſuetudinem retractent, quia talis conſuetudo eſt occaſio probabile periculum gignens ad peierandum. Ad quęſtionẽ igitur reſpondendo dicimus primò, ꝙ Soto videtur ei feciſſe ſatis dum ſic ait, cum iurandi conſuetudo, neque per ſe ſit peccatum ab actionibus ipſis iurandi diſtinctum, neque ſit alia occaſio iurandi: quamque per ſolam ceſſationem amouebitur: non eſt ad ſacramentum confeſſionis alia cautela adhibenda neceſſariò, quam propoſitum non iurandi, & fugiendi occaſiones puta contubernia, & loca quibus homo ad iurandum inducitur, eſt tamen ſaluberrimum conſilium per alias pœnas, & alia remedia cohibere ſe quenquam. Huic ſententię Soti videtur ſubſcribere Metina * ꝙ qui conſuetudine iurandi paſſim tenetur abſq; delectu, & cõſideratioue vtrum verum falſumvè iuret, caretq; vero propoſito extirpandi tam iniquam conſuetudinẽ non eſt abſoluendus. Si autem emẽdam ſtatuat, bonoq; animo remedia ſibi indicta a confeſſario amplexus fuerit, nõ eſt cur ei prolatanda ſit abſolutio. * Met. In Sũ. Hiſpa. f. 66. pa. 2.

¶Secundò dicimus ad quęſtionem, ꝙ quia Metina animaduertit prædicta remedia

proponentem emenda, vel quia renuit reſtituere, vel in ſtatu peccati mortalis contendit permanere, vel quia caſtè ſe viuere poſſe negat, vel quia officium, quod ſine mortali exerceri nequit, abdicare a ſe renititur, vel quia caret ſufficiente diſpoſitione: quia tunc benignè remittendus eſt, conſignandiq; ſunt ei 20. dies vel plures, vel pauciores, iuxta arbitrium confeſſoris, in quibus obnixè pro ſua conuerſione precetur Deum, vt eius molliat durũ cor, deuotiones quoque aliquas Roſarij dominæ noſtræ ei indicat confeſſor, & alia ſimilia, & vt interim in morte, iudicio, gloria, & pœnis gehennalibus meditetur, vt poſt hoc reuertatur ad confeſſionem, vt exploret confeſſor an ad ſanam mentem redierit. Tamen dum inſanę adhuc manet mentis, non eſt abſoluendus, quia abſolutio non careret ſacrilegio, neque confeſſor magni extimet querelas, aut ſcandalum ſi ex negata tali abſolutione oriatur, quia malitia pęnitentis in cauſa eſt eius ſcandali: ideo illi aſcribatur: non conſilio medici, aut legi Dei, quæ tota plena eſt amore, & æquitate.

Quæſt. 1. ¶Sed an audiendus ſit in confeſſione, qui dicit ſe abſtinere non poſſe a peccatis, non eſt quæſtio tam facilis, vt apparet. Nam Caietanus in ſumma videtur ſignificare non eſſe audiendum: quia cũ ipſe velit confiteri in ordine ad abſolutionem, quam ſacrilege a cõfeſſore vult extorquere, impleuit confeſſorem poſtea querimoniis dicens, quia poſtquam audiſti me, & paſſus ſum pudorem mea peccata ibi detegendo inabſolutum me dimittis. Metina vero * contrariæ eſt ſententiæ dicens verè eſſe audiendum, tum quia talis obſtinatus peccator, tam verbis exhortatoriis confeſſoris, quam ope diuina interius principaliter operáte emollitur, in corde, conuertirurq; ad ſanum propoſitum, quo ante carebat: tũ quia ſi talis culpas ſuas, & peccata confiteatur, etiam ſi prorogetur ei abſolutio neque ſtatim ei impendatur, quia indiſpoſitus acceſſit, ab excõicationis ſententia liber euadet, ſi quam epiſcopus aduerſus non confeſſos fulminauerit.

* Meti. in ſua Inſtr. f. 283. p. 2.

¶At verò pro concordantia horũ doctorum dico, q ſi talis ſic confiteatur, q obtendat extorquere poſtea abſolutionem a confeſſore, quia alias nullatenus confiteretur, niſi ſperaret ſe abſoluendum, non eſt audiendus. Si autem cauſa obtemperandi eccleſiæ, & vt euadat excommunicationis ſententiam, vel vt ſi exhortatione ſacerdotis mollificet cor eius, & reſipiſcat, abſoluatur, alias non, tunc audiendus eſt a ſuo Curato, ſed nõ eſt abſoluendus, niſi mutatus ſit in melius. At vero extraneus confeſſarius, licet ſit expoſitus dum voluntariè audit confeſſiones, & non ex obligatione, non tenetur prædictum audire, ſicut nec tenetur iſte ſecundum Sotum abſoluere pœnitentem contrariam opinionẽ probabilem ſequentem, contra ſuam etiam probabilem, niſi iam eum incœperit audire, aut acceptauerit audire. Signanter dico non tenetur, quia ſi velit, licite poterit, & audire, & abſoluere ſecundum Metinam, & alios, quia mediante illa ſua opinione probabili, accedit bene diſpoſitus pœnitens.

CAPVT XXVI.

In quibus caſibus præceptũ cõfeſſionis obliget, & de idoneitate confeſſorum, & de eorum expoſitione poſt Cõcil. Tridenti. quomodo debeant exponi, & an religioſus electus virtute diplomatis audiat valide confeſſiones ſine conſenſu Prælati.

DE cõfeſſione materiã abſoluturi breuitate poſſibili eam expedire ſtudebimus. Et primo circa caſus obligationis eius dicimus, quod periculum mortis in quo omnes tenentur cõfiteri eſt, in quo homines communiter moriuntur, vt in probabili, naufragio, vel imminente pręlio, vel graui, vel acuta febri, vel tempore partus in illa, quæ primò parit, vel experta eſt difficiles partus. Secus eſt ſecundum Canum, cum facilis eſt nauigatio, & breuis, vel tẽpore placidi, & tran-

quilli maris. Secundo dicimus, quod & ſi ſemel in anno teneantur fideles confiteri, tamen qui extimat ſe per totum annum cariturum opportunitate confitendi, tenetur ante confiteri, ſecundum Nauarr.* quia præceptum confitendi obligat ſemel in anno.

*Nauarr. c.2. nu.8. Canus in releċt. de pœnitent.

¶Præterea, licet præceptum confeſſionis habentem mortale tempore communionis obliget: tamen cauſa vitandi grauis ſcandali, vbi non ſubeſſet copia legitimi confeſſoris, vt diximus ex mente Soti poſſet tunc quis contritus communicare ſine præuia confeſſione, ſicut in hoc caſu idem poſſet facere mulier, quæ ſolicitanda eſſet à legitimo cõfeſſore, & non ſubeſſet alius legitimus confeſſor, cui poſſet confiteri. Sicut etiam, qui iam eſt accinctus ad communicandum in altari, neque ſine nota differre communionem poteſt, nec commodè tunc confiteri poteſt, ſine confeſſione pro tunc venientium ad memoriam peccatorum, communionem ſumere poterit, neq; eſt neceſſarium iſte talis proponat confiteri ſtatim poſt communionem ante annũ, ſicut authore Nauarr. cap.2. num.7. qui confeſſus eſt, & oblitus eſt alicuius peccati mortalis, non tenetur illud ſtatim confiteri, ſed poteſt illud ad alium annum reſeruare contra Metinam in ſua inſtructione: quia inquit Nauarrus, licet Concilium Tridentinum oppoſitum videatur ſignificare, loquitur tamen de ſacerdote, & non de laico. At licet ita poſſit tute teneri, tamen hic intelligendum eſt dum ex craſſa ignorantia, vel negligentia ſupina, talis peccati mortalis non fuerit oblitus, quia tunc cum talis ignorantia, & negligentia craſſa reddat confeſſionem inualidam, obligatur ad iterum eodem anno confitendum.

¶Præterea de idoneitate cõfeſſorum verba facturi dicimus primo, ꝙ neceſſario talis debet eſſe ſacerdos, per ſacerdotalem enim characterem accipit habitualem iuriſdictionem ad abſoluendum ſed non accipit tunc actualem ſecũdum Nauar. c.3. nu.1. quouſq; ei tradatur per eccleſiam, quod facit eccleſia: dum instituit confeſſarios ordinarios, vel ex commiſſione. Veriſimiliusq; eſt ſecundũ Sotum, & maiorem, quod ſimplex ſacerdos in art. mortis, vbi deeſt legitimus alius confeſſor ſi abſoluat, ꝙ iuriſdictione tũc ſibi conceſſa ab eccleſia id faciat, & non ex ſolo iure diuino.

¶Inſuper ſimplex ſacerdos non expoſitus, iam per ordinarium iuxta Concilij. Trid. etiam ſi ſit religioſus neceſſe eſt vt approbetur prius, ſi inquam ſic nõ ſit expoſitus, mortalia peccata, licet abſoluere non poſſit, ſed de venialibus, an ea poſſit abſoluere, dubitatur, & concertatur inter doctores: quia Nauarrus. ca.4. nu.2. Canus in ſua relectione de pœnit. & Caiet. in ſumm. verbo abſolutio ſentiunt, ꝙ venialia, vel mortalia iam confeſſa, & abſoluta quilibet ſacerdos ſimplex non expoſitus abſoluere poſſit, contra Meti. Complutenſem in ſuo codice, de pœn. vtrumque negantem, & contra Sotũ id negantem de peccatis mortalibus cõfeſſis, quia inquit iſta de per ſe requirunt iuriſdictionem. At opinio prędicta Nauar. Cani, & Caiet. optime teneri poteſt, quamuis dicat Nauarr. ꝙ teneri poteſt non propter rationem Caietani, ſcilicet, quia id non opus ſit iuriſdictione ordinaria, vel delegata, ſed propter aliam rationem, qua hac confutata, tradit Nauarr.*

¶Rurſus de religioſo ſacerdote prohibito à ſuo ſuperiore audire confeſſiones etiam ſi alias expoſitus erat an valide poſſit eas audire, & abſoluere in dubium verti poteſt. Ad hanc quæſtionem Nauarr. ait, ꝙ religioſus cui ex ſtatuto ſuæ religionis, vel ex imperio ſui ſuperioris eſt negata facultas, non poteſt audire confeſſiones etiam ſi pœnitens ex priuilegio Papæ poſſit, quemcunq; etiã regularem eligere. At vero Sotus in 4. videtur contrarium tenere, ſ quantum ad religioſos, quib. ex imperio ſui ſuperioris eſt negata facultas, ſic diffiniens ait in 2 ſent. quia electio confeſſoris cõceſſa à Papa laicis: non cogit religioſos eos audire, ideo religioſus, qui inconſulto prælato eos audiret, poſſet ab eo, tanquam inobediẽs puniri, nihilominus abſolutio teneret, quia per electionẽ, qua eligeretur in confeſſorem à laico iuriſdictionem acquireret à Papa. Ita etiam Syluester, & Paludes cõtra Nau. inſinuãtem in hoc caſu confeſſionẽ non valere.

* ca. placuit n. 22 de Pœnit. c.4. nu.2 Sum. lat

¶Sed

¶Sed tamen pro concordia Nauarri, & Soti dicimus primo, qđ ſi loquamur de tempore priſtino vbi diplomata cruciatæ,& iubilatæ, quæ tunc condebantur abſolutè, & ſine limitatione concedebant ſimplices religioſos etiam poſſe eligi in confeſſores tunc vera erat ſententia Soti & Palud.& Sylu.ſ. ꝗ talis cõfeſſio facta religioſo, cui negata erat facultas à ſuperiore,erat valida,qa per electionẽ iuriſdictionẽ acquiſiuit a Papa.

¶ Secundò dico, ꝗ licet in caſu prædicto probabilis valde habita fuerit ſentẽtia Soti,Sylu.& Palud.contra Can.ſed iã in his noſtris temporibus maximè a tãpore Pij V.vbi diplomata,& Iubilei,qui conceduntur, quia limatius loquuntur, dum ſolum faciunt copiam eligendi expoſitos ſacerdotes religioſos,vel ſeculares, non erit valida confeſſio ſi fiat religioſis non expoſitis per ſuos ſuperiores, nec per ſuos tantum ſuperiores expoſitos,niſi iuxta normam Conc. Trident.* fuerint expoſiti,ſcilicet,approbationem ab epiſcopo accipiendo.

* Concil. Tri. ſeſ.3. 23.c.15.

¶Tertiò dicimus religioſi ſemel expoſiti,ſi priuatione occulta ſunt è prælatis ſuis priuati,vel de priuatione dubitatur valide abſoluunt eos, qui ſibi bona fide, id ignorantes cõfitentur, ita Caie.& Syl ueſt. ex quo videntur tollerari in illo officio confeſſarij,quando eorum priuatio non publicatur. Hac ratione infert Met. * ꝗ quia ſecundum aliud.& Caiet.contra alios valent confeſſiones factæ confeſſori excommunicato non denunciato publicè,& nominatim, aut non notorio,percuſſori clerici, ideo religioſus apoſtata ignoranter expoſitus ab epiſcopo procurato, quia vidit illum in habitu clericali, validè abſoluit illos, quibus præfectus fuit in curatum ſecundum veram ſententiam contra alios. Hinc etiã ſecundum Metin.ibi infert, quòd ordinatus ſacerdos ante 24.annos, qui re vera eſt ſuſpenſus,& irregularis, ſi cum ſit ignoranter ad confeſſiones expoſitus abſoluit, quos audiuit in confeſſione validæ ſunt tales abſolutiones, ſuumq; ſortiuntur effectũ, quia ſuſpenſio eorũ occulta erat,immò ẽt ſi publica eſſet:dum non eſſent nominatim,& publicè ſuſpẽſi,quia ſecundũ Caiet.verò. abſolutio tenent geſta in foro pęnitentiali per confeſſores irretitos, quibuſcunq; eccleſiaſticis cẽſuris vbi ſub illa particula quibuſcunque cenſuris ẽt,& ſuſpenſionẽ cõprehendit,quæ ſecundũ ius canonicũ eſt vna de tribus cẽſuris Eccleſiæ,* valeãt, inquã geſta per tales confeſſores, niſi in duobus caſibus fuerint excommunicati ſcilicet,propter notoriam percuſſionem clerici, vel propter publicã nominatim denunciationem,infert vero Caiet.*qđ hinc habetur,ꝗ abſolutus a legitimo alias confeſſore habente impedimentum occultum,quod ſi ſciretur impediret ab ſolutionem eſt verè abſolutus,& coram Deo,& coram Eccleſia.

* Meti.in Inſtr. fol. 39.pag.2.

* Cẽſuræ Eccleſiaſticę tres Excõmunicatio, Interdictum, & Suſpẽſio.

* Caieta. ex l. barbarius. ff. de officiis

¶Nolo hic ſubticere breue Iulij III. Stephano vius maris generali magiſtro ordinis prædicatorum fuiſſe conceſſum 17.Ian.anno 1555. vbi anullautur confeſſiones factæ religioſis noſtri prædicti ordinis qui per licentias vndecunq; impetratas conſenſu ſuorum ſuperiorum, & eo durante, eas, confeſſiones tam ſæcularium, quam regularium audierint eoſq; in caſibus eiſdem prælatis reſeruatis abſoluerint: niſi manu Papæ, vel cõſenſu Cardinalis protectoris, vel vice protectoris ſignatæ fuerint tales licentiæ, quia alias nullius roboris vel momenti eſſe renunciantur.

¶Porrò ſecundum Nau.ca.4.nu.2.religioſi poſſint poſt Concil.Trid.aliis cõfiteri.ſ.clericis ſæcularibus idoneis,ſicut ante poterat virtute ſuarum bullarum, quia hoc non abſtulit eis Concil. Trident. veruntamen fratres prædicatores virtute ſuarum conſtitutionum id prohibentem, non poſſunt confiteri, niſi cũ religioſis ſui ordinis,neque etiam in via niſi tunc ſacerdotis religioſi ordinis ſui copia non haberetur. Sed clerici ſeculares poſt Concil.Trid. non poſſunt ſe inuicem audire, ſed cum expoſitis ab ordinario confiteri tenentur.

¶ Adhæc aduerte cum Nauarr.capit. 4.num.2.q.licet regularis non poſſet,niſi expoſitus, & approbatus per epiſcopum, ſicut neque reliqui ſacerdotes laici ſecularium confeſſiones audire, ſi tamen parrochiale beneficium obtinuerit cenſetur expoſitus pro ſecularibus,alias minimè iuxta Concil. Trid.non obſtan-

tibus priuilegiis, & conſuetudinibus in contrarium, immò ſi talis regularis non obtinens parrochiale beneficiũ nõ fuerit approbatus per Epiſcopum,& examinatus, niſi Epiſcopus velit iure examinis renunciare,non poteſt, neque etiam ſecularium ſacerdotum confeſſiones audire,neque ad id idoneus reputari,idemq́; dicendum eſt de ſacerdotib.ſecularibus: quia ius antiquum hoc dictabat de ſacerdotibus ſecularib.licet vſus receptus ante,Concil.Trid præbuiſſet iuriſdictionem clericis ſacerdotib. ſe inuicem audiendi,ſed iam ſtandum eſt Cõcil. Trid. immò & iuri antiquo à quo non eſt recedendum,niſi quatenus videtur expreſſum per ius nouum. *

* Præcipimus. C. de appell. & ca.2.de tranſlat. prælato.

CAP. XXVII.

De idoneitate confeſſoris,de examinatione formę verborũ, quibus ſibi facultas abſoluendi conceditur,de his quæ pertinent ad eius prudentiam: ibi numerãtur multa de eius peritia,& ſcientia. An nõ callentes plenè linguám Indorũ debeant eos audire.

DIcturis hic nobis, de cõfeſſoris idoneitate, hunc ordinem placuit ſeruare, primò, q̧ vt idoneus reputetur, ſcire illũ oportet ſuæ poteſtatis limites. 1. quid poſſit, quid vero non poſſit abſoluere, vnde aduertat poteſtaté, quæ circa hoc ſibi conceditur à iure, vel à prælato ſuperiore quia ſecundum Meti.* ſi prælatus ſuperior impertit licẽtiam ad abſoluendum virtute iſtius licentiæ non poteſt confeſſor diſpenſare,q̧ ſi ſibi conceditur poſſe diſpenſare,virtute huius cõceſſionis non poterit commutare,atque ideo cũ peruenerit bulla cõtinens huiuſmodi conceſſiones, inſpiciendus eſt eius tenor,& quæ nam facultas ibi confeſſori impendatur circa pęnitentem.Similis quoque cautela adhibenda eſt in examinandis tenoribus in iubileis continentibus gratias circa votorum,aut iuramẽtorum materias,quia ſi tenor eorum cõcedit commutationem votorum,virtute horum verborum non poterunt commutari iuramenta à confeſſore, quia alterius ſunt rationis,ita Nau.licet Sotus dixerit, q̧ cum præbetur licentia ad diſpenſandum, datur ẽt ad commutandũ, q̧ eſt minus quam diſpenſare, quia qui concedit maius,concedit minus, ſed cũ in hoc interim cũ Nauarr.& Iuriſtis teneamus,quia cũ hoc pertineat ad ius,afferunt pro ſe rationes magis iuridicas.

*Met.in ſua Inſtr. ſol.258.

¶Deinde circa intelligentiam limitis poteſtatis datæ,memoriæ Doct. Nauar. mandato,qui * ait,q̧ eps per cõfeſſioné ſuorum caſuum non cenſetur concedere abſolutioné excommunicationũ ſibi reſeruatam,neque per conceſſioné, qua concedit facultatem abſoluendi à ſuis caſibus, & cenſuris, nõ eſt vnius cõceſſiſſe abſolutionem, vel diſpenſationé votorum,vel irregularitatũ, ſuper quibus ipſe poteſt,quia non ſunt caſus,neq; cẽſuræ reſeruatę ſibi. Immò * & affirmat Nauarr.q̧ Epiſcopus concedendo alicui omnem ſuam facultatem,& omnem ſuá authoritatem ad audiendum confeſſiones,& ad abſoluendũ pęnitẽtes, non videtur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, aut ſuo particulari, aut cõſuetudine generali, vel ſpeciali. * Si tamen epiſcopus ſe concedere tali confeſſori omnes ſuos caſus diceret, tunc a peccatis ſibi reſeruatis poſſe abſoluere concedit, non tamen a cenſuris illi reſeruatis,vt diximus,quia per caſus iuxta conſuetudinem peccata reſeruata intelliguntur concedi, conſuetudo autem loquendi attendenda eſt.* ſimiliter quãdo concedit ſuam facultatem, non eſt viſus concedere caſus ſibi reſeruatos, niſi dixerit, & addiderit excepto tali caſu reſeruatur. *

* Summ. Hiſpa. ca. 17.nu. 55

* Sum.Ia. eod.c.27. nu.255.

* arg.c.fi. de offic. ‹›ic. lib.6.

* c. ex literis de ſponſ.& l. librorũ.§. quod tñ Caſſius. de lega.3.

¶Sed hic habemus, vt apparet Metinam in ſua inſtruct. contradicentem Nauarro, in eo, q̧ dixit per conceſſionem hanc ſub hoc tenore do tibi omné meá authoritatem ad abſoluendum, prælatus non videtur concedere facultatem abſoluẽdi a reſeruatis,quia Metina*ait, q̧ ſi tantum prælatus impertit facultaté

* c. domini.32.q.7

*Met. inſtr. confiſ. f.258.p.2.

vt

vt religioſus abſoluat religioſum à trãſgreſſione voti paupertatis ſibi reſeruãta, quia ſine licentia donauit pecunias, poterit eum abſoluere a tali tranſgreſſione, ſed non poteſt diſpenſare virtute huius licentiæ cum illo tranſgreſſore, vt donatio pecuniarum per illum ſine licẽtia facta maneat valida. At ſecus eſt inquit Metina ſi prælatus concedens facultatem talem, dixiſſet confeſſori, ego tibi impendo totam meam poteſtatem, quia in tali caſu confeſſor, & abſoluere, & diſpenſare poſſet, vt teneret donatio, & cætera omnia, ſed an hæc ſententia Metinæ ſit certa, ego non ſum certus, quia in generali conceſſione, non veniunt, quæ quis veriſimiliter in particulari non cõcederet, & quid ſi illa donatio fuit prodiga, & immodica, nunquid tunc ſibi cõcedit, vt diſpenſet ſuper illa donatione, vt teneatur, ideo malo tenere cum Nauarro, ꝙ per conceſſionem totius authoritatis non conceduntur caſus reſeruati niſi in foro conſcientiæ, & eo tantũ caſu, quando appareret intentionem epiſcopi, vel prælati fuiſſe concedere reſeruatos ei caſus, cum omnem ſuam facultatem conceſſit.*

* Arg. ca. intelli. de verbo. ſig.

¶At vero in noſtro ſacro ordine ſancti Dominici, iam conſuetudo interpretatrix legis obtinuit, ꝙ cum ſit à prælato in præcipuis ſolennitatibus abſolutio, coram pleno capitulo, & ſubiungit, ego concedo totam meam authoritatem, quam ego habeo, vt poſſint abſoluere cõfeſſores expoſiti pro fratribus, de omni hucuſque facto, prout ego poſſum, ꝙ datur authoritas plena abſoluendi a caſibus reſeruatis. Nam intentio prælatorum tunc eſt omne tollere obſtaculum, quo paratiores, & puriores accedant religioſi ad ſacroſancta myſteria Euchariſtiæ ſuſcipienda, & celebranda, atq; ideo præmittunt excommunicationis abſolutionem conditionalem per verba ſi teneminì, & ſubiungunt diſpenſationem ſuper irregularitatibus, ſuper qua forma concedendi abſolutionem cautũ aduertit in 4. ſent. Sotus, quod cum dupliciter poſſit fieri, vno modo vt talis abſolutio fiat tali tempore, & non vlterius, tunc tranſacto illo tempore non poterũt abſolui fratres a reſeruatis, quia ad iterum abſoluendum peccata remiſſa, ſecũdum Sotum requiritur iuriſdictio. Secũdò ſolet fieri ſic conceſſio, & melius ſub his verbis, concedo facultatẽ abſoluendi hucuſque peccata commiſſa, quia in ſuperiori forma, qui nõ abſoluitur illa die non poteſt vlterius abſolui. At vero iam vſus interpretatur, vt qui ſemel a reſeruatis abſolutus eſt poſſit poſtea iterum ab eis abſolui. Nam intentioni reſeruantis per priorem abſolutionem ſit ſatis. Hæc Sotus.

¶Sed addit Frater Ioſephus in ſuis floribus, ꝙ authoritas prælati abſolutè conceſſa intelligitur de peccatis etiam committẽdis, vſq; ad terminum præfixũ a prælato, vt ſi dicat concedo omnem meam authoritatem vſque ad mane, vſque ad ingreſſum miſſæ maioris, & non ſolum intelligitur de peccatis illucuſq;, quo protulit verba conceſſionis, cõmiſſis, vt patet inquit in conceſſione bullæ, niſi aliud exprimat, ſed ego dico, ꝙ hæc aſſertio Fratris Ioſephi verum habet cũ hac limitatione nempe dummodo ex confidentia huius conceſſionis, poſtea interim a puncto conceſſionis vſque ad miſſam maiorem non deliquerit dicens, volo peccare, poſtquam conceſſa eſt licentia me abſoluendi: ſed iam ne hac fraude ſe poſſint protegere ſubditi, prælati caute ſolent exprimere in ſua conceſſione ſic. do meam authoritatem ad peccata hucuſque, ad iſtud punctum commiſſa, inſinuantes non ſe dare facultatem ad poſtea, vſque ad miſſam maiorem committenda peccata abſoluenda.

¶Præterea præcipuis virtutibus confeſſarius ornatus eſſe debet, & talis qualis in Concilio Coloniẽſi de ingitur, vt ſic vir integer, ſtudioſus, peritus, tacitur nus, vt ſit inſtructus bonis conſiderationibus ad inſtruendum pœnitentem quẽ Deus illi obtulerit inſtruendum, vt ſit compoſitus interiori, exteriorìq; modeſtia, & habitu, & egregia prudentia inſignitus ſit oportet, vt nouerit ordinaria peccata, eorumq; applicare remedia; vt nouerit interrogare pœnitentem de his quæ veriſimiliter omittit confiteri, vel quia ignorat, vel quia pudore cohibet. Ex quo infertur, ꝙ ad prudentiã ſpectat

confeſſoris, vt iam antea diximus, quãdo pœnitentes, qui ei confitentur ſunt docti, & de inhoneſta cogitatione confitentur, non ſunt interrogandi an de coniugata, ſoluta, vel virgine cogitarint. Quia ſi id opus eſſet eis exprimere, illud ipſi non tacuiſſent, & præſertim hoc intelligitur, quando talis eorum confeſſio eſt de peccatis venialibus.

¶ Ad prudentiam confeſſoris ſpectat honeſtiori modo interrogare vxoratas. Sic dicendo an vtatur bene matrimonio non explicando, vt aduertit Caieta. an iſto modo, vel illo in exercitio illius actus coniugalis ſe habeant. ¶ Ad prudẽtiam quoque confeſſoris attinet tacere, & nihil interrogare quando videt pœnitentem ignorantia inculpabili ignorare aliquid eſſe peccatum mortale, quando ex admonitione non ſperatur emenda, vel quando difficilè eſt remedium, non ſequitur fructus, niſi multum inquietudinis, & ſcãdali, vt verbi gratia cum bona fide, & inculpabiliter ignorat impedimentum, matrimonium ſuũ dirimẽs. Secus autem eſſet, ſi pœnitens agitatus ſcrupulo, de tali caſu ſuſcitaretur cõfeſſorem. Quia tunc quidquid damni ſequatur, confeſſor pœnitentem de tali veritate edocere tenetur.

¶ Ad prudentiam confeſſoris ſpectat in iniungendis pœnitentijs eum modum obſeruare, qui cõgruat, & qualitatibus peccatorum, & perſonarum conditionibus, & ſtatibus, eorumq; facultatibus, & viribus, & iuxta conſilium D. Aug. prudentia cõfeſſoris exigit, vt perditiſſimi, & magni peccatores i principio mitius, & blandius tractentur vſque pertrahantur ad Deum, exhortãdo illos ad frequẽtationem confeſſionis, & recitationem Roſarij conſiderationem mortis, iudicii, & malitiæ peccati. Et ne poſt cõfeſſionem ante octo dies communicẽt, quo melius ſe præparent, & reuerentius, & mundiores accedant.

¶ Prudentis quoq; confeſſoris officiũ eſt non cauterizare conſcientias pœnitentium infirmas, vel extinguere lignũ fumigans eligẽdo opiniones rigidiores, & magis auſteras, quia ſatis eſt, vt prædiximus, vt pœnitens licitè poſſit abſolui, ꝙ opinionem probabilem doctorum ſequatur. ¶ Præterea ad eius prudentiã attinet ſummam cautelam adhibere ſigillo confeſſionis ſeruando, vt nihil mutire audeat, per quod vel pœnitens, vel tertia perſona ibi detecta peccans prodatur, vel aliquid per ꝙ confeſſio fiat odioſa, vel minus amabilis, vel minus pretioſa. Item etiam ſecreta ſub illa cęremonia ſigilli confeſſionis, non admittere, cartam vbi continetur peccata ſcripta ad confitendum ſtatim rumpi aut igni tradi pœnitenti commendare.

¶ Commendandus quoq; eſt hic zelus bonus Metinæ, qui * ait, ꝙ ſi tã imprudenter ſe geſſerit confeſſor circa pœnitentem, ꝙ in confeſſione dixerit pœnitenti, vt ſibi reuelet complicem alias abiturum inabſolutum, eo, ꝙ non poſſit niſi reuelet, abſoluere eum, tũc talis cõfeſſor denunciandus eſt neceſſario, quia hæres inquit Metina eſt affirmare, ꝙ teneatur quis eam circunſtantiam confiteri, vnde infamia venit notanda talis perſona. At pœnitens iſte cui ſic indictũ eſt à primo confeſſore de reuelando cõplice, ſi accedat ad ſecundum confeſſorem non eſt à ſecũdo abſoluendus, donec denunciauerit inquiſitoribus de primo, & afferat fidele teſtimonium de tali iam à ſe facta denunciatione, ita Met. Laudandus eſt zelus tanti viri. ¶ Inſuper vltimò cõfeſſorem robuſto, fortiq; animo, adamantinaq; facie, cum opus eſt, & caſus expoſcit præditum, & munitum eſſe oportet, vt euellat, & deſtruat, & ædificet, & plantet.

* Met. de inſtruct. fol. 268. pag. 1.

¶ Porrò quia confeſſor ſcientia, & peritia pollere quoque debet, placet hic illam diſtinctionem Nauarri. c. 4. nu. 2. amplecti, vbi de confeſſario diſtinguit ſic. Quia confeſſarius poteſt eſſe perfectus confeſſarius, aut tantum ſufficiens. Perfectus inquit confeſſarius ille eſt, qui ſolus poteſt diſcernere de omnibus, & hic tanta ſcientia præſtare debet, vt Theologiam ſacramentalem, & moralem, & vtriuſque iuris per itam, conſtitutioneſque Synodales regionis, norit. Sufficiens autem confeſſarius ſcire debet peccata, quæ communiter perpetrant pœnitentes, & circunſtantias neceſſario confitendas, & caſus habentes annexam excommunicationem, & reſtitutionem, & caſus

ſus reſeruatos, & ſi audiat clericum, ſcire cum oportet irregularitates, vel ſatis eſt, q; ſciat dubitare in his, quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt poſſit, noueritq; conſulere peritiores, & hæc ſufficiens ſcientia eſt ſatis, Ita D. Thomas, * ſatis eſt, hoc ſciat per vulgares libros. Sed ego dico ſatis eſt intelligat eos legens ſcientiæ terminos, & ſignificationes eorum. Quia alias Sotus & Canus has vulgares ſummas ideo exoſas habent, quia aiunt eas mille cauſas præbere errandi etiam ſacerdotibus, & confeſſoribus imperitis ſcientiæ terminos non callentibus. Quorum errorum ego ſum oculatus teſtis, quia memini eos depræhēdiſſe in ſæcularibus eos legentibus, & præmanibus habentibus, & ex locis illarum ſummarum male intellectis, ſuam malitiam coram peritis cōfeſſoribus defenſantibus.

* D.Tho. ſententia. in ex poſ. litera.

¶Adhæc quia auditio confeſſionum periculoſa res eſt iis, quibus nō ſatis cōſtat an ad id muneris ſint idonei, ideo illa opinione, qui ſibi ſatis nō fidētes ſunt ſe ſoliti ſunt conſolari, quæ Diui Antonini dicitur eſſe, vbi D. Antoninus aſſignat differentiam inter eum, qui iuſſus à prælato accedit ad audiendas confeſſiones, & inter eum, qui ſeipſum ad id muneris ſpontaneè offert. Quia inquit non iuſſus, & ſe offerens ad cōfeſſiones, tenetur de omnibus ſibi à pœnitēte propoſitis iudicare ſed iuſſus à prælato audiens confeſſiones, ſatis eſt ſi prædicto modo ſciat dubitare. Sed hanc differentiam Nauarrus * non in apparenter impugnat dicens nō iuridicam, quia ſi hæc differentia eſſet vera, pauci ſæculares cōfeſſores quia ſe offerunt ſaluarentur, & neceſſaria ad confeſſiones audiendas, & quia in aliis officiis, ſcilicet depoſitariorum tam qui accipit mercedem, quam qui ſe offert pro depoſito cuſtodiendo, Vterq; tantum de culpa leui tenetur, non de leuiſſima, & quando dicitur, q; depoſitarij ſe offerentes tenentur de leuiſſima culpa, intelligitur dum præſumitur eos accipere depoſitum ſolū propriæ vtilitatis intuitu. Quia qui ratione vtilitatis vtriuſque ſuſcipit depoſitum, aut init contractum ſolum tenetur de leui: ſed ſi ratione tantum vtilitatis deponentis depoſitarius ſuſcipiat depoſitum, ſolum tenetur de dolo, & de lata culpa. Vnde quia confeſſor ſe offerens principaliter ſe offert intuitu pœnitentis, ideo non tenetur, niſi de lata, aut leui culpa nō de leuiſſima. A qua lata culpa excuſabitur, ſcilicet, ſi caueat id, qđ confeſſarij communiter ſolent cauere, & vitare. Et ita in toto orbe obſeruari videmus. At explicationis maioris cauſa adiicimus, quod confeſſarius qui principalius ſe offert intuitu pœnitentis ad audiendum, ſolum tenetur de lata culpa. Quòd ſi æquè principaliter ſe offerat intuitu vtilitatis vtriuſque ſuæ, & pœnitentis tenebitur de leui (vt credo) ſi quid damni ex tali audientia confeſſionis acciderit. ¶Deinde verum eſt nō indigere tanta ſcientia confeſſarium, qui audit confeſſiones in villis ruſticorum, ſicut indiget, qui eas audit in ciuitate mediterranea, aut qui in maritima aut indica. At verò qui audiūt confeſſiones vbi ſunt multi literati: quos poſſunt cōſulere non tanta ſcientia indigent, ſicut qui audit confeſſiones vbi nullus eſt literatus ſecundum Naua.* quia ibi licet nouerit dubitare, non tamen habet cōſultores ad manum.

* Sum.la. c.4. nu.3.

* Sum.lat. c.4. nu.4.

¶Rurſus quia nota cōmuniter a confeſſoribus, ſaltem tenetur quilibet confeſſarius ſcire, ideò nō excuſantur a mor tali confeſſarij expoſiti, neque qui eos exponunt, ſi tales confeſſarii neſciant caſus, à quibus poſſunt, vel nō poſſunt abſoluere, vel ſi neſciant differentiam excommunicationis maioris, & minoris, vel peccata mortalia communia, vel voluntatem deliberatam ad mortale eſſe peccatum mortale, vel ſi quamcunque ſuperbiam, & inuidiam iudicat eſſe mortalem culpam, vel de dubiis cōtractibus neſcit dubitare ſecundum Nauarr. ca.4. nu.4. quia qui hæc ignorant confeſſarii, neque communiter nota a confeſſoribus noſcere.

¶Subinde ſi aliqua ratio, vel caſus ſub ſit excuſandi imperitos confeſſores inquirendum hic nobis eſt. Igitur primo imperiti confeſſores excuſari videntur a culpa mortali dum audiunt peritos pœnitentes, & eos de ſua ignorantia admonētes. Secundò cum audiunt pœnitentes

gulariter tantum peccata venialia habentes. Tertiò cum audiunt in articulo mortis conſtitutum: neque ſuppetit alius, qui tunc poſſit moriturum audire. Quartò cùm audiunt chriſtianos inter ſarracenos captiuos, vbi non eſt copia peritioris confeſſoris.

* Meti. in ſua inſtr. fol. 279. pag.

¶Porrò ab hoc loco non abhorret, & illa quæſtio, cuius meminit Metina,* vbi inquirit Caſtellanus religioſus verbi gratia in Salmanticenſi domo manēs, qui plenè Gallicam linguam non callet poſſit audire Gallicam in lingua Hiſpaniæ expertem volentem confiteri lingua ſua Gallica, & cum abſoluere caſu, quo confeſſor ex eius confeſſione, non intelligit niſi vnum tantum aut alterum, vel tertium peccatū. Cui quæſtioni ibi Metina negatiuè reſpondet, ſcilicet, ꝙ non eſt audiendus: neque abſoluendus talis Gallus niſi ſit in articulo mortis conſtitutus, vbi nō inueniatur ſacerdos alius, qui eum plene intelligat. Imò tenebitur tunc eum audire dum talis pœnitens oſtendit dolorem ſe habere de ſuis peccatis, & de ibi confeſſis. Sed extra iſtum articulum neceſſitatis non eſt audiendus: neque abſoluendus, ſed remittendus ad confeſſorem cum plenè intelligentem. Quod ſi non eſt præſens in prædicto cōuentu, alibi quæratur. Idem ait Metina eſſe dicendum de ſacerdote, qui audit Indos in confeſſione, quorum non callet bene idioma, ſic vt neque Indi Hiſpanū idioma callent, vt in eo poſſint ſe in confeſſione explicare. Quia cum talis confeſſor periculo ſe exponat abſoluēdi eū, quem neſcit an ſit bene diſpoſitus, neq; intellecta habet peccata, quæ fecerit, eū audire temeritate non caret. Sed in contrarium eſt, ꝙ muti, & etiam ſurdi, qui in confeſſione nequeunt ſe ſatis explicare, per nutus, & ſigna ſoliti ſunt confiteri, eo modo quo poſſunt, confeſſoribus ea ſigna, & nutus percipientibus, & tamen veriſimile eſt, ꝙ per illa ſigna, & nutus, non omnia eorum percipiuntur peccata, & circunſtantiæ neceſſariò explicādæ, & tamen nemo hos confeſſores eos audientes, & abſoluentes dānat. Et quia neceſſitas caret lege. Et quia ſatis eſſe vř apud Deū, ſi faciat pœnitens, quod in ſe eſt reuelando peccata: quorū aliqua intelliguntur à confeſſore, & aliqua nō. Et quia ſecundū Sot. in 4. dū pœnitēs habet plura peccata, & ſolum aliqua ſunt, quæ periculum eſt confiteri prælato, qui facultatem concedere renuit confitendi alteri, nec ad ſuperiorem patet acceſſus, ſi nulla expectatur commoditas, ſalubrius eſt confiteri illa, in quibus non eſt periculum, & poteſt illa cōfiteri celādo alia ingerentia periculum. Nam nulla ratio vult, vt ob nequitias ſacerdotis ſubdit* ſuo defraudetur commodo, atque ideo poteſt illa cōfiteri, quæ ſine periculo poteſt, quandoquidem per ipſum non ſtat quo minus omnia confiteretur præſertim cum accidere poſſit, ꝙ ex attrito fiat contritus ratione ſacramenti. Et augeatur gratia, ſed ſi eſt cōmoditas differendi quouſque ſit integra cōfeſſio, ſi id poteſt fieri commode, ita faciēdum eſt, & ita Caie.* & Syluester* ſed illa, quæ non confitetur, tenetur ſublato impedimento, habita opportunitate ſublato periculo, confiteri, non reſeruando ad aliū annū. Hæc Sot. ex cuius doctrina, quę eſt etiam Sylu. & Caiet. videor mihi elicere ſolutionē ad quęſtionem non tā rigidam ſicut tradit hic Meti. Dico ergo, ꝙ talis Gallus poteſt audiri, & abſolui etiā extra articulū mortis à confeſſore ſemi perito in ſua lingua, qui aliqua peccata eorū intelligit, aliqua non; dū non patet acceſſus facilis ad alium plene peritum, in eorū lingua, neque expectatur cōmoditas alteri plenè callenti linguā eorum confitendi, & dūmodo per verba, vel ſigna, vel nutus bene percipiat eius diſpoſitionem, nempè dolorē, & propoſitum emendæ de ſuis peccatis, & dūmodo aliqua eorum, licet non omnia intelligat. Quia tunc per ipſos non ſtat, quin ſit integra, & periculum, quod allegat Metina ceſſat, quia ſupponimus ſiue per verba ſiue per nutus, vel ſigna intelligenda eſt à confeſſore eius diſpoſitio bona circa diſplicentiam peccatorum, & cauendi de cætero propoſitum. Idem dicendum puto de Æthyopibus nuper ad Hiſpaniam adductis iam baptizatis, & in lingua noſtra Hiſpana ita balbutientibus, vt in confeſſione non plenè intelligantur omnia eorū peccata. ¶Neq; iſti Æthyopes ignari doctrinæ, & myſteriorum

* Caiet. verb. confeſſio ad 10.

* ver b. cō feſſio. 1 §. 18.

rum

rum fidei ita rigidè ſunt arcêdi, & abijciendi à cõfeſſione eo rigore cuius meminit Metina * quamuis de his ſpecialiter non loquatur, dicens quod ignarus doctrinæ non eſt abſoluendus, & in hoc ob firmandum eſſe animum cõfeſſoris, ait, ne pereat medicus pariter, & æger. Sed nimis rigoroſè loquitur ſine diſtinctione loquens. Quia ſi iſti Æthyopes, quia mancipia ſunt ſuæ libertatis expertia, non ſunt in culpa, eo quod non didicerint articulos fidei: quia neq; eos teneri addiſcere intellexerunt, neque ſui heri eos de rudimentis fidei edoceri curauerunt. Immò per quotidiana occupationũ onera ab heris impoſita, vel propter diuagationem itinerum, vel manſionem continuam in agris, & villis nõ potuerunt habere potẽtem eos docere, tunc poſtquam in culpa tanta non fuerunt, neq; per eos ſtetit non didiciſſe doctrinam; & ſi alias deſperati abibunt, & ſine remedio per multum temporis manebunt inconfeſſi: ſi hac ratione abijciuntur, à confeſſoribus nõ ſunt ſic explodendi ſed potius iuxta Conc. Vuormacienſe, vt ait Canus in Relect. de pœnit. quia confeſſor eſt paſtor, & doctor, & medicus per modum hiſtoriæ diuinę tamen, & certè eos craſſa minerua in myſterio Trinitatis, & Incarnationis, & in reliquis articulis fidei inſtituant, & intelligant confeſſores id ſibi negocij dari, vt non modo pœnitentes audiant, & abſoluant, verum etiam erroribus amotis inſtituant, neq; rem perdifficilem, & tam arduã id reputẽt, ſed mihi experto credant: qui in regionibus Indiarũ multos ſic ignaros, & deſperatos, & ab aliquibus pigris confeſſoribus abiectos tãquam doctrinæ ignaros, paululum cum illis in confeſſione immoratus, ita edocui, vt iam ad myſteria articulorum fidei Incarnationis, & Trinitatis interrogati bis, & ter & multoties rectè reſponderent: cum alias ad confeſſionem veluti muta animantia acceſſiſſent. Et puto, quod inſolentiæ non tribuat Dñs, plus obſequij Deo præſtitiſſe in vna hora, vel dimidia, quibus io exaudiendo eos immoratus ſum. Quàm ſi plures alias expertos iam, & acutos pœnitentes audiuiſſem, & expediſſem. Et ſimul hac

* Met. in inſtruct. folio 282. pag. 2.

diligentia adhibita admoneatur de obligatione qua tenentur ſciendi rudimenta fidei. Poſtquam admonitionẽ, & propoſitum eam implẽdi, ſi in culpa fuerint non diſcedendo, & ſua culpa ignari doctrinæ ad confeſſionem iterum acceſſerint locũ habere poterit rigor Metinæ. ¶Denīq; ad conſolationem ſubditorum qui à ſuis ſuperioribus compellũtur fungi officio confeſſorũ: dicimus cũ Nauarro, q. quando dubius eſt ſubditus de ſua ſufficientia ad confeſſiones audiendas, prælato ſuo id munus ſibi iniungenti obtemperetur tenetur, * & ita inſinuat D.Th. * ſaltem ſi nouit prælatum nõ ira, odio, amore, vel cupiditate permotum id muneris iniunxiſſe: ſed non tenetur parere, quando ei conſtat non eſſe idoneum, ſecundum Nauar. *

* Arg. ca. quid culpatur. 23. q.
* 2. 2. q. 104. ar. 5.
* capit. 4. nu. 6.

CAP. XXVIII.

De interrogationibus in confeſſione præambulis, & quo ordine, & quo ſtilo, & quod ſi puella reſponderit nõ examinaſſe conſcientiam, an ſit audienda, & quid de eo qui antea nõ explicuit numerũ.

SEd iam ad inferiora materiæ confeſſionis accedentes, de interrogationibus in confeſſionibus faciẽdis diſſeramus oportet. Igitur interrogãdus eſt primò pœnitens de ſtatu, & cõditione, & modo viuendi, niſi alias ſit notus confeſſori, & hoc vt nouerit ei remedia conſentanea applicare. Secundò interrogandus eſt quantum pertranſierit temporis, ex quo non fuerit confeſſus, vt nõ ſciat confeſſor an ſeruauerit pœnitens præceptum Eccleſiæ de confitendo ſemel in anno, & quia aliter ſe gerere habet cũ confitentibus frequentius, quàm cum tantũ de anno in annum ſemel cõfitentibus. Tertiò [illegible]andus eſt an in cõfeſſionibus præteritis cauſa pudoris, vel craſſi examinis omiſerit cõfiteri aliquod peccatũ. Quòd ſi dixerit ſic omiſiſſe: reiterandum illi eſſe confeſſionem

de

de omnibus peccatis illic confeſſis indicat, quia valida non fuit, mittenduſq́ue eſt ad faciendum omnium peccatorũ in illa ficta confeſſione omiſſorum examẽ. Et hoc niſi ſit in extremo mortis articulo conſtitutus: vbi periculũ eſſet in mora examinandi conſcientiã. Quòd ſi inſtiterit pœnitens hic in hoc caſu, vt audiatur, & abſoluatur, quia ipſi pœnitet de tali fictione non eſt audiendus, neq; abſoluendus etiam ſi abiuit deſperatus, nunquam rediturus ad cõfeſſionem ita Metina* contra hominem quendam doctum dicẽtem, quia de duobus malis minus eſt eligendum poſſe audiri, & abſolui in hoc caſu, ſed hoc inquit Metina, eſt valdè falſum.

*In inſtr. conſ. folio 725. p. 1.

¶ At ego dico, ꝙ ſi contingeret talis caſus, vt puella nobilis, quæ per totũ annum recluſa domi manet, & cuſtodita, veniretq́ue comitata cum matre ſemel in anno ad Eccleſiam ad confitendum, communionemq; ſuſcipiendam, interrogataq; à cõfeſſore, an examinarit conſcientiam diſcretio eam craſſo; & parum examinaſſe ꝙ non damnarem confeſſorem eam audientem, & abſoluentem, caſu quo alias grauem notam infamię incurreret, ſcãdaliq́; graue oriretur, ſi viderẽt parentes eius, eamq́; comitantes inconfeſſam, & inabſolutã, & incommunicatam abire, & quaſi deſperatam. Vnde aliquid ſiniſtri contra eã ſuſpicarentur. Quia & hoc nobis author Adrianus poſſe fieri affirmat. Et quia ratio ſuffragatur tum quia ſi ratione vitãdi ſcãdali grauis, ſecundùm Sotum non habẽti copiam cõfeſſoris, licet tempore precepti communionis ſine præuia confeſſione communicare, quare pari ratione gratia vitandi ſcandali non licebit iſtã, & audire, & abſoluere, & communicare. Tum quia etſi benè dixerit Metina, qđ regulariter loquendo examinatio conſcientiæ de domo ad Eccleſiam tantum non ſufficit, & licet benè quoq; affirmauerit, confeſſorem adeo ſolertem, & expertum, qui poſſit ſupplere vicẽ examinis à pęnitẽte omiſſi, & qui hoc prætermiſſo interrogando nouerit omnia peccata pœnitentis eruere. Tamen ſi talis examen à domo ad Eccleſiam, & interrogatio confeſſoris vicem examinis circa mercatorem, vel de anno in annum confitentem ſupplere non poſſit regulariter, ſed circa puellam hanc manentem toto anno domi recluſam, cui ſubtracta eſt materia vagãdi, & multorum peccatorum, exteriorũ interciſa eſt occaſio, ſat forte erit, ad ſupplendum ſolers interrogatio cõfeſſoris. Tum quia & ſi tantum non ſuppleret, tamen ratione infamiæ, & ſcandali grauis cauendi eam audire, & abſoluere liceret.

¶ Præterea licet ante confeſſionem, vt benè probant Nauarrus, & Metina in ſua inſtruct. non ſint interrogandi pœnitentes de præambulis interrogationib. ſed an ſit pœnitens ſubditus confeſſori, quo ad id fori, vel via ordinaria, vel ex commiſſione confeſſor præſciat, oportet in confeſſione, vel antea. Sed tamẽ intra confeſſionem à principio, quaſi præambulis interrogationibus interrogandus eſt pœnitens ſi eſt impeditus, vt nõ poſſit abſolui, puta ſi eſt excommunicatus aliqua reſeruata excommunicatione. Si eſt vſurarius, ſi eſt perſeuerans occupator alieni, ſeu tyrannus, ſeu concubinarius, nollens tollere occaſionem, aut abſtinere, & hoc vt optimè ait Caietan. vt non poſſit pœnitens conqueri dicendo, ꝙ voluiſti audire, & ſcire facta mea omnia, & non vis me abſoluere, & ſimilem cautelam adhibendam eſſe ait, circa habentes curata incompatibilia abſque rationabili cauſa, confitentes in bullis ſcriptis.*

*Interrogãdi ſunt prius de cõſciẽtiæ examine, quo neglecto remittẽdi ſunt, vt ſufficiẽti examinatione ſe ꝓueniant.

¶ Inſuper licet nullatenus ſit pœnitenti acquieſcẽdum, vt prius interrogetur, vt ipſe vult, & petit, quam ipſe prius ſua peccata, de eis ſe accuſando narrauerit coram confeſſore, tamẽ poſtea iuxta Caietanum. confeſſor. tenetur interrogare pœnitentem in caſu, quo putat, aut rationabiliter dubitat omitti aliquod neceſſario confitendum, ſi non interroget. Quia tenetur iudex interrogare omnia ea, quæ noſcit eſſe neceſſaria ſcitu ad ferendam rectam ſententiam; alias ſuo officio abutitur. Et patet ad hoc teneri ex iure extrauag. de pœn. cã. omnis vtriuſque ſexus: vbi dicitur de cõfeſſore, vt diligenter ſit inquirens peccatoris, & peccati circunſtantias: vbi autem ſacerdos bona fide non opus eſſe interrogatione

videt

videt non peccat. Vt in exemplo Soti, quando pœnitēs eſt cordatus, neq; multis implicatus, dicitq́; pro ſua facultate debitam feciſſe diligētiam, nec alicuius eſſe oblitū. Sed hoc exemplum Soti verum habet in viris timoratæ conſcientiæ; neque negligentibus in pertinentibus ad ſalutem, ſed in deprauatis hominibus parumq́; curantibus de ſalute, & in ruſticis verum habet quod docet Canus Relect. de pœnitentia, quod interrogandi ſint etiam ſi dicant ſe feciſſe ſufficientem diligentiam, & nullius peccati eſſe oblitos. *

* Interrogādi ſunt de his, de qbus creditur, aut veriſimiliter dubitatur ea eos omittere.

¶Porrò non incommodè, aut importunè hic ſibi vendicat locum dubitatio illa quam magnam eſſe ait Metina:* Ea nempe eſt, pęnitens qui accedens ad cōfeſſionem, & interrogatus eſt à confeſſore de numero peccatorum, quia ſolum ſe accuſabat dicendo aliquoties peieraui aliquando fornicatus ſum, interdum ſum adulteratus, ſi reſponderit confeſſori. Pater ego ſic ſolitus fui confiteri, nec ſolitus ſum numerum explicare. Et ſi aliquando explicui numerum, ſed nō ſemper, quia neq; de numero ſum interrogatus, an hic cogendus eſt ad confeſſiones retroactas reiterandas. Et videtur quod ſic quia vrget ratio pro parte affirmatiua, quia multa peccata omiſit confiteri ad quæ confitenda tenebatur, vnde integras confeſſiones non cōfecit ex culpa ſua, ac per cōſequens, nec validas eas effecit, ſed reiterandas.

* Inſtruc. fol. 286. p. 2. & folio 287. p. 1.

¶Igitur ad hanc quæſtionē placet nobis reſponſio Metinæ dicentis primò, q̃ ſi talis pœnitens ex propoſito omiſit illum certum numerum ſuorum peccatorum mortaliū confiteri, planè obnoxius manet ad eas reiterandas. Secundò ait, quòd ſi talis pœnitēs animo præparatus acceſſit, vt ſi īterrogaretur de numero, explicuiſſet, certè nō videtur confeſſiones anteactas fuiſſe inualidas. Sufficiet igitur tunc ſe accuſare de negligentia hac in illis habita, & explicaſſe numerū, quo ſic cōfeſſus eſt, item & vices quibus illa peccata commiſit, cuius numerum omiſit explicare. Hoc inquit Metina ſat erit, tametſi ſecurius remedium eſſet vnam generalem confeſſionē, de vita retroacta ſuperaddere, & licet iſta reſolutio Metinæ placuerit, & mihi in parte placet: ſed non ſine grano ſalis, aut ſine hac limitatione, ſeu diſtinctione à me adhibenda.

¶Diſtingo ergo, ſi is pœnitens qui ex propoſito numerum peccatorum ſuorū mortalium explicare non omiſit, quinimo ſi de tali numero fuiſſet à cōfeſſore interrogatus illum explicuiſſet: talis ſtatus, & conditionis ſit, quod re vera craſſa, & veluti affectata ignorantia, & negligentia circa hunc caſum de neceſſario confitendo numerum talium peccatorū laboraſſe creditur, quia cleric⁹ erat, aut ſcholaſticus, aut homo viuacis ingenij erat, aut inter peritos conuerſatus, cogendus eſt ad tales confeſſiones vtpotè inualidas, ex craſſa ſupinaq́; negligētia, non integrè factas repetendas. Si autem talis pœnitens erat vulgaris, & rudis, & de media plebe, qui citra craſſam ſupinamq́; ignorantiam, & negligentiam id potuit ignorare, in hoc prædicta diffinitio Metinæ integrè locum habet vnde cum hoc faciendum eſt, vt ipſe Metina ait.

¶Rurſus de materia interrogationū ſermonem exorſi, vt confeſſor rectè interroget aduertat oportet inter defect⁹ quos committit pœnitens inter confitendum primum eſſe iam prædictū, de non explicando certo numero: ſed ſolū dicere ſe multoties, vel infinities peccaſſe non explicando numerum, & ſecundùm defectum eſſe quando nō explicat ſpeciem eius, quod generaliter confitetur, ſed dicendo tantum ſe peccaſſe peccato luxuriæ non exprimendo an tale peccatum fuerit adulterium, vel fornicatio, ideoq́ue ait Victoria, vt refertur in ſumma de Chaues vulgares de prędictis non curare. At quanto eorum circa hoc maior eſt incuria tanto confeſſoris maior debet eſſe cura.

¶Deinde interrogaturus eſt cōfeſſor per pręcepta decalogi peccata ſuo ordine contra illa commiſſa, & capitalia crimina, & omiſſiones circa duodecim articulos fidei, & circa ſacramenta, & opera miſericordiæ, & circa cuſtodiā quinque ſenſuū, & alia huiuſmodi pertinentia ad ſtatum pœnitentis. Ita tamen vt alia impertinentia ad ſtatum, & quæ

non

non eſt veriſimile pœnitentem commiſiſſe non interroget.

¶At cum mulieres audit non eas directè facie cõtra faciem ſtãdo audiat, nec multum proximè aſtare permittat: ſed honeſtiori modo, & reuerentiori, nempe aliquantulum verſis earum vultibus ad ſacerdotis latus, & aliquantulũ demiſſis expertiſq; faciebus, vt verecũdiam, & pudorem etiam in illo loco teſtentur, & poſt auditam earum confeſſionem puellas quando viderit eſſe neceſſe, tãta cautela, & tam honeſtioribus verbis interroget. Vt ſicut dixit Victoria ſi ad iſtam primam interrogationẽ. Quæ primò fieri debet eis, ſ. an aliquid inhoneſtè cogitauerint, reſponderint, non, non eſt vlterius procedendum, nè fortè ſcandalizentur, vel aduertẽtes ad ea: quæ antea non nouerant, peccare doceantur, ſi autem dixerint ſe inhoneſtas habuiſſe cogitationes, vlterius interrogandæ veniũt, an in illis immoratę fuerint aduertenter. Quod ſi dixerint non, ſed eas ſtatim abieciſſe: tunc hic ſiſtat confeſſor, neque vlterius quærat. Quòd ſi in illis cogitationibus dimoratas eſſe reſponderint. rurſus interrogandæ ſunt an conſenſerint volũtate in opus, quod ſi reſponderint ſe illud opus cogitatum deſideraſſe: rurſus interrogentur an opere conſummauerint: ſemper tamẽ honeſto valdè ſtilo, & ſacramento, & pudori puellari conuenienti, ſed ſi aliqua puella accedat adoleſcentula quidem ętate: ſed grandæua malitia quæ ia prius detegetit ſuam impudentiam, ab hac liberius interrogabit confeſſor circunſtãtias neceſſarias, ſemper tamen honeſta vſus verborum forma.

¶Prętere a cum confeſſarius rationabiliter inductus interrogat de pollutione volũtaria, vel extraordinaria, vel de fornicatione, nõ diſquirat de modo, ſed. ſatis eſt ſi pœnitens explicet numerum, & ſpecies citra deſcẽſum ad aliquas turpes circunſtãtias peccati, quod quidem in parte videtur contra Metinam hoc quod dicimus de mente eſſe Nauarri * Metina* enim ſic ait, ꝙ peccans, ſiue cũ coniugata, ſiue ſoluta, ſufficit ſi explicet numerum cum ſpecie peccati, nõ enim eſt opus narraſſe modum, vel hiſtoriam rei geſtæ, niſi modus tam extraordinarius, & exorbitans fuiſſet, ꝙ præ ſe ferret nouam circunſtantiam, vel deshoneſtatem extraordinariam, ꝙ vel mutaret ſpeciẽ, vel notabiliter aggrauaret, idemque dicit obſeruandum eſſe in cogitationibus moroſis, vel verbis & tactibus, ſed quando non eſt adminiſtrata confeſſori rationabilis occaſio prædictos modos extraordinarios inquirendi dicit, ꝙ ſummatim ſunt interrogandi pœnitentes de oſculis, & amplexibus, & alijs impudicis tactibus, dum non contingunt inter coniuges, neq; tutum eſt ſuper his multum replicare interrogando, ſed neque coniuges ſunt interrogandi de tactibus inhoneſtis, niſi quando præſumitur de eis, ꝙ ex eis, aliqua extraordinaria pollutio ſit ſecuta, vel ad ſciendum, ſi illi tactus fuerunt cum probabili pollutionis periculo.

* Sum. lat. c.5. nu.4.

* In inſtr. folio 287. pag.2.

¶At verò cum coniuges interrogati in communi, an honeſte vſi fuerint matrimonij ſancti officio: reſponderint in particulari, ꝙ nõ, immò quòd ſe commiſcuerint aliquando beſtiali modo, vel ꝑ ſuperegreſſionem vxoris tunc in copula, licet intra vas cubantis ſuper virum. acerrimè ſunt reprehendendi. Sed ſi rurſus, quia in iſto modo coeũdi aliquę fœminæ retinent ſemen propter fortem vim attractiuã matricis, & aliæ ſtatim non attrahentes expellunt propter frigiditatem matricis non attrahentis, aut quia ſunt laxioris vaſis, ſi interrogatæ dixerint in iſto modo cocumbẽdi, quod ſemen viri nõ benè receptum fuerit intra vas, ſed ſtatim extra effluit, niſi ab iſtis modis abſtineant coniuges, tũc non ſunt abſoluendi, quia per tales commixtiones, vtpotè extraordinarias tunc impeditur generatio, maximè ſi ſic non eſt ſecutus conceptus.

¶At nec ſunt abſoluendi, qui impotentes ad copulam contraxere matrimonium, & poſt cognitam ſuam ſtatim ad coitum impotentiam voluerunt manere, vt fratres: ſi poſtea, vt ait Sotus in quarto impudicè ſe tangunt, aut nituntur ad fruſtraneam copulã, non ſunt abſoluendi, quia actus ſunt iſti fraudati à ſuo fine, & ſic non naturales.

CAP. XXIX.

De 7.circunſtantijs, & quænam earum neceſſario ſint explicãdæ in confesſione: an circuncunſtantia ieiunij quadrageſimalis fracti, vbi concurrit vigilia ſit explicanda: an circunſtantia ſolum aggrauans notabiliter ſit in confesſione declaranda.

IAm ad illum locum eſt peruentum, vbi de circunſtantijs in confeſſione explicandis nobis occurrit agendũ, & quia ad confeſſoris munus ſpectat eas omnes ſcire circunſtantias, quæ neceſſario ſunt confitendæ: primò aduertendum eſt has circunſtantias quæ circunſtare poſſunt actum peccati ſepteno numero contineri. Prima eſt, quis eſt, qui peccat. 2. quantum peccat. 3. vbi, id eſt, in quo loco peccat. 4. quibus auxilijs peccauit. 5. quo fine peccauit. 6. modo quo peccauit, an vi ſurripiẽdo alienum, an ſecretò accipiendo. 7. eſt quo tempore. Inter circunſtantias circunſtantes peccatum, rurſus eſt diſtinguendum: nam inueniuntur in triplici genere, quædam enim impertinentes ſunt, vtpote, quæ nec aggrauant, neq; minuunt peccatum, vt occidere hominem ante prandium, vel poſt prandium, quæ abſcindendæ ſunt à confeſſione.

¶Aliæ ſunt taliter pertinentes ad cõfeſſionem, & quæ taliter extenuant peccatum, quod de mortali faciunt veniale vel denudant actum ab omni malitia, ſicut occidere hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ in ſui deſenſionem, aut ſicut in extrema neceſſitate accepiſſe alienum, vel furatum ouum: quæ circunſtantiæ neceſſariò ſunt explicandæ in confeſſione, neque enim qui prædictis modis occidiſſet, aut accepiſſet alienum, fideliter confiteretur, ſi diceret tãtum ſe occidiſſe, vel furatum fuiſſe, niſi iſte alleuiantes circũſtãtias explicuiſſet.

¶Aliæ ſunt circunſtantiæ, quę nõ deſtruunt ſpeciem mortalis faciendo actũ venialem, qui de ſua ſpecie eſt mortalis, qualis eſt circũſtantia metus grauis, vel penuria grauis qua fœmina pertracta eſt ad copulam illicitam carnalem, de qua circunſtantia ſupra diximus, an eſſet confitenda.

¶An ſi quæratur in genere, quæ nam circunſtantiæ neceſſario ſint confitendæ in promptu eſt reſponſio ſ. quod illæ ſunt tales, quæ illa opera quorũ ſunt circunſtantiæ, efficiunt mortalia, vel quando quæ ſunt mortalia vnius ſpeciei faciunt, vt ſint mortalia etiam alterius ſpeciei, vel quãdo id, quod eſt mortale ob vnam cauſam, facit, vt ſit mortale propter aliam, ſiue mutent opera ipſa in aliam ſpeciem, ſiue ſecus, vt fraudulenter lucrari a viro, qui ludit alienum, vbi eſt duplex cauſa malitiæ mortalis, & lucrari fraudulenter, & à perdente alienum. Item ſecundum communẽ opinionem, & generaliter ſecundum D. Thom. illæ circunſtantiæ in confeſſione ſuut explicãdæ, quæ ſpecialem repugnãtiam ad rationem dicunt, vel ſecundum Scotum, quando diuerſis, ſpecialibusq; præceptis prohibentur, ita Nauarrus: * tandem verum eſt ſecundum D. Thomã quod non ſemper diſtincta pręcepta variant ſpeciem actuum, vt patet, actus, enim furti prohibetur iure naturali, & diuino poſitiuo, & iure humano, & tamen non variant eius ſpecies.

* Summ. lat. c. 6. nume. 3.

¶An verò quando ieiunium Eccleſiaſticum imperatur duobus præceptis: duplex ſit circunſtantia malitiæ neceſſario confitenda, non caret dubitatione, verbi gratia, vigilia alicuius Apoſtoli coincidit cum ieiunio quadrageſimali, aut vigilia Sancti de præcepto ieiunanda coincidit cũ aliquo dierum quatuor temporum etiam de pręcepto Eccleſiæ ieiunando, an qui tunc violat ieiunium: ſat habeat explicare in confeſſione fregiſſe ieiunium Eccleſiæ, an verò neceſſe habeat ſe explicare, dicendo fregi, & ieiunium vigiliæ Sancti, & quadrageſimę quæ in vno coiere die.

¶Pro hac diſſoluenda quæſtione aliqua notatu digna dicturus, dico primò, ꝙ ſi aliquid aliqua ratione ſit præceptũ

ab

ab vno Papa,ſed quia minus bene ſerua tus eadem ratione , & cauſa , & non ob aliam,rurſus ſub eodem præcepto mandatur a ſucceſſoribus Papis, non ideo q id transgreditur , duplici circunſtantia malitiæ neceſſariò explicanda in confeſſione peccat . Quia præcepta ſuccedentium Pontificum non ſunt , niſi confirmatio,quædam præcepti primi a priore Pontifice inpiſti,ſicut Metina * parira tione docet notatumq; iri vult. ſ. quòd non ideo , quia aliquis emiſerit pluries votum caſtitatis,verbi gratia ſimplex,illudque votum fregerit, aſtrictus manet ad explicandum in cõfeſſione,quòd pluries illud votum vouerat : quia pluries idem emiſiſſe votum caſtitatis,non fuit nouam obligatiorem ſibi impoſuiſſe,ſed primam ratificaſſe,ſicut ſi aliquis chirographis pluribus ſe aſtringeret ad idem debitum perſoluendum,non ideo nouis titulis,& obligationibus , ad id ſe reddit obnoxium,ſed ſolam priorem obligationem confirmaſſe videtur , quia eiuſdem rationis ſunt,ſicut verbi gratia , qui cũ ſit irregularis,in irregularitate celebrat non ideo incurrit nouam irregularitatẽ ſecundum canoniſtas,quando ſunt eiuſdem rationis , & quia alias eſſet proceſſus in infinitum.Bene tamen ſi in ſuſpẽſione ab ordine,vel in excommunicatione maioris,vel interdicto celebraret,incurreret irregularitatem antea non contractam.

* Instruc. Conſ. fol. 23.p.2.

¶Secundò dico , idem ſi quis voto ſe deuincit ad id,ad quod antea ex præcepto tenebatur.ſ.ad non fornicandum , ſi illud tranſgreſſus fuerit , vtramque circunſtãtiam,& voti, & fornicationis explicare tenetur,quia diuerſarum ſunt rationum.

¶Tertiò dico , quòd quando quis eſt tranſgreſſus ieiunium in vno die,in quo & ieiunium vigiliæ, & quatuor temporum coiere:ita Nauarrus * tenetur vtrãque circunſtantiam in confeſſione explicare,tum ,quia diuerſi hic concurrunt tituli obligationũ . Primus eſt,vt ſanctus ſe præparent fideles ad feſtum ſancti,qđ vergit in honorem ſancti.Secundus titulus eſt quatuor temporum ieiuniorum, quia inſtituta ſunt, vt fideles mundius, & digniuſ fundant preces ad dominum, vt Deus bonum ſpiritum ſuum infundat ſuper his , qui in miniſtros Eccleſiæ Sabbatho quatuor temporum initiandi ſunt ſacris. Itẽm,quia iſtæ erant diſtinctæ obligationes prçceptorum diſtinctis diebus complendæ : ergo per hoc,quòd coincidere in vno die: non deſinunt eſſe diſtinctç obligationes , q̃a coiſſe in vno die fuit per accidens , & id quod eſt per accidens non mutat naturas rerum . At verò etiam propter eaſdem rationes dicimus in tranſgreſſione feſtiui diei, vbi concurrere dies Dominicus,& dies ſancti de præcepto ſeruandus,vtraq; in cõfeſſione eſt circunſtantia explicanda:q̃a duæ concurrunt rationes obligationum & hoc eſt probabilius , & de mente Nauar.quia id iuris eſt de omnibus de quibus militat eadem ratio. *

* Sum.lat. c.1.nu.4.

* L. illud quæſitum §.Si idẽ.ff. ad leg. Aquil.

¶Porrò, quoniam hic mentionem fecimus de circunſtantiis extenuantibus intra mortale tamen,vt cum mulier oppreſſa metu,vel graui fame cõſenſit peccato carnali,vtrum iſtæ explicandæ ſint circunſtantiæ in confeſſione nobis quærendum eſſet,niſi iam ſupra id diſſoluiſſemus dubium , vbi cũ Metina diximus vtramque opinionem eſſe probabilem , & affirmatiuam Soti , quia ſic explicando conſulitur magis honori cõfitentis, & magis ſeruatur veritas in confeſſione quæ eſt etiam D.Bonauenturæ,& negatiuam Paludis, quia eam explicare in fauorem eſt pœnitentis,cui poteſt renunciare, & quia magis congruit humiliationi,& recogitationi peccati ſeruandæ in Sacramento, & quamuis propter has rationes magis inclinauimus in negatiuam,quæ eſt Paludis , & Metinæ , ſed iam hic placet ſequi affirmatiuam partem,quam mutans ſententiam dicit ſe tenere Nauarrus. * ſed non vniuerſaliter affirmatiuam ſequor,niſi in caſu tantum: quo accedit limitatio Nauarri.ſ.q̃ tales circunſtantiæ exponendæ ſunt cõfeſſori,quando de eis rogat confeſſarius vel quando alias ſi tacerentur,confeſſarius talis alicuius mali occaſionem apprehenderet.

Quæſt. 1.

* Nauar. Sum. lat. c.6.nu.6.

¶Præterea , iam Nauarrus exiſtimat poſt Concilium Trident.* vbi decreuit circunſtantias mutantes ſpeciẽ eſſe neceſſariò confitendas, non eſſe cõtrouertendum,

* Concil. Trid. Seſſ. 14.

tendum, an circunſtantia non mutans ſpeciem carenſq; ſpeciali deformitate, & ſi aggrauet notabiliter, ſit in confeſſione exprimenda: quia inquit, nõ eſt exprimendi eam neceſſitas: quia hęc, inqt, eſt cõmunior, & probabilior, & cui magis fauere videtur Concilium Tridentinum. At Sotus, Victoria, Canus, * Metinæ, * Altiſiodorenſis, * Alexãder Alen. * Marſilius: * tenent partem affirmatiuam, ſcilicet, quod ſint neceſſariò tales circunſtantiæ explicandæ in confeſſione. Opinio negatiua Nauarri adducit ꝑ rationibus. ſ. quod alias faceremus confeſſionem ſcrupuloſam, turbantem conſcientias, cum potius inſtituta ſit confeſſio à Chriſto ad tranquillandum animas, quia alias turbarentur confeſſi cũ recordati ſunt, quod peierauerunt, aut ſollicitauerunt fœminam ſolutam, & nõ dixerunt tempus, quod in hoc conſumpſere, vel fecerunt hoc, vel illud, quod augebat peccatum, oportet eos, inquit, Nauarrus, ab hac opinione ſedare: quia non ſuppetit alia ferè via: cũ paſſim peccat, ratione loci, perſonæ, moræ, modi, præludiorum, vel conſequentium, fiant maiora, vel minora notabiliter, ex quibus fiunt pœnitentes ſcrupuloſi.

* Canus in relec. de pœnitẽtia.
* Inſtruct. fol. 24. p. 2.
* In 4. lib. materi. de confeſſione. c. 3.
* 4. par. q. 77. membrorũ 3. art.
* In 4. ſententia. q. 12. art. 1.

¶Fautores vero partis negatiuæ, cuius ſunt quaſi omnes Thomiſtæ, ni fallor his præcipuis rationibus partem ſuã muniunt, ſcilicet, quod explicandæ ſunt tales circunſtantiæ in confeſſione, tum, quia niſi explicarentur, non ſufficiens iudicium à confeſſore pro medela conſciẽtiæ ſumeretur, tum, quia interdum dimidia pars malitiæ confeſſori celaretur: tum, quia mutantes ſpeciem ſunt explicandæ, quia in actu principali non intelliguntur à confeſſore, ſed furtum mille aureorum non intelligitur ſatis à confeſſore in confeſſione, qua tantum confitetur, quis ſe mortaliter furatum fuiſſe: quia etiam tria ſcuta ſunt ſufficiens materia peccati mortalis, immo minor q̃titas ad hoc ſufficiens reputatur, tũ, quia ſecundum Metinam loco citato habere rem cum ſorore, vel matre, vel materte ra ad eandem ſpeciem inceſtus pertinere videtur, & tamen, qui coiſſet cum ſorore, vel matre non ſufficienter explicaſſet malitiam ſui peccati, dicens peccaui cum conſanguinea, niſi cum conſanguinea, niſi explicaſſet gradum, ſcilicet, an cum matre, vel ſorore, vel conſobrina, tum, quia hac de cauſa circũſtantias mutantes ſpeciem confiteri tenemus: quatenus aggrauant peccatum, ſi enim non aggrauarent, aut malitiam notabilem non præ ſe ferrent, non diffiniret Conc. Trident. neceſſario eſſe confitendas, ſicut licet ſecundum D. Thom. diuinare per ſydera, ſiue per terram, ſiue per aquam ſpecie differunt, tamen non ſunt neceſſariò declarandæ in cõfeſſione, ſed ſatis eſt accuſare ſe fuiſſe culpabilem in diuinando: quia non præ ſe fert notabilẽ malitiam diuinatio per terram, quàm diuinatio per aquam, ergo ſi pari ratione aggrauant, & notabilem malitiam licet intra eandem ſpeciem afferunt ſecũ hæ circunſtantiæ neceſſariò ſunt explicãdæ neque obſtat diffinitio Concil. Tridentini diffinientis circunſtantias mutantes ſpecies eſſe neceſſariò confitendas, quia vt in ſua inſtruct. vt antea quoque meminimus, bene ait Metin. Reſpondendũ eſt hunc locum Concilij hunc continere ſenſum, ſcilicet, illas circunſtantias, quæ mutant ſpeciem ſemper regulariter eſſe confitendas, ſed non mutantes, non ſemper regulariter: niſi quando notabiliter aggrauarent.

¶Igitur ad quæſtionem nitar ſi quomodo poſſim componere pacem: reſpondendo, primoq; dico, quòd circunſtantia de numero peccatorum, vt bene ait Nauarrus, * quia non tam eſt circunſtãtia peccati, quam multiplicatio peccatorum, ideo ſecũdum omnes numerus explicãdus eſt neque propter exceſſiuum numerum peccatorum quantumuis grauem geſtire debet confeſſor, vel ſtupefactum, vel verſus cœlum intuentem ſe oſtendere. Si ergo explicandus eſt numerus ſecundum omnes prædicta ratione, fruſtra inſudat Sotus in 4. contendendo probare, quod hac ratione circunſtantia intra eandem ſpeciem notabiliter aggrauans eſt explicanda in confeſsione, quia ſi hanc teneremur exprimere, inquit, neque numerum volitionum, quo quis eũdem hominem voluit occidere teneretur explicare.

* Summ. c. 5. nu. 2.

¶Secundò dico, quòd aliquæ ſunt circunſtan-

cunſtantiæ intra eandem ſpeciem notabiliter eandem aggrauantes, quæ non ſunt difficiles cognitu,& inueſtigatu,vt verbi gratia odium inimici, vel amor mulieris longo tempore continuatus, & tunc iſtæ circunſtantię in confeſſione ſunt explicandæ. Hoc,quaſi ipſa ratione ſimulante videtur cócedere Nauarrus,
umm. * quamuis, quia nomine Concilij vti-
.nu.2. tur non clarè dicit dum ſic ait, quòd ſicut peccatum longo tempore continuatum eſt grauius, quam ſi momentaneũ fuiſſet: ſic etiam, qui illud commiſerit meo conſilio plus de illo dolebit,& ſpacium temporis,quod in eo inſumpſit, in confeſſione explicauit. At verò explicandi gratia magis hanc noſtram ſecundã aſſertionem,vtentes exemplo Naua. dicimus, quòd ſi aliquis amator ardens in fœminam primo viſam,diem integrum, vel noctem,aut partem eorum notabilẽ puta duas, aut tres horas inſumpſit in muſicis cantilenis,quo mulierẽ alliceret vel opportunitatem captãdo,qua ipſam alloqueretur, vel in alijs officijs ad hoc ordinatis, tenetur iſtam continuationẽ in cõfeſſione declarare,& idem dixerim de alijs circunſtantijs notabiliter aggrauantibus malitiam peccati, quarum cognitio non eſt difficilis,quia ſuapte natura ſunt bene perceptibiles etiam à vulgaribus,vt furari tria,vel 20.vel 40.Per hanc circunſtantiam notabiliter aggrauantem intra eandem ſpeciem intelligo ſecundum Sot.illamq; ſic aggrauat, vt extimatio alia notabiliter ſumeretur cõfitentis,ſi illam explicaret,aliàs minimè eſt talis, quæ neceſſario ſit confitenda. Hoc noſtrum ſecundum dictum ſtabilitum ſatis manet per omnia argumenta pro parte affirmatiua breuiter ſuprà poſita.

¶Tertiò dicimus, quòd ſunt aliquæ circunſtantiæ difficiles ex ſe extimatu, & quantum ad quantitatem earũm grauitatis, veluti regulariter parum perceptibiles ad punctum,cuiuſmodi ſunt circunſtantiæ intenſionis actus peccati, & hæc non ſunt regulariter confitendæ,ſiue,quia vt dicit Canus in ſua relect.nõ addunt notabilem malitiam,vel ferè intelliguntur à confeſſore per delicti quantitatem, vel illa circunſtantia ſecũdum alios non poteſt rectè cognoſci, & eſto innoteſceret non poteſt rectè exprimi. Dixi regulariter,quia in caſu quo nimis aggrauarent,& poſſent cognoſci, & exprimi neceſſario eſſent confitendæ,vt ſi amor fœminæ eſſet tantus, quòd noceret ſaluti corporali, & vitæ ſic amantis notabiliter.Et idem dicendum eſt de circunſtantijs alijs parum perceptibilibus eiuſmodi ſunt illæ circunſtantiæ, appendices,quæ poſſunt habere, vel non habere euentus malos, vt quod furans furando,in tali occaſione ſe poſuit,vt vel occideret Dominum domus, vbi furabatur,vel ab eo occideretur,idem de adulterante,& de alijs ſimilibus:quia huiuſmodi circunſtantiæ,quando difficile eſt inueſtigatu, an moraliter ſint cauſæ talium euentuum,nõ oportet anxiari pœnitentem circa earum inueſtigationem, & confeſſionem,neq; ſuper hoc ſcrupulizare,neq; cõfeſſorem ſuper eis importunè inquirendo pœnitendo vexare,niſi in caſu,quo ſine anxietate,& graui labore percipere poſſet pęnitens,vel confeſſor eas notabiliter grauantes eſſe, & in opinione, ſeu ſentẽtia noſtra hoc tertio dicto noſtro ſic expreſſa locum videtur
tenere ſent.D.Tho. * Bonau. * Dur. * * in 4. di.
Scot. * Naua. * & omnium tenentium 16.q.3.ar
partem negatiuam: quia iugum Domi- tic.2. q.5.
ni ſuaue eſt,& onus Sacramentalis con- * diſt. 17.
feſſionis leue: & quia rationes Nauar.ſi q.2.vlt.
quid probant,non vniuerſaliter probãt: * diſt. 16.
quia in circunſtantijs facilibus cognitu, q. 4.
de quibus in ſecundo noſtro dicto loquẽ * diſt. 17.
do exprimendas eas eſſe diximus ratio- art. 2.
nes Nauarri non ſortiuntur locum:quia * c. 6. nu.
cum regulariter ſint bene perceptibiles, 7.
ſine difficultate in cõfeſſione,& ſine anxietate ſunt explicabiles. E contra vero pro circunſtãtijs tertij dicti difficilibus intellectu,& explicatu,rationes Nauarri videntur militare,& quia non paſſim ratione modi,moræ,loci,præludiorum, vel conſequentium,vt inquit Nauarrus augentur peccata notabiliter, tam imperceptibili notabilitate, vt non poſſit extimari à confeſſore per regulas prudẽtiales,& theologicas, ideò vniuerſaliter non eſt vera negatiua opinio Nauarri,
quamuis nobiſcum cõcedit, * quòd cir * c. nu. 7.
conſtantia notabiliter aggrauans eſt cõ- & 8.
fitenda:

ſtenda: quando ſic auget peccatum, vt ratione huius ſit reſeruatum per ſynodales, quæ ſolent furta, & damna certæ quantitatis reſeruare, vel addere, quod reſtitutio, vel abſolutio fiat certo quodammodo, & quando talis circunſtantia habet annexam excommunicationem Papalem, vel Epiſcopalem, & quando ex ſilentio talis circunſtantiæ ſi interroget à confeſſore, ſequitur periculũ alicuius ſpiritualis incõmodi: nã in his caſibus, inquit Naua. explicãda eſt, ſed nos dicimus, ꝙ circunſtãtia notabilis in his caſibus, & in alijs: de quibus memini ſuprà in noſtro ſecundo dicto, eſt in cõfeſſione exprimẽda. At circunſtãtiæ relatę in tertio dicto non, niſi earũ notitia ſine magna difficultate, & anxietate occurrat pęnitenti, aut confeſſori.

¶Igitur, vt apto ordine hic procedamus primò de prima circunſtantia inquiramus, quæ eſt quis. i. quænam perſona ſit, quæ committit peccatum: nã hęc circunſtantia interdum mutat ſpeciem, ſecumq́; affert nouam deformitatem, ſicut ſi nupta mulier rem habuit cum alio à viro, adulterij ſpecies eſt, ſi clericus in ſacris, vel religioſus, vel religioſa carnaliter peccauerunt ſacrilegium eſt, quia contra votum.

¶Præterea hic affinis eſt, & illa quæſtio. An mulier peccans cum ſacerdote religioſo ſatis ſit, ſi in confeſſione explicet ſe cum ſacerdote rem habuiſſe non nominãdo religioſum. Supra, quam quæſtionem nos cum Corduba. * tenemus, cum Nauarro * cum Caietano, * qui idem cum Corduba videtur ſentire, ſcilicet, quod ſatis eſt in confeſſione expoſuiſſe cum ſacerdote, vel cum initiato ordine ſacro ſe cõcubuiſſe contra alios, & quia licet, Sotus, * oppoſitũ inſinuare videatur cum ait eſſe diſtinctæ ſpeciei votum ſolenne religioſi vouentis caſtitatem, ab ſpecie voti ſacerdotis in ordine ſuſcepto illam vouentis, ſed bene reſpondet Corduba, quia de hoc non cõſtat, & eſto, ita eſſet, quia iſta diſtinctio, non aggrauat notabiliter, ſicut neq; diuinare per aſtra, vel terram, vt ait Caieta. ideo non eſt compellenda mulier ad iſtam circunſtantiam. ſ. an talis ſacerdos vel diaconus, vel ſubdiaconus fuerit religioſus profeſſus, vel non exprimendam, niſi ipſa velit.

* Corduba in tractatu de caſibus cõſciẽtiæ, q. 3.
* 22. q. 186. ar. 9
* In additionibus ad. c. 9. Sum. nu. 11.
* Sotus d̃ iuſt. & iu. li. 8. q. 2. arti. 5. in reſpon. ad 1. & in 4. di. 18. q. 2. ar. 4. cõclu. 7.

¶Rurſus notandũ cũ Metina, * ꝙ licet circunſtantia perſonę non mutet ſpeciẽ ſemper tñ ſi aggrauat notabiliter explicanda eſt, vt ſi prætor, vel gubernator, cum ſit miniſter iuſtitiæ, mulieres ſibi vſurparet alienas, quod intelligo publicè, tenetur dicere hanc circunſtantiã. ſ. ꝙ cum eſſet iudex id feciſſet, qui tenebatur ſimiles tyrãnides in alijs arcere. Sed licet iſta circunſtantia perſonæ in prædictis caſibus veniat explicanda, tñ ſecundum Canũ, quãdo iam eſt nota perſona confeſſori, eiuſq́; ſtatus. ſ. ꝙ clericus ſit, vel coniugatus, non opus eſt eam explicare, neq; eſt eadem ratio de cæteris circunſtantijs neceſſario confitendis, quia etſi notæ fuerint confeſſori extra confeſſionem, in confeſſione tñ ſunt reuelandæ, quia alias, nec confeſſori, tanquam iudici innoteſcerent, nec accuſatio de eis coram ſacerdote pateret.

* Inſtru. fo. 23. p. 2.

¶Ad hæc libet, & huic quæſtioni eſſe factũ ſatis, an ſponſus de futuro, & ſponſa talis, & cum eis carnaliter ſe cõmiſcẽtes: licet nõ cõmittant perfectum adulterium teneantur iſtam circunſtantiam explicare. Reſpondetur, ꝙ licet poſſet ꝓ vtraq; parte diſputari, crediderim magis duplici hac ratione teneri tales hãc circunſtantiã explicare, tum, quia talia ſponſalia quædã inchoationes ſunt matrimonij, vnde licet nõ tam conſummate contra matrimoniũ, tñ contra matrimonium futurum videtur militare, rẽ habuiſſe cũ ſpõſa de futuro alterius, vel ipſam habuiſſe cum alio: tum, quia iniuriam grauem ſponſo videtur inferre, cũ occaſionem illi præbeat, illam quaſi inuitus repudiandi, ne habeat ſuſpectam in vxorem, quam cognouerit malam in corpore, & hoc ſub aliorum cenſura puto fore tutius.

¶Subinde, quia de circunſtantia perſonæ, hic agitur, ſcitu eſt opus an aliquis eo, quod filius eſt, aut famulus, quia detrahit patri, aut Domino ſuo, vel complacet ſibi de malo illorum notabili, vel furatur ab eis furtũ notabile, teneatur iſtam circunſtantiam explicare ſe accuſando, ſcilicet, quòd patri, aut Domino hanc iniuriã intulerit. Igitur abſoluturi

difficultatem eam hic reſponſionem am plectimur, quam Corduba.* tradit, ſcilicet, quod non ſemper tenentur iſti prædicti iſtam circunſtantiam, in confeſſione patefacere, ſed ſolum, quando prædicta crimina in damnnm notabile, vel iniuriam inſignem, & irreuerentiam grauem illorum machinarentur, quia tunc iſta circunſtantia eſt mortalis, & alias non niſi tantum venialis contingit eſſe, etiam ſi coniuncta ſit cum furto, vel murmuratione mortali conſitendis, ſicut neque omnis ingratitudo contra Deum, vel contra homines eſt mortalis ſecundum D. Thom.* Adrianum,* & Syluest.*

* Cordu. I tract. de caſibus cõ ſciēt. q. 14

* 22. q. 12 & 103.

* In 4. de recidino i peccato.

* Verb ſacrileg. q. 5 & ingratitudo, q. 2.

¶Ad hæc circa circunſtantiam perſonæ, in dubium reuocatur vtrum mulier quæ cum ſit in ſtatu virginis in populo conſtituta, vel eſt religioſa, ſi per deſiderium tantum, vel conſenſum interiorẽ cõſenſit in actum mortalem inhoneſtũ, in confeſſione teneatur detegere, vtrum tunc virgo erat, vel non, & ratio dubitādi eſt, quia ſi erat virgo grauioris malitiæ fuit eius interior conſenſus, & quidem Sotus pudori illarum videtur conſulere dũ in hoc caſu ait, quod ſi actus carnalis exterior interceſſit, tenetur ſe fuiſſe virginẽ exponere, ſed ſi ſolo actu interiori cõſenſus, vel deſiderii deliquit ad id non tenetur. Nos tamen reſpondemus cum Metina,* & Nauarro,* ſcilicet, quòd explicare tenetur etiam in caſu ſolius conſenſus a ſe habiti, quod erat virgo: ita communiter dicitur, inquit, Metina, falſusq; eſt Sotus, & ſuamet ratione, ſuç opinionis falſitas conuincitur: quia ſi quādo interuenit actus exterior, tenetur ad ſuæ virginitatis circunſtantiam declarandam, quia ex ea, grauioris malitiæ fit peccatum, ergo illum actum exteriorẽ deſideraſſe, patet maioris grauitatis eſſe culpam, atque perinde tenebitur hic ad eandem maniſeſtandam circnnſtantiam. Quam doctrinam aduertẽdum eſſe ait Metina a cõfeſſoribus puellarum, & religioſarum. At ſi verum videtur: quod iuxta opinionem Paludis prædictam, quando mulier in ſtatu virginis conſtituta confitetur conſenſum carnalem, aut interiorem actum deſiderii, non teneri ad explicandam circunſtā tiam vtrum eſſet virgo, vel non: quia ſi virgo erat in tali ſtatu communiter reputabatur, quod ſi iam virginitate carebat, talis circunſtantia non videtur explicatu neceſſaria, quia illam explicuiſſe dicendo ſe non eſſe virginem nihil aliud eſt, quam ſuum peccatum in parte excuſaſſe. At circunſtantiæ excuſantes peccatum à tāto, aliquo modo malitiam eius diminuunt, & ideo non ſunt neceſſario in confeſſione manifeſtandæ, & ita F. Ioſephus in ſuis floribus ait, ſed tamen vltimò dico cum Metina, quòd certius eſt & tutius eſt aſſerere, prædictam circunſtantiam declarandam eſſe, ſiue ſit actus interior, ſiue exterior, qui confeſſioni exponitur.

* Inſtruc. Conf. fol. 22. p. 1.

* Sũm. lat. c. 6. nu. 6.

¶Inſuper, quia circunſtantia ſcandali adhæret alicui actui interdum ratione ſtatus, & conditionis perſonæ, & quia nunc de circunſtantia perſonæ ceptum eſt agi, dicimus cum Metina,* ꝙ ſi quis paterfamilias fregiſſet ieiunium eccleſiæ, vel aliud perpetraſſet peccatum, vnde ſubditi ſumerent occaſionem idem operandi, vel ſi quis fœminam ſolicitaſſet ad inhoneſtos tactus, ingerendo illi ſcandalum, eamq; alliciendo ad peccatum, in his caſibus non ſat eſt in confeſſione dixiſſe fregi ieiunium eccleſiæ, vel habui rem cum fœmina ſoluta, vel coniugata, ſed vltra hoc explicanda eſt circunſtantia ſcandali, ſcilicet, quòd violando ieiunium ſcandalizauerit ſibi ſubditos, & familiares, & quòd fœminam talẽ tali affecerit ſcandalo. Vnde aduertendũ eſt à confeſſoribus, quòd cum homines huiuſmodi carnales audiunt, eos rogẽt, an fœminas, quibus cum ſe commiſcuiſſe accuſant, imparatas ſolicitarint, quia hęc eſt alia malitia, quę non ſemper intelligitur in confeſſione actus principalis, & eſt diſtincta malitia ſcādali, quia multę cum non ſint paratę, imo obſiſtāt à principio, inſiſtendo vlterius importunis precibus, præbetur eis tandem occaſio ruinæ, & ſcandali, quod non contingit in paratis, & nutibus iam ſe lapſas ſignificantibus. Eiuſdem ſententiæ eſt Sotus, licet Caiet. videatur non tam plane aſſentire.

* Inſtruc. fol. 23. p. 1

¶Secundò circa circunſtantiam ſcandali dicimus cum Nauarro,* ꝙ circūſtantia

* Summ. c. 6. n. 19.

ſtantia ſcandali explicãda eſt in confeſſione in his caſibus. Primò quando quis commiſit tale peccatum cũ intentione trahendi alium ad illud explicandumq; eſt quale peccatum. Secundò ſi agit ex genere ſuo bonum, aut indifferens, quod tamen ſecundũ apparentiã quando ſpeciem mali præſefert, dat occaſioné peccati mortalis, licet deſit danti animus prouocandi ad mortalé, quia ſecundum D.Paulum ab omni ſpecie mali abſtinédum eſt.

¶Tertiò adijcimus cum eodem Nauarro, ꝙ ſi quis peccet publicè, carens propoſito etiam ad malũ prouocadi, ſpeciale peccatum eſt explicandũ in cõfeſſione, quando committitur per talé perſonam, & in conſpectu talium perſonarum, ꝙ veriſimiliter id mali videntes, occaſionem accipient peccandi mortaliter, ita affirmatiuè Adrianus, Maior, & Syluester, * & quando D.Th. * videtur ſignificare contrarium intelligitur ſecũdum Nauar. * quando nõ ſit per talem per talem perſonam, nec in conſpectu talium, quod præbenda ſit eis occaſio ruẽdi in mortale, vel qa viri perfecti ſunt, atq; ideo ſcandalum in eos non cadit, ſiue, quia qui id mali fecerunt humunciones ſunt, ex quorum factis talibus nõ ſolent ſpectantes moueri.

* Syluester verb. ſcandalũ. q. 3.
* 2. 2. q. 43. art. 3.
* C.6.Sũ. lat.nu.19.

CAPVT XXX.

De circunſtãtia ſcandali, vel occaſionis, quam quis exhibet ad peccandũ quęnam explicãda eſt, & quęnam niſi tollatur abſolutionem impedit, proficua materia.

NVnc vero de circunſtantia ſcandali, & occaſionis & q̃ quis alteri exhibet ad peccandũ dicere cœpimus, vt abſolutius, & integrius materiã expeditã relinquamus, operæpretium erit, & hic eam quæſtionem proſequi, quã Cordu. * & Nauarrus * latè proſequuntur. ſ. an omnis, qui alteri occaſioné præbet peccati mortalis, ſemper id faciat cũ mortali circunſtantia neceſſario confitenda.

* In tract. de caſibus cõſciẽtiæ.
* In additionibus, ad ca. 14. nu. 30.

¶Igitur ad qõné ſuo ordine reſpondendo dicimus primò, ꝙ tunc tantum iſta circunſtantia occaſionis datæ eſt confitenda, & præcidenda: qñ qui eam præbet occaſioné, eam præbendo actiuè, mortaliter peccat, ꝙ ſi quis rogitauerit, qualis ſit hęc occaſio, reſpõdeo cum prędictis, ꝙ omnis, & ſola illa, quæ præbetur cum culpa mortali, vel cum intentione principali, vel minus principali inducendi alium ad culpã mortalé, vel ad id opé ei ferendo, vel ex contéptu ſpiritualis proximi formaliter, vel ſalté interpretatiuè datur. Dicitur cum peccato mortali: qa ſcandalum actuũ mortale, neq; occaſio mortalis, ſiné hoc, ꝙ peccetur mortaliter non contingit, licet non omne peccatum mortale commiſſum coram alio: habeat annexam circunſtantiam neceſſario confitendam.

¶Dictum eſt cũ intentione, vt ſi quis eroget eleemoſynam mulieri, vel eã inuiſit, vel docet, vt eam pelliceat ad amorem carnalé. Dicitur tertio, vel opem ferendo, vt ſi fabricat idola, quibus vtanẽ idolatræ, vel reficit templa Mahometica. Dictũ eſt 4. vel ex cõtéptu ſalutis proximi. Vt ſine cauſa ſciens ſuũ inimicũ ex paſſione commouendũ eſſe ad iram, vel ad odium mortale in oſtio ſe ponés cõſpectui eius ſe repræſentat, idem de fœmina, quæ ſine cauſa ſciens ſe ab tali fragili deamandam vltro ei ſe conſpicabilem exhibet.

¶Idem dicendũ de illis: qui ſuis choreis ſaltationibus muſicalibus cãtibus, hora audiendi miſſam deꝫ præcepto detinent eos, quos ſciunt miſſam nõ audiſſe, nihil curantes de culpa, quã detenti cõmittunt mortalé, prætermittendo miſſam. Secus ſi dicerent eis videte vos, qd vobis expediat, & veſtræ conſcientiæ. Nam nos hic interim lætamur.

¶Dictũ eſt. 5. ex conſenſu formali, vel interpretatiuo, vt quãdo aliquis facit ſic ex natura aliqd occaſionatũ, ꝙ pleroſq; eorũ, qui ſunt ſimiles ei, cui talis prębeẽ occaſio, ſolet cõmouere ad mortale, vel ſi faciat aliquid, ꝙ ex ſua natura, vel circunſtantia, nõ eſt tale: cęterũ credés inde præ fragilitate, vel ignorantia aliquẽ

commouendum ad mortale, nõ præcauet. Vel quando inde peccaturũ etiã ex malitia aduertẽs aliquem, negligit caue re talẽ occaſionem, cũ nulla ſubſit cauſa talem rem occaſionalẽ faciendi, neq; ex re ſua ſit id facere, neq; ex vtilitate alie na (dictũ eſt) alium.i.certam perſonam, quia non peccat, qui ludos recreabiles, & ludicra, nõ ex ſe inhoneſta, vel laſciua excogitat, vel præparat recreationis gratia, etiã ſi crediderit, ꝙ aliquis neſcit ta men qualis ille futurus ſit, talibus ludicris vtetur male, qua ratione nõ peccat mulier ſecundũ Victoriam, quæ decenti bus graditur veſtibus exculta, licet ex tali ornatu aliquem de populo fore com mouendum ad eius amorem credat, tamen id non prætendit, neq; eſt conſcia alicuius in particulari. capit. oſius de electione.

¶Ex prædictis ſequitur primò, ꝙ non peccat mulier honeſtè ſe ornans. Quando ſic egreditur domum, etiam ſi certo ſciat de amãdandam à talibus laſciuis viris, qui ex malitia ſua omnes mulieres, quas vident ſoliti ſunt concupiſcere, & ad id ſunt parati, & ſic concordari poteſt Caietan. * cum ſententia Syl- * 22.q.43 & q. 169. art. 2. ueſtri, quam tenet verbo ornatu quæ- ſtione 4.

¶Sequitur ſecundo: quod nõ ſit occaſio mortalis, quando quis inuiſit, alloquitur, veneratur domicellam nõ finis mortalis gratia, ſed ſolum, quo eius honeſto colloquio potiatur, & aſpectu eius pulchritudinis, & ornatus tãtum, abſq; alia delectatione mortali, quando vtrinque ſana eſt intentio, ſed quia latet anguis in herba, ſummè cauendum eſt ne talis amor vertatur in libidinoſum, & carnalem.

¶Sequitur tertio abſoluendum fore, qui abſque ſiniſtra intentione mutuando balliſtam præſtitit occaſionem homicidio. Quia mutuare balliſtam non eſt cauſa ex ſe talis occaſionis. Secus eſt ratione circunſtantiarum, vt quia petens mutuatum gladium viſus eſt conflixiſſe cum alio, excandeſcensq́ue accederet ad mutuò petendum gladium. Quia tũc credere debuit mutuans, ad perpetrãdi aliquid mali à ſe mutuo peti, quia iam in hoc caſu mutuando peccaret: cum tunc intercederet, vel contemptus vitæ proximi, vel conſenſus ſaltem interpretatiuus in eius necem.

¶Idemq́ue dicendum eſt prorſus de mutuantibus, vel vendentibus lanceas, gladios, arma, aleas, teſſeras, fucos pro mulieribus, aconitum, & id genus alia, quorũ bonus, & malus poteſt eſſe vſus. Idemq́ue dicendum eſt de artificibus, & opificibus eorum.

¶Quartò ſequitur peccare mortaliter: qui inducit alium ad peierandũ, vel iniuriam alteri inferendum, vel aliquid ſimile, vel qui ſubmittit clam in concla ui religioſo adoleſcenti hopiti adoleſcẽtulam, quo eius experiatur caſtitatem licet ſubmittenti deſit intentio, quod pec cent mortaliter. Quia eſt occaſio ſua na tura inducens ad mortale. quando ſit ſine cauſa iuſtificante.

¶Licet ab hac culpa excuſentur, qui pueris non ſubtrahunt occaſionem furandi, quatenus comprehẽſi in furto cor rigantur puniantur, vt reſipiſcant. Quia aliud eſt permittere occaſiones peccandi, & aliud laceſſere, & inducere ad peccatum ſecundum Caiet. * * Caieta. 22. q. 78. ar. & Nauarrus in Summ. c. 4.nu.20.

¶Quintò ſequitur, quod non præbet occaſionem mortalem, qui petit a parato, rem, quam põt ſine peccato pręſtare, vt petere ab vſurario parato mutuare ſub vſuris, vt mutuet, & ab infideli para to per falſos Deos iurare, petere, vt iura mento confirmet contractum. Ita Caieta. vbi ſuprà. * Secus ſi peteret, quis ab aliquo rem, quàm ſine peccato præſtare non poteſt ſecundum D. Tho. * prædicta autem aſſertio.ſ. quòd licet petere à parato ad malum rem, quam poteſt efficere ſine peccato, intelligatur eſſe vera cum his limitationibus: quando petitur ſine contemptu ſalutis proximi, ex cauſa rationabili, ſine præſtita ope ad eius peccatum, & ſine conſenſu in illud, & à paratus, à quo petitur, ſit paratus ad id malum ex malitia, & non ex ſola ignorantia, vel ex fragilitate, cum his autem modificationibus intelliguntur bene Caietan. & Sotus, & rediguntur ad concordiam. * Sotus, de iuſtitia, & iure lib. 6. q. 2. art. 5. & facit caput. mouet. 22. q. 1. * 22.q.78 art.4.& c. mouet.

¶Sextò ſequitur ſecundum D. Tho. * & ſecundũ Sylueſt. * & communẽ pec care mortaliter, qui credens ſacerdotẽ * in 4. q. 24 q.1.ar. 5.ad 2. * Syluest.

implici-

verbo clericus.18.q.1. implicitum culpa mortali, a qua nō reſipiſcet, etiam ſi Miſſam ſit celebraturus ſi eum inducit ad celebrandum. Quæ quidem ſententia intelligenda venit de ſacerdote excommunicatione, vel ſuſpēſione notoria præciſo ab eccleſia, vel qui non eſt paratus, vel nec obligatione aſtrictus ad talem Miſſam dicendam, vel ſi talis eſt, quod per ignorantiam, vel fragilitatem peccat, & non ex malitia, vel de eo, qui inducitur mortali, ſine, vel ex conſenſu in eius peccatum, vel cum contemptu ſalutis eius animæ, & nō aliter. Vnde credibile ſit ratio peccare rogantes ſacerdotes pro miſſa dicenda, vel Sacramentis ſibi adminiſtrandis.

¶Septimò ſequitur, quod abeſt à mortali illa occaſio multum in vſu recepta: qua quis reponit in depoſito ſuam pecuniam apud Cambiatorem, vel Telonearium, vſurariam, qui ſe exercent in cambiis vſurariis, quando eis alia pecunia ſuppetit ad, exercendas vſuras iuxta D. Tho. * bene tamen eſſet occaſio mortalis, ſi talis Cambiator careret alia pecunia, ad vſurariè Cambiandum, quia tūc coadiuuare videtur illum ad malum, pecunias illi ſubminiſtrando iuxta mentē D.Tho. & Soti vbi ſupra, licet Caiet. aliter mentem D. Thom. ſit interpretatus.

* 22.q.88 art. 4.

¶Octauò ſequitur, quòd non eſt occaſio mortalis: quam vaſallus præbet tyranno dominii vſurpatori, vel præoccupatori iuriſdictionis ſtatus ſi ab eo poſtulet iuſtitiam, vel mercedem honeſtā. Quia ſolum inducit paratum ex malitia ad minus malum, vt poſtquam peccat præoccupando dominium, non peccet ſubtrahendo iuſtitiam, vel munera, vel ſtipendia debita ita Caiet. *

* Caieta. in Summ. tit. Tyrannus.

¶Nonò ſequitur, non præſtare mortalem occaſionem eos artifices, qui vtuntur officiis, & mechanicis artibus, quorum vſus poteſt eſſe bonus, vel malus, licet plures ſint, qui illis vtuntur venialiter. Quia veniale non expellit gratiam, talia ſunt torquium, armillarum, capitū mulierum pretioſorum ornamentorū. Idem dicendū eſt de exercentibus ſe in officiis, & artibus, quæ ſua natura vtilitatem præ ſe ferunt quorū vſus poteſt eſſe potius, vel malitia licet maior pars gentium eis vtatur mortaliter ſecundū D.Tho. * ibi pro hoc facit caput negotium diſt. 5. & ibidem ipſe Nauarrus, Quia vna ars, vel res vtilis non eſt mala, quia plerique hominum mortaliter abutantur ea ſicut lex naturalis, & diuina, licet ea abutantur infideles, & idolatræ, & mali Chriſtiani, non eſt mala.

* 62. q. 169. art. 2.

¶Sequitur vltimo nequaquā eſſe occaſionem mortalem, quam offert, qui ad bonum finem, aut recreationis gratia permittit. vel cum debita moderatione inſtaurat cœtus, congregationis, vel conuenticula feſtiualia. ſ. nundinas, nuptias, conuiuia, nouas Miſſas, præludia bellorum, choreas, ſaltationes, & alia lætitiæ ſigna, quia opere hæc ex ſua natura ſunt talia: vt eis bene vti, & abuti poſſint homines, & licet plures ſibi peccandi mortaliter occaſionem accipiant, ali tamen non abutuntur, neque ſi qui abutuntur talibus, eorum abuſus tranſcendit culpā venialem. Hæc omnia, quorum pleraq; ex Corduba. & Nauar. ſunt decerpta, notatu valde ſunt digna, quippeq; ad multos decidendos deſeruiunt.

* Vix alibi q. hæc exactius, vel accuratius inuenietur, ſuis omnibus numeris abſolu ta apud alios authores, vt inquit Corduba.

¶Item etiam ex parte perſonæ grauātis ſe aliqua obligatione voti, vel iuramenti, quod facit circunſtantia hæc in confeſſione venit patefaciēda, vt ſi quis cum emiſerit votum caſtitatis, cum alia perſona carnalem habuerit acceſſum, declaraturus eſt ſe votum caſtitatis emiſiſſe. Quia hæc circunſtantia. ſ. ſregiſſe votum contra virtutem religionis eſt.

CAP. XXXI.

Quid de interruptionibus actuum interiorum, & exteriorum: & quando in confeſsione ſunt pandendę.

QVoniam materia hæc de circunſtantiis in confeſſione explicandis lata eſt, vt vno cap. conſtringi nō poſſit, ideo hic ſeorſum eam proſequentes, dicimus ſecundam circunſtantiam pertinere ad quantitatē continuam, vel diſcretā. Ad circunſtātiā con-

continuæ quantitatis pertinet explicaſſe in confeſſione quantitatem furti: neque enim ſufficit expreſſiſſe ſe furatum fuiſſe, niſi expreſſerit furti quantitatē.ſ. pecuniarum, vel rerum, & quamuis in rigore loquendo cum Nauarro prædixerimus circunſtantiam numeri non tam eſſe circunſtantiam, quam reiterationē actus peccati, tamen de tali circunſtantia dicimus ad eam pertinere, ſeu reduci numerum, id eſt, vices commiſit peccati manifeſtare. *

* Non ſat eſt dixiſſe furat° ſū neq; mul toties furatus ſum ſed oportet explicare quoties, & quantum.

¶Secūdò dicimus, quòd ſi de numero tam ad punctum non fuerit recordatus ſatis eſt ſecundum omnes ſe dicere commiſiſſe tale peccatū tot vicibus puta.10. vicibus, paulò plus, vel minus.

¶Sed ſtatim conſurgit dubium, quid ſi is, qui ſub hac forma confeſſus eſt.ſ. paulò plus, vel minus, quia certum numerum certo non poterat attingere poſtea ad memoriam eius venit, quòd vbi confeſſus eſt ſe decem vicibus fornicatum fuiſſe paulò plus, vel minus, dicturus erat duodecim. Quia re vera duodecim fuiſſe nom recordatur, an reiterare teneatur. Reſpondemus ergo ad hoc cū Soto in 4. quòd re vera ſi quia incertus erat ad punctum de numero, bona fide, quia ſic viſus ſibi eſt veritatem edicere ſic confeſſus eſt fornicatus ſum 10. vicibus paulò plus, vel minus. Si poſtea ad mentem ei venit pro certo fuiſſe.12. vices, non oportet de reiterando hoc in alia confeſſione ſolicitum, quia ſub illo paulò plus, vel minus, intellexit confeſſor potuiſſe eſſe duas vices etiam vltra 10. Secus ſi cum in hoc caſu ſic confeſſus de decem paulò plus, vel minus, poſtea deprehendit fuiſſe vices quindecim aut 20. Quia iſte numerus, cum ſit notabiliter addens ſupra 10. non videtur comprehenſus in cōfeſſione ſub 10. paulò, vel minus.

Quæſt. 1. ¶Si adhuc contendat aliquis percunctari, vtrum quis poſſit pro maiori ſecuritate conſcientiæ vbi incertus eſt de numero certo, addere, & explicare, in cōfeſſione plures vices, quam fortè ſunt verbi gratia ſi quis confeſſurus ſecum iſtam rationem ineat, fortè non ſum fornicatus, niſi 70. vicibus, volo tamen ad ſecuritatem, quia incertus ſum, explicare in confeſſione fuiſſe vices.80. huic reſpondet Sotus in quarto, quòd quia confeſſio debet eſſe fidelis, non licet ſic confiteri, quod incertum eſt, pro certo. Sed, quod certum eſt confiteatur pro certo, & quod dubium eſt pro dubio, ita vt talem ſe gerat ore explicando peccata in confeſſione, qualem ſe gerit corde. Secundò dico, quòd ſi ſic cōfeſſus eſt bona fide putans in dubio numero, ſuperaddere ad illum eſſe ſecurius: ſicut ali qui pœnitentes cum primum ſuo arbitrio dixerint ſe fornicatos verbi gratia, 50. vicibus paulò plus, vel minus, ſtatim quaſi parum ſecuri de numero explicato, quia fortè erunt notabiliter plures vices, quaſi ſe corrigentes dicunt ego volo confiteri, & de facto confiteor eas vices pro 60. aut 70. quia malo me in cōfeſſione, grauare: quam coram Deo, qui nouit deficere in numero, iſte talis ad reiterandum confeſſionem, & illum numerum (ni fallor) non eſt cogēdus, quia neque mala fide fecit, neque animo confeſſorem decipiendi, & quia in numero auctori à ſe addito creditur totum numerum ſuarum fornicationum fuiſſe cōprehenſum. Quia ſi fuerunt pauciores vices, in numero maiori confeſſo incluſus eſt iſtæ numerus minor, qui ſibi veriſimilior videbatur.

Quæſt. 2. ¶Adhuc de numero inquirere libet, an qui pluries, & cum pluribus mulieribus eſt fornicatus, neceſſe habeat confiteri numerum mulierum: ſicut & numerum fornicationum ipſum explicare neceſſe eſt. Ad hoc in promptu eſt reſponſio Metinæ, cui ſubſcribimus in hoc, qui * docet ſatis eſt numerum, & ſpeciem declaraſſe, & vices: quibus imparatas ſolicitauit explicando ſpeciem. Neq; enim opus eſt immorari in narrando numerū perſonarum, quibus cum commiſit peccatum. Satis eſt enim dixiſſe accuſo me toties habuiſſe rem cum fœminis vxoratis, & toties cum ſolutis, & idem de conſenſibus. Et quamuis pœnitens replicuerit ſuam conſcientiam non quietari, niſi ſuo aſſueto modo numerum mulierum permittatur narrare: non eſt in hoc acquieſcendum ei, ſed dicendum eſt ei ſatis eſſe ſic confiteri Chriſtiane, prout ſapientes docent, neque pœnitentem ve-

*Met. Inſtr. fo.288 pag.1.

nire

niſe opus eſſe ad recenſendas impertinẽtes hiſtorias, niſi tantum ad confitenda peccata, & adde eis à Deo veniam poſtulandam. Etiam diximus explicata ſpecie, & numero nõ oportet inquirere de modo, niſi taliter ſit extraordinarius, & exorbitans; quòd notabiliter aggrauet.

Quæſt. 3. ¶Deinde ſi inſtet aliquis ſciſcitando in hoc caſu de numero explicãdo. Quid fiet caſu, quando pœnitens de numero peccatorum certo paulò plus, vel minus, etiam facta ſolerti indagatione ſuper hoc, non recordatur. Ad hoc dicimus primo, quòd plana eſt, & communis ſententia Doctorum dicentium in hoc caſu ſufficere explicaſſe tempus: quo fuit in tali peccato, & conſuetudinem peccandi: quam tenuit. Hæc eſt Metinæ * eſt Cani * eſt Soti quamuis limitet illam eſt Nauarri, * quòd meretrix publica omnibus perſonis cuiuſuis conditionis admittendis parata, ſatis eſt ſi exprimat in confeſſione tempus, in quo in illo ſtatu fuit, vt patet ex cap. conſideret: vbi ponderantur illa verba, ſcilicet, quãtum pœnitens in peccato perſeuerauit, cum eo conuenit: loco citato Metina dicens, quòd talis mulier expoſita omnibus non opus habet explicare tot vices ſe commiſiſſe peccatum, ſed ſufficit ei in confeſſionem dixiſſe per vnum annum, vel duos in tali officio fuiſſe immoratã. Et horum Doctorum ſicut communis eſt ſententia, ſic & hæc communis eſt ratio, ſcilicet, quia via hac facilè eſt intellexiſſe confeſſorem, & ſtatum iſtius peccatricis, & eius peccatorum numerum.

* Inſtruc. fol. 25. & 26.
* In rel. de pœnit.
* Sum. lat. c. 6. nu. 15

¶Secundò dicimus, quòd hanc ſententiam communem non ita nude, ſed cum limitationibus admittendam eſſe cenſemus ait enim Sotus, & ſatis ſenſate quidem, quòd iſta ſententia communis de ſuffugio recurrendi ad perſeuerantiam temporis tantum, & conſuetudinis, tantum habet in caſu, quando numerus peccatorum adeo eſt excedens, & exorbitans, vt penè cuncta peccata computari nequeant. Vt quando quis paſſim iurat, ſiue verum, ſiue falſum, vel quando quis quotidie cubat cum concubina, ac ſi cum propria coniuge, tunc enim ſufficit explicare tempus, & conſuetudinẽ: cum illa tamen aduertentia, quam loco citato aduertit Metina, & ſatis bene, & conſideratè dicens, quòd idem dicendũ eſt de conſuetudine iurandi, vel admittendi cogitatus, & conſenſus carnales detentis, quibus, quãdo adeo exceſſiuus eſt numerus talium peccatorum, quod percenſeri cuncta nequeant ſatis eſt ad tempus, & conſuetudinem, in confeſſione declarandam confugiſſe cum hac tamen Metinæ aduertentia: quod ſi tales non ſemper, quod malus cogitatus carnalis mentes eorum impetebant, præſtabant ei conſenſum, quin potius aliquoties reſiſtebant, id in confeſſione ab eis declarandum eſt etiam. *

¶Si autem iuxta limitationem Soti, pœnitens meminiſſe poſſit, quia non eſt adeo numerus excedens de numero certo, non ſufficit, ſi tempus, & conſuetudinem fuerit confeſſus. Quia numerum perſonarum, quem quolibet die, vel mẽſe admittebat tunc confiteri tenetur. Vt per numerum, perſonarũ numerus peccatorum dignoſcatur.

* Ratio ẽ qa per talẽ relationẽ confeſſor exploratã habebit, & vitã, & iuſtitatẽ pœnitentis.

¶At ſi alias perſonas non excedentes numero, atque per cõſequens numerabiles mutantes ſpeciem talis mulier ſe vendicans dicta cantonea Hiſpanicè admiſit, explicandæ ſunt. Nam alias non ſufficiens ſumetur à confeſſore iudiciũ. Nam accidere poteſt, quod ex duabus mulieribus ſic æqualiter ex animo expoſitis, & paratis, ad quoſlibet admittẽdos vna earum in vnaquaq; hebdomada admiſerit. 30. & alia eodem æquali tempore vix admiſerit decem. Et poſt contigiſſe, quod vna earum in vno quolibet menſe plures admiſerit clericos, & alia vix vnum, aut duos, aut nullum. Et viſu quoq; euenire potuit, vt inter latrones: qui æqualiter fuere in animi præparatione ad omnia furta illis poſſibilia, & per æquale tempus, ſ. per id latrocinandi officium exercuere, alter eodem tempore, furatus fuerit viginti millia aureorum, & alius eodem æquali tempore anni nõ furatus fuerit, niſi duo millia, ergo nec illæ mulieres æqualiter paratæ, neq; illi latrones æqualiter expoſiti, ſufficienter ſe explicant, ſi illæ dicant tanto tempore venales nos ad omnes expoſuimus, & ſi illi latrones in cõfeſſione dixerint per

annum integrum latrocinijs operam dedimus parati ad omnia latrocinia,& omnia,quæ potuimus furta fecimus. Quia ſi ſe explicaſſent prout hic res geſta narratur, aliud diuerſum iudicium ſumere tur,quo ad exteriores venereos actus de vna harum mulierum,quàm de alia, & aliam extimationem haberet confeſſor de vno latrone,quàm de alio, tum quoad induſtriam furandi:tum quo ad obligationem ſic acceptum reſtituendi, & quantitatem.

¶Nunc verò de explicanda circunſtãtia continuationis peccati, quia ſupra de hoc plura diximus, hoc ſolum reſtat dicendum, quòd continuatio retentionis alieni ſecundum Sot. ſi * minima ſit puta vnius diei, aut trium dierum ceſſante graui neceſſitate Domini, non eſt circunſtantia neceſſario confitenda. Secus eſt ſi continuatio fuit maior. Quia tunc non ſufficit dixiſſe accepi alienum inuito Domino, ſed explicare habet ſe retinuiſſe illud eodem Domino inuito per tantum tempus, quia & ſi quantitas furti, & continuatio occupationis rei alienæ parua,vel magna aggrauat notabiliter, propterea eſt talis circunſtantia tunc explicanda, vt confeſſori tanquam optimo Iudici cauſæ ſedes eluceſcat.

* Sotus libro de Iuſtitia, & iure.

¶Secundò dicimus cum eodem Soto licet reſtituere nolens cum poteſt, non ſemper peccet nouo peccato,ſed maiori continuato, quam continuationem cũ notabiliter eſt magna: diximus eſſe explicandam:tamen quando proponit actu non reſtituere, vel cum creditor legitimè petit, aut quando videt cum graui premi neceſſitate, quia tunc nouo peccato peccat: circunſtantia eſt,quæ in cõfeſſione explicanda venit.

¶Tertiò dicimus, quòd quamuis pro vtraque parte diſputari poſſit, an grauius peccet,qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatem, quàm qui per annum eadem retinet, & licet opinio Paludani tenentis contrarium ſecundum Sotum probabilitate non careat, tamen probabilius cenſemus cum Soto, quòd grauius peccet, qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatem, quam qui per annum eadem retinet. Quia illa multiplicatio actuum grauius, quæ præ ſe fert cæteris paribus, quàm illa tantum continuatio,quæ aliquãdo, ſine noua aduertentia contingit.

¶ Ad hæc quoniam de circunſtantia quantitatis iniuimus ſermonem diſputationis, & quia continuatio eiuſdem peccati per notabile tempus ad quantitatem continuam reducitur. Et numerus reducitur ad quantitatem diſcretam,& quia interruptio, & renouatio eiuſdem actus peccati,ad numerum videtur pertinere. Ideò nunc proxime hæc quæſtio accedit, ſcilicet, circunſtantia interruptionis eiuſdem actus peccati, ſiue interioris, ſiue exterioris ſit in confeſſione exponenda. Cuius quæſtionis recta ſolutio præexigit hanc diſtinctionem, cuius meminit Canus, * quod aliquis actus malus, ſiue interior, ſiue exterior poteſt interrumpi, & renouari dupliciter. Vno modo per actum contrarium verbi gratia cum prodiſſem in volitionem furandi mille,ſi poſtea reſipiſcens de mala voluntate,actum producam contrarium,ſcilicet,nolo iam id furti committere, ecce iam actus volitionis furti interciſus eſt per actum contrarium ſibi, ideſt per nolitionem, qua iam non volo furari, quòd ſi poſt iſtam nolitionem rurſus rediens ad vomitum proponam ſic in animo, volo id efficere furtum, ecce actus eſt interruptus, & renouatur per actum contrarium mediantem. Alio modo interrumpitur vtrumque opus,ſiue interius,ſiue exterius non per actum contrarium, ſed naturaliter. Et verbi gratia,cum quis ſtatuit in animo ſuo, alloqui fœminam ad potiendum ea,ſed cum alia de nouo circumuallarent eum negotia, licet nõ deſtitit à mala ſua voluntate per pœnitentiam talis propoſiti, tamen naturaliter diſtractus in alijs,oblitus eſt pro tunc illius mali propoſiti, ſuperſeditque pro tunc ab illo, ſi rurſus quando videt ſe vacuum negotijs, occaſionemque ad manum conſpicit, repetit ſuum propoſitum, dicitur ſuam malam voluntatem interrumpiſſe non per actum contrarium: quia nunquam illius pœnituit. Sed habitualiter in complacentia illius manſit.

Quæſt. 4.

* Canus in ſua relec. de pœnit.

manſit, ſed interrupit eam naturaliter, quia naturaliter non potuit ei intendere pro tunc in aliis diſtractus.

¶ Hac ſuppoſita diſtinctione ad quæſtionem reſpondetur cum Cano, ꝙ ſi interruptio actus mali facta eſt per actum contrarium, neceſſe eſt confiteri eam in confeſſione pandendo vices, quibus eandem malam voluntatem renouauit. Si verò interruptio fuit naturalis, qualis plerumq; fit, nõ oportebit explicare huiuſmodi renouationes actuum, ſed eius continuationem notabilem. Quia ſatis erit in hunc modum tunc confiteri tota die adamaui Mariam, quia ſecundum Canum ſufficiens notitia hinc datur, & ad medendum, & ad iudicandum confeſſori.

*In Sum. la.cap.6. num. 16. ¶Hinc iam patet quomodo intelligẽdum ſit, quod Nauarr. * ex mente Adr. aſſeruit dicens, quòd in peccatis internis, vt in hæreſi, vel odio, toties numerum peccatorum augetur, quoties peccatum ipſum, vel voluntas peccãdi, quæ fuerat interciſa renouatur, quia Nauarrus non ſatis ſe explicuit. Cum diminuitè loquutus fuerit, quia intelligitur, ꝙ toties numer⁹ peccatorũ augetur, quoties interciditur peccatum per actũ contrarium, & rurſus renouatur, non verò quando naturaliter, quia ſolum eſt continuatio habitualis eiuſdem peccati.

¶Id verò quod addit Nauarrus, ſcilicet, ꝙ qui voluit occidere, & interim alijs occupatus eſt totum eſſe vnum peccatum, dum poſtea habita opportunitate opere perficit voluntatem præhabitã occidendi, verum dicit, quin ibi interruptio facta eſt naturaliter, & non per actum contrarium ideſt non per pœnitẽtiam, quia pœnituiſſet prius de prima eius mala voluntate.

¶Inſuper id, quod ſecundo adiicit Nauarrus, quod peccatum non multiplicatur, aut iteratur etiam ſi durante opere exteriori, voluntas interior multoties interrumpatur vt renouetur, verũ quoque eſt, quia durante actu exteriori, non ſolita eſt voluntas interrumpi per actũ contrarium: ſed naturaliter, & licet Armilla * videatur diſſentire, dicens, quod multiplicatio actuum voluntatis peccata multiplicat ſaltem quantum ad numerum, vt ſi vadens ad occidendum hominem, diuertat voluntatem ad alia, & poſt iterum deliberet occidere, ſemper multiplicat peccata numero, licet ſit vnum ſpecie, tamen falſa eſt hæc eius aſſertio, niſi diuerterit voluntatem ad alia per reuocationem mali propoſiti, vt ſi dixiſſet, nolo inſiſtere machinationi mortis huius, volo diuertere voluntatẽ ad alia, quæ magis mihi erunt vtilia, & poſt hoc iterum deliberaret occidere, quia in hoc caſu vera eſſet eius ſententia, in hoc ſenſu intelligendus eſt D.Th. * & Tabien. quos pro ſe citat; quia in hoc ſenſu interrupta eſt voluntas per actum contrarium, Secus eſt ſi tantum naturaliter, vt ipſe videtur ſignificare, interrumperetur. Et ſic intelligendus venit Nauarrus dum loco citato ſubiungit, ſcilicet, quod prius dictum de voluntatem habente occidendi, & diuertente ad alias occupationes, & poſtea perficiente homicidium verum eſt, ſcilicet fuiſſe vnum peccatum, quia voluntas non fuit interrupta per actum contrarium. Cæterum quando plures ſunt actus exteriores, ſed vnus eſt tantum actus voluntatis, vt quando quis furatur, vt luxurietur, & eodem actu voluntatis vult vtrumque, idem actus voluntatis eſt plura peccata formaliter furti, & luxuriæ propter plures deformitates, eſt tamen vnus actus materialiter.

* Verb. peccatũ. § 4.

* 2. Sent. d.42. Tab q.1.art.1. verſi.peccatũ. §. 1.

¶Deinde pro complemento iſtius materiæ notandum venit, quod communis ſententia doctorum dictat, ſcilicet, ꝙ omnes actus interiores, & exteriores, qui tantummodo ſunt veluti quædã via ad vnicum peccatum perpetrandũ vnicum efficiunt peccatum, licet illi actus fuerint interrupti naturaliter per digreſſionem ad alia: quales ſunt paſſus itineris ad occidendum, præparatio equi vna cum variis deſideriis occiſionis talis naturaliter interruptis verbo, ſomno, & renouatis, quia vt via ad peccatum ſunt in iſto genere homicidij, & ſic intelligendus venit Nauarrus * qui nihil explicat de interruptione per actum contrarium, vel naturaliter, neque huius diſtinctionis meminit.

* Nauar. c.6.nu.26

¶Adde ne qs fallatur in doctrina prædicta, ſ. quando diximus, quod omnes actus

actus interiores, & exteriores, qui ſunt via ad vnicum peccatum, vnicum efficiunt peccatum, ſignanter diximus, qui tantummodo ſunt via, quia ſi ex ſe aliā continerent malitiam, aut in proximum redundarent: nō ſolum eſſent vnum peccatum cum homicidio, ſed peccata etiā malitia diſtincta, vt ſi quis eundo ad occidendum inimicum ad id in via arma furaretur aliena, vel ſuaderet fœminæ eius amicæ, vt illum inuitaret noctu ad eodem dormiendum lecto, quo ibi incautum ſecurius opprimeret, hic qui nō videt alias etiam diſtinctas interuenire malitias præter eam, quæ eſt homicidij.

¶Præterea, quia omnibus dubitationibus hic emergentibus occurrere parati ſumus, quia dubitari ab aliquibus poteſt, vtrū ſi quis ſtatim, ꝙ lætaliter traiſfudit pugione inimicum, pœnitentia ductus confugit ad ſacramentum cōfeſſionis, coramq; confeſſore confeſſus eſt ſe lætaliter percuſſiſſe inimicū, ſi poſt hanc cōfeſſionem, ex tali lætali vulnere obiit inimicus teneatur iterum, cōfiteri opus mortis ſubſecutum, & videtur, ꝙ non, quia iam ſufficienter explicuit, & confeſſus eſt ſubſecutam mortem, quando antequam moreretur confeſſus eſt illū, lætaliter pugione transfodiſſe: ſicut quia ſufficienter in confeſſione actus exterioris, in qua dicit, quis ſe fornicatum, explicuit volitionem interiorem, quam habuit tunc fornicandi: non oportet eam volitionem ſeorſum explicare, propter hoc argumentum Sotus in 1. de reſpon. ad quæſtionem, circa quid ſit dicendum ſe oſtendit aliquantulum incertum, ſed tandem in hanc partem magis inclinat, ꝙ poſt confeſſionem præmiſſam de vulnere lætali inflicto inimico, ſi inimicus ex illo moriatur, tutius eſſet dicere, ꝙ ſit iterum mors poſt ſubſecuta confitenda, quia eſt actus exterior, & ſicut actus exteriores etiam poſt confeſſionem volitionum eorum, tenemur eos confiteri, ita, & in hoc caſu. Idemq; dicendum cēſet de eo caſu vbi quis poſtquam efficacem dedit operam ad procurandam pollutionem in ſomnis, pœnitentia eius procurationis tactus, confeſſus eſt ante noctem eam dedita opera procuraſſe, ſi talis pollutio ſic antea procurata in ſomnis, poſtea accidit, non obſtante procuratione eius antea confeſſa tenetur dicere ſic culpabiliter, & ex procurata cauſa eā pollutionem ſibi in ſomnis eueniſſe. Secus eſt, inquit Sotus de euentu ſecuto ex adulterio, ſcilicet, ꝙ ex eo genitus ſit filius adulterinus, quia in iſto caſu, niſi fortè cauſa poſtulandi conſilium ad adhibendum remedium, non tenetur confiteri iſtum euentum prolis adulterinæ inde genitæ: ſed ſatis adulteria commiſſa fuiſſe ante confeſſa: quia ſecūdum Sotum iſte euentus poſt præapplicatā cauſam non eſt iam in poteſtate adulteri, ꝙ ſequatur, vel non ſequatur. Sic inquit Sotus, ſed verior ſolutio eſt, ꝙ licet cauſa gignendi adulterium tamen ipſa proles ſic genita nō eſt peccatū quare Theologi aiunt votum factum Deo, de erogando eius templo tantum ſi ex adultera ſit filius genitus licet nō obſtante voto ab adulterio abſtinere debuit, ſi tamē non abſtinuit, & de tali adulterio ſibi natus eſt, filius, tenetur adulter votum implere.

¶Inſuper de oſculis, & tactibus antecedentibus ad copulam an ſint in cōfeſſione explicandi dubium ſequitur. Reſpondetur ergo cum opinione communi, ꝙ oſcula, & tactus proximè antecedentes immediatoſq; ad coitum non eſt neceſſarium in confeſſione exprimere, ſed ſolum coitum, quia iam regulariter, & moraliter loquendo, licet non explicentur à pœnitente, intelliguntur à confeſſore interueniſſe, quia regulariter, & moraliter interueniunt, interueniteq; ſolent. Secus ſi duabus vicibus coiuerit, quia id explicandum eſt, tanquam non intellectum à confeſſore.

¶Poſtremò aduertendum eſt, ꝙ, ſecūdum Nauar. * illicitis amorib. irretitus, perſequēs mulierem, toties peccat, quoties interrumpit voluntatem peccandi ceſſando ab impendendo operam exteriorem pro illo tempore, & iterum poſtea illam recontinuat, vt ſi finita illa opera exteriori, vacat aliis, quæ non ſunt via ad illud peccatum, & iterum reddit ad ſimilem volūtatem, vel ad opus ſimile, alias ſi non ſit interruptio nō erit, niſi vnum peccatum.

* Sum. la. c. 6. nu. 17

¶Sed quia videtur hic Nauar. vel ſibi con-

contradicere; vel non ſatis diſtinctè loqui diſtinguimus nos iuxta diſt. Cani, quia ſi omnia opera iſta exteriora muſicæ, cantilenæ, colloquia illecebroſa ordinantur, vt via ad alliciendam mulierẽ ad carnalem copulam; ſi volitiones horum præludiorum, quæ adhuc ſinẽ ſpectabant, vt via ad terminum, interruptæ ſunt tantum naturaliter per præoccupationem aliorum negociorum: non videtur eſſe, niſi vnum peccatum, tanto maius, quanto magis renouatum per nouas confirmationes voluntatis, & iterationes operum, quæ erant via ad obtinendum mulieris copulam, vt verbi gratia, quando ab initio propoſuit, tam diu ea præludia muſicę, & eloquiorum cum ea habiturum ſe: donec copula eius fuiſſet potitus, tunc virtualiter manet iſta prima volitio, virtute cuius, & ſi diſtractus fuerit interim ad alia, reiterat volitiones nouas, & noua exercet amorum præludia. At verò non negamus, licet totũ videatur eſſe vnum peccatum, quia via eſt ad copulam, tamen quia conſtat etiã materialiter ex diuerſis actibus exterioribus muſicæ, & collocutionum, repetitis diuerſis temporibus totum fore in confeſſione explicandum, licet volitiones poſteriores ſolum videantur eſſe cõfirmationes primæ volitionis non intercisæ per actum contrarium. Si autem illæ volitiones operaq; amatoria reuocata fuerunt per actum contrarium, ideſt per pœnitentiam rurſusq; fuere repetita, nemini dubium, quin ſint plura peccata numero, tam formaliter, quam materialiter tunc commiſſa, denique qui nõ poteſt de numero certo recordari ſatis eſt, ſi rationẽ ponat corã confeſſore quoties in die, vel hebdomada, vel menſe contingebat illi peccare tali peccato.

CAPVT XXXII.

Tractantur circa materiam circunſtantiarum ſcitu digna, & curioſa.

QVia tam latus eſt campus huius materiæ de circũſtãtiis, vt ſpaciandi locus relictus ſit amplus: ideo vlterius de numero, quæritur, vtrum caſu, quo nõ pateт aditus ad ſuperiorem, quia tempus, qui ſibi reſeruauit caſus, eſt abſens, & inſtat neceſſitas celebrandi, vt ſi quis religioſus etiam iter agat, ſine facultate recipiendi abſolutionem à reſeruatis, quia in iſto caſu, poteſt abſolui ab inferiori à non reſeruatis, niſi ſit excommunicatio reſeruatis annexa, teneatur pœnitẽs tũc confiteri omnia peccata etiam reſeruata inferiori * Reſpondetur cum Can. q̃ communis opinio eſt tenenda, ſcilicet, q̃ licet inferior non poſſit à reſeruatis abſoluere, tamen omnia peccata tam reſeruata, quam non reſeruata ſunt ei confitenda, tum vt integrum iudicium de ſtatu pœnitentis ſumatur à confeſſore: tum etiam, vt medelam integram, & accommodam poſſit illi adhibere, tũ quia licet illa peccata in foro pœnitentię maneant reſeruata, & cum obligatione petendi abſolutionem deinceps reſeruantes, tamen coram Deo ſi acceſſit bene diſpoſitus, virtute abſolutionis conſecutiuè ſunt remiſſa ei; At poſtquam ſemel integram fecit confeſſionem de omnibus, tam reſeruatis, quam non reſeruatis coram inferiore, abſente ſuperiore, nam ſi ſit præſens ſine eius licentia fieri talis confeſſio non poteſt, iam inquam, quia ſemel integram fecit: ſatis eſt ſi de ſolis reſeruatis corã reſeruante, vel alio de eius licentia confiteatur, vt de reſeruatis abſolutionem directam obtineat.

* Gerſoni non videtur cõſtare ea peccata eſſe confitẽda quę ſacerdos nõ poteſt remittere.

¶Sed quid ſi prius vadat ad ſuperiorem iſte. Reſpondetur, q̃ plana reſponſio eſt, quia ſi velit de reſeruatis prælatus ſacramentaliter abſoluere ſecundũ Sotum, & Canum pœnitens, tunc omnia peccata, tam reſeruata, quam nõ reſeruata tenetur ei confiteri, ſed quid ſi prælatus ſacramentali abſolutione velit abſoluere, quia ſic commodius me detur ſubditi malo, & tamen omnia peccata renuit audire, ſed tantum reſeruata iubet ſibi dici. Hic iam concertant inter ſe Canus, & Caiet. nam Caiet. ait in iſto caſu poſſe confeſſionem dimidiari, quia ſic ſit in pœnitentiaria Papę aliquando, quia non oportet ſapere pluſquam oportet ſapere. Canus verò ſecum habẽs fautores Dur. Adr. contra pugnat negãs hoc poſſe fieri, quia integritas confeſſionis eſt de iure diuino. At hic ingreditur Sotus

tus in 4. bene, prout mihi videtur inter eos ſic per iſtam diſt. componentes pacé dicendo, ꝙ ſi prælatus præpeditus morbo, aut aliis grauioribus negociis, nõ poteſt totam ſubditi audire confeſſionem, & expediens eſt ei, vt abſoluatur in confeſſione ſacramentali: tunc licita erit, & valida illa non integra confeſſio, in qua ſolum audit reſeruata. Secus ſi nulla ſubeſt ratio talé confeſſionem dimidiandi.

Quæſt. 2. ¶ Deinceps quæritur, vtrum caſu quo excedens erat numerus, neque de certo numero potuit pœnitens recordari: ideo confeſſus eſt conſuetudinem, & tempus, ſi poſt recordatur aliquorum particularium peccatorum teneatur ea iterũ cõfiteri. Reſpondet Sotus in 4. pro quietatione conſcientiæ iſtorum, ꝙ non tenetur, quia in confeſſione cõſuetudinis, & temporis ſatis ſufficiens iudicium confeſſor de illis ſumpſit.

Quæſt. 3. ¶ At verò quia de integro numero peccatorum confitẽdo diſſeruimus, ea hic etiam non tam inepte occurrit quæſtio vtrum mentiri in confeſſione circa materiam venialium, dicendo ſe tãtum 10. mendacia iocoſa dixiſſe cũ vere 20. mẽdacia cõmiſerit e iuſmodi, ſit peccatum mortale. Sit igitur hæc concluſio reſpõſiua quæſtionis, quæ eſt Soti in 4. mentiri in confeſſione circa materiam mortalé, mortale eſt: ſed circa venialem non eſt, niſi veniale, ita contra Caiet. in hac parte concluſionis vltimæ * hæc concluſio eſt de mente Soti * quia contra virtutes, & contra præcepta diuina grauiſſima contingit peccare venialiter ex ſurreptione, vel leuitate materiæ, vt patet in furto, & in parua irreuerentia circa diuina. ergo & in confeſſione mẽtiri circa materiam venialem, ratione paruitatis materiæ non erit niſi veniale.

* Caie. 2. 2. q. 69. ar. 1. ad 3. & in Sum. verb. conditio.
* In 4. de iuſt. & iu. lib. 5. q. 6. arti. 1.

¶ Secundò dicimus, ꝙ dum pœnitens miniſtrer materiam legitimam abſolutioni, confitendo omnia mortalia, vel ſi deſint mortalia, confitendo aliqua venialia, licet etiam ad interrogationem ſacerdotis ſubticeat alia venialia dicens alia non commiſiſſe, quia iſtud mendacium eſt veniale, quia venialia peccata non ſunt de neceſſitate confeſſionis, & quia nõ grauiter, neque in materia graui decepit confeſſionem tale mendaciũ, vtpotè veniale, non vitiat ſacramentum abſolutionis. Secus eſt, ſi ſic negaret omnia venialia confeſſori, quod nullã ſubminiſtraret ei abſoluendi materiam, & cum hoc peteret abſolui, quia tunc mortale eſſet ſacrilegium, ſicut etiam dixit Metina ſacrilegium eſſet parum cõmuniter animaduerſum ab his pœnitentibus, qui quotidie confitentur de venialibus, ſine animo tamen emẽdæ, quia nulla ſubeſt eis cura de emenda. Quæ cenſura Metinæ, quia rigida eſt: contemperamento eget, vt ſolum intelligatur vera, quando ſolum de venialibus confitẽtur, & de omnibus venialib. cõfeſſis nullam prætendunt emendam, quia talis cõfeſſio veluti irriſio eſſet. Secus eſt tamen quando de venialibus, quæ confitentur, quædam proponunt cauere alia vero ſolum velleitate quadã proponũt cauere.

¶ At etiam de fictione in quam ſummè viſus eſt inueni Victoria, vt fertur in ſumma de Chaues quia aliquę mulieres habentes confeſſorem quotidianum celebris opinionis grauem, & rigidum, apud quem ſunt in bona opinione, quia non ita grauia peccata, quia eis caruerant confeſſæ erant ei, ſi ex occaſione, vel impulſu tentationis adactæ turpiter lapſæ ſunt, poſſint cauſa conſulendi honori ſuo, & exiſtimationi ſuæ apud illũ, quoties ſe ſunt habent leuia peccata, illi confiteri, & quoties contingit eas habere turpia, & grauia, alterum adire confeſſorem apud quem ſunt ignotæ. Reſpõdet Victoria genus eſſe hoc fictionis, ſed ego dico ſi aliquando id facerent ſine animo decipiendi ſuum precipuum, & ordinarium confeſſorem, ne de cætero viles eas haberet, & exploſas à ſua audientia confeſſionis, non video, ꝙ ideo incurrant grauis culpæ notam ob ſic rẽ geſtã. Quæſt. 5.

¶ Incidit, & hic alia dubitatio circa integram cõfeſſionem peccatorum vtrũ in caſu, quo mulier ratione ſcandali vitandi ne ſuo parrocho fragili ingerat ſcãdalum, & occaſionem ruinæ ex cõfeſſione ſuorum turpium actuum coram illo facta, & caſu quo non ſuppetit copia alterius confeſſoris legitimi, qui eam audiat, poſſit dimidiare confeſſionem celando acta ſua turpia, & confitendo alia ex quorum confeſſione confeſſori fragili non

li non præbebit ſcandalum, & quia iam diximus ſupra in tali caſu dimidiare ſic confeſſionem non eſſe ei illicitum, tunc aliquid difficilius circa hoc quæritur.

Quæſt. 6. ¶ An ſolum ex hac cauſa, tempore neceſſitatis, id eſt, tempore tantum annualis confeſſionis de præcepto implendæ id ei liceat. An verò extra iſtud obligationis tempus cauſa conſolationis animæ ſuæ, & quietudinis conſcientiæ ſic dimidiare confeſſionem ei liceat. Et quidē in hac parte Frater Ioſephus in ſuis floribus id ei tantum in tempore obligationis præcepti licere concedit, & extra iſtud tempus minimè, quia inquit integram facere confeſſionem, eſt de iure diuino, non ergo eſt dimidianda ſine vrgē te neceſſitate qualis eſt tempore obligationis præcepti, & non extra tempus. At Sotus in quarto, paulo plus apparet indulgentior in hac parte, dicens, ꝙ vbi non expectatur vlla commoditas: ſalubrius eſt illa confiteri, in quibus non eſt periculum, poteſtq; celare alia ingerentia periculum. Nam nulla ratio permittit, vt ob nequitiam ſacerdotis pœnitens ſuo fraudetur commodo, maximè quia mediante tali confeſſione, & abſolutione poteſt fieri de attrito contritus, ſed ſi eſt commoditas differendi, quouſque ſit integra, ſi id fieri poteſt commodè, ita faciendum eſt, ita Sotus.

¶ Sed quænam ſit iſta cōmoditas, vel incommoditas expectandi, non ſatis explicat. Crediderim tamen, ꝙ ſi mulier hæc antea aſſueta erat confiteri, & communicare feſtis trium paſchatum, vel dominæ noſtræ, & ſi viderint eam iam non communicare, & confiteri, eam ſuſpectam habebunt infamiæq; notam ſibi comparabit apud virum, conſanguineos, vel populum, quod tūc poterit ſic dimidiate confiteri: cum propoſito ſe emendandi, & alias confiteri alia, habita opportunitate, vbi ceſſet periculum patet, quia hic incommoditas eſt non fuiſſe confeſſam, & nō communicaſſe, & nō eſt ſibi commodum dilataſſe, & quia hoc videtur comprobare Caietanus* melius eſt prouideri ſic conſcientiis communicantium, ſi ſic etiam non integrè confiteantur ſine culpa ſua, quam ſi communicent dilatata tota confeſſione. Alias extra hunc caſum, vel ſimilem, extra tē pus obligationis non eſt ſic ex prædicta cauſa non ſcandalizandi confeſſorem, vt prędictum eſt, confeſſio decurtanda, vt bene Frater Ioſephus ait.

* Caieta. in Sam. condi. 10.

CAP. XXXIII.

De tertia circunſtantia loci ſacri, & de quatuor caſibus in quibus violatur eccleſia, & de concubitu cum vxore in eccleſia, de aſpectibus, tactibus libidinoſis ibi commiſsis, de choreis, & cantibus inhoneſtis ibi exercitis.

De tertia circunſtantia, quæ eſt loci ſacri, in quo perpetratur delictū, quia ineunda eſt nobis diſputatio prænotaſſe nobis operæpretium eſt, ſcilicet, quod circunſtantia loci, vbi delictū committitur quatuor in caſibus declarandis in confeſſione mutare ſolet ſpeciem. Quorum primus eſt, cum in loco ſacro furtum committitur. Secundus eſt, cum voluntariè iniuſteq; effunditur ibi ſanguis.

¶ Tertius eſt effuſio ſeminis, vel pollutio commiſſa in loco ſacro.

¶ Quartus eſt quando delinquens* ab eccleſia extrahitur in caſibus, quibus priuilegio immunitatis eccleſiæ licitè potiebatur.

* Hoc ſit propter irreuerentiam, quę fertur loco ſacro, & ideo circunſtā tia loci aperit ſacrilegium.

¶ At verò quoniam circa vnumquāque iſtarum ſpecierum, multę nobis occurrunt quæſtiones enodandæ, exordiētes à primo caſu adhuc quærimus, vtrū furari rem in eccleſia, quæ non eſt de eccleſiā, aut furari rem eccleſiæ extra eccleſiā, in ſpecie ſacrilegii neceſſario confitendi contineatur, reſponſuri ad quæſtionem dicimus, primo ſecundum Canū. in ſua relect. ꝙ ſacrilegii ſpecies eſt ſurripere res depoſitas in eccleſia, vel collocatas in eccleſia, etiā ſi non ſint eccleſiæ, quando eorū cuſtodia pertinet ad eccleſiam, ſub qua ſpecie puto cōprehendi res accōmodatas eccleſię, ad eius cultum, & ornatum ſurripere, quia hæc per-

pertinet ad eccleſiç cuſtodiam, ſicut res ibi depoſitç, non tamen puto eſſe ſacrilegij ſpeciem furari alicui marſupiũ cũ pecunia, dum genuflexo inter alios recitat in eccleſia, neque ſi quis furetur pulu inaria, quæ ſolita ſunt pro magnis dominabus quotidie afferri ad eccleſiam, ſuper quibus ſedeant inter diuina officia audienda, quæ ſolita ſunt reportari ſtatim ad domum, quoniam eorum cuſtodia non pertinet ad eccleſiam.

¶Secundò dicimus ſecundum Fratrẽ Ioannem de la Peña, ſacrilegium eſt furari calicem conſecratum etiam extra eccleſiam, ſi ſit eccleſiæ. Secus ſi non ſit eccleſiæ, licet ſit conſecratus, quia hoc non reperitur in iure, & bene ſunt reſtringendæ.

¶Tertiò dicimus, ꝙ accipere bona poſſeſſa ab eccleſia in communi pro ſuſtentatione ſua, ſuorumq́; miniſtrorũ, & non dare legata eccleſiæ, & decimas ſacrilegium eſt ſecundum eundem fratrem Ioannem à Peña, * quia eiuſdem ſpeciei eſt ſurripere, & eas detinere.

*12. q. 4. c. Sacri. & 16. q. 7. c. decimus.

¶Quartò dicimus cum eodem Fratre Ioãne à Peña, quòd ſi quis accipiat à clerico aliquid iure eccleſiaſtico poſſeſſum, probabile eſt, quod ſit ſacrilegiũ, licet oppoſitum probabilitate quoque non careat, ſed ſurripere à clerico bona eius patrimonialia palam eſt non eſſe ſacrilegium.

¶Quintò dicimus ſacrilegium eſt rapere ea, quæ gaudent priuilegiis eccleſiæ, & eccleſiç cuſtodiç ſunt tradita. 17. q. 4. quia violatur immunitas eccleſiæ in re graui.

¶At de extracto ab eccleſia vi, vel do lo cum vere frueretur priuilegio immu nitate eccleſiç, vel iniuſtè fuit extractus quomodo prçterquam, quod committit ſacrilegium iudex pro quo venit excom municandus, ſi non fregit fores eccleſiæ nam ſi ſimul fregit, & extraxit, ipſo facto eſt excommunicatus, & quomodo teneatur iudex ad eius reſtitutionem, & ſecundum probabiliorem ſententiã Du randi, & fratris Ioannis à Peña, & Metinç * iudex eum ſic extrahens teneatur ei ad omnia damna, & iniuriam flagellorum, vel ſimilia, ſi ei intulit reſarciẽda, & ad reparandum eum in ſuo ſtatu honoris, & famæ, quia fecit contra iuſtitiã commutatiuam, quia iure ibi permanẽdi in eccleſia reus potiebatur, dicetur largius in materia de reſtitutione.

*Met. in ſua inſtr. fo. 26. p. 2.

¶Præterea quçritur de quacumq; irreuerentia illata eccleſiæ an ſit ſacrilegium, vt comedere, vel dormire in eccleſia. Reſpondetur, ꝙ ſecundum fratrẽ Ioannem à Peña comedere, & dormire in eccleſia, & quçcunq́; irreuerentia rei ſacrç eſt ſacrilegium: lege naturç: ſed tamen venialia ſunt, quando modica irrogatur irreuerentia rebus, & locis ſacris, vt comedere in eccleſia ſine neceſſitate aliqua, vel ibi aliquãdo dormire ſine neceſſitate excuſante, ſecluſo ſcandalo graui, quod fortè poſſet oriri inter Indos nouiter conuerſos, ſi viderent Hiſpanos in eccleſijs eorum noctu cubare. Secundò dicimus ſecundum Met. loco citato, non hinc infertur, quia irreuerentia committatur in loco ſacro per omne peccatum ibi commiſſum, ꝙ omne peccatum in tẽplo commiſſum, cum tali circũſtãtia ſit neceſſario in confeſſione explicandum, quia ſi quis obmurmurauit, vel iurauit in templo, ſatis ſi hæc confiteatur peccata, quia ſolum hæc circunſtantia ſcilicet, ꝙ talis culpa ſit commiſſa in templo explicanda eſt in illis quatuor caſibus, & vbicunque peccato eſſet directe contra ſanctitatem, & immunitatem loci ſacri, ita Canus, & Meti.

Quæſt. 2.

¶Sed circa ſecundum caſum de effuſione ſanguinis, per quam violatur eccleſia, quia hçſitauit aliquis: qualis eſſe debeat, & in qua parte eccleſiæ, reſpondeo dicendum, primò, ꝙ effuſio ſanguinis, per quam violatur eccleſia, debet eſſe illicita, & voluntaria, & enormis. Etenim ſanguinis effuſio modica ſecundum Syluest. non violat, neque effuſio ſanguinis facta à ſe defendẽte in eccleſia cum moderamine inculpatæ tutelç, quia nõ fuit iniuſta effuſio, & qualis ſit enormis effuſio, arbitrio ordinariorum, id eſt, epiſcoporum in hoc aſtabitur. Pro ſatiſfactione ad ſecundam partem quæſtionis dicimus, ꝙ non cenſetur violata eccleſia: ſi aliquis percuſſus extra cçmeterium, & eccleſiam, ſtatim introgreſſus eccleſiam ex illa percuſſione manantem ſanguinẽ inſtillauerit, vel effuderit in eccleſia: ſed è con-

è contra bene violatur eccleſia, ſi aliquis percuſſus eſt in eccleſia vulnere ſtatim effundente ſanguinem, etiam ſi quia manu retinuit ſanguinem non cecidit in ſolo eccleſiæ, ſed ſtatim, quia egreſſus eſt, ſanguis effuſus extra locum ſacrum. Dicimus tertiò, ꝙ ſi talis ſanguis effuſus ē, in cryptis ſubterraneis eccleſiæ, vel in tecto eccleſiæ extra non violatur eccleſia, quia talis effuſio non cēſetur facta in eccleſia, per eccleſiā intelligimus authoritate epiſcopi locum deſtinatum ad celebrandum ordinariæ, & in eapellis vnum corpus facientibus cum eccleſia, vt mēbra faciunt cum corpore, ſi effundatur ſanguis, violatur eccleſia, non tamen ſi in cęmeterio etiam cōtiguo eccleſiæ ne acceſſorium trahat ad ſe principale, deniq; notandum contra alios, ꝙ ex effuſione ſanguinis alicuius hominis ſancti puta martyris illicitè facta à tyranno intra eccleſiam violatur eccleſia, quia licet illa effuſio ſanguinis ex parte martyris patiētis fuerit ſacra, ſed ex parte tyrāni fuit ſacrilega.

¶Circa tertium caſum de pollutione facta in loco ſacro, quia multa perſtant dicenda, ne inculcemus quæſtiones, hoc ordine procedamus, primò quærendo ex qua pollutione violatur locus ſacer. Cui quæſtioni ſtatim facimus ſatis dicentes, ꝙ pollutio eccleſiam violans eſt, quæ fit in vigilia. Secus, ſi fiat in ſomnis etiam ſi fuit mortalis in ſua cauſa, præſertim quoniam extra vigiliam non fuit procurata, vt obueniret poſtea dormienti in eccleſia.

¶Accedit, & alia præcipua quęſtio, ſ. an concubitus viri cum propria vxore in eccleſia, ſit ſpecies ſacrilegii neceſſario confitenda. Sunt igitur doctores, qui hoc abſolutè nota ſacrilegii damnent, vt Canus in ſua relectione. Sūt alii, qui hūc concubitum, ſi fiat ſine contemptu loci ſacri, à culpa ſacrilegij ſaluant. Sunt rurſum alii intermedii intermediam ſentētiam tenentes, qui varie diſtingunt. Alii ex his aſtruunt, quod ſi reddat vir ibi debitum vxori, cum ibi die neceſſario ſit permanſurus, ne à iuſtitia capiatur, vt adulterium vitet in vxore non eſt ſacrilega redditio, quia fit ne Deus alias mortaliter offendatur, ſed iſti negant hoc tali viro licere ad euadendum crimen pollutionis in ſe præ fragilitate, quia in ſe aliis remediis poteſt id periculi vitare, & penes illum eſt id cauere. Alii dicunt id illi licere multo magis ad vitandū peccatum proprium, quando difficillimè alias vitabatur, quia magis tenetur conſulere animæ propriæ quam vxoris, & quia ſine contemptu loci ſacri facit, & potius ex timore offendēdi Deum alias mortaliter, & quidem omnes apparēter videntur loqui, ſed variè, ſicut apparenter locutus eſt. Victoria, qui diſtinxit ſic ꝙ ſi diutinè talis permanſurus neceſſariò eſt in eccleſia, vt in neceſſitate obſidionis, vel confugiendi ad illam, tūc propter prædictos fines excuſantes poſſet licitè, & reddere debitum vxori, & ab illa exigere. Alias ſi per parum temporis ſibi in eccleſia erat permanendū minimè.

¶Igitur inter varias ſentētias, illa Soti in quarto, quia rationabilior eſt, mihi magis perplacet, quæ in his conſiſtit pūctis. Primò, ꝙ niſi violatio eccleſiæ legitimè conſtiterit, ideſt per notorictatem quæ nulla poſſit tergiuerſatione celari, aut per legitimam, & publicam probationem, vel ſententiam in cōuictum auctorem violationis, non eſt à celebratione in ea abſtinendum ſecundum Scotū. Secundò dico, ꝙ tales cōfugientes ad eccleſiam, ibiq; neceſſariò permanſuri deberent in adiacentibus turribus, vel cameris, extra eccleſiam, coniunctis tamē eccleſiæ cubare, vbi ſi interdum rem cū vxore haberent, non eſſet ſacrilegiū mortale cum non pollueretur eccleſia. Tertiò dicimus cum Soto, ꝙ ſi nullus locus ſuperſit confugæ ad eccleſiam, ad dormiendum niſi intra eccleſiam, ſi aliquādo ſecretè, aliqua nocte, de foris veniente ad illum inuiſendum ſua vxore, propter prædictos fines ſine contemptu loci cum ea rem haberet, neque eſſet mortale ſacrilegium, nec neceſſariò confitēdum, ſi autem in publico ambo cōiuges in eccleſia cubarent, talis concubitus cū eſſet publicus, non excuſaretur à ſacrilegio mortali neceſſariò comitendo, cum per illum violaretur eccleſia.

¶Cæterum, quia de copula carnali in eccleſia habita non eſt dubium, quin ſit ſacrilegium neceſſariò confitendum, de

aſpe-

aſpectibus, & colloquiis ibi interuenientibus inhoneſtis,& libidinoſis,& deoſculis,& tactibus turpibus,& impudicis,quanon eſt de his omnimoda conuenientia inter doctores, à nobis dubitari merito poteſt,an circũſtãtia iſta loci ſacri, quæ his actibus inhoneſtis accidit ſit neceſſario in confeſſione aperienda. Igitur ad quæſtionem cum Cano in Relect. de pœnit.præmittimus primo, q qui exiſtens in Eccleſia,vult ſeminare extra eccleſiã, aut furari, aut occidere talis circunſtantia,ſcilicet, q habuerit iſtam volitionẽ in eccleſia, non eſt neceſſario in confeſſione pandenda.

¶Secundò dicimus cum Cano,ibi,quod neque aſpectum turpem, neque ſermonem turpem, in eccleſia accedentem nõ eſt neceſſe exprimere. Quia non ita apparet mutare ſpeciem ratione alicuius prohibitionis eccleſiæ expreſsè, neq; in his talis circunſtantia videtur aggrauare notabiliter, tametſi Syl.verb.confeſſ. 1.§.repugnare videatur.

Quæſt. 6. ¶Sed quid dicendum erit de tactibus turpibus. Reſpondemus planè quod tactus in præſertim in partibus inhoneſtis quia de per ſe ordinantur ad copulam, quæ eccleſiæ lege eſt prohibita, videtur ad eam ſpeciem ſacrilegij proximius accedere. Quare de his loquẽdo ſentio cũ Syluestro, q ſi interuenerint in eccleſia eſt circunſtantia in confeſſione exprimẽda. Nam licet,cnocomitanter ſe habuerit iſti actus cum copula habita in eccleſia ſufficiat habuiſſe copulam in eccleſia cum tali muliere ſignificare, tamen illi tactus cum per ſe ſoli ſine copula contingunt in eccleſia,circunſtantia loci ſimul cum ipſis confeſſori ſignificãda eſt. Quia licet ante ex mẽte Nauarri,& omnium dictum ſit,oſcula, & tactus antecedentes,& immediatos ad coitũ,non eſſe neceſſe confiteri, ſed ſolum coitum, intelligitur tamẽ hoc quãdo tales tactus, & oſcula ſunt via ad coitum. Quia ſi accidit interruptio, quia noluit conſummare aut quia mutauit ſentẽtiã, & poſt horam,vel ſtatim voluit iterum cõſummaret,tunc tactus,& conſummatio duo eſſent peccata diſtincta diſtinctè explicãda,etiam ſi contingerent in eccleſia cũ his circunſtantiis, quod eſt quotidianũ inquit Nauarr. hoc fieri etiam extra eccleſiam, & à doctoribus eſt parum animaduerſum,ita Nauar.* * Sum.la. c.6.nu.17

¶Sed quid de choreis in eccleſia præſertim inter perſonas ſuſpectas,viros, & mulieres,vbi ſolent ſibi inuicem ſtringere manus,aliaq; ſigna leuitatis oſtendere.Dico cum Armilla * ſi fiant in eccleſia, vel in loco ſacro magis videtur mortale, quam veniale propter contemptũ præcepti,aut irreuerentiam Dei, cuius domum decet ſanctitudo. Secus eſſet ſi in heremitorio rurali vbi cauſa deuotionis, & recreationis tota cognatio cõuenit ſecluſo ſcãdalo,& inhoneſtate procul pulſa, ſine contemptu Dei, & loci, ceſſante, vel non exſtante præcepto prohibitiuo prælati in contrarium aliquã choream ibi ducerent conſanguinei inter ſe:nam tunc non auderem id facti dãnare ad mortale.Sed de his plura in materia de ludo reſtant dicenda ſicut dicemus eſſe mortale inter diuina officia Paſchatis,Natiuitatis,in matutinis loco benedictionis effutire turpia dicteria Hiſpanicè dicta pullas.Sed de cantibus turpibus,& pulſationibus in muſicis,& organis laſciuum quid ſonantibus,& ad inhoneſtatem pertinẽs,quomodo ſit mortale in prælatis talia inter diuina officia ſuſtinentibus,cum ex eo officio talia teneantur potius arcere: dicemus poſtea, & de cæteris vulgatibus hæc in eccleſia exercentibus,quando ante monitionem poſſint à mortali excuſari,& quando nõ ibi in materia ludi nobis dicendum erit copioſius,& amplius.Vide circa hoc Caieta.* Denique nota cum Nauarr. * In prædictis.4. caſibus de effuſione ſanguinis,pollutione,furto,q etſi exiſtentes in eccleſia extra cupiunt iſta facere, iſtam circunſtantiam loci ſacri, confiteri non tenentur,bene tamen tenerentur eã exprimere confitendo, quando exiſtentes extra eccleſiam, in eccleſia voluere iſta committere, vt memini me prædixiſſe. Quæſt.7. * Armilla verbo chorea. * Caieta. verbo organa. * c. 6.n.9.

¶Perpendendum eſt etiam quod ex ſepelitione quoque hæretici,vel excommunicati etiam violatur eccleſia quare exhumandi ſunt,quando oſſa eorum ab oſſibus aliorum fidelium poſſunt diſcerni.

CAP. XXXIIII.

Quibus auxilijs, & mediatoribus, & mediatricibus in peccato, de circunſtantia finis, de circunſtantijs leuibus, de circunſtantia recidit in peccatum an ſit confitenda.

IAm ad tertiam circũſtantiã acceſſimus examinãdã, quæ eſt de auxilijs, quibus perpetratum eſt peccatũ, de qua circunſtantia quærimus primo, vtrum ſic notabiliter aggrauet, ꝙ ſit neceſſario confitenda. Igitur reſpondet Metina* ꝙ circunſtantia hæc in duobus caſibus peculiariter aggrauat, atque in confeſſione explananda eſt. Primò ſi inſtigauit, incitauitq́; aliquem ad opem ſibi ferendã in peccato, & ſi ex tali incitatione ſubſequuta eſt ruina in tali perſona, quæ ad tale peccatum non erat animo præparata. Hinc ſequitur, ꝙ amaſius, qui ad ineſcandam mulierem, cuius amore erat captus, quæſiuit mediatricis ad alloquendam eam, vt allecta colloquijs, & muneribus, coitui nefario aſſentiret, quia gurges peccatorum hinc ſolet emergere, cõfiteri debet Epiſtolas, nuncia, & munera, quæ gratia illam alliciendi miſit, & quoties illa miſit, & quot mediatores, vel mediatrices induxit ad ſimilia dona & nuncia perferenda aut perſuaſionem faciẽdam. Sicut etiam ipſe mediatrices, tenentur vices, quibus his functæ ſunt officiis dicere, & ruinam fœminę, quæ alias imparata erat, & talibus interceſſionibus deuicta acquieuit, & ſtatum vtriuſque ideſt amaſij, & mulieris inter quos mediauit mediatrix, etiam ſi mediauerit inter eam paratos, quia eſt fouere eorum ſcelus iam cęptum, & malũ ſtatum. Sed aliqui confeſſores ex cupiditate cito finiendi, & expediendi cito pęnitentes parum curant iſta percunctari etiam ſi probabiliter credatur pęnitens impegiſſe in ea.

*Meti. Inſtruct. fol. 26. pag. 2.

¶Secundò iſta circunſtantia notabiliter aggrauat caſu quo princeps Chriſtianus ad bellum, opem Maurorum infidelium, vel hæreticorũ, ſibi quæritauit ad delendos Chriſtianos. Nam licet Machabæus dicatur petiuiſſe auxilium à Romanis infidelibus, id erat ad extirpãdos hoſtes infideles religionis Dei veri peruerſores, & non ad delendos veros Dei cultores, ſed ſine periculo eorũ, & ad eos contra hoſtes protegendum. Ad hunc caſum reducitur quando talibus extraordinariis induſtriis & viis vſus eſt ad peccatum, quod arbitrio ſapientium, & prudentiũ videntur notabiliter aggrauare.

¶Iam ſequitur agendum eſſe de quinta circunſtantia, quæ eſt circunſtantia finis. Verbi gratia qualem finem reſpexit, qui ad actũ malum perpetrandũ eſt motus. Quoniã ſi aliquis huius rei gratia vtrum alicuius mulieris occiderit, quo ea potiretur, circunſtantia hęc finis in confeſſione venit prodenda, quia quã uis ibi non interuenerit niſi vnus actus homicidij, reperiuntur tamen ibi duæ malitiæ diſtinctæ. Eſt etenim ſecundum Ariſtotelem ille talis, & homicida, & adulter taliter, ꝙ præcipua malitia deſumitur ex intento fine, ac perinde hic magis adulter quam homicida reputatur.

¶Porrò ab hoc loco nõ vr̃ aliena hæc quæſtio de qua diſſentiunt Sot. & Sylu. vtrũ qui confeſſus eſt propter inanẽ gloriam principaliter, iſta circunſtãtia finis mali. i. vanæ gloriæ, ſit in alia confeſſione neceſſariò declaranda. Sylu. affirmat, ꝙ confiteri eam certè tenetur.* Sed nos dicimus cum Soto, quòd ad id non tenetur. Nam talis confeſſio valida eſt, & fructuoſa, & impletiua pręcepti. Secus eſt inquit Sotus ſi propter mortalem finem confeſſus fuiſſet, quia tunc cum deeſſet dolor, & propoſitum abſolutum cauendi talem mortalem finem, valida non eſſet. Quæſt. 1.

* Syl. verb. conf. §. 7.

¶Iam de ſexta circunſtantia, quæ dicitur modus differẽdum venit, ſcilicet, quis modus ſeruatus fuit in peccando ſicut verbi gratia. Si aliquis non ſolum præoccupauit alienum ſecretè ſed rapiendo illud violenter, tunc non eſt furtum, ideſt, ſola acceptio alieni: ſed eſt rapina, quia vi, & violentia ſibi rapuit alienum. Circunſtantia vero hæc neceſſario eſt in cõfeſſione detegẽda, quia in contemptum, & iniuriam grauem redundat Domini rei, aut eius legitimi poſſeſſoris. Quæſt. 2.

¶ Rurſus ad hanc circunſtantiam licet non tam aptè quadret puto reducendum illud, quod ait Sotus in 4. ꝙ circunſtantiæ: quæ quodammodo factæ, apparent leues, & non notabiliter aggrauantes licet ob id non ſint de neceſſitate cõfeſſionis, tamen ſæpiſſimè conſilium eſt, vt ait D. Auguſt. in Cano. conſideret, vt quaſdam ad rem pertinentes explicet, vt ſi in die præcipuo feſti ſcandaloſum peccatum quis fecit, vt tempore verbi gratia. 6. feria ſanctæ hebdomadæ, aut ſi occidit virum ſanctitate, literis, aut nobilitate inſignem, aut ex leuiſſima cauſa, eum interemit, aut ſi furatus eſt ab illo, qui egeſtate laborabat, & alia huiuſmodi. Sicut etiam Nauarrus* quòd circunſtantia perſonæ vt prælati, vel docti viri vel dignioris religioſi, nõ eſt neceſſariò cõfitenda niſi, agat talis contra votum, vel contra ſtatutum voto firmatũ vel officium, vt cum religioſus fornicatur. Secus eſt ſi religioſus blaſphemet nõ tenetur in hoc peccato ſe religioſum eſſe explicare niſi ratione ſcandali.

*Sum. la. c. 6. nu. 10.

Huc etiam iuuat aduocare, & illam quæſtionem de recidiuo peccati, quę peculiarem difficultatem habet. Nã in ea non ſibi ſatis conſtat doctores. Nam Canus * tenet recidiuum in peccatum nõ neceſſariò eſſe cõfitendum, neque Diuũ Thomam ſenſiſſe neceſſariò fore confitendum: niſi quando ingratitudo recidentis in peccatum ſpecialis culpa eſt, quamquam optimum conſilium eſt recidiuum, & peccandi conſuetudinem explicare ſacerdoti. At Sylueſter * & Sotus partem tuentur cõtrariam cum certis limitationibus.

* Canus in ſua rele de pęnitentia. Quæſt. 3.
* ſylu. in roſa aurea in quæſtionibus impertinentibus. Sotus. 4.

¶ Igitur ordine congruo puto ſic ad quæſtionem reſpõdendum primo, quod quando recidiuum in peccatum, & eius iteratio eſt cum cõtemptu ſpeciali Dei remittentis peccatum, & eius remiſſionis, neceſſario eſt tunc in confeſſione explicandum. Hæc ſententia eſt Cani, & à nemine negatur, quia tunc interuenit ſpecialis ingratitudo in re graui contra benefactorem, & eius beneficium, vt ait D. Tho. 2. 2. Sed hoc peccatum non contingit, vt videtur niſi in præſcitis, obſtinatis, ac deſperatis. De quibus eſt dictũ, peccator cum in profundum peccatorum venerit contemnit.

¶ Secundò addimus, ꝙ etiam qñ in cõſuetudine nequã, reiterationeq; peccati interuenit cõtẽptus interpretatiuus eſt circunſtantia neceſſario confitenda. Verbi gratia qñ voluntas ita effrænatè vult peccare, ac ſi non eſſet lex humana, aut diuina, licet formaliter non contemnat leges. De quo nemini eſt dubium quin ſit confitendus, ſ. qñ in affectu peccandi ita ſe habet ac ſi leges illæ non eſſent. Patet in noſtris conſtitutionibus non obligantibus nos ad culpam niſi ex contemptu: contingit peccare ſic, ex iſto contẽptu conſtitutionis interpretatiuo neceſſario confitendo. Secus eſt ſi religioſus noſtrarum conſtitutionum ordinis prędicatorum, tranſgreſſor aſſiduus, non ſic haberet corruptum affectum ad ea, quæ ſunt ſuæ conſtitutionis, quia vellet ea ſeruare, ſed in opere præ ſua fragilitate ex aliqua licet inſufficienti cauſa, ſed apparenti ita ſe haberet ad illa, ac ſi haberet affectum corruptum, quia tunc tantum eſſet hæc ingratitudo generalis nõ neceſſario confitenda.*

* Hæc recẽſent Ioã. à Peña ĩ ſuis ſcriptis, & Bandelus.

¶ Tertiò aſſerimus cum Soto, & Metina, ꝙ licet circunſtantia recidiui, & reiterationis peccati non ſemper ſit confitenda, quia regulariter ingratitudo generalis quædam tantũ eſt, tñ in caſu particulari neceſſariò venit confitenda, verbi gratia in caſu particulari, quo quis pœnitens de grauiſſimis peccatis ſæpè ſæpius repetitis, in confeſſione ſæpiſſimè à Deo obtinuit veniam, & à grauiſſimis, & præſentaneis periculis, in quæ ratione illorum coniectus erat à Deo liberatus eſt, quaſi miraculosè, & ſimul cũ hoc adiecit iterum, atque iterum Deum, ac tam inſignem benefactorem offendere, profectò, vt bene ait Sotus tunc illa circunſtantia recidiui, & iterationis offenſæ grauiſſimæ Dei, confitenda eſt, quia notabiliter aggrauat, quia inſignis ingratitudo, & contra inſignem benefactorẽ, & contra egregium beneficium eſt.

¶ Præterea de recidiuo ſciendum ſupereſt an de eo interrogatus pęnitens à confeſſore teneatur reſpondere, an verò ſatis ſit repetitum peccatum cõfiteatur abſque eo, ꝙ re vellet antea fuiſſe à ſe pluries cõmiſſum, & pluries cõfeſſum, &

in

in confeſſione remiſſum, quæſtioné hāc diſcutit Sylu.roſa aurea in quęſtionibus impertinentibus per hęc dicta, quorum primum eſt, quod ex mente D.Tho.* tenetur quis confiteri recidiuum peccati non ſolum in generali, ſed ēt in ſpeciali indirectè, quantum ſibi videbitur expedire, ſi quantum ad illud ſine quo nō poteſt debitum remedium adhiberi à confeſſore peccatis ſuis aſſuetudine inueteratis, & hoc rationabile eſt prorſus.

* In 4. diſt. 22. q. 11. arti 4.

¶Secundū eius dictū, ſi aliquis pœnitens antea aſſuetus peccare, & habere rē cū aliqua fęmina, & iam omnia peccata præterita confeſſus eſt, & poſt hæc reincidit, ſi ſimul iam eſt certus, quod iterū non relabetur cum illa, ex aliqua nouitate, quia iam illa nupſit, vel illinc in aliā patriam longè diſceſſit, vel quia aliter ſufficiens remediū appoſitū eſt: non tenetur confiteri recidiui circunſtantiā, neque antequā peccandi conſuetudinē cū illa iam confeſſam, quia ceſſat neceſſitas cum remedium ſit appoſitū, & quia licet peccatū illud iteratum poſt cōfeſſiones præteritas ſit grauius in habitudine ad peccata pręterita, iſta tamē grauitas nō eſt eſſentialis nec notabiliter ſemper aggrauās, niſi in caſu ſupradicto à Soto, vnde extra iſtū caſum Soti, vbi alias iā ceſſat periculum, neque et ad interrogationem confeſſoris tenetur pœnitens de recidiuis circunſtantiam reſpondere.

¶Hic etiā ſciſcitabitur aliquis an peccare cum fiducia obtinendi veniam per confeſſionem ſit circunſtantia aggrauās neceſſariò confitenda, nam certe vr̄, ꝙ aſſumere bullā cū intentione ſe abſolui faciendi à caſu reſeruato peccati, quod molliter facere, ſit circunſtantia neceſſario confitenda, propter grauē abuſum bullæ. Reſpondetur nihilominus cū Nauarro* quod ſecundum Caie.contra D. Bonau. talis circunſtantia non eſt aggrauans, ſed minuens, quia peius eſſet ſine ſpe, & propoſito pœnitendi, peccatū fuiſſe aggreſſum. Et ad obiectionem in contra dicitur, quod ibi licet propoſitum abſolutionem obtinendi à reſeruato peccato non aggrauat, tamen eſt abuſus priuilegii quando ſumit bullam, vt occaſionem ad peccandum, ideoque illam aſſumit alias non peccaturus, vt peccet propter abuſum priuilegij priuilegium bullæ ei in hoc non valet: ſecus ſi poſtquam bullam ſumpſit cum alias eſſet paratus peccare cum confidentia obtinendi abſolutionem per illā peccaret, quia tunc ei valet, quia peius eſſet ſecundum Caiet.& Nau. ſi ſine propoſito pęnitendi, & obtinendi abſolutionem peccaret.

* In Sum. lat. c. 6. n. 4.

CAP. XXXV.

De circunſtantia temporis, de circunſtantijs circa peccata carnalia, de circunſtantia cū filia confeſsionis aut cum fœmina infideli, aut cum vxore menſtruata, aut cum affine ſibi facta.

CIrca circunſtantiam temporis habituri iam ſermonem dicimus primò cum Metina *quod circunſtātia hæc regulariter non eſt neceſſaria explicat in confeſſione: niſi caſus contingeret eiuſmodi in inſigni die, vt ſi in feria ſexta ſancta paraſceue vbi Chriſtus paſſus in cruce repræſentatur pro peccatoribus, tunc pęnitētibus ſe ſe flagellantibus occiſus: aliquis enorme peccatum patraſſet, quia in hoc caſu inquit Metina circunſtantia illius modi, quia aggrauat eſt cum tali peccato enormi confitenda. Similiter dum quis pœnitens pergit ad adimplendam pœnitentiam denuo offendit Deum grauiſſimè. Nam certè videtur hæc notabilis ingratitudo. Sed in aliis caſibus ſecundum Metinam, circunſtantia temporis non videtur neceſſariò confitenda. Sed ne nitamur ſolum in hac parte in ſententia Metinæ, audiamus Nauarrum qui * ait, circunſtantiā temporis non eſſe confitendam neceſſariò ſe multis fundamentis confirmaſſe * reſpondendo totidem aliis oppoſitis: & in hoc ſequutum ſe Caietanum ait ſumma verbo dies feſtos reſolutum que Syluestrum * doctiſſimos quoſque ordinis Dominicani in hanc opinionem con-

* In ſua Inſtruct. fol. 27. p. 1. & 2.

* Ca. 6. n. 9.

* In c. conſideret à nu. 17 vſq; ad 40.

** Verb.circunſtantia. q.3. & verbo Dominica dies.q ſi na. & in roſa.aurea caſu.63.*

conueniſſe, quibus acceſſit Almainus. Excipit tamen Nauarrus ab hoc opinione negatiua duos caſus, primo eſt quando per peccatum commiſſum in ſeſto intendit facere manuale opus prohibitū fieri illo die. Vt ſi die tali cogeret ſartorem conficere veſtem amicæ, quia eam inuiſurus eſt ſero in illo feſto, & delaturus veſtem ad illam. Secundus caſus eſt, quando per tale opus intenderet violare feſtum. Idem dicendum eſt de circunſtantia diei orationi, vel ieiunio conſecrati, ſcilicet, quod non ſit neceſſaria cōfitenda. Eſt tamen contra Scotum, & Gabrielem. Sed vt ait Canus neque Origenes * neque D. Hier. * neque D. Aug. * contrariantur iſti ſententiæ noſtræ, quā tenet Sotus, Canus, Metina: ſi ſenſum iſtorum eccleſiæ doctorum D. Aug. Hieron. Ambroſii, non verba ſectemur. Sed neque Frater Ioſephus modernus Scotiſta nobis aduerſatur, quia nobiſcum cōuenit. At ſi frater Antonius Cordubenſis in ſuo quæſtionario nobis aduerſari videatur: ſubtrepide tamen, quia ſic concludit. Fortè talis circunſtantia temporis feſti ſolum conſtituit malitiam venialem, vt concordentur inquit doctores. Sed ratio potiſſima noſtræ negatiuæ ſententiæ eſt illa D. Thomæ, ſcilicet, ꝙ violatio loci ſacri, eſt expreſsè prohibita per eccleſiam in ſupradictis caſibus. At de violatione temporis per aliquod peccatum tunc commiſſum, nulla eſt eccleſiæ ſpecialis ordinatio. Cuius differētiæ congrua ratio eſt, quam tradit D. Thomas, ſcilicet, quia locus ſacer cum ſit magis corporalis, quam tempus ſacrum, non ita violatur tempus ſacrum per aliquod peccatum tunc temporis cōmiſſum: ſicut ſacer locus contaminatur. Secunda ratio eſt, quia ſi quæ authoritates, aut ſanctorum aut ſcripturæ de ſanctificando diem feſtum videantur ſonare in contrarium, ſed vt bene aiunt noſtri Thomiſtæ, ad finem cultus feſti pertinet, ſcilicet, tunc à peccatis abſtinere. At finis non ſemper eſt de ſubſtātia præcepti, neque ſecundū veros Theologos vt ait Metin. loco citato cadit ſub præcepto.

**Orige.Homil.18.ſuper. num. *Amb. in 23.c Luc. Euang. *Hiere.in Eſaia.cap. 56 arti.58. *Aug. 119. ad Ianuarium.*

¶At verò ſecundā conſiderationē temporis quoad perſeuerantiam in peccato dico, attendendam eſſe. Quia ſi ſit notabilis, iam diximus in confeſſione eſſe declarandam ſecundū Meti. vt ſi colloquia inhoneſta habuit quis cum fœmina per tres, vel quatuor horas, per tot explicaturus eſt iſtud continuaſſe peccatū. ¶Tādem attendito lector, ꝙ ſecundū Nauarrum * peccatum operis non eſt circunſtantia tam propriæ volitionis eius interioris, quia potius eſt perſectio, & conſummatio impletiua malę volitionis interioris, & ideo poſt confeſſionem ſi accidat eius conſummatio per exterius opus talis conſummatio eſt confitenda ſicut antea diximus extenſius.

** Sum. lat. c.6.num.2.*

¶Cæterum quia multæ ſunt circunſtantiæ circa peccata carnalia luxuriæ, quæ mutant ſpeciem, & nonnullæ, quæ videntur aggrauare, indebitè faceremus niſi ſigillatim de ſingulis, quæ ſpecialem difficultatem habent, ſermonem haberemus. ¶ Præmittimus igitur primò ſecūdum D. Tho. * ſpecies luxuriæ eſſe fornicationem ſimplicem, adulterium, inceſtum, ſtuprum, raptum, & vitium cōtra naturam. Simplex autem fornicatio eſt, quando ſolutus cū ſoluta miſcetur, adulteriū autem qn̄ alter vel ambo ſunt matrimonio iuncti. Vbi aduertit Nauarr. * ꝙ coniugatus ſi rem habuit cū alia coniugata cū altero, non ſatis eſt ei in confeſſione ſe accuſaſſe, ꝙ cōmiſerit adulterium, ſed explicare opus habet, ꝙ cum ipſe eſſet cōiugatus cum vxore alterius ſe commiſcuerit, quia duplex hic commiſſa eſt malitia, & contra propriā vxorem, & contra maritum alterius.

**22.q.54.*

** Nauarr. c.6.num.5.*

¶Inceſtus verò eſt concubitus, qui inter conſanguineos, vel affines committitur. Vnde cū duplex ſit affinitas vna carnalis, quæ contrahitur per matrimoniū, & alia ſpiritualis, quæ contrahitur per baptiſmum vel confirmationem, ſi quis cum conſanguinea vxoris coierit intra 4. gradū, hæc circunſtantia, & gradus explicandus eſt in cōfeſſione. Similiter qn̄ rē habuit cū conſanguinea vxoris, nō tenuit matrimoniū, ſi hæc copula præceſſit ad illud. Si autem poſt matrimonium talem copulam habuit, quia quantū eſt ex parte ſua impeditus eſt propter hoc ſtatuto eccleſiaſtico; petere debitum ab vxore, ſi petat debitū ab vxore cū ipſaq;

rem

rem habeat ante obtentam ſuper debiti petitione diſpenſationem, eſt circunſtātia neceſſario confitēda, ſ. ꝙ cum habuerit poſt matrimonium rem cum ſorore vxoris petierit ipſe debitum ab vxore, quæ circūſtantia videtur reduci ad ſpeciem inceſtus. Secus eſt ſi in hoc caſu ad petitionem vxoris innocentis redderet ei debitum.

¶ Adde verò ꝙ qui habet rem cū vna ſorore ſi poſt ea habeat rem cū alia con ſorore, in confeſſione copulæ habitæ cū ſecunda ſorore ſecundo cognita ideſt, poſt primam circunſtantiam explicare tenetur, ſcilicet, ꝙ cum habuiſſet prius rem cum vna ſorore, cōmixtus ſit eius conſorori, porrò propter præuiam cognationem ſpiritualem, qui iuxta nouū decretum Concil. Trid. intra gradus paternitatis, & filiationis ſpiritualis, vel compaternitatis ſpiritualis contractę in confirmatione, vel baptiſmo, ſe cognouerint carnaliter, tenentur, & hanc circunſtantiam in confeſſione propalare.

¶ At hic iam non modicum dubium occurrit, ſcilicet, an qui rem habuit cū filia confeſſionis teneatur hanc circunſtantiam explicare. Reſpondetur primò quòd intra confeſſionem confeſſorem ſolicitare fœminam accedentem ad confitendum, iam res ipſa tam perhorrida eſt, & tam contraria ſanctitati ſacramēti, vt non ſolum ſit circunſtantia à confeſſore ſic ſolicitante confitenda: ſed ſi hoc denūcietur inquiſitoribus, ſicut ſub excommunicatione latæ ſententiæ fœminæ ſic ſollicitatæ iuſſæ ſunt illud inquiſitioni ſanctæ denunciare: punientur grauiter confeſſores, qui in hoc deliquerint iuxtà ſui criminis enormitatē. Sed quid ſi confeſſor intra confeſſionē pœnitentem adoleſcētulum ſic ad peccatum nefandū ſollicitauerit, dico, ꝙ grauior eſt hæc circunſtantia. Quare in confeſſione ſimiliter eſt explicanda. Sed an res ſit, quæ puniēda veniat per inquiſitores ipſi indicent, & videant, & in dubio an eorum edictum, & hunc caſum rarum cōprehendat, talis caſus ſi contingat vr̄ denunciandus, quia ſimiliter, imo multo magis hic ſacramentum pœnitentiæ dehoneſtari videtur, & quia ipſi inquiſitores arbitrabuntur an cognitio huius caſus ad ſuum attineat tribunal.

¶ Secundò reſpondendo directè dicimus ad caſum, ꝙ ſecundum oēs doctores, confeſſores qui ſuas filias confeſſionis carnaliter cognouerint, iſtam circūſtantiam explicare tenentur. * Sylu. Papa quoq; docens admonet vnūmquēq; ſacerdotem, vt nullus cauſa fornicationis ad ſuam pęnitētialem accedat, quia ſcriptum eſt omnes quos in pœnitentia accipimus ita filii noſtri ſunt, vt in baptiſmate ſuſcepti. Quapropter hoc ſcelus ſi quis perpetrauerit non ſolum dignitatis honorem amittat, verum etiam vſque ad exitum vitæ ſuę iugi pęnitentię ſe ſubdat. Et in tribus capitulis vltimis ęqualis iniungitur pœnitentia, ſcilicet, ꝙ 12. annis per orbem diſcurrent, & 16. ſi fuerit Epiſcopus, & poſtea recludantur in monaſterio.

*Per pœnitentia ei indicit qui ſpiritualem filiam Baptiſmi, & ei qui pœnitētialē filiam violare audet. 30. q. cap. omnes.

¶ Affinè eſt huic materię aliud dubiū ſ. an cognouiſſe fidelē nūc fęminam verbi gratia Indicam antequā cōuertatur, & baptizetur ſit circunſtantia neceſſariò confitenda, & quidē quod inter tales matrimonium validè cōtrahi nō poſſit perſpicuum eſt, cū hoc pertineat ad impedimētum diſparitatis cultus, quod eſt impedimentum dirimens. Sed an concubitus Chriſtiani cū tali infideli ſit circūſtantia notabiliter aggrauans, & neceſſariò confitenda: id reuocamus in dubiū. Et licet nullum doctorem repererim de hoc caſu expreſsè loquentem, arbitror ſub aliorum iudicio, ꝙ talis circunſtantia eſt confitenda. Primò quia inter Indos infideles: inter quos ſum etiā verſatus vt in nouo Regno Granatenſi communis animi conceptio inter Hiſpanos illic exiſtentes eſt cōmixtionē illā carnalem cū fęmina Indica infideli nefandā eſſe cenſere, quare ſi Hiſpani aliquas huiuſmodi fęminas bello, vel aliter cęperāt, ſtatim eas baptizari curabāt, ne ſi cū illis ante baptiſmū earum, cōmiſcerētur, male audirent, aut punirentur: aut vt grauius peccatum effugerēt, quod cū infideli coeundo cōmittere ſe cēſebant. Secundò quia cū ex tali cōcubitu cū indica infideli generatur proles, vel abſcōditur, vel regulariter à matre infideli infideliter educatur, & cum periculo ſalutis prolis, & vltimo, ſi aliquis eſt, quē hæ-

rationes non conuincunt ſaltem ratione ſcandali infideli in copula dati, talis circunſtantia eſt confitenda, nam Indi, & fœminæ infideles Indicæ tales ſunt taliſq; genii, vt facile fragilium patiãtur à fidelibus ſcandalum. Nam ſunt veluti quædam ſimiæ, agunt, quæ nos vidẽt agere, nihil curant de offenſa Dei, de qua vident Chriſtianos non curare, & tandem propter Chriſticolas illic degentes ſic ſi ſcandaloſe viuant dicit Dominus illud prophetæ, nomen meum blaſphematur per vos inter gentes, & tanquam nebulones Chriſtianos reputant Indi: dum vident eos dicere, ꝙ ſecundum ſuã legem non licet fornicari, & aliundè eos fornicari vident paſſim cum fœminis infidelibus. Et circunſtantia hæc multo acrius pungit ſacerdotes illic cum fœminis Indicis incontinentes. Quia duplo gehennæ filias eas ſuo ſcandalo faciunt, dum ad talia inhoneſta conſentienda audaciores eas reddunt.

¶Verum quia iam de circũſtantia affinitatis carnalis cęptum eſt agi, & quia ab aliquibus vidi dubitari an cõcubitus cum propria conſanguinea, ſcilicet, cum propria ſorore aut cõſobrina taliter impediat petitionem debiti ab vxore, quod ſi petendo commiſceatur vxori, teneantur iſtam circunſtantiam confiteri, quia iſtorum caſuum non eſt hic proprius locus perfunctoriè quatenus faciunt ad rẽ præſentem de eis dicimus primo cũ Soto in 4. ꝙ concubitus cum propria conſanguinea viri, non impedit virum à petitione debiti ab vxore. *

¶Secundò perfunctoriè adijcimus de cognatione ſpirituali, ꝙ ſi quis in neceſſitate, vbi non erat alius, qui baptizaret, baptizauit proprium filium periclitantem, aut ex ignorantia inculpabili illum tenuit ad baptiſmum, non impeditur à petitione debiti, quare ſi petens ab vxore, cum ea rem habet non eſt, circunſtãtia neceſſario confitenda. *

*Ratio é, quia per talem copulam nó contraxit affinitaté cũ vxore atque hoc expreſſe prohibuit ius niſi qñ habita eſt copula cũ cõſanguinea vxoris í quarto gradu.

¶Deinde acceſſoriæ ad prædicta inueſtigare pergimus adhuc vtrũ caſu, quo aliqua vouit virginitatẽ ſeruare, ſi poſt votum eam per copulam iam amiſit ſi talis iam amiſſa virginitate, ad viros acceſſus carnales habeat, illos confitendo, teneatur iſtam circunſtantiam voti virginitatis confiteri, & videtur, quod non quia ipſa, vt verba voti eius ſoluere, nõ promiſit, niſi virginitatem ſeruare, quã iam impoſſibile eſt ſeruare cum illam iã amiſerit. Reſpondetur nihilominus cum Soto, quod quia vis obligationis votorũ ex intentione pendet. Si iſta per illa verba, quibus virginitatem perpetuam ſeruare vouit, ſolum intendit à prima Venere violante integritatem carnis abſtinere, iam poſt primam copulam virginitatis expultricem: ſi acceſſus vlteriores ad viros habeat: non tenebitur circunſtantiam voti confiteri.

* Hoc probatur. 30. q. c. ad limina.

Quæſt. 4.

¶Secũdò Sotus ait, cui accedit frater Ioſephus, quod ſi per talia verba, & per tale votum fuit animus non ſolum à prima Venere abſtinendi, ſed ad perpetuã caſtitatem ſe voto aſtringendi: tenetur tunc in omnibus tranſgreſſionibus carnalibus, hanc circunſtantiam voti, confitẽdo explicare, ſed quid ſi anceps ſit quo animo vouerit: ſeu qua intentione an illa prima præciſa, an hac ſecunda nó præciſa? Reſpondetur, quod quia verba iſta ex communi animi conceptione, ſcilicet voueo virginitatem, votũ caſtitatis perpetuè ſonant, indicendum eſt ei, quod tale votum ſeruet, donec diſpenſationẽ poſtulent ſuper dubio hoc.

Quæſt. 6.

¶Iam neque obliuioni hic tradi oportuit, & illa quæſtio. An reddere, & petere debitum à menſtruata vxore ſit circũſtantia neceſſario confitenda. Et breuiter, quia quæſtio hæc alterius eſt loci, quatenus attinet ad præſentem quæſtionem: dicimus cum Caietano, & Metina, & aliis Thomiſtis, ꝙ talis circunſtantia nullatenus eſt confitenda, quia tales cõiuges tunc reddendo, & petendo ſuo vtũtur iure, & quia ſecundum Caietanum tunc natura, ſeu vulua mulieris tempore menſtrui vacat expellẽdus corruptis, aut ſuperfluis ſanguinis humoribus: quare tunc raro concipiunt fęminæ dũ ſunt menſtruatæ, & quia ſi concipiunt nó eſt haſtenus viſum detrimentum leproſæ prolis inde naſcentis, quod ſi ſic aliquando naſceretur, id eſt pręter parentum intentionem, deniq;, & ſi aliquando id noceret poſt, melius eſt prolis ſic eſſe: quã omnino non generari, neque eſſe, quod ſi acceſſus ad menſtruatam tam acriter in

veteri lege puniebatur id erat lex timoris,& figuralis,ſicut etiam pœna mortis tunc plexus eſt, qui collegerat ligna in die ſabbathi.

Quæſt.6. ¶Poſtremò ne hanc quæſtionem prætereundam cenſui, ſcilicet an pœnitentes,qui ex ignorantia inculpabili,exiſtimant periurium pro ſeruanda vita hominis eſſe licitum, vnde non cõfitentur illud peccatum, quia non putant ſe peccaſſe:teneantur iſtam circunſtantiã peccati,taciti in confeſſione, in alia confeſſione confiteri, aut in toto confeſſio, vt potè inualida ſit repetenda: quæſtio eſt cuius meminit Canus in ſua relectio. Igitur reſpondemus cũ illo primo, quod talis confeſſio facta ex ignorantia culpabili tali,non eſt inualida. Vt verbi gratia in caſu poſito, & in caſu quo quis mercator aliquem cõtractum licere credebat, vel muliercula aliquam ſuperſtitionem cenſebat eſſe religionem ex culpabili quadam ignorantia, dum non ſit adeo ſupina,& craſſa, non arbitror, inquit Canus tam criticos, ac ſeueros iudices eſſe futuros, vt omnes horum anteactas confeſſiones iubeant iterari, intre pide tenere poſſumus, inquit Canus cum Caiet. huiuſmodi confeſſiones repeti non oportere: nam ſecundum Canum contra Adrianum, & Fratrem Ioſephum confeſſio ex negligentia etiam mortali non integra: dum talis negligẽtia non ſit adeo ſupina,& craſſa,vt ex induſtria fieri videatur, non eſt iteranda, ſed tantum defectus in alia confeſſione ſupplendus eſt, & talis negligentia confitenda,quia confeſſio eſt integra ex intentione formali pœnitentis, quia & ſi illa ignorantia fuit mortalis,aut mortalis fuit negligentia, id tamen ipſe ignorauit,licet culpabiliter:non eſt igitur talis confeſſio iteranda ne iniiciamus laqueos animabus.

¶Secundò dicimus ad quæſtionem, quòd licet in hoc caſu talis confeſſio nõ ſit repetenda, tamen illa peccata tunc omiſſa, & circunſtantia talis ignorantiæ,& negligentię eſt corã cõfeſſore exponenda.

CAP. XXXVI.

Circunſtantia de complice an ſit explicanda: caſu quo confeſſor non eſt alius, niſi qui eum ſtatim cognoſcet latè diſputatur.

Qvaſi ad materiæ calcem illam reſeruauimus celebratiſſimam quæſtionem. Vtrũ vbi non eſt alius legitimus confeſſor: niſi qui nouerit complicem, cognoſceturque ille ſi circunſtantiam complicis pœnitens, ei confiteatur, an tunc talis circunſtantia ſit in confeſſione celanda, vel detegenda. Et quidem quæſtio hęc pro vtraque parte ſuos fautores habet: pro parte affirmatiua habet fautores doctores antiquos, vnde videtur inter eos fuiſſe cõmunis: pro parte negatiua, & ſuos defenſores habet nẽpè Caietanum Metinam * & Nauarrũ; * Canus & Sotus inter hos mediant,differenter tamen inter ſe. Quæſt. 1.

* Metina in inſtru. con feſſ.
* Nau. in Sum.lat. c.7. nu.2.

¶Patris negatiuæ potiſſima argumenta hæc ſunt,primũ eſt, q qñ eodem tempore duę leges incõpatibiles occurrunt: lex maior eſt anteferenda, ſed lex de nõ ſcandalizando, vel de non infamãdo proximũ præualet diuinæ legi poſitiuæ de integrè confitendo, ergo cũ infamia cõplicis proximi non tenetur quiſ in tali caſu circunſtantiam complicis etiam alias neceſſario explicandam confiteri.

¶Secundum argumentum eſt,quia fęmina nõ tenetur explicare enormia peccata cũ periculo probabili faciendi ruere confeſſorem, quando confeſſor peccaret non ex malitia,ſed ex ignorãtia, vel ex infirmitate: quia id eſſet cum detrimento ſalutis animæ confeſſoris. Ergo pari ratione nõ licet in caſu quęſtionis cũ detrimẽto famæ proximi cõplicis,aliquem ſuum peccatũ confiteri, quia non ſunt facienda mala,vt eueniant bona.

¶Tertium argumentum ſit,quia ſecũdum communem opinionẽ doctorũ non tenetur quis in caſu,quo aliter confiteri non poteſt,confiteri per interpretẽ, aut per ſcripturã, quia id fieret cum detri-

mento, & periculo ſuæ famæ, quia ſic poſſet ſuum peccatum cōſtare apud tertium,ſ.apud interpretem:ergo neque licitè poterit cum periculo,ſeu detrimento complicis circunſtantiam complicis etiam mutuantem ſpeciem,ſeu aggrauātem notabiliter in confeſſione detegere: quia ſcriptum eſt,quod tibi vis,alteri facias,& quod tibi nō vis,alteri nō facias.

¶ Vt ergo quæſtio ſuis numeris abſoluatur primo præſupponitur,quod qn̄ pœnitens habet alium legitimum confeſſorem,vel poteſt illum adire, vel poteſt confeſſio prolatari, nullatenus licet circunſtantiam complicis alias neceſſariò confitendam confeſſori peruenturo ſtatim ad notitiam complicis, cū iactura eius extimationis apud confeſſorem reuelare, quia ſolum in arcto neceſſitatis caſu, vbi aliter fieri non poteſt,venit intelligenda quæſtio,hac præmiſſa,notatione ſtatuuntur concluſiones reſolutiuæ quæſtionis: quarum prima ſit,reuelatio complicis in confeſſione fieri poteſt, ſi aliter non poſſit pœnitens confiteri ſpeciem ſui peccati, quando talis reuelatio creditur profutura,& non obfutura complici. Hæc concluſio talis eſt, cui credo nemo ſobrius Theologus refragatur, quinimo neque ipſe Caietan. qui cōceſſit crimen graue alicuius poſſe perſonæ tertię prodi ſi talis perſona peccatori prodito eſſet profutura, & nullatenus obſutura, immo & Nauarrus hāc tenet * ſubiungendo rationem,quia inquit reuelatio criminis poteſt fieri profuturæ perſonæ,& non obſuturæ ſi præceſſerit correctio, id eſt monitio, vel ſi nulla alia ſubſit ſpecies correctionis criminoſi,& patet, quia iſta iactura eſt parua, & aliundè recompenſatur dum ad eius profectum animę detegitur,& perſonæ non obſuturæ, ſed perpetuo occultaturæ peccatum illud.

*Nauarr. c.7.nu.7.

¶Secunda concluſio, quando complici ex tali reuelatione,ſi fiat in confeſſione de circunſtantia complicis, nihil aliud incommodi ſequetur, quam quod apud ſe tantum confeſſarius nō tantam opinionem complicis concipięt, ſed tamen non ob id aliter confeſſarius complici operit,poterit illam explicare.Hęc concluſio* pluribus authoritatibus fulcitur.Imò Nauar.etſi,ibi ca.7.nu.4.& 5. videatur illam verbis negare, ſed in exēplis hic à ſe appoſitis videtur, ꝙ teneat eam cum Soto,ſic eam limitante. Eſt in parte contra Canū hæc propoſitio, quatenus in relectione ait, quod in articulo mortis, licet quidem in hoc caſu circunſtantiam complicis confiteri, non tamen in aliis cōfeſſionibus etiam de pręcepto extra illum articulum, quem benè in hac parte redarguit Sotus, quia ſi ſecundum Canum, non licet detegere in vita, neque etiam licebit in morte, quia tunc tenebitur etiam conſulere, immo multo magis honori,& famæ cōplicis, & quia ſi nulla ratio detegentem excuſat in vita, neque etiam in morte excuſare eum ſufficiens erit. Sed iā hæc noſtra concluſio communis, & antiquorum probatur primo ratione Pedracæ, quia in hoc caſu talem circunſtantiam complicis prodere, apud confeſſorē non obſuturum non eſt propriè infamare cōplicem,quia cum infamia, ſecundū eius diffinitionem ſit communis opinio ſiniſtra de aliquo diuulgata apud multos, hæc reuelatio,quæ vni tantum ſit,id eſt confeſſori celaturo non eſt propriè infamia, ꝙ ſi aliqualis iactura eſt famę illa modica eſt, & quam tenetur cōplex pati propter commodū ſalutis animæ proximi,maximè,quia cum complex cōſenſit cooperando in peccatum ſuum,& alterius, vt in copula carnali, ex culpa ſua ſe poſuit in tali ſtatu, vt ſi cōſors ſibi in culpa, non poſſet aliter eam confiteri, cum iactura illius illam explicaret, quia bene nouerat iſtum conſortem ſibi in peccato,confitendo illam circunſtantiam ſpecificam, ſuæ cōſcientiæ eſſe proſpecturum.

*Hæc ſententia eſt Soti in 4. eſt Pedracæ ſuaSū. eſt F. Anto. Cord. in tractatu de caſibus cōſc. q.1. eſt tamen contra Meti. f.c.67.Caiet. & Nauar.ca.7. nu. 8.

¶Item ſecundò probatur, quia pęnitens hic in hoc caſu proſequitur ius ſuū quod habet cōfitendi integrè omnia peccata ſua,& non intendit iacturam famę complicis ergo nō obſtante tali iactura modica complicis, poteſt, & tenetur in caſu concluſionis explicare circunſtantiā cōplicis.Et hæc rō, vt appareat eius vigor, & firmitas multis.exēplis ſimilibus corroboratur, quia poteſt princeps, qui bellū iuſtū gerit: qn̄ aliter nō poteſt obtinere victoriā expugnare arcem, cū

periculo

periculo, & iactura vitæ innocentium infantum,& mulierum intra arcem exiſtentium.Et poteſt quis proſequi ius ſuũ accuſando furem,licet inde filij,& vxor furis ſi patibulo ſuſpendatur,manebunt infames,& ſine remedio:quia iſti proſequentes ius ſuum iſta mala non intendunt,ſicut neq;,qui ſe moderatè defendit inuaſoris mortem:ergo pari ratione, quia pœnitens proſequitur ius ſuum, & non intendit illam modicam iacturam complicis poterit eam circunſtantiam apud confeſſorem non ſubticere.

¶Tertia propoſitio,quando ex reuelatione complicis in confeſſione non tantum paruæ extimationis iacturam patietur apud confeſſorem, ſed quod maius eſt,ex tali reuelatione, aliquod notabile damnum probabiliter creditur, qđ imminebit complici apud confeſſorem, vel quia confeſſor reuelaturus eſſe creditur illam circunſtantiam extra confeſſionem,vel quòd vlciſcetur ſe de cõplice,vel de ſorore ſua, vel cõſanguinea cum qua deprehendit peccaſſe complicem:tunc neq; in vita, neque in morte licitè poteſt pœnitens hanc circunſtantiam complicis in confeſſione prodere. *

* Hæc eſt Soti, Pedracæ,Antonij Cordub.& ab hac nõ diſſentit Nauarrus cũ Cano.

¶Quarta concluſio,ſi puella ſolicitetur in confeſſione à confeſſore, licet ſi aliter non poteſt protegere ſuam pudicitiam,poſſit detegere iſtud crimen extra confeſſionem,ſed tamen hoc, ſine in alia cõfeſſione illud patefacere honeſto ſecundo confeſſori non tantum licet: ſicut extra.Hæc eſt Soti in 4.aſſerentis ꝑ ratione,quòd propter dignitatem,& neceſſitatem confeſſionis:ne fiat odioſa, non tantum licet intra illam, quam extra illam reuelare. Quod autem id criminis extra confeſſionem, puellæ prodere liceat,probat: quia ad protegendam ſuam virtutem poteſt,quis detegere crimen alienum etiam ei, qui obeſſe poteſt:nam cum iniuria mihi fit in tali caſu dum in illa perdurat mihi iniurius, ius perdit ſuæ famæ, ac perinde ius habeo me defendendi etiam cum iactura ſuæ famæ poſtquam reliqua media adhibuerim,nec ſufficiunt ad propellendã iniuriam.

¶Iam ad argumenta pro parte negatiua perſpicuè patent ſolutionẽs, quoniã ad 1.reſpondetur, ꝙ non eſt propriè infamare proximum,neque id intenditur, & quòd proſequitur ius ſuum, & quia complex fuit in culpa, & præſtitit cauſam,& cum illa optione voluit cum altero peccare cum in tali occaſione eſt hic poſitus. Vnde, non violatur præceptum de non infamando proximum.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur eſſe differentiam, quia fœminam ſollicitare confeſſorem fragilem per confeſſionem ſuorum turpium actuum eſt impellere illum ad magnum malum, ſcilicet,ad ruinam animæ, & talis confeſſio turpium magis directè ad hoc operatur in fragili,ſed peccatum complicis ſolum ſciſſe confeſſorem alias non ob futurum illi aliter, non eſt tam magnum malum,neque ex intentione ad illud operatur pœnitens.

¶Ad exempla confirmatiua de ceſſante obligatione confitendi per ſcripturã, vel per interpretem dico eſſe differentiam, quia cum interpres non teneatur tam arctè ſigillum confeſſionis ſeruare, ſicut confeſſor, liberius peccatum pœnitentis prodet apud alios, & cum ſcriptura natura ſua ſit publica, aut poſſit deperdi,aut ſurripi: incurritur inde graue periculum diuulgandi peccata: ideo per ſcripturam, vel interpretem confiteri non obligamur. At ſciſſe confeſſorem prudentem,& ſecretum circunſtantiam complicis non eſt res, quæ parat magnum detrimentum, aut iacturam famæ, quod ſi pararet à tali tunc circunſtantia confitenda abſtinendum eſſet, iuxta tradita in tertia concluſione. At ſemper mihi placuit,cęteris paribus medias ſequi opiniones:quoniam non raro magis accedunt ad verum, cum extremæ magis à vero deuient.

¶Poſtremò nota cum Nauarro, * quòd non excuſat à confitendo peccatum: etiam ſi timor pœnitentem ſubeat, quòd parrochus maiorem curam de illo ſit habiturus: nam neque ſolus pudor eſt legitima cauſa adeundi extraneum confeſſorem:niſi quando adeo magnus foret, vt pęnitentẽ conſtitueret in periculo tacẽdi aliquod peccatũ,vel circunſtan-

* Nauar. Sum. lat. c.7. nu. 9.

cunſtantiam neceſſario confitendam ſed credo ſi intelligat Nauarrus, vt inſinuare videtur, quòd propter talem pudorē in tali periculo conſtitutum, liceat adire ad extraneum confeſſorem non habētem ſuper hunc pœnitentem iuriſdictionem, alias, eſt intolerabile dictum, & cōtra Sotum, Victoriam, & Canum: quia pudor immo neq; quiuis timor conceptus à pœnitente non dat iuriſdictionē ſupra ipſum pœnitentem ſacerdoti, vel cōfeſſori extraneo antea, tali iuriſdictione reſpectu iſtius pœnitentis carenti: & textus, qui contrarium ſonare videntur optimè gloſſant Canus, & Sotus. Canus enim ait, quòd loquuntur tales textus, quando iniuncta eſt pœnitentia publica per ignarum curatum, tunc poteſt adiri alius confeſſor ſapiens, qui eam moderetur cum fuit exceſſiua, & ſecundum Sotum loquuntur de priuilegiatis, qui ex priuilegio poſſunt eligere confeſſores, prohibetur illic, vt poſtquam elegerint vnum, non alium adeant, niſi primus electus fuerit ignarus, & indiſcretus].

¶Aliæ ſpecificæ circunſtantiæ luxuriæ claræ ſunt, ideo illas miſſas fecimus: nam ſtuprum eſt cum virgine, quæ eſt ſub cura patris, quæ ſi violenter corrūpatur dicetur raptus: ſed contra naturā dicitur, quando taliter fit concubitus, vel coitus, quod non poteſt fieri generatio, ſacrilegium autem reducitur ad alias ſpecies luxuriæ, quia ſacrilegium in hac materia non reperitur ſine aliqua illorum, ſed vitium contra naturam licet ſecundum Dinum Thomam ſit vna ſpecies luxuriæ, aliquando fit ſine concubitu, vt pollutio ſeorſum procurata, & aliquando per concubitum cum re alterius ſpeciei, & dicitur beſtialitas, aut per concubitum ad perſonam eiuſdem ſpeciei, ſed non ſecundum debitum ſexū, vt maſculus cum maſculo, & fœmina cū fœmina, & dicitur Sodomia. At vbi inter fœminam, & virum non ſeruatur debitus locus, aut modus, ſed taliter fit, ꝙ impeditur generatio, vel fit mixtio cum periculo effuſionis extra vas eſt peccatū innaturale, & mortale, eſtque in confeſſione explicandum.

¶Sed tamē inquit Sotus, quòd ſi quis bona fide volens congredi cum vxore intra vas eius naturale, aliquid ſeminis nollens effudit extra vas, quia celerius natura operata eſt: non eſt tribuendum culpæ mortali, ſed feſtinantiori operationi naturæ, quæ celerius, quam putauerat operata eſt fundendo. Secus eſt ſi ipſe ex culpa ſua ſentiens tale periculū, in tactibus impudicis eſt immoratus antè.

¶Poſtremò aduertentia eſt opus circa illam doctrinam, quæ dicitur fuiſſe F. Ioannis à Peña. ſ. quòd quando vir ſeu mulier ſtillat, ſed non perfecto ſemine non eſt mortalis talis diſtillatio ex incuria ſubſecuta, ſed ſecūdum alios eſt mortalis: quia nequit diſcerni, vtrū ſit perfectum ſemen, vel non, ſed ego dico quando id eſſet in dubio vtrum talis diſtillatio eſſet perfectum ſemen, vel non, cauēda eſſet, & appetitus illius eſſet mortalis, vel eius procuratio. At cum apertè conſtat, quòd non eſt ſemen perfectum, ſed quædam humectatio, ſi ex incuria ſequatur non erit mortalis ſecundum Metin.

¶Circa circunſtantias quatenus attinent ad confeſſionem, vel non: quia longam produximus diſputationem, eam tandem abſoluentes adijcimus admonere ſententiam fuiſſe Victoriæ * dicentis in iniurijs inferendis circūſtantiam iniuriæ perſonæ coniunctæ alteri tantum poſſe aggrauare, vt verbi gratia ſi quis grauiter percuſſerit, aut inſigni iniuria effecerit vxorem alicuius egregiæ extimationis viri, aut perſonam ei valde cōiunctam offenderit, vt talis circunſtantia confitenda ſit neceſſario explicando fœminam inſignis magnatis, aut principis grauiter offendiſſe, præſertim quando talis offenſio fuit notabiliter ignominioſa, & publica. Neq; hæc Victoriæ ſententia abhorret à doctrina D. Thomæ, * vbi ait, quod quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus tanto grauius eſt peccatū, ſi aliquis percutiat principem, quam ſi perſonam priuatam quia redundat in iniuriam totius multitudinis, & addit D. Thomas ibi, quod ꝑ ſententia Victoriæ facit. ſ. quòd cum infertur iniuria in aliquam perſonam coniunctam alteri, qualitercunq; illa iniuria pertinet ad duas perſonas, vnde cæteris

* Victoriæ ſcholia ſupra 22. D. Th edita anno Domini 1535.

* 22. q. 65. ar. 4.

teris paribus ex hoc ipſo aggrauat̃ peccatum, vnde bene ſubintulit Victoria, quòd ratione ſtrictioris coniunctionis tantum poteſt iſta circunſtantia iniuriæ illatæ in cõiunctam perſonam alteri aggrauare, quod ſit neceſſariò explicanda in confeſſione, quod libuit hic explicare, quia nullus Thomiſtarum huius tam explicitè meminit (ni fallor) ſicut Victoria.

¶ Qui etiam loco citato ſuperaddit de peccato conuitij non ſatis eſſe ſi pœnitens confeſſus fuerit ſe per conuitium aliquẽ læſiſſe, niſi taliter explicet, quòd inde confeſſor planè intelligat, an tale cõuitium ad culpam venialem, vel mortalem attigerit: licet, inquit neceſſe non ſit tale conuitium ſpecificare in confeſſione, immo malefaceret auctore Victoria aliquando ſi ſpecificaret illud, quam ego ſententiam Victoriæ ſic amplector, quatenus verum habet in caſu, ſ. quòd ex tali ſpecificatione opinio, vel exiſtimatio conuitii paſſi apud confeſſorem notabiliter minueretur, tunc non eſſet ſpecificandum, ſicut nec in alijs caſibus regulariter: quia ſatis eſt dicere conuitium mortale aduerſus alium protuliſſe vbi explicatur ſpecies, & grauitas mortalis, niſi in caſu in quo intereuniret circunſtantia ita notabiliter aggrauans, quæ ſine hac ſpecificatione nequiret à confeſſore intelligi.

CAPVT XXXVII.

De non reuelando ſigillo confeſsionis.

ALia ſecreta, quæ non ſunt ſecreta ſigilli confeſſionis, licet regulariter ſint celanda, ſed aliquando ſunt reuelanda, ſcilicet cum de illis interrogatur aliquis iuridicè à ſuo ſuperiore, & quando occultatio talium ſecretorum nocet animæ, & corpori, honori, aut rei familiari alterius notabiliter: ſed ſigillum cõfeſſionis nullatenus eſt reſerandum, niſi in vno tantum caſu, ſcilicet, cum dederit pœnitens licentiam affectam conditionibus infra ponendis.

¶ Vt redemptor noſter voluit, neque aliquid eſt reuelandum à confeſſore, vnde in notitiam leuiſſimi venialis peccati à pœnitente confeſſi poſſit veniri.

¶ Sub ſigillo confeſſionis tenentur celare peccatum omnes illi, etiam ſi ſint fœminæ: qui per confeſſionem ſacramentalem licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audierunt, vel intellexerunt, quia ſigillum confeſſionis eſt etiam ſecreti naturalis, ſed non è contra, quia non omne ſigillum ſecreti naturalis eſt confeſſionis.

¶ Contra Sotum reputantem oppoſitum probabilis tenet hic Nauarrus, cũ fratre Antonio de Corduba, & communi, confeſſariusq́; ſi non poſſit confiteri peccatum à ſe commiſſum mortale in confeſſione ſibi facta notum, ſine reuelatione confeſſionis ſibi factæ, tenetur illud tacere, vt verbi gratia, ſi per confeſſionem ſuæ ſororis ſibi factæ cognouit ſe concubuiſſe cum ſorore diſſimulata, tenetur tacere iſtam circunſtantiam ſororis, ſi non poſſit confiteri, niſi cognoſcenti illam vnicam, quam habet ſororem. & hoc eſt magis probabile.

¶ Hoc ſecretum cõfeſſionis etiam obſeruare tenetur is, cui cauſa petendi cõſilij, vel detrahendi reuelatur: quoniam res cum ſuo onere tranſeunt.

¶ Reuelator eſt huius ſigilli confeſſionis parrochus ille, qui ſuo parochiano conquærenti de denegatione Euchariſtiæ publice reſpondit, ne conquereris amice, quia habes caſum reſeruatum, à quo ego te non poſſum abſoluere, ideo tibi denego Sacramentum, quia perinde eſt, ac ſi diceret, ille confeſſus eſt mihi aliquod mortale, quia veniale reſeruari non poteſt.

¶ Confeſſionem detegit confeſſarius ille, qui dicit hic mihi grauia confeſſus eſt peccata, vel ex confeſſis ſibi pluribus perſonis, vnam laudat, quòd non habuerit mortale, vel qui audita confeſſione pœnitentis, ſtatim contulit virum præſentem doctum de caſu confeſſionis, & ſtatim redit, vt eum abſoluat, vel qui cõfitetur ſe abſoluiſſe à peccato ſimoniæ aliquem in communi, quem alius facile poteſt conijcere quis ſit.

¶ Grauiter

¶Grauiter errant confeſſores, ſecundum Hoſtienſem,& Nauarrum, qui inter ſe iocantes confeſſiones referunt nō nominando perſonas, vbi per coniecturas tamen facile poterant deprehendi dicendo,quidam miles, quædam mulier, ad me venerunt,& illud, aut mihi confeſſi ſunt.

¶Etiam Hoſtienſis reprehendit eos,q dicunt ille mihi confeſſus eſt admodum bene, confeſſio illius non mihi ſatisfecit. *

* Nau. in c.ſacerdos de pœnit. diſt. 6.

¶Quia non eſt recedendum ab antiquo iure, quando ius nouum ad id nos non compellit:ideo Concilium Tridentinum * dum iubet imponi peccātibus publice cum ſcandalo pœnitentias publicas, non intelligitur in mero foro interiori, niſi quando crederetur pœnitens voluntariè aſſumpſiſſe illam pœnitentiā publicam in ædificationem aliorum, & vbi non crederetur, quòd à confeſſore fuerit data,ſed intelligitur in foro mixto exteriori.

* Concil. Trid.Seſſ. 24.c.8. de reformatione.

¶Facit contra ſigillum confeſſor ille, qui ait, ille confeſſus eſt mihi peccata ſua publica, vel dicens, ego illum non abſolui: quia cauſa impœnitentiæ non fuiſſe abſolutum indicat.

¶Non reuelat ſigillum curatus ille,q cum audierit vſurarios publicos ſubditos ſuos,dicit ij homines, (quantum apparet)in publico peccato permanſerunt & permanent: ideo non debetur eis Sacramentum Euchariſtię publicè miniſtrari,tacendo,quòd audierit eos in confeſſione.Secus ſi diceret eos audiſſe, nec abſoluiſſe.

¶Non eſt violator ſigilli,qui ait,confeſſus eſt Petrus mihi ſua peccata, niſi magni referret Petrum alium confeſſorem ſuum neſcire illum illi fuiſſe confeſſum,vt vitet ſuſpicionem mali.

¶Non eſt violator ſigilli confeſſarius ille:qui ait Petrus ſuis minutis peccatis me enecat,neque qui dicit tale peccatū mortale in confeſſione audiui, dum abſit periculum detegēdi perſonam: atqui ſatius eſt ſic non loqui, niſi propter maximam proximi vtilitatem,& leues cōfeſſarij non deberent ſic loqui, quia citius veniunt in ſuſpitionē fracti ſigilli.

¶Sacrilega eſt confeſſio multorum puerorum, quando confeſſarius eos ſimul audit,quia quaſi ludicra eſt,& mendax forte.

¶Reſponſurus eſt confeſſarius, ſi interrogatus fuerit,quid egerit circa pœnitentem dicendo, functus ſum officio meo.

¶Non eſt fractor ſigilli confeſſor ille, qui coram iudice denunciat,vel teſtificatur peccatum ſibi confeſſum,qui alio modo illud intellexerat: dum nihil addat ex his,quæ nouit in confeſſione, ita D.Tho.Syluеſter,& omnes:dummodo, vt ait Sotus poſſit probare, illud ſciſſe extra confeſſionem ne forte pœnitens illi obijcere poſſit crimen in fractione,ſigilli confeſſionis.

¶Malè facit confeſſarius,licet non ſit confeſſionis reuelator, qui expreſſo nomine loci, in quo audit confeſſiones,ait in tali loco grauia crimina perpetrantur,quia ſcandalizantur ſimplices extimantes per hæc confeſſiones reuelari.

¶Niſi conſenſus pœnitentis id iuſtificet,non eſt prudentis confeſſoris ob grauia peccata,graues pœnitentias imponere: quando in genere, vel in ſpecie,per hoc reuelandi confeſſionem oriretur periculum, ſicut, nec eſt prudentia multa ieiunia, & graues alias penitentias ſtatim à confeſſione,vel paulò poſt faciendas iniungere,quæ commodè ſecretò fieri non poſſunt ſine ſuſpicione aliquorum.

¶Licitè interrogat confeſſor peccatū ſcitum in confeſſione ab alio complice poſtea confitenti ſibi:quando non eſt veriſimile, quòd pœnitens à quo ſecundò interrogat, quia audierit prius in confeſſione à ſuo complice,ſed caueat confeſſor tunc,ne quid ſciſcitetur de primo complice prius ſibi confeſſo à ſecundo complice poſtea ſibi confitenti. *

¶Etiam peccatum reuelatum ſub ſigillo confeſſionis,genu flexo,& ſignatione Crucis,(vt vulgariter fit) non cadit ſub ſigillo confeſſionis, ſecundum Nauarrum,& Sotum dicentes cauendas eſſe iſtas recommendationes ſub tali ſigillo.

* Huic ſententię adſtipulanť. D. Anto. Armilla, & Sylue. verb.confeſſio tertio. §. 16. cōtra.q.& futilē reſolutionē Mexici.

¶Marito interroganti de adulterio mulieris confeſſo, poteſt confeſſor, ſi opus eſt iurare nullum adulterium ſibi

confeſ-

confeſſum concipiendo intra ſe, eo ſcilicet, modo quo dicere tenear.

CAPVT XXXVIII.

De caſibus in quibus confeſsio eſt valida vel non.

SI cum aliquis ſit excommunicatus ignorat ſe excommunicatum, vel non aduertit, ſiue ignorantia, ſeu inconſideratio ſit iuſta, vel ſecus, abſolutio tunc à peccatis ei impenſa valet: dummodo, quando abſoluebatur neque crederet, nec etiam aduerteret ſe peccare recipiendo abſolutionem.

¶Excommunicatus excommunicatione valida, ſi ſit iuiuſta coram Deo, & in foro conſcientiæ, abſolui poteſt in foro conſcientiæ, quia in iſto foro nõ eſt excommunicatus ſecundum Adrianum, & Ricardum, & Caiet. contra Palud. & Syluestrum. * Secus eſt de collatione beneficij excommunicato facta, quę quidẽ nihil valet, vt habetur c. poſtulaſtis de clerico excommuni. quia hoc ius humanum potuit ſancire, ſed circa ſubſtantialia Sacramentorum, quòd fiant irrita, hoc ius humanum ſancire non poteſt, quia Sacramenta ſunt de iure diuino.

* In verbi confeſ. verſic. 5

¶Non valet abſolutio à peccatis impenſa excommunicato ſcienti eſſe culpam mortalem recipere abſolutionem à peccatis, antequam abſoluatur ab excõmunicatione. Quia hanc culpam talis, vel non confitetur, vel ſi eam confitetur adhuc inualida eſt, quia deeſt cõtritio, ſiue attritio debita, quæ confeſſionem comitari debet, & hæc ratio concludit etiam de excommunicato minori idem ſcienti.

¶Ratificatio futura non ratificat Sacramentum ſub ſpe talis ratificationis impenſum. Quia nulla ratio efficere poteſt: vt ſit Sacramentum, quod ab initio tale non fuit. Secus ſi confeſſio facta eſt extraneo ſecundum Sylue. * accedente probabiliter, quod id eſt, gratum de præſenti proprio. Vt in exemplo de parrochis amicis ſic volentibus abſque alia licentia tunc valebit, quia hic eſt licentia præſens tacita, & præſens ratificatio, quando vident, & ſibi placet.

* Sylue. In verb. cõfeſ. 1. § 4.

¶Si pœnitens confeſſus eſt reſeruata, & etiam non reſeruata, ſi poſtea ei conſtiterit confeſſorem, non potuiſſe illum abſoluere à reſeruatis, nõ tenebitur omnia peccata iterum confiteri, ſed ſolum reſeruata, à quibus confeſſarius nequiuit abſoluere.

¶Cõfeſſio facta excommunicato, vel interdicto, vel ſuſpenſo publicè denunciatis, & declaratis nihil valet. Sicut, nec valet confeſſio facta notorio percuſſori clerici: qui nulla poteſt tergiuerſatione celari, ſed bene valet confeſſio facta publicis, & notorijs excommunicatis, ſuſpenſis, interdictis, dum non ſunt declarati, excepto, vt dixi notorio percuſſore clerici, & licet de hoc dubitauerit Nauarrus: ſed dici poteſt inquit conſuetudo tolerata à pontificibus excuſat catholicos in Germania, & Gallia à communicatione cum hæreticis, qui ſunt publicè excommunicati, licet non denunciati. Ita Nauarrus tenet cum Soto, Caiet. & Florentino mutans ſententiam, tenet inquam quòd confeſſio facta talibus notorijs excommunicatis non declaratis eſt valida, vnde cum excommunicato à iure, vel ab homine, vel ab ſtatuto non nominatim denunciato facta confeſſio valida eſt.

¶ Quando pœnitens confitetur ei, quem ſcit excommunicatum: ſed non notorium, vel denunciatum valida eſt talis confeſſio ſecundum Nauarrum, niſi ſciret eſſe mortale tali confiteri, & hoc mortale non confiteretur ei. Sed credo poſt Concilium Conſtantienſe, non eſſe mortale inducere tales nõ nominatim excommunicatos etiam publicos ſecundum Victoriam, & eis confiteri. Quia id conceſſit Concilium ad pacandos ſcrupulos, ne teneamur vitare excommunicatos intus, vel extra: niſi ſint publicè, & nominatim denunciati. At inducere hos publicos non nominatos abſque vlla neceſſitate inducentis, vel ſine debito, quo petenti teneretur inductus miniſtrare Sacramenta, peccatum eſſet mortale ſcd̃m Nauarrũ, q inſinuat hic eſſe mortale inducere notoriũ, licet

non

non nominatum. Quod ego non credo, ſed Sotus limitat hoc, quòd nó licet inducere notorium excommunicatum, & non denunciatum nominatim, niſi ſit cu ratus inducentis, vel niſi petens nó ſubditus illi, patiatur extremam neceſſitatem. Quæ limitatio eſt cordata ſatis.

¶Iteranda eſt confeſſio illius, qui etiã bona fide confeſſus eſt confeſſario, nullũ titulum, nec bonum, nec malum habenti, vel etiam antea titulum habenti, ſed eum notoriè iam poſt in tempore confeſſionis amiſerat, licet ex ignorantia talis pœnitens ei confitendo non peccauerit. Sed confeſſio facta ei, qui amiſit titulum, dum amiſſio non fuerit notoria, ſi antea titulum habuit, valida eſt. * Et ſecundum Syluestrum * valet confeſſio facta ei, qui inſtitutionem, vel confirmationem obtinuit à ſuperiore, ſed inualidam, dum communiter ignoratur, ſed ſi miniſter talis prius fuerit electus, & confirmatus per ſuperiorem, & poſtea aliqd egit propter quod priuatus, & ſuſpenſus eſt ipſo facto: vt quia incidit in hæreſim tunc ſi ſuſpenſio, vel priuatio eſſet notoria, vel præceſſit ſuperioris inhibitio, cõfeſſio ei facta non tenet. *

* Quadrat hic dictum Greg. e.du dũ adiũcta. gl. verbo de ceptæ.

* Sylu verbo confeſſ. 2.§.15.

* Hoc habentur ex Panor c. veritatis de dolo, & cõtumacia. c. 6.nu.8.

¶Duobus caſibus dignoſcitur, quòd confeſſio ſit inualida; quia cum imperito fuit facta. Primò, quando ſecundus cõfeſſor cognoſcit eius imperitiam. Secundò, quando ſecundus confeſſor eius imperitum illum confeſſorem audiens in cõfeſſione, ibi nouit, quod neſciebat fornicationem, aut omiſſionem communionis in paſchate eſſe mortalia: quia tunc communiſſima ignoraret.

¶Confeſſio ſine propoſito vitãdi mortale: quamuis ſecum gerat ſecũdum Nauar. aliquale deſiderium vitandi, inualida eſt, ſicut inualida confeſſio non habẽtis animum reſtituendi, aut dimittendi concubinam, qui etiam ſi confiteatur iſtud malum propoſitum inhabilis efficitur ad abſolutionem. Secus ſi doleat, & proponat vitare, licet ita imperfecte, vt fructuoſa non ſit: non tamen in hoc caſu vltimò erit iteranda.

¶At verò ſecundum Sotum propoſitum emendæ abſolutum eſſe debet. Nã non ſufficit iſtud conditionale, vellem abſtinere, ſi commodè poſſem. Quare ſecundum ipſum licet confeſſio putantis habere ſe verum propoſitum ſi non habet, niſi doloſum, valida ſit quo ad validitatem Sacramenti: ſed tamẽ confeſſio pœnitentis ſcientis ſe habere propoſitum conditionale prædictum, & nó abſolutum, iteranda eſt, & hęc eſt vera reſolutio.

¶Non eſt valida confeſſio illius, qui ſtudioſè data opera confeſſus eſt ſacerdoti, à quo non bene intelligebatur, vel quando confeſſio fuit obſcura, neq; eſt valida, confeſſarius cum dormitabat ſi ei dormitanti fiat.

¶Omnia peccata confitenda ſunt vni confeſſori: quando ratione vitandi ſcandali communicandum eſt, quamuis ille nõ poſſit ab omnibus abſoluere, nec ſuppetat tũc copia prælati: qui quædam reſeruauit peccata, quia poſtea poterit recurrere ad ſuperiorem pro ſolum reſeruatorum abſolutione obtinenda.

¶Non eſt iteranda confeſſio puellæ ſecundum Sylu. * quæ poſtquam grandæua effecta eſt, agnouit omiſiſſe confiteri mortale, quod omiſit antea confiteri, quia ignorabat eſſe mortale quandoquidem ex intentione, vel craſſa ignorãtia, non omiſit.

* Sylu. verbo confeſſ. 1.q.3.

¶Qualis diligentia in memorando peccata ad illa confitenda ſit neceſſaria, penſanda eſt prudentia humana, attenta qualitate, & conditione pœnitentis, & attenta voluntate qua cupit interrogari, & reſpõdere ad interrogaua, quæ magnam partem diligentiæ requiſitæ ſupplet, licet Metina in ſua inſtructione verè, vt credo dicat, quòd raròquantumuis diligens confeſſor ſit in examinando poteſt omnino ſupplere omnimodã negligentiam nullatenus examinantis conſcientiam, præſertim, quãdo multis peccatis eſt irretitus, & poſt annum non eſt confeſſus.

¶Cùm defectus notabilis pœnitentis percipitur, quem habuit in examinanda conſcientia remittendus eſt ad rememorandum peccata, niſi articulus mortis, vel belli, vel ſcandali, vel alia ſimilis cauſa perſuaſerit contrarium, ita Adrianus, * licet Met. inſtruct. confeſſ. probè ſatis dicat, quòd iſte talis omiſſor examinis conſcientiæ, non ideo eſt audiẽdus, quia

* Adriã.in 4.de Sacramento confeſſionis.

alias

alias ibit deſperatus,nec poſtea creditur confeſſurus ſi tunc non audiatur, & abſoluatur,quia ipſe obicem ponit,ſibi im putetur.

¶Confeſſio etiam ob ſatisfactionem ex contemptu omiſſam,non eſt iteranda ſecundum D.Tho.Caiet. Adrian.Palud. contra D.Ant. Angelum,& Syluestrum, niſi quando ſecundum Nauar. ante abſo lutionem iniunctam pęnitentiam' ſibi pœnitens cótempſit,vel túc neglexit recordari illius,vt poſtea impleret. Quia ſi fuit oblita,ſatis eſt,vt rurſus ei pœnitentia imponatur,ea peccata iam ſemel abſoluta in genere confiteri.

¶Cum idem confeſſarius aditur pro iteranda confeſſione ſatis eſt,quòd talis confeſſor meminerit peccatorum talis pœnitentis,vel iniunctę illi pœnitentię, vt non teneatur illa in particulari iterũ confiteri,& ſatis eſt ſi ei ſic cõfeſſus fue rit Dico tibi meam culpam de hoc peccato,quod omiſi,& fictionem meam. Secus eſt ſi talis confeſſor peccatorum, vel ſaltem,pœnitentiæ iniunctæ non recordatur, vel ſecũdum Metinam in ſua instructione ſi ſaltem ſtatus illius pęniten tis in confuſo non recorda tur cõfeſſor, quia tunc repetenda eſt cum eodem cõ feſſore ac ſi nuſquam illi facta fuiſſet.

CAPVT XXXIX.

De præambulis ad confeſsionem.

POEnitens ignotus interrogandus eſt de eius conditione,& ſtatu, qa hoc interrogare præambulũ eſt ad confeſſionem.

¶Pręambula ad confeſſionem contra Caietanum,Vtrum pœnitens ſit concubinarius,vel vſurarius,vel capitale odiũ habens, vel occupator alieni, vel an ſit excommunicatus, vel retentor beneficiorum incompatibilium non ſunt interroganda ante introitum confeſſionis eo fine.ſ.ne conqueratur pęnitens, quòd confeſſor voluerit eius primùm peccata audire, & poſtea deneget confitenti abſolutionem. Contra Caietanum ita Nauarrus mutans ſententiam, ita Metina Salmaticen. in ſua instructione,quia periculoſum eſt pertrahere pœnitentem ad manifeſtandum defectus ſuos extra confeſſionem,quia in confeſſione poteſt admonitione confeſſoris conuerti dignuſq; fieri abſolutione.

¶Per omnem confeſſionem à principio vſq; ad finem eius attendat confeſſor, vtrum propter aliquem defectum præcedentem confeſſiones ſint iterandæ. Quo inuento remittat pœnitentem ad rememorãdum peccata illorum annorum,rogetq; an debitam fecerit diligentiam examinis,& ad cautelam ſe accuſet de iſta negligentia.

¶Conſiderationes inducentes ad con tritionem,quas propoſiturus eſt confeſſor pœnitenti ſunt damna incurſa propter peccatum mortale.ſ.priuatio gratiæ,& mors animæ,amiſſio gloriæ,& pa trocinij diuini, ſubiectio ad diabolũ per peccatum, quòd ſi his pœnitens nó ſufficienter mouetur, interrogetur, an doleat eo,quòd non dolet, & an velit huiuſmodi dolorem ſufficientem concipere,quod ſi annuat, ſatis erit: ſed de his melius antea diximus.

¶Si dolor ita ſit imperfectus, vt non proponat abſtinere, iniungenda eſt illi aliqualis pœnitentia, admonendo illum nó fuiſſe abſolutum,nec ſatisfeciſſe præ cepto Eccleſiæ,ita Sotus. Et propter nouam rationem Nauarri,quia non valet talis confeſſio propter defectum eſſentialem ex parte contritionis, * iſta ſententia Nauarri, eſt expreſsè ſententia Concilij generalis Rom.eſt, & * Florentini ex decreto Eugenij.

¶Deteſtari debet pęnitens in dubio peccatum ſ.cõditionaliter concipiendo intra ſe: ſi hoc eſt mortale: me pœnitet de illo, vt de mortali.

* Ita decretũ. Met.ca. de confeſſ. & Adrian. contra Syluest. verbo confeſſor. 4.§.2.
* In c omnis de pœnitentia, & remiſſióe.

CAP. XL.

De præcepto charitatis præcipue.

TRanſgredi præcepta regulariter eſt mortale, niſi defectu deliberationis, & ſurreptionis, vel paruitatis materiæ, vt in furto mini mo vnius aſſis, vel ratione defectus iudicii integri, vt in ſemiebrijs, & ſemidormientibus vbi tale iudicium licet ſufficiat ad veniale, ſed non ad mortale, ſed hoc impugnatum eſt in parte contra Nauarrum.

¶Licet peccatum commiſſum contra duo, præceptum generale, & aliud ſpeciale quale eſt homicidij peccatū, quòd eſt contra præceptum ſpeciale de nó occidendo, & contra generale de obediendo Deo, non fit niſi vnum peccatum: tamen ſecus eſt ſiquis non ieiunet in vigilia S. Matthæi, quando incidit, vel coincidit cum aliquo die quatuor temporū, quia hic duo ſunt peccata in tranſgreſſione iſtius ieiunij. Quia contra duo ſpecialia præcepta Eccleſiæ. Sicut etiā duo interueniunt peccata contra duo ſpecialia præcepta, quando quis prætermittit audire Miſſam in die Dominico, vbi etiam in illo occurrit feſtum obſeruandum de præcepto, ita Nauarrus cuius rationem iam retuli ante, vt memini.

¶Præcepta de fide, & charitate nō numerantur inter. 10. præcepta, quia ſunt prima principia per ſe nota, at vero in decalogo ea tantum ponuntur præcepta quæ facile poſſunt deduci ex his primis principijs, vnde primum præceptum decalogi non eſt de diligendo Deum, nec de fide: ſed præceptum primum eſt de religione virtute morali, ſcilicet, nō habebis Deos alienos.

¶Diligendus eſt Deus toto corde. i. voluntate, & intétione, & tota mente. i. intellectu, & tota anima. i. appetitu ſenſitiuo, totis viribus, & fortitudine. i. exterioribus potentiis executiuis. Et diligēdus eſt Deus magis quo ad extimationē & appretiationem, quia plus debet extimari (licet interdum quo ad intenſioné non magis ametur. *

¶Sine gratia non poteſt, quis diligere viribus naturæ Deū ſuper omnia, vt eſt obiectum ſuper naturale, ſed bene, vt obiectum naturale eſt in natura integra, ita docet D. Tho. * dum ait poſſemus tunc ſine gratia diligere Deum ſuper omnia, quo ad ſubſtantiam actus, licet nó quo ad modū. i. ex charitate, nec quoad meri tum beatitudinis.

* Sum. lat. c. 11. nu 5.

* diſt. 28. q. 1 art. 3.

¶Sed Metina Salmanticenſis, nunc ait dilectione naturali ſuper omnia ineffica ci, & imperfecta poſſumus diligere Deū ſine gratia, ſed non dilectione efficaci, & perfecta ſufficienti ad omnia præcepta implenda, & hoc poſt naturam lapſam: atque ita intelligit D. Thom. ſecundum Metinam.

¶Secundum Sotum præceptum dilectionis Dei nos obligat. 1. cum adultus baptiſmum, & 2. cū inceptat, quis opus egregium, vt martyrum, & 3. obligat cū aliquod inſigne beneficium à Deo recipimus. 4. ad opus tantum exterius nos obligat, cum blaſphematur Deus, ad reſpondendum pro ipſo. At Nauar. hic innuit Sotum ſibi repugnare: dum in primo caſu ait, ꝙ ad baptiſmum requiritur attritio cognita tantum, & ex alia parte dicit præceptum dilectionis Dei tunc obligare, quia dilectio non eſt ſine contritione mortalis peccati tranſacta.

¶Hæc quæſtio inquit Nauar. eſt non ſatis bene inter Doctores pertractata ideo addit, ꝙ tale præceptum dilectionis Dei, obligat primò, in primò vſu rationis, quia tunc referre debet, quis omnia ſua in ipſum, vt in vltimum finem ſalté in cōfuſo, vt pueri cum attingunt vſum rationis, præſtare poſſunt, ita D. Tho. 2. obligat tale præceptum, quando habere tenemur contritionem de mortalibus, quæ ſine tali dilectione nō contingit haberi. * 3. obligat, quando baptiſmus eſt ab adulto recipiendus ſecundum Sotum qui quidem caſus eſt reſtringendus ad eos, qui paulo ante baptiſma non habuerunt dilectionem, vel contritionem, quæ non eſt ſine dilectione 4. obligat, quando tenemur proximum ex chari-tate

* Doctores ſacri ita cēſent ita Caieta. Canus in ſua Relect. Magiſter ſent. d. 15. c 4 Cra-

tate diligere. Quia tūc etiam tenemur, & Deum, quia ibi in dilectiōe proximi, vt finis includitur.

tian. de pœnit. diſt. 3. c. vlt. & D. Th. 1. 2. q. 113. art. 4. ad 1. & art. 5. & 8. & de veritate. q. 28. art. 4. & Durand. & Gabriel cōtra Palud. q 14. q. 3. & D. Aug. de vera, & falſa pœn. c. 9.

¶Et ſatis eſt ad euitandum peccatum omiſſionis huius præcepti, probabiliter quis credat ſe illud implere tempore, quo occurrit eius obligatio.

¶Hoc præceptum charitatis, vel ſaltē lex naturæ aliquando nos obligat amare Deum amore naturali, vt cum ſecundum Sotum videmus blaſphemari Deū, ſicut etiam lex naturalis nos obligat no ſtros parentes diligere. Et quamuis non ſit licitum diligere Deum comparatiue minùs, vel æquè, quam creaturas: ſed diligere eū abſolutè æquè, vel minus abſq; comparatione non eſt malum, ut alij dicunt, quæ quidem omnia tanquam quotidiana, & parum ſpecificata debitè correctioni ſubijcit Nauarrus ſicut ego etiam.

¶Conſenſus, & uoluntas interpretatiua, uel tacita in delectationem de mortali peccato mortalis eſt, licet non proponat facere communis. *

* Colligit hæc ſententia ex Aug lib. 10 c. 11 num. 9 de Trinitate.

¶Conſenſus uerus, & expreſſus eſt: quem Caiet. poſitiuum uocat. Sed tacitus conſenſus eſt, quem alij interpretatiuum uocant, & alij moroſam delectationem nuncuparunt Caieta. autem negatiuum cōſenſum eum appellauit. Iſte inquam tacitus conſenſus mortalis eſt: quando quatuor cōcurrunt. 1. ſi delectatio cui conſenſus præbetur tacitus, ſit de mortali, 2. quòd aduertat talis ſe delectari integra aduertentia ſecundum Caieta. 3. ſi talis non obſiſtat delectationi, 4. quod abſq; rationabili cauſa excuſante omittat illā à ſe reijcere. Quia ſi illā non reijcit, quia adeo fortem ſe nouit, ut non credat ab ea fore ſuperandum, nec in eius conſenſum pertrahendum, vel ſi ideo illam non reijcit, non quia velit ea delectatione ſenſuali frui. Tunc in his duobus caſibus, non erit talis conſenſus tacitus mortalis, ſicut nec mortalis erit ſi ideo omittit repugnare illi delectationi, nec repugnata creſcat, nec etiā ſi omittit eam repellere, ne derelinquat occupationem vtilem confeſſionis audiendæ, vel ſtudij. At his exceptis caſibus, quatuor illis prædictis conditionibus extantibus conſenſus tacitus in delectationem mortalem mortalis eſt.

¶At vero ſecundum Victoriā, & alios Thomiſtas neq; tunc talis conſenſus nō formalis mortalis erit, niſi vltra quatuor conditiones concurrat, & alia, ſcilicet, quod aduertens nolit reijcere delectationem, quādo periculum eſt conſentiendi in illam, vel in opus formaliter, alias non. Quæ quidem limitatio ſatis cordata eſt, & ad mentem Caiet. dicentis, quod non eſt mortale peccatum ſolùm velle pati huiuſmodi delectationes, ſi ſiue complacentia illarum fiat, & ſine periculo conſentiēdi in illas, vel in opus illarum.

¶Erit deniq; mortalis tacitus, vel interpretatiuus, vel negatiuus conſenſus in delectationem, quando eſt periculum probabile ex experientia conditioneq; perſonæ, quòd niſi repellat, conſentiet realiter in opus, vel in delectationem ipſam.

¶Delectatio moroſa, non ideo taliter appellatur, quia per largam moram temporis durat: ſed propter moram, quam facit ratio, poſt aduertentiam illius, eam non expellendo: quia in inſtanti eam expellere poteſt, quæ quidem delectatio moroſa, & in alijs materijs peccatorum contingere poteſt.

¶Quando illa quatuor ſuprà prædicta concurrunt, non aſſiſtere, nec reſiſtere delectationi peccati mortalis, mortale eſt, alias erit veniale, Sed iam hoc explicuimus, quòd etiam non erit mortale, niſi fiat ex conſenſu formali, vel cum periculo conſentiendi iuxta ſententiam Victoriæ in op⁹ ipſum, vel delectationē.

¶Neceſſarium eſt confiteri delectationem, qñ credit ſe conſenſiſſe, vel non reſtitiſſe, vt ea frueretur, vel cum talis negligentia fuit in eā depellendo, q̄ fuit cū periculo conſentiendi in eandem, vel in opus eius coniuncta. Huic Victo. ſniæ vr accedere Nauar. * dicens nō ſolum male operans, ſed ei conſentiens iſtis nouē modis peccat iubendo, conſulendo, laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo verbo, aut opere, aut non manifeſtando cū teneatur. Quamuis iſtis nouis conſentiens nō ſp incurrat eaſdē cēſuras, & irregularitates, nec eandē reſtituēdi obligationē, q̄ pricipalis: niſi qñ ex officio,

* Nauarr. c. 11. n. 12.

officio,& iuſtitia tenetur iſta vitare, im pedire, aut manifeſtare.

¶Surreptio iudicium præueniens in quacunque materia excuſat à mortali.

¶Non eſt directè contra præceptum diligendi Deum ſuper omnia quodcunque peccatum mortale, licet in illo plus diligatur creatura,ſed tantum indirectè eſt contra illud.

¶Secundum Concil. Trid.non eſt peccatum operari ob remunerationem, exiſtimando minoris,tacitè,vel expreſsè cũ; quàm ipſum largitorẽ, vel ſaltem abſq; conſideratione vnius, vel alterius, & abſque eo,quòd finem vltimum,& principalem conſtituat in remuneratione creata.

CAP. XLI.

De fide & cultu Dei.

INfidelis negatiuè damnabitur ob alia peccata contra ius naturale, licet non peccet non credendo. Quia non eſt qui ſibi prædicet fidem iuxta illud Ioannis, ſi non veniſſem peccatum non haberent.

¶Hæreticus, qui verbo, vel ſcripto, vel opere etiam ſibi ſoli expreſſit hæreſim excommunicatus eſt, & non alias ſi tantum in mente retinet hæreſim, quia tunc excommunicationi non ſubijcitur.

¶Pertinax eſt qui credit contra fidem animo non diſcedendi à ſua perſuaſione (etiam ſi ſit monitus) contrarium teneri ab eccleſia,vel qui credit aliquid, qđ ſcit eſſe contra fidem, vel Eccleſiæ diffinitionem (licet affirmet ſe paratum ad corrigendum ſeipſum ſecundum Caietan.) ſecus ſi ignoranter aſſerat ſi quidquid dicit Eccleſia, implicitè credit.

¶Veniale eſt licet graue non addiſcere ſymbolum Apoſtolicum,& rationem dominicam lingua latina,vel alia.At ſecundum Sotum ſub præcepto obligante ad mortale tenentur pueri, cum diſcretionis annos attigerint nempe. 12. fœmina, & 14. maſculus ſcire articulos fidei, quãuis crediderim ſatis eſſe ſi addiſcant ſubſtantialia articulorum: qui ſolennizantur in Eccleſia, licet non ſub ei dem verbis quibus exprimuntur in cartula doctrinæ Chriſtianæ. Nam non plus exigimus à prouectioribus ætate & à ſenibus.

¶Humana,rudisq; ignorantia, & ſimplicitas,ſemper excuſat, vt non ſint hæretici, neque excommunicati extimantes Deum eſſe corporum,aut generationem diuinam ſimilem eſſe humanæ licet non ſemper tales ighorantes in his excuſentur à peccato.

¶Vulgaris traductio eſt pro authentica habenda,nec eſt interpretanda etiam ſcripto priuato contra declarationem vniuerſalis eccleſiæ, vel contra concordem patrum ſenſum.

¶Præceptum primum decalogi de cultu Dei pertinet ad religionem virtutem moralem diſtinctam à virtutibus Theologicis,datumque eſt negatiuè, ſcilicet, per hæc verba, non coles Deos alienos, vt extirpetur primo cultura idolorum, & quia in prohibitione,& negatione cultus Deorum,includitur à contrario ſenſu cultus vnius Dei ſicut virtus religionis eſt maxima inter morales,ita ſuperſtitio ei contraria maximum vitium inter mortalia vitia eſt.

¶Quatuor ſunt ſpecies ſuperſtitionis.

¶Prima perniciosus, vel ſuperfluus cultus Deo exhibitus,vt nunc eſſet cultus Iudaicus. Et ſuperfluus cultus dicitur, qui non ſeruit ad Dei gloriam, vel ad ſubijciendam carnem ſpiritui, vel ſpiritum Deo.

¶Secunda ſpecies eſt cultus diuinus exhibitus creaturæ qui eſt idolatria.

¶At Tertia eſt cultus diuinus exhibitus creaturæ ad aſſequendam ſcientiam aliquam,vel inſtructionem.Et hæc dicitur diuinatio.

¶Quarta ſpecies eſt cultus diuinus exhibitus creaturæ, vt ab ipſa opera noſtra dirigantur.Suntque ſpecies hæ mortalis culpæ,excepta prima in ſuperfluitate,& excepta quarta:quando in his excuſat ignorantia antequam admoneantur taliter ignorantes.

¶Inuocatio dæmonis expreſſa eſt: dũ vocatur,vel inuocatur apertè,vel fit aliquid

quid quod creditur opera ipſius dæmonis fore perficiendum. At vero inuocatio tacita eſt, dum intenditur aliquid effici per cauſas, nec virtute ſua naturali, nec ex diuina, aut eccleſiaſtica diſpoſitione, potentes illud efficere, vel quando adiunguntur tanquam cauſæ neceſſariæ alijs potentibus talem effectum producere.

* Nauarr. c. 11. num. 2. Summ. lat.

¶Incuſat Nauarrus * religioſos ornātes imagines ornamentis profanis, & vanis ac meretricijs quibus etiam matronæ honeſtæ ſe veſtirr vererentur.

¶Idolatria eſt credere imaginibus ineſſe virtutem prçter quam ad ea ad quç ſunt imagines repręſentanda. Et adorandæ ſunt ſecundum Sotum, vt ſunt quædam formæ repræſentatiuæ ſanctorum, nec inſolitæ imagines debent domi haberi ſine approbatione Epiſcopi.

¶Peccat mortaliter vtens cæremonia infidelium ſignificante contra noſtram fidem etiam ſi talem cæremoniam verā eſſe nō credat, qui ſolo metu, uel ob aliā cauſam exterius agit, uel dicit aliquid contra fidem ſi intus non diſſentiat à fide ſecundum præſumptionem eccleſiæ eſt excómmunicatus in foro exteriori, ſed non in foro conſcientiæ. * At iam Thòmiſtæ moderni ſentiunt idolatras etiam ſine errore, eſſe excommunicatos per Ioan. 21. ut patet in directorio inquiſitorum, quare Indi ſacrificantes idoli, quia intus [illegible] facientes diſſentiunt à noſtra fide à ſe ſuſcepta, hæretici ſunt cenſendi, & excommunicati ſunt: niſi quando ſic ſacrificantes excommunicationem latam ignorarunt inuincibiliter, nam tunc (licet hæretici ſint,) ſed non excommunicati, ſecundum opinionem probabiliorem Soti, & Nauar. * & ſecundum modernos Thomiſtas interrogatus à particulari, de fide, & non in contemptum fidei, ſi taceat non peccat mortaliter, ſecus ſi interrogaretur a iudice maximè in contemptum fidei. At vero aliquibus Thomiſtis placet, quòd ſi ceſſaret ſcandalum, & vtilitas debita proximo, & honor debitus Deo non tolleretur, ſi aliquis Chriſtianus non cognitus pro Chriſtiano inter infideles ambularet non eſſet mortale illi; ſi habitum indicantem religionem infidelium portaret ad tempus dum ibi maneret.

* Hæc dicta unt cōtra Caieta. cum Sylu. verb hæreſis q. 9 & cum [illegible] na q a Bulla Cœnæ excōicat hæreticos au fautores qualis eſt, qui intus diſſentit.

* Nauarr. c. 11. nu. 2.

¶Accipiens habitum, vel ſignum Iudæi quo ſuam pro eſſionem talis Iudeus vel infidelis indicat, peccat, non autem ſi ſolum omitteret ſignum, vel habitum Chriſtianiſmi dum ſigna Iudæorum, vel infidelium prædicta non acciperet.

¶Licet dæmones adiurare per modum compulſionis per exorciſmos Eccleſiæ. Sicut licet ab ipſis ſponte oblatis aliquid interrogare, ſine precibus, & ſine ſocietate, & pacto, ad vtilitatem aliorum. Imò loqui cum dæmonibus obſidentibus corpora non eſt niſi veniale, quando fit tantum ob vanitatem, vel curioſitatem dum abſit periculum ſubuerſionis.

¶Habens libros Magicæ non eſt abſoluendus, niſi eos comburat, nam tertia ſpecies eſt ſuperſtitionis.

¶Licet ſoluere maleficia precibus Eccleſiæ, & præſumptionem Euchariſtiæ, ſine inuocatione dæmonis, & ſoluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum vbi incantatio continetur, ita etiam Sotus in quarto licet non liceat vno maleficio aliud maleficium tollere, peccat, qui ſecretum, vel furtum ſortibus aleis, vel cartis, libris, cribro, aſtrolabio tentat cognoſcere, Deuter. capit. 18. non inuenietur in te, qui Phytones atque diuinos conſulat.

¶Effectum ſuperſtitioſum operatur dæmon non per cauſas non habentes virtutes naturales, quales ſunt prædictæ aſtrolabium, aleæ, ſed per alias cauſas naturales, dæmon id efficit: quod per tales cauſas naturales fieri poteſt, applicando actiua paſſiuis.

¶Non eſt peccatum mortale percontari ab Ægyptiano de fortuna ſua, etiam ſi animo credendi id percontetur, quamuis ex curioſitate, vel videndi gratia, id facit, niſi alij ex conditione perſonæ interrogantis, offendantur ex hoc, vel niſi ita pro certo credat, vel illud pro regula vitæ habeat ſine dubio.

¶Ignorantia excuſari poſſunt aliquando qui ad ſanitatem conſequenda applicant res virtute carentes, vt cingulum metiri, vimen ſcindere, vrinare ſupra certam herbam, pręterquam ſi ignorantes ru-

ſtici ſint,& ſimplices nondum admoniti per Epiſcopum,vel confeſſorem,

¶Tantum venialiter peccat, qui propter ea, quæ ſummauit, omittit facere aliquid dummodo non ſit ſaluti animæ neceſſarium, & dummodo propter tale ſomnium, non faciat aliquid ſaluti animæ contrarium.

¶Peccant mortaliter cõtingentes breuia, vel portantes continentia nomina non habentia virtutem naturalem, vel ſupernaturalem ex diſpoſitione Dei, vel Eccleſiæ,ad tales effectus, quos prætendunt,id eſt, quando per talia breuia prætendunt ſe non perituros aqua,vel morte repentina, vel ſimilia ſuperſtitioſa,& vana.

¶Breuia,ſeu nomina geſtare non licet ſine his quatuor conditionibus concurrentibus, ſcilicet, quòd ſint nomina cognita,& ſancta.Secundò,quòd non contineant ſignum, niſi ſacrum, aut ſignum Crucis. Tertiò, quòd non contineant vanum,aut falſum, quid pertinens ad inuocationem dæmonum. Quartò,quòd portãs ea non cõſtituat ſpem in modo ſcribendi, vel ligandi, vel alia ſimili vanitate.

¶Mulieres orationibus licitis vtentes, obteſtantes ob paſſionem Chriſti, non miſcentes vana: ſi ſint honeſtæ, & prudentes mulieres, & bonæ extimationis vitæ in populo, non peccant, ſed debent ab his abſtinere, ſi aliæ ſimplices mulieres hinc arriperent anſam ſimile faciendi ſuperſtitioſè. *

* Nauarr. c.11.n.36.

¶Qui ſimiles vanitates obſeruant.ſ. quo die,vel pede exeant domum, vel lectulum venialiter peccat tantum, antequam admoneantur a confeſſoribus, vel prędicatoribus, poſt admonitionem tales obſeruationes,iam mortales eſſe iudicantur.

¶Peccat qui credit muſicas, vel herbas poſſe contra dæmonem aliquid, ſed bene valent contra paſſiones, & humores, quibus ad temperiem redactis non adeo poteſt vexare dæmon, quia non inuenit tantam diſpoſitionem:quia dęmon malis humoribus interdum inſidiatur.

¶Aliquando corporaliter (licet rarò) ſtriges deductæ ſunt a dæmone, de loco ad locum, ſed frequenter ex illuſionibus dæmonum, id illis ſic contingere creditur,& propter falſam imaginationem,& deceptionem dæmonis tantum,imaginariè tantum proferuntur non corporaliter,aut realiter.

¶Non licet vti ſortibus ad futurum, vel ſecretum reuelandum,nec ad electiones eccleſiaſticas, ſed bene ad partitionẽ rei in dubio, & ad capiendum conſilium ingruente neceſſitate ſubmittẽdo ſe fortunæ, quæ diuina prouidentia regitur, vel tempore belli,aut peſtis, vt ij quibus obuenerit ſors monachi,vel clerici, remaneant inter tactos peſte,ad adminiſtrandum illis ſacramenta.

¶Duellum illicitum eſt, niſi in duobus caſibus,primò cum rex inpugnatus iniuſtè videns ſe inferiorem in viribus exercitus ſuo contrario, illud acceptat. Secundò,vt cum falſò accuſatus eſt mutilandus,aut interimendus: niſi illud acceptet, & licet rex aliquando aliqua vrgente cauſa, extra hos duos caſus tolerare poſſit duellum,nullatenus tamen id concedere valet,ſecundum Caiet. * nũc vero Concilium Tridenꝫ excommunicat eum qui in ſuis terris permittit duellũ, etiam ſi ſit Imperator, & conſulentes illud,& ſpectantes,ſed & morientes in illo priuat ſepultura, & quia non eſt defenſa vitæ: quia cum periculo illius admittitur duellum.

* Caieta. 22.q.81.

¶Peccat,quia tentat Deum,qui ſe temerè martyrio offert, & irritando infideles ad occidendum ſe ſine cauſa.

¶Martyrium eſt in præcepto in præparatione animi, vel quando eſt neceſſariũ ad conſeruandam fidem, vel ad ſalutem animarum multorum, bonitatemq́; conſeruandam, vel ad vitãdas blaſphemias. Et tamen martyrium in conſilio tantum quãdo exinde,nihil aliud, quam Dei gloria maior,vel exaltatio fidei,ſequitur ſecundum D.Tho. *

* q̃. 124. ar.3. ad 1.

¶Non requiritur ſecundum D. Thomam perfecta charitas ad ſubeundum martyrum, ſed bene requiritur ad illud promptè,& cum gaudio ſubeundum, ita D.Thomas. *

* Qlib. 4.art.19.

¶Tacitè tentat Deum qui ſine præuia meditatione prædicare contendit,ſperando Deum inſpiraturum ſibi.¶Licet æger ad præcioſiſſimum remediũ nõ tenetur

ſed

ſed peccat ægrotus reſpuens humanum remedium, quod facilè haberi poteſt. At reſpuere hoc ſine periculo mortis, propter domandam carnem, vel ad ſentiendum Chriſti paſſionem ſecundum Caiet. eſſet meritum.

¶ Magiſtri debentes credere, quòd decipientur diſcipuli, tenentur admonere illos Deos gentilium in libris poetarum à ſe lectis, & à ſe memoratos fuiſſe homines puros, cruciarique in inferno. *

* Nauarr. c. 11. n. 41.

CAPVT XLII.

De Iuramento.

EXpreſsè iuratur cum dicitur Deus eſt mihi teſtis, tacitè verò tantum cum dicitur viuit Deus, per Deum, vel per creaturã, in qua reſplendet diuina veritas, vel quatenus in tali creatura, per quam iuratur exercetur diuina iuſtitia, vt quando quis iurat per vitam ſuam, vel per vitam patris ſui.

¶ Secundum Caiet. in iuramento execratorio non eſt amplius peccatum, quã periurij: vt cum dicitur hoc faciat mihi Deus, niſi verum ſit.: nam actus agentiũ non extenduntur vltra intentionem eorum. *

* Nõ omnis ſi de rebus creditis.

¶ Iurare eſt actus latriæ bonus, quia allegatur Deus tanquam infallibiles teſtis, & prima veritas.

¶ Non eſt iuramẽtum per fidem meã, vel in fide mea iurare, vel in veritate, ſi per hæc iurans fidem, & veritatem humanam intelligat: ſicut nec iuramẽtum eſt: ſi quis dicat per fidem nobilis hominis: ſecus ſecundum Sotum ſi quis dixerit per fidem religioſi, vel Chriſtiani: tunc iuramentum erit, qualis eſſe non cenſetur ſi quis dixerit per fidem boni, vel honorati hominis, nec iurat ſi quis dixerit, Deus ſcit, an ego verum dicam, vel ſi dixerit dico hoc coram Deo, vel Deus ſcit: ſi careat intentione iurandi. At verò ſecundum Sotum iſtæ duæ formæ Deus ſcit, coram Deo loquor, ſi ſolum dicantur aſſertiuè: non ſunt iuramẽta. Secus eſt, ſi proferuntur inuocatiuè cum intentione inuocandi Deum in teſtem: nam tunc iuramenta erunt. At ſecundum Nauarrum, contra Caieta. qui dicit Deus ſcit me verum dicere, ſecundum communem ſenſum bene iurat, ſed ſed Victoria, & Corduba aiunt excuſari ruſticos, qui ex ignorantia non extimãtes eſſe iuramentum, ſine intentione iurandi, dicunt per meam vitam, per meã ſalutem, ita Deus me adiuuet dum non ſunt admoniti forte ita eſt, vt iſti aiunt, ſed dicere in meam conſcientiam, vel per meam conſcientiam, (quia æquiuoca eſt locutio) dico cum Soto, quòd ſi per conſcientiam ſuam, vulgares intelligant animam ſuam, hoc in iſto ſenſu iuramentum eſſe videtur. At ſi per conſciẽtiam, intelligant id quod dictamen conſcientiæ intus dictat: tunc non eſt iuramentum maximè ſi bona fide dicatur, & ſine intentione iurandi, vt fit interdum inter probos, & timoratos.

¶ Tres ſunt comites iuramenti, vt licite fiat prima veritas, vt ſcilicet, iuretur cum veritate. Secundò iudicium, vt cũ diſcretione iuretur. Tertiò iuſtitia, vt iniuſtum exequendum non iuretur. Atque regulariter iuramentum mortale eſt cum deeſt veritas, vel iniuſtitia, ſed veniale eſt regulariter dum deeſt iudicium, vel reuerentia.

¶ Dupliciter peccatur iurando, vel perperam iurando, vel male adimplendo, quod rectè iuratum eſt.

¶ Blaſphemia eſt iurare per dęmonẽ, vel per Machometum, ſicut etiam iurare per creaturam, tacitè, vel expreſsè nõ referendo in Deum infallibilem, ſed creaturæ primam infallibitatem tribuendo.

¶ Non eſt peccatum iurare per creaturam non credendo eam eſſe infallibilem, & ſine reſpectu Dei tacito, vel expreſſo: quia in hoc caſu non eſt iuramentum propriè, neque diuinis honor hic creaturæ exhibetur: ſed Chriſtiani ſic modo ſupradicto per Solem, & Lunam, in foro exteriori cenſebuntur iurare, ſed in foro interiori nullo iuramenti vinculo obligarentur, ſic nec actualiter, vel uirtualiter inuocare Deum in teſtem prętendunt,

ſed potius ipſam creaturã, (vt talis eſt) aduocare volent, non vt regulam infallibilem, qua forma, & intẽtione videntur iurare, qui iurãt per has barbas, per hos pillos, per has paleas, per has veſtes, & per alia vilia.

* Sum. lat. c. 12. nu. 4.

¶ Mortale eſt iurare falſum, ſi iurans ſcit illud eſſe falſum, quod dici ſolet, quando iurans aduertit de dicto falſo, & aduertit de iuramento. i. quod illud iurat, quod eſt aduertere de dicto iuramento, tunc iurare falſum eſt mortale.

¶ Secundum Nauarrum iurare falſum etiam per vitam propriam, vel dicẽdo ita me Deus adiuuet, vel dicendo p meam conſcientiam mortale eſt etiam ſi iocandi gratia, fiat, mortale eſt, inquã contra gloſſam cap. veniens. de iureiurando, nam communiter, & merito iſta gloſſa reprobatur. Sed iam de illis modis per meam conſcientiam, & in mea conſcientia diſtinximus ſupra cum Soto, & licet inter in mea conſcientia, & p meam conſcientiam, forte aliqui differẽtiam ponant dicentes per meam conſciẽtiam maiorem ſpeciem habere iuramẽti, quam dicere in mea conſcientia, ſed ego non video cur vterq; ſic affirmans non poſſit excuſari à iuramento: quando bona fide ſine intentione iurandi facit, intelligendo bono ſenſu in mea conſcientia, vel per meam conſcientiam, id eſt, prout intus dictat cõſcientia hoc dico, vel affirmo.

¶ Quanquam communiter iurare falſum non conſiderando an illud ſit falſum, vel an iuret non eſt amplius, quam veniale ſecundum D. Thom. * & communem opinionem, tamen ſecundum Caieta. ſuper 2. 2. loco citato, qui iurat falſum ex conſuetudine, non aduertens eſſe tale, qui etiam ſi aduerteret eſſe falſum, nihilominus iuraret: propter peruerſam conſuetudinem qua tertio quoque verbo tam falſa, quam vera iuramẽto confirmat, quia inconderatio illa nõ fuit cauſa, ſed comes iuramenti eſt mortale ſic iurare, ſed tamen erit veniale tantum, ſi adhibuit diligentiam, ſed non tantam, quantam debuit, & licet hæc bona videatur reſolutio, ſed apertius ſic reſoluetur ſecundum Sotum, dicendo, quod quando quis eſt aſſuetus iurare (etiam ſi iurauerit verum) peccauit mortaliter propter periculum, cui ſe expoſuit iurandi falſum, quod limitat Sotus eſſe verum: quando non iurauit ex ſurreptione, & quando non iurauit veritates per ſe peruias, & manifeſtas, quæ deliberatione, & diſcurſu non indigent, quales ſunt iuro, quod Deus eſt, iuro, quod ſol eſt: quia iurãdo ſic, non peccat mortaliter.

* 2.2 q 79 art. 3.

¶ Attamen his duobus caſibus exceptis, ſic aſſuetus, etiam iurando verum peccat mortaliter, quia ſe exponit periculo iurandi falſum, dum non retractat iſtam peſſimam conſuetudinem, quia tale periculum in ſua cauſa, id eſt, in tali conſuetudine eſt volitum, ſicut peccatũ ebrietatis eſt volitum in ſua nimia potatione vini potẽte inebriare iam ſcita.

¶ Sed ne alioquin valde damnabiles hos homines tantopere damnemus libet, & adhuc cum fratre Ioanne dela Peña, & Metina hanc ſententiam terrificam limitare. ſ. quod verum eſt, quod talis aſſuetus, etiam iurando verum peccat mortaliter, quando ſolitus eſt, & frequenter iurare, & ſimul frequenter in iuramento mentiri. Secus eſt ſi iſte ſic aſſuetus iurare, aduertere curat, ne mentiatur dum iurat, itaq; ex periculo probabili peierandi (ſi imminet) talis cenſura peccati mortalis ſumenda eſt, & quãuis Metina Salmanticenſis cum Soto prius in ſua inſtructio his aſſuetis iurare proponentibus cauere non negandam eſſe abſolutionem dixerit: ſed poſtea dilatandam abſolutionem eis eſſe ait, præſertim multum in hoc deprauatis, vt paſſim iurent temere, & in ipſa quoque confeſſione, quam faciunt à iuramentis non abſtinent.

¶ Veniale tantum peccatum peccat iurans credens eſſe falſum, etiam iocandi gratia, ſi aduertit dictum eſſe falſum, ſi non aduertit ſe illud iurare, vel è contra ſi aduertit ſe iurare, ſed non falſum eſſe, quod iurat, vel ſi vtrunque non aduertit, niſi forte ex contemptu conſuetudinis iurandi non curaret aduertere, quia tunc eſſet mortale aſſueto quoque in iuramento mentiri.

¶ Quando archidiaconus in promone ad ordines, reſpondet interrogatus

Epiſcopo,

Epiſcopo,quod promouẽdus eſt dignus quantum humana fragilitas noſſe permittitur non mentitur.

¶Iniuſte rogatus à iudice, vel à priuato per metum iniuſtum reſpondere poteſt,quod verum ſecundum mentem rogati,licet ſit falſum ſecundum mentem rogantis, ſicut D. Franciſcus rogatus à iudice an illac tranſiſſet latro,reſpondit quòd non,intelligendo nõ tranſiſſet per callem, ita Nauar. * ſed hoc non caret difficultate ſi per talem æquiuocationẽ reſpondeat:quia intelligere non tranſiſſe per manicas non eſt ,æquiuocatio recepta in vſu. At talis,vt euadat mendatium aſſueta æquiuocatione vti debet.

* Nauarr. c.12. nu.8.

¶Mulier in mortis articulo conſtituta,noſcens impedimentum matrimonij, ſi compulſa fuit excommunicatione reddere debitum viro poteſt iurare ſe facturam,vt abſoluatur concipiendo intra ſe, ſi id ſine peccato fieri poſſit,&nec erit periuri; rea ſi cum conualuerit, non redierit ad maritum, nec debitum ei reddiderit.

¶Quando quis percitus ira non addimenti iudicium ſufficiens ad mortale, iurat illicitum mortale ſe facturũ,mortale eſt. Secus eſt ſi iurauit ſe facturum veniale leue, quia tunc contra Caietanum cuius ſententiam antea tenuerat, am mutans tenet Nauarrus cum Soto, & Metina Salmanticenſi,& cum Armilla,& cum Syluestro, * & cum D. Antonino, * quòd talis iurans rem leuẽ, vel venialem,dum tamen dum ſe eam facturam iuret,non ficte iuret, ſed animo implendi,& non ſine illo, poſtea illam non implendo: ſolum peccauit venialiter ex paruitate materiæ, quam iurauit, quæ contingit etiam in præceptis diuinis,& votis. Vnde ſequitur cum communi, q iuramentum de re leui facienda, vt de dicendo Aue Maria tantum:ſi poſtea nõ impleatur: eius tranſgreſſio nõ eſt pluſquam peccatum veniale etiam ſi ſit de re intrinſecè mala,vt de mendatio ioco ſo ſemel non dicendo(licet frater Ioannes à Peña de hoc poſtremo nõnihil dubitauerit.) At ſecundum Canum, qui quotidie ſe daturum dipondium pauperi iurauit,tunc erit mortale tale votum tranſgreſſum fuiſſe, cum iam aduertit, vel aduertere debuit notabilem quantitatem arbitrio boni viri, quam per aliquos dies nou dando,omiſit dare.An vero idem ſit de vouente quotidie vnum tãtum Aue Maria,per plures dies, quando iam omiſit,peccet iſte mortaliter dubitant aliqui, & licet ego non videam ſufficientem eſſe diſparitatem rationis, quam aſſignant,tamen credo verum eſſe ſecũdum Canum, quòd ſi iſte habuit ſemel intentionem ante, per plures notabiliter dies, illum iuratum, vel voto promiſſum Aue Maria dicendum omittendi,peccauit mortaliter.

* Syl. ver. iuramentũ 1.
* Ant. 2a. parti. 10.c. 4.§. 1.col. 4.

¶Qui ſic iurauit Deus male mihi vertat,& non me adiuuet Deus, ſi amplius luſero, quia eſt iuramentum de re grauiːlicet vexetur tentatione ludendi, non poteſt abſolui ab illo per diſpenſationem, quando non eſt cauſa iuſta diſpenſandi,quia iniquus eſt ludus,ſed tamen poterit commutari in rem meliorẽ aut æquè bonam, aut in alia iuramenta bona:attamen Nauarrus interroganti ſe reſpondit ne peteret talem commutationem,& hoc illi perſuaſit,quia erat de ludo illicito, & in magna quantitate, & Pius Quintus renuit in ſimili caſu diſpẽſare, & tale iuramentum virtute Bullæ cruciatæ inquit commutari, quia Bulla cruciatæ tantum concedit commutationem votorum in expeditionem belli. Epiſcopus tamen poſſet hanc mmutationem facere.

¶Iuramentum de re, neq; honeſta, vel nec vtili,ſed vana,vtpote vanum nõ eſt obligatorium.

¶Bis peccat, qui iurat illicitum cum animo implendi:quia iurando peccat ſemel,& ſecũdo contra iuſtitiam,quia iurauit iniuſtum,qui vero iurat illicitum ſine animo implendi vno modo tantum peccat,ſecundum Caieta. at S. Thomas ait, qui iurat illicitum periurus eſt aliquo modo iurando,ſed non eſt periurus mutando intentionem, & non adimplendo.

¶Doloſè iurans, quòd ſophiſticè aliter,quam interrogans intelligit, ſi nulla intercedat cauſa iuſta excuſans, peccat mortaliter ſic iurando, & ſecundo non implendo iuramentum iuxta mentem ſauam,& communem intellectum illius

cui præſtitit iuramentum, quia quando iurans vtitur dolo, alter vero minime iuramentum impleri debet, ſecundum ſanam mentem, & communem intentionem illius cui iuratum eſt. At vero promiſſum debet impleri ſecundum intentionem iurantis, quando iurans fuit in bona fide, & alter vſus eſt dolo. Vnde nō tenetur iſto ſic iurans, quando ſi præuidiſſet dolum à principio non iuraſſet, quia non obligat iuramentum extra intentionem ſincerè iurantis.

¶Peccat iurans ob metum cum intentione non adimplendi licitum vel abſq; intentione obligandi ſe, quia reddimere ſuam vexationem, quam patitur per metum, vel alienam, opus eſt virtutis. Secus eſt ſi iurauit tunc ob metum in aliquo ſenſu vero tunc non peccat iurando, necnon adimplendo, ad mentem ponentis metum. Vnde ſecundum Sylueſtrum * iurans latroni dare centum aureos concipiendo intra ſe tibi illos dabo, ſi tibi illos debeo, non tenetur illos perſoluere, ſi alias illi antea non debebat, quod defendi poteſt, quia hic nihil falſi iuratur. At vero hic notatu dignū eſt, quod adnotauit Sotus, ſcilicet, quod iurare fictè cum animo non implendi, dum iniuſte quis iurare cogitur, mortale eſt ſi iuret perſonaliter in actu ſignato, dicendo ſic iuro, vel ſi diceret, dico quod Deus eſt mihi teſtis. Secus eſt ſi ſic diceret dico ego iuro, vel ſi diceret dico Deus eſt mihi teſtis, quia materialiter tunc ſumitur, nullum eſt iuramentum.

* Verb. furtum 4. q. 7. verſi 2. contra Caietanum. ar. 7.

¶Si quis iurauit veniale ſe patraturū, & poſtea non implet, non peccat, non implendo mortaliter, ſed etiam ſi impleat non peccabit mortaliter, quia ex reuerentia iuramenti Deo præſtiti videtur impleſſe, non ex contemptu.

¶Iurare contra conſilia, vt iurare ſe illa non facturum, niſi intelligat etiam quando occurrerit ea cadere ſub præcepto non eſt mortale, ſecundum Caiet. *

¶Iuramentum peccandi venialiter juxta ſupradicta non eſt, niſi veniale, niſi iurauerit quis animo non adimplendi, vel animo adimplendi in caſu quo adimplere eſſet mortale.

* Caiet in diſt. 22 q. 89 art. 7. & Doctores. Tho Anto. Nauar. gl. in c. 1. 15. bië-diſt. Taſis contra Angelū, & Sylu. vbo. Iuramētū. 2 §. 7. c. 12 nu. 16.

¶Qui iurat redire ad carcerem non iniurioſum etiam cum iactura vitæ tenetur redire, etiam ſi iurauerit animo non reuertendi, ſecundum Caietanum, cui non ſatisfacit Tabiena, reſpondendo ei, ſed forte, (vt allegat Armilla) iſte talis poterit petere relaxationem iuſti iuramenti in hoc caſu, & poſt eam obtētam non redire. Nec hæc relaxatio videtur deneganda, tum propter ius naturale conſeruandi vitam, tum quia citra iuramentum ſi fugiſſet, iam cum periculo mortis ſe offerre non teneretur carceri. Præſertim non videtur deneganda relaxatio homini, alioquin bono, qui caſu veluti fortuito coniectus eſt in tales anguſtias carceris, & mortis.

¶Peccat mulier, quæ ſine cauſa iurat carere ſe crimine adulterii eo, quòd egerit pœnitentiam illius niſi maritus iniuſtè ad iurandum id, eam compelleret.

¶Item qui non tenetur ad dandam, vel commodandam rem, quæ ſibi petitur, peccat ſi vt ſe excuſet ab illa danda, iurat ſe rem illam nō habere, & ſi intus concipiat non habere ad illam dandam juxta illius mentem etiam, & ſi tenetur ad eam accommodandam, vel dandam, vel non, quia ex communi conceptione hæc reſponſio eſt mendax contra Nauarrū, ita Syueſter. * & Corduba, * quia ſolum licet vti æquiuocatione, & non reſpondere ad mentem rogantis, quando ſecundum ius, aut vſum in tali materia talis ſenſus verborum pro vero accipitur, alias non, vbi ceſſat coactio iniuſta.

* Sylu. ait. iuramētū. 3 q. 2.
* Cord in adnot. fr. Sot. de detegēdo. ſuper membro 3. q. 3. fol. 150. p. 1. libel de deuaſtiōe.

¶Qui tempore peſtis ſanus cum ſit rogatus à cuſtodibus, an tranſierit per talem ciuitatem peſte laborantem ſecundum Sylueſt. eſt periurus reſpondendo, quod non, quamuis ſecundum præcipuam intentionem ipſorum cuſtodum licet remotam reſpondet. Et ſic etiam perierat, ille ſcholaſticus, qui iuſtè rogatus ſub iuramento an loquutus fuerit cum aliis ſcholaſticis reſpōdet, quòd nō, cum verè locutus cum eis fuerit, quando intelligit intra ſe, non ſe locutū fuiſſe ad ſubornandum etiam quando ſic loquendo non ſubornauit, & quia intētio interrogantis eſſet interrogare ad inhabilitandum illum ſi ſubornaſſet, nō ideo excuſatur à periurio cū non ſit ille mo-

dus

dus reſpondendi talis, qui communi cóceptione hominum reputetur verus. Videtur Nauarrus alludere ad aſſertionem Victoriæ in ſua lectura, dum Nauar. hic ait, ꝙ non licet inducere paratum iurare falſum, vt iuret, niſi iudici ad inſtantiam partis, ſed non licet hoc priuato, niſi iuraturus falſum ad idque paratus, ſponte ſe offerat, adſitq́; rationabilis cauſa recipiendi iuramentum ab eo, quia tunc non peccat, qui recipit, ita Sylue.*

*Sylu verbo iuramētum. q. 9. iuramē. 3. num. 20.

Secundum Sotum iurans ſine intentione iurandi nó obligatur, licet peccet mortaliter ſecúdum Caietanum, & omnes, & idem dicendum eſt de eo qui iurat ſine intentione ſe obligandi, etiam ſi iocoſe iuret. Qui vero intentioné habet iurandi, vere obligatur: licet fecerit ſine intentione promittendi, & ſe obligādi ſecundum Sotum contra Sylu. verbo iuramentum, quia iuramentum præ ſe fert intrinſecam rationem obligandi có tra Nauar. dicentem, ꝙ votum cum intentione vouendi, ſi non habuit intentioné ſe obligandi non obligat, ſed quid quid ſit de voto dico de vtroque tā de voto, quam de iuramento cum F. Ioanne de la Peña, quando in illis defuit intétio ſe obligandi, credédum tunc eſt nec in illis interueniſſe intentionem iurandi, aut vouendi, & tunc ſecundum Nauarrum, & Syluestrum cũ communi non erunt obligatoria; quia nec cum intentione vouédi, aut iurandi ſunt facta. At vero ſi cum intentione iurandi, aut vouendi emiſſa ſunt vera videtur opinio Soti, ꝙ licet defuerit intentio ad iuramentum vel votum ſe obligandi, vtrumque erit obligatorium, quia nó videtur eſſe in poteſtate iurantium, aut vouentium, ſuppoſito, quòd cum intentione iurandi, aut vouendi iurant, aut vouēt, amouere à iuramento, & voto intrinſecam obligatiorem obligandi, licet hoc magis conſtet de iuramento, quod ex ſe obligat, quam de voto, quod ſuas vires obligandi potius ſumit ex intétione vouentis.

¶Iurare verum, ſed cum intentione non iurandi, ſi fiat in iudicio eſt mortale, ſecundum Sotum, quando iuſte interrogatur. At vero extra iudicium maxime dum iniuſtè cogitur quis iurare, nó eſt mortale iurare verum cũ intentione non iurandi contra Caie. in ſum. dicentem, quod in vniuerſum iurare cum animo non iurãdi eſt mortale. Ad hęc ſine exceptione eſt mortale (quãdo deeſt intentio implendi) iurare. Quia deeſt præſens veritas debita iuramento. At vero qui iurandi animum non habuit, licet ex vi iuramenti non teneatur tale iuramentum adimplere, tamen ratione ſcãdali, ſi immineat, aut ratione cótractus, do, vt des, vt in ſponſalibus, & matrimonio, & ſimilibus, vt ſi iurauit ſponſalia puellæ, vt ſibi ſui corporis copiam faceret etiam ſi ſine animo iurandi fecerit, tenetur tale promiſſum, vel cótractum adimplere ſecundum Sotum poſt factũ.

¶Non peccat pater familias expoſtulans iuramentum à familiaribus, in caſibus, in quibus extranei poſſent furtum reuelare.

Iuramentum ducendi vxorem licitũ eſt ſecundum Sotum, ſed non eſt ſeruandum, dum eſt melioris boni impeditiuũ.

CAP. XLIII.

De voto quo ad eius obligationem, & validitatem.

Diffinitio voti eſt, ꝙ votũ eſt promiſſio ſaltē interior deliberatè Deo facta de aliquo bono maiori, à ſuperiori non reuocata. At ſecũdũ Palu. ea ſufficit deliberatio ad vouendum, quæ ſufficiens eſt ad peccandũ mortaliter. Vnde votum ex ira non abſorbente iudicium taliter, quod excuſet à mortali ira, valet Deo factum. Ex quo apparet illud propriè non eſſe votum, cum quis ait homini, promitto tibi me non luſurum cũ tali homine, ſignanter dictum eſt, ꝙ votũ fieri debet de maiori bono, quã oppoſitũ eius, poteſtq́; emitti votum de conſilio, immo & de re præcepta, atque per conſequẽs cum vouet, quis non fornicari circumſtantia voti eſt etiam explicanda in hoc caſu in confeſſione talis fornicationis: dictum eſt à ſuperiori non reuocata, quia vota conſiliorum, & pręceptorum à prælatis irritari poſſunt. *Nauar. c. 12. nu. 18

¶In

* Nauarr. c.12.nu.25

¶In momento poteſt præcedere deliberatio actu, vel virtute ad votum, licet deliberatio, vt potè motus intellectus, cum ſit regulariter diſcurſus requirat tempus, & ſatis eſt iſta deliberatio præcedat præcedentia naturæ, ſeu cauſę, nõ temporis, & in momento, quo fit votũ, aduertentia vouendi euenire poteſt per ſubitam perceptionem conuenientis.

¶Differentia eſt inter vota facta magna præcedēte deliberatione, & inter facta ſubitaneo, & repentino metu, & paſſione, cuiuſmodi ſunt, quæ fiunt ex leui cupiditate, quoniam hæc vota ſic leuiter facta facilè diſpenſantur, commutantur, vel redimuntur, ſicut etiam facta ex metu tempeſtatis maris.

¶Propoſitum religionis tantum, etiã cum habitus aſſumptione non efficit votum contra Paludem, & D. Antoninum quoniam in illo c. conſuluiſti, de regularibus fuit promiſſio implicitè facta, aut virtualis ſecundum Panorm. *

* Panormi. ca: literam ſecundum Caietan.

¶Promiſſio ſine animo implendi eſt votum obligans ad ſui impletionem. Secus ſi emiſſum fuit ſine animo obligandi, quia tunc ſecundum Cardinalem nõ eſt votum, ſed iam de hoc limatius, & diſtinctius ſupra loquuti ſumus iuxta mentem Soti, & Fratris Ioannis à Peña reſoluendo hunc caſum.

¶Votum de re neceſſaria, vt de moriendo non eſt votum, ſed de re veniali votum emiſſum veniale eſt, & de mortali, mortale, nec valet votum de re indifferenti, vt ſic, niſi apponatur circunſtantia bonificans rem indifferentem, ſicut ſi aliqua mulier voueat non nere in ſabbatho, ex natura ſua nõ eſt obſequiũ virginis, niſi fiat, vt tunc recitet roſariũ.

¶ Vouere contra conſilia non eſt pluſ quàm veniale: niſi tale votum fieret, vt notabiliter diſpliceret Deo, vel animo non adimplendi, tempore quo talia conſilia vim præcepti haberent, vel niſi voueret contra aliquod conſilium ex contemptu conſiliantis Dei.

¶Votum de opere propter finem, malum vouentis, vel operis promiſſi malũ, illicitum malumq; eſt, atque ideo non eſt votum etiam ſi res promiſſa bona ſit quia totum illud cum ſuo malo fine, malum eſt, ac per conſequens non eſt conueniens materia voti. Valet tamen votũ de gratiarum, vel de euentu Victoriæ abſolutè ſine in iquitate conſideratæ: ſicut valet etiam votũ rei promiſſæ Deo pro filio dato ex concubina, & pro datione abſoluta talis filij ſine fornicatione conſiderata.

¶Si finis voti, aut boni promiſſi non eſt malus, ſola cauſa impulſiua mala, nõ vitiat votum, vt qui vouet religionem non dirigẽdo in finem luxuriæ, licet impellatur ſic vouere ſpe ibi reperiendi occaſiones luxuriandi, votum tale valet.

¶Idem de voto quo, quis vouet Deo aliquid, vt concedat Deus ſibi filium ex non ſua.

¶ Idem de vouente aliquid ſi Deus per fas, vel per nefas ſibi concedat temporalia quia ſit pro re in ſe bona, & dono Dei data abrenunciatio ſathanæ in baptiſmo ſecundum Caiet. & Pal. contra Magiſtrum, & alios non eſt votum, niſi aſſumatur pro in proprio voto.

¶Votum ſecundum D. Thom. magis obligat, quàm iuramentum ex ſua natura: niſi quando ſecundum Maiorem, vtrumque ſit principaliter in honorē Dei vel principaliter in vtilitatem proximi, ſed communiter votum principaliter ſit Deo, & iuramentum proximo.

¶Opus ex voto factũ plus meriti habet, quam ſine voto ſecundum omnes, quia vouens ſimi is eſt danti arborem, & fructus, & quia procedit ex maiori firmitate voluntatis, atque ex virtute religionis: quamuis opus conſilij cæteris paribus plus meriti habeat, quã opus præcepti ſecundum Nauarrum, quam dicit eſſe communem: quam Codice ſuo dicit declarare Metinã. Sed non puto hãc doctrinam eſſe abſolutè de mente Diui Thomæ: qui * ait quod conſilia ordinantur ad præcepta ſecundum, ꝙ præcepta ſunt de interioribus actibus, ſed non inquantum ſunt, de actibus interioribus niſi, vt faciant præcepta firmius ſeruari.

* D Tho. quodlib. 4. art. 24.

¶ Qui vouit non fornicari tranſgrediens hoc, dupliciter peccat contra Tabienam: cuius opinio nec etiam habet locum in eo, qui vouit in genere ſe non amplius peccaturum: Sed tandem Maioris huic acquieſcit cum antea videatur contrarie. Quia hic duplex ſpecies peccati

peccati eſt,& fornicationis,& ſacrilegii.

¶Secundum Caieta. qui vouet ſe non facturum id,quod eſt de conſilio,vt diſpliceat mortaliter Deo mortaliter peccet:ſecus ſi vt diſpliceat tãtũ venialiter.

¶Quando quis vouet contra conſiliũ cum aliqua circunſtantia bonificãte promiſſum,valet eius votum: vt ſi quis promittat non profiteri in clauſtrali religione vel non mutuare citra extremam neceſſitatem , ne ex mutuo mutuatarius anſam ſumat peccandi.

¶Vota ſtulta ſunt non pectere capillos in die ſabbathi,non lauare caput,nõ filare , non cedere caput in honorem S. Ioannis Baptiſtæ, ſine honore Dei , aut proximi vtilitate. At quando quis dubitat de valore votorum,vel credit ea valere,peccat,ſi ea abſque vlla diſpenſatione prælati, vel ſine licentia ſui confeſſarii tranſgreditur.

¶Stultum eſt votum, quo quis vouit ſe nudum peregrinari,quamuis ſecundũ D.Antoninum ſit fortè in aliud commutandum , peccatq́; qui aduertenter vouet impoſſibile. Sed notato hic ſecundũ Fratrem Ioannem à Peña ſi cum ſit votum tunc eſt impoſſibile,non obligat licet poſtea fiat poſſibile ſecũdum D. Th. At ſi à principio erat poſſibile,& poſt interponitur impedimentum temporale: non tollitur obligatio. Sed ſuſpenditur pro illo tempore impedimenti.

¶Quamuis votum emiſſum ſine animo ſe obligandi ſecundum Nauarrum non valeat(nam ſecundum Sotum diximus valere ſi fiat cum animo vouendi, & promittendi licet non implendi) ſed ſecundum omnes bene valet ſi fecit votum cum animo ſe obligandi , etiam ſi non habuerit animum illud adimplendi. Vnde bis peccat iſte primo vouendo ſine animo implendi,ſecundo non adimplendo.

¶Qui vouit , & poſtea eſt impeditus: ſi poſtea auferatur impedimẽtum in totum,vel in patrem, tenebitur ad totum vel partem.Sicut qui vouit caſtitatem, ſi poſtea ducendo vxorem cum ea conſummauit, tenetur obſeruare partem caſtitatis, quam poteſt non exigendo debitum, cum voluntate ſeruãdi integrè votum ſuum defuncta coniuge.

¶Non liberant à voto emiſſo illi euẽtus qui ſi à principio oblati fuiſſent, qui vouit, non vouiſſet. Quia alias multi qui profeſſi ſunt ſolenniter iſto modo liberarentur. Quod non eſt dicendum ſecundum Sotum fractio voti de Aue Maria dicendo non eſt mortalis.De hoc copioſius dictũ eſt ſuprà de iuramento vbi aſſerimus paruitatem materiæ , quæ in cęteris pręceptis diuinis excuſat à mortali hic quoque excuſare.

CAP. XLIII.

Vbi etiam de obligatione voti.

NON peccat mortaliter vouens. non implendo votum, quando non ſignauit impletionis tempus quãdo ipſum conſcientia non remordet de dilatione, & mora quia ſignum eſt non fuiſſe tranſactum tempus ſecundum Caiet.

¶Quę vouẽs virginitatem poſtea corrupta eſt,tenetur pœnitere , & ſeruare, q ſupereſt implendum quando ſe corrumpi paſſa eſt , quia ſua culpa ſe fecit impotentem,tenetur præſtare,quod ſupereſt.i.abſtinere à Venere ſecũdum Nauarrum , quod limitat bene Sotus niſi quando talis virgo ſic vouens præciſè voluit ſe obligare à primo actu venereo ne amitteret virginitatem , & ad nihil amplius, quia iã ſic corrupta libera maneret deinceps à voto, q ſi abſolutè vouit ſeruare virginitatem nihil limitans: tunc verum eſt, quod ait Nauarrus, q adhuc iam corrupta tenetur abſtinere, quia adhuc tenetur præſtare , quod poteſt ſicut ſecundum gloſſam qui abſolutè ſine limitatione vouit Deo miſſas pro ſalute filii,etiam ſi moriatur filius, tenetur ſuum implere votum.Secus ſi in mẽte,vel aliter appoſuiſſet conditionem.

¶Sed de illo qui in iuuentute ſua vouit religionem , & etiam eſt ſenex effectus, & vix ſibi ſit poſſibile ſeruare vitã illam auſteram,& regularem , quia iam eſt deſtitutus viribus , conſultus Victoria fertur reſpondiſſe , q videtur iã iſte de obligetur à voto, ſed ad cautelam ait huic petendam eſſe diſpenſationem de

tali

tali voto,& non abſolutè ab illo deſiſtere licet, nam nemo eſt bonus iudex in propria cauſa.

¶Memento hic cum Soto, quòd difficultas ex natura rei promiſſæ orta legitima cauſa eſt diſpẽſandi in voto. Secus ſi talis difficultas ex habitu prauo vouẽtis proficiſcatur, quia tunc tollat prauũ habitum,& ceſſauit difficultas, neſcio tamen,an qui vitam religioſam perdifficilem, & quaſi impoſſibilem ſibi inuenit propter corruptionem, & turbulentiam affectuum malorum ad quos natura inſtigat propria,& improba inclinatio, quæ conturbat ſeipſum,conturbatq; ceteros religioſos,& quaſi præſciti, & deſperati ibi in monaſterio vitam agebant an ſit ſufficiens cauſa,vt Papa diſpenſet,vt ſub habitu clericali viuens, vota ſibi poſſibilia impleat Si Papa faceret prout audiui feciſſe non dãnarẽ, imo tunc approbarẽ.

¶ Qui vouit aliquid Deo ſi Deus illũ ſeruaret à tali peccato ſecundum Ricardum ſi ex parte ſua non facit, quod alias debuit feciſſe: aut deliberauerat facere ad vitandum tale peccatum,aut ſi ſe præcipitauit in tale peccatum ne aſtrictus maneret tali voto adhuc manet obligatus,ſed dico etiam hoc eſt verum ſi occaſionem non vitauit, aut in illam ſe cõiecit,argum.ex Bartolo. *

*Bart. in l. miles ff.de adulteris, & l. obtin. ff.de cond. & demon.

¶ Vota conditionalia conditione impleta obligãt ad ſui impletionem. Et qui vouit religionem ſi fornicaretur, cũ intentione vitandi fornicationem,tenetur fracto voto ingredi religionem,ſecus eſt ſi pro fine voti acciperet illam fornicationem, quia tunc votum non valeret, vt ſi pro fornicatione explenda voueret.

¶Vota iſta conditionalia etiam pœnalia.ſ. voueo religionem ſi illud peccatum admiſero,nec ante cõditionem impletam, nec poſt, poteſt ea diſpenſare Epiſcopus.Quia conditionalia ſunt.

¶Si autem ſub forma pœnali non conditionali, quis ſic voueat ſicuti ſub pœna ingrediendi religionem, vel eundi ad Hieroſolymam,voueo non fornicari,quæ ſub iſta forma ſunt duo vota, primũ abſolutum,& non reſeruatum. ſ.voueo nõ fornicari, & ſecundum conditionatum religionis, antequàm violetur primum abſolutum,poteſt Epiſcopus diſpenſare, quia qui poteſt in principale poteſt etiã in acceſſorium: quale eſt ſecundum votum religionis pœnale, & conditionale. At quamuis Nauarrus ſatis acutè videatur diſtinguere inter primam, & ſecundam formam vouendi, ſed tamen Metina * indifferenter tenet contra Nauarrũ, quòd ſi quis vouerit vtroq; modo.ſ. voueo non ludere:& ſi luſero,ingredi religionem,vel per iſtam formam ſub pœna eundi Hieruſalem, vel profitendi religionem,voueo non ludere tale votum, quia vtroque modo emiſſum eſt pœnale,non eſt omnino voluntarium,ideo ſecundum ſententiam Doctorum virorũ huius ætatis contra alios doctos,Sotum & Nauarrum, etiam poſt adimpletã con conditionem per ordinarium.i.Epiſcopum poſſunt vota hæc diſpenſari, & virtute Bullæ cruciatæ,aut Iubilei poſſunt per confeſſores commutari. Quia ſolum Papa reſeruauit ſibi illa.ſ.vota quando ſunt voluntaria, ſed in his caſibus non ſunt voluntaria,ſed ſummè exoſa,& Papa reſeruat ſibi vota iſta, quãdo ſunt vota abſoluta faciendi illa quinque opera. Hæc opinio eſt probabilis: cui videtur accedere Metina. Quia eam vltimo loco ponit, fertur acceſſiſſe Magiſter Canus:placet mihi cõcordantia fratris Antonii Cordub. * quòd ſi taliter conditionaliter vouens.ſ. ſi filius meus luſerit voueo religionem,id fecit ex aliquali affectu religionis,Papa ſolus diſpenſat tũc at ſi in pœnam hoc vouit, vt arceret filium à ludo, tunc ante incurſionem ſecundum Sotum Epiſcopus diſpenſare poteſt.

*In inſtructione confeſſ fol. 87

*Cordu. in additionibus ad tractatum de caſibus cõſcientiæ.

¶Votum eundi Hieroſolymam cum buone in ore nudiſque pedibus, ſi fecerit quis implendum eſt quo ad ipſam peregrinationem tantum reiectis iſtis conditionibus,vt pote inhoneſtis,& impoſſibilibus habitis pro non adiectis, quia vtile per inutile non vitiari debet.

¶Iam diximus, quæ vouit virginitatem,quam ſemel amiſit, tenetur adhuc continere,niſi ſolum intenderit à primo venereo actu continere,quia actus agentium non operantur vltra fines eorum.

¶Votum non nubendi non obligat ad continentiam,ideo qui illud vouit fornicando non peccat magis, quam ſi illud

non

non vouiſſet,ita Nauarrus & Sotus.

¶Votum abſolutè ducendi vxorem, non valet, abſolutè loquendo: quia qui ſic vouet deſcendit ad imperfectiorem ſtatum,ſecus eſt ſi ob vitandam fragilitatem carnis, quam ſæpè in ſe eſt expertus,ſic vouit. Quia hæc circunſtantia facit magis bonum, quod de ſe eſt minus bonum,ita Nauarrus, & Canus contra Sotum.

¶Qui impediuit, vel retraxit profeſſum à religione contra Scotum, non tenetur, ſe pro illo religioſo tradere religioni ſecundum Maiorem,*nec tenetur ad reſtitutionem ſecundum Sotum niſi fortè de perſona frugi iam profeſſa loquamur,quæ ex ſuo ſtatu, magnam cõmoditatem afferebat temporalem monaſterio,qualis fortè poteſt eſſe conuerſus, aut religioſus cathedraticus, qui reddit* catedrę acquirebat monaſterio.

 * Maior. in 4 diſt. 15. q. 17.

¶Si aliquis bonis de cauſis motus retrahit aliquem ab ingreſſu religionis,nõ incurrit excommunicationem Concilij Tridentini, ſicut etiam ſecundum fratrem Antonium Cordubenſem in additionib. ad tractatum de caſibus conſciẽtiæ parentes rationabiliter impedientes filiam, ne nubat quo cum vult, non incurrunt excommunicationem. Concilii Tridentini, quando non tollunt libertatem nubendi cum aliis æqualibus, honeſtisq́;. Secus eſſet ſi princeps, vel pater impedirent mulierem, ne nuberet, quo cum vult,ſine iuſta cauſa,vel fraudulenter, vt nubat quibus ipſi volunt, quia hoc eſt indirectè compellere, quod prohibet Concil. Trident.

¶Inducere ad religionem,vel ingredi ad eam vbi malè contra diſciplinam regularem viuitur peccatum eſt.

¶Non eſt laudabile perſuadere ad vouendum ingreſſum religionis,quia experientia teſte innoteſcit,ꝙ alacriori animo,& magis perſeuerant, qui liberè ingrediuntur,quã qui coacti iã voto prius facto,ſolẽniter poſtea profitẽtur,ſed hęc ſententia Nauarri,licet in aliquibus perſonis conſiderata conditione, & qualitate earum poſſit verum tenere:ſed nõ ità abſolutè eſt vera Nam D. Tho.* tenet, & docet,ꝙ meritoriũ, & conueniens eſt hominẽ ſe voto obligare ad ingreſſum religionis, quia actus religionis eſt, & quia per tale votum firmatur voluntas, vt in perpetuum illi adhæreat. Quod ſi conſilium eſt ingreſſum talem vouere: quare eum expedit,nõ erit laudabile ad illum ingreſſum vouendum conſulere.

 * 2 2. q. 189 artic. 1.

¶Monaſterium non reformatum dicitur, vbi vnuſquiſque pro ſua voluntate vitam agit, & ferè omnes putantur eſſe malè conſcientiæ, qui vouit ingreſſum iſtius modi monaſterii, nõ tenetur illud ingredi, ſi non ſit ſpes in breui fore reformandum,nec aliud,quia ſecundũ Maiorem ſuum votum ratione euentus factum eſt illicitum.Cęterum ſi in aliquo monaſterio eſſentialia ſeruantur,ſed nõ adeo ſtrictè circa accidentaria,vt regula exigit ſi ſub obedientia prælati ibi viuitur,tenetur iſtud monaſterium vouẽs illud ingredi ſecundum Caie.

¶Licet vouens religionem in genere teneatur(ſi non recipitur in vna)quærere aliam, ſecus tamen eſt de intendente per votum factum iſtam ſolam, vel iſtũ ſolum conuentum, ita tenet Nauarrus,quòd non tenetur in hoc caſu quęrere aliam religionem, vel domum, ſi ibi non recipiatur, ſecundum Iuriſtas limitata cauſa,limitatum producit effectum.

¶Vouens certam religionem, vel monaſterium: etiam ſi vouerit perſeuerare ſi caruit intentione obligandi ſe ad caſtitatem,quia tantum abſolutè vouit religionem: poterit vxorem ducere, ſi nõ admittatur ad illam, imo ſuſceptus ad habitum,poſtea ſi iſte talis contraxerit, licet peccauerit contrahendo, & cõſummando, poſt hoc non obligatur ad continentiam, poteritq́ue debitum etiam à coniuge poſtulare, ſicut nec vouens ordines,tenetur ad diuinum officiũ,quandiu non ſuſcepit ordines, licet peccet tales ordines non ſuſcipiendo.

¶Qui vouit non nubere,nupſitq́;, licet poſſit petere, & reddere durante matrimonio, debet tamen eſſe cum voluntate adimplendi tale votum, ſi aliquando potuerit nempè ſi mortua fuerit eius nunc vxor ſecundum Caietanum.

¶Si quis cum vouerit profiteri in religione, impetrans ſuper tali voto diſpenſationẽ ſolum expreſſit Papæ, quod

vouit

vouit ingredi,ſurreptitia eſt talis diſpẽſatio ſic obtenta ſecundum Nauarra, & Caiet.contra Sotum.

CAP. XLV.

Adhuc de obligatione voti.

QVI tantum vouit ingredire ligionem, iam ingreſſus poteſt intra annum probationis, relinquere religionem, eo ipſo quod ſibi diſpliceat religio. Secus eſt ſi quis vouit profiteri,quia id nõ poteſt facere niſi per diſpenſationem impetratam, ex cauſa iuſta arbitrio prudentis.

Quæſt 1. ¶Sed quid ſi quis vouit religionem nihil aduertens de perſeuerantia, neq; de ea cogitans an teneatur ibi perſeuerare perpetuo, & quidem in hoc caſu quando vouit religionem nihil cogitando de obligatione ad perſeuerandum, vel non Syluest.* aſſeuerat, quòd quando de intentione eius non conſtat, videtur obligari ad ingreſſum ſecundum formam iuris communis, quæ eſt, vt ingredientibus detur annus probationis. Vnde non tenetur ibi manere perpetuo, ſed tenetur probare vtrum ſibi expediat. Et quidem in foro exteriori ſic fortè indicaretur,ſed in foro conſcientiæ, vrget argumentum fratris Ioãnis à Peña, quia idẽ (inquit) videtur eſſe vouere religionẽ, & vouere perſeuerare in illa, quia ſublata formali ratione virtutis non manet virtus, ergo nec religio manet ſublata ratione formali voti eius,quę eſt perſeuerantia in religione, & quia qui communi lege vouit religionem, intendens eſſe clericum choriſtam ſacerdotem nõ cogitans ad id neceſſariam eſſe peritiam grammaticæ,qua caret, tenetur illa addiſcere, vel habitum laicorum ſumere ſecundum Sotum. Ergo vouens religionem etiam ſi nihil cogitauerit de perſeuerantia, obligandus eſt ad perſeuerandum;ſed quia de hoc dicto Soti, non eſt vſquequaque certus Peña, ꝙ teneatur fieri laicus monachus talis, & quia regula Soti eſt,quam etiam acceptat Peña,& Medina in ſua inſtruct. confeſſ.ꝙ in dubio vtrum aliquis ſit aſtrictus ad votũ, vel non tuendus eſt in ſua libertatẽ, & ad voti impletionem in hoc dubio non eſt obligandus:dico, ꝙ ſententia Syluestri ſupradicta poteſt teneri, licet tutius eſſet huiuſmodi ſic vouens peteret diſpenſationem,& dubietas hæc induceret facilem cauſam diſpenſandi cum eo.

*verb. rel. 1.q.5.

¶Secundum Archidiaconum vouens religionem communiter ſi in nulla recipiatur poteſt vxorem ducere. Inſuper ſi quis vouerit religionem ſine limitatione tacita,vel expreſſa ſi non recipitur in proximis monaſteriis tenetur adire remotiora ad externaq; proficiſci vbi ſit aliqua ſpes recipiendi ipſum. At verò ſi tacitè intellexerit,dum vouit de monaſteriis ſuæ regionis vel regni,vel linguę ſi hic non recipiatur nõ tenetur ad alia extranea tentanda.

¶Non excuſatur ab obligatione præceptorum obligantium ad mortale qui vouit religionem,in qua licet talia præcepta ſint in conſtitutionibus, ſed tamẽ non ſeruantur, (etiam ſi intendat ſeruare tantum prout ibi ſeruatur)ſicut ſuſcipiens ordines ſacros abſque intentione obligandi ſe ad caſtitatem: adhuc ad illam tenetur.At quia hæc ſententia Nauarri ſic abſolutè poſita non videtur tã firma,quia ratione huius dubii, ad cautelam in religionibus,vbi collapſa eſt aliquantulum obſeruantia regularis, ſolet nouitius tempore profeſſionis moueri, ꝙ intendat profiteri conſtitutiones, vel ſecundum illas profiteri, non prout hic,vel illic obſeruantur, ſed prout in illis expreſſè continetur, voueat ſe illas obſeruaturum : ideo Nauarrus interius videtur illam temperare,ſic addens, qui in monaſterio laxiori profitetur, & non præmeditatus eſt pręcepta illius ordinis vel intendit ad illa ſe obligare, tenetur intentionem mutare, & in poſterum ea obſeruare,vel profiteri, quod intelligitur quoad vota eſſentialia, & non quoad obſeruationes accidentarias, quæ iã ſunt ablatæ,vel mitigatæ,vel priuilegiis vel conſuetudine,licet non immemoriali,ſed tamen rationabili,& adeo antiqua quæ ſufficiat ad ita mollẽdas prædictas obſeruationes. Ita ſecundum Cardinalẽ Florent.& D.Anto. * Et ita in maxima * Antho. 1. p.tit.16. ca. 1.§.11.&c. 12.

parte

parte orbis contingit Papa ſciente, & tolerante, & ſic conſequenter ipſo aliquatenus diſpenſante iuxta glo.*

*Glo. c. quã circa. de cõſanguinitate quæ eſt ſingularis.

¶Non impedit votum timor non priuans ratione, qui non infertur ad extorquendum votum, etiam ſi ſit violentus. Sed tamen bene impedit votum timor iuſtus mortis violentæ, vel alterius mali ad id ſufficientis ordinanti ad extorquendum votum ſecundum Pan.* contra Sylueſtrum * & licet hæc reſolutio Nauarri proba ſit, tamẽ Metina* adhuc magis eam explicat dicens clarius, ꝙ votum non voluntariè factum, ſed metu, & non quocunque metu, ſed metu graui, hoc eſt ſecundum Theologos cadenti in virum conſtantem, ideſt, in quem meritò homo fortis, & animoſus incidere timeret non eſt votum, nec obligat ante Deum. Intelligitur autem concluſio hæc de metu illato à cauſa extrinſeca ad extorquendum votum, ideſt, ab aliquo homine inferente illum ad hunc finem. Si tamen quis tale votum emittat motus ex cauſa intrinſeca, ideſt, ex metu, quam concepit ex procella maris, vel ex peſte graſſanti, vel morbo, tale votũ valebit. At tamen talis timor, cauſa ſufficiens eſt cum illo facilius diſpenſandi.

*Panor. de his, quę vi. c. 1. eſt cõmunis. c. Abbas.
*Sylu. ver. metus. q. 8
* Meti inſtru conf. fol. 86.

¶Sed ibi addit Meti. ꝙ metus illatus ex iuſta cauſa ad extorquendum votũ, non inualidat votum, vt ſi maritus vxorem deprehenſam in adulterio, cum ibi poſſet eam occidere, minatus eſt ei, ego te occidam, niſi profeſſa fueris religionẽ ſi ipſa hoc adacta metu, & cauſa euitandi mortem, profeſſa fuerit: obligata manet inquit: ſed ego Metinæ non credo: ſed neque Sylueſtro, vnde hanc ſententiam collegit* ſed potius teneo cum Soto, * vbi hanc opinionem Sylueſtri; & Metinæ refutat dicens hanc opinionem non eſſe tutam ſicut patet in exemplo à ſe ibi adducto. Quia ſi quis furi à ſe deprehenſo in furto, te accuſabo furti minatus fuerit, niſi filiam meam duxeris vxorem, re vera metus iure hic incutitur: & tamen matrimonium nõ tenet. *

* Sylu ver. metus. §.
* Soto in 4. 2. to. di 29. q 1 arti 3.
* ſuffragatur hic lex ne timorẽ, & l. iuſti quidem ff. quod metus cauſa.

¶At bene conuenit ferè inter omnes, ꝙ metus illatus ad alium finem, quã ad extorquendum votum non inualidat votum, ſicut nec matrimonium.

¶Porrò nec omnes cõueniunt an iſte metus cadens in virum conſtantem illatus à cauſa extrinſeca animata ad extorquendum votum, annullet omne votũ. ¶Et quidem frater Ioãnes à Peña in ſcriptis ſuis fertur dictaſſe talem metum ſolum annullare votum ſolẽne religionis, & matrimonium tali metu factum ex ſtatuto eccleſiæ. Sed ipſo facto annullare alia vota eccleſiam, non cõſtat. Quia non eſt eadem ratio de aliis votis. Quia ſimpliciter voluntaria ſunt, licet ſecundum quid ſint coacta, & ſimul cum hoc facit, quia ſi male cedant, per diſpẽſationem eccleſiæ poterunt annullari. Et quidem differentia, & ratio eſt apparens pro Peña: ſed nihilominus Nauarrus hic nõ diſtinguit, ſed neque Sotus. Imo Sotus ait loco ſupra allegato de voto ſimplici religionis, & non ſolum de ſolẽni, ꝙ per talem metum ſi eſt emiſſum: ſecundum diſpoſitionem eccleſiæ eſt nullum.

¶Sed de aliis votis inferioribus, ait licet videantur ex tali metu facta iure eſſe irrita, quia nec omnino volũtaria: ſed tutius eſſe autumo, de illis petere diſpẽſationem, præſertim quãdo faciliter obtineri poteſt. Alioquin quia Metina, & Nauarrus, & Sotus videntur ſine limitatione aſſerere talem metum irritare votum ſi ſit cadens in virum conſtantem; non adigerem pœnitentem ad implenda hæc vota (ſi nollet) nec ad petendam diſpenſationem ſeu relaxationem eorum, quia videntur ipſo iure irrita, quia parũ grata, & accepta Deo: quãdo ex tali metu fiunt quæcunque ſint illa.

¶Vouens non bibere uinum in die ueneris, toties mortaliter peccat quoties in die bibit.

¶Non implens uotum tempore ſignato peccat, teneturque poſt implere, niſi principaliter, reſpexerit ad tempus, quia tunc uotum reputatur onus temporis illius, propter deuotionem ad tempus, ut qui uouit ieiunare die ueneris, propter deuotionem ad paſſionem Chriſti, uel in die Sabbathi propter affectionem ad uirginem matrem, ſi in his diebus ieiunare prætermittat, in aliis diebus ſupplere non tenetur ieiunium. Secus eſt ſine affectione ad tẽpus, in aliquibus diebus ieiunare uouit. Quia tunc omiſſa ieiunia aliis diebus ſupplere tenetur, ſed

con-

confeſſores iniungentes pœnitentias die veneris, non reſpiciunt principaliter ad tempus. Vnde tunc omiſſam, alio tempore pœnitens tenetur ſupplere. At eccleſia in præceptis vigiliarum principaliter reſpicit onus temporis, ſicut etiam in recitatione diuini officii: ideo qui hæc fregit ad ea ſupplenda alio die nō tenetur.

¶Non eſt idem contra ſummam Angelicam penitere voti, & nolle illud implere. Vnde neque talis pœnitentia peccatum mortale eſt niſi ſit tanta, tamque perſeuerans vt periculum probabile inducat deſerendi religionis ſtatum, & obſeruantiam illius.

¶Dubitans de voto à ſe facto an teneatur implere, necne ſecundum Nauarrum reſpondetur, ꝙ peccati ſi ſine diſpē ſatione ſuperioris, quando eum facilè poteſt adire, frangit votum, ſed hic loquitur Nauarrus quando conſtat ſibi de voto facto, ſed dubitat an obliget necne, tunc cum hac eius ſententia vt memini videtur concordare D. Tho. ſed Metina * conſentiens Soto, ait quando quis eſt in dubio, an fecerit votum an non, in tali dubio manens duplici ratione pronunciandus eſt tanquam liber à voto tali. Quia hoc cædit in fauorem voti, quod ſcilicet impleatur cum ſumma determinatione, & non animo vacillanti, & dubio, præſertim votum religionis. Secundò quia in dubio vnuſquiſque tuendus eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis dum abeſt mala fides.

* Metin. in inſtru. confeſſor. §. 7. fol. 90.

¶Tenetur quis votum implere per alium primò, quando votum ad id videtur tacitè extendi, vt votum opitulandi pugnantibus in terra ſancta, quia intelligitur tunc per alium quando per ſe id non poteſt præſtare. Secundò quādo quis vouit, quod nullatenus poteſt per ſe ſolum exequi. Secus eſt de eo qui ſe inculpabiliter fecit impotentem ad votum, quod ſolum obligat vouētem per ſe implere, ita cum Syluestro contra Doctorū maiorem partem.

¶Vota defuncti realia tenetur hæres implere, ſed non perſonalia vota defuncti: niſi ad hæc ſponte ſe voluerit obligare, vt verbi gratia ſi defunctus vouit ire Diuum Iacobum ibiq; offerre calicem, hæres tenebitur ad id, quod eſt reale, id eſt, ad talem calicem perſoluendum, ſed non ad perſonale idest ad peregrinandū illuc. At ſi teſtator vouit tantum adire ſanctum Iacobum: tunc hæres non tenebitur ire, neq; expenſas perſoluere, quas facturus erat defunctus. Quia ſunt hic acceſſoriæ ad perſonale votum ad quod non tenetur.

¶Quando fit diſpenſatio iniuſtè, & ſine cauſa rationabili in lege humana vterque diſpenſans, & talem diſpenſationem petens peccat ſecundum Caiet. cuius ſententia eſt vera in datione, & obtentione talis diſpenſationis, ſed oppoſita eſt opinio Adriani, quod vtens tali diſpenſatione non ſurreptitia non peccat, quando poſt diſpenſationem, malè impetratam, ea vtitur. Et ſic concordantur iſti doctores, qua concordantia multa dubia quotidiana ſoluuntur, ſed in primo caſu Caietani, neuter peccat mortaliter. Et licet vterq; tunc peccet, ſed grauius peccat diſpenſans, ſed tamen venialiter tantum: niſi fortè ratione ſcandali grauis ſecundum alios doctores, vt ſi Papa ſine vlla rationabili cauſa diſpenſaret cum ſacerdote, vt duceret vxorē: vterque ratione ſcandali poſſet peccare mortaliter, non ſolum in datione, & in impetratione talis diſpenſationis, ſed et petens in impletione illius. Sed tamē matrimonium teneret in hoc caſu.

CAP. XLVI.

De voto inter coniuges.

PEccat coniux quādo poſt votum continentiæ, quod vouit cum conſenſu comparis ſui; id eſt vxoris, verbi gratia, ſi petit debitū ab ea. Similiterq; ſecundum D.Tho. * peccat is, qui ſoluit debitum ei coniugi, quæ de conſenſu ipſius votum emiſit, quia ſic ſoluendo cōſentit mortali, quo alter exigēdo peccat ſed ipſe licitè poteſt exigere, ſecundum Panormitanum, & Sylu. verbo votum; & Innocentium, immò ſecundum Metinam in hoc caſu poteſt reddere, neque tunc ex parte ſua peccabit.

* Th. d. 38.

¶Quando

¶Quando vterque coniux vouit continentiam, neuter licitè petere poteſt, ſed ſi timeatur in hoc caſu incontinentia, petenda eſt diſpenſatio à Papa, niſi timore magno tale votum eſſet factum quia in hoc caſu diſpenſaret Epiſcopus, ſecundum communem. cap. veniens, qui clerici, vel vouentes, vbi eſt textus ſingularis contra Maiorem, cuius opinio poſſet habere locum, quando ad Papam non pateret recurſus, ſecundum Syluestrum verbo matrimonium.* Sed ſecundum ius canonicum, quando ſic non vouerunt: ſed ſolum ſe abiurarũt ſuper nõ petendo, tunc ſi non contineant, nec velint promittere continentiam maximè ſi vir petat, quia temeraria fuit adiuratio, cogendi ſunt ad ſuum matrimoniũ redire per eccleſiam, at vero pactum abſtinendi à copula ſi inter ſe inuicem cõiuges inierunt poſſunt, poſtea ambo mutando ſententiam, ſibi tale pactum remittere ſi poſt tale pactum, alter periculum videret in altero, deberet ei debitum ſoluere. At vota continentiæ inuicem facta non poſſunt ſibi inuicem remittere.

* Sylu. verbo matrimoniũ §. 3. verb. diſpen. § 9.

¶ Vtrum quando ambo coniuges in communi vouerunt mutuo conſenſu, ſ. voueo, vt voueas, in hoc caſu cõiux qui reddit tantum debitum alteri petenti peccat, & videtur, quòd non propter rationem hanc cuiuſdam viri docti, quia ſicut ego non pecco reddendo depoſitũ pecuniæ ei, qui dedit mihi etiam ſi petat eam ad meretricandum, quia vtitur iure ſuo licet male, ita licet in hoc caſu alter malè optat, quia vtitur iure ſuo, alter non peccat, ſi debitum malè petenti reddat. Propter hanc rationem vir iſte carpit, reprehenditq; Sotum tenentem contrarium. Cuius Soti ſententiam ego teneo magis, cuius rationẽ reddit, quia iam inquit per mutuum conſenſum renunciauerunt iuri exigendi, per quam rationem ſoluitur ratio in oppoſitũ, quia qui repetit depoſitum ad meretricandũ per hoc non renunciauit iuri exigendi illud, ſed oppoſita ſententia eſt vera, quã do ambo ſeorſum vouerunt, non in cõi neque cum hac cõditione voueo, vt voueas ne poſtea cauſa ſic exigendo nõ ſeruandi integram continentiam, tunc non peccaret, alteri licet illicitè exigẽti reddẽdo debitũ, q̃a nõ eſt cẽſendus ĩ hoc ea ſu renũciaſſe iuri ſuo licet ex alia parte male eo vtatur pp votũ à ſe emiſſum.

¶Votum non ſoluendi debitũ, immo de non petendo debitũ illicitum eſt, ſecundum D. Tho.* q̃ onerosum eſt, alteri in quo nõ ſolum poteſt eps diſpenſare, immo patiens ex hoc voto præiudicium poteſt illud irritare in altero vouente. Secus eſt ſi alter eorum voueret continentiam non abſolutè, ſed cum cõditione petendi, & reddendi quando morem gerere expediret alteri coniugi.

* in 4. diſt. 32. q. 2.

¶ Si quis coniugum profiteatur religionem ſine cõſenſu alterius, valet eius votum quoad non petendum, ſed nõ valet, quoad non reddendũ debitũ poſcenti, quia non valet, niſi in eo tantũ quod alteri coniugi non præiudicat.*

* c. 12. n. 60

¶Mulier vxor vouens ieiunare, vel alia legis præcepta, tenetur implere, q̃ hæc non tendunt in præiudicium mariti, ſecus ſi vouet peregrinationem, vel abſtinentiam talem, quæ præiudicet marito, & gubernationi domus ſine licentia mariti, quia non tenetur iſta adimplere, ſi maritus repugnauerit, * immo etiam ſi poſtquam conſenſit ei maritus repugnet ei (licet peccet in caſu repugnando ſine cauſa) tamen ipſa non peccauit non adimplendo. Mulier quæ impedita, exequi votum per matrimoniũ ſuperueniens, quod antea emiſerat, quia præiudicat marito, & non præbet vir aſſenſum tenebitur, poſt matrimonium implere.

* c. manifeſtum. & c. noluit. 33. quæſt. 5.

¶Poteſt vouere vbi ceſſat periculum vxoris in ſuccurſum terræ ſanctæ vir, ſed conſultius eſt non faciat vbi vxor non poteſt eum comitari. At vero nobiliſſima fœmina poterat hoc vouere dum oppugnabatur terra ſancta, dum talis fœminæ non timeretur incontinentia, ſi poſſet ſecum multos equites ducere, qui auxiliarentur terræ ſanctæ.*

* c. 12. n. 62

CAP. XLVII.

De poteſtate irritandi vota.

Irritatio uoti nõ requirit in irritante, niſi meram uoluntatem, qua velit irritare, ſed diſpẽſatio requirit cãm, ut diſpẽſans diſpenſare poſſit, neq; diſpẽſans

ſans indiget,ut aliquid iniungat loco uoti. At commutans uotum requiritur,vt commutet in melius quando ex mera uoluntate ſine aliqua cauſa rationabili commutat,ſufficitq; etiam in ęque bonum commutare cum cauſa rationabilis ſubeſt,ad ſic commutandum.

¶Qui habet poteſtatem ad diſpenſandum, & commutandum, poteſt partim diſpenſando, partim commutando relaxare uotum ſine cauſa, ut omnino iuſta ad uotum tale relaxandum commutando tunc in aliquid minus. At nota ſecundum Fratrē Ioſephū de Floribus Theologiæ,confeſſor commutās ratione Bullæ cruciatæ votum non poteſt ibi cum commutatione adiungere diſpenſationē hac ratione commutādo in minus, quia ibi conceditur confeſſori facultas tantū commutandi, & non diſpenſandi.

¶Sed licet hæc ſententia vera ſit, tamen pia eſt opinio Metinæ * aſſerentis ſic, quod quādo commutantur vota virtute Iubilei vel Bullæ, vel ex alia facultate particulari conceſſa commutanda ſunt mitius,& uon tam rigide,ſed in minus aliqualiter quia attendenda eſt (inquit)gratia, quam Papa pœnitenti concedit,quia ſi tunc talia vota commutanda eſſent in melius,vel in æquè bonum, ſicut non ſtante facultate commutanda erant, nihil gratia Papa pœnitenti conceſſiſſet, quam ego ſententiam amplector in caſu,quo ſubeſt cauſa rationabilis commutandi in minus,quia ſi hęc deſit videtur id Papa noluerit concedere.

*Metina in ſua inſtru. fol 92.

¶Irritatores legitimi votorum, qui ea irritare licitè poſſunt pater reſpectu filiorum, & patre deficiente mater ſuſceptrix tutelæ,quando eam ſuſcipit, & ipſi tutores, & curatores pupillorum, maritus etiam vota vxoris, & dominus vota ſeruorum ſibi præiudicantia tantum irritare poſſunt, & Abbas vel alius prælatus vota religioſorum ſuorum,nec valet votum ſubiecti in eo in quo ſubijcitur ſi diſſentiat ſuperior eius.

¶Sed vtrum vota nouiciorum poſſit prælatus, vel eorum magiſter diſpenſare,aut irritare,ſcitu opus eſt, & quidem Frater Ioſephus * aperte tradit, ꝙ prælatus non habet authoritatem diſpenſandi,& multo minus irritandi vota nouiciorum, quia non ſunt profeſſi, ac per conſequens nec eius ſubditi. Poſſet tamen magiſter nouiciorum vota eorum in melius,vel in æquale commutare, vt ſi nouitius vouit recitare pſalmos ſingulis diebus, loco eorum audiat vnam miſſam,& hæc opinio eſt tutior. Puto tamē aliqualiter eſſe contra Fratrem Antonium Cordubenſem,qui in ſuo quæſtionario lib. 1.q.40. tandem concludit probabilius eſſe, ꝙ prælatus poſſit reſeruare caſus nouiciis, ſicut profeſſis taliter, ꝙ ſine prælati licentia abſolui nequeant; nec abſolutio teneat,quia ſecūdum Syluestrum * tales nouicii manentes in nouiciatu liberi ſunt,à prælatorum, ſæculi, & parentum poteſtate, & iuriſdictione etiam ratione delicti; alioquin eſſet confuſio iuriſdictionum, quod eſſe non debet, quia vt habetur * cognouimus; duplici iure quis cenſeri non debet: ex quo colligitur, ꝙ ſi prælatus iuriſdictionem habet ſupra nouicium, & ad reſeruandum caſus ei, quare non etiam eam habebit ad diſpenſandum nouiciorū vota: hæc ratio apparentiam habet, ſed ſupradicta opinio fratris Ioſephi eſt tutior nam ſecundum Alcocerum ſcholaſtici vniuerſitatum, licet in ibi vniuerſitate domicilium videantur habere dum ſtudent, quia tamen reuocabiliter id domicilium habent: ſi vota vouerint pro eorum diſpenſatione ad proprium diœceſanum ſunt mittendi,conſentit F. Ioſeph. * & Nauarrus etiam infra, ſed tandem ſecundum Victoriam ſatis ſunt commutata in opera religionis.

*Ioſeph in ſuis florib Theologis.

*Sylueſt. religi. q. 10. & 11. & 12

* 11.q.3.

*c. 12. n. 54

¶Pater & mater cum eſt tutrix,curatores,vel tutores,vel prælati, taliter irritant vota ſibi ſubiectorum filiorū, vel ſubditorum, aut minorum, ꝙ omnino obliterantur, ceſſatq; eorum obligatio etiam ſi in ea denuò conſentiant,niſi vouentes ea ratificent iterum. At prædicti non poſſunt irritare vota perſonalia filiorum,vel minorū facta poſt legitimam ętatē: niſi talia vota perſonalia poſt ętatem legitimam emiſſa, ſcilicet annum poſt.14.in maſculo, & in 12. in fœmina ſint parentibus præiudicantia, ſed poſt talem ętatem,vota perſonalia religionis vel caſtitatis, vtpote illis non præiudicātia; irritare non poſſunt: ſed bene vota

realia

realia, immo etiã perſonalia, ſi talia perſonalia parentibus præiudicent, ſed neque vota acceſſorie realia: quale eſt votum religionis, vbi acceſſoriè poſt profeſſionem, legitima filii cedit monaſterio, irritare poſſunt, quia cenſentur perſonalia.

¶ Coniuges etiam mariti, nequeunt inter ſe irritare vota, niſi inquantum ſibi præiudicium faciunt, contra Panormitanum, ſecundum Angelum, & Sylueſtrum,* & propter rationem D.Thomę * quam adducit Nauarrus, quam ſententiam adhuc limitat Nauarrus, niſi aliquis coniugum, qui ſic vouit fornicaretur carnaliter, vel ſpiritualiter, quia tūc alter votum iſtius de non petendo, hac ratione, ne pereclitaretur, poſſet annullare c.12.nu.65. & quamuis hæc opinio ſit veriſimilior, quam Nauarrus ait eſſe communem ſed tamen Abulenſis ſuper Numeros.30.ait virum poſſe omnia vota vxoris irritare, & in hanc ſuam ſententiam Caietanus citatur, ſed Caietanus non tam apertè, ſed apertius Sotus * loquitur pro Abulenſi, vbi ait virum poſſe, nullo excepto, vniuerſa vxoris vota irritare, neque huic opinioni deſunt ſuæ rationes, primo ratio Caietani hic currit, quia nullum eſt tempus in quo non poſſit vir vxorem ordinare in bonã gubernationem domus, & familiæ, & ſecundò, quia expedit obuiare leuitatibus mulierum leuiter voueutium, & quia numerorum 30. cōceditur iſta poteſtas maritis, & iſtud legale pręceptum ſecundum veriorem opinionem eſt morale, nunc etiam habens vim, quare opinio Nauarri non eſt tam certa, vt iſta ſententia Soti, & Abulenſis non poſſit tute teneri, ſcilicet, quòd omnia vota etiam non ſibi præiudicialia vxoris poſſit maritus irritare, etiam votum non mentiēdi, & ſeruandi præcepta, ſecundum Sotum, & Metinam contra Caietanū, quia licet vxor non ſit ſubiecta viro quoad materiam præceptorum Dei, ſed bene quoad nouam obligationem, quam ſibi imponit per votum, ſcilicet ſeruandi illud, excepto voto caſtitatis, ideſt de non petendo debitum emiſſo ab vxore, ſecūdum Caietanum verbo votum, & Victoriam, & Canum, Paludem, & Durandū, & Richardum, etiam ſi tale votum continentiæ factum ſit ab vxore, ſiue ante matrimonium, ſiue durãte matrimonio: quia adhuc magna controuerſia eſt an epiſcopus poſſit ſuper tali voto continentiæ vxoris diſpenſare, & ſolum conceditur ei diſpenſare quando non eſt facilis recurſus ad Papam, ergo ſignum, ꝙ illud nequit maritus irritare, quia in hoc illa eſt iuris ſui, nec marito præiudicat. Nec Auguſt. Numerorum.3. votum continentiæ vxoris de non petendo, computat inter ea, quæ maritus poteſt irritare.

* Sylu. verbo votum. 3.q.1.

* 2.2.q.88. art.8.

* Sotus, de iuſt. & iure li.7.q.3.ar.

Hoc colligitur ex e.quidam, & ex c. placet de couerſione coniugatorum.

CAP. XLVIII.

De irritatione voti ſeruorum, puerorum, & religioſorum.

DOminus vota ſeruorum ſibi præiudicantia poteſt irritare aliqua verò non: hãc Nauarrus ait eſſe omnium doctorū * neque de hoc vlla eſt dubitatio.

* Nauar. c. 12.nu.65.

¶ Votum non peccandi vnquam venialiter, vtpotè impoſſibile in hac uita non valet. At uero uotum de nunquam peccando mortaliter (licet ſecūdum Sotum ſit ualidum) at ſecundum Canū, & Nauarrum adeo difficilē eſt, ut non ualet, uel certè, ut hic ait Nauarrus per ordinarium ſit diſpenſandum, uel relaxandum facile. At tranſgreſſio contra uotū de ueniali non committendo, nō eſt niſi uenialis, nec uero uotum de nunquam mentiendo (quia difficile eſt aliquibus obſeruatu) expedit talibus emittere.

¶ Materia uoti poſſunt eſſe præcepta, & ideo uouens pręcepta dupliciter peccat ea tranſgrediendo, meliorq; apparet ſicut antea diximus opinio affirmatiua Soti, Nauarri, & Metin. contra Caiet. ꝙ prælatus irritare poſſit uotū ſubditi factū de nō tranſgrediendo pręceptū Dei, & licet ſupra controuertimus an prælatus poſſit uota nouiciorū irritare, quia Corduba videbatur affirmatiuã innuere, tamen puto eſſe ueram negatiuã, quã tenuit F. Ioſeph. minorita, quamque tenet hic Nauarr. dicens, ꝙ non poteſt ſuperior irritare uota nouiciorum, licet

K 2 poſſit

poſſit profeſſorum, quia nouiciorum voluntas à voluntate prælati non depēdet, neque Corduba expreſſe huic cōtradicit de quo ſupra, ſed Sylu. cum Vict. tenet, quod excuſantur à voto perſonali, & non à reali nouicii, ſi quod antea emiſerunt, & ita tandem mihi videtur propter rationem Vict. quia ſufficienter manent commutata talia nouitiorum vota in opera religionis quibus exercentur, ſi tamen recederent à nouitiatu exinde obligarentur rurſus.

¶Omnia vota ſecularia commutantur in votum ſolenne religionis.

¶Votum religionis emiſſum à filio ante legitimum ętatem matrimonii nō poteſt irritari à parentibus, poſtquam ad illam ętatem peruenerit, quia irreuocabile efficitur, ita vt neque à patre, neq; à tutore reuocari poſſit, ſed credo tale votum non eſt irritabile, ſecundum Caiet. niſi in illa legitima ętate ratificet illud ſcienter denuo hoc intelligendo de ſimplici religionis voto, ita tenemus.

¶Rurſus Nauarrus repetit hic, ꝙ maritus vota vxoris, ſiue ante matrimoniū emiſſa, ſiue durante matrimonio facta nō poteſt irritare, niſi ſibi præiudicēt ſecundum communem, quod ait patere ex ſingulari textu * aitq; Nauarr. hunc textum à paucis citari, vt credit, ſed ego credo, quia ipſemet conſului hunc textum, eiuſq; gloſſam, ſuam ſententiam parum ex eo probari, quia abſolute textus ait, ꝙ vir poſſit vota vxoris reuocare, ſine diſtinctione, quam apponit Nauar. dicendo ſi ſint ſibi præiudicantia poteſt, ſi non ſint præiudicantia ſibi reuocare nō poteſt, quia hic ius nō diſtinguit, & vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, quare oppoſitam opinionē nō improbo, vt dixit.

*ca. noluit. 33. q. 5.

¶Vota ſemel irritata, numquam reuiuiſcunt, ſed vota illa vxoris, vel filiorum vel ſeruorum, quæ ſemel legitimè irrita fuerunt, vt verius eſt contra Innocētium non reuiuiſcūt, *niſi fortè, qn̄ aliquid expreſsè ſe facturos vouerūt poſteā q̄ ab alterius ſubiectione ſe libero inuenirent ſecūdum omnes ſed de hoc alias.

*c. quidem e. placet. de cōuerſione cōiu. Ang. Sylue. verb. votū. 4. q 5. Caiet 22. q. 88. art. 8.

¶Vota religioſorum de rebus, neq; in genere, vel in ſpecie prohibitis, ſecundū te ſunt valida, quouſq; irritentur per ſuperiorem. Secus ſi ſint de rebus ex ſe licitis, ſed prohibitis à ſuperioribus, quia tunc ea vota non obligant, donec prælatus probauerit ea, quia ſub iſta cōditione fiunt, ſecundum Caie. & ſic tex. Concil. Agatenſis * vbi dicitur monacho nō eſſe licitum vouere.

*Concil. Agat c monacha. 20. q. 4.

¶Si pueri ante ętatem legitimam ſufficienti polleant iudicio rationis, quæcūque vota, ſiue realia, ſiue perſonalia emittere poſſunt regulariter excepto voto ſolēni religionis, ſed bene tūc poſſunt vouere ſimplex religionis, ſed omnia vota ante iſtam ętatem poſſunt irritari.

vota religioſorū de rebus nō prohibitis, pro mera volūtate, ēt ſine cauſa poſſunt eorū prælati irritare, quæ quidā valida ſunt dū eis non obſiſtitur à prælato, & licet ad excuſandum monachū ab impletione voti ſatis ſit, ꝙ prælatus etiam nō certior factus de voto cōtradicat: tamē ad irritandum tale votum opus eſt prælatus certioratus de voto, authoritatē ſua, illud omnino caſſet, & annullet, ita Caieta art. 8. hinc liquet quid ſit dicendum ad quæſtionem.

¶Vtrum qn̄ religioſus emiſit votū de re ex ſe licita: tn̄ prohibita à prælato: teneatur patefacere ſuū votum prȩlato, vt det licentiā implendi, & quidē Sotus ait ad id teneri, quia niſi patefaciat prælato, cū non poſſit implere ſine eius cōſenſu fruſtra feciſſet votū, & hoc puto eſſe cōſultius, licet Nauar. & Caie. & Canus dicāt, ꝙ ſatis eſt, ꝙ prælatus cōtrad. at impletioni voti rogatus à ſubdito, etiāſi non patefacerit ei ad id ſe obligaſſe voto, ſicut ſecundum Canum mulier quæ vouit continentiam rogata à marito poteſt ei debitum reddere nihil ei ſignificando de voto continentię à ſe facto, atque ideo opinio iſta Cani Caiet. Nauarri probabilis eſt, & apparens.

Quæſt. 1.

¶Vota perſonalia facta in legitima ętate matrimonij, ſiue ſint vota religionis, & ſimilium, & orationum, quæ non obſtāt regimini, gubernationiue domus aut parentum poteſtati, ſiue rei nihil nocumenti, aut iniurię inferant, implenda ſūt ēt renitētibus patribus, niſi fortè magnū ex tali renitentia ſequatur ſcādalū: ſed vota realia taliū, niſi ſint de Caſtrēſibus, aut ī ſubſidiū terrę ſanctę (licet va

lida

ſſa ſint:(tñ à parentibus, vel curatoribus, donec ad vigeſimumquintum annũ tales pueri peruenerint, irritari poſſunt, ſed non poſſunt parentes, vel curatores tranſlationẽ bonorũ filiorũ, vel minorũ in monaſterium per profeſſionem factã impedire, quia nec votum religionis in ętate legitima factum irritare poſſunt.

¶Votum ſolenne ante ętatem legitimam matrimonij emiſſum à filio, irritari poteſt à patre, antequam filius peruenerit ad illam legitimam ętaté, ſed poſt illam ętatem, pater illud irritare nõ poteſt. * At vero religionis votum ſimplex ante legitimam ętatem factũ irrita ri poteſt à parentibus, dum filius perueniens ad talem ętatem matrimonii illud ratum non fecerit, ſecundum Caietanum, ſed ratificare illud non dicitur filius, niſi per ipſam ratificationem velit illud eſſe validum, etiam ſi prius non valuiſſet. Hæc concluſio vř contra Sotum de iuſt. & iur. vbi hanc mouet quæſtionem: votum emiſſum à filio dũ erat ſub poteſtate patris, nec tunc à patre fuit irritatum, vtrũ poſtquam talis filius emãcipatus eſt à poteſtate paterna, poſſit à patre irritari, & ait, quod res eſt dubia, ſed libentius (inquit) inclinarem in partem negatiuam.

*cap. puellæ. 20. q. 5.

¶Sed oppoſitum tenet Caiet. & dicitur eſſe opinio cõmunis, quare ſine ſcrupulo poteſt teneri, ꝙ tale votum etiam poſt emancipationem, poteſt irritari à patre, cui videtur fauere hic Nauarrus, vbi aduertit hic Caietanus, quod etiam aduertit Nauarrus, ꝙ ſi talis filius poſtea in tale votum iterum cõſenſit, quia putauit nõ poſſe à patre irritari, nõ ideo fit in irritabile, ſed irritari poteſt, quia ſecundum Peñam tale votum fuit, quaſi cõditionale, i. ſi pater voluerit, vel nõ contradixerit. Nec valet ratio de ſeruo facto libero, quam aduerſus facit Sotus, quia ſerui votum factum ſub Domino, nec tũc irritatum, poſt libertatẽ nequit à domino irritari, quia ibi in ſeruo non defuit plenus vſus rationis, qui pręſumitur deeſſe in puero, dum vouit ante legitimam ętatem, licet habuerit ſufficientem vſum rationis ad validè vouendũ. Vnde etiam ſi poſt tale votum ſimplex religionis, ante ętatẽ matrimonii emiſſum, voueat iterum in religione putans virtute prioris voti ſimplicis ſe teneri ad vouendũ ſolenniter, nõ per hoc in cõſcientia ratificat illud, niſi ſecundũ præſumptionẽ eccleſiæ, quia vt probè Nau. docet * ad ratificandum tale votũ oportet expreſſè velit, valeat in poſterũ, etiã ſi antea non valuerit, & non eſt ſatis, credere, quod antea valebat. *c. 12. n. 41.

¶Hinc patet ad caſum, de quo ſe dicit Nauarrus interrogatũ fuiſſe, ad quẽ ſic reſpondet, votum ingrediẽdi religionẽ emiſſum ante ętatẽ matrimonii non poteſt irritari: ſi filius poſt iſtã ętatẽ, tale votum ratũ habuit. Secus ſi poſt illã ętatẽ non ratũ habuit, * & vt ratificet opus eſt, expreſſè velit, vt poſt valeat & ſi vſque ad illud tempus non valuerit. * Caie. 2. q. 189. art. 6.

¶Peccant qui habentes commiſſionẽ tantum ad commutandum, vel redimendum votum: ſi diſpenſent ſuper illo vel irritent illud, & quia carent iuriſdictione diſpenſatio, vel irritatio eſt nulla, quia confeſſariis in bullis, & iubileis ſolum ſolet eis conferri facultas ad commutandum vota, ſed non ad commutandum iuramenta. Vnde videant quid faciunt: neque extra conceſſam ſibi facultatem manum, vel falcem extendant.

¶Quando religioſus alicuius ordinis, qui intendens tranſire ad canonicos regulares, & quia non credit aliter ſe obtenturum ſuper hoc diſpenſationem, niſi habitum ſui ordinis prius dimiſerit, ideo illum dimittit, & tacita iſta intentione, & aſtutia diſpenſationem obtinuit, quia ſurreptitia eſt iſta diſpenſatio, tenetur reuerti ad ſuam primam religionem, vel ſupplicare Papam expreſſè, vt illa aſtutia, & taciturnitate non obſtante, diſpenſationem talem ratam, & validam eſſe velit, idem de his qui conſummarunt copulam, hac intentione obtinendi diſpenſationem ſuper impedimento matrimonii, ſi tacuerunt hanc intentionem coram Papa, etiam ſi expreſſerint præceſſiſſe copulam ſurreptitia eſt, talis ſic impetrata diſpenſatio, ac per conſequens inualida, ita Nauarrus. * * Nauarr. c. 12. nu. 72.

¶Peccant prælati, & mortaliter ſine cauſa rationabili, ſi irritent votum ſubditorum, in quod cõſenſerunt prius, ſed non

non peccauit ſubditus, ſi non impleat votum perperam irritatum, ſicut nec prælatus peccat, quando ante approbationem voti ſubditi, pro ſua voluntate etiã ſine cauſa illud irritat, quia vtitur iure, ſicut nec etiam peccabit mortaliter ſi poſtquam tali voto conſenſit, ex rationabili orta cauſa, illud poſtea irritat, ſecundum Caietan.

¶Beneficiatus ſine licentia ſui Epiſcopi vouere poteſt omnia vota, quæ non ſunt in præiudicium ſuæ eccleſiæ, ſed non poteſt uouere peregrinationem, vel deſertionem eccleſiæ.

¶Peccat religioſus rem prohibitam vouens ſine conditione ſcilicet ſi prælato qui prohibuit, placuerit, aut ſi vouit rem non prohibitam per prælatum ſine iſta conditione tacita ſaltem, ſi prelatus non contradixerit ſecundum differentiam ſubtilem Caie.

CAP. XLIX.

Quis ſuper voto diſpenſare, aut illud commutare valeat.

SOlus Papa, vel ab eo peculiarem poteſtatem habens poteſt ſuper his quinque votis ſcilicet cõtinentiæ perpetuę & religionis, & peregrinationis Hieruſalem, & Romæ, & Sancti Iacobi diſpenſare, patet ex ſtilo curiæ Romanæ, * neque erit excõmunicatus, qui ab aliquo iſtorum quinque etiam ſine auctoritate Papæ tentaret abſoluere contra alios, niſi ex conceſſione eiuſdem Sixti quartꝰ abſolueret. *

* extrauag. Sixti. c. & ſi dom. de pę. & remiſſ.

* Hæc eſt Syl. ver. exeõ. 7. caſ. 32

¶De aliis votis exceptis ſupradictis quinque, loquendo aliꝗ prælati inferiores epiſcopi, vel prælati habentes quaſi poteſtatem epiſcopalem, poſſunt ea commutare, vt ait Pan. immo et diſpenſare cõtra ipſum. Et quia regulares prælati huiuſmodi iuriſdictionem quaſi epiſcopalẽ habent, * poſſunt vota ſuorũ ſubditorũ irritare, imò, & diſpẽſare ſi ſunt exẽpti.

* Iuxta glo. ſing. & rece ptam Clement. 1. de rebus eccl.

¶Licet dicat Nauar. ꝙ maior pars nõ dubitat Papam diſpẽſare poſſe ſuper voto ſolenni religionis facto, ex grauiſſima neceſſitate, ſed quidquid ſit de hoc ſalua cenſura catholicæ eccleſiæ, quę de hoc haſtenus nihil diffiniuit teneo cum Diuo Thoma, & eius ſequacibus, quia rationes eius ſunt fortiores contra Canoniſtas.

¶Licet epiſcopus votum continentiæ perpetuum diſpenſare non poſſit, niſi ſit magnum periculum incõtinentię, & Papa adiri non poſſit ſecundum Sylu. * ſed bene poteſt eps in voto caſtitatis temporali emiſſo ad tẽpus. ſ. per annum ſeruando, diſpenſare ſecundum Sot. Pal. D. Anto. immo et votum non nubendi epiſcopus diſpenſare poteſt ſecundum Nauar. & Sot. & Ang. & Syl. quorum opinio Nauarro, nunc magis placet, quia ſic ſeruatur in ſacro penitentię prętorio, licet antea contraria Caie. Nauar. vt ipſe ait, magis placuerit, & Nauar. ſoluens argumenta Caie. in cõtradicit ea potius eſſe ſubtilia, quam equitati nitentia, & licet hæc aſſerat hic Nauarr. poſtea infra iſtã ſententiã inturbare videtur contrariã inſinuans ſi ſatis memini, ſed ſic interim teneamus probabiliter cum Soto.

* Sylu verb. votũ. 4. q. 4.

¶Secundum Caie. Papa non pollet tãta auctoritate circa vota ſæcularium ſicut circa vota religioſorum, quia vota religioſorum poteſt irritare, cum ratione profeſſionis ſit eorum prelatus, dominatiuam poteſtatem habens ſuper eos, ſed vota ſecularium, tantum poteſt diſpenſare, aut commutare.

¶Cauſa malæ materiæ, vel inutilis, vel impeditiuæ maioris boni ſi ſit manifeſta, ſufficiens eſt ſine diſpenſatione ad omittendum impletionem voti licitè, alias in dubio diſpenſatione opus eſt. *

¶Leuitas, vel facilitas, quę interuenit in vouendo cauſa legitima eſt diſpenſandi, & copia, numeroſitasꝗ; familię, eiuſque nocumentum ex abſentia patrisfamilias ſi peregrinationis, quã vouit exequatur votum. Item neceſſitas publica, immo etiam priuata, ſecũdum alios, metus etiam ab intrinſeco conceptus, vel non tam plena deliberatio, legitimę cauſæ ſunt diſpenſand. ca. 12. 77. inſuper & pueriles ætes ſecũdũ F. Ioſe. c. venientis.

* Nauar. ca. 12 nu. 76.

¶Prælatus in commutando votum peregrinationis attenta qualitate perſonæ, & labore itineris ſecundum Angelum

lum cõmutauit in ieiunia,& orationes, & expenſas, vel alias ſimiles in impletio ne peregrinationis faciendas, vltra illas, quas domi feciſſet perpendens illas, in alia opera pia conuertet. Cæterum quã do confeſſor virtute Bullæ Cruciatæ vo ta commutat in eleemoſynam dandam quæſtoribus Bullę, in expeditionẽ Bullæ commutabit, quia ſic bulla dictat. Secus ſi talis confeſſor authoritate epiſcopi talia vota commutaſſet, quia poſſet tunc commutare in eleemoſynã in pauperes erogandam ſecundum Fratrẽ Ioſephũ in ſuis floribus Theologicis. Quia tunc non virtute Bullæ cruciatæ commutat.

¶ Atque ſecundum hunc doctorem in voto peregrinationis tantum expẽſæ in eundo ſunt cõputandæ, ſed non hæ quas feciſſet in redeundo quando tale votum commutatur. At licet nõ damnarem ſic commutantem, ſed non puto hoc tã eſſe tutum. Quia etiam reuerſio à peregrinatione, vt acceſſoria ad profectionem, videtur meritoria, & accepta eſſe Deo, & vt religionis opus conſummans votũ, Quanquam apparentiam habet, ꝙ ipſe ait: quare eius ſententia poteſt teneri, & ſeruari, quia in obſeruatione votorũ, non debemus ita nimis rigidi eſſe, quare ius ait Canonicum, quando quis vouit votum certę pẽſionis, quod duobus menſuris conſueuit ſolui, ſi nihil de hoc cogitauit vouens non eſt obligãdus per ſoluere votum in maiori menſura, quia ſatis ſi ſoluat in minori.

¶ Epiſcopus votum ieiunij emiſſum à paupere, minoris debet redimere, quam votum tale emiſſum à diuite. At impedimento exiſtente temporario tunc ſolum dilationem temporis aliquam concedere debet ad adimplendum.

¶ Sine conſenſu eius cui res promittitur voto, ſecundum Caieta.* poteſt diſpenſari aut commutari in aliud. Sed Armilla * ait, quòd ſi quis facit votum determinatæ perſonæ, vel collegio aut eccleſiæ tali, vt dare calicem, vel huiuſmodi, ſi tali eccleſiæ vel perſonę ſit iam ius acquiſitum, vel per inſtrumentum, vel teſtamentum, vel donationem, vel promiſſionem factam coram teſtibus, & ipſe cui adquiritur ius, ſcit, & acceptat, & habet actionem contra promittentẽ per votum, vel aliter non poteſt diſpenſari in hoc, niſi conſentiente eo, cui eſt ius acquiſitum, quia nemo poteſt alienum donare, niſi diſpenſans ſit ſuperior illi eccleſiæ, vel collegio qui poſſet de eorũ bonis diſponere, tollendo ab vno, & dando alteri eccleſiæ ſecundum D. Anton. Secus verò ſi nõ eſt acquiſitum ius modo prædicto, licet promiſſio ſit facta, vel votum ad ſpecialem locum, vel ſpecialẽ perſonam de re ſpeciali poterit diſpenſari, & commutari tunc in aliud.

*Caieta.in opuſcu.q 3

*Armi.ver. diſpẽ.§.21.

¶ Vna ex cauſis ad diſpenſandum in voto caſtitatis, eſt magna fragilitas, quã emiſſor voti ſentit in ſeipſo, ob quã credit non ſe adimpleturum votum. ¶ Adde etiam, ꝙ quodcunque votum poteſt cõmutari in votum religionis, etiam ſi ſit votum Hieroſolymitanum. ¶ Aduerte etiam ꝙ Sotus ait, ad voti diſpenſationem perindeq; ad cõmutationem: quæ in minus ſit, requiritur cauſa. At verò ad voti commutationem in melius, nõ exigitur ſuperioris authoritas: quando manifeſtum eſt id in quod mutatur eſſe melius. Imò nec fortè ad commutationem in rem euidenter æqualem non requiritur ſuperioris authoritas, maximè ſi intercedat rationabilis cauſa, ita Sotus cui fauet ius Canonicum.

CAP. L.

Adhuc etiam de diſpenſatione voti.

V Otum emiſſum ab vxore executioni mãdandum poſt vitam mariti, & dum votũ filij explẽdum eſt poſt emãcipationẽ, & pariter de ſeruo dũ fuerit liber, ſecundum Syluestrum* irritari poſſunt à patre, marito, vel Domino cũ ſub patris, vel Domini vel mariti ſunt iuriſdictione. At Caie. & Nauar. tenent oppoſitum, quos ſequitur F. Ioſephus Franciſcanus.* ¶ Quia inquiũt tales ſu eriores non dominantur actionibus impubérum perſonalibus tempore impletionis voti, & quidem ſi meum iudicium quicquam valet: ſententiam Soti, in hoc ꝙ ait,

*Sylu. ver. rel.11.§.15

*Ioſeph. in lib. de flor. Theologię.

ait, q pater poſſit irritare tale votum ſi lij explendum poſt emancipationem, veram eſſe exiſtimo. Nam & eius ratio eã ſatis probat, quia poteſtas hæc irritandi collata eſt patri, vt poſſit conſulere non ſatis pleno iudicio, quo ſolent filii tunc vouere. Et idem de voto vxoris ſi poſt mariti vitam implendum vouit niſi ſit caſtitatis, à marito dum ſub eius poteſtate eſt: credo q poſſit irritari, quia iſta lex irritandi vota vxoris, moralis eſſe videtur, conceſſa maritis, vt leuitatibus, & facilitatibus vxorum in vouendo occurrere poſſint, & quidem probabiliter hoc dicitur, licet tutius eſſet recurrere ad diſpenſationẽ Epiſcopi. Sed de voto emiſſo à ſeruo dum erit liber implendo, anceps ego ſum, an poſſit à Domino irritari; dum ſub eius eſt poteſtate, & puto nõ poſſe irritari. Quia hic nulla ſubeſt ratio prædictarum, quia ſeruus in vouendo, non caruit pleno vſu rationis vt per huiuſmodi irritationem opus ſit ei ſubuenire neque ita eſt caput ſerui Dominus, vt vxoris caput vir eſt, vt præſit ei tanquam imbecilli, ſi ergo ſeruus indiget remedio in tali voto emiſſo recurrat ad diſpenſationem prælati.

¶Secundum Nauarrum, qui pollet poteſtate ad diſpenſandum votum tãtum, non poteſt illud commutare licet ſit minus votum commutare, quam illud diſpenſare, niſi habeat iſtam authoritatẽ ex iure communi, vel tanquam ordinariam, non vero id poteſt, ſi ex priuilegio & tanquã delegatus illam habeat. Quia licet priuilegium debeat aliquid operari: ſed in reliquo eſt reſtringẽdum. * Nec valet ratio Soti, licet ei accedat F. Ioannes à Peña, quod cui conceditur maius conceditur minus, quia ſi id habet verũ eſt in his, quę ſunt eiuſdẽ rationis. At cõmutare, & diſpenſare, non ſunt eiuſdem rationis. Sed verum eſt ſecũdum Nauarrum is cui data eſt poteſtas ad diſpenſandũ in 3. gradu conſanguinitatis, conceditur ei ſubindè tacitè ad diſpenſandum, in eodẽ gradu affinitatis. Licet diſpenſatus in vno, non eo ipſo, cenſeatur diſpẽſatus in alio. Et quia Nauar. veriſimilius loquitur, quã Sot. & quia hæc materia magis ſpectat ad facultatẽ Canoniſtarũ, de quorum profeſſione eſt Nauarr. ideo

*Sic habetur c. porro de priuil.

magis tenenda eſt hæc ſententia Nauar. licet eius rationi poſſet reſpõderi, quod priuilegia ſunt arctanda quando ſunt odioſa, vel ambitioſa, vel in præiudicium tertij alias fauores ſunt ampliandi.

¶Ex priuilegio Innoc. viij. tam Minores, quam Dominicani licitè diſpenſant in votis, in quibus epiſcopi poſſunt diſpenſare præterquam in voto peregrinationis vltra duas dietas in conſeſſ. 115.

¶Aduertant ſimplices, ne decipiantur quod non eo ipſo quo ſumũt bullas, ſunt in votis commutati, aut diſpenſati, ſed petere debent à confeſſario, vt commutet, vel diſpenſet, ſi bulla vtrumq; concedit. ¶Denique confeſſarius etiã ſi fuerit requiſitus, ſi tamen non commutet: manent vota ſicut antea, licet abſoluat à peccatis, iubileumq; concedat.

¶ Aduertito tamen hic lector, quod virtute iubilei, aut bullæ cruciatę commutari non poſſunt vota poſt ſumptionem bullæ facienda, ſed tantum ibi conſertur facultas ad commutanda vota ante receptionem bullæ facta ſecundũ Sotum, & fratrem Ioſephum, & ſecũdum fratrẽm Antonium Cordubenſem * qui in hanc ſententiam mutauit oppoſitam, quam in quæſtionario tenuerat.

*Ant. Cordub. in additionib. ad tractatum de caſibus cõſcientiæ.

¶Etiã ſecundum F. Ioſeph. cauſa ſuffi ciens cõmutandi eſt, qñ facilè executionis voti obliuiſcitur, & facilius illud frãgit, habetq; multa impedimenta, vt votum adimpleat. Et non debet eſſe commutatio in æquale in indiuiſibili puncto conſiſtens, quia Deus non eſt ſuperſtitioſus: ſed potius eſt ſibi acceptum, cæteris paribus, quòd alacriori, & promptiori voluntate ei perſoluitur. Quanquam ſemper commutans debet contẽdere redigere commutationem voti ad ęqualitatem arbitrio boni viri. Quare bene Metina * conſulit, vt quia res iſta cõmutãdi uota periculo cũ ſummo, ſum maq; cũ difficultate coniuncta eſt: confeſſarius imperitus nõ ſe præcipitet, ſed conſultat in his caſibus habentes commutandi peritiã, quia defectu huius ego vidi multas huiuſmodi cõmutationes ridiculoſas, ineptaſq;, & per cõſequens inualidas ab confeſſariis imperitis factas.

* Metin. in inſtr. cõfeſ.

¶Secũdũ Sotum, qui repentina delibe ratione uouit, ut liberaretur à Deo, & libe-

liberatus eſt, licet repentina huiuſmodi
deliberatio cauſa ſit iuſta alias petendi
diſpenſationem: tamẽ ingratitudinis ſpe
ciem præſefert petere talis voti diſpen-
ſationem, ſi non ſubſit alia vrgens cauſa
diſpenſandi.

¶Neq; ad vota perſonalia, neque ad
realia defuncti obligatur hæres, niſi ex
vi pacti, vel cõtractus, vel promiſſionis:
eo modo quo obligaret eum iuramen-
tum alterius.* Quamobrem populus,
qui nunc eſt, tenetur ad adimplenda vo
ta Feſtorum, aut aliarum rerum populi,
qui centum ab hinc annis præceſſit: quã-
doquidem eſt vnus, idemque populus*
aut ex vi voti, quia idem eſt populus,
aut ex vi contractus, & promiſſionis,
quæ in vniuerſalem ſucceſſorem per-
tranſit.*

* Cap. ex parte decẽ ſibus.
* Cap. deniq; 7. q. 1.
* L. 1. & 2. de hæreditarijs actionibus.

¶Cõmutatio voti facienda eſt in ora
tiones, vel ieiunia, vel alicui loco parti-
culari pio applicãda, niſi fiat virtute cru
ciatæ. Quia tunc, (vt dictum eſt) in ex-
peditionem belli cõtra infideles, quæſto
ribus dabitur.

¶Nauarrus cum olim tenuiſſet cum
Soto in 4. q. 2. artic. 1. 2. tomo dicente,
quòd qui contra votum ſimplex caſtita
tis ante à ſe emiſſum contraxit matri-
monium, non tenetur ingredi religionẽ,
quam non vouit antequam illud matri
monium conſummet, quia ſatis eſt poſt
conſummatum matrimonium, non pe-
tere debitum: nunc verò Nauar mutans
ſententiam cum Syluestro* contra So-
tum tenet veriorem exiſtimans opinio-
nem, quòd talis teneatur ingredi religio
nem, potius quàm conſummare, etiam
ad petitionem alterius, quia inquit Ri-
cardus, & S. Thomas* tenetur, quòd ta
lis contra votum caſtitatis à ſe emiſſum
matrimonio copulatus conſummando
illud peccat. Et quia virtualiter promi-
ſit religionem, ex quo ducendo vxorem
in tali ſtatu ſe poſuit, vt non poſſit im-
plere votum caſtitatis, niſi ingrediendo
religionem.

* Syl. matrimonium 7. q.
* In 4. diſt. 38.

¶Et quidem ſi cenſorem me velis po
nere inter tantos hæroas, quænam iſta-
rum opinionum ſit tenẽda, dico primò,
quòd vtraque eſt probabilis: ſed probabi
lior mihi eſſe videtur opinio Soti, quæ
fertur etiam fuiſſe Victoriæ, mihiq; in
hoc conſentit Frater Antonius Cordu-
benſis,* dicentis hanc Soti opinionem
eſſe valdè probabilẽ, & fortè inquit opi-
nio communis ſic debet limitari, & in-
telligi, quia hic ſolum vouit caſtitatem,
nec de religione quicquam cogitauit,
aut intendit ſe obligare. Et quia obliga-
tio ad religionem longè oneroſior eſt: quã
obligatio voti ad caſtitatem, non eſt er-
go ad religionem aſtrigendus iſte, quia
per matrimonium ſe fecit impotentem
ad ſeruandam caſtitatem integram, quia
ſatis eſt ſi ſeruet in parte, qua poteſt, vel
non exigendo debitum, & quia cum de-
beo duo, non teneor illa reſtituere obli
gando me ad ſoluendum pro illis. 20.
quæ proportio videtur eſſe, & maior in-
ter votum ſimplex caſtitatis, & ſolenne
religionis. Et* rectè diffinitur: quòd con
iugatus ordinatus ante conſummatum
matrimonium, monẽdus eſt per diœceſ-
ſanum, vt religionem ingrediatur (ſi ma
trimonium nondum eſt cõſummatum)
quod ſi renuerit, & vxor inſtiterit com-
pellitur per excõmunicationem ad ma-
trimonij conſummationem.

* Cordub. in tractatu de caſibus conſcien. q. 116. f. 991.
* Text. de voto, & voti redẽptione. ca. antiquæ extraua. Io. 22. hanc ſniam ſummariæ complectitur.

¶Ecce iſte qui poſt coniugium ordi-
natus fuit, ac per conſequens vouit ſo-
lenne votum caſtitatis acceſſorium ad
ordines ſacros, nihilominus ſolum iube-
tur moneri, & non cogi ad religionis
ingreſſum, ergo apertè colligitur hinc,
quòd qui poſt votum caſtitatis duxit
vxorem: poſſit ad petitionem vxoris
conſummare, ſi illa inſtiterit, & quòd
non teneatur ingredi religionem, & S.
Thomas poteſt gloſſari, quòd peccabit
conſummando, ſi ad ſui petitionem con
ſummet, non vero ſi ad petitionem vxo
ris, neq; ego hic vllam inuenio differen
tiam, niſi quòd textus hic loquitur de
eo, qui iam coniugatus, quia ordines ſu
ſcepit, ſe videt voto caſtitatis implicatũ
& caſus Nauarri loquitur de eo qui an-
te matrimonium nondum conſumma-
tum, quod poſtea contraxit, vouerat caſtita
tẽ. Sed neq; hæc diſparitas oſtendit ma-
iorẽ vim obligandi ad religionẽ in vno
caſu, quàm in alio: niſi velis dicere, quod primus
magis tenetur: quia ducẽdo vxorẽ fecit iniu
riã voto caſtitatis prius emiſſo. Secun-
dus hic ſolum contra matrimoniũ cõtra
ctum, ſed non cõſummatum, in ordini-
bus

bus vouit caſtitatem: Sed hoc parum ad rem facit, quia poſſet vouere poſt matrimonium ipſum contractum, & non conſummatum, votum religionis, ergo etiã votum caſtitatis, maximè intelligendo ex parte ſua à Domino exigendum.

¶Concludamus ergo, quod opinio Soti poteſt tute teneri contra Nauarrum, quando tale contrahens poſt votum caſtitatis, maximè perſentiſceret, & onus religionis ſibi graue reputaret, nec ſuæ inclinationi quadrare, vel quando vxor inſtaret, & aliàs illuſam ſe conquereretur, & de contemptu, & ſuſpitione contracta ex tali matrimonio, quia ex illo apud neſcientes pateretur ipſa calumniam, & hæc eſt vera reſolutio quadrans menti Pontificis.

¶ Qui poſt votum ſimplex religionis contraxit, & conſummauit, & reddere, & petere poteſt debitum ſine diſpenſatione, ſed qui poſt votum caſtitatis contrahens conſummauit, indiget diſpenſatione ad petendum licet non ad reddendum poſt conſummationem.

¶Qui poſt votum caſtitatis contrahit, conſummatq́, duplex peccatum peccat. Primò contrahendo vnum, & ſecundo conſummando ad ſui petitionem, alterum. Prima pars, ſcilicet, quod contrahendo peccet, eſt D. Thomæ, & Ricardi, & Sylueſtri contra Scotum, & contra Angelum, & aliquos Canoniſtas, quia ſic contrahens regulariter non poteſt vitare amplexus, & oſcula vxoris, q̃ ſunt contra caſtitatem. Et quia etiam ſi fecerit animo ingrediendi religionem ante conſummationem: exponit ſe periculo mutandi animum.

¶Et quia eſto non mutaret animum, ſed ingrederetur, notam ſuſpicionis poneret in vxorę: quòd propter aliquam notam infamiæ reliquerit eam, & quia qui ſic contraheret iſto animo, deciperet puellam, & quia iſte facit contra pręceptum Eccleſiæ, quæ eſt ratio conuincens: Quia Eccleſia imò, & ius diuinum caſtitatis votum poſuit impedimentum matrimonij licet non dirimens, Sed Sotus ait, quod ſolum committit vnũ peccatum, ſcilicet, contrahendo, non vero conſummando ſi conſummet ad petitionem alterius, & quidem iſta ſententia Soti contra Nauar. verior eſt, quia fundatur in illa opinione, quam veriorem eſſe defendimus, ſcilicet, quod talis non tenetur poſt votum caſtitatis (ſi contraxit) ingredi religionem, ſed ſicut dixi Papa ſi illa inſtiterit, ad petitionem vxoris ſed non ad ſuam, poterit licitè conſummare. Secus eſt, ſi poſt conſummationẽ, ipſe petat debitum.

¶Secundum Sotum * ignorantia difficultatis rei: de qua votum emittitur ſi ſit circa principale, excuſat à voto. Non tamen excuſat à ſolutione voti, ſi hæc ignorantia ſit circa minutiores voti circunſtantias.

* Sotus de iuſtitia, & iure.

CAPVT LI.

De Blaſphemia.

Blaſphemia eſt dicere tacite, vel verbo aliquid tribuendo Deo, quod illi non conuenit: aut auferendo ab eo, quod illi conuenit, vel tribuendo creaturæ id, quod ſolius eſt Dei.

¶Blaſphemia, nec interior, nec exterior ſecundum ſe non eſt hæreſis dicenda. At blaſphemia conſiſtit in dicendo, ſed hæreſis in credendo contrarium fidei.

¶Blaſphemus non eſt abſoluendus in foro conſcientiæ ſine graui pœnitentia.

¶Atque etiam ſi non emendetur, corrigendus eſt blaſphemus, & etiã ſi emenda non ſperetur * ſi ſine ſuo periculo facere poteſt correcturus.

* Ex decreto Conc. Lateranenſis. Seſſ. 9.

¶Ecce modos blaſphemandi, pigeat Deum, vel doleat Deus, vel non credo in Deum, aut dicere Deũ immiſericordem, vel acceptorem perſonarũ, aut non videre, quæ agantur in mundo: vel non curare humana, vel ſi dicatur aliquam creaturam nos beare effectiuè poſſe, vel creaturam poſſe ex ſe noſcere futura cõtingentia, vel Deum iniuſtè punire etiã ſi iſta iocosè dixerit quis.

¶Furore iræ correptus ſi quis ſimiles blaſphemias protulerit, ſi quid verba ſignificent minime aduertit, venialiter tãtum peccat ſecundum D. Tho. Secus eſt ſi ad-

ſi aduertit, quia tunc mortaliter peccaret, ſed in conſcientia, non attenditur an ſubitanea iſta ira naſcatur ex cauſa iuſta, vel ex ludo, vel ex ebrietate, vel ex aliqua occupatione: ſed id attenditur in foro exteriori ad punitionem.

¶Si blaſphemia procedat ex quadam conſuetudine deprauata cum contemptu ſalutis animæ: ſi inconſideratio ſola fuit cauſa prolationis blaſphemiæ taliter, quòd ſi aduerteret non proferret: non erit mortalis tūc ſecundum Caiet. ita eſt, & in hoc conſentit Sotus, ſcilicet quando ex ſurreptione prorumpitur in blaſphemiam. Sed caueant, inquit Sotus iſti ſic aſſueti, quia communiter nihil curant, & iſtæ blaſphemiæ ſunt peccata in ſua cauſa neglecta, id eſt, ex conſuetudine: ex qua regulariter procedunt.

¶Blaſphemia non eſt dicere per corpus Chriſti, vel per ſanguinem eius. Secus ſi ſanctos iniurioſè nominaret, vel pudenda eorum ſuis proprijs nominibus explicans, & aduertens etiam ſi iocādi gratia id faceret. Dicere peſe à tal, videtur non eſſe blaſphemiam ſi deſit malus animus prorumpendi in Deum. Sed ſecundum alios attendendus eſt modus, & vultus, & furor dicentium, an dicant eleuando furioſè oculos in cęlum. Quia tunc videtur per hęc verba velint blaſphemare, licet id non faciant expreſſe nominando Deum, & hoc ne in foro exteriori puniantur.

¶Inſuper aduertito, quòd licet Sotus aſſeruerit iſtum modum ſicut Deus eſt veritas eſſe quoddā genus blaſphemię: ſed Metina * ait, quòd ſi abſit malus animus, ſcilicet, æquandi veritatem humanam diuinæ per illa verba, non eſt cenſenda blaſphemia. Quia iſta verba ſicut Deus eſt veritas ita dico verum, non ſignificant ſemper æqualitatem veritatis, ſed quandam tantum ſimilitudinem.

* Metina in Inſtru confeſſ.

¶Blaſphemia eſt maledicere alicui creaturæ, vt creatura Dei eſt. Alias ſi ſimpliciter maledicatur ſine reſpectu ad Deum, vel hominem vana eſt talis maledictio, & venialis tantum.

¶Si aliquis ruſtica ſimplicitate putaret licere diuino cultui recreandi animi gratia, miſcere cantilenas profanas, & turpes; quia videt communiter in his vſum inualuiſſe: excuſaretur à mortali, ita Nauarrus euius ſententiam eſſe veram iudico, ſi loquatur de ſimplicibus ruſticis, & vulgaribus, qui poſſunt tali ignorantia protegi Sed ſacerdotes, & periti vel illi quibus incumbit ſcire: qua puritate ſit Deus colendus, & quod domum Dei decet ſanctitudo, peccarent mortaliter, vt ait Sotus ſi illic iſta turpia inter diuina officia iactarent: ſicut ait eſſe peccatum echar alli pullas, ſicut nocte Natiuitatis Domini loco benedictionum huiuſmodi valdè turpia, & obſcena dicteria proferunt. Imo, nec ſimplices poſtquam eſſent admoniti de hoc excuſarentur in hoc caſu à mortali.

¶Addit verò Nauarrus non eſſe lætale crimen ſic extra diuinum officiū cantare in eccleſia cantilenam turpem, & laſciuam, videturq; excuſare contra Sotū rithmos turpes ſibi occinentes in nocte Natiuitatis Domini tempore, quod petunt benedictiones licet non apertè eos excuſet. Sed dico ſi hæc faciant ſacerdotes quibus incumbit ſcire quali cultu ſit Deus colendus, ſi loco benedictionum, quæ ſunt pars diuini officij iſta turpia interſerunt neſcio eos excuſare à mortali: ſicut nec Sotus eos excuſat. Quia certe magna iniuria infertur diuino cultui, & Deo per hæc, eſtq; magna irriſio.

¶Tenet hic Nauarrus, * quòd iniuſte interrogatus à iudice poteſt reſpondere: quòd non furatus eſt rem de qua interrogatur, (licet vere eā furatus fuerit) intelligendo intra ſe intra mentem, quòd iſto, vel illo menſe, non fuerit id rei furatus, hæc concluſio eſt contra Sotum, & contra Geneſium de Sepulueda, & ait Nauar. pro iſta ſua ſententia, quæ eſt Gabrielis; & Adriani irrefragabilia ſe adduxiſſe argumenta in commentario, * & ait oppoſitum Soti eſſe ſententiam duriſſimam.

* Nauarri opinio teſtimonijs Gabriel Adriani, Paludani, & Vincētij Iuſtiniani rata habetur.

* In cōm. c. humanæ aures. 22. q. 5.

¶Cæterum frater Antonius Cordubenſis magis ad ſententiam Soti videtur accedere, nec tutam putat iſtam ſententiam Nauarri in omnibus caſibus generaliter eſſe admittendam concedere.

¶Si aliqua perſona, inquit, alioquin virtutibus præclara, & de Republica bene merita in tales anguſtias eſſet conie cta, vt iniuſte interrogata, niſi ſic reſpō- deret:

deret:ſibi mors obeunda eſſet tunc liceret ſibi, & teſtibus iniuſte interrogatis ſic reſpondere: quando tunc reſpondere neſcio, non recordor, non prodeſſet, quia iudex iniquus inſtat dicens non te rogo an ſcias, vel recorderis te feciſſe furtũ, ſed reſponde mihi, an tute ipſe furatus fueris: reſpondere poteſt nõ furatus ſum intelligendo ad iure reuelandum tibi. Alias alijs (inquit) parricidis, & latronibus etiam iniuſte interrogatis, non eſt concedendus iſte modus reſpondendi, quia tenemur per verba, & modos aſſuetos licet æquiuocos iniuſte interrogati reſpondere, ſed quia in huiuſmodi opinionibus, quæ pertinent ad pœnalia benignior opinio, & reo magis fauens eſt eligendo, dico cum Nauar. quòd ſua opinio poteſt in hoc caſu, à quibuſcunque reis non iuridicè interrogatis obſeruari, & ſic reſpondendo ſe protegere ſuamque vexationem redimere poſſunt.

¶Iuramẽtum de actu qui illicitus eſt tempore emiſſionis iuramenti: ſi poſtea actus fiat licitus, obligat quando iuramẽtum fuit generale, & aptum natum comprehendere eundem actum etiam tempore, quo ſit licitus: vt ſi Canonicus generaliter iurauit obſeruantiam ſtatutorũm, inter quæ vnum erat illicitũ, quia contra Canones, ſi poſtea fiat licitum: quia diſpenſauit in eo Papa, tunc tale iuramentum generale prius emiſſum obligat ad illud ſtatutum ſeruandum. Secus eſt ſi tale iuramentum ex naturã verborum, vel ex cauſis, vel ex circunſtantijs taliter fuit ſpecialiter reſtrictum ad actum illicitum, pro tempore quo eſt illicitus. Quia tunc ſi poſtea ille actus fiat licitus, ad illum non obligabit. Sicut ſi quis iurauit non intrare talem domum donec mater ſua ibi inhabitauerit, ſine cauſa id iurans: ſi inde alio migrauerit mater ſua, poterit intrare illam domum ſine violatione iuramenti: quanquam ſe offerat cauſa ex qua deberet ingreſſum illum vitare, quia ſpeciale fuit iuramentum, & ex ſpeciali circunſtantia emiſſum. Secus ſi generaliter, quis iurauit nõ ingredi aliquam domum vanè, ſine cauſa iuſtificãte tempore quo iurauit, ſi poſtea mortuo primo bono habitatore, ſuccedat mulier mala ibi, & occaſionata, tenebitur vi iuramenti: quia ex cauſa generali, & non ſpeciali fuit emiſſum, talẽ domum non ingredi.

¶Item * dicitur, quod qui iurauit licitum putans illicitum: tenetur ſeruare, & pęnitere de iuramento. At ibi cap. ad noſtram dicitur iurans vſuras non repetere, non obſtante hoc ex noua cauſa, coram iudice repetere pôt, vt ſibi reſtituatur. Et eodem tit c. ſi vero. egregia hæc eſt diffinitio, ſcilicet, quod iuramentum per metum extortũ, ſi ſeruari poteſt ſine interitu ſalutis æternæ, ſeruandum eſt; ſed tamen Eccleſia conſueuit ab illo abſoluere.

* Extra de iureiurãdo c. quanto.

¶Licet dictum ſit, quod peccat coniux, quæ reddit debitum coniugi vouenti continentiam de eius conſenſu: quia conſentit peccato alterius huic non contradicit: determinatio, * quia cauetur, quod neutri coniugum, qui malitioſe ſi lium communem de fonte leuauerint, poſſunt ab ſe inuicem debitum exigere: Poſſunt tamen ſibi reddere, quia differẽtia eſt, quod in primo caſu ex conſenſu coniugis vouentis, & ex conſenſu alterius ei conſentientis ex communi, ſcilicet, conſenſu vtriuſque natum eſt impedimentum, ideo conſentiens alteri vouẽti licitè non reddit debitum: ſed in caſu ſecundo impedimentum inductum eſt à Canone, & non ex proprio conſenſu tenentium ad baptiſmum proprium filiũ, ideo licet non licite poſſint exigere, poſſunt tamen licite reddere, & ſic ſoluitur obiectio fratris Vincentij Iuſtiniani male torſit. Hoſtienſem, & Ioannem Andream, & Panor. & alios.

* Ca ſi vir. de cõiugio ſeruorum.

CAPVT LII.

De obſeruatione Feſtorum.

OMnia Chriſtianorum feſta, etiam dies Dominici contra Syluestrum* ſunt ſolo humano iure, & non diuino naturali, aut ſupernaturali, licet in veteri lege præceperit Deus ſeptimum diẽ, ſeu in nouo teſtamento Apoſtolorũ authoritate introductum eſt, vt ille dies

* Syl verb. Dominica. q. 1. verb. 7.

ſeptimus

ſeptimus ſit dies Dominicus, ſed habêt fundamentum in iure diuino.

¶In præcepto de colendo Deum per feſta noſtra non præcipitur cultus diuinus interior in feſto, qui in meditatione interiori de Deo conſiſtit. Quia iſta meditatio interior. ſ. cultus interior eſt finis, qui non eſt idem cum re præcepta in feſto, at præcipitur cultus exterior audiendi miſſam, ad quam audiendam requiritur attentio, vt ſit actus religionis præcipiturque abſtinentia ab operibus ſeruilibus exterioribus hoc intelligo de cultu præcepto in obſeruantia diei feſti de præcepto.

¶Seruilia opera, quæ propriè ſeruientibus conueniunt: non communia omnibus prohibentur in feſto.

¶Licita tamē ſunt in feſto opera cultus diuini, & etiam licet docere verbo, & ſcripto. Item licitè fiunt in feſto omnia neceſſaria opera, ad ſalutem proprii & ad ſalutem corporalem proximi, & ad vitandum damnum imminens, & parare comeſtibilia, & piſcari licet, & in feſto per conſuetudinem Eccleſiæ quandoque aliqua licent.

¶Opera 4. licet non ſint ſeruilia ſunt prohibita in feſto. 1. nundinæ. 2. iudiciū ciuile, vel criminale. 3. iuramentum, niſi pro pace, vel alia neceſſitate. 4. omnis proceſſus, vel ſtrepitus iudicialis, niſi pro pietate, aut neceſſitate vrgenti.

¶Opera ſeruilia ex ſe pia, vt veſtire nudum, alere pauperem licite fiunt in feſtis. Sed opera ſeruilia: quæ ex intētione tantum, operantis ad miſericordiam ſunt directa, non licite fiunt. Quia peccant, qui in diebus feſtis ædificant pontes pro bono reipublicæ, & etiam qui in diebus feſtis colunt ſeruntq; terras ad ſubſidium Eccleſiæ præſtandum: etiam ſi prætextu pietatis faciat, niſi faciant ex vrgente neceſſitate, & ex licētia Epiſcopi in dubio. At vero præparatoria ad feſtum, vt decoquere hoſtias, vel ornare templum tapetibus, ante feſtum debent fieri.

¶Quia intentio lucrandi non facit opus ſeruile, ideò quòd licitè ſit gratis in feſto: licitè, & principaliter poteſt fieri in eodem feſto ob pecunias, ſicut in alijs diebus ſcd̄m Caie. & ſcd̄m Metinam. *

* Metin. in inſtruct. cō feſſ.

¶Secundum Concilium Tridentinū * religioſi etiam exempti tenentur obſeruare dies feſtos præceptos obſeruari in ſuo Epiſcopatu ab Epiſcopo.

* Seſſ. 24. c 12.

¶Licet feſta de iure communi obſeruanda omnibus ſint determinata * tamen, quia conſuetudo alia ex his feſtis abſtulit, & alia inuexit: ideo conſuetudo regionis, & conſtitutio Synodalis recepta non derogata debet ſeruari, & conſuetudo præſcripta.

* Feſtorum obſeruatio lex. c. pronūciādum de Conſe. diſt. 7. & c conqueſtus de ferijs.

¶Quia in hoc multum valet conſuetudo præſcripta: ideo vbi talis inualuiſſet conſuetudo, vt ſeruarētur feſta à media nocte vſq; ad meridiem, vel vſq; ad ſolennia Miſſarum per acta, poſtea opera ſeruilia fieri, ſed iam conſuetudo præſcripta apud nos inuexit, vt paſſim fieri videmus, vt à media nocte vſq; ad mediam noctem feſta ſeruentur, & in hoc caſu non ſunt ſeruanda à primis veſperis vſq; ad ſecundas veſperas, quamuis ius commune hoc præcipere videatur.

¶Vnaquæque ciuitas tenetur ſeruare feſta, & eo modo, & tanto, quanto cō ſuetudo præcipit obſeruari. Obſeruareque debet quiſq; feſta loci illius vbi ꝑ tunc degit, & nō ſuæ patriæ, ſed loci vbi ſe inuenit, quia axioma commune ait, cum fueris Romæ Romano viuito more, idemq; obſeruandum eſt in ieiunijs, ouis, & carnibus comedēdis: quia in his conformare ſe tenetur quiſq; cum loco, vbi ſe inuenerit pro tunc, capit. 13. numero 5.

¶Operandi gratia adeuntes, alias regiones non feſta ſuæ patriæ, ſed illarum regionum ſeruare tenentur.

¶Nec peccāt, qui eodem die feſti ſuæ patriæ, commeant ad laborandum in alia patria vbi non ſeruatur feſtum, dum miſſam audiant prius, ſi eodem die egrediantur. At Nauar. vt ipſe ait ſe putauit obligatum ad audiendam, vel dicendam miſſam in populis, vbi ante meridiem tranſibat agens iter, vbi ſeruabatur aliquod feſtum, quamuis dicat ſe credere ſolum tranſitum, non adeo obligare, quod confirmat Metina * dicens, quod viatores tenentur ad eas leges, quæ ſeruantur in locis, vbi ſe inueniunt, niſi ibi ſe inueniant per modus tranſitus.

* Metin. in inſtruct. cō feſſ.

¶Excuſant

¶Excuſant à peccato tranſgreſſionis feſti exiguitas operis, tunc exerciti. 2. neceſſitas etiam corporalis. 3. detrimentũ imminens rebus etiam proximi, quod non poteſt differri, aut præueniri. Hinc agricolæ, fabri ferrarij, tabernarij, macellarij, excuſari ex his cauſis poſſunt.

¶Secundum Caietanum non excuſantur Agaſones noſtro idiomatè recueros dicti, qui cum poſſint ſe cõtinere ſi proficiſcuntur his diebus feſtiuis, niſi ante, vel poſt audiant miſſam, & loquimur etiam de Agaſonibus onerata iumenta portantibus, quia conſuetudo effecit: vt audita miſſa in die feſto poſſit iter fieri.

¶Excuſantur etiam famuli à violatione feſti, alias paſſuri damnum; ab heris, niſi obtemperent, qui mandato domini iniunctum opus implent in die feſto, dũ id operis non iniungatur in contemptũ diei feſti, maximè ſi audita Miſſa id operis faciant, excuſantur. Excuſanturq; in prædicto caſu à violatione feſti vxores, & famuli, qui mandato maritorum, vel dominorum impediuntur.

¶Licita eſt venditio exercita paruo tempore, vt candelarum, vbi iam extimatum eſt pretium, & negotiatio in nũdinis exigua (niſi fiat non audita miſſa, aut contra iuſſum Epiſcopi) ſicut etiam ſi fiant aliqua cauſa damni vitandi, excuſantur à violatione feſti.

¶Inſuper quando iam ſic conſuetudine præſcriptum eſt, & nulla eſt prohibitio noua à potente prohibere ſuper hoc licet audita miſſa negociari in die feſto, etiam maiori die Dominico, quia conſuetudo poteſt tollere, & moderari feſti diem, & nundinarum, ſicut modifica eſt obſeruantia Feſtorum, quo ad res: quæ in auctione venduntur authoritate iudicis, vel alias.

¶Apud nos vbi feſta incipiunt à media nocte, vſq; ad aliam mediam noctẽ, tonſores vſq; ad mediam noctem poſt vigiliam, tondere poſſunt ſine priuilegio Euangelij.

¶Nec tondere vnam barbam erit, niſi veniale maximè exiſtente cauſa contra Archidiaconum cuius ſententia eſt vera, quando barbitonſor tonderet barbas, & pararet, nam tunc eſſet pluſquam veniale.

¶Non peccant in feſto piſcantes thunnos, halecia, ſardas, quando piſces ij certis diebus veniunt, & illico aufugiunt: debent tamen ij erogare aliquam eleemoſynam, in pauperiores propinquas eccleſias, ſed hoc eſt de conſilio.

¶Licet molere in feſtis in molendinis fluminum, & ventorum, quia minimo labore indigent, maximè accedente conſuetudine, & nulla exiſtente prohibitione prælati in contrariũ, Secus eſt de molitura piſtrinorum, niſi excuſet in hoc magna neceſſitas: quia hæc molitura piſtrinorum magno indiget labore, & occupatione: ideo in die feſto non eſt licita.

¶Peccat laborans pro pauperibus in feſto, etiã audita miſſa: niſi magna paupertas, aut vltimã proximi, eum laborãtem excuſet, nec fit hic differentia de feſtis: niſi quod maius feſtum maiorẽ cauſam requirit: vt quis ab eius obſeruatione excuſetur.

¶Non licet in die feſto reficere pontes ob pietatem viatorum, niſi magna vrgeat neceſſitas ſecundum Caiet. & cũ licentia Epiſcopi.

¶Aliter non potentes ſe ſubſtentare licitè faciunt opus in feſtis, dummodo occultè faciant, vt vitent ſcandalum, vt dummodo audita miſſa faciant ſecundũ eundem Caietanum.

¶Qui venatur in feſto etiam ſi quæſtus gratia faciat, excuſatur à violatione feſti: quia non eſt opus ſeruile, dummodo audiat Miſſam, alias non audita miſſa non excuſatur poteſtq; quis ex cõſuetudine iam introducta, audita miſſa in die feſto conducere iumenta vacua, immò etiam onerata itinerando. Licetque Doctori tali feſto præbere conſiliũ ob quęſtum, & etiam informare iudicẽ, idq; etiam licitè tunc faciunt procuratores, vel aduocati verbo, aut ſcripto etiam ſi ob pecuniam faciant, ita Nauarrus, Caiet. Metina in ſua inſtructione cõtra Syluestrum, * & contra communẽ, hæc tamen eſt verior, quam communis quia iſta opera ex ſe non ſunt ſeruilia.

* Sylueſt. verb. Dominica. q. 5.

¶Non licet iudici in die feſto audire litigatores niſi ob pietatem, & miſericordiam, vel ob neceſſitatem: quia licet non ſit opus ſeruile talis auditiõ, eſt tamen

men de numero quinque operum non ſeruilium, quæ ſunt prohibita exerceri in feſto per Eccleſiam, niſi excuſet pietas, vel neceſſitas, ideo excuſantur iudices ruſticorũ, ſi audiant ruſticos in diebus feſtis quando alijs diebus, nequeunt coram eis conuenire, neq; alijs diebus ſuppetunt eis teſtes.

¶Licet ſcribere de ſe non ſit opus ſeruile, ſed tamen tranſcribere librum, vel inſtrumẽtum ob quæſtum ſeruile opus eſt: ideo eſt prohibitũ in die feſto, ideo non licet tunc tranſcribendo componere librum, quia hoc mechanicum eſt, ita tenet Nauarrus ſequens opinionem Caietani dicentis. ſ. quòd trãſcribere quaternos ob quæſtum non licet in feſto, quia ſicut pingere eſt opus liberum, & nõ ſeruile, & ideo licet recreationis gratia pingere in feſto, ſi tamen pingat ob quæſtum in feſto iam ſit opus ſeruile, & mechanicum, ita in caſu.

¶Circa quam ſententiam Caietani Metina * ait hoc dictum Caietani eſſe valde probabile, ſed hoc non obſtante cõtrarium eius poteſt ſine periculo practicari conformiter ad regulam generalem à ſe poſitam. ſ. quòd omnia opera, quæ alias licitè poſſunt fieri in feſtis, etiam ſi ob pecuniam fiant: non violant feſtum.

* Metin. in ſua inſtruc. fol. 95.

¶Licet etiam conſcribere literas, conſilia inſtrumenta diebus feſtis etiam ob lucrum, ſicut etiam licet organa tangere, & inſtrumẽta etiam ob quæſtum in die feſto, contra Ang. & Syluе. quia non ſunt opera ſeruilia.

¶Ex neceſſitate operans in die feſto non incurreret excommunicationẽ Epiſcopi prohibentis operari in feſto, quia ſententia generalis intelligitur ſolum prohibere opera non lege conceſſa, quia ſi aliud dictaret contineret errorem intolerabilem contra legem: ideo eſſet irrita talis cenſura: nunc lex Eccleſiaſtica huic in neceſſitate graui operari in feſto concedit.

¶Ex conceſſione Eugenij IIII. laici operantes in feſto S. Crucis, & ſancti Michaelis menſis Septembris, & in feſtis Innocentium, & Sancti Syluеſtri non peccant mortaliter, niſi hæc feſta in Dominicis incidant.

¶Sicut quando ſubeſt cauſa manifeſta, & clara, ex tali cauſa excuſatur quis, à ieiunando in vigilia de præcepto, ita, etiam aliquis non peccat operando in feſto, ſi vitetur ſcandalum, etiam ſi hoc faciat ſine diſpenſatione Epiſcopi: ſi taliter ſit neceſſitas manifeſta, quòd etiã ſi Epiſcopus ei præciperet ne tali feſto operaretur: ſufficiens eſſet ad excuſandum illum ab operando, ſed ſi neceſſitas eſt dubia diſpenſatione Epiſcopi eget.

¶Amentia eſt magna curatorum, qui cogunt operantes in feſto publicè petere veniam in ſolennibus feſtis, præſertim ſi alias tranſgreſſio ſit ſecreta. *

In diebus feſtiuis non eſt neceſſaria contritio, quamuis tunc temporis ſaluberrima ſit ſecundum Roſelam, & Caiet. * & Sylu. *

* Hoc increpat Nauarrus. c. 13. num. 16.

* Caiet in ſum. verb. contritio.

* Syluеſt. verb. Dominica. q. 9.

¶Inſuper audite miſſam cum mediocri attentione eſt præceptum. Hic verò adnotato ex Soto in de iuſtitia, & iure, quòd audire miſſam non obligat, niſi taliter audire, vt ſit actus humanus, qualis eſſe poteſt, etiam ſi aliud adſit ſiniſtrum propoſitum, & nonnulla modica miſceantur colloquia, quæ ita ſint breuia, vt non hanc intentionem prærumpant, ſed poſſent voces, & riſus in tantũ prorumpere, quod eſſet peccatum irreuerentiæ, & ſcandali, ita Sotus.

¶Propriam verò miſſam diei feſti nõ eſt neceſſe audire, neque in audienda miſſa requiritur tanta attentio, ſicut in recitatione horarũ, ſed ſatis eſt ſit actus humanus. Satisq; eſt, vt non ſit tranſgreſſio præcepti audire miſſam ab euangelio. At Euangelium non audire nõ eſſet tutum atque qui in fine miſſæ poſt ſumptione Sacramenti à ſacerdote, egrediuntur in feſto excuſantur à mortali.

¶Præterea ſi quis audierit partem vnius miſſæ. ſ. medietatem, & medietatem alterius miſſæ, ſatisfacit præcepto, ita Sotus, cui in hoc accedit Metin. qui dicit hanc opinionem poſſe teneri ſine peccato, quæ eſt peritorum virorum, licet contrarium ſit planius, & ſecurius. At verò ſatis eſt præſentem eſſe miſſæ, ad impletionem præcepti, licet non audiat ſacerdotem, ſecundum Sotum.

¶Vnde ſit, vt ſecundum Nauarrum,

&

& Caietanum,& Metinam in ſua diſtinctione,'& ſecundum Sotum ſacerdos audiens Miſſam de præcepto, ſi etiam inter audiendum recitet horas de præcepto,ſatisfacit vtriq; præcepto,& Miſſæ, & horarum,quia ſi eſſet ſurdus, aut audiret Miſſam moazrauem compleret,& ratio eſt,quam in ſua inſtruct.affert Metina, qua ſoluit rationem Scoti, Syluestri,& fratris Antonij Cordubenſis * tenentium contrariam, quia falluntur in ſuo fundamento,non negamus,quod eodem actu nequeant compleri duo præcepta,ſicut patet in hoc exemplo ſi quis debet alteri centum, illumq; creditoré in neceſſitate extrema conſtitutum videns,largitur illi illa centum, ſatisfacit eadem datione, & præcepto iuſtitiæ,& præcepto etiam charitatis, & quia attétionem ad vtrunq; præſtare poteſt ſufficientem,inde eſt, quòd etiam pœnitentiam iniunctam à ſacerdote inter audiẽdam Miſſam de præcepto recitare poteſt.

* Cord. in ſuo queſt. 4.q.4.lib.2.

¶Lex naturalis,quæ obligat aliquem preces ad Deum fundere,& tempore,in quo nullum aliud remedium ſuæ ſalutis,aut proximi eſſe videtur, ſecundum Syluestrum * eadem obligat ad idẽ poſitum in tentatione impatientiæ, aut libidine,cui videtur nullum aliud ſuppetere remedium,niſi oratio,quæ etiã obligat conſtitutum in duello iuſto, ſicut etiam ſecundum Sotum lex naturalis obligat ad macerãdam carnem ieiuniis, vel aliter, quando nullum aliud occurrit remedium ad vincendam tentationem carnis,quia eſt periculum ſuccumbendi probabile.

* Syluest. verb. oratio.§.1.

¶Conſuetudo offerendi à decem annis recepta, obligat ad offerendum in diebus feſtis, cui ſatisfit communiter, quando maior pars populi offert, neque tenetur ad talem oblationem nõ habés vnde offerat,quia ſatis eſt, ſi quod libitum ſibi fuerit offerat,niſi præſcriptum fuerit,quòd offeratur certa quãtitas ſecundum Syluestrum verbo dominica.

¶Licet teneamur orare pro eis, quos à longinquo videmus ſe velle occidere, quia hæc mors eſt iniuſta,ſed non tenemur orare pro euitando mortem eorũ, qui iuſtè occiduntur à iuſtitia contra obiectionem fratris Vincentij Iuſtiniani, ſicut poteſt iudex iuſtè damnare ad mortem etiam ſi ſciat aliquem ſua culpa occaſione inde ſumpta ſpiritualiter fore perdendum. *

* Naua. SGf lat.c.13.nu. 19.

CAPVT LIII.

De pietate erga parentes.

Pietas eſt virtus ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos, tanquam principia quædam ſecundaria, quibus ſubſiſtimus. At verò religio virtus eſt,qua debemus Deo cultum,vt principio,in quo ſumus, & in quo viuimus. Inſuper contra vulgares idem eſſe, extimantes pietatem,& miſericordiam, aduertito pietatem longè differre à miſericordia:quia miſericordia eſt annexa charitati,ſed pietas annexa iuſtitiæ, pietaſque etiam ſecundario inclinat ad honorandum filios,coniuges,& ad honorãdum ſe inuicem.

¶Præterea obſeruantia virtus quædã eſt annexa iuſtitiæ, qua veneramur viros in dignitate conſtitutos,vt principia non exiſtentiæ noſtræ, ſed gubernationis noſtræ, vt vero religio antecedit pietatem: ita pietas obſeruantiam,licet religio, ſæpe pietatis nomine ſignificetur.

¶Quartum præceptum Decalogi,qđ eſt primum ſecundæ tabulæ ſpectat ad opera pietatis,& ſecundario ad obſeruãtiam:immò ad omnia opera charitatis proximo debita.

¶Pater obligare poteſt filium ad mortale, vt quando præcipit ei rem magni momenti,ſub eius poteſtate poſita. Atque verberare eos poteſt,licet non tam ſeuere eos deterrere, quin vero,& vxorem ex grauiſſima cauſa verberare poteſt maritus,quia eius eſt caput,filioſq; in ſacris conſtitutos ſi verberet pater non ex odio,& leuiter, non ideo incurret excommunicationem.

¶Aduertendum inſuper eſt, quod nomine parentum includuntur parentes, patria,amici,gubernationes, magiſtri, pedagogi,

pedagogi, tutores, immò, & omnes proximi, qui ſpirituales noſtri cognati ſunt, & quia ab eodem parente Adamo deſcẽdentes, nos præceſſerunt. Sicut etiam ſecundum D. Tho. fratres etiam dicuntur ſanguine, cognatione, ſeu affinitate, patria affectu natione, & amicitia, & proximus dicitur quicunq; infidelis, quia eſt capax beatitudinis: ſi velit conuerti: hæreticumq; fratrem appellari poſſe etiam oſtendit D. Paulus dicens, ſi quis frater ambulat inter vos infidelis etiam pagani, licet non ſint membra Eccleſiæ actu tamen membra Chriſti dici poſſent, ſecundum D. Thom. non in actu, ſed in potentia, quæ fundatur in libertate eorum ſi velint conuerti; & in ſufficientia paſſiõis Chriſti, q. pro eis, quoq; paſſus eſt.

¶Præceptum de diligendo Deum, ſicut etiam præceptum de diligendo proximum, non numerantur inter præcepta decalogi expreſſe, ſecundum D. Th. quia dilectio Dei eſt finis præceptorum decalogi, ſicut præceptum fidei, & pręceptum ſpei, ſunt præambula ſecũdum D. Tho. ad præcepta decalogi.

¶Amor honeſtus proximi eſt duplex alius eſt ſupernaturalis, ideſt, ex virtute infuſa charitatis. Amor etenim naturalis dicitur, quo bona naturalia proximo volumus. At ſupernaturalis amor dicitur, is, quo ſupernaturalia gratiam, & vitam æternam proximo volumus.

¶Ad hæc amor humanus diuiditur in amorem concupiſcentiæ, & amicitiæ, amorem. Siquidem concupiſcentię amorem dicimus, quo proximum principaliter ad aliquod bonum noſtrum diligimus, non propter bonum proprium illius, ſed amor amicitiæ eſt, quo eum in ordine ad ſuum commodum, vel voluptatem principaliter amamus.

¶Inſuper quamuis amoris ſupernaturalis proximi obiectum ſit ipſemet proximus, tamen obiectum formale, ſeu ratio talis amoris, ſeu cauſa, eſt ipſammet bonitas Dei ſuper omnia.

¶Amor proximi ſupernaturalis, aut charitatiuus eſt ille, quo proximum in ordine ad communicationem beatitudinis, amamus: non ille quo bona ſolum naturalia illi volumus, ſed talis actus, ſeu amor naturalis, ſeu amicitiæ naturalis, ſicut quilibet alius virtutis, poteſt eſſe actus imꝑortatus à charitate, & raro cõtingit inter vulgares huius amoris charitatis vſus inter Chriſtianos inquam vulgares, quia licet diligant amicos, vxores, & filios propter fines humanos, ſed non eo, quod ſunt capaces beatitudinis. Immò, nec magnates hoc cogitant, ſcilicet, quòd pauperes pannoſos, & ſqualidos debeant tantæ beatitudinis ſecum habere participes, & quòd Chriſtus præcipiat hunc ſupernaturalem amorem, ſimul Paulus ait mutuam charitatem habere, quod eſt vinculum perfectionis.

¶Præceptum de diligendo proximũ, ſicut nos obligat in genere, ne vllum inimicum Dei, vel noſtrum, niſi iam perpetuo damnatum, à noſtra dilectione excludamus, ita etiam nos obligat, vt cum inimicus à nobis veniam petiuerit, illũ diligamus: ſigna ſpecialia amoris ei oſtẽdendo, ſed exiſtimo tunc in hoc caſu ſatis eſt ſi illum amemus amore quodã naturali, & ſigna amoris naturalia, ei exhibeamus. Obligatque nos, tertiò hoc præceptum, in extrema neceſſitate animæ, vt verbi gratia ſubuenire infanti, vel mente capto, ſine Sacramento Baptiſmi iam, iam morituris, vt baptizentur, vel ſubuenire poſcenti, auxilium, vel conſilium à nobis, vbi veriſimile eſt cum alias condemnatum iri, ſi tali auxilio, vel conſilio ei non ſubueniamus. Et in hoc tertio caſu contra præceptum amoris ſupernaturalis, quia hic obligat ageret, qui taliter ſubuenire renueret, ſed non ageret contra hoc præceptum charitatis, ſed amoris ſupernaturalis: qui in extrema neceſſitate vitæ corporalis, amore naturali tunc proximum diligeret. At aliud eſt in ſupernaturali neceſſitate animæ, cui nunquam, niſi rariſſimè contingit occurrere ſine virtuali, vel expreſſa dilectione charitatis ſupernaturalis.

¶Satis facit præcepto de diligendo proximum ex charitate, qui extra ſtatũ gratiæ illud implet, putans ſe veriſimiliter in eo ſtatu gratiæ eſſe. Defendique poteſt nunquam obligari quempiam ad adimplendum hoc præceptum de dilectione ꝓximi in ſtatu gratiæ, ex ſpeciali

amore charitatis:niſi cum neceſſitas adminiſtrandi Sacramentum extrema neceſſitate laboranti, vel alia ſimilis cauſa ad id obligat, & qui quotidiana ſunt iſta: ideo memoriæ ſunt commendanda.

1 ¶Regula generalis, quam à nemine alio uiſſe traditam ait Nauarr.eſt,ſcilicet, quod peccat nouo peccato, toties quoties,quis videt proximum conſtitutum in periculo patiendi aliquod notabile damnum,à quo non poteſt, vel creditur non poſſe liberari, niſi per ſe illi ſubueniat,modo id præſtare poſſit abſq; damno, quod vir prudens iudicaret ad excuſandum à ſubueniendo ſufficere.

¶Vnde falſum eſſe,& contra Sanctum Thomam exiſtimo eſſe apertè,aſſertu m Soti de iuſtitia,& iure, vbi aſſerit duo, primum,quòd perdere gratiam,aut minimam partem illius pro vita ſpirituali proximi, aut pro vita ſpirituali mundi non ſit licitum,in quo ei conſentio:tum, quia hoc ſine peccato fieri nequit, vt qs amittat gratiam,tum, quia quoad bona animæ,ſcilicet,gratiam,& virtutes infuſas non eſt pars reipublicæ, ideo ſecundum Caieta. & Sotum pro republicæ, non licet exponere illa.

¶Tandem,quod poſtremo addit Soto dicens,quod licet ſupradicta expoſitio, ſeu amiſſio gratiæ ſit illicita,licitum eſt tamen eandem gratiam exponere periculo amittendi illam pro ſalute ſpiritualis proximi, vt ſi quis certus eſſet de conuertenda muliere proſtitura, ſi accederet ad perſuadendum illi viam ſalutis, poteſt,inquit, accedere etiam ſi ex tali acceſſu immineat ſibi probabile periculum peccandi cum illa:hoc inquam falſum eſt,& contra Sanctum Thomam,* quod homo contemnat bona temporalia propter bona ſpiritualia laudabile eſt,ſed quòd aliquis periculis ſpiritualibus ſe exponat,eſt valde vituperandum. Quare quando Moyſes fertur dixiſſe,dele me de libro vitæ,aut ex perturbatione animi, ſine plena aduertentia mentis id dixit,aut certè,quia certus erat,quod non eſſet,ideo delendus dixit. At neque Paulus optauit anathema eſſe à Chriſto pro fratribus,niſi ad tempus,& hoc non quantum ad carentiam gratiæ, ſed tantum quoad præſentiam perſonalem, ſi opus eſſet ſaluti animæ fratrum.

* Thom.in quolib.3.arti.9.in ſolu. ad.3 c.

¶Porrò ſecundum D.Thom.ordo charitatis exigit, vt primò Deus ametur,& ſe homo magis amet quo ad animam, quam proximum, Et tertiò, quòd magis amet,quis proximum, quoad animā proximi,quam corpus propriū,& quòd magis diligendus eſt pater, vt potè,qui principium eſt actiuum, & formatiuum in noſtra generatione, quam mater cęteris paribus quæ ſolum principium eſt paſſiuum, quia ſubminiſtrauit noſtri corporis materiam,ſicut etiam ex parte obiecti magis diligendus eſt pater, quam filius,quia potiora bona puta honorem,& reuerentiam, magis tenemur exhibere patribus, qui ſunt quædā principia noſtri, licet ex parte ſubiecti ex maiori intenſione amoris,* magis diligantur filij,quam parentes.

* Rationē adferi Ariſtoteles quare magis amētur filij, quā parētes nimirū, qa ſunt aliqd de ſubſtātia patris.

¶Parique ratione magis tenetur homo diligere parentem,quam vxorem ex parte obiecti,etenim parētes,(quia ſunt principia vitæ noſtræ,) quoad maius bonum tenemur eos diligere, quam vxores:licet ex parte ſubiecti, quia vxor ſit vna caro cum viro, magis poſſit diligi à viro, quam pater, ideſt, intenſius poteſt,quis vxorem amare, quam patrem proprium.

¶Atque inter patris amorem,& matris, & patris, & filij, & vxoris, & patris,quia in ordine eos magis,vel minus amandi paruus eſt exceſſus,nō eſſet mortale ſecundum Fratrem Petrum de Soto maiore ſiquis in extrema neceſſitate his conſtitutis non poſſet omnibus ſubuenire,ſi potius ſubueniret matri,quam patri,aut vxori,quam patri,aut magis filio ſuo,quam ſuo patri.

¶Similiter beneficiator noſter quo ad maius bonum, eſt à nobis diligendus, quam per nos beneficijs affectus, licet à nobis beneficijs affectus, tanquam factura noſtra magis à nobis poſſit diligi,quo ad intenſionem amoris, quam benefactor noſtri cæteris paribus. Liber hic interſerere placita curioſa Iuniorum Thomiſtarum,nam primo in hac materia ordinis charitatis aſſerunt, quòd quia charitas circa beatitudinem eſt communis, ideo magis tenetur aliquis religioſus orare

orare pro ſaluatione patris ſui,quã prælati dummodo non deficiat in exercitijs ſui ſtatus ſpiritualibus, & ſpecialibus erga fratres,& patres ſpirituales. Secundò aiunt,quòd potius tenetur, quis defendere à morte boni communis conſeruatorem,quam patrem. Tertiò,quòd vtilis Reipublicę non licite ab alio ſurripit panem,cum ſunt ambo in extrema neceſſitate,niſi rex præcipiat,vt det alius,ſicut neque hac ratione occidere Innocentem licet.

¶Hæc libuit hic adnotaſſe,quia curioſa ſunt,& non offendẽt memoriam, quia valdè ſunt compendioſa, & ad ordinem ſuccinctum redacta.

¶Libuitque hic etiam poſtremò aduertiſſe,quòd licet nos teneamur magis diligere, quam proximum in ſpiritualibus bonis, ſed non in bonis temporalibus, quare vitam noſtram temporalem pro vita etiam temporali proximi licitè poſſumus exponere: quia licet in hoc caſu licitè magis videamur diligere proximum in corporalibus: magis tamen nos diligimus in ſpiritualibus:dum pro amore Dei, qui hæc eſt præmiaturis, obſequium,& iacturam noſtræ vitæ, pro vita corporali proximi exponere dignamur,quod tamen intelligimus, dum nos non ſimus valdè neceſſarij reipublicę,& ille proximus non ita: quia tunc pro bono reipublicę ſi ſit neceſſe cura nobis habenda eſt noſtræ vitæ,alias maiorẽ charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam, ideſt, vitam ponat pro amicis ſuis.

¶Hinc intulit Sotus,quòd poteſt quis abſtinere à pane in extrema neceſſitate, vt eo ſubueniat proximo, eadem extrema neceſſitate famis laboranti, panem illi cedendo, licet ipſe dans periturus ſit fame. Non tamen ſecundum eundem Sotum contra Victoriam * licet in naufragio conſtituto, tabulam, quam iam aſcẽdit,& in qua poteſt euadere,eam cedere alteri in naufragio eodem periclitanti, vt euadat, quando ambo non poſſunt in ea euadere è naufragio: quia non poteſt alteri tabulam huiuſmodi cedere, niſi proijciendo ſe in mare,at proijcere ſe in mare eſt poſitiue ad ſuam mortem operari,quod nullatenus licet.

* Victoria relectione de homicidio.

¶Si tamen antea debitor, vel vſurpator alieni aliquis, videat ſe poſtea & ſuũ creditorem in extrema neceſſitate conſtitutos,ſi vnus eorum periclitaturus ſit ſi ex bonis diebitis illis nõ ſubueniatur, poteſt potius ſubuenire ſibi,aut ſuæ vxori,aut patri,aut filijs ſuis extremè laborantibus, quia pro ſua perſona reputantur,quam ſuo creditori,etiam iacturam vitæ paſſuro, quando omnibus nequit proſpicere. Secus eſt ſi pro illo tunc, ſe, & ſuis prædictis parentibus,filijs, vxore in extremis laborãtibus ſimul cum hęc bona poſſidente, hæc bona ab eo vi tolleret,vt ſibi ſuiſque prædictis ſubueniret,quia tunc cum periculo vitę,& ſuorum, teneretur ſuo domino illa bona reſtituere,quia in eadem extrema neceſſitate,melior eſt conditio domini, & poſſeſſoris,pro tunc, quam vi ab illo rapientis talia bona.

CAPVT LIIII.

De eadem pietate.

Famuli contra hæros, & vxor contra maritum,& filij contra parentes, & è conuerſo peccando, peccant contra hoc præceptum de honorando parentes.

¶Circunſtantia neceſſario confitenteſt graue odium erga parentes,vel damnum illis illatum à filijs. Quare etiam ſecundum Sotum circunſtantia peccati carnalis commiſſi cum matre explicanda eſt à filio,etiam cum iactura aliquali extimationis, quã patietur mater apud confeſſorem, quando non occurrit alius confeſſor, niſi cognoſcens matrem. Circunſtantia quoque ſecundum Cordubam de iniuria graui, vel infamia illata prælato ſimiliter etiam in confeſſione explicanda eſt etiam cum prædicta iactura, quando aliter fieri non poteſt, vbi talis infamia de prælato,vel parente fuit vera de peccato infami ſecreto.

¶At verò idem ait Corduba * ſi filius

* Cordub. de caſibus conſc.q.14.

lius,vel famulus à Patre, vel hero furatur aliquid notabile, vel murmurat de eis notabiliter infamando peccat,& qui licet non odiat parentes,toruo illos ſemper intuetur aſpectu, & ita eis aſpere loquitur,ac ſi eos odio haberet, & ſecundum Armillam, quando in nullo curat eis placere,vel conſolari,alias deſconſolatos etiam abſentes, vel præſentes verbo,vel literis,vel aliter: cum facile poſſit eis in hoc præſertim morem gerere.

¶Peccant mortaliter filij non obediēdo parentibus in re graui,circa gubernationem domus,vel rei familiaris,niſi faciant ex incogitantia,vel ex inaduertentia, abſque contemptu, aut obſtinatione.Sed in alijs non peccant ita mortaliter ſecundum Sylueſt. ſimiliter peccant ſi tales filij non obediant parētibus quoad bonos mores: ſed potius malam ſocietatem,meretrices, ludoſque ſequuntur contra præceptum patris.Idem ſi filij parentes leuiter etiam percutiant,vel contumelijs eos afficiant, vt meritò ad iracundiam notabilem eos prouocent, vel ſi maledicant parentibus ex animo: peccant mortaliter, ſicut qui eos accuſant criminis,niſi ſit hæreſis, aut proditionis quando non eſt certiſſimus filius, quod talem patrem de his criminibus hæreſis, aut proditionis, ſecreto emendauit vt alibi docet Nauarrus,peccat quoque mortaliter filius ille: qui ita proprios cōtemnit parentes: vt loco contumeliæ extimet pro filio illorum haberi. Secus ſi ſine contemptu faceret ad fugiendum ſuum incommodum, vel parentum maximè parentibus tacite conſentientibus. *

* Nauarr. hanc ſolam diſtinctè,& diſerte tract.al.c.14.n. 2. & 13.

¶Peccat filius non ſubueniens patribus ſuis in neceſſitate magna,ſi id commode facere poteſt: etſi poſſit ſibi pater ſubuenire arte, ſi illa ars ſuo ſtatui eſt indecens. Quia etiam in hoc caſu pater filio ſubuenire teneretur.

¶Peccatque filius, ſi relictis parentibus ſuis conſtitutis in extrema neceſſitate,ingrediatur religionem: vel etiam ſi iam ſit profeſſus: ſi non egrediatur ad ſubueniendum illis in hac extrema neceſſitate laborantibus,quando aliter intra ſuam religionem manens,illis ſubuenire non poſſet,ſi egrediēdo poſſet. Imò peccaret ſi ingrederetur religionē,quando parentum grauis licet non extrema neceſſitas filium obligaret, & non alios, ad parentibus ſubueniendum,niſi ſecundum D.Tho.in quolib.alias ſalus animæ filij, periclitaretur ſi remaneret in ſæculo.

¶Sed in hoc caſu grauis neceſſitatis, iam profeſſus ſalua obedientia, & ſtatu religionis, debet eis pro viribus ſubuenire,ſecundum Caieta. ſic conciliantem duas opiniones,ſcilicet, Sancti Thomæ, & Nicolai de Lira Matth. 15. Sed nota valde cum Nauarro,quòd ſi talis neceſſitas grauis patris præceſſit ingreſſum religionis,& non egrediendo nō poſſet patri ſubuenire, ſed egrediendo poſſet, tenetur egredi,quia iſtud debitum præceſſit contra Caietanum hoc non tangentem,ita Frater Antonius Cordubenſis, & Frater Ioſephus in hoc fere conueniunt,& parum differunt, niſi quod iſte Frater Ioſephus contra Cordubam affirmat, quod iſte filius propter extremam neceſſitatem patris: cum iam eſt profeſſus non de obligatur à voto paupertatis ſed ab obedientia tantum pro tunc tempotis, quando aliter ſubuenire nequit. Additque ibi, quòd pro ſubueniēdo graui neceſſitate patris, poteſt recedere filius iam profeſſus à religione,eſt probabilis opinio, ſed tamen hoc eſſe videtur contra Sanctum Thomam dicentem,q́d ſaluo ſtatu religionis,& obedientia tenetur in hoc caſu patri ſubuenire,licet fortè poſſit limitari,quod opinio Fratris Ioſephi dicatur eſſe probabilis eo ſolo, caſu,quo ait Nauarrus,quando iſtud ſ.debitum præceſſit ingreſſum, quia neceſſitas grauis patris præceſſerat.

¶Corduba tamen * ſatis probabiliter ait,quod ſi in iſto caſu grauis neceſſitatis patris,prælatus licentiā negat filio iā religioſo humiliter petenti eā, non obſtante,ꝗ ſub precepto,vel ſub ſententia excōmunicationis patri ſubuenire prohibeatur,& poteſt vijs non prohibitis ꝑ ſuam regulam,ſtatum,& profeſſionem, ſecretò ſine ſcandalo patri ſubuenire, ſicut de licētia ꝑlati poſſet facere,dū nō faciat cōtra regulā,& ꝓfeſſionē.Vnde frater minor ad hūc finē nō poterit recipere pecu-

* Cordub. in tractatu. de caſibus conſcienꝰ q 1.41.

pecunias, neque exire à monaſterio contra voluntatem prælati, quia cederet in ſcandalum, neque hæc limitatio eſt contra D.Thomam. Imò videtur ad mentem eius. Quia ſecundum D.Thom. non tenetur ſubditus obedire prælato in mandato iniuſto, quale eſt præcipere ne ſubueniat religioſus patri ſuo in graui neceſſitate ſalua regula, & ſtatu regulari, & obedientia regulæ.

¶Peccat filius, ſi cõtra præceptum patris ſe minimè dignam vxorem accipit, aut ſi non accipit, quam præcipit pater, quando talem ſe accipere neceſſarium eſt, ad inimicitias periculoſiſſimas ſopiendas.

* Cordub. in additionib. ad tractatum de caſibus.
Eccle 7.
1. ad Cor.

¶Aduerte, quòd ad hæc * ait filij, vel filiæ nondum attingẽtes. 25. annum, peccant regulariter mortaliter, ſi contra voluntatem parentum nubant. Quia hoc pertinet ad bonam gubernationem domus, & quia incumbit parenti locare filias iuxta illud * da filiam tuam prudenti, & qui filiã locat, bene facit. Secus eſt, quando eſt cauſa nubendi, quia tranſit tempus, nec patres curant de matrimonio filiarum, vel quia fauent aliis filijs, vel ex cupiditate nolunt eas locare, quibus, ipſæ volunt, & eas decet, vel quando eas cogunt nubere cum eis, quos odiunt, vel ſi eis non expedit, nec ſuæ cõſcientiæ; aut quieti cõgruit: quia eſt deformis maritus, vel impetuoſus, vel infirmus, vel claudus.

¶Secundùm opinionem communem, quam ſequitur Felinus, & Decius, filia non poteſt exhæredari, etiam ſi indignũ accipiat coniugem contra voluntatem patris, & multo minus ſi acceperit dignum.

* Cordub. in additionib. q. 171.

¶Sed aduertito Corduba, quid * hic adnotauerit, ſcilicet, quòd hanc opinionem communem Felini, & Decij tenet Couarrubias, & Nauarrus, & Corduba ibi contra Sotum, adducentem pro ſe legem Hiſpaniæ. Et tandem Corduba concludit, cum Albornocio, * quòd lege Hiſpaniæ poſt Concilium Tridẽtinum hoc prohibente non valet. Quia loquitur, quando contrahunt filij, vel filiæ matrimonium clandeſtinum ſine conſenſu patris, & iam poſt Concilium Tridentinũ nullum eſt tale matrimonium clandeſtinum, quia iam non fit ſine curato, & teſtibus. Et hanc antea tenuerãt antiqui cum modernis Victoria, Sylueſter, & vera, ſcilicet, quod non poterat pater filiã clam nubentem exhæredare, & hoc certius tenetur ait Corduba poſt Concil. Tridentinum; licet antea eſſet res in dubio, & in opinione. Ideo cum communi teneo maximè poſt Concil Tridẽt. quòd ideo filia nequeat exhæredari, tenetur-que filia ſtare pactis patris de ſuo matrimonio paciſcentis, niſi ſubſit cauſa rationabilis recuſandi, ſed in nullo caſu cogi poteſt.

* Albornocius in arte de contractibus lib 4 tit. 8. fol. 16.

¶Secundum D.Thom. * excuſatur filius ſi aliquantulum prolatet impletionem legatorum piorum defuncti parentis pro eius anima, quando ideo impletionem huiuſmodi prorogauit tempore exiguo ea intentione, vt bona defuncti, melius venderentur ad copioſiores eleemoſynas erogandas, quamuis huiuſmodi intentio non ſufficeret ad rem diutius differendam.

*Th. quodli. 6. art. 14.

¶Tenetur pater ſi non ſit excuſatus paupertate, vel alia rationabili cauſa prouidere filijs in neceſſitatibus ſpiritualibus, & temporalibus.

¶Filiumq; vſque ad triennium tenetur alere mater, & poſt triennium filium alere incumbit patri, niſi pater ſit pauper, vel niſi filio ſint bona, aut ars, aut officium decens, quo poſſit ſe alere, vel niſi adeo ſit ingratus, & criminoſus, vt ſecundum iura exhæredari mereatur.

¶Pater quoq; ſecundum Cordu. filiæ ſpuriæ, quam recognoſcere debet ſuam, tenetur de alimentis prouidere, atque etiam de dote (ceſſante inſtantia fiſci.) Hoc ipſum aſſerit hic Nauarrus, patrem etiam filias ſpurias, ad dotandũ teneri. *

* Panor. Decius, & Aaldenſis hanc tuentur ſalſam ex textu ſingulari c. cũ haberetur, de eo qui duxit.

¶Peccãt inſuper parẽtes, ſi filios poſt emiſſa vota continentiæ in ætate deliberandi, vi, vel dolo reuocant ab impletione eorum, vel conſulunt, vel cogunt eos tunc ad coniugium eligẽdum. Quia & Concil. Trident. * excommunicat cuiuſcunque conditionis perſonas, qui cogunt quamcunque mulierem inuitam, niſi in caſibus iure permiſſis ad ingreſſum monaſterij, vel ſuſceptionem habituſcunque religionis, vel ad profeſſionem. Et qui ſcientes ad hoc, conſilium,

* Concil. Tridẽ. ſeſſ. 25. c. 1.

filium, vel auxilium dederint, vel his actibus præſentiam, vel authoritatem, vel conſenſum interpoſuerint. Similiter excómunicat eos, qui ſine iuſta cauſa ſanctarum virginum, vel aliarum mulierum, voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi quoq; quoquomodo impedierint non reſeruatur iſta excommunicatio.

¶Peccant parentes, ſi permittant, inter filiam deſponſatam de futuro tantũ, & inter eius ſpõſum tactus impudicos, ſed bene poſſunt permittere inter eos oſcula, & amplexus, quia ei licent etiã ſine delectationem capiendi ex eis. Licet hanc ſententiam, quæ eſt hic Nauarri, Caietani, refutet Pedraza in ſua ſumma tanquam nouum inuentum Caietani: ſed ego eam non auſim ſic damnare. Sed aduertant parentes, quòd quia in ſecretis ſolent tales ſponſi vti talibus tactibus impudicis, abſq; arbitris, ideo nõ debent eis permittere, vt ſoli ſecreto cõuerſentur.

¶Peccat mortaliter, ſi atrociter percutiat vir aut verberet vxorẽ, quia nec ſic ſeruum cædere debet * peccat inſuper dicendo vxori, verbum aptũ ad infamandam, ſi ſequatur infamia, aut periculum probabile eius, licet ſine animo infamandi, vel iniuriandi ei dixerit. Sicut pari ratione peccat vxor, quæ marito notabiliter inobedientem ſe exhibet in pertinentibus ad bonos mores, & regimen domus, & familiæ.

* ff. de his q ſunt ſui, vel alieni iuris.

¶Vxor inſuper tenetur ſequi virum migrantem alio, niſi præceſſerit oppoſitum pactum inter eos, quo pacto ſtante non tenetur eum ſequi: niſi ſucceſſerit iuſta neceſſitas morbi, vel inimicitiæ capitalis: ſed maritum vagabundum, ex honeſta cauſa, non tenetur ſequi, ſi tempore matrimonij nõ ſolebat vagari, vel ſi talem morem vagãdi ipſa ignorabat. At maritum vagãtem ex inhoneſta cauſa, vel cum periculo mortis, & animæ ſequi non tenetur.

¶Poſtremò peccat vxor ſciens, aut ſcire debens, quod litigijs: aut iracundia ſua prouocat maritum ad blaſphemiã, niſi ſeipſum reprimat, & quæ etiam ex contemptu mariti, non præſtat ei debitam ſubiectionem in iuſto præcepto, quale eſt, vt ſuperflua, & vana, moresq; incompoſitos exuat, dixi ſi contemnit, quia ſine contemptu non ſemper præceptum mariti obligat ad mortale, licet, aliquando ſic.

CAPVT LV.

De obligatione dominorum erga ſeruos.

AD hæc peccat dominus, vel herus, & quidem mortaliter. Quia ſecundũ D. Paulum infidelis eſt, & infideli deterior, ſi notabiliter ſit negligens circa famulorum, ſeruorumq; conſcientiam, vt putane aſſueſcat iurare: vt Chriſtianè viuat, Dei præcepta cuſtodiant, confiteantur, & communicent, miſſam audiant, vel ſi eis notabiliter negligant procurare confirmationem, extremam vnctionem.

¶Sed an teneatur herus ablegare famulos malè viuentes dubitatur. At reſpondetur, tenetur quidem expellere, niſi credat à domo expulſos deteriores futuros, quia tunc ſatis eſt ſi vt melius poterit ſaluti animæ eorum prouideat.

¶Sed quia Nauarrus non tantopere hic ſe explicat vide Sotum, * qui ſecundum Auguſt. tenetur, inquit, Epiſcopus, qui parens ſpiritualis eſt corrigere plebem. Nam Sotus * aſſerit prælatus: qui poſſet plebem ſuam à leuibus iuramentis purgare: aut ab alijs conſuetudinibus peccandi venialiter, teneretur, id facere ſub reatu mortali. Quia iſta etiam venialia quando ſunt frequentia in republica, & et notabile damnum non inducant in ſingulos, tamen magni momenti eſt illa extirpare, quia notabile damnum publicum in communi inferunt, quod prælatus ex officio ſub mortali tenetur vitare, quod ſi verum eſt heu, quis principatum, & prælaturã deſiderat, niſi qui vt ait Diuus Chryſoſt. iudicium Dei non timet, tenetúrque Epiſcopus non ſolum ſermonibus generalibus, ſed etiã exhortationibus particularibus plebem ſuam ſuper his exhortari, vt ait Sotus de iuſtitia, & iure.

* Sotus lib. 2. de correctione q 3. Concl 4.

* Sotus eodem mẽb. 2. q 2. Conclul 3.

¶Addit-

* Sotus cõclu(.3. q.3. mēb.2. de detegendo ſecreto.

¶Additque Sotus, * quòd paterfamilias domum, maritus vxorem, prætor prouinciam, rex regnum corripere tenetur: & loquitur inquit Diuus Auguſtinus de correctione fraterna. Nam paterfamilias non poteſt corripere familiam, nec vxorem, nec filios correptione iudiciali, & coerciua, quia non poteſt infligere pœnas legis, quare non tenetur arcere ſeruum à concubina expellendo eum domo, niſi fortè propter ſcandalum, ita Sotus ibi. Quod videtur contra Nauarrum. Cuius dictum, quia largius loquitur ego limitarem primò, quòd iſtud dictum Soti habet verum, dummodo concubinam ſerui in domo ſua non retineat hoc fine, ne ſeruus fugiat, quia hoc nullatenus licet, & dum vt ipſe ait non ſequatur ſcandalum ex tali permiſſione qua extra ſinit ſeruum ſuum concubinam habere. Sed dum cauſa alias vitandi grauis damni, ne defraudetur ſuo ſeruo, aut ne deterior fiat fugiendo, concubinam extra eum habere ſinit, quia commodè id vitare nequit, non peccat herus mortaliter.

¶Etiam hic Sotus ait, non peccare quoque patremfamilias, ſi non compellat familiam ad ieiunia eccleſiæ. Quia tantum tenetur eam fraternaliter corripere, maiori tamen diligentia, quam extraneos. Quam ſententiam Soti ego quoque cum Victoria limito eſſe veram quando alias filij, & ſerui etiam potentes ieiunare, & ſi id prohibeat paterfamilias, non ieiunabunt, ſed clanculum quærĭtabunt ientacula; & cœnam, vel ab extraneis hæc mendicabunt, conquerentes foris de patrisfamilias miſeria improperantes ei, quod enecat eos fame.

* Sotus de iuſtitia, & iure lib. 1. q. 6. art. 4. ad 2. arg.

* Victoria in Relect. de poteſtate ciuili cir ca finem.

¶Accedit ad hoc, quòd ſecundum Sotum * paterfamilias poteſt obligare liberos, imò, & vxorem ad mortale in rebus eximij ponderis, an verò famulos reliquamque familiam, ſic per ſuum præceptum poſſit paterfamilias ad mortale obligare, non facilè crediderim poſſe, ait Sotus. Cui ego accedo, nam, & Victoria * non meminit aliquid de hac obligatione, an poſſit obligare famulos ad mortale: cum teneat cum Soto, quod poſſit obligare filios, & vxorem ad mortale.

¶Sed adhibet Victoria contemperamentum, ſcilicet, quòd tales patresfamilias non ſemper volunt exigere meritũ obedientiæ, hoc eſt vt debitum obedientiæ id non præcipiunt. Sicut neque ſemper exigentes debitum ab vxoribus, non id petunt, vt debitum iuſtitiæ volentes obligare vxores ad id ſub mortali, ſed ita præcipiendo, vel exigendo ſuam volunt ſignificare voluntatem. Quando vero vxorem non reddere debitum viro poſcenti ſit peccatum mortale poſtea ſuo loco ſumus dicturi, ne reuertamus materias.

¶Etiam diſcholis ſuperioribus debitus honos eſt impendendus, eſtque illis debitus debito non ſolum morali, ſed debito legali illis debetur impenſo honoris à ſubditis ſecundum Diuum Thom. quare ad impendendum illis debitum honorem, ſubditi poſſunt compelli. Quia, & ſi prælati vitioſi publicè careant fama, ſed non ideo denegandus eſt illis honos, & reuerentia, contra Lutheranos. Quia aliud eſt honor, & aliud eſt fama. Nam famam habere non poteſt, niſi qui ſit virtuoſus, ſeu potius ſtudioſus. At honor licet debeatur virtuti: ſed quia teſtimonium excellentiæ eſt exhibendus, eſt etiam præpoſitis diſcholis, vt ait Paulus. Quia in excellentiori quodam loco, & eminentiori poteſtate ſunt conſtituti. Quam quia non amittunt ipſo facto propter peccatum, niſi coniuncti tali poteſtate expellentur, Hic regulatiter illis debetur honos, & reuerentia. Quæ quidem reuerentia, in hoc differt ab honore, ſcilicet, quod reuerentia ſolum exhibemus maioribus. Non enim rex reueretur ſe inferiores, ſed bene dicitur eos honorare, quia honos etiam inferioribus a ſuperioribus, poteſt exhiberi. *

* Frequenter hæc recolenda veniunt vtpote curioſa, & ex doctrina D. Th 22. excerpta.

¶Et peccat mortaliter ſecundum Nauarrum, qui non obedit ſuis ſuperioribus, vt non obediat. Quodlibet limitate cum Caietano, ſcilicet, quòd intelligatur, quod peccat mortaliter, qui non obedit, vt non obediat ſuperiori, quando vt non obediat generaliter, vel in re graui facit, ſed tamen

nuantes per hoc, q̃ ſi eas non ſpecialiter vouiſſent, quaſi nimis difficiles, eas recuſare potuiſſent.

¶Iam iſtinc patere incipit quid ſit, q̃ veriſimilius ad illam quæſtionem reſpõderi poſſit, de qua ſui rogatus à doctiſſimo valdeque ſtudioſiſſimo Domino, patreque mihi colendiſſimo fratre Didaco de Cheues, nunc confeſſore regio, vtrum præcepto prouincialis, aut generaliſſimi Magiſtri, poſſit religioſus eis ſubditus aſtringi inuitus, ad ſuſcipiendum, acceptandumq́; Epiſcopatum. Ad quam negatiuè reſpoaderi, poſtquã omnes rationes in pro & contra ſum rimatus: quas cauſa breuitatis omittoplacuit quę magis hæc mea negatiua ſententia prædicto tam egregio patri ſcilicet, q̃ talis religioſus, ad acceptandum Epiſcopatum à nullo inferiore prælato, præter quam à Papa, cui ſecundum Syluestrum incumbit cura vniuerſalis boni communis poſſit compelli, nam alias D. Bernar. Axioma commune iam eſt, quo d votũ meum non adaugeat prælatus ſicut valdè adaugeatur cum per acceptationem Epiſcopatus, ad altioris perfectionis obligationem, & extra ordinem religioſus inuitus trahitur.

Quæſt 3. ¶At quia hæc quæſtio ſicut catena catenam alteram annectit de qua ab aliquibus religioſis ſcrupulizãtibus aliquoties ſum rogitatus ſcilicet ad hunc modum viuendi inter Indos, vbi religioſi funguntur officio Curatorum poſſint religioſi præcepto ſuperiorũ inuiti aſtringi ad hoc munus ſuſcipiendum. Oportet hic eam aliquantiſper, controuertamus: quia ſcrupulizantes inquiunt modus hic viuendi inter indos longè diſſonus eſt à noſtra profeſſione, imò à noſtra ſacra conſtitutione abhorret, quia beneficia curata annecti monaſteriis prohibet, & curatus officium ſuſcipere interdicit, ſed dico in hac quæſtione non expedit ſapere pluſquam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.

¶Quia primo conſtat cum ex breui conceſſo a Pio V. intercedente rege Philippo religioſis concedatur, poſſe fungi officio curatus inter Indos, nihil peccare huiuſmodi religioſus in ſuam conſtitutionem. Quia eſto id contra conſtitutionem eſſet, in hoc per Papam diſpenſantur.

¶Quod autem ad id muneris ſuſcipiendũ poſſint præcepto aſtringi à ſuis prælatis ex eo fit probabile, q̃ iã eſt vſu receptũ, vt in actibus capitulorũ ſub pręcepto vicariis Indorũ ibi præfectis hæc acceptare officia iniungatur. Nec obſtat vt Nurtena, & alii bene ſentientes opinantur, q̃ religioſi ad hæc officia adminiſtrationis ſacramẽtorũ inter Indos obligatione ſtrictiori quã charitatis, nẽpè obligatione iuſtitiæ, tenetur, prout multis rationibus quas gratia breuitatis omittimus poſſemus hic probare. Quia etiam ad hæc munera de iuſtitia ſubeunda videtur prælati poſſint ſubditos obligare primò, quia ſibi de iuſtitia, & non ſolum ex charitate religioſi obedire tenẽtur. Secundò quia per hoc nõ ſubeunt niſi onera religioſa, & intra ordinẽ cõformia ſtatuto Dominicano, cuius ordo eſt inſtitutus pro vacando ſaluti animarum. Sicut enim prælatus Salmanticenſis, Pariſienſis, Bononienſis poteſt obligare magiſtros promotos, ad legendam Theologiam in vniuerſitatibus ſecularium vbi propter ſtipendia accipiẽda, Cathedratici hæc munera legendi tenentur præſtare ex iuſtitia, vt ſub tali obligatione iuſtitię officia Cathedrę acceptent. ¶Imò videtur etiam ſubditũ ad predicandum ſingulis annis in quadrageſima in inſignibus ciuitatibus pro pacto ſubuentionis, quam pauperi monaſterio, capitula ciuitatum obligant ſe perſoluere, poſſe prælatum ex iuſtitia obligare. Ita poſſunt prælati inter Indos ſubditos ad hęc munera ex iuſtitia ſubeunda deſtinare: ſicut de facto de iuſtitia ea ſubeuntem cum ſtipendum accipiunt pro hoc anticipatum, quo clerici contentarentur ſi vellemus eis cedere Indorum curam. Et quia curã hanc præoccupantes Indorum, in cauſa ſumus, q̃ miniſtri ſacerdotes laici, qui erant præficiendi inter Indos: vt miniſtri ex iuſtitia, non præficiantur.

¶Igitur tandem concludamus hoc officio inter Indos exercito à religioſis, ſi eo modo quo debet, fiat, nihil eſt laborioſius, nihil pericuſolius, vel difficilius: ſed etiam nihil fœlicius, & beatus, ſi diligentia.

ligentia charitateq; Chriſto Domino, & animabus per ipſum redemptis debita,& ſingulari exemplo vitæ, ſine nota auaritiæ,impatientiæ, vel inhoneſtatis ſit inter Indos.

¶ Firmius vnuſquiſque ſuam animã amare debet: quam quamlibet aliã creaturam,ſed non eſt neceſſe feruẽtius, aut intenſius eam amet. Patet primũ ex ore Domini dicentis,quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur: aut quam commutationem dabit quis pro anima ſua. Vnde ſecundum Sotum magis debet dolere quis appreciatiuè de peccato mortali à ſe perpetrato,quia animę ſuę perditionem inducit, quam de morte ſua,vel ſibi chariſſimorum, licet hæc tẽporalia infortunia intenſius poſſit perſentire. Imò ſecũdum Magiſtrũ Ybañez licet dilectio proximi ſit in præcepto obligante aliquando,tamẽ poteſt quis ſaluari etiam ſi nõ dilexerit proximum in vitam æternam,diſtinctè ſcilicet, quando in uita illi non occurrit caſus neceſſitatis diſtinctè ad id obligans. ¶ Adijcit tamen Ybañez,ꝙ poteſt quis pati detrimentum in profectu ſpirituali pro commodo etiam temporali proximi, quod intelligendum nõ eſt quaſi liceat in hoc caſu perdere gratiam aut pati minimã iacturam illius etiam pro vita mũdi: nã ita ſenſit Sotus hoc non licere.

¶ Inſuper ſecundum Ybañez prælati in ordine prædicatorum,quia inſtitutus eſt ad ſalutem animarũ tenentur ex præcepto exercere religioſos i doctrina prædicationis,& conſiliorum ſpiritualium.

¶ At quia amor eſt proximi animę debitus, ſententia excommunicationis à prælato,à ſubdito,contra ſubditum non eo animo eſt obtinenda, vt anima proximi pereat,ſed vt à peccato liberetur ſatisfaciendo. Quinimmo nec ater cenſendus eſt vxorem, vel filios ſibi chariſſimos ſententia excommunicationis, ſuper furtis velle feriri, niſi id in literis talibus impetratis,exprimatur,vel tam notabilis ſit quantitas furti commiſſi ab vxore,& filiis, ꝙ velle eos etiam excommunicatione comprehendi tali, ſit præſumendum, ita Sotus.

¶ At verò rancorem, & odium malũ quilibet offenſurus tenetur dimittere,et ſi offendens renuerit petere veniã. Sed rancorem bonum impropriè ſic dictum ideſt appetitum punitionis per iudicem non tenetur dimittere. Imò aliquandò tenetur concipere illum, & conſeruare, & oſtendere:quando ſcilicet ad ſalutem offenſoris ſpiritualem, vel ad Dei obſequium vel ad reipublicæ commune bonum: id viderit eſſe neceſſarium.

¶ Offenſus item ſatis eſt ſi offenſorem alloquatur, vel ei ſigna amoris oſtendat tempore neceſſitatis, & vt ad hoc ſit in animo ſuo paratus ſecundum D.Thom. maximè quando offenſor ſatisfacere renuit ſufficienter,imò nec tunc (ſi ſatisfaciat)tenetur eam admittere in ſuam cõuerſationem ſpecialem. At quia Nauarrus breuius quàm oportuit ſe expediuit in materia hac tam quotidiana ſcituq; per quam neceſſaria: id ex aliis locis doctorum ſupplebo Primò animaduerteris lector ꝙ mortaliter loquendo, vix ſinè peccato fieri poteſt,ꝙ quis excludat inimicum à bonis communibus, & beneficijs, quia moraliter loquendo iſta exclũſio fieri nequit ſine odio.

¶ Et quamuis ego non tenear conuenire inimicum meum ad loquẽdum ſuppoſito, ꝙ ego illum non offenderim per iniuriam,tamen ſi ſcandalum increſcat, apud eos, qui norunt hanc inimicitiam quia putarent adhuc inter nos geri odiũ & diſſidium.Quia nõ eum alloquor,aut conuenio,teneor illum conuenire ad loquendũ, quia de iure naturali tenemur vitare ſcandalum,ſecundum fratrem Petrum de Soto maior. Hanc ſententiam confirmat frater Antonius Cordubenſis * ꝙ poteſt offenſus loquelam negare offenſori ſine peccato mortali,niſi offenſor offenderit licitè, iuſteq; nempè ſuã cauſam inſtam proſequendo, vel niſi offenſor modo ſuæ perſonæ debitò illi peteret veniam, vel niſi ex tali negatione loquelæ puſillorum ſequatur ſcandalũ circa communicantem negantem loquelã, & circa confeſſorem id permittẽtẽ: quia in his caſibus negare loquelam ſignaq; amicitiæ communia,& ſalutationes, ſcãdalum generat præſertim quando iſta ſigna vniuerſalia amicitiæ in conſpectu multorum negantur, quia hoc dum videat *Cordub. in q.14.

dent ſcandalizantur, putantes veteres inimicitias nondum abiiſſe.

¶Cæterum ſi iſta ſigna vniuerſalia amicitiæ nempè loquela, ſalutatio, ſecreto bis, aut ſemel negentur inter eos qui inimici fuerunt non erit mortale. Secus quando regulariter, & frequenter ſic inter eos fieret.

¶Inſuper quando inimicus, petit veniam, qui læſus eſt oſtendere debet inimico ſigna tam vniuerſalia, quàm particularia dilectionis, quatenus opus eſt, vt præſentes intelligant verè offenſam fuiſſe remiſſam, iuxta illud Matthæi 12. ſic faciet vobis pater cœleſtis: ſi non remiſeritis fratribus de cordibus ueſtris, & quamuis hoc ita ſit ſecundum fratrem Petrum de Soto maiore, tamen Corduba loco ſupra allegato addit, ꝙ ſi ex loquela cum offenſore offenſus in foro exteriori perdit ius ſuum ad agẽdum pro iniuria ſibi illata, licitè differt loquelam & negat ſalutationem. Nam etiam ſecũdum Couarruuiam quando remiſſio offenſæ generaliter fit, valet etiam quo ad forum contentioſum, & non aliter.

¶Sed hæc ſupradicta exceptionem habent etiam in patre offenſo. Satis enim eſt tunc cum filius petierit veniam ſi pater dixerit obſecrantibus pro eo ego remitto ei. Nec oportet eum ſigna amoris oſtendere filio, quia habet pater ius puniendi filium huiuſmodi per negationé loquelę iuxta exemplum Dauidis, qui remittens iniuriam Abſaloni adiecit, veruntamen faciem meam non videat. Idé dicendum eſt ſi vxor graue peccatũ cõmiſerit aduerſum maritũ, vel frater minor, aduerſus maiorẽ fratrem maleficiũ patrauerit, dum faciãt ſecluſo odio.

¶Quam ſententiam adhuc ſatis bene limitat Corduba, vt intelligatur dum pater remittens negãs tamen loquelam filio cauſa correctionis, eam non deneget ad multos annos, vel ad ſemper exceptis caſibus legis, ſed poſt tempus in morte, in nuptiis, in infortuniis eorum: ſi pater tales filios, vel filias, à quibus eſt offenſus non viſitat: certè præſtabit magnum ſcandalum, quod vitare tenetur.

*Met. inſtr. confeſſ. f. 67. c. 13. ¶Et hac limitatione Cordubæ limitanda venit illa generalis aſſertio, qua Metina * ait, ꝙ neceſſaria eſt reconciliatio exterior inter coniunctas perſonas, ſicuti inter virum, & vxorem, inter patres, & filios, & inter fratres, maiores, & minores, & inter ſuperiores, & inferiores vbi licet generaliter loquatur, tamẽ hæc eius dicta veniunt intelligẽda cum limitatione ſupradicta. Sed cordatè ibi addit Metina, ꝙ vbi inter aliquos, quia non reconciliantur ſperantur mortes, ſcandala, & diſſenſiones, neceſſaria eſt reconciliatio inter eos, vt hæc vitẽtur mala. Teneturq; ſine hoc hanc reconciliationem inter ſe procurare. Idem dicendum de vicinis, de beneficiatis vnius ecclesiæ, ſi ſic inter ſe diſſideant, ꝙ generetur ſcandalum in populo, tenentur redire ad gratiam, niſi talis gratia, id eſt loquela vertatur in occaſionem mali, vt ſic reconciliatus ſe intro gerat domum, ſub colore reconciliationis ineſcaturus vxorem, vel filiam eius qui eum admiſit ad gratiam, ita Met. ibi.

¶Quare non ab re eſt, ꝙ ſubnotat ét Cordub. ꝙ licet benignius, ſi petierit veniam inimicus, ſit tractandus, quam antea, vel ęque bene, ſicut antea, tamen ſi ex vehementi paſſione naturali vnius, vel vtriuſque immineat periculũ odii, vel vindictæ ex ſpeciali familiaritate, vel conuerſatione, vel loquela, non tenetur hoc imminente periculo alium conuenire, cum ſatius ſit dare locum iræ, & ſe retrahere. Alioqui in duob. his vltimis etiam caſibus exiſtimo aliquem obnoxium eſſe etiam præueniendo, ſuum inimicum conuenire, etiam ſi non ille conueniat ſcilicet, primò, quando inimicus illum ſine cauſa odit: creditq; probabiliter, ſi præconueniat, alloquaturq; illum dimittet odium, & alias non dimittet, iuxta illud verbum domini, eſto cõſentiens aduerſario tuo in via, & rurſus ſi peccauerit in te frater tuus, ꝙ limitandum cenſeo quando hoc ſine graui incommodo ſuo præſtare poſſet, alioquin iugum domini ſuaue eſt, & mãdata eius grauia non ſunt. Secundo quando videt ſeipſum aliqua amaritudine odii aduerſum alium incitatum, quam amaritudinem, & maleuolentiam putat ſe aliás nõ depoſiturum, niſi ſibi exoſum conuenerit, tenetur illum tunc conuenire iuxta illud Pauli ad Hebræos, contemplantes

ne qua

ne qua radix amaritudinis impediat, ecce quæ circa hoc dicenda habui. Item etiam, dum inimicus non reſalutari pro contemptu graui haberet.

¶Vxor & filius nondum emãcipatus, ſeruus, & religioſus etiam ſi velint non
* glo. in ca. paroch. de ſent. excõ. poſſunt condonare ſatisfactionem iniuriæ, ſibi illatæ * quoniam actio contra iniurantem tales ad prædictos ſuperiores prælatum, maritum, patrem, dominũ pertinet, ſi tamen pater iniuriam ignominiæ illatam ſibi remitteret: ſi talis iniuria redundat in filium, non obſtate tali remiſſione ad ſatisfactionem pro honore ſuo poteſt agere filius, quãdo filius honorabilis habetur in republica, & pater talem iniuriam remiſit, cum alias eſſet infamis, & vilis. Et tandem ſecundũ Ybañez Magiſt. Aliquando tenetur quis conuenire inimicum ſcilicet, quando tã facili medio iſe, vel in tali inimico odiũ vitare poteſt, & tenetur inimicum reſalutare ſi habeat pro contemptu, vel pro ſcandalo ſe non reſalutari cum præſalutauerit.

¶Conſcientia in particulari aliquid dictans, aut obſeruanda eſt, aut deponenda. Secus ſi in generali aliquid dictat cõtrarium illius, ꝙ in particulari rectum eſſe iudicat, quia tunc non erit mortale agere, contra id, quod conſcientia dictat in generali.

¶Adde, ꝙ cum duplex ſit conſcientiæ dubium practicum, & ſpeculatiuum, nõ licet agere contra dubium practicũ: ſed bene cõtra dubium ſpeculatiuum, cum eſt rationabilis cauſa deponendi illud,
Corduba. 2. q. & li. 2. q. 7. alias non. Quoniam ſecundum Cordubam dubitaus ſpeculatiue debet etiam practice dubitare, niſi iuſta cauſa excuſetur, ſed circa hoc Corduba aſſerit, ꝙ ſi quis valde dubitet, an id ꝙ præcipit ſuperior ſit mortale, ſi certus ſit, ꝙ non agendo, vel non obediendo illi non peccauit, tunc obediendo peccat mortaliter. Secus eſt, inquit, quando pro vtraq; parte dubitaret, an eſſet peccatum mortale tam omittere obedientiam, quam eam facere, ſed iſte loquitur; vt videtur contra D. Aug. c. quid culpatur, vbi D. Aug. ait, ꝙ in dubio belli iuſti, vel iniuſti, iuſſio principis paccare debet militum animos, iſte tamen Corduba loquitur caſu, vt videtur quo rationabiliter ſubditus non poteſt deponere dubium, aut quia læſa eſt conſcientia ſcrupulo, de facto illud dubium non deponit tunc bene ait, ꝙ in hoc caſu propoſito: agendo contra illud peccat mortaliter, ſed quando dubitat pro vtraque parte an ſit mortale agere, ꝙ prælatus præcipit an ſit etiam mortale illud omittere, cęteris paribus, ſtante vtrinq; ęquali probabilitate, vel dubitatione, & ſi ſimul ex vtraq; parte ſit ęqua, vel quaſi ęqua grauitas periculi, vel peccati in cuius alterum neceſſario eſt incidendum, tunc obedire tenetur prælato, concipiendo intra ſe, ꝙ ſic obediendo non peccat.

¶Secus eſt in iſto dubio vbi prælatus pergit inquirere contra ſubditum, an iuſte inquirat, quia ſi inquirit contra ſubditum alias non tanti nominis, nec de peccato adeo graui, aut infami nec ad eum grauiter puniendum, ſecũdum Sot. tenetur in iſto dubio, illud deponendo obedire prælato detegendo ei veritatẽ, ſi autem prælatus male affectus erga fratrẽ de quo inquirit, apparet, imperituſque cognoſcitur eſſe, & contra fratrem boni nominis, & ſuper graui crimine procedit, non eſt in hoc dubio prælato tali crimen fratris iſtius reuelandũ: quia in hoc non ſunt cætera paria, & quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, & iſte contra quem inquirit, poſſidet adhuc ſuam bonam opinionem, & famam ſecundum Sotum de detegendo ſecreto.

CAPVT LVII.

Adhuc de obligatione amoris erga proximum.

PEccat potens impedire, ne alius peccatum mortale admittat, ſi non impediat quando ſine verecundia, aut incommodo, aut dedecore graui poteſt impedire, quia pręcepta domini grauia nõ ſunt. Præterea non eſt illicitum cenſendum, permittere aliquem incidere in peccatũ maius, vt depreheſus & punit* meliuſve

reſipiſcat,& ſe corrigat de illo,& de minorib⁹ peccatis, quia potius eſt hic opportunum tempus quærere correctione quam occaſionem præſtare peccãdi, ſed machinatio illa peſſima eſt qua quis ſecreto prouocat ad peccatum nefandum de illo infamatum hoc fine, vt ſi attentet illud, iam teſtibus de illo poſſit conuinci,quia diaboli eſt officium, ſic tentare,vt ferunt Mexici feciſſe aliquos.

Quæſt.1. ¶Quia contra ſupra ſtatutam regulã à Nauarro ſcilicet, ꝙ peccat qui cũ poſſit ſine incommodo,vel dedecore ſuo,vitare in proximo ſuo mortale peccatum, non vitat hæc obiciebantur argumenta.Primò ꝙ non tenetur quis vitare peccatum vſurarii parati, vel curati ſui in mortali parati miniſtrare, nec mulier vane ſe ornans,peccat mortaliter ceſſante intẽtione mortali,etiam ſi credat aliquos in eius cõcupiſcentiam exarſuros, licet omnes iſti ſine incõmodo ſuo poſſint iſta peccata mortalia in alijs impedire, ergo regula ſupra poſita non eſt vſquequaque vera.Reſpondetur, quod cõſenſus, ſeu auxilium in peccatum proprium,vel alienum non præſumitur,niſi his quatuor concurrentibus, & non alias. Primo, ꝙ ſit poteſtas impediendi tale peccatum. Secundò, ꝙ currat obligatio illud opus vitandi vnde peccatum ſequitur.Tertiò, ꝙ ſit commoditas præpediendi,& obſtandi tali malo. Quartò, ꝙ noſcatur manifeſtum eſſe delictum, & quia in argumentis appoſitis aliqua cauſa harum quatuor, poteſt excuſare: ideo in his caſibus non vitantes peccata mortalia proximorum, non damnamus, ſed de his caſibus ſigillatim in nobis poſt ea dicendum erit ſuis in locis.

¶Sed nunc ſecũdum Mag.Ybañez dicimus,ꝙ per correctionem in dubio teneor vitare peccatum proximi cum magis probabile eſt, ꝙ correctio prodeſſe poterit,& non nocebit. Secus eſt cũ magis probabile eſt,ꝙ nocebit, quia tũc nõ teneor corrigere, ſicut vt probabile eſt, quod in dubio an prodero,an nocebo ex cuſor à corrigendo, ſicut ceſſandum eſt etiam à correctione quando pro tũc fiet deterior corrigendus, teneturq́; quis docere proximum, quando ex ignorantia tali eſt in periculo peccandi mortaliter.

¶Ex iuſta cauſa petens,quod ex ſe nõ eſt peccatum,vt ſi petat ſibi mutuari ab vſurario parato,vel petat adminiſtratio nem ſacramenti à parato in mortali miniſtrare, non peccat, licet credat ſuam petitionem alteri futuram occaſionem peccãdi mortaliter.Secus eſt ſi ſine cauſa facit,ſecundum Caiet.* ſed de hoc inferius dicetur explicatius. Cæterum petere ſibi miniſtrari baptiſma è miniſtro malo ſine contritione, res eſt, quæ non poteſt excuſari à peccato,quia hoc de ſe malum eſt mortale. * Caiet.22. q.78. art.4.

¶Faciens,aut dicens, ꝙ de ſe non eſt mortale cum intentione inducendi alterum ad mortale peccat. Immò etiam ſi ſine intentione inducendi ad tale peccatum licet de ſe non ſit, ſi tamen præ ſe fert ſpeciem mali taliter,quod in tali loco vel coram talibus perſonis, ſufficiens motiuum præbet ad peccãdum mortaliter,mortaliter peccat. Signãter diximus ſi non eſt de ſe peccatum mortale: tamẽ cum intentione inducendi ad mortale,ſi operatur, illud, peccat vnum peccatum mortale.Nam ſi de ſe eſſet mortale: duplex peccatum eſſet neceſſariò confitendum. Cæterum quamuis de ſe tale peccatum mortale eſſet, ſi fieret ſine intentione inducẽdi alterum ad illud, vel ſine periculo probabili inducẽdi tales perſonas vel tali loco non eſſet circunſtantia neceſſario confitenda coram talibus perſonis non ſcandalizandis inde, tale peccatum perpetraſſe quãdo defuit animus ſcandalizandi, ſed ſatis eſt ipſum confiteri peccatum.

¶Secũdum D. Antonium qui ſine vtilitate, ſed ex mera libertate ſuæ voluntatis agit id quo credit ſe proximum ad peccatum mortale illecturum, etiam ſi id non intendat peccat mortaliter,vt patet in exemplo fœminæ,quæ in hoc caſu ſine cauſa ſe conſpiciendam exhibet ei, quem credit ſtatim in eis concupiſcentiam exarſurum.Secus ſi cum cauſa, vt quia vrbanitatis cauſa ſedere eam oportuit ad ianuam cũ vicinis,& affinibus.

¶Et hanc ſententiam Nauarri confirmat Metina * quia tenemur ſub mortali vitare iniuriam proximi quãdo poſſumus ſine noſtro incommodo, hinc eſt, quod peccat mortaliter mulier, quæ ſine *Met. in 1. 2.in Indice verb.ſcuen.

ſine vlla neceſſitate,aut vtilitate, ſciens ſe eſſe adamandam , egreditur domum, ſed quibuſdam, inquit hæc ſententia dura,& falſa videtur: dicuntq́; in hoc caſu tãtum peccare venialiter,etiam ſi exeat ad ſpaciandum , ſed tandem concludit Met.ꝙ in caſu, quo ſequitur ſcandalum puſillorum,tenetur mulier non exire in publicum ornata,& occultare faciẽdum ſcit: & in caſu, tenebitur etiam Miſſam non audire .

¶ At diſtinctius,& limatius dicit̃ primò, quòd mulier habitu honeſto incedens, ratione vitandi ſcãdalum alicuius fragilis, vt ſi ſcit prodeat ad audiendam miſſam de præcepto,aliquem ex eius aſpectu, in eius amorem fore ſtatim commouendum , poteſt prætermittere miſſam, licet ob hoc non teneatur illã prætermit tere,ita Sotus, Canus,quibus videtur accedere Metina, & videtur conſonare doctrinæ D.Tho. docentis, quod propter ſcandalum fragilium , omittenda eſt doctrina,& correctio:licet nõ ſint omittenda in hoc caſu neceſſaria ad ſalutem, ideſt in hoc caſu adhuc obligãtia ad mortale .

¶ At prædicta ſententia iſtorum egregiorum Doctorum venit limitãda, prout eam fertur lim:taſſe Canus. ſ. ꝙ talis mulier poteſt prætermittere miſſam de præcepto ex prædicta cauſa ſemel , aut bis : nam tunc præceptum de dilectione proximi , & de cauendo ſcandalo fragilium temperat præceptum diuinum de audienda miſſa,vt bis,aut ſemel ratione talis vitandi ſcãdali poſſit eam talis mulier prætermittere . Imò apparet quòd bis, aut ſemel contra Sotum teneatur illam miſſam de præcepto huius rei gratia omittere,quia præceptum de euitando ſcandalo fragilium,quia naturale eſt: ideo maiori vi obligandi pollet,quã præceptum de audienda miſſa, quod eſt poſitiuum , licet fundetur in iure diuino, ſed vltra vnã vel duas vices, aut ad ſummum tres iam mulier tenetur non obſtante tali ſcandalo , prodire ad miſſam de præcepto audiendam:nam poteſt prodire,quia non tenetur ſe priuare ſua libertate prodeundi per multum temporis,quia neque cum incõmodo ſuo graui tenetur occurrere tali ſcandalo fragilium,cuius non eſt in culpa , ꝙ ſi poteſt audire licitè, ergo tenetur audire , quia præceptum audiendi miſſam potentes audire obligat .

¶Vnde infertur , ꝙ licet non benefaciat quis ceſſando ab operibus piis animæ ſuæ vtilibus,propter malitiam aliorum non tamen ſi bis, aut ter ab eis ceſſet:dum non ſint in præcepto , quam ſi ſint in præcepto iſta opera pia, & alii ea malitia ſcandalizantur , cuiuſmodi ſunt homines, qui ſemper ſunt in ſtatu damnationis,quia ſemper diu noctúq́; exardeſcunt in concupiſcentiam quarumcũque mulierum, ideo captant occaſiones exeundi ad videndum eas:dum prodeũt in publicum ad audiendam miſſam de ſcandalo malitię horum tunc non eſt curandum,quia de his dixit dominus, ſinite illos.Alias bene,ait Nauarr. ꝙ mulier ſi ſine cauſa ex mera voluntate nolit cauere ſcandalum fragilis videtur certè peccare mortaliter, quia cum ſine cauſa excuſante præbeat occaſionẽ fragili peccandi mortaliter, ſalutem animæ proximi videtur contemnere.*

¶Sed an mulier ſe teneatur ab hoc ornatu decenti,& fucis priuare,ne fragilis inde eam appetendi occaſionem capiat: iam diximus,non tenetur ſi ex cauſa faciat,nec enim tenetur ſe iam hac introducta libertate ſe fucandi priuare , dum malo fine non faciat , præſertim ſi vt ſe conformet vſui , ne deformior cæteris appareat , ſe fucat . Quibus ſuffragatur Caiet.dicens,ꝙ ſicut contingit ſępe mulier pulchra ſuo viuido colore faciei, ſine fucis, & ornatu magis alliciat ad ſui amorem,quam nimis fucata,& ornata:ſicut naturę pulchritudine decorata non ſe occultando nõ peccat:ſic nec iſta ſe ornando non laſciue,aut ſe fucando,nõ peccabit, etiam ſi credat aliquos ex paſſione ruituros,quia non tenetur per multũ temporis priuare ſe vſitata libertate.

* Idẽ viſus eſt ſentire Eſuarroya in ſuo tractatu de caſio. conſcię tiæ.

CAP. LVIII.

De occaſionibus datus,

HIC tractat Nauarrus de occaſione , quam cauere debet pœnitens, vt licitè poſſit abſolui,vbi inquit, ꝙ ea & ſola eſt,quæ eſt peccatum mortale, aut quæ

talis

talis occaſio peculiaris eſt, de qua credit vel credere debet confeſſarius, vel pœnitens, ꝙ pœnitens nunquam, vel rarò, vtetur ea ſine peccato mortali benepenſis circunſtantijs locorum, temporis & perſonarum. Hinc ſequitur illum pœnitentem non fore abſoluendum, qui eã occaſionem dimittere non vult, quæ ſe rè omnes qui ſunt ſimiles eius, ſolita eſt quaſi ſemper prcipitare in peccatum mortale, vide reliqua quæ prolixè ſimiliter & vtiliter immò neceſſariò pertractat Nauarrus de hac materia conſulto hic miſſa facio, quia ſupra c.20. & ſequẽtibus latius ea omnia ſum proſequutus examinando ad vnguem omnia corollaria Nauarri, vbi probauimus, ꝙ occaſio peccandi, vt neceſſariò vitanda ſit, non requiritur, quaſi ſemper ſolita ſit occaſionaliter cauſare mortale, idq; denuo patet ſic, quia quaſi ſemper ſic cauſare gignit opinionem probabilem periculi, ergo aliquoties, licet non quaſi ſemper id cauſaſſe gignet ſaltem dubium de ruina peccati, quod dubium, ſcilicet lapſus futuri neceſſariò eſt vitandum.

¶ Peccat qui cum ſcandalo aliorum animaduerſo à ſe mulieres, ſuſpecta conſuetudine vtitur, eo quod nihili facit ſcandalum, peccatq; ſubinde mortaliter ſi quis habeat mulierem ſiue cognatam, ſiue non de qua populus ſiniſtrè ſuſpicatur, etiam ſi nec re, neque cogitatu cum ea peccet.*

* Hoc inſinuatur c. in ter verba 2. q. 2.

¶ Licet inducere ad minus malum paratum iam ad maius malum in procinctu ſecundum Caie. vt ſi proponit interficere, aut adulterare quis, licet ei perſuadere, vt ſatis eſſe ducat percutere, aut fornicari, contra fratrem Ioſephum, * qui limitat hanc ſententiam ad peccata quæ non ſunt intrinſecè mala. In his, inquit, licet iam paratum ad maius malũ, quod non eſt intrinſecè malum inducere ad minus malum non intrinſecè tale ſed in intrinſecè malũ id non licet. Vnde ſubinfert, quod non licet paratũ adulterare inducere ad fornicandum, ſed cẽſeo contra hunc, ſententiam hanc generaliter eſſe tenendam prout eam tenet Nauarrus, & Caietanus, quia illud non eſt inducere ad intrinſecè malum abſolutè, ſed ad malũ put é minus, ꝙ licet.

* F. Ioſeph. in li. de Horib Theologæ.

¶ At hanc ſententiam ſatis circunſpectè, & bene limitat Sotus dicendo, quod licet paratum ad maius malum inferendum inducere ad minus malum, in eodẽ tertiò, ideſt quando eidem maius malũ erat paratum inferri, licet inducere, vt minus malum ei inferatur, quando aliter maius malum nequit vitare, quiatũc negotium paſſuri iniuriam agitur, & ſic poſſunt ſolui argumenta in contra, ſed non licet hoc in diuerſis, nam non licet paratum inferre mortem Petro, inducere adhoc minus, vt inferat percuſſionẽ Paulo amico Petri, vt ſe vindicet de Petro, etiam ſi inducẽs intendat vitare maius malum in Petro, quia id non ſuggeritur parato, ſine magno malo Pauli.

¶ Limitat Nauarrus & bene, & vt exiſtimo ad mentem D. Thomæ ſententiã illam generalem Soti aſſerentis non peccare eum qui, quod in ſe bonum eſt petit à potente illud facere bene, etiam ſi ſciat quem rogat non facturum illud vel dicturum, vel daturũ ſine peccato, quia procedit iſta ſententia Soti ver aque eſt tantum, dum petendo ſic non interuenit in petente conſenſus expreſſus, vel interpretatiuus, in peccatum, id eſt, ſi in peccatum alterius non conſentiat, vt quando petendo mutuum à parato ex malitia ſua mutuare ſub vſuris, peccato illius ego qui peto, non conſentio nõ pecco petendo: ſicut ſecundum D. Thom. & D. Aug. non peccat fidelis qui ex cauſa exigit iuramẽtum ab infideli parato iurare per ſuos falſos Deos, & limitãda eſt ſic, quia alias ſi iſ, à quo res ex ſe licita petitur, quale eſt mutuum, peccaturus eſt per ignorantiam, aut infirmitatẽ mutuando, eam ſub vſuris: id licitum ex ſe petens non excuſabitur à peccato: ſicut nec puto excuſari à peccato tabernarios qui Indis paratis ad ſe inebriandum vinum in magna copia potẽti eos inebriare vendunt, quia præterquam, ꝙ non tã ex malitia, quam ex fragilitate, & quadã eximia concupiſcentia vini potant vſq; ad ebrietatem, tamen ſimul cũ hoc multa quotidiana mala, & detrimenta inter tiũ, puta adulteria; percuſſiones in vxores, & exteros, & futores ſolent inde cõtingere, teſtante experientia.

¶ Ex quo corollarie ſequitur rarò peccare

auſum, dicit Nauarrus, adeo hic caſus ſibi viſus eſt dubius: tamen iam iſtã prædictam occaſionem ſibi non videre mortalem ait, quia talis tactus ex ſua natura non tantum incitat ad peccatum mortale, vt quaſi ſemper peccare faciat huiuſmodi qualitatis perſonas, quando iocosè fit. Secus ſi ſerio fieret, quia tũc aliud eſſet dicendum.

¶Atque idem dicẽdum eſt de eo, qui abſque malo animo, fœminam per manum, aut brachium ducit, quamuis vterque ſit iuuenis, & etiam qui manũ premit, aut brachium torquet, aut eius pedem ſuo contingit, aut vellicat iocosè, ſine malo animo, & etiam de eo, qui amplectitur, & oſculatur, vbi talis eſt conſuetudo, modo partium turpium, & obſcenarũ aſpectus, & tactus abſit, de quibus ſupra, dum abſit in prædictis intentio mortalis, vt ſolet fieri in choreis, locis, ſaltationibus, & in aliquibus ludis ad recreationem adhibitis, maximè inter cognatos, & familiares, in quibuſdã regionibus pluſquam in aliis.

¶At Nauarrus omnia iſta videtur excuſare à mortali, quia ſupponit iſta exerceri inter perſonas honeſtas, iocosè & non malo animo, ſed puto hæc non omnibus eſſe tam tuta (nam latet anguis in herba) & quia adhibita ſtupa ignis ſopitus fumigat, quid dicemus de illis miſeris, qui ſolo aſpectu, tam frequenter trahuntur ad conſenſum, quomodo non ex huiuſmodi oſculis, & tactibus, rapientur à concupiſcentia illecti ad conſenſum peccatorum. Hæc doctrina in timoratis viris locũ habet, qui tamen ab iſtis ſummè cauent, ſed in viris fragilibus fœminiſq; ſimilibus, puto potius habere locũ illa ſententia Salomonis, quam iſta Nauarri, vbi Salomon ait, qui amat periculum peribit in illo, & loquitur de periculo probabili peccati mortalis, quale contigit ex iſtis tactibus mammillarum, & pectorum fœminarum, in fragilibus, & quia infinitus eſt numerus ſtultorũ, qui hac non cauentes pericula per diabolũ ſolent ineſcari, vnuſquiſque caueat, nemo ſibi fidat, quia ſi ſermo mulieris, vt cancer ſerpit, multo magis eius mammiliarum tactus, quamuis tangi prima facie videatur honeſtè.

¶Hinc iam patet quomodo ille locus actorum in capitulis prouincialibus prouinciæ S. Iacobi nouæ Hiſpaniæ contentus ſit intelligendus, reſeruamus nobis omnem tactum in tertiam perſonã, pertingentem ad mortale, carnalem.

¶Non eſt neganda abſolutio componentibus pigmenta, induſia, collaria, ſudaria, mammillaria, & alia valdè operoſa quibus communiter homines malè venialiter vtuntur, licet obſcurent lucẽ monialium talia facientium.

CAPVT LIX.

Adhuc de occaſionibus datis.

INſuper non eſt occaſio mortalis ars illorum hominum, qui faciunt opera quæ ex ſe ſunt talia, vt illorum vſus malus, & bonus eſſe poſſit, quamuis maior pars ementium, malè & mortaliter, vtatur eis, vt efficaciter* dicit ſe probaſſe Nauarrus, ſequutus mẽtẽ D. Tho. & Caieta.* & præcipuè propter iſtam rationem, quia aliqua ars, vel alia res non eſt mala eo, ꝙ plura malè etiam mortaliter vtantur ea, alioquin lex naturalis, & diuina de vno Deo ſolo rectè colendo, eſſet mala, quia maior pars mũdi ſcilicet, infideles eam mortaliter tranſgrediendo lætaliter peccant, ꝙ non eſt Catholicè dictum. Nam lex ſancta, & mandatum ſanctum eſt inquit Apoſtolus, ſicut lex feſti præcepti de non adulterando, & fornicando ſancta eſt licet in ſcandalum ſit acceptum, nõ datum multis ad peccandum mortaliter. ¶Idem dicito de inuẽtantibus choreas, non ideo peccant mortaliter, quia earum poteſt eſſe bonus vſus.

*c. negotiũ nu. 8. de pœnitẽtia d. 5.
* 2. 2. q. 69. arti. 2.

¶Tandem iſtam materiam quia quotidiana eſt, vt limatius ad particularia deſcendendo pertractemus, aduertas primò probè lector, ꝙ licet recipere domi exercitores ludi mortalis, aleas illis, & menſam miniſtrando peccatum mortale ſit ſecundum Nauarrum in ſumma vbi agit de ludo, quia talis eos ſic recipiens directè cooperatur ad peccatum talium luſorum, tamen artifices alearum, & earũ venditores, etiam ſi ſciant emptores

*c. negotiũ nu. 8. de pœnitẽtia. d. 5. *2.2.q. 69. arti. 2. *Caiet. 2. 2. q. 169. arti. 2. & 2. 2. q. 10. art. 4. *Cap. de reſtitutione. q. 3. *Nauarr. in ſum. Hiſpa. c. 23. nu 91

alearum, eis vſuros ad ludum mortalem non peccant mortaliter eas illis vendendo ſecundum Caiet. * id docentem clarius contra Metinam, * & contra Nauarrum * & contra Gabrielem, & D. Anto. Ad cuius probationem Caieta. egregias adducit rationes. Quarum palmaria eſt, ſ. ꝙ iſta ars faciendi aleas, non eſt per leges prohibita, & quia ille euentus luſus mortalis ex venditione alearum ſecutus licet à venditoribus ſcitus, non tamẽ eſt voluntarius neque directè, neque indirectè. Ergo non imputatur venditoribus, ad culpam, eo ꝙ non directè ſit voluntarius, ita ſupponimus, ꝙ neque indirectè patet, quia voluntarium indirectè eſt, quandò poſſum, & teneor aliquid mali euitare, & non vito. Nec enim ſufficit ad voluntarium indirectè poſſe malum vitare, niſi tenear. Iſti autem alearum venditores licet poſſint vitare: non tamẽ tenentur. Quia illud mortale malum non de per ſe ex tali venditione alearum, ſed ex eorum malo naſcitur vſu, quia ſic vtuntur ludentes. Et licet iſta ſentẽtia Caietani vera ſit: tamen non male admonet. Syluester, ꝙ ſi iſti vẽditores harum rerum non habent aliundè vnde viuant non ſunt diſſuadendi, vt hãc negotiationem dimittant. Si autem aliunde ſibi cõmodè victum parare poſſunt conſulendi ſunt, ſi velint hanc dimittere negotiationem.

¶Nec ex prædictis licet inferre, ꝙ pari ratione poſſit priuatus exigere iuramentum ab eo, quem ſcit iuraturum falſum, quia etiam talis iuramenti poteſt eſſe bonus vſus, quia ſecundum D. Tho. non licet priuato, aut parti, tale exigere iuramentũ, ſed ſolũ iudici. At vero permittente lege etiam priuatis licet vendere cartas.

¶At tamen ne omnino opinionẽ tantorum virorum refutemus, puto ſuam opinionem, ni fallor habere verũ quãdo venditor alearũ ſcit emptorẽ alearũ talibus aleis vſurũ non ſolũ ad luſum mortalẽ, ſed ad luſum mortalẽ, & preiudicium tertij. Quia luſurus eſt alienã pecuniam vel alienũ patrimoniũ, quia in hoc caſu eſt veluti dare gladiũ furioſo, & vẽdere arma ei, quem ſcio emere ad ſtatim improcinctu occidendũ inimicũ, quod non licet, qua de cauſa neque licere diximus vendere vina Indis, in ea quãtitate, quæ poſſit eos inebriare, quia inde ex peccato ebrietatis ſequuntur multa nocumẽta tam in vitã ipſorũ, quàm ẽt in domeſticos, & vxores, quia interdũ nõ raro ſęuiunt in illos. & dare illis vinum in quãtitate, eſt veluti incendere domũ, & ſubminiſtrare gladiũ furioſo. Vnde caueant tabernarij nouæ Hiſpaniæ quia ſi hæc mala non cauent maximè dum in propatulo ea vident, exhibent ſe inabſolubiles, nec abſolui poſſunt à confeſſoribus, niſi animum concipiant nouum hęc mala cauendi.

¶Iam per hæc dicta liquet quid ſit dicendum de vendentibus fucos, etiã meretricibus, quia fucorũ poteſt bonus eſſe vſus ex ſe, aut non certè non mortalis. Et quia vt per leges permittuntur venditiones alearũ, ita ad maiora mala præcauenda puta Sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquæ quia pulchriores ſunt facie, magis alliciunt ad ſe amaſios, quam quæ fucãtur. Ideo non improbabiliter dicitur, ſed ad mentem Caietani, ꝙ vendere eis fucos non ſit mortale. Quæſt. 1.

¶Item an liceat locare domos meretricibus, hic quoq; ſubſequenter, ambigitur. At quod pari ratione ſatisfacimus dicẽdo, ꝙ ſicut per Rempublicã permittũtur in locis ſequeſtratis meretricari, ita licitum eſt eis, ibi domos locare, ſine conſenſu in illarũ conuerſationẽ turpẽ. Non tamen licet locare ei domos in locis prohibitis, & inter mulieres honeſtas, huic ſententiæ quamuis ęgrè, accedit Nauar. poſtea. Quæſt. 2.

¶Sed quid de tabernariis vtrum tempore ieiunij de pręcepto poſſint indifferenter hoſpitibus aduenientibus, fercula. i. ientacula, & cęnas miniſtrare reſtat diffiniẽdũ. Vbi ſequuti Caiet. primò dicimus, ꝙ hęc alimẽta tũc tẽporis miniſtrare cum intẽtione inducendi, ad ſoluendum ieiunium palã eſt eſſe peccatũ mortale. Quæſt. 3.

¶Secundò ſi quis ſimplici corde, & ex quadã vrbanitate, nec cũ intẽtione incitandi ad fractionẽ ieiunij tali tẽpore inuitat ad cęnandũ, vel tentandũ præſumẽdo, ꝙ poteſt habere excuſationẽ ieiunãdi is quẽ inuitat, non peccat mortaliter

quia

quia licet inuitet ignorās, an excuſetur inuitatus, vel nō, ſed nō eſt inuitāti præ ſumendū, ꝙ inuitatus tā ſit immemor ſa lutis animæ, vt velit tunc cœnare, vbi à ieiunio nō excuſatur. Pariq; ratione nō peccāt mortaliter proponētes cibos hoſpitibus volētibus cęnare, quia ſecundū Caieta. tales tabernarii non debent eſſe ſcrutatores conſcientiarum hoſpitum.

*Caie.Vict. & Nauarr. hoc aſſerūt contra Gabriel.

¶Tertiò * qui miniſtrat cibos ei, quē nouit potentē ad ieiunandum, quem iā paratum nouit ad non ieiunandum non peccat mortaliter, quia ſolum deſeruit eius potentiæ nutritiuæ, & ſubſtentatio ni naturali, & non cooperatur illi come ſtioni quatenus eſt fractio ieiuni. Et qa ſic eſt vſus, & quia nec ex præcepto correctionis, tenetur illi negare cibos, quia ſi iſte negauerit, aliundè ſibi cibos compararet. Ita ꝙ de facto non obſtante iſta negatione alibi erant cœnaturi tales.

¶Quartò adijcimus, ꝙ ſi quis inuitet alias non ieiunaturū, ad ſecū cęnandum dum inuitans excuſatur, & inuitatus nō excuſatur à ieiunio, non peccat mortali ter ſecundum Caie. & Nauarr. * mutātem ſententiam, & adhærentem potius Caiet. Quia non inuitat illum ad malū actum, ſed ſolum ad ſocietatem, ſecus ſi inuitaret non paratum, ſed alias obſeruaturum ieiuuium. Neque eſt eadem ratio de inuitante ad ſocietatem belli iniuſti alias paratum illuc ire, quia hic ad nullum bonum naturale inuitatur, ſed potius ad neces, & ſtrages iniuſtas, quare ad bellum iniuſtum illuc paratum ire non licet inuitare.

* Nauar. in ſum. lat.

¶Præterea ob vitandum ſcandalum alterius qui iniuſtè offenditur, non tenetur quis omittere, quod ſubreatu mortalis culpæ efficere tenetur. Quia ſecundum regulam iuris c. vtilius, ſcandalum naſci permittitur. At neq; conſilia ſunt omittenda, ob malitjam, vel inuidiā, vel malè diſpoſitam voluntatem aliorum, quia ſcādalum Phariſæorum eſt, at propter vitandum ſcandalum aliquando di mittenda eſt veritas doctrinæ tacendo, & etiam iuſtitiæ non exercendo eā. Sed nullatenus debet dimitti veritas vitæ vt quis dimittat facere ea, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutē, vel faciat, ꝙ eſt peccatum, vt punire innocentē, vel fidem negare, aut mentiri. Nam hinc eſt ſenſus il lius regulæ iuris, vtilius ſcandalū* naſci permittuntur, quā veritas relinquatur. Hinc Sot. ait, ꝙ licet particularis doctri nā, vel correctionē ad tēpus propter ſcā dalū fragilium omittere poſſit, tamē prę dicator tenetur puras veritates in ſuggeſto populo annunciare: at ſi ob prędicationem alicuius veritatis ſcandalum fragilium orirețur in toto populo, vel eſſet diſſimulandum tunc, vel tacendū, vel in aliud tempus reſeruandum. ¶Inſu per ſecūdum Ybañez in neceſſitate corrigendi proximum tenetur correcturus cum in peccato eſt ſcandaloſo ſaltē ceſſare ab illo exterius, & ſaltem quantum ad exteriora ſigna ſe corrigere ex charitate tenetur ne ſcandalizet corrigendum, ſed potius corrigat cum alias eum non corriget ſed potius ſcandalizabit.

*In 6. de reguli. iur.

¶At cum periculo vitæ meę ſpiritualis, quia fortè moriar in mortali nō teneor ſubuenire neceſſitati ſpirituali pręſenti alterius.

¶Inſuper durum videtur Cordubæ in additionibus, ꝙ Sotus * affirmauit, ꝙ ſic confeſſor mulieri laboranti, ignorantia inuincibili de aliquo impedimento matrimoniali, & ſciſcitanti à confeſſore veritatem illius caſus, ſi non reſpondeat ſed taceat, in hoc caſu taciturnitas confeſſoris eiuſq; diſſimulatio ęquiualeat mendacio. Quia tacere inquit Corduba non eſt affirmare, ꝙ illa ſit in bono ſtatu, aut, ꝙ ſint bene copulati. Sed credo certè iſte Corduba iniuſtè carpit Sotū in hoc caſu. Nam moraliter loquendo, quia ſecundum ius, qui tacet conſentire videtur præſertim in fauorabilibus, merito illa mulier hanc confeſſoris taciturnitatem, & diſſimulationem in ſuum fauorem, & ſecuritatē conſcientiæ, interpretabitur, quia ſumit rationabilē cauſam faciendi huiuſmodi diſcurſum, ego facio, ꝙ in me eſt, proponendo meū ſcrupulū confeſſori, ipſe cū teneatur me docere de aliis rebus pertinentibus ad ſalutē meā, me informat, & de iſto caſu tacet, ergo ideo tacet, quia licitus eſt mihi caſus iſte, neq; in me eſt cauſa ſcrupulizādi, nec dictū Sot. ꝙ iſte Cord. allegat pro ſe argumentū eſt ad hominē, ſ. ꝙ Sot. dixerit, ꝙ ſi mulier renuat ſoluere

* Sot. in 4. diſt 18. q. 2. art 4.

debitum marito quo cũ bona fide habitat, confeſſor intelligens impedimẽtũ, qñ remediũ eſt difficile, vel ſequet̃ ſcãdalũ ex detectatione pót tacere, & in genere mulieri reſpondere, ꝙ mulieres tenentur reddere debitũ viris ẽt ſi per hoc ipſa intelligat ſe teneri reddere. Quomodo ergo non poterit inquit Corduba in primo caſu confeſſor tacere.

¶Minor iſtum Cordubã alioquin doctiſſimũ hoc argumentũ eſſe ad hominẽ affirmaſſe nec aduertiſſe diſparitatem. Quia illic eſt caſus primus de muliere ex ſcrupulo ſciſcitante ad ſuam cõſcientiæ ſecuritatem, quã nõ licet ſic ſcrupulo agitatam, & quærentem medicinam taliter deluſam per taciturnitatẽ, & diſſimulationem relinquere. Hoc vero ſecundo caſu loquitur Sotus qñ illa nullo ſcrupulo agitata de impedimẽto, ex alia cauſa, ſ. quia exoſum illũ habet, vel quia eſt onerata filijs, vel aliquo alio colore renuit debitum marito præſtare, tũc cũ de impedimento nihil ſciſcitetur nõ occurrit obligatio, quare confeſſor id impedimenti in confeſſione depræhendens illam alias inuincibiliter ignorantem de eo admoneat: præſertim vbi difficile erit remedium aut ſeparatio non fiet ſine graui ſcãdalo. Vnde licet ſentẽtiæ iſtius Cordubæ allegantis pro ſe ſuũ Magiſtrũ Metinam Complutenſem aliquid apparentiæ habeat, ſed veriorẽ puto opinionem Soti mortaliter loquendo, & ad mẽtem eſſe Iuriſtarum dicentium, ꝙ per taciturnitatem interdum impunitas promittitur. Ergo etiam ſecuritas, & quia per eam non contradicitur, ſed potius præbetur conſenſus.

Quæſt. 4. ¶Sed an caſu quo princeps ſcãdalizat populum, teneatur prædicator occurrere in publico, carpendo principem, ſicut Ioannes Baptiſta inſurrexit publicè in Hærodẽ, quæritur & quidẽ hic oĩa conſultiſſimè ſunt agenda antequàm prædicator prodíturus ſit in publicum ad publicè repræhendendũ principẽ ſcandalizantem populum. Nam prius ſuauia media ſunt adhibenda, quia admonẽdus eſt ſecreto, ſi ſperatur correptio, quia fortè peccat ex paſſione, & non ex malitia. Admonendus eſt etiam populus in genere, vt à vitiis talibus caueat.

¶Quòd ſi his & omnibus alijs prudẽter tentandis, iam tentatis, ruina magna ſequitur in populo: quia princeps non emendatur: tunc verbis cogitatiſſimis, & moderatiſſimis prædicator cui ex officio incumbit, tenetur in ſuggeſto hoc vitiũ ſcandaloſum principis, ſi non ſufficit in generalis, ẽt in particulari carpere, ſi ſpes emendæ ſit, nec peior exitus ſit expectãdus, & nullus fructus. Nam in hoc caſu illa * ſententia vera eſt, fruſtra niti & nihil aliud præterodiũ quærere extremæ eſt, quando nec per hoc cauebit populus nec princeps correptus abibit. *Salluſtius ad C. Cæſarem de repub. ord.

¶Adhæc ſecundum D. Thom. noſtra propria bona dimittenda ſunt propter ſcandalum non malitiæ ad tempus, licet non teneamur cum graui detrimento noſtrorum bonorum temporalium, hoc cauere ſcandalum. Quia iugum Domini ſuaue eſt. Sed bona cõmunia vniuerſitatis, vel eccleſiæ, in quibus cura eorũ incumbit, propter huiuſmodi ſcandalũ, non debent dimittere, quia ſua bona nõ ſunt, ſed aliena, licet interdum pia mater eccleſia propter commune ſcãdalum vulgi vitandum, in aliquibus locis Italiæ relaxauit decimas dummodo de ſtipendio alias miniſtris iure naturę & diuino debito prouideatur.

¶Denique non eſt mala exceptio Victoriæ dicentis, ꝙ licet conſilia nõ ſunt dimittenda propter ſcãdalũ: tñ ſi ſcandalum graue immineat: neque conſilium tanti momenti ſit, tunc propter tale ſcãdalum tale conſilium poteſt omitti.

¶Adhæc opera bona quando ex ignorantia, vel ex infirmitate animi ſcandalum oritur, quod eſt puſillorum: non debẽt in totum relinqui: ſed occultari, aut differri quouſq; admoneatur proximus. Quod ſi poſt admonitionem perſeueret iam ſcandalum Phariſæorum.

¶Adde etiam, ꝙ opera, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, dimittenda ſunt: quando poſt admonitionẽ admoniti non intelligunt rationem, quæ pro vitando ſcandalo illis redditur, aut quando antiqua conſuetudo, vel alia ratio qua ipſi nituntur, perſuadet illis non eſſe iuſtã illã rationem, quæ illis redditur, quia tũc ſecundũ Caieta. ſcandalum tale non eſt ex malitia, ſed ex ignorantia. Sicut etiã

ſimiliter

ſimiliter docet Nauarrus, q curatus nõ debet negare abſolutionem pœnitenti habenti opinionem contrariam, niſi talis curatus ſuæ opinionis,poſſit pœnitẽti rationem euidentem, & claram, qua conuincatur ſuam opinionem eſſe falsã, qua ſe pœnitens tueri contẽdit,reddere.

¶Peccat peccato ſcandali, qui excuſatus comedit in quadrageſima carnes, ſi ignorantes, qui ſcandalizantur de ſua cauſa excuſante eum, certiores non facit,ſicut pari ratione tali peccato peccat qui ex conceſſione libros vetitos hæreticorũ apud ſe retinet,& legit:niſi ignorantes q de hoc ſcandalizatur de tali cõceſſiõe Papę ſibi facta admonitos faciat.

¶Qui vi,dolo,aut fraude, aliũ ad peccandum induxit tenetur reſtituere, tollendo vim,aut ignorantiam. Secus ſi induxit ſcientem, aut voluntarium, quia tunc etſi non ex iuſtitia, tamen ex charitate tenetur illum pluſquam cæteros cæteris paribus,corrigere.

*Nauar.reſpondens obiectioni F. Vincẽtii Iuſtiniani.

¶Nauarrus* inquit non eſt peccatum ſe reputare abiectum ex eo,q ſit ex parte Iudæo. Sed peccatum eſt deſpicere taliter patrem huiuſmodi inculpatũ, quia licet pauper, & abiectus ſit illum filius diues, & ſublimis, ex quarto præcepto tenetur honorare.

¶Putoq; verum eſſe, quod Metina in ſua inſtructione aſſerit eſſe peccatum mortale contra charitatem, hominem alioquin bonæ extimationis in populo, cum non eſt periculũ,q veniet in publicum,ſi nouit quis ſecreto eſſe de genere hebrẹorum de nouo conuerſorum,ſecretum detegere eum Iudẹum compellando. Licet aliqui etiam docti parum de hoc ſcrupulo ſint ſoliciti hoc paſſim euulgantes,dicendo ille eſt de genere Saracenorum,vel Hebræorum,qui ſi excuſandi ſunt (inquit Metina) eſt ſorte, qa quantũ ſit cõtra charitatẽ nõ aduertũt.

CAPVT LX.
De homicidio.

SEcundum Concilium Colonienſ. præceptum de occidendo non frangit, qui operatur detrimentum animæ, ſicut neque etiam præcepto de occidendũ ſe, non frangit latro qui exponit ſe periculo,vt ſi capiatur, ſuſpendatur, quia id non intendit niſi faceret, vt probatam faceret ſuæ mortis intimiditatem.

¶Licet occidere publica authoritate iuſtitiæ, & etiam ob euitãdum ſuorum bonorum temporalium furtum: quoniã ſunt vitæ ſuæ adminicula:in eorum defenſionem raptoré. Dominus poteſt occidere, quamdiu cum illis vadit onuſtus ſecundum Sotum. Secus eſt ſi iam in aliquam domum recepit ſe cum illis qui a tunc cuſtodiẽdus eſt, vt via iudicis ſine eius occiſione facta authoritate priuata reddere illa bona cogatur. Hoc autẽ de occidendo in flagranti raptu bonorum intelligitur,ſi aliter bona ſua nequit tueri,ſed & in ſui defenſionem quoque, cũ moderamine inculpatæ tutelę quis inuaſorem occidere poteſt ſecundum D. Tho. * Neque enim contra hoc militat illud dictum commune,ſcilicet,quòd tenemur magis ad diligendum vitam proximi, quàm noſtras fortunas, quia hoc verum eſt in caſu neceſſitatis.

* Vide D. Tho 22.q. 64. & eius commentatorem.

¶In extrema neceſſitate, quãdo talis extrema neceſſitas eſt ab extrinſeco aliquis non tenetur ſecundum fratrẽ Sotũ maiorem redimere vitam proximi cum multa iactura bonorum ſuorum pertinentium ad decentiam ſui ſtatus,vt verbi gratia ſi tyrannus peteret regnum, aut primogeniture alicuius redditus, ne occideret aliquem, non tenetur talis primogenitus,cum iactura primogenituræ ſuæ ſubuenire vitæ proximi alias opprimendi à tyranno. Quia ſi ad hoc obligaretur,eſſet inuenta via malis opprimẽdi bonos,credo tamen in iſto caſu cauſa eruendi vitam innocentis à tyranno tenetur ſecũdum Armillam de bonis ſuis ſuperfluis ad ſtatutum ſubuenire,niſi occurrerent aliæ neceſſitates in republica grauiores, ſi autem quis ex malitia diceret ego me occidam, niſi dederis mihi bona tua, poteſt ei reſpondere accipe funem,quo te ſuſpendas.

¶Si autem aliquis ægrotans propter auaritiam noluit ſibi ſubuenire emendo ſibi neceſſariam medicinã licet habeat vnde ſibi ſubueniat, ſi id faciat ex paſſione,vel ex ſtultitia, tenetur vnuſquiſque q potẽs eſt ei ſubuenire, qa poſtea poteſt id exigere in iudicio* & ſecũdum Adria-

* I ſed an vltro de negotiis geſtis

F.L.Lopes Inſtr.Conſc. M 3

Adrianum, * ſi autem faciat ex malitia ad extorquendum meam pecuniam, non teneor mea pecunia illi ſubuenire: ſed inſtare apud iudicem, vt pecunia illius, cura illi adhibeatur.

* Adrianus 4. lib. de correctione.

¶Etiam ob defenſionem proximi, cũ moderamine inculpatæ tutelæ licet aggreſſorem occidere, in hoc caſu quamuis abſque culpa ſua fieret talis occiſor irregularis. Quoniam ſecundum Concilium Viennenſ. tãtum in ſuæ vitæ defenſiouem neceſſariam, occidens euaderet irregularitatem. Non tamen ſi occideret ob defenſionem bonorum ſuorũ, niſi caſus accideret quo peruentum eſt ad punctũ, quo vt ſurripiantur eius bona inuaditur à latronibus eius vita, vbi neceſſe eſt iam ſuam defendere vitam.

¶Poteſtq; quis dum ſua perſona non eſt ſummè reipublicæ neceſſaria, ſecundum D. Tho. permitti ſe occidi ab inuaſore, ne inuaſoré occidat præſertim moriturum in mortali, quia opus eſt hoc excellentiſſimæ charitatis. Nam maiorẽ charitatem nemo habet quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, & etiam pro inimicis ponere eſt opus in ſigne dilectionis. Secus eſt ſi inuaſus eſſet ſumme reipublicę neceſſarius atque inuaſor non ita, quia tunc teneretur inuaſus pro bono publico, ſuam vitam incolumen ſeruare, quando aliter nõ poſſet niſi etiam inuaſorem interimendo. At ſi è contra inuaſor ſupremè eſſet reipublicè neceſſarius: ita vt ex eius vita, reipublicæ vita penderet, teneretur in hoc caſu, homo plebeius non tanti momenti ei parcere. *

*Legũ cõſtitutionibus. hoc confirmatur, quia bonu m cõmune præferturbono priuato.

Quæſt. 1.

¶Præterea non ineptè hic ſe offert illa quęſtio non ſatis plana, vtrum ciuitas oppreſſa à tyranno minanti illi excidiũ, niſi talis ciuitas tradat quem intra ſeruat innocentem à tyranno ſtatim iugulandum, An pro redimendo ſuam vexatiouem, poſſit illum innocentem tyranno tradere.* D. Thom. 2. 2. inquit, quod bonus in republica, cõſeruatiuus eſt boni communis cum ſit innocens, igitur innocens non eſt tradendus tyranno eũ quærẽti ad morté, pro cõſeruatione reipublicæ, quia non eſt mediũ in hoc caſu proportionatũ ad conſeruandã rempublicam: niſi ſolum ex malitia tyranni.

* Corduba teſtatur Sotum, & Nauarrum ex D. Tho Doctrina ſummę reluctari huic opinioni.

¶Sed tamen Corduba probabiliter tenet cum Adriano ſibi fauenti cõtra Nauarrum, & Sotum, ſq; in hoc caſu reſpublica poteſt tradere innocentem tyranno, quia (inquiunt) iſta traditio non eſt per ſe cauſa proxima necis, quam infert innocenti tyrannus. Nec in huiuſmodi traditione intenditur à ciuitate tradenti mors innocentis, ſed euaſio à tyráno. Sicut bellum gerens iuſtum, quando ex pugnanda eſt turris, vbi nouit eſſe innocentes cum nocentibus, poteſt er accidens in ordine ad obtinendam Victoriã quando aliter obtineri non poteſt, & ipſos innocentes trucidare ictu ſulfuris.

¶Pariq; ratione excuſari probabiliter poſſunt à mortali prout excuſantur à Corduba, & ab Adriano remiges illi Chriſtiani, qui vinculati in triremibus Turcarum, in conflectu belli, flagris, atque etiam incuſſione minarum mortis, contra Chriſtianos à turcis cogũtur remigare, quia remigatio hæc non de ſe: ſed ex malitia Turcarum, via eſt, & cauſa non ita propinqua ad Victoriam; & occiſiones contra Chriſtianos, & ſic interim teneamus ne iſtos alioquin remiges deſperatos in baratrum deſperationis maioris proijciamus, maximè quando rennuiſſe remigare nihil proderit ad euaſionem Chriſtianorum: ſed tantum ad eorum remigum mortes.

CAP. LXI.

De bello.

MIl. tes parati ad omne bellum ſunt in ſtatu condemnationis, ſed parati ad iuſtum tarum bellum poſſunt licitè ſe qui principem quem ſciunt eſſe hominẽ Chriſtianum ſed ſecundum Ybañez milites certi, quod princeps dubitat de iuſtitia belli nõ poſſunt bellare licitè etiã ſi ſint ſubditi, & ſtipendiarij, neque ſecundum ipſum duellum in aliquo caſu licet, quia eſt inordinata defenſio ſed potius eſt cum periculo vitæ cum ſit per modum aggreſſionis.

¶Adde quod in bello iuſto, licet occidere bellum iniuſtum gerentes, & interficere omnes indifferenter ſecũdum Victoriam in Relect. de bello poſteriori. q. 45. qui in actuali conflictu belli, vel in

oppu-

oppugnatione, vel defenſione ciuitatis cōtra pugnāt: quādiu res eſt in periculo.

¶At quando iam parta eſt Victoria, rebus iam extra periculum poſitis, tunc non licet interficere omnes etiam nocentes ſolum ad vindicandam præteritam iniuriam. Sed bene quidē licet omnes illos interficere ſi opus ſit ad parandam ſecuritatem in futurum. Imò aliquando non ſolum, licet, ſed expedit interficere omnes nocentes, & hoc maximè in bello contra infideles ad finem ſupradictam, quando aliter ſecuritas non poteſt obtineri: ſed in bello contra Chriſtianos * quòd parta Victoria licitum ſit interficere omnes nocētes quia alias eſſet redigere terras in ſolitudines ſed pro menſura delicti, ſit plagatum, & occaſionis modus.

* Victoria in relectione de bello ſanguinem tenere fundēdum negat peccato bellifurore

¶Imò in hoc caſu non licet parta Victoria interficere nec vnum Chriſtianū quando bona fide præſumitur ſequutos fuiſſe ſuos principes.

¶At verò quia in bello ſeruādum eſt ius gentium videtur parta Victoria, & trāſeunte periculo captiui, iam niſi ſint profugæ, non ſint interficiendi: ſed nec etiam deditî, qui in deditionibus atriū ciuitatum cauerunt ſibi conditionibus: vt ſalua manerent eorum capita, & ſalui mitterentur. Alioquin, non videtur iniquum, vt ſi oppidum nihil cauendo ſe dedat, ſi mādato, principis, aut iudicis aliqui, qui fuerant nocentiores occidātur.

Quæſt. 5.

¶Sed grauius dubium exurgit, ſ. an innocentes, à quibus imminet periculum in futurum in bello liceat interficere. Et quidem ſecundum Victoriam probabilius eſt, quod non licet hac de cauſa illos innocētes interficere. Nam & nemo puniendus eſt pro peccato futuro nondum patrato, quoniam euitari poteſt, licet tamen durante bello ſi ſit perpetuū: iſtos innocentes verſantes inter nocentes rebus ſuis expoliare, ſi aliter commodè bellum geri non poteſt: qua licet debilitare hoſtes, expoliando alimenta eis præſtantes.

¶Vltra hoc notaueris, ꝙ etiam in bello contra Turcas, non licet interficere infantes. Patet quia ſunt innocētes, imò nec fœminas inter infideles, quia quantū ad bellum ſpectat, præſumuntur innocētes, niſi conſtaret de aliqua fœmina, ꝙ fuiſſet in culpa. Imò idem videtur iudicium de innoxiis agricolis apud Chriſtianos, imò de alia gente rogata, & pacifica, quia omnes præſumuntur innocētes, niſi contra conſtaret. Hac etiam ratione nec peregrinos, neque hoſpites, qui verſantur apud hoſtes licet interficere. Quia præſumantur innocentes: neque re vera ſunt hoſtes. Nec clericos licet interficere, quia innocentes præſumuntur, niſi conſtet de contrario, vt cū actualiter pugnant.

¶Sed dato, ꝙ nō liceat interficere pueros, aut alios innocentes, an liceat illos ducere in captiuitatem, & ſeruitutem. Reſpondetur planè quod eodem modo, licet ducere innocētes in captiuitatem ſicut licet expoliare illos. Quia libertas inter bona fortunæ cenſetur. Vnde non eſt dubium quin liceat, & pueros & fœminas Sarracenorum ducere in captiuitatem, & ſeruitutem, quia ſunt membra reipublicæ nocētis, quæ punitur in ſuis membris. Quæſt. 6.

¶Sed iam ex iure gentium recepto, inter Chriſtianos pueri, & fęminę ſi opus eſt ad finem belli licet non fiant ſerui, ducuntur tamen captiui non quidem in ſeruitutem ſed vt pro illorum redemptione recipiantur pecuniæ, ꝙ tamē extendendum non eſt vltra, quàm belli neceſſitas poſtulet, & cōſuetudo legitimè belligerantium obtinuit. Tandem concludimus, ꝙ obſides recepti tempore induciarū, vel peracto bello interfici poſſunt ſi hoſtes fidem fregerint, neq; conuentis ſteterint: quando tales obſides, alias ſunt de numero nocentum, puta quia tulerunt contra eos arma, ſi autem ſunt innocentes vt ſunt pueri, & fęminę aut alij inocentes, nō ſunt interficiēdi. *

CAP. LXII.
De defenſione iuſta, vel non.

*Superiora omnia deſumpta ſūt ex ſupradicta relectione Victoriæ

IN vaſus non ſolum poteſt licitè intendere ſe defendere, ſed licitè intendit, ſeu vt exactè loquamur licitè eligit occidere alium, vt medium neceſſarium ad ſuæ vitæ defenſionem, quando aliter non poteſt euadere, quia poteſt velle adhunc finem transfi-

gere guttur inuaſoris, quia aliàs vix eſſet, qui occideret aggreſſorem ſuum ſine peccato, quia fragilitas humana, & tẽtatio ſubita non permittit in illo ſubitaneo conflictu hanc longam deliberationem, ſcilicet nolo occidere facere.*

*Olfaciido doctrinam Soti, & Nauarri hæc ſententia contra Caietani, & Cordubæ opiniones nouas, & exoſas.

¶Quamuis ante aggreſſionem aggreſſurum non liceat occidere: tamen vbi aliquis nullum aliud effugium euadendi mortem habeat, niſi ipſe inuaſurum præueniat, poteſt eum præueniendo occidere. Exemplum eſt de vxore, quæ certo nouit ſe occidendam à marito pugione, quem iam maritus ſuppoſuit ſub ceruicali, ad occidendam eam dormientẽ, ſi hæc mulier non poſſit fugere, quia concluſa eſt ianua claui poteſt maritum occidere, quia iam maritus, in hoc caſu, vt aggreſſor reputatur, & ſententia Nauarri hæc teneri poteſt, quamuis Victoria dixit ſe hunc factum nõ approbaturum ante factum, ſed neq; damnaturum poſt factum.

¶Vt autem noueris lector quis inuaſor, quis inuaſus in hac parte dicatur, aduertito cum Mercato * quod innocens in hac parte dicitur inuaſus quare ei tenetur reſtituere damnum illatum inuaſor, ſed quando iam inuaſor deſtitit, vel quando in conflictu alter eorum ceſſat à percuſſione, vel ab aggreſſione, iam ex tunc redditur innocens, licet antea inuadendo fuerit nocens, ſed hæc ſententia licet multoties ſit vera, ſed non ſemper, quia licet ſecundum Ricardum, qui dicto Mercati videtur ſubſcribere, vulneratus, aut iam cæſus alapa, nõ poſſit percuſſorem iam deſiſtentem, & fugientem occidere, tamen hoc limitat Nauarrus dicens, quòd ita eſt, quòd tenetur percuſſus percuſſorem deſiſtentem, & fugientem non perſequi, niſi talis percuſſus vulnere, vel alapa magnam ſui honoris iacturam faceret, niſi fugientem perſequeretur, poſſet enim tantum, quantum opus eſſet, ad ſui honoris defenſionem tunc eum perſequi, & percutere, quia honorem etiam occidendo, ſi opus eſt licet defendere.

* Mercatus in ſuo opere de tractibus, & contractibus.

¶Et quidem licet hanc Nauarri ſententiã non oĩno dãnare auſim, quia eius ratio aliqualiter eſt apparens, tñ negare non poſſum, quin ſit licentioſa, nã Victoria vix audet tantũ ſe extendere, ſed ſolum ſub trepidè affirmat, ꝙ illico incontinenti percuſſus, poteſt repercutere ſuũ percuſſorem: etiam deſiſtentem ſui tanti honoris gratia, quia illa incontinenti repercuſſio potius videtur defenſione honoris, quam aggreſſio contra ſtatim deſiſtentem, ſed quod percuſſus qui perſequitur percuſſorem fugientem iam, non ſit ipſe aggreſſor, alij iudicent, quoniam defenſio actualis, relationem dicit ad iniuriam actualem. Pari ratione ſi hoc licet: ſibi percuſſus perſuaderet, ꝙ per vnam poſt horam, vel poſt alterum diem, poſſet percuſſorem ſuum inſequi: quia perſtat iactura honoris, quam paſſus eſt, quam poſt horam, ſi videat percuſſorem eumque repercutiat, ſic aliqualiter reſarciet. At puto inſequi percuſſorem iam fugientem, nõ eſt honorem iam amiſſum defendere, ſed aliqualiter amiſſum reſarcire, ſeu recuperare, quòd non licet authoritate priuata, ſed ab authoritate iudicis eſt iniuriæ compenſatio poſtulanda, niſi velit Nauarrus dicere, quòd illa repercuſſio honoris defenſio ſit, quia quaſi incontinenti percuſſorem ſtatim inſequendo fit. Bene quidem, ſed ante factum non approbo, ſicut nec poſt factum damnabo, quia & pro Nauarro facit dictum Soti dicentis, ꝙ non ſolum incontinenti quo quis violenter à me rapit bona mea, poſſunt in defenſionem bonorum meorum neceſſariam, raptorem percutere: ſed etiam dum iam onuſtus aufugit cum rapina, poſſum illum inſequi, & vi tollere quouſque in aliquam domum ſe receperit, quia iam non vi priuata mea· ſed implorata authoritate iudicis illa bona ſunt recuperanda, quamquam hic non nihil agnoſco diſcriminis, quoniam iniuria percuſſionis iam in inſtanti tranſiit, & iam manet tantum (vt aiunt in facto eſſe) ſed rapina non ita manet in facto eſſe, ſed adhuc eſt fieri, dum onuſtus raptor palam coram domino vidente, & inſequenti fugit cum ea, iuxta domum, vbi rapuit.

¶ Porrò paſſus rapinam ſi illum raptorem non amiſit à ſuo conſpectu, quia adhuc inuenitur cum furto, vt aiunt in manibus, ita vt tergiuerſari non poſſit,

nec

nec negare aſſe alienum, aut defendere, eſſe ſuum, quod ſecum ferri furtum: tūc ſecundum Mercatum poteſt vi tollere; & in defenſionem ſuorum bonorum paſſus illam rapinam, poteſt raptorem occidere, ſi aliter prædam ab eius manibus nequeat eripere: dum talis præda magni momenti ſit. Non enim licet laicis pro re ſibi ablata non tanti momenti furem occidere, præſertim furem diurnū, quando coram teſtibus iam deprehendit illū; neque creditur fugiturus ſit cum præda, quia tunc cum Dominus poſſit ſtatim conuincendo, talem latronem teſtibus coram iudice, authoritate iudicis bona ſua ab illo recuperare, iniquum erit tunc ob hoc illum occidere latronem. Secus ſi aliās ſemel finitur aufugere cum præda, nulla ſit ſubinde ſpes recuperandi ablata: ſicut frequentius contingere poteſt in fure nocturno, vbi abſunt teſtes, nam inſequi illum poteſt, atque ſi neceſſe ſit in defenſionem ſuorum bonorum occidere: nec tantum licet clericis, ſicut laicis ob bonorum ſuorum fures occidere circumſpectè, & Chriſtianè loquitur iſte Mercatus, licet Doctores non tanta limitatione in hoc caſu loquātur ſaltem explicite, neque licet pro modicis defendendis bonis occidere.

¶In defenſione moderatio inculpatæ tutelæ ſeruanda eſt, ideſt, non maiori vi, aut defenſione, quam neceſſaria vtendum eſt defenſori: pro iniuria ſibi illata propulſanda, atque propterea inuaſus, non eſt vſurus armis contra inuadentem ſe ſine illis, niſi forte pugnus inuaſoris alioquin inermis ſit adeo validus, vel paulominus fortis, quam enſis inuaſi. * Et idem dicendum eſt de eo, qui quando ſine armis ſe defendere, iniuriam magnam, aut honoris, aut perſonæ pateretur, quoniam ſi poteſt ob res ſuas occidere, cum honor pluris extimetur, quam fortunæ bona, poterit ob illum occidere, qua propter, ſi aliquis non poteſt ſine dedecore fugere non tenetur fugere, ſicut Sotus * ait, quòd verbi gratia eques nobilis, aut alius vir tantæ extimationis in populo, quòd ignominioſa res ei eſſet fuga, ſi inuaſus aufugeret, non tenetur terga vertere, ſecus, ſi inuaſus eſſet religioſus, aut clericus, quibus certe talis fuga, non imputatur ad dedecus, ſed potius ad honorem, quia tunc iſti tenerentur potius fugere, quam in ſui defenſionem percutere, aut occidere: quando per fugam ſuas poſſunt tutari perſonas, ſimilique obligatione ſecundum Mercatum tenetur fugere etiam nobilis homo, qui inuaſus eſt à marito vxoris, cuius copulam ingreſſus erat ad ſolicitandum, quia tunc cum ille licitè ſuam tuetur vxorem, & domum, & iſte nobilis illicitè domum eius ſit ingreſſus, licet ſuam poſſit tueri vitam, ſed non maritum talem innocentem occidendo, ſed potius licet ſibi ſit ignominioſum, fugiendo.

* Pro verū defenſione vim, vt repellere licet cū moderamine inculpatæ tutela gl. l. 1. C. Vnde vi.

* Sotus de iuſt. & iur. lib. 5. q. 1. art 8. prope finem.

¶Inſuper & moderatio hæc inculpatæ tutelæ ſeruanda quoque eſt, & in defenſionem proximi, quare ſi virgo impetita carnaliter vociferetur valde, implorans auxilium, auxiliari ei poteſt is qui adeſt: quando aliter à tali vi oppreſſionis eripere eam nequit, etiam interimendo inuaſorem: ſecus eſt ſi illa ſubtepidè clamet, nec ſubtantopere conqueratur de iniuria, quæ præſumitur quaſi eam velle. *

* Apte diſſerit de hac materia Cordub. in tract. de caſib. conſciētiæ, & ideo in q. 89. cōſulendus.

¶Præterea aduertito tandem, quòd in conflictu dum duo iam conſeruere manus, qui de foris tertius accedit, tantum contendere habet ad eorum pacem, quòd ſi in tali conflictu, vnus deſiſtere videtur ſeque retrahere à pugna iam hic eſt innocens, in cuius defenſionem ille tertius poteſt contra alium non deſiſtentem aſtare, illumque iuuare, ſed ſi neuter eum ſe ſubducit à pugna, quia iam res pugnæ inferbuit, tunc iſte tertius ſolum poteſt pugnare in defenſionem inuaſi, quando iam quaſi victus ab inuaſore ſuppediatur, & opprimitur, quandiu inuaſor non deſiſtit, quia nemo tenetur proſequi pugnam, niſi coactus.

¶Quare frater vidēs fratrē in cōflictu in quo aggreſſus eſt alterū, ſolū niti ad pacē pōt, ſed nō pōt opitulari fratri, niſi qñ frater eius, qa iā ſe ſubduxit à pugna adhuc eū inſectat̄ alius, nolēs deſiſtere.

¶Demum inuaſus ſi aliter non poteſt vitare vulnus, aut alapam ſibi incutiendam, poterit aggreſſorem occidere, ſi inuaſus ſit alicuius momenti.

¶Quando

¶Quando abſque interruptione operis exterioris, actus volitionis interior multiplicatur non eſt, niſi vnum peccatum, vt dum quis ſine interruptione operis exterioris, inſiſtendo, inquerendo, & occidendo inimicum, renouat volitiones, quibus eum vult occidere vnũ peccat duntaxat peccatum tanto grauius, quanto magis per tot volitiones confirmatum. Similique ratione vnum duntaxat peccatũ eſſe exiſtimatur, quando abſque interruptione actus interioris, apparatus exteriores, & præludia maleficij, multiplicãtur, vt dum quis in ſua voluntate occidendi, ad id mille media machinatur: dum illa media, quia detrimentoſa forſitan ſunt alteri tertio ex ſe aliam malitiam etiam diſtinctam nõ habent, ſed de his clarius, & abundantius iam diximus.

¶Non peccat, qui iuſtè occidit propter iuſtam defenſionem proximi, vel ſui honoris, vel rei familiaris, etiam ſi aliter propriam vitam defendere poſſet, fugiendo licet irregularitatem contrahat * ita ſtylus curiæ habet contra Reuerendiſſimum Didacum à Leyula Segobienſem, quia licet ille non peccet, ſed etiam ſine peccato, iuſti cooperatores ad mortem iuſtam, vt officiales iuſtitię hanc irregularitatem incurrunt, quę poſt Concilium Tridentinum, per Epiſcopum nequit ſecundum Nauarrum diſpenſari. Eſt tamen contra Caiet. in ſumma, & contra Armillam * Caietano accedentem, qui tamen ſcripſerunt Conc. Tridentinum, ſed de hoc alias infra. Ad ſecundum Metinam * de mente pluriũ Doctorum licitè diſpenſat Epiſcopus cũ occiſore iuſto in minoribus & in beneficio.

* Gl ſingularis. Clem. 1. de homicidio.

* Armilla verbo irregularitas. §. 13.

* Metina. fol. 34 p. 2.

¶Occidens latronem tam nocturnum quam diurnum, peccat, quando aliter ſe, ſuaque defenſare poteſt, ſed in foro exteriori occidens furem nocturnum, non punietur, ſed bene ſi occiderit diurnum, nec peccat fœmina occidens in defenſionem ſuæ caſtitatis, quam aliter ſaluo honore non poterat defendere. Adde, quòd ſecundum Fratrẽm Petrum de Soto maiore, non tenetur, quis inimico ſuo conſtituto in extrema neceſſitate famis ſubuenire, quando certus eſt is, quòd ſi talis inimicus euadat, à tali inimico erit occidendus, quia ſe perdere erat, & eſt paratus, ſicut licet ſubtrahere arma furioſo me occiſuro probabile eſt hoc: licet hoc non ſit vſquequaque certum: quia videtur non ſit omittenda impletio præcepti charitatis propter futurum euentũ mihi noxium; quod alijs vijs à me eſt euitabile, ſed iſte loquitur, quando certus ſum, quòd mortem meam nequibo euitare.

CAPVT LXIII.

De occiſione caſuali.

PEccat occidens, vel percutiens non aduertendo, vel non adhibendo diligentiã quam mediocriter prudentes in talibus actibus, ſolent adhibere, vt ſi deijciens tegulas è tecto, ſine præmonitione tranſeuntium illac, faciat; vel ſi quis percutiat puerum cum cingulo non abſtracto gladio, itaque vt quis in percutiendo, vel occidendo excuſetur ab reſtitutione, & peccato, duæ requiruntur cõditiones, tum vt debitam, quis adhibeat diligentiam dum timetur periculum: tũ vt non det operam rei periculoſæ. Quoniam, & homicida eſt ſecundum D. Antonium: qui ob ſui defenſionem, cum ipſe fuerit aggreſſor tantum percutere intendens, tandem hominem interimit. Sicut etiam ſecundum eundem mulierem alienam aggreſſus, qui vt ſe defenderet ab eius marito inuentus, homicida eſt ſi eum occidit, & vt ait infra Nauarrus talis ſit irregularis etiã in hoc caſu in ſuæ vitæ neceſſariam defenſionem occidens maritum, quoniam dedit operam rei illicitæ, & quæ via erat ad tale homicidium, & huic ſuæ opinioni ſuffragatum fuiſſe Pium V. cum ante cum hæc quæſtio verteretur, gloriatur Nauarrus, ita Corduba * cum Nauarro, ſed de hoc alibi diximus.

* Cordub. cum Nauarro. lib. 2 in ſuo quęſtionario contra Sotum.

¶Mortaliter peccat qui ne puſillanimis habeatur periculo vitæ ſe exponit, aut mutilationis membri. Secus ſi ex ſurreptione.

¶Peccat

¶Peccat mortaliter ioculator: ſi vtatur ioco cum vitæ ſuæ periculo probabili, vt funabulus ſupra funem excelſiori loco ſuſpenſum incedens, Secus eſt ſi abſque tali periculo ſuam artem exerceat. Pari ratione ſecundum aliquos à mortali peccato excuſatur is, qui aſſumit venenum ad experiendam theriacã manifeſtè compoſitam à viro legali, perito in illa arte, quam expertus eſt iam in bruto animali, ſed alii quibus accedit Nauarrus cenſent, quòd id licet, quia ſatis experimenti capi potuit in animali bruto, quod poſt factum Nauarrus non audet damnare, ſed ego ad mortale ſaltẽ damnarem ante factum etiam.

¶Huic ſit appendix quæſtio illa, vtrũ medicus, vel obſtetrix porrigere poſſit mulieri prægnanti, cum periculo fœtus adhuc viui potionem, quam mouet Corduba * cui fit ſatis per diſtinctionem; quoniam ſi medicinę tales ſint, quę ſuaptè natura magis ordinantur ad ſanandum, quam ad occidendum porrigi licitè poſſunt tali pręgnãti. Cuiuſmodi ſunt minutiones, balnea, ſalubres potiones, & hoc quando non ſuppetit aliud remediũ ad ſanandum matrem, quia tunc per accidens mors pueri, ſeu aborſus ſequitur; ſicut in bello iuſto mors innocentis ſequitur per accidens ſit iuſta.

* Cordub. in additionibus, & in quæſtionario.

¶Si autem medicina talis eſt, quæ potius ſit ordinata ad occidendum, quam ad ſanandum, tunc licet aſſumpta ea, veriſimiliter credatur mater viuet: ſi tamẽ exinde creditur probabiliter fœtus ſit obiturus, non licet matri, talem medicinam propinari à medico, quia ſecundum D. Ambr. * quãdo vni ſubuenire nequimus ſine detrimento alterius, melius eſt nemini ſubuenire, & in hoc ſecundo dicto concordant communiter Doctores, quamuis D. Aug. D. Ambroſio videatur contradicere, ſed re vera non contra pugnat in Epiſtola ad Bonifacium, * vbi ipſe, ait, quòd ſi plurimi eſſent in domo ruitura, & inde ſaltem vnus liberari poſſet, atque id quia facere conaremur alij ſemetipſos præcipitarent, doleremus de cæteris, verum de vnius ſaltem ſalute conſolaremur, quia loquitur hic D. Augu. de his qui ſua culpa ſe præcipitant, quia alius liberatur.

* Amb. 14. q. 1. c. denique.

* Augu in Epiſtola ad Bonifaciũ, & 23. q. 4. c. ipſe.

¶Sed quid ſi medicina ſuapte natura eſt tam mortifera, quàm ſalutifera iam iamque conſtat, quòd tam mater, quam eius fœtus morietur: ſi tamen mater talem medicinam aſſumat, euentus eſt in dubio, vtrum fœtus, vel mater ſaluabitur. Reſpondetur planè in hoc caſu illicitum eſt prægnanti talem porrigere medicinam, quæ concluſio hæc Sylueſtri * eſt Cordubæ loco citato eſtque communis, & magis tuta, contra Almainum, & Adrianum, quia porrigens huiuſmodi medicamen, in hoc caſu exponit ſe periculo occidendi matrem, vel fœtum, vel vtrumque, ſed nihilominus opinio Almaini, & Adriani * eſt ſatis rationabilis, quia nititur authoritati, * quòd in extrema neceſſitate, & in rebus deſperatis licet facere experientias. Quare ipſius dictum ad medicum eſt in hoc caſu, interfice audacter.

Quæſtio. 1.

* Syluest. verbo bellum 2. q 6.

* Adrian in 4 ſentẽ de correctiõe.

* Galen' ex tremis mor bis extrema eſſe dãda remedia ſcribit.

¶Sed hæc quidem opinio Galeni verum habet vbi mors tertij, ideſt, fœtus inde nõ immineret, itaq; dicimus, quòd poſtquam in hoc caſu de vtriuſque vitã tam matris, quàm fœtus, (vt ſupponimus eſt iam deſperatum, nihil iniuriæ patitur fœtus ſi hæc experientia fiat in matre.

¶Sed in caſu dubio, vtrum, ſcilicet, puer exinde morietur, aut euadet ſi talis experientia fiat in mare, ſecuriùs dicitur, quòd vbi fętus nõ eſt animatus: talem medicinam poſſit aſſumere mater, etiam ſi aborſus ſequatur, quando tamẽ informatus iam creditur eſſe anima rationabili, tunc medicinas ſalubres, & ordinatas licebit ſumere matri, inſalubres autem, & periculoſas tam ordinatas ad occidendum, quam ad viuificandum, ei aſſumere, non licebit, quia ſecundum Sotum in periculo mortis, ne pereat fœtus & vt viuus extrahatur, & baptizetur, non eſt aperienda mater morti iam propinqua, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, ideſt non eſt mater occidenda, vt filius euadat: nec etiam ſi eſſet mater prægnans ad mortem iam damnata, quia pro latanda eſt executio ſententiæ, donec fœtum pariat ſecũdum leges, & quia ſi tunc huius rei gratia aperiretur mater non fieret ſine periculo probabili mortis fœtus, vt Sotus inſinuauit.

¶At

¶At verò licèt occidens fœtum certò non animarum ſine cauſa, peccet mortaliter, non tamen ideo fit irregularis, ſi autem in dubio ſit vtrũ fœtus, cuius aborſus fuit cauſa, fuerit animatus, vel non animatus: licet in iſto caſu in foro exteriori liber euadat ab irregularitate, quia pœnam non ſubibit, tanquam irregularis, ſed tamen in foro conſcientiæ tenetur in hoc dubio à Sacramentorum adminiſtratione, & ordinum ſacrorum miniſterio abſtinere, & ſe irregularem reputare: donec ad cautelam, diſpenſationem obtinuerit ſuper tali irregularitate.

* Nauar. c. 27. nu. 235. ¶Secundum Nauarrum * irregularis eſt clericus, qui mulieri prægnanti adulteræ, vt celaret crimen, conſuluit, vt aſſumeret certa remedia ad expellendum iam viuum fœtum, licet poſtea pœnitentia ductus dixerit mulieri, ne id faceret ſignificans ei eſſe atrox peccatum, quia ad effectum euadendi irregularitatẽ nõ ſufficit diſſuaſiſſe illi malum conſilium, niſi impediat efficaciter ne malum conſilium ad effectum aborſus perducatur licet ſatis fuerit diſſuaſiſſe verbo, & animo ad euadendum poſtea ſubſequutum peccatum, ita Corduba in addit.

¶In caſu quo Petrus occultè occidit aliquem cuius occaſione homicidij cõprehenſus eſt innocens Ioannes, & coniectus in carcerem propter indicia punitus eſt in pecunia, niſi Petrus fraudulenter occiderit nempe, vt Ioannes innocẽs caperetur, & pœna plecteretur: non tenetur quidquam Ioanni reſtituere, niſi medicinas quas expendit occiſus, quas Ioannes coactus eſt ſoluere, ſed tãtum Petrus tenetur ad reſtitutionem pro ſic percuſſo, vel occiſo, ita Corduba in additionibus: concordat Sotus, * & Nauarrus, * & Pedraza, * nec Metina contra dicit, vt putat Nauarrus, ratio eſt, quia non fuit cauſa directa, neque per ſe Petrus damni illati Ioanni à iudice, quia nec ex animo Petrus id intendit. Secus ſi intendiſſet, quia tunc maius animus dirigens occaſionem illam ad capturam, & moleſtiam innocentis, cauſa fuit illius.

* Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 6. art 3.
* Nauar c. 35. nu. 1. Summ. Hiſpan.
* Pedr. in ſuo confeſſionario. 5. præcepto.

¶Secundum Innocentium ſi quis mãdauit homicidium, feri, & mutilationẽ, & antequam fiat effectus, reuocet expreſſè, immò etiam tacitè, vt faciendo pacem cum occidendo nõ incurrit poſt irregularitatem. Secus ſi non reuocauit licet per ſpacium temporis non fuerit ſequutus effectus, ita Armilla. * Quod videtur contra ſupradictum de clerico conſulente mulieri adulteræ aborſum, ſed non eſt hóc ſupradictæ ſententiæ Nauarri, & Cordubæ omnino contrarium, quoniam mandans facilius, & efficacius ſolitus eſt reuocare ſolo verbo mandatarium ab iniquo mãdato. At re vera reuocare ſolo verbo, mulierem adulteram ſemel ad procurandum aborſum perſuaſam, quam iam timor honoris, & vitæ ad exequẽdum ſibi perſuaſum aborſum, adigit, nõ eſt facile, tenetur ergo ad eũ dendam irregularitatem, efficaciter talem aborſum, nec deducatur ad effectũ impedire.

* Armilla verbo irregularitas. §.

¶Secundum Caietanum duellũ duobus caſibus contingit eſſe licitum. primò, quando rex fouens iuſtitiam in bello credit ſe ab aduerſario potentiori in bello fore ſuperandum in vniuerſali bello, & ideò eligit duellum ſibi oblatum, & ſingulare certamen: ſecundò licitè quis ad duellum ſibi oblatum procedit, quando niſi congrediatur ibi cum accuſatore iniuſto, per iniquam ſententiam, ſibi membrum eſt amputandum, ſed de hoc iam latè diximus ſupra, & de prohibitione Concilij Tridentini, & de ſententia lata excommunicationis contra duella acceptantes, vel ad ea prodeuntes vide ibi.

* De duellis vde Côcil. Triden. Seſſ. 25. c. 9. de reform.

CAPVT LXIIII.

Adhuc de homicidio.

SOlum eſt veniale ſpectare duella, niſi fiat cũ voluntate, & conſenſu, vel niſi intẽderet talia duella ſpectare, caſu quo ſpectaſſe ea eſſet peccatum mortale, quia prohibita eſſet illa ſpectatio ſuo peccato mortali, vel niſi quis præſentia ſua perſonaliter, qa aſſiſtit, in cauſa eſt, vt talia duella fiant, vel niſi talis eſſet perſona, quæ aſſiſtendo his, ſcandalum ingene-

ingeneraret, qualis eſſet ſacerdos religioſus, * quia per ſupradicta, regulabis, quādo ſit mortale aſtare agitationi mortali taurorum, vbi frequenter accidunt percuſſiones, & mortes, & de aſtantibus ſpectaculis laſciuis, & turpibus, qui in eccleſia dum celebrantur diuina myſteria miſcentur.

* Syluestr. verbo curioſitas.

¶Delectari non de morte alicuius, ſed de bono, & vtilitate ex ea ſubſecutis, non eſt peccatum, quia optare licet mortem, aut morbum alicui, vt reſipiſcat à mala vita, vel propter alium reſpectum ſanctum, & honeſtum, ſicut ſi Turcis, & Chriſtiani nominis, hoſtibus, ne nos perſequantur, mortem optemus ſi non conuertantur, non eſt peccatum, quando aliud commodius remediū ſuppetere non videtur, immò ſecundum Victoriam, & Sotum dum non ſatiandi animū gratia, nec ex odio fiat, optare mortem inimico, à quo mihi alias ſi viuat, imminent ineuitabilia, & magna mala, non erit peccatum mortale.

¶Peccat, & quidem mortaliter, qui deliberato animo mortem, aut membri mutilationem præ ira, præ impatientia, præ dedecore, præ paupertate, aut pro quouis alio ſibi infortunio oblato ſibi exoptat, quia non eſt dominus vitæ ſuæ, aut membrorum, & quia ingratus videtur eſſe Deo, vitæ, & omniū bonorum largitori, neque licet his impatientibus, & deſperatis, exemplis ſanctorum ſe tutari, quia ſancti ſi exoptabant à vinculo vitæ diſſolui, non erat, quia ad id ex impatientia agitati mouerentur, ſed potius deſiderio regnandi cum Chriſto in cœlo, & euadendi laqueos mundi, quibus paſſim à dæmone illaqueantur homines, ideò dicebant cum Paulo, cupimus diſſolui, & eſſe cum Chriſto.

¶Cæterùm monachus, aut clericus prædictis iniuſtis de cauſis ſi manus ſibi inijciat, eſt excommunicatus, vt Sotus ſi ob zelum deuotionis fecit, aut ob parentum, vel amicorum mortem, barbam ſibi euellit, vel ideo alapis ſe cædat, quia tunc ob hanc cauſam non manebit excommunicatus.

* C. contingit de ſententia excōmun.

¶At ſecundum Syluestrum monialis ſolicitans aborſum non eſt excommunicata, quia non ſibi, ſed proli iniuriam irrogat.

¶Peccat, & quidem mortaliter qui vult vitā notabiliter decurtare, aut decurtat per abſtinētias, quas aduertit eſſe indiſcretas, etiam ſi abſque intentione decurtandi ſibi vitam faciat, ſi aduertit, quod eam decurtat etiam ſi animo ſatisfaciendi Deo pro ſuis peccatis faciat. Secus ſi id faciat probabiliter exiſtimans tales abſtinentias non eſſe indiſcretas.

¶At addimus hic pro maiori complemento doctrinæ, reſolutas concluſiones Victoriæ, * Vitam abbreuiare ex intentione nullo modo licet, & ſi non teneamur omnia media etiam licita nobis procurare, quo vitam nobis longiorem reddamus. Alimentis vero inſalubribus, & nocuis, vt fungis, herbis accidis, crudis tantum, & inſalubribus non licet vti quamuis non teneamur vti optimis cibis, niſi i infirmitate, quādo ſaluti expedire: exceptis Cartuſienſibus vbi pro bono religionis, etiam cum periculo vitæ, ſecundum Victo. licet eis à carnibus abſtinere, alias extra caſum infirmitatis, ſatis eſt vti mediocribus cibis, vt ouis, & piſcibus, licet hæc non tantum prolatent vitam: nam neque vitæ conſeruandæ ratione ſunt omnia media adhibenda, ſed tantùm illa, quæ ad hoc ſunt neceſſaria, & congrua.

* Victoria in relectione de homicidio cō el. 11. & 14.

¶Neque multo precioſiori, & exquiſita medicina tenetur quis eam emendo ſecundum Metinam * conſeruare ſibi vitam: etiam ſi medicus dixerit ſibi eſſe proficuam.

* Metina in inſtru. confeſſ.

¶Sed neque infirmus, qui in vltimis poſitus, & quaſi deſperatus iacet à medicis, qui præ faſtidio non comedit, quia nec poteſt deglutire cibum, eſt condemnandus quaſi occiſor ſui, ſi tunc non cōtendat comedere: quia & quod magis eſſe dubitabile videbatur in extrema neceſſitate, licet ſcilicet alteri panem cædere, ne periclitetur etiam ſi dans ſit periturus fame, quia ponere pro amicis, & proximis vitam, licet ſtultitia reputetur huius mundi, tamen ſapientia eſt apud Deum.

¶Porrò de illa q. nō impertinēter hic diſſinjedū venit, vtrū iuſtè cōdēnatus à

iudice

iudice ob crimina, vt fame pereat, poſſit à pane ſibi oblatò abſtinere, & quidem Caietan. & Vict. * aſſeuerant, quòd talis tenetur comedere, & hanc ſententiã S.Tho. eſſe autumant, quia dicit, * quòd ſi talis non comederet ſe interficeret, qa tenetur ad conſeruandam vitam vti omnibus medijs à iudice nō prohibitis modo iudex, nec prohibuit, neq; prohibere potuit, ne comederet, quia ſolum poteſt damnari ad pati, ſed non ad cooperandũ ad ſuam mortem.

* Vict. Relect. de homicidio cō clu. 21.
* 2.2. q. 69 art. 4. ad 2.

¶Et licet iſta ſententia, non parum ſit probabilis, ſed etiam oppoſita opinio, q̃ tenet Sotus, (quia probabilis eſt) teneri poteſt. ſ. quòd talis à pane oblato abſtinere poteſt, ſicut etiam damnatus iuſtè ad mortem cum à carcere fugere poſſit, & ſic vitare necem, poteſt (ſi ſubeſt rationabilis cauſa patiendi) ibi operiri mortem, ſic & prædictus à pane ſibi oblato abſtinere poteſt, dicens, volo ſic ſoluere, quod crimina mea meruerunt, & finem imponere meis malis. neq; hæc ſentẽtia diſſidet à ſententia D. Tho. quia tunc S. Th. gloſſari poteſt, quòd talis ſi abſtineat à pane ſibi oblato, ſe interficit, non quidem poſitiuè, & directè, ſed ſolum indirectè, non comedendo, vel non fugiẽdo à carcere, quod quidem licet, dum ſubeſt magna, & rationabiliſſima cauſa patiendi: nam multoties martyres cũ poſſent fugiendo mortem euadere, eam in carceribus præſtolabantur.

Quæſtio. 2.

¶Sed an ſtante iſta ſententia iudicis, vt talis damnatus fame pereat, poſſit aliquis ei ſubminiſtrare panem, conſequenter dubitari iure poteſt. Et quidem ſi de miniſtris iuſtitiæ loquamur planior eſt reſponſio, quia infideliter, & contra officium agerent, ſi cibos ei miniſtrarent: ſicut ſi etiam iuſtè incarcerato, limam ad infringendas catenas præſtarent.

¶Cæterùm ſi extranei id faciant: an licitè faciant magis ambigitur, & quidem Frater Ioſephus in floribus Theologiæ ait licere tunc dare panem tali, offerreque limam, & inſtrumenta quo euadat, tali incarcerato, dum tamen occultè fiat, & ſine ſcandalo, ſed tamen Sotus contrariè ſentit. ſ. quòd damnato iuſte ad mortem non licet inſtrumenta conferre quibus ſe à vinculis expediat. Cui ſententiæ Soti ſubſcribit Nauar. eam ſecuriorem eſſe aſtruens, quam ſententiam ego magis amplector cum limitatione ſatis circumſpecta, quam adducit Corduba, dicens, quòd non licet tali iuſtè damnato ad mortem talia conferre inſtrumenta, quia eſt impedire executionem iuſtitiæ, niſi fortè caſus accideret: vbi optimus alioquin homo, & de republica valdè meritus caſu fortuito eſſet in carcerem coniectus ob crimen ſubitum, eſſetq; morte plectendus, huic inſtrumenta talia offerendo, poſſet ſubuenire: quãdo non eſſet ſpecialiter ſubminiſtrare prohibitus. Secus de peſſimo ineat certo, quem reipublicæ expedit morte puniri.

¶Idemque dicerem de oblatione panis, ſi offeratur condemnato iuſte, vt fame pereat. Huic inquit D. Thom: poteſt quis non ſubuenire panem ei non exhibendo, ſed an licitè ei poſſit ſubuenire; quis, id D. Tho. ſubiicuit. Reſpondetur ergo, quòd ſi pater ſit, aut mater, qui ſic ad mortem etiam iuſtã famis, ſunt deſtinati: tunc filij licitè poſſunt ſubuenire panem occultè ſubminiſtrando. Nam Valerius * Maximus filiam illam maritatam egregiè laudat, quòd matrem ſuam ſic damnatam, nuda ingrediens carcerem, quia aliter ingredi non permittebatur, ſuis vberibus lactauit, pauitq; matrem, ſicq; à nece famis eam liberauit.

Quæſtio. 3.

* Vale Maxim. lib. 5. de Pietate filiorum in parentes.

¶Sed an extraneus poſſit hoc facere ſuppoſito, quòd talis ſententia, vt reus pereat, fame, iuſta ſit, liciteq; ferri poſſit dubitatur: nam quidam ſæuam, & inhumanam eſſe autumãt ſicut Petrus de Soto maiore ſuſpicatus eſt talem eſſe, ſed ſuppoſito inquam, quòd licita ſit. Dico, quòd etiam extraneus ſpecialiter non prohibitus, reo alioquin reipublicæ non nociuo bonoq; alias, clanculum, & ſine ſcandalo poterit cibos porrigere iuxta ſententiam Cordubæ: ſed peſſimo, & nociuo cuius mortem meritò exoptat reſpublica ad ſui quiete n, non licet præbere cibos, quia eſſet iuſtæ ſententiæ, & reipublicæ vtilis executionem præpedire. c. 15. nu. 12.

Quæſtio. 4.

CA-

CAPVT LXV.

Adhuc de homicidio.

AN damnatus iuſtè ad mortē, vt per cicutæ, aut veneni hauſtum pereat licitè poſſit illud venenum haurire, inter Sotum & Victoriam non parua eſt controuerſia, nam Victoria * affirmat licere:ſed Sotus negat in de iuſtitia & iure,& meritò negat licere. Quia haurire venenum nō ſolùm eſt pati, ſed etiā actiuè, & poſitiuè ad mortem ſuam cooperari,quod nullatenus licet. At licet ſecundum opinionem vtriuſq; tam Victoriæ,quàm Soti,iuſtè damnato, ſcalas ſuſpendij aſcendere,collum ictui gladi lictoris parare, quia hæc ſolum ordinantur ad pati. Non licet,vt diximus in naufragio tabulam,in qua quis eſt iam poſitus,alteri cedere,vt euadat, quando tabula ambos non capit, ſecundum Sotū, licet videatur contra Victoriam allegantem pro ſe Lactantium, quia ratio Soti id ſufficienter probat,quia non poteſt in hoc caſu tabulam alteri cædere: niſi ſe detrudet in mare, quod non licet, quia eſt poſitiuè ad ſuam mortem operari, ſed antequam aſcendiſſet tabulam, potuit illam alteri conceſſiſſe, vt euaderet.

* Victo. in relec. de homicidio. q. 30.

Quæſtio. 1. ¶At etiam contingit hic dubitari, vt nihil prætereamus. Vtrum mulier metu mortis adacta: quia cuſpide gladij, aut pugionis impetitur: coitui nefario ſi renitatur,an licitè poſſit non reſiſtere. Reſpondet Sotus cui ſubſcribit Nauarrus, quòd talis dum non conſentiat intus in animo ſceleri,nec probabili periculo cōſentiendi ſe obijciat, non peccat in hoc caſu non reſiſtēdo: dum tali flagitio carnali non ſe adaptet, aut accommodet: ſed ſolū paſſiuè ſe habeat. Licet vix credat Nauarrus ſi ſit honeſta,quin aliqualiter etiam corporis motu refugiat. Præterea vniuerſalis cauſa redditur quare vita nobis propria tuenda eſt, quia non ſumus vitæ Domini,quia Deus,q mortificat,& viuificat ipſe ſolus vitę,& mortis Dominus eſt. Sed eſto ita ſit,quia tamen vitam noſtram nobis non vt Dominis,ſed vt cuſtodibus commiſit,cum facultate,quam nobis conceſſit exponendi eam:quando expediret pro eius honore,& dilectiōe proximi, & pro bono virtutis,hinc eſt, quod licet auxiliari iuſtè amico etiam cum quantocunque vitæ diſcrimine,in licitis alias. Ideo non eſt damnanda mulier, imò potius laudanda quæ etiam cum magno periculo vitæ marito peſte laboranti aſſidet, etiam ſi eius officium non erit marito vllo pacto profuturum,ſed ſolum, vt pereunti marito officium, & conſolationem præſtaret. Quanquam ſi amicus id faceret ſine fructu,non careret temeritate amico tacto peſte aſſiſtendo exponere ſe tali periculo. Quāquàm hoc ipſum, ſcilicet, amicitiam,& fidem amicis ſeruare, magnus fructus eſt,quare amicum amico ſic aſſiſtentem cauſa ſolius conſolationis iam morituro,non damnarem.

¶Ex eadem regula ſequitur, quòd licet nauigare, & artem militarem exercere: etiam cum magno vitæ periculo, ſeruatis circunſtantijs, quæ magis,vt in plurimum cōtingunt,quia pro bono cōmuni hæc exercitia licent, quamuis periculoſa ſint:ſed tamen in exercitijs bellicis,quando exercitijs minus periculoſis,ſcilicet,equeſtribus ſufficit,vt ſe exerceant milites,tunc alijs multùm periculoſis vti illicitum eſſet.

¶Sed & nauigatio dum non eſt tam periculoſa,vt plures, vel maior pars in ea pereant:quando valde refert ad bonū commune: cum tali periculo eſt ſuſtentanda. Sed ſi maior pars, vel ferè omnes in tali nauigatione perirent, vrgentiſſima deberet eſſe cauſa boni communis regni,vt tunc eſſet licitè toleranda.

¶At tandam ne quid diſſimulemus, aut intactum relinquamus: quæritur an vita ſit in diſcrimine pro bonis temporalibus ponenda? Inter quæ bona temporalia gloria,& honor, & fama reponuntur. Et quidem quòd liceat occidere inuaſorem in neceſſariam defenſionem horum bonorum,Doctores nō negant. Sed an pro his bonis tuendis liceat periculo probabili exponere vitam,hoc magis in cōtrouerſia eſt. Nam Armilla exiſtimat Quæſtio. 2.

bonam famam pretioſiorẽ eſſe vita, motus authoritate Salomonis dicentis: Curam habe de bono nomine, hoc enim permanebit tibi magis, quàm mille theſauri, &, Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, & quia inquit vita eſt temporalis, ſed fama eſt æterna: modo æternum longè præſtat temporali, & ſic facilè concedet, quòd licitum ſit exponere vitam periculo pro tuenda bona fama.

Eccle. 10.

¶Cæterùm Victoria * hanc confutat Armillæ ſententiam ſentiens, ex oppoſito, maius bonum eſſe vitam, quàm honor ſit, & fama, quæ inter bona temporalia reponuntur, quia inquit hoc ſignificatur Eccle. 30. vbi dicitur non eſt cenſus ſupra ſalutem corporis: ideo tenet non eſſe licitum ponere vitam pro fama aut gloria temporali.

* Relectio ne de homicidio diſtin. 36.

¶Et quidem mea ſentẽtia quicquam valet, exiſtimo iſtos Doctores ſic poſſe concordari, quia ſi fama noſtra neceſſaria nobis eſt ad honorem Dei, & ad ſalutem ſpiritualem noſtram, aut proximi conſeruandam, & procurandam: ſic pro ea tuenda licet vitam corporalem exponere. Quia vt ſic prætioſior, quàm vita corporalis reputatur, ratione neceſſitatis, & finis altioris ad quem ordinatur. Et hęc puto ad mentem D. Tho. dictum qui 2. 2. ait in tantum nobis appetenda eſt fama, & honor, ſeu gloria temporalis humana, quatenus, inde nobis via paratur ad honorem Dei, & ſalutem ſpiritualem procurandam. At ſi qui faciunt ſicut iſti ingenui equites faciunt, qui multi eorum finem ſuum vltimum conſtituiſſe videntur, in gloria, & fama, & honore temporali, & humano, de his dicendum eſt cum Victoria, quòd nequeunt pro tali fama, & gloria, vt ſic exponere vitam, quia vt ſic talis fama inferior eſt vita. At verò, quoniam ſecundum D. Auguſt. fama nobis neceſſaria eſt pro bono ſpirituali proximorum, & quia ſæpè bona fama frænum eſt nobis abſtinendi à peccato, abſolutè crede poſſe dici: quòd liceat pro tuenda fama exponere vitam, quia fama de ſe bona, teſtimonium eſt virtutis bona fama pollentis: nec bona fama debetur, niſi ſtudioſis, & virtutibus præditis, ſecus de honore temporali: qui indifferenter etiam principibus diſcholis eſt exhibendus atq; ideo non eſt tam ineffabile teſtimonium virtutis honorari honor: ſicut fama eſt teſtimonium benefamati.

¶At quia in mentem alicui venire, poteſt, vtrum Brutus, Cato, Decius, & alij innumeri, qui ſibi mortem conſciuerũt excuſationem habebunt eo, quòd putabant in hoc ſe fortiter, & laudabiliter agere, & quid de Samſone, Raſia, & Saule: ad primum ſuo ordine reſpondendo dico, ꝙ licet pagani laborauerint ignorantia aliquorum præceptorum diuinorum, vt de non fornicando de non ſe vindicando de iniuria: tamen eorum ignorantia non fuit inculpabilis, quia vt teſtatur Paulus, * in pœnam perfidiæ ſuæ tradidit illos Deus in reprobũ ſenſum. Vnde de morte, quàm ſibi conſciuere nõ excuſantur. *

* Paul. 1. ad Rom.

* Hoc mortis genus Cicero Ariſt. 1. Ethicorũ damnant

¶Sed de Samſone dicimus, quòd ſecũdùm Auguſtinum neceſſariò eſt excuſandus, quia in hiſtoria Iudicũ dicitur Dominum tempore mortis oraſſe, vt ſua ſibi fortitudo reſtitueretur, quò ſe de inimicis vlciſceretur. Quanquam etiam alia ratione poſſet excuſari, quia ex intẽtione id non fecit: ſed ad oppreſſionem inimicorum, quã molitus eſt, ſua de per accidens mors ſubſequta eſt. Qua quoque ratione. D. Ambr. * Eleazarum nõ ſolum excuſat, ſed miris laudib. effert q beſtiæ ruina oppreſſus præclaram mortem inuenit. 1. Machabæorum, quia non intentione ſe occidendi, ſed cauſa obſtendi inimicis fecit, ſicque poteſt excuſari Samſon, ſine recurſu ad inſtinctum cœleſtem. Sed Saulem, cum à gratia Dei iam repulſus id fecerit: excuſare à deſperata morte non eſt neceſſe, ſed & Raſiam D. Thomas non excuſat, tamen Victoria ait excuſari poſſe à deſperata morte. De qua re longa eſt concertatio inter Nicolaum, & Burgenſem.

* Ambr. c. de fortitudine. 1. de officijs.

CAPVT

CAP. LXVI.

De defenſione vitæ propriæ licita, vel non.

AD carceres condemnati iuſtè tenentur ibi manere, niſi immineat illis periculum mortis, aut corporalis ſupplicij. Quare ad carcerem, & ad mortẽ ſimul obligãdo reum ibi manere: donec ſuſpẽdatur, nemo obligare poteſt. Et carcer perpetuus veluti morti comparatur Et quia incarcerare ad iuriſdictionem publicam pertinet: carceri mancipare duntaxat principi, & reipublicæ eſt licitum. Licet ad horam quis ne vadat fornicandum, vel ad luſum mortalem, poſſit pro bono ſui impediri, ſicut paratum ad perpetrandum peccatum damnoſum reipublicę aut tertio notabiliter, ſi aliter non poſſit quis impedire, poteſt id detinere donec renunciet iuſtitię, quod ſtatim, vt commodè poteſt tenetur facere.

¶ Et quamuis communiter dicatur, quòd coniectus in vincula, propter debita, cui periculum vitæ, aut ſupplicij corporalis inde non imminet, à tali carcere fugere ideo poſſit, Nauarrus tamẽ, hoc temperat dicens, quòd ſi aliquis miſerrimus, incompos omninò ad ſoluenda debita, carcere detinetur, vbi fame, & ſiti conficitur, nec in toto mũdo ſubeſt ſpes facultatis ad ſoluendum, poteſt inde fugere, ſana intentione dandi operam, vt conquirat ſuo labore, vel aliter, vnde ſuis creditoribus ſoluat. Quæ quidem opinio pia eſt, & apparenti ſuffulta ratione, quia fruſtra ibi tunc in carcere detinetur, & quia hoc rationabiliter debent velle eius creditores, quia ſic melius eorum negotium liberatus à carcere geret. Si quis condemnatus inſuper à legitimo iudice ſit iuſtè, & iuridicè non licet ſibi defendere. At licet condemnato iniuſtè ſecundum Diuum Thomam licitum ſit iudici reſiſtere, vt euadat citra ſcandalum tamen, & taliter, ꝙ grauis perturbatio reipublicæ inde non oriatur. Quare condemnatus legitimis teſtimoniis iniuſtè tamen, quia coram Deo verè eſt innocens, ſi non poſſit ſe defendere niſi inflictis vulneribus officialibus iuſtitiæ, tenetur obedire ſententiæ iudicis potiuſquam in hoc caſu officiales innocuos vulneribus ferire.

¶ Sed nec eſt hic longius repetere opus quod iam ante diximus, quod à iuſto carcere ſub iuramento redeundi laxatus, tenetur redire etiam ſi ex reditu ſit ſibi mors obeunda ſecundum Nauarrum, & Caietan. licet Tabiena in hoc caſu dicat propter ius naturale vitæ conſeruandæ, talis iuramenti relaxationem peti poſſe. *

¶ Porrò dubitatum eſt à quibuſdam, vtrum pro conſeruanda vita, vbi cancer in membro cœpit ſerpere, aliquis compelli poſſit ad talis membri mutilationem, cui quæſtioni Sotus facit ſatis per diſtinctionem reſpondendo, ſcilicet, ꝙ à republica, quia reſ grauiſſima eſt mutilatio membri, ad illam hac ſola ratione, cogi non poteſt. Sed ſi eſſet religioſus, ratione præſtitę obedientiæ ad talem mutilationem pro conſeruanda vita à prælato cogi poſſet: cui nomine Dei, ſuam mancipauit vitam.

* Ius naturale conſeruandi vitã maxima vi pollet.

¶ Ex hoc iure naturali conſeruandi vitam innaſcitur, quòd ſi quis fugiens ęquitãdo inimicum, arcto calle, inueniat obuium proſtratum infantem, licet opprimendo infantem, non poſſit illac trãſilire vt euadat mortem, quia non licet cum occiſione infantis ſuam vitam protegere, poteſt tamen ſecundum Cordubam licitè aliquantulum girãdo, vel obliquè inflectendo ęquum ad parietem, cum bona fide non nocendi, licet non ſine aliquali periculo pueri non tam probabili illac tranſilire. Quæſtio. 1.

¶ Ex eodem iure quoque naturali cõſeruandi vitam ſecundum Sotum pronaſcitur, quòd nemo poſſit obligari, tanquam exequutor ad pœnam mortis, vel mutilationis membrorum, aut ſupplicij corporalis, vel ad aliam pœnam corporalem, niſi exilij, vel quæ talis ſit quæ cauſa religionis ſolita ſit imponi in pœnitentiam ſecundum Sotum, de iuſtitia, & iure.

¶Præterea ex eodem iure conſeruandi vitam, aliud dubium oritur an reus pro conſeruanda vita dum alias, quia non iuridicè interrogatur, in conſcientia reſpondere non tenetur de crimine occulto à ſe perpetrato, poſſit, vt euadat tormenta terribilia, quæ ſibi iudex minatur niſi crimen confiteatur, illud crimen prodere iudici, à quo ſtatim poſt confeſſionem ad ſuſpendium mortis eſt rapiendus: & quidem licet in hoc caſu Sotus, & Nauarrus contrarij ſint, quia Nauarrus ait, q tenetur tueri vitam nõ reſpondendo etiam cum perpeſſione illorum tormentorum, & Sotus ait non teneri cum tam ſæuo cruciatu vitam tutari, quia ſatius eſt ſemel quamuis innocenter mori, quam tot mortes, tot ſubeundo cruciatus tolerare, tamen ſic videtur mihi aliquomodo poſſe eos cõcordare. Vt ſententia voti vera ſit, quando in hoc caſu torquendus eſt valdè debilis, aut ſenio confectus, aut ſic viribus deſtitutus, vt credat, vix poſſe ſine periculo probabili mortis tam ſæuam torturam ſuſtinere, poterit iſte in hoc caſu de plano fateri. At ſententia contraria Nauarri locum habeat cum in hoc caſu eſt viribus vigens, ſanus, & robuſtus ad talia tormenta toleranda: niſi forte quãdo quia alias eſt ſibi legitimis teſtibus probatum crimen non iuridicè tamen quia ſine infamia, & accuſatore iudex proceſſit, ideo ſe ſcit alias certo ſe eſſe morte plectendum, etiam ſi crimen tale occultum non confiteatur.

Quæſt. 3. ¶Sed & illud vrget dubium, ſcilicet, quando cum iactura vitæ teneatur quis ſecretum celare, neque detegere. Et vt ſuo ordine procedatur, dico primo, qđ omnibus doctoribus eſt in profeſſo, q * ſigillum confeſſionis adeò ſanctum eſt, tantoq; vinculo ligat, vt mors ſit prius obeunda, quam modo aliquo reueletur in quo caſu nec Papa, neque tota eccleſia poteſt diſpenſare. Sub ſigillo autem confeſſionis claudi dicimus omne peccatum detectum in confeſſione ſiue præſens, ſiue futurum, ſiue qui confitetur, verè pœniteat, ſiue non eſt concluſio S. Thomæ & omnium. At vt ſit confeſſio, ſatis eſt ſit accuſatio ſecundum Sotum. Quare etiam interpres, quando per ipſum ſit confeſſio, morte conſtringitur ſeruare ſigillum antequam violet. Sic etiam laicus qui in defectu copiæ ſacerdotis, audit confeſſionem mori potius, quam peccata audita detegere tenetur: ſic etiam prælatus, à quo petuntur caſus ſi fortè in perſonæ pœnitentis notitiam inciderit, quia maiori vinculo celare tenetur, quàm perſonæ prædictæ mori potius obligatur, quàm reuelare. Præterea ille doctor, qui conſulitur à confeſſore ſuper peccatis pœnitentis, mori potius debet, quam ſecretũ pandat. Imò & qui reperit papyrum vbi peccata pęnitentis erant conſcripta, ſine ea confitendi, celare talia peccata ſtrictiſſimè tenetur. Horum omnium ratio eſt, quia Chriſtus Dominus qui præceptum iniungit confeſſionis obligauit ad omnia media, quibus tale ſacramentum inſtitutum pro ſalute generis humani poſſit ſuſtẽtari, quale medium eſt, vt omnes tales, (ne pœnitentes à confeſſione arceantur) etiam cum vitæ iactura, tale ſecretum teneantur celare, ſi quidem ad confeſſionem ordinatur.

*Hoc ſigillum confeſſione commendatur. d. 6 de pęn. & in Cõcil. Late. ca. 21.

Quæſt. 4. ¶Deinde de ſecretis ſæcularibus an cum diſpendio vitæ aliquando debeant celari non eſt tam incompetto, quare & de his primo dicimus: quòd qui locum tenent, & officium publicum, tenentur ex genere rei ſidem ſeruare ſecreti; ſi opus fuerit etiam cum diſpendio vitę, vt ſunt ſenatores, conſiliarij, & ſcribæ alijque id genus, quia ſi reuelatio ſecreti vergit in graue malum, reipublicę: tunc nõ ſolum iſti, ſed & quicunque priuatus ciuis tenetur vitam exponere: antequã id detegat. Sed id quod hic aſſerimus eſt. quod ij, quibus ex officio publico incumbit, tenentur ſæpius mori, pro celando ſecreto reipublicæ; quando priuati homines non tenerentur, quia ſeruatio ſecretorum reipublicæ eſt propter ſalutẽ reipublicæ, & quia iſtis ſpecialiter committuntur, & quia adhoc ſe iuramento aſtringunt, & ideò recipiunt ſtipẽdia. At in rebus minoris momenti, pro ſecreto illarum celando, non tenentur dare vitã tenentur tamen pro rei cuiuſque qualitate.

Quæſt. 5. ¶At hic iam quæritur quid de per iniuriam exprimere hominis ſecretum.

De

De hoc planè affirmamus, quòd ſi res ſit magni momenti, etiam cum mortis diſcrimine, tale ſecretum ſit celandum, ſicut ſecretum Samſonis, quod per importunitatem extorſit Dalida, cum iactura vitæ tenebatur celare. Quoniam & ſecundum Sotum potius tenetur quis oppetere mortem, quam famam valdè magnam, & prætioſam auferre, ergo potiori iure tenetur quis potius mori, quam ſecretum iniurioſè à ſe extortum prodere dum magni momenti eſt; eo vel maximè ſi periculum imminet vitę, vnde qui obſignatas literas mala fide aperiũt maiori vinculo tenentur ſecretum illarum ſeruare.

Quæſt.7.

¶Sed quid de ſecretis, quæ quis ſua fide ea ſeruandi recipit. Reſpondetur, ꝙ talia ſecreta recipiens, cum diſpendio vitæ, aut alia grandi iactura honoris, aliorumve bonorum non tenetur ea ſeruare quia ſecundum Sotum, nemo præſumitur promittere id, ad quod alias non tenebatur cum tanta iactura, & diſpendio. ¶At & de eo, qui caſu nouit alienum ſecretum, diſputandum ſe offert an cum aliquali ſuo detrimento teneatur illud celare: ad quod facilè reſpondetur, quòd licet in hoc caſu qui ſecretum à caſu, nouit alicuius ſit momenti: teneatur illud ſub mortali contegere, non tamen tenetur grauia pati, vt illud celet. Quia ſolum ex charitate hic celare tenetur, quæ obligat nos ſeruare res proximorum quando id poſſumus ſine graui damno noſtro.

¶Denique hic tandem mentio incidit, an teneatur homo mortem pati aut immania tormenta, antequam dum iniuſtè iterrogatur, crimina propria prodat. Sed ne tandem prolixius immoremur, ſuper hoc reſponſum accipe negatiuum quia vita caput eſt omnium bonorum temporalium, iuxta illud Iob. 2. Vniuerſa, quæ habet homo dabit ꝓ anima ſua: ideſt pro vita, vnde cum vita maius bonum ſit, quàm fama, non videtur licitũ eſſe exponere vitam morti, aut torturæ graui pro fama. Nam cũ Salomõ aſtruit, melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ non eſt locutus reſpectu vitę, ſed reſpectu diuitiarum, quibus nomen bonum comparauit, ſed de his ſatis.

Vita caput omnium bonorum fundamentum. Sotus. li. 5. q. 1 ari 5 de iuſtit. & iure.

CAPVT LXVII.

De obligatione ſubueniendi proximo cum iactura vitæ, vel non.

QVIA huius genij ſum, vt cum aliquam materiã ſuſceperim pertractandũ, nolim quiquam intactum relinquere, quod in alijs libris neceſſe ſit indagari, ideo pro complemento quęritur, vtrum perſona priuata teneatur cum periculo mortis, aut amiſſionis notabilis famæ corrigere proximum, vbi correptio non eſt ſimpliciter neceſſaria, quamuis ſit profutura. Et quidem in hoc caſu duæ ſibi inuicem obſiſtunt opiniones contrariæ. Prima Soti * tenentis negatiuam, & alia eſt communis affirmatiua, cuius meminit Corduba in annotationibus ſuper tractatum de detegendo Soti. ¶Cuius reſolutio tribus explicanda eſt dictis, primò quod in caſu quo probabiliter creditur, fratrem in peccato mortali, tandem eſſe periturum niſi per meam correctionem, aut inſtructionem eius finali ſaluti prouideam, tunc teneor, etiam cum periculo vitæ meæ illum inſtruere, aut corrigere: dum per ſe, vel per alium nequit ſibi prouidere, quia hæc ſimpliciter neceſſitas talis eſt vbi ex ordine charitatis illud. 1. Ioannis cap. 3. locum habet ſicut Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ita & nos pro fratribus. At hoc intelligitur ſecundum Corduba. & fratrem Petrum de Soto maiore, quando talis alias niſi inſtruatur, vel corrigatur eſt in æternum periturus & eſt iam conſtitutus in articulo mortis: ita vt nullus ſit locus dilationis.

*Sot 2. membro de detegẽdo ſecre. q. 2. cõcl. 6.

¶Secundò dicitur, quod etiam extra articulum mortis tenemur ſub mortali corripere eum, quem credimus non niſi per correctionem noſtram à peccato receſſurum: ſi ſine notabili detrimento famæ rerum, aut vitę, efficere poſſumus.* Quia etiam patienti magnam iacturam

*Hanc tuẽtur opinionem Thomas & Medina cũ Soto.

ſtatus ſine notabili rerum noſtrarum detrimento ſuccurrere tenētur ſub mortali. Tertiò vbi tota difficultas eſt dico, ſi aliquis ſit extra mortis articulum cōſtitutus, qui non niſi per correctionē noſtram creditur probabiliter à peccato mortali receſſurus, ſi timore mortis noſtræ, aut famæ, aut notabilis iacturæ rerum temporalium interueniente, ei non ſuccurrimus, non peccamus mortaliter, hæc eſt Cordubæ loco ſupra allegato. Eſt Soti in ſexta concluſione. Et patet, quia in iſto caſu talis non eſt conſtitutus in extrema neceſſitate ſimpliciter, aut quaſi, vbi probabiliter de eius ſalute animæ finaliter deſperetur, quia adhuc ſuppetit ei tempus ſe emendandi, & corrigendi. Sed ait Corduba talis omiſſio correctionis in hoc caſu ſolum eſt venialis quia eſt præter charitatem, probatq; id ex Auguſt.*

*Augu.li.1. de ciuitate Dei ca.9.

¶Vide tandem Nauarrum* cū Adriano tenentem contra alios, quòd etiam cum iactura vitæ ſecundum Adrianum tenetur, vnuſquiſque corrigere etiam per ignorantiam affectatam, vel imbecillitatem, vel occaſiones moriturum alias in mortali, quando iam conſtitutus in extremis eſt, quia cum iactura vitæ tenemur vitare peccatum mortale in proximo in extremo articulo mortis laboranti, quomodocunque peccet dum non peccet ex malitia.

* Nauarr. ſum lat.14. nu.23.in fi. Tho.& Caiet.22.q 28 & 72.

¶ Qua etiam ratione multo magis cum periculo vitæ, eiuſque iactura, ſubuenire tenemur infanti non baptizato in extremis laboranti: ſecundum probabiliorem opinionem eum tunc baptizādo. Quamuis Sotus * in probatione ſeſtæ concluſionis oppoſitum aſſerat ſic dicens, quòd ſecundum doctores nemo obligatur baptizare puerum cum periculo propriæ vitæ, ſaltem quando periculum eſt ab extrinſeco puta ex malitia tyranni prohibentis me baptizare puerum, ſed concluſio noſtra ſuprapoſita eſt Armillæ verbo homicidium.§.7. vbi habet, quod puero peſte laboranti, qui ſine baptiſmo eſſet moriturus quilibet poteſt, teneturque ſuccurrere eumque baptizare etiam ſi baptizans ſubiturus ſit mortem, & licet forſitan ſit vera excepto Soti, ſcilicet, quòd ſi ideo tyrannus minetur mortem, tunc nō tenetur quis cum tali periculo huiuſmodi puerum baptizare, tamen magis credo, quod concluſio noſtra abſolutè ſit vera, ſiue illud periculum mortis inferatur à tyranno, ſiue veniat aliundè, quia quamuis pro Soto faciat, quod vitæ expoſitio non ſit medium tunc per ſe ordinatum ad ſalutem pueri procurandam, ſed ex malitia tyranni ſub pęna mortis baptizare prohibentis, ſed ex alia parte ordo charitatis qui iùbet vitam corporalem pro ſalute ſpirituali proximi in extrema neceſſitate ſimpliciter, exponere, videtur hanc limitationem Soti in hoc caſu non admittere. Quia ſimpliciter poſitus eſt puer in hac extrema neceſſitate baptiſmi poſtquam in hoc caſu non poteſt aliter ſaluari, & ſine culpa ſua talem iniuriam à tyranno patitur, quam nullatenus poteſt vitare. ¶ Vtrumque igitur eſt probabile (niſi fallor) ꝙ minante tyranno mortem, baptizare teneatur tunc puerum cum iactura vitæ, & quod non teneatur.

* Sotus in detegendo ſecreto mē bro2.q 2.

¶At verò de baptiſmo adulti, & de confeſſione eius in extremis laborantis audienda, forſitan quis hæſitabit. An cū diſcrimine vitæ noſtræ, in extremo articulo ei impertir[illegible]c ſacramenta teneamur. Et quidem diſtinguendum eſt. Nam epiſcopi, curati, & prælati qui ex officio tenentur, etiam extra neceſſitatem extremam: tenentur vitam exponere pro ſubditis, tempore peſtis viſitando infirmos, & adminiſtrando eis ſacramenta, præſertim quæ ſunt de neceſſitate ſalutis cuiuſmodi ſunt ſacramentum baptiſmi, & pœnitentiæ.

¶Sed alia ſunt ſacramenta, quæ ſic nō ſunt tam de neceſſitate ſalutis, vt extrema vnctio confirmatio, quæ non ſunt in præcepto, & pro his adminiſtrandis non puto prælatos teneri exponere vitam vt inſinuat D.Tho.

¶ Sed an pro communione adminiſtranda tempore peſtis teneantur prælati diſcrimen vitæ ſubire dico, non audeo apertè cum tali periculo, eos ad hoc obligare. Quia ſine tali communione ſubditi poſſunt ſaluari, ſi habeatur in voto. Quia hæc communio (licet tempore mortis) in obligatione ſit, ſed non

eſt

eſt tam ad ſalutem neceſſaria re,ſicut baptiſmus:qui eſt ianua Sacramentorum, per quem Chriſto Domino incorporamur,& Sacramentum pœnitentiæ: quia eſt ſecunda tabula poſt naufragium, ut Conc. * Trid.tradit.

* Concil. Tridẽ. ſeſſ. 14.c.1.

Quæſtio. 2. ¶Porrò de priuatis ſacerdotibus, reſtat dicendum, an iſti cum diſcrimine uitæ in extremis conſtitutis ea teneantur adminiſtrare, & quidem, quia non tenetur ad id ex obligatione iuſtitiæ, ſed ſolum ex charitate,ſicut, & alij priuati baptizare tenentur in extrema neceſſitate,ideò primò dico. Ij priuati ſacerdotes,ſicut,& quilibet alius Chriſtianus in articulo mortis conſtitutum infidelem petentem edoceri de ſibi neceſſarijs ad ſalutẽ,quæ ignorat,& cupit edoceri,& ſaluari:tenentur etiam cum diſcrimine propriæ uitæ ad eum accedendo,de his,quæ ſunt ſimpliciter de neceſſitate ſalutis: illum inſtruere, ut ſi fide etiam implicita Chriſti careret,& dolorem de peccatis præteritis neceſſarium eſſe ignoraret:ſecundum Nauarrum.

Quæſtio. 3. ¶Sed ſi iam de his ſit edoctus, & catechizatus,& habens baptiſmum in uoto, quia petit baptiſmum in re ſibi dari, in hoc caſu,an gratia ſolius baptiſmi conferendi, ad cathecumenum tactum peſte ſacerdos priuatus,aut alius laicus ſi non ſit ſacerdos, cum propriæ uitæ diſpẽdio accedere teneatur. Reſpondeo, quòd ſi Fratri Petro de Soto maiore olim Cathedratico Salmanticenſi eſſet in ſuis ſcriptis adhibenda fides,planè ſecundum ipſum in hoc caſu tales priuati talem cum diſcrimine ſuæ uitæ tenentur baptizare:quia inquit ſacerdos priuatus tenetur,& tunc ita baptizati, & Chriſtiani petentis confeſſionem, cum ſuæ uitæ periculo confeſſionem audire. Sed,quia hanc opinionem rigidam eſſe puto,ideò contra eam teneo, quia in tali caſu baptiſmus in uoto, & ſufficit ad ſalutem: quando copia baptiſmi in re non datur.

¶Et ſimiliter de Sacramento confeſſionis aio, quòd ſi ſecundum communem opinionẽ talis infirmus in tali articulo per interpretem, aut ſcripturam confiteri,non tenetur, quia id uergit in detrimentum ſuæ famæ,quare, ego,qui ſum priuatus ſacerdos tenebor cum diſpendio uitæ illum audire? Hæc ratio adeo ualida eſt,ut propter eam fortè, & proprius curatus ab audiendo confeſſionem eius, cum periculo uitæ probabili eſſet excuſandus; ſed hoc non auſim affirmare, ſed dico cum communi, quòd quia curatus tenetur ex iuſtitia ſecundum Fratrem Petrum de Soto maiore, & ſecundum Metinam * ideò curatus, & prælatus etiam extra extremam neceſſitatem ſubditorum, interdum tenentur ſubuenire cum periculo uitæ monendo,& ſubducendo eos à peccato mortali, & quia tenentur uitam ſpiritualem ſubditorum aſſecurare prout poſſunt, quia contritio, quæ cum ſolo uoto Sacramenti ſaluat, quando Sacramenti confeſſionis in re non eſt copia, non eſt tam peruia, & facilis habita peccatoribus, ſicut attritio per quam cum Sacramento abſolutionis in re, talis infirmus fit ex attrito contritus ad ſalutem, ſi tamen talis attritio, ſecundum Metinam, & ut inſinuat Concilium Tridentinum, ex ſpeciali auxilio Dei ſit, & ſupernaturalis, quia alias contra Sotum, & Canum, attritio naturalis cum Sacramento non facit tali attritione attritum contritum,ideo eos in confeſſione audire tenentur. Tandem cum Metina loco ſupra citato aduertito, quòd ſi aliquis conſtitutus in extremis eſſet deceptus ab hæreticis, uel ſi ſecundum Petrum de Soto maiore, aliquis hæreticus peruerteret multos prædicando hæreſes, & inſeminando errores, tunc in his caſibus Theologus, ſeu quibus alius priuatus idoneus occurrere tenetur, * etiam cum diſcrimine uitæ hæc mala, ſubueniendo propellere,inſtruendo infirmos, & ſidem tutari contra hæreticos.

*Metina in ſua inſtruc. fol. 114. p. 2 §.16. circa 5. mandatum.

* Th.2.2. q.29.2 .q. 3.can.ſi habes.

CAPVT LXVIII.

Qualiter vitæ alienæ ſit ſubueniendum.

NAuarrus contra Sotum tenet, quod reus tenetur, quando non iuridicè interrogatur de complicibus eos nó detegere etiã ſi quia eos non detegit torturæ ſit ſubiiciendus, quando ex tali detectione complicibus ſequetur iactura vitæ, vel mutilationis membrorum. Secus ſi tantum complicibus inde ſequeretur damnũ pecuniæ, vel exilii, ita Nauarrus ſumma Hiſpania. Exiſtimo tamé hanc Nauarri opinionem non eſſe omninò coutra Sotum acceptandam, niſi fortè cum limitatione, ſcilicet, quando leue tantum genus tormenti, cum eſſet robuſtus, & fortis ad tolerandum, talis reus, eſſet ſubiturus: tũc teneretur cum hoc detrimento leuis torturæ peccata complicum in hoc caſu non detegere, ſed cum graui torturæ diſcrimine, non tenetur reus, qui criminis aliorum per iniuriam non extorſit ſecretum, tale ſecretum iudici iniuſtè inquirenti celare, quia ſolum vi charitatis tenetur in hoc caſu illud ſubticere, quæ cum grauiſſimo torturæ detrimento, (vt puto) non obligat ad vitam alienam tuẽdam, quia vix in hoc caſu, niſi (vt ſupra diſtinguimus) obligaretur ad tuẽdam propriam. Demum ne quid deſit, quòd meritò poſſit deſiderari, ſcito Nauarrum, * vt ipſe de ſeipſo teſtatur, mutaſſe ſententiã, quam antea tenuerat cum Felino. * & nunc tenere, ſcilicet, quòd cum detrimẽto honoris, & extimationis noſtræ ſi aliter fieri non poteſt, tenemur ſubuenire vitæ proximi, quando eſt in extrema vitæ neceſſitate conſtitutus, quod ex D. Ambroſ. habetur relatum * ſi cum rapitur, quis ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri, non eſt leue peccatum, ſed exiſtimo hãc etiam ſententiam non eſſe abſolutè tenendam: niſi iuxta diſtinctionem ſuprà habitam, cuius Frater Petrus de Soto maior meminit, ſcilicet, quòd ſententia hæc Nauarri ſit vera, quando illa extrema vitæ neceſſitas proximi venit ab intrinſeco, ſcilicet ab fortuna, vel fame, vel infirmitate: tunc videtur, quòd cum detrimento pertinentium ad decentiam ſtatus ſubuenire teneamur, quia neceſſitates intrinſecè extremæ paruæ ſunt, quia natura paucis contenta eſt. At ſi talis extrema neceſſitas redimendi vitam à cauſa extrinſeca ſit, ideſt à malitia tyranni proueniat: non tenetur, quis tunc cum ſupradicto detrimento, vitæ proximi ſubuenire, quia ſic via malis daretur opprimendi bonos, & ita tyrannus poſſet petere ſibi regnum, ne occideret aliquem innocentem, ſed in iſto caſu de ſuperfluis ad ſtatum tenetur vitæ proximi oppreſſæ à tyranno ſubuenire, ſecundum Armillam, niſi eſſent aliæ grauiores neceſſitates in republica, quibus magis oportet ſubuenire: at de neceſſariis ad ſtatum in hoc caſu non teneretur ſubuenire, quia ſecundum Petrum de Soto maiore ſubſtentari ſtatus in republica eſt maius bonum, quia publicum, quàm vita priuati aliàs perimendi ex malitia tyranni, & de his ſatis.

* Nauarrus ſum. lat. 24. nu. 17.
* Felin. de hæreticis. c. 2. & de ſenten. excom. c. quantæ.
* Cap non ſatis. 85. diſtin.

¶ Peccat qui ob aliquod infortunium ſe nunquam natum eſſe cupit, quia ingratum ſe exhibet Deo largitori vitæ. Præterea comedens, vel comedendum alteri propinans, quòd intelligere debuit ſibi, vel alteri fore in vitæ perniciem, ſeu graue detrimentum, præſertim ſi id medicus interdixit peccat mortaliter (ſi damnum ſit graue) inde innatum. Secus ſi exiguum damnũ ſubſecutum eſt, nec credidit magnum ſubſequuturum.

¶ Tenens in lecto infantem cum periculo probabili eum ſuffocandi, peccat mortaliter, ſicut etiam malè afficiens fœminam grauidam impellendo eam in graue periculum aborſus: peccat quoq; mortaliter. Secus ſi ſine tali probabili periculo mulierem malè pertractauit, etiam ſi poſtea abortiatur; ſed caſu quo fœtus caret anima rationali, quæ maſculo in uditur 40 die, fœminæ verò 80. non ſit irregularis, qui vndecunq; malè

afficiens

afficiens mulierem prægnantem peccauit mortaliter.

¶Ipſa quoque mulier, quæ per laram culpam negligens fuit in cauendo abortſum,non caret culpa mortali, tunc abortiendo.

¶Peccat inſuper mortaliter ille, qui ſiue ſubditus ſit principis indicentis bellum,ſiue nō ſolius ſtipendij intuitu,pergit ad bellum, non attendens an bellum iuſtum ſit,an iniuſtum ſi tamen talis miles ſubditus ſit,aut iam antea ſtipendiatus,ſi imperio domini ſui vadat ad bellum,non peccat ſi vadat ad bellum, etiā ſi non præmeditetur an bellum ſit iuſtum,vel iniuſtum: dum tamen iuſtum eſſe credat, * nec in hoc eſt differentia inter ſubditum, & externum qui ante belli exordium principi indicenti bellum inſeruiebat.

* Hoc habetur c. qd culpat .22. q.1.

CAPVT LXIX.

Qualiter teneatur quis ſubuenire proximo per correctionē aut per teſtimonium,aut criminis reuelationem.

AD hæc nota, quòd inuaſo ab inimico tenetur, quis ſuppetias ferre, ſi commodè verbis, aut opere, ſine ſuo periculo opitulari poteſt. At verò officiarius publicus etiā armata manu defendere debet eum: quem ſibi videtur defendere poſſe,ſecundùm D. Antoniū. Tenetur inſuper teſtificari, etiam non iuſſus à iudice homo, vel denunciare potenti prodeſſe, pro liberando aliquo ab iniuſta morte,vel damno, vel infamia, niſi id delictum nouerit, per confeſſionem.

¶Deinde nullus tenetur ſpontè ſe offerre ad teſtificandum, vt aliquis condemnetur, niſi ſecundùm iuris formam conſtrictus à iudice, ideſt, quando iudex eum interrogat, iam præcedente probata infamia contra reum duobus teſtibus. Et hoc via inquiſitionis, vel niſi præcedente legitimo accuſatore accuſante, & iam habita per vnum legitimum teſtem de viſu teſtificantem ſemiplena probatione,vel niſi ſufficientia indicia probata per duos teſtes præceſſerint ſimul cum accuſatione, præuia, & in his duobus caſibus loquimur,quando proceditur via accuſationis. Igitur in tribus præcedentibus caſibus, tenetur tam teſtis,quam etiam reus,quia legitimè interrogantur iudici reſpondere: etiam ſi ob reuelationem, & confeſſionem veritatis, reus ſit ad mortem rapiendus. His autem ceſſantibus,quando de reo ſolum inquiritur ad pœnam non tenetur teſtis ſua ſponte ad teſtificandū ſe offerre:etiam ſi accuſatori ex defectu probationis periculum immineret,quia accuſatori id imputetur, quia ſua ſponte in id periculū ſe ingeſſit, niſi quando accuſator,quia ad id obligatur in conſcientia, pro bono communi, vel aliter ad accuſandum procedit, quia tunc teſtis ſi opus ſit, vt illi faueat ad teſtificandum ſe offerre, tenetur,ſecundum Diuū Thomam, * quòd tenetur teſtis etiam non requiſitus à ſuperiori, teſtificari propter damnum vitandum tam reipublicæ,quam tertiæ perſonæ, alias ſecretum de iure naturæ eſt ſeruandum.

* 22. q.70. art.1.

¶At verò,quia ſecundùm eundem D. Thom. * ordo charitatis exigit,vt quis bono particulari proximi præferat bonum commune. Item vt quis velit bonum proximi,& conſcientiæ,& famæ,& in his magis, velit bonum conſcientiæ, quam famæ, quando vtrumque haberi non poteſt,& ideò his conſideratis credo,inquit D. Tho. quòd ſi eſſet aliquod peccatum carnale, vel ſpirituale, quòd vergeret in detrimentum multitudinis ſtatim eſt reuelandum cum præponderet bonum commune ordine charitatis, & articulo decimotertio, quolibeti 12, adijcit D. Thomas regulam tenendam circa correctionem fratris nobis tradés, ſcilicet, quòd in hoc caſu ſeruanda eſt charitas in reuelando via correctionis proximi peccatum,& quod magis expedit attendatur,& intendatur,emenda,& non fiat ex malitia, vt proximus confundatur. Ex qua doctrina liquet, qua ratione ſe gerere debeat religioſus,cum religioſo fratre,quando deprehendit eſſ

* Thomas quol. 12 artic.12.

ſecretò ſepta monaſterij noctu ſaltare, ſi enim ſperat ſe eum per ſecretam correctionem correcturum, tenetur correctionis Euangelicæ ordinem ſeruare, niſi periculum ſit in mora. Si autem probabiliter creditur, quòd inde ex tali inſultu extra monaſterium, grauis infamiæ ſcandalum conuentui, & ordini paratur, cui aliter occurri melius non poteſt, quam prælato reuelando ſtatim eſt crimen ei ſecreto aperiendum, vt patri, vt ſic ſecreto, malo communi imminenti, poſſit obuiare. Quod ſi ſecreto, vt pater tanto malo nequeat occurrere, ratio boni cõmuni exigit, vt id propaletur ei, vt iudici.

Quæſtio. 1. Sed quid de religioſo ſuſpecto circa ingreſſum domus vbi habitat mulier, ſuæ perſonæ nota laborans. Reſpondet Sotus in de detegendo prius eſt monendus ſemel, atque iterum, & tertiò, quòd ſi non emẽdetur, prius adhibeatur vnus teſtis: deinde ſi non emendatur adhibeatur tertius, antequam denuncietur prælato, quia tandem prælato eſt denuncianda culpa, etiam ſi non ſit mortalis, ſi ſit contra famam, & honorem proximi, præuia tamen monitione. Quare ait Sotus ſi quis intraret domus ſuſpectas non eſſet illicò proclamandus ſine præuia monitione, vt eſt exemplum D. Auguſt. de oculi petulantia: conſilium autẽ eſt D. Auguſt. vt antequam teſtis inducatur aliquis, per quem poſſit conuinci crimen reueletur prælato tanquam patri, vt minori iactura emendetur, ſed hoc D. Augu. conſilium eſt, non præceptum, vt ſic poſſit ſecretius correctus non innoteſcere cæteris, ſcilicet, teſtibus ſi autem quis extimaret commodius per alium, qnam per prelatum poſſe corrigere fratrem, iuſtè reuelabit prius alteri. *

*Metina in ſua inſtruc. 3. præcepto.

¶Nec cordata eſt cõſideratio eorum qui ignoranter putant ſe non diffamare proximum, quando ſecreta illius peccata ſecretò reuelat eius amico, qa vnuſquiſque ſecundum Metinam multoties magis optaret peccata ſua nota eſſe tribus, aut quatuor, quam vni grauiſſimo, & coniunctiſſimo viro ſibi amico. Conſonaque videtur hæc Soti ſententia doctrinæ D. Thom. * quòd magis verecundamur ſi homines honeſti, & ſapientes, & coniuncti nobis, & nobiſcum diu verſati, & adiutores, etiam à quibus opem expectamus peccata noſtra deprehenderint.

* 2.2.q.124 art. 4.

¶Et tandem concludimus, quòd ſi tale peccatum ingreſſus religioſi in domos ſuſpectas vergat in damnum multitudinis, ideſt in infamiam publicam conuentus, eſt reuelandum prælato, quãdo non aliter poſſet remedium commodè adhiberi ſine detectiõe tali. Secus ſi per ſecretam monitionem iam eſſet correctus, niſi adhuc correctus maneret in periculo veriſimili peccandi, vel infamandi ordinem, vel conuentum, & hoc eſt, quòd cautè intellectus voluit ſignificare Ricardus dum dixit etiam per ſecretam monitionem correctum fratrem, denunciandum eſſe prælato, ut obſeruetur à recidiuo, nempe quãdo manet adhuc in periculo, & non alias: hæc omnia egregiè Sotus * diffusè ſatis, quæ ego hic ad breuitatem redegi, quia materia eſt ſcitu neceſſaria.

* Sotus mẽbr. 2 q 4 de detegendo ſecreto.

¶Etiam cum periculo uitæ, quis tenetur operam dare, ut illum eripiat à periculo reuocando teſtimonium, quo conieciteum in periculum perdendæ uitæ, peccat inſuper iniuriatus, qui non uetuit expreſsè cognatos ſuos pro ſe parentes uindictam ſumere de aliquo ſuo offenſore.

C A P. LXX.

Super agitatione taurorum.

QVoniam ſuper agitatione taurorum, & ferarũ Pius V. extrauagãtem, quæ incipit de ſalute gregis * dominici ediderat, ubi talem agitationem, uidetur damnare ſub grauibus pœnis: Nauarrus ſuper hac quæſtione olim rogatus, ſalua ſedis apoſtolicæ cenſura, eandem ſic interpretatur, ut talis extrauagantis prohibitio non procedat, in ea agitatione taurorum, ferarumque: quæ exercetur moderate, taliq; cautela adhibita, ut probabiliter credi poſſit eam nõ

* Egloge bullarũ. & motus propriorum. f. 19.

conſe-

conſecutura notabilia nocumenta per-
ſonalia,puta mortes,vulnera,oſſium ru
pturas,&id genus alia,quia propter hęc
vitanda pericula,data eſt lex. Ceſſante
autem ratione,& fine legis ceſſat eius di
ſpoſitio,& quia iuxta limites rationis le
gis,debet reſtringi, vel extendi lex, * &
quia ex proœmio.legis ſolet cauſa legis
coniici finalis.l.fi.ff.de hære.inſtitu.& c.
quia propter.de elect.

* Lex amplatur vel reſtringit ratione legis duce l. cum pater. §. dulciſſimus. ff de legat.2.& l adigere. §. quamuis. ff. de iure patto.c.Suggeſtum, & c. meminimus.

*Metina in inſtr. cõfeſ. pag.1. fol. 150 §.18. de Ludu.

¶Igitur ſi ea moderatione qua domi
na Iſabella prima Regina Catholica per
mittebat agitari tauros nempè cornuũ
cuſpidibus præciſis, & nimia agitantiũ
temeritate coercita, tutiſque refugiis
opportunè conſtitutis: non eſſet ſic agi-
tare tauros peccatum mortale,& hæc ſa
tis circunſpecta, & cauta reſolutio eſt
contrà Metinam * vbi aliquantulum li
centiosè contra prædictam prohibitio-
nem Pij V. loquitur abſolutè ſine limita
tionę aſſerens agitationem taurorũ cul-
pa mortali carere, etiam ſi aliquando ei
dantes operã ſe exponant periculo, quia
inquit reſpublica hos luſus elegit: quo
equites exerceantur ad bellum pro bo-
no communi. Igitur cum bonum com-
mune præferendum ſit particulari, agi-
tare tauros non erit mortale, ſed certè
cum alia ſint commodiora,& minus pe-
riculoſa præludia belli, quã agitationes
iſtæ taurorum, quibus ad prædictum fi-
nem communẽ ſe poſſint milites exer-
cere, præſertim cum quidam ſtrenuus
expertuſque dux,aſſeuerauerit quaſi ex
perientia teſte huiuſmodi agitationem
taurorum magis docere fugere hoſtes;
quam eos aggredi,non debuiſſet,tam au
dacter ſine limitatione Metina id affir-
mare perſtante tali Pij V. extrauaganti,
vt videtur in contra. vbi Pius V. cleri-
cis tam regularibus, quam ſæcularibus
beneficia eccleſiaſtica obtinentibus, vel
in ſacris ordinibus conſtitutis ſub ex-
communicationis pœna, ne eiſdem ſpe-
ctaculis interſint prohibent, & ſiquis
ibi mortuus fuerit, ſiue miles ſit, ſi-
ue alia perſona congrediendo cum be-
ſtijs, vt eccleſiaſtica careat ſepultura
decernitur.

CAP. LXXI.

De ſatisfactione agenda pro vita hominis liberi.

SIngularem contra Scotum,
& Adrianum, & Maiorem,
alioſque Theologos puto eſ-
ſe hanc ſententiam Nauar-
ri, vbi hic apertè aſſerit percutientem
hominem liberum propter deformita-
tem ex vulnere relicta, nullatenus tene-
ri ei quicquam recompenſare dummo-
do medicationis expenſas ei perſoluat,
& damna incurſa totius vitæ, quatenus
ex percuſſione inhabilis effectus eſt ad
lucriſacienda,quæ alias poſſet lucrari,ſu
peraddendo, ꝙ neque pro vita hominis
liberi occiſi quidquam eſt reſtituendũ,
niſi expenſas medicaminis, & damna il-
lata filijs, & hæredibus ex morte iniuſta
occiſi,& quia eſt contra communẽ ſen-
tentiam doctorum non puto eã eſſe om
nino veram, quia eſt & cõtra Victoriã,
& quoniam abſurditatem, quam ex ſua
opinione ſequi doctores cõiter aſſerunt
licet eam Nauar.paruiſaciat, non opor-
tet ſic diſſimulare,ſ. ꝙ abſurdum ſit, &
ſtultum putare eum, qui bouem proxi-
mi necat, teneri ad reſtitutionem, non
autem qui proximũ ipſum occidit.Nam
& leges quas pro ſua opinione Nauarr.
citat parũ puto ſuæ ſententiæ commo-
dare,quoniam l.liber homo.ff. ad legem
Aquil.& l.fi.de his qui eiiciũt,vel effun-
dunt parum ad rem faciunt. Prima ete-
nim ſolum concludit hominem liberum
nullo pretio eſſe extimari.At hæc lex ſo
lũ concludit,ꝙ quia hominis liberi vita
inextimabilis eſt: nõ poſſit fortè pro ea,
ad æqualitatem fieri recompẽſatio, quia
pellem pro pelle,& omnia,quę habet ho
mo dabit pro anima ſua,id eſt, vita ſua,
non tamen concludit,quòd ideo occiſor
excuſetur à reſtituendo pro poſſe, atque
hæc videtur ſententia aperta D.Thom.
* ſcilicet,ꝙ non ſit neceſſarium ad ſalu-
tem reſtituere, quod ablatum eſt, quia
aliquãdo impoſſibile eſt reſtituere illud,
puta cum aliquis alicui abſtulit mem-
brum,vel vitam,reſpondet,quòd tunc li
cet non poſſit recompenſari æquiualens
ſufficit, quod recompenſetur, quod poſ-
ſibile

* Tho.22. q.62. art.2. in ſolut. ad 1. argum.

* Ariſtot. 8. Ethico.

ſibile eſt ſicut de honoribus, qui ſunt ad Deum * vel parentes patet, vt Philoſophus dicit, & ideò quando id quod eſt ablatum non eſt reſtituibile per aliquod æquale, debet fieri recompenſatio, qualis poſſibilis eſt, vt cum aliquis alicui abſtulit membrum debet ei recompenſare in pecunia, vel in aliquo honore conſiderata conditione vtriuſque perſonæ ſecundum arbitrium boni viri. Cùm ergo hæc ſit D. Thom. ſententia, & communis non puto, ab ea fortè diſcedendum quidquid dicat Nauarrus. Nam & ſecunda lex ſolùm loquitur de deformitate, quam cauſabit ex vulnere qui percuſſit deijciens è tecto tegulas, ſine intentione vulnerandi tranſeuntem, quia illa cicatrix ſic illata, non fuit ex data opera, nec tam detrimentoſa corpori, ſecũdum fratrem Ioſephum, ſed ſolum nocet decori corporis. Secus eſt, ſi quis abſtulit vitam vel membrum abſcidit, aut debilitauit, quia tũc in pecunia, vel in alio arbitrio boni viri ſecundum D. Tho. illud reſtituet. ¶ At verò etiam libenter concedimus, ꝙ ſi quis culpabiliter tamen deformitatem ſolam, in ſeruo alicuius induxiſſet percutiendo illum, tenetur, vt ait Nauar. domino compenſare, in eo quod ſeruus, ideò ſibi minus in pretio valet, ſicut óptimè ait Nauarrus. Sicut etiam ſi quis liberam puellam fœdaſſet in facie, eius faciẽ deformans, tenetur ei aliquid pro tali deformitate reſarcire, quando illa deformitas in cauſa fuit, quod ad ſuas nuptias maiori dotè indigeret, vt mihi videtur. ¶ Igitur ſecundum Sotum* contra Maiorem,* & alios & ſecundum D. Tho. in his quæ ſecundum ſpeciem reparari nequeunt, reſtitutio ad arbitrium boni viri eſt facienda. In hoc autem arbitramento habenda eſt ratio perſonarũ tam occiſi, quàm occidentis, atque hæredum, quia hic magis deſeruit prudentiũ ſententia, quàm Theologorum ſententia: nam ſi homicida eſt diuitiis præpotens maior eſt ei reſtitutio iniungẽda, quam ſi egeret: etſi occiſus inutilis erat ſuis; minor, quàm ſi erat eis proficuus. Conſideranda eſt etiam qualitas occiſi ex vtilitate ipſius, indigentiaq; ſuorum etiam ex valore, & dignitate perſonæ, contra Nauarrum, nam qui virum ingenuum, literiſve, aut alia ratione inſignem occidit ad maiorem multo reſtitutionem tenetur, quam ſi perſonam inferioris ordinis interemiſſet, & quoniam perſona occiſa quando in ſignis erat, multo pluris erat, quam alia, etiam ſi non reliquerit familiam inopem contra alios in hoc deceptos dico cum Soto, ꝙ eius hæredib. reſtitutio eſt facienda. Penſandus quoque eſt, & etiã occidendi modus, an fuerit per inſidias, vel fraudem, vel notabilem atrocitatem occiſus.

*Sotus de iuſt. & iu. li. 4. q. 6. ar. 3
*Maior 4. d. 15. q. 19. dubio poſtremo.

¶ Hæc igitur omnia ſunt penſanda in tali reſtitutione, dũmodo iniurius, hęc omnia poſſit ſoluere etiam cum graui detrimento ſuorum bonorum. Licet verum ſit, quod propter reſtitutionem hãc in foro conſcientiæ non eſt aliquis, nec etiam in grauẽm neceſſitatem inducendus. Conſideranda quoque eſt, & illa circunſtantia, ſcilicet, quod occiſus poterat citius mori, aut languere, ita non poſſet familiam ſuſtentare.

¶ Idem prorſus dicendum eſt de mutilatione membri, nam qui manum alteri abſcidit, tenetur ſoluere operas medici, & damna ceſſanteſque labores in integrum ad arbitrium tamen ſapientum * virorum.

*Nõ debet æſtimari * prætium huiuſmodi læſionum ad libitũ illius qui damnũ accipit.

Præter damna quoque, iniuria mutilati occiſi eſt reſtauranda non quidem exponendo ſe bello iuſto, vt ait Scotus, contra inimicos eccleſiæ, cui ſubſcribit Adrianus: ſed per orationes, & precationes fuſas pro occiſo, quamuis ſecundum Sotum hæc reſtitutio iniuriæ per orationes, ſub iuſtitiæ obligatione non cadit, ſed tantum ſub ſaluberrimo conſilio, quando interfectus indiget.

¶ Igitur hæc nota contra Nauarrum ſolum obligantem occiſorem hominis liberi aut eius mutilatorem ad medicationis expenſas, & ad ſtipendia ab ipſo lucranda, ſi vixiſſet per vitam, & ad expenſas funeris, & ad damna hęredum reſtituendum ſed non pro vita, addentem cum Maioris, quod licet magis peccet occiſor nobilis, quam artificiis mechanici, tamen magis tenetur reſtituere occiſor mœchanici, quam nobilis, quod tamen contra Sotum & contra veritatem eſſe cenſeo, ſi omnia alia ſint paria. Vnde ad maiorem, vel minorem indicendam

ſuper

ſuper hoc reſtirutionem prædicta regula cum omnibus ſuis circunſtantijs circunſtantionata eſt obſeruanda.

¶Itaque noſtra ſententia à ſententia Nauarri planè differt in hoc caſu quod ſecundum Nauarr. ſi liber homo occidetur qui ſuis hæredibus nihil adferebat emolumeti, vel lucri, vel eius mors nihil intulit damni, quia forte filios & vxorem leuauit, eius mors ab onere eũ curandi, vel ſuſtentandi: tunc eius occiſor tali vxori, & filijs pro tali occaſione, nihil tenetur recõpenſare, quia pro eius defuncti vita nihil eis debet, quia vita hominis eſt inappreciabilis. Hãc opinionem ego exiſtimo parum tutam, & falſam, atque ideo oppoſitam communem eſſe nobis tenendam cenſeo cum D. Th.

CAP. LXXII.

De reſtitutione occiſionis, & quibus eſt facienda.

AT quibus reſtitutio occiſionis iniuſtè occiſi ſit facienda reſtat quærendũ. De qua quæſtione Mercatus* ait, ꝙ non eſt tam conſtans quid ſit dicendum ſed tamẽ ipſe cenſet ſatiſfactionem pro vita occiſi ſolùm eſſe faciendam parentibus, & filiis. Quia debitum hoc nõ eſt reale, ſed perſonale. Quare filiis tantum & parentibus facienda eſt, qui repręſentant perſonam occiſi: quippe in naturalibus reputabantur tantum vnum cum mortuo, & quidem ſententia hæc ſatis firmo nititur fundamento, & rationabilis eſt, cui accedit Sotus* & F. Ioſephus in ſuis floribus, & ideo circa reſtitutionem vitæ tantum ideſt pro vita ſolum, hãc ſententiam cenſeo auſcultadã, quia vita patris eſt aliquid filij, & filius eſt veluti quædam pars de ſubſtantia patris, quare reſtitutio pro vita defuncti, quæ quodammodo erat ſua, illis debetur, étſi ex morte tali nulla pertulerint damna.

* Mercatus lib. de tractib. c. 6. de reſti. homi fol. 181.

*Homo eſt quoddam bonum nõ ſolum ſuũ ſed vxoris, & prolium & parentũ. Quæſt. 1.

¶Sed quid de damnis incurſis, aut lucris impeditis ex morte occiſi, quibus ſit reſtitutio facienda, & quidem Sotus de iuſt. & iur. contra Scotum, & Adrianum, & Nauarrum dicentes etiam, ꝙ cognatis occiſi, & non ſolum parẽtibus, & filiis quæcunque iactura eſt reſarcienda quam ratione illius necis perpeſſi ſunt ait hanc temperandam eſſe ſententiam, ſcilicet, ꝙ de neceſſitate iuſtitiæ ſolum facienda eſt reſtitutio pro ſubſtentatione vxori, & marito, parẽntibus, & filiis, quia hos tenebatur pater ſubſtentare ſi egerent, ideo in hoc ſuccedũt in ius defuncti. Alij verò ſunt ſolum hæredes ab inteſtato, qui tamen non ſunt neceſſarii vt fratres, & inferiores cognati, ideo his de rigore iuſtitiæ non tenetur homicida, licet defunctus illos aleret, quia id faciebat ex liberalitate. Alioquin deberet & homicida alere amicos defuncti, eiuſque famulos, & quoſcunque in domum receperat, & quidẽ rationabilis eſt hæc limitatio Soti, ſed quatenus excludit fratres dubia eſſe videtur: nam ſecundum Mercatum fratres defuncti, quia res propria videntur eſſe defuncti illis reſtitutio facienda eſt ſicut propriis filiis, & parentibus, quod ego nõ credo, ſed potius exiſtimo in hoc caſu diſtinguendum: nã ſi defunctus per iuſtitiam, his fratribus iuſſus erat ſuppeditare alimẽta, quæ propter mortem fratris amiſerunt, tenebitur tunc homicida de iuſtitia pro his alimentis aliquid recõpenſare, & in hoc Mercatus bene ait. At ſi ex liberalitate tantum defunctus huiuſmodi fratres alebat in hoc caſu verum habet ſententia Soti ſcilicet, quòd tũc iſtis fratribus nihil de iuſtitia eſt reſtituendum.

¶Homicida, vel latro, vel aliquis alius quem iudex puniuit ob ſua crimina, cõtra aliquam partem commiſſa, vltra talẽ pœnam etiam ſi ſit mortis, tenetur ad ſoluendum damnũ, ꝙ parti intulit, quia lex naturalis, & diuina, tales obligat ad compenſandum damnum, antequam à iudice pœnã plectantur, quàm opinionẽ quia res eſt quotidiana, & à paucis declarata: ſic limitat Nauarrus, l. ꝙ vera eſt, niſi quando pars læſa vellet, vt delinquens per pęnam corporalem nõ ſolum reipublice, ſed ſibi etiam ſatisfaceret cõtra olim meum magiſtrum, ſed hanc Nauarri ſententiam ſic limitatam credo veram, & ideo hæres ſuſpenſi in patibulo propter delictum, tenetur parti lęſę reſarcire

ſarcire damnum. Credo tamen filij nobiliſſimæ progeniei licet expectant ſummopere vindictam occiſoris pro morte patris, tamen aliquid recipere pro iactura vitæ patris dedignantur: indignũ valdè id eſſe cenſentes, quia videntur ſibi venalem feciſſe ſanguiné patris, & quaſi pretium pro ea capere, ſed alij non tantum ſuæ extimationi cauentes bene cupiunt, ſibi reſarciri quodcunque damnũ Quare ſecundum Sotum loco citato, nõ ſolum parentes, & filij, ſed etiam fratres & reliqui agnati, quia ius habent agendi de iniuria: ſolent pro ea remittenda, & pro non accuſando pretium pecuniæ licitè recipere, non tamen, ꝙ pro damno dato, ſcilicet, pro morte defuncti fratribus, & agnatis inferioribus quicquã debeatur.

¶ Qui debitum modum defenſionis iuſtè excedit, ſaltem ſi culpa exceſſus lęthalis exiſtat: tantæ reſtitutioni eſt obnoxius ſecundum Nauarrum contra alios, ac ſi voluntariè occidiſſet. Licet minus peccarit contra Sotum. Quia hæc mors non ſolum eſt iniuſta ex ipſa intentionè ſed ex ipſo opere exteriori, ſecus ſi occidat quis in bello iuſto ex iniquo tamen animo: quia tunc licet intentio ſit mala, tñ opus exterius materialiter iuſtũ eſt.

¶ Adde quòd qui ex intimiditate, vel audacia temeraria ſe exponit periculo mortis, peccat mortaliter. Cæterum ex hoc non ſequitur contra fratrem Vincentium Iuſtinianum, ꝙ latro furando peccet duplici peccato. Quia primus, directè, & per ſe exponit periculo vitæ; dũ ex intimiditate id facit, latro autem nec directè, & per ſe: ſed ſolum per accidẽs: quod non diuerſificat ſpeciem, neque multiplicat ſpeciem peccati, ſi ſe tali periculo exponit, ſecus eſt ſi latro ne iudicaretur à ſociis timidus, aggrederetur furtum, quia tunc peccaret duplici peccato, & furti, & periculi mortis.

¶ Satis inſuper ingenioſa eſt illa diſtinctio Nauarri, qua ſtuduit ad concordiam reducere Caietanum, & fratrem Vincentium Iuſtinianum. Nam Caietanus in ſumma verbo duellum damnat milites tempore belli acceptantes ſingularia certamina. At prædictus F. Vincentius viſus eſt de hoc dubitaſſe, ſed optimè diſtinguit Nauarrus, nã ſi acceptent talia particularia certamina non cauſa oſtentationis vanæ, ſed gratia commodandi Victoriæ reſpectu principali, non peccant mortaliter ſic acceptando, & in hoc ſenſu vera eſt ſententia fratris Vincentij. Si autem acceptent ſolo intuitu oſtentandi vires, & gloriæ vanæ, peccãt acceptantes, & in hoc ſenſu vera eſt ſententia Caietani.

CAP. LXXIII.

De fornicatione vitanda, & de ſpeciebus luxuria.

HÆreſis eſt affirmare ſimplicẽ fornicationem eſſe licitam.* quia ſecundum D. Tho. 2. 2. talis fornicatio, quæ eſt copula ſoluti cum ſoluta, peccatum mortale eſt, quia per eam impeditur bona educatio prolis, tam in moribus, quam in ſpiritualibus, quod eſt contra charitatẽ debitam proli in re graui. Nec ignorantia ab hoc excuſat, niſi fortè ſecundum Victoriam in paganis poſtquam peruenerunt ad vſum rationis per breue tempus. Nam poſt hoc, lumen naturale potens eſt talem ignorantiam expellere, ſicut etiam exiſtimantes non eſſe peccatum rem habere cum publicis meretricibus, ignorantia inuincibili non excuſantur. Quia eſt ignorantia iuris naturalis, & diuini adeò manifeſti, quare nec mortis metus, aut pudor vociferandi, neque timor infamiæ in fœmina, quæ ſecundum ſuám extimationem ſequeretur, ab culpa fornicationis excuſat, quia conſenſus licet coactus in fornicariam copulam, ſufficit ad mortale. ¶ Excuſat tamen in hoc caſu vis abſoluta, ſi conſenſus in actum, vel delectationem non interueniat. Nec in hoc caſu vi abſoluta, coacta tenetur manuum iniectione ſtrata, vel clamore ſe defendere dũ mors alias ſi clamet ſibi intentatur, quia tunc nõ tenetur ſuis membris reſiſtere, dum ſceleri non ſe accommodet ſecundum Sotum, & Nauarrum quamuis Nauarrus credat, quòd difficile ſit factu, quòd

* Conc Viẽ. cle. ad noſtrum. de hęret. Guido Carm. de errore Græcorum. Martinus de magiſt. 1. de tẽperantia q. q. 2. Alpha. Tit contra hæreſ.

ſic honeſta, & ſic non reſiſtat.

¶Dominus ſignãter in materia furti, & luxuriæ vetuit propoſitum, & deſiderium, dicens. Non concupiſces rem alienam, aut vxorem proximi tui, eo, q in his materiis delectatio, quæ ex ſola cogitatione naſcitur, eſt, quoddam apparens bonum, adſui deſiderium inuitans ſecũdum D. Tho. *

*1.2.q.100 artic.5.

¶Præterea ſpecies cogitationum, & operum, & delectationum luxuriæ hæ ſunt ſcilicet fornicatio ſoluti cum ſoluta, quæ dicitur fornicatio ſimplex. Secũda adulterium cum aliena coniuge, vel cum alieno viro. Tertia inceſtus qui cõtingit cum conſanguineis, vel affinibus, quia debetur cognatis reuerentia ſecundum D. Thomam, & quia alias ſi coitus inter cognatos liceret, daretur nimia occaſio commixtionis Venereæ, & quia exinde minueretur multiplicatio amicorum: dum nuptias inter extraneos nõ contraherent, ſed ſecum. Ad hanc ſpeciẽ inceſtus reducitur, quando alter eſt religioſus profeſſus: aut ordine ſacro inſignitus, aut ſi ambo ſunt cognatione ſpirituali coniuncti * aut ſi peccatum carnis fuit commiſſum in loco ſacro.

*Cap. ſi. 30 quæſt. 1.

¶Quarta ſpecies eſt ſtuprum quando fœmina eſt virgo & coit: eſt enim peccatum ſpeciale ratione fractionis ſigilli virginalis, vt docet D. Thom. * non ſufficit autem quoad hoc vt vir ſit virgo, vt notauit eius commentator articu. 6. quare Sotus ait, quòd vir virgo cum primum prima vice cognouit fœminã, quia virginitatis amittit aureolam, cõſilium eſt in confeſſione iſtam circunſtantiam explicat: licet non ſit neceſſarium. Atq; ſecundum D. Thom. 2.2.q.155. ſtuprum eſt propriè cum ea virgine, quæ eſt ſub cura parentum, quia iniuria ſit patri, & quia ipſa per hoc præparatur ad meretricium.

* 2.2.q.154 ar.6 Sco. & Rich 1.4.d. 31. Ang. ver bo. ſtuprũ 1 Sylu. ver. luxuria. De adulterijs c.1. Pan. ibi.

¶At quinta ſpecies luxuriæ eſt raptus quando ſit violentia virgini, vel viduæ, quo ad copulam, & præſertim quando virgo contra voluntatem patris, vel ipſius, extrahitur à domo, cauſa copulæ, quamuis id fiat ad ducendam eã in vxorem poſt habitam copulam, & etiam vt dixi quando violenter extorquetur copula, ſiue ſit virgo, vel non * lataq; eſt nunc excommunicatio à Concilio Tridentino * contra raptores; prohibenturque tales raptas poſſe ducere vxores, niſi ipſe ſeparatæ prius, & in ſua libertate poſitæ, liberè conſenſerint. Cõmuniuſq; tenetur ſecundum ius Canonicum contra ius ciuile, quòd raptor virginum, ſi confugiat ad eccleſiam, gaudet immunitate eccleſiæ.

*36 q 2 ca. Raptores.

C 1. ſi quis non dicam Iſidor. l. 5. Ethy. ca. 24. *Conc. Tri. Seſſ. 24. c. 6.

¶Sexta ſpecies luxuriæ eſt peccatum contra naturam cuius 4. ſunt ſpecies. Prima enim eius ſpecies eſt mollicies, ſiue immunditia, quæ eſt pollutio alicuius ſe polluentis ſecum, ſine concubitu vllo procurata. At ſecunda ſpecies eſt beſtialitas, quando cum re alterius ſpeciei quis coit.

¶Tertia verò eſt Sodomia, quæ eſt cõcubitus ad ſexũ indebitũ, vt maſculi cũ maſculo, fœmineque cum fœmina.

¶Quartus modus eſt ſeu ſpecies quãdo inter virum, & fœminam non ſeruatur naturalis modus concumbendi, vel coeundi, quantum ad inſtrumentum debitum, vel quantum ad alios monſtruoſos coitus inter ſe repugnantes ordini naturali, per quos inter fœminam, & virum ſic coeuntes impeditur generatio. Et hæ planè ſunt celebratiores ſpecies luxuriæ & ſi quæ ſunt aliæ, reducuntur ad has, ſicut luxuria cum religioſa, ad ſpeciem adulterij, & inceſtus quodammodo reducitur, nam religioſa ſponſa eſt noſtri ſpiritualis patris, ideſt. Dei.

¶Inſuper aliquod eſt ſacrilegium, q etiam eſt ſpecies luxuriæ: vt cum per ſeminis effuſionem illicitam, & in vigilia violatur locus ſacer. Sicut etiam aliqua ſpecies luxuriæ eſt ſacrilegium, vt cum habetur res * cum moniali, vel religioſo, vel initiato ſacris. Vnde ſacrilega eſt copula etiam inter coniuges, quando quia ſit in loco ſacro, eſt illicita, per eam que violatur eccleſia, quando talis copula inter coniuges in eccleſia fuit publica, nec dubitatur tunc eſſe peccatũ mortale. Secus dum eſt ſecreta, & nõ contẽptu loci ſit, nam tunc an ſit mortalis culpa ambigitur inter doctores, præſertim quando nõ tantum cauſa voluptatis ſit: ſed cauſa vel in ſe, vel in alio vitandæ fornicationis: deberent ergo ſecundum Sotum cõiuges dum maritus ob delicta

* Tho. 2.2. q.154 arti. 10. Alexan. Alenſ l.3.6 præcept.

confugit

confugit ad eccleſiam ibiq; ideo manet non in eccleſia, ſed in adiacentib. turribus, vel cameris habitare extra corpus eccleſiæ. At qui ſecundum Nauarrum ſumma Hiſpanica quando per ſynodales vel aliter Epiſcopi reſeruant ſibi peccatum ſacrilegij: non intelligũtur per hoc ſibi reſeruare coitum cum moniali, aut religioſo, aut cum initiato ordinibus ſacris niſi expreſſerint.

¶Ad quæſtionem verò de qua Nauarrus hic dicitur interrogatur, dicitur, ꝙ monaſterium, vel dormitorium religioſorum non ſunt loca ita ſacra, vt in eis commiſſum peccatum carnis ſit ſacrilegium. Quoniam hæc loca ſunt de quarta ſpecie rerum ſacrarum. Sicut nec etiã per ſeminationem ſupra tectum eccleſiæ, aut intra loca ſubterranea intra corpus eccleſiæ, non violatur eccleſia, ſi cut neque etiam per violationem eius cœmeterij etiam contigui. Bene tamen ſi violetur eccleſia, violatur cœmeterium, quod eſt contiguum ad illam, quia eſt acceſſorium ad illam.

¶Præterea accedit ad prædicta, ꝙ peccat monialis, quæ cum eſſet ſæcularis ante profeſſionem fornicata eſt occultè, ſi poſt ſuſcipit velum conſecrationis abſque diſpenſatione, vel alia honeſta cautela. Ita Sylu. verb. conſecratiò virginũ, & idem de eà quæ voluntariè ſe polluit ob ꝙ forſitan paucæ grandiorũ ſine cautela licitè conſecrari poſſunt.

¶Demum circa hoc præceptum de non fornicando latius eſt contra Angelum, & alios confeſſor percunctetur omnia, quæ pertinet ad ipſum, & ad 10. præceptum coniunctim quàm diuiſim.

¶Ex prædictis cõſequenter illuceſcit, ꝙ ſpecies luxuriæ ſunt explicandæ in cõfeſſione, & cum quibus perſonis in communi, vt confeſſarius noſcat, an fornicatio ſimplex fuerit, an raptus, ſtuprũ, vel inceſtus, vel adulterium. ¶Tantum vero peccat quis cum vna eademq; perſona decies copulam habendo, quantũ peccaret: ſi eam cum diuerſis 10. eiuſdem ſtatus perſonis, copulam habuiſſet. Quare cum quis cum decẽ ſolutis mulieribus fornicatus eſt ſatis eſt in confeſſione ſe dixiſſe decies fornicatus ſum, licet nõ exprimat an cum vna ſola, vel cum pluribus: niſi forſitan aliqua non parata ſolicitando induxit, quia hæc ſpecies ſcandali, & inductionis ſecundum Sotum explicãda eſt, & hoc eſt ſecutius quidquid dixerint alij & Caietanus.

¶Ad hæc peccatum mollitiei conſtat eſſe mortale. Nam ſecundum Paulum * molles regnum Dei non poſſidebunt. Et licet mollities fiat peccatũ grauius, quãdo cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ideò fit alterius ſpeciei, niſi copula Sodomitica accedat, & niſi quã inter procurãdam mollitiem accederet alicuius perſonæ memoria, vel volũtas qua cum, tunc vellet ſe polluens, coire. Atque cum pœna mortis, & ignis in Hiſpania impoſita ſit per legem, nixum facienti ad coeũdum Sodomiticè: licet impeditus opus non conſummauerit: hæc eadem lex ſecundum Antoniũ Gomez* locum habet etiam in mulieribus, quando coeunt inter ſe non ſimpliciter fricãdo: ſed imponendo aliquod inſtrumentũ materiale, puta ligneum, vel vitreum, vt coeant. Vbi refert quaſdam moniales ſic coeuntes inter ſe fuiſſe combuſtas, quãdo vero ſimplex fricatio ſolum interuenit, debent ſecũdum ipſum puniri citra mortem. Ita in ciuitate Granatenſi in facti contingentia fuit iudicatũ. Quæ opinio tanquã mitior Iulio Claro ſatis placet, ꝙ libuit hic interſerere, vt qui legũt poſſint hinc has impudicas deterrere mulieres, eſtque per legem his ſodomiticis impoſita ipſo facto cõfiſcatio bonorũ

* Paulus 1. ad Corint. 6. Lyra. 1. Cor. 5 Caieta 22. q. 154 Nau. Man. Conf. cap. 16. nu. 6.

*Anto. Gomez. ſuper. l. 8. Tauri num. 34.

¶Verũ licet pollutio procurata mortalis culpa ſit, tamen ſi ex audientia confeſſionum confeſſori, vel ex lectione ad prædicandum prædicatori, pollutio conſequatur, licet poſſit eam vitare, ab his exercitiis abſtinendo, dum non conſentiant in huiuſmodi pollutionem: nec periculum probabile conſentiendi ſibi parent: non tenentur ab his ſanctis exercitiis abſtinere, ideò non peccant. Secus ſi periculum probabile conſentiendi imminetet, quia tunc habita iſta experientia, etiam præcepto inſtigante eos prælati adhæc exercitia, non tenerentur talia exercitia, cum tali probabili periculo ſubire. Quia ſecundum Diuum Thomã vt ſuperius diximus contra Sotum peri

culis

culis ſpiritualibus probabilibus ſe expo nere valde vituperabile eſt, etiam ſi ſit pro vita ſaluãda ſpirituali proximi, quia ſecundum Dominum quid prodeſt homini, ſi totum mundũ lucretur. Et quia ſecundum Sotũ ille qui turbulentis corruptus eſt affectibus, cum periculo ruendi in mortale, probabiliter non tenetur acceptare Epiſcopatum, etiam ſuperiore præcipiente. Nam & prælatus ſuæ propriæ ouis debet curam gerere, nec eam probabilibus periculis ſpiritualibus exponere.

¶Hinc etiam eſt, quod ſecundum Metinam in inſtructione ſua confeſſorum, quod notatu ipſe dignum cenſet homines ſpirituales, qui honeſtè* conuerſantur cum mulieribus, cum quibus, dum interdum loquuntur, patiũtur in carne propria quaſdam titillationes, & deſtillationes humiditatum inuoluntariè, non peccant mortaliter, neque tenetur ideo abſtinere à talibus honeſtis conuerſationibus: ſi nihil aliud interueniat. Quia regula generalis hic ſtabilitur, quod ſi cauſa pollutionis eſt peccatum mortale & ipſa quoq; pollutio inde ſequuta culpa mortalis erit, ſin autem fuerit cauſa eius venialis: ipſa autem culpa tantum venialis erit.

* D.Thom. 3.par.q.80. Turre cremat.d.6 ca. Teſtamẽtũ. & c.Penſandum Caier. l.17.q.q.16 & in Sum. ver. Pollut. Nau. d.7 c. ſi quis autẽ

CAP. LXXIIII.

De pollutione contingenti in ſomnis aut aliter.

Quæſt.1.

IAM hic illa occurrit quæſtio ſolutus non facilis vtrũ liceat complacere de pollutione contingenti in ſomno non propter ſe, ſed ob vitationem morbi, vel exonerationem naturæ inde ſubſequutam, vel an liceat alicui cupere, vt ſibi dormienti, quo leuetur natura, contingat pollutio per ſolam vitam naturalem, nullam ad id cauſam præbendo, cui ſatisfacere inter tam varias opiniones grauium doctorum non ita eſt in promptu, quia hic Nauarrus, & Caietanus* tenent partem affirmatiuam, ꝙ licet ita cupere, & ita cõplacere ea ratione, ſub qua quæſtio proponitur. Cuius potiſſima ratio eſt, quia talis pollutio naturaliter contingens in ſomno ex ſe peccatũ non eſt, & malus nõ apponitur finis, ſed bonus quo leuetur à grauedine, & morbo natura. Quare ergo illam cupere, vel de illa complacere, hoc fine erit peccatũ mortale. Quod ſi de præterita in ſomno naturaliter contingenti pollutione, licet complacere ob talem finem quare ob eũdem finem non licebit futuram per viã naturalem, contingentem deſiderare.

*Hæc eſt ſcholaſtica opin. Caiet.

22.q. 154. arti 5.Sylu. verb.pollutio.Anto 3. par.6. ca.5.

¶Cæterum Sotus, & F. Antonius Cordubenſis * & Sotus & Adrianus, & Metina in ſua inſtructione tenent negatiuã aſſerentes non licere complacere de tali naturali pollutione in ſomnis, neque eã hoc fine deſiderare, vt leuetur natura. Huius opinionis quam loco citato Corduba tanquam magis probabilem, & veram eligit, potiſſima ratio eſt illa regula communis doctorum, ſcilicet, quod quando actio ob ignorantiã, vel ob aliã quamuis cauſam à culpa excuſatur, conſenſus in illam actionem non eſt licitus niſi ſimul cum conſenſu, eadem cauſa excuſans præſentialiter concurrat. Cum ergo quando iſte complacet de pollutione naturali in ſomno, tunc non concurrat præſentialiter ſomnus qui eſt cauſa excuſans: ſequitur quod talis complacentia non excuſatur à culpa, licet concurrat bonus finis, & quia vt Metina ait ſi de pollutione in ſomnis liceret complacere, quia non eſt peccatum in ſe: ſequitur liceret complacere de trucidatione, qua taurus trucidauit puerum, quia iſta trucidatio non eſt peccatum tunc in ſe, & ſequitur, ſecundum Cordubam liceret complacere de fornicatione naturaliter cõtingenti in ſomno, quæ bona ſunt argumenta conſequens eſt falſum, ergo & antecedens.

* Cordu in ſuo q.lib.2. q.30. *1Sot.l 4.d. 12.q 1.a.7. *Adri in 4. q.4. de Euchariſtia. & 10. quodli. art.2.

¶At quamuis iſtam opinionem, propter prædictas rationes reputem probabiliorem (licet ſuarum rationum mihi occurrat ſolutio) tamen ſub eadem cenſura ſub qua Nauarrus eam aſſerit affirmatiuam eius opinionẽ probabilem eſſe cenſeo, nec damnandam: ſi loquamur de complacentia in pollutionem nocturnã ob bonum finem, quia pollutio nocturna nõ eſt actus humanus ex ſe nec actus

hominis,

hominis,ſicut nec ſudor,aut fluxus ſanguinis naturalis,quia eſt actus potentiæ vegetatiuę,quę quia vt ait S. Tho. non ſubditur rationis imperio, rationis culpa ex ſe carere poteſt. Ideò ob finem de pollutione cótingenti via naturali, quis complacere poteſt. At verò fornicatio, & homicidium,etiamſi ſint per ignorantiam,vel per ſomnum excuſata, non licet de illis ob finem aliquem complacere. Quia ſuo genere difformes ſunt rectæ rationi. Ideò ex ſe mali ſunt atque prohibiti actus,quia ex ſe illiciti, & quę ex ſe ſunt in potentia rationali,& potentię executiuę,& volútati ſubiecti. Ideo per ignorantiam,vel violentiam, nó poſſunt à ſua malitia expoliari. Atque ideo licet de pollutione naturali, vel in ſomnis probabile ſit,quod quis ob bonum finem, & non abſolutè poſſit complacere: tamé de homicidio, vel fornicatione in ſomnis, non licet ob aliquam etiam honeſtam cauſam,complacentiam captare atque tandem omnes conueniunt, quod nullum iſtorum nec pollutionem naturalem in ſomnis, ſeu homicidium, vel fornicationem in ſomnis, vllatenus licet procurare.

Quæſt.1. ¶At verò liceat ſe ob ſanitatem vino inebriare. Reſpondeo dum certum eſſet inde ſanitatis,& vitæ remedium, & vbi aliud remedium non ſuppeteret, liceret quidem ſecundum Caieta. cuius opinio eſt probabilis ſicut ſecundum Sotú hac ratione ad vxorem accedere,nullú eſſet, nec veniale peccatú: ſi certum eſſet hoc eſſe remedium certiſſimum, nec aliud ſupereſſet, ſed hoc nuſquam poteſt tam certo conſtare.

¶Addimus non eſſe peccatum mortale comedere nimis,aut calida edere edulia:ex quibus pollutio ſolita eſt euenire, dum non eo fine quis ea comedat:vt pollutio eueniat. ¶ Et quamuis pollutioné in ſomnis iam ex ſe dixerimus non eſſe peccatum, tamen in ſua cauſa ſi mortalis ſit,mortalis eſſe poteſt. Et ſi venialis ſuit,venialis erit.¶Si quis autem taliter ſedens equitaret, aut ea corporis parte, ſe ſomno daret:vt eueniret pollutio,aut ideò cibis veſceretur, vel potum aquæ frigidę potaret peccatum eſſet mortale, quia talis cauſę prauę vſus eſſet via ex intentione ad executionem peccati. Sicut percuſſio ſagittæ ex eius culpabili electione, Secus eſt ſi iſta faceret nihil tale intendens, túc pollutio inde ſequés non eſſet mortale, quia neque iſtas cauſas de ſe non malas tenetur cauere.

¶Accedit ad hoc,quod non eſt mortalis pollutio incœpta in ſomno etiam ſi poſt excitationem finiatur ſecundú Nauarrum, dummodo non adſit conſenſus deliberatus in illam.Et etiam ſecundum Sotum in 4.ad ſedendas cóſcientias ſcrupuloſorum ſi ſine cóplacentia illius poſtquam eſt deciſa, ſinatur ſuum curſum peragere:nec tales curent eam retinere: cauſa alleuiandę naturę vel morbi vitandi id permittendo non eſt mortale, quamuis argumentum, valdè timoratæ & bonę conſcientiæ ſit tunc repéte cur ſui obſtare. Quia in repentinis cognoſcitur habitus tam bonus quam malus.

¶Imò ſic contingat ſemiexcitato pollutio ante plenam ſuſcitationem:nó erit talis pollutio mortalis. Quia non contingit ſine iudicio integro perpetrari peccatum mortale.

¶Pręter hęc peccat mortaliter plenè expergefactus, ſi deliberatè complaceat de pollutione ſibi inter dormiendum accidenti,ob delectationem carnalem,quã inde percepit.Secus ſi preterita pollutio eum iuuet, aut futura in ſomnis cupit ad tentationes carnis ſedendas, nó procurando,vt eueniat, quia tunc ſecundú probabilem opinionem Caietani, D.Antonini,Syluestri, & Nauarri nó erit peccatum,ſed ſecundum probabilioré Cordubæ, Adriani, Metinæ, & Soti id non caret peccato.

¶Cum tentationem carnis D. Thomas peccatum eſſe dixerit, Corduba in ſuo quęſtionario illum non intelligens illi aduerſatur,quia D. Thomas intelligit eſſe peccatum ad minus veniale. Cú talis tentatio eſſet motus ſecundo primus,i.al.qualiter (licet non plenè)deliberatus,vel ſecundum Meti.D. Thomas id ideò dixit, quia tentatio carnis de ſe eſt diſſona rationi ideo de ſe eſt peccatú niſi per ſurreptionem vel indeliberationem exeuſetur. ¶Neque ab aliquali culpa abeſt idemmet Corduba dum in quęſtionario aſſerit, opinionem Martini de temperan-

temperantia in aliquo caſu eſſe probabilem, quòd conſenſus in delectationem ſolam carnis non ſit mortale, neque explicat in quo caſu. Quia hoc eſt præbere anſam ignorantibus. Nec ſat eſt dixiſſe, vt dixit, quod oppoſita opinio ſit verior, & communior, & prædicanda. Quia nõ ſolum puto eam eſſe veriorem, ſed veriſſimam: atque ideò non eſſe tutum opinionem Martini oppoſitam dicere eſſe probabilem, nec in aliquo caſu, maximè non aſſignando caſum: ſicut re vera non eſt aſſignabilis, niſi talis conſenſus deliberatus in delectationem ſolam carnis de per ſe fortè in aliquo nõ ſatis adulto excuſetur per ignorantiam.

¶Vnde infertur, quod motus ſenſualitatis deliberati, de mortali obiecto, quatenus placent voluntati, ſunt mortales etiam ſi contingant ſine voluntate * cõſummandi exterius opus, eſt Sylueſtri contra Ricardum. Quam ſententiam videtur confirmare Nauarrus, dum ait cõſenſum in delectationem, quæ oritur ex turpi cogitatu in appetitu ſenſitiuo, deliberatè fruendo, & conſentiendo in illam peccatum eſſe mortale.

* Delectatio luxuriæ etiã abſq; cõſẽſu i pcc catum mortale eſt Caiet. tom 2. de delectatione moroſa c. 1. & 2. Nauarrus c. 16.

¶Ac perinde, etiam mortalis eſt talis conſenſus in talem delectationem carnalem, & ſenſualem, etiam ſi talis conſenſus ſit tacitus, & nõ illi repugnans, quando per talem delectationem, quis aduertenter videt ſe duci in periculum probabile conſentiendi, ſi non nitatur expellere. Secus eſt, quando abeſt iſtud periculũ probabile, & eſt iuſta cauſa, excuſans ab expellendo illam. Suntq; huiuſmodi delectationes eiuſdem ſpeciei, cum actibus cogitatis.

Quæſtio. 2.

Sed ne aliquis hæſitet in quo ſenſu de delectatione loquamur ſenſuali, libet hic cum ſancto Thoma diſtinguere quãdo quæritur, an conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale, diſtingo, aut talis conſenſus eſt in delectationem, quę ſumitur de cogitatione ſpeculatiua fornicationis, vt cum prædicator iſta carnalia gaudet ſpeculari, vt eorum malitia plenius intellecta, in ſuggeſto contra ea proclamet, & tunc non eſt peccatum.

¶Imò ſi quis de miris modis, & inuentionibus fornicandi ſpeculetur ſola quadam nouitate, & curioſitate intelligendi di hos modos adductos, nõ erit mortale Dummodo inde aduertẽter non videat ſe duci, (quia fragilis eſt) in periculum probabile conſentiendi in delectationẽ carnis ſenſualem, vel in opus exterius carnale.

¶Atſi conſenſus ſit in delectationem de cogitatione rei venereæ non ſpeculatiua, ſed practica, quia tunc talis conſenſus, inſinuat voluntatem per affectum in tale venereum opus in eiusq; delectationem inclinatam, erit planè talis conſenſus in delectationem huiuſmodi, culpa mortalis, etiamſi abſit voluntas opus cõſummandi.

CAP. LXXV.

De complacentia in delectatione carnis licita, vel non.

IAm ex prædictis pullulãt hic mille quæſtiones de quarũ aliquibus, q̃a difficiles ſunt, parum conuenit inter Doctores.

¶Et primò quæritur, an alicui licitũ ſit complacere de copula carnali, quàm habiturus eſſet cum aliqua fœmina, ſub hac conditione ſi eſſet vxor ſua, ad quã quæſtionem reſpondet Caiet. * cũ quõ conueniunt in hoc caſu cõmuniter omnes Doctores, ſcilicet, quòd licet hæc voluntas mala non ſit, ſcilicet, vellem habere rem cũ fœmina hac ſi eſſet vxor mea: tamen delectatio præſentialis de tali copula habenda, illicita eſt. Quia licet voluntas illa, quia conditionalis eſt, nihil ponat in eſſe, ac propterea mala non ſit: tamen prædicta delectatio, quæ præſentialiter habetur ex tali cogitatiõe, & volitione orta, quæ abſoluta, & non conditionalis delectatio eſt, ideò mortaliter mala eſt.

* Caiet. in 2. tomo de delectatione moroſa.

Quæſtio. 2.

¶Sed maius dubium hic pręmit an mortale ſit delectari de actu futuro, vt de actu cum vxore, quam ſpẽrat ducere, id eſt, de actu quẽ habiturus eſt cum illa, quando facta fuerit ſibi vxor, & certè de hac quæſtione non ſatis conſtat quid ſit dicendum. Nauarrus hic iſtam delectationem damnat. Quia putat eſſe hãc delectationem abſolutam ex volitione conditionata ortam, ſicut illa de qua in

priori quæſtione. At verò Metina in ſua 12. apertè docet licitam eſſe talem delectationem, de actu futuro, quando talis fuerit vxor ſua. Neque ratio qua hanc ſuam ſententiam fulcit eſt contemnenda, ſed ſatis apparens, quia cum iſta volitio ſit licita, quia eius obiectum nõ eſt illicitum, ſcilicet, velle habere rem cum aliqua pro tempore, quo iam ſibi facta ſit vxor ſicut licitum eſt etiam velle habere rem cum vxore iam propria, quia obiectum eſt bonum, ergo ſi talis volitio bona eſt, quare delectatio, quæ inde ſequitur naturaliter mala non erit, non ergo tenetur eam habens vitare: ita Metina. Quam opinionem ipſe ait fuiſſe Victoriæ, nam Caietanus & Syluester de hoc inquit, nihil meminere, ecce contro uerſiam vbi mallem certè me eſſe* diſcipulum, quàm doctorem: ſed videor mihi eos tandem aliqualiter poſſe ad concordiam reducere. Quia ſententiam Nauarri veram eſſe iudicio primò quãdo adeò talis imaginaretur, & vellet imaginari talem fœminam, vel fœminæ copulam habendam cum illa quãdo facta ſit ſibi poſtea vxor hac ratione, & animo, quia impræſentiarum eam cupit delectationem capere, & talis delectatio tunc quippe quę ex tali volitione licita principaliter eſt intenta, eſt culpa mortalis. Et in hoc conuenit etiam Metina, cõuenitq́; Syluester dicentes, quod non licet viduæ imaginari virum, vt præſentem iã mortuum, hac intentione vt inde delectetur ergo nec licet imaginari, vel velle copulam fœminæ, quando facta iam ſit ſibi eo animo principaliter, vt inde ſibi voluptatem carnalem capiat.

* Authoris modeſtia in maiorũ ſuo rum tutinandis con trouerſijs.

¶Secundò vera eſt ſententia Nauarri etiam quando quis talem volitionem habens aduerteret, ex delectatione inde ſubſequuta ſemper trahi in conſenſum alicuius peccati mortalis, ſcilicet, ſe polluendi, vel illam fœminam ante matrimonium cum illa, ad copulam ſolicitandi. Quæ quidem pericula in corruptis, & deprauatis apta nata ſunt ſequi.

¶Tertiò, habet verum moraliter loquendo, quicquid ſit metaphyſiè in hominibus perditis, & carnalibus prædictas volitiones, & imaginationes habentibus. Nam quando ſic imaginãtur, ſicq́; volunt ſcilicet, volo iſtam cognoſcere, quando ſit vxor mea timendum eſt illis, quòd ſic velint, & imaginentur, quia practicè ſummoperè ſunt affecti delectationibus carnalibus quas inde cupiunt ſumere. Et huic ſententiæ Nauarri ſuffragatur timor ille, quem timoratæ conſcientiæ perſonæ ſolent concipere quando titillationem talium delectationum, in ſe percipiunt, quia illicò ſatagunt illas intercidere.

¶Ad ſententiam Metinæ ſpeculatiuè loquendo dico, quod locum habet ipſa in aliquibus viris non tam perditis, & etiam practicè locum habere poteſt in perſonis timoratæ conſcientiæ, quarum intentiò in his principaliter non tendit ad malum: nam ſi hi bona fide, ſanaque mente has volitiones licitas habent, ſcilicet volo cognoſcere talem, quando facta ſit vxor mea etiam ſi aduertant delectationem præſentem, ſequi dum eam non acceptent nec prædictum periculũ ſequatur, non tenentur, poſtquam naturaliter ex licita volitione ſequitur, talẽ delectationem repellere: nam & Caietanus ait pleriq́ue conſentiunt, quod nõ tenetur quis ceſſante periculo conſenſus, moleſtas commotiones ſenſuales carnis repellere: ſed poteſt eas pati, quando difficiles ſibi ſunt ad repellendum, dum caueat ſibi ne ex compla centia illarum velit eas in ſe permittere. Secus ſi quia ſecurus eſt à ruina eas à ſe propulſare negligit, quia nihili eas facit, ideò eas permittit.

¶Hinc perſpicuum euadit quid ſit dicendum ad eas quæſtiones, quæ de vidua delectante ſe de copula cum viro ante habita, & de vxorata in abſentia viri de memoria copulæ cum ipſo ſe delectã te tractatur. Atque de vidua Nauarrus hic ait Caietani eſſe ſententiam cui ſubſcribit opinio communis, quòd non liceet viduæ in præſenti delectationẽ ſenſualem habere ex memoria copulæ prę teritæ cum viro defuncto. Idemq́ue eſſet dicendum ob eaſdem rationes de cõiuge cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futurę coniugis abſentis, delectatio, aut commotio ſenſualis carnis naſcitur, quia illicita eſt talis delectatio, & quidem communis ſcrupulus honeſtarum

neſtarum coniugatarum, huic opinioni Nauarri fauet, quia huiuſmodi delectationes dum in ſe perſentiunt contendũt propellere, quaſi inſtigante conſcientia, & ſi in eis immoratæ fuerint, in confeſſione ſe ſolent de his accuſare, quamuis dicat Nauarrus, ꝙ hoc coniugatã quantum ipſe ſciat, nemo expreſſit. Et miror viros iſtos Nauarrum, & Metinam cum ſuper quæſtione de vidua ſic ſe delectãte contrarias ſententias teneant, pro ſua ſententia Caietanum auctorem citare. At vera reſolutio eos concordans eſt ſupradicta ſcilicet, quòd tam coniugatis, quàm viduis, non licet hoc fine ſic ſe delectandi in præſenti, de talibus copulis, etiam licitis recordari ſicut neq; recordari virorum præſentiam, vt delectentur, ſed ſi aliquando præter iſtam intentionem ex tali recordatione, vel approbatione copulę licitę talis delectatio ſurrepat, ſi abſit periculum conſentiendi in illicitum, non peccabunt mortaliter ſi eas non curauerint euitare. Itaque principaliter non licet tales delectationes in de pullulantes velle, ſed acceſſoriè negatiue, & hoc eſt, quod ait Metina, ꝙ non requiritur, cum diſplicentia inde ſubſequentis naturaliter delectationis vidua & vxorata has licitas copulas, & velint, & approbent; vide reſolutionem neſcio an ſatis me explicauerim, tamen hic loquor de delectatione libidinoſa, & ſenſuali, ſeu ſenſibili.

¶Delectatio ſine aduertentia, de malo obiecto peccatum nõ eſt, etiam ſi per diem duret, quando alias in eam non paratus eſt conſentire ſecundum Metinã, *quam ſententiam probè limitat, ſcilicet, quod hoc documentum verum ſit: quando inaduertentia eſt ſubita, & naturalis, & in hoc concordat cum Corduba in ſuo quæſtionario lib. 1. ꝙ talis delectatio cum tali inaduertentia ſi ſubit animum, non eſt in poteſtate noſtra tunc deliberare, quo poſſimus eam repellere, ſed certè benè addit, & reſoluit melius Metina dicens, quòd ſi in hoc caſu homo eſſet negligẽs, ita quòd talis eius inaduertentia eſſet affectata, vel ſi talis homo ſæpè eſſet ſuam inaduertentiam, & inconſiderationem expertus, & cum hoc daret cauſam tali inconſiderationi,

* Meti. prima ſecũ. & Cordub in ſuo q. lib.

ſine dubio talis inaduertentia eſſet peccatum, & libido inde ſubſequuta, vt cũ quis aduertit ex lectione impertinenti librorum huiuſmodi delectationes ſæpè ſibi obrepſiſſe, ſi non tollit cauſam. immò ſtudet huiuſmodi impertinentibus lectionibus vacare, etiam delectatio inde ſubſecuta etiam cum inaduertentia à culpa aliqua non erit vacua. Cæterum quia ad mortale requiritur aduertentia plena, quia non ſatis eſt imperfecta, quæ ex præualẽte impetu paſſionis ſolet cauſari, libido cum tali inaduertentia imperfecta non erit mortalis, quando ſic eius complacentia impetit mentem.

¶Immò vt ex mente Caietani, & Metinæ dixi ſi aduertat huiuſmodi delectationem quis, dum non conſentiat, etiam ſi eam non reprimat, quia nihil curat, quia non ſubeſt periculum in opus, vel in illam, ſi vult pati illos ſenſualitatis, & carnis motus: dum non velit eos pati ex complacẽtia illorum, quia re vera in eis non intendit delectari, *talis paſſiua cõplacentia materialis, & non formalis in illis (vt more ſcholaſtico loquamur) nõ erit mortalis. Et hoc eſt, quòd Nauarrus ait licet aliquantulum differenter, quia loquitur etiam in caſu, in quo non interuenit deliberatio, ait enim quòd appetitus ſenſualitatis non deliberatus, vel ante conſenſum voluntatis accidens, aut etiam poſt aduertentiam non expulſus, cum abeſt periculum cõſentiendi in delectationem, non eſt mortale peccatum.

* In auiſ ſa nacautione aliud eſſe cogitare ſimpliciter de copula carnali, & aliud delectari de illa

¶Adde etiam, ꝙ delectari delectatione honeſta: de amplexandis puellis cognatis, non eſt peccatum: ſicut etiam de lectari non libidinoſe de viſione mulieris pulchræ, & de aſpectu eius pompæ curioſæ & ornatus nõ eſt mortale, ſicut nec delectari in modo operandi ſcelus aliquod licet non in ipſo ſcelesto opere, vt in modis occupandi regnum, licet in iuſtè non moliatur illud occupare, ſicut etiam in ſpeculatione variorum modorum coituum, dum abſit periculum conſentiendi.

¶Actus verò impudicos non ſolũ cõmittere: ſed neque pati tactus impudicos licitum eſt fœminæ, quando ſine ſcãdalo poteſt eos uitare.

¶Et etiam non tam inhoneſtos, quá-

do ſentit malo animo fieri, etiam vitare ſub mortali tenetur, niſi tales ſint, qui iuxta conſuetudinem patriæ liceant, vt amplexus, quando alias, quia fiunt in publico ex tali vitatione nota ſcandali orietur. Secus eſt ſi ſecretò, vel in locis ſuſpectis fierent, quia tunc ſub mortali nõ ſunt tolerandi: ſed neque in ſecreto, vel in publico tolerandi ſunt tactus in locis pudendis, niſi medicinæ applicandæ cauſa. Ad hæc ſecundum Nauarrum licet videre, & alloqui mulierem pulchram, ob honeſtum amorem mala intentione ceſſante, & dum periculo peccandi non ſe exponat videndo eam eiusque curioſitate.

¶Contrà Pedrazã in ſua ſumma, qui hanc doctrinam Caiet. vitandam, vt nouam ait dico, quòd ſponſi de futuro ſecundum Caiet. & Nauar. licitè ſe oſculantur, & amplectuntur, & ſe tangunt tactibus non impudicis, & licitè fruuntur voluptate orta ex his tactibus, ſine voluntate tamen ampliori, ſi fiant hæc ſine periculo pollutionis, aut cõſentiendi in eam, vel in copulam, ſed rarò contingit hæc fieri ſine periculo, dum in ſecreto fiunt. At tactus verendorum inter ſponſos de futuro, nullatenus debent conſentiri, immò tunc ſi neceſſe ſit, cum clamore eſſet petendum auxilium non obſtante infamia vni ſponſorum, vel vtriq; nata, ita Caiet. * cui in parte aduerſatur Sotus * dicens, quòd vi abſoluta mortis coacta ſatis eſt ſi non conſentiat, vt non peccet coram Deo mortaliter, neq; tenetur manus iratas inijcere in eum, qui vim inferre nititur, nec clamore ſe defendere: quamuis quoad forum exterius præſumeretur illa conſenſiſſe, ſi contingeret id intra ciuitatem, ſi tunc neq; clamauit, neq; petiit opem ad ſui defenſionem cum poſſet, vt habetur Deute. * & ſatis eſt non ſe præparet vi abſoluta coacta, licet non reſiſtat, ſed Nauarrus, vt antea dixit, ait vix reperietur honeſta, quæ aliquo modo, licet ſine clamore hoc non reſiſtat.

* Caiet. 22. q. 154. ar. 5.
* Sotus li 5. q. 1. art 5. de iuſtitia, & iure.
* Deuter. c. 22.

¶Peccat inſuper fœmina illa, quæ ſe ponit in feneſtra animo, vt videatur à quo ſcit ſe carnaliter adamandam, ſecũdum D. Anton. * peccatq; quoties id facit, licet non conſentiat in opus peccati.

* 34. q. 1. c. ed. Anton. 3. par. tit. 5.

Idemq; dicendum eſſe videtur de fœmina ornante ſe, vt mortaliter ametur ſecus ſi ob finem, vt in matrimonium honeſtè ametur, licet carnaliter.

CAP. LXXVI.

De inſequutione mulierum, & maximè virginum.

PEccat inſuper inſequẽs mulierem honeſtã, & eò grauius quo maiori tempore eã inſequitur, obligaturq; ad ei reſtituendum iniuriam, contumeliamve, aut infamiam ſi quam incurrit, eo, quod eam eſt inſequutus * modo honeſto habitu, ipſa incedat alioquin minime. * Neq; excuſatur à peccato locans alicui mulieri domum, quam credit probabiliter ibi meretricaturam: nota demumq; ſecundum Metinam * etiam pollutio cõtingens in ſomnijs eſſe poteſt peccatum mortale ſi culpa præcedens in vigilia vnde cauſata eſt; fuit mortalis, & alias nõ, & de hoc mollitiei peccato cautè interroget confeſſor. Nã alij præ ſimplicitate, vt pueri huiuſmodi peccatum mollitiei ignorant, alij ſunt qui præ pudore ab eius confeſſione abſtinent, ideo cautus ſit confeſſor in interrogando pueros de hoc peccato talibus verbis, vt confeſſionẽ ab eis extorqueat ſi in illud inciderint, & taliter ne doceat eos hoc peccatum, ſi alias innocẽtes forte ſint. Si autem aliquis peccato valdè ſit inquinatus, ieiunia ſunt illi indicẽda, & diſciplinarum pœnitentia eſt illi imponenda, & ad deuotionem beatæ Virginis, & ad frequentem confeſſionem, & alia congrua remedia eſt exhortandus. *

* L. itẽ apud Labeonẽ. §. appellare. ff. de iniurijs.
* l. ead. §. ſi quis virginẽ. ff. eod.
* Metin. in ſua inſtruc. fol. 120.

¶ Deinde non tenetur, quis mulieri putatæ Virgini ſe offerenti, vel leuiter rogatæ conſentienti, aliquid reſtituere, etiam ſi dum eſſet reuera Virgo, eam volentem conſtuprauerit, * quia ſcienti, & volenti non fit iniuria. Hæc eſt Soti, & Nauarri hic, quibus contradicit Metina * dicens hoc eſſe falſum, quia inquit vſus contradicit, immò puella non eſt domina integritatis ſuæ

* Ex confeſ. Meti. in ſua inſtr. conf. c. 16. nu. 15.
* De regu. iur. lib. 6.
* Metin. in ſua inſtruc. confeſ. fol. 122. §. 12.

nec

nec membrorum ſuorum, vnde ſicut ſi conſentienti puellæ quis abſcidat brachium, tenetur ei reſtituere brachiũ, ita quoque ſi quis eam etiam ſpontaneam compreſſerit, tenetur ei pro ſignaculi virginalis diſſipatione, vel violatione aliquid etiam voluntariè ſi conſenſerit, reſtituere.

¶Sed miror Metinam virũ alioquin doctiſſimum tam ſuperficialibus rationibus perſuaſum, à Nauarro, & Soto diſceſſiſſe. Nam primę eius rationis, ꝙ viſus ſit in contrarium Nauarrus ſolutionem innuit dum ait id habere locum tantum in foro exteriori, vbi puella etiam voluntariè conſentiens, quia præſumitur decepta: deflorator eius eam dotare, vxoremque ducere compellitur * itaque in foro exteriori eſt iſte viſus in contrariũ, ſed non in foro conſcientiæ, quia virgini volenti, & conſentienti, neque deceptæ non tenetur violator eius quicquam reſtituere, niſi fortè, ꝙ certus eſt ſecundum Cordubam, & Nauarrum, ipſum virgo conſentiens erat ſub cura parentis, quia tunc quicquid reclamat Sotus tenetur parenti eius aliquid recompenſare pro infamia, inde & filiæ ſuæ, & ſibi ſubſequuta, præcipuè ẽt infamia ĩ cauſa eſt, vt difficilius, & ampliori dotè prouidere habeat talis pater, tali filiæ de nuptijs. At fortè ſecundum F. Ioſephum ſententia Soti vera eſt in caſu Victoriæ ſcilicet quando ſtuprum tale fuit omnino ſecretum, taliter ꝙ ignoranti patri, puellæ; conſentienti nulla inde parata eſt infamia, nec patri cui incumbit filię prouidere de nuptiis, vlla inde ſubſequuta eſt neceſſitas plus erogandi pro dote filiæ, vt digno eam locaret in vxorem.

* Panor. de adult c. 1 & 2. Raym. ſũ confeſſ. l. 2. titu. 5. Sylu. ver. lux q. 5

¶Cæterum ſi talis virgo importunis precibus fuiſſet rogata, tunc etiam conſentienti in foro quoque cõſcientię eſſet recompenſatio facienda, quia ſatis dicitur tunc fuiſſe coacta ſecundum Sylu. & Nauarrum, & Cordubam, & communem, quando importunis precibus ſolicitata, præſtitit conſenſum, nec in hoc diſſentiret Metina. Nam reliquum, quod ipſe affirmat, ꝙ licet ipſa omnino voluntariè conſenſerit, ipſe eius compreſſor teneatur rependere ei, quia inquit ipſa non eſt domina membrorum, nec ſignaculi virginalis falſum eſſe videtur. Nam hæc ratio eius id parum probat, quia etiam homo aliquis cum non ſit dominus vitæ, nec membrorum ſuorum dominus eſt, ita vt poſſit ſiue peccato, niſi iuſta cauſa infirmitatis, vel aliter iuſtè, in eorum mutilationem conſentire, tamen nullus eſt qui neget nõ teneri quicquam reſarcire mutilator pro damno mutilationis illato, voluntariè in ſui membri abſciſſionem conſentienti.

¶Ergo ſicut iſte mutilatus, poſt mutilationem poteſt, iniuſtè ſe mutilanti dãnum remittere, ita dum conſenſit in mutilationem, videtur damnum remiſiſſe, & ſuo iuri ceſſiſſe quoad reſtitutionem. Quæſtio. 1.

¶Ambigi fortè poterit an ſi virgo, quæ importunis precibus agitata conſenſit, cum tamen nomine tenus, & exiſtimatione ſola vulgi virgo eſſet, ſed nõ re, ei aliquid in hoc caſu, recompenſandum ſit. Reſpondetur ſecundum Nauarrum, qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, ſed pro virgine in populo reputata, ac habita, licet in foro conſcientiæ nihil teneatur ei reſarcire, ob virginitatem ereptam, quia ſecreto virgo non erat, ob famam tamen ereptam, quia illa in hoc caſu eſt potius ſi in cauſa fuit, vt illam perderet, bene ei ſecundum Maiorem aliquid arbitrio boni viri recompenſare tenetur. Cæterum in foro exteriori etiam ſi talem communiter reputatam, virginem cum ea rem habens virginem non reperiſſet, * iubetur eam dotare, vxoremque ſibi ducere, quia etiam in caſu, quo vltro conſenſiſſet præſumitur fuiſſe decepta.

* Anto. 2. p. tit. 5. c. 6. Panorm. de adult. c. 1. & c. Quæſt. 2.

¶At adhuc indagandum reſtat, quid ſi aliquis importunis precibus, aut appellationibus, aut falſis promiſſionibus, virginem decepit, deflorauitque, ſine promiſſione tamen eam ducẽdi, quia de ea ducenda nihi ei pollicitus eſt, an ei in vtroque foro teneatur, & ad quantum. Reſpondetur planè, quod talis in vtroque foro tenetur ei ſatisfacere, & in foro exteriori condemnabitur, ad eam dotandam, ducendamque in vxorem, vt ſupra capitulo de adulteris, dictũ eſt, in foro autem interiori, ideſt conſcientiæ, etiam

* Argu de ſponſ. c. requiſiuit An to. 2. par.

etiam ante condemnationem in iudicio tenetur ad eam ducendam in vxorem, ſecundum Metinam ſi ipſa velit dũ ſint pares ſtatu, quia ſi ſic importunis precibus, aut magnis muneribus, eam virginem pertraxit ad copulam non poteſt ei aliter recompenſare, quam eam in vxorem ducendo, & hoc eſt tutius, ſed ſecũdum Nauarrum ſolum tenetur ad ducẽdam, vel ad eam contentandam, vel ad omne damnum reſarciendũ quanto magis indiget, ad adipiſcendum virum, qualem ſi maneret virgo adipiſceretur, & aliquid amplius ob verecundiam, quam paſſura eſt apud maritum, & ob moleſtiam qua afficienda eſt à marito, per totam vitam eo, quod non reperit eam virginem, ſed in hoc caſu non obligarur ad omnino eam dotandam, ſed ſolum ſecundum Nauarrum, tenetur ei arbitrio boni viri, quatenus opus eſt ad totum damnum reſarciendum recompenſare, quia in hoc caſu eam, dotare pœna exterioris fori eſt c. 1. de adulterijs, quæ ante condemnationem non obligat.

Quæſtio. 3. ¶Porrò adhuc reliquum eſt perueſtigare, ad quid obligetur qui animo vero ſeu ficto, ad decipiendam virginem, promiſit ſe eam ducturum, ſub qua pollicitatione, & fide ipſa illi ſui corporis copiam fecit. Reſpondetur, quod proculdubio iſte talis in caſu propoſito, tenetur eam ducere, & multò magis ſi eam ducere iuraſſet, niſi valde inæquales genere, vel diuitiis eſſent.*

*Sylu. verbo luxuria.

¶Iam huic annexa quæſtio ſuccedit, an eſto ita ſit, quòd qui decepit puellã, dans ei fidem ducendi eam ficto animo tantum ſine potiundi ea: quando ſunt impares genere, vel diuitijs non teneatur ducere illam, quia ille eſt nobilis, & illa mechanici filia, teneatur ei aliquid rependere pro damno, & iactura virginitatis amiſſæ.

¶Reſpondetur (vt antea diximus) & in hoc etiam caſu tenetur ei recompenſare tantum quãtum magis opus habet, ad adipiſcendum maritum, qualem ſi nõ eſſet ſic infamata, & deluſa adipiſceretur, vel ad ponendum eam in ſtatu honeſto, ſi illum amplecti velit. Et ratio huius obligationis eſt, quia licet in hoc caſu non præſumatur decepta, ad finem ducendi eam, quia id illa credere non debuiſſet videns diſparitatem generis: tamen quia promiſſio, & fides ſibi data ducendi eam vim habet importunarum precum, ideò prædicto modo illi reſarcire damnum tenetur.

¶Atque hoc quod immediatè dictum eſt, dicendum prorſus iudico de eo caſu, quando promiſſio fuit vera, & ex animo facta etiam ſi ſint pares, ſi eſt probabile, quòd ex tali matrimonio grãde aliquod ſcandalum orire tur, aut ſi qui promiſit iam initiatus eſt ſacris, aut aliam iam duxit vxorem, aut pater renuit illã illi omnino tradere, quia in his caſibus quanto magis opus habet ad matrimonium, vel ſtatum ſui dignum tantum illi recompenſabit arbitrio boni viri reſarciendo damnum.

¶Sed quid iam ad illam quæſtionem dicemus, vbi cum noſſet aliquis aliquã non eſſe virginem, ficto animo ſub ſpe copulam extorquendi, eam ducendi fidẽ fecit, qua iam ſub hac conditione potitus eſt. Reſpondetur, quod in hoc caſu ſecundum Sotum in 4. in ſuam ſententiam, citantem Scotum, & Adrianum tenetur talis eam ducere, propter ſolam deceptionem etiam ſi non fuerit virgo, quia ſolida ſunt facienda verba in contractibus do, vt des, hæc eſt D. Thom. in 4. ubi ait, ꝙ ſi iſte deceptor iam tranſiuerit ad ſecundas nuptias tenetur prouidere priori iſti deceptæ de nuptijs, facit duas exceptiones quas omnes admittũt: prima eſt ſi ſponſus ſit multo melioris conditionis. Secunda ſi ex verbis eius dicta mulier decepta facilè potuit deceptoris deprehendere fallaciam, quę quidem duæ exceptiones, etiam locum habent, antequam deceptor ſecundas nuptias celebrauerit, ſcilicet, ꝙ in his duobus caſibus exceptis, illam ducere non tenetur, ſed poſt celebratas nuptias cõpenſare illi tenetur, arbitrio boni viri ẽt ſi fuerit virgo, vel non, penſato ex vna parte damno, & ex alia parte, quod ipſa cenſetur ſua ſponte voluiſſe ſe decipi, in qua ſententia cordatius hic loqui videtur Sotus, & limatius, quã Nauarr. quia Nauarrus ſolum reſpiciens ad damnum illatum, totum docet eſſe reſarciendum damnũ. At verò Sotus, quia acutius ſpectauit

ſtauit ad aliam cauſam, ſcilicet, quia illa ſe ſpontè voluit decipi, non inſinuat totum damnum illi forè reſtituendum, ſed arbitrio boni viri forè taxandum illis duobus penſatis, ſcilicet non ſolū dãno, ſed quod ipſa quaſi ſciens, & volens conſenſerit notæ deceptioni. Et quando Nauarr. ait, ꝙ illa deceptio vim importunarum precum habet, quare obligat ad reſarciendum totum illud quo magis indiget ipſa decepta ad matrimoniū ſe dignum: dico, Nauarrus verum aſſerit quando deceptio illi fœminæ non fuit ſibi tam nota, quia rationem habuit ſufficientem ad illi adhibendam fidem, quia nec ipſe deceptor ſuperior genere erat, & talibus verbis eſt vſus in promittendo, vt quælibet etiam non leuis fœmina meritò ſe non decipi, ſibi perſuadere inde potuiſſet, & debuiſſet. At ſecundum Armillam qui putauit aliquam virginẽ, quæ certè non erat tenetur ducere, etiã ſi promiſerit.

Quæſt. 4. ¶Offert ſe quoque hic & difficultas illa quam agitauit doctiſſimus ille Victoria, vtrum qui dolo, vel precibus importunis virginem corrupit, iam in eo caſu in quo ipſa ęquè tam bene nupſit ac ſi virgo fuiſſet, eius deflorator teneatur illi pro ſignaculi virginalis fractione aliquid reprehendere. Reſpondetur, quod quamuis Victoria in hoc caſu talem cõſtupratorem à reſtitutione abſolutè non excuſauerit, tamen Nauarr. meditatius hanc Victoriæ ſententiam ſic limitandam duxit, vt vera eſſe ĩtelligatur in eo duntaxat caſu, quando etiam ſi æquè bene fuit nupta tamẽ maritus id defectus, quia deprehendit in illa tempore matrimonium conſummandi, eam relinquendo, peregrè eſt profectus, aut quando eã aſperè nimis, ob id tractat, tunc ſecundū Nauar. à reſtitutione illi facienda nõ excuſatur. Secus eſt ſi illa ſic decepta, & cõſtuprata ęquè digne nupſit, ac ſi virgo eſſet, quando in conſummatione culpæ id non deprehendit maritus: immo exiſtimauit eam virginem reperiſſe, quia tunc ſecundum Nauarrum ad nihil ei recompenſandum in conſcientia tenebitur. Quia recompenſatio exigitur ad recompenſandum damnum, cum igitur in hoc caſu, vt ſupponimus nullū perpeſſa ſit damnum probabile eſt, ꝙ nihil ei ſit recompenſandum.

¶Præterea conſequenter de illa quæſtione meminiſſe nõ erit ab re cuius meminit Cordu. in tractatu de caſibus conſcientiæ, an ad aliquam reſtitutionem teneatur fœmina quædam nobilis, quã duxit diues quidam viduus exiſtimans eſſe virginem, ſed ſecreto virgo nõ erat cui contulit in dotem duo millia aureorum, quàm dotem in matrimonio pepigit illi fœminæ dare. Reſpondetur proculdubio, ſi viduus ille hac ſola intentione, quia ipſa erat virgo, illam dotauit, & in copula non percepit defectum virginitatis, quia alias illam non dotaſſet, tenetur reſtituere totum hæredibus illius vidui defuncti, Secus eſt ſi alias etiã nihilominus ſi ſciſſet defectum, eam dotaſſet, quia ingenua erat, & pulchra, ſed ſi ratione iacturæ, & defectus virginitatis non tantum eam dotaſſet, tunc non totum, ſed tantum exceſſum illum illa reſtituet, in quo probabiliter creditur auxiſſe ei dotem, quia credidit illam eſſe virginem, Taliſq; reſtitutio facienda eſt hæredibus tantū neceſſarijs, vel quibus alias reliquiſſet, vel his deficientibus pauperibus verecũdis, vel hoſpitalibus. Quæſt. 5.

¶Hic patet quid ſit dicendum ad illã quæſtionem, de qua ſum rogatus, an potuit quædam fœmina, quæ vidua erat, atque ſubinde corrupta, ſed in communi opinione vulgi virgo reputabatur recipere bona conſcientia dotem, quã ipſam volens ducere aſſignabat ſibi, ſub hac fide, ꝙ virgo erat, ipſa autem in cõſummatione copulæ, illum eludere parabat, ſingendo ſe eſſe virginem, quibuſdã ſibi applicitis remediis ad intercludendum, & arctandum ſibi fœmineum vas, quo ſuus defectus virginitatis ab ſponſo accipiendo non perciperetur. Nam iuxta reſponſum datum dicitur, ꝙ nec bona conſcientia talem dotem accipere, ſed neque retinere poteſt, quia per fraudem eam obtinet, nec per ſtat cauſa, ideſt virginitas, ob quam eſt dotata. Quæſt. 6.

¶Inſuper ſubſequenter quæritur an mulier, quam ſolicitans eius amore captus nihil ab ea, (quia honeſta erat) potuit obtinere, ſi cauſa alliciendi eam, & inducendi in ſuũ conſenſum 20. aureos Quæſt. 7.

illi erogauit nihil aliud dicens, niſi accipe tibi pro tuis vſibus, an ſi poſtea illi ſui corporis non fecerit copia, teneatur illos. 20. aut. 50. aureos. ſub hac ſpe ſibi erogatos in conſcientia reſtituere; profectò quæſtio eſt anceps, & quę me olim dubium tenuit, & nunc quoque tenet, quia ſecundum Hugonem de Celſo in ſuo repertorio legum talis mulier non tenetur, ſic acceptum reſtituere, quia in pari cauſa turpitudinis, melior eſt cauſa poſſidentis, cui videtur accedere Sotus in de iuſtitia. & iure, quia in caſu quaſi eiuſdem rationis ſic diffinit ſi homo habens amicam, quæ ex alio amaſio habuit filium, putans talem eſſe ſuum filium inſcribit eum in hæredem, cum non habeat filios alios legitimos, iſte illegitimus etiam ſi ſciat ſe nō eſſe filium illius, poteſt non diſcedere ab hæreditate, quia ipſe nec nocuit, nec decepit eū aſcribentem in hæreditatem, ſicut poteſt quis accipere bona ab eo, qui ſibi ea largitur, quia putat ea dare homini nobili cum ipſe donatarius, qui ea accepit nobilis non ſit. Ergo pari ratione prædicta honeſta fœmina licitè accipit, & retinet ſibi collata dona. 20. aureorum ab eo ſolicitante cauſa alliciendi eam, licet nefario coitui non conſentiat, quia ipſa huic danti, nec nocuit, nec ipſum decepit, quæ eſt ratio Soti. Sed quia credo hanc ſententiam Soti, & Hugonis de Celſo ſolum in foro exteriori fortè verum habere: puto in conſcientiæ foro aliter eſſe dicendum cum Fratre Ioſepho in ſuis floribus, materia de donatione vbi hanc ſtatuit concluſionem: puella, quæ accepit munuſcula, vt alliceretur, ſi non conſenſerit turpitudini donātis ad reſtitutionem tenetur, quia defuit voluntas donantis, & quia ſecundum Metinam Complutenſem datum ob turpem cauſam cauſa non ſubſequuta, nec impleta reſtituendum eſt danti, in conſcientia, quia deficit voluntas dantis, quæ eſt radix donationis, quia deficit cauſa.

CAP. LXXVII.

De inſequutione mulierum maximè virginum.

PRæterea ne quid deſit, quod tam per modernos, quam antiquos dictum ſit, quod deſiderari poſſit in hac materia, Quæritur ad quid teneatur qui rem habuit cum fęmina, & poſt copulam, ſpopondit ei ſe illam ducturum, ipſa autem affirmat ſuam virginitatem ab illo fuiſſe ſublatam. Ipſe verò pernegat eam virginem reperiſſe. Reſpondetur ſecundum Cordubam * talem eſſe obnoxium pro ſecuritate conſcientiæ, ſub pœna peccati mortalis ad promiſſam illi fidem implendum eam in vxorem ducendo, (ſi ipſa velit) niſi ex tali matrimonio grande inconueniens timeatur ſubſequendū quia tunc pro dubio quo tenetur, dum ambigit an illi eripuerit virginitatem, vel non in conſcientia ad illi ſatisfaciendam hanc iniuriam, manet aſtrictus, ad nuptias, vel ad aliquem modum viuēdi honeſtum aliquid ſubminiſtrandum, nec ad amplius tenetur.* Quæſt. 1.

* Cordu. in tractatu de caſib. cōſc. q. 47.

¶ Hinc corollariè ſequitur ſecundum eundem Cordu. q 48. quòd ſi quis iurauit mulieri ſe illam ducturum ſi ipſa ſui corporis copiam illi faceret, ſi illam virginem reperiret, quàm non reperit virginem, eamque multoties poſtea cognouit, non tenetur eam ducere in vxorem quia ipſa apud amicam teſtata eſt ſecreto ſe illum illuſiſſe fingendo ſe virginē, ſed in foro eccleſiæ propter ius iurandū, & quia illam pluries cognouit poſt, aliter iudicaretur, ita doctores. *

*Probis fulcitur hæc ſentētia authoritatib' nimium Nauarri in ſū. c. 16. nu. 18. & Syl. verb. matrimonium. 4. q. 7 3. q. 9. & Soti in 4 d 29 q. 2. ar 3. & d. 27. q. 1. a. 3. quamuis Adr videatur aliter ſentire.

¶ Hinc emergit etiā ſolutio ad aliud dubium à Cordub. tractatu citato. q. 49. ventilatum, de illo qui mulieri cuidam ſub iuramento pollicitus eſt, ꝙ ſi ſibi ſui corporis gratiam faceret, illam in vxorē ſibi foret ducturus: ſub qua fide, & confidentia ipſa illi multoties ſui corporis copiam fecit, quæ tamen ea nota infamiæ laborabat, ꝙ ipſa plures ante dies alterius amaſij amore, & conſuetudine tenebatur, dico in hoc caſu tenetur iſte, quia iſta poſt Concil. Trid. ſponſalia de futu-

*Sylu. verb. matrim. 3. § q 8. & Sot. in 4. d. 19. q 2. arti. 3.

ro

ro fuerunt illam ducere, quia abſolutè hoc illi ſine conditione pollicitus eſt, ſi antequam hæc ſponſalia pollicitus fuiſſet eam non virginem eſſe nouit, vel ſi poſtquam virginem eam non eſſe reſciuit, eā cognouit animo fornicario, quia ſic poſt hanc notitiam cognoſcendo eā, viſus eſt confirmaſſe promiſſum, licet poſtea pœnituerit illius, ſic Sylu. verbo matrimonium.2.q.7.& Nauar.in ſum.c.18. licet non clarè, nec Sotus aut Nauar.nu.19. aduerſantur huic ſententiæ quando dicunt eum non teneri ad eam in vxorē ducendam, quia hoc verum eſſe intelligunt in caſu quo ipſe illam virginē eſſe credebat, quia ipſa tali fama pollebat: intentione carens ducendi eam, ſi cogitaſſet eam non eſſe virginem. Cæterum ſi fictè id ei pollicitus eſt cauſa duntaxat fornicandi cum ea, tantum tenębitur illi aliquam pecuniam refundere pro iniuria. ſecus eſt ſi verè promiſit, & iurauit caſu quo eam non virginem eſſe nouerat, quia tunc vt prædictum eſt tenetur ſtare promiſſis; ſed in foro eccleſiæ iudicabitur, ſicut in quæſtione præcedenti, ita Cordu. loco allegato.

¶Hino iam etiam liquet, quid ſit dicendum ad dubium q.50. illius tractatus, propoſitum à Cordu. de eo qui fictè pollicitus eſt fęminæ, quę communi opinione virgo reputabatur ſe ducturum illam, ſicq; ex illa filios ſuſcepit, ſuntq; paris conditionis, ipſa autem poſtulat illum in maritum, ipſe vero renuit matrimonium ſed tantum vult illam dotare, quia plannm eſt, ꝙ tenetur eam ducere. Nec facit ſatis illi, illam dotando, quia licet fictè id ſpoponderit, non poteſt tamen reſarcire iniuriam, vel dānum aliter, & quia ſecundum Sotum ſolida ſunt facienda pacta, ſic Nauarrus,* licet Eccleſia in foro indiciali non eum coget per ſententiam ad eam ducendam, vt habetur c. præterea de ſponſalibus, idque inſinuat Sotus. *

*Nauatr in ſum. cap.6. verſi.17.

*Sot in 4. d.9.q.1.a.1 & a.3 & d.27.q.1.a.5.

¶Sed grauius hic iam dubium occurrit an ſi Petrus ſub iuramento deſponſauit ſibi de futuro Mariā, ſicq; poſt ſpōſalia huiuſmodi, libere eum admiſit in domum ſuam, licet non interceſſit inter eos copula, tamē reputati ſnnt in vulgo vt deſponſari, ſicq; cōiter credebatur inter eos intercedere res cōiter contingētes inter ſpōſos, poſſit ne Petrus in hoc caſu ingredi religionem. ¶Reſpondetur ſanè ſi non eſſet circunſtantia infamiæ, quod ipſa maneret læſa in fama, bene ipſe poſſet ingredi religionem poſtquā nō cognouit eam ſecundū D.Tho. at ſi nota inde contraxerit ipſa, ꝙ non manſerit virgo, vel eam cognouerit ſponſus profecto res eſt dubia an ſtante hac infamia ad religionem poſſit conuolare ipſe, & ſecundum D.Tho.& Syl.* ſi parua mora temporis interceſſit poſt ſpōſalia poteſt ingredi religionem ipſe, quia non præſumitur tā cito eam reliquiſſe violatam.

Quæſt.2.
*Sylu.verb. rel.2. q.57.

¶At verò ſecūdum ſupplementum, & Gabrielem, & Metinam de reſtitutione. q.1.in 7. caſu, tenetur non ingredi, religionem aut ſatisfacere, neq; hoc menti D.Tho. refragatur, & tutius eſt hoc inquit Corduba * propter rationes doctorum, nec poteſt in hoc caſu ratione paupertatis, aut diſparitatis ſtatus petere relaxationem iuramenti, vt ingrediatur religionem, vel vt ducat alteram, neque ſibi eſt cōcedenda ſine ſatisfactione præuia, & voluntariè ab ipſa acceptata, aut ſi eam duxit de præſenti, ſtatimq; exemplo D. Alexij eam miſſam faciens ingrederetur religionem cum perſuaſione tali, quòd ſibi perſuaſiſſent omnes non interceſſiſſe inter eos copulam: tunc licitè ingrederetur.*

* Corduba in addit.q. 182.

* Syl.verb. matrim.7. q.5.§.5.& iuramentū 4.q.1.q.20. & Sot.in 4. d.27.q 2.a.5 Cordub. q.181.

¶Ad hæc q animo vero vel ficto promiſit virginem ducturum, quam deflorauit tenetur vltra dicta ſecūdū Nauarr. imo ſecundum D.Tho.* placare patrem puellæ, eique pro iniuria illata in conſcientia ſatisfacere.

Quæſt.3.
* D.Tho.& Caiet.ar.q.154.art.6.

¶Sed hæc quæſtio aliā grauiorē exſuſciat. Caſu quo filia virgo voluntariè in ſtuprū conſenſit, cōſtuprator poſtquā in hoc caſu, in conſcientia nihil ei puellæ debet, quia non decepit illā nec importunis precibus inflexit illam. An patri puellæ aliquid refundere teneat, ſed qa iā de hac ǭſtione peregimus ante, nihil reſtat dicēdū: niſi ꝙ certe tenetur patri aliquid refundere: præſertim qn̄ violatio nō fuit ſecreta, ſed iā prodit in publicū contra Sotum non diſtingnentem, ita teneo cū cōmuni: Si autem res ageretur ſecreto, ſecretaq; maneret, fortè in hoc

casu

caſu haberet locum, ſecundum fratrem Ioſephum in ſuis floribus contraria ſententia Soti, eiuſq; ratio tunc vigeret, ſ. quod ius quod habet pater in filiam eſt principaliter in fauorem filiæ, cui vltro conſentiens ſecreto ſtupro, potuit filia renunciare: licet cum peccato. Et tunc dum res ſtupri peracta eſt ſecreto, in ſecretoq; manet non diuulgata, non infamatur pater, nec redditur impotens pater ad eam matrimonio locandam, ſi ipſa matrimonio ſe cõiungere audet, alio quin poſtquam ſic vltrò conſentiés, fuit in culpa ſumat alium ſtatum.

Quæſt. 4. ¶Poſtremò quo finem tot quæſtionibus imponamus quæritur, quid dicendũ in caſu quo Petrus, & Maria (cum eſſet virgo) ex amore coierunt, vnde ſuſceperunt filium: ſed ad reficiendum honoré Mariæ ſe illam ducturum in vxorem cũ iuramento coram vno teſte emiſſo, ſtipulatus eſt Petrus & poſt ſpõſalia de futuro inter ſe conflata, deprehenſa eſt in fornicationis crimen incidiſſe. Reſpondetur ſecundum Cordub.* ꝙ Petrus in hoc caſu non tenetur eam ducere, quia nec res in ſtatu iam permanent poſtquã fornicata eſt cuius infamia iam euulgata eſt: ſed neque quidquam tenetur Petrus Mariæ pro virginitatis amiſſione, poſtquam ipſa libere conſenſit in copulã vnde ſibi id culpæ aſcribat. Cæterum in foro iudiciali propter ſuſpicionem præſumptæ vis, aut deceptionis ad aliquam pœnam ſoluendam damnabitur. At verò parentibus Mariæ aliquid in conſciẽtia contribuere tenebitur pro illius nuptiis, licet in foro exteriori ad id non cõdemnetur. Sed ſatius eſſet quo honori Mariæ impoſterum conſulatur, liteſque euitentur, vt ſibi inuicem, relaxando ſpõſalia, iuramentumq;, tunc Petrus parentibus Mariæ, aliquid cõtribuat arbitrio boni viri.*

* Cordu. in addit. ad tractatum de caſi. conſc. q. 193.

* Syl verbo ſponſ. q 10. §. 7. & q. 2. & Nauarr. I ſum. Hiſpa. c 16. nu & 19. & Cordub. q 13. fol. 133.

CAP. LXXVIII.
De cõcubinarijs nõ abſoluẽdis.

INſuper notandũ, cauendũq; confeſſoribus venit, ꝙ cohabitans concubinæ non eſt abſoluendus, antequam ſeparetur cum propoſito non redeundi, quia alias rariſſimè contingit inter ſe ſine peccato habitare. ¶ Idemq; dicendũ eſſe videtur de his quos populus credit eſſe concubinarios, licet reuera tales nõ ſint, donec veritas publicetur, manifeſta ꝗue fiat: quoniam iuxta mandatum Apoſtolicum ab omni ſpecie mali abſtinendum eſt. ¶ Idemque dicendum eſt de ea perſona, quæ creditur non aliter vitatura peccatũ: licet ſit pater reſpectu filię. ¶Idem de ancilla quæ reſiſtere non poteſt domino ſuo ſe inuadenti niſi fugam arripiat. ¶Sicut vxor etiam diſcedere poteſt à marito ſolicitante eam, & attrahẽte ad peccatum, * quinimo ſecundum Nauarrum, talis ancilla, quę reſiſtere nõ præualet hero, aut præ fragilitate ſe incompotem putat ad reſiſtendum, poſſet dominum compellere quo eam vendat alteri, qui ea non ſic abutatur. Tamen ſi hoc nemo alius exprimit, ſiquidem ob aſperum, & crudelem corporis cruciatũ qui longè minor eſt animæ cruciatu.*

*c. ſi infideli s, & c. idolatria, & ſe- qu. 28. q. 1.

¶Addimus autem ex Concil. * quod concubinarii, ſiue ſoluti, ſiue vxorati cuiuſuis conditionis, & ſtatus ſint ſi poſt trinam monitionem ex officio ab epiſcopo factam concubinas non eiecerint, ſeque ab earum conſuetudine non ſeiunxerint excommunicationis ſententia feriendi ſunt, & non abſoluendi niſi monitioni paruerint. Quòd ſi per annum cen ſuris neglectis permanſerint in concubinatu, ſæuerè contra eos epiſcopus procedat, pro qualitate criminis. ¶ Mulieres verò ſiue coniugatæ ſiue ſolutę, quæ cũ concubinariis, ſiue adult eris publicè viuunt ſi ter admonitæ non paruerint, ab ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ, puniantur & extra oppidum vel dięceſim, ſi id eiſdem ordinariis videbitur, inuocato (ſi opus fuerit brachio ſeculari) eiiciantur. Aliis pœnis contra concũbinarios, & adulteros inflictis in ſuo robore permanentibus.

l. iuſtiſſima. ff de ædil. edic. c. præcipim. 12. q. 1.

*Cõci. Tri. ſeſſ. 24. c. 8.

CAP. LXXIX.
De reddit. debiti inter cõiuges.

LIcet cæteris paribus maius ſit peccatum mariti adulterantis, quã vxoris adulterę, quia vir maiori viget vſu rationis, & quia magis ad reſiſtẽdũ eſt cõpos, etenim

etenim vxorem debet antecellere virtute:tamen maius eſt peccatum vxoris,eo reſpectu, quo facit prolem de ſuo patre incertam maiuſq; ſcãdalum ingenerat, & maiorem infamiæ notam tã ſibi, quã marito filijſq; inurit. ¶Peccat etiam cõiux non reddẽs debitum loco,& tempore idoneis petitum,ſecundum omnes,niſi petenti precibus contrarium ſuadeat, quæ tamen non debent eſſe nimium importunæ, ſecundum Nauarrum, neque ab eo excuſat quadrageſima, neq; dies quamlibet feſtus etiam paſchatis, neq; voluntas ſe a pluribus liberis habendis excuſandi. Non tamen tenetur reddere cum periculo abortiendi, aut grauis infirmitatis.¶Teneturq; mulier arcta ſecũdum Sotum in quarto pati dolorẽ etiã grauem,ſed non grauiſſimum cõtra fratrem Ioſephum, vt potens fiat ad reddẽdum debitum,neque enim tenetur grauiſſimum morbi incõmodum pati præſertim cum magno periculo læſionis magnæ maximè ſi diuturna timeretur.

¶Dubio de quo ſum rogatus hic ſatisfacere volens dico,ꝙ ſi poſt matrimonium contractum cõſummando cum uxore intra vas eius, quis deprehendit vxorem eius ſemen bene recipere: ſed ſtatim illud extra vas effundere, hoc nõ arguit inualidum fuiſſe matrimonium, neque ideò impeditur à licitè petendo debitum* quia matrix mulieris ſolet retinere ſemen neceſſariũ, & emittere aliquando ſuperfluum ad generationem.

*Syl. verbo debitum,& verb. matrimonium. 4

¶Atque quando impotentiæ impedimentum præceſſit matrimonium,notoriumq; eſt tale impedimentum eſſe naturaliter,ſine miraculo ieuitabile,(quia tunc nullum eſt matrimonium) non poteſt coniux conari ad copulam congrediendo cum tali impotente. At ſi poſt matrimonium ſemel iam conſummatũ, tale ſuperuenerit arctitudinis, vel impotentiæ impedimentum :poteſt cõiux nõ impeditus conari ad copulam cum vxore arcta effecta, vel impotente reddita etiam cum periculo effuſionis ſeminis, quia ipſe vtitur iure ſuo cum vera vxore ſua, & quia talis effuſio præter intentionem eius accidit,ſecundum Caiet. & Nauar. à quibus in hoc poſtremo diſcordat Sotus,* ꝙ imò verò licet iſta perpetua impedimenta in vaſe ſeminãdi, poſt conſummatum matrimonium viro acciderint, non poteſt vxore vti cum periculo ſeminandi extra vas,& multo minus poteſt ad ſeminandum cum vxore conari, ſi modo legitimò certus fuerit, minimè id poſſe in vaſe perficere. Secus ſi poteſt ibidem ſeminare licet ſit ad generandũ debilis, & impotens. Quæ quidem opinio Soti verior mihi apparet, nam natura abhorret ſic ſeminationem à ſuo fine naturali, & vaſe naturali fruſtrari,licet oppoſitam opinionẽ Nauarri,& Caietani,non auſim damnare.

*Sot.in 4.2 t.d 34. q 1. ar.2. in fin.

¶Quare tales coniuges bona fide conantes ad copulam,in ſua ſincera ſanaq; fide relinquerem, neque ſcrupulum inijcerem in caſu quo Nauarrus * loquitur quando maritus verè eſt, & non poteſt copulari perfectè,quia non poteſt fundere ſemen licitè poteſt niti, & vti vxore ad habẽdam perfectam copulam, vt Caietanus * conſentit loquens de marito, quæ ex prima genuerat, & ſecunda vxore concumbens per multos annos non potuit ſeminare, & tandem poſt ſex annos genuit ex illa,re vera non peccauit. Quia ſemper actum naturalem conſummare intendebat. Accedit ad probationem huius, ꝙ eccleſia repertis impotentibus poſt matrimonium cauſa experiẽdi copulam, & conſummationem matrimonij triennium concedit, vt tali conſummationi dent operam. Quod nõ concederet Eccleſia ſi talis niſus ad copulã cum ſpe conſummandi eſſet culpa mortalis.Sed in caſu quo iam quis ſatis certus eſt, ꝙ ſemper propter arctitudinem irremediabilem vxoris poſt matrimoniũ contingentem, extra vas ejus totaliter effudit ſemen neque ſpes probabilis ſubeſt,vnquam intra vas vxoris ſeminandi: tunc ſententiæ Soti magis accedo, quia tunc peccatum eſt contra naturam,etiã ſi ad contactum membri viri fœmina ipſa ſeminet, vt Caie.inibi ait.

* Nauarr.in ſum. lat.ca. 22.num.50

*Caieta. 22 q.154. ar.1. col.6.

¶Neque diſplicet mihi in hoc caſu aſſertio F.Ioſephi in ſuis floribus dicẽtis, ꝙ habens vxorem arctam remediabilẽ naturaliter,quæ quia ipſa renuit accipere remedium propterea ad copulam nõ eſt apta, eam maritus ſine mortali etiã libidinoſè poteſt tangere.Sed hæc aſſertio

tio

tio limitanda eſt prout eam limitat Sotus loco citato, ſ. quando ſine periculo extra ſeminandi, vel ſe polluendi, fiût iſti tactus. ¶ Addit verò Sotus, ꝙ ſi quis vir bona fide volens congredi in vaſa vxoris feſtinâtius, extra vas ſeminat, nô eſt vitio dãdum: ſed naturæ feſtinationi tribuendum: vnde nô eſt culpa lętalis. ¶ Cęterum effuſio ſeminis extra vas ſi ſit notabilis, lætale crimen eſt, ſecus eſt ſi tantum ſit deſtillatio.

C A P. LXXX.

Negatio debiti inter coniuges quale peccatum ſit.

Quæſtio. 1. QVia verò haſtenus Nauarrus peccare coniugem quando compari debitum petêti nô reddit aſſeuerauit: ſed an talis negatio debiti peccatum mortale ſit, & an omnis negatio debiti culpa lætalis ſit, non explicuit, libuit hanc quæſtionem ex aliorum ſententia decidere, igitur authore Victoria in ſuis ſcriptis, nô erit mortale vxorem viro ſuo petêti negare debitum ſemper, quia nec maritus ſemper ſub tali debito peccati mortalis petit. ¶ Imò etiamſi maritus dixerit illi ſe petere ab illa debitum in conſcientia volendo illam obligare ad perſoluẽdum ſibi debitum: quando ipſe nimis frequẽter petit: non erit mortale illi debitum tunc denegaſſe. Imò nec veniale erit qñ meritò ipſa marito indignatur, eo ꝙ videt eum infrenem in hoc, & intemperatum: ideoq; negat vt maritus temperet ſibi, & caueat ſibi inde à nocumẽto. Nec etiam peccatum eſt tale debitum negaſſe quando ipſa laborat infirmitate, ſicut neque mortalis videtur talis negatio, qñ ipſe remiſsè petit, vel tacet rogatus.

* Conſtitu Apoſt l 6.c. 21. & Clé. Epiſt.4.ad Iulium, & Iulian.

¶ Imò ſecundum Sotum in 4. 2.tomo, recuſatio ſolutionis debiti ſi in altero coniuge non timeatur pollutionis periculum non eſt culpa mortalis dum tales coniuges abundantes filiis, tanta paupertate præmuntur, ꝙ tantam ſobolem alere non poſſunt.

¶ Igitur reſolutoriè dicitur, ꝙ quãdo ipſa cognoſcit ex denegatione tali non imminere periculum viro, quamuis maritus dicat, ſe petere ſub debito non erit mortale illi debitum denegaſſe, quando ipſe frequenter debitum exigit. ¶ Relinquitur ergo in duobus caſibus coniux non carere culpa mortali, denegando debitum. Primò quando petentem ſub debito coniugem redditionem copulę ipſa denegando in periculo ſe polluendi, aut peccandi cum aliena conſtituit. Secundò etiam mortaliter peccat negando petenti, quando rariſſimè vel nũquam petenti vult reddere. Adde tertio credo etiã culpam eſſe mortalem talem negationẽ debiti: quãdo maritus tale debitum exigens, cum non ſit intemperans, nec nimis frequenter petat, vice quam petit valdè indignatur, & merito, indeq; grauis diſcordia emergit ex denegatione, quæ cauſa eſt contumeliarum, & odij, licet, quia ille timoratæ conſcientię alias eſt peccati carnalis, non inde ſubeat periculum. Et hoc videtur ſupra inſinuaſſe Nauarrus, ꝙ preces vxoris in auertẽdo virum à copula, non debent eſſe nimis importunæ. ¶ Verum licet debitum exigere ab vxore priuſquam communicent * venialis tantum culpa ſit, tamen quocunque tempore petat coniux aliũ, quia alter ſui corporis poteſtatem non habet, tenetur ei obtemperare reddẽdo. Quamuis ſi cras ſit cômunicatura vxor honeſtis precibus poſſit virum admonere, & perſuadere ne id petat, illum depellẽdo. Quod ſi adhuc importunè inſiſtat, etiamſi illi debitum reddiderit poſt cômunicando nô peccat: nec venialiter ita videtur, elici ex epiſtola D. Gregorii ad epiſcopos Angliæ. Itaque habens actum coniugalem ſine culpa: ſicut qui habuit pollutionem inculpabilem, vt colligitur ex prædicto loco D. Gregorij, & ex D. Thoma, melius faceret abſtinendo, ſed non peccat communicando, ita Armilla inquit poſt redditionem debi poteſt con iux communicare.

*Conc Eliberté & de Conſe d.2. oís homo.

¶ Vt autem reliqua quæ de materia debiti reddendi ſe offerũt, perſequamur notato, ꝙ vxor petit tripliciter debitũ verbis, ſed hoc rarò expreſſè facit ſi ſit pudica. 2. ſignis. 3. ſuo genio ſeu conditione per quam cognoſcit maritus copulam

pulam deſiderare: ſed præ verecundia diſſimulare.

¶Id ipſum dicendum eſt de marito illo qui ob puſillanimitatem ſuam, vel ob vxoris duram conditionem, aut inſigné eius authoritatem, non audet expreſſè ſine aliquo metu petere, ob eandem rationem: quamuis nemo id exprimat, vt ait Nauarrus.

¶Sed connumerare placet hic primò eos coniuges, qui iure petendi priuētur. Et primò quidem debitum exigere non poteſt coniux ille, qui vt affinitaté contraheret cum vxore, propriam prolem baptizauit. cano. de eo. 3. q. 1. Sed quia ca non hic in pœnam non coniugis innocentis, ſed nocentis cōditus eſt ideò exiſtimo, quòd quando coniux innocés pre verecundia, quæ genuina eſt fœminis, nō peteret debitum, ipſe tunc teneretur petere: quando perſentit in muliere id ipſam appetere, ne quod in pœnam coniugis nocentis inflictum eſt, in grauamen innocentis retorqueatur. Secundò non poteſt petere debitū licet teneatur reddere inceſtuoſus cum cōſanguinea vxoris intra 4. gradum, ſuper cuius petitione debiti, vt talis inceſtuoſus petere poſſit, diſpenſat Epiſcopus dum difficilis eſt acceſſus ad Papam, periculumque eſt in mora.

Quæſtio. 1. ¶Sed an modo ſtante diſpoſitione bullæ Cruciatæ, quæ ſuper hac diſpenſatione ſtatuit recurrendum eſſe ad commiſſarium Cruciatæ, cui committitur poteſtas ſuper hoc caſu diſpenſandi ſuper erogando certam taxam, vel in pœnā, vel in eleemoſynam, pro expeditione belli contra Turcas poſſit diſpenſare in hoc epiſcopus. Reſpondetur, quod quia de ſe hæc diſpenſatio de iure eſt Papalis pertinens ad Papam, niſi in caſu quo difficilis eſt ad eum recurſus: ideo non puto eſſe tutum, diſpenſet epiſcopus cum facilis ſit aditus ad commiſſarium Cruciatæ habentem ad diſpēſandum in hoc vices Papæ. Niſi fortè commiſſarius Papæ nolit diſpenſare: niſi ſuper erogata ſibi prius taxa pecuniæ, quam conſtat petentem talem diſpenſationem, quia pauper eſt non poſſe præſtare. Nam tunc ordinarius cum illo poſſet diſpēſare. Nam non eſt cordi Papæ has animas illaqueatas ſine remedio dimiſſas facere. Quamuis Corduba in ſuo quæſtionario licet non tam clarè videatur inſinuare, quod quia epiſcopi ex quadam iam conſuetudine, præſcripſerūt in vſu ſuper hoc diſpenſandi, ipſi poſſint, vt ordinarij ſuper hoc diſpenſare, & quod neceſſe non ſit recurrere ſuper hoc diſpenſare, & quod neceſſe nō ſit recurrere ſuper hoc ad Papam nec ad commiſſarium Cruciatæ.

¶Et quidem licet tutius putem ſuper hac petitione debiti recurrere ad cōmiſſariū Papæ, ſed ſi diſpenſet in tali caſu epiſcopus, vbi ex præſcripta conſuetudine in hoc diſpenſare habet, non damnarem. Nam bulla concedens commiſſario hanc diſpenſandi facultatem, eam ordinario qui iam in hoc præſcripſit, non interdicit: ſed quia credo, quod hanc licētiam, quam epiſcopi diſtantes à Papa habuerunt, & inquam præſcripſerunt eſt ratione difficilis acceſſus ad Papā, & quādo periculum eſt in mora, & non abſolutè, ideo ſtante commiſſario, & delegato præſente non puto eſſe tam tutum recurrere ſuper hoc ad epiſcopum niſi in excepto caſu ſupra.

¶Sed de inceſtuoſo cum propria conſanguinea an prohibitus ſit iure, ab vxore debitū petere, in controuerſia eſt. Quæſt. 2. Nā Nauarrus quod amplius eſt contra Sotū & S. Tho. tenet in materia de matrimonio, huiuſmodi cum propria conſanguinea inceſtuoſum, impediri quoque à cōtrahendo matrimonio, quod pluribus nititur probare textuum citationibus, ſed tandem concludit, quod licet ita ſit de iure, ſed iam ſuper tali impedimento petere diſpenſationem, neq; ēt ab epō, nō eſt in vſu. Sed an talis inceſtus cū ꝑpria cōſanguinea petitioné debiti à propria vxore præpediat, de hoc non ſatis inter doctores, conſtat Pan. quem Angelus ſequitur affirmatiuā tenet. At verò Sot. * cū D. Tho. in prædicta diſt. & cum Syl. * & cum Rich. & cum omnibus Theologis ſic docentibus contra Angelum, & Panormitanum tenet. Quia vt ait Archidiaconus cum huiuſmodi impedimēta potius ſint reſtringenda, quæ amplianda: nullibiq; reperiatur in iure, neque ille textus quem Panormitanus gloſſat tale inſinnet, ſit vt talis inceſtus cū propria

* Scot. 4. d. 37 q vn a. 2
* Syl verbo. matrimon. 7. §. vlti.

pria conſanguinea, nullum ſit impedimentum exiſtimandum ad petendum debitum.

CAP. LXXXI.

Adhuc de prædicta petitione debiti in dubio.

*Tho. in 4. d.13 a.1. ad pum.

ADde q̃ ſecundum Armillam verbo debitum ex D. Th.* vxor poſt votum ſimplex caſtitatis emiſſum à marito, non tenetur ei reddere debitum, ſed de hoc in materia de voto ſupra quomodo ſit intelligendum ſatis exactè explicui, ſed ſuperaddit ad hoc Nauarrus ſumma Latina, quod nec poteſt coniux licitè in hoc caſu reddere debitum alteri coniugi qui de conſenſu eius, continentiã vouit, quia eſſet cooperari eius peccato, licet poſſit ipſe qui conſenſit petere licitè, quia per talem conſenſum, non eſt viſus ceſſiſſe iuri ſuo petendi, niſi in caſu, vt ait Sotus in quo ex communi conſenſu vouerunt ambo, cum conditione, vouco vt voueas cõtinentiam: ne mihi moleſtus pergas eſſe in petendo debitum. Sed de his enucleatius in materia de voto dixi ſupra.

¶At hic dubium illud ſuum locũ non inconcinnè ſortitur. Vtrum coniux dubius de morte prioris coniugis reddere poſſit debitum, an exigere. Et quidem ſi de ſecundas nuptias bona fide contrahente loquamur, quia certum habuit nũtium, priorem coniugem obijſſe, ideo ſecundo contraxit, de hoc Sotus* palam ait, quod ſi poſtea ſcrupulo non leui ſed morali, & probabili opinione, incipit dubitare de vita coniugis primi propter rumores nouos de eius vita venientes, tũc* reddere quidem debet, exigere tamen nequit quamdiu diligentem nouam examinationem negotij, non peregerit. Si tamen tali adhibita arbitrio ſapientum, nihil cõperti habuerit de vita prioris mariti, manens adhuc in eodem dubio, & æquilibrio iam deinceps licebit illi ſua vti petendi poſſeſſione, quam bona fide ingreſſa eſt, & ex tunc non ſolum reddere: ſed & licitè exigere valebit.

Quæſtio. 1. *Sot. in 4. ſent. d 37. q vnica art. 5.

*Ca dominus. de ſecũdis nupt & c. inquiſit. de ſen. exc.

¶At verò de eo qui mala fide contraxit, quia hæſitando de vita, aut morte prioris ſecundas nuptias adiuit: maius nos dubium torquet, nam Nauarrus* qui nonam ſe reſolutionem huius quæſtionis excogitaſſe, & eruditis in Hiſpania placuiſſe ſe gaudet, ibi clarius quam Sotus caſum ſic reſoluit. Quę contrahit cum ſecundo credens probabiliter ſuũ primum maritum mortuum eſſe, & poſtea per nuntium, comperit illum viuere, licet non debeat reddere, dubitando an peccet, reddendo vel non, ſi tamen rationes dubitandi ſunt adeò fortes, quòd in neutram partem credere debet, tunc neque reddere, nec petere debet. Quando verò rationes ingenerantes ei ſcrupulum, ſunt leues, id ſcrupuli deponendo, & reddere, & petere poteſt. Quando verò rationes quibus inducitur, ad credendum priorem viuere, tantum mediocres rationes ſunt: reddere poteſt, & debet, quia alias eſſet in præiudicium ſecundi coniugis. Non tamen in hoc caſu petere poteſt, quia hoc ſolum eſt in præiudiciũ ſuum. Sed hic Nauarrus videtur loqui de eo qui bona fide contraxit: nam loquitur de eo, qui contraxit cum ſecundo: quia probabiliter credidit fuiſſe mortuum primum.

Quæſt. 2. *Nauar. ca. 22. ſumma lat. nu. 54.

¶Sed quid ſi mala fide contraxit, vt quando ſecundum Sotum res erat dubia de morte prioris taliter, quod pendebat coniux non habens aſſenſum, vel diſſenſum: nec magis inclinans in vnam partem, quam in aliam. Tunc aiunt aliqui quod etiam in hoc caſu ſi dubitatur de vita prioris probabilter, tenetur reddere, & non petere, quia inquiunt pontifices loquũtur, vt apparet in c. dominus de ſecundis nuptijs & ca. inquiſitioni de ſententia excommunicationis: de eo qui contraxit cum ſecundo mala fide. Et mihi quidem ſic viſum eſt, qui prædictorũ textuum verba curioſius perpendi. Nã c. dominus ſummarium ſic ſummat, dubitans de morte coniugis, niſi prius certifice tur, contrahere non debet, & ſi cõtraxit, reddat, ſed non exigat debitum. Et verba textus certa hæc ſunt, quidam ex vobis non habita obeuntis coniugis certitudine, contraxerunt, & addit Papa infra

Quæſt. 3.

infra ſi de morte prioris cõiugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, ſed dat debitum:ſed non exigat, ecce quomodo talis textus de contrahente cũ dubio, ac per conſequẽs cum mala fide loquitur,quia ait ſi adhuc ſibi exiſtimat dubitandum. Quaſi dicat, ſi adhuc dubium quo contraxit in eo perſeuerat reddat,& non petat. Quare non condemnandam, neque improbabilem cenſeo quam in hoc caſu tenet opinionem Frater Ioſephus minorita in ſuo li.de floribus Theologiæ. Vbi ſic ait,ſi maritus iam mortuus fuerat,& ipſa dubia de hoc nubere voluit: nupſitque reddere quidem tenetur, quia matrimonium valuit. Quia nihil eius eſſentiæ defuit: ſi tempore contrahendi habuit animum verum matrimonium perficiendi, quia putauit non obſtante illo dubio validè ſe contrahere.

¶Oppoſitam ad iſtos prorſus opinionem tenet Sotus, * quia qui mala fide, primo viuente in ſecundum matrimonium ſe immerſit, ius petendi non acquiſiuit,quia mala fides nemini ſuffragatur: ideo neque reddere, neque exigere poteſt, quia matrimonium fuit claudicans ex parte iniquè contrahentis:ob id neque ipſe, neque alter coniux poſſeſſionem exigendi acquiſiuit. Quia decreta inquit intelliguntur de eo qui bona fide non dubitans, ſed ſecundum arbitrium prudentium contraxit. Cui videtur accedere Syluester * licet nõ tam clare quãdo ait, q ſi contraxit mulier dubia de morte viri exiſtens ſine probabili cauſa de ſe inducente firmam credulitatem, eſt adultera; & repelletur à primo. Igitur ſi eſt adultera, & venit repellenda à primo, peccat debitum reddendo in hoc caſu. Quia ſi reddendo non peccaſſet,nõ vt adultera repelleretur, & hæc opinio Soti mihi quidem magis placet ac tutior eſt,ac proinde obſeruanda niſi fortè quando ex eius obſeruatione, & ex tali denegatione debiti in hoc caſu magna ſcandala, & greuia odia, & implacabilia reſultarent, maximè ſi eccleſia cenſuris eam redditionem debiti cogeret, quando coniux petens debitum bona fide cũ illa contraxit,talis dubij neſcius. Quia tunc bona fide contrahens ex ſua parte poſſeſſionem illius acquiſiuit,ſecus eſſet ſi ambo mala fide contraxerũt: quia ambo ante contractum ſecundum matrimonium, de morte prioris coniugis dubitauerunt.

*Sotus in 4 d.11 q.vnica.artic.5.

*Syl. verb. matrimon. 8.q.12.§.2.

¶Sed bene hic aduertit nos Nauarrus, * ſcilicet, quòd vnus teſtis fide dignus, & iuratus,vel proprius parochus, ſi poſt matrimonium bona fide contractum aſſerat interueniſſe impedimentum: non tenetur coniugati ad ei credẽdum, quia licet dictum vnius teſtis fide digni ſufficiat, * vt iuſtè ei quis credere poſſit, non tamen ſufficit ad inducendam neceſſitatem credendi, ad id enim oportet eſſe duos.*

*Nauar.sũ. ca.1.12.n.82

*Glo. in Titio fundus, ff de cond. & demonſ. *C cum nobis de teſti.

CAP. LXXXII.

De petitione debiti ab vxore menſtruata.

AT vt omnia diſputatione diſcutiatur quęritur,quale quantumq; peccatum ſit mulieri menſtruatæ eiuſq; viro debitum, aut petere, aut reddere, ad quam quæſtionem Metina ait in ſua inſtructione cõfeſſorum, ſi cum ipſa vxor patitur menſtruum,petit debitum, non caret peccato, ſi autem tunc temporis poſt admonitionem petenti marito debitum reddit:nullũ eſt peccatum, ita Metina * Scotus * vtrumque tam petere, quàm reddere exiſtimat mortale. At Syluester * concedit in hoc caſu peccatum mortale eſſe ſponte petere:nullum tamẽ peccatum eſſe exactum debitum reddere. At verò Sotus * dicit obſeruetur circunſtantiæ, quas D. Thomas in iſta diſtinctione,explicat.ſ.q ſi vir petat ſcienter,illum precibus,& monitis mulier auertat: niſi periculum pollutionis in ipſo timeat,ſi autem vir petat ignoranter aliquam occaſionem, vel infirmitatẽ obtendat nihil ei de cauſa menſtrui allegãdo,ne horrorem illi obijciat. Hæ inquã circunſtantiæ ſi obſeruentur, ſicut reddere petenti nullum eſt peccatum: ita nec petere erit mortale: ita tenent Paludes, & Caietan:* & hanc eſſe mentem

*Met.inſtr. conf. f.112. §.11.de cõiugatis *Scot. d.12 *Syl.verbo. debitumcõiugale §.6, *Sot.di.12. q.1.art.2.

*Caieta. in ſum. de vſu matrim.

Diui-

Diui Thomæ hinc parere poteſt, quia vbicunque ipſe peccatum mortale agnoſcit, id certè expreſſè profert. Hic autem non ait niſi ſimpliciter eſſe peccatum, petere tempore menſtrui, & quia certè ſi mortale eſſet petere, nó tam facilè eſſet concedenda alteri licentia reddendi, ſicut D. Tho. concedit, & quia illud præceptum de non accedendo ad menſtruatam Leuitici. 20. quia parte ceremoniale erat, hábens annexum ſuppliciũ mortis ex hac parte ratione ſignificationis iam ceſſauit. At quatenus erat morale præceptum, vt ceſſauit ſupplicium, ita eius tranſgreſſio deſinit eſſe moralis, quia ſecundum D. Thomam, melius eſt proli, ſic cum infectione eſſe, & naſci, quàm ſimpliciter non eſſe, & quia iſtud damnum, non eſt ita certum, quia ſecundum aliquos, quia tunc vulua mulieris purgationi naturali dat operam, tunc raro concipit, ꝙ ſi aliquando demus id cõtingere, vt proles infecta naſcatur, non tenentur coniuges id damnum non omninò certum cauere, vt iuri ſuo cedere debeant, ſicut nec etiam leproſi, & perpetuam paſſionem fluxus ſanguinis, aut menſtrui patientes non propterea cauſa vitandi infectionem prolis tenentur à copula maritali abſtinere.

Quæſt. 1. ¶ Quæſtio hæc quia inter modernos parum agitata eſt, & aliquando non raro inuenitur in cõtingentia hic deciſione digna viſa eſt. An à mortali peccato excuſari poſſint vxores quãdo aſſentiũt morem gerendo viris ſuis reddendo illis debitum, per ſupergreſſionem ipſarũ, incubando ſupra viros ſuos, vel per retro acceſſionem, quando conſentiunt, ꝙ viri ſui retroaccedendo in proprio tamé vaſe eas cognoſcant, & quidem ad hanc quæſtionem S. Thomas * apertè docet, ꝙ quando vas debitum prætermittitur ſemper eſt mortale, quia impeditur generatio, quia totaliter intentio naturæ fruſtratur, quando vero prætermittitur debitus modus ſecũdum Sotum nó ſemper eſt mortale, vbi ſuper egreſſionem D. Tho. non diſtinguit ab alijs modis.

*D. Tho. in 4. diſt. 31.

¶ Igitur loquendo de ſupergreſſione mulieris ſuper virum, ſic vt antea dixi mihi videor (ni fallor) poſſe diſtinguere nam aliquæ ſunt mulieres à natura frigidæ, quę vt ipſę teſtantur, paruam vim habent attractiuam ad attrahendum ad matricem ſemen viri, his igitur quando iam expertæ ſunt, ꝙ ſuper cubãdo ſuper viros ſuos (omnia munda mundis) ſtatim effundunt, neque attrahunt ad matricem virile ſemen, nó licet propter vllã cauſam, ſub pœna mortali ſuperegrediendo viros reddere eis debitum. Nec deſunt mulieres qui ſibi ſic contingere cum viris ſuis teſtatæ ſunt. Aliæ vero ſunt mulieres natura calidiores, ac magis vigentes ad recipiendum, & retinendum, & attrahendum ad matricem virile ſemen, ac proinde iam ſunt expertæ huiuſmodi varios acceſſus ſuperegreſſionis, & retro acceſſionis, & alios ſimiles in proprijs vaſis cum ſuis viris habuiſſe, & ſemẽ attraxiſſe, nec effundiſſe: ideò hæ mulieres, ſi ad inſtant iam virorum ſic coeant ſecundum D. Th. & Archidiaconum non erit mortalis talis coitus. Immo neque fortè veniale nimis graue, ſi timore verberum, aut incontinentiæ virorum, eis aſſentiunt in huiuſmodi, quia ſecundum Albertum iſti modi non ſunt illiciti, ſi ſine periculo effuſionis ſeminis fiant, quod ratione infirmitatis, vel periculi aborſus, aut natura lis indiſpoſitionis, aut huiuſmodi ſic fiat. Immò etiam ſi vxoribus de his cauſis non conſtet, quando ad petitionem virorum, ſic his modis debitum eis reddunt non peccant mortaliter, quia ipſe nó habent de intentione exigentium iudicare, neque de facili præcipitanda eſt ſententia, ꝙ talis modus ſuperegreſſionis ſit mortalis de ſe. Sic Albertus magnus, & Sylueſter * & ſumma Roſela, & Angelica tenent contra Palud. & Héricum, & Raymundum, ſed tu adnotato diſtinctionem dictam per quam forſitan concordari poterunt.

*Syl. verbo. debitum. § 6. & 7.

¶ Præterea vxor viro adultero poteſt denegare debitum & è contra vir vxori adulteræ, ſed melius eſt vxor viro adultero non deneget debitum, quia tanto magis abſtinebit ab aliena, quanto magis morem geſſerit ei ſua coniux. Cæterum propter ſolam ſuſpicionem adulterij neuter alteri debitum negare poſſunt quia ſuſpicio ſola non tollit ius petendi. Inſuper debitum reddere tenetur: non

tamen

tamẽ illud petere illicitè poteſt, qui poſt votum ſimplex caſtitatis contraxit matrimonium, ſed an iſte teneatur ingredi religionem pro cuſtodia caſtitatis voto promiſſæ, vel an poſſit ad inſtantiã ſponſæ de præſenti conſummare, in materia de voto abundè diffinitum reliquimus.

Queſt. 2. ¶At verò de redditione debiti in loco ſacro multum controuertitur inter doctores an peccatum mortale ſit, & vltra prædicta profectò Nauar. & alij viri docti magno, & merito, loci ſacri reuerentiæ affecti zelo, nullam prorſus inueniunt cauſam rationabilem excuſantem à peccato coniuges ſe commiſcentes in eccleſia, etiam ſi alij hos excuſent, quãdo diutina eſt eorũ in eccleſia, & neceſſaria habitatio, vel quando abſque contemptu loci ſacri faciunt, cauſa vitandi pollutionem in ſe, vel in cõpari. Nauarro viſus eſt accedere Canus: inſuper & Metina * docet non eſſe licitũ matrimo-

*Met. inſtr. conf f. 212. §. 12. de cõiugatis.

nialẽ actũ in loco ſacro, vel publico exercere, ſed inter tam varias ſententias, nõ parum mihi illa Soti placet vbi in quarto ait, q̃ debitum exigere, ſeu reddere in loco ſacro, vbi concubitus eſt publicus, vt ſi ambo coniuges in eccleſia cubent, mortale eſt peccatum, quia violatur eccleſia, ſi tamẽ ſit ſecretus talis cõcubitus, quia tunc ſecundũ Sco. & Theologos non indiget reconciliatione Eccleſia, fortè inquit Sotus non eſt peccatum mortale, cui ego aſſentio maximè ſi concurrant prædictæ cauſæ ſupra memoratę, contemptum irreuerentiæ tollentes, & per conſequens à culpa mortali excuſantes, deberent ergo tales coniuges vbi neceſſitas eos vrget, in ſacro loco manere, extra corpus Eccleſiæ in turrib. vel adiacentib. locis cubare, nec eos excuſat ibi in loco ſacro diutina neceſſariaque commoratio: nec huic ſententiæ Soti aduerſatur D. Tho.* quando ait, q̃ concubitus cum quauis vxore eſt ſacrilegiũ quia licet ſit ſacrilegium, ſed dum talis concubitus cum vxore eſt ſecretus, excuſatur à mortali ratione non tantæ irreuerentiæ, & quia per talem actum nõ violatur locus ſacer, neque generatur ſcandalum, nec contemnitur Deus, quãdo ſit pro neceſſitate, & præſertim pro eius cauenda offenſa. ¶ Ad hæc furioſo,

*D. Th. 2. 2. materia de religione.

aut amenti cõiugi, reddere debitum per ſe non tenetur coniux, niſi per accidens, cum ſentit periculum in illo, ne ſe polluat per ſe, aut cum alia, neque licet copulare duos amentes, quia licèt ipſi non peccent: ſit tamen iniuria proli.

¶Inſuper in c. prouinciali Cobã prouinciæ Guathimalæ vbi cõuenerũt ſatis docti religioſi patres, declaratũ fuiſſe fertur, q̃ Indis bona fide accedẽtibus ab vxores, quibus cũ mala fide cõtraxerunt, quia poſt 10. annos nihil ſcientes de morte vxorum ſuarũ priorũ raptarũ, ſecũdas duxerunt vxores, nõ eſt imponẽdus ſcrupulus de petitione debiti, q̃ ſi determinatio hæc tuta eſt, (prout videtur) idẽ iudicium eſſe cenſeo ferendum de mancipijs Æthiopibus, vel aliundè à longinquo euectis: nam licet ij permittendi nõ ſint ſecundas ducere vxores, dum certũ nuntium non habuerint de morte ſuarũ vxorum priorum, quas in ſua infidelitate in ſua patria duxerunt: ſi tamen iam poſt multum temporis putantes priores mortuas, ſecũdas vxores duxerint, licet ſecundas ducendo peccarint nõ ſunt agitandi ſcrupulis, quando bona fide accedunt, quia fortè ignorantia inuincibili, circa petitionem debiti. ſ. q̃ non poſſint licitè petere, laborãt. Pariq; ratione viſum eſt doctis illis, & expertis religioſis patribus, q̃ Indis, qui poſt matrimoniũ contractũ inceſtũ cõmiſere cum conſanguineis ſuarũ vxorum, ſi ignorent huiuſmodi impedimentum eccleſiaſticũ circa petitionem debiti, non eſt iſtud ſecretũ detegendum, ſed relinquendi ſunt cum ſua inuincibili ignorantia, vt petãt. Nec ego ab hac ſententia omnino ſum alienus, præſertim quando diſpenſatio ſuper petitione debiti, aut eam obtinere non curabunt, & interim ablata bona fide, peccandi obijcientur periculo.

¶Idem de cenſuris cęnę Domini, aut iuris communis, Indi præſertim in confeſſione non ſunt admonendi, quandoquidem circa eas laborant ignorantia inuincibili, quæ eos ab earum incurſione, ſecundum probabiliorem opinionem excuſat quando non ideò magis cauebunt, ſed quia difficilis eis impetratu ſolutio, & quia parum ſunt ſuæ ſalutis animæ memores abſolutionem

talem non procurabunt., quia vt inquit D. Aug. ſi ſcirem tibi non prodeſſe, non te docerem, non te admonerem.

CAP. LXXXIII.

De redditione debiti in feſtis, & alijs feſtibus.

FOrtè veniale eſt, inquit Sot. in diebus feſtiuis quibus ſolemnizantur articuli fidei à coniuge petere debitum, & ſecundum Diuum Thomam * petitio debiti in die feſtiuo venialis eſt, ſed magis grauis ſi cauſa delectationis fiat, quã ſi cauſa lubricitatis carnis vitadę, quod tamen limitant alij habere verum: quãdo ex tali petitione debiti, & copula in illis temporibus tam diſtractior mente fieret, vt ineptus, & valdè diſtractus ad celebranda feſta talia, audiendamq; rẽ diuinam redderetur: niſi alia occurreret magis excuſans cauſa nempè vitandi in ſe, vel in compari pollutionis, aut alterius peccati periculum. At reddere tunc petenti, peccatum nullum erit, quia quocunque tempore coniux petat, quia alter ſui corporis poteſtatem non habet debitum ei reddere tenetur, quãuis (vt diximus) ſi vxor eras ſit communicatura, honeſtis precibus poſſit illum monere, & diſſuadere depellendo.

* D Tho. in addit. q. 64. art. 7.

¶Sed an viro leproſo debitum reddẽdum ſit, hic quoque diſcernere oportet. Per diſtinctionem hanc igitur reſpondemus. ſ. ꝙ ſi de contagione non timetur viro leproſo reddendum eſt debitum: non tenetur coniux coniugi debitum reddere ſine periculo graui ſui indiuidui. Itaque reddere viro leproſo debitũ tunc tenetur vxor, quando non tam certum eſt periculum infectionis, ſed leuis tantum ſuſpicio. Verùm ſi moralis certitudo eſſet infectionis, tunc ei reddere debitum, non teneretur: ſicut nec etiam reddere teneretur, vbi moribus eſſet adeò horribilis, vt moribus leonini vbi membra computreſcerent, & decideret: nam hic licet nullum eſſet periculũ, natura tñ illud abhorret, ideò nõ tenetur.

¶Cæterum circa petendum debitum par ius, ſeu ęquum eſt in vtroque coniuge. At neque reddere debitum tenetur coniux coniugi ante benedictiones nuptiales, licet peccatum mortale non ſit ante tales benedictiones, & reddere, & copulam conſummare, quia etiam non tenetur reddere tale debitum per duos mẽſes, poſt nuptias, vt interim inducias has habentes poſſint deliberare: an malint ad religionem conuolare, ꝙ ſi mulier ſimpliciter coacta ante iſtud tempo ris, compreſſa fuerit, & vi compulſa ſit matrimonium conſummare iam ex tũc temporis, licet priuilegio duorum menſium potita non fuerit contra alios, non poterit ad religionem commigrare, vt certius tradit Sotus, quia iam ex tunc iniuria infertur proli, quæ forte ex tali compreſſione, & copula manet in vetre concepta.

¶Porrò tempore puerperij licet licitum ſit, & petere, & reddere vxori debitum, ſed peccatum eſſet veniale ſecundum Sotum cum recenter enixa concũbere, vel ab ipſa debitum petere.

¶At hic incidit dubitatio, an ſi vxor fornicata eſt, quia maritus noluit ſibi reddere debitũ, ideò poſſit à viro dimitti. Ad quam quæſtionẽ probabiliter contra alios, ait D. Tho. in Paulum, ꝙ non ideò dimittenda eſt, ſed licet iſta ſententia D. Thom. ſicut reliqua eius doctrina ſemper mihi ſuſpicienda ſit, tamẽ video (ni fallor) c. ſignificaſti, de diuortiis diffiniri cõtrarium: patet ibi de muliere allegante pro ſe, ꝙ etſi adulterium commiſerat, non ideò dimittenda erat à marito, quia aſſerebat, ideò adulteraſſe, qa à marito fuerat iniuſtè dimiſſa: ideò eundem materiam adulterandi dediſſe, ſed credo ſẽtẽtia D. Thomæ moraliter eſſe verã, quando non ſemel, ſed ſæpè denegat vxori vir debitum præſertim illa ſi deformis non ſit, quia ideò id videtur denegare, quia cũ alienis ſoliti ſunt tales viri commiſceri, quod nõ vacat peccato adulterij: quare ſi hac occaſione ipſa ſæpius repulſa i peccatũ adulterii ruit digna eſt venia, & non eſt dimittenda. Alioquin vt ibi ait Pontifex nõ tenetur dum notorium eſt adulterium illam recipere, niſi conſtaret, & ipſum adulteriũ

cum

cum alia cōmiſiſſe, ſed hic loquitur Pontifex de receptione ad cohabitationem, ſed D.Tho. loquitur de redditione debiti, quod non videtur à marito denegandum quando per denegationem debiti vxori ruendi in adulterium occaſionem præbuit, ſed in diffinitione horum céſuræ eccleſiæ, & vſui me ſubijcio eiuſque decreto. At ꝙ dimitti poſſit mulier, quādo ideò adultera eſt, quia vir de neceſſarijs ad victum, & veſtitum non prouidit ei, doctorum quaſi communis eſt conſenſus.* Secus ſi ipſe maritus tradidiſſet ad adulterandum.

Quæſt. 1.
*Non ignoſcēdum eis qui prætextu paupertatis turpiſſimam vitā ducit. ff. de ritu. nup §. non eſt.

¶Poteſt hic quoque dubitari meritò an vxori adulteræ teneatur vir debitum denegare, nec ab ea illud exigere, quia ſecundum doctores textui iuris inniten do, eam quoque cauſa vitandi ſcandali dimittere tenetur, ſed de hoc alias, at interim pro complemento materiæ dicimus, ꝙ quia ſolū cauſa correctionis eius aut cauſa vitandi ſcandali, nec eius peccato maritus videatur cōſentire, per ius canonicum eam dimittere iubetur, & quia vitare ſcandalum poteſt eā arctius cuſtodiendo, vel verberando, ita vt intelligant vicini tali ſceleri non præſtare patrocinium, & quia eam dimittere non ſemper eſt certum medium ad adulteræ correptionem, quia exinde fortè liberior redderetur, & quia quāuis repulſio vxoris medium eſſet ad eius correctionem, tamen vir cum periculo graui incontinentiæ ſuæ, & detrimento ſuo, non tenetur tantum malum cauere, ideò ſi alias faciat, ꝙ in ſe eſt arcendo vxoris adulterium, & cauendo ſcandalum ſecundū Sotum, & Victoriam, & alios bene ſentientes: non tenetur eam dimittere à domo ac per conſequens poteſt licitè debitum ab ea petere, quia ceſſat ſcādalum, quod cauet, dum eam cuſtodit notoriè, & celat, quia ceſſante cauſa, ceſſat, & obligatio legis.

¶At conſequenter diffiniēdum nobis occurrit. An vir vxori adulteræ reddens debitum efficiatur irregularis, & vt clara, à tam non claris prius ſecernamus, dicimus ſi talis vir cum vxore euidenter probata adultera, poſt adulterium rem habuit irregularis efficitur. Sed quod magis in quæſtionem vertitur, 1. vtrum ſi maritus ignorans adulterium vxoris ei debitū reddiderit, aut ab ea petiuerit, fiat irregularis taliter, ꝙ poſtea, dum reſcierit, inhabilis ad ſuſcipiendos ordines remaneat ſi vxor præmoriatꝰ. Huic quæſtioni ſatisfacit F. Ioſeph. in ſuis floribus cuius ſententiā magnifacio, quia D.Th. pro ea allegat, ait enim, ꝙ probabile eſt, ꝙ vir ignoranter accedens ad vxorem adulteram, fit irregularis, quia iſta irregularitas, quamuis iure poſitiuo incurratur, magis incurritur, quia talis copula cum adultera ignorata, etiam fuit cōtra ſignificationem ſacramenti ordinis, quā propterea, quod ibi interuenerit culpa. Accedit huic ſententiæ Nauarrus in ſua ſumma latina, quam ipſum ibi tenere ad notaui, ſed & D. Thom.* docet, quòd ſi vir per iudicem ante condemnationem adulteræ, cogatur ei reddere debitum. licet de hoc ſint opiniones tamen probabilius eſt, ꝙ etiam in hoc caſu ſi adulteræ reddat debitum, fiat irregularis eam cognoſcendo, quia hic non requiritur, ꝙ ſit peccatum talis copula, ſed ꝙ ſit contra ſignificationem ſacramenti tantum.

* D.Tho. in addit. ad 3. p.q. 66.a.3.

¶Demum quia iā expeditam reliquimus illam quæſtionem, vtrum qui contraxit dubius de morte prioris coniugis poſſit reddere, aut petere. Ad iſtar iſtius, & iſta ſimilis ei quæſtio illucidanda eſt. Vtrum reddere teneatur coniux: qui dubitat an matrimonium ſit validum, vbi vt ſupra ſic hic diſtinguimus de bona, aut mala fide contrahente.

Quæſt. 1.

¶Quia vtrum coniux altero abſente poſſit tranſire ad ſecundas nuptias, vel non caſus frequentiſſimus eſt, idemque perplexiſſimus, & quia communiter dicitur, ꝙ cum bona fide poteſt talis ad ſecundas nuptias tranſire, accipito documentum Soti* contra canoniſtas aſſerētes non requiri certum nuntium reſpectu contrahentis, vt contrahat, ſed his nuncius certus requiritur, inquiunt ex parte eccleſiæ, vt contrahendi ſecundò facultatē præbeat, quia ſatis eſt inquiūt in contracturo, moralis quædam probabilitas. Credo inquit Sotus in hoc caſu non minorem certitudinem requiri in perſona, quam in Eccleſia, igitur, vt huiuſmodi fides bona ſit, & ad ſecundas nuptias tranſeuntem liberet à culpa, exigi-

* Sotus in 4 diſt. 37.a.5.

tur moralis certitudo ſecundùm arbitrium, & iudicium prudentum per nuncium, aut per æquiualens teſtimonium, vt habetur cap. in præſentia. de ſponſalibus, vbi Clemens ait, quod ſi certus nuntius de mort e prioris, id eſt abſentis coniugis non habeatur quantumuis præ iuuenili ętate talis coniux continere non poſſit, & quantſicunque prior vir abſens fuerit, an non cum huiuſmodi fęmina diſpenſaudum, vt ad ſecundas nuptias transeat, itaque quandiu res eſt dubia, non licet illi ad ſecundas nuptias commigrare, neque verò ſufficit tenuis opinio de morte coniugis, ſed requiritur tāta, aut per nūtiū, aut ſaltē per teſtes, vt iudicio prudentium non ſolū probabile, ſed certum iudicetur. Quare Sotus loco citato exiſtimat, neque coniecturam, aut famā ſufficere, niſi forſan re diligenter exquiſita: longitudo abſentiæ, vel vniuerſalis fama, vbi coniux morabatur obitum eius conteſtetur, eademq; certitudo requiritur, quando fertur eſſe religionem profeſſus, ante commutatam copulam.

Quæſt. 4. ¶Reliquum eſt noſſe, an debitum poſt ſit adultera à viro innocenti, bona conſcientiā petere, quia videtur fracta fide, tale ius perdidiſſe, nihilominus ſi Soto * & Caieta. in opuſculo quodam authoribus credamus, poteſt inquam adultera licitè petere, quia quandiu crimen latet poſſeſſionem habet iuris petendi, quia, nec ſui d. bet eſſe accuſatrix, aut ſuum prodere crimen, ſed maritus, vel iudex debet eam ſuo iure expoliare. Si tamen per cenſuram eccleſiæ compellatur vir vxori ſecreto adulteræ, apud iudicē deponenti querelam, reddere debitum, poteſt ei quidem reddere debitum, ſed nō tenetur ad id reddendum, neque in conſcientia vir eius adulterij conſcius tali cenſura ligabatur, ſed debet exteriora iudicia, & moleſtias patienter tolerare, poteſt tamen compelli, vt eam domi retineat, & alat.

* Scot in 4. d 36. q. vnica. art. 3.

¶Ingreſſurus etiā religionē, vt ſupra meminimus ante cōſummatū matrimonium habet tempus bimeſtare ad ingrediendum, ſi vult. Porrò licet mulier bigama nō fiat maritus tamē bene bigamus fit: ob copulam habitam cum vxore: ētſi ignorauerit eam adulteratā fuiſſe, etiam ſi iudice id ſub cenſuris iubere, faceret, vt ſupra latius memini me dixiſſe. Nec refert an poſſit probare, necne ſe ignoraſſe, aut adulteratam fuiſſe, vel nō, quo ad forum conſcientiæ ſi poſtea re vera cum adultera coniuge, ſe copulam habuiſſe compererit, & hoc cōformius eſt D. Tho. Nec peccat vt dictum eſt ſi vir non dimiſerit vxorem ſecretò adulteratam, vel quando iam ſe emendauit ipſa, vel ab ipſa petit debitum, ne ipſe ruat quoque in adulterium dum caueat ſcandalum ne putetur vxoris leno.

Cap. Si eubus. 34. diſt.

¶Adhæc vir vxorem de adulterio accuſare non poteſt, quando ipſe quoq; eſt adulteratus, vel quando ipſa vim ſimpliciter paſſa eſt in copula cum alieno, vel quando quia probabiliter credidit ſuū priorem maritum obiiſſe, ideò ſecundo cui nupſit, debitum reddidit, nec ſi quis, cum ea ſub mariti ſpecie rem habuiſſet, neque ſi maritus occaſionem adulterandi ei præbuiſſet, nec etiam ſi poſtea quā maritus eam adulteratam reſciuit, vel ſecundum Sotum eam per copulam ſibi reconciliauit. Immò vero antequam de diuortio agatur, aut reconcilientur nihil refert vter illorum prius adultera uerit, ſed ſi vnus accuſat alterum, & alter etiam probat crimen adulterij alteri abſoluēdi ſunt ambo. Immò vir qui poſt vxorem adulteratus eſt eam relinquere prohibetur ſed de reliquis caſibus, quibus diuortium celebrari poteſt nobis in eundus eſt ſermo.

¶Inter peccata verò nubētium iſtud ſolet quoque adnumerari, ſ. peccatū quo peccat ille, qui poſt votum continentię, & caſtitatis, vel poſt votum non nubendi, nubet. Peccat inquam, etiam ſi non conſummet, & iterum qui votum caſtitatis, iam contraxit conſummando prima vice, ſaltem ſi ad ſui petitionem conſummet, peccat. Immò ſecūdum omnes toties quoties poſt conſummationem petit debitum, ſic Nauarrus contra Angelum, & alios ſecundum omne ferè, ſed id, quod addit Nauarrus idem cenſens eſſe de vouente non nubere, quod iſte peccet contrahens facilè conceſſerim, ſed qđ peccet cōſummādo, præſertim ad petitionē alterius, id nō facilè crediderim quia id vt ſupra dixi cōtra Caie. & Sot.

(vt

(vt videtur) aſſerentes votum non nubendi, ſuapte natura votũ caſtitatis non includere, ꝙ ſi non includit, quare poſt nuptias licitè contractas, poſtquàm vali dè ſunt non poterit licitè conſummare niſi velis dicere, ꝙ iſte vt ſeruet votum ante conſummationem, tenetur ad religionem tranſmigrare ad quam vouẽdo nõ nubere, nullatenus ſomniabili ſe obligare. Immò etiam ſi caſtitatem vouiſſet in tali caſu ad religionis ingreſſum, nullatenus ſecundùm Sotum cenſemus eſſe cogendum.

¶At iſta ſententia Nauarri de vouente non nubere, quòd etiam peccet non ſolum contrahendo ſed etiam conſummando ſi verum habet eſt quando vouendo non nubere implicitè intendit etiam obligare ſe ad caſtitatem ſecundum fratrem Ioſephum, nam tũc ad ſui petitionem conſummãdo peccaret mortaliter, ſicut etiam tot ies quoties copulam exigeret, non tamen ſi redderet, ſed de his ſatis, quia diffuſius ſupra hanc eã dem quæſtionem ventilauimus. At addit Nauarrus bene, ꝙ iſte qui iam poſt votum continentiæ contraxit, ſemelq́; conſummauit, ſecundum omnes poterit habere copulam cnm vxore, quoties ex preſſè, vel tacitè ſignis, vel ingenio, aut conditione, ſua vxor petierit, poteritq́; cum illo ob graue periculum peccandi difficultatemq́; continẽdi Epiſcopus diſpenſare, vt poſſit petere debitum, qnia hic ſimilis eſt ei, qui valdè ſitiens à potu præſenti aquę, iuſſus eſſet abſtinere, quę eſt maxima difficultas.

¶Libetq́; etiam hic cum Nauarro epilogare, quæ ſupra materia de voto aſſerta longius ſumus proſequuti, addendo, ꝙ qui poſt votum caſtitatis, animo etiã non conſummandi, ſed ante conſummationem matrimonij, ingredi religionem in animo habens ſic vxorem ducit, peccat quidem ducendo, ſecundum Sotum, & ſecundum Syluestr.* & ſecundum Sotum * quia decipit vxorem, quam ducit, & quia infert ei graue damnũ, quippè quæ non ita facile alij nubet ob ſuſpicionem copulæ cum illo habitæ. Secus ſi talis metus mortis adactus, aut alio quouis metu infamiæ, licet non ſufficienti ad dirimendum matrimonium, ad con-

* Sylu. verb. matrimon.
*Ca. quod De pœn. 33. q 5.

trahẽdum cum ea fuiſſet impulſus, quia tunc contrahendo cum ea poſt votum caſtitatis, animo non conſummandi, ſed ingrediendi religionẽ, non peccaret mor taliter, dum ſatageret ne culpa ſua tali ſponſæ de præſenti quicquam detrimenti eueniret, quo caſu opinio Calderini, & Angeli itelligi poſſet, vt haberet locũ.

CAP. LXXXIIII.

Vbi epilogantur dicta ſupra de debiti redditione.

Nec piget hic epilogare, vt breuitas rei repetitæ magis memoriæ ſubſeruiat, quæ de voto ſupra diximus nempè ꝙ peccat coniux, qui cum cõſenſu alterius iam vouerit caſtitatem, ſi poſt hoc ab eo petit debitum. Peccatq́; itidem ille coniux, qui etiam ſi continentiam ipſe non vouerit, ſi poſtquã voto alterius præſtitit conſenſum, iam ei qui ex eius cõſenſu vouit petẽti, reddit debitũ cõtra Metinã, quia tunc reddere eſt conſentire, & cooperari peccato alterius, ſed tñ ſi iſte qui non vouit, conſenſit tãtum voto alterius coniugis vouentis, non peccat ſi ipſemet à iam vouente petat: tum, quia ipſe conſentiendo voto alterius, non vouit, tũ quia per hoc, ꝙ alteri præſtitit facultatẽ, & conſenſum vouẽdi, non viſus eſt renunciaſſe ſuo iuri petendi, nec per hoc aliũ vouẽtẽ ab obligatione ſibi reddendi debitũ, ſi vellet petere, abſoluit, niſi ambo cõi conſenſu continentiam vouerunt, quia tunc ſecundùm ẽt Sotũ ambo petendo peccarẽt mortaliter. Immò etiã reddendo, vt ſentire videtur Sotus, quando ex cõi conſenſu, ſ. voueo, vt voueas vt integrè noſtram continentiam Deo promiſſam ſeruemus, vouerũt: nam in hoc caſu: etiam omni iuri, & petẽdi, & reddendi inter ſe inuicem, vt apparet renunciare vouerunt.* Secus ſi non vouerunt continentiam, ſed inter ſe pacti ſunt tantum non reddere, neque petere quia ſic ambo cognoſcentes, ꝙ vterque peteret ſi poſſet ſi coniungun.tur habendo copulam, quia tunc pacto tali viden-

* Sot. in 4. diſt. 32. q. 2. articu. 1.

tur renuntiare, non peccant, ſed iſtud pactum, quando etiam cum adiuratione fuit factum: non eſt ſeruandum, quando ineſt periculum, quia fuit temerarium, ideò ad cautelam talis adiuratio eſt relaxanda, & ea non obſtante, ſi ipſe nō cōtineat, petatq́; debitum, ipſa per Eccleſiam compellenda eſt ad reddendum.

¶Porro quia hic Nauarrus rurſum repetit quæſtionem de à menſtruata debitum petendo, memini me dixiſſe cum Soto, & Caietano. iuxta mentem D. Thomæ contra Scotum non eſſe mortale petere, aut reddere. Sed an peccatū veniale ſit ſaltem tam reddere, quam petere reſtat diffiniendum. Et an in aliquo caſu, ex aliqua excuſante cauſa tam petēs, quā menſtruatæ reddens à tali veniali excuſetur. Et quidem Nauar. in hac parte dicit ſe tenere cum Palu.* contra D. Thomam* & contra alios nempe, quod non peccat etiam venialiter, ſi eo fine petit à menſtruata, aut ſi menſtruata eo fine reddit debitum, ne conſorti ſit odio, vel vt fornicationē eius, vel propriā euitet, ſed mortaliter inquit nuſquam peccant, etiam ſi monſtrum ſciant inde eſſe gignendum, ſecundum D. Anthon. Palu. & Caſtrum.* An verò ſi mēs mea quidquam valet. Sic exiſtimo reſpondēdum. Si loquamur de redditione debiti, qua menſtruata viro exigenti reddit, ex ſua parte nullum erit, nec veniale peccatum ſi circunſtantias ſupra à D. Tho. notatis, & à me relatas ſeruauerit, aut ſi ſecūdū Metinam in ſua inſtructione, ſi poſt ſuā admonitionem ſuæ inualitudinis præmiſſam viro adhuc inſtanti, aut alias periclitanti debitum reddat.

*Palu. in 4. diſ. 32. q. 1. col 4.
*D. Tho. in 4. d. 32.
*Caſt. in 4. c. 12. de lege pœn.

¶At id quod Nauarrus tam audacter contra D. Thomam aſſeuerat, ſcilicet, quod nec petere virum à menſtruata debitum ad euitandam fornicationē eius, vel propriam, non ſit illicitum, & veniale ſaltem non ſatis poſſum mihi perſuadere propter plures cauſas. Tum propter authoritatem D. Thom. tum quia quando, inter duas extremas opiniones datur aliqua media, iſta media magis videtur accedere ad veritatem. Cum igitur Scotus teneat hoc extremum, quod petere à menſtruata ſit mortale. Nauarrus teneat non eſſe veniale, ſi prædicto fine petatur, in quo caſu, et Scotus aſſerit eſſe mortale, igitur via media, vera eſt, ſcilicet, quod petere etiam ob fornicationem vxoris, vel ſuam vitādam, erit ſaltem veniale. Primo quia natura tunc à tali coitu abhorret. Secundò quia aliqualiter eſt contra ordinem naturæ, eo quod inconuenietem actionem fini ſuo reddit. Et quia iſte coitus cum mēſtruata, fini commodę generationis aliqualiter eſt inconueniens. Tertiò, quia tunc natura mulieris naturaliter vacat cōſuetæ purgationi: ergo aliqualiter eſt innaturale petere coitum cum tūc vacet receptioni ſeminis, & ſimul & ſemel expellat, & recipiat, expellat mēſtruū, ſemēq́; virile recipiat. Quartò quia periculum iſtud ſe per illam paruulam moram aliter per orationem, vel macerationē carnis, vel vitando occaſiones poteſt cauere. Sed periculum vxoris tunc raro contingit, quia tunc temporis cum ſeipſas ſuo ſanguine corrupto, & fœtido cōſpurcatas videant: quaſi natura refugiente tunc temporis refugiunt congreſſum viri, niſi forte ſit aliqua meretrice proſtituta magis impudica, magiſq́; laſciua, quę tunc ardore inſolito inſaniat, quod ſi ita tētatur alijs antidotis ſibi ſubueniat, ſcilicet, ſpiritualibus, ſiue orationibus, ſeu macerationibus corporalibus.

¶Ecce niſi id, iam ſupra cum Soto diffiniſſemus, hic nobis dubium de redditione in loco ſacro, an eſſet licita, vel illicita diffiniendum occurrebat, nam hic Nauarrus abſque vlla limitatione redditionem debiti in loco ſacro, vel tantum benedicto aſtruit eſſe peccatum, ſiue fiat ad vitandam fornicationem in ſe, vel in vxore. Etiamſi per multum tēporis ibi in ſacro illis neceſſariò ſit commorandū contra Angelum, ſecundum Caiet. verbo matrimonialis vſus, & ſecundum D. Antoninum, & Ioann. de Turrecremata: ſed rurſus dico placet mihi in hac quæſtione reſolutio Soti ſupra memorata, ſcilicet, quod talis concubitus mortalis ſit. Non tamen ſi aliquibus vicibus ſecretò, ſine nota ſcandali cauſa vitandæ lubricitatis inter coniuges talis concubitus, ſine contemptu loci interceſſit propter rationem qua in hanc ſententiam inductus eſt Sotus.

CAP.

CAP. LXXXV.

De debito reddendo, & matrimonio clandeſtino.

SI D.Antonino authori, prout par eſt, fides adhibenda eſt, ipſo docente, dicimus, quod propter vitandam multitudinem prolis, quando eam alere non poſſunt coniuges mutuo conſenſu à copula coniugali abſtinere poſſunt: niſi aliquis eorum probabiliter formidet, conſortem fornicaturum fore, niſi ipſe debitum petierit, ſecundum Angelum cuius determinatio ſatis bene procedit: quando alter videt conſortem ob verecundiam non petere verbo, ſed tacitè ſatis opere petere.

¶Præterea ſi coniux teneat proprium filium ad baptiſmum, vel confirmationem, vt comparem defraudet coniugali debito, licet in hoc caſu non poſſit petere, tamen reddere tenetur. Quod ſi ambo malitioſè communis filij fiant patrini, non poſſunt mutuò à ſe debitum abſque peccato petere. Tenetur autem alter alteri petenti adinuicem debitum reddere. Si autem errore, vel neceſſitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat huiuſmodi proprij filij patrinus, ius petendi nullatenus perdit. * ¶In caſu vero, quo ambo malitioſæ conſenſerunt in eo quod vnus eorum proprij, & communis amborum filij, fieret patrinus, & ſuſceptor, ſi ambo, vel alter nequeunt ſe abſtinere, ab epiſcopo diſpenſationem petat. Nam in hoc epiſcopum diſpenſare poſſe D.Ant. & Syluester * apertè docent.

*Hæc omnia eliciuntur ex c. de cogn. ſpirituali, & ex ſimul adiũctis gloſſis.

*Syl. verbo. matrimon. 8.q.7.

¶Cæterum ſi quis in extrema neceſſitate abſente clerico proprium filium baptizauerit natum ſibi ex amica, non poterit contrahere cum amica. Nam per talem baptizandi actum, comparaternitatem ſpiritualem dirimentem matrimonium cum amica, contraxit. In hoc tamen caſu licitè poſſet habere rem cum vxore propria cuius filium, & ſuum in tali caſu extremæ neceſſitatis, vel ignorantiæ probabilis iuris, aut facti baptizauit.

Quæſtio. 1. ¶An verò copula cum propria cognata impediat debitum petere à propria vxor, quid circa hoc ſit dicendum, colligendum eſſe ait Nauarrus ex dictis ab ipſo c.22.nume.5. ſed quia ibi contra S. Thomam tenet, q̃ talis inceſtus cũ propria conſanguinea impediat, quod eſt maius, matrimonium contrahere cum alia, videtur licet ſuboſcure loquatur tenere, quòd etiam inceſtus cum conſanguinea propria debitum à propria vxore petere præpediat, ſed hoc eſt contra Sanctum Thomam, & contra veram rationem, vt ibi cum Soto, & alijs probauimus, & ideò meritò illũ reijcimus, quia tandem in fine, ſe inturbare videtur. dicens, quod non eſt in vſu ſuper iſto impedimento matrimonij diſpenſationem peti, ergo neque ſuper petitione talis debiti diſpenſationem neceſſe peti.

¶Aduertito tandem q̃ ſecũdũ D. Antoninum * peccat mulier præſtans conſenſum viro vt ſecum aliis domi manentibus fœminis miſceat, aut ii cum commode poteſt, non impedit huiuſmodi commixtionem. ¶Præterea peccat qui clandeſtina matrimonium contrahit, niſi iuſta cauſa ſit ſic cõtrahendi. Nam lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenietia illis ceſſantibus non obligat, ſecundum Caietanum, & Panormit. At verò ſecũdum Caieta.* lex non propterea deſinit obligare ſubditos, ad id quod præcipit, quia finis ille legis alia via euadeatur. ¶Authore autem Caietano iuſta cauſa contrahendi matrimonium clandeſtinè dicitur eſſe, quando poſt matrimonium publice contractum inualide tamen, poſtea habita impedimenti diſpenſatione, rurſus contrahunt clandeſtinè. Nec ob hoc in aliquas pœnas incidunt.

*Anto. 3. p. tit. 14. c. 5. § 1. ſub fine.

*Caiet. 2. 2. q. 10. a. 10.

¶Porro quamuis Nauarr. ſufficienter ſignificet poſſe in hoc caſu clandeſtinè, id eſt, ſine Bannis publicis, habita diſpẽſatione impedimenti inter ſe iterũ contrahere, an id poſſint facere ſine parocho, & teſtibus, de hoc non meminit. Cæterum Cordu.* hanc quæſtionem excitat, dua. proponeus opiniones, primam affirmatiuam, quam plurium doctorum eſſe ait, ſ. quod in tali caſu poſſunt inter ſe ſine teſtibus, & parocho, ſecreto contrahere quando alias ex publicitate cõtrahendi cora teſtibus, & parocho grue

*Cordu. in tract. de caſib. cõſc. q. 8

P 4 ſcan-

ſcandalum,aut malum orietur. Secundam opinionem proponit negatiuam et in caſu quo graue malum, aut ſcãdalum impendeat ex publicitate contrahendi coram curato, & duobus teſtibus negantem poſſe aliter licitè fieri quam magis veram & tutam practicandam eſſe ait.

¶Sed tandem reſolutoriè affirmat, q̧ ſecluſo graui ſcandalo, vel aliquo impédenti magno malo reualidari non debét talia matrimonia antea inualidè contracta in facie eccleſię, poſt ſine parocho,& teſtibus, niſi in caſu quo matrimonium in facie eccleſiæ publicè cõtractum fuit nullum, non ratione alterius impedimẽti, ſed ratione defectus conſenſus de pręſenti, quando tunc vnus eorum nõ verè conſenſit, ſed fictè,& fallaciter, quia tũc perſeuerante alio in ſuo primo conſenſu alẽ ante habito poſſet ſecreto qui ante diſſenſerat in ſuo animo confirmare matrimonium ſine curato,& teſtibus, intra ſe veraciter de nouo præſtando conſenſum, ſuo compari nihil inſinuando. Sic eſt ſecundum Conc.Trid. & ſecundum, q̧ plures doctores in hoc caſu ante Cõcil.Trid.in c.ex literis.de ſponſalibus docuerunt. Sed tamen in caſu quo ex alio impedimento publicè matrimonium in faciè eccleſiæ contractum fuit inualidũ, conualidandum denuò non eſt ſecretò ſine curato, aut duobus teſtibus, niſi iuxta priorem opinionem ex publicitate cõtrahendi iterum coram curato, & teſtibus, notabilis infamia, vel ſcandalũ grande ſuccreſcat, quia tũc ſi huiuſmodi mali, infamiæ, vel ſcãdali timor immineat, poterunt inter ſe ſecretò ſine curato, & teſtibus poſt habitam diſpenſationẽ impedimenti conrrahere: quando vnus cõtrahentium talis impedimẽti, dum contraxit paſſus eſt ignorantiam, ita Cord. & pater Vera † ſuo ſpeculò coniugiorũ dubio 10. concluſione. 5. Si tamen iſta mala ceſſent, quia iam tale impedimentum in publicum venit, vel diſpenſatio impedimenti talis eſt iam obtenta, quæ tollat ſcandalum nemini dubium quin in hoc caſu coram parocho, & teſtibus teneantur iterum contrahere.

¶Pius ſuper quintus in ſuo Cruciatæ diplomate commiſſario Cruciatæ facultatem facit diſpenſandi ſecretè, vt qui affinitatem illicitè contraxere ſecretam in primò, vel ſecundo gradu, & deinde inter ſe publicam in facie Eccleſiæ contraxerunt vno iſtorum contrahentium id ignorãte, poſſint inter ſe ſecretò, poſt contrahere: ſi aliàs timeatur ſcandalum poſt matrimonium in facie Eccleſiæ inualidè contractum. Sed tamen ſecũdum veriorem opinionem, vt docet Corduba.* ſponſalia de futuro etiam ſine teſtibus,& curato ce ebrata, etiam poſt Concil.Trid.eorum non meminit, ſed de ſolo matrimonio de præſenti. * Cordu.q. 52. eiuſdẽ tracta.

CAP. LXXXVI.

Adhuc de matrimonio clãdeſt.

AD hæc ille qui clandeſtinè, ſine Bannis contrahit cum concubina, ex qua iam ſuſcepit filios, quando, quia iam grauiter percuſſus eſt gladio, et iã iam moriturus clandeſtinè talem concubinam ducit vxorem, quo eos faciat legitimos,& quò, quia periculũ eſt in mora, ſecuriorem tranſitum ex hac vita ſibi tunc parat, non peccat. ¶ Excuſatur quoque pupilla ſi contraxit clãdeſtinè, ſine Bannis cum aliquo, quando alias parabatur nuptui tradi à curatore alicui viro parum conguenti ſibi.

¶Præterea Sotus in 4.Sentẽ.numerat caſus, in quibus Epiſcopus poteſt diſpenſare, vt ſine Bannis publicis contrahatur. Imò ſi ipſe Epiſcopus iniuſtè diſpẽſare renuerit, vel ſi copia Epiſcopi præſentis non adfuerit, ipſi ſponſandi priuata authoritate, citra culpã, corã curato tamen,& teſtib.poſt Conc.Trid ſine Bãnis publicis poterunt licitè contrahere. Primò vt iam dictum manet: quãdo matrimonium publicè celebratum ratione impedimenti fuit nullum, quia tunc obtenta diſpenſatione non debet iterũ publicitus contrahi ratione ſcandali. Secũdò ratione repentini caſus, & à periculi euadendi, vt ſi concubinarij ob concubinatus pœnam euadendam contraherent ſine Bannis. Tertiò quando parentes, vel tutores cauſa conſumendi patrimonium nollent puellam nuptui tradere.

Quartò

Quartò quãdo aliquibus maximè expediret matrimonio iungi, elapſoq́; oppor tuno tempore metuerent fore ſe impediendos, ij omnes cum animo poſtea publicandi poſſent ſecreto coram curato tantum, & duobus teſtibus contrahere, ſed iam poſt Concilium Tridentinum, non licet contrahere ſine curato, aut ſine alio ſacerdote, de eius licentia, & ſine duobus teſtibus ſaltem. Alias talia matrimonia ipſo facto ſunt irrita, quia illegitimæ redduntur perſonæ ad ſic contrahendum ſecundùm Conc. Triden. * etiã ſi alias publicè contrahant, abſente curato, talia matrimonia ſunt nulla: licet qa tunc fuerunt publica clandeſtina non videantur. Huic ſententiæ, licet antea dubitaſſet aliqualiter, tandem accedit Nauarrus ſumma Latina c. 25. nu. 144. vbi ait etiam ſufficere, quòd aſſiſtat cum teſtibus parochus mulieris, quando in parochia mulieris cõtrahitur, vel ſat is eſt aſſiſtat parochus viri, quando in parochia viri contrahitur ſecundùm Gregorium decimumtertium.

*Cõc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. p. 176.

¶Vndecunq; ſine Bannis contrahentes, quando ſic ex iuſta cauſa contrahũt, excuſantur à mortali, & excuſantur ab excommunicatione ſynodali lata cõtra clandeſtinè contrahentes ſine Bannis. Imò etiam ſi ſic contrahentes nulla excuſati fuerint cauſa, licet peccauerint, ſi tamen talem cẽſuram probabiliter ignorauerunt, eam non incurrerunt. Imò ſi quia talis cenſuræ conſcij fuerunt, ideo contrahentes ſic in eam inciderunt virtute Bullæ Cruciatæ à ſuis confeſſoribus in confeſſione in foro conſcientiæ abſolui poterunt.

¶Incurrent autem ſecundùm Nauarrum, & hanc cenſuram ſynodalem, vbi contra clandeſtinè contrahentes eſt poſita, etiam illis, qui ſic inualidè clam contraxerũt coram curato, & teſtibus, quia conſanguinei, aut cognati erant, præter eam, quam etiam ex iure incurrunt, clemen. 5. de conſang. & affin. c. eos, ibi qui in gradibus prohibitis, aut cum monialibus ſcienter contraxernnt excommunicantur.

CAP. LXXXVII.

De vſu matrimonij clandeſtini.

At de vſu matrimonij clandeſtini quale peccatũ ſit tacuit Nauarrus ſolum aſſerens, * quòd talis vſus ſecũdum Caietanum nõ ſolùm eſt vetitus, ſed etiam malus. Ad hanc ergo quæſtionem puto dicendum, quod quamuis matrimonium clandeſtinum ſine bannis ex cauſis prædictis licitum ſit, ſicut etiã banna videntur diſſimulanda fore: quando alias inde exurgent ſeditiones, vel quando inter valdè magnates venit contrahendum: quia ipſi ſoliti ſunt cauere, ne intercidat impedimentum, vel quando nobilem cum ignobili, nimis diuitem cum paupere, ſenem cum puella, contingit velle inire coniugium, vel ex alia ſimili, & rationabili cauſa: tamen vſus matrimonij clandeſtini cum intentione, vt maneat ſecretum matrimonium, eſt culpa mortalis, vt ſi quis vtitur coniugali copula illius, cum qua contraxit ſecreto: nec matrimonium vult publicari: propter publicam profugiendam infamiam, quæ ſententia eſt Caietan. & Victoriæ, tunc quia hic interuenit expreſſa prohibitio iuris, regulariterq́ue inde naſcitur ſcandalum, per ſe, & mortaliter. Immò ſecundùm Caietanum etiam ſi ceſſaret ſcandalum, quia tamen tam ſtrictè prohibetur matrimonium clandeſtinum in iure, & quia talis vſus eſt contra bonam educationem prolis, in damnumq́ue prolis vergit, quia reputabitur illegitima, priuabiturq́ue hæreditate, ideo, mortalis eſſe talis vſus videtur, vnde vſus matrimonij clandeſtini hac intentione, vt tale matrimonium perpetuò, aut per multum temporis maneat ſecretum, à mortali culpa excuſari nequit, quod rationes ſufficienter probant ſupradictæ.

*Nau. c. 16 nu. 38.

¶Cæterùm ſi clandeſtine cõtrahẽtes coram

coram curato,& duobus teſtibus ſecretò ſic vellent manere per breue tempus poſtea opportuno tempore illud manifeſtare volentes ſi cauerent ſcandalum: non eſſet mortale ſi aliquoties ſecretò ſe commiſcerent, ſecſidùm Victoriam, nec ſecundùm alios talis vſus eſſet mortalis ſi ſufficientes teſtes puta decem interfuiſſent matrimonio, licet in eccleſia nō fuiſſet euulgatum, quando intentionem publicandi habent, quia ceſſant inconuenientia, quia cum ſciunt decem, moraliter eſt publicum, quia moraliter per eos euulgatur in viciniam, niſi ſint de ſecreto ſeruando aſtricti, & ſic ceſſabit ſcandalum, dum etiam interim dum non plenè detegitur, coniuges ſe copulantes id ſcandali caueant, ne per viciniam reputentur concubinarij.

¶Vſus verò copulæ cum vxore propter vitandam in ſe tentationem carnis, ſecundùm D. Tho. * veniale eſt peccatum, quæ opinio ſecundùm communem ſententiam Doctorum ferè omniū ſanctorum eſt, ſuper illud 1. ad Cor. 1. hæc autem ſecundum indulgentiam dico, & licet iſta ſententia D.Tho. limitationem Paludis poſſit recipere ſ. quòd talis copula etiam ob vitandam fornicationem ſit venialis, quando alia poſſunt adhiberi orationum, & ieiuniorum remedia: tamen contra Paludem, & Albertum puto (licet non ſemper) talem ſæpè copulā venialem eſſe, & quòd opinio ſanctorū communis, & D.Tho. ſit regulariter vera, quia regulariter ſuppetunt alia remedia, & quia regulariter ij, qui cauſa vitandæ fornicationis, & tentationis accedunt, ſolùm de hoc cogitantes, nimio ardore delectationis ad vxores accedunt.

*Th in 4. diſt 31. q. 2. ar. 2.

Quæſtio. 1.

¶Sed quid, ne aliquid intactum prætereamus, erit dicendum ſi poſtquam quis clandeſtinè contraxit, nec vult vti tali matrimonio, neq; vult etiam illud euulgare, an peccet mortaliter etiam in hoc caſu? Reſpondetur ſanè, quòd ſi pars altera petit, vt publicetur, aut periculum in continentiæ imminet peccat mortaliter non publicādo, etiam ſi copula illius matrimonij non vtatur, nam ſecundùm Victoriam ſi aliquis cōiugum periclitetur de incontinentia: ſtatim alter coniux occurrere tenetur debitum reddēdo, alias non eſt mortale differre per breue tempus. Immò ſi ambo conſentiant occultationi ſui matrimonij, peccabunt mortaliter occultando ſi ea damna timeantur, quæ ex clandeſtino matrimonio ſolita ſunt ſequi.

¶Porrò ſi aliqua poſt matrimonium clandeſtinum cum priore viro, contrahit publicè cum poſteriori, peccat ſi cū ſcandalo habeat rem cum priore, ſecus ſi ſine ſcandalo in caſibus ſupra tactis cum illo coeat. Teneturq; talis mulier iubente eccleſia cohabitare cum poſteriore; ſi abſq; periculo habendi rem cum illo ei conuiuere poteſt, alias cum tali ſibi imminenti periculo non poteſt licitè ei cō uiuere neque tenetur tunc parere etiā ſi ſententia excommunicationis ob id feriatur.

Quæſtio. 2.

¶Iam verò, niſi ab hac quæſtione nos ſupra expediuiſſemus, rurſus immorandum in ea nobis eſſet, quia hic Nauarr. nobis eam rurſus obijcit, ad quam breuiter reſpondetur ſicq; ſingulari reſolutione ab eo reſoluitur non differenter à nobis, ſed quòd forſitan aliquid clarius Nauar. hic addit dicens ſic, ſcientia, vel credulitate, vel dubietate durante de morte prioris coniugis, reddētes, vel petentes debitum peccant, quia contra cō ſcientiam practicam agunt, (vt ſupponimus.) Quia tenentur talem deponere dubietatem, vel credulitatē ſi licitè reddituri ſunt, ſed differentia eſt, quòd qui certò ſcit priorem coniugem viuere, nō poteſt deponere ſcientiam iſtam, neque ad petendum, neque ad reddendum. At verò qui probabiliter dubitat, vel credit primum mortuum eſſe, poteſt deponere ſuam dubietatem, vel credulitatem credendo mortem prioris, ad effectum debitum ſoluendi ſaltem iudice præcipiente. Qui verò ex leui tantum cauſa credit, aut dubitat de morte prioris, aut de eius vita poteſt, quoad vtrunque effectum tam petendi, quam abſoluendi debitum, deponere credulitatem, quia ex leui cauſa, credit eum viuere, credendo, quòd verè mortuus fuerit, & eodē modo ex tali leui cauſa cōceptum dubium deponere valebit, quæ eſt ſingularis reſolutio à Nauarro. *

* In c. ſi qs de pœn. di. 7. 1 n. 81 &

¶Faceſſeret quoque nobis hic negotium,

e.16 nu 40 & 41. tium, quòd hic interſerit Nauarrus de modis extraordinariis concumbendi cũ vxoribus, niſi ſupra huic dubio feciſſemus ſatis. Ait enim Nauar. quòd copula (dum ſit intra vas naturale vxoris,)ita, vt vxor poſſit ſuſcipere ſemen,& retinere non eſt peccatum mortale: quamuis fœdus ſit modus habendi eam, eſt tamé veniale, venitque grauiter obiurgandus talis,quia in hoc beſtialior eſt beſtia ſed iam clarius,diſtinctiusque per diſtinctionem hanc quæſtionem dum de ſuperegreſſione mulieris ſuper virum ageremus expeditã reliquimus, videto ibi: nam quædam mulieres ſunt, quæ his fœdis modis coeuntes inter vas attrahũt, quæ excuſari tunc poſſunt à mortali,quãm ſunt verò vaſis laxioris, aut frigidioris matricis,quæ non attrahunt, ſed perceptibiliter ſemen virile omnino effundunt, quas excuſare à mortali nulla ratione poſſumus ſi ſic concubuerint, quamuis intra vas, ſi ex modo concumbendi,& ex ſua natura ſemen ſtatim extra effluit.Peccat inſuper mulier quamuis coniugata, quæ tactibus ſe polluit, vel cum periculo probabili ſe polluendi ſe tangit,aut id intendens.

CAP. LXXXVIII.

De ſatisfactione circa adulterinum partum.

Circa peccatum adulterini,vel ſuppoſititij partus primùm dicimus, quòd ex iure canonico ca.officij,de pœni.& remiſſio.conſtat,quòd mulier,quæ ſuppoſuit alienum partum ſuo marito dolosè vel quę etiam ſuppoſuit marito partum adulterinum, què ipſa ex adulterio ſuo ſuſcepit,abſoluẽda eſt, quæ quidem deciſio canonica ſecundum Panormitanũ procedit,& ſecundum etiam communẽ: quando ex detectione talis criminis timor mortis, vel odii, vel propriæ famæ amittendæ pullulat, quia iſta bona altiora ſunt, atque adeo cum eorum iactura detrimento temporalis ſubſtantiæ à ſe illato illator ſubuenire non cogitur.Cæterùm ſi iam mulier ipſa de hac re laboraret infamia,periculumque ei abeſſet, profuturaque crederetur, teneretur tũc uelare,ſi alter damnum eſſet irreparabile,teneretur inſuper reuelare filio adulterino,ſi tantæ virtutis eſſe crederetur, quòd ſecretò perſuaſus à matre,ei fidem eſſet adhibiturus, rotam que hæreditatẽ aliis fratribus legitimis,& vterinis relicturus,alias non.

¶Sed conſequenter hic ſe offert nobis obuia illa dubitatio. An filius hic illegitimus teneatur matri de ſua illegitimitate reuelanti ſecretum,credere, & quidé ad hanc quæſtionem Metina * audacter ait,quòd talis filius valdè ſtultus erit, ſi id velit credere, poſtquàm natus eſt in domo patris ſui, ſic inquit conſulendus à confeſſore ne matri credat, nam ſi id crediderit,ſcilicet, ſe eſſe illegitimũ obnoxius erit in conſcientia, ad hæreditatem aliis filijs legitimis reſtituendam,q; ſi ſolùm dubitarit de dicto matris, nõ tenebitur reſtituere ſemel aditam legitimam hæreditatis, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis,hæc ibi Metina. Quæſtio. 1. * Metina I inſtr. conf. fol. 121. §. 18.

Cæterùm Sotus * quamuis concedat cũ Metina,quòd filius ſpurius nullam tenetur matri quamlibet iuranti adhibere fidem,ſed in iudicio extimandus eſt legitimus * tamen quãdo filius ſpurius ſciẽs conuincitur tempore conceptus ſui abfuiſſe ſuum patrem putatiuum, quia id eſt euidens,vel alia via conſtat ſpurio tẽpore quo eſt conceptus, ſuam matrem non fuiſſe ab illo putatiuo patre cognitam,vel quando tam vehemens eſt matris perſuaſio,quòd adulterinus intus in mente credere conuincatur, tenetur tũc hæreditatem abdicare à ſe in conſcientia,etiam ſi in foro exteriori ſibi adiudicetur, quia tunc ſententia fori exterioris fundaretur in falſa praſumptione. * Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. art. 2. * L. filium. ff. de his q ſui, vel alieni iuris ſũt.

¶Dicamus ergo reſolutiuè primum, quòd non tenetur ſecundùm omnes talis adultera ſe prodere, quando aliunde ſibi ſuppetit reſtituendi copia.Secundò, quòd conſtantiſſimum eſt inter Doctores, quòd ipſa, ſi non habet vnde reſtituat,nec probabiliter credit,quòd ſe ipſam prodendo proficiet, tunc nullo modo ſe reuelare tenetur,quia eſſet vanum opus. Tertiò,quòd nemini dubium eſt, quòd

quòd ſi adultera non habeat, vnde reſtituat, probabiliter tamē credit, quòd ſeipſam prodendo proficiet fietque debita reſtitutio, ſi fieri poſſit fine vitæ, & famæ detrimento, ſoli filio, vel alijs paucis, occultè reuelando, vtique reuelare tenetur.

¶At licet hęc omnia extra controuerſiam ſint: in hoc tamen tota difficultas verſatur: vtrum in caſu quo vnde reſtituat caret, credit tamen ſe profuturam, fietq; debita reſtitutio ſi adulterium reuelet, an teneatur illud prodere caſu, quo ſine notabili, & veriſimili famæ ſuæ & vitæ periculo, & detrimento id crimi nis nequit pādere, & quidem Sotus * & Couar. * & Metina in ſua inſtruct. confeſſ. Maior, & Adria. & Victoria tenent limitantes decretalem. c. officij. de pœn. & remiſſ. decernentem, quòd talis adultera eſt abſoluenda, quia non tenetur cū notabili detrimento famæ, aut vitæ ſe prodere, quòd hoc intelligatur regulatiter ita fore obſeruandum, niſi in caſu, quo ipſa non eſſet tanti nominis, & primogenituræ ius locupletiſſimum, ideò tranſiret ad extraneum: tunc inquiunt ij, teneretur, ſi eſſet profutura prodere ſe, cum notabili detrimento ſuæ famæ, nam per extimationem hominum per quam in rebus temporalibus fit adæquatio iuſtitiæ, fit ſæpe, vt fama inferioris hominis adæquetur pecuniæ, ſicut licet aurum genere ſuo ſit preciofius argento, nihil vetat magnum pondus argenti præponderet in valore minimo ponderi auri, & quia nulli licet ſuum protegere honorem, & famam cum detrimento, & iniuria bonorum temporalium alterius ergo nec id licebit adulteræ cum detrimento legitimorū. Tenebitur ergo adultera, quando ipſa non eſt tanti nominis, & ex ſuo facto præclariſſima primogenitura pertranſibit ad alienum, ſi non habet aliunde, vnde tantum damni recompenſet, ſi eſt profutura, cum iactura ſui honoris, & famæ, tale crimen prodere, & hoc eſt probabilius contra Caietanum, & Nauarrum, abſolutè ſine limitatione docentes, quòd cum iactura famæ, quia altioris ordinis eſt, non tenetur quis reſarcire damnum bonorum temporaliū, id eſt pecuniæ. At ſententiæ oppoſitæ Soti, & Couarruuiæ in iſto caſu excepto accedit Corduba * cui acceſſit Victoria Metina quoq; in ſua inſtructione confeſſorum, quamuis oppoſita Caiet. & Nauarri, quæ eſt communis extra iſtum caſum exceptum regulariter ſit vera.

* Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. in reſ. ad 1.
* Couar. in reg. peccatum parte 1. fol 40.
* Corduba in ſuo quæſtionario li. 1. q 31.

¶Sed adijcit Sotus, & Couarruuias, etiam adultera ſi eſſet profutura, cū periculo vitæ crimen detegere teneretur in egregio caſu, quo regnū aliquod ex eius adulterio, transferendum eſſet ad adulterinum, & extraneum, & quamuis hæc eorum aſſertio apparentia veriſimili nō careat: tamen quoad periculum vitæ, (teſte Corduba loco citato) omnes Doctores oppoſitum tenent, quod & verius exiſtimat Corduba, quia neq; cum vitę iactura tenetur, quis reſarcire detrimentum in fama aliena iniuſtè illatum, niſi ex tali infamatione infamatus, ob id ſubiturus eſſet detrimentum vitæ, cui aliter obuiari non poteſt, ergo neq; ob bonorum temporalium damnum regni, ſcilicet, amiſſi, cū iactura vitæ regina adultera teneretur detegere crimen, etiam ſi eſſet profutura, niſi quando pacificaretur regnum, vitarenturq; cædes, & bella, q̄ alias ex ſucceſſione adulterini ſuccreſcerent, alias extra iſtum caſum duriuſcula ſententia eſt reginam adulterā alias boni nominis, nulla laborātem infamia, cum iactura vitæ ad ſuum crimē detegendum adigere.

¶Sed illud quoq; non diſſonum à ratione mihi apparet, quod loco citato ait Corduba, ſcilicet, quod cum detrimento ſoliùs famæ adultera profutura, tunc crimen reuelare tenetur, quando legitimus, qui propter eius adulterium hæreditate fraudatur, nō eſt filius ipſius adulteræ, ſed mariti ex alia cōiuge defuncta. Nam ſi eſſet filius ſuus ille, qui ob id cū legitimus ſit: hæreditate fraudatur non teneretur tunc ipſa cum notabili famæ ſuo detrimento ſe prodere, etiam ſi magna ſit hæreditas: qua filius ſuus legitimus exinde venit defraudandus. Neque enim in hoc iſte ſuus filius defraudādus eſt rationabiliter intuitu. Quia pro matris honore, res temporales poſtponere tenetur vt Doctores aliqui communiter tuentur, quod rurſum limitandum adhuc hoc eſſe reor, ſcilicet, niſi præcla-

ra ei-

ra eſſet primogenitura, qua filius legitimus fraudaretur, ipſa autem ex obſcuro genere eſſet prognata, vbi conſanguineas, ſororesq; habuit non tanti nominis, neq; ipſa tanti nominis, aut reputationis fuit reputata, neque habita præſertim ſi maritus eam ante matrimonium fornicarie cognouit, eiusque magis amore captus, quam generis, eam duxit vxorem.

CAP. LXXXIX.

Quomodo adultera recompenſabit.

Quæſtio. 1. AT nunc nobis quærendum reſtat, quomodo caſu quo adultera pro recompenſando damno ſe prodere non tenetur, recompenſare alijs vijs poterit, aut tenebitur. Cui quæſtioni facit ſatis.* Sotus dicens q tenetur inducere filium adulterinū, ad ingreſſum religionis hæreditatis incapacis, vel etiam capacis, dummodo ante ingreſſum nunc iuxta Conc. Tridentini placitum tempore ſignato renuntiet ſuam legitimam in legitimos. Et quamuis Sotus * dicat, quod non eſt cur ad hunc ingreſſum religionis perſuadendum de iuſtitia teneatur: ſed Cordubę loco citato videtur quod teneatur, nam de iuſtitia tenetur facere, quantum poteſt, vt hæredes legitimi ſint indemnes, ſiue per hunc, vel illum modum, & non per alium id efficere poteſt, vel inducat illum ad ſacros ordines ſuſcipiendos taliter, quod victum ſibi quærat ex beneficio, & legitimam legitimis imperciat. Quod ſi hoc ab adulterino mater precibus, nequeat obtinere ex bonis paraphernalibus habitis extra dotem, legitimis hanc partem recompenſet, & etiam marito de damno illato. Quod ſi ſic recompenſare non poſſit, tune pro damno recompenſando filijs legitimis, & marito, abſt ineat à victu, & veſtitu immoderato, & à pompa, ſolum contenta neceſſarijs, & laborando pro poſſe, bona mariti augere ſatagat.

* Scotus in 4 diſt 15 q. 2. poſt art. in eius reſp.

* Sotus de inſt & iur. lib. 4 q. 7. arti. 2. in reſp. ad 1.

¶ Quòd ſi nec hoc præſtare poſſit relinquat legitimis filijs in morte, partem illam, quam in animæ ſuæ, vel extraneorum gratiam relinquere poſſet, ſeu ſecundùm Metinam in ſua inſtructione (ſi ad hoc opus ſit) inter legitimos poterit de tertio, & quinto, vt in Hiſpania permittitur, facere meliorationem, vel in alijs regnis, pro vt in eis liberè relinquere filijs permittitur. Si tandem omnibus his ſit deſtituta remedijs: quod nihil præſtare poſſit ſecundùm Scotum ſufficit ei contritio.

¶ Ad illam quæſtionem autem de qua Nauarrus dicit ſe interrogatum, quia antecedenti eſt annexa, quando quæritur, an mulier genitum ex adulterio ſuo ſi teſtatur, poſſit in teſtamento ſuo appellare legitimum. Reſpondetur ſecundùm Nauarrum poſſe quidem ſic appellare tum primò intelligendo legitimum ſecundùm extimationem vulgi, tum ſecundò, quia multum intereſt legitimorum eam teſtari, quo exoneret conſcientiam, quantum plus poterit eis relinquendo.

CAP. XC.

An adulter recompenſare teneatur marito adulteræ.

SEd iam hic in illam arduam quæſtionem incidimus, vbi de adultero diſquiritur: an ipſe quoque ad aliquam reſtitutionem teneatur. At primò quidem ambigere, quis hic poſſet. Vtrùm pro ſolo actu adulterij, quia iniuſtus eſt, & iniurioſus marito, teneatur adulter marito adulteræ aliquid reſtituere. Reſpondet Metina, * q licet talis actus verè ſit iniuſtus, quia

* Metin. in ſu. inſtr. f. 119. §. 18.

mulier

mulier illa non adulteri, ſed mariti eſt, ſed non iſta iniuſtitia eſt talis, quæ ſolita ſit recõpenſari, niſi ex illa aliud emergat damnum. Nam nec omnis iniuſtitia ſolita eſt compenſari, vt patet, baptizare aliquem contra ſuam voluntatem actus iniuſtus eſt, quia Deus ſpontaneos, & nõ coactos voluit baptizari tamen pro hac coactione nihil ei eſt rependendum.

¶Quod ergo hic potiſſimum vertimus in quæſtionem. eſt an adulter pro damno ex adulterio teneatur ſubſequuto: quando filius adulterinus inde genitus patri putatiuo alendus ſupponitur, & legitimam obtenturus eſt inter legitimos.

¶Dicimus ergo primò, vt à clarioribus exordiamur, quod adulter ille nõ eſt à confeſſore in conſcientia cogendus, ad reſarciendum patri putatiuo, & filijs legitimis prædictum damnum: quando nõ credit, neque credere debet, quòd talis adulterinus ſit filius ſuus.

¶ Quibus autem caſibus id credere non tenetur: reſtat explicandum, ſecundùm Nauarrum primò, quando ipſa mater præ ſe fert ſpeciem leuitatis, ſolitaq; eſt cum alio, vel alijs adulterari, ſiue quando ipſa quoq; dubitat an ſit mariti, vel adulteri, ſiue quando ipſe reputat eam ad ſe obligandum mentiri, tunc adulter, quia non tenetur ei adhibere fidem, neq; etiam quicquam reſarcire tenetur, & in hoc veniunt omnes, & Nauarrus, & Sotus.

Quæſtio. 2. ¶Sed quod magis vrget eſt, quid ſi credat, vel credere debeat adulter illũ adulterinum eſſe ſuum, quia tempore conceptionis maritus aberat, & illa, quia alioquin erat honeſtiſſima, & præclara pollens ſama, & ſi habuit rem cum illo fuit vi, aut minis, terroribus adacta, & poſthac, nuſquam ſiniſtra laborauit fama timorataq; conſcientiæ eſſe reputatur. Si his, aut alijs vehementibus ſignis ſuum eſſe ipſa quoque confitente, conuincatur in hoc ſtat tota vis difficultatis. Nam in hoc caſu Sotus * ait re uera ſe non videre cur adulter in hoc caſu ad aliquam reſtitutioné teneatur. Primò, quia * nemo cuius patris filius ſit ſatis probare poteſt. Secundò, quia ſi ei, vel ex facie, vel aliqua alia via conſtiterit eſſe ſuum filium, tamen ipſe adulter ipſum nõ ſuppoſuit marito, nec ei ſuaſit, vt ſupponeret. Tertiò, quia ipſe adulter cauſa remota fuit illius ſuppoſitionis, & dãni. Quia poſtquam ipſa liberè adulterio conſenſit ipſi adulteræ incumbebat, quid de filio ſuſcepto eſſet diſponendum. Propter has ergo rationes adijcit. Sotus ibi, quod etiã ſi certiſſimum ſit adulterum illum filiũ genuiſſe, ad nihil tenetur de iuſtitia reſtituere filijs, aut marito ſi nolit, ſed ſolùm de honeſtate, & decentia citra periculum, & ſcandalum, ſi præ diues ſit, tenebitur, ſi velit filijs legitimis, & patri putatiuo aliquid contribuere, adulterinum filiumque nutrire, hæc Sotus.

* Sotus li. 4 q. 7. ar. 2.
* L. Lucius ſumptũ, eſt. ff. de cõdi. & demon.

¶Nauarrus vero c. 16. nu. 4. contrariũ prorſus ſentit, ſcilicet, quòd ſi adulter credit, vel credere debet eum eſſe filium ſuum tenetur patri putatiuo ſoluere impenſas, quas in nutriendo eum fecit: & etiam hoſpitali ſi apud illud expoſitus fuit: niſi paupertas adulterum adulterãque excuſet. Inſuper, & prædicto patri reſtituere tenetur dotem aut ſponſalitiã largitatem, ſi quam dedit ei. Imò, & filijs legitimis id, quod de patris putatiui hæreditate adulterinus adeptus eſt: ſic D. Anto. * Hanc quoq; Syluester, & opinio communis probant. Cui ſubſcribit Metina * dicens, quod adulter in hoc caſu obnoxius ei adiumentum præſtare ad reſarciendum damnum: ſi talem filium, ex tali adultera credit ſe genuiſſe.

* Anton. 3. part. ti. 2. c. 7. ſub fine.
* Metin. in ſua inſtruc. fol. 121. §. 18.

¶Nec debiliter, ſed ſatis neruosè hãc ſuam, & opinionem communem, (quæ etiam fertur fuiſſe Victoriæ) corroborat Nauarrus his rationibus contra Sotum. Primò, quia hæc eſt communis, quæ videtur longè verior. Secundò, quia adultera, ſecundum Sotum tenetur, ergo adulter quare excuſabitur: nec enim propinquior cauſa damni fuit adultera, quàm adulter, quia id damni non conſequitur immediatè ex adulterio, vel ex partu, ſed ex vita eius, quem peperit ipſa, quẽ ipſe quoq; adulter genuit. Tertiò, quia adulter eſt cauſa ſatis propinqua licet non proxima. Nec oportet cauſam eſſe omninò proximam qua de damno quis teneatur. * Quartò, quia adulterium ſuaptè natura ordinatur ad generãdum, & medium, & via eſt ad illud damnum, quod

* Iuxta notata in c. ſi. de iniurijs.

quod eo ipſo quo genitus eſt filius infert, & cum adulterium ſit res illicita, obligat ad id damnum, quòd ex ipſo conſequitur, vt effectus eius quo caſu etiam cauſa remota nocet. *

*C. ſi. de homicidio.

¶Iam cogitanti mihi quid ad hanc quæſtionem ſit dicendum, quomodo Sotum, & Nauarrum, in hoc ad concordiã redigam, non occurrit. Dico ergo primò quòd certè iſta opinio cõmunis Nauarri, D. Antonini, Syluestri, Victoriæ, & Metinæ, tanquam verior eſt tenẽda. Secundò dico, ad temperandum aliqualiter eius rigorem, quod quia rationes Soti incontra aliqualiter ſunt apparentes & præſertim illa, cuius vi non ſatis per ſuas ſolutiones ſatisfacit Nauarrus, quia licet, adulter fuit cauſa geniti, ſed nõ cauſa ſuppoſitionis talis, quia adulteræ non ſuaſit. Et quia vix contingit, & raro tanta certitudo: vt ad omne damnum integrum adulter ſit de iuſtitia obliganda, & quia ſi ipſa adultera cum perſenſit ſe concepiſſe, ſtatim procuraret aborſum, ad occultandum ſuum crimen, ſicut aliquæ virgines in ſtuprum conſentientes, cum primũ ſentiunt ſe grauidas ad protegendum ſuum honorem, ſolitæ ſunt recurrere ad aborſum, qui cum eis rem habuere, non tenentur de homicidio aborſus, ſi tale homicidium non perſuaſere, quare adulter teuebitur de ſuppoſitione filij adulterini, quem ipſa non perſuaſa ſuppoſuit marito? niſi dixeris, quòd magis de per ſe ſequitur ex adulterio iſtud damnum ſuppoſititij adulterini fœtus, quàm eius aborſus, aut occiſio.

¶Igitur reſolutoriè ſub cenſura melius ſentientium, dico, quamuis contra Sotum, ſecundùm Nauarrum, & communem, de iuſtitia cùm credit, vel credere debet, adulter, ꝙ talis filius ſit ſuus ad recompenſationem damni teneatur, ſed non in integrum, ſed arbitrio boni viri ſecundùm iudicium prudentum magis vel minus reſtituet: quanta maiori, vel minori certitudine tenetur, quòd talis filius ſit ſuus, & attento, quòd poterat illa ante animationem illum licet cũ culpa mortali abortiri, & ſic non ſupponere marito, ſicut neque ſine culpa graui, ſupponit illũ. ¶Huic meæ ſententiæ ſi quicquam valet videtur accedere Cordubæ * adulter tenetur in conſcientia, ſi certus eſt ſit ſuus, erogare alimenta, quibus educetur, & nutriatur. Tantoq; magis, vel minus pro alimentis erogare tenetur, quanto magis, vel minus certus eſt, ꝙ ſuus ſit ille. Neq; enim iſta certitudo, quia moralis eſt, conſiſtit in indiuiſibili, tenetur inquam illum in hoc caſu alere magis, vel minus contribuendo iuxtà talem maiorem, vel minorem certitudinẽ, & iuxtà facultatem ſuam non ſubtrahẽdo legitimis neceſſaria alimenta quo adulterinum illum nutriat. Quod ſi hoc verum eſt, quòd iuxta mentem Cordubæ huic adulterino nõ ſunt integrè ſemper alimenta præſtanda, ſed aliquando magis, aliquando minùs, ſecũdum quòd magis, vel minus eſt certus, quod ſit ſuꝰ filius, ſequitur, quòd neq; etiam in integrum teneatur adulter patri putatiuo, & alijs eius filijs legitimis reſtituere totum damnum etiam in caſu quo neque adultera ſuam partem poſſit reſarcire. At circa integrum tenetur ad magis, vel minùs reſtituendum ſecundum quòd eſt magis certus, vel minus certus, quod ille ſit ſuus filius, & attentis etiam alijs cauſis præallegatis. Quia ego certè inter non integra alimenta præſtanda, & non totum integrum damnum reſtituẽdum nullam præſentio diſparitatẽ. Huic meæ ſententiæ videtur accedere Metina in ſua inſtructione loco allegato, licet non tam clarè, vbi ait, quod adulter tenetur adiuuare ad recompenſandum id damni aliquãdo intelligit ex adultera ſuſcepiſſe hunc filium, tenetur inquit adiuuare, quaſi dicat tenetur aliquid in damnum recompenſandum conferre, ſed non ipſe totum in integrum reſarcire, ſed adiuuare. Ecce de iſta perplexa quæſtione quid habui dicendum. Ignoſcat pius lector prolixitati, nec enim clarius putaui me poſſe explicare.

* Cordub. in tract. de caſib. conſciẽ q. 102. ad fin.

¶At in dubio cùm adulter aliquam certitudinem moralem non habet, aut debet habere, quòd ſit ſuus ad nihil omninò, nec tali filio, nec alijs cenſeo fore obligandum: & puto omnes in hoc conuenire, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis ſuam pecuniam.

CAP. XCI.

Adulter quomodo in vita, vel morte reſtituet.

AT iã conſtito, quod adulter cum credit, vel credere debet: quòd filius adulterinus ſit ſuus: reſtituere debet de iuſtitia, licet non in integrum. Refert ſciſſe reſtitutio hæc quomodo in vita, aut quomodo in morte facienda ſit.

¶ Nauarrus autem ſic hanc reſoluit quæſtionem. Perſona inquit obligata ad reſtituendum ratione filij adulterini, primo reſtituet omnes expenſas, & alimenta, quæ ſubminiſtrauit pater putatiuus adulterino, excepto inde, ſi quid mercedis meruit filius adulterinus, & putatiuus per ſuum laborem, & induſtriã rem familiarem patris putatiui augendo.

¶Sed iam circa hunc rigorem ſententiæ Nauarri limitantes, diximus, quòd alimenta, & expenſas has ſecũdùm Cordubam ſicut non tenetur adulter erogare ad integrũ: ita ſi pater putatiuus eas fecerit, non tenetur pro eis recompenſare ei ad integrum, ſed aliquid citra integrum magis, vel minus, ſecundum quod magis, vel minus eſt certus, quod ſit ſu' filius penſatis quoque alijs cauſis, quæ interueniunt, vel ſolitæ ſunt interuenire.

¶ Ipſa autem adultera, quia omninò eſt certa, quod adulterinus ſit, & quia illum ſuppoſuit, ad integrum tenetur reſarcire omnia damna, & expenſas: dum ad id adulter nihil, reſtitutionis confert.

¶ Debetque gerere propoſitum talis adultera, vel adulter obligatus, reſtituẽdi cum oportuerit id quod adulterinus filius de patris putatiui bonis, acquiſiturus eſt ſi ſuperuixerit illi patri putatiuo ſed iam diximus de hoc adulteram teneri omninò ſi ipſe adulter non in integrũ: ſed penſatis cauſis arbitrio boni viri.

¶Si autem perſona ad reſtitutionem obligata, adulteri.ſ. in articulo mortis iam conſtituti, filijs legitimis læſis relinquere habet non quidem tantam partẽ, nec in tanto valore, quando legitima iã acquiſita à filio adulterino, poſt acquiſitionem, ei valeret, ſed multò minus arbitrio boni viri.

¶Si autem in articulo mortis reſtituat adultera ſuam partem multominus tunc reſtituturus eſt adulter attẽtis cauſis ſupra dictis, & attenta iſta cauſa, quæ quia communis eſt adulteræ, & adultero in mortis articulo ab integrè reſtituẽdo poteſt excuſare vtrumque: attenta, ſcilicet, iſta cauſa, quod bona patris putatiui acquirenda poſt eius mortem à filio adulterino, minùs adulterino, valent propter dubium, quod in futurum impẽdet, quia dubium eſt quis nam ſit prius obiturus mortem, pater putatiuus, aut filius adulterinus, nam ſi cõtingat, quod filius adulterinus, præmoriatur patri putatiuo tunc filius adulterinus nihil acquiret, tuncque pater putatiuus ſuperſtet, filijq; legitimi nullo afficientur detrimento propter adulterinum.

¶At contra Scotum eumq; ſequẽtes ſuperaddit Nauarrus, quod adulter pater antequam confiteatur, reſtituturus eſt damnum; quod patri putatiuo, fratribusq; legitimis antequam ſuccedat patri putatiuo, adulterinus intulit: quando huiuſcemodi damnum iam actu eſt illatum. Sed dico bene quidem, ſed non integrè: ſed cum moderamine ſupra memorato.

¶Sed quid iam tandem vtrum reſtitutio iam facta in hoc caſu ab adultero liberet adulteram, & è contra Nauarrus videtur tenere, quod quilibet eorum, altero non reſtituente ſuam partem, teneatur in ſolidum reſtituere, ſed puto dicendum cum Nauarro, quod ſicut reſtitutio alterius integra alterum liberat à reſtitutione: ita altero nolente, aut non potente reſtituere alter obligatur ad reſtituendum damnum. Sed in hoc diſſidemus à Nauarro, quia ipſe putat vtrumque tum adulterum, quam adulteram teneri in ſolidum. Ego autem cenſeo, ipſum propter prædictas rationes inſolidum non teneri. Quæſtio. 1.

¶Sed quid ſi adulter prius, vel adultera prius inſolidum reſtituerit, an qui nõ reſti- Quæſtio. 2.

reſtituit iam reſtituenti teneatur aliquã partem refundere, ſicut fit in ſimul concurrẽtibus ad furtum, ita quòd vnus ſine alio, furatus aliquam rem non fuiſſet cuius rei, ad vtrumq; nulla pars peruenit. Nam in hoc caſu, ſecundum Cordubã. vno in ſolidum reſtituente, ſicut tenetur, alius poſt reſtitutionem tenetur ei ſuam refundere partem, an ita dicendum ſit in caſu præſenti. Sed certè exiſtimo hanc regulam reſtitutionis hic integre, & ad amiſſim non poſſe ſeruari. Nã ipſa adultera ſi quid patri putatiuo pro adultero reſtituit, totum hoc incommodum etiam ſuorum filiorum legitimorũ cædit, qui patri reſtituto ſunt ſucceſſuri. Quare ergo tunc tenebitur adulter ad aliquam partem adulterę, ſed ſi prius reſtituerit adulter, præſuppoſito, quòd non eſt reſtituturus inſolidum, quia integrè reſtituere non tenetur, & ſuppoſito, quod vt regulariter fit, ipſa adultera perſuaſa ab adultero id criminis adulterij commiſit, non tenebitur ei ipſa aliquàm partem refundere, ſatis ergo erit ſi curet, in hoc caſu, vt defectum reſtitutionis ſuppleat compenſando, quòd vſq; ad arbitrium boni viri recompenſandũ reſtat de damno. Ecce iam ſatis prolixã arduamq́ue quæſtionem neſcio (an prout par erat) ſuis numeris abſolutam expeditamque relinquimus.

CAP. XCII.

De furto, & de eius quantitate.

DE furto dicturi præſupponendum eſt, quòd circunſtantia licet non ſemper mutet ſpeciem, illa tamen circunſtantia, quæ facit moralem actum, ſine qua actus ille talis non eſſet, mutat quidem ſpeciem in genere moris. Atque ideo in genere moris furtum paruum, quod nõ eſt culpa mortalis, differt ſpecie à furto magno, quòd attingit ſpeciem mortalem.

Quæſtio. 1. ¶Cæterum, quia iam hic materiã de furto aggredimur explicare, & q̃a furtum licet ex ſe, & ſuo genere ſit peccatũ mortale, tamen ex paruitate materię cõtingit fieri veniale, excuſarique à mortali, obuia primò hic ſit difficultas. Quæ nam ſit paruitas quantitatis, quæ in furti materia excuſet à mortali ſolumq́; tale furtum efficiat veniale.

¶Et quidem Nauarrus ſatis ſcrupuloſè in hac parte, vt timoratæ conſcientię eſt philoſophatur. Ait etenim, quod iuxtà ſuum conſilium conſuleret ſibi conſitenti, ſeu ſe conſulenti, quòd reputaret pro notabili quantitate quoad effectum conſtituendi culpam mortalem. Primò. ſummam duorũ regaliũ, vel Iuliorum, imò vnius, & etiã dimidij, & q; non haberet pro tali minorẽ quarta parte regalis, vel Iulij, in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æquè, atque hæc abundaret. Nec dãnaret inquit eum qui teneret mediã, inter quartam, & dimidiam, non eſſe notabilẽ. Secundoq; pro tali haberet vnum hædũ, caponẽ, & etiam vnam gallinam mediocrẽ, etiã in regione vbi illa dimidio regali, vel Iulio non valeret: etiam duodecim ouorum ablationẽ, & idẽ inquit dicerem de quarta tritici, & quarta vini. Sed certè quis non videat, q̃ ſcrupuloſa res ſit dimidiũ argenteũ extimare materiã eſſe peccati mortalis, inſuper, & vnã gallinam in regione vbi dimidiũ regalẽ valeret, vt in aliquibus regionibus Indiarũ ex abundantia earum valet, licet ibi non multũ abundet pecunia, vt beneuelit, cõſtituere materiam furti mortalis. Quaſi pro tã minimis, niſi aliæ maioris nocumenti interueniant circunſtãtiæ paratus ſit Deus detrudere homines in infernũ quos tam charã vita, tam pretioſoq́ue redemit ſanguinẽ.

¶Igitur licet non in omnibus primò conuenio cum Nauarro, nam hæc quoque ſententia eſt Soti, & communis. ſ. q; ſi quis rem minimam, quæ licèt in ſe ſit minima, cauſa tamen erit notabilis indè ſubſequendi damni, furatur peccat mortaliter, vt verbi gratia, mortale furtum eſt non ratione materiæ, ſed ratione grauis adiũcti damni, ſi quis ſartoris acum furetur, dum credit, aut credere debet: quod exinde damnũ notabile ſartori paratur, quia carebit acu ad lucrandum victum quotidianũ pro ſe, & pro filijs: q̃a damni cauſam dat talis ſubreptio. Idem

dicendum eſt de furante rem paruulam, ex quo tamen furto nouit Dominũ magna moleſtia, & perturbatione afficiendum. Vt quia, verbi gratia, Dominus frugem alicuius arboris ſecundùm Metinam, ad ſuum ſolatium, & ad alteri Domino præſentandum magni faciebat, ſciuitque ſubreptor ideo magnopere fore perturbandum.

* Soto de iuſt. & iur. lib. 5. q. 3. ar. 3.

¶Dico inſuper cum Soto, * quod aliqua pecuniæ quantitas tanta eſt, quæ per ſe abſque vllo perſonæ reſpectu cauſa eſt in furto peccati mortalis, vt verbi gratia, duo vel tres aurei ducati. Quare etiamſi à rege ſurripiantur licet eos videatur floccipendere, nihilominus eſt mortale. Quia rex, & ſi prædiues ſit, pluribus quoque indiget ad ſuſtentationem regni.

¶Rurſus alia eſt, tam exigua materia furti, quæ ex ſeipſa videtur carere tanta culpa mortali, vt verbi gratia, argenteus numus, vel duplus, quem ſecundum Sotum, ſi quis ſurripiat, non committeret mortale, niſi ob paupertatẽ illius, à quo ſurripit. Vt ſi à miſero illum ſurriperet. Quia auget damnum id quod per ſe paruum eſt, dum eſt cauſa maioris, ita hic contra Nauarrum, nó tantum ſe reſtringens tenet Sotus docens ex ſe nummum argenteum, vel duplum non eſſe materiam ſufficientem ad conſtituẽdum peccatum mortale in materia furti. Et quãdo Nauarrus pro ſe allegat inſtit. de rerum diuiſione. §. gallinarum, dicens, quod ibi pro acceptione vnius gallinæ poſſit dari actio, reſpondet Sotus, quod ius ciuile ibi nihil aliud habet niſi, quod acceptum domeſticarum aurum fit furtum, ſed tam parum eſſe poteſt, vt ridiculus haberetur, qui de illo ageret in iudicio.

¶Adde tertiò ex mente Soti, quòd qui furatur minima ab homine puſillanimi, qui in minimis maximè offenditur, atque animo perturbatur, & affligitur, & fortè ad iracundiam concitatur, ſi habeat animum nocendi per illa minima peccatum erit mortale, quia violatur charitas, & amicitia. Sotus dicit minima illa eſſe quibus homines anguſti cerebri vehementer offendi conſueuerunt, nam tam puſilla poſſent eſſe furta, ſicut tam modica offenſa etiã verborum, vt ludibrio haberetur: qui in ſe putaret offenſum, & tunc huiuſmodi læſio non eſſet culpa mortalis, ita Sotus, cui accedit in ſua inſtructione Metina.

¶Accedit quoq;, quod peccatum mortale eſt etiam nocere in minimis. Quando ſic hic eſt animus nocendi in maioribus, & ſic intelligitur D. Hieronymus. * Imò ſecundùm Caietanum ſic interpretantem Diuum Thomam, in calce ſolutionis qui habet animum iurandi, & inferendi nocumentum proximis, etiam in talibus minimis, poteſt peccare mortaliter ſicut in ſolo cogitatu per conſenſum.

* 14. q. 4. c. ſia.

¶Senſus igitur D. Thomæ eſt vt ipſe putat qui habuit animum nocendi ſimpliciter etiam ſi noceat in minimis peccat mortaliter, propter animũ ſe ad maiora extendentem.

¶Quartò aſſero ſub timidè tamẽ, non tamen ſine aliquali apparentia, quòd furari duos argenteos in noua Hiſpania ab homine non omnino paupere, ſed potius indigente, quam abundante qui die quo non laborat, non manducat ipſe, nec ſua familia licet alias domum, & aliqualia ſuppellectilia habeat, eſt peccatum mortale, nã ſi ſecundum Nauar. furari ab his in Hiſpania argenteum eſt mortale: quare in noua Hiſpania ab huiuſmodi conditionis hominibus furari duplum argẽteum numum non erit mortale. Nec enim (licet in ſæculis aureis aliud eſſet) eſt iam tantus exceſſus inter veterẽ Hiſpaniam, & nouam, vbi hæc noua toties expoliatur, vt vetus, Hiſpania ditetur, & quia tollere ab his duos argẽteos eſt ab eis tollere per diem ſuſtentationem propriam, & familiæ, quòd eſt notabiliter eos tribulare, & aggrauare. Et quia licet ij cum ſint officiales mechanici, maius ſtipendium quotidianum lucrentur, ſed ita quoq; pro victu, & veſtitu, & neceſſaria ſuſtentatione domus maioribus ſumptibus indigent.

¶Vltimò dixerim planè, quòd illa regula Sylueſtri, * quam ſuper hanc materiam tradit apparet mihi ſummè cordata. ſ. quòd inter iudicandum de quantitate furti ſufficienti ad conſtituẽdum peccatum mortale ſtabiliri nequit infallibilis

* Syl. verb. furtũ. q. 4.

lis regula, ſed arbitrio boni viri de hac quantitate eſt iudicandum. Nam, vt ait Nauarrus * in aliquibus Epiſcopatibus ſtatutum eſt per conſtitutiones ſynodales, ne ſententia excommunicationis pro quantitate minori duorum regalium ſeratur quaſi illic per tales ſynodales ſit declaratum, q̃ cum excommunicatio maior ferri non poſſit, niſi pro quantitate furti mortalis, quod tale furtum duorũ argenteorum ſit mortale, & non minor quantitas. Sed Nauarro non placet dicere, q̃ licet ſynodales illam quantitatem duorum argenteorum pro ſufficienti furto, ad excommunicandum ſignauerint, quod ideò minor quantitas, quam duorum regalium non ſufficiat ad conſtituẽdum furtum mortale.

*Nau.ſum. lat.c.17.nu me.5.

¶Igitur inter tantam varietatem ſententiarum: illa regula ad iudicãdum hoc in hac materia potiſſima eſt, vt ſecundũ Sylu. penſentur omnes circunſtantiæ cõditionum perſonarum, regionum, locorum. An multa copia auri, & argenti regio abundet. Quæ perſona ſit, quæ patitur furti ſpolium, an diues, vel minus diues, an pauper. Quia his libratis circunſtantijs, ſi apparet ex quantitate ſibi ſurrepta, perſonam notabiliter grauari: illa quantitas reſpectu illius perſonæ ſufficiens erit ad conſtituẽdum furtum mortale: nec excuſabitur à mortali, ſi furtipuit talem quantitatem licet modicam. Et patet ex ratione Sylu. quia aliquando pauperi argenteus vnus plus præſtat, q̃ ſi inde ſe alit, & totam familiam, quam du plus argenteus diuiti, & ſi perſona ſit diues ſurreptio duorum regalium, vt ait Sotus non erit mortalis reſpectu illius. Et licet iſta regula ſit valdè conſona rationi, tamen, quia eſt vniuerſalis, & ſecũdùm D. Tho. ſermones vniuerſales non tantum proſunt, aſpiciendum eſt ad aſſertiones ſuperiores, vt per eas nos regulemus.

¶Præterea ſecundùm Nauar. actio doli forte non datur contra decipientẽ citra quantitatem duorũ ducatorum, ſed certe tale furtum, eſt mortale reſpectu cuiuſcunq;. At an in noua Hiſpania quãtitas argentei quadrupli, toſtom nuncupati, q̃ ſufficiens materia ſit ad cõſtituẽdum mortale dubitatur. Sunt qui affirmant, quod in Indijs, vel in noua Hiſpania, niſi furetur aliquis vltra argenteum quadruplum. i. toſtonem nõ erit furtum mortale, q̃ ex ſententia Soti fortè ſibi videntur probare, quia ſecundùm Sotum in Hiſpania abſolutè loquẽdo, nõ reſtringendo ad furtum factum à paupere ſpoliato, furari duplum argenteum non eſt mortale: ergo in noua Hiſpania vbi magis abundat pecunia nõ erit mortale furari argenteum quadruplum, ideſt, toſtonem. Sed dico, quia experientia teſte noua Hiſpania eſt euacuata, & vetus Hiſpania inde locupletata, & quia regulariter exceptis quibuſdam prædiuitibus mercatoribus, alia vulgaris gens non minorem patitur pecuniæ penuriam, quam in locis Hiſpaniæ immò excepta carne: quæ venit in macello, cæteræ res, & merces pro victu, & veſtitu, & ſuſtentatione familiæ neceſſariæ cariùs illic veneunt, idq; non, quia illic ſit tantus exceſſus pecuniæ, ſed quia inopia eſt illic mercium vel quia ex Hiſpania vehuntur magnis expenſis, & tributis perſolutis, vnde incolæ nouæ Hiſpaniæ, ad ſui ſuſtentationẽ maiori pecunia indigent, vnde clamant paſſim viri, atque fœminæ conquerẽdo ſe eſſe ſummè egenos, vbi ergo in arcis nouæ Hiſpaniæ tã tenuis eſt copia quomodo auſit quis affirmare, quòd regulariter loquendo furari illic quadruplum argenteum, ideſt, toſtonem non ſit mortale, niſi fortè furetur illum ab eo, quem nouit prædiuitem.

CAP. XCIII.

De furantibus minima diuiſim, vel coniunctim.

IAm ſupradictis confines ſunt hæ quæſtiones tres, prima quando ex multis, quilibet ſuum modicum diripiendo de fructibus horti, aut vineæ deuaſtant hortum, aut vineã quali peccato peccent mortali, aut veniali. Secunda eſt qua quæritur idem de vno eodemq; furante modicum ſigillatim, multoties tamen ab eadem hæreditate, vel

vinea. Tertia quæſtio eſt qua quæritur idem de furante à pluribus, à quolibet ta- men modicum, igitur ad primam quæ- ſtioné ſecundùm Cordubam * differen- tem optimè dico, quòd ſi tales coniun- ctim ſe contulerunt ad inuadendam vi- neam, fructuſque diripiendos eius, tali- ter aſſociati, quòd vnus non pergeret ſi- ne alio, & ſic vnuſquiſque modicū, quid fructus, dum diceŕpit, tandem vaſtarſit vineam, peccarunt mortaliter, quia quilibet fuit in cauſa, quod alius, vel alij etiam pergerent, & inferrent damnum ſtrageḿque notabilem, teneturque qui- libet eorum inſolidum reſtituere totum damnum, quòd ſi vnus eorum reſtitue- rit inſolidum, cæteri huic tenemur reſti tuere ſuas partes, niſi aliquis eorum fue rit principalis inductor, quia eos exhor- tatus eſt, & deduxit, excitauitq́ue ad ta- le furtum, quia iſte tenetur inſolidū re- compenſare damnificato, ſed cęteri dam nificato non tenentur inſolidum, ſed pro ſuis tantum partibus ſicut pro ſuis tantū partibus tenētur principali iam ſi ſoluit inſolidum, ſed de hoc vltimo correctiùs dicturi ſumus, & limatiùs cum Soto.

* Cordu. in tract. de caſibus conſcien. q.76.

¶Secundò circa eandem quæſtionem diſtinguimus, quia ſi tales prædicti deua ſtatores vineæ, vel hæreditatis, perrexe- runt ſeorſum, & ſigillatim, tamen non erant ignari furtorum modicorum quæ ſinguli committebant, vnuſquiſq; & in hoc caſu, & peccauit mortaliter, & tene tur ad reſtitutionem, non tamen ſinguli inſolidum, ſed vnuſquiſque tantum pro ſua modica parte. Peccarunt (inquam) mortaliter ſurripiēdo minima, quia qui- libet eorum in cauſa fuit, quòd illatum fuerit notabile damnum, & quia cum cō muniter fertur, quòd furtum minimum non eſt mortale, intelligitur eſſe verum quando non eſt cauſa inferendi graue damnum.

¶In caſu autem, quo quilibet prædi- ctorum euntium ſeorſum, neſciuit, neq; debuit ſcire, quia non erat veriſimile, quòd alij ſimilia modica furta perpetra- rent: tunc licet non peccarint mortali- ter quilibet ſurripiēdo puſillum fructus tenentur tamen cum primum reſciue- rint, tam graue detrimentum per eos il- latum, id reſarcire, & ſi fulminata eſſet poſtea excommunicatio contra tales va ſtatores ea ligarentur, niſi ſatisfacerent, quod concedit Nauarrus licet perneget eos in hoc caſu peccaſſe mortaliter, alias ad ſuam modicam exſoluendam partem quilibet tenetur.

¶Ad ſecundùm verò quæſtionem. Re ſpondet Sotus * ſimul cum Corduba pri mò ſi à principio concepit animum ſur- ripiendi in notabili quantitate minuta- tim, & pluribus vicibus, ne perciperetur magnæ quantitatis furtum, tunc à principio iſtum concipiendo animum, peccauit lætaliter.

* Sotus in de iuſti. & iur. lib.5.q.5.ar.3 ad 3. arg.

¶Si autem bona fide non intendens notabilem quantitatem ſemel, atque ite rum diuerſis temporibus modicū quid tantum furari voluit, ex tunc, & non an- te tale furtum incipiet eſſe mortale: li- cet modicum, quādo coaſſumptum cum alijs præteritis modicis furtis incipit eſ- ſe notabilis quantitas, aut inferre graue damnum. Vnde iſtud furtum cum præte ritis modicis ſimul reſtituendum eſt, qa iſtud poſtremum furtum licet modicum operatur notabile damnum, in virtute furtulorum præcedentium, ſicut gutta poſtrema cauat lapidem, virtute præce- dentium, quia vt ait D. Hieronymus ni- hil refert, an paulatim, vel ſimul aliquē interimas, vel ſpolies, ſiue damnifices: ac cedit Metina Complutenſis de reſtitu- tione cui tamen hic Nauarrum * habe- mus aduerſum, quia licet conſentiat, quòd in hoc caſu minimorum furtorum ſigillatim diuerſis temporibus commiſ- ſorum, ſicut diximus etiam in caſu quę- ſtionis præcedentis vltimò, ſub mortali eorum facienda eſt reſtitutio cum per- uentum iam fuit ad notabilem quanti- tatem: tamen id refutat, ſcilicet, quod vltimum furtum fiat mortale virtute priorum, ſed omnia illa modica pri- ma, & poſtrema, & intermedia fur- ta non fuerunt pluſquam venialia, neque eſt inquit Nauar. inconueniens, quòd ex peccatis merè venialibus na- ſcatur obligatio reſtituendi illa furtu- la venialia ſub peccato mortali, ſicut etiam ex re commodata, vel credi- ta, quæ accepta fuit ſine peccato, oritur obligatio reſtituendi illam ſub mortali, ſicut ſub tali obligatione te- netur, ablata bona fide, qui an- te bona fide, putans eſſe ſuum,

* Nau. ſum. Hiſp. ca 17. nu 120. & 140.

retine-

retinebat alienum. Cæterùm in hoc vltimo Metina Complu. & Sotus tenentes contra Nauar. veraciùs ſentiunt, vt poſtea nobis probandum erit.

¶Ad tertiam verò quæſtionem de furaute à pluribus minima, licet circa eam verſentur opiniones plures omiſſa Angeſti aſſerentis ſic à multis modicum furantem non peccaſſe mortaliter, etiã ſi perueniſſet ad notabilem quãtitatem, neq; tenere eam reſtituere ſub culpa mortali & omiſſa opinione Nauarri, * conſentientis cum Angeſto in primo .ſ. quòd omnia talia modica furta ſint venialia, ſed diſſentientis ab illo in hoc, q contra Angeſtum Nauarrus ait, quòd non obſtante, q ſint venialia ingerunt obligationem ſub mortali reſtituendi, ſic acceptũ dominis diuerſis, omiſſa quoq; opinione, quæ viſa eſt pia Metina Complu. qua viſus eſt ſibi concordare duas priores per diſtinctionem, qua dicit .ſ. quod hic ſurripiens minima à pluribus, ſicut qui in area à cumulis plurimorum dominorum à quolibet ſurripiens vnũ pugillum tritici, confecit magnum cumulum pro ſua alimonia ſi eſt pauper, & indigens, nec peccauit mortaliter, nec tenetur illud reſtituere, quando alia via laborando, non potuit ſibi ſubuenire, quia tunc præſumitur in hoc caſu dominos non eſſe inuitos, ſecus eſt inquit, Metin. ſi ſic ſurripiens, nõ indigeret, vel ſi egeret, ſi ſibi laborando poſſet opem ferre, hac inquam etiam opinione omiſſa, quia nec ſolida eſt, nec ſolidis fundamentis fulcitur, quia ſola neceſſitas extrema furtum, quod alias eſſet quantitatis notabilis excuſat à culpa, quia talis acceptio tunc furtum eſſe deſinit, ſed extra extremam neceſſitatem, ſicut acceptio alieni inuito Domino, non deſinit eſſe furtum, ſic quantitas ſi ſit notabilis non deſinet eſſe mortalis, neque conſtat de voluntate dominorum, quòd ſic velint illis minimis expoliari, vt alius ſic in magna quantitate congerens decenter viuat, quia ſolum præſtant conſenſum pauperibus ad colligendum ſpicas, poſt meſſuram, dicimus, quòd his reiectis vltima opinio, quæ Soti eſt in de. iuſtitia, & iute, quæ videtur potior mihi tenenda eſt cui ſubſcribit Corduba. loco citato. Igitur Sotus ait, quòd furari minima à pluribus cum intentione coaceruandi in notabili quantitate, & mortale eſt, & ſub tali peccato mortali, obligat ſic furantem ad reſtitutionem. Primò, quia omnis quantitas notabilis furti mortalis, reſtituenda eſt, eſtque peccatum mortale, licet non damnificet multum, ſicut furari duos aureos à rege, & peccatum eſt mortale, & reſtitutio illorum facienda eſt ſub mortali regi, licet non multum damnificet tale furtum regem. Secundò confirmatur, quia ſi omnes vicini vnius populi, propter metum hoſtium omnes ſuos cumulos tritici exiſtentes in area coaceruaſſet in vnum cumulum, tunc ſi quis ex illo omnium communi cumulo furaretur in magna quantitate, profectò, & peccaret mortaliter, & teneretur reſtituere: ergo ſic etiam ſi à ſingulis cumulis ſeorſum quid modicum ſurripiendo à quolibet in notabili quantitate ſurripuiſſet, quia alias tabern rius, ſeu quilibet negociator poſſet diteſcere ſine mortali, & ſtatum decentem fundare, & ſingulos emptores in modico menſuras curtando defraudare, & totam ciuitatem ſic depilando, quod certe ſi quis concedere velit, & contra rationem, & contra omnes Doctores hoc concedet, quia videtur error manifeſtus, & intolerabilis.

* Nauar. c. 17. n. 3. 140.

¶Porrò quamuis furantem acum ſartoris peccaſſe mortaliter aſſeruimus: quando in cauſa fuit maioris damni: tamen ſi excommunicatio lata eſſet propter furtum, & alia damna, talis curator acus, licet cauſauerit furando detrimentum graue, tali excommunicatione nõ comprehenderetur, quia tale furtum in ſe non fuit graue, vt tradit Nauarrus.

¶ Quia in excommunicatione generali pro furto, illi tantum comprehenduntur, qui mortaliter furati ſunt, aut ſub mortali huiuſmodi furti reſtitutionem facere tenentur, quia intentio excommunicatoris eſt animas à peccato mortali eripere, ita ſub tali excommunicationis ſententia omnes iſti tales intercipiuntur, niſi per conſtitutionem ſynodalem, vel aliam viam excipiantur illi, qui maiorem quantitatem ibi ſignata non ſubripuerint. ¶ Excuſat quoque à veniali furto ignorantia,

probabilis qua quis credit rem quam oc cupat eſſe ſuam, non verò alienam eſſe.

¶Excuſatio quoque magna, & arbitrio boni viri valdè vrgens, etiam à veniali furto excuſare interdum poterit ſicut etiam excuſat præſumptio probabilis,qua accipiens rem probabiliter præſumit,quòd Dominus rei æquo animo ſit id laturus,non autem excuſet dubitatio,aut temeraria præſumptio ſicut neque excuſare poteſt præſentia,aut patiētia Domini patientis acceptionem rei ſuæ,aut retentionem præ timore,aut pudore ſecundùm Adrian. & Syluest. verbo furtum,quamuis ſecundùm Syluest. ſi debitor creditori ſcienti, & non petenti,cum poſſit petere, non ſoluit ſtatim debitum excuſatur à mortali ex bona fide,quia tunc creditor videtur in dilatio nem conſentire.

¶Cæterùm in foro conſcientiæ tranſactio,& donatio validæ non ſunt, quoties animo libero non fiunt, etiam ſi nō intercidat intus metus: quantum forū exterius ad inualidandum eas requirit. * Excuſat quoque à furti peccato voluntas, proficiendi per talem acceptionem Domino rei quoad ſalutem ſuam ſpiritualem, vt ſi quis furetur pigmenta,fucos, vel folia luſoria, his rebus male vtenti, vel ad tempus retineat pecuniam luſuro mortaliter ne ludat.

* Iuxta ea, q̄ notant. l. īterpoſitas. C de tranſac. & l. metum 1 & 2. ff quod metus cauſa.

CAP. XCIIII.

De re empta à latrone.

ETiam in materia furti ſeſe inſinuat illa quæſtio ſcitu digna vtrum, qui bona fide rem emptam à latrone alteri iam vendidit,puta equum Domino poſtea apparenti, aut emptori cum reſcierit eſſe alienum teneatur quicquam reſtituere. Quæſtio planè non tam patens eſt, quia circa eam Nauarrus * Metina à Soto * diſſentire videtur: Nam Sotus apertè defendit, quòd ille qui à latrone rem mercatus eſt etiam ſi alteri bona fide vendidit, ſi poſtea reſciuerit eſſe alienam: etiam ſi ex tali venditione non factus ſit locupletior, licet Domino rei non maneat obligatus reſtituere, quia neque ratione iniuſtæ acceptionis, quia bona fide excuſante eam rem iniuſtè non acceperat, neque etiam ratione rei acceptæ, quia iam eam apud ſe non retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione, vt ſupponimus non eſt factus locupletior, quæ rationes conuincunt Domino rei non teneri, tamen quia talis tenetur emptorem ſuum indemnem ſeruare: cum ſciat per venditionem huiuſmodi nullum in ſuum emptorem tranſtuliſſe dominium, ſed iure reſtituendi periclitari, iure cogitur in conſcientia ſuum ei reſtituere pretium, perinde ac ſi à latrone bona fide vitrum pro precioſa gemma emiſſet, eodemque pretio bona fide rurſus venderet, ſciens namque poſtea rei falſitatem teneretur contractum reſcindere, ex quo inquit Sotus ſequitur, quòd ſi emptor ille ſecundus non compateret, nec vllus ſit metus, quòd ab illo ſit exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi vendiderat, licet tunc reſciat eſſe alienam, ad nullam reſtitutionem tenetur, quia à Domino rei liber eſt,poſtquam nec rem habet, nec factus eſt per eam ditior, & alteri nullum dedit damnum, hæc Sotus.

* Nauar. c. 19. nu 8. & fol. 161. §. 3. ſum. lat.

* Soti de iuſti. & iur. li. 4. q. 7. ar. 2.

¶ At Nauarrus loco citato ait, in quo conuenit cum Soto, & cum omnibus, quòd talis tenetur reſtituere Domino rei, id in quo ex venditione rei factus eſt locupletior. * Secundò, quòd ſi rem non vendidiſſet, ſed emiſſet, haberetque eam apud ſe, teneretur eam ſtatim ſuo Domino apparenti reddere etiam non reddito ſibi pretio pro ea dato, vt * ait ibi Nauarrus in quo diſcrepat à Soto, quòd ſi talis rem alienam emit bona fide eademque bona fide eam vendit, ſolùm eodem, vel minori pretio, quam emit, quia in hoc caſu in nihilo factus eſt locupletior, non ſolùm Domino rei, ſed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquid reſtituendum tenetur, * quia in hoc caſu nihil aliud, quam quod ſuum eſt habet, & ſi pluris venderet, quam emiſſet ad illud plus tantum teneretur: quia quo ad aliud alienum retinet, vel aliud pro eo ſecundùm

*l Eu. §. 1. & l item veniunt § 1. de pe tit hæred d. l. mater, & l. mā cipiū. c de rei vēdic 3.

* l in creditore. & l. cū ea ff de cui ctionibus.

ſundùm Caietan. ſed liberabitur cæden do actionem de euictione emptori ſuo contra venditorem ſuum, à quo bona fide emit, quia in ea factus eſt locupletior, ad quam ceſſionem faciendam tenebitur in conſcientia. Soluitque Nauarrus argumenta, dicens, quòd aliud longè eſt, quando aurichalem, pro vero auro, aut gemma falſa bona fide empta, pro vera venditur, quia hic, quia defectus eſt intrinſecus mercis, & communiter hic committitur culpa dando, vel accipiendo huiuſmodi res falſas pro veris: conſtito de veritate reſcinduntur tales contractus, ſed in præſenti in caſu noſtro, vt ſupponimus venditur, & emitur bona fide res intrinſicè bona, & vera, & ita communiter non eſt in culpa, nec emptor, neque venditor, ſi bona fide fiat. Accedit Metina loco citato, dicens, quòd iſte talis bonæ fidei venditor alieni eodem pretio, quo emit ad nihil reſtituendum tenetur, quia nihil retinet alienum.

¶Ecce perplexitatem, vbi quid dicam vix mente conſequi queo. Dico igitur primo ſententia Soti tutior eſt, & tenenda primo in caſu, quo ſcripto venditor bonæ fidei, indemnem emptorem ſeruare ſtipulatus eſt. Secundò videtur hæc ſententia Soti habere locum piè, caſu quo cædere actionem contra venditorem eſſet fruſtraneum, quia emptor per talem actionem, nihil poſſet recuperare à primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperiem lapſo. Tertiò ſi talis venditor ignorans aliqualiter fuit in culpa emendo, vel vendendo rem alienam, quia licet neſciuit rem alienam eſſe, tamen debuit ſcire, ſed iam in hoc caſu careret bona fide, quòd eſt contra caſum de quo peragimus. His exceptis caſibus ſententia Nauarri, quia magis iuridica apparet, nobis tenenda eſſe videtur, quia nemo citra culpam ad reſtitutionem eſt damnandus, quando re vera alienum non retinet, quòd ſi ſecundum Sotum, ſecundus emptor eſt indemnis ſeruandus, quia eſt ſine culpa, ita quoque primus emptor, qui bona fide emit à latrone, & bona fide vendit ſecundo emptori: eſt indemnis ſeruandus poſtquam etiam fuit abſque culpa, & eſt prior in bona fide, & adhuc poſſidet pretium, ergo non obligandus eſt illud reſtituere ſecundo emptori, quia eſtò hæc opinio Nauarri non eſſet verior, ſi res eſſet dubia, quæ nam opinio eſſet verior, an Nauarri, an Soti, in dubio melior eſt conditio primi venditoris poſſidentis pretium, quare non prorſus abſque aliqua æquitate, quidam iudex arbiter, in hac noua Hiſpania conſtitutus, in hoc caſu, cenſuit litem hanc dirimendam diuidendo pretium, quod bona fide primus emptor vendendo acceperat à ſecundo emptore, inter ipſum, & hunc ſecundum emptorem, ſed quomodo in foro exteriori iudicabitur bene patet, quia ſi ſecundus emptor tempore litis euictionis citauit primum emptorem condemnabitur primus emptor de euictione in foro exteriori, ſed id eſt, quia ius fundatur in præſumptione, quòd primus emptor vendendo, & emēdo, caruerit bona fide, fueritque in culpa, ſed ego hic loquutus ſum in conſciētia, & inſpecta rei veritate, quòd bona fides, & nulla culpa, vel dolus interceſſerit, de his ſatis.

CAP. XCV.
De bona fide alienante alienum.

Praterea communis celebriſque ſententia Doctorum eſt, & iuridica, quòd bona fide acquirens rem alienam, ſi durante bona fide, qua credidit eſſe ſuam taliter eam conſumpſit, quòd ex tali conſumptione nullatenus factus eſt locupletior ad nihil reſtituendum tenetur: ſecus ſi factus eſt locupletior in aliquo: quia illud tantum reſtituere tenebitur, vt adhiberi ſolet in hac parte exemplum Caieta. de eo qui inuitatus ad cœnam hædi furtiui, quem neſciuit furtiuum eſſe: poſtea ſi id ei conſtiterit, ad nihil reſtituendum tenetur, niſi ad ſumptus, quos ipſe domi ſuæ feciſſet cœnando, ſi non inuitatus fuiſſet ad cœnam, quia in his ſumptibus quos ideò omiſit facere, factus eſt locupletior.

¶At illa quæſtio hic nobis ſit obula

vtrùm bona fide emens rem alienam, cũ reſciuerit poſtea eſſe alienam poſſit illá reſtituere vẽditori, vt recuperet pretiũ pro illa datũ, an teneatur eã reddere apparenti Dño. Circa quæſtionem hanc licet Sotus, & Nauarrus videãtur aliquantulum diſſentire: ſed tandem in ſentẽtia conſentiunt. Conſentiunt.n. primò Nauarrus, * & Sotus, * & Metina, * in hoc, & eſt cõis, ꝙ res ſublata ab eo, qui eam poſſidebat titulo mutui, aut titulo alicuius legitimi contractus, aut pignoris, aut depoſiti, aut cuſtodiæ, reſtituenda eſt, non Domino, ſed huic poſſeſſori, quia & huic ius fauet, vbi dicitur, ꝙ ét præda dum nõ conſtat eſſe talem, immo etiam in dubio eſt in ſua poſſeſſione tuẽdus, ſed aliud eſſet ſecũdùm Metin. loco allegato, ſi ſecundus latro à primo latrone ſurripuit rem, q̃ pro certo compertũ habet eſſe Petri, tunc ſecundus latro tenetur reſtituere non primo latroni, ſed Petro Domino, admonito tñ primo latrone de reſtitutione facta, ne cogatur iterum reſtituere, vel ad id grauatũ in conſcientia ſe ſentiat. Sed ſi ſecundus latro dubitat de primò poſſeſſore, à quo rem ſurripuit, an bona fide ea poſſidebat licet eſſet aliena, quia tunc poſſeſſori, & non Domino eſt reſtituenda, quia cum tali obligatione cuſtodiendi, & reddendi prædictam rem acceperat, & hic etiam omnes conueniunt.

* Nau. ſum. lat. c. 17. n. 9
* Sotus lib. 4. de iuſt. & iu. q. 7 ar. 1.
* Meti. inſt. conſ. f. 169.

¶At hic maioris difficultatis eſt punctus, vtrùm qui bona fide rem emit à latrone, quàm poſtea reſciuit eſſe Petri, cũ magno ſuo detrimento teneatur illã reſtituere proprio Domino. i. Petro, & videtur, quòd ſic, vt argumentatur Sotus, quia reſtitutio facienda eſt proprio Dño de iuſtitia, & ea quæ tenemur ex iuſtitia & non ex ſola charitate, tenemur ſecundùm Doctores implere cum detrimento graui. Hac tamen nihil obſtante ratione ſtatuitur communis concluſio Nauarri, Soti, & Alex. Alenſis in 4. & Gabrielis in 4. diſt. 15. & aliorũ non tenetur, qui bona fide rẽ emit à latrone conſtito poſtea eſſe alienã cũ graui ſuo detrimento eã reſtituere proprio Dño, vt ſi reſtituturus timeat latronẽ, vel aliũ à quo ob id grauè dãnũ accipiet immo ſola hac rõne, vt bonæ fidei emptor ſuũ, pecuniã ꝑtiũ recuperet à latrone, põt licitè eã reſtituere latroni. & nõ dño cõtra F. Vincẽtium dubitantẽ, & cõtra Met. Cõplut. tenẽtẽ cõtrariũ, in eo, q credit vẽditorẽ à quo emit bona fide, ſi ei eã reddat, nunq̃ reſtituturũ eã vero dño. Hoc non obſtãte eſt vera ſupra ſtatuta cõcluſio. Fauet parti Hugo de Celſo * res ſubrepta dũ nõ petiť in iudicio reddẽda eſt ei à quo accepit ſi ſit in bonis radicatus, & qa qui ob ſuũ recuperãdũ ꝑtiũ illã mercẽ reddit latroni, nõ cooperatur peccato latronis, ſi latro eam uolit reſtituere, & quia latronem recipere illam rem, eamq; ei reddere de ſe non eſt peccatũ, quia poteſt fieri ſanctè ad finẽ reſtituendi eam dño: tum quia eum latro teneatur illam reſtituere Domino, qui eam illi reddit hoc fine, adiuuat eũ vt reſtituat, & liber fiat à peccato etiam, quia negamus ſecundum Nauarrum contra Metinam, quòd talis bonæ fidei emptor teneatur magis vitare damnum Domini, quam proprium, immò magis tenetur prouidere ſuo detrimento poſtquàm non eſt in culpa, quam detrimento Domini, * & reddendo rem non Domino: ſibi prouidet recuperato pretio, faciendo actũ iuſtum, & ſi ob id per accidens culpa nõ ſua, neq; domini contingat damnum Domino, quia nulla lege iuſtitiæ obligatur ad aliud, & quod per accidens contingit nõ eſt adeò attendendum, *. argumentum verò ſirũ in contra poſitum ſoluit Sotus, quia illa regula Doctorũ, ſcilicet, quod ea quæ quis tenetur implere ex iuſtitia, tenetur implere cum graui detrimento, procedit verè in caſu, quo quis ex iuſtitia tenetur reſtituere ratione iniuſtæ acceptionis, quia iniuſtè rem accepit, tunc ratione culpæ & iniuſtæ: tenetur eã cũ graui detrimento ſuo reſtituere. Secùs verò eſt, quando licèt teneatur ad rem commodatam, vel mutuatam, tamen ſolùm ratione rei acceptæ tenetur, & non ratione iniuſtę acceptionis, quia rem ſibi commodatam iniuſtè non accepit: ideò cum graui ſuo detrimento, rem ſibi commodatam reſtituere nõ tenetur. Immò ſecundùm Sotum quamuis extra hunc caſum reſtitutionem fieri ei à quo facta eſt ablatio, nempe dño neceſſum ſit; ſi tamẽ quis quia ſimplex, & ruſticus eſt,

* Hugo de Celſo ĩ ſuo rep. verb. de poſitũ verſic. 5.
* argu. l. ſi Preſes. C. ď ſeruit & aq̃ & can. non licet. 23. q. 5.
* l. ſi, quis nec, cauſa. ff. de rebus credit.

eſt, quia nõ calluit ſubtilitatelegis, ideo bona fide putans ſe non malè facere, reddit eam furi non tenetur ad amplius domino, ſicut etiam ſi ſine detrimento ſuo magno non potuit vero domino dare, aut non ſatis ei conſtabat eſſe illius domini rem ſicut prædiffinitum eſt, ſed de his ſatis.

Quæſt. 2.

¶Qui mala fide recepit, aut retinet rẽ alienam quando iam penes ſe periit, quonam pretio teneatur eã reſtituere quæritur. Et quidem Nauar.* apertè tradit, quòd qui mala fide recepit, aut retinuit rem alienam, tenetur eandem reſtituere ſin autem minus, tenetur tantum quantum pluris valuit à tempore iniuſtæ acceptionis, vel retentionis quamuis ſine culpa ſua perierit, quia qui mala fide cõtrectat, & retinet rem alienam ſemper in mora eſt, & ſuo damno perit * mora ſua vnicuique nocet, & licet iſta ſententia Nauarri communis ſit, ſcilicet, quod res furtiua reſtituenda eſt ſecũdum maiorem valorem currentem toto tempore mote, de rigore iuris, atque ſubinde ſecundum Metin. Complut. ſuo codice materia, de reſtitutione res furtiua etiã non ſeruanda, ſed ſtatim vendenda à domino, tempore quo fuit ab ipſo ſurrepta ſi tempore quo eius vſurpator noluit eã reſtituere creuit in valore: in tali valore aucto reſtituenda eſt domino, ſi domino tunc reſtituta tali pretio aucto ab ipſo domino tunc venderetur, ne peioris fiat dominus conditionis.

* Nauar. sũ. la. c. 17. n. 10

* L. in refurtiua ff. de cond. fur. c. mora. & de reg. iu. li. 6.

¶Addit tamen ibi Metina, q̃ ſecundũ approbationem doctorum res vſu conſumptibilis ſurrepta, ſi tempore furti erat à domino vendenda, & non ſeruanda in aliud tempus, vbi plus poſſet valere, ſiue poſtea valeat magis, vel non, in valore quo valebat tempore furti, id eſt quo vendenda erat, ſoluenda eſt de ęquitate, quicquid ſit de rigore iuris. Immò ex eadem ęquitate in conſcientia, ſecundum aliquos graues doctores, ſi ęquus verbi gratia ſurreptus, certò conſtat, q̃ à domino non erat vendendus, ſed q̃ certè apud dominum perindè erat moriturus, quia ęgrotabat, vel aliter, ſi dum eſſet penes furem ſine culpa eius periit, nihil tenetur pro eo reſtituere domino, quia nihil minus quam debebat habere, dominus habet, quicquid ſit in foro exteriori, ſed quando id non conſtat an apud dominum perinde eſſet periturus, an non ſi apud furem, vel vſurpatorem malæ fidei perit etiam ſine culpa ſua, ſi periit, eius valor reſtituendus eſt domino, quia præſumitur, quòd dominus vẽdidiſſet illum.

CAP. XCVI.

De diffinitione reſtitutionis.

AT quoniam materiam reſtitutionis aggredimur eius diffinitionẽ præmitti oportet, quam apertius, & breuius, quam hactenus ſe diffinire hoc modo ait Nauarrus. Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ ſpecialis commutatiuæ, quo redditur alteri, quod ſuum eſt, aut quod ei debetur lege veræ iuſtitiæ formaliter, vel virtualiter de bonis animæ, corporis, vel honoris, vel pecuniæ, ſed certè licet Nauarrus de breuitate ſibi applaudat, breuius tamen D. Tho. reſtitutionẽ diffinit dicens: Reſtitutio eſt alicuius in ſua poſſeſſione iterata ſtatutio, vel in eius dominio, & licet propriè ſit in rebus exteriotibus, ſed etiam ad actiones, vel illationes iniuriæ infamiæ, vel damni extenditur eſtq; actus iuſtitiæ commutatiuæ. Vnde quia actus religionis, & aliarum virtutum potentialium iuſtitię ſcilicet obſeruantiæ, pietatis, quibus redditur debitum, ſed non lege verę iuſtitiæ, quæ ſimpliciter eſt inter ęquales, & cuius debitum ſimpliciter eſt debitum, & non ſicut debitum liberalitatis, aut gratitudinis, ideo in defraudatione horum actuum, non interuenit reſtitutio.

D. Thom. q. 62 art. 1.

¶Et vt prætermiſſis clarioribus, quæ vnicuique peruia ſunt, & nota ad difficiliora accedamus. Primòquæritur an qui per metum aliquid extorſit ad eius reſtitutionem teneatur, & qualiter in foro cõſcientiæ, & qualiter in foro exteriori Reſpondemus autẽ per diſtinctionem, q̃ duplex eſt metus iniuſtus, alius grauis, vtpotè cadens in virum conſtantẽ quẽ vir conſtans meritò timet, alius eſt metus

tus iniuſtus,ſed tamen leuis. Igitur ſi loquamur in foro exteriori quicquid datum eſt,vel receptum per cõtractus initos, vel extortos per metum cadentem in virum conſtantem puta per metum grauem, reſtituendum eſt contrahenti, & danti ex tali metu, ſecus eſt loquẽdo de eodem foro exteriori ſi in talibus cõtractibus tantum interceſſit metus leuis,quia tunc in foro exteriori, nec concedetur actio ex metu leui contrahenti neque irritabuntur contractus.

*Adri.in 4. de reſt.q.2. cap.4.

¶Cæterùm in foro conſcientiæ ſecundum Adr. * obligat in conſcientia ad reſtitutionem metus leuis iniuſtus, licet non cadat in virum conſtantem:quando coram Deo talis metus leuis fuit cauſa principalis conſenſus illius contractus, vel ſic dati vel accepti. Hinc excuſatum habui in caſu à me perquiſito,quendam qui metu reuerentia i paterno, vel materno, patri in vltimis egrotanti ad ipſiuſmet patris inſtantiam, nec ex negatione in articulo mortis moleſtia eum afficeret, pollicitus eſt de ſuo ſoluere quoddam debitum alias per alios ſoluẽdum. Excuſatum illum habui à debito ſoluendo, quia alias bona communia remanebant,vnde poſſet ſolui, & quia illo metu prædicto ſe addactum eſſe ad id pollicendũ ſoluere,eſt falſus, quod alias nullatenus ſolueret aut ſoluere fuiſſet patri,aut matri pollicitus.

*Nau.c.17. num.16.

¶Accedo quoque ſententiæ Nauarri * quam habet contra Caietanũ in ſumma verbo reſtitutio.5.quia vero,vbi Caietanus aut paria reputari quo ad forum conſcientiæ conſentire metu aut blanditijs quò ad reſtitutionem. Nauarrus vero contra ipſum tenet, quod mulieres perditæ non tenentur reſtituere, quę ab amaſijs blanditijs extraxerunt, abſq; dolo mendacio,vel fraude, quia ſecundum D.Tho.* paſſio amoris, non inducit inuoluntarium, ſed benè tamen inuoluntariũ inducit paſſio timoris. Igitur quia metus conſenſum minuit, & blanditiæ conſenſum augent, ideò ex blanditijs extractum per mulierem ab amaſio,nõ eſt amaſio reſtituendum.

*Tho.12.q. 6.art.6.

*Sot.de iu. & iur.l.4.q. 7.art.1.

¶Accedit Sotus * de iuſtitia, & iure ad ſecundum argu.vbi aſſerit, quod mulier etiam ſi ſuperfluum recipiat, dum tamen fraus abſit,& dolus, nulla eſt illi neceſſaria reſtitutio. Fraus autem eſt, ſi diceret ſe viro incognitam, aut non niſi ſemel, idq; à magnate, quia fraude, ſi plus extorqueret, reſtituere profecto teneretur.Sed ſi falſo dicat ſe illum perdite deamare,aut facetijs, aut illectamentis quidpiam extorſerit, fraus iſta non obligat ad reſtitutionem. Quoniam probè omnes norunt, illas eſſe meretricum techinas.

¶Et quamuis iſtam tam Soti, quam Nauarri ſententiam cum iſte blanditiæ tantum ſunt communes, acceptandã eſſe cenſeo,vtpotè veram,ſed tamen ſententiam oppoſitam Caietani non omnino refutandam eſſe puto. Quia verã eſſe cenſeo quando blãditiæ ſunt nimis exorbitantes, & importunæ.Nam tunc cuiuſdam violentiæ licet leuis locum habent ſi enim importunæ preces importunęq; blanditiæ, quibus ineſcata eſt virgo ad conſentiendum in ſtuprum inducunt obligationem reſtitutionis. Quare etiam iſtæ blanditiæ importunæ mulieris,talẽ obligationem non inducent. Item quia blanditiæ exorbitantes ſubuertunt mentes amantium,& iſta ſententia Caietani ſic intellecta,certum fundamentum habet in doctrina D.Thomæ, quia D.Thomas expreſsè ait, quod paſſio antecedẽs diminuit voluntarium pro vt eſt in nobis,id eſt,in noſtra libertate, & poteſtate,& licet paſſio conſequens augeat voluntarium,ſed antecedens paſſio minuit liberum.¶Cùm igitur iſtæ exorbitantes & importunæ blanditiæ, quæ ſolent interdum(vt aiunt) amaſios faſcinare ſoleant paſſionem antecedentem amoris, & affectionis cauſare, quæ ſolita eſt, vt ait D. Thomas diminuere voluntarium pro vt eſt in nobis, & in noſtra poteſtate, nihil mirum ſi tam exorbitantibus, vel importunis interuenientibus blanditiis huiuſmodi mulieres ſic extorquentes,obligemus ad ſuperflui reſtitutionẽ quia niſi forſitan ſic faſcinatus fuiſſet, parentibus aut fratribus pauperibus amaſius,maluiſſet dare.

¶Addit verò Nauarrus, quod nullus eſt,qui non approbet,ſcilicet, quod quãdo blanditiis, aut precibus minæ ſaltem tacitæ ineſſent: tunc certè ad reſtitutionem

nem obligaret. Sicut rectè exemplificat in dominis, qui ſoliti ſunt ſuos ſubditos ſuis blanditiis,& precibus non obtempe rantes malè pertractare, certè domini huiuſmodi ſi per tales preces, aut blanditias à ſubditis obtentum tenentur illis in conſcientia reſtituere. ¶ Tandè quia iniuſtus metus eſt qui obligationem inducit reſtituendi, non verò metus ille, qui alias iuſtè,vel per iuſtitiam incurri-
* Nauar.ca. 17.nu.14. tur,hinc eſt, quod ſecundum Nauarrũ* nõ poteſt repeti datum ab aliquo, timore ne accuſetur ab eo, à quo iure accuſari poteſt allegando, quod cauſa metus ſit datum.

CAP. XCVII.

Quando magiſter nauis & ſtabularius teneatur reſtituere.

*Nauar. in ſum.la.c.16 nu.16.

PRæterea Nauarius * tradit magiſtrum, & exercitorem nauis teneri de furto, & de maleficio per alium facto,& caupo, & ſtabularius etiam de re ſibi ab hoſpite commẽdata tenetur.§. item 16. & §.item exercitor inſtituta, & de obligat,quæ ex quaſi delicto, & is ex cuius domo aliquid eiectum damnificauit. Accedit Hugo de Celſo in ſuo repertorio, verbo nauis id allegans ex 5.par.l.26.ti. 8.tenetur inquit Magiſter nauis quãdo ipſo ſciente aliqnid in eius naui impoſitum eſt,vel ſcientibus curam gerẽtibus nauis perſoluere id ſi fuerit ſurreptum. Idem ſtabularij tenentur de amiſſione rei ſibi traditæ pro cuſtodia niſi dederint capſam,cum claui, vbi eam cuſtodiat hoſpes,vel niſi dixerint ſe nolle teneri de cuſtodia,vel niſi in caſu pure fortuito vbi abſuit culpa.

*Arm.verb dep.§.9.

¶Armilla * tamen docere videtur cõtrarium dicens, ꝙ ſi quid deponatur in taberna,vel naui,& perdatur, pro eo nõ tenebitur tabernarius,vel nauta,niſi res fuerit ei conſignata, & hoc eſt,quòd ait Nauar. teneri hos de re ſibi commendata,id eſt conſignata ad cuſtodiam vnde in ſententia non differunt,ita Card.poſt Spec.in Clem.in agro de ſtatu monachorum.Et ſi ſit pecunia, quæ conſignetur in burſa,vel taliter, quod non videatur, non creditur deponenti aliqua periiſſe, niſi probet ſecundum Matth. in eadem Clemen.§.ſanè. Neque ſtabitur eius iuramento de iureiu.c.fi. Quia iuramentũ non datur niſi, quando ſemiplena probatio præcedit,vt in c.fi. quod met. cauſa. Secus quando ad oculum rem oſtendiſſet,vt pecuniam.Idem dicas erga bedellum de libro relicto in ſcholis, & aliis. Et ſi res petierit argentario,cuſtodi,aut depoſitario, cui tradita eſt incumbit, probare, quod caſu fortuito, ſine culpa ſua perierit.

¶At in naui omnes tenentur pro rata,pro rebus proiectis in mare, ad euadendam mortem,procella ſeuiente. Sed homo liber quia non capit extimationẽ pro ſe ſolo ad ſoluendum nihil tenetur. Eodem pacto tenentur nauigãtes ſi gratia euadẽdi tempeſtatem, malum nauis concidiſſent aut aliquid in damnum magiſtri nauis ex naui hac ratione confregiſſent. * * l.4.tit.12. l.6.orũcat. Hiſpan.

¶ Aduertito tamen, ꝙ periculum rei commodatæ,aut locatę non vſu ipſo cõſumptibilis, perſtat apud commodãtem locantem, & in re depoſita apud deponẽtem,ſi caſu fortuito pereat dum cõmodatarius,vel depoſitarius, locatarius nõ eſt in culpa,nec in mora, neque aliquid aliud ex rationabili cauſa, conuentũ fuerit.¶Sed de quaſi culpa iſti teneãtur poſtea materia de locatione ſumus dicturi.¶Vnde iſti per nuntium ſatis fidelem communiter reputatum, rem locatam, vel commodatam,vel depoſitam tempore debito remiſerint ad dominum, immunes,& liberi fiunt in conſcientia à reſtitutione ſi talis nuntius cum tali re aufugerit. Secus eſt in mutuo rei vſo conſumptibilis vt pecuniæ, cuius in mutuatarium,quia transfertur dominum: ideò ſiue per nuntium cum ea fugientem, ſiue aliter pereat mutuatario perit, teneturq́; eam ſoluere etiãſi ſine culpa ſua, & caſu fortuito pereat,quia res vſu conſumptibilis, qualis eſt res menſurabilis, & ponderabilis, quando in pondere, & menſura datur, transfertur in depoſitarium pro cuſtodia accipientem mercedem,eius dominium. Vnde licet depoſitarius re depoſita vtens ſine licentia domini

mini habita, vel credita dari ſi petiiſſet, furtum committat* ſed fallit in his, quę pondere, numero, & menſura deponuntur, niſi pecunia daretur in ſaculo ſignato, vel deponens diceret no'o hoc frumétum, vel huiuſmodi diſtrahi, * quia in hoc caſu non debet diſtrahere.

* Qui furtũ de cod. fur.

* de poſſ. 1. ſi. ſacculũ.

CAP. XCVIII.

De 9. modis obligantibus ad reſtitutionem.

PORrò ſecundum Nauarrum, licet qui conſentit facienti, ſeu delinquenti, aliquo iſtorum nouem modorum puta ſimpliciter, vel iubendo, conſulendo, laudando, recipiendo, participando, tacẽdo, non impediendo, aut non manifeſtando peccet, vt delinquens, & faciens delictũ, non tamen ſemper eodem modo tenetur ad reſtitutionem, ſicut faciens delictum qui ſemper & in totum tenetur.

Ex his verò iſti 6 puta iubens, conſulens, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non tenentur niſi ad reſtitutionem eius, quod ad eos peruenit, & cuius fuerũt cauſa, ſine qua delictum non fuiſſet factum ſecundum Nauarrum, ſed de his poſtea diſtinctius, & clarius.

¶Illi autem tres vltimi tacens, nõ obſtans, non manifeſtans ſolum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quãuis fraudulenter, & mala voluntate tacuiſſent, aut obſtare, aut manifeſtare prætermiſiſſent, iuxta ferè omnium cõmunem opinionem ſecundum Sylu. * & Sotum * contra Angelum, & Ricardũ, & contra Caieta.* Imò ſecundum alios etiam ſi talis tacens non obſtans, vel nõ manifeſtans quando ex officio non tenetur obſtare, maniſeſtare, pandere accepe rit mercedem pro non obſtando, nõ manifeſtando, non tenetur ad reſtitutionẽ furti illati, quia non manifeſtauerit. Et licet iſta ſententia Nauarri ſit communis, ac propterea communiter tenenda, quando tacens, vel non manifeſtans habet ſe merè negatiuè, caſu quo ex officio reuelare, manifeſtare non tenetur, ſi

* Syl. verbo reſti. 3. q. 6. * Sot. li. 4 q. 7. arti. 3 de uſt. & iur. * Caiet ver. reſt §. manifeſtant.

tamen aliquid animi adderet trepidanti latroni, ad faciendum inſultum, expreſsè dicendo ei, vide ne timeas, quia ego non obſiſtam, non te prodam, aut tacitis ſignis exterioribus latroni rectè intelligẽti id ſignificaret, profectò iſte talis quia non ſolum negatiuę, ſed poſitiuè ſe videtur habere tacendo, & non manifeſtãdo, maximè quando ſic animum addit latroni alias non audẽti, nec facturo, niſi promiſſa ſibi hac ſecuritate, & hoc animo addito, reſtitutus eſt, nam tunc locum haberet oppoſita ſententia Caieta. licet ex officio non teneretur obſtare, tenere tur furtum recompenſare.

¶Nec excuſatur famulus. v. g. à reſtitutione, qui domini iuſſu ob ejus ſolam vtilitatem, pecuniam dedit ad vſuram ſecundum Caiet.* cõtra Paludanum * nec excuſatur ex eo q; ſi ille famulus ad vſuram non dediſſet, alius eam dediſſet; Sicut nec excuſatur percuſſor ex eo quod ſi ille non percuſſiſſet, quia alius percuſſiſſet, ſatis eſt ipſius effectus fuerit efficax cauſa.

* Caiet. 2. 2. q. 61. arti 7. * Pal. in 4. d. 15. q. 2.

¶Sed de iuuante ad delictum, quem Nauarrus ait includi in participante ex mente D. Thomę, & communi, an teneatur ad reſtitutionem totius, vel partis furti, vel damni illati non ſatis liquet inter doctores. Nam Nauarrus * ſic videtur ſibi ſufficienter hanc quæſtionem reſoluiſſe dum ait, quod adiuuans facientẽ delictum aliquando, tenebitur ad reſtitutionem totius damni per facientem illati, puta quando fuit cauſa ſine qua, niſi ipſe iuuaret, nihil damni eſſet illatum. Aliquando verò non tenetur niſi ad reſtitutionem partis eius, cuius eſt cauſa, ſine qua non fuiſſet illa pars damni illata, reliquum licet damnum etiam ſe nõ adiuuante eſſet illatum, & aliquando nõ teuebitur ad reſtituendum, niſi quod ad ipſum peruenit, puta cum non fuit cauſa ſine qua non fuiſſet totum damnum illatum, & aliquando ad nihil reſtituendum tenebitur, puta quando ſine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniſſet.

Quæſt. 1.

* Nauar. ſũ. latu. cap. 12. num. 20.

¶Hinc infert Nauarrus ſe rectè cõſuluiſſe eum qui ita interfuit cum Borbonio Duce in capienda, & diripienda vrbe Romana anno 1527, quod ſi ſine eius ope,

ope, Borbonius non feciſſet, teneri ad reſtitutionē oīum damnorū; eū vero ſine cuius ope id factum fuiſſet, nō teneri niſi ad id, q ad ſe perueniſſet, vel eius partis dāni, quæ ſine illo nō fuiſſet illata, & ad nihil teneri, caſu quo, ad eum nihil peruenit, nec fuit cauſa ſine qua non, totius, vel partis illius, ita Nauarr. ſecundū Innoc. & Rich.* Sylu.* & ſecūdū Adr.* qui tenet auxiliatorem, & opem maleficio, & damno præſtantem ſolum teneri ad reſtituendum, quod ad eum peruenit & non plus, ſi delictū factū fuiſſet, vel dānum datum ēt ſi ille illam opem non tuliſſet. Quam ſententiā gloriatur Nauar. 7. argumentis validis mouiſſe reſpondēdo ad totidēmq; pro Caietano, & Soto contrarium tenentibus, ait, ſe adduxiſſe.

*Rich. in 4 d. 5.
*Syl. verbo reſti. 3. q. 6.
*Adrian. in 4 de reſt. §. de currentibus cum aliis fur.

¶ Profectò vt verū fatear anceps hæc quæſtio eſt, nec vnquam mihi perſuadere potui, vt hæc opinio Nauarri in omnibus pro vera habenda ſit, quia licèt ſibi diſtinctè loqui videatur maiori (niſi fallor) diſtinctione opus eſt, nam ſua opinio exemplo concurrentium cum Borbonio Duce, in direptione vrbis exemplificata vix ſit intelligibilis, loquēdo de concurrentibus in illo exercitu ſimul, & ſemel quinquaginta millibus. Quomodo inter hos tot innumeros ſimul cócurrentes diſcerni poterit, vt vnumquemq; horum ſigillatim, quia cauſa fuerit totius, ſine qua non, vel partis, ad partem, vel totū damni ſi poſſimus obligare, quia cum omnes ſimul concurrerint ad danū, non eſt maior ratio, q vnus fuerit cauſa ſine qua non, totius, vel partis ad damnum, poſtquam indiſcriminatim nó magis adiutorio horum militum, quā aliorum concurrētium, & offerentium ſe ſimul, & ſemel patrauit illud facinus.

¶ At forſitan Nauarri ſententia diſtinctius, hic poſſet intelligi, ſi poſtquā exercitus Borbonii ſufficiens iam, & animatus iam, & paratus erat ad inuadendam vaſtandamq; ciuitatē aliqua copia militū de nouo ſuperueniēs ſe vltro in adiutorium priori exercito copioſo, & parato, & ſufficienti ad victoriam, & prædā diripiendam ſe offerret: nam ſic poſtremi tantum tenerentur ad partem maiorē dāni, quæ ſine eis illata non fuiſſet, & ad id damni reſarciendum, quod per ipſos perpetratum eſt, & ad partes, quę ad ipſos peruenerint.

¶ Dicamus igitur primò cum Soto, & Caiet. in hac parte diſtinctius loquētib. Quod quando actio illatiua damni ad quam omnes ſimul concurrerunt, indiuiſibilis, & impartibilis erat, ſ. quia ſuccenderunt domum, ſuccenderunt ſegetes. Omnes, domino paſſo damnū tenentur inſolidum reſtituere, quia licet omnes partialiter concurrerint, tamen con cauſæ fuerūt totius actionis illatiuæ dāni. i. incenſionis domus, & eius dirutionis. Et quia agentes, & cōſentientes, pari pęna apud Deum puniuntur, quando conſentientes fuerunt cauſæ efficaces, vel paulò pęna minori. Et quia idem eſt ius fori, & ius poli, quando ſententia nō fundatur in falſa præſumptione ſicut hic nō fundatur, & in foro exteriori omnes prędicti condemnabuntur, ſinguli in ſolidum ſi alij non ſunt, ſoluēdo, & quia leges ſic dictant: Alias eſſet cæcutire inferenda ſententia, quia non poterunt diuinare, ſi fuit cauſa ſine qua non, partis, ſicut neque poteſt plerunq; diuinari in foro conſcientiæ an ſufficiens fuerit adiutorium ad inferendam partem damni, vel totum, & an ſine illo adiuuāte factū fuiſſet totum damnum, vel ſolum ſine illo illata eſſet pars tanta, vel tanta, & nō minus, q etiam ſi arbitrio prudentum relinquatur, magnum faceſſit negotium & eſt res valde inacceſſibilis. Huic prædictæ noſtræ ſententiæ quæ eſt Caietani, & Soti accedit Metina* dicens ſi quatuor concurrere ad perpetrandum furtum mille aureorum, vel ad occidendū aliquem, quilibet eorum tenetur reſtituere inſolidum damnificato, taliter, quod ſi tres eorum non ſatisfecerint ille quartus tenebitur id damni reſtituere in ſolidum, licet ab alijs tribus fuerit inductus, hæc Metina.

*Met. in ſua inſtru. fol. 159. §. 10.

¶ Secūdò dico, q licet illa opinio Cordubæ q. 70. de caſibus conſcientiæ apparentiam præ ſe ferat, vbi ait, q ſi conſulente vno, plures rapiant committantque furtum, tunc rapientes tenebuntur reſtituere pro ſuis partibus tantū, & his nō ſoluētibus cōſulēs obligatur inſolidū. In qua opinione ſuum ſequitur præceptorem Complutenſem Metinam, tamē

opinio

opinio contraria certior eſt,ſ.q̄ tam cõſulens, quam ex eius conſilio, patratores damni reſpectu damnificati omnes ſinguli tenentur ei inſolidum damnum reſarcire: dum alij deſunt in ſuis rependendis partibus, hæc eſt Caiet. Soti, & Metinæ Salmanticenſis* quod etiá quartus ſi fuerit inductus à tribus tenetur damniſicatio ſatisfacere in ſolidum. Hãc ſententiam ſequitur F. Ioſeph. Minorita ſeqnens Caietanũ in ſuis floribus Theologiæ, patet, quia tam conſultor, quam damnificatores perſuaſi ſiue inducti, in foro exteriori, etiam reſcita condemnabuntur inſolidum. Et quia in actione illatiua damni, non minus efficaces, & immediatè cauſæ ſunt ipſi damnificatores, licet perſuaſi quam ipſe perſuaſor, etiã ad damnum cõcurrens, loquor reſpectu damnificati, licet aliud ſit vt ſtatim dicemus ſi conſiderentur damnificatores perſuaſi reſpectu perſuaſoris damni.

*Met. in ſua inſtru. fol. 159.

¶Tertiò dico, & in hoc mihi bene dixiſſe videtur Nauarrus, quod ſi concurrentes ad damnum non ſe induxerunt, neque ad malum patrandum non perrexerunt adunati ſub vno principali, ita quod vnus eorum non fuit cauſa, quod alius ad damnum inferendum pergeret, ſed quilibet per ſe ſeorſum iens, & quilibet deuaſtans vineam, verbi gratia, ſuã partem intulit damni etiamſi conſcius fuerit, q̄ alij ſuas partes inferebant damni, hi omnes ſinguli non tenentur damnificato recompẽſare inſolidum, ſed quilibet pro rata.i. pro ſua tantum parte, quia non fuit cauſa niſi partialis damni ita Corduba, loco citato.q.70. licet ſ. illũ non latuere furta partialia aliorum peccauerit furando mortaliter, etiamſi minimum ſit furatus ſecundum Cordubã, quia in hoc caſu, illud minimum furtũ adiunctũ cũ alijs, eſt cauſa grauiſſimi dãni, licet ſi per ſe ſumeretur, nõ eſſet tale.

CAP. XCIX.

Quomodo ſit reſtituendum iam prius reſtituenti.

VT diſtinctius procedamus, viſum eſt mihi ſeorſum diffinire: quomodo, & quando primò, qui iam reſtituit dãnificato, cæteri reſtituturi ſint. Pro cuius deciſione ſtatuitur prima concluſio, in caſu quo vnus ex participantibus in damno, vel furto, iam ſoluerit totum, ſi res acceptæ penes participantes in furto vel rapina, extent, vel ſi tales acceperũt partem prædæ, ſed iam ſocio inſolidum reſtituendã prius., patet, quia cum illi participes furti reſtituere teneantur, & non domino, quia iam ei inſolidum ſatisfactum eſt, ergo tenebuntur pro rata ei, qui iam domino ſatisfecit inſolidum eſt Soti, Caietani, & F. Ioſeph. in ſuis floribus, eſt Metinæ.*

¶Sed quid ſi ex illatione damni iniuſta nullum lucrum concurrentes ad illã reportarunt, quia, v.g. combuſſerunt domum, vel deuaſtauerunt ſegetes?

*Met. inſt. fol. 159.

¶Pro huius deciſione, ſit ſecunda concluſio, ſi qui reſtituit inſolidum fuit ab alijs particibus ad damnificandum inductus, cæteri ei pro rata, ideſt, ſuas partes reſtituere tenentur, conſiderato valore totius damni iam ſoluto, hæc eſt Caietani, & Fratris Ioſephi Minoritæ in ſuis floribus. Et patet ex ratione Caietani, quia licet iſte qui fuit ab aliis inductus, & iam damniſicato reſtituit inſolidum, ſpontè commiſſerit delictum cum participibus, ſed non ſpontè contraxit obligationem reſtituendi inſolidum domino, in qua damnificatus eſt. Et cum iam ſatisfecerit domino damnificato inſolidũ, loco illius, tanquam ceſſionarius conſtituitur, vt illi reſtituatur, quod domino reſtituendum erat pro rata tamen tantum huic prius inſolidum reſtituenti reſtituendum eſt.

¶Tertia concluſio; ſi qui primò iam integrè reſtituit damnificatio, non fuit ab alijs inductus, imò ipſe fuit principalis alios inducens, reliqui pro rata ad reſtitutionem ei non obligantur, hæc concluſio eſt Caietani & Fratris Ioſephi in ſuis floribus, & Metinæ * & probatur, quia ipſi inducti potius ſunt damnificati per huiuſmodi inductionem, quia ſi ipſe principalis, ideſt, inducens non ſoluiſſet inſolidum, in obligatione reſtituendi illos conſtituerat. Hanc cõcluſionem limitat Sotus loco ſupra citato, & non male, dicens, quod ſi ille qui primo reſtituit inſolidum, ſic alios prorſus induxit, vt ſine ſuo ſuaſu illi non feciſſent,

*Met inſt. fol. 159.

existimo

exiſtimo inquit Sotus ſecundum Caiet. reliquos nihil ei debere, tamen hoc negandum non eſt, quod ſi ille abſque ſociorum comitatu rem illam non aggrederetur, teneantur ei de aliqua portione, licet non in integrum.

¶ Quarta concluſio, quando omnes ſponte cōcurrere ad damnum, ita quod nec vnus fuit inducens, vel alij inducti, ſi qui primus horum reſtituit in ſolidū, non erat facturus ſine aliis adiuuātibus, omnes alij tenentur ei refundere ſuas partes. Sed ſi qui primò reſtituit, facturus erat furtum ſine illis totum, alij nō tenentur ei vi iuſtitiæ, ſed gratitudinis recompenſare, hæc eſt Caiet. patet, quia quando ſine alijs adiuuantibus, qui primò reſtituit, non erat facturus, tunc alij adiuuantes concauſæ fuere damni, tenētur ergo ſuas partes pro rata huic iam reſtituenti reſtituere, ſed quando ſine illis adiuuantibus erat facturus, tunc non fuerunt concauſæ damni reſpectu illius, ergo illi primò reſtituenti, non tenebuntur tunc pro rata reſtituere.

¶Sed in hac parte cauendum eſt à modo loquendi F. Ioſephi dicentis, quod qñ potuit primus reſtituens inſolidum, maleficium ſe ſolo committere alij ſe ſponte offerentes, ei ad nihil tenentur, quia hoc nōn eſt vſquequaq; verum ſemper. Quia bene ſtat, quod primo reſtituens potuerit operari flagitiū ſe ſolo, & quod etiam, & ſi ſe ſolo poſſet perficere damnum, tamen quia meticuloſus erat alias ſine adiuuantibus damnum non eſſet facturus, quia ſine ſocijs adiuuantibus maleficium adoriri non auderet, quia multa interdum per nos ſolos poſſumus, quę ſine ſocijs adiuuantibus, de facto moliremur nuſquam.

¶Ideò in tali caſu non eſt verū, quod ſi maleficium poſſet perpetrare ſine ſocijs, non teneantur ei ſocij, ſi alioquin non feciſſet ſine illis, ſed tantum bene ſequitur, potuit ſe ſolo flagitium conſummare qui primò reſtituit, & ſimul cum hoc de facto aggreſſurus erat illud ſcelus ſine illis, ergo tunc alij adiuuantes, illi non tenentur de damno illato à ſe iā reſtituto, quando inde nullas partes ſibi acceperunt. Quia in hoc caſu concauſæ damni, vt damnum ſequeretur non fuere: poſtquam illud ſolus erat cauſaturus totum.

¶At animo aduerſos nos efficit Sotus quod in caſibus ſupradictis in quibus omnes damnificato tenentur inſolidum ſi dominus partem donauit alicui eorū, reliqui iam non tenebuntur inſolidum, ſed pro rata tantum, quia ſecundum Fratrem Ioſephum licet damnificatus in iudicio exteriori, vt actor, poſſit conuenire ditiores debitores inſolidū, ſingulos, remittendo etiam quam habebat actionem contra pauperes. Quia ex pluribus debitoribus inſolidum electio eſt creditoris, ita vt quem maluerit conuenire poſſit, non tamen poteſt creditor extraiudicium remittere debitum aliquibus, ita vt ſoluenti inſolidum nō teneantur, quia ſoluens inſolidum reſpectu participantium loco veri domini damnificati ſuccedit. ¶Atque ſecundum Metinā per hoc, quod remittit actionem ſolū, quam habebat contra vnum, non cenſetur dominus illi remittere debitum, vt non teneatur ſoluere pro rata ſibi primo inſolidum reſtituenti.

CAP. C.

Quomodo non obſtante furto teneantur reſtituere.

QVi non tenetur ex officio ad clamandum manifeſtandūq; furtum etiam ſi pro tacēdo, à fure aliquid accipiat, nōn tenetur reſtituere ab alio ablatum, niſi ſortè illi dixerit habeto animum, ego nō te prodam, dum aliquid ſuper eroges mihi, & ſic addit animum ad furtū alias vacillanti, quia tunc videtur non ſolum non obſtare, aut non manifeſtare, ſed etiam auxiliari. Imò ſecundum Nauarrum ſi quis à fure acceperit aliquid ne furem prodat, dominoque interroganti nunquid vidiſſet, dicat ſe non vidiſſe, nō tenebitur reſtituere rem furtiuam ablatam ab alio.

¶Verum, quia non manifeſtantes, vel non obſtantes furto, aut damno, quando ex officio tenentur obſtare, teneri ad reſtitu-

ſtitutionem aſſerimus,conſequẽter noſſe opus eſt,qui ſunt iſti qui ex officio tenentur.Reſpondetur, quòd ij planè ſunt imprimis iudices,& domini, ob id ſtipẽdia accipientes.

¶Deinde ſecundum Nauarrũ patres, & tutores,& curatores quo ad bona protegenda, & conſeruanda ſuorum filiorũ, pupillorum,& minorum. ¶Neque iudex ſemper tenetur obſtare niſi quando ſine temeritate id facere poteſt, quia ſecundum Syl.* non tenetur officialis cum periculo probabili ſuæ vitæ,aut ſtatus ſeruare,perſonam, aut ſtatum alterius particularis,ſed bene ſecundum Nauar. ſententiam,teneretur ſeruare ipſam rempublicam cũ periculo probabili vitæ ſuæ. Adde etiam quod authore D. Tho.* ſi ex negligentia principis latrones, aut raptores increſcant, ad reſtitutionem eis, qui damna inde incurrunt princeps tũc tenetur,quia redditus ſui ſunt quaſi ſtipendia ſibi depoſita quatenus iuſtitiam ſeruet,& protegat, vnde ſecundum Nauarrum licet talia damna non teneatur rex de ſuo maioricatu regni aliquid demendo reſtituere, benè tamen ſumptus ſuperfluos reſecando,& diminuendo,vt reſtituat,tenetur reſtituere.Principes in ſuper in caſu particulari cum periculo vitæ non tenentur obuiare latronibus. At bene ad hoc tenentur miniſtri iuſtitiæ, quando copia raptorum graſſatur ſi probabiliter credunt ſe profuturos.

*Sylu in ro ſaaurea.ca. 50.

* D.Thom. 2.2 q.62. art.7.

¶Pari quoque ratione depoſitarij, & cuſtodes itidem tenentur damno rei depoſitæ,aut cuſtoditæ obſtare. Et cuſtos quidẽ qui ſine mercede cuſtodit, & gratis,ſicut & depoſitarius qui gratia deponentis cuſtodit,tenentur de dolo,& lata culpa.At cuſtos qui accepit mercedẽ ſed non ſpecialiter pro cuſtodia, tenetur de dolo,& lata culpa,& de leui.Sed qui pro cuſtodia ſpecialiter accipit mercedẽ, i. ſpecialiter pro cuſtodia rei, tenetur de leuiſſima*ſed contrarium prorſus defendit Nau.* ꝙ accipiens mercedẽ pro cuſtodia depoſiti de leui tantũ culpa tenetur,nõ de leuiſſima,quia cũ depoſitũ gratia deponentis regulariter fiat,depoſitarius de leui nõ tenetur niſi accipiat mercedem. Quia tunc tantum de leui non de leuiſſima tenebitur, ſed non de caſu fortuito,niſi fuerit in mora, vel pactum interceſſerit.

*Glo.l. qui mercedem. ff locat. *Nauar sũ. lat.c.17. num.181. Quæſt.1.

¶Cum autem inter obnoxios ad reſtitutionem conſentientes,maleficio,& dãno computentur, quando efficaces fuerunt cauſæ delicti,& damni oportet, & de his diffiniſſe qualiter, & quando ad reſtitutionem teneantur. Et præmittamus interim,quod ſecundum D. Th. omnes qui directè, vel indirectè, tenentur ad reſtitutionem continentur his verſibus.

Iuſſio,conſilium,conſenſus, palpo,recurſus,
Participans,mutus non obſtans,non manifeſtans.

At tamen adulatio, atque conſilium non ſemper ad reſtitutionem obligant homines, ſed tunc quando probabiliter extimari poteſt, quod ex eis actio iniuſta,& detrimentoſa ſubſequitur. Sicut neque ex cauſis indirectis, ſcilicet, non obſtare,non manifeſtare nõ oritur obligatio reſtitutionis niſi in effectu ſubſequutum ſit damnum.

¶At de conſenſu dicimus, ꝙ conſentiens delicto quamuis peccet,ſecundum innocentium: tamen non tenetur ad reſtitutionem damni, quando cauſa damni non fuit,ſcilicet quando quamuis nõ conſenſiſſet ipſe,ſed contradixiſſet,nihilominus ſubſequutum eſſet damnũ (vt contingit) vbi publicè ſuffragia feruntur, & pauciores maioris partis ſententiam ſequuntur ſecundum Caiet.*& hęc ſententia eſt vera,quando qui ſuffragantur non poſſunt lata ſuffragia reuocare, & quando qui ſuffragatur, credit, ꝙ propter ſuum ſuffragium, pars alia maior non eſt mutatura,quod ſuis ſuffragijs ſe mei concluſit, nam ſi crederet, ꝙ propter ſuam contradictionem alij ſua ſententiam mutarent,& non contradiceret cum id facere deberet, diceretur conſentire,& ita teneretur ad damnum, cum ex ſuo officio ad id obligaretur.

* Caie .ver. reſ c.2. p 5.

¶Sed aduerte quid dixerit circa hoc Corduba.in additionibus ad tractatum de caſibus conſcientiæ. q.191. quod ego planè non ſatis intelligo quomodo principus reſtitutionis cohæret: ſed & Nauarro

narro videtur aduerſari, ait enim ibi Corduba rectores reipublicæ peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem ſi damna ſint ſubſequuta in republica, ſi conſenſerint in impoſitionem iniuſtam: etiã ſi noſſent, ꝙ plures ſuffragati erant, vel ſuffragaturi erant in fauorem illius impoſitionis iniuſtæ quando auctoritate omnium, & nomine omnium illa iniuſta impoſitio in republica executioni mandata eſt, quia tunc cauſa fuere totius damni, licèt ſine ipſis fieret damnũ, quia dico ſi ſine illis fieret dãnum, quia iam ſuffragia publica maioris partis præceſſerant, quæ ad damnum inferendum ſufficiebant, & iam efficacia erant, quomodo ipſi poſterius ſuffragantes ſunt cauſa damni, quod iam ex conſenſu maioris partis efficaciter ortum erat, & virtute illius præcedentis conſenſus maioris partis, poterat mandati executioni, & de facto etiam ſi non ſuffragati fuiſſent poſteriores executioni mãdandum erat; quia tunc conſenſus poſterioris, & minoris partis nõ eſt cauſa efficax dãni, ſicut ſolet eẽ cã efficax ſocius adiuuans, poſterius veniens, manus dãs adiutrices ad damnum, antè completionem damni.

¶Dicamus ergo, ꝙ Nauarri ſententia prædicta communiter eſt vera, ſed iſta ſententia Cordubæ vera non eſt: niſi in caſu, quo illam ſententiam, de iniuſta impoſitione imponẽda in republica, ſuffragijs maioris partis iam præcedentis concluſam, tales rectores non auderent executioni mãdare, niſi authoritate omnium ſuffragantium executioni mandaretur. Secundò in caſu quo princeps videns non omnes ſuffragatores ſuffragatos eſſe, & præſertim talis, & talis authoritatis, apud principem, eam caſſaret, & aboleret. Tertiò quando vt ait Nauarr. qui prius malè ſuffragati ſunt poſſunt ſuffragia reuocare, & qui vltimò ſuffragatur, credit, ꝙ pars altera maior mutauit, quam ſuis ſuffragijs concluſit ſentẽtiam iniquam, & hæc (ni fallor) eſt conuenior concordia inter doctores in hac parte diſſidentes, quam ea, quæ excogitata eſt ſupra a Cord.

¶Superaddit verò idem eadem. q.19. ꝙ iudices, & rectores licet iurauerint conſulere bono cõi ſi notabiliter in hoc nõ exhibeãt ſe negligẽtes, nec peccabũt mortaliter, neque tenebuntur ad reſtitutionẽ. Cæterũ iudices, aut rectores iurati niſi cauſa impoſitionis iuſta ſit, ẽt ſi ad mandatum ſuperioris per ſua ſuffragia talis iniuſtæ impoſitionis, in cauſa fuerunt: ad damnum tenentur eum ſciuerint, vel ſcire debuiſſent eſſe iniuſtam.

¶Prætérea ſecundum eundem Cordubam ſenatores, ſeu rectores ij tenentur tollere technas fraudeſq́; , & partialitates quibus alijs nituntur tollere libertatem eligendi, vt ipſi eligant: tenenturq́; reſtituere ſi quid receperint, vt nominẽt aliquẽ in procuratorẽ ad curiã, quod ſecundum Cord. quia eſt turpe lucrũ, reſtituendũ eſt pauperibus, ſecundũ cõem doctrinã doctorũ, ita Syl.* & Sot.* & Nau. in ſum. Caie.* Sylu.* & Cord.* ita Corduba in additionibus ad tractatum de caſib. conſcien. q.177. ſed an ſit reſtituendum neceſſariò pauperibus iterum redibit ſermo, ſed interim poſt impletam cõditionem turpem ob quam datum eſt, ſic teneto cum communi.

*Syl. reſt. 2. §.2. & reſt. 4. q.1.
* Sot. lib. 3. q.6. ar.4. & li.4. q.6. a.3
*Caiet. cap. 17. nu 37.
*Syl. ver. cõ cuſſ. q.1.
*Cordu. in q. lib.1. q. 32. in 4. opinione.

¶Et quia etiam inter non obſtantes contineri videtur aliquo modo confeſſarius reſtitutionem neceſſariam pœnitenti non indicens, ideò dicimus ſecundum Nauarr. ꝙ ſi confeſſarius per ignorantiã craſſam, aut affectatã non pręcepit reſtitutionẽ pęnitenti ad eam parato ſi ſibi à confeſſario præciperetur, manet obligatus ipſe ad reſtituendum, quod procedit qñ certò noſcit, aut credit, ꝙ niſi reſtitutionẽ iniũxerit ſibi cõfeſſo nõ reſtituet, & ſi præcepiſſet, reſtituiſſet ſanè. Secus eſt ſi ꝓꝑ incogitãtiã id nõ præcepit, vel quia extimauit confeſſor id curæ eſſe, ſicut ſecundum Vict. cũ cõfeſſarius curatus ẽt cõiter peritus eſt, idoneãq́; adhibet diligẽtiã, ſi in aliquo caſu in cõfeſſionis officio errauerit, niſi intercedat lata, aut leuis culpa, q̃ euitat euitãdo, ꝙ cõiter cõfeſſarij ſolẽt euitare, & cauere excuſabitur, quia cũ cõfeſſarius ſe offerat principaliter intuitu pęnitẽtis, ſecũdum Nauarr. c.4. num.3. ſolũ tenetur de lata culpa, & ſi etiam ratione vtilitatis ſuæ ſe offerret teneretur de leui. Adijcit Nauarrus quid cauere debeat, vel iubere debeat pęnitenti qui ex India diues rediuit, dicens reſpondẽdo, quod id ipſum

quod aliis, qui ſimilia in bellis iuſtis, vel iniuſtis, vel in pace tyrannicè, vel fortiter commiſerunt cõtra ius naturale, aut diuinum, quod nulla recta monarchia, nec vlla tortuoſa tyrannis euertere poteſt: ſuper quo quidam noſtrates pii, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem aliquem futurorum malorum præſentis & futuræ vitæ incutiunt.

C A P. C I.

Quomodo res fructifera reſtituenda eſt, quoad fructus.

POrrò quoniam de reſtitutione agimus dicendum eſt, quod ſi res iniuſtè retenta eſt fructifera, reſtituendi ſunt domino omnes fructus, & emolumenta, * *c. grauis. de reſ. ſpol.* exceptis neceſſariis expenſis in illis colligendis, & acquirendis habitis, habita tamen ratione bonæ, vel malę fidei, quia ſtante bona fide non tenetur bona fide poſſidens, eos fructus quos durante bona fide conſumpſit reſtituere domino, niſi in eo quo ex eis factus eſt locupletior ſed mala fide conſumptos reſtituere tenetur, quamuis ſecundum Couarruuiã, ſi mala fide poſſidens fecit fructus in re aliena, cõi cura hominũ perceptibiles, etiã caſu quo dominus non erat percepturus reddendi ſunt, ſi extent. Secus ſi ſunt cõſumpti, ſed credo Nauarr. huic opinioni non aſſentiret, quia etiam ſi illam terrã non eſſet culturus dominus, nec ex illa illos fructus alias percepturus tñ, quia fructus ſunt terrę ſuæ deductis expẽſis, ſibi ſecundum ius cedũt. vnde &etiam ſi conſumpti ſunt deductis expenſis, dño reddendi ſunt in tali caſu, ſed forſitan quãuis Nauarri ſententia ſit magis vera de rigore iuris, ſententia tñ oppoſita Couarruuiæ cui accedit Sot. de ęquitate loquendo eſt vera, quod malæ fidei poſſeſſor fructus non extantes, ſed iã conſumptos nõ tenetur dño reſtituere, quia alias dñs non erat eos percepturus. Addendo quod procedat hoc quãex conſumptione illorum fructuũ ille malæ fidei poſſeſſor in hoc caſu nõ factus eſt locupletior, quia in hoc caſu dñs vr̃, nihil habeat minus de eo, quod deberet habere, quia illos fructus nõ erat percepturus, nec habiturus, quamuis hæc ratio non careat cõtradictione, ſed hoc interim tanquam ęquũ teneamus, licet tutius eſſet ad aliquid pro illis fructibus recompenſandũ domino in hoc caſu obligare licet non integrum ſed arbitrio boni viri.

¶Verum vſurarius aut latro, quod pecunia vſuraria, vel aliena lucrati ſunt reſtituere non tenetur domino, quia ſecũdum D. Tho. *fructus pecuniæ, aut alicuius rei vſu conſumptibilis, vt vini, olei, non eſt fructus iſtarum rerum vſu conſumptibiliũ, quia ex ſe vſumfructum nõ habent: ideò induſtriæ cum eis negotiantium tale lucrum debetur, tenentur tñ damnũ ſi quod ex tali acceptione, vel retentione domino euenit, reſarcire, & etiã lucrũ ceſſans, ſi quod ceſſauit, tñ accipiẽs res non vſu cõſumptibiles iniuſtè, vt domũ, vel poſſeſſionẽ nõ ſolum eas, ſed earũ fructus, vt dictũ eſt tenetur reſtituere deductis expenſis neceſſariis. At domũ emptam pecunia aliena non oportet reſtituere, ſecundum D. Tho licet talis domus, ſit obnoxia reſtitutioni, & vendenda ſit, vt reſtitutio fiat, quãdo aliunde non ſuppetit facultas ad reſtituendum.

**Tho. 2.2. q.77. arti.3.*

¶Hinc ait Nauarr. patere iã ſolutionẽ ad dubium 15 patris F. Vincentii Iuſtiniani, an qui torquẽ aureũ à non domino emptum, ſæpius locauit, an pretiũ locationis reſtituere teneatur. Reſpondendum inquit Nauarr. eſt negatiuè, quia tunc torquis equiparatur pecuniæ cuius lucrum, & ſi ſit aliena, non eſt reſtituendum. Etiam ſequitur, quòd quia ęquus non eſt res ipſo vſu conſumptibilis, qui ęquum ſolitum locari, iniuſtè per dimidium annum retinet tum æquum tum etiam pretium locationis, reſtituere domino tenetur; quin etiam ſi ęquus vel furto ſublatus, aut retentus eſt, & periit in poteſtate eius qui rapuit, ſubtulit aut retinuit iniuſtè, tenetur ſoluere quanto maioris valuit à tempore quo malè accepit, donec illum domino, loco, & tempore ad recipiendum conuenientibus obtulit, & ſi dominus legitimè oblatum noluit accipere, tunc ſatisfacit reſtituendo tantum quantum valuit tempore quo accepit, de hoc locupletius diximus ſuprà.

CAP.

CAP. CII.
Quantum reſtituetur.

SEcundum regulam receptiſſimam inter doctores, reſtituendum eſt tantum quanti extimatur damnum certum, aut arbitrarium. Quantitas verò incerta eſt iniuriæ, vulnerum fructuum ſperatorũ, ſeminum ſatorum intereſſe amiſſi damni emergentis, aut lucri ceſſantis, & ſimilium. l. 1. C. de ſententia, quæ pro eo, ꝙ intereſt. Vnde D. Tho. * ait, ꝙ licet res quã alius actu habebat, ſi ſibi ablata eſt, ad ęquale reſtituẽda eſt: ſed res quæ eſt, in potentia, vel quæ eſt in via, vt ſi quis verbi gratia ſemina agri alterius effodiat, aut pecuniam vltra terminũ præfixum retineat, qua dominus paratus erat negociari, & lucrari non ęqualem recõpenſationem, ſed tamen aliquam ſecundum exigentiam rei, tẽporis, loci, & perſonarum, & negotiorũ facere debet pro damno, aut lucro ceſſante, & quia his pẽſatis arbitrio boni viri quantum ſit reſtituendum relinquitur, ideò vir bonus ſecundùm Nauarrum tantum arbitrari debet, quantum ad ęqualitatem requiritur, ſi poterit, ſi minus, quod proprius ad eã accedat * habita ratione bonæ vel malæ fidei, quia ſi bona fide accepit bonaq́; fide durante conſumpſit, non tenetur, niſi in aliquo factus ſit locupletior.

*Tho. 2. 2. q 62.

*C. veniens de iureiur. arg. l. fideicom. § quã quam. ff. de leg. 1.

¶At verò, memini me legiſſe circa hoc quandam aduertentiã in quibuſdã ſcriptis, quæ circumferebantur nomine Soti, quæ non mala mihi viſa eſt, ſcilicet, quod quando quis iniuſtè, & per violentiam, vel fraudem in ſua ſegete, & ſeminibus damnificatus eſt licet non ad ęquale quantum inde ſperabat fructus, ſibi recompenſandum ſit, ſed prædictis circunſtantiis penſatis, & periculi, & laboris, etiam arbitrio boni viri aliquid contribuendum ſit, ſed aliquid magis ei hac contemplatione reſtituendum eſt, ſcilicet, quia inuitus, & per violentiam paſſus eſt id damni, & quia rationabiliter malet cum ſuo periculo, & labore expectare integros colligendos fructus, quam accipere tantum quantum in potentia conſiderata illa ſemina tempore deuaſtationis valent.

CAP. CIII.
Cui reſtituendum.

IN primis illa præiacienda eſt regula, ꝙ res aliena regulariter eſt domino reſtituẽda ſiue ſit abſolutus dominus, ſiue diſpenſator dũtaxat, quales ſunt prælati eccleſiarum, & quatenus attinet ad reſtitutionem ſibi faciendam, domini cenſentur eſſe creditores reſpectu pignoris ſibi ſublati, & depoſitarius depoſiti ſibi adcuſtodiam traditi, & ſartor veſtis fingẽde, & lotor reſpectu veſtimenti lauandi, & commodatarius rei commodatæ, * verũ tamen eſt, ꝙ in foro conſcientiæ ſecundum Nauarr. veris dominis prædicta reſtitui poſſunt cum cautione habita, ne prædicti cuſtodes damno denuo reſtituẽdi afficiantur, aut alia moleſtia, nève incurrant iacturam extimationis fidelitatis, diligentiæ, & probitatis, & modo illud ſine ſcandalo, & ſine alterius injuria fiat maximè autem hoc fieri poteſt, qñ aliquis prædictorum cuſtodum haberetur ſuſpectus, ꝙ non reſtituet domino, aut non ſine magna difficultate, aut dãno, quia eſt verſutus fur talis cuſtos, aut opulentus, aut prodigus, aut alia ſimili praua qualitate affectus iuxta omnium ſententiam, immò in iſtis caſibus domino reſtituendum eſſe videtur, niſi timeatur aliquod damnum perſonæ, honoris, aut alia moleſtia, vt rectè ſentiunt Nauarr * & Sot.* At verò domino furioſo res non eſt reſtituenda, nec domino, id eſt pupillo, vel minori habenti curatorem, ſed curatori eorum.

*Arg. l. itaque fullo § princ. § ſed & ſi res pignori. ff. de furt.

*Sum. lat. c. 17. nu. 28.
*Sot. li. 4. q. 71. arti. 1 de iuſt & iure.

¶At iã hic à Caietano * & à reliquis recentioribus eius ſententiã tenentibus diſcedit Nauar. dicens, * ꝙ prælato diſſipatori etiam diſperdenti bona eccleſię reſtituendi ſunt fructus, & prouentus eccleſiæ, & bona eccleſiæ, quorum ipſe eſt diſpenſator, niſi ſit ſuſpenſus à diſpenſatione, aut niſi ei ſit coadiutor datus, & quidem hæc ſententia Nauarri dura eſſe videtur, niſi ſalis grano condiatur. Etenim ſi illi fructus, & prouentus ad illũ prælatum diſſipatorem principaliter, & propriè, & diſtinctè pertinent fatemur ei poſſunt reſtitui, quia tunc ſecundum

* Caieta. in ſum. reſti c. 4.* Nauarr. c. 17. nu. 29. ſum. lati.

D.Tho.quo ad il'am ſuam partem dominium habet illorum,ita D.Thom.*licet diſſentiat Nauar.Secundò ſententia Nauar.in foro exteriori verum habet:quãdo per ſententiam ipſa adminiſtratione non eſt priuatus,quia tunc in foro exteriori illi debitor eccleſiæ cõpelletur reddere. Tertiò vera eſt ſententia Nauarri, quando de ipſa lapidatione eſſet ſuſpectus non tamen certo conſtaret. Quartò quando ſi tali prælato non reſtitueret, ſcãdalũ oriretur,aut damnum graue ſibi pararet, tunc illi licet diſſipatori, poſtquam ſuſtinetur, poſſet licitè reſtituere.

*To.quol. 6.art.1.

¶At verò caſu quo prædicta ceſſant, & certum eſt,quod reſtituendum eſt nõ ad ſe,ſed ad eccleſiam puta ad eius fabricam, vel ad aliquam eccleſiam particularem pertinere, certumque eſt confeſtim,vt acceperit,dilapidauit, neq; reſtituet, quia impotens eſt ſoluendò, tunc ſenteutia Caieta.& recentiorum eſt verior,& efficaciori ſuffulta ratione, quia Nauarrus ſolum oppoſitam probat à negatione, quo argumento, & alias ſolet vti, quia inquit nullibi contrarium ſtatuitur, quod quidem argumentum non eſt multum vrgens, quia ſtatuta ſtabilẽtia bona eccleſiæ reſtituẽda prelatis,fundatur in bona præſumptione qua de bona fidelitate eorum eccleſia fidit. At quãdo notoriè conſtat,aut certò conſtat reſtituturo,talem prælatum ſecretum furem eſſe,& latronem, ratio naturalis dictat,licet nullibi ſtatuatur, ꝙ illi ſtatim diſſipandum ab ipſo,cum ſit alienum,nõ ſit reſtituendum ſicut neque in iſto caſu reſtituendum eſſet adminiſtratori laicò dilapidaturo certo. Noſtram ſententiam ſic intellectam amplectitur F. Ioſephus in ſuis floribus,& Metina * ait bona eccleſiæ prælato non ſunt reſtituenda quãdo eſt dilapidator, ſed ſufficit ponantur in depoſito quouſque ſuccedat alius,neque deſunt ad eam probandam bonæ rationes, primò quia ceſſante cauſa reſtitutionis ceſſat effectus,ſed reſtitutio bonorum eccleſiæ fit, vt damnum eius vitetur:ſed damnum eccleſiæ non vitatur, dum bona ad ſe pertinentia prælato ſtatim dilapidaturo certè, ea reſtituuntur, ergo tali non ſunt reſtituenda. Igitur in caſu iſta bona reſtituenda ſunt fideliter ea diſpenſaturo,vel vt ait Nauarr.ex licentia ipſius prælati ſubiicendo eſſe eccleſiæ ne prælatus ea ſibi ſtatim ſurripiat ad diſſipandum in bona alia proficua eccleſiæ,& neceſſaria quaſi ea reſtituens donet,conuertat: adhibita cautela,ne alia ſequantur inconuenientia,aut ſi prędictis modis reſtitutio fieri nequeat commodè eccleſiæ, ſecundum conſilium F. Ioſephi ſi reſtitutio eſt magni momenti fiat in immobilibus proficuis eccleſiæ,quæ nõ ita facilè à prælato diſſipatore prodigi paſſunt.

*Met.in ſua inſtru.fol. 466.

¶Quia verò reſtitutio, vt prædictum eſt ad damnum vitandum, & reſarciendum,ordinatur in vtilitatem reſtituendi, hinc fit vt hominibus perditiſſimis de quibus certo compertum eſt,luſibus, & ebrietatibus, & ſcortationibus cũ meretricibus, & alijs id genus vitiis, res ſuas ſtatim obliguri turos eſſe, & cõſumpturos non eſt ſtatim reſtitutio faciẽda, ſed commodum tempus erit expectãdũ. Hinc ſequitur, ꝙ qui lucratus eſt pecunias à filiofamilias nõ emancipato,ſi certo ſcit, ꝙ facta ei reſtitutione iterum luſui eas exponet,non ei,ſed patri eius eas debet reſtituere,quòd ſi pater abſit, deponat pecuniam ſic lucro partam, apud aliquem. Hinc infert Frater Ioſephus, quod pecunia in magna copia, debita principi gerenti iniuſtum bellum non eſt reſtituenda ei, dum tali bello intendit,quia eſſet iniuria iniuſto bello opprimendorum, ſicut neque licet reſtituere gladium ſuum parato, ad iniuſtam inferendam necem. Item ſi dominus præſertim ſi eſt habens familiam,rem ſibi reſtitutam, eſt diſſipaturus reſtitutio poteſt protrahi,in hoc autem caſu ſicut in ſupradictis,vbi dominus ſtatim eſt in luſibus luxibuſque diſſipaturus,quòd ei reſtitutio ſit differenda, intelligitur ceſſante ſcandalo, ne alij exiſtiment debitorẽ nolle ſoluere ex aliqua cauſa mala, non excuſante, & niſi creditor, id eſt dominus cui reſtituendum eſt minas, ideò incutiat, aut quia ſibi quod ſuum eſt non ſoluitur,non vitabit peccatum, ſed potius conſtituitur in periculo peccandi, & fortè grauius.

¶Atque licèt nõ tenear rẽ reſtituere

domino,

domino,cum detrimento meo, vt diximus, quando latro,qui furatus eſt eam, me conueniet in iudicio,pro ea,nã egomet ſum proximus mihi, tamẽ qui rem furatam, latroni rurſum dedit, quando ſine detrimento ſuo, domino dare potuit,domino eam reſtituere tenetur,patet,quia in foro exteriori, ſic compellitur reſtituere eam domino, quia idẽ eſt ius fori, & ius poli, quæ ſententia, quæ eſt F.Ioſeph. in ſuis floribus, licet vera ſit,ſed non abſolutè,ſed limitata cum ſupradictis Nauarri, & Soti limitationibus,Primò, niſi faciat ad recuperandum. à latrone prętium pro ea datum,ſecundum Nauar.etiam ſi nullum aliud præter hoc reſtituendi accidat detrimentũ, pro hoc vitando, poterit eam reſtituere latroni. Secundò quando ſecundum Sotum Ignarus, & ruſticus ex ſimplicitate putans ſe non malè facere, quia non callebat ſubtilitates legis, cum debet illam reſtituere domino, reſtituit eam latroni à quo eam acceperat, nam tunc ille non tenebitur eam rem iterum domino reſtituere. Denique licet reſtitutio commodati commodatario, & non domino facienda ſit, ſi facta iam fuerit domino, expenſæ tamen,quas commodatarius fecit in inueſtigando ſibi rem ſurreptam, à fure,fur commodatario ſoluet.

¶Quod ſi quis non facta prius indagatione veri domini, incerto exiſtente domino,res pauperibus reſtituit:poſtea apparenti domino, ſecundam tenetur facere recompenſationem, & ſi dura ſibi videatur hæc obligatio, ſibi imputet, qui ſic in culpa lata fuit,vt ſine indagatione domini, quæ cõiter ab omnibus ſolet fieri,ipſe ſe in iniuriam domini præcipitauit, reſtituendo res alienas pauperibus.

C A P. CIIII.

De reſt. bonorum incertorum.

LIcet ſecundum D.Tho.res incertæ, quarum poſt indagationem non inuenitur dominus authoritate epiſcopi in pios vſus ſint applicandæ, atq; ſecundũ Scot, quoniã emergunt graues neceſſitates pauperum, illis ſint tribuendæ,tñ qñ pauperes non ſunt ita egẽtes, & eccleſia eget,eius fabricæ applicabuntur. Quoniã verò ſcitur res eſſe debita in cõi, & non in particulari, quia ſcio rem quã habeo eſſe Socratis,vel Ciceronis,vel Platonis, inter illos eſt diſtribuẽda, vel illis nõ extantibus, inter eorum hæredes eſt diſpartienda, neque ſine illorum conſenſu eſt aliquid de huiuſmodi bonis agendũ, ita Sot.& F.Ioſeph. neq; remiſſio vnius in hoc caſu.i.Plat. liberauit à parte reſtituenda Socrati,vel Ciceroni.

¶Adde ꝙ victoria * diffinit, quod ſi res,incertum ſit,cuius ſit, vt inter principes ſtante hac incertitudine, ad quem ciuitatis alicuius dominium pertineat, ſtantem in poſſeſſione non poteſt alius princeps ſpoliare, nec armis impetere, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis,ſed ſi talis ciuitas, vel prouincia, de qua dubitatur ad quem pertineat,ſit deſerta morte legitimi domini; nec habet legitimum poſſeſſorem facienda eſt compoſitio, ita vt diuidatur, vel aliter recompẽſet pars alteri, quia in pari cauſa nullus facit iniuriam petendo ęqualẽ partem,inſuper dubitans de iure ſuo(licet pacificè poſſideat(tenetur examinare cauſam diligenter, & audire patiẽter rationes alterius partis, vt ſi fortè poſſit certum ſcire pro ſe, vel pro alio, patet, quia alias ſi non examinaret, veniente dubio,fieret iam malæ fidei poſſeſſor, ꝗ ſi iam examinata cauſa rationabiliter perſeuerat dubium, tunc legitimus poſſeſſor nõ tenetur cędere poſſeſſioni,ſed poteſt licitè retinere,patet, quia in hoc caſu non poſſet iudex eum ſpoliare,ergo nec ipſe tenetur cędere in toto, vel in parte, ita Victoria loco citato.

* Vict.in re lect. de iure belli. §.27.

¶Deinde ſecundum D.Tho.* in bello iniuſto depilantes ciuitatem ſi poſt diligentiã exhibitã in inquirendo,particulares domini non inueniantur, illi ciuitati, vel eius curam gerenti, vel eius epiſcopo reſtituendum eſt,vt in bonum cõmune ciuitatis cedat. At verò hanc doctrinam magis explicans Sot.de iuſtit.& iur.libro 4.q.7.ait hic per diſtinctionem eſſe reſpondendum, etenim dum exercitus communi nomine ciuitatem fuerit deprædatus, tunc fortè ſi ignoti ſint domini,facienda eſt vrbi reſtitutio,

vt reſpublica ipſa diſtribuat, quando verò non illo modo per iniuriam toti ciuitati illatam cõtractum eſt debitum, ſed per iniuriam ſingularium ciuium nõ eſt neceſſarium reſtitutionem in eodem oppido fieri.

* diſt. 15. q. 2. art. 5.

¶Porrò quamuis D. Tho. incerta per arbitrium epiſcopi in pios vſus eſſe eroganda, dixerit in quarto ſententiarum* vel per gerentem curam ciuitatis, & quamuis Scotus, quem ſequitur Rich. eadem diſtinctione, quæſt. 2. ar. 5. teneat contrarium negans id eſſe neceſſarium, immò ait per ſe quemquam id exequi poſſe. Sotus tamen ad componendos eos ait ſe credere, quòd vbi modica eſt reſtitutionis quantitas, per ſe quemlibet reſtituere poſſe, cum verò res eſt cumulatioris pretij, conſilium eſt, vt arbitrio prudentis confeſſarij fiat, immo poſſet tam ingens eſſe, vt conſulendus eſſet epiſcopus, vt eius prudentia commodius reſtitutio fiat, ſed iam ſuperius memini dixiſſe Nauarrum ad componendos doctores in hac parte diſſidentes, q. licet epiſcopus non poſſit impedimento eſſe occupatori bonorum incertorum, quominus per ſe ipſe eorum reſtitutionem exequatur tamen de ordine ſeruando inter reſtituendum, bene poteſt ſe intromittere dum non ſeruatur, & ſecundum fratrem Ioſephum caſu quo debitor incerti malè diſtribuit, quia reſtituit non indigentibus, epiſcopus ſe poteſt intromittere, & caſum motæ culpabilis in reſtituendo incerta ſibi poteſt reſeruare, præſignando tempus, ſed q. fiat de arbitrio epiſcopi dum epiſcopus hoc arbitrium quo id ordinem, & modum reſtituendi non reſeruauit, non eſt de neceſſitate, neque ſecundum Sotum, D. Thom. diuerſum docuit maximè cum in ſumma de hac re ſiluerit.

Quæſtio. 1. ¶At vtilior hic ſe offert quæſtio, vtrũ ſi is qui pecuniam habet ignoti incertique domini, poſſit ſibi partem capere dummodo ſit pauper, vel ſuis conſanguineis, & familiaribus elargiri, Caietanus quidem id abſolutè affirmat licitè fieri poſſe, Sotus verò* id non audet ſine contemperamento concedere, quia ſi hæc licentia fiat illico ſibi quilibet arripiet anſam ſibi ſuiſque pro ratione ſui ſtatus paupertatem fingendi (vt aiunt) igitur vbi neceſſitas non fuerit patentiſſima, & patenter clara nemo tuto poteſt ſibi vſurpare bona incerta, quæ reſtituere debet licet poſſit reſtitutionem differre. At ſi cogitat ſibi capere, id debet facere authoritate epiſcopi, aut ſui Parochiani curati, aut confeſſarij ſi prudens eſt, & ſapiens, idque fieri licebit quando grauiores aliæ miſeriæ pauperum non ſe oculis obijciant, quamuis crediderim, quòd ſi in hoc caſu conſilio confeſſarij iam partem horum bonorum incertorum, elargitus fuerit, quamuis fuerint alij pauperes grauius egentes, quibus põtuit dare, ſi pauperibus verè conſanguineis eam partem erogauerit, factum tenebit. Nam ſecundum Cordubam exequutor teſtamenti qui in teſtamẽto iuſſus eſt dare certa legata pauperioribus in generali, ſi pauperibus verè dedit, prętermiſſis pauperioribus, dũmodo i teſtamento non fuerint ſignati, & nominati, licèt malè fecerit, tamen factum tenet, ita vt non teneatur amplius ad reſtitutionem.

*Sot. de iu & iur lib. 4 q. 6. ar. 1.

¶ Quando verò bonorum incertorũ debitor, quia pauper authoritate prælati aliquam eleemoſynam ſibi ex his quæ debebat applicauit, verè fit eius dominus, neque veniens in pinguiorem fortunam, tenetur id amplius reſtituere.

¶Liber quoque hic ſciſcitari ſi occupator incerti, qui reſtiturus eſt, quidẽ fur, & licet ſit pauper, flagitioſus eſt tamen, an ſit ei id debitum incertum applicandum. Reſpondet Metina * quod reuerà haud bonum eſt applicare ei qñ ſceleſtus eſt, & latro. Cæterum ſi aliquo alio iuſtificato titulo ſibi id acquiſiuit poſt indagationem, incerto exiſtente domino, bene poteſt id ſibi indigenti applicari. Verum ſi confeſſor iam hanc reſtitutionem incerti recuperaſſet à fure, tũc bene poſſet tali furi vſurpatori incerti, id applicare, ſi indigeat, ſi confeſſarius eius, vel prælatus id velit, ita Metina in ſua inſtructione, quæ omnia menti mandato optimè lector. ¶ Et tandem licèt F. Ioſephus in ſuis floribus, dicat, quod pauper, qui tenetur ad reſtitutionem incertorum, ſine fraude, & dolo ſibi applicare poteſt, quia non eſt peioris condi-

Quæſtio. 1.

*Met. inſt. fol. 157.

tionis

tionis,& quamuis Nauarrus, ſumma latina c. 17. nu. 92. audacter affirmet, quod reſtitutioni obligatus incertorum ſine epiſcopo, & cōfeſſario reſtituere poteſt, ita quod epiſcopus contrarium iubere non poteſt, neque regulariter in hoc voluntati talis debitoris contrauenire, niſi quando non rectè diſtribuit, vt debet, tamen quia nemo bonus iudex in propria cauſa eſt, cordata eſt valdè regula, ſeu diſtinctio Soti ſupra poſita, quod licet non ſit de neceſſitate tamen dum quantitas eſt magna cōſilium eſt de arbitrio epiſcopi, aut confeſſoris fiat, & ꝙ ſibi, aut ſuis parentib. non applicet bona incerta, niſi de authoritate epiſcopi, vel curati, vel confeſſoris: niſi neceſſitas ſit patentiſſima, & clariſſima, ſed de his ſatis, quia poſtea de his icertis redibit ſermo.

CAP. CV.

Vtrum turpe lucrum ſit reſtituēdum.

Quia etiam poſtea de incertorum cum poſitione. c. 17. nu. 92. an licita ſit, an & omnis compoſitio incertorum ſit valida habendus eſt ſermo, ideò quamuis Sotus hic eam ventilet, ab ea ſuperſedeo. Et quia de eo cui reſtitutio faciēda eſt adhuc differimus, quod ſcito extortum metu graui. i. ex metu cadenti in virum conſtantem in foro exteriori domino, à quo extortū eſt, iubetur reddi non tamen exactum per contractum initium ex metu leui. ¶At verò in foro conſcientiæ eatenus eſt inualidus cōtractus per metum leuem factus, quatenus ille metus leuis fuit cauſa, ſine qua non, illius, actus.

Quæſt. 1. ¶Sed iam hic non ſubterfugere poſſū illā quæſtionem in qua quot capita tot ſententiæ, & in qua mallèm me eſſe diſcipulum, quā docere, & de qua Nauarr. in ſumma lat. ait nuſquam vſque ad illā editionem alicuius doctoris ſibi feciſſe ſatis ſuper hac materia ſententiam. Sed neque habitam in ſum. Hiſpa. à ſe hactenus, ſententiam, ſibi nunc omnino placere. Sed putat, quam in ſumm. Latin. nūnc denuo, & poſtremò excogitauit, magis ſatisfacturam, ſed reuera quidquid ſit de aliis, mihi plenè non ſatisfacit.

¶Quæſtio igitur eſt, an accepta, vel data ob turpem cauſam, ſint reſtituenda & quomodo & cui.

¶Igitur circa iſtam quæſtionem vtrū omne turpe lucrum licitè detur, promittatur, & recipiatur, & reſtituendum ſit, & cui, & circa primum articulum (nam hic continentur tres) vtrum lucrū turpè licitè promittatur, & promiſſio obliget, reſpondet Corduba* quod talis datio il- *Cordu. in ſuo quæſt. lib. 1. q. 32.
licita nō eſt qñ nullo iure eſt prohibita, vt datio facta meretrici, poſt obtentam ab ea copulam. Nec illa receptio eſt illicita. Nam bene ſtat, ꝙ fuerit promiſſio turpis, & tamen poſt cauſam ſubſecutā ſit debita, & licita eius adimpletio ideſt datio, & receptio promiſſi, vt patet in meretrice. Vnde quando illa promiſſio eſt modalis, ideſt, ob cauſam turpem, licèt non inducat obligationem adimplēdi, quia in malè promiſſis, reſcindenda eſt fides data, ſed tamē poſt cauſam ſubſequutam, obligatoria eſt promiſſio, ad ſeruandam veritatem, & fidelitatem ad proximum, maximè, ſi fuit iuramēto firmata, quia licèt promiſſionis cauſa finalis fuerit fornicatio ſperata, tamen talis fornicatio, non eſt cauſa finalis dationis pretii, ſed impulſiua, quia cauſa finalis, hic, poſt factum, non eſt, neque debet eſſe, niſi fidelitatem ſeruare. Quam non ſeruaret, niſi promiſſum impleret, vt patet in exemplo Iudę cum Thamar. Gen. 38. & quia * cōditio turpis habetur pro *c. fi. de cōdi. appoſit.
non adiecta, & à contractu reiicitur, ac ſi ſine illa conditione turpi, facta fuiſſet promiſſio, ergo in caſu noſtro tenet promiſſio, etiam in conſcientia, poſt factū, ac ſi ſine illa conditione turpi, promiſſio facta fuiſſet. Hæc eſt Cordubæ, Metinæ, Soti, q. 7. 4. libro vbi ait, quod meretricibus imò maritatis, & puellis in foro conſcientiæ, poſt habitam cum eis copulā, tenetur ſoluere, qui eis promiſit aliquid niſi exceſſus extimationis iuſtæ, pro ratione perſonarū, immodicus eſſet. Hæc eſt D. Tho. cuius rationem affert, quia licet iſta flagitia ſint vetita, datio tamē non eſt prohibita.

R 4 ¶Non

¶Non eſt repugnantia, vt Nauarrus autumat dicere, quòd ſit turpe meretricari, & quod ſit licitum, & non turpe, aliquid accipere, cauſa turpi iam impleta. Prima quia non accipitur pro cauſa turpi.i.fornicatione quatenus turpis, & illicita eſt, ſed quatenus iure naturali extimabilis eſt pecunia, & quatenus eſt vſui humano accommodus, & voluptatẽ corpori afferẽs talis fornicationis actus. Neque Nauarrus arguit à ſimili quando inſtat, quod pari ratione liceret aliquid accipere pro re ſpirituali, quia etiam vſui humano poteſt eſſe vtilis. Quia eſt differentia, quòd pro re ſpirituali nihil prætij poteſt accipi, quia iuſſa eſt à domino talis res dari gratis iuxta illud, gratis accepiſtis gratis date. ¶ At actus fornicationis vt delectabilis eſt, non eſt prohibitum, quòd ſi fiat, fiat gratis, licet prohibitum ſit ſub mortali ne fiat.

¶Sed qui hoc prohibuit dominus nõ prohibuit, tranſlationem dominij, in dato pro tali actu.

¶Neque valet obiectio ſecunda Nauarri, ſcilicet, quod ſecundum iura diuina, & humana illi actus fornicationis turpes magis conſiderantur in genere moris, quam in genere entis, ac per conſequens, quod non licet pro illis aliquid accipere. Non inquam valet, quod iura humana, & diuina cõſiderant iſtos actus magis in genere moris quod bene verũ eſt, quo ad eorum prohibitionẽ, ſed illi peccatores cum pro eis dant, vel exigũt pretium, magis conſiderant iſtos actus, vt ſunt voluptuoſi & vſui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accommodi. ¶ Nec valet rurſus replica Nauarri, ſcilicet, ꝙ illa malitia illi actui fornicationis eſt intrinſeca, & inſeparabilis, quia licet quo ad culpam, & a parte rei ita ſit, vt ipſe ait, tamen intellectu & conſideratione, eſt ſeparabilis iſta ratio actus delectabilis, ſub qua datur pro fornicatione, & accipitur pretium. ¶Neque enim (vt benè ait Corduba) fornicatio per hoc, ꝙ eſt prohibita vt intrinſecè mala, amittit ſuã naturalem voluptatem ſub qua ratione pretium accipitur pro ea, & datur ſicut mulier cõiugata ſi poſtquam ſatisfecit debito cõiugali reddendo iã ſatis debitum marito, ſi in caſu quo non teneretur reddere, quia nimius eſt in exigendo maritus pro cõcedendo marito rurſus voluptatem nouæ copulę vel iteratæ ſtatim copulę exigeret à marito aliquid pro ſuo ornatu ſuperfluo licitè poſſet accipere illud, poſtea conuertendi in bonos vſus cum propoſito.

¶Igitur ſit concluſio generalis contra Metinam in toto, & contra Nauarrum in parte non ſolũ meretrices publicitus proſtitutæ, ſed etiam maritatæ, & puellæ, quæ ſemel, aut bis collabuntur poſſunt accipere pretium ſibi promiſſum. Imò poſt obtentũ coitũ tenebitur qui illis promiſit, ſoluere in foro conſcientię, licet in foro exteriori ſolum publicitus meretrices proſtitutæ poſſint illud repetere, non illæ maritatæ, aut puellæ, hæc Soti eſt loco citato, & D. Tho. & Cordubæ, eſt Metinæ Salmanticenſis,* eſt communis: eſt tamen contra Nauar.* dicentem cum Metina Complutenſi, peccare meretrices recipiendo mercedem tanquam debitum operæ ſuæ fornicatiæ. Et quia iam rationes quibus Nauarrus ſuam tutabatur contrariam opinionem infregimus eneruauimuſque, parum negotij ſuæ nobis faceſſunt rationes. Probamus autem, & hanc noſtram. Primò ratione Diui Thomæ, quia licet hęc cauſa per legem ſit prohibita, ſed non datio, aut acceptio. Secundò quia abſurdum eſt prorſus dicere, quod leges exteriores, prout ipſe Nauarrus, & omnes concedunt, & ita eſt, concedant meretrici publicè repetitionem illius prætij, & in foro exteriori cogant, promiſſionem id ei perſoluere, ſi ita eſt, quod ipſa petendo, & recipiendo peccat mortaliter. Quia cum iſtæ leges non fundentur in falſa præſumptione, dum id iubẽt viderentur cooperari ad illicitum, & ad petitionem, & receptionem prætij mortalem, ſi talis petitio, & receptio eſt mortalis. Et iam quia in genere delectabilis, vt ſupra inſinuauimus vendibilis eſt talis actus.

*Met inſtr. fol.170.
* In ſumm. lat.c.17. nu. 38.39 & 40.41.

¶Vnde ſuperflua eſt illa ceremonia, qua obſeruadã ait eſſe Nauar. ſcilicet, ꝙ talis mulier ſiue honeſta, ſiue inhoneſta non exigat illam mercedem ſibi promiſſam tanquam pretium ſibi debitum, ſed ſolum blandis precibus, ſibi gratuito do-

nari

nari illud promiſſum deprecetur. Itèm ſecundùm Sotũ loco citato nomen meretricis, quia dicitur à mercedendo inſinuat loco mercedis debitæ ad illam recipere, & non loco donationis, & ita intelligunt ipſæ meretrices.

¶Falſa inſuper eſt illa imaginatio Nauarri dicentis, quòd licet iſtæ mulieres non poſſint exigere, vt deb tam mercedem ſibi promiſſam, nihilominus ſic acceptum nõ tenentur reſtituere, quia gratis inquit ſibi confertur. Quia licet verũ ſit ſecundùm communem opinionem, contra Metinam, quod non tenentur illud reſtituere, ſed id, eſt, propter rationes prædictas, quia ſibi eſt debitum, & non quia gratis donatum, quia re vera non gratis confertur id meretrici regulariter, ſed pro actu illo non vt turpi, ſed vt delectabili cui conſenſit ita Corduba.

CAP. CVI.

De eodem.

SEd iam peregimus de datione ob turpem cauſam ſe tenentem ex vtraque parte tam dantis, quã recipientis, cuius cauſa, ſolũ eſt prohibita, vt de datione, & receptione ob operam meretritiã ſupereſt nunc de cæteris dationibus, aut receptionibus ob turpem cauſam, diſſeramus, & à notioribus procedamus. Porrò harum, quæ illicitæ ſunt dationum triplex eſt differẽtia. Vno mõ, datio põt eſſe mala ex parte recipientis, vt ſi tu alicui pecuniam porrigas, ne peccatum cõmittat. Secundo modo, quando tam datio, quam receptio, ex vtraq; parte, tam dantis, quam recipientis, eſt contra iuſtitiam, vt ſi quid detur, aut recipiatur pro ferenda iniuſta ſententia, aut pro homicidio perpetrãdo, aut aliqua iniuria, vel damno inferendis. Tertio modo; quando datio ex vtraq; parte dantis, & recipientis eſt illicita, nõ quia eſt actio, quę emitur, iniurioſa, ſed quia non eſt, pretio extimabilis, qualis eſt datio Simoniaca, exordiamur igitur à primo membro.

¶Quæritur ergo primò an datum alicui ne committat aliquod peccatũ, poſſit repeti in iudicio, & an in conſcientia ante repetitionem hac cauſa receptum ſit danti reſtituendum. Quæſtio. 1.

¶Pro expeditione quæſtionis, ſit prima concluſ. quando aliquis dat aliquid propter vitandum peccatum, ſiue iſtud peccatum, quod per dationem pretii intendit in alio vitare, cui pretium ideò confert ſit contra iuſtitiam, vt quando alicui aliquid confert ne furetur, aut occidat, ſiue non ſit contra iuſtitiam, vt cũ alicui, aliquid impendit ne fornicetur, ne ſacrilegium carnis in eccleſia committat, habet ius repetendi illud in foro exteriori, & dabitur ei repetitio. Hæc concluſio eſt Nauar.* & in parte eſt cõtra Sot. dicentem,* quòd ſi detur ob vitandum peccatum contra iuſtitiam datur repetitio, ſi autem daretur ob euitãdum peccatum non contra iuſtitiam, vt ſi aliquis aliquid daret amico, ne amicus ſcortaretur, profectò inqt credo in hoc caſu non daretur danti repetitio, quoniam lex pœnalis, ſolum reſtringẽda eſt ad ſolum ipſius exemplum, quod nõ profert, niſi in vitijs habentibus iniuriam annexam. * Nau. c. 17 nu. 33. * Sotus. lib. 4. q. 7.

¶At profectò bona venia dixerim tãti Doctoris, ipſe, hoc non ſatis aduertit, quia Nauarrus * in hoc optimè Sotum impugnat. Imò etiam expugnat, multas citando leges, vbi datur repetitio etiam in caſibus, vbi aliquid datum eſt ob vitandum peccatum, quòd non eſt iniuria tertij. Vide ibi citatas leges. Inſuper, & Cordu. * probatione ſecundi dicti, aduerſarius in hoc Soto eſſe videtur, dicẽs quòd facit expreſsè contra Sotum, qđ habetur c. quam pio. 1. q. 2. quod tenetur homo reſtituere, quod accepit ne fornicetur, vt continenter viuat, ſed certe huiuſmodi textum perlegi, ſed nihil facit contra Sotum. At benefaciunt cõtra Sotum, citationes iurium quas Nauarrus citat dicens, hanc moderationem Soti eſſe nouam, & nullo iure fundatam, vbi Sotus ait, quòd ſolùm in datis ob peccatum iniurioſum vitandum, datur repetitio. Quia (inquit Nauarrus,) quod eadẽ ratio turpitudinis videtur, militare in eo qui capit aliquid ob id, q tenetur facere legibus aliarũ virtutum. Sicut in eo qui accipit, vt faciat aliquid, q tene- *Nau. ſum. lat. c. 17. numero. 33. * Cord. in quæſt. lib. 1. q. 32. in 2

tur facere lege iuſtitię. Turpitudo enim conſiſtit in eo, quòd accipit mercedem pro eo, quòd ſine mercede, tenetur facere. Quæ ratio per æquè militat in omnibus qui debito legali tenétur, quare Nauarrus optimè moderationem Soti arbitratur eſſe tenendā ſolùm, in his qui accipiunt, vt faciant id, ad quod tenentur ſolo debito honeſtatis, & morali, quale eſt debitum liberalitatis, & gratitudinis, & non debito legali. Itaque ſi aliquid alicui datum eſſet ab aliquo, vt non eſſet ingratus, & illiberalis erga amicum, non poſſet repeti, quia liberalitatem exhibere, non tenetur debito legali. Sed de his ſatis.

¶Secunda concluſio, ſi alicui ſit datū aliquid ob vitandum peccatum in ipſo, ne committat peccatum contra iuſtitiā, ne furetur, ne occidat, vel ne committat peccatum contra alias virtutes, ſcilicet, contra continentiam, ne fornicetur ante repetitionem in conſcientia, nō tenetur illud reſtituere. Hæc eſt Soti loco citato eſt Nauarri vbi ſupra c. 17. n. 33. vbi ait Nauarrus nu. 34. qui accepit aliquid ne malefaciat, non tenetur ad reſtituēdum in foro conſcientiæ donec qui dedit repetat illud, quia poteſt tenere illud ex quodam dantis conſenſu, quia lex non prohibet tranſlationem dominij rei datæ ne maleficium fiat: ſed tantum concedit condictionem, quæ eſt actio perſonalis, quales ſunt omnes cōdictiones, vt notatur in rubrica de condictione indebiti. Probat eam etiam Sotus, quia licet ille, qui accepit, gratis à maleficio tenebatur abſtinere, quia in gratiam ei aliquid dantis abſtinuit à maleficio, quod alioquin erat facturus, poteſt iure naturæ, pro ſua illa voluntate, cui renunciauit, pretium recipere. Nec enim lex huiuſmodi tranſlationem pretij impedit. Sed ſolùm in odium huius facti, repetitionem conceſſit.

¶Sed in hac concluſione habemus nobis repugnantem Cordubam in ſuo quæſtionario * vbi cum ſuo magiſtro Metina Complutenſi ſic diſtinguit. Quia is qui aliquid accepit, ne aliqua mala faciat: ſi ob gratiam dantis fecit, putà, quia omiſit fornicari cum Berta, vt tibi morem gereret, quia tu ſolus cum Berta vis conſuetudinem habendo, ei commiſceri, ideò aliquid pecuniæ ei contuliſti, licet turpe lucrum ſit, tamen, quia tibi delectabile fuit, quod ille omiſit fornicari: qa iſtud veniale eſt, non eſt neceſſariò reſtituendū. Secus eſt inquit, ſi aliis propter Deū, aut propter ſuam vtilitatem principaliter, à fornicando cum Berta abſtineret, quia tunc eſſet reſtituendum; quia omnia iſta ſiue ſint de præcepto, ſiue de cōſilio, gratis, & non pro pretio principaliter ſunt facienda. Hoc etiam dictat Metin. * quamuis Sotus, * & Nauarrus * teneant oppoſitum, ſed minus probabiliter, hæc Corduba.

* Cordub. in ſuo quęſtionario. 32. ſecundo dicto vſque ad quartū dictum incluſiue.

* Metin. de reſtit. q. 26. & q 27.

* Sotus de iuſti & iur. lib. 4. q. 7. art. 1.

* Nau. ſum. lat. c. 17. n. 33

¶Sed profectò licet ibi cum ſuo Metinā non inapparenter in hac re locutus ſit, & diſtinxerit, ſed nihilominus ſententiam Nauarri, & Soti ſupra poſitam moraliter, & vt regulariter contingit, cenſeo eſſe veram. Quia regulariter loquendo, qui tantum intuitu pretii ſibi dati, & non alias paratus eſt abſtinere à maleficio, quod perficere conabatur: non tam motus principaliter propter Deum, aut propter ſalutem animę ſuæ omittit, quā propter gratiam alterius, vt morem gerat danti ſibi pecuniam, ob pecuniam, quare regulariter in iſtis perditis hominibus illa diſtinctio Cordubæ ſi faciat principaliter propter Deum, vel non habet locum. Secundò dico, quod nihil valet eorum conſequentia, ego teneor hoc facere principaliter, & facio principaliter hoc propter Deum, & vtilitatem animæ meæ, ergo non poſſunt accipere mihi datum pro eo, & retinere; ſicut medicus dum medicatur indigenti medicina, poteſt ſi eſt in gratia mereri apud Deū, quia poteſt facere principaliter propter Deum, & ſalutem ſuæ animæ, & tamen ſimul cum hoc poteſt ſibi accipere datam mercedem.

¶Quod ſi Corduba replicet, quod nō eſt eadem ratio, quia medicus non tenetur gratis medicari, ſed iſte gratis tenetur à maleficio abſtinere. Reſpondetur, quod quando fit in gratiam alterius illa omiſſio peccati, ſecundum Cordub. ſic acceptum non eſt reſtituendum, ſed etiā ſi ſic accipiens faciat abſtinentiam à peccato propter ſalutem animæ ſuæ, & propter Deum principaliter, cum hoc ſtat,

quod

quod faciat abſtinentiam à peccato propter gratiam dantis, vt illi morem gerat ergo poterit ſic acceptum retinere. Sicut canonicus qui aſſiſtit horis diuinis principaliter facit propter Deum, & ſalutem animæ ſuæ, tamen hoc nõ obſtat, vt ſi non pro horis, tamen pro obligatione frequentandi quotannis chorum, & pro libertate qua ſe priuauit aſſiſtendo horis, poſſet pretium accipere, ergo ſic ſimiliter, quia ille ſe priuauit libertate, licet mala, committendi illud peccatum & hoc in gratiam ei aliquid dantis. Et quia ratio Soti, & Nauar. palmaria eſt. ſ. quòd non ſit reſtituendum, quia ex conſenſu dantis retinet, & quia lex non impedit tranſlationem dominij ſic accepti, ſed tantum concedit repetitionem in foro exteriori, ideò ante repetitionem ſic acceptum non eſt reſtituendum.

Quæſtio. 2.

¶ Accedit, & ſuo ordine quæſtio altera de ſecundo membro trimembris diſtinctionis iam poſitæ. ſ. quando tam datio, quàm receptio ex vtraq; parte tam dantis, quàm recipientis, eſt contra iuſtitiam, quæritur ergo an ſi aliquis alicui tradat pretium, ſeu pecuniam pro perpetrando peccatum contra iuſtitiam. v.g. ſi aliqs largitus eſt iudici numos ad corrumpendum ipſum, vt ferat ſententiam iniuſtam, aut alteri, vt homicidium patraret, aut ſimile damnum contra iuſtitiam moliretur teneatur reſtituere, igitur, ne quid confuſe dicamus per ſuas concluſiones reſpondendum nobis erit.

¶ Sit igitur prima concluſio vniuerſaliter loquendo, quãdo aliquis accipit aliquid pro committendo peccatum contra iuſtitiam. Nempe pro alterius inimico occidendo, pro comburendo domum alterius, pro incutiendo alteri alapam, & pro ſimilibus iniurioſis damnis perficiendis, ſecundùm probabiliorem opinionem, & communem non poteſt illud recipere, neque in conſcientia retinere, ſed tenetur illud ſtatim reſtituere, etiã ante repetitionem, & condemnationem in iudicio latam. Iſta eſt Soti * eſt Cordubæ * eſt Metinæ Salmanticenſis, * eſt Mercati in ſuis contractibus, eſt ſratris Ioſephi Minoritæ, eſt Adriani, eſt tamẽ contra Nauarrum * eſt contra Syluestrum, * & contra D. Antoninum * eſt contra Angelum. * Hæc concluſio optimis innititur rationibus prima Cordubæ, quia ad eandẽ virtutem iuſtitię pertinet opera iuſtitiæ præcipere, & opera oppoſita iniuſtitię prohibere. Nam ſicut ad iuſtitiam pertinet ius ſuum vnicuiq; reddere ita ad eam pertinet ne inferatur damnum, vel iniuſtitia alicui prohibere.

* Sotus de iuſt & iur. lib. 4. q 7.
* Cordu. in ſuo quęſtionario. q. 32. vbi agit de opinione.
lib. 1. f. 257.
* Met. Sal. Inſtr. f. 169. 4. c. de reſt.
* Nau. ſum. lat. c. 17 nume 30.
* Sylu verb. reſtitutio 2. § 3. & ver. Eleemoſyna § 4.
* Anto. par. 2. cap. 5. in princ.
* Ang. verb. reſt. verſic. turpe.

¶ Vnde iudex iniquam ferens ſententiam corruptus pro munere, licet non ſaciat aliquid debitum, ſecundum iuſtitiã id fieri præcipientem, facit tamen contra iuſtitiam id fieri prohibentem, vnde ſicut tenetur facere iuſtitiam gratis ita quoque vitare iniuſtitiam gratis: ſicut qui debitor eſt ex iuſtitia 10. talentorũ, ſicut eadem iuſtitia tenetur illa talenta reſtituere gratis, nihil accipiendo à domino pro reſtitutione illi debita, ita gratis tenetur abſtinere ab iniuſtitia ea retinendi.

¶ Sèd Nauarrus rectè ſoluiſſe hanc rationem ſe autumat ſic dum ſoluit argumentum Adriani; quia inquit, quòd non valet iſta conſequentia, iudex accipiens aliquid, vt rectè iudicet, tenetur illud reſtituere, ergo multò magis tenebitur reſtituere idemmet iudex, quod accepit, vt malè iudicet, ſeu quod accepit aliqs, vt iniurietur, quia hoc longè peius eſt, quia ſolutio eſt in promptu, inquit Nauarrus, quia primus dans non peccat, & dat quaſi coactus, timens, quod alias iudex ſibi non ſeruabit iuſtitiam, intendẽs vt iudex ſibi eam ſeruet, ſed ſecundus peccat dando, quia dat, vt corrumpat iudicem inducendo eum muneribus, ad ferendam iniquam ſententiam ſine timore patiendi iniuſtitiam, ideò in hoc caſu ſecundo non eſt ſic acceptum, reſtituendum ei.

¶ At hęc ſolutio Nauarri non eſt tam ſolida, vt ipſe putat, quia Sotus, contra Cordubani tamen expreſsè tenet legem quæ prohibuit has largitiones cohibuiſſe litigãtibus per munera redimere ſuas vexationes. Hoc enim palliamento multę fierent corruptiones, quæ litibus afferunt perniciem maximã. Dum vnaquęque pars contenderet alteram ſuperare, faciẽdo ſibi propitium iudicem, muneribus, quia interdum vnaquæq; putat ſe

bonam

bonam tueri iuſtitiam.

¶Secundò probatur concluſ. ex celebri ſententia D. Auguſt. in epiſtola 54. ad Macedonium iuſtiùs dicitur, inquit ibi, aduocato redde, quod accepiſti, quādo contra veritatem extitiſti, iniquitati affuiſti, iudicem ſefelliſti, de falſitate viciſti, niſi fortè reſtituendum eſt alienum, quod per furtum clanculum aufertur, & non eſt reſtituendum alienum, quod in ipſo foro vbi peccata puniuntur, legibus circumuentis obtinetur. Ecce quid clarius ſi ſententia D. Augu. quicquam valet. At valere plurimum debet apud quoſlibet.

¶Tertiò probatur noſtra concluſio, quia habetur clarè cap. non ſanè. 14. q. 4. vbi ſic habetur. Vbi autem iudicia, & teſtimonia, quæ neque iuſta, nec vera vendenda ſunt iniqua, & falſa venduntur, multò ſceleratius vtiq; pecunia ſumitē, quam ſceleratè, quamuis à volentibus datur. Vbi patet intentum, quòd tales non de obligantur à reſtitutione etiamſi leges ciuiles dantibus denegent actionem, & repetitionem, vt ibidem Diuus Auguſtinus.

¶Quartò probatur etiam, qui lex illa. ff. de verborum obligationibus, hoc dictat dicens, generaliter nouimus turpes ſtipulatiōes nullius eſſe momenti, & loquitur lex iſta, vt lex proxima ſtatim declarat, quando vtraque iniuſta eſt ſtipulatio, veluti ſi quis homicidium, & ſacrilegium facturum ſe promittat, quorum vtrumq; eſt contra iuſtitiam, vt ſit furtum ab eccleſia,

¶Sed & l. iuris gentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pactis habetur, quod titulus quo aliquid ob maleficium datur eſt ipſo iure nullus.

¶Et quamuis loca iſtarum legum plurimum vrgere Nauarr. fateatur, tamen vim iſtarum legum eludere conatur dicens, quòd licèt conuentio, vel pactum ob maleficium non tenet: ſub illa forma qua partes prætendunt, valet tamen, vt donatio quædam virtualis, vel vt quidā actus habendi pro derelicto, vel donato adhoc, vt neceſſariò reſtituendum non ſit. At profecto, vt recte ait Corduba in loco citato, quādo lex irritat, vel annullet aliquem contractum, vel pactum, ratione talis contractus, vel pacti obtentū non poteſt retineri, & reſtituendum eſt, vt conſtat, quia tunc deficit iuſtus titulus, nec ſatis tranquillat conſcientias ſic accipientium munera pro corrumpēda iuſtitia, recurrere ad præſumptas donationes, vel ad hoc, quod iam illud Dominus habeat pro derelicto, quia donatio gratis datur, ſed illud datum pro iniuſtitia committenda, nō fuit, (vt patet) gratis datum. Et quia non habetur pro derelicto, quòd Dominus malet ſibi reſtitui, vel quod lex ait pauperibus adiudicandum. Quia ſicut dans pretium pro ſpirituali, malet illud ſpirituale ſibi dari gratis, vt Dominus dicit, gratis accepiſtis, gratis date, ita iſte qui dat aliquid pro iniuſtitia ab altero committenda, malet alius gratis in ſui gratiā id iniuſti ageret, quia huiuſmodi iniuſta opera vendenda non ſunt, ſicut neque ſpiritualia, ſed quia aliter non faciet, pretio eū ad id inducit, aliquo tamen modo nolēs & inuitus, & rationabiliter aliqualiter, quia pro re pro qua pretium per legem alias prohibitum eſt dari, nollet dare.

¶Cùm ergo ius alias annullet dationem, videtur tales accipientes donatio præſumpta, vel ratio derelicti ab reſtitutione non excuſet.

¶Item vltimò probatur, quia videtur quòd eadem iura, quæ annullant acceptionem iſtam, annullant, & retentionem.

¶Et quia contra ius naturę eſſe videtur inde aliquis accipiat mercedem, & ex eadem actione, vndę oritur obligatio reſtituēdi damnum alteri illatum. Sicut, monſtruoſum videretur, quòd ex eodē fonte, ſimul, & ſemel dimanarent contraria, ſcalicet, dulce, & amarum licet dulce, & amarum poſtea per varias vias diſpartirentur. Ita quòd ex eadem actione qua tenetur quis de damno vni, reportet mercedem ab alio, abſurdum videtur dicere. Et quia ſicut alienum, quòd debetur alteri non videtur eſſe vendibile, ſic percuſſio iniurioſa illata alteri, quæ alteri fuit damnoſa, non videtur eſſe vendibilis: nam & Iudas, & Phariſæi ſcrupulo agitati licet in minori culpa, & non in maiori, pretiū ſanguinis Chriſti retinere nō paſſi ſunt.

¶At

¶At licèt hæc concluſio probabilior ſit, ac proinde iuxta eam ſit conſulendũ. Si tamen aliquis pœnitens (dum non ſit iudex in Hiſpania) velit opinionem Nauarri, & Syluestri, Angeli, & Diui Antonini, ſequi, & ea ſe tueri non eſt neganda ei abſolutio, præſertim ſi adeò indigens ſit, ita, vt non tam facile ſit ei reſtituere, vel quando qui pro committenda iniuſtitia ei dedit, & iam iniuſtitia commiſſa eſt, extra iudicium, vel in iudicio, non repetit, quia hæc opinio Nauarri probabilitate non caret. Et quia tunc in retentione videtur qui dedit cōſentire.

¶At de his, quæ accipiuntur pro his, quæ ex iuſtitia, quis facere tenetur, reſtat diſcernendum, circa quam quæſtionem duæ ſunt concluſiones. Quarum prima ſit; pretium quod recipitur pro eo, quo quis gratis facere tenetur, vel ex iuſtitia reſtituendum eſt, ideoq; neque iudex pro iuſtitia, neque teſtis pro vero teſtimonio, neque illi officiales, qui ſunt ſtipendiati ſufficienter poſſunt amplius exigere pro eo ad quod ratione ſtipendij obligati ſunt. Hæc eſt Cordubæ * Metinæ * Nauarri. * Et quia in hac concluſione, ſecundùm Cordub. omnes Doctores concordant in eius probatione non eſt valde immorandum.

* Cordu. in ſuo queſt. q. 32. in 4. opinio.
* Metin. in ſua inſtit. f. 169.
* Nauarr. c. 17. nu. 34.

¶Sed addit ibi Corduba, quod etiam tenetur reſtituere quis quod pro omittendo, quod ex iuſtitia, vel officio tenebatur facere accepit. Quia alias iniuſta cōcuſſio eſſet, & fateor verum aſſerit loquendo de iudicibus, & officialibus quibus ex officio, & iuſtitia, quia ideo accipiunt ſtipendium, tueri iuſtitiam incumbit.

¶Cæterùm hoc non eſt contra noſtrã ſententiam ſupra diffinitam, vbi authores ſequendo Nauarrum, & Sotum contra Cordubam diximus. Quod pro vitando peccatum contra iuſtitiam etiam acceptum eſt, quando in gratiam dantis tale peccatum accipiens munera vitauit, & omiſit, non eſt reſtituendum ante repetitionem, licet pro eo leges actionem concedant. Quod limitandum nũc eſſe nobis videtur quando priuata perſona cui ex officio tueri iuſtitiam non incumbebat, id datum accepit ſecùs ſi miniſtri iuſtitiæ quibus tueri iuſtitiam, & eius eſſe executores, incumbit pro vitando peccatum contra iuſtitiam, ſcilicet, pro executione iniuſta non facienda, vel pro ſententia iniuſta non ferenda acceperunt quid datũ. Quia id in conſcientia ante repetitionem reſtituere tenentur. Et ſic fortè, inter Nauarrum, & Sotum ex vna parte, & Cordubam ex alia, per hanc limitationem, & diſtinctionem cõcordiam componimus, & huius diſtinctionis, & differentiæ poſſem, ſatis congruam rationem reddere, niſi breuitati ſtudens ad alia properarem.

¶Vnde opinio illa Nauarri pari ratione non omnino mihi placet, vbi ſumma Lati. c. 5. nu. 34. ait, quòd cuſtodes vrbis noctu, & cuſtodes etiam ſyluarum, ſiue exportandarum mercium extra regna, prouincias, vel ciuitates, ſicut non accuſando propter pretium acceptum, nõ tenentur reſtituere pœnas, quas accuſati incurriſſent, ita etiam neque, quod receperunt, ne accuſarent, vel denunciarent, tenentur reſtituere, ſed tantum tributa in quibus defraudatus eſt rex. Quę quidem opinio licet vera ſit in primo, & vltimo a ſe aſſerto: ſcilicet, quòd ante condemnationem non tenētur cuſtodes reſtituere tales pęnas, & quod tenẽtur reſtituere defraudata tributa, quæ omnia vera ſunt, ſed quod non teneantur cuſtodes reſtituere, quod pro non accuſando, & pro non denunciando acceperunt, falſum eſſe videtur. Quia contra communem opinionẽ eſſe videtur, quia pro patrando peccatũ contra iuſtitiam acceptũ reſtituendum eſſe abunde probauimus cõtra D. Antoninum, Sylu. Angelum, & Nauarrũ. At quod iſti cuſtodes accepere pro tacendo, vel non accuſando, & diſſimulando, pro peccato contra iuſtitiam acceperunt, vt patet, quia tacere, & non denunciare peccatum eſt cõtra iuſtitiã. Quia ex iuſtitia, & officio denunciare tenebantur, quia ad id ſtipendiati, & pręfecti erant ideò in conſcientia ante repetitionem eſt ſic ab ipſis acceptum reſtituendum.

¶Sed q̃a oppoſitã opinionẽ Nauar. D. Anto. Syl. & Angeli, tũc ꝑ authoritatẽ tantorũ doctorum, eorũq; rõnes, nõ oĩno duximus refutandam, ſed confeſſi communem eſſe probabiliorem, iſtam vtcunq;

cunq; probabilem admiſimus: ideo pœnitenti præſertim non tã potenti ad reſtituendum, & reſtituere renuenti non eſt neganda abſolutio quamdiu ab ipſo in iudicio, vel extra nõ repetitur ſic acceptum, quia ſequitur opinionem probabilem.

¶Nunc iam denique de membro tertio, quando datio, & receptio ex vtraq; parte eſt illicita, nõ quia actio, quæ emitur ſit iniurioſa, ſed quia non eſt extimabilis pretio qualis eſt datio Simoniaca ponitur concluſio ab omnibus receptiſſima hæc quod acceptum, vt pretiũ pro re ſpirituali, ſtatim in conſcientia ante condemnationem eſt reſtituendum, & ratio huius concluſionis fundamentalis eſt duplex, tum quia res ſpiritualis inextimabilis pretio eſt, tum quia iuſſa eſt dari gratis iuxta illud mandatum Domini, gratis accepiſtis, gratis date, & quia cap. de hoc de Simonia ſancitũ eſt; quod acceptum per Simoniam non poteſt retineri, quia ex vtraq; parte turpitudo eſt, extrauaganti ſecunda de Simonia.

Quæſtio. 2. ¶Sed quid quando turpitudo ſe tenet tantum ex parte accipientis, vt in accipiente vſuras. Reſpondetur perſpicuum eſſe ſic acceptum ſtatim in conſcientia ante repetitionem danti fore reſtituendum.

Quæſtio. 3. ¶Sed adhuc ambigere quis poſſit, an ſicut promittere vſuras, aliter, niſi ſub illis volenti mutuare, non eſt illicitum, an etiam pecunia, licet redimere ſuam vexationem, quam quis patitur à Iudice. In hac verò quæſtione ſibi inuicem aduerſantur Corduba, & Sotus locis citatis, ait enim Sotus, quòd lex quæ vetuit huiuſmodi largitiones, vetuit per illas aliquem redimere ſuam vexationem, vt caueantur palliare corruptiones iuſtitiæ quia nullus eſt bonus iudex in propria cauſa, ſed Corduba objicit Doctores cõmuniter tenentes, quòd benè ſtat nõ turpiter dare, & turpiter accipere, vt contingit in hoc caſu, ſed ego (ſi ſententiæ librandæ ſunt rationibus) dico ſententiã Soti videri veriorem maximè in Hiſpania vbi in vſu receptum eſt huiuſmodi redemptores vexationis, vt ipſi aiunt, puniri cum deprehenduntur iudici dediſſe munera, niſi ſimul, ac dederint munera, ſuperioribus iudicibus id eſt, regis conſulibus, denunciarint, quia non præſumitur iudex malus, & quia remedium ſuppetit per recuſationem, vel appellationem, & quia alias ſi hoc liceret aperiretur via iuſtitiæ corrumpendæ.

CAP. CVII.

De re turpiter accepta.

AT poſtquam de reſtitutione in datis ob turpẽ cauſam, quando ſit facienda expeditum reliquimus, ſit facienda oportet illucidemus per cõcluſiones has, quarum prima ſit. Quando eſt aliquid datum ob turpem cauſam, ſi cauſa turpis non eſt ſubſequuta, tunc ipſi danti lucrum iſtud ſic datum reſtituendum eſt ante condemnationis ſentẽtiam, hęc eſt Cordubæ, lib. 1. q. 32. in ſuo quæſtionario, ſed ibi fallitur in hoc, quod ait, ꝙ ſi per legem ipſo facto applicatum eſt ſiſco, quòd ſiſco applicandum, vel reſtituẽdum ſit in conſcientia, quia id non habet verum, niſi poſt ſententiam declaratoriam iudicis. Supradicta concluſio eſt Metinæ Complutenſis * eſt Metinæ * cui applaudit Nauarr * * eſt tñ cõtra Couarruuiam, & probatur, quia nemo expoliandus eſt re ſua, niſi per iudicis ſententiam, ergo licet ſecundum Cordubã huic negetur actio in iudicio, quia turpiter dedit, tamen in conſcientia poteſt recipere, & eam rehabere, & patet ratione Metinæ, quia non donauit, niſi ob illam cauſam principaliter, ergo cauſa illa non ſubſiſtente non abdicauit à ſe rem ita donatam, ergo eſt ſibi debita, & in cõſcientia illi reddenda eſt, & quia licèt dignus ſit talis, vt re ſua priuetur, non tamen ideò eſt priuatus, quo vſq; per iudicem condemnetur ſecundùm gloſſam c. fraternitas. 12. q. 2.

* Met. in li. de reſt q. 2. & 3 in cauſa 10.
* Metin. in ſua. inſtr. f. 169.
* Nau ſum. lat. c. 17 nu. 30. & 31.

¶Secunda concluſio; ſi datum eſt ob cauſam turpem ſi cauſa ſit iam ſubſequuta, in caſu, quo vt prædiximus reſtitutio facienda eſt, vt in dato pro corruptione iuſtitiæ, pro inferendo damno, cõmittendo homicidio, pro venditione rei ſpiritualis

ſpiritualis iam ſubſecuta, & traditione rei ſpiritualis facta, ſtando in iure naturali reſtitutio facienda eſt ei, qui dedit, cauendo iſti qui reſtituit danti, ne ſi delictum poſtea venerit in notitiam fiſci, vel eccleſiæ iterum cõdemnetur denuo. Hoc dicimus ante condemnationem, nã poſt condemnationem, reſtituẽdum eſt his quibus per ſententiam condemnatoriam fuerit applicatum, ſiue fuerit applicatum pauperibus, ſiue cauſis pijs, ſiue perſonæ iniuriam paſſæ. Hæc concluſio eſt Metinæ,* & Soti * qua concluſione reducimus ad concordiam Adrianum, de reſtitutione, q. 19. dicentem, quod nõ eſt reſtituendum tunc in caſu iſto danti bus, neque pauperibus, ſed alternatiuẽ, vel dantibus, vel pauperibus quibus maluerit dare reſtituens, ſic dando ſatisfaciet, & Cordu. & Metin. tenentes oppoſitum, ſcilicet, quod nullo modo reſtituendum eſt dantibus.

*Met.inſtr. f.168.col.1.
* Sotus de iuſti. lib.3. q.7.

¶Porrò: vt probabiliùs ſibi videtur dicit ibi Cordu. quòd neceſſariò pauperibus eſſet erogandum in cuius gratiam citat D.Th. 2.2.q.62. & Palu. in 4. & Couar. ſed quia D.Th. poteſt interpretari, vt illum alij Thomiſtæ interpretantur ſic, quòd ſecundum D.Th. neceſſariò reſtituendum eſt pauperibus. ſ. poſt condẽ nationem iudicis factam in qua illis pecunia eſt applicanda & non antea: ideò non cogimur hanc Cordubæ ſententiã ſequi, quia licèt ratio eius vigeat, ſed nõ euincit, vbi ibi ait ſic, quòd ſi adimpleta eſt iam cauſa turpis, pro qua res data eſt iam qui turpiter dedit nullum ius habet in ea, ex quo liberè dedit, & ita non debetur illi magis, quam alteri qui nõ dedit, quia primò reſpondemus, quòd hæc noſtra ſententia eſt D.Augu. vbi ſupra, vbi ait expreſsè, quod aduocatus debet reddere clientulo, quod ab ipſo accepit pro iniuſto patrocinio, quia ibi Aug. loquitur de cauſa iam ſubſequuta etiam, nam ait, quando iniquitati affuiſti, iudicem fefelliſti, contra veritatem ſtetiſti, redde, quod accepiſti. Ecce loquitur de cauſa iam completa, neq; pars, quæ dedit ad fallendum iudicem potuit ſe excuſare. Quare Cordub. non ſatis apparẽter gl. D. Aug. ne videatur ſuæ ſententię contraire, nec valet ratio eius, quòd iã ex quo liberè dedit, non eſt ſibi magis debita res, quàm alteri: primò, quia vt rectè ait Syluester, non debent dominia manere incerta; illa igitur pecunia data, aliquem habet dominum, & non recipientem, quia in odium delicti, lex fecit eum inhabilem, ergo poſtquam nõ tranſlata eſt ipſo facto ante ſententiam in alium Dominum, ipſemet qui dedit manſit Dominus, vel certè habet maius ius ad illud datum, quam quilibet alius, igitur ei res ſic data, eſt reddenda, qua nequiuit ſpoliari ante iudicis ſententiam, cùm lex pœnalis ſit reſpectu illius; neq; tam liberè dedit eam, quin maluerit, quòd alius ea non accepta, rem pretio fieri prohibitam, pretio non faceret, ſed aliter, ſcilicet, gratis.

¶Sed quia non coniurauimus in verba alicuius Doctoris præter D. Tho. cuius doctrinã ſic veneror, vt prius à me, quam ab ipſa receſſero, dico, quòd ſi qs in materia de Simonia Simoniacè pecuniam acceptam, venditione iam impleta, vel in datione pro iniuſtitia committenda iam impleta cauſa, ante iudicis cõdemnationem, ſic acceptum pauperibus & non domino danti reſtituiſſet nõ eſſet culpandus poſt factum, nam ſecutus eſt opinionem probabilem, quæ videtur D.Th. in loco ſupra citato vbi in gratiã ſuæ opinionis citauit eum Corduba, q: dans, quia voluntariè dedit fortè ſtatim iure naturali miſit dominium, & illa res data manſit, ſicut manent bona incerta, quia per eorum poſſeſſorem poſſunt in pias cauſas, vel in pauperes expendi, ita videtur colligi ex doctrina doctorum in materia, de Simonia, & ex fundamentis prælectis à fratre Ioanne de la Peña, olim cathedratico Salmaticenſi.

¶Præterea falſum eſt, quod Sylu. ait, quòd quia in pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis, ideò illam pecuniam acceptam pro occiſione hominis homicida poſſit retinere, quia iſta maxima in pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis, intelligitur ſecundum Cordubã in foro exteriori, vbi titulus poſſeſſionis eſt fauorabilis, ibi non cogitur poſſidens reſtituere danti, ſed in cõſcientia non põt eã retinere, ſed ante ſententiam dabit eam dãti, poſt condem-

condemnationem autem cui iudex applicauerit, & ſic intelligitur, l. in pati delicto. ff. de cond. ob turpem cauſam.

Quæſtio. 1. ¶Ne quid intermittamus ad hāc materiam pertinēs, illi quæſtioni faciamus ſatis, an maritata teneatur pretium ſui corporis viro ſuo reddere? Reſpondet Sot. lib. 4. poteſt maritata clam marito, & filia clam patre pretium illud vertere in ſuos vſus, niſi amplam ſuppellectilem illa via acquiſiuiſſet, quæ idcirco in vſum mariti venire deberet, quia vt ſi dictum eſt huiuſmodi mulieres ad pretium ſic acceptum, reſtituendum non tenentur, niſi ab eo receperint, qui nō erat ſui iuris, vt poſſet amplam pecuniam in tales vſus inhoneſtos expendere. Etenim ſi res eſt modica, pro qualitate perſonæ, etiam ſi à filio familias recipiat, fœmina retinere poteſt, nam præſumitur patet ſcire, rataſq; habere huiuſmodi expēſas.

Quæſtio. 2. ¶An verò viceuerſa, qui puellam vitiauit teneatur in conſcientia in totam dotem, reſpōdetur, quod ſi ipſa vltrò cō ſenſit ſine importunitate notabili ſolicitationis, & precum moleſtarum, non tenetur de rigore iuſtitiæ ad aliud, niſi ad id quod ei pollicitus eſt, nam ſcienti, & volenti non ſit iniuria tamen ſi æquitas honeſtatis ſit, vt ſi ob illam cauſam nuptui tradi non poteſt aliquid ei elargiat. Neq; verò ſi ſit ſub cura parētū tenetur illam dotare, vt ait Sotus, ſed iam in iſto caſu diximus cum Nauar. quod tenetur patri eius, in eo tantùm, aliquid reſarcire in quo magis eget ad ſuam filiam matrimonio locandā, eo quod noſcitur fuiſſe corrupta, & aliquid pro paterna iniuria ſatisfacere, patremque placare etiam ſi inuitam non rapuerit.

Quæſtio. 3. ¶Sed quid ſi quis huiuſmodi mulieribus a matricibus aliquid ſuperfluum polliceatur, an teneatur illud eis ex ſoluere reſpondetur, q; tenetur in conſcientia, quia ius naturale hoc docet, vt promiſſa ſeruentur, niſi tātus eſſet exceſſus, quod promiſſum implere tantum, prodigalitatis vitium contineret, nam tūc eſſet malè promiſſum, in quo reſcindenda eſt fides, etiam ſi iuramento eſſet promiſſum: nam iuramentum de re illicita non obligat.

¶Neq; ſimile eſt de eo qui iuramento pollicitus eſt latroni aliquid ad redimendam vitam, quoniam illud licitè potuit iurare. Conſultius eſt tamen in huiuſmodi euentibus relaxationem iuramenti procurare, ita Sotus eleganter, prout omnia diſſerit, at de inuentorum reſtitutione, atq; etiam de incertorum compoſitione, virtute diplomatis, quæ hic ab aliquibus Doctoribus diſputari ſunt ſolita, malui ad materiam, de reſtitutione incertorum reſeruare.

CAP. CVIII.

Quo ordine reſtitutio ſit facienda.

PRæterea iam quæſtio illa, vbi reſtitutio facienda ſit ſuo ordine hic diſcutienda occurrit. Igitur primò pro cōperto habendum eſt, quòd reſtitutio ex cōtractu, vel quaſi contractu debita, fieri debet in loco expreſsè, vel tacitè ſolutioni deſtinato, aut vbi petit, hac lege vt extra locum præſtitutum ſolutio, nec creditori, neq; debitori damno ſit * & ſi locus præſtitutus non fuit, reſtituendū eſt, vbi coram iudice cōpetenti petetur. * l. 1. ff. de eo quod certo loco. & ca. delicti de foro competentes.

¶Inſuper vbi res reſtituenda venit eo ſolùm, quod eſt aliena, reſtituēda eſt vbi ſita eſt, cum qui bona fide, & ſine culpa ſua poſſidet nihil perdere debeat * at quādo reſtitutio debetur ex delicto, vel quaſi delicto, quia per iniuriam aliquid acceptum fuit, tunc creditor ſeruandus eſt indemnis, ita vt talis creditor damnificatus nulla impenſa, vel alio onere grauetur, quam ſi damnum datū nō fuiſſet. * c. 2. de cō ſecra & l. ſi poſſeſſor. ff. de petit. hæred.

¶Explicationis maiora cauſa ſolet hic diſtingui, quia aut id, quòd reſtituendū eſt per contractum licitum in ius debitoris venit, ſi creditor ante tempus ſolutionis à loco ſolutionis receſſit, tunc nullas iſte debitor tenetur facere expenſas ad reſtituendum, quia non plus debet, quam acceperit, ita Sotus * quare in ſuo caſu debitor iſte ſi ſine expenſis reſtituendum tranſmittere nequit, vel cuſtodire debet, vel apud iudicem deponere, nam in pios vſus non licet in hoc caſu *Sotus. 4. li. de iuſt. q. 7.

expen-

expendere, niſi longo tempore expectet, & tunc ſi fieri poteſt commodè per epiſtolam eſt ſibi ſignificādum, priùs, vt ait Frater Ioſephus, quādo difficilis eſt miſſio. Si autem, quod reſtituendum eſt, per furtum, vel iniuriā fuit ablatum, & debitor ante ſolutionem à loco iniuſtè acceptionis eſt peregrè profectus, ſine dubio quia in mala fide eſt, ſuis ſumptibus reſtituendum mittere debet, quia tūc creditor indemnis ſeruandus eſt.

¶At quod difficiliùs vrget eſt in caſu iſto, quo vſurpator iniuſtus alieni ratione iniuſtæ acceptionis, aut malæ fidei tenetur debitum domino abſenti mitterē ſuis expenſis, cum quantis expenſis tenetur mittere. Reſpondet Caiet. in hoc caſu, quod cum ſuis expenſis etiam in quadruplo, magis quam res reſtituenda valeat, domino tranſmittenda res eſt, quando minoribus expenſis tranſmitti nō poteſt. At Scotus teſte Fratre Ioſepho, ait non eſſe maiorem ſumptum faciendum in mittendo, quam valor rei mittendæ valeat, ſed expectandam eſſe ait tunc domini præſentiam, ſed dico opinio Scoti hæc eſt mitior, ſed Caietani opinio eſt tutior, & qui tenuerit mediū inter ambas non errabit, ſi ſatis memini Victoria in ſuis ſcriptis cum dupla expenſa, quàm res mittenda valeat mittere non obligauit.

¶At quid ſi dominus à loco vbi iam ſibi ſua res ablata eſt diſceſſit. Reſpōdet Metina, quia dominus in iſto caſu ſeruādus eſt indemnis, hinc eſt, quod occupator iniuſtus ſuis expenſis rem illi reſtituendam, illi mittere debet, niſi tempore acceptionis ſuis ſumptibus illam ſecū dominus deferre debebat, quia tunc nō tenetur iniuſtè accipiens ſuis ſumptibus tranſmittere, ſi tamen dominus ſuis ſumptibus rem ſecum delaturus erat, ſed nō tantis, ſed minoribus tunc iſte reſtituturus, tantum illud ſumptus, quo magis nunc mittenda eſt tranſmittendo, & de proprijs ſupplendo perſoluat.

Quæſtio. 2. ¶At verò quid ſi poſſeſſor bonæ fidei, vt qui ratione mutui, aut commodati, aut emptionis aliquid debet, dum non fuit in mora ſoluendi, quia nondum aduenerat tempus ſolutionis, migrauit à loco, vbi à creditore pecuniam accepit, an teneatur ſuis expenſis ad dominum mittere, & quidem licet aliqui dicant, quod in hoc caſu, quando debitor bonæ fidei bona fide, fraude ſecluſa ante tempus ſolutionis à loco ſolutionis, ſe abſentauit, ſolutionem ſuis expenſis proprijs mittere non tenetur, attamen Sotus, * & Ioſephus in ſuis floribus, quorum ſententia tenenda eſt, quia iuridica eſt dicunt, quòd tunc talis bonæ fidei debitor, qui ante ſolutionem peregere profectus eſt, quia in mala fide ex tunc incipit eſſe, ſuis ſumptibus tenetur reſtitutionem debiti mittere ad ſolutionis locum, quia ſuum creditorem tenetur ſeruare indemnem, quia abſque culpa ſua, ſuo caret iure. Idem tenet Frater Ioſephus: quia regula iudicialis eſt, vt quicunq; debet aliquid ex aliquo cōtractu, in certo loco de facto, in eodem loco ſoluere teneatur, niſi alius locus ſolutioni ſit deſignatus.

* Sotus de iuſt. & iuſt. lib.4.q.7.

¶Si verò in caſu acceptionis bonæ fidei ante tempus ſolutionis creditor abit, iam vt diximus debitor ſuis expenſis mittere debitum non tenetur, quia in foro iudiciali, ita iudicabitur. Hinc in caſu iſto creditor ante tempus ſolutionis diſcedens, ſi non mittat nuntium in tempore præfixo ſolutioni, debitor, nec mittere ſolutionem, neq; damnum ex non ſolutione ſequutum, reſtituere tenebitur, immò ſicut dictum eſt ex Syluest. verbo, mora, creditor, quando ſciens, & potens poſt moram, debitum non repetit, tunc debitor non cenſetur eſſe in mora, quia creditor ſciens, & volens, & potens repetere, non repetēdo videtur conſentire dilationi.

¶Hinc debitor bonæ fidei, ſi credit, quòd creditor, qui ſe ante tempus ſolutionis abſentauit, expenſas miſſionis non ſoluet, nec ex iuſtitia, neque ex charitate admittendum illi prędictum debitum eſt obnoxius. At ſi probabiliter credit, quòd creditor tales expenſas ſoluet, ſi tunc mittendo debitum minores expenſæ fient, quam ſi creditor mittat nuntium pro eo, tunc ex charitate, ad mittendum illud tenebitur.

¶Sed qd de debitore q iniuſtus occu- Quæſtio. 3.

pator debiti non fuit, tamē in mora fuit ſoluendi, reſpondetur, quòd idem omnino iudiciū eſt de illo, ſicut de malo poſſeſſore, & iniuſto occupatore.

Quæſtio. 4. ¶At quid ſi res miſſa domino debita caſu fortuito pereat, vel malitia portitoris, erit ne debitor à reſtitutione liber, reſpondetur, quod ſi bonæ fidei poſſeſſor ideſt, depoſitarius, rem eādem numero, quam depoſito accepit cum nuntio cōmuni opiniōe indicato fideli, mittat creditori, ſi caſu fortuito, vel malitia portitoris pereat, à reſtitutione depoſitarius liber manet, idem de locatario, quia negligentia, hic, & dolus abeſt quibus deficientibus res locata, vel depoſitata, vel commodata in damnum proprij domini perit. Sed ſi debitor etiam ſi ſit bonæ fidei non eandem rem numero, ſed æquiualentem tranſmittit quocunque modo pereat, tali debitori perit, quia ipſe, & nō creditor, dominus illius erat, ſiue pecunia ſit, ſiue quicquam aliud. At ſi talis debitor malę fidei poſſeſſor erat, quomodocunque, ſiue miſſa, vel non miſſa pereat in ſuum detrimentum peribit, fuit enim in mora reſtituendi. At ſi creditor nuntium miſerit ad debitum ſibi portādum, poſtquam debitum ſemel eſt nuntio traditum, qualecunque illud ſit debitum, creditori peribit, eſt perſpicua concluſio, quam & probat Panorm. * ſed quid ſi locans æquum deſtinauit nuntiū cui eſſet dandus à conductore, vt reduceret ad dominum, qui tamen famulus cū eo aufugit cui talis æquus peribit an domino, an conductori poſtea in materia de locatione ſumus dicturi.

* c ſign. de pigno.

Quæſtio. 5. ¶At quid ſi in mittendo debitum, expenſæ ſummam debiti excedunt quid agendum? & quidem D. Thom. * facile ſe expedit in hac quęſtione dicens, quòd ſi eſt abſens dominus, mittenda eſt ſibi ſua res, ſi commodè poteſt mitti, alioqn ſeruanda eſt pro tempore, ſed tamen ait Scotus in hoc caſu talem rem debitam hæredibus eſſe dadam, aut pauperibus, ſi deſint hæredes, idem Ricardus, idem Syluester, ſed Caietanus, vt diximus, ait, quando ratione iniuſta acceptionis, quæ iniuſtè fuit acceptum, domino abſenti, eſt reſtituendum cum expenſis in quadruplo excedentibus valorem debiti, tale debitum ad dominum eſt transmittendum.

* Tho. 2.2. q.62.ar.5.

¶Sed hæc ſententia Caietani quamuis tutior ſit, vt diximus, quia tamen rigida eſt, duximus, eam ſic temperandam & conciliandam cum Scoto, Ricardo, & Sylu. ſcilicet, quòd quando creditor creditur, quòd habiturus eſt pro rato, tunc eius hæredibus, vel pauperibus reſtitui poterit, quando niſi cum excedentibus expenſis aliter mitti non poteſt, tunc autèm iſta ratihabitio præſumi poteſt, quā do res illi reſtituenda parui momēti eſt, & ipſe alioqum non eſt indigens, & in hoc caſu, vera eſt ſententia Scoti, Ricardi, & Syluestri. Si autem res maximi momenti ſit, & creditor maximè illa indigeat, tunc vera videtur ſententia Caietani, quòd cum expenſis in quadruplo excedentibus, eſt ei mittenda, quia fraus poſſeſſori malæ fidei in damnum proprij domini fauere non debet. Si autem creditor, illa re, non maximè indiget, tunc ſecundum D Tho. reſeruanda eſt pro tēpore, & creditori, per epiſtolam renunncianda, vel ſecundùm F. Ioſephum tribuenda eſt monaſterio, cum proteſtatiōne, & cautione, vt ſi petierit dominus illi reddatur, & in his caſibus, ſine arbitrio boni viri, & ſapientis, nihil eſt intentandum.

¶Hic libet annectere caſum de quo dicitur Nau. fuiſſe rogatus, an mille mutuata in India, hac conditione, vt elapſo certo termino, ea à mutuario, vbiq; inuento poſſint repeti, an vbicunque repetantur, ſoluenda ſunt integra. Reſpondetur ſecūdùm Nauarrum, quòd ſi illa mille ſoluantur in India, ſoluenda ſunt integra, ſi autem ſoluantur in Hiſpania, in aliqua vrbe, ſoluenda ſunt, deductis cambiis traductionis ab India in vrbem Hiſpaniæ, quoniam. l. 1. & totus titulus. ff. ff de eo, quod certo loco, non ſolum habent locum, in debitis aliarum ſpecierum, ſed etiam in pecunia numerata, tex. eſt in l. 4. ff. de eo, quod certo loco. Quæſtio. 6.

CAP.

CAP. CIX.

Quomodo ſit reſtituendum.

CIrca aliud caput reſtitutionis.ſ.quomodo, ſit reſtituendum, Nauarrus in ſummario ait, ꝙ reſtitutio facieda eſt eo modo, quem cauſa,cur debetur, poſtulat,& remiſſio, & condonatio partis ſufficit,ſine oblatione, ſeu præſentia reali,vel verbali rei ſoluendæ,quia ſatis eſt debitum,ſolo verbo offeratur, & etiam ſatis eſt,ſi,ſine tali oblatione, creditor,precibus partis,vel alterius, remittat ex aio,vt remiſſio teneat,ſi ſit creditor perſona,quę donare poſſit,& ſemper ſecundùm Caie.& Nauar. creditor credendus eſt remittere ex animo,niſi contrarium arguant coniecturæ, quales cõiecturas interueniſſe in caſu de quo fuit rogatus, fatetur Nauar.in quo quidam auſterus dominus, qui ſuos ſubditos, ſuis precibus non obtemperantes, per ſe aut per alios vexabat, à quibus certam conditionem petijt. * Cautelaq; Caietani ſingularis eſt.ſ.quod pauper diuiti debens,non offerat diuiti, quod petit ab ipſo ſibi remitti, quia rei præſentia difficiliorem reddit donationem illius, quia multo facilius,quod non habemus, quã quod poſſidemus remittimus, & condonamus.

* Argu.l.1. §.quæ one rādę.ff.quã rerũ actio non detur.

Quæſtio. 1. ¶At hæſitare fortè quis poterit an ille,cui remittitur per creditorem, debitum, quia illum rogauit, ſi non habuit animum reſtituendi,ſit abſoluendus. Ad hoc dicendum eſt planè abſoluendum eſſe,dum pœniteat de propoſito non reſtituẽdi,quia liber manet, poſtquam dominus libere remiſit.

Quæſtio. 2. ¶An,qui non eſt ſoluendus, teneatur petere dilationem. Reſpondetur,aliqui inſinuant,quòd ſic: ſed ego puto diſtinguendum, aut enim conſtat debitori de ſua impotentia,idq; omnibus conſtat,& tunc de neceſſitate nõ exiſtimo eſſe obnoxium ad petendum à domino dilationem,quia cum in hoc caſu,ſit omninò, non compos ad ſoluẽdum, nemoq; obligetur ad impoſſibile, videtur ad id,non teneri,ſecus eſt in caſu,quo eſſet anceps an poſſet ſoluere,vel non. Adde ſecundũ Nauarrũ.* ſi aliqua perſona proba tractat cum creditore dicens, ego curabo, vt Petrus tuus debitor ſoluat tibi tantũ, ſi tu liberali voluntate reliquum remiſeris, idq; faciat ſine fraude, nullo iniecto metu,aut diffidentia, nunquam debitum recuperandi,immunis manet debitor à reſtituendi neceſſitate,etiam ſi reſtituendi caruerit animo.

* Nauar.c. 17.nu.78.

¶Admonet inſuper in hac materia Mercatus * quòd non poteſt debitor obtinere remiſſionem partis debiti, eò ꝙ ſoluit anticipatè pecuniam,ante aduentum præfixi termini.contra Nauarrum, niſi in duobus exceptis caſibus primò quando debitor euidenter deceptus eſſet in pretio;diceretque creditori, quia me decepiſti in pretio,en tibi dum ſoluo ante tempus præfixũ,ſubtraho tibi hanc debiti partem, vel quãdo,quia ſoluit ante tempus præfixum, quod non tenebãt tunc,ideò ceſſat lucrari,aut incurrit dãnum, tunc admonito de hoc creditore, illoq; e conſentiente, poteſt ob hoc,ei ſubtrahere aliquam debiti partem.

* Mercatus in lib. de tract. & cõtr.ca. 12 de anticipata pecunia emẽdo.f.51.

¶Circa verò mercatores excoquentes,& noſtro idiomate Hiſpanico dicuntur,los que quiebran dico, ſi ij cum ſoluendo ſint, licet difficulter, excoctionẽ bonorum, quiebra fingunt, vel facultates ſuas abſcondunt,vt ſe componant cũ ſuis creditoribus,vt per talem compoſitionem dilationẽ ſolutionis, vel remiſſionem alicuius partis debitorum, obtineant,quod communiter cõtingit teſte Mercato, præterquam, quòd mortaliter delinquunt, obnoxij maneat ad integrè reſtituendum principale debitum, inſuper,& damna creditoribus hac de cauſa ſuccreſcentia,ſicut qui cum poſſet ſoluere,licet permanendo in egeſtate, dũ non ſit tanta,vt perueniendum ſibi ſit ad hoſpitalia: ſi vt obtineret dilationem triũ annorum,ſe retraxit ad ſacrum,,tenetur recompenſare lucra parienda, quæ ſibi creditores illa pecunia, ſibi ſi perſoluta fuiſſet,ſibi negotiando per illos tres annos dilationis, quaſi inuite conceſſos parere poſſent, etiam ſi oſtenderit certam continentem proteſtationem volũtariæ

remiſſionis: quia illa non eſt voluntas, ſed violentia.

¶Secùs eſt ſi defecit in ſoluendo, quia amplius non potuit, quia tunc licitè vtetur dilationibus ſibi conceſſis, neque tenebitur tunc ad aliquam ſatisfactionem, poteritque cum capitali illo modico ſibi remanenti negociando lucrari, atque illo ære recompenſare poſtea principale debitum, ſed ſi in hoc caſu iniuit compoſitionem cum creditoribus, vt ſibi aliquam remitterent partem, non ſatis liquet, nec ſatis conſtat, quid in hoc caſu ſit peragendum, ſed tutius probabiliusque eſt dicere, quòd integrè creditoribus ſatisfacere teneatur, quando commodè poterit, ſi venerit ad pinguiorem fortunam, quia illa non videtur fuiſſe realis donatio, neque liberalitas, ſed quædam condeſcenſio, qua creditores condeſcendere voluerunt, cum neceſſitate præſenti: quia etiam. C. qui bona cædere poſſunt ſoluendo Oduardus, & l.is quis. ff de ceſſ. bon. & l.qui bonis. & l.ſi debitores. ff. de re iudic. §. ſunt quid id, quod facere. Hæc iura cedentes bonis, nolunt manere liberos: quin teneantur integrè ſoluere debita, ſi peruenerint ad pinguiorem fortunam poſtea, quanto ergo magis, qui non ſunt vſi hac ceremonia infami, ſed particulariter ſe compoſuerunt, tenebuntur integrè ſoluere, cum ad pinguiorem fortunam peruenerint: ſatque erit illis, tam longis dilationibus ſpectationibusque fuiſſe potitos: hanc ſententiam tenet Mercatus eandem prorſus Frater Ioſephus ſequutus eſt in ſuis floribus Theologiæ, vbi ait, quòd Mercatores frangentes fidem cum creditoribus conuenientes, vt ſoluta ſibi certa debiti parte, reliquum dimittatur, ad pinguiorem fortunam venientes, tenentur ad reſtitutionem, quia non fuit libera remiſſio.

CAP. CX.

De reſtitutione iudicum, & de ordine reſtituendi.

Licet cauſę excuſantes à reſtitutione, ſint poſtea ſeorſum pertractandæ: tamen interim hanc quæſtionem, hic, ſuo loco obuiam, prætetire non poſſum. An aliquando etiam creditore remittente debitum, reſtitutio ſit facienda. Reſpondetur ergo, quòd debiti remiſſio facta à minori ſub tutore, vel curatore exiſtente, & ab vxore, & ab aliis carentibus adminiſtratione non tenet, reſtituendaque eſt, quia non eſt libera, ideſt, non eſt facta à potentibus liberè donare, licèt talis debiti, domini ſint. Hinc ſequitur, quòd neque etiam valet remiſſio ex verecundia mediatoris facta, & ratio fundamentalis eſt, quoniam, nulla harum remiſſionum, libera eſt. Quæſtio. 1.

¶Inſuper, * delegatus, ſi receperit à partibus præter eſculentum, iſtudque eſculentum non debet eſſe exactum, ſed liberè oblatum, vt poſſit recipi, vel poculentum paucis diebus conſumendum, paucis, inquam, penſata qualitate dantis, & recipientis, arbitrio boni viri, vel vltra moderatas expenſas, ſi non ſint eas pauperes daturi, & quando pro neceſſitate, vel vtilitate cauſæ, ſibi commiſſæ, non malitioſè, extra domicilium pergeret: vel ſi participat lucrum cum aſſeſſore, atque notario ſuo, ad reſtitutionem integram tenetur, nulla eorum, quibus reſtitutio facienda fuerit, remiſſione vl latenus profutura eidem.

* Cap. ſtatutum. §. inſuper de reſcriptis. in 6.

¶ Sed quid ſi poſtquam reſtituit iudex: pars ſibi illud donet. Reſpondetur ſecundùm gloſſam, quòd poterit tunc iudex retinere. Quia, hoc non hic prohibetur, dummodo in fraudem non fiat, quia tunc talis iudex delegatus non maneret abſolutus. Tunc autem videretur fieri in fraudem, ſi quando, nulla inductus noua cauſa rationabili, iam ſibi ſolutam à iudice, ea ſola ratione, rem, donaret rurſus illi, quam, iam propter quam, iubetur reſtituere, iudex, ei, donauerat.

¶Sed

¶Sed gloſſa rurſus quærendo, hic, inſtat textu allegato, ſi in iſtæ pœnæ habeãt locum in alijs iudicibus, propterea, quòd hic loquitur ius de delegatis à Papa, ait tamen quod vtilis eſſet declaratio, pro eo quòd pœnæ, non videntur excedere proprium caſum. * [* De pœnis. diſt. 1 pene inſt. de reg. iur.]

¶Sed ne indeciſa maneat quæſtio; dico primò, Iudices Hiſpaniæ, vt poſtea ſu[...]ius dicturi propter leges peculiares Hiſpaniæ, quibus munera accipere prohibentur, & ſecundùm communem ſententiam Doctorum, præſtito iuraméto, inhabiles ſunt ad recipienda ea, non obſtãte ſolutione munerum, ab eis acceptorũ facta partibus, ſi rurſus à partibus eis donentur, neq; ſecunda, neque tertia donatio repetita à partibus, eis valebit, quia nulla eis facta munerum donatio valet à partibus facta.

¶Secundò dico, quòd delegatus ordinarij ad vniuerſitatem cauſarum eccleſiaſticarum, quia ei ordinarius prouidere habet, ideò nihil accipere, neq; retinere poterit: ſed delegatus ordinarij ad ſpecialem cauſam, ſi ordinarius ei cauſam non malitioſè committat, ſi contra conſtitutiones. c. ſtatutum in ſexta, de reſcriptis recipiat, ſimiliter reſtituere integrè tenetur. Sed facta iam reſtitutione, ſi iterum ſibi à parte donetur ſine fraude legis, ſed ex alia cauſa, forte poterit retinere, neque eam damnarem ſi non reſtitueret pro eo, quod canon loquitur de delegato tantum Papæ; & pœnæ, proprium caſum non videntur excedere. Itaq; exiſtimo contra Fratrem Ioſephum in ſuis floribus, quòd virtute huius conſtitutionis, quæ declaratiua eſt iuris naturalis, & æquitatis rationis; quicunq; iudex eccleſiaſticus, vel ſæcularis, ſi contra iſtam conſtitutionem munera accipiat, tenetur ea reſtituere, quando titulo exercendi rectam iuſtitiam accepit, & quidem ante condemnationem, vel cauſam impletam, iuxtà noſtram ſententiam reſtituet parti. Poſt vero condemnationem, reſtituet, cui, adiudicauerit iudex. Quod ſi ante condemnationé pars rem eã recipere noluerit, eamque ei remiſerit, hoc nõ obſtãte, eã reſtituet pauperibus. Sed ſi pars, ſemel acceptã ſuã rẽ eis rurſus donauerit, poterit iã ex alia cauſa retinere.

¶Idemq; dicendum ſupereſt de viſitatore diœceſis, qui ſi aliquam pecuniam in viſitatione præter ſtipendium ſibi cõceſſum receperit, * reſtituere tenetur danti, quo nolente recipere, vel remittẽte reſtituet pauperibus. Sententia eſt cõmunis, & Syluestri, * contra viſitantes, & eorum familiares recipientes munera, vbi ait gloſſa, ecce caſum, vbi rem meam, vel mihi debitam remittere non poſſum, quia videtur impediri tranſlatio dominij contra Ioſephum, * ita Corduba, apertè contra Ioſeph. loquitur. [* C. ſoelicet de Cenſib. in 6.] [* Syl. verb. cõcuſſio. & c. exigit de cẽſib. in 6.] [* Cordu. in quæſt. li. 1. q. 21. pagi. 26.]

¶Accedit etiam conſequenter diſputatio de ordine, in reſtitutione ſeruãdo, atque dum ſuppetit vnde omnibus creditoribus ſoluatur, nullum ordinem neceſſe eſt ſeruari, quando vero non ſuppetunt bona debitoribus, omnibus ſoluendis debitis, prius debita certa, quorum creditores ſunt noti, quàm incerta, quorũ creditores ignorantur, ſoluenda ſunt.

¶Vnde ſecundùm Syl. * & ſecundùm Caiet. * patens eſt eorum error debitorum, qui, cum omnibus non ſint ſoluendo, componunt ſe ſuper incertis cũ prælatis eccleſiæ, vt id, quod eis remittitur, tanquam proprium poſſideat, certos creditores defraudando. Verum eſt tamen, quòd ſi res incerta adhuc in ſua ſpecie permanet, puta quidam calix cõſecratus repertus, aut ablatus, & adhuc integer, & non poteſt haberi eius dominus, neq; inueniri, poteſt dari Chriſto pro eius pauperibus, vel in pios vſus, ſiquidé debitor, non tenetur ex alieno, creditori ſatisfacere, & conſtat: quòd ille calix nunquam eius fuit. * Imò ſemper alienus. [* Syl. verb. reſt. 6. q. 4.] [* Caie. verb. reſt. c. 6.] [* §. Sacro Inſt. de rerũ diuiſ.]

¶Præterea dico in debitis certis, ſeruandum eſſe ordinem Baldi, cómuniter recepti in l. pro debito. C. de bon. iud. aur. poſſi. ſcilicet, quòd primùm ſuo domino, ſuum reſtituatur, vt commodatũ, depoſitum, furto ſubtractum, aut raptũ, quòd adhuc in ſua forma, & ſpecie reperitur, quia hoc in bonis eius, qui reſtituere debet, non numeratur, cum eius dominum, nunquam ad illum tranſlatum ſit. Imò ſemper penes eum, cuius erat remanſit. Et ideò ante omnia alia, illi reſtituendùm eſt. * [* l. ſi vendi verſ. ſi tñ. ff. de priuile. creditor.]

¶Secundo loco, ſoluendum eſt pretiũ venditori eius, quod vendidit emptori,

penes quem res empta eſt. Quia quamuis, illius dominium in emptorem tranſierit * illud tamen remanſit obligatum ſolutioni, quam diu in ſua forma, & ſpecie, penes emptorem inuenitur iuxtà dictum Baldi, & eos qui eum referunt, vbi ſupra, pro quibus facit. l. 2. §. quibus cauſis pig. vel hypothec. cont per argumentum à fortiori, deinde, quod hoc videtur æquum, & rationi conſentaneum, ſaltē ad hunc effectum, quod in hoc, cæteris creditoribus præferatur, quando omniū ſolutioni debitoris bona, non ſufficiunt.

* l. traditio nibus. C. de pactis.

¶Metina * ait, quòd res empta non ſoluta, prius ſoluenda eſt, quando de præſenti empta eſt, ſecus ſi empta ad creditum, ſecūdùm Caiet. in hoc ſtabitur ſpecialibus ſtatutis. Quando res empta non ſoluta ſtat in propria ſpecie. Syl. * tenet, quod vetus eſt, ſi extat indiſtinctè eſt tradenda venditori, pro pretio nondum habito, ſiue habita fide de pretio, ſit tradita, ſiue non.

* Met. inſtr. 2. c. reſti. fo. 174. p. 2.

* Syl. reſtit. 6. q. 5.

¶Atq; idem pari ratione dicēdum videtur de omni illo, quod titulo oneroſo datum fuit. Cæterùm ſi res empta, plures valeat, quàm pretium pro ea promiſſum, eo pretio ſoluto venditori, reſiduū cedet alijs debitis ſoluendis. Aduerte itē quòd venditor, non babet hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, neq; emptor in pecunia habita ex noua eius rei venditione, neq; in eo quòd, pro permutatione illius, habuit. Quia neq; pretium, neq; habitum per permutationem in ſingularibus actionibus in eius locum ſuccedit. *

* Iuxtà glo. Bar. in l. Labeo. ff. de verb. ſign.

¶Tertiò loco ſeruanda ſunt ſtatuta regionis, ſi qua inueniūtur ſpecialia ſuper ordinem reſtituendi, vt dicuntur eſſe in aliquibus regionibus de numulariis fraudatoribus.

¶Et ſi talia ſtatuta non ſint, ſeruetur ius commune, iuxtà quod ij quibus bona fuerunt expreſſè obligata alijs præferuntur, & poſtea in ſua dote vxor, & fiſcus alijs creditoribus quibus non ſunt bona prius expreſſè hypothecata. Quāuis tacitè ſint. l. aſſiduis. C. qui potior in pig. habeantur: & l. quamuis de priuileg. fiſci.

Quæſtio. 2.

¶At dubium eſt, quod hic nos interpellare poſſet, ſi quando maritus conſtituit ſe debitorē dotis per cedulam, q̄ edi fecit publicam, non fuit ſibi numerata dos, an tūc dos talis in ſolutione eius præferenda ſit habentibus hypothecas expreſſas poſteriores dote. Reſpondet Hugo de Celſo * quòd non obſtante hoc, ſi poſtea vir recepit dotem, prius ſoluenda eſt, quā obligationes reliquæ, quas poſt iſtam obligationem dotis cōtraxit, quibus ſua obnoxia fecit bona, antequam à ſua coniuge recepiſſet ſolutionem talis dotis.

* Hugo de Celſo. à ſuo repertorio. leg. verbo. oblig. verſi. 13.

¶Et quamuis debita dotis, & fiſci ſint priuilegiata, tamen inter iſtas obligationes attendendam eſſe prioritatem, quæ nam ſit prior inſinuat Hugo de Celſo, Secundum quem, loco citato, verſic. 10. ſi contradixerit mulier expreſſè, vel nō conſenſerit expreſſè, eius bona non manent obligata regi, quando eius maritus collector eſt, vel conductor tributorum, vel redditum regis.

¶Quartò loco, ſecūndùm Nauarrum ſequuntur illi, quibus tacitè ſunt hypothecata bona debitoris ſuo ordine, poſtea depoſitarij, niſi quando depoſita fuit pecunia ad negotiandum, & vt ſoluerentur vſuræ, aut intereſſe. *

* l. ſi hominum. §. fin. ff de depo. & l. ſi venturi. de priui. creditor.

¶Quinto loco ſubſequuntur, qui habent priuilegium perſonale, quo præferantur alijs ſine obligatione reali.

¶Poſtremum locum tenent alij creditores, qui non habent hypothecam, neq; obligationem bonorum expreſſam, neq; tacitam, neq; priuilegium perſonale, ſiue conſideratione, quis eorum ſit prior, aut poſterior, ita, vt quod prædictis ſatiſfactis ſupererit, pro rata parte nominum, inter hos diuidetur amittendo, & recipiendo ſolidum pro libra, vt dicitur, deductis tamen ante omnia expenſis neceſſariis, ſed non pompoſis, ac ſuperfluis funeris, & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiæ teſtamenti, & alijs ad additionem hæreditatis neceſſariis iuxtà Paludem communiter receptū * & S. Antoninum: * hæc omnia Nauarrus optime, iuridice, diſſerte ait, pro vt reliqua omnia, ideo cō ſultum duxi hic eius doctrinam notare.

* 4. diſt. 15. q. 3.
* 3. part. tit. 2. c. 7. §. 1.

CAP. CXI.

Adhuc de ordine reſtituendi.

AT ne quid ſcitu neceſſariũ deſit, nota, quòd qui mutuauit pro reficienda domo, naui, aut alia re ſimili; pręfertur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in ſolutione ex pretio eius conſequenda.*

* l.2.ff. qui potio. in pignor. habeãtur.

¶Secundùm Syluestrum * vbi non vigilauit creditor exigendo debitũ, & etiã vbi non ſunt priuilegiati, ſi debitor gratificet vni quod datum eſt ſic in iudicio vel extra, reuocatur, & diuiditur pro rata, in hoc tamen caſu, iure poli, & ſi nõ fori, excuſaretur debitor, vt creditur, ſi pietate motus gratificaret plurimũ indigenti, ita Syl. ita Metina.*

* Syl. verb. reſtit.6.q.8.

* Metin. in ſuo codice de reſtit. f. 9.q. 2.

¶Sed quid, ſi debitor in ſoluendo hũc ordinem non ſeruet, an ſatisfecerit conſcientiæ ſuæ, reſpondet Nauarrus, quòd non ſecundùm Hoſtienſem, & Syluestrũ * ſi ignorantia iuris, aut facti, eum non excuſat, * niſi quando creditor aliquis in petendis ſuis creditis in iudicio, vel extra illud, fuit alijs diligentior: quia tũc non ſolum poteſt, ſed etiam debet prius illi, quam alijs ſoluere. l. pupillus. ff. de ijs quæ in fraud. creditorum ſecundùm Syl. vbi ſupra. q. quod intelligitur, modo nõ ſint alij, magis priuilegiati.

* Syl. verb. reſt.6 q.7.

* Arg. c. cate. de iureiurando.

¶Quod autem diximus de debitore ſoluente; idem prorſus dicendum eſt de creditore petente, nempe, quod non peccat accipiendo ſuum debitum, quod diligentius petijt, ſi non ſint alij magis priuilegiati, alioquin ſic violat iuſtitiam.

¶Vnde conſequitur peccare generos, aut nurus recipientes, aut retinentes de bonis ſocerorum, quod eis debetur, ſciẽtes, eorum bona; alias magis priuilegiatis, deberi.

¶Vnde ſecundùm Nauarrum peccant retinentes etiam poſt factum, & hoc apparet verum: Quod ſi peccant retinentes, tenentur reſtituere, licet Frater Ioſephus dixerit in ſuis floribus, quòd creditor qui erat poſt habendus non tenetur ad reſtitutionem, ſi prius illi, facta fuerit ſolutio, quia inquit non tunc alienum, ſed quod ſuum eſt retinet. Quia hoc poteſt intelligi ſecundum quod intelligit Nauarrus, quando non ſunt alij magis priuilegiati.

¶Initat iam quaſi in ſuo loco adapta quęſtio. An debita licita, id eſt, debita ex contractibus licitis, ſint prius ſoluenda, quam debita ex contractu illicito, id eſt, quam vſuræ, quia Caiet. cum limitatione tenet, affirmatiuè contra Metinam Complutenſem, ideò pro indagatione veritatis. Quæſtio. 1.

¶Sit prima concluſio, vſurarius prius debet ſoluere, quod debet per cõtractus licitos, quibus non eſt pauperior factus, quales ſunt emptionis, & mutui, quam vſuras iniquè extortas, etiamſi ante illos contractus fuiſſent extortæ, niſi res, vel pignora data vſurario, remanerent apud vſurarium in propria ſpecie, quia hæc, ſuo domino, cum eorum nõ ſit tranſlatum dominium in vſurarium, ſtatim ſunt reſtituenda: ſi autem ex contractibus licitis poſt vſuras extortas factis, factus eſt impotens, & pauperior ad ſoluẽdas priores vſuras, in eo tantum, quo factus eſt impotens inde, præferenda ſunt debita vſurarum in ſolutione, & non in reſiduo, hæc eſt Caiet reſtit. c.8. eſt Nauarri * eſt Fratris Ioſephi in ſuis floribus, eſt Metinæ Salmanticenſis. * eſt tamen contra Metinam Complutenſem, * hanc aliter probat Caiet. cuius probationem non inapparenter reijcit Metina. Quia inquit Caietanus ex quò licita debita, non prius ſoluerentur, quam vſuræ extortæ, Iam ex tunc inciperent detineri aliena, inuito domino. Hoc pernegat Metina, quod talia ſint aliena, vel fiant tunc aliena. Quia non ſunt propria creditorum, ſed debitoris.

* Nau. c.17. ſum. lat. nu me.32.

* Inſtru. 5. 13.c.7 reſt.

* De reſtit. f. 9.q 2.

¶Igitur ratio Nauarri potior eſt, ſcilicet, ideò debita licita, quàm illicita vſurarum, prius ſunt ſoluenda, quia magis conſtat, quod tibi debeo, quod mihi mutuaſti, aut vẽdidiſti, quàm quòd per vſuram mihi ſoluiſti. Quia de mutuo, nemo dubitauit, quin ſit ſoluendum, & reſtituendum, ſed de vſuris aliqui dubitauerunt, licèt malè.

¶Sed fortè ratio Fratris Ioſephi non

inepta eſt,ſcilicet , quod ideò non tenetur vſurarius reſtituere vſuras , priuſquam alia debita licitè contracta , quia mutuarius ex mutuo ſibi dato ſub vſuris,ab vſurario , conſequutus eſt aliquã vtilitatem , quam illuc vſque non ſunt conſecuti cæteri creditores,quibus eum licitè, vt ſupponimus vſurarius contraxit res eorum emendo , vel mutuum ab illis accipiendo.

¶Nec ratio Metinæ,aut alterius quidquam valet, quòd ideò reſtituendæ ſunt prius vſuræ, quia bona quæcunq; vſurarij ſunt pro vſuris reſtituendis hypothecata. Quia hoc negat Syluester , & Hoſtienſis, & Archidiaconus dicũt non eſſe hypothecata, imo ait Ioannes Andreas , quod de iſta hypotheca nõ habemus textum expreſſum.

¶Nec etiam ratio alia Metinę concludit vbi ait,quòd quia in vſurarum extorſione maior illata eſt iniuria , ideò ſunt prius reſtituendæ. Quia non ſunt cętera paria,propter rationes Caieta. Nauarri, & Fratris Ioſephi.

Quæſtio. 3. ¶Subindę dubitare, & hic contingit , an fur,debitum furti, priuſquã alia debita licitè cõtracta, ex bonis à ſe licitè acquiſitis,teneatur reſtituere , neque tam prompta eſt ſolutio debita quæſtioni huic.Nam Syluester reſtitutio. 6. q.5.in fine illius inſinuat in ordine reſtituendi non eſſe ſeruandam prioritatem inter debita ex contractu licitò, aut ex maleficio puta ex furto , aut quaſi maleficio , quia ſic ibi inquit,nec diſtinguo, an aliquid debeatur ex cõtractu,vel quaſi aut ex maleficio,vel quaſi cum hoc,nullo iure probetur, vnde reſtituendum eſt ſecũdum ordinem prædictum .

¶Pro deciſione quæſtionis,ſit reſponſiua concluſio: debitum ratione furti cõtractum , fur ex bonis licitè acquiſitis , prius reſtituere tenetur, quàm alia debita licitè acquiſita.Hęc eſt Metinę,* eſt,
* Met.C.de ... q.2.f.9. Seraphiei Doctoris,vt,ibi,ipſe ait, eſt F. Ioſephi in ſuis floribus , quàm probant duplici,aut triplici ratione : primò,quia oportet prius recedere à grauiori peccato,quàm à leuiori, & grauiùs eſt peccatum retentio furti,ſicut grauiùs fuit furtum,quam retentio rei licitæ acceptæ , vt rei commodatæ, aut mutuatæ , ergo prius reſtituẽdum eſt furtum, quàm res licitè acquiſita. ſ. mutuata locata , aut commodata.¶Secundò , quia ſecundùm F.Ioſephum,ad furtum reſtituendum,tenetur fur ex duplici capite.ſ.ex iniuſta acceptione ,& ex iniuſta retentione , ſed ad debita licitè acquiſita, ſolùm tenetur ex illicita retentione,ergo prius reſtituẽdum eſt furtum, quàm debitum licitè cõtractum. ¶Et quia magis iniurioſa eſt acceptio alieni per rapinam , quàm per furtum,ideò Metina prius rapinã, quàm furtum,reſtituendum, eſſe, ait. Et licèt prædicta iſta concluſio ſic probata , tutior appareat,ſi quis tamen eius ordinẽ, bona fide,aut ignorantia, excuſatus,non ſeruauit;quia prius reſtituit debita licitè contracta,quàm furta, non eſt culpandus,nam grauiſſimum Doctorem Syluestrum ſequutus eſt, qui factum eius non non damnat , & quia iſtæ rationes concluſionis non videtur concludere,illum ordinem prætermiſiſſe,fuiſſe culpam lętalem . .

CAP. CXII.

De bonis hæreticorum reſtituendis.

NE turgeſcat continuata, prolixaq; lectio ac lectori ſic faſtidiũ pariat,& qa aliũde cogimur materias inabſolutas non relinquere cõpellimur eas ſuccidere,& quæ continuatim eſſent diſputãda ſeorſum illucidare.

¶Quæritur ergo an ille cuius , ratiõe maleficij ipſo facto per legem confiſcata ſunt bona,qualia ſunt bona hæreticorũ, & bona cõmittentium crimen læſæ Maieſtatis,& per peculiares leges Hiſpanię, bona nefandi peccati patratoris, etiamſi iſte actus nefandus non probetur in actu perfecto,& conſummato,dũmodo probẽtur actus ꝓpinqui ad concluſionẽ illius, poſſit ſua bona donare,legare, & debita prius ex alijs maleficijs cõtracta ſoluere. Quæſtio. 1.

¶A clarioribus igitur reſponſuri procedamus primam ſtatuentes concluſionem.¶Sit prima concluſio; debita ex cõtractu licito prius ſunt ſoluenda , quàm

debita

debita ratione maleficij, vt homicidij, aut hæreſis, aut peccati nefandi: ratio eſt plana, quia debitum pœnæ maleficij eſt pœnale, & leges per pœnas ſuas non puniunt ſcelera in detrimentum creditorjs. Et quia obligatio maleficij eſt tantũ perſonalis, obligatio ex contractu licito, eſt realis, & perſonalis præſertim quando debitoris bona ſunt expreſsè, aut tacitè creditoribus obligata.

¶Secunda concluſio, obligatio oneroſa licet poſterior tempore, præferenda eſt liberali obligationi, vt verbi gratia, ſi quis donaſſet alicui aliquam rem, & ante traditionem illius tradidiſſet eam ex obligatione dotis, quæ eſt oneroſa gene re ſuo, in dotem filiæ. Imò ſi obligaſſet ſe eam traditurum genero in dotem, iã ex tunc tenetur eam magis tradere genero, quàm donatario. Hæc eſt F. Ioſephi in ſuis floribus, & ratio huius eſt, quia magis damnificatur creditor ex cõtractu oneroſo ſecum inito, ſi non impleatur, quam donatarius ex priuatione rei donatæ ſibi & promiſſæ dari. Adhibet moderationem æquitati conſonam, ſcilicet, ꝙ ita eſt, vt dictat concluſio, niſi alias graue detrimentum pateretur donatarius, ſi donatio de facto executioni non mandaretur.

¶Tertia concluſio, quę eſt Syluestri,* prius perſoluenda ſunt debita creditoribus, quàm legata legatariis, quia iſta debita ſunt neceſſaria, ſed legata ſunt gratioſa, neque excuſabitur in conſcientia hæres, qui hunc ordinem non ſeruauerit, niſi hoc fecerit ignoranter reputans hæreditatem ad omnia ſoluenda ſufficere. At in hoc caſu ſeruatur creditoribus vt potioribus ius contra legatarios, ideo tales creditores non debent hæredẽ qui bona fide diſtribuit, inquietare, niſi illi de hæreditate aliquid remanſerit. ¶Excuſatur etiam hæres, qui dedit creditori poſteriori, neſciens alium eſſe potiorem, neque etiam inquietãdi ſunt à prioribus, ſeu potioribus creditoribus emptores, qui emerunt res, quarum pretia in legata, vel fideicommiſſa, vel in alios poſteriores creditores proceſſerunt. Ita in l. ſancimus. de iure delibe. quia vt ibi patet, creditoribus potioribus ſeruatur ius contra legatarios, & alios creditores inferiores, quia ab hærede prius acceperunt ſecundum Sylu.

* Syl. verbo hæreditas. 3 q. 11.

¶Quarta concluſio, quæ eſt Victoriæ * hæreticus ante ſententiam condemnationis poteſt licitè viuere de bonis ſuis, poteſtque ea titulo gratioſo transferre, puta donando, poteſt etiam titulo oneroſo, transferre, puta vendendo, aut dando in dotem, ſed in hoc caſu oneroſi contractus, ſi crimen poſſit venire in iudicium non licet transferre. Quia deciperet emptorem, exponendo eum periculo perdendi rem, & pretium, ſi venditor condemnetur. Et hæc concluſio poteſt intelligi pari ratione de omnibus quorum ipſo facto confiſcata ſunt bona propter delicta ab ipſis commiſſa. Hæc concluſio patet, quia ſecundum Victoriam, & ſecundum Syluestrum * & ſecundum Adrianum quodlib. 6. q. 3. & ſecundum Caieta. in ſumma verbo pœna. contra Conradum, & direct. & Ioann. Andr. hæreticus dominus eſt in conſcientia, antequam condemnetur. Quod ſi hoc eſt probabile, probabilis quoque eſt noſtra concluſio. Quòd hæreticus, prædicta ante condemnationem poſſit facere. ¶Vnde ſequitur ſecundum Victoriã hæreticus (ſi non eſſet periculum confiſcationis, quia non eſſet periculum, quod ſua hæreſis veniret in publicum ad aures fiſci) poſſet, & titulo oneroſo ſua bona transferre. Quia alias graue eſſet, ꝙ modo in Germania, vel Gallia, Catholicus non poſſet emere agrum ab hæretico, nec vendere illi. Quod tamen neceſſario eſt dicendum, ſi hæreticus non eſt dominus in foro conſcientiæ.

* F. à Victo. in relect. de Indis. 1. cõclu. 15. 16. & 17.

* Syl. verbo. hære. §. 1.

¶Quum Sotus * dicat hæreticum ante ſententiam aliquo modo, ipſo facto, puniri in eo, quod alienare non poteſt bona. Sed quia pœnæ ſunt reſtringendæ, poteſt intelligi iſta ſententia Soti mitius temperata iuxta ſententiam Victoriæ, quando eius crimen credibile eſt non manebit occultum, ſed ad aures iudicis vel fiſci perueniet, tunc alienare non poterit, aliàs ſecundum Victoriam poterit.

* Sot. de iuſtit. & iure. li. 1. q. 4. a. 6.

¶Vnde ſequitur potiori iure, quod alienatio, vel donatio facta per eum qui commiſit crimen tale, quod bona pro tali crimine non ſunt ipſo facto cõfiſcata, dum-

dummodo talis donatio, vel alienatio fiat ante ſententiam, valida eſt. *

* Cod. de bon. dan. l. ſi quis poſt hanc.

Sed quid ſi ex ſuſpicione pœnæ, hæc bona ſua in hoc caſu alienauerit ante ſententiam. Reſpondetur quod alienare ea poterit titulo gratioſo, per donationem, quia ſi poſtea hæc bona publicentur, à donatarioque ſubtrahantur, non fit iniuria donatario, ſed titulo oneroſo, per venditionem aut donationem non poſſet alienare, quando, quia creditur, ꝙ crimen veniet in publicum, aut quod ratione ſuſpicionis pœnæ alienauit, moleſtiam à fiſco, cum eo contrahentes titulo oneroſo ſunt perpeſſuri. Ita colligitur. ff. de dona. cauſ. mor. lege ſi aliquis, ſecus ſi talis moleſtia non timeretur, quia iſte malefactor, multo magis quàm hæreticus, ante ſententiam, ſuorum bonorũ eſt dominus.

CAP. CXIII.

Quando eſt reſtituendum.

* 2. 2. q. 61. art. ſi.

QVoniam ſecundum D. Tho.* communiter receptum, ſtatim facienda eſt reſtitutio, quia præceptum reſtituendi quamuis in forma ſit affirmatiuum, eſt tamen negatiuum, quatenus tacitè præcepit non retinere alienum: præceptum autem negatiuum ſemper, & ad ſemper obligat.

Quæſtio. 1. ¶Iam iſthinc pullulat primum dubiũ, quando & quoties quis ob retentionem alieni, nouo peccato peccet, Reſpõdetur communiter iuxta ſententiam Soti, & Nauarri, & Fratris Ioſephi in ſuis floribus, in his caſibus retinendo quis alienũ cõtingit, vt nouo peccet peccato, primò, quando poſt acceptionem iniuſtam proponit actu non reſtituere eliciendo nolitionem, nolo dare, quamuis Victoria, & Caietan, in quolib. videantur contraire, quia iſta conceptio noui propoſiti, non videtur niſi cõfirmatio præteriti ſtatus peccati, & volitionis habitualiter manẽtis præteritæ, ſed certè ſi quotiens quãdo habet opportunitatem elicit hoc propoſitum, & nolitionem actualem reſtituendi, nouum videtur repeti peccatum quia non tam confirmatio eſt præcedentis mali ſtatus, quàm iteratio mali propoſiti, tempore quo ſe offert opportunitas, quia eſt negatiuum obligans non ſolum ſemper, ſed ad ſemper, quando opportunitas ſe offert. ¶Vnde peccat ſecundò nouo peccato, quando creditor legitimè petit ſecundum Sotum.

¶Item 3. ſecundum eundem quando retentor alieni, videt ſuum creditorem graui neceſſitate premi.

¶Item. 4. ſecundum Nauar. & Caieta. quando & quoties vtitur alieno, quamuis de reſtitutione non cogitet. *Caiet. 2. æ. q. 66. art. 3.

¶Item 5. ſecundum Canum in ſua relectione de pœnitentia, & ſecundũ alios, peccat denuo quoties commodè reſtituere valens, non reſtituit, ſi animaduertit, quamuis non ſtatuat illud non reſtituere; Et nõ alias, ſiquidem illud potius eſt ſtatus peccati, quã de nouo peccare.

¶Verùm ſi continuatio retentionis alieni minima ſit per vnum diem, aut tres dies tantum, ſecũdum Sotum in de iuſti. & ſecundum Fratrem Ioſephum in ſuis floribus ceſſante neceſſitate graui domini, ꝙ dominus re illa ſua magnopere non indigeat, non inducit obligationem culpæ mortalis, neque eſt circunſtãtia neceſſariò confitenda. Secus ſi continuatio maior ſit. Quia quantitas furti etiam ſi ſit eiuſdem ſpeciei maior cum minore, ſed eſt alia in genere moris, ſic perſeuerantia in retentione alieni, maior vel minima. ¶Quamuis ſtatim ſit reſtituendum, intelligitur tamen habita opportunitate. Vnde ſecundum Metinã, & Sotum, qui noctu in lecto, media nocte, aut nocte tẽpeſtuoſa recordatur debiti, non tenetur ſtatim ſurgere, ſed poteſt expectare vſque ad mane ad illud reſtituendum. Quæſt. 2.

¶Sed grauius inſurgit, licèt curioſum dubium. An grauius peccet qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatem, puta mille, quam qui eandem quantitatem, nempè mille per totũ annum retinet. Quæſt. 3.

¶Circa hoc dubium eiuſdem ſententiæ ſum cum Soto in de iuſti. qui reputat probabilius eſſe contra Paludem grauius peccare qui pluribus actionibus furatur

ratur per annum mille aureos, quã qui mille aureos per totum annum retinet. Quia illæ volitiones, ac actiones repetitæ furtorum magnam præ ſe ferunt malitiam, quamuis oppoſita opinio Palud. probabilitatẽ nõ careat vt videtur Sot.

Quæſt.4. ¶Concurrit etiam & in hoc loco illa quæſtio, cuius veritatis neglectus, multos deiecit in baratri præcipitium.

¶Vtrum ante mortem non reſtituens ſit abſoluendus? A qua quæſtione Nauarrus * facilè ſe expedit dicens, ꝙ qui ſtatim reſtituere poteſt, & non reſtituit, quamuis in teſtamento relinquat, vt reſtituatur, ſecurus non diſcedit ex hac vita, niſi aliqua cauſa ex his quæ à doctoribus ſolent legitimè, & ſufficientes reputari ad excuſandum ab ſtatim reſtituendo eum excuſet, vel niſi ante mortem in illo articulo, ideò omiſit reſtituere, quia probabiliter credidit, ꝙ ſuus hæres melius præſtabit reſtitutionem, & niſi hoc perſuaſum haberet, ſtatim ipſe, per ſe reſtitueret ſecundum Angelum, * huic addit Nauarr. ꝙ qui non poteſt in hoc caſu reſtituere ſtatim, debet dilationem petere; Prædictus tamen nõ eſt abſoluendus, ſi propoſitum habuit non reſtituendi in vita, etiam ſi poſſet, niſi mutet propoſitum.

*Nauar. ſũ. lati. cap. 17. num. 61.

*Arg. verb. reſt 3. §. 2.

¶At quamuis ſecundum Scotũ quãdo hæredes ex ſtatim facienda reſtitutione paterentur magnam iacturã, quia res hæreditariæ, ideò ſubhaſtatione, vel alias viliſſimè eſſent vendendæ, & creditores parum detrimenti caperẽt ex parua dilatione quo res commodiùs venderentur, poſſet tunc in mortis articulo cõſtitutus reſtitutionem differre, quia ſecundum Scotum creditor hic rationabiliter debet eſſe contentus, tamen ſecundum Sylu. maiori rigore vtendum eſt cũ eo qui non habuit propoſitum reſtituendi in vita, quàm cum eo qui habuit, ſed impeditus non reſtituit, etiam ſi dominus in dilationem conſentiat, & cũ maiori iactura etiam bonorum conſulẽdus eſt ſtatim reſtituere, vt ſecuritati ſuæ animæ conſulatur, præſertim, quia illi ſemper timendum eſt habere propoſitũ non reſtituendi ſi ſuperuixerit, quando ſic timetur illum eſſe affectum animo, & diſpoſitum, & quando creditur, eius hæredes eadem obliuione oblituros eſſe poſt mortem, eiuſdẽ reſtitutionis, quia ipſe oblitus eſt per ſuam vitam.

¶Verùm eſt tamen, ꝙ omnis cauſa à reſtitutione ſtatim facienda, quæ excuſat in vita excuſat etiam in morte. Abſoluendusq́; eſt in articulo mortis ſi ab ſtatim excuſatur, niſi tunc præſumatur habere propoſitum non reſtituẽdi ſicut in vita, quod præſumendum eſt, quando per totam vitam contempſit reſtituere, niſi aliundè tunc oppoſitum abundè demonſtret, ſicut ait Sotus, ꝙ qui perditè vixit in vita tota non eſt multum præſumendum in morte de ſua ſalute animæ, niſi appareat tunc egregiè compunctus. Quod ſi in morte dixerit infirmus ſe nõ teneri ad reſtituendum ſtatim cum tanta iactura bonorum, tunc regulet ſe confeſſor per regulas ſupra poſitas Nauarri, Scoti, Sylueſtri, eas, quæ cum infirmo, obſeruet.

CAP. CXIIII.

Quæ impotentia excuſet à non reſtituendo.

Porrò commoditas iſta reſtituendi penſanda eſt in ordine ad tempus, & ad facultatem reſtituendi, & ſicut ignoranti probabilis iuris, aut facti quãdiu durat à reſtitutione excuſat, * ſic multo magis ab ſtatim reſtituendo excuſabit, ſicut etiam excuſat voluntaria dilatio creditoris. Dicitur autem non poſſe reſtituere, non ſolum ille, qui eſt in extrema neceſſitate, aut nullo modo poteſt, ſed etiam qui cõmodè non põt. *

*l. quod te. ff. de re. cre.

*l. nepos. ff. de verb. ſig. & à faciat. 22. q. 2.

¶At vt ſingula ſigillatim examinẽtur problema in vtranque partem probabile cenſet Sotus eſſe * an parenti meo, & creditori meo ſimul in extremam neceſſitatem coniectis potius tenear, ex debito ſubuenire patri, aut creditori, & qui dixerit creditori bona ratione tuebitur ſe, nam eorum ius ſeruandi vitam debitori vſum rei alienæ in ſua extrema neceſſitate concedit tantum. Qui verò in hoc caſu potius patri extimauerit eſſe ſubue-

*Sot. lib. de iuſt. & iure. q. 7. ar. 1.

ſubueniendum, officium in patrem ſibi prætexere poterit. Nam perinde eſt in ea ipſius vitam, ac paternam ſeruare. Idé credunt frater Petrus de Soto maior, & frater Dominicus de Soto, de filio, & vxore, ſed an idem ius extendendum ſit ad fratrem, quod liceat ex debito in extrema neceſſitate potius fratri, quã creditori ſubuenire F. Dominicus de Soto, ait nequaquam, ſed potius creditori eſſe ſoluendum, quia iſtud ius ad fratrem nõ extẽditur, ſed frater Petrus de Soto maior ait, ꝙ quia de hoc eſt dubium, ideò non fratri, ſed potius creditori in hoc caſu eſt ſubueniendum.

¶Sed an debitore, & creditore ſimul, & ſemel in extremam neceſſitatem coactis, creditori teneatur potius ſubuenire debitor, quam ſibi? Sotus in hac quæſtione amplectitur ſententiam Caieta. quã dicit eſſe veriorem, & amplectendã, quia videtur eſſe D. Thom. licet, non tam expreſsè, quia ſine exceptione D. Tho. ait in caſu extremæ neceſſitatis potius debitor deberet eſſe præſidio parentibus, & à fortiori ſibi cõtra Rich. & Scotum, quia in extrema neceſſitate melior, eſt conditio poſſidentis, vnde vndecunque ante illum articulum peruenerit ad poſſeſſionem debitor, illud debitum, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè per furtum occupauit, poteſt tunc potius ſubuenire ſibi, quam creditori, ſeu rei domino. Neque obſtat, ꝙ illa res ſit aliena, quia accedente extrema neceſſitate omnia fiunt iure naturali communia. Cui iuri naturali nõ derogat iuſgentium, ex quo iure bona fuerunt appropriata, & diuiſa: ſi ergo omnia tunc fiunt communia quo ad vſum, ergo poteſt vſum illius rei, antea alienę, ſuæ extremæ neceſſitati proſpiciẽdæ applicare: potius quam extremæ neceſſitati creditoris. Nec ex hoc ſequitur, quod poſſit iam rem, ab extremam patiente neceſſitatem ſurripere è manibus, vt ſuæ extremæ ſubueniat, quia tunc melior conditio domini, ſuam rem poſſidẽtis, ꝙ ſi à conſtituto in extremæ neceſſitatis articulo, rem quis ſurripuiſſet, vt ſubueniret extremæ neceſſitati ſuę, etiã cum iactura periculoq; vitæ ſuæ, tenetur eam illi reſtituere.

CAP. CXV.

An in extrema neceſsitate ſatis ſit mutuare.

IN magnam iam paulatim incidimus quæſtionẽ, an qui i extrema neceſſitate aliquid accipit, vt ſe ab ea liberet, veniẽs ad pĩguiorẽ fortunã teneaſ reſtituere. Quæſtio.

¶Et quidem in hac quæſtione Scotus per diſtinctionem, huic quæſtioni videtur ſibi facere ſatis, ſcilicet, quod ſi id, quod conſtitutus in extrema neceſſitate, pro ea expendit, antea ratione alicuius contractus debebat, tenetur id perueniens ad pinguiorem fortunam reſtituere, quia ſuperueniens extrema neceſſitas, non abſtulit obligationem prioris contractus, at ſi tunc accipiat, non ſit reſtitutioni obnoxius. Adrianus verò cuius opinionem amplexus eſt Nauarrus, tenet, ꝙ in omni caſu vbi aliena res conſumpta eſt in extrema neceſſitate, niſi tam parui momenti ſit, ꝙ ex probabilibus coniecturis cenſeatur donata, reſtituenda eſt domino, à conſumente, cum poſtea fuerit ſoluendo: hanc corroborat Nauarrus mille argumentis: primò, quia opinio contraria nulla videtur probari lege, neque efficaci ratione, ſine quibus non eſt affirmandum aliquid contra ius regulare, & quia lex * non habet res fieri communes per neceſſitatem: ſed eſſe communicandas, alias accumulat rationes multas. Quæ detectis fundamentis opinionis contrariæ videntur futiles, quia per ea fundamenta ſoluuntur.

* ff. ad l. Rhodiã de iact. §. cum in eadem.

¶Opinio igitur Soti, quàm licèt ipſe de pulchritudine commendat, tamẽ malè vellicat, veriſimilior mihi videtur, tũ quia communior eſt, tum quia inter Adrianum, & Scotũ per limitationes adhibitas mediat, igitur opinio Soti, ac tenẽda, hac eſt, quæ conſiſtit in his punctis, primò quod quando res parui momenti eſt, ſecundum omnes, nulla reſtat reſtituendi obligatio. Secundò ſi res, qua ille extremè indiget eſt maioris extimationis, & ille conſtitutus in extrema neceſſitate

ceſſitate ſimpliciter eſt indigens, nempè qui nullibi habeat vnde ſoluere poſſit, tunc citra cōtrouerſiam nulli manet ob noxius reſtitutioni, ſi rem qua extremè indigebat inſumpſit. Tertiò ſi ille talis non eſt ſimpliciter indigens, quia licèt hoc non habeat, forſan alibi habet, vel ei debetur, quia hic non eſt ſimpliciter indigens extremè, ſed tantùm pro iſto loco, obnoxius manet ad reſtituendum, quod inſumpſit pro ſua extrema neceſſitate, quia ſat eſt huic mutuū accepiſſe.

¶At ratio Soti, quam contendit Nauarrus eneruare, maioris vigoris eſt, quam ipſe putat, quia ſecundum Ius naturæ omnia ſunt communia quo ad vſū ſeu ſecūdum Nauarrum nō omnia ſunt actu communia, ſed benè ſunt communicanda quo ad vſum. Tunc ſic arguitur ſunt communicanda quo ad vſum ergo in vſu conſumptibilibus, ſ. in victualibus pane, tritico, pecunia, vbi non diſtinguitur vſus à dominio, poſtquam res in extrema neceſſitate ſemel communicata eſt, quo ad vſum, etiā communicata eſt quo ad dominium, quia ius naturæ communicandas eſſe res ſtatuens in extrema neceſſitate quo ad vſum, nō ſubtraxit dominium ab vſu quemadmodū Fratres Franciſcani accipientes vſum, per votum in Papam dominium tranſtulere, ſeque à dominio illarum rerum retraxere. Neque obſtat, q; Nauarrus replicat, ſ. q; mutuarius accipiens vſum pecuniæ mutuatæ accipit etiam dominiū, & tamen non ſequitur, q; pecuniam mutuatam non teneatur reſtituere. Nō inquam obſtat, quia priuilegium naturale eſt conceſſum extremæ neceſſitati ſimpliciter, vt ei conceſſa, non ſint danti reſtituenda, q; ſi hoc oretenus pernegeṭ Nauarrus, tamen prout eſt pius in pauperes, & rationi ſubditus, mente negare non poterit, quin concedat, q; præceptū eleemoſynæ, maximè in patiente extremam neceſſitatem ſimpliciter, tanquam in potiſſima ſua materia, locum habet. Quod ſi indigenti extremè ſimpliciter, ex præcepto, eleemoſyna danda eſt, & ſecundùm omnes doctores, eleemoſyna, datio gratuita eſt, & irredibilis, ergo acceptum in extrema neceſſitate, quod ex præcepto eleemoſynæ eſt dandum, quomodo dicitur eſſe reddendum, tanquam ſi fuiſſet mutuatum, niſi mutuum, abutendo terminis, appellaueris eleemoſynam, quod eſt contra communem regulam doctorum, quia in præceptis diuinis niſi aliud dictet fides, non debemus verba in improprios ſenſus retorquere. At magna retorſio eſt præceptum eleemoſynę in extrema neceſſitate, præceptum eſſe mutuandi, interpretari, intelligendo tunc mutuum eſſe eleemoſynam.

¶Et per hoc fundamentū, cętera eius argumenta, & Adriani ſoluuntur primò dico, quòd non ipſo facto, extrema neceſſitas facit indigentes extremè, ſimpliciter dominos rerum, quibus extremè indigent, niſi poſtquam ſunt traditæ, & in ipſa cōſumptione. Quare ſi ſuperflua illis tradita fuerint, quæ non conſumpſerint, quibus iam non indigent, ad ſuos dominos reuertuntur, etiam ſi ſint vſu conſumptibilia, ſicut etiam domus, aut veſtis aliena, quia quis extremè indiguit poſt tranſactam neceſſitatem, reſtituenda eſt domino, hinc eſt, q; qui tenebatur communicare eſcam extremè indigenti, ſi non communicauit, & propterea obijt, nō tenetur reſtituere incurſam mortem, quia ex iuſtitia nō tenebatur, & quia illi extremè indigenti non abſtulit, quòd ſuum erat, quia ante vſum, & conſumptionem illius cibi, ille cibus non factus eſt ſuus.

¶Sed quia doctores graues alioquin magnifacio, neque puto eorum rationes aliqua apparentia carere, dico vltimò quòd opinio Nauar. & Adrian. aliqualiter poteſt admitti, vt vera, ſi loquamur de extremè indigenti, qui licèt nec in toto mundo, neque apud ſe vel alibi habet facultates actu, vnde reſtituat, habet tamen eas in potentia propinqua: quia verbi gratia eſt miles ſtipendiatus, qui licèt modo extremè egeat, poſt menſem, vel annum recuperabit vnde compos ſit ad ſoluendum, vel artifex mechanicus eſt, qui ſperat poſtea lucrum, & in potentia ſuæ artis id lucri habet, quia hic non poteſt dici quod egeſtatem extremam ſimpliciter patiatur.

¶Secundò, ſecundum Mag. Ybañez, poteſt admitti in leuioribus, & communibus

nibus neceſſitatibus, vbi diues de ſuperfluis ad ſtatim, quia non tenetur dare eleemoſynam in particulari huic, poteſt illi mutuare cum animo erogãdi gratis alijs egentibus ſic ſibi ſuperflua ſecundũ ipſum melius, eſt verecundis egentibus abundantius dare, ſecus mendicis, & melius eſt vnam virginem integrè dotare, quam diſpertiri dotem inter multas ſic ſine remedio manentes.

¶Et ſic ſoluitur argumentum Nauarri de exercitu militum, qui coactus extrema neceſſitate deuaſtauit hortũ, aut vineam, quia iſte exercitus tenetur poſtea reſtituere, quia facultatem reſtituẽdi in potentia propinqua habeat, nẽpè ex ſtipendiis recuperãdis ex ſua arte militari, vel aliter. At ſẽtẽtia communis, & Soti verum habet in extremè indigẽti, tam miſero, qui nec actu, neque in potentia morali propinqua, moraliter creditur, vnquam veniet ad tam pinguiorẽ fortunam, quin ſemper laboret inopia, quia licèt iſte (quod rarò contingit) perueniat ad pinguiorem fortunã, vel eſto non rarò contingat, quia id fuit præter fidem moralem præſentem, & quia pro tunc tempore extremæ neceſſitatis, reputabatur non eſſe potens in actu, nec in potentia reputabatur propinqua compos ad reſtituendum, tunc ſi peruenerit ad pinguiorem fortunam, non tenetur de iuſtitia reddere, niſi fortè de honeſtate, quia euentus per accidens non mutat naturam rei, ideſt eleemoſynæ, quæ debet tunc gratis dari.

CAP. CXVI.

Quæ incommoditas excuſet ad ſtatim reſtituendum an iactura in bonis alterius ad longum.

Q Voniam is dicitur non poſſe reſtituere etia (vt diximus) qui commodè non poteſt, quãdo aliquem non cõmodè poſſe reſtituere extimandum, dicendum ſupereſt. Igitur is dicitur non commodè poſſe reſtituere, qui non poteſt ſine damno ſuorum bonorum altioris ordinis, ſiue vitæ, vel ſalutis reſpectu famæ, aut rei familiaris reſpectu, ſiue famæ etiam reſpectu rei familiaris, quia ſicut vita, & ſalus altiores ſunt, quam fama, & ideò regulariter cum diſpendio vitæ, aut ſalutis non eſt fama reſtituenda, ita quia fama altior eſt, quam res familiaris, ideò res familiaris, ſcilicet pecunia, & domus cum iactura famæ, non eſt regulariter reſtituenda.

¶Item commodè non poſſe, ac proindè excuſari ab ſtatim reſtituendo, dicitur, qui ſine magno damno eorum, quæ ſunt eiuſdem ordinis, reſtituere non poteſt, in caſu quo dilatio per aliquod tempus, parum noceret creditori ſecundum D. Anto. * itaque ſi quis non poteſt ſoluere centum aureos, niſi domum minoris vendat notabiliter, non tenetur ad ſtatim reſtituendum, dum dilatio nõ noceat multum creditori, q ſecundum Nauarrum non ſolum locum habet in debito, quod ex cõtractu licito naſcitur, ſed etiam in eo debito, quod ex furto, aut alio delicto naſcitur, ſecundum D. Anto. quia licèt hic ſit differentia in origine debiti, quia aliud fuit iuſtè, & licitè contractum, aliud verò iniuſtè, & illicitè, tamen in conſcientia cũ mediocris eſt importantia, tam iniuſtè accipiente, quam in iuſtò acceptore, vterque excuſabitur à ſtatim reſtituendo. Sed quia hoc vltimum, vbi nullam differentiam ponit inter furem, iniuſtumque occupatorem, & inter iuſtum acceptorem videtur cõtra Sotum, & Cordubam, & alios: ideò poſtea pro concordia, hoc dictum limitabimus.

* Anto 2. p. tit. 2. cap. 8. col. 4.

¶Oportet ſingula ſupradicta hic à Nauarro quid veritatis contineant examinare, diſcernendo prius an vniuerſaliter abſque vlla exceptione verum ſit, q cũ damno ſeu diſpendio bonorum altioris ordinis, ſ. vitæ, & ſalutis non teneamur recompenſare debita bonorum ordinis inferioris, ſ. rei familiaris, & an verum ſit ſemper q cum iactura famæ, pecunia aut aliud debitũ temporale inferius non ſit neceſſario reſtituendum. Circa quam quæſtionem Nauarrus mordicitus tenet opinionem Caiet.* dicentis, q quẽadmodum bona vitæ, & ſalutis ſunt altioris

*Caie. li. 17. reſpõ. 14 & 2. 2. q. 62. art. 2.

tioris ordinis, quam famæ, ſic bona famæ altioris ordinis ſunt, quàm pecuniaria, & quod nemo ad reſtitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur cum iactura bonorum altioris.

*Sot de iu. & iu. li. 4. q. 7. arti. 2 in reſp. ad 1. & q. 6. a. 3. ad 4. *Couarr. in reg. peccatū p. 1. §. 4 *Nauar. I 4. d. 15. q. 17. *Adr. in 4. de reſt. * Met. Sal. in ſua cōſt. 7. c. reſtitu. fol. 173. * Nau. ſum. lat. nu. 8.

¶Porrò Sotus * Couarruuias * & Maior * & Adrianus *, & Metina * Salmāticenſis tenent, quod opinio Caie. & Nauarri eſt communis & regulariter eſt vera, ſed tamen ea non obſtante, aliquādo poteſt accidere caſus, vbi cum famæ detrimento, immò etiam cum diſpendio vitę teneatur aliquis reſtituere, vt quādo regnum pertranſiturum eſſet ad extraneū hæredem, adultera tūc regina, ſi eſt profutura, prodere ſe tenetur, etiam cum vitę iactura, ſicut etiam adhibet exemplum Metina, ſi aliquis ingenuus, quia occultauit adulterium, ſcit adulterinum non eſſe filium regis, ſcit tamen ſuppoſitum eſſe regi, ipſumq; adulterinum adire principatum regni, atq; ideò propriū legitimumq; hæredem regni excludi, tenetur cum iactura vitæ ſuæ, talis; ſi eſt profuturus detegere ſuppoſititium, adulteriumq; partum; quia regnum, vitæ illius occultatoris præualet. Contrà hāc exceptionem licet ratam, Nauarrus omnes intendit neruos, vt euincat, contra eam regulam nullam dandam fore exceptionem, neque etiam in præſignatis caſibus Soti, in quibus teneatur quis cum periculo famæ, aut vitæ, inferiora his bona reſtituere, & quidem innumera argumenta congerit, tum ex authoritatibus iuris, tum etiam ex authoritatib. doctorum, & præſertim D. Tho. quaſi Sot. & Metin. quib. contrariatur, cum Thomiſtæ ſint, ſenſum D. Tho. in authoritatib. allegatis à Nauarr. non calluerint. Fateor argumenta hęc Nauar. in contra innumera ſunt, & non parum fortia; ſed vno fundamēto theologico præiacto ex illo ferè omnia illa argumenta diluūtur.

¶Dicam ergo interim meam ſententiam, poſtea ad argumenta Nauarri breuiter reſponſurus. Pro qua ſit prima concluſio, non eſt dubium, quod cum famę propriæ detrimento, teneatur quilibet famam alterius iniuſtè læſam, ſi eam ſic læſit, regulariter reparare, hæc eſt Cordubæ in ſuo quæſtionario lib. 1. q. 31. d. 1. vbi quia dixit regulariter adducit ſtatim exceptionem Soti, vbi ſupra q. 6. ar. 3. vbi excipit, quod ſi magnus vir, aut prælatus ſummæ extimationis famam priuati hominis læſerit iniuſtè, is non tenetur cum maiori iactura ſuæ extimationis famam illius reparare dicendo ſe eſſe mentitum, & huiuſmodi, ſed ſufficit ſi alias in equiualenti, ſ. in pecunia, vel fauore, vel aliis huiuſmodi bonis recompenſet, & hæc concluſio inquit Corduba, quæ eſt Soti eſt valdè rationabilis quamuis Nauar. * irrationabiliter dicat oppoſitum. Nec enim Sotus huiuſmodi infamatorem omnino liberum eſſe à reſtitutione docet, ſed quod non tenetur cum maiori ſuæ famæ detrimento; ſed ſatis eſſe in aliis bonis compenſare, dicit.

*Nau. ſum. Hiſpa. c. 18. nu 47.

¶Secunda concluſio; nullus tenetur famam tantum alterius cum ſuæ vitæ detrimento reſarcire. Hæc eſt Cordubæ * quam concluſionem ait communiter teneri à doctoribus excepto Adriano, & Soto, quia Adrianus, & Sotus hanc concluſionem, exceptionem pati, docent, quando aliquis illuſtrem familiam, aut eminentiſſimam perſonam de crimine hæreſis, aut leſæ maieſtatis adeò infamaſſet, vt niſi mendacium retractet, illa familia maneret labe infecta, quando nullis aliis remediis in vita humana poſſibilibus adhibitis fama poſſet reparari, conſeruando infamatoris vitam, teneretur cū diſpendio vitæ, ſi eſſet ſic profuturus illam famam reſarcire, ſed noſtra cōcluſio patet, quia primò ſecundum Nauarrū noua, & dura videtur prædicta exceptio Soti & ſine aliquo authore excepto ipſo Hanc concluſionem probant argumenta Nauarri ſi quid probant, & patet, quia inter iura ſuprema naturalia ſupremum eſt ius conſeruandi vitam, vtpote, quæ fundamentum eſt cęterorum bonorum, ergo nullo caſu teneor iniuſtè læſam famam alterius reparare cum diſpendio vitæ, quia ſummè inſitus eſt appetitus naturalis conſeruandi vitam, neque a natura eſt amiſſio vitæ ad reſtaurationem famæ alienę, aut bonorum inferiorum ordinata, quia pellem pro pelle, & omnia, quæ habet homo dabit pro anima ſua, id eſt pro vita ſua.

* Cordu. in ſuo quæſt. li. 1. c. 31. 2. dictio.

¶Sed quia iſta exceptio Soti, & Metinæ Salmanticenſis, nō mala omnino eſſe

videtur,

videtur, dico cũ iſta limitatione, poteſt dimitti, & concedi, ſcilicet, quando ex tali diffamatione grauius aliud malum ſequeretur, ſcilicet ſcandalum ſpirituale in toto populo cum infamatus eſſet magnæ extimationis prælatus de hæreſi, quando alioquin ſtrages, cędes ex tali diffamatione hæreſis, aut criminis læſæ maieſtatis ſequerentur, aut ideò aliquis iniuſtè accuſatus eſſet combutendus rogo, tunc infamator, ſi eſſet profuturus cum iactura vitæ, ſi aliter nequiret, tenetur tanto malo ſubuenire.

¶Tertia concluſio; cum ſuæ vitę detrimento tenetur quis iacturam vitę alterius reparare, quãdo iniuſta cauſa fuit necis alterius, ſ. quia falſo teſtificatus eſt contra illum. Si iactura vitæ alterius, adhuc pẽdet in futurum, ſi eſt profuturus, & aliter falſus teſtis, vel calumniator nõ poteſt cauere, quin innocens ille occidatur, tenetur cum vitæ periculo teſtificari ſe eſſe mentitum. Secus eſt ſi iam creditur non profuturus. Hæc cõcluſio quę eſt Cordubæ patet, quia vt vitam meã protegam, non poſſum alterius innocentis mortem procurare, ergo neque infamator falſus poteſt vitam ſuam protegere, permittendo mori eum, cuius mortis cauſa eſt, quia imminet alteri mors ex eius falſa teſtificatione, ſed hanc concluſionem rectè limitat Corduba dicẽs eſſe veram, caſu quo, quis fraudulenter, aut malitioſè falſò teſtificatus eſt contra illum, morti ob id damnandum, ſecus ſi præter intentionem credens ſe non omninò falſum teſtificari aut propter ſuum teſtimonium, qui non aduertit alium forè morti damnadum, ſic teſtificatus eſt, & nõ eo animo, vt talis occideretur, ſed ex alia cauſa. At in omni caſu quo cauſa quis iniuſta fuit illicitæ occiſionis iam perpetratæ, non tenetur cum diſpendio ſuæ vitæ damnum reſtaurare.

¶Quarta concluſio; cum iactura, & amiſſione ſuæ libertatis, in nullo caſu tenetur homo bona inferioris ordinis id eſt damna rei familiaris alteri illata, recompenſare. Hanc concluſionem probant argumenta Nauarri, quia ius ciuile, aut ius diuinum, quod ſuaue eſt, nemini obligat, vt ſe vendat quo reſtituat debita: immò iura vetant hominem liberum dari in pignus debiti. Item ſecundò patet, quia ſicut ius conſeruandi vitam (quia talis iclinatio inſita eſt à natura) potiſſimum eſt, ita quia appetitus libertatis à natura inſitus eſt, quia eo ipſo, ꝙ auctor naturę fecit hominem ſuaptè natura rationalem ac diſcurſiuum, fecit hominem liberum. Qualem libertatem ſignificauit facer ſermo Eccle.13. Deus ab initio cõſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Si igitur appetitus libertatis, quia à natura ingenitus, tantam vim naturalem habet, ſequitur, ꝙ ſicut propter ſummum appetitũ conſeruandi vitam, neminem in cõſcientia obligamus ad ſubeundam mortem pro ſatisfactione rerum peculij temporalis, etiam ſi aliter non poſſet recompenſare ita in conſcientia, nullus cum iactura libertatis, obligandus eſt, vt ſe vendat, & ſubeat ſeruitutem perpetuam: quo hæc debita inferiora recompenſet, nam appetitus conſeruandæ libertatis proximè accedit, ad appetitum naturalem, conſeruandi vitam.

¶Vnde (ni fallor) non tantum ob id ꝙ libertas ſit ex ſe inextimabilis eius iactura non eſt ſubeunda pro recompenſatione inferioris ordinis rerum, ſed quia ſummè ingenitus, & naturalis eſt appetitus fouendæ libertatis.

¶Nam alias quis negabit, quin quando homines alioquin liberi, aliquo iuſto titulo ad ſeruitutem redacti ſunt, ꝙ tam ex tunc eorum ſeruitutẽ quis iuſto pretio emat pretio ſeruorum, forè communi currenti? & ſi aliquis alioquin liber pro triremibus ſe vendit, aut ludit, quis dixerit eius libertatem, quam vendit nõ poſſe, certo pretio pecuniario taxari, ſicut, & aliorum ſeruorum.

¶Quinta concluſio, vt ſententiã Metinæ Salmanticenſis modificemus, licet communis opinio ſit, ꝙ cum detrimento vitæ, nullus tenetur reſtaurare damnum temporale quodcunque, ſed in caſu Metinæ dico, ille nobilis qui occultauit adulterium, vnde adulterinus ſuccedit in regnum, & hæres legitimus, ideò exhæredatus manet, propter hanc ſolã rationem, ſ. ꝙ legitimus amittat regnũ, etiam ſi ſit profuturus, nõ tenetur cum diſpendio ſuæ vitæ, crimen prodere ad

reſtituen-

reſtituendum illi regnum, niſi alia cauſa grauior & vrgentior ſubſit, hæc concluſio liquet ex ſupradictis fundamentis.

¶Sed opinio Soti & Metinæ, & aliorũ in illa ſua exceptione haberet locum, quando vltra iacturam, quam pateretur hæres legitimus regni, ſpurius ſecretus, quia eſt malè morigeratus creditur ſi præficiatur in regnum erit in perniciẽ regni, vel quando, quia res eſt in ſuſpicione, & ideò ad acceptandum hunc, vel illum in regem ſimultates grauiſſimę in regno excitarentur, quæ vt veriſimile eſt, ſopirentur, ceſſarentq; ſi iſte nobilis adulterii, & facti conſcius, & author, ſecretum detegeret. Nã tunc dũ eſſet profuturus, ſi aliter prædictis malis proſpicere nõ poſſet, ẽt cũ diſpendio vitę certo ad id tenetur; hæc exceptio Soti, & Metinæ, quæ etiam intelligitur obligare in his caſibus, & reginam adulteram, probatur, quia licet iſte, & regina adultera non teneantur ſe prodere pro ſolo reſtaurando damno particulari legitimi exhæredati, tamen eſto in cauſa nõ fuſſent tanti mali, quia partes ſunt regni, & partes cum neceſſe eſt, ſe tenentur exponere pro conſeruatione totius boni cõmunis, poſtquam in caſu fuere tanti mali communis, videtur, quod etiam de iuſtitia pro eo vitando, teneantur exponere vitas.

¶Pro argumentis Nauarri ſoluendis, quia operoſum eſſet ea omnia hic referre, & quia ferè omnia, eodẽ, parive paſſo currunt, non libuit hic ea tranſumere, quia ſat erit hic fundamenta ieciſſe ex quibus eorum patens ſit ſolutio, ſit igitur primum fundamentum, loquendo de vita, & libertate, quia non eo tantum quod inextimabilia bona ſint ex ſe, ſed etiam quia appetitus, tum conſeruandi vitam, tum etiam tuẽdi libertatem, maximè inſitus eſt nobis à natura, nam & auiculæ ſuam naturaliter cupiẽtes libertatem ſummè renuunt capitolis detineri, dicimus cum Nauarro, & cum cõi in nullo caſu, bona inferioris ordinis, cum diſpendio vitæ teneri quem reſtituere, neque in hoc caſu, neque in alio admittimus limitationem Soti de diffamatione præclaræ familiæ, aut de peruentione regni ad adulterium, niſi adhuc cum alia noua limitatione etiam, ſcilicet, quando inde grauiora mala redũdantia, in ſimultates reipublicę, aut cędes ſequerentur. Nam tunc, quia hæc ſunt grauiora, aut ęqualia mala, quia eis præſtitit illator damni cauſam, quando aduertit, vel aduertere debuit, inde potuiſſe venire, tenetur profuturus, ſi aliter non poſſet in illis duobus caſibus ſic limitatis cum diſpendio vitæ ſuccedere.

¶Itidem concedimus Nauarro, quòd bona pecuniaria, quia inferiora ſunt libertate, cum iactura perpetuæ libertatis non ſunt ſoluenda, quia ſi parui momenti ſint non eſt pro eis ſoluendis ſubeunda ſeruitus, quòd ſi pretioſiſſima ſint moraliter loquendo, etiam ſi vendat ſe inde ad recompenſandum non comparauit ſufficiens pretium, neque ſi recuperaret ſufficiens pretium, propter naturalem appetitum conſeruandi libertatem, ad id non teneretur, vnde in his, argumenta Nauarri, contra nos non militãt.

¶Secundum fundamentum eſt, quod omnes authoritates ſiue iuris ciuilis, ſeu doctorum, ſeu Sancti Thomæ quas in contra allegat Nauarr. ſolum probãt, quòd fama ex ſe bonum ſit inextimabile, ac per conſequens, ꝙ moraliter, & regulariter cum iactura famæ, bona inferioris ordinis reſtituenda non ſint. Sed tamen ſicut D. Tho. & cæteri doctores communi animi conceptione aſſerentes ꝙ furtum ex ſe, ſuaq; natura, & genere ſeu ſpecie, peccatum mortale ſit, nõ ſub inde negant, ꝙ furtum in indiuiduo ratione paruitatis materiæ, veniale poſſit fieri, & in genere moris, quod ex ſua ſpecie eſt mortale, & quandam infinitatem malitiæ habet ea parte, qua diuertit à bono infinito incõmutabili. i. à Deo non negãt in indiuiduo poſſe eſſe veniale, quod in genere moris differt à mortali, & non habet tantæ malitiæ infinitatem. Quia ſecũdum doctores in actibus moralibus diſſoluitur ſpecies ratione paruitatis materiæ vt id, quod ex ſua ſpecie erat mortale, ratione paruitatis materiæ ſolum contingat eſſe veniale: ita fama, quæ de ſe & ex ſuo genere aſſeritur eſſe inextimabile bonum, non impedit, quod ratione paruitatis materiæ i. non tantæ famæ poſſet extimari pretio

aliquo modo, neque enim fama cõſiſtit in indiuiſibili. Quia fama præclariſſima aliquorum longe ponderat famæ alicuius homuncionis, vel vulgaris perſonæ. ¶Et quis nam audebit dicere, ꝙ ſi homũtio onerum baiulus ganapam. Hiſpanicè dictus, vel cloacarum expurgator ſi furatus fuerit ducenta millia aureorum non teneatur illa reſtituere cum diſpendio ſuæ famæ allegans ſuam famam eſſe inextimabilem præponderareq; ducentis mille aureis. Cum ferè nullus ſit huiuſmodi hominum niſi rarus, qui ſuam famam non prodigeret pro mille aureis aut pro paulo in plus præterquam, quod iſtud genus hominum penè infamè reputatur.

¶Adde ꝙ etiam fama aliorum, qui ſunt de media plebe, quia aliquo modo eſt recuperabilis, quia Diua Magdalena famam, quam amiſerat dum erat in ciuitate peccatrix, ſatis ſuperq́ue reſarciuit per vitæ emendam, & ſanctitatem, etiam apud homines, ideo non tanti extimant eius amiſſionem ſicut amiſſionem vitæ, quæ prorſus eſt irrecuperabilis. Ideò non tam rigidè & ſuperſtitioſè debet Nauarrus ſententiam Caietani, & ſuam tueri, vt non velit admittere exceptionem, & caſum, in quo ſi damnificator non ſit tanti nominis, & hæreditas ſit pretioſiſſima, vt Ducatus, Marchionatus non teneatur cum famæ ſuæ iactura, hæc damna profuturis reparare.

¶Nam argumentum Nauarri, quod alicuius apparentiæ eſſe videtur, parum vrget, dum arguit, ꝙ alias in reſtituẽdo non ſeruaretur iuſtitia commutatiua, quæ conſtituit qualitatem inter reſtituentem, & reſtitutum, quia reſtituere debitum cũ iactura famæ, eſſet ſoluere debitum, & perdere famam, etiam pro ſolo debito, quæ eſt magna inęqualitas, quia reſpondetur Nauarro, ꝙ nõ eſt, nã Caiet. cuius ſententiam hic ipſe tuetur, aſſeuerat, quod iniuſtus vſurpator rei alienæ quando aliter eam nequit Domino abſenti mittere, tenetur eam illi mittere, & reſtituere, cum quadrupla expẽſa, imò alij doctores mitius loquẽtes nõ audent negare, quod cum dupla non teneatur, ſi res ſit maximi momenti, & creditor ſua re maximè indigeat. Immò in hoc caſu cum Caietano tenet F. Ioſeph. ſcilicet, ꝙ cum quadrupla expenſa ſit res mittenda, quod tutius videtur. Ergo nihil mirum, ꝙ iniuſtus occupator magni ſtatus cum iactura ſuæ famæ, quæ non eſt tanta, quia ipſe non eſt tanti nominis, teneatur reparare tam grauiſſimum damnum; accedit F. Ioſeph. qui in ſuis floribus ait, quando res reſtituenda eſt magna, cum detrimento propriæ famæ reſtituenda eſt, quando non expectatur commodius tempus, ſibi ſine detrimento famæ fieri poſſit, & hæc quidem ſententia minus eſt Metaphyſica quam ſentẽtia Caietani imò in principijs Philoſophiæ & Theologiæ moralibus nititur, vt diximus, quia hic, ratione paruitatis famæ modicæ, in indiuiduo caſu, ſoluitur eius ſpecies licèt ex ſua ſpecie, alias fama ſit inextimabilis, & hæc ſufficiant pro præſenti, nam in reliquis bene ait Nauarrus cum Caieta. ꝙ fama parta ex alijs rebus præclaris, qualis eſt fama ingenij, ſcientiæ, non ita eſt inextimabilis ſicut fama bonitatis, virtutem moralem ſequens, quæ licet valdè extimetur à bonis, ſed tam parum extimatur à perditis iuuenibus, vel ab alijs, vt de defloratione virginum, de ſcortis, & ſceleribus, pro dolere glorientur.

CAP. CXVII.

Quale damnum excuſat à reſtituendo ſtatim.

IAM illa doctrina Nauarri examinanda venit vbi ait ꝙ qui ſine magno damno ſuorum bonorum non poteſt reſtituere ſtatim ſuo creditori, poteſt differre ſolutionem quando talis dilatio nõ multum creditori nocet. Et quidem hãc doctrinam habere maximè locum, in eo qui ex iuſto contractu aliquid debet, nemo eſt, qui ambigat, ſed an etiam in iniuſto debiti corruptore, habeat locum, vt Nauarrus ait, ideſt, quod controuertimus. Nã Sot. * videtur contra tenere vbi in caſu poſito, in quo ex reſtitutione, *Sot. de iu. & iu. li. 4. q. 2. art. 4.

ne,

ne,emergit damnũ notabile in proprijs
bonis debitoris, quia ſcilicet ea vendito
ris eſt viliſſimo pretio,ait, ꝙ hæc cauſa
prorſus rem non comutueit, quia nemo
tenetur iuri ſuo cedere ad euitandum
alterius damnum,niſi in extrema neceſ-
ſitate,aut tam graui,vt deberet id,quod
haberet porrigere, & ideò graue debito
ris detrimentum iure ſtringit credito-
rem,ſolutionem expectare. Ratio ſi vlla
eſt prolatandi tunc reſtitutionem aliun-
dè ſumenda eſt,ii de videlicet, ꝙ debi-
tor pro illo temporis articulo non eſt
ſimpliciter ſoluendo, quia moraliter, ꝙ
fieri niſi cum tanto detrimento non po-
teſt,non reputatur poſſibile. Quia verò
pluribus veſtienda eſt circunſtãtijs pro-
rogatio vt ſit iuſta, animaduertenda eſt
in primis an acceptio fuerit iniqua, an
iuſta,nam ſi per latrociniũ, aut per vſu-
ras, aliaſve iniurias, debitor ille in ære
eſt alieno, profectò qualecunque, citra
extremam neceſſitatem, patiatur detri-
mentum, tenetur illicò reſtituere. Ecce
hoc quod ait Sotus hic videtur contra
Nauarrum: ſed addit Sotus ſi per acce-
ptionem iuſtam, debita contraxit, & ſi-
ne culpa ſua, aduerſa reſtante fortunam
nudatus eſt bonis, qua via in pauperem
incidit, tunc facilius indulgenda eſt illi
reſtitutionis prorogatio, dummodo cre
ditor ferre dilationem poſſit, neque ino
pia laboret. Quia citra extremam neceſ
ſitatem,melior eſt multo creditoris cõ-
ditio,quam debitoris, hæc Sotus, cuius
doctrina grauis eſt, & magni penſi, ſed
in contra eſt,quia etiam ſi reſtituturus,
iniuſtus fuerit occupator alieni, videtur
poſtquam non nocet multum creditori
(vt ſupponit Nauarrus)non debeat pati
grauem iacturam in proprijs bonis, vt
reſtituat etiam iniuſte accepta.

¶Igitur pro expeditione totius quæ-
ſtionis ſtatuuntur concluſiones. ¶Qua-
rum ſit prima,etiam ſi debitor patiatur
graue detrimentum ex eo, ꝙ ſubſtantia
reſtituenda eſt ingens,non ideò, hac ra-
tione poteſt prorogare reſtitutionẽ,hęc
* Cordu. in tract. de caſib. cõſciét. q.48.
eſt Caie.eſtq; Soti,eſt Cordubæ, *eſt Me-
dinæ,eſt communis,& patet perſpicua ra
tione, quia alias melior eſſet cõditio eo
rum,qui æs alienũ ingentius per iniuriã
contraxerunt, quàm qui minora debet,
& quia hoc non eſt iactura, vel damnũ
propriorum, ſed dimittet aliena.

¶Sed quia ſecũdò poteſt debitori pro
uenire damnum ex eo, ꝙ nõ lucrabitur
ex alieno ſi ſtatim reſtituat, ideò ſtatui-
tur ſecunda concluſio propter hoc detri
mentum,ſ.ex eo,quod lucrũ ceſſabit de-
bitori grande,ſi ſtatim reſtituat, non ex
cuſatur ab ſtatim reſtituendo, hæc con-
cluſio eſt Caiet.& Soti,locis citatis, eſt
Cordubæ, nam ſecundum Sotum,nemo
ius habet lucrandi pecuniam alienã in-
uito Domino, & quia ſecundum Cordu
bam,hoc non eſt perdere ſuum, ſed non
vti alieno. Et hæc concluſio patẽs eſt in
eo qui iniuſtè vſurpauit aliena, ex qui-
bus vult negotiando parare ſibi lucrum.

¶At quid ſi iam cũ eſſet poſſeſſor bo- Quæſt.5.
næ fidei antea, expoſuit pecuniam ſibi
mutuatam negotiationi, quæ ſoluenda
erat tali termino vnde emit iam merces
quæ ſi ſtatim vendantur non ſolum ceſ-
ſat ei lucrum,quod inde ſperabat, ſed &
patiatur grauem iacturam? Pro huius
elucidatione.

¶Sit tertia concluſio; quando aliquis
eſt debitor ex iuſta acceptione,non tene
tur cum detrimento graui ſuorum bo-
norum, aut cum detrimento decentiæ
ſtatus,reſtituere quãdo ex dilatione ſuę
rei,creditor non patitur detrimentum,
quando non dilapidauit bona aliena, ne-
que ex culpa ſua debitor ſe fecit impo-
tentem ad reſtituẽdum. Eſt Nauarri, So
ti,Cordubæ,F. Ioſephi,patet, quia ſicut
caſus fortuitus,quia eſt ſine culpa, excu
ſat iuſtum poſſeſſorem à reſtituendo, iã
amiſſio bonorũ ſine culpa;excu at debi-
torẽ ex iuſta acceptione, ab ſtatim reſti
tuendo. Et quia ſecũdùm Cordubam, &
omnes doctores, vt ipſe ait, valdè diues
tenetur de ſuperfluis ad ſtatum, ſubue-
nire egenti,ne decidat à decẽtia ſuæ per
ſonæ, ergo etiam iſte creditor nihil de-
trimenti patiens tenetur debitori bonæ
fidei,hanc cõcedere dilationem. Et quia
eſt regula Scoti quam laudat Sylu.& ci-
tat multos doctores eam amplectentes,
& Rich.ar.5.q.5.ſ. detẽtio rei alienę eſt
licita,quando Dominus rei rationabili-
ter debet velle eam retineri. Quæ regu
la ex principijs legis naturæ conſtat.

¶Hinc, aliquis non tenetur reſtituere

ſtatim regulariter cum detrimento ſuæ famæ, neque reſtituere gladium furioſo neque pecuniam creditori, quando eam petit ad bellum iniuſtum, vel ad expugnandum iniuſtè patriam.

* Nauar. ſũ. lat. 17. n. 62 & 64.

¶Hinc, ſecundum Nauar. * reſtitutio non eſt facienda cum damno animæ, & corporis creditoris, quia furioſus eſt, vel pecunia ſibi reſtituta iniuſtè litigabit, neque ſi magnum damnum inde ex reſtitutione, reipublicæ obueniret. ¶Hinc non ſunt condemnandi reges alijve principes retinentes iudicio ſuo aliena, quãdo credunt probabiliter, ꝙ ex eorum reſtitutione, ſua regna paſſura ſunt magna incommoda, & bella iniuſta, * quæ quidem licentia non procedit, nec conceditur principi, quando probabiliter creditur ęqualia, vel multa maiora mala euentura eſſe ex rẽtẽtione alieni, quã ex reſtitutione.

* Argu. l. ſi quis. ff ad l. Aquil.

¶Hinc ex regula Scoti ſecundum D. Anton. & Adrian. reſtitutio poteſt licitè differri quando probabiliter creditur, ꝙ ex reſtitutione ſtatim facta, ſequentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia ſtatim reſtituentis, eius filijs aut filiabus ſuaderet. Quia hæc mala ſine comparatione ſunt maiora, quàm damnum, quod creditor ex dilatione ſui debiti, patitur. Imò ſunt bona altioris ordinis, quam bona fortunæ, quæ creditori debentur.

¶Hinc inquit D. Antoninus ꝙ non tenetur quis reſtituere cum iactura decentiæ ſtatus ſtatim, & ſatis eſt proponat reſtituere, & interim ſolum decenter viuat ſuperfluas expenſas amputando, ſed quia hæc vltima ſententia D. Ant. multo moderamine indiget de quo poſtea dicemus, ne noſtri inſtituti obliti videamur, diffiniamus hic, an cum ceſſatione lucri, teneatur quis ſemper reſtituere.

¶Sit quarta concluſio limitatiua ſuperioris concluſionis ſecundæ Soti Caieta. & Cordubæ: quando poſſeſſor bonę fidei ex iuſta acceptione puta mutuari' bona fide pecuniam ſibi mutuatam expoſuit negotiationi, putans ante aduentum ſolutionis inde, aut aliundè habiturum lucrum, vnde debito termino ſolueret, non tenetur ceſſare à lucro, quando alias res emptas viliſſimè de præſenti venderet. Quia ſatis eſt, poſtquam bona fide fecit, ſi creditori exinde ex dilatione emerſerit damnum, aut ceſſauerit lucrum, quod ipſum illi reſarciat: patet ex regula Scoti, quia rationabiliter debet eſſe contentus, quod bona fide debitor negotiatus, tam grauem non patiatur iacturam lucri ceſſantis, poſtquam ipſi creditori aliundè non indigenti reſarcitur damnum, aut lucrum ceſſans, ſi aliquam iacturam circa hæc, eſt paſſus.

¶At illam quæſtionem hactenus videmur diſſimulaſſe, quæ præcipua erat, & à nobis ad examinandum ſuſcepta. An iniuſtus occupator alieni, cum magno detrimento bonorum propriorum, quia ea eſt vilius venditurus, teneatur ſtatim reſtituere?

¶Pro hoc ſit quinta concluſio; quando creditor ex dilatione rei iniuſtæ à ſe acceptæ graue de præſenti patitur damnum aut ęquè graue, ſicut paſſurus eſt debitor, ſi ſtatim illi reſtituat, tunc cum tali graui detrimento, tenetur etiam res ſuas vilius vendendo, creditori ſuo reſtituere ſtatim. Hæc Soti eſt, & Cordubæ locis citatis, hæc tamen non eſt contra Nauarrum quia Nauarrus ſolum loquitur, caſu quo, talis dilatio iniuſtè accepti parum nocet creditori, ſed probatur noſtra concluſio ratione Soti, quia extra extremam neceſſitatem multo melior eſt conditio creditoris, quam debitoris.

¶Sed quid in caſu Nauarr. qñ dilatio iniuſtè accepti parum nocet creditori?

¶Pro hoc ſit ſexta concluſio; licet cõcluſio Soti eſſet de rigore iuris tenenda tamen loquendo de ęquitate, quæ præfertur rigori non ſcripto, opinio Nauarri ſecurè teneri poteſt in conſcientia, ſcilicet, quòd etiam occupator iniuſtus alieni, qñ dilatio rei debitæ, parum creditori nocet, non tenetur cum graui detrimento ſuorum bonorum vendendo ſuam viliſſimè, ſtatim reſtituere, ſed expectare commoditatem poteſt. Hæc concluſio, pro parte Soti probatur, quia ille poſtquam fuit iniuſtus vſurpator alieni, ſtando in rigore iuris, nemo tenetur iuri ſuo cedere ad euitandũ iniuſtè vſurpatoris damnum, niſi in extrema neceſſitate aut tam graui vt deberet, id quod habet, ei porrigere, Sed pro parte Nau cõ-

cluſio

cluſio perſuadetur ſic, quia ęquitas dictat, vt etiam iniuſti vſurpatoris graui iactutæ compatiatur creditor, quando id ſine nocumẽto ſuo poteſt facere, quia dum creditor indemnis ſeruetur, nõ eſt per rigorem, de eo ſumenda vindicta, neque ſine cauſa addenda eſt afflicto afflicto, & de tali dilatione, credimus rationabiliter creditorem, ex quadam equitate rationis, debere contentari, ſed iam euaſimus ex iſta quæſt. cui ſic fecimus ſatis, vtinam, & lectori ſatisfaciamus.

C A P. CXVIII.

An cum iactura decentię ſtatus, ſit reſtituendum.

IAM verò cum ab vna nos extricauerimus queſtione, rurſum aliam inuoluimur, quæ parum diſtat à præcedenti, ideò non tam ingeret nobis difficultatem, licèt non omnino facilis ſit ſolutu inter doctores. Queſtio inquam eſt vtrum teneatur debitor cum magna iactura decentiæ ſui ſtatus reſtituere totũ & integrè debitum. Et quidem in hac quæſtione, diuerſi diuerſa dicunt. Nam Metina Complu.* & Richardus, Raymũdus, Hoſtienſis, Archidiaconus Bern. Inncentius, Gullielmus, vt refert Syluester * tenent, ꝙ in hoc caſu quæſtionis non poteſt prolatare reſtitutionem debiti, duplici, moti ratione. Quia iſte talis debitor iniuſtè retinet alienum, nullo bono titulo, vnde ſicut rem furatam, ita tenetur omne debitum reſtituere ſtatim Domino, quia Dominus ex tali re, ſibi debita non tenetur ſuſtentare eius ſtatum: ſed ſatis eſt ſi illi impertiat eleemoſynam ſicut alteri pauperi. Secundò quia c. ſi quis de furtis, ſtatuitur vt qui cauſa famis adactus, ideſt, neceſſitate furatus eſt reſtituat etiam ſi in eãdem neceſſitatem famis relapſurus ſit. Et cap. cum tu de vſuris, compellitur vſurarius integrè reſtituere etiam ſi in egeſtate maneat ſumma, alij vero doctores vtpotè magis pij cuius modi ſunt Syluestr.* & D. Anto. 2. par. titu. 2. cap. 8. & Ioann.

*Met. de reſtitu. q. 5.
*Syl. reſt. 5. q. 1. q. 3. q. 4
*Syl. reſt. 5. q. 1. q. 3. q. 4 & in ſua ſũma aurea.

Neapoli. & alij multi doctores, & Nauarrus * ſunt qui aiunt niſi in caſu quo creditor ſit in ſimili neceſſitate perdendi ſtatum, poteſt debitor etiã ex acceptione iniuſta ſecundum Nauarrum differre ſolutionẽ, ne decidat à ſuo ſtatu, quia ſatis eſt, ſe reſtringat ſolum inſumendo neceſſaria, vt de reſiduo paulatim poſſit reſtituere. Quòd ſi non poteſt iſte talis locare filias matrimonio æqualibus, eas locet minoribus. Ratio, quia ij fulciunt ſuam opinionem, eſt, quia ceſſante ęquali neceſſitate creditoris, iactura decentiæ ſtatus cenſentur facere debitorẽ ſimpliciter impotentem ad reſtituendum, & quia c. ſi quis de furtis gloſſa ait, ideo illi furi furanti pro neceſſitate famis impoſitam fuiſſe pœnitentiam, quia illa neceſſitas famis non fuit grandis. Nam ſi grandis fuiſſet, quia nõ peccaſſet, illi pęnitentia impoſita non fuiſſet, at neceſſitas decidendi ab ſtatus decentia, grauis eſſe videtur.

*Anto. 2. p. tit. 2. p. 8.
*Nauar. ſũ. Hiſp. ca. 17. nu. 72.

¶Ecce quam cordatè non oportet loqui, neque præcipitare inter tam varias opiniones ſententiam, ſed quia medium tenuere beati, & quia media ſententia inter dubias minus creditur à veritate diſtare, ideo puto, hic, mediam ſentẽtiã eſſe tenendam. ¶ Igitur pro reſolutione quæſtionis præmiſſa diſtinctione, quòd tripliciter debitor alieni ſe poteſt habere, vno modo ita quod rectè, & iuſtè rẽ alienam acceperit, vt per mutuum. Secũdò modo, ꝙ licèt iuſtè à principio rem alienam obtinuerit, poſtea tamen illam dilapidauit, aut diſſipauit. Tertiò modo, quando per iniuriam eam occupauit.

¶Sit prima concluſio, ſi debitor per fraudem, vel iniuſtitiam, bona aliena occupauit, vt per vſuram, rapinam, vel furtum, vel eſto à principio iuſtè acceperit ſeu per mutuum, vel aliam iuſtam acceptionem, ſi nihilominꝰ poſtea culpa ſua prodigè, vel per ludos, vel ſcortationes, vel aliter, bona illa deuaſtauit, tunc etiã cum iactura decentiæ ſtatus, tenetur ſtatim, integrè reſtituere. Hæc cõcluſio eſt Scoti loco citato. Eſt Cordubæ quæſt. illa 68. de caſibus conſcientiæ in qua cõcordat cum prima, ſcilicet quando acceptio fuit iniuſta, vel diſsipatio culpabilis interceſsit. Hæc cõcluſio, q̃ vt inquit

Corduba, eſt multum iuridica, probatur rationibus primæ opinionis, & inſuper patet. Quia huiuſmodi iniuſti diſſipatores, & vſurpatores non ſunt digni, quibus iſta dilatio concedatur a creditoribus, & quia non multum immerito, indignantur contra eos creditores ſui, dicentes illud Euangelij, quid audio de te, redde rationem debiti, nam te expectare, cum bona mea diſſipaueris, & ex eis pōpaticè profaneq; vixeris indignum eſt. Probatur inſuper, quia & iſtis præberetur anſa, & occaſio magna vſurpandi, & diſſipandi aliena, ſi ſcirent licere ſibi nō ſtatim reſtituere, cū iactura ſtatus, quem fortè non ſuſtentaſſent, niſi iniuſtè accepiſſent, & vſurpaſſent aliena, nam hæc aliena, ſi defeciſſēt ad profanos ſumptus propria quibus ſuſtentant ſtatum, conſumpſiſſent, diſtraxiſſentq;.

¶Secunda concluſio, quando debitor eſt quis bonæ fidei ex licito, ſ. contractu neque talia bona aliena malè inſumpſit ſed quia in ſuis geſtis negotijs, fortuna parum ſecunda, fauſtaq; fuit, ideo nihil aliud potuit de ſe præſtare, quam fecit, tunc non tenetur reſtituere iſte, cum iactura decentiæ ſtatus, ſed poteſt differre ſolutionem dummodo creditor poſſit differre ſolutionem, neque inopia laboret, hæc eſt Soti, eſt Cordub.* loco citato, & hæc inquit eſt multum iuridica, & in hac ſecunda concluſione ſic limitata, concordamus cum ſecunda, quę erat Sylueſtri, & Nauarri, & aliorum, ſed non quatenus ſine iſta limitatione, eam aſſerebant, quia hoc non licet iniuſto occupatori, aut dilapidatori, ſed iuſta ex acceptione poſſeſſori. Et hæc concluſio patet iſte enim cum iuſto titulo retinuerit, acceperitq;, non tenetur cum graui detrimento ſtatim reſtituere, quia poſtquam non eſt in culpa impoſſibilitatis reſtituēdi ſtatim, non videtur eſſe in mora culpabili. Facit Sylu.* & patet, quia ſi contractus bonæ fidei in caſu fortuito, vbi abfuit omnis culpa, vt in contractu commodatæ rei, vel locatæ, vel depoſitæ, excuſatur a reſtitutione, ratione talis inculpabilis caſus, ergo etiam debitum pecuniarium licite contractum, vbi debitor inculpa non fuit, deobligabit ab ſtatim reſtituendo, ſi ſine detrimento, iactura-

*Sot. lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 4.

*Syl. tit. mo tu. q. 1. & verb. excō. 3. dn. 12 13.

que ſtatus, reſtitutio de præſenti impoſſibilis eſt.

¶Tertia cōcluſio; vſurarius, & ſi quis eſt alius vſurpator alieni, qui cum antea tali ſtatu careret, iniuſtis, extorſionibus, & exactionib. rei alienæ, id ſtatus ſibi cōparauit, is ſecundū oēs tenetur reſtituere ſtatim, ēt cū tali iactura talis ſtatus. Hæc eſt oīum, & patet, quia ille ſtatus nō eſt ſuus, ſed iniquis modis acquiſitus eſt. Hinc F. Ioſeph. in ſuis floribus ait, ꝙ nulla ratio, quare excuſentur à reſtitutione ſtatim facienda, qui non habēt ſtatum, fingentes ſtatum. Igitur his vſurarijs nullū ſupereſt remediū niſi petere à creditoribus ſpontaneam dilationē, vel ſi facta diligēti indagatione, incerti ſint creditores, quibus ea debent, ſe componere cum ſummo Pontefice.

¶Sed quæritur vt omnia enucleatius aperiamus nec aliquid diſſimulemus, an debitor bonæ fidei, id eſt, ex iuſta acceptione, quia alias nō fuit dilapidator bonorum alienorum, neq; in culpa eſt impotentiæ, quam nunc ad reſtituendū habet, caſu, quo creditor ſuus patitur notabile detrimentum, citra tn̄ amiſſionem ſtatus, cum iactura ſui ſtatus reſtituere, oī ſtatim teneatur, & vr̄, ꝙ nō teneatur ad ſtatim. Quia ſtatus aliquando ęquiualet famæ, ſed cum iactura famę (quia altioris ordinis eſt) non tenetur quis reſtituere regulariter creditori ēt graue damnū temporale ex dilatione patienti: ergo neque iſte debitor poſtquā non eſt in culpa, cū iactura ſtatus, tenetur ad ſtatim reſtituendū creditori, alias patienti notabile damnū. Et confirmatur, quia tales debitores omnino inculpabiles, non tenentur ſecundum F. Ioſeph. cum maiori detrimento reſtituere, quàm ſit rei reſtituendæ pretium, ſed cadere ab ſtatu, eſt maximum detrimentum, ergo nō tenentur reſtituere ſtatim creditori notabile damnum patienti, cum iactura ſui ſtatus, etiam ſi creditor omiſit lucrari millia, vel aliter.

¶In contrarium eſt, quod ait Sotus ꝙ citra extremam neceſſitatem melior eſt conditio creditoris, quam debitoris, ſed iactura ſtatus non ponit hominem in extrema neceſſitate, ergo cum iactura ſtatus tenetur ſtatum reſtituere.

¶Pro expeditione quæſtionis ſit quarta concluſio, vt à clarioribus procedamus; quando creditor ex dilatione patitur ſimilem iacturam ſtatus, vel patitur ſimilem indigentiam ex dilatione debiti, tunc debitor inculpabilis, & bonæ fidei tenetur potius ſubire illam iacturã, vel equalem indigentiam, & reſtituere ſtatim, quàm quod ſuus creditor illam patitur. Hæc eſt Cordubæ, eſt Soti, eſt
Met.iuſt. f.6.ca. 172. Nauar. locis citatis. eſt Metinæ (vt verbi gratia) ſi creditor eſt mendicaturus, quia quod ſibi debetur, non ſoluitur, potius debitor etiam alias inculpabilis tenetur reſtituere, etiam ſi alias ſit mendicaturus. Probatur ex regula Soti, quia extra extremam neceſſitatem cęteris paribus, id eſt, in paribus ſtatus iacturis, vel indigentijs, melior eſt conditio creditoris, quàm etiam cuiuſcunque debitoris, etiam ex iuſta acceptione, quia res reſtituẽda ad creditorem magis attinet tanquam res ſibi debita.

¶Quarta concluſio, quando debitor bonæ fidei, & inculpabilis patitur ex reſtitutione ſtatim facienda, iacturam totalem ſtatus; non tenetur ſtatim reſtituere etiam ſi creditor alias ex dilatione notabile paſſurus ſit damnum, dummodo, illud non paſſurus eſt de præſenti quia non imminet id damni de pręſenti ſi talis debitor paratus ſit reſarcire id damni pendentis in futurũ dũ venerit, vt verbi gratia, modo creditor habet vnde ſuo ſtatui, domui, & familiæ ſubueniat, ſed tamẽ pecuniã illã ſibi debitam ſi illo termino ſoluerētur deſtinaturus erat eam in nauim in Hiſpaniã pro mercibus emendis tranſuehendã, ſperatque ſubinde, ex tunc ad annum, & dimidium ſe recepturũ lucrum illius, tunc ſatis eſt debitor ſit paratus pro illo tempore recuperationis lucri ſoluere creditori lucrum deductis deducendis arbitrio boni viri. Similiter ſi hinc ad annum creditor indiget pecunia nunc ſibi debita, ad ſoluenda chirographa, & quia ſuo tẽpore nõ eſt ſoluta, accepit ad vſurã, vt chirographa ſoluat, ſatis eſt debitor ſit paratus ſuo tempore occurrere ne hoc dãnum eueniat aut ſit paratus huiuſmodi vſuras, poſtquam ſolutionis earum cauſa fuit, ipſe ſoluere.

¶Sed quid ſi creditor, dãnũ notabile citra tñ iacturã ſtatus, patiatur de præſenti ex dilatione debiti, quia patitur in familia notabilẽ indigentiã, vel patitur à ſuis creditoribus, notabilẽ moleſtiam. An tũc debitor alias inculpabilis, teneatur cũ iactura ſtatus. Reſpondetur, ꝙ in caſibus moralibus ſermones, quo magis deſcẽdimus ad particularia, minus ſunt certi, quia varij, ideò non poſſumus punctualiter omnia diffinire: ſed regulam generalem tradere arbitrio ſapiẽtum, dum opus fuerit, moderandam, ſit igitur pro hac regula.

¶Concluſio ſexta. Quando damnum imminet de pręſenti notabile creditori, quia de præſenti, ex dilatione ſibi debiti graui laborat indigentia in familia ſua, vel graues ſuſtinet moleſtias ipſe à ſuis creditoribus, quibus ipſe quoque eſt debitor, ſi damnum huius indigentię ęquiualens ſit, vel eſto ęquiualens nõ ſit, proximè aut quaſi proximè conferri poſſit, cum damno amiſſionis ſtatus, tunc debitor ſuus licèt ſit debitor ex iuſtà acceptione, & inculpabilis, tenetur cum iactura ſtatus, ſi aliter nõ poteſt hoc damnum graue, & præſentaneum à ſuo creditore tollere, & reſtituere ei ſtatim, patet, quia citra extremam neceſſitatem, melior eſt cõditio creditoris, quã debitoris. At verò Victoria in caſu cõcluſionis, dixit, ꝙ ſecundum meliores doctores magis probabile eſt, ꝙ ſi creditor patiatur iacturam ex dilatione pecuniæ à ſe mutuatæ, mutuarius licèt fuerit iuſtus acceptor, teneatur illi ſoluere aliquid, cum amiſſione aliqua ſui ſtatus, ſed non cum amiſſione totius ſtatus, niſi creditor perdat totum ſuum ſtatũ, quia alias non ſeruaretur ęqualitas, placetq; mihi iſta limitatio Victoriæ.

¶Septima concluſio; ſi arbitrio boni viri notabiliter præponderet iactura ſtatus, damno licet notabili, quod creditor de præſenti patitur, quod nõ ſatis reſtauratur per hoc, ꝙ poſtea reſarciatur, quia interim ſua domus indigentia notabili vexatur in hoc caſu, debitor malæ fidei non obſtante iactura ſtatus ſui, credo, tenetur reſtituere ſtatim, patet per regulã generalẽ, quia citra extremã neceſſitatẽ melior eſt conditio creditoris, quæ regula

gula potiſſimũ verũ habet, vbi debitor fuit iniuſtus vſurpator, aut dilapidator.

¶Hinc patet, ꝙ duo aſſerta F. Ioſephi in ſuis floribus non ſunt vſquequaque vera, primum, quòd debitor ex iuſta acceptione, non tenetur ſtatum mutare, vt reſtituat. Secũdum, quòd quando creditor ex dilatione aliquod detrimẽtum patitur, non ideò cum mutatione ſtatus compellendus eſt debitor, ei reſtituere ſtatim, etiam ſi culpa ſua, in reſtituendi inciderit potentiam, quia ſatis eſt, ſi poſtea illud damnum reſarciat, quia primum eius aſſertum limitandum eſt iuxta præſtitutas à nobis, hic, concluſiones, & ſecundum etiam iuxta vltimam, moderandum venit.

¶Sed quæritur vtrum vera ſit illa ſententia vel opinio Fratris Ioſephi, quam ſuis floribus Theologiæ, materia de reſtitutione aſſeuerat, ſcilicet, quod debitor bonæ fidei cum mutatione ſtatus, reſtituere non tenetur, etiam ſi creditor ex dilatione, ſtatum quoque mutare cõpellatur. Et videtur, quòd ſic, quia ſicut in pari cauſa turpitudinis ſecundum ius melior eſt conditio poſſidentis, ita in pari cauſa neceſſitatis, melior eſt conditio debitoris poſſidentis, & cõfirmatur, quia videtur in hoc caſu ſat ſit, debitorem creditori damnum ex dilatione ſubſequutum reſarcire, ſed quia iam ſententia ius ſigillata manet, excluſaque per quartam concluſionem potiſſimè, & per quartæ ſubſequentes, non eſt hic amplius immorandum, quam ſolutio ſuorum argumentorum poſtulat, quia ſua ſententia apertè eſt contra Nauarrum, Sotum, Medinam Cordubam, igitur antequam argumenta Fratris Ioſephi ſoluamus, ne interrumpatur materia.

¶Sit octaua concluſio; cæteris paribus, facilius prorogandæ eſt dilatio reſtituendi iuſto poſſeſſori, nec dilapidatori, quam iniuſto vſurpatori, vel dilapidatori, hæc eſt Soti, quia ratio id dictat.

¶Nona concluſio; quando debitor eſt inculpabilis, & bonæ fidei, ſi damnum iacturæ ſui ſtatus, in duplo præponderat debito reſtituendo, aut damno, quod de præſenti ſuus creditor patitur, videtur tunc cum iactura ſui ſtatus non teneatur ſtatim reſtituere: patet hæc concluſio in qua cõuenio cum Fratre Ioſepho, quia poſſeſſor bonæ fidei non tenetur reſtituere cum maiori detrimento, quam ſit rei reſtituendæ pretium, & per hanc concluſionem ſatisfacimus huic argumento antea poſito, quia ſatis eſt poſtea debitor reſarciat damnum, ſi quod creditori ex dilatione accreuit.

¶Nunc ad argumenta Fratris Ioſephi & Victoriæ ſuprapoſita ſupereſt reſpondere: ad 1. quando ſic obijciebatur, ꝙ ſtatus æquiualet famæ, ſed cum iactura famæ non tenetur quis ſoluere creditori etiam patienti graue damnum rei familiaris, ergo neque etiam iniuſtus vſurpator cum iactura ſui ſtatus æquiualentis famæ. Reſpondetur primò, ꝙ non eſt verum regulariter, ꝙ ſtatus æquiualeat famæ, quia fama, vtpotè quæ conſequitur virtutem, quæ propriè dicitur fama eſt de ſe inextimabile bonum. At verò fama ſtatus non eſt propriè fama bonitatis, ſed eſt veluti fama ex rebus aliis præclaris parta, vt fama ingenij ſcientiæ, virium, ſolertiæ, artium, diuitiarum, & aliarum rerum ſimilium, quæ non eſt inextimabilis. Ideò fama ſtatus, licet videatur altior diuitijs, tamen quia diuitijs ſuſtentatur, parum excedit, aut nihil, aut non multum ordinem diuitiarum, quia ſicut fortuna diuitiis dominatur, ita etiã ſæpè adimendo diuitias, homines ab huiuſmodi ſtatibus deturbat. Neque rectæ exiſtimatio eſt, ſecundum moralem philoſophia, aut theologia, ſtatum adæquare famæ, quæ quandam immortalitatem ſortitur, vnde negatur antecedens, ꝙ ſtatus regulariter adæquetur famæ, ſed ſi detur caſus in quo ſtatus tanti valoris eſſet, quòd æquaretur famæ, tunc ſicut non teneretur cum amiſſione famæ, neque etiam cum iactura ſtatus æquiualẽtis tali famæ ſtatim reſtituere.

¶Ad aliud F. Ioſephi argumentum reſpondetur, ꝙ falſum aſſumit dicens, ſ. ꝙ in pari cauſa neceſſitatis, melior ſit conditio debitoris poſſidentis, quia præterquam quod in foro exteriori contra ſuã maximam iſtam iudicatur, quia non eſt eadẽ ratio de ea, & de pari cauſa turpitudinis, in conſcientia tamen, & in iure naturæ ſtando verior eſt maxima Soti, ſ. quòd citra extremam neceſſitatem, vbi

omnia

omnia veniunt communicanda, melior eſt conditio creditoris, quàm debitoris, ac per conſequens, nõ ſat eſt in caſu quo creditor ex dilatione ab ſuo ſtatu lapſurus eſt, poſtea ei reſarcire diſpendium; quia hoc perinde eſt ac ſi quis vngat vulnus, ſemel à ſe percuſſi.

¶Hinc ex dictis patet, quòd ſecũdùm Sotum, & Cordubam nobilis non debet manuales operas exercere, neque mendicare, vt reſtituat, ſed ſatis eſt, vt viliùs viuat, & abiectiùs, denique miſerè, atq; omnem deponat pompam: nam ſi tali neceſſitate non poſſit aliena rapere nõ inde ſequitur, vt non poſſit particulam illius retinere, vt viuat, quod bona fide acquiſiuit. Hinc ſequitur ſecundùm Fratrem Ioſephum, quòd nobiles detinẽtes villas, vel alias poſſeſſiones, ne à magnitudine ſtatus decidant in ſtatu damnationis ſunt, niſi aliunde excuſentur ipſi, & eorum confeſſores huius delicti conſcij, quia de alienis non debent tã pompaticè viuere.

¶Hinc ſequitur, quòd licet non ſemper cum totali iactura ſtatus teneatur debitor reſtituere, tamen ſemper ſe debet reſtringere ne ſuperfluat in ſuperfluis, vnde nunquam caterua famulorũ, & equorum, cum diſpendio creditoris, à reſtitutione excuſat, quia ſine ita magna familia ſtatus nobilium conſeruari poteſt. Vnde patet, quòd ij in hoc caſu retinent alienum ſine iuſta cauſa inuito domino. Hinc conſulendum eſt nobilibus, vt ſtatum minuant, quod eſt ab illorum confeſſoribus maximè aduertendũ.

* Metin. in ſua inſtr. f. 174.7.c. reſtit.

¶Hinc ſecundum Metinam * qui accedit ad confeſſioné cum debitis ſic implicatus, fateturq; ſe non eſſe ſoluendo, ſi rogatus à confeſſore vtrùm illud debitũ fuerit contractum per furtũ, vel vtrũ ſine culpa inciderit in illud debitum; ſi fatetur id ſe debere ex furto à ſe cõmiſſo, ſi habet duo pallia, vel duo lectiſternia, ex his vendat vnum pro reſtitutione facienda. Si vnum tantum, eſtq; pretioſum, vendat illud, induatq; ſe viliori, vt reſtituat, quod ſi fatetur ſe habere filios, replicetur ei, quòd poſtquam id furatus eſt, ſibi id culpæ aſcribat, & id ſoluat. Si autem iuſtè illud contraxit debitum, ſed aduerſante fortuna, ſine culpa in illam impotentiam incidit, mitiùs, & æquiùs iuxta concluſiones ſuprapoſitas tamen, cum illo agendum eſt.

Quæſtio. 1.

¶At etiam quæritur cum iniuſta fuit acceptio, ſi res reſtituenda eſt parua; licet, quia parua eſt, ſic accipiens non teneatur illam reſtituere cum iactura totius ſtatus, an teneatur illam reſtituere cum iactura medietatis ſtatus.

¶Reſpondetur, concluſio rationabilis fuit viſa Victoriæ, quòd quando quantitas reſtituenda non eſt magna, & iniuria iniuſtè acceptionis fuit parua, & creditor parum detrimentum ex dilatione patitur non tenetur, p.ter, quia licèt nõ omnis ſtatus tamen aliquis ſtatus æquiualere poteſt famæ alicuius mediocris hominis; ergo ſi ille homo cum iactura ſuæ famæ non teneretur ſoluere notabilem maiorem quantitatem, ergo neque in iſto caſu, cum iactura medietatis ſtatus, iſtam paruam quantitatem.

CAP. CXIX.

An cædentes bonis licitè retineant alimenta.

Quæſtio. 1.

QVæritur ſubſequenter vtrum qui ſecũdùm leges ceſſit bonis, poſſit bona conſcientia ſibi retinere ea, quibus indiget ad ſolam ſuam neceſſariam ſuſtentationem, ne cogatur mẽdicare. Super qua quæſtione, nec omnino conueniunt Doctores. Nam Nauar. ſum. Hiſpanic. ca. 17. nume. 86. tenet partem negatiuam, ſed modo in ſumm. lati ca. 17. num. 86. idem Nauar. ait, quòd in foro exteriori excuſabitur tantum, ſi de acquirendis ſolùm retineat, quæ ſibi neceſſaria ſunt ad victum, vel etiam acquiſitis, ſed in foro cõſcientię, non excuſabitur, niſi quatenus neceſsitas eũ ſine ceſsione excuſaret, quia lex ciuilis in foro conſcientiæ nõ poteſt cõcedere retentioné alieni cõtra ius diuinũ, vel naturale. Aliorum tamé opinio contrariũ ſuſtinet hoc nõ eſſe contra ius diuinũ, quia inquiũt res publica eſt, quæ per ſuas leges concedit hoc priuilegium bonorum ſuorum ceſſoribus, ſed res publica aliquo modo habet facultatem

ſupra

ſupra bona temporalia, vt pro vtilitate communi aliquid parum iſtis miſerabilibus poſſit applicare.

¶Igitur pro deciſione quæſtionis, qa iam ferè ſupra deciſa manet. Ponitur cõcluſio prima, ſi qui ceſſuri ſunt bonis, iniquis vijs, per fraudes, vel technas, talia bona extorſere, potiri non poſſunt beneficio legis, neque retinere ſibi neceſſaria ad ſuſtẽtationem, cuiuſmodi ſunt negociatores quidam qui à pluribus mutuò accipientes ingentem vim pecuniæ corradunt, quo extimationem locupletum, & potentium aucupentur in populo, & interim indulgent genio ex alieno pompaticè viuentes, cumq; excoxerint ſubſtantiam ad ſacra ſe recipiunt inde quęritantes compoſitionem cum partibus, & remiſſionem alicuius partis, quibus, talis remiſſio valet, quia vi extorta eſt, vel fraude, ſicut ſecundùm Sotum, nec remiſſio obtenta ab illis, qui falſis cauſis, vel precibus, mentiuntur coram creditoribus ad obtinendam eam excuſantes, quòd non ſuppetit ſibi vnde ſint ſoluẽdo, vel quòd decepti fuerint in pretio, vel in ſubſtantia, vel qualitate mercis, mentientes, quòd non erat tam bona, nec tantæ menſurę, aut ponderis, neque tale genus raptorum in republica venit ſuſtinendum, ſed eliminandum longe.

¶Secunda cõcluſio; qui bona fide negociantes, in fortunijs quibuſdam, infauſtiſq; ſucceſſibus, pauperiẽ prolapſi ſunt licitè in conſciẽtia poſſunt potiri beneficio legis, dum cædunt bonis, ne carceribus mancipentur * ita, vt poſſunt retinere ſibi aliquid pro victu diei, vel menſis, vel anni, * & ne patiantur grauem neceſſitatem, * vnde ſine mala conſcientia inde ſecundum exigentiam decentiæ pſonę, ex bonis poſtea à ſe partis, ſe alere poſſunt, nam id ſignificauit lex, dum prohibet huiuſmodi bona poſtea parte, ne venalitati exponantur iterum. Quæ quidem leges, & in conſcientia videntur excuſare, quia tum reſpiciũt vtilitatem communem tum etiam creditorũ, quia ſi iſti ex neceſſario ſibi retinendo victu, & inſtrumentis artis, ſeu ſui officij omninò nudarentur manerent omninò ſicut auiculæ denudatæ omnibus plumis, quæ omninò ad quærendum ſibi victum volare non poſſunt, ita nec iſtis ſupereſſet remedium perueniendi, ſeu conuolandi iterum ad pinguiorem fortunam, ad quam ſi peruenerint, illis non ſuffragatur lex, quin teneantur tũc reſiduum ſoluere: nam l. cum filij. C. qui bonis, ſtatuitur, vt ſi quid pinguiùs eis poſtea acceſſerit hoc iterum vſq; ad modum debiti poteſt poſtea à creditoribus legitimo modo auelli, idem. l. is qui bonis. ff. eodem titulo, ſancitur. Et hoc non minus in vtilitatem creditorum videtur vergere, quàm ſi ſimul, & ſemel, illo modico reſiduo pro ſuo victu neceſſario expoliari, ſine ſpe reſpirandi ad pinguiorem fortunam, vbi poſſent integrè ſoluere, relinquentur.

* l. 1. C. de bonis ced. poſſ. bonis. ff.

* l. qui bonis. ff. eo. ti.

* l. in condemnatione. ff. de regu. iuris.

¶Vnde bene ait Nauarrus, quòd licet lucrum ceſſans non excuſet debitorem ab ſtatim reſtituendo, bene tamen carẽtia iuſtrumẽtorum artis, quibus ſibi debitor victum paret eum excuſat ab ſtatim reſtituendo, quia ea vendere nõ debet, vt reſtituat, ita Nauarrus. * Sed tamen prædictæ duę concluſiones ſunt Soti, & Cordubæ locis citatis, quibus aſſentitur Frater Ioſephus, licèt non apponat diſtinctionem, & ideò confuſè loquitur, & quia ſecundùm Adrianum, Gabrielẽ, Sylu. * leges hæ, iuſtæ ſunt, quia republica facultate pollet ſanciẽdi pro bono communi ſuper bonis ſubditorum, quibus legibus ſubditi conſentiunt, vel ſaltem conſentire tenentur. Ideò iſte ceſſor bonorum, quod virtute harum legum, retinet, contra ius diuinum, vel naturale non retinet.

* Nau. ſum. lat. nu. 59.

* Sylu. reſt. 7. q. 2. & q. 7.

CAP. CXX.

An debitor compos licitè poſſit colorare dilationem reſtitutionis.

ACcedit, & difficultas illa, hic, ſuum locum habitura, circa, quam & Doctores diſſident. l. ſi aliquis cum compos ſit ad reſtituendum alienũ ſimul, & ſemel, totum integrè, circa aliquod incon-

inconueniens, & abſque detrimento decentiæ ſtatus,& tamen reſtituere renuit totum ſimul, paratus eſt tamen reſtituere paulatim,tantum tali tempore,& tantum tali,vtrùm hoc citra mortalem culpam efficere poſſit, dignúſve ſit abſolutione.

¶Hic congladiantur inter ſe duæ opiniones contrariæ prima Sylueſtri reſtitutio.5.q.5.& in roſa aurea, & ſummæ Angelicæ, & Gabrielis, & Nauarri in ſumma Hiſpanica c.17.nu.63. & in ſumma lati.c.17.num.65.nam ibi Nauar.ſic ait non poteſt confeſſor concedere dilationem reſtituendi pœnitenti, quando certò ſcit eum,ſoluere poſſe, niſi concurrat aliqua cauſa prædictarum excuſantium ab ſtatim reſtituendo, niſi pœnités renueret ſoluere ſtatim totum, ob aliquod emolumentum inde ſibi proueniens, & creditor nollet concedere dilationem parum ſibi nocuam, & alias nunquam aut non tam citò recuperabit debita,ad quæ ſe aſtringit pœnitens,ad certum tempus ſoluendum, quia tunc confeſſor ſecundum Angelum, his concurrētibus potens eſt,dilationem,& abſolutionem concedere,credens,quòd creditor, illo contentus foret,ſi ſciret, vt ipſe,intimum ſecretum conſcientiæ creditoris, prima igitur opinio, vt diximus, quæ erat Syluestri,Gabrielis, Angeli huic expreſſæ Nauarri ſententiæ videtur accedere. Addunt tamen omnes,hanc conditionem ad prædicta, quòd prædicta ſunt vera, dum in tali caſu debitor putet ſe bona conſcientia poſſe tunc debitū differre,taliſque ſit animi, vt niſi extimaret ſe bona conſcientia,ſic poſſe prolatare reſtitutionem, ſtatim ſe paratum offerret fideli animo, ad ſtatim totum debitum perſoluendum.

¶At verò Sotus, * & Metina, * & Adrianus, * & Maior * aliįque Doctores tenent oppoſitum.ſ.quòd ſtando in conſcientia,ſi debitor ſtatim compos eſt ad ſoluendum debitum totum,ſine hoc, quòd ab ſui ſtatus decentia decidat, renuitque id facere,quia extra ſtatum bonæ conſcientiæ ſic ſe conſtituit inabſolubilem ſe confeſſori exhibet, niſi creditor huiuſmodi dilationi præbuerit aſſenſum, neque confeſſor hanc debitori tali

* Sotus de iuſt & iure. li 4. q.7.ar. 4.
* Metin.de reſtit.q.2.ſ. 2.& q.5.
* Adr. in 4. de reſtit.
* Maior. in 4 diſt.15.q. 28.

indulgere valet facultatem, vt paulatim ſoluat, cum debitor ſtatim ſit ſoluēdus, niſi tacitè ſaltem tali dilationi creditor conſentiat.

¶Igitur pro illuſtratione quæſtionis, ſtatuuntur hæ concluſiones quarum prima ſit concluſio, in rigore verior eſt opinio negatiua Soti,Metinæ,Adriani,Maioris,quam ſecunda.ſ.quòd talis debitor in prędicto caſu cum ſtatim ſoluendo ſit totum,renuente creditore concedere dilationem non poteſt debitor ex licentia confeſſarij prolatare reſtitutionem ſoluendo paulatim. Hæc concluſio eſt Fratris Antonij Cordubenſis quæſt.68. hęc concluſio in rigore apparet verior, primò ſecundùm Sotum, quia confeſſarius non eſt creditoris procurator, vt nomine creditoris hanc indulgere debitori dilationem poſſit,ſed tãtum nomine Dei, expurgator eſt cōſcientiæ, quare ad hoc ſibi eſt inuigilandum,vt perpendat cauſas,aut merita: ſi quæ ſint, quæ propter impotentiam excuſent ad ſtatim reſtituendum. Nam ſi ad ſoluendum ſtatim compos eſt, nullatenus inuito creditore eſt abſoluendus, niſi reſtituat: quamuis periculum immineat, vt nunquam ſit facienda reſtitutio. Ipſe enim pœnitens ſibi viderit.

¶Secundò patet, quia creditor grauē patitur iniuriam ſecūdùm D. Thomam dum inuitus,ſine rationabili cauſa qualis hic nulla eſt, priuatur vſu bonorum ſuorum; nec apparet excuſari à mortali ex eo,quòd talis dilatio creditori, non multum nocumenti inferat. Nam neque videtur excuſari à mortali is, qui cum poſſit ſtatim ad ſoluendum, nō ſoluit regi debitum,licèt ex tali prorogatione ſolutionis debiti, rex non multum capiat nocumenti, ſi debitum ſit magni momenti.

¶Item patet,quia ſi aliqua ratio excuſans eſſet hic,eſſet,quam aſſignat opinio contraria,ſcilicet, quando quidem Dominus probabiliter creditur tali dilationi aſſentiri tacitè ſaltem,quia Dominus vel creditor, ſi intimiùs exploratam habuiſſet mentem debitoris ratam habuiſſet moram, quam confeſſarius debitori huiuſmodi concedit, ſed hæc ratio non excuſat,imò debitorem accuſat. Quia

tunc

tunc creditor, ſi tali prorogationi ſolutionis aſſentiret, eſſet non vltroneus, ſed inuitus, eò quòd quaſi deſperatus amiſſa ſpe aliter recuperandi, niſi dilationi tali annueret, inuitus rationabiliter præſtat inuoluntarium conſenſum.

¶Denique accedit ad rationes prædictas, ſcilicet, quòd ſuppoſito, debitor poſſit ad ſoluendum ſtatim, nõ tenetur creditor hanc illi indulgere dilationem, vnde ſicut rem furtiuam, ſeu alienã, quando aliquis non iuſto titulo poſſidet ſtatim eam reſtituere tenetur, ſic & prædictus debitor, neq; ei creditor, ad aliquid relinquendum, eſt obnoxius, neq; rationes contrariæ opinionis multum vrgẽt, neque faceſſit aliquid lex pro illa adducta.l.ſoluendo.ff.de negotijs geſtis. Quia iſta regula, quòd vtiliter geratur negotium creditoris ſecundùm Sotum, licèt in foro exteriori iuuet, tamen in conſciẽtia nulla eſt. Præterquam, quòd in hoc decipiuntur multi præſertim magnates qui cum ſoluẽdo ſtatim ſint, malunt reſtituere paulatim, quos experientia docuiſſe debuit, huiuſmodi debita, quæ iã poſtquam prolixas moras, comittentur in teſtamentis ſoluenda, quomodo tandem maneant inſoluta in perpetuũ interdum. Nam huiuſmodi teſtamẽta, vel occultantur, vel diſparent, vel hæredes creditoribus mille machinãtur techbnas litium. Vnde falsò autumant hæredes ſuos fideliores, ſe illis exhibituros, quam ipſi ſuæ conſcientiæ fideles ſe præſtiterunt.

¶Secunda concluſio; ſi aliquis pœnitens protectus opinione contraria Nauarri, & Syluestri, & Gabrielis, & Angeli bona fide eam probabilem eſſe putans, & veram abſolutionem efflagitet à confeſſario, abſoluendus eſt. Hæc concluſio elicitur ex Metina, * & liquet ex eius ratione, aut opinione, quam ibi tuetur, ſcilicet, quod confeſſor pœnitenti probabilem opinionem Doctorum ſectanti, negare abſolutionem nõ poteſt, licèt cõfeſſor ipſe contrariam opinionem probabiliorem eſſe cenſeat, quia cum pęnitẽs eo, quòd opinionem probabilem ſit amplexus non peccauerit, nulla ſubeſt ratio negandi ei abſolutionem. Hãc ſuam doctrinam non ſolùm in proprio curato pęnitentis, ſed etiam contra alios in alijs confeſſarijs, ſiue curatis, ſiue non curatis, habere locum aſtruit ibi Metina: ſed quidquid ſit de hac extentione, quæ facit ad confeſſores etiam non curatos, quam etiam ſub aliqua limitatione concedemus poſtea, tamen iſtinc ſequitur plana noſtræ concluſionis probatio, qa ſi pœnitens ſufficienter diſpoſitus accedit ad Sacramentum, ſequutus opinionem probabilem Doctorum, cum iſtam oppoſitam opinionẽ Nauarri, Syluestri, Angeli, Gabrielis, tum propter grauitatem Doctorum, tum propter aliquam, quam præ ſe fert apparentiam, probabilem cenſeam, non puto negandam fore abſolutionem pœnitenti eam amplexati, dum de hac re ſit edoctus. ſ. quòd ſequendo opinionem probabilem, qualis iſta eſt non peccat. Nam ſecundùm Metinam ne confeſſio fiat exoſa, poteſt, debetq; confeſſarius mitiorem opinionem magiſq; æquitati fauentem, quàm rigidiorem in fauorem pœnitentis, ſectari, ne alias præcipitando ſententiam cauterizet alioquin ſanas conſcientias.

* Met. Inſt. confeſſ. fol. 264. ca de prud. conf. 6. teg.

¶Scio communem eſſe ſententiam Soti, Cordubæ, Caiet. Conradi, Nauarri tenentium non ſat eſſe probabilem opinionem ſequi, ſed probabiliorem opinionẽ eſſe ſectandam contra Metinam. t. 2. dicentem ſatis eſſe ſequi probabilem. At Ybañez cordatè ſatis tenet probabilem licere eligere in actionibus, vt in contractibus, ſed non in dubio, an domus ſit mea, vel non, neque in rebus magni ponderis, vt ſaluationis, quia hic probabilior eſt eligẽda. Sed antequam hanc cauſam examinemus, quam poſtea ſuo loco ducimus examinandam, interim tamen, quia hæc opinio Nauarri, Syluestri, probabilis eſt, neque multum in detrimentum tertij. i. creditoris vergit, vt omnes fatentur, ideò pęnitenti ea ſe protegenti bona fide, non puto abſolutionem fore denegandam.

¶Tertia concluſio, pœnitens qui fluctuans inter has duas opiniones, dubius ad confeſſionem accedit, dum dubiam conſcientiam non deponit, non eſt abſolueñdus, niſi deponat, aut reſtituat ſtatim. Hæc concluſio patet, quia contra conſcientiam dubiam præſertim practicã, ſecundùm

ſecundùm omnes Doctores nō licet agere,niſi prius deponatur cum ſubeſt cauſa rationabilis eam deponendi, ſecundū Cord.in ſuo quæſtiona.

Quæſtio. 1. ¶Sed quæſtio non contemnenda ſtatim ſe hic oportunè offert,quid ſi pœnitens dubius cum audierit quæſtionem prædictam de dilatanda reſtitutione in caſu ſupradicto inter opiniones verſari, vel fortè nihil de hoc cum audierit, rogat dubius pro conſcientiæ ſuæ tranquillitate confeſſarium,quid ſibi hic ſit agēdum,an poſſit confeſſarius illi pœnitenti contra ſuam opinionem, quam probabiliorem reputat conſulere.

¶Et quidem non ſatis in facie apparet quid ſit dicendum,nam Sotus in 4 ſent. materia de confeſſione negatiuam partem tenet. At Metina in ſua inſtructione confeſſorum loco allegato,contrariæ ſententiæ fauere videtur, Sotus ait non licèt conſulere pœnitenti dubio,& rogitanti: quādo confeſſarius arbitratur ſuā opinionem probabiliorem, vt pœnitens contra eam agat,quia conſulendo pęnitenti contrariam opinionem licet probabilem,eſſet dogmatizator falſi, quia eſſet dogmatizator opinionis, quam magis reputat eſſe falſam. At Metina loco allegato in ſua inſtructione confeſſorum

* C. 3.6.regu.fol.264. * oppoſitum ait.ſ.quòd cōfeſſor, & poteſt,& debet monere pœnitētem, vt ſemper ſequatur opinionem mitiorem,& fauorabiliorem,dum talis opinio ſit probabilis.Vtrùm ſemper inquit admonendus eſt pœnitens, quòd ſequendo opiniones probabiles non peccat, igitur poteſt ſecundum Metinam conſulere pœnitenti confeſſor contra opinionem ſuam quam putat probabiliorem.

¶Ecce Doctores aſſerentes contraria, ſed tamen vt reor concordari poſſunt ſic, quia ſi tunc confeſſarius pœnitenti ſciſcitanti ſic, ſic reſponderit, ſcilicet, meam opinionem contrariā, veriorem puto,& probabiliorem, ſed opinionem oppoſitam,quia probabilis eſt (vtpote, quæ grauium Doctorum opinio eſt,) apparet poſſe tutè ſequi, ſi verum dixiſſe credat,eiſq; fidem magis adhibeat, ſic nullius falſi eſt dogmatizator, neque contra mentem, eſt pœnitentis,dicendo verum,conſcientia placatur,& tranquillatur,admonendo illud, quòd ſequendo opinionem oppoſitam probabilem,dum probabilis ſit,non peccat, nec ſe exponit periculo peccandi,dum dimittat dubiū, taliq́ue opinioni, dictamen ſuæ conſcientiæ conformet.Et quidem licèt Metina regulariter iſtam regulam ad pacandas conſcientias tradat, tamē multò magis de hac ſententia.ſ.quòd non peccent ſequendo opinionem probabilem admonendi ſunt pœnitentes illi, quibus alias valdè difficilè,& operoſum eſt dictamini contrariæ opinionis, licèt magis tutè, aſtare, quia pauperes ſunt, aut debiles ad impletionem neq; tam potentes.

¶Hanc autem regulam, ſcilicet,quòd pœnitenti prę ſe ferenti probabilem opinionem,cōtra probabiliorem,quam pro ſe habet confeſſor,non eſt neganda abſolutio probè limitat Nauarrus dicens: quòd verum habet, excepto, niſi quando confeſſor etiam curatus luce clariùs, ac euidenter poteſt demonſtrare pœnitenti falſitatem opinionis, qua innititur pœnitens,& veritatem opinionis, quam confeſſarius pro ſe tenet. Quia tunc ſecundùm Nauar.pœnitens tali confeſſori non parens,etiam ſi mandet contra opinionem pęnitentis non eſt abſoluendus.

¶Sed tamen exiſtimo,& in hoc caſu, quando pęnitentem ignorantia inuincibili confeſſarius videt poſſe excuſari, quia innititur opinioni aliorum Doctorum,quam putat bona fide eſſe probabilem,non eſſe bene conſultum, illum tūc pęnitentem admonere, quando ex tali admonitione, etiam euidenter declarata illius ignorantiæ, nullus ſequeretur emendę fructus,neq; tunc, neq; poſtea, aut ſi remedium eſſet intolerabile ſecundùm Canum,& Sotum. Quia ſecundùm hos,confeſſor licèt teneatur etiam interrogare, dum ignorantia pœnitentis eſt inuincibilis, ſed tamen loquendo de ignorantia inuincibili, intelligitur, quando confeſſor credit ſe profuturum tenetur admonere pęnitentem,ſi autem non ſit profuturus,non tenetur admonere,etiā ſi talis ignorantia inuincibilis ſit contra ius diuinum, ſiue contra humanū, ſiue ſit contra detrimentum proximi,ſiue non. Quia ſecundùm Canum in ſua relectione cōtra Metinam Complutenſem

tenſem in ſuo lib de pœnitentia, magis teneor in Sacramento pœnitentiæ, cõſulere bono ſubditi pœnitentis, quàm alterius, tunc non admonendo pęnitentem iuxtà illud D. Aug. de pœnitentia diſt. 3. c. ſi quis. Vbi ait do tibi pœnitentiam, quia neſcio, nam ſi ſcirem tibi non prodeſſe, non tibi darem, non te admonerẽ. Secùs eſt de doctrina publica, quæ ad publicum ordinatur, de hac ſupra dictum eſt propter malum priuatum, nõ eſt intermittenda, ſed neq; dicimus hic, quòd pœnitens cuicunq; confeſſori idiotæ in perplexis caſibus teneatur credere.

¶ At verò, quia inter medios fines nos incedere oportet, ita vt occaſionatis, & pedis anſa retinendi aliena auferatur, & in ſimplicitate bona ambulantibus, æqui tatis beneficium non ſubtrahatur: ideò puto opinionem Nauar. & Syluestri, Angeli fore moderandam, vt tanquàm cum probabili opinione poſſit conuiuere confeſſor, taliq; pœnitenti differre parato ſolutionem paulatim faciendam, impendere abſolutionem, ſ. quòd talis opinio poſſit tolerari, quando creditor parum, aut nihil detrimenti ex tali dilatione capit, quia tali pecunia ſibi debita nullatenus indiget, quia non erat eam expenſurus, ſed reconditurus, & reſeruaturus in arca, veluti in theſauro, ſicut, & aliam pecuniam habet, & quando ſimul cum hoc debitor ex ſtatim facta ſolutione, non mediocrem iacturam ſubit, aut magnum emolumentum inde ſibi deſiſtit comparare, præſertim quando bonæ fidei debitor eſt, non ex furto, aut ex rapina. Alioquin non reputo eam tam probabilem, vt ea opinione pœnitens ſe poſſit tueri ad retinendum alienum, renitente Domino Præterquam quòd & ſic ſuccijditur occaſio præoccupandi, & retinendi aliena, quia qui ſtatim poteſt ſoluere totum, in quocunq; debito, & non ſoluit, non eſt capax abſolutionis, etiam ſi velit ſoluere partialiter per ſingulos menſes, partem tantum.

CAP. CXXI.

An excuſetur debitor ſoluens per nuntium habitum pro fideli.

DEbitum ſolutum per perſonam pro fideli communiter habitam, liberat debitorem à debito rei, quæ in eius dominiũ non eſt tranſlata, dum non fuit in culpa, vel mora. Alias, vt verbi gratia, res locata, vel commodatus æquus, etiam ſi pereat per infidelitatem nuncij communiter habiti pro fideli, perit Domino, & non mittenti. Secùs eſt in ſolutione pecuniæ mutuatæ, quia hic transfertur dominium. Vnde quomodocunque pereat ante traditionem factam mutuatori, mutuatario eam mittenti, perit.

¶ Vnde vt conſulit Nauarrus non fidant in hoc pœnitentes, quibuſlibet prædicatoribus, aut confeſſoribus pecuniã potiùs, quàm ſalutem animarum quærẽtibus Et conſultum fuerit, vt quum conſulant honori occultè per mediatores, reſtituunt mediatores huiuſmodi recipiant ſingrapham à creditore, vbi confiteatur tantam ſummam ſe accepiſſe pro ſolutione eius, quod alius ſibi debebat ſine expreſſione nominis, & eam pœnitenti tradant.

¶ At verò quoniam D. Tho. impotentem ad reſtituendum ſtatim petere debere à creditore, vel remiſſionis debiti ſchedulam, aut dilationem docet, niſi ſequatur ſcandalum, aut detectio peccati. De hac doctrina meritò quis ambigere poteſt ad quid refert iſtam poſtulaſſe dilationem, quia ſi potẽs non ſit ad ſoluendum, impotẽtia eum habet excuſatum. Reſpondetur ſecundùm Sotum, quòd dũ impotentia eſt manifeſta, & omnibus clara, nequaquam opus eſt tali ſupplicatione dilationis. Igitur dictum D. Tho. ſecundùm Sotum, ſuum planum habet ſenſum, vt intelligatur petendam eſſe ſolutionis dilationem, quando non tantum clareſcit,

clareſcit,quòd debitor ſit omninò impotens ad ſtatim ſoluendum.Quia tunc ratione dubij,an poſſit, vel non poſſit,vel ratione ſcandali vitandi, ne putetur debitor inuito Domino,velle retinere alienum, petenda eſt à Domino dilationis mora.

¶Adnotatu opus eſt hic, & repetitu, ne piæ viduæ compaſſione maritorum mortuorum,ſuis bonis dotalibus expilẽtur,quod quæſitum eſt à multis: An defunctus detineatur in purgatorio donec eius debita ſoluantur?Reſpondet D.Th. * negatiuè.Imò, cum iam purgatæ fuerint animæ euolant in cœlum, etiam ſi per incuriam executorum debita perſoluta non ſint.Ita Sotus in de iuſtitia, & iure,ita Adrianus in quolib.8. cõtra Angelum,qui deceptus eſt, dum non bene perpendit caput ex literis de rapt.vbi dicitur, vt à peccatis ſuis valeat liberari, quia ſecũdùm Nauar.loco verbi valeat, quod refertur ad defunctum, debet legi valeant,quod referatur ad hæredes.ſ.liberari à peccato ſuæ negligentiæ, aut germaniùs intelligitur textus, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene ſatisfactorum, nam vt ait D.Tho.vbi ſupra ſolutio debiti parũ prodeſt defuncto, niſi accidentaliter modo prædicto. Vnde ſecundùm Nauar.potius eſt compatiendum filijs,notabiliter ſolutionem debitorum patris defuncti, negligentibus,quàm parentibus, quibus condolent eo,quod exiſtimant ex dilata ſolutione in purgatorio detineri.

* D.Thom. quodlib. 6. art.13.

CAP. CXXII.

De impotente à conſequutione officij, an teneatur reſtituere.

SVpereſt nunc illam agitare quæſtionem præcipua difficultate conſtantem, an qui alium à conſecutione officij,aut beneficij aut alterius boni impedit,reſtituere teneatur. Pro cuius expeditione,quia inter doctores ſummus eſt circa eam diſſenſus, vt eſt videre per Adria. * & per Caiet. * ad nubes eam efferentem, libet primò Nauarri in ſua ſumma latina præiacere regulã: Et nempe eſt,omnis, & ſolus ille impediens regulariter reſtituere impedito, & damnũ paſſo tenetur,qui impedit alium à conſequendo officio,aut beneficio,aut alio bono,ita ei debito,vt habeat iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in ſe acquiſitum per diſpoſitionem inter viuos, aut vltimam voluntatem, aut collationem,confirmationem, aut alium modũ legitimum,aut erat ei de iuſtitia debitũ ita quod habebat acquiſitum aliquod ius imperfectum, quod appellãt ad rem per iuſtam promiſſionem, emptionem, ſtipulationem,electionem, præſentationem,oppoſitionem, ſiue concurſum,expectatiuam,regreſſum,acceſſum,coadiutorium,primogenium,legitimam,aut alium titulum, qui non dat ius perfectũ, per quod acquiritur bonum,ſed quòddã imperfectum,per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum, niſi impediatur per modos iuſtitiæ contrarios,videlicet vim,metum,dolum,mendacium, aut aliam fraudem,etiam ſi alias odio,vel mala intentione impediat.Ratio primæ partis regulæ eſt diffinitio reſtitutionis ex qua elicitur, quòd vbi non eſt debitum legale,non eſt,quod reſtituatur, at nemini,cui non eſt ius in re, vel ad rem, vel officium iudicis ad petendum, eſt debitum aliquid vt legale,licèt fortè ſit debitum, vt mortale,vel antidotale: Atque ideò alijs quibus nihil iuris eſt,per impedimentum ſecluſis dolo,metu, vi fraude nihil iuris aufertur, quia priuatio præſupponit habitum,& reſtitutio, ſeu redditio præſupponit ablationem, ita Nauarr. *

* Adr. in 4. de reſtit. q. 10.
* Caiet. 22. q. 62. art. 2.
* Nau.c.17. nu.69.

Quæſtio. 1.

¶Iam hic emergit illa quæſtio.ſ.an intentio nocendi,aut malum iniuſtum inferendi in foro conſcientiæ neceſſitatem inducat reſtituendi. In qua quæſtione Scotus, & Palud. cum communi in 4.q.6.art.3. parti accedunt affirmatiuæ,quatenus dicunt,intentionem malã ſine opere iniurioſo obligationem inducere reſtituendi. Quibus videtur accedere.

* D.Tho.2. 2.q.62. art. 2.ad arg.

dere.D.Tho.* quòd impediens aliquē ne habeat præbendam ſibi impediat propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiuſmodi,tenetur ad recompenſationē ſecundùm arbitriū ſapientis, iuxta qualitatem perſonarum, & negotij ſecus intēderet honorem Dei, vel vtilitatem Eccleſiæ, vbi totam vim reſtituendi, vel non,videtur D.Th.in mala, vel bona intentione collocare, nam diſtinguit vtrū mala intentione, vel bona præpedierit. Huic ſententiæ accedit Ricardus, & Caiet.in dubio ſupradicta quæſtione,& articulo,videtur ei ſubſcribere. Citant autem in eius probationem .l.1.ff.de aqua pluuiali arcenda §.Idem Labeo, vbi habetur apertè, quòd qui animo non nocēdi aquæ ductum qui per ſuum fundum, ad vicini poſſeſſionem diriuatur rumpit,non eſt iniurius, ſi vero id faciat,nō vt ſibi proſit, ſed vt obſit vicino iniurius eſt illi.

*Nau.ſum. lat.7. 17.nume.70.

* Sotus de iuſt & iur. lib.4.q 6 artic.1. in ſolut.ad 6. argum.

¶At Nauar.* Sotus * apertè tenent, quod ſolus animus nocendi, quia poteſt eſſe actus ſolùm contra charitatem, non inducit obligationem reſtituendi, quam non inducit,niſi ſit actus contra iuſtitiā. Nam Nauarrus,ait, intentionem malam ſine opere iniurioſo, nullatenus inducere reſtituendi obligationē. Et Sotus aſſerit,quòd malus animus ex odio,vel vindicta,non grauat aliquem onere reſtituēdi.Sed facere iniuſtè, ſcilicet, nullo iure ſuo, ſed violando alienum. Facere autē ex odio,ſignum eſt interdum,quod id faciens,nullo ſuo iure vtatur.

¶Ecce controuerſiam ſuſcitatam: vbi vt quid dignum dicamus, implorandum eſt diuinum auxiliū. Igitur quo planius procedamus cōcluſiones has ſtatuamus à minus controuerſis exordiendo.

¶Prima concluſio. Vbi alias iuſtū quis exequitur,& iuſtè à parte rei nullam inferens iniuriam, ſola intentio nocendi licèt peccatum inducat,,nullam tamē neceſſitatem inducit reſtituendi in foro conſcientiæ. Hæc eſt Nauarri loco citato,vt patet in exemplo lictoris mala intentione ſuſpendentis iuſtè damnatum. Patet etiam, nam miles in bello iuſto occidens hoſtem, diripiensvè ciuitatē malo animo, & ſine licèt peccauit ob malū animum,non eſt tamen aſtrictus in conſcientia,ad reſtituendum quicquam, & huiuſmodi potiſſima ratio eſt, quia iſti licèt ob malum animum tranſgrediantur leges charitatis, vel aliarum virtutū non tamen tranſgrediuntur leges iuſtitiæ ſpecialis, quarum trāſgreſſio ſola eſt iniurioſa ad reſtituendum ſecūdùm Nauarrum,& patet etiam ex gloſſa celebri, & recepta,vt tradit Felin.in c. ſignificaſti.de foro compet. corroborata optimo textu,in ca.à nobis. ſecundo de ſent.excom.& ſecundùm omnes intentio mala ſine opere iniurioſo non obligat ad reſtituendum damnum.

¶Secunda concluſio,quando is qui alicuius officij,ſeu beneficij collator eſt,poteſt conferre tale officium,vel beneficiū, huic,vel alteri ſi quis blanditijs, ſine vi, metu,mendacijs,& dolo,apud iſtum collatorem officij,vel beneficij, vel gratuiti legati,ſatagit impedire, ne tali,aut tali, cui alias collator conſtituerat conferre, tale officium,aut beneficium, aut legatū conferatur, ab reſtitutione excuſatur, etiam ſi iſtud impedimentum malo præſtiterit animo,Hæc concluſio eſt Soti,& Nauarri locis citatis. Verbi gratia,exēplis hanc ſuam concluſionem illuſtrant: ſicut qui blanditijs ſine vi, metu,aut mēdacio,aut dolo,facit apud teſtatorem teſtamentum mutari, aut legatum in aliū transferri:reſtituere non tenetur, * atq; pari ratione ſubinferunt aliud exemplū, quod neque qui impedit, ne collocator, aut præſentator,aut electorcōferat, aut præſentet,aut eligat illum, aut illum,vt rex,vel alius,qui poteſt cōferre aliquod officium,vel aliud ius,illi, vel illi tenebitur illi,aut illi reſtituere.* Et probatur. Quia ſi ipſi collatores, præſentatores,teſtatores, eo quod mutauerint ſententiā ſua ſponte, non tenentur aliquam recōpenſationem facere omiſſis,eo quòd eos præterierunt,& loco illorum alios præfecerunt,ergo neq; qui ſimplicibus verbis,& precibus,ſine vi,& fraude,aut moleſta importunitate in cauſa fuerunt reuocandi collatorum, aut teſtatorū propoſitum, ad aliquam reſtitutionem obnoxij erunt, neq; ſic impeditis quicquā recompenſare tenentur.

* l.fin. C.ſi quis a liqē teſtam.prohib.

* argu.l Illud.ff. ad l. Aquil.

¶ Hinc ſequitur corollariè ad nouē quæſitum à Nauarro, quid ſit dicēdum, ſcilicet,

ſcilicet an qui odio alicuius efficit, vt herus eius ab ſe eijciat eum, qui non poteſt inuenire alium, qui tantum ſalarij ei ſoluat, quantum herus eum abijciēs, dabat, teneatur reſtituere. Reſpondetur planè, non tenetur, niſi in cauſa fuerit il le inſtigator, quòd herus contra iuſtitię legem, ante lapſum temporis conuenti, eum dimitteret, vel niſi vi, aut fraudibus, vel mendacijs inſtitiſſet apud herum, vt eum ab ſe legaret, mentiendo eſſe furem, aut de aliquibus maleficijs ſuſpectum.

¶Hinc etiam infertur, quòd non tenebitur reſtituere, qui ſine vi mendacio, aut fraude, prohibuit alicui profectionē ad Epiſcopum, cui erat propoſitum beneficium alicui digno conferendi, ne illum ſic ire prohibitum Epiſcopus cognoſceret, qui ſi illum cognouiſſet, illi, beneficiū illud, contuliſſet, huius rōnem affert Nauarrus: Quia illud beneficiū nō erat iſtius ſine fraude, aut vi, ad Epiſcopum accedere prohibiti, neque illi debebatur, neque ab eo per modos, iuſtitiæ contrarios fuit prohibitus, ſicut diximus antea.

¶Sed iam hic controuerti ſolet, illa, quæſtio, quæ aliquid ſpecialis difficultatis præſefert, an ſi aliquis impedimento ſit; ne officium cathedræ conferatur legitimis oppoſitoribus, teneatur reſtituere.

Quæſtio 2.

¶Pro deciſione quæſtionis ſit ſuo ordine tertia concluſio, quando beneficia, vel officia cathedræ dantur per oppoſitionem, ſeu concurſum digniori, ſtante ſtatuto, ꝙ neceſſario debeant conferri candidatis tempore pręſtituto concurrentibus, & competētibus, ſi ſatis ſint in id qualificati: ſi aliquis impediendo abſtitit, ne conferrentur legitimis oppoſitoribus, ſeu concurrētibus candidatis, ſed alijs, reſtituere tenetur. Hæc eſt Nauarri loco ſupra allegato, quam ait non eſſe contra Sotum, quia Sotus loquitur de ſuffragantibus non dignioribus candidatorum, & Nauarrus hic loquitur de impedientibus dari candidatis, vt detur cathedra illegitimis oppoſitoribus: patet autem concluſio, quia iam illi candidati, & legitimi oppoſitores per tale ſtatutum, ius quoddam perfectū acquiſierant ad petendū, vt alicui ex ipſis conferrentur hæc officia, vnde quemadmodū qui iniuſtè ab opere agricolam, ab ſcribendo ſcribam impedit, tenetur reſtituere, qa impedit ab eo, quod ipſi iure conuenit, ſcilicet, laborare, aut ſcribere, ſic qui huiuſmodi candidatis legitimiſque oppoſitoribus obſtitit, ne aſſequerentur cathedram, præpediendoq; in cauſa fuit, vt il legitimis oppoſitoribus, & non candidatis ſit collata, tenetur illis reſtituere.

¶ Quarta concluſio, vocales ſuffragia præſtantes, in cathedrarum vacationibus, qui per ſuas voces, & vota ſuffragantur dignis prætermiſſis dignioribus, dum eligantur ex numero candidatorum, & legitimorum oppoſitorum, ad nullam reſtitutionem tenentur prætermiſſis dignioribus, neque ipſi vniuerſitati. Hæc concluſio eſt Soti, & Nauarri locis citatis probatq́ue eam Sotus à ſimili, ſicut collator præbendarum, ſi prouideat promoueatq́ue ad eas dignos non tenetur Eccleſiæ neque dignioribus omiſſis aliquid reſtituere, ſed tantum illorum, in alijs prouiſionibus tenebitur habere rationem: cuius ratio aſſignatur, quia licet ſuffragatores iſti, vt rectè probat Sotus non ſint meri teſtes, ſed potius electores, quia teſtes ſi tantum eſſent, ſufficerēt, pauciores, atq; ideò, qa electores ſunt, poſſunt renunciare iuri eligendi, niſi propter paucitatem, vel reſcindendas fraudes per conſiliarios, vel rectores eligere compellantur, tamen ſuppoſito, quod ſua præſtantes ſuffragia, dignum eligunt: licèt prætermittendo digniorem contra iuſtitiam diſtributiuam peccent; tamen de rigore iuſtitiæ reſtituere non tenentur, quia vniuerſitati dant, quod ei de rigore iuſtitiæ debent commutatiuæ.

¶Quinta concluſio. Si tales ſuffragatores in cathedra eligāt indignum prætermiſſo digno, reſtitutioni tenentur non illi digno prætermiſſo, ſed vniuerſitati, ſi id modo poſſint reſtituere. Hæc eſt Soti, & Nauarri, & patet, nam ſtipendia vniuerſitatis non ſunt inſtituta in rem ipſarum perſonarum, ſed mera ſtipendia ſunt, quæ vniuerſitas conſignat ſuis miniſtris. Vnde ſicut rex, qui præficit indignum ad mu-

nus reipublicæ præterito digno, non tenetur tali omiſſio digno, quidquam recompenſare, ſed reipublicæ, ita qui elegit indignum cathedraticum, digno aut digniori repudiato reſtituere nõ eſt obnoxius: niſi vniuerſitati tantum, quę ſuũ ſoluit ſtipendium. Et hæ duæ vltimæ cõcluſiones ſtabilitæ ſunt pro malè ſuffragantibus.

Quæſtio. 3. ¶Sed quid de impedientibus de his ſit ſexta concluſio, qui impediret legitimũ oppoſitorẽ à cathedrę conſecutione, quã certum alioquin obtenturum per vim, vel fraudem arcendo eũ à perenda cathedra, vel decipiendo electores, ne illũ eligant, aſſerendo falsè, eum eſſe imperitũ, aut ignarum, vel aliter, tenetur ei, vel in partẽ, vel in totum pro ratione fraudis, aut vis, recõpenſare. Hęc cõcluſio eſt Soti loco citato pateſcitq; exinde, quia ſic impediendo ſpoliat ipſum eo iure, quòd ad petendam cathedram habet, ergo tenetur ei ſic remitti iniuriam.

Quæſtio. 4. ¶Sed quid vtrum, qui prohibiti ſunt ſuffragari, per ſtatuta vniuerſitatis, ſi ſuffragentur, iniuſtitiam committant, reſtitutioni obnoxiã præmiſſa diſtinctione, q aliqui de facto ſuffragantur, qui non ſunt electores, quia neq; illius cathedræ auditores. Alij electores ſunt, ſed prohibiti ſuffragari propter ambitum ſubornationis.

¶Sit ſeptima concluſio, ſi aliqui cum auditores illius cathedræ nõ ſint, ſui tim ſe ingerunt ad ſuffragandum. damnum, ſi quod per ſua ſuffragia dederint, reſtituere tenentur. Hæc concluſio eſt Soti loco citato, patet ex eius ratione, quia iſti re vera iure eligendi omninò carẽt, ergo ſi per eorum voces, aliquis electus euadat, quia eligẽdo intulere damnum, quia illi videntur ſurripuiſſe cathedram illi iacturam reparare tenentur.

¶Octaua concluſio. Ambitores, in cathedris, vel munera accipientes pro electionibus, & violatores ſtatutorum vniuerſitatis, qui ideò inhabilitantur per talia ſtatuta ad electiones, & non aſcripti albo ſcholarium, ſi introgerendo ſe ad electionem, quid iacturæ per ſua vota cauſati fuerint, alias eligendis reſtituere tenentur ante condemnationẽ, hæc concluſio eſt Metinæ Salmanticenſis in ſua prima ſecundę materia de legibus. Hanc etiam dicit ibi tenere alios contra Sotũ loco citato, quorum opinio (inquit Metina) ſemper ſibi placuit, & mihi certè magis applaudit, quia re vera cum inhabiles per ſtatuta reddantur non ſunt veri electores, & quia non ſunt ſtatuta pęnalia, ſed inhabilitantia: vnde ſicut excõmunicatio maior latæ ſententiæ, & ſuſpenſio ab officio, ſecum trahunt executionem, ideo annullant electionem de ſe ita huiuſmodi priuationes ſtatutorum vniuerſitatis veluti quædam inhabilitationes ſunt ipſo facto, quia executione ſententiæ iudicis non eſt opus ad priuandum tali voce eligendi, quia priuatiões vocum in electionibus, veluti quædam ſuſpẽſiones ſunt, & inhabilitationes hęc mihi probabilior eſt, quamuis oppoſitã non auſim omnino damnare, vellem tamen ad melius arbitrandum ipſos tenores ſtatutorum vniuerſitatis vidiſſe, interim tamen conſuetudini ſtandum cẽſeo quæ eſt optima legũ interpretatrix, nam ſecluſa oppoſita conſuetudine præualet apud me Metinæ ſententia.

CAP. CXXIII.

An mala intentio actum alioquin non iniuſtum faciat reſtitutioni obnoxium.

NE ſuccidamus ſeriem materiæ, & concluſionum appendicum ad quæſtionem, de qua præcipuè quærebatur, & ne inſtitutæ potiſſimè quæſtionis videamur obliti ad eam rurſum regredimur, ne videamur, eam præ difficultate, quam præſefert diſſimulaſſe.

¶Igitur quæſtio, vt apertiùs proponatur eſt, an ſola mala intentio, & malus animus nocendi actum alioquin non iniuſtum faciat iniuſtum, & reſtitutioni obnoxium, nam D. Tho.* expreſsè ait, *D.Th. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 4. arg.
quod impedire aliquem à præbenda dupliciter ſtat, vno modo iuſtè, puta cum bona intentione honoris Dei, & vtilitatis Eccleſiæ, alio modo iniuſtè putà cum

inten-

intentione mala nocendi, ergo ſecundũ ipſum, quia iuſtum, vel iniuſtum præbẽdæ impedimentum exemplificat, & commonſtrat per malam, vel bonam intentionem dicendo putà iniuſtum eſt ſi male intendat, ſed non eſt iniuſtum impedimentum, ſi bonum intendat, videtur inſinuare ſolam malam intentionem facere iniuſtum, quod alias bona intentione factum eſſet iuſtum. Certè quæſtio eſt intricatior, quam vt Thomiſtæ exactè ſe expediant.

¶Igitur rurſus pro expeditione quæſtionis.

¶Sit prima concluſio de damnificante præter intentionem, ne aliquid omittamus, ſi aliquis ſine culpa ſua, & præter intentionem, ſed fortuito, damnum intulit alicui, ad reſtitutionem non tenebitur. Hæc concluſio patet, quia iſte nõ eſt cauſa damni, ergo non tenetur obligatione reſtituendi, quia non dicitur aliquis cauſa damni, nec aliũ damnificare, quando illud neque ex intentione, neque ex culpabili negligentia infert. Hinc corollariè deducitur, quod qui abſque mala intentione dando operam rei licitę combuſſit ſegetes, omnem cautelam debitã adhibendo ne id eueniret damni in foro conſcientiæ, ad nihil reſtituendum tenetur, quidquid ſit in foro exteriori, quia in præſumptione interdum fundatur.

¶Secunda concluſio, quæ eſt S. Thomæ; euentus ſequens ad aliquem actum interiorem, ſeu volitionem animi, quando eſt præcogitatus aliquid addit malitię, vel bonitatis ipſi volitioni interiori: ſi autem talis euentus, ſeu ſucceſſus non fuit præcogitatus, & ſequitur de per ſe, id eſt, vt implurimum ex tali cauſa præcedenti intenta, vel volita etiã talis euẽtus, ſi malus ſit aliquid malitiæ addit: ſi tamen talis caſus, ſeu euentus ſequitur de per accidens, & rarò, & non fuit præcogitatus, neq; debuit præcogitari, quia nulla ſuberat ratio præcogitandi, tunc talis ſucceſſus malus nihil malitiæ addit ad ſuam volitam cauſam, hac ſuppoſita concluſione, ſeu doctrina Diui Thomæ, quæ viam ſternit ad plures percallendas veritates.

¶Quæritur nunc, ſi Petrus interfecit hominem occultè animo maligno nocendi inimico Ioanni, vt Ioanni tanquã authori homicidium aſcriberetur ſi Ioannes propter ſuſpicionem talis homicidii comprehendatur in carceremq́ue conijciatur, vexetur per miniſtros iuſtitiæ, an verus homicida, qui fuit Petrus teneatur hæc damna, etſi quæ alia Ioannes eſt paſſus, Ioanni reſarcire.

¶Et quidem ſententia Soti, & Nauarri aſſerentium eſt, quod ſola mala intentio, niſi quis committat actum iniuſtum, qualem non commiſit Petrus circa Ioannem, interficiendo illum hominum non facit obnoxium ad reſtitutionem. Oppoſitam ſententiam, in hoc caſu tuetur Frater Ioſephus minorita in ſuis floribus, eius authores referens eſſe Ricardum, & Scotum. Pro extricanda veritate quæſtionis, quæ ſatis perplexa eſt.

¶Sit tertia concluſio, quando quis mala intentione nocendi exercet actum licèt per illum non pertingat directè, vel immediatè ad euentum illius nocumenti, vel damni, quod intendit per talem actum, tamen ſi per talem actum ſufficientem, & efficacem cauſam damni dedit, quia ille actus ex diſpoſitione negotiorum præſentium ſufficiens erat, & aptus natus ad illud damni cauſandum, tunc tenebitur iſte ex mala intentione operans reſtaurare damnum illud, etiam indirectè ex ſuo opere illatum. Hæc concluſio patet, quia ſecundum regulam iuris, qui cauſam damni dat, iure ſuper hoc eum ſatisfacere oportet, at hic ſufficientem cauſam damni dedit, ergo aſtringitur ad ſatisfaciendũ. Et patet ex doctrina D. Thom. quia iſte euentus cum ſit præcogitatus addit nouam malitiam, qua voluit exercere actũ aptum natum cooperari ad illum nociuum euentum.

¶Hinc ſequitur, quod in hoc caſu cõcluſionis vera eſt ſententia Ricardi, & Scoti, quod malus animus inducit obligationem reſtituendi, licèt nullus actus iniuſtus exterior directè commiſſus ſit contra alium, cui voluit nocere. Sed contra, quia in caſu concluſionis iſtius tertiæ, videtur etiam ſi caruiſſet animo nocendi teneretur ad id damni re-

ſarciendum, ſed de hac obiectione poſtea dicemus, quam nunc omninò negamus.

¶Ex hac concluſione corollariè ſequitur ſatisfactio ad prædictam quæſtioné, ſcilicet, quod in caſu prædicto, vbi Petrus animo nocendi Ioanni, vt Ioanni imputaretur mors, ideò occidit hominem ſi iã inter hominé occiſum,& Ioannem,quem Petrus homicida à principio intendit haberi homicidij authorem, aliquæ inimicitiæ,rixæ, vel minæ antea interceſſerant,tunc quia ſtante iſta præſentanea diſpoſitione negotiorum,& inimicitiarum, & diſſenſionum illa occiſio alterius hominis, apta nata fuit cauſare iſtam moleſtiam inferendam Ioanni per miniſtros iuſtitiæ, Petrus, qui animo hoc nocendi,occidit,tenetur ad id damnum reparandum Ioanni iniuſtè paſſo, nec hoc credo, Nauarrus,aut Sotus,aut quiſquam cordatus doctor negaret.

¶Sed quid ſi talis Petrus ſine animo nocendi Ioanni interfeciſſet hominem, vt ſeſe de homine illo vindicaret, inde tamen propter ſuſpicionem raptus eſt Ioannes, expoſitusq; ad torturam coniectusq; eſt in carcerem.Reſpondetur per quartam concluſionem.

¶Sit igitur quarta cócluſio, caſu quo Petrus occultè occidit aliquem, cuius occaſione comprehenſus eſt Ioannes, propter indicia,punitusq̃ue eſt in pecuniã ſi Petrus non occiderit hominé malo animo nocendi Ioanni: neque fraudulenter,vt Ioannes caperetur, non tenetur quidquam Ioanni reſtituere: ſed tantum ad reſtitutionem occiſi,vel percuſſi. Hæc eſt Fratris Ioſephi in ſuis floribus,quam ait eſſe Ricardi, & Scoti: eſt Fratris Antonij Cordubenſ. * qui ait cócordare Sotum de iuſtitia, & iure lib. 4.& ita eſt,quia ego hiſce oculis legi ibi. Addit verò in ea cócordare Nauarrum in ſumma, capite decimoquinto numero decimoſeptimo, ſed hanc concordantiam ego ibi non inuenio, & ait clariùs quam omnes, hanc tenere Pedrazam in ſuo confeſſionario quinto præcepto. Et ſecundùm eundem, Cordubam Metina huic concluſioni non contradicit, vt imponit illi Nauarrus.

*Cord. 1 ad di. ad tract. de caſibus conſc. q. 171.

¶Et hæc concluſio intelligitur etiam ſi ex diſpoſitione negotiorum præcedenti, indicia eſſent contra Ioannem, quia occiſus ante mortem commiſerat manum cum illo, irreconciliabiliſque cum Ioanne manſerat. Probatur autem concluſio, quia ille actus occiſionis hominis ſuapte natura non erat natus inferre illud incommodum Ioanni, neque ex fraude Petrus illam occiſionem per ſuã intentionem poſitiuam direxit, vt cooperaretur occaſionaliter ad incutiendas moleſtias quas ob id à miniſtris iuſtitiæ paſſus eſt Ioannes quin potius aliquomodo iſte euentus Ioanni tam moleſtus,ſcilicet,quod propter indicia præcedentia coniectus ſit in carcerem pecuniaque mulctatus ſibi acceptus eſt ferendus, & aliquomodo tribuendus, quatenus talium indiciorum, & ſuſpicionis imminentis contra ſe, antea cauſam dederat per conflictum, quem habuerat cum occiſo. Igitur Petrus qui fuit homicida occultus, illi quicquam reſtitutionis non debet.

¶Ecce quomodo vera eſt aliquo modo opinio Scoti, ſcilicet,quod ſola mala intentio non abſolutè conſiderata, ſed quatenus dirigit actum, eumque applicat, vt mediante diſpoſitione negotiorum, ſtante de præſenti ſuſpicione efficaciter, ſeu occaſionaliter cooperetur ad damnum,poteſt obligationem reſtitutionis inducere. Patet,quia illa intentio illum actum,reſpectu etiam Ioãnis, cui inde malus euentus accidit inde iniuſtũ fecit,quia ſi illum actum occiſionis per ſuam intentionem ad inferendam moleſtiam Ioanni Petrus nó deſtinaſſet,neq; illam occiſionem,vt medium ad hoc machinatus fuiſſet. Quòd ſi hoc fine,illam necem molitus non fuiſſet,neq; id damni,Ioanni ſubſequutum fuiſſet.

¶Hinc ſequitur, quòd ſi quis occultè edens libellum infamatorium illum ſecretò appendit in publico animo ſolo nocendi ibi in libello infamato,ſi alij inimici ſic infamati propter ſuſpicioné odij, vel alia indicia fuere comprehéſi, in carceremq; cóiecti alijſq; pœnis plexi innocenter tamen, non ideò iſte occultus libelli infamatorij author, tenetur his reparare incurſum damnum. Quia propter adductas rationes, ſatis eſt, ſi in

libello

libello diffamatoriè diuulgato ſatisfaciat.

Quæſtio. 1. ¶At ſcrupulo dubij forte exagitabitur aliquis ſi is, qui non animo nocendi alteri.i. Ioanni, ſed in ſuę iniurię vltioné agreſſus eſt occidere hominem dumque id in animo ſuo deſtinaret ſubiit menté, quòd inde Ioãnes, quia inimicus erat occidendi, quia illi minatus mortem fuerat, in ſuſpicioné illius mortis poſſet venire, & illius reus extimati atque ideò malè vexari. An ſi cum aduertẽtia iſtius euentus, quem tamen non intendit, quia ſolùm intendit iſte intentator mortis, de ſuo inimico ſe vindicare, ſi ſic occiderit, iſteque præcogitatus, & animaduerſus antea euentus euenerit, tunc teneatur ad reſarciendum Ioanni moleſtias, & damna, quæ inde eſt paſſus. Nam videtur certè, ꝙ teneatur, quia iſte euentus fuit præcogitatus, vt ſupponimus, & ſtãte diſpoſitione præuia odij, & diſſentionis inter occiſum, & Ioannem, moraliter loquendo, talis occiſiò imputanda erat Ioanni.

¶Igitur ſatisfacturi quæſtioni ſubtrepidè ſtatuimus quintam concluſionem.

¶Quinta concluſio, nõ eſt certum, ꝙ in caſu quæſtionis vbi Petrus ſolo animo vindicandi ſe, & non animo officiendi Ioanni, occidit inimicum Ioãnis, etiã ſi præcogitauerit talem necem adſcribẽdam Ioanni, quod Petrus teneatur reficere Ioanni pro moleſtijs, & damnis inde pręter intentionem Petri ſubortis Ioanni. Quare non auderẽ Petrum ad aliquid reſtituendũ Ioãni de rigore iuſtitię obligare. Rationes, quæ me mouent ſunt hę, Prima, quia Doctores de hac materia loquentes, Petrum ſaluant à reſtitutione ob mortem à ſe illatam attributam falſo Ioanni, quando mala intentione, & fraudulenter non occidit hoc fine, vt Ioanni imputaretur: hic autem licèt Petrus id præcogitauerit euenire poſſe: ſed omnis circa hoc abfuit fraus, & mala intentio, ergo excuſandus eſt à reſtitutione Petrus, facienda Ioanni poſtquam Doctores eum vt reum vt talis reſtitutionis non pronunciant.

¶Accedit & alia ratio, ſcilicet, quia occiſio illa hominis intenta à Petro, gratia ſe vindicandi de necato tantum, non eſt cauſa directa de perſe moleſtiæ; & grauaminis inde emergentium Ioanni, ergo non inducit obligationem reſtituẽdi Ioanni.

¶Tertiò, quia tam moraliter ſequitur ex non reuelatione, & manifeſtatione furis furtum aliquando, ſicut ex nece inimici occultè procurata à Petro, imputatio illius Ioannis, cuius occiſus etiam inimicus notus erat: ſed non reuelator, aut non manifeſtator furis, quia ex iuſtitia furem detegere non tenebatur, nõ tenetur de tali furto reſtituendo, ergo neq; Ioanni. Quia vt videtur non tenetur de iuſtitia Petrus vitare illum euentum, ergo reſpectu illius non tenebitur quicquam Ioanni reſarcire.

¶Iam tertiò, quia licèt euentus indirectè volitus ſit culpabilis, quádo eius aduertimus cauſam, intelligitur, quando poteramus, & tenebamur eius vitare cauſam, eſt tunc culpabilis, imputaturque ad culpam, & ad pœnam, ſi talis cauſa poſitiuè, & de ſe apta nata erat cooperari ad talem euentũ; Alioquin non imputatur ad reſtitutioné: Sicut verbi gratia mulier procax aduertens, & præcogitans, ꝙ ex eo, quod ſe conſpicuuam ponit ad tranſitum, vel ianuam publicam inde ſcit ſe forè adamandam, de quo ſibi complacet, præcogitauit etiã inter procos eius, interceſſuras ex tali conſpectu rixas, vulneráq; futura, hoc autem non intendit, nec ſibi placet, ſi poſtea huiuſmodi vulnera ſubſequuta ſint, licèt mulier peccauerit, quis eam ob id ream reſtitutionis pro talibus vulneribus in foro conſcientiæ pronuntiabit? Quia iſta cauſa.ſ.tali proſpectui ſe exponere non tam cauſa, quàm occaſio illius euentus percuſſionis; & vulnerum fuit. Qui euẽtus licèt præcogitatus, non tamen intentus fuit.

¶ Accedit præterea, quod ſecundùm Sotum * reſtitutio in foro conſcientiæ non obligat, nisi in illis caſibus in quibus ſi veritas publicè conſtaret, obligatio ſecundùm leges oriretur in foro exteriori. At verò ſi conſtaret in foro exteriori, quòd Petrus ſolùm ſe vlciſcendi cauſa hominem occiderit, ſine intentione imputandi mortem illius Ioanni, conſtita hac veritate, Pe-

* Sot. de iuſti. & iur li. 4 q.6 art.8.

te, Petrum ſolùm pro tali homicidio reũ eum pronũciaret lex, & iudex, nec quicquam de reſtituendo Ioanni curaret, ſed cauſa inimicitiarum, & ſuſpicionis, & non immeritò tales moleſtias, & incarcerationem Ioannem ſubſtinuiſſe lex iũdicaret. Nam lex nuſquam intendit punire ſine culpa, aut ſine cauſa, quòd ſi nulla ſubeſſet cauſa inditiorum contra Ioannem, tunc iudici, qui eum illegitimè vexauit, imputanda eſt culpa, ita, & reſtitutionis obligatio, ſub aliorum cenſura, hæc dicta ſint.

CAP. CXXIIII.

De caſibus aliquibus in quibus intentio, vel eius defectus cauſat reſtitutionem.

IAm ex prædictis aliqualiter innoteſcit, quid ſit dicendũ ad hanc quæſtionem, quid ſi Antonius exiſtens Venetijs ſcribit Petro exiſtenti Placentiæ, quòd Venetijs multum valet frumentum. At verò Petrus his literis ſidem adhibens magnam copiam tritici tranſmiſit Venetias, vbi comperiens literam falſitatem continuiſſe, magnam iacturam paſſus eſt, an hoc caſu Antonius Petro, talem, teneatur reficere iacturã, & damnum. Ad hanc quæſtionem dico primum, quod in caſu quæſtionis (prout iacet) palàm eſt Antonium Petro ad reſtitutionem teneri damni, quia cum in culpa fuerit, malitioſè, & falsè ſcribẽdo Petro, ſufficientem cauſàm damni ei dediſſe, conuincitur.

¶Secundò dico ſi huiuſmodi literæ ipſi Petro directè non fuiſſent, ſed alteri, ſi Petrus eas aperiendo legiſſet, & credens eis, fuiſſet damnificatus, licèt Antonius mortaliter peccaſſet, non tamen teneretur reſtituere damnum ipſi Petro. Nam ipſi Petro damnum ſuum imputandum venit, eò quod leuis fuit ad credendum. Non enim Antonius dedit efficacẽ cauſam damni ipſi Petro.

Quæſtio. 1. ¶Deinde huic præcedenti affinis videtur, & hæc quæſtio, ſi Petrus fingit literas, in quibus continetur, quod hoc anno non eſt oleum in Alcarria, vel Riparia, vel in Alxarauia, Hiſpalenſi easq; literas proijcit, vt inueniantur. Ioãnesq; cum inuenit illas, id verum eſſe credens omnem copiã olei, quam ibi reperit, ſibi cõparauit, ſpe adductus multi lucri. Cæterùm magnam iacturam inde ſubijt, an Petrus id damni, teneatur reparare Ioanni. Cui quæſtioni ſatisfacturus dico primò, quod Petrus contra fraternã charitatem deliquit, ſi decipiẽdi illum mercatorem, vel alium, habuit animum per proiectionem literarum illarum. Atque ideò non valet à mortali excuſari.

¶Secundò dico nõ auderem in hoc caſu Petrum ad aliquam reſtitutionem faciendam Ioanni obligare, quia Ioannes leuiter videtur eſſe motus propter tales literas, ad huiuſmodi oleum emendum. Et ideò ſibi aſcribat id damni, quod eſt paſſus, nec enim, ſi mens eius leuis non fuiſſet, ſufficiens cauſa dãni ei oblata eſt.

¶Sed quid ſi Ioannes inueniat literas apertas, vel laceratas miſſas Petro, continentes, q̃ in tali loco non ſunt tales merces, puta oleum, vinum, q̃ quæ rat emere, ſi Ioannes feſtinat emere ante Petrũ, an Petro iniuriam dignam reſtitutione faciat. Dico planè, quod non, neq; enim Ioannes tunc peccat neq; ad aliquid tenetur, ſed prudenter feciſſe D. Antonius autumat. Quæſtio. 2.

¶Hinc ſi quis det literas generales ad aliquem dicens, præſenti latori adhibeas fidem *, nõ derogauit ſcribenti, nec lator per hoc aliquid poteſt intentare in præiudicium ſcribentis. quia potius ſunt literæ commendatitiæ, niſi addit aliquid dicens, detis q̃ petit ſub periculo meo, vel ſub fide mea, & huiuſmodi. Addit verò Panormitanus, quod ego vix credide rim, quòd quando doloſe. i. cum decipiẽdi animo miſerit literas generales dicendo, latori harum literarum adhibeatis fidem, quia tunc tenebitur ad reſtitutionem ſic decepto ſi aliquid nomine illius contulerit literarum latori. Sed potius hanc quæſtionem ſic cenſeo librandam, ſcilicet, quando literæ generales, adeò vniuerſaliter loquuntur, vt meritò leuis corde debeat reputari, qui talibus verbis perſuaſus eſt, ad latori aliquid dandum.

* Panor. ca. frater.

dum: quando ex forma loquendi, tantum videntur literæ commendatitiæ, tunc profectò, & ſi mala intentione fallendi tales literas miſerit reſtitutioni non ſit obnoxius, quia illa ſententia Soti & Nauarri, hic, locum habere videtur, ſcilicet, quod ſola intentio nocendi, obligationem reſtituendi non inſert, quando iniuſtitiæ non dat ſufficientem, & efficacem cauſam.

¶Vnde etſi aliquid in hac parte reſtituendum venit, exiſtimo non integrum fore reſtituendum, ſed arbitrio boni viri, penſato ex vna parte, quòd aliqualis data eſt occaſio decipiendi, præſertim potius ſimplici, & rudi, quàm peracuto, & penſato ex alia parte, quòd ipſe etiã ſua culpa, & non tam ex verbis literarum ſolùm, quàm ex ſua leuitate videtur ſe voluiſſe decipi. Quemadmodum Sotus ait de ſubficta pollicitatione nuptiarũ obtinente copulam à puella inferioris ſtatus & generis, quòd hic puellæ deceptæ teneatur recompenſare aliquid ad nuptias non integrè, ſed arbitrio boni viri, attẽta ex vna parte iniuria violationis illata illi, & attento ex alia parte, quòd ipſa leuiter perſuaſa videtur ſe voluiſſe decipi poſtquàm potuit, & debuit deprehendere fallaciam. *

* Pan arg. l. q̃d vẽdiuo. ff. de dolo.

¶Quòd ſi tales literas generales miſſor miſerit bona fide, ſine dolo, quæ ex ſe ſufficientes non erant ad decipiendũ, maximè quando miſſor ſua ſimplicitate verè ſe tueri poteſt ſi quid damni ſubijt, qui eis leuiter adhibuit fidem, quia literæ tantum commendatitiæ poterant cẽſeri, ſibi eſt imputandum.

¶At verò, quando literæ ſunt magis ſpeciales, vt cum dicitur tali qui de mẽte mea eſt informatus fidem adhibeatis plenam, tunc tenetur ſcribens ad ſubſequutum inde damnum, & ille cui ſcribitur aget contra eum, Non tamen credere debet ei in aliquo, quod ei approprietur. *

* Facit lex ſi verò remunerãdi. ff. mãda. de hoc vide Pano. in c. frater, & Bart. in l. Lucius. ff. d fideiuſſo.

¶Hinc iam quoque pateſcit, & illa huic affinis difficultas, quando Petrus Ioanni ſummam pecuniæ dedit, dicens, accipe, nihil addens ex quo de ſua intentione an dederit cauſa depoſiti, aut cuſtodiæ, aut gratia donationis irredibilis, Innoteſcere poſſit Ioanni, an tũc Ioannes in conſcientia citra ſcrupulum eam pecuniæ ſummam poſſit ſibi retinere, nihil rogan propter conſcientiam. Cuius queſtioni meminerit Armilla * ſic queſtionem abſoluit, ſcilicet, ſi Petrus ſoluit Ioanni eam ſummam pecuniæ credens Ioannem ſuum verum eſſe creditorem, tenetur Ioannes cum verus non eſt creditor Petri, à Petro ſic acceptum reſtituere, quia per ignorantiam id ſibi ſoluit Petrus. Si autem non ſciebat Petrus, Ioannem eſſe ſuum creditorem, non tenetur reſtituere. Quia ex quo ſcienter fecit, videtur donaſſe, & ſic Ioannes non tenet alienum, quia ex præſumpta donatione factum eſt ſuum, ſed profectò, niſi fallor dubium inſufficienter reſoluit. Quia in cõtrarium ſtat regula, ſeu axioma Iuriſtarum dicentium, quòd in dubio nemo ſuum iactare præſumitur, aut renunciare iuri ſuo. Quia natura eſt auara.

* Armilla verb. ces. §. 49.

¶Igitur ſic exactiùs mihi hanc quæſtionem decidere poſſe videor ſi circunſtantias caſus expẽderim priùs, quemadmodũ ſit in materia de Simonia, aut de vſura, cum an aliquid ſit donatum gratis, aut collatum ratione mutui, aut ratione rei ſpiritualis contingit dubitari. Nam ſicut in his caſibus, ſic & hic, licet nos regulare. Hoc pacto, ſcilicet, quòd ſi dator pecuniæ illius alias munificus ſit, qui in alios magnificus, & liberalis ſolitus eſt eſſe, ſimilia largiendo, nec quantitas eſt adeò magna, vt præſumendus ſit noluiſſe donare, ſed cauſa cuſtodiæ dediſſe, & is cui contulit amicus ſibi, & gratus erat, tunc cenſendus illi donaſſe gratis. Alias ſecùs, quia prædictum axioma perſtat, ſcilicet, quòd in dubio nemo ſuũ iactare præſumitur, præſertim vbi coniecturæ, & præſumptiones, non flectunt animum ad donationem fuiſſe credendum. Ideò ſtante tali dubio, opus eſt, ſi fieri poſſit conſulere animum dantis, an gratis dederit, an cauſa cuſtodiæ. Alioquin ad coniecturas probabiles pro parte, qua fuerint, inclinandum eſt. Quòd ſi res in ancipiti ſit, adhuc perſtat ſententia, ſcilicet, quòd nemo quod ſuum iactare præſumitur.

¶Hinc etiam illuceſcere poteſt, & dubium illud huic non omninò abſimile,

 ſcilicet,

ſcilicet, ſi Petrus Ioanni aliquid donet creditori ſuo, cui debitor eſt, non tamen debitis iſtius actualiter meminit, an cenſendus ſit dediſſe pro debito. Cui ſit ſatis per diſtinctionem breuiter, nam ſi loquamur in foro exteriori, in dubio dum de oppoſita intentione non conſtat. Petrus cenſebitur id dediſſe Ioanni cauſa compenſandi debitum, dum oppoſitum non explicuerit. At in foro conſcientiæ ſecundum Fratrem Martinum de Ledeſma. dum Petrus Ioanni id donare ſe dixit, non poterit iam ex tunc illud datum computare pro debito, hac confide ratione ſola ductus, quòd ſi actualiter cũ dedit, meminiſſet, non donaſſet Ioanni, ſed id dati dediſſet in ſolutionem debiti quia illa donatio, vt ſupponimus fuit ab ſoluta, & iſta conditionalis eſt, ſi meminiſſet, dediſſet pro debito, & non donaſſet, quæ conditionalis nihil ponit in eſſe.

Quæſtio. 3.

¶Accedit, & dubium, ſi quis contraxit obligationem cum minore intra 25. annos ſine auctoritate eius curatoris, ſi minor aliquid donarit, licèt non via donationis, an ratione talis cõtractus poſſit retinere. Et videtur, quod non, quia ſi filij ſub cura parentum ineuntes tales cõtractus, ſine conſenſu parentum, ratione legis Macedonianæ, eorum parentes nõ manent obligati, ergo neq; prędicti filij, & per conſequens, nec tales minores, ergo ratione talis contractus per minorẽ initi, data non potuerunt bona conſcientia retineri.

¶Huius quæſtionis meminit Corduba, quàm quia aliqualem ſeriem habet cum præcedentibus libuit hic attexere.

* Cordu q. 156. in ſuis additionib.

¶Igitur Cord. * reſpondet, quod talis minor. 25. annorum ſub curatore conſtitutus, quando non intercedente authoritate curatoris: ſe alteri per contractũ deuinxit, licèt ciuiliter per talem contractum alteri non maneat obligatus, tamen quadam obligatione naturali in cõſcientia illi alteri manet aſtrictus ſecundùm Sylueſtrum. * Quia etſi iam ſoluerit minor iſtud naturale debitum, iam ſolutum licitè in conſcientia repetere non poterit. Vnde iſta obligatio minorũ non eſt tam omninò nulla ſicut donatio minorum, & Velleiana, & aliæ alienationes prohibitę. Secundum Victoriam authore Panormitano, filius familias in cõſcientia per legem Macedonianã non tenetur reddere. 10. aureos ſibi mutuatos viuente patre ſi velit vti tali lege, ſicut idem dicitur de muliere ſi velit potiri Velleiana lege dum fideiuſſit.

* Syl. tit. pactũ. q. 4. & q 5. & verb. reſtitu. 2. q 14.

¶Si autem talis minor authoritate iuſtitiæ, & curatoris ſe obligaſſet, & naturaliter, & ciuiliter manet tali obligationi obnoxius tamen ſi minor huiuſmodi, euidenter perſentit ſi prægrauatum ex contractu, ſi quia probatio, vel ſcriptura contractus deeſt in foro exteriori, ad ſoluendum cogi nõ poteſt, etſi ſine magnis expenſis, & iurgijs reſtitutionem in integrum impetrare non poteſt, tunc pro ea parte qua fuit clarè defraudatus retinere debitum poteſt, quia in re debita, vel ſua poteſt, quis ſibi dicere ius quando non eſt qui iudicet. *

* Glo. in c. ius gentiũ. 1. & vt habetur 23. q. 2. 2. & 2. & ff. q̃ in fraudem creditorum. l. ait prætor. §. ſi debitorem.

¶Hinc eſt, quod inter iuriſtas ſi agamus de foro exteriori in debitum per exceptionem perpetuam odioſam, ſcilicet ex Macedoniana lege, ſi iam ſit ſolutum non reperitur: ſi autem id, quod ſolutum eſt, indebitum erat per exceptionem fauorabilem, ideſt, ex Velleiana lege, poteſt repeti, quia iſta exceptio fauorabilis, eſt perpetua.

¶Secùs ſi alia ex exceptione fauorabili temporali eſſet in debitum, quia iã ſolutum non poteſt repeti.

¶At qui allegat ſe ſoluiſſe indebitum quia nemo preſumitur ſuũ iactare velle, tenetur probare fuiſſe indebitum, niſi ſit perſona priuilegiata, qualis eſt minor non attingens, 25. annos, & milites, & mulieres, & agricultores, & ſimplicitate gaudentes perſonæ, quia ab his accipiens pecuniam, ſibi debitam eſſe probare tenetur, parcat lector ſi curioſitatis cauſã hæc pertinentia ſemel ad forum exterius immiſcui; alias rarò facturus niſi id poſcat materia.

CAP. CXXV.

Vtrum impediens à beneficio ſine vi & dolo teneatur reſtituere.

EXpedita iam illa quæſtione, vtrùm ſola intentio inducat neceſſitatem reſtituendi, ſi mala eſt, atque cum animo nocendi, iam cogimur rimari mentē D. Tho. in hac parte, quia ex doctrina eius elici videtur ſententia quam Sotus, Nauarruſq; reprobant, ſcilicet, ꝙ ſola intentio mala nocendi ingerat neceſſitatem reſtituendi: nam * apertè docuit, quod ſi quis iniuſtè puta animo nocendi, impedimento fuit alicui circa adipiſcendā præbendam, tenetur ei recompenſare. Hic iam Nauarrus cum valdè alioquin ſit propenſus in amorem D. Tho. eiuſq; authoritatem veneretur neſcio quomodo aliquantiſper hic oblitus fuit ſui. Nā more inſolito D. Thomā notat tāquam ignarum. Quia inquit ibi Nauarr. quia D. Tho videtur legiſſe prædictum. §. denique l. 1. ff. de aqua pluu. arcend. & quia inquit non occurrit illi ſufficiens reſpōſio, tentauit aliqua parum firma.

* 22. q. 62. ar. 2. ad 4.

¶Sed antequam à nota ſibi adſcripta à Nauarro D. Tho. vindicemus prius mētem eius aperiamus. ¶Vnde primò dico, quòd licèt aliqualiter dubia ſit mens D. Thó. in ſolutione illius quarti argumenti, & quamuis ibi eius verba contenta in gratiam ſententiæ Soti, & Nauarri, aſſerendo quòd qui impedit iniuſtè puta animo nocendi ne aliquis aſſequatur præbendam, tenetur recompenſare poſſimus interpretari, tamen germanius verba ibi D. Tho. ſonant pro contraria ſententia Caietani, quæ eſt etiam Medinæ in ſua inſtructione confeſſorum * vbi agit de his, qui alteri obſtaculo ſunt circa aliquid boni, aut commodi obtinendum.

*Medin. fo. 195. §. 4.

¶Igitur cum duæ hic ſententiæ contra ſe militent altera Nauarri, & Soti, tenaciter defendentium, quod impediēs abſque vi, vel dolo, vel fraude dignum à beneficio conſequendo Eccleſiaſtico, ſi impediat ſic vt detur beneficium æque digno ad nihil reſarciendum digno ſic impedito tenetur. Si autem ſic ſine fraude, vi, vel dolo præpediuit dignum, vt promoueretur indignus, tunc quia nec in primo caſu neque in iſto non fit contra debitum ex aliqua iuſtitia principaliter diſtributiua, ideò tunc nihil eſt recompenſandum digno, aut digniori ſic prætermiſſo. Quia nihil illis ex iuſtitia diſtributiua principaliter debebatur, ſed ſolum quando hac ratione indignus eſt promotus ad beneficium eccleſiæ, cui præfectus eſt, cenſent eſſe reſtituendum. Quia violando iuſtitiam commutatiuam contra illam actum eſt pro ſtipendio, quod ſoluit, aſſignando illi indignū miniſtrum. Hęc eſt ſententia Soti, & Nauarri expreſſa. Cuius fundamentum an ſolidum ſatis ſit ſtatim exquiſitius examinabimus.

¶Alia eſt ſententia cuius author præcipuus eſt Caietanus, ſcilicet, ꝙ etiam ſi ſine fraude, vel mēdacio, vel ſine vi, vel ſine metu, aliquis præpedierit dignum ab aſſequutione præbendę ſibi conferendę, tenetur ei pro qualitate negotij reſarcire damnum talis impeditor. Quia dum ſic interpellauit pro alio nō digniori, huic digno cui obſtitit, circa debitū ex iuſtitia diſtributiua illi iniuriam intulit. Sicut reſtitutioni obnoxius eſt, qui impedimento eſt alicui reipublicæ mēbro, ne ſibi applicandum vt parti de bonis communibus reipublicę diſtribuendis applicetur, ecce ſententiam Caietani contrariam, ſuffultam fundamento contrario fundamento Soti, & Nauarr. Nam ij duo pro fundamento ſolido ſtabiliunt, ꝙ præbendæ ſeu beneficia eccleſiaſtica, quia inſtituta ſunt principaliter propter officia & eccleſiaſtica munia miniſtris eccleſiæ dignis, & etiam dignioribus ex nulla iuſtitia diſtributiua propriè ſunt debita. Quare ab impedientibus illos ſine iniuria, id eſt, ſine vi, dolo mēdacio, metu, vel fraude, nihil venit illis reſtituendum; Sicut neque à collatore beneficij ſi ob id mutans voluntatem, & dignum, vel digniorem prætermittat.

¶At ſecundum Caiet. quia contrario nititur fundamēto. ſ. ꝙ huiuſmodi beneficia eccleſiaſtica miniſtris, dignis ſunt applicanda ex iuſtitia diſtributiua, dum

dignior

dignior de præſenti non comparet, ideò ſi in hoc caſu iam erat applicanda, vel ſtatu a, vel firmata per collatorem præbenda alicui digno, eum ab aſſecutione talis præbendæ, etiam ſine vi, vel mendacio, præpediens tenetur reparare damnũ iuxta qualitatem, & diſpoſitionem negotiorum.

¶His ſic excuſſis ſi quis meam mentem roget ſuper hoc, primò dico, ꝙ ſententia Soti, & Nauarri, ſuis cõcluſionib. ſupra à nobis retro digeſtam probabilẽ eſſe cenſeo, nec omnino alienam, aut abhorrentem à mente D. Tho. quia neq; eorum fundamentum debile eſt, ꝙ & idẽ Sot.* late corroborãdo proſequitur. Vbi cum in prima concluſione dixerit, ꝙ negari non debet, quin ſacerdotia, & eccleſiaſticæ præfecturæ ſpecimen habeant diſtributiuæ iuſtitiæ pro eo, quod honorificentiora, & pinguiora illis debentur, qui præſtantiores ſunt meritis, ideoq́ue in electionibus his, dignior eſt anteferẽdus, ſtatim in ſecunda concluſione, ibi adijcit de ſacerdotalibus beneficijs eccleſiaſticiſq́; muneribus, ac eccleſiaſticis dignitatibus, quę ad eccleſiarum obſequia pertinent per iuſtitiæ commutatiuæ regulas præcipuè iudicandum eſſe, quia decimæ non ſunt miniſtris eccleſiæ debitæ præcipuè ex iuſtitia diſtributiua, quę non conueniunt illis vt præmia meritorum ſuarum perſonarum, nec inſtar bonorum, quæ in reipublicæ depoſito exiſtunt pro meritis perſonarũ, & dignitate ex iuſtitia diſtributiua appropriãda ciuibus, ſed beneficia eccleſiaſtica præcipue ſunt propter exhibendum officium. Quam concluſionem ait non ſolum ratione manifeſtam eſſe, ſed & ſacris oraculis comprobari, pro vt ipſe, ibi, multa congerit loca ſcripturæ ſacræ, tam noui quam veteris teſtamenti, quibus eã ſibi videtur abundè probaſſe. Vt patet Nu. 18 filiis Leui dedi omnes decimas in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Et paulo inferius dicitur quia pretium eſt pro miniſterio quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonij. Et Luca. 10. dignus eſt operarius mercede ſua, Merces autem per iuſtitiã commutatiuam redditur. Et in hanc ſententiam. 1. ad Corin. D. Paulus ait, quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? In cuius gratiam illud Deut 25. non alligabis os boui trituranti, citat D. Paul. Ac illud aſſerit, ꝙ ſi vobis ſpiritualia miniſtramus, quid mirum, ſi veſtra carnalia metamus?

*Sot. de iu. & iure. q. 6 art. 2.

¶Quod autem ſententia D. Thom. ab hac non omnino diſſideat, hinc apparet, ꝙ ita poteſt gloſſari vt iſti ſententiæ Soti, & Nauar non aduerſetur. Quia quando loco ſupra allegato ait D. Tho. ſ. ꝙ ſi quis impediat iniuſtè, puta ſi intendat eius nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiuſmodi, tunc ſi impedit, ne prębenda detur digno conſulens, quod non detur, antequam ſit firmatum, quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompenſationem penſatis conditionibus perſonarum, & negotij ſecundum arbitrium ſapientis, non tamen tenetur ad æquale, quia ille nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si verò iã firmatum ſit, ꝙ alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam cauſã procuret, quod reuocetur, idem eſt ac ſi iã habitam auferret, & ideò tenetur ad reſtitutionem ęqualis, tamen ſecundum ſuam facultatem, hæc D. Tho. quæ omnia interpretari poſſunt pro Soto, & Nauarro ſic, ſ. ꝙ intentio nocendi non præciſè conſiderata, ſed quatenus vt ait D. Tho. impedit propter odium, vel vindictam, cauſat iniuſtam, iniurioſamq́; impeditionem. Et ſic iuxta Nauarrum, & Sotum ſola mala intentio non cauſat obſtaculum dignum reſtitutione. Sed quatenus talis intentio ex vindicta, vel ex odio procedens, in cauſa eſt, iniurioſum præſtandi impedimentum per vim, vel fraudem conſulendo, ne præbẽda digno, cui conſtituta erat, dari, detur. Nam D. Tho. vtpotè conſummatiſſimus Theologus cum accedit ad pertractandas morales materias, eas moraliter pertractat, ſ. prout regulariter, & vt plurimum talibus materiis contingit. At verò cum materia hæc moralis ſit, & in materia morali, cum interuenit odium, vel vindicta iuſtitia tunc pereat, regulariterq́; iniuria fraudis, vel vis, vel mendacij, cauſari inde ſit ſolita, non mirum, ſi D. Tho. ibi per cauſam, ſ. per intentionem nocendi

ex

ex odio, vel vindicta exemplificarit effectum ipſum ſ. iniuſtè iniurioſeq; impedire. Nam filiam odij nemo negabit eſſe ſæpè iniuriam, ſicut & fraudem, & vim. Nam ſicut ex amore omnia bona erga amatum inaſcuntur, ita ex odio inimici, iniuriæ poſſunt præſumi pullulare, & hoc conſonat doctrinæ D. Tho. * q ira in hoc differt ab odio, quia ira admiſcet miſericordiam, & vult alium aduertere malum, ſed odium nihil curat, ſed appetit malum alteri inquantum malum inimici, & ſolum curat mala infligere. Si igitur odium, venenum eſt adeo lætale, quid mirũ ſi paſſim in iniurioſam actionem nempè per fraudem, mendacium, & vim ſolitum ſit, proſilire. Ecce quãta cõtinuitas eſt in doctrina D. Tho. Nam & hunc ſenſum fortè iterum explicuit per illa verba paulo inferius à ſe poſita. Vbi ait ſi iam erat firmatum vt digno daretur præbenda & aliquis propter indebitam cauſam procuret ſ quod reuocetur. Vbi per indebitã cauſam videtur ſignificare non qualitercunque cauſam indebitam, ſed indebitam, id eſt, contra debitũ iuſtitiæ, vbi vis ſolet eſſe reſtitutionis, quam, hic, docet eſſe faciendam. Nã non dicebat D. Thomas, indebitum contra ſolam charitatem, carere vi, per ſe ſolũ, inducendi reſtitutionem: Igitur ſecundum hanc ſentẽtiam moraliter vera eſt doctrina D. Thom. ſcilicet, quod intentio nocendi ex odio, ſolet cauſare actum iniuſtum, inductiuum reſtitutionis. Licèt in caſu particulari aliter poſſit contingere.

* D.Tho.1. 2.q.46.ar.6

¶Porrò licèt hoc pro probabili opinione Soti, & Nauarri dixerim, tamen id quod ſentio magis, inficiari non poſſum, ſcilicet, quod verba Diui Thomæ, & eorum genuinus ſenſus magis videntur facere pro ſententia oppoſita Caietani. Quare quo rectius id percipiatur, animaduertendũ primò opus eſt, ſcilicet quod fundamẽtum Soti, & Nauarri etſi in parte verùm ſit ſcilicet, quòd beneficia eccleſiaſtica principaliter inſtituta ſint propter officia miniſteriaq; eccleſię tamen ſimul cum hoc, à ratione abſonũ nõ videtur quod minus principaliter ex quadam iuſtitia diſtributiua ſint approprianda dignis miniſtris Eccleſiæ & multò magis dignioribus, & hoc tanquàm vi rationis coactus Sotus in illa prima concluſione * confeſſus eſt. Licèt quod inde ſtatim illaturi ſumus, concedere ſubterfugiat.

* D. Tho.1. 2.q.46. a.6.

* Sot li.3.q. 6.a 2 de iu. & iure.

¶Quod autem minus principaliter beneficia eccleſiaſtica ex quadam iuſtitia diſtributiua miniſtris eccleſiæ veniant applicãda ex eo perſuadetur. Quia clerici vt habetur diſt. 21. c clericos * à cleros dicuntur, cleros verò Græcè ſors Latinæ, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti ſunt clerici, quia de ſorte Domini ſunt, vel quia Domini partem habent. Hæc textus, vbi adijcit gloſſa partẽ Domini habent, id eſt, decimas, & primitias, quæ dicũtur Dei. Ergo videtur iſta pars & ſors Domini à qua clerici dicuntur eis minus principaliter ex iuſtitia diſtributiua conueniant, quia licèt lex vetus in cęremonialib & iudicialib. ceſſauerit. Tamen quia Deute. 18. Dominus dixerat non habebunt ſacerdotes, & leuitæ partem ideſt hęreditariam portionem gloſſat Dyon. Cartuſia. ſuper iſtum locum, Dominus enim ipſe hæreditas eſt eorum ideſt ea quæ Deo immolãtur ipſis ſunt deputata pro ſuſtentatione, & hæreditaria parte ſecundum eundẽ Dionyſium, ſic ergo in lege gratiæ Chriſtus Dominus miniſtros eccleſiæ, quia non minus largus & magnificus eſt erga illos peioris conditionis eſſe noluit, vnde ſequitur, quòd & nunc clericorum, noui teſtamenti Chriſtus Dominus hæreditas ſit, & decimę quæ Chriſto Domino offeruntur, ipſis ſint deputatæ, non ſolũ pro ſuſtentatione, ſed & pro hęreditaria parte. Nunc verò pars, & hæreditas innuũt beneficia eccleſiaſtica, vt bona cõmunia pro clericis, licet principaliter propter officium ex iuſtitia commutatiua, minus tamẽ principaliter ex iuſtitia diſtributiua dignis fore appropriãda. Vt pars ſibi eſt ex tali iuſtitia diſtributiua debita, licèt minus principaliter ratione eccleſiaſtici ſtatus.

* κλεῖρος ὤι. ſors ſiue hæreditas, vel portio, q̃ ſorte obtigit. ἐπι τον κλῦσον πορέυεως adire hæreditatem Plato de legib.

¶Hinc eſt, quòd ſecundum iura canonica, ſi quis initiatus fuit ſacris, ſi vnde uiuat victu caret: recurſum habet iuridicum ad ordinatorem epiſcopum, vt de aliquo beneficio ſibi eccleſiaſtico prouideat. Imò ad titulum talium beneficio-

rum

rum ſolent initiari. Quæ omnia arguũt aliqualẽ iuſtitiæ diſtributiuæ reſpectũ.

¶Hinc vitio acceptionis perſonarum arguitur ep̃s qui conſanguineis minus dignis pinguiora confert beneficia, vtpotè quæ ex iuſtitia diſtributiua, dignioribus debeantur, ꝙ ſi quis arguat, ꝙ cõtra hoc eſt, ꝙ electio de digno, prætermiſſo digniori in iure valida hr̃, venitq́; confirmanda, dr̃, ꝙ hoc ſic decernitur, quia ex quo electoribus placuit, ille tũc hr̃ vt conuenientior, & dignior ad tollendas diſcordias & lites, licèt electores peccauerint eo, ꝙ prætermiſerint digniorem.

¶His fundamentis iactis, clareſcit opinionẽ Caiet. non minus, ſed fortè magis eſſe probabilẽ. Quã & veriſimilibus exẽplis his poſſumus & illuſtrare. Primò ſic ſicut ſecundũ doctores graues Durãdũ, F. Ioannem de la Peña olim Cathedraticum Primariũ Salmanticenſem, quia ius immunitatis eccleſię circa malefactores principaliter eſt propter reuerentiã ipſius loci ſacri, & minus ẽt principaliter propter male actores cõfugientes ad eccleſiam hinc eſt, ꝙ iudex laicus iniuſtè inde à loco ſacro malefactorẽ extrahens eumq́; puniens corporaliter, non ſolum eccleſiæ cuius immunitatem violauit: ſed etiam ipſi reo inde iniuſtè extracto, vt ſatisfaciat oportet. Pari quoque ratione quia ius beneficiorum eccleſiaſticorum licet principaliter ſit propter miniſterium præſtandum eccleſiæ: tamen quia minus principaliter, eſt etiam propter digniores miniſtros, aut dignos, dũ digniores ad petendum non concurrunt ideò qui impedit dignum etiam ſine vi, fraude, vt detur indigno, tenetur ex iuſtitia diſtributiua, prætermiſſo digno recompenſare, ſecus digno ſic obſtitit, vt digniori tribueretur.

CAP. CXXVI.

Vbi de impedientibus à donis, & legatis an teneantur reſtituere diſſeritur declaraturq́; mens Caiet. exemplo.

HIs itaque conſtitutis iam ſententia Caietani magis clareſcit, quã adhuc iuuat, & alio exemplo clarificare magis ac magis. Quemadmodum ius curæ paternæ, ꝙ habet pater ad curam habendam de filia ſub ſua poteſtate cõſtituta, principaliter eſt incommodum ipſius filię vt Sotus ipſe fatetur, tamen ſecundum opinionem communem, quia idemmet ius minus principaliter eſt etiã propter reſpectum commodumq́; patris, hinc eſt, quod violator filiæ violentus nõ ſat eſt, ſi ſatisfaciat filiæ, aut quod hanc iniuriã illi remiſerit filia, ſed vt communiter tradunt doctores, opus eſt, ſatisfaciat patri eius. Ita licèt ius præbendarũ ſit principaliter propter miniſterium Eccleſiæ, quia tamen minus principaliter eſt propter dignos miniſtros, qui is impedimento eſt, etiam ſine vi, & fraude, vt dentur præbendæ indignis, non ſolum Eccleſiæ iniuriatæ, ſed & ipſis dignis præteritis, ex iuſtitia diſtributiua, tenetur recompenſare, & multò magis ipſe beneficij collator, qui in hoc deliquerit, quia vt inquit Caietanus ſunt diſpenſatores bonorum communium Eccleſiæ, id eſt, diſtributores.

¶Iamque etiam ex prædictis palam fit, quam conciunius verba D. Tho. ſine vlla torſione, vel violentia huic ſententiæ Caieta magis conſonent quando in ſolutione ad 4. dicit, quod ſi aliquis impediat aliquem, ne habeat præbendam iuſtè, puta iutendens honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ, in hoc ꝙ alteri detur, procurãdo quod digniori detur, tũc nullo modo tenetur ad aliquam reſtitutionem, vel recompenſationem faciendã verba ſunt D. Thom. ibi, & in hoc nihil planius potuit dicere, quia hic, nõ factũ eſt contra iuſtitiam commutatiuam, cũ impediuit dignum, vt digniori daretur, neque contra diſtributiuam, cum ex tali iuſtitia diſtributina digniori tunc debeatur. Aliter eſt ſi impedit iniuſtè intẽdendo eius nocumẽtum, quem impedit propter odium, vel vindictã, vel aliquid huiuſmodi, tunc tenetur ſatisfacere impedito iuxtà diſtinctionem ibi à D. Th. aſſignatam. Et hoc etiam nihil difficultatis habet, quia ſi impedit dignum, conſulens, quod ei non detur non concurrẽte tunc alio digniori ad petendum, tũc quia ex iuſtitia diſtributiua, licet minus principaliter debebatur digno, tenetur ei recompenſare, etiam ſi per vim, vel

fraudem

fraudem, vel mendacium non præpedierit eum. Et hoc inſinuat D.Tho dum ibi ait, ſi impediuit ne præbenda detur digno, conſulens quod nó detur, vbi ſimpliciter dixit impediendo conſulens, & non addit conſulendo per dolum mendacium, vel fraudem, ergo tale impedimentum etiã ſine vi, fraude, ſed ſimpliciter conſulendo iniuſtum eſt, & non aliter, niſi quia impedit ex iuſtitia diſtributiua debitum illi digno. Ecce quam cócinè cum ſententia Caietani videtur conſentire D.Thom.

¶Sed iam antequam Nauarro reſpondeam, ſuper eo quod ait D. Tho. parum firma dixiſſe non erit ab re per concluſiones edicere, quę in hac materia iuxta hanc ſententiam ſunt edicéda. Circa igitur impedientes alios, ne aliquid boni, nanciſcantur. ſit prima cócluſio. Qui citra beneficia eccleſiaſtica, de quibus poſtea dicemus, in alijs donis, vel legatis, vel huiuſmodi datis gratuitis, impedimento ſunt, ne alij quibus erant largienda, ea obtineant, dummodo præpedierint eos per media licita, & non per media iniuſta, immunes ſunt à reſtitutione nec enim quicquã tenentur pro tali impedimento recompenſare. Hæc concluſio eſt omnium Soti, Caiet. Nauarr. Metinæ* vt verbi gratia, ſi aliquis in ſuo teſtamento ſtatuerat Petrum ſuorum bonorum hæredem inſtituere, Ioannes vero accedens ad huiuſmodi teſtatorem, eum eſt exhortatus, vt potius monaſterium, vel hoſpitale hæredem ſuorũ bonorum inſtituat, eo quod legatum hoc pium longè ſit gratius Deo futurum hiſque inductus verbis, ſi teſtator reuocãs animum, id legatum reuocat ab eo, cui decreuerat dare, iam hoſpitali ſua bona relinquendo, in tali caſu Ioannes, nihil recompenſationis, tenetur præſtare ob id, legatario reuocato.

*Met. inſtr. confeſſ. fol. 163. §. 31.

¶Hæc concluſio patet ex ratione Caiet. quia nihil huic inſtituendo hæredi, aut legatario ex aliqua iuſtitia, ſiue cõmutatiua, ſeu diſtributiua debebatur, ſed gratis inſtituebatur, & voluntas teſtatoris adhuc erat ambulatoria, ergo ſicut idem teſtator potuit talem inſtitutionem reuocare citra obligationem reſtitutionis, ſic & alius, illam reuocationem licitis medis, perſuadere illi. Quia hoc ſecundum Metinam tantum fuit ei teſtatori optimum exhibuiſſe conſilium integrum illi relinquendo, an illud vellet ſectari nec ne.

¶Secunda concluſio, ſi quis impedimento fuerit, ne aliquod datum gratuitum alias verbi gratia Petro conferendum Petro conferatur, perq́; iniuſta media, puta apud largitorem paratum dare, aliqua mala per fraudem, vel mendacium euomẽdo contra Petrum, vel vim vel minas incutiendo Petro ne id peteret, aut volenti largiri, ne id Petro largiatur, adſtrictus manet in conſcientia ad reficiendum Petro id quod ob tale iniuſtum impedimentum deſtitit adipiſci, & in integrum quidem tenetur recompenſare Petro, quando citra dubium certiſſimum erat, Petrum illam largitioné habiturum niſi ſic, iniuſtè impediens, impediendo obſtitiſſet: ne Petro daretur. Quod ſi non adeo conſtitutiſſimũ erat, id dati gratuiti Petro forè conferendũ, erat tamen licèt non omninò certum, tãtum in proxima diſpoſitione, vt id Petro eſſet largiendum, tunc non reſtituturus eſt totum, ſed aliquid modicum ex tali reſtitutione facienda, demere poterit. Quæ concluſio eſt Metinæ, quã probat ex fundamento Ariſtotelis allato à D. Thoma, quia quod parum diſtat nihil diſtare videtur.

¶Hanc Philoſophi regulam, quatenus ad propoſitũ adducta eſt à D.Tho. in argum. 4. multis argumentis nititur debilitare, & inſtantiis eneruare contendit Dominus Caieta. Primò, quia non valet parum adfuit quin Petrus occiderit Ioannem, ergo quia quod parum diſtat nihil diſtare videtur, ideò tenebitur de morte Ioannis. Item parum abſuit vt Petrus percuteret clericum, ergo Petrus manet excommunicatus, vel obnoxius ad ſatisfaciendum clerico, Sed certè non immeritò ex aduerſo Sotus contra Caiet. ait. Laboraſſe hic Caietanum amphibologia, nec mentem D. Tho. ſatis fuiſſe ſpeculatũ, ideò in meritò regulam hanc Philoſophi eſt inficiatus, quia longè certè aliud eſt ſecundum Sotum parum abeſſe, vt damnum des, quã damnũ dare, in eo ꝙ parũ abeſt, vt ſit, & D.

Thomas

Thom.non ſomniauit, quod qui parum abeſt, vt damnum det, teneatur ad reſtitutionem vt Caietanus putat, ſed qui re vera dedit damnum in re, quæ parũ abeſt, vt ſit, exempli gratia, eſt vinea, aut ſata cuius fructus iam mature ſcent, ſi parum abſuit, vt venator cum ſuo comitatu illic circumcurrens illa peſundaret, ad nullam tenetur reſtitationẽ, quia nihil dedit damni, ſed ſi medius trãſiens illa calcando deuaſtauit, tenetur in totũ quia damnum dedit in fructu, quia parũ aberat vt eſſet, pariter in propoſito, ſi parum abſuit, vt impedires Petrum iniuſtè à legato ſibi conſtituto, certè nulli eſſes reſtitutioni obnoxius, quia nullum dediſti damnum, ſi tamen re vera impedimentũ fuiſti per iniuriam ne Petrus aſſequutus ſit legatum ſibi iam certò cõſtitutum dari :deſt relinqui, quia damnum ei dediſti in re, quæ parum aberat vt ipſe haberet: ſecundum tuam facultatem teneris in totum. Addit verò prudenter D.Tho.ſecundum ſuam facultatem, quia profectò in huiuſmodi impeditionibus vix poteſt contingere, vt fieri poſſit in integrum reſtitutio.

¶Vnde ſequitur, quod in caſu concluſionis iſtius ſecundæ ſic impediens quaſi in totum tenetur reſtituere, v.g. vt ſi qs articulo mortis conſtitutus ſpontanea voluntate decreuerat legare Ioan. 100. aureos, Petrus tamen, qui tunc ibi præſens aderat: ſuaſit teſtatori, nequid tale faceret, quia Ioannes inquit talibus vitijs deprauatus eſt, nec adeò probatis eſt moribus, vt exiſtimas de illo, hęc effultiendo aduerſum Ioan. mendaciter. tenetur Petrus tunc Ioanni ad illos 100. aureos rependendos, quia licèt Ioannes careret iure vt ſibi darentur, tamen inerat ſibi ius, quatenus Petrus per media iniuſta, illos ſibi aureos, non auferret.

¶Ex qua concluſione rectè ſibi elicit Metina Salmanticenſis, quod ſi aliquis vt pluries contingit cum proximus ſit morti velit bona ſua vel bonam partem illorum legare alicui hoſpitali vel perſonæ alteri, & ex vocibus, clamoribus, eiulatibuſq; importunis quibus à conſanguineis, vel cognatis in lectulo iacẽs obtunditur, enecatus tædio ſic oblamantium, reuocauerit animum legandi quatenus legitimè prædicto hoſpitali, vel alteri in animo ſuo parauerat legare, tunc huiuſmodi cognati, aut cõſanguinei qui ſic obclamãdo animum teſtatoris à ſuo inſtituto auerterunt, tenentur ad id reſtituendum, quia moraliter loquendo, quoddam genus violentiæ hoc eſt, quo infirmus cogitur reuocare animum à dãdo, quod conſtituerat.

¶Caueant tabelliones, qui dum conficiunt infirmi teſtamenta nimis importunè iterum, atque iterum inſtant, donec violenter mutent voluntatem infirmi, vt non quibus volebat ſed magis quibus ipſi tabelliones volunt, legata relinquat, quia in eadem damnatione culpæ, & reſtitutionis ſunt, quia ſæpè vt quæruntur infirmi ſoliti ſunt hanc moleſtiſſimam importunitatem inferre eis.

¶Tertia concluſio, quando quis iniuſtè auocat officiales à ſuo officio ſcilicet agricolam ab agricultura, fabrum lignarium, vel ſartorem à ſuis laboribus qui victum ſibi parabant inde, tenetur eis reſarcire id lucri, quod ex prędicta iniuſta auocatione lucrari deſiere. Aduerte etiã quod non ſolum impediens iniuſtè, aliquem impediẽdo à ſuo munere, tenetur illi amiſſum lucrum reficere, ſed etiam mandans tenetur mandatario de omni damno ſubſequuto, ex caſu fortuito ſine mandatarij culpa, q̃ mandans cogitare potuiſſet, & quod propter executionẽ mandati, q̃ ſine mercede, ſed gratis implere voluis euenit* ſecus eſt ſi exequitur mandatum cauſa pietatis, vel parentelæ vel mercedis, vel ex debito.* De eo autem quod cõtingit inexcogitabile veriſimiliter, mandans non tenetur.

*Pan.& Innoc. in c.ſicut de iure iur.
* Cap.ſi dominus. 2 q. 3.& 13.q.2 ca non inferenda.

¶Mandans quoque fieri aliquod delictum, quod poſt longum tempus perpetratur, ſi non reuocauit expreſsè, vel tacitè ſufficienter tenetur de illo, authore Innocentio.

*Cap. ad audientiam de homic. ita Bar. concordat cum gl. l. 3 §. ſi. ff. de adulc.

¶Quarta concluſio, quando aliquis in cauſa eſt ne debitor ſoluat debitum ſuo creditori, reus efficitur talis reſtitutionis ſicut v.g. vt exemplicat Metina Petrus coniectus erat in carcerem, quo cẽtum aureos debitos ſolueret Si Ioannes ei opẽ tulerit, vt elabatur à carcere, aufugiatq; tunc Petro fugiente Ioannes in obligatione manet reſtituendi illos aureos

reo: centum. Patet, quia qui cauſam dá ni dat, &c. & quamuis hæc cóclusio, quæ eſt Metinæ regulariter vera ſit: tamen quia ſecundum piam opinionem Nauarri, quãdo miſer & miſerabilis valdè propter debita immodica coniectus eſt in carcerem, ibiq; ſitu, pudore, famç, in carcere ſine vlla ſpe remedij ſoluendi, aut ſatisfaciédi conficitur, & perit, quia ſub toto cœlo ei refugium nec poſſibilitas ineſt, ſicut iſte cum ſpe acquirendi, vnde creditori ſoluat, pro bono creditoris nó malè fecit effugiendo à carcere. Ita neque qui hoc ei conſulit bona fide, vt inde euadens deſſuadet in labore, quo aliquid ſibi ſuo labore conquirat, vnde tali creditori faciat ſatis non tenebitur ad reſtituendum quicquam, quando debitor eo quod maneret in carcere, nó erat reſtituturus, ſed ibi moriturus.

CAP. CXXVII.

Quomodo & quando diſtributores bonorum communium teneantur reſtituere.

IAM poſt hæc de his qui munere diſtribuendi bona cómunia funguntur, agamus oportet. Quomodo inquam bonorum communé diſtributores. ſ. beneficiorum Eccleſiaſticorũ, dignitatum, cathedrarum, ſe gerere debeant in harum rerum diſpenſatione, edocturi, has ſtatuimus concluſiones.

¶Quarum prima ſit. Prima cóclusio. Quando diſtributor bonorum communium, quæ ex iuſtitia diſtributiua partibus reipublicæ appropiare tenebatur, ſibi aliquid diſtribuendum retinuit ipſis partibus iam deficiétibus, quia iam obiere, tenetur hæredibus eorum, quos ſic defraudauit, ſi ſuperſunt, & non communicari reſtituere.

¶Eadem ratione ſi aliquam partem bonorum communitatis quæ diſtribuéda erat pauperibus reipublicæ, diſtributor ſibi vindicauit, tenetur eam prædictis pauperibus reſtituere, quibus iam non ſuper viuentibus, eorum hæredib. reſtituat, neceſſe eſt, quod ſi nec tales pauperes, aut eorum hæredes ſint ſuper ſtites ſuper terram, tunc an talis pars bonorum à diſtributore ſibi retenta, diſtribuenda ſit in alios pauperes, qui in futuro tempore inuenientur, an communitati reſtituenda ſit, hæſitare quis poſſet. Sed puto dicendum, quod ſi ſignanter pro talibus ſpecialiter expreſſis, & nominatis pauperibus præſentibus, diſtributori ſunt conceſſa diſtribuéda huiuſmo di bona communia: eis & eorum hæredibus iam non extantibus, communitati ſunt reddenda, vt ipſa quibus oportuerit diſtribuat. Si autem indeterminatè pro pauperib. ſiue huius temporis ſiue futuri ſunt, iuſta diſtribui, poteſt diſtributor, & tenetur, ſi non diſtribuit præſentibus pauperibus, futuris pauperibus applicare, quando nulli fuerunt diſtributori ſpecificatim ſignati.

¶At ſi latro bona cómunitatis diſtribuéda in pauperes, ſibi ſurripuerit, ſatis eſt ſecundum Caiet. ſi iſte latro ea communitati reſtituat, quia latro hic non tenebatur ea pauperibus diſtribuere: ſed communitas, aut eius diſpenſator.

¶Idem prorſus dicendum venit de diſtributionibus ſpoliorum in bello, quæ diſtribuenda erant militibus, ſi diſtributores aliquid vltra debitam ſibi partem, retinuere, tenétur in milites, inter quos diſtribuenda erant, diſpartire, quibus poſtea in bello ſuccumbentibus, eorum hęredibus, quibus deficientibus, erunt in pios vſus pro eorum animabus impartienda.

¶Secunda concluſio quando ſana méte, ſanoq; conſilio beneficij Eccleſiaſtici vel præbendæ prouiſor, vel collator, eã contulit indigno prætermiſſo digno exiſtimans ſe ſecundum Deum bene diſpéſare, quia digniori exiſtimauit ſe contuliſſe, comperta poſtea deceptione, alicuius reſtitutionis obligatione non tenetur, quia neque ratione rei acceptæ, quia rem alienam apud ſe non retinet, neque ratione iniuſtæ acceptionis, quia rem alienam formaliter, & ex intentione non diſtribuit iniuſtè, ergo ad nihil tenetur.

¶Tertia cóclusio qui beneficium, vel præbendam eccleſiaſticam indigno contulit

nulla excuſatio eſt paſtoris, ſi lupus oues deuoret, & ipſe ignoret: multò minus excuſabitur ſi clamoribus conquerentium oppletis auribus, diſſimulet princeps, quod diſſimulandum non fore lege ſecūda patriæ, ſeptimo titulo decernitur, vbi licet iudices, durante officio, accuſandos non forè decernatur, tamen licet non ob alia delicta, ſed ob oppreſſio nem, qua iudicandos opprimunt tyrannicè, vel ratione officij, ſi grauarent alterum, & ſuper his interpelletur ad principem, habita ſufficienti informatione, compertaque veritate, tales iudices deponendi ſunt iuxta legem ab officiis, aliiſque pœnis plectendi iuxta exigentiam caſus, & delicti. Sed de his abundantius, poſtea dicetur cum de ſtatu regum, & principum inciderit diſputatio.

¶Præterea prolixitatis vitandæ gratia lectorem hic admonitum eſſe cupio de aliquibus adnotamentis commendatione dignis, quorum primum ſit, quod conclusiones ſupradictæ quæ de collatoribus, prouiſoribuſque beneficiorum eccleſiaſticorum loquuntur locum quoq; habēt ſuo modo iuxtà diſtinctionem D. Thomæ, in illo quarto argumento, & in impedientibus iniuſtè etiam ſi ſine vi, aut fraude, impedierint digniores, vt promouerentur minus digni, aut ſi obſtiterunt dignis, quo præferentur indigni, ideò pro his impeditoribus peculiares non aſſignauimus concluſiones, quia per prædictas concluſiones pro collatoribus traditas poſſunt regulari, licèt aliquantiſper differenter: quanto ſecūdum Caietanum maior eſt culpa ac per conſequens reſtitutionis maior eſt obligatio iniuſtè beneficia diſpenſantium, quam iniuſtè impedientium. Igitur obſeruato diſtinctionem Diui Thomæ ſuper hoc, ſcilicet, quod ſi beneficium erat iam firmatum dari, iniuſtus impeditor recompenſet tunc impedito in totum. Si alias non erat firmatum, recompenſet non in totum, ſed arbitrio prudentum iuxta magis proximam, vel minus proximam diſpoſitionem, in qua erat ad beneficium ſibi appropiandum.

¶At hic non quieſcit animus, donec inueſtiget, quid intelligat D. Thomas per huiuſmodi verba, quando iam firmatum erat, vt beneficium huic digno daretur. Reſpondetur non eſt intelligēdum quando iam dedit. Nam tres gradus diſcernit his D. Thom.

¶Primus eſt, quando elector nondum conſtituerat animo huic dare, ſed tamen erat in via, & tunc reſtitutio, vt diximus facienda eſt ad arbitrium prudentis.

¶Secundus gradus eſt, quando iam cōtulit beneficium, & de hoc nihil meminit D. Thomas, quia hoc non eſſet impedire beneficium, ſed tollere.

¶Tertius gradus & caſus eſt, de quo loquitur D. Tho. quando prælatus conſtituerat illi dare, tunc tenetur impediēs in totum, quia iam tunc collator (vt ait Caietanus) non apparente digniore potente tenebatur illi digno applicare, ſed quia hoc non placet Soto, ſcilicet, quod in iſto puncto teneretur collator illi beneficium appropiare ſaltem, quia authore Soto conſtituerat iam illi dare, ſi impeditus eſt tunc dignus per vim, & fraudem in integrum reſtituendus eſt ſeu quod magis verum apparet, dignus tūc præteritus reſtituēdus eſt, licèt per vim, vel fraudem non fuerit præpeditus, quia ex iuſtitia diſtributiua licèt minus principaliter ſecundum Caietanum tenebatur collator illi illud aſcribere.

¶Vnde contra Sotum, & Nauarrum ſatis circunſpecta eſt differentia, quam aſſignant Caietanus & alij inter impedientem à conſecutione beneficij, & inter impedientem legatarium à legato. Quia legatio facienda legatario eſt gratuita, & procedit à voluntate teſtatoris, quæ ſecundum Caietanum eſt ambulatoria. Vnde mutans voluntatem legantis per ſimplices perſuaſiones, & preces, niſi admiſceat vim, mendacia, aut fraudes legatario prætermiſſo, nihil tenetur. At verò digno præterito ex iuſtitia diſtributiua collatiò debebatur: vnde paſſus eſt iniuriam quomodocunque non ſana intentione à ſuo iure eſt excluſus, ſed de his ſatis, cur in re iam toties explicata immorabor.

¶Secundum notamentum memoriæ dignum commendari eſt, quod diſcrimen ſatis agnoſcibile eſt inter beneficia

eccleſiaſtica, & officia ſecularia publica. Quia beneficia eccleſiaſtica propter rationes, conſiderationeſque prædictas, puto minus principaliter miniſtris dignis eccleſiaſticis ex iuſtitia diſtributiua forè appropriãda. At officia publica miniſtrorum iuſtitiæ cenſeo cum Soto, & Nauarr. abſque dubio inſtituta eſſe principaliter propter ſeruitium reipublicæ ſine vllo reſpectu minus principali, quo ex iuſtitia vlla diſtributiua veniũt adiudicanda illis, nec enim ſunt inſtar bonorum communium debita miniſtris, quia nulla lex naturalis diuina ve, aut ciuilis id inſinuat. Imò ipſi principes in quos circa hoc tranſlata eſt poteſtas reipublicæ, quia ſemper voluere ſuam libertatem in hoc tueri nullis legibus ciuilibus ſe voluerunt eſſe deuinctos adhæc officia ex iuſtitia diſtributiua afferenda ciuibus. Vnde in hoc prouiſione officiorum ſecularium, & magiſtratuum libenter annuimus tam Soto quam Nauarro, quod princeps præficiens indignos & in idoneos officiales, ſolùm ob id tenetur recompenſare reipublicæ ſuũ ſoluenti pro miniſtris dignis ſtipendium ſed præteritis dignis aut dignioribus ad nullam reſtitutionem tenetur.

¶Atque conſequenter dicimus de impeditoribus, circa hæc officia, quòd niſi per vim, iniuriam, mendacium, aut fraudem impedierint dignum, aut digniorem ad nihil eis teneatur: ſed ſolum tenentur illibatam ſeruare iuſtitiam reipublicæ, ei damnum reſarciendo, pro eo quod miniſtrum incapacem in ea præfecerunt. Et hęc omnia ideò dicimus, quia officialibus ſiue dignis, vel dignioribus, ſine vi, vel fraude impeditis nihil ex iuſtitia, nec etiam diſtributiua ſaltem minus principaliter debebatur. Ad reparandam autem læſionem reipublicæ huius impeditores obligamus etiam ſi ſine vi, & fraude fecerint, quia per ſua iniuſta conſilia quodammodo authores fuerũt damni illati reipublicæ per promotionem indigni miniſtri, cuius ipſi cauſa fuere.

C A P. CXXVIII.

Vbi defenditur D. Tho. & ſenſus legis ciuilis explicatur.

DEniq; quia inſtituti mei nõ ſum immemor, nunc in conſiderationem, qua ductus Nauarrus D. Thom. taxat de multis, neceſſe habeo pateſacere, non animo carpendi alias virum egregium, & merito laudibus omnium celebratũ, quia præter ſuam egregiam eruditionẽ, & conſpicuam modeſtiam omnes alios egregios doctores in ſuis ſcriptis ſolitus eſt commendare, ſed animo D. Tho. ab hac nota liberandi, nam notat primo D. Thom. Nauar. iſto c. 17 ſuæ ſummæ Latinæ num. 21. de eo quod videtur legiſſe prædictum. §. neniue. L. 1. ff. de aqua pluuia arcenda, & quòd non occurrerit D. Tho. ſufficiens ad illud reſponſio. Ad quam primam notam reſpondeo, q; nec forte ipſe Nauarr. attingit mentem legis in illo §. denique, quia ibi legiſlator non tantum animum non nocendi, ſed ſuum agrum meliorem faciendi pro cauſa, cõditioneve affert excuſante ab actione, nec etiam de dolo, intentanda contra in ſuo fundo, fodientem, ſicq; vicini fontẽ auertentem. Nec animum ſolum non nocendi vicino oſtendit ibi legiſlator excuſare ab actione contra talem foſſorem, ſed etiam animum, quem ſimul habuit ſuum agrum meliorem faciendi. Vnde non infertur à contrario ſenſu, vt putat Nauarrus, q; ſolus animus nocendi, inducat reſtitutionem, ſed ſimul cum animo ſibi non proficiendi, & non in quocunque caſu ſed in caſu legis inducit actionem contra ſic agentem, id eſt fontem auertentem.

¶Et adnotauit ſatis peracutè hoc Caietanus * quod aduertiſſe debuit Nauarrus, nam ſic ait Caietanus quod in §. denique in caſu præciſionis aquæ de qua ibi agitur, quia aufertur proximo aqua propria, dependens tamen à fundo alterius, ideò oportet auferentem ex legitima cauſa auferre. At legitima cauſa abeſt cum non facit animo ſibi proficiendi, ſed tantum animo vicino officiendi, & hoc

* Caiet. 2. 2. q. 62 a. 2. in ſolut. ad 4. F fine omniũ ſuarum adnotationũ.

& hoc ibi apertè inſinuat gloſſa ſuper §. denique. ſic dicens nota ex hoc §. in ſuo licere facere, quod vult, item quod alii noceat, & ſibi non proſit, non licet. Et in hoc concordant inquit leges, quas ibi citat. Quod ſi caſus iſtius legis ſic intellectus eſt particularis diſſimiliſque à caſu de quo D. Thom. in illo 4. argu. agebat, quia illic agebat D. Thom de impedientibus ab aſſecutione beneficiorum eccleſiaſticorum, quæ ante collationem non ſunt aliquorum propria, ſed lex illa §. denique loquitur de aqua, quæ ſecundum Caietan. erat propria illius vicini, dependens tamen à fundo præcedentis venas, & ideò non eſt ſimile, quid neceſſe habuit D. Thom. meminiſſe aut reſpondiſſe ad §. denique, poſtquam doctrina D. Thom. longè alijs, vt explicuimus ſundata eſt principijs. Quod ſi D. Thom. ad §. denique recurrere, non habuit opus, quare Nauar. illi impingit, illi ad §. denique reſponſionem non occurriſſe.

¶At quod authoritati D. Thom. minus conſonat, adijcit Nauarrus ibi exinde D. Thomam aliqua parum firma tentaſſe, de quibus vnum inquit eſt, quod D. Thom. ait teneri quem aliquo caſu ad reſtitutionem, ſed non ſecundum ęqualitatem, cum reſtitutio ſit inquit actus iuſtitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad ęquale ſecundum eundem D. Tho. Miror virum alioquin eruditiſſimum tam parum mentem D. Thom. & veritatem calluiſſe. Quia ſicut, qui deuaſtat ſegetes non permaturas ſecundum D. Tho. & ipſum Nauarrum, tenetur reſtituere ex iuſtitia commutatiua, inclinante ad ęquale, etiam hic, non ad æqualem valorem quo valerent fructus ſi iam perueniſſent ad maturitatem, ſed ad ęqualem valorem, quo valebant ſegetes tempore deuaſtationis, quarum fructus ex inclementia temporum, vel aliter poterant multipliciter impediri. Quæ ęqualitas moraliter eſt attingibilis per arbitrium ſapientum. Sic in præſentiarum D. Tho. intelligit eſſe reſtituendum ęquale, cum impeditur, quis iniuſtè à beneficio in proxima potentia, & diſpoſitione ſibi dando, dum non erat firmatum. Eſt inquam in hoc caſu reſtituendum ęquale, non ęquale ad beneficium quatenus valet in re acquiſitum, aut firmatum. Sed quatenus valet ſecundum arbitrium prudentum, vt habetur in potentia proxima, & aliquali ſpe probabili, nec enim tantum valet res etiam diſpoſitione propinqua quantum res habita in actu, neque iura litigioſa, quæ difficilia ſunt, & periculoſa recuperatu, valent tantum ſicut certa iura.

¶Secundum parum firmam quod D. Thomam intentaſſe ait Nauarrus eſt, quod D. Thom. (inquit) ęquiparat in hoc collationem beneficij cum propoſito firmo conferendi quod nullo iure, vel ratione probari poteſt. Et reprobatur inquit manifeſta ratione. Quia qui propoſuit firmiter alicui conferre beneficium ſi mutata voluntate, alteri contulerit, valet collatio, & non tenetur reſtituere, neque peccat, ſi ęquè dignus eſt. At qui iam contulit vni ſi mutata voluntate, cõferat alteri peccaret, & non valeret collatio, & teneretur reſtituere etiam ſi ſecundus eſſet longè dignior. Hæc Nauarrus contra S. Thomam quibus ſigillatim, reſpondetur quo ad primum. Quod documentum D. Thom. ſcilicet, quòd impeditus iniuſtè à beneficio ſibi iam firmato, reſtituendus eſt in integrum, non eſt contra ius & legem, neque contra rationem manifeſtam Quia fundatur in axiomate Ariſtotelis * quod prout illud explicuit Sotus moraliter eſt verum ſcilicet, quod parum diſtat ſeu quod modicum deeſt quaſi nihil deeſſe videtur. Doctrina autem hæc Philoſophi iuribus, aut legibus non eſt contraria, cum conſenſu omnium communi ſit pro vera in hac parte accepta. *Ar. 2. Phy.

¶Ad quam probationem contra Diuũ Thomam machinatur dicens, ex manifeſta ratione procedere, infirmam eſſe inde apparet, quod ex parum proprijs principijs Nauarrus ſuas effingit hic probationes. At D. Thom. cauſas & principia ſpeculatur propria, & proxima ad ſuas deducendas veras moraliter concluſiones, igitur vis, & baſis documenti D. Thom. in hoc conſiſtit. Vt in cauſa vera proxima, ſcilicet, quòd tunc cum firmatum erat ideſt firmiter ſtatutũ, vt huic digno prębenda daretur, ſi propter indebitam cauſam procuret quis vt reuocetur,

 tur,

tur, idem eſt, ac ſi iam habitam ei auferret, ideò ad reſtitutionem ęqualis tenetur ſecūdum ſuam facultatem, ſi poteſt, quia moraliter loquendo niſi indebita illa reuocationis procuratio interueniſſet tam efficax, & proficuum eſſet ſibi firmum ſtatutum in animo, & in perfectā determinationem iam deductum conferendi beneficium ac ſi ſibi collatum iam fuiſſet. Et niſi per iniuriam eſſet præpeditus tandem moraliter loquendo illud beneficium efficaciter, & in effectu virtute illius obfirmati animi obtinuiſſet.

¶Quod autem Nauarrus obijcit de differentia inter collationem iam factā, vel ſolùm animo conſtitutam, & determinatione de ſe efficaci firmatam id D. Thom. neque ignorabat, neque inficiatur, neque id eius ſententiæ obſtat, quia præſupponit, quod verè, niſi eſſet præſtitum impedimentum, illa determinatio efficax de ſe erat, & in effectu ſuam efficaciam produxiſſet.

¶Ad idquod addit, quod ſi mutata voluntate conferret eam digniori collator, non teneretur reſtituere collator, ergo nec impediens. Hoc non eſt contra D. Thom. imò pro ipſo eſt, quia in primo membro diſtinctionis dixit; quod non tenetur, quando reuocat iuſtè, at quando procurat pro digniori, aut dat digniori apparenti, quia non iniuſtè, neque propter indebitam cauſam reuocat. At verò quando reuocat affirmatam determinationem dandi huic digno, vt detur alteri ęquè apparenti digno, & peręti, tunc ſi interpretemur, ſicut fecimus doctrinam D. Tho. in gratiam Nauarri, dicimùs quod tunc impediens non tenetur niſi indebitè peccando contra iuſtitiam impediuerit nempè per vim, mendacium, vel fraudem, ſed ſi ſecundū ſententiam Caietani interpretandus ſit D. Tho. prout veriſimilius pro illa illum interpretati ſumus rectè, & in hoc caſu, circa hanc obiectionem illum defendit Caietanus dicens, quod ſi iam obfirmato beneficio pro hoc digno, niſi appareat alius dignior, ſi reuocetur pro illo beneficio dando alteri ęquè digno, iniuſtè reuocatur. Quia ſecundum Caieta. quandiu decreta ē iā illa diſtributio pro hoc digno, habet rationem iuſti ideò præbenda decreta, & firmata ꝑ hoc digno, erat huic debita quaſi propria, ex iuſtitia diſtributiua, & non deſinit habere ius ad illam, niſi per aduentum dignioris, ideò apparente digno altero ſtat primus dignus cui iam decreta erat in ſuo robore vel iure quaſi proprio, ac proinde tunc ęquiualent proprium, & quaſi proprium quo ad dānū, & conſequenter quo ad reſtitutionem. Hæc Caiet. per quæ ſufficiē ter fit ſatis Nauar. Neque firmiora ſunt, quæ ipſe aſſerit quam hæc.

¶Nec ſatis conſiderato obijcit D. Th. quod parum firmum tentauit dum ait, quod odium, vel malus animus ſine opere iniurioſo obligat ad reſtitutionē. Nā iam abūdè inſinuauimus, quod ſiue gloſſemus D. Thom. in fauorem. Nauarri ſiue Caietani D. Tho. nuſquam intelligit ſolum malum animum reſtitutionis neceſſitatem inducere niſi quatenus efficaciter cauſat iniuſtum.

¶Vt aūt hanc quęſtionē ſuis numeris abſolutam relinquamus, vltimò quis forſitan dubitauit. Si procurantibus multis pro ſe beneficium, dignior id nō aſſequatur, An teneatur, ille qui aſſequutus eſt ad reſtitutionē. Quæſtio eſt quā agitat Caiet. loco ſupra allegato, nec ratio dubitādi hic deeſt, quia vr, quilibet poteſt licitè pro ſe ipſo procurare, & nemo dānum facit niſi qui facit illud, quod faciēdi ius non habet, vt ait regula iuris: in hac quæſtione pro parte affirmatiua aſtat Scot. & Richardus,* Petrus verò de Palude * affirmatiuam defendit. Caieta. verò per diſtinctionem ad concordiam ſic eos reducere nititur, ſcilicet, quando dignus voluntariæ procurādo pro ſe impedimento eſt digniori, hoc eſt quando procurando pro ſe mauult ſe conſequi, cum dignioris impedimento, quam ſe non conſequi vt dignior non impediatur: tunc quia procuratio pro ſe minus digno, ſic tendit ad conſequēdum, vt nō curet de impedimento dignioris, ad reſtitutionē tenetur iuxta arbitriū tamen boni viri cuius rationem adducit Caie. ſ. quia huius procuratio eſt iniuſta, vt potè contra iuſtitiam diſtributiuam.

*Rich. in 4. diſt. 15.
*Petr. de Palu. in 4. d. 15.

¶Si verò impedimentum non ſit volūtarium, quod tunc accidit, quando quis petit pro ſe, vel pro alio, ſine cuiuſcūq;

iniuria,

iniuria, & ſi hoc quidem exprimit palā eſt, aliquid iniuſtè non petere, & ſi ſibi dari contingat tunc à diſtributione poſt habito digniori, quia ipſe qui petit in cauſa non fuit, nō tenetur ad reſtitutionem. Si autem id non explicuit, quia de more petentium id explicare non eſt, dū abſolutè pro ſe procurauit nihil de dignioris impedimento aduertens, quod ſi aduerteret ſe digniorem præpedire deſiſteret, aut ſuam intentionem exprimeret, ſi de hoc rationabiliter dubitaret, non tenetur ad reſtituendum in aliquo, ſi ſibi minus digno datum eſt. Quia non iniuſtè procurat, & hæc via Caietani; quia media eſt, & rationi conſona magis viſa eſt mihi digna maiori commendatione. Quamuis Sotus, & Nauarrus, quorum opinio contraria probabilis eſt, facile ab hac quæſtione ſe expedient dicentes quod quicquid ſit de peccato, quia de iuſtitia diſtributiua præbenda eccleſiaſtica digniori non eſt debita, minus dignus, qui illam ſine vi fraude, vel ſine metu digniorem impediēs vllatenus pro ſe procurauit ad nullam reſtitutionem digniori faciendam manet aſtrictus, quę probabiliter ſunt dicta.

CAP. CXXIX.

Quæ cauſæ non reſtituentem à peccato excuſent, vbi defenditur, opinio D.Tho. contra Metinam Complutenſem.

QVoniam in materiam reſtitutionis incidimus, omnia pertinentia dubia, abſoluiſſe operepretium eſt, inter quæ non vltimum tenet locum dubium illud, ſcilicet, quænam ſint cauſæ, quæ à reſtitutione debiti excuſare poſſint.

¶Excuſat igitur primò neceſſitas de qua ſupra abundè dictum eſt, niſi quod pro complemento materiæ, nequid deſit, illam quæſtionem prætermiſſam huc accerſimus. An impotentia illa qua quis reſtituere non poteſt, niſi famulatui alicuius ſe ſubijciat, vnde ſibi aliquid ad reſtituendum comparet, illum à culpa nō reſtituendi reddat liberum. Circa quam quæſtionem duæ verſantur opiniones, quarum prima eſt affirmatiua, ſcilicet, quod hæc impotentia excuſat, quia ſatis eſt ſua bona ceſſiſſe ſi quæ habuit, neq; ſeruire cogendus eſt quis, vt reſtituat. Alia eſt opinio prorſus contraria, vt igitur conciliari poſſint aliquomodo.

¶Sit prima concluſio; perſona nobilis, quæ nemini inſeruiuit vſquam, non eſt adigenda ad tantam miſeriam, vt ad ſeruiendum cogatur, vt reſtituat. Nam ſi bona temporalia, quia inferioris ordinis ſunt, non ſunt reſtituenda cum detrimēto famæ, ergo nec nobilis cum tali detrimento honoris, vt alteri inſeruire cogatur, tenetur reſtituere.

¶Concluſio ſecunda. Perſona quæ ſolita eſt famulatum pręſtare alijs, inde ſibi ſtipendium comparando, ſi poteſt ad tempus inſeruire, vt ſibi paret, vnde debita reſtituat, tenetur quidem ſi aliter non poteſt, hoc munus famulandi, vnde reſtituat ſubire, vt reſtituat. Patet quia ſi alijs medijs ſibi conuenientibus, tenetur ſibi parare, vnde reſtituat, quare iſto medio ſibi non abſono, non tenebitur, quamuis huius rei gratia per totam vitam, huic famulatui perpetuo velle hūc adijcere per difficile eſt, & durum. ¶Eſſet enim fere ad admittendam totam libertatem, illum obligare, quod duriſſimum eſſe videtur.

¶Quæſtio ſupradicta hæc veluti cathenæ annulus annulū annectit, ſic hanc ſibi veluti colligatam aduocat. Qui alicuius officij eſt artifex peritus, cui inſudando paulatim, vnde ſit ſoluendo debita, lucrum reportare poteſt, an hoc omittens de ſe præſtare, religionem ingredi poſſit, cum præiudicio inſoluti creditoris. Huius quæſtionis meminit Pedraza, qui cū opinionē Gerſonis * cōtra poſitā opinioni D.Tho. citet, & argumenta fortia, quæ cōmentatus eſt Met. Complu.* aduerſum D.Thomam referat, ea in ſoluta relinquit. Igitur vt clarius difficultatis veritas illuceſcat, ea argumenta primò hic quaſi bellum excitatura, repræſentare libet. ¶Primò aduerſus D. Th. arguit Met. quia ſi ius naturale dictat debita eſſe ſoluēda, hoc ius naturale votum religionis īfringere nō poterit, neq; per

Quæſto. 1.

* Pedraza ī ſua ſumm, mandato. 7. f. 100.
* Gerſon p. nu. 3 2.

votum religionis ſe poterit debitor inhabilitate ad id debitum ſoluendum.

¶Secundò arguit quia nemini datum eſt diteſcere cum iactura alterius, ergo neque ingredi religionem cum diſpendio creditoris. Antecedens patet de pœnitentia caſuam, & conſequentia probatur, quia profeſſio ſolemnis in præiudicium creditoris emittitur.

¶Tertiò arguit; quia nullatenus mandata præſertim grauia, ſcilicet, de ſoluendo debitum, ſunt omittenda propter cõſilia, quale eſt conſilium per profeſſionis votum, religioni ſe adijcere.

¶Quartò arguit, quia inter Pariſienſes concluſum eſt, q̃ qui adeò perſpicaciſſimi eſſet ingenij, vt expectatione omnium, inſigniſſimus Theologus futurus haberetur ſi in exercitijs literalibus perſiſteret, etiam ſi incompos eſſet ad proſecutionem ſtudij, eo quòd inopia laboraret, non ideò poſſet huius rei gratia, vt ſe in ſtudio conſeruaret, aliena occupare, inuito Domino, ergo neque iſte inuito ſuo creditore, religioni ſe poteſt dedicare, quia non licet, ratione aſcenſus ad altiorem ſtatum, alicui, quod ſuum eſt, ſurripere.

¶Quintò arguit, quia ideò mancipiũ religioni ſe mancipare non poteſt inuito Domino, quia Dominus inuitus, ſuis bonis ſpoliari non poteſt. Sed hic, eadem militat ratio, quia Dominus inuitus, id eſt, creditor debita ſibi re, ſpoliatur per debitoris religionis ingreſſum, ergo non licèt.

¶Sextò arguit, quia ſecundum eundẽ D.Tho.2.2.q.101.art.4.cum commentatore, filius in conſcientia ingredi religionem prohibetur, quando patrem ſuum graui neceſſitate videt oppreſſum, cui permanendo in ſæculo, opem poteſt præſtare. Quia alias ius naturale violaret, ergo ſimili iure quoque naturæ, obnoxius erit debitor ante ingreſſum religionis, ad perſoluenda debita ſuo creditori.

* c. veniens & c. intellecto de iure iurando.

¶Septimò denique arguit, quia * poſterior obligatio priori præiudicare non poteſt.

¶Si quis ſuperficie tenus, hæc argumenta aſpexerit impugnaſſe, & expugnaſſe contrariam ſententiam D. Tho. arbitrabitur, ſed facilè bene intelligenti erit videre quomodo omnia eodem pede claudicent, & eadem ferè ſolutione ſoluantur.

* D.Tho.2.2.q.vlt.a.8. i ſolu. ad 3.

¶At D.Thom.* oppoſitam tuetur ſententiam pro cuius illucidatione duas præmittamus differentias oportet, quas ibi Caietanus inducit: prima differentia eſt, quod eſt differẽtia inter debitum certum, id eſt alicuius rei certæ ſpeciei ſiñtis, & inter debitum indeterminatum, id eſt in communi quale pecuniarium vbi ſatis eſt, ſi iſta pecunia, vel illa ſoluatur, quia obligatus ad primum debitum certum, tenetur illud exſoluere, antequam diſponat de ſe ipſo. Obligatus autem ad debitum indeterminatum, id eſt in communi non tenetur, ſed ſatis eſt faciat, quod poteſt, cedẽdo bona ſua, ſi quæ habet ſuo creditori. Secunda differentia eſt inter leges noſtri, & antiqui temporis Nam apud veteres, pro debitis perſona liberi hominis in pignus obligabatur, vt patet 4. regum. 4. vbi mulier vidua conquoritur apud Eliſeum, quod creditor accepturus erat filios ſuos in ſeruos pro pecunia ſibi debita. At iura diſponunt perſonam liberi hominis non poſſe in pignus obligari pro debito pecuniario.*

* c.2.de pignori l. ob æs alienum C de actionib. & obligationib. & l.2. quæ res pign. oblig. l.1 ff. de pig. & cap 2. de vſur. adiuncto c. conſtitutus. de religio. dom.

¶Igitur pro quæſtionis aperienda veritate duas præfaciamus concluſiones quas videor mihi elicere ex D.Thom.*

* D.Tho.2.2.q.189. in ſol. ad 3.

¶Prima concluſio D.Thom. eſt, ſi aliquis ſit obligatus ad ratiocinia, vt alicui rationem ponat, vel certum debitũ reddat, non poteſt hoc licitè prætermittere, vt religionem ingrediatur, & hanc concluſionem probant ſufficienter omnia argumenta præaddu cta ex Medina.

¶Secunda concluſio D. Thom. ſi aliquis debitor debet aliquam pecuniam, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod poteſt, vt ſcilicet cedat bonis ſuis in fauorem creditoris, hæc concluſio innititur fundamento iuris ſolido, ſcilicet vt prædictis allegationibus iuris patet, quia propter pecuniam perſona liberi hominis ſecundum prædicta iura ciuilia non obligatur vt pignus, nec pro tali debito pecuniario poteſt impignorari, ſed ſolum res. Egregiamque iuris iſtius ciuilis, & canonici affert hic Diui Thom. rationem, qua etiam ſuam fir-

mat

mat ſtabilitq; concluſionem, quia perſona liberi hominis ſuperat omnem extimationem pecuniæ, vnde licitè poteſt (inquit) D.Tho. exhibitis rebus ſuis religionem intrare, neque tenetur in ſeculo remanere, vt procuret, vnde debitum reddat. Filius autem non tenetur ad aliquod ſpeciale debitum patri: niſi fortè in caſu neceſſitatis, cuius in articulo meminit D. Thom.

¶Et hæ licet concluſiones veræ ſint, tamen pro complemento doctrinæ adijcitur tertia, ſi quis debitor pecuniarius alias de præſenti carens ſubſtantia vnde ſoluat, ſi in breui tempore labore manuum cum ſit officialis poteſt acquirere vnde ſe expediat à debito, ſuoq; perſuluat creditori, tenetur tunc non intrare religionem, ſed ſatagere illo breui tempore ſcilicet vnius anni, vt ſibi ex ſuo labore pariat, vnde ſoluat, maximè ſi creditor indigentia laborat. Hæc concluſio decerpta eſt ex lectura Victoriæ anno Domini 1535. dictata, neque hæc concluſio eſt contra D.Thom. quia nec hoc inficiaretur D.Tho. quia iam ille nõ cẽſetur impotens impræſentiarum ad perſoluendum debitum, à quo in tam breui tempore, ſe poteſt expedire. Eſt tamen hæc concluſio moderatrix illius opinionis quam Maioris * abſolutè tenet, affirmando teneri talem ad labore manuum quæritandum vt ſit ſoluendo, quia alias iniuriam irrogat creditori.

*Maio.in 4 di.8.q.17.

¶Si autem non poteſt debitor talis cõquirere, vnde ſoluat, poteſt ſtatim ad religionis ſtatum confugere, maximè ſi creditor alias non tãtopere indiget, hæc eſt Victoriæ conſonaq; eſt doctrinæ D. Tho. & accedit ei Palud. * qui indiſtinctè tenet cum D.Tho. quod ſtatim cedẽdo bonis poteſt ad religionem conuolare, nec poteſt detineri à prætore, nec ab alio, ſecundum Victoriam, quia cum impotens ſit ad ſoluendum, non decipit alterum, dum potitur libertate ſuæ perſonæ, religioni ſe deuouendo.

*Palu.in 4. diſt.38.

¶Iam ſupereſt argumenta contraria diluiſſe, quæ omnia obligationem iuris naturalis, cui inquiunt, non poteſt derogare profeſſio ſolennis pro ſuo Achilli aſſumunt, cui vno fundamento, vno verbo additus occluditur, quia etiam cũ ex iure naturali, perſona liberi hominis omnem ſuperet extimationẽ pecuniæ, quia non bene pro toto libertas venditur auro, iure ſuo ciuili ſic modificare principes temporales potuerunt, qui ex cauſa legitima tranſlationem dominij poſſunt indulgere, ſicut faciunt in præſcriptione legitima ex bona fide, vbi per ſuas leges transferunt dominium alienæ rei in præſcribentem eam bona fide, ſicut etiam in donat omnibus minorum, ſine authoritate curatorum ſuorum, è contra interdicunt tranſlationem dominij, interpretantes, & moderantes ius naturale, de ſuo vnicuique reddendo, & aliud ius naturale dictans, quod nihil eſt naturalius quam dominium ſuæ rei per ſuam voluntatem, in alium transferre dominum potuerunt per ſua iura ciuilia declaraſſe quod indebitis pecuniarijs perſona debitoris cedendo bonis, maneat libera ad diſponendum de ſuo ſtatu. Sicut etiam de iure naturali, eſt perſoluere debita pecuniaria, quæ ſunt inferioris ordinis, ſed ad id non obligatur debitor ſaltem regulariter cum iactura, ſeu diſpendio bonorum ſuperioris ordinis libertatis perſonæ, famæ, & vitæ, ſecundum omnes.

¶Neque eſt eadem ratio de ſeruo, qui inuito domino, ad religionẽ ſe trãſfert, quia illius perſona non eſt libera, ſed domini eſt. At perſona libera, dum religionem adit cedendo bonis, dum ſubtrahit ſuam perſonam liberam creditori, alienum non ſubtrahit, quia illa perſona, nõ erat creditoris, neque ei pro debito pecuniario, ſecundum ius ciuile potuit impignorari, aut ſic obligari, vt ad inſtituẽdum de ſuo ſtatu non maneret libera.

¶At ad illud argumentum de filio nõ potente adire religionem laborante inopia patre abundè ſatiſfecit D.Tho. quia leges non ita perſonam liberam filij eximunt à iure naturali, quo tenetur patri in inopia ſubuenire. Nã & leges permittunt parentibus extremè egentibus, vt filios poſſint venalitati exponere pro ſua ſupplẽda extrema neceſſitate, nec mirũ ſi iure naturali obligetur ſubuenire vitę illorũ a quo acceperũt vitã, & ne nouam inſtituat vitã, aut ſtatũ prohibeatur, dũ ĩ ſtatu penuria grauis relinquunt parentes, a quibus poſt Deũ ſortiti ſunt vitã.

¶Ad aliud argumentum tertium reſpondetur, quod dum quis amplectitur conſilium de ingreſſu religionis nõ prætermittit præceptum tunc de debito ſoluendo, quia tale præceptum cum iactura libertatis perſonæ, vt non poſſit diſponere de ſuo ſtatu, nõ obligat, quia perſona in obligatione contractus, in hoc manet libera ex rationibus iam dictis.

¶Ad vltimum, & ſeptimum tandem dicitur quod obligatio poſterior non dicitur præiudicare priori, quando in ſecunda obligatione, obligatur perſona, quæ ſub prima obligatione obligata, & impignorata non erat, ſic contingit in ſtatus religionis aſſumptione, cętera ſunt ſatis plana.

¶Inter cauſas, quæ non reſtituentem à peccato poſſunt excuſare, prima eſt remiſſio ſeu cõdonatio ſeu alia ſatisfactio qua creditor contentus maneat, quæ ſi eſt perpetua, perpetuo liberat, ſi autem temporalis ſit, pro tempore quo perdurabit, à tali peccato excuſabit: ſi tamen duo concurrerint prius, quod ſiat per eũ qui donare poteſt, & liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem habeat * Poſterius, q̃ ſcienter & ſponte fiat, ſine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua.

* Arg.c.venialis.de teſtib.

¶Hinc infertur primò non prodeſſe ſatisfactionem illam quotidianam, qua creditor ſit contentus aliqua parte debiti propter diffidentiam, quam cõcipit recuperãdi totum, quia creditor minatur quod ſi pro centum, quæ debet illi, nolit eſſe cõtentus quinquaginta pro integra ſolutione, nihil vnquam habiturus ſit ſecundum Caietan. in arti. 8. & ſecundum Sylu. * quia non eſt ſpontanea remiſſio ſecus eſt tamen de diffidentia recuperãdi, quam creditor concipit ob alias cauſas, vt rectè Sylu. vbi ſupra, neque onus eſt ſecundum Caiet. vt vera ſit condonatio, vt diximus quod pecunia præſentia liter offeratur, quia ſatis eſt creditor ſpõtè, & ſciẽter remittat, ita Syl. reſt. 7. q. 2.

* Sylu. reſti. 7. q. 1. & 2.

¶Vltimò ſequitur pro quotidianis caſibus, vt diximus, quod ſi inter mediator probus ſic agit negotium apud creditorem, dicendo ego id agã apud Petrũ debitorẽ tuũ, vt ſoluat tibi tantũ, ſi tu ſpõtanea volũtate reliquũ cõdonauaris idq; faciat ſine fraude, nullo iiecto metu, aut diffidentia debitũ recuperãdi, & debitor paratus ſit ad quicquid põt, ſi creditor illi remittit immunis eſt à peccato, & re ſtituendi neceſſitate, ſi aũt caruit tali voluntate reſtituendi, quamuis in iſto caſu peccato non caruerit, tamen ex iſta remiſſione ſic obrẽta, obligatione amplius reſtituendi caret, cum illam partem con uentam exſoluerit ſtatim, & internuntio fide digno de facta prædicta remiſſio ne nũtianti ſi debitor adhibuerit fidem excuſatur quoad contrariũ reſciuerit. *

* Argu.c.cũ ceſſante de appel.

¶Itẽ non excuſatur debitor à peccato non reſtituendi eo quod creditor ab eo non exigat debitum, quando ob timorẽ etiã reuerentialẽ, aut ob ignorantiã debiti omittit petere, ſi iudicio boni viri debitor ſoluendo erat, quia in hoc caſu non interuenit ſcienter ſpontanea remiſſio, aut dilatio indulta à creditore. Quãuis authoribus Angelo * & Syluestro excuſaretur debitor, quando creditor ſcit ſibi deberi & non petit ſine aliquo metu, aut ſine alio reſpectu qui eum inuoluntarium faciat, de quo etiam ſupra meminiſſe ſum memor. Cuius ratio eſt, quia tunc probabiliter credere poteſt ſibi à tali creditore dilationem dari.

* Ang.verb. mora. §. 1.

¶An etiam interitus earum rerum, quæ debentur liberet à reſtitutione debitorem aptè hic vt in ſuo loco in quæſtionẽ vertitur. Quam quæſtionem cõpendioſè per hanc diſtinctionem abſoluimus. ſ. aut aliquis eſt debitor in genere, aut aliquis eſt debitor in ſpecie puta iſtius vel illius equi, aut bouis. Nam qui aliquid debet in genere puta hominem, bouem, aut equum, aut tot modios frumẽti, aut amphoras vinĩ, à ſolutione vel reſtitutione non excuſatur, quamuis ſpecies, quas ad ſoluendum deſtinatas habe bat incẽdio, aut quouis alio caſu fortuito perierint, imò neq; ſi omnia eius bona abſumerentur, peſſumq; iſſent quia* debitor in genere non liberatur ſpeciei peremptione. At verò debitor in ſpecie puta illius vel illius hominis, vel bouis, aut veſtis regulariter excuſatur illius ſpeciei perẽptione, ſi abſq; dolo fraude, & culpa, & ante morã perierit, imò verò neq; ẽt poſt moram ſaltem in foro conſcientiæ ſi innoteſceret, quod perinde apud creditorem, ac apud eũ erat peritura,

* l. incẽdiũ C. ſi cet pe. & l. quod te mihi ff. de re. cred.

* l ſi ex legati cauſa. ff de verb. oblig.
* Syl verb. reſt. 7. § 5.
* l cũ res. § fin. de legatis.
* l. 2. ff. de cond. fur.

tura, ſecũdum Nauarr in huius gratiam citantem. l ſi §. fin. ff. ad l. Rhod. de iactu. ſiue ex contractu, ſiue ex delicto debe-retur. * Ita Sylueſt. * ſecus tamen eſt ſi conſtaret, aut dubitaretur, quòd antequam res periſſet eam dominus vendidiſſet, aut ea vſus fuiſſet. *

¶At declarat Sylueſter verbo reſtitutio 7. quæſtio. 5. quis nam ſit, & dicatur eſſe in mora reſtituendi: eſt autem in tali mora, primò qui tenetur ex delicto, * & etiam qui tenetur ex contractu, & nõ reſtituit ad diem præfixum, vel non ſtatim cum primum noſcit, vel ſcire debet rem eſſe alienam * ſi eam tunc retinet, ſine iuſta cauſa retinẽdi. Nam ſi eam retineret ratione aliqua expenſarum quas bona fide, circa eam feciſſet, aut credendo iuſto errore ſuam eſſe non cenſeretur in mora. *

* l quod te & arg. c. ſi. de Præſcri.
* l. Illud. ff. de peti. hæred. & l. 15. qui rem. ff. de furtis.

¶At in foro exteriori pro lege habetur, quod à puncto conteſtationis litis, qui bona fide poſſedit euictus teneatur reſtituere fructus, quia à conteſtatione litis, videtur deſiuiſſe bona fides.

¶Porrò quoniam debitorem in genere interitu rerum à reſtitutione non excuſari diximus, non erit ab re, caſum ad hoc principium pertinentẽ, de quo ſum rogatus hic enodare: hic autẽ caſus eſt, quidam dominus gregis mille ouiũ fuit qui accepta ſtatim, & numerata ſibi pecunia ſolutionis, vendidit ex eodem grege mille ouium centum tres oues, quas illi remiſit emptor cuſtodiendas, vſq; ad certum tempus, indeterminataſq; tercẽtum oues ex prædicto grege millium cũ emerit ſic in genere, neque earum poſſeſſionem acceperit. An in hoc caſu venditor, ex earũ interitu, liberetur ab earũ traditione, & à pretij accepti pro eis reſtitutione. Et ſi tales oues ſuperſtites fuerint fructificauerintq; cui illarum tercẽtarum ouium fructus cedent, an venditori, an emptori, & videtur, quòd ſi ille tercentum oues pereant, quòd venditori pereant, etſi fructus innati fuerint, eidem venditori ſint obuenturi, nam qui ſubit periculum, & commodo fructum periri ipſum oportet. At inter caſus in quibus periculum extat apud venditorẽ vnus, & potiſſimus eſt caſus incertitudinis, vt ſi vẽdatur vnus ſeruus, vel equus ex multis, ſed nõ hic determinatè, & patet ex principio iuridico ſupra allegato, vbi habetur, ꝙ debitor in genere non liberatur ſpeciei perẽptione; ergo in hoc caſu iſte in genere venditę tercẽtũ oues ſtant periculo vẽditoris. Certè caſus nõ eſt omninò peritius, ſed qui præſefert nõ mediocrem difficultatẽ, quia Sylu. verbo emptio. q. 3. vſq; ad 4. incluſiuè citat Hoſti. in ſumma aſtruentem periculum illarũ tercentorũ ouiũ extare apud venditorem, quia ſi pereãt ſuum pretium poteſt repetere emptor, & ſi adhuc non ſoluiſſent emptor, aduerſum venditorẽ petentem pretium haberet exceptionem. Et ſi inquit ad emptorẽ periculum non expectat. ¶Ipſe autem Sylueſtr. cuius opinio eſt rationabilior, & tenenda oppoſitũ tenet. ſ. ꝙ illarum tercentarum ouium emptarum in genere ex grege milliũ ſi abſolutè nulla adiecta conditione contractus fuit initus pretiumq; fuit ſolutum, aut fides data fuit de illo, periculum illarum tercentarum ouium eſt apud emptorem. Quia per iſtam emptionem, vt ait Sylueſter, tranſlatum eſt dominium illarum tercentarum ouium ex illo grege millium in emptorem, licèt indeterminatè, ſiue per indiuiſum, res autẽ domino ſuo perit, nec illud pretium erat apud venditorem ſine cauſa, ſed cũ cauſa. ſ. emptionis. Vnde negat Sylueſter cõtra Hoſtienſem, ꝙ in hoc caſu liceat emptori pretiũ repetere, neq; excipere, vt non ſoluat, niſi venditor fuiſſet in mora.

¶Ex quo iam patet ſolutio ad ſecundam partem quæſtionis ad quam Sylueſter. q. 4. verbo emptio reſpondens, ait, quia eſt hic perfecta emptio, qualis eſt, illa, vbi ſolutum eſt pretium, aut data fides de illo, & in tali perfecta venditione alia apponatur conditio, periculum interitus rei emptæ, ſeu eius deterioratio, ſtat apud emptorem, ad illum quoq; attinet fructus illarum tercentum ouium: tenebitur tamen pro cuſtodia aliquid refundere emptor, ſi obligauit venditorem per notabile tempus ad cuſtodiendum illas, & pro hac ſua ſententia allegat Sylueſter notabilem, (vt ipſe ait) textum in l. quod ſi pẽdente. ff de peri. & commod. rei venditæ.

¶Ad obiectionẽ in cõtra, reſpõdetur.

quando

quando regula iuris dictat, quod periculum ſtat apud venditorem ratione incertitudinis rei venditæ, hoc intelligitur, quãdo venditur in genere, ita quòd genus non eſt determinatum, hoc eſt, quando venditur incertum de incertis, vt quando, verbi gratia, vendit qs equũ de iſto grege, vel illo ex duplici grege, quem habet, tunc periculum ratione incertitudinis, ante traditionem ſpectat ad venditorem, ſed quãdo genus eſt determinatum, ſeu quando venditur incertum de certo, vt exemplificat Syluester, quando venditor ait, vendi tibi, decem, ſextaria ex hoc dolio, vel aſinum, vnum de his quos poſſideo, ſicut etiam in noſtro caſu, ſi dixerit, vendo tibi tercentũ oues ex hoc grege millium ouium quẽ poſſideo, tunc niſi venditor ſit in mora, ad emptorem, & non ad ipſum ſpectat periculum, quia ad emptorem hic tranſlatum eſt dominium.

CAP. CXXX.

An vendens ſecularia teneatur reſtituere.

NOn erit ab re, & hic querere, an cauſa principalis à reſtitutiõe excuſans ſit debitorem dediſſe, aut procuraſſe creditori aliquod beneficium eccleſiaſticum. Nam exiſtimant aliqui iuris periti id ſatis eſſe pro ſolutione debiti recõpenſaſſe, igitur per hæc dicta quæſtionis difficultatem extricat Nauarrus * primum illius dictum eſt contra aliquos iuriſtas, falſum eſſe, quòd tradendo debitor beneficium eccleſiaſticum procuratum creditori in recompenſationẽ debiti, per hoc eximatur à reſtitutione debiti, quia * per ſpirituale non poteſt ſolui temporale, & ideò datio beneficij talis non excuſat Epiſcopum abſoluendo id, cuius propter obſequia ſibi præſtita, eſt debitor. Secus eſſet ſi poſt datum, vel procuratum beneficiũ tale gratis à debitore, tunc creditor cauſa gratitudinis condonaret debitum. Nam tunc debitor liber a reſtitutione maneret.

* Nau. ſum. lat. c. 17. nume. 81.

* c. quã pio 1. q. 2. & in c. cũ ſecundũ. de præbendis.

¶Secundò ait Nauarrus idem dicendum eſſe de officijs, quæ ſine Simonia, aut peccato emi, aut vendi non poſſunt, quia per hæc officia creditori licitè recompenſari non poteſt.

¶Sed quid de officijs alijs, quæ licitè emuntur, aut venduntur. An hæc officia in ſolutionem debitorum dari poſſint reſpondet Nauarrus affirmatiuè poſſunt inquam licite dari. Quia horum officiorum datio, aut procuratio impenſa debitoris facta idonea ſolutio eſt, argu. c. totum. 1. q. 3.

¶Conſequenter etiam ambigi poteſt, an officia ſecularia, quæ ſine peccato vẽdi nequeunt in recompenſationem debiti à debitore præſtari poſſint Reſpondetur, quòd licet in venditionibus huiuſmodi officiorum ſecularium nonnunquam ſoleat interuenire peccatum, tamen quandocunq; titulus tranſlationis eſt validus, idonea eſſet ſolutio debiti, quæ fieret dando hæc officia in ſolutionem. Nam ſi venditiones factæ à regibus vel ab alijs facultate regia ad id munitis validæ ſunt, quia titulus, quem trãſferunt eſt validus, quare ſi ſimili facultate regia deutur in ſolutionem debiti, ſolutio non erit idonea?

¶Propter, quod Cord. * tradit, quòd frater maior, cui à parte per renuntiationem factam, rectoris ciuitatis officium dimiſſum eſt in morte, quia huiuſmodi officium cum licentia regis, obtentu facili, venundari poteſt, & ſolet, ad diuiſionem, cum cæteris ſuis fratribus tenetur adducere, ſecundum doctiſſimum Couarr. * & ſecundùm Gomẽtium Arias, & ſecundùm Auendañum, & Antonium Gom. * Etiam ſi à partitione non facta bonorum. 30. annorum ſpatium fuerit elapſum, adducendum eſt ad cumulum partitionis officium tale ad taxam valoris, & pretij quo valebat tempore mortis patris. At ter millia, vel quatuor millia aureorum, quæ vt præſupponitur frater Maior ſibi lucratus eſt rationes officij, munus procuratoris obeundo in curia, quia ſuæ induſtriæ debentur ad partitionem conferre non cogitur, ita prędicti.

* Cordu. in q. 134. de caſibus conſcient.

* Couar. de varijs reſolutionibus. lib. 2. c. 19. nu. 6.

* l. 27. Taurina nu. 75.

* In reſponſione. 9.

* l. 29. Taurina.

¶Item non eſt hæc incompetens ad præſentem materiam quæſt. ſi aliquis ſe Quæſtio. 3.

nouit

nouit ſecretum debitorem alterius; an huiuſmodi ſecretum debitum recompẽſare poterit, per negotia vtiliter geſta in commodum creditoris, verbi gratia, Petrus ſecretus Ioannis debitor, pro Ioanne ſibi commendante impetrauit diſpenſationem à Papa, vel priuilegium à rege ſibi collatũ gratis, quia amici Petri amicabiliter pro Petro, vt impetraret gratis egerunt, quod alias ſine immodicis expẽſis non obtineretur. An poterit in recompenſationem debiti ſecreti hanc ſibi impetrationem gratuito factam dare, aut ſibi ſecretò pro ea recompenſare, caſus eſt cõtingibilis, & dubitabilis cuius meminit Cordu. *

* Cordu. in q. 99. de caſibus cõſc.

¶ A qua quæſtione ſe facilè expedit dicẽs, quod ſi interceſſit pactum inter eos vt Ioannes Petro impetraturo ſolueret, quod pro impetratione ſolitum eſt inſumi, & tantum quantum huiuſmodi obtentio priuilegij conſtare ſolet, tunc certè illud pro ſolutione debiti Ioanni offerre poteſt. Quia licèt gratis obtinuerit per interceſſionem amicorum: cæterum amicis ſubeuntibus hanc curam, atq; laborem licèt gratis deuinctus manet ad ſimilem ſolicitudinem laboris, curamq; cum ſe obtulerit caſus, pro illis ſubeundam Quod quidem vtrumq; pecunia extimabile eſt. Sed hoc eſt verum inquit, niſi Ioannes pro quo Petrus gratis ſic obtinuit priuilegium, in alijs æquiualentibus beneficijs obſequijsq; vtilibus Petro recompenſauit diſpenſationis aut priuilegij negotium geſtum. At ſi nihil ſecretò debeat Ioanni, ait publicè, poterit occultè pro huiuſmodi negotijs geſtis ſibi recompenſare quando aliter ſine iactura amicitiæ, vel ſine alijs diſpendijs debitam ſuper hoc recompenſationem non poſſet obtinere à Ioanne. Cõcordat Metina de reſtit. q. 3. in 12. cauſa liberante à reſtitutione fol. 24. & hoc eſt verũ in foro conſcientiæ: conſonat Sotus, * & Nauar. *

* Sotus de iuſti. & iur. lib. 5. q. 3. arti. 7. in reſp. ad 1. arg.
* Nau. ſum. Hiſp. c. 17. nu. 107. & 118. 109. & 110.

¶ Sed quia adhuc animus lectoris pendebit ſi q. partim hic indeciſam relinquamus, quamuis ſuus locus genuinus huic quæſtioni manet alibi, ſcilicet, an vendita hæc officia publica, & ſæcularia ſine authoritate regia, valido, aut nullo titulo per huiuſmodi venditionem in emẽtes transferantur, cogimur hic eam aliquo modo prælibare. Nec agimus nunc de peccatis, & abuſibus, qui ex huiuſmodi venditionibus ſolent in republica redundare, ſed id agimus, an valido legitimoque titulo vendantur.

¶ At quod princeps, vel rex poſſit valido, legitimoq; titulo, hæc officia tabellionatus, aut rectorem vendere, poſt reſponſionem D. Th. ad Duciſſam Brabantiæ non multum controuertitur inter Doctores, quia non multum ambigitur.

¶ Sed an domini temporales, ſcilicet, magnates, qui ſub dictione regia ſunt habeant ex iure naturali facultatem eadẽ officia vendendi, ſcilicet, duces, marchiones, comites maius dubium nobis faceſſit.

¶ Nam Sotus * videtur ſentire huiuſmodi magnates non ita pollere authoritate vendendi huiuſmodi officia, niſi pretium inde comparatũ ad bonum cõe ad reparationem murorum, aut pontiũ, aut huiuſmodi applicent, quia eorum republica non eſt perfecta, ſed dependens.

* Sot. lib. 3. de iuſ & iu. q. 6. art. 4.

¶ At Cord. * hoc huiuſmodi magnatibus videtur permittere ſpeculatiuè loquendo. In quo ſenſu omnes Doctores authorem ſequentes D. Tho. in epiſtola ad Duciſſam Brabantiæ aſſerũt hæc officia eſſe vendibilia. Nam practicè ea ſunt ingentia incommoda, quę interdum exinde in republica pullulant, vt renuant expediens eſſe ea venalia fore concedere.

* Cordu. q. 117. de caſibus conſc.

¶ Hanc verò ſuam ſentẽtiam hinc fulcit Cord Quia iam huiuſmodi magnates expreſſam, vel tacitam licentiam regis ad hoc videntur habere poſtquam iam huiuſmodi vſus vendendi hæc officia, quem iam obtinuere optimates, rex ſatis cõſcius, cum obſtare huic vſui poſſit, & pugnare, diſſimulatur. Accedit adhæc, quia & ipſe rex id ipſum agit, & qa iam ſic eſt in vſu apud omnes magnates, vt teſtatur Pau. in l. omnimodo. §. imputari. C. de inofficioſo teſtamento, vbi ait tabellionatum, vſu receptum eſt vendi. Ad officia ſcribarũ ab eccleſiaſticis prælatis vendi iniuſtum eſſe ac fœdum fatetur Sotus.

¶ Quare ſententiam Cordub. iam vſu recepta ſi ſic eſt, non auſim dãnare præ-

ſentem,

* Nauar. in ſum. lat. ca. 25. nu. 7.

ſententiam, quia Nauar. * ei ſubſcribit licèt ſubobſcurè loquens, ſed clariùs in ſum. Hiſp. eodem ca. 25. nu. 7. vbi ait, quòd licèt ſecundum Panor. ſit ſordidum lucrũ hæc vendere officia, tamen intelligitur vbi lege obligante ad mortale, eſſet vetitum agnoſcentibus ſuperiorem, niſi conſuetudo præſcripta contra talem legem inoluerit, vel licentia potentis concedere, interuenerit ad vẽdendum ea, pretio honeſto, perſoniſque idoneis.

Quæſtio. 5.

¶Sed de his ſatis.

¶Sed ſi perueniamus ad perſonas priuatas maius accreſcit dubium, nam Sotus expreſsè ſic ait; ſi quis à rege facultatem transferendi locum ſui officij petierit non explicando per venditionem, arbitror ſic peccare vendendo, vt ad reſtitutionem pretij teneatur, quia nemini, inquit fas eſt vendere, niſi regi vbi autẽ rex eandem largiretur vendendi facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati poſtquam venditio non fit in bonum publicum. Hæc Sotus vbi perſanctè loquitur.

¶At verò Corduba, & Nauarrus quãtum attinet ad reſtitutionẽ accepti pretij à priuatis hæc vendentibus officia cõtrarium inſinuant. Nam Corduba ait, quod non ſunt facilè damnandi domini temporales, imò neq; alij priuati qui ſine expreſſa licentia regis iuxta conſuetudinem recepta vendunt huiuſmodi officia, ſi ſeruauerint requiſitas conditiones reliquas. Et Nauarrus * addit. ca. 25. nu. 7. dicens, quod ſicut non ſunt damnandi reges, & principes, qui ea officia dãt pro pecunia in dotem, vel mercedem obſequiorum, ita neque etiam ipſi officiarij illa vendentes tam honeſto pretio talibus perſonis, vt probabiliter credatur eas illis non male vſuras, quo pretium malè datum peius extorqueant.

* Nau ſum. lat. c. 25. nume. 7.

¶Sed iam tandem dicta ad aliquã reſolutionem redigamus. Quare dico primo, quòd ſi rex aliquo huiuſmodi officio donat aliquem puta equitem, vel ingenuum, quem optimè nouit tali officio perſonaliter non functurum, aut ſi aulicæ domicellæ illud donat, palam eſt eis dari, vt de pretio talium officiorum, ſibi proſpiciant, vnde ſi vendant, ex licentia regis cenſentur vendere, vnde neq; pretium reſtituere tenentur.

¶Secundò dico, quia in dubio non eſt præcipitanda ſententia ſi priuati officiarij ſine expreſſa licentia regis venderent hæc officia ſi pretio honeſto venderent, quia licèt ob prætermiſſas alias conditiones, ſi aliquid damni cauſauerint in republica teneantur illud reſarcire, non tamẽ eſt clarum, quod pretium ſic acceptum, teneantur reſtituere. Primò, quia leges & lex prima authẽtici aurei Iuſtiniani, vbi perſanctè iubetur, vt perſonæ, quę publicis officijs addicuntur ſingula ſine mercede percipiãt, nihil omnino dantes, neque occaſione ſuffragiorum, lex quoq; & la hæc lex. ff. ad legem Iuliam de ambi. quæ eadem edicit, * ſolum prohibent talem actum, ſeu contractum venditionis officiorum ſecularium fieri, nõ tamen irritant illum. Cuiuſmodi eſt etiã lex, quæ ſolũ prohibet ne fiat ludus alearum, vel non vltra tantam quantitatem, vel ne mercatus fiat tali tempore, vel loco, aut ne cõtractus fiat cum hæreticis, aut excommunicatis, vel ne talium rerũ venditio fiat puta ne vendantur talia officia ſæcularia, taxilli, vel fuci muliebres, & quod ad ſtatim reuendendũ, ne emantur frumenta. Nam tũc ſic acceptum ratione talis actus, vel contractus prohibiti tantum, & non irritati nõ ſemper neceſſariò eſt reſtituendum, quamuis Syluester titulo lex videatur dicere oppoſitum.

* Cordu. q. lib. 1. q. 42.

¶Secus eſt vbi alias annullat aliquem contractum, vel pactum. Nam tunc ratione illius contractus irriti, acceptum non poteſt retineri, & reſtituendum eſt; hæc Corduba ait.

¶Cæterum Frater Ioſephus in ſuis floribus in materia de reſtitutione apparẽter, non tamen adeò tutè. Hoc dictũ Cordubæ ſic limitat, ſcilicet, quod quando lex irritat duntaxat contractum, & non prohibet expreſſè, ſiue ex conſuetudine, dominij tranſlationem, nec præcipit fieri reſtitutionem, talis contractus in conſcientia eſt validus. Vnde infert ſic, igitur quantumcunque lex requirat aliquã ſolennitatem, qua deficiente contractus annulletur eſt intelligendum, ne virtute illius contractus aliquis poſſit in iudicio agere, vt habet gloſſa in l. non dubium. C. de

C.de legib.& conſti.vbi interſerit,quòd ex inutili traditione, vel cõtractu,quandoq; dominium transfertur,vt ff.de dolo.& eleganter §.1.ſed tamen qui actionem habet, ipſam rem habere videtur. Quæ limitatio Fratris Ioſephi, ſi vera eſt magnos ſcrupulos,perplexitatesq́ue vitat,tamen apparenter loquitur. Quia leges odioſæ non ſunt tam ſtrictè interpretandæ,& quia leges, vbi voluit legiſlator,ſic verbis expreſſis ſolent dominij tranſlationem prohibere, & impedire. Vbi ergo id expreſsè non prohibent. Neque de dominij tranſlatione impedienda meminere,quare eas in auſterum magis ſenſum,quam in begninum interpretabimur,niſi conſuetudo tranſlationis dominij,impeditiua in aliquibus caſibus, eas aliter interpretetur.

¶Igitur poſt iſta vtilia fundamenta iacta,concludamus tandem, quod ſi leges de nõ vendẽdo hæc officia, non irritant hos contractus, ſecundùm Cordubam, & Nauarrum poſtquam per huiuſmodi venditiones traduntur veri tituli nõ eſt reſtituendum quidquid acceptum eſt pretij pro illis à priuatis ea officia vendentibus.

¶Quamuis crediderim rectores ciuitatum,ſeu magiſtratus,ſi aliquid acceperint pro ſuis ſuffragijs præſtandis in electione functionis ſcribarum, tenentur in conſcientia reſtituere, vt ſatis aduertenter loco citato ait Sotus, tum quia pragmatica regni prohibetur, ne electiones officiorum, & potiſſime ſcribarum pretio fiant.Eademq́ue pragmatica authoritate inuictiſſimi Cæſaris Caroli V.confirmata eſt,tum quia tales ſenatores,quia ſunt meri diſpenſatores,& ex priuilegio ſimpliciter electores, iure optimo ſunt cohibiti ſua ſuffragia vendere,ſed iuſſi ſunt ea præſtare gratis.Sicut etiam pragmatica iam citata regni prohibiti ſunt ſtipendia,iuraque ſcribarum per modum penſionis diſpartiri, aut cogere ſcribam, vt tantum alteri ſoluat.

¶Prohibitum eſt etiam lege. 7. lib.7. titu. 3. recompilationis nouæ legum ne de cætero officium iuriſdictionis vllum poſſit vendi,aut emi in domo regia, vel curia, vel extra ſub pœnis contentis in legibus regni, & vltra hoc infamis fiat, & inhabilis perpetuo ad hæc officia, vel alia obtinenda tam venditor,quam emptor.

¶Libro quoq;.7.eiuſdem recompilationis tit.3.l.8.ſtabilitur ne officia iuriſdictionum,vel editorum,ſeu executorũ, alguaziles, nuncupatorum poſſint locari ſub pœna amiſſionis eorum,& ſub pœna,quod eorum locator,ſeu potius conductor eis vti non poſſit, niſi eas incurrendo pœnas,quas incurrere ſunt ſoliti, qui officijs publicis vtuntur ad ſe non attinentibus.

¶Sed jam vt ſedetur legentis animus in rem,fore extimo,ad obiectionem circa prædicta, cuius meminit ibi Cordubã reſpondere. Nam nõ parum dubij ingerit,quod in foro contentioſo homines priuati de huiuſmodi venditione officiorum delati apud iudices,cùm parum fauoris obtinent ſoliti ſunt puniri, pretioq; accepto mulctari, contractusq; tales irritari,vel irritos nunciari. Qui quidem rigor arguit, nec tales venditores officiorum priuatos poſſe vſu defendi, neq; ex tacita regis licentia excuſari. Cui obiectioni ſic ibi facit ſatis Corduba dicens. Primò, quod non ſiniſtrè faciunt,ſi iudices in aliquos horũ ſibi delatos animaduertunt. Nam nõ parum gra uia inconuenientia emergerent, ſi indiſcriminatim quibuſcunq; hęc officia publica venalitati exponere permitterentur.Secundò ait,quod leges,quæ in foro contentioſo ſolitæ ſunt executioni mandari,non circa omnia genera perſonarũ, ſed circa tale, vel tale genus hominum ſolum cenſentur obligare ad pœnã poſt iudicis ſententiam adiudicantis fiſco pœnam,& non ante. Quia conſuetudo interpretatur mentem regis, vel eius interpretatiuam, vel ſic interpretatam licentiam. Quæſtio. 6.

¶Ecce aliqualem ſolutionem, quam etiam innuit Nauarrus ex quibus omnibus, iam profusè dictis, conſtat quid dicendum ſit, an priuatus officiarius poſſit in ſolutionem debiti mille aureorum,quos debet, officium tabellionatus ſui exhibere creditori Reſpondetur, vt inſinuat Nauarrus poſſet quidem ex licẽtia regis expreſſa,vel tacita id facere

per

per collationem regis transferendo officium. At ſi miſer eſt, & miſerabilis, qui ſtatim cum fecerit etiam rege inſcio vẽditionis conferente creditori titulũ accuſandus eſt de hac occultatione venditionis, vel ſolutionis pro debito, quod ſoluit illo officio, & in iudicio ſuus creditor tali officio in pretium ſibi debitori dato creditur per iudicem ſpoliãdus, quidquid ſit de peccato, nec etiam idonea erit ſolutio in hoc caſu, quæ cum tali periculo probabili ſit creditori, ſecus alias.

CAP. CXXXI.

Vtrùm ignorantia excuſet à reſtitutione exemplificatur in multis caſibus.

IGnorantia inſuper probabilis facti, qua credit quis id quod reſtituendum erat, ſuum eſſe, aut ignorantia iuris obſcuri, præſertim, quando viri ſcientia, & conſcientia præditi conſulunt ei, quod ad reſtituendum non tenetur. Argum eſt gloſſæ ſingularis, & propterea Capellanus de ferijs excuſat. Secus eſt de conſulente eos, quos credit ſibi placita reſponſuros, & niſi hoc crederet, eos non conſuleret, quia non excuſatur à peccato. Reſtituereque minus excuſantur, qui conſulentes multos dicentes ſibi ad reſtituendum teneri, ab alijs conſulendis non deſiſtunt, donec inueniant vnum ſuo beneplacito non reſtituendi fauentem, cui magis volunt fidẽ adhibere quam reliquis, quia ſolus dicit placentia iuxtà Adrian. *

* Adr in 4. de reſtitut. col. 15.

¶Non ab re dictum putes, quòd ignorantia probabilis dum durat excuſat à reſtitutione tantum, quia craſſa, & ſupina non excuſat, qualis eſt illa, qua quis emit à milite miſſale, aut calicem, aut à famulo orbem, aut ſalinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannoſo ſericum, aut alterius generis pannum, quæ credere, aut dubitare debebat, per rapinã, aut furtum ab his vendentibus fuiſſe habitam.

¶Hinc Corduba * pertractans caſum de Mauritana Granatenſi, quæ cum eſſet de gente pacifica, nec ribelli inuaſa eſt à militibus dum pergeret itinere, & in mancipium eſt vẽdita, inquit emptor comperiens eam eſſe liberam, in conſciẽtia liberam eam tenetur dimittere, reſtituendumque ſibi eſt pretium à venditore, licèt ſi probaretur in iudicio mala fide emiſſe, ibi non ſibi concederetur pretij. Et licèt Ioãnes ſocius Martini exhortatus fuerit Martinum alias paratum ad illam liberam emendam, vt illam emeret: obnoxius non erit reſtitutioni, ſed ſolus Martinus, qa alias paratus erat emere, eamq; mala fide emit tenetur eam in ſuam ſtatuere libertatem. Sicut, & quilibet alius, qui mancipium emit mala fide quia increbruerat fama eſſe liberum, ſi examinata re, adhuc perſtat dubium de eius libertate tenetur dimittere liberũ, quia illud mala fide acquiſiuit. Secus ſi bona fide illud emiſſet. Nam ſtante dubio melior eſt conditio bona fide illucusque poſſeſſoris, poſt factam examinationem.

* Cord. in q. 101. de caſibus cõſc.

¶Multoq; minùs excuſat à reſtitutione rei, ignorantia iuris clari, qualis eſt illa quam quis ignorat rem furto ablatam non iuſtum eſſe emere, vt quis ſibi eam retineat. * Syluester verbo reſtitutio. 3. quæſtione 7. quamquam, vt ſupra dictũ eſt latius, quia quiſq; arctiùs obligatus eſt ſibi, quam alteri, ſic emptum, aut acceptum venditori, aut permutatori reddere licèt, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit ſi deprecatus ſit eum qui male accepit, & male dederat, vt illud domino ſuo reſtituat, de quo latiùs ſupra eodem.

* c. ignorantia de reg. iur. lib. 6. & arg c. Apoſtolicæ de clerico excommun.

Quæſtio. 1.

¶Deinde quęritur an ſi quis cauſa cuſtodiæ alteri tradit centum aureos, qui cum debita diligentia illos in cuſtodia haberet, inuaſus à latronibus, illis centũ aureis cum alijs ſimul rebus ſuis ſpoliatus eſt inculpabiliter, furtumq; tale cũ probare non valuiſſet, domino petenti ſuos centum aureos ſententia iudicis, cõpulſus eſt ſoluere, an poſſit dominus ſententia iudicis ſe protegere ad illos cẽtũ aureos recuperandos, & retinendos, reſpondet Corduba * hunc dominium licitè, & citra iniuſtitiam, per ſententiam iudicis

* Cordu. q. 71. de caſibus conſc.

iudicis ſuos centum aureos recuperare poſſe, niſi reſcierit eſſe inculpabilem cuſtodem qui illorum furtum eſt paſſus.

¶Sed an qui ſic inculpabiliter compulſus eſt illos ſoluere, poſſit ſibi ſecreto recompenſare de illis centum aureis, aut de eorum valore poſſet, quis dubitare. Sed nemini dubiũ quin poſſit de bonis illius domini cui iam centum aureos prædictos ſoluit, ſibi pro eis recompenſare ſecreto, ſicut qui cum ſit innocens ſecundum allegata, & probata, tamen damnatus eſt ad aliquam pœnam, poteſt ſecretò ſubterfugere pœnam ſibi recompenſando iacturam.

Quæſtio. 2. ¶Qualis verò culpa, vel negligentia excuſet cuſtodem pecuniarũ, ſuper hoc conſule Syluestrum titulo cuſtos, & titulo depoſitum, uam ſolum tenetur de dolo, aut lata culpa, ſi gratia ſolius domini pecuniæ, ſuſcepit cuſtodiendam pecuniam, neque pro cuſtodia mercedem accepit.

Quæſtio. 3. ¶Nec puto ab inſtituto me diſcedere, ſi quia cępimus diſputare, an ignorantia excuſet a reſtitutione, hic quoque id dubij inferatur cuius meminit Corduba quæſtione. 104. de caſibus conſcientiæ. An Mariam excuſet à reſtitutione ignorantia illa, qua à Ioãne decepta eſt, ab ipſa mutuum quindecim millium diſpondiorum petente ſub nomine cenſus, cui illa clarè reſpondit ſe nolle mutuare, ſed ad cẽſum dare. Caterùm per fraudem edita eſt ſcriptura contractus non cenſus, ſed mutui, ipſa neſciente. An ſi quid in hoc caſu receperit Maria præter ſortem teneatur reſtituere.

¶Licèt nonnihil intricationis contineat caſus propter fraudem admixtam, ſed quia nemini ſuus dolus patrocinari debet, neque alicui ſua ſimplicitas, & bona fides nocere, licèt talis contractus nõ fuerit contractus cenſus, quia caruit cõditionibus cenſus, & ita nec ratione contractus cenſus, aut mutui Ioannes teneatur Mariæ, niſi ad ſolutionem prædictorum quindecim millium, tamen intereſſe lucri ceſſantis tenetur Ioannes Mariæ ex ſoluere pẽſionem cenſus quindecim millium dipondiorum ſortis ad taxam mille dipondiorum pro quatuordecim milliũ ſorte. Quia ipſa clarè proteſtata eſt ſe dare ad cenſum, neque ſimplicitas muliebris eam obligat ad plures percallendas ſubtilitates: ſi ad inſtãtiam Ioannis per tabellionem decepta eſt, tenetur Ioannes penſionem cenſus ſoluere, vſque dum redimat cenſum, & in redemptione cenſus redditurus eſt Ioannes Mariæ ſua quindecim millia diſpondia integra vltra penſiones.

Hoc autem intelligendum eſſe verũ puto, licèt non tantopere ſe exprimat Corduba, quando ipſa Maria in rei veritate parata erat illa quindecim millia dipondia exponere ad cenſum, & re vera expoſuiſſet, nam ſi parata erat exponere ad negotiationem ex qua minus ſperabatur lucri, deductis expenſis, & periculo, quam penſio eſt cenſus: neſcio quidquid fir de foro exteriori, quare in conſcientia ſit condemnandus Ioannes illi ad reſtituendam penſionem cenſus quãuis ſit obligatus ad intereſſe lucri ceſſantis ex negotiatione.

¶Quanquam etiam probabilitate nõ careat, quòd in tali caſu vbi Maria negotiatura erat, quia iam negotiata eſt bona fide ſuam pecuniam exponens ad cenſum illum, ratione contractus, quia ſeruanda ſunt pacta (ſecundùm D. Ambr.) etiam hoſtibus, & quia ſolida ſunt faciẽda pacta do vt des, ideò tale lucrum ceſſans cenſus non ſolum in foro conſcientiæ, ſed etiam in foro iudiciali ſi probetur ſecundùm communem doctrinam Doctorum, licèt aliqui contradicant, eſt ſoluendum, vt refert Sylu. * Felin. & Iaſon, & Palatius Rubeus in repetitione c. per veſtras de dona. & Adrian. in 4. vbi agit de intereſſe ex mutuo. * Syl. ti. vſura, & q. 19. ſi Abbas.

¶Neque diſſimilis huic emergit hic, & alia quæſtio ex eodem Cordub. 2. q. 104 de caſibus conſcientiæ, vbi quæritur an ignorantia cuiuſdam cenſus ficti excuſet quendam æquitem à reſtitutione penſionis cenſus annualis recuperatę à mercatore, qui per literas miſſas eidẽ æquiti exigenti ſuam pecuniam, quam nomine illius ipſe mercator recuperauerat ab æquitis debitore, conuenit cum eodem æquite, volens eius pecuniã detinere, quod pro illa ſe deuinciebat obligatione cenſus ad ſoluendam penſionem cenſus mille, pro quatuordecim millibus Quæſtio. 4.

-bus æques autem quaſi inuitus tali conuentioni aſſenſit, quia malebat ſibi ſuos ſolui numos,quibus parabat, & redimere cenſum ſub ſuis poſſeſſionibus impoſitum,& augere ſuos redditus nouũ emendo cenſum.

Quæſtio. 4. ¶Cui quæſtioni primò reſpondetur, quod ratione cenſus in hoc caſu non potuit ęques hic illas penſiones cenſuales annuales vltra ſortem ſibi debitã à mercatore exigere, niſi ſuper hoc edita fuerit ſcriptura cẽſus cum ſolemnitate debita iuris imponendo cenſum ſuper hypothecã fructuoſam. Quia ſi aliter fiat cenſus eſt fictus Nec ratione cambij illos redditus ęques poteſt ferre, quia re vera non erat per cambium negotiaturus, ſolo igitur propter intereſſe mutui coacti poteſt propter detentionem ſuæ pecuniæ à prædicto mercatore,vltra ſortem ſibi debitam, aliquid recuperare. Quia pro damno emergenti, quod paſſus eſt ęques à die, qua mercator illius detinuit pecuniam,eo quod ſoluerit annuales penſiones cenſus, quem ea pecunia ſi ſibi eſſet reddita,verè parabat redimere ſtatim,poteſt integram, vltra ſortem,recompenſationem exigere.

¶At verò pro lucro ceſſante, quia ꝓpter pecuniam ſuo termino non ſolutã inuitus patiens dilationem,deſtitit emere cenſum, quem re vera ex parte illius pecuniæ conſtituerat emere, ex quo lucrum penſionis cenſualis reportaſſet,nõ poterit tam integram ſatiſfactionẽ exigere,quia non tam certo cõſtare poteſt de iſto lucro ceſſante, ſicut conſtare poteſt de damno emergẽte, & quia de hoc æques tam certus eſſe nequit, quod intermedio tempore quo ſibi inuito detenta eſt pecunia, inueniſſet iura cenſualia ad emendum ea, neque ſi pro votis ſucceſſiſſet talis emptio, quia res,quæ pendet ex euentibus futuris cõringentibus, nihil ſatis certi,aut tuti pollicetur.Ideò tutius eſt ſic conuenire cum tali mercatore,vt ſibi ſtatim perſoluat ſortem recuperatam,& redditus omnes, quos verè ęques perſoluit cenſuales à die, quo mercator tenebatur ſibi mittere numiſma recuperatũ, & hoc propter intereſſe damni emergentis. Cæterùm pro lucro ceſſante iurium cenſualium, quę æques emiſſet,& ob dictam inuitam detentionem,non emit,conueniat cum mercatore,vt ſibi ſoluat aliquid arbitrio boni viri minus in proportione,quam redditus quo ex iure cenſuali ſi illud emiſſet,indè percepiſſet, & hoc magis amicabili quadam, & liberali conuentione expetens, quam exactione quadam rigoroſa iuſtitiæ.Expediret autem ſi vellet, hoc applicare ad aliquod opus pium, ſicq; æques manebit tutus, & huiuſmodi mercator gratia beneficij affectus.

¶Sed quoniam à reſtitutione ignorantiam probabilem,quam Theologi vocãt inuincibilem diximus excuſare,non autem affectatam,craſſam,aut ſupinã,quid inter has intereſit ab re nõ erit explanare. Quæſtio. 5. Igitur affectata eſt,qua quis, quæ tenetur ſcire,non vult,quo liberiùs, ſine remorſu peccet: quæ ſolita eſt culpam augere.

¶Supina autem ignorantia eſt:qua qs ignorat id quod communiter omnes ſui ordinis, & conditionis homines ſciunt, quæ ignorantia craſſa alio nomine appellari ſolet,quæ contingit per latã culpam,quæ excuſat à tanto:ſed non à toto.

¶Inuincibilis autem ſecundùm Theologos, q̃ ſecũdũ iuriſtas ꝓbabilis nũcupatur, eſt qua communiter homines eiuſdem ordinis adhibita diligentia laborãt, qualis eſt hominis cõſulentis viros ſciẽtia,& conſcientia ſufficienti ad id prædi tos,& pro talibus habitos, qui falsè illi conſuluerunt. * Et hæc omninò excuſat,quando eſt cauſa actus.ſ.quãdo actus non fieret,niſi ignoraret. Sed ignorantia comes eſt,quando eſto ſciretur actus eſſe malus,nihilominus fieret, & hæc non eſt cauſa peccati,neq; excuſat à peccato. * arg.c. Capellanus iũcta gl.1. de ferijs.

¶His præmiſſis crediderim, quod qa ignorantia non imputatur ad culpam, niſi propter negligentiam ſciendi ſcienda ex obligatione,ideò talis ignorãtia, quæ habet annexam negligentiam latam nullo caſu excuſat à reſtitutione.

¶At verò ignorantia, quæ annexam habet culpam, ſeu negligentiam leuem ſecundùm iuriſtas excuſat à reſtitutione etiam in conſcientia contrahentes in cõtractibus,qui gratia alterius contrahentis tantum initi ſunt, vt in depoſitis, & cuſtodijs rerum,quia ignorãtia hæc cõ-

iuncta

iuncta cum culpa leui excuſabit depoſitarios,& cuſtodes cuſtodiẽtes gratis nulla accepta mercede,quia iſti, quia tantũ gratia deponentis cuſtodiunt depoſitũ, tantùm de dolo , & lata culpa tenentur non de leui,aut leuiſſima.

¶Ignorantia autem ex leui culpa cauſata,à reſtitutione non excuſabit cõtrahentem in cõtractibus, qui ſolùm ipſius vtilitatis gratia ſunt conflati. Quia hęc ignorantia à reſtitutione non excuſabit commodatarium qui tãtum gratia ſuiipſius ſolet accipere ex natura contractus rem commodatam, quia iſte etiam cõmodatarius de leuiſſima culpa tenet̃.

¶At ignorãtia ex leuiſſima culpa cauſata excuſabit à reſtitutione contrahentes in contractibus gratia vtriuſq; contrahentis confectis. Quare excuſabit locatarios,officiales, ſartores, fabros reliquoſq; miniſtros reipublicæ , qui accepta mercede operantur. Ideò de leui tãtum culpa tenentur,non de leuiſſima,niſi fortè, (vt excipiunt aliqui Doctores) iſti fabri in materia precioſiſſima laborantes,vt argentarij,& aurifices, in gemma precioſiſſima pollienda errauerint , vel huiuſmodi.

C A P. CXXXII.

An dubium excuſet à reſtitutione exemplificatur in multis caſibus.

Qvia ignorantiam inuincibilem, ſeu probabilem excuſare à reſtitutione docuimus,an ignorantia illa qua quis credit cũ ſit hæres,aliquem non iuſtè petere legatum , quia non niſi cum vno teſte,tantum probat fuiſſe ſibi à teſtatore relictum, excuſet illum in conſcientia ab hoc reſtituẽdo legato Super quam q liberiùs , quam par erat Frater Ioſephus in ſuis floribus Theologiæ aſſeuerat,quòd ſi hæredi cõſtet per vnum teſtem omni exceptione maiorem teſtatorem huiuſmodi legatũ legatario legaſſe , tenetur illud in conſcientia ſoluere, quia nihil tam naturale eſt inquit , quam vt dominia ſola domini voluntate,quando non prohibetur à lege transferantur , quod vix poſſum mihi perſuadere,vt abſolutè hoc verum ſit,nam Nauar ſum.lat. expreſsè aſſerit, ꝙ licèt poſſit quis deponere ſcrupulum conſcientiæ ad dictum vnius teſtis fide digni, vt poteſt mulier ſecundò nubere ad teſtimonium certum vnius teſtis aſſerentis teſtificantisq́; morti ſui mariti ſe præſentem exhibuiſſe,tamen non tenetur , nec neceſſitatur ad vni duntaxat fidem præſtandam teſti,præſertim , quando inde ſequitur detrimentum notabile ſuum aut tertij.

¶Vnde dum legatum eſt magni momenti:dum aliter non ſibi certò conſtat, legatario petenti ſibi debitum eſſe propter teſtimonium vnius teſtis etiá omni exceptione ſuperioris teſtificantis de voluntate teſtatoris, non tenetur hæres tale legatum ſibi adimere , illiq́; reddere. Nam iuxtà Euangelicum dictum , in ore duorum,vel trium ſtabit omne verbum,ſed fortè ſententia F. Ioſephi habet verum,quãdo res legata parui eſſet momenti,& legatarius adduceret in teſtem voluntatis teſtatoris teſtem adeò fidem dignum,ꝙ pro valore tam modici legati,neq; ipſe,nec legatarius petens, cenſerentur ſe velle periurando mentiri , ſed hoc habet verum magis dum creditor peteret debitum ſibi à teſtatore,quam ſi legatarius petat legatum in caſu modici & defectus integræ probationis.

¶Hinc patet , ꝙ pari paſſu lapſus eſt idem F. Ioſephus in ſuis floribus materia de reſtitutione dum audacter aſtruit ꝙ filius tenetur renuntiare reſtituereq́; alijs ſuis fratribus legitimus ſuá legitimam,qñ mater cũ nõ ſit ſuſpecta ex maleuolentia in ipſum,& ex amore,erga legitimos, illi denunciauerit eſſe illegitimum,& adulterinum,quia inquit ex lege naturali non ſuſpecto credẽdum eſt, ſed certè eſt hæc ſua opinio contra Sotũ & Nauarrum,& cõtra Metinam Salmanticenſem in ſua inſtructione confeſſorũ vt antea diximus fol 173.7.capite reſtitutionis , & contra præſumptionem iuris. Vnde in de iuſtitia , & iure Sotus ait adulterinus non ſemper tenetur matri credere, vt dimittat hæreditatem, niſi tam vehemẽs ſit perſuaſio,quod mẽte

conuincatur, ſed de his plura ſupra, & abundè diximus.

¶Neq; ab hoc loco abortet quæſtio il la, quam Corduba in q. 159. additarum ad tractatum caſuum cõſcientiæ ſ an bona fides, & ignorantia excuſet iuriſtam, qui ſuo nomine ſubſcripſit ſententiæ alterius iuriſtæ aſſeſſoris qui eam ſignare nõ potuit, quia fuerat aduocatus in cauſa, ſine inſpectione proceſſus, dans fidem iuriſtæ aſſeſſori eam ſecretò ſibi exhibẽti ſententiam formatam in eo, quod dixit, q iuxta ordinem proceſſus talis erat ſentẽtia formata, abſq; ſcrupulo ei ſubſcripſit, Circa quam, ſuam proferens ſententiam ait, quod ſi induſtrius vir, ac bonus, timorataque conſcientiæ ſibi viſus eſt ille iuriſta aſſeſſor, qui ſibi obtulit ſententiam firmandam cui ideò adhibuit ſidem, quatenus dixit iuridicè formatam, tunc non maleſecit ad illius preces firmans ſententiã inconſulto, inuiſoq; proceſſu. Vnde elicit planè licèt huius Corduba ibi non meminerit, quod licet poſtea ex aliquo falſitas, vel nullitas iuris in ſententia, vel proceſſu deprehenſa fuerit, quæ in damnum alicuius partis vergat non tenebatur iſte iuriſta bona fide deceptus, ſed iuriſta decipiens id damni reſarcire.

¶Neq; abſimilis caſus huic eſt, ſed probatio eſt, & confirmatio illius prædicti, quem protulit Nauarr. * de quo ait eſſe nouè quæſitum. ſ. an teſtis teſtatus aliqd pro affirmante illud eſſe verum, teneatẽ reſtituere, quod ob id condemnatus ſoluit. Reſpondet Nauarrus non teneri ad reſtitutionem licet peccauerit grauiter, ſi affirmans eſſet tantę probitatis, vt ei confitenti, communicanti, & Chriſtianè viuenti meritò credi poſſit, quia iuſtè credere poteſt ſe nemini iniuſtitiam feciſſe * alioquin tenetur reſtituere: ſi affirmans eſſe verum tantæ opinionis non erat, vt ei meritò credere debuiſſet, aut ſi reſciuit cõtrarium. ſ. falſum eſſe, quòd rogabatur teſtificari. Quia contrarium credere debuit, & quia in claris non eſt locus coniecturis. *

*Nau.c.18 nu. 1. ſum. lati.

* argu. l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iur.

* l. cõtinua. §. cũ ita. ff. de verb. ſig.

¶At etiam hanc dubitatiſiculam præterire nolo, quia dubium quoddã genus ignorantiæ eſt, quæritur an qui emit cẽſum, vel iura ab vſurario dubitans an talia iura acquiſita fuerint per vſuram reſtituturus ſit. Hæc q. proponitur hic diſcutienda pro his, qui hæc iura emunt ab alienigenis contrahentibus cum Hiſpaniæ rege, qui præſumuntur hæc iura regia à rege per cõtractus vſurarios acquiſiuiſſe. Quæſtio eſt inquam, an dubiũ hoc tales emptores deobliget à reſtitutione, aut eos inducat in neceſſitatẽ reſtituendi. Et quidẽ quæſtio eſt, quæ non eſt tã perſpicua, ſicut apparet in ſuperficie. Nam Metina Complut. C. de reſtitu. fol. 66. expreſſè tenet, quod qui occultè accipit, quòd dubitat, an ſuum ſit ad illius reſtitutionem nõ tenetur quamdiu probabiliter, an ſit ſuũ dubitat. Hoc autem Nauar. * refutat dicens non eſſe ſatis tutum.

*Nau ſum. lat. c.17. nume. 117.

¶Igitur pro eruenda veritate q. ſit prima concluſio, accipiens aliquid occultè, dubitans, an ſit ſuum iniuſtè illud retinet, donec reſtituat, aut certum ſuũ eſſe ſciat, & ſic tenetur ad reſtituendum illud, huius rationem reddit Nauarr. ſ. q a quamuis dubitetur an ſit eius qui habebat, an eius, qui recepit, quo ad proprietatem, certum tamen eſt poſſeſſionem eius fuiſſe illius, qui eam ante habebat, & ſic iniuſtè eam detinet arg. eſt ca. ſæpè de reſtit. ſpolia. & l. 1. ff. de furt. quæ habet furtum fieri quo ad poſſeſſionem.

¶Secunda concluſio, qui bona fide acquiſiuit rem, de qua poſtea dubitat, an fuerit acquiſita iuſtè, licèt vt antea diximus teneatẽ indagare, an ſit ſua, vel aliena, ſi iam hac indagatione ſufficienti facta, adhuc manet in ęquilibrio, & dubio poteſt eã ſibi retinere, patet, quia in dubio melior eſt conditio bona fide poſſidentis.

¶Tertia concluſio, quando res de qua dubitabatur, an pertineret ad Petrum, vel ad Ioannem, à neutro illorum erat illucuſq; poſſeſſa: quia verbi gratia erat in tertio, qui hoc perſtante dubio eius accepit poſſeſſionem, ſi dubium, adhuc perſeueret, tenetur pro ratione dubij teneturq; eam partiri cum alio, qui etiam dubium ius habebat ad illam. Hæc eſt Victorię in relectione de bello de qua iã diximus ſupra. Sed pro ſerie, & complemẽto doctrinæ, id rurſus hic repetimus. Eſt Soti in de iuſt. & iur. materia de præſcriptio-

ſcriptione, vbi ait debitorem certum de debito, ſed incertum de creditoribus, an ſcilicet, id debeat Petro, vel Ioanni, cum certò ſciat id debitum, vel illorũ ſe debere, teneri inter illos illam quantitatem debiti diſpartiri Patet, quia ſic ratio poſcit, & ſatisfacit, nemini faciẽs iniuriã.

¶Quarta concluſio, ſi aliquis certò ſciens ſe aliquod debitũ alicui puta defuncto debere, tamen ex labilitate memoriæ dubitat, an ſoluerit necne, ſi per nullam factam diligentiam neque aliter per probabiles, & ſibi ſufficienter perſuadentes rationes poteſt deponere dubiũ, tenetur id debitum ſoluere, quia cũ con ſtet ſibi ſe debitum debuiſſe, & per dubium non conſtat ſoluiſſe, tenetur illud ſoluere.

¶Quinta concluſio, quæ eſt Metinæ * Salmanticenſis, qui emerit iura certò ſciens acquiſita fuiſſe per vſuram ea reſtituere tenetur. Patet, quia alienum retinere non poteſt. Hæc concluſio eſt Metinæ in ſua inſtructione, quæ eo initiitur fundamento. ſ. quod vſurarius, qui illa iura vendidit, illorum per contractum vſurarium non acquiſierit dominium, quæ opinio eſt probabilior, ac per conſequẽs neq; eorũ trãſtulit dominiũ in emptorẽ.

*Metin. Salman. in ſua Inſtr. conf. f. 137. §. 23. de vſuris pe nes finem.

¶Sexta concluſio, qui dubitans an iura, quæ emit ab alienigenis his ſuſpectus de vſura, eſſent vſuraria, ea emit licèt ea emendo peccauit mortaliter ratione periculi tamen non tenetur ſtante hoc dubio ea iura reſtituere. Hæc concluſio eſt Metinæ Salmanticenſis, & in via Nauarri, & Canoniſtarum tenentium per contractum vſurarum transferri dominiũ caret quidem difficultate. Sed in via Sancti Thomæ, qui videtur tenere contrarium, non tranſit ſine difficultate, niſi ratione dubij, quia dubitat emptor an ea iura ſint vſuraria ideò à reſtitutione excuſandus veniat accedente probabilitate opinionis canoniſtarum, licèt opinio oppoſita, ſcilicet, quod per contractum vſurarium non traducatur dominiũ ſit probabilior vt ſuo loco dicemus.

CAP. CXXXIII.

De præſcriptione, & an ipſa excuſet à reſtitutione.

IAm occurrit, & alia legitima cauſa excuſandi à reſtitutione nempe canonica præſcriptio, aut vſucapio, quæ eſt bonus modus acquirendi dominium alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam, quod competit ex eo. quod eam legitimũ tempore, modò ad id legitimo, bona fide poſſederit. * admonet tamen hic Nauarrus: quod licèt iuxtà vulgarem opinionem commẽtatorum vtriuſque iuris, modus acquirendi mobile per poſſeſſionem dicatur vſucapio, & modus acquirendi immobile dicatur præſcriptio, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vſucapio, & exceptio, quæ ex ea naſcitur præſcriptio. *

*l. 1. ff. de vſu capioe & toto titu. lo de preſ. l. 1. C. d vſu capiõe trãſfor. & glo. 16. q. 3. in ſumma.

* Hoc elicitur ex multis legibus. ff de vſuca. vt Altiatus doctiſſim⁹ in l vi ſunt ff. de verb. ſign & alijs recentiores in alijs locis cõmonſtrant.

¶Non immerito canonicam præſcriptionem à reſtitutione excuſare prædiximus. Nam legalis præſcriptio iuris ciuilis, quę à ſacris canonibus diſſeuit non excuſat, atque ideo nulla præſcriptio, quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, ſeu à ſciente rem eſſe alienam excuſat, neque etiam quę cępta eſt bona fide, ſi poſtea antequam finiretur, mala ſucceſſit, c. vigilanti. & ca fin de præſcriptione. & cap poſſeſſor. de regu. iuris lib. 6. Vnde neque leges particulares regnorum, vel ſtatuta ciuitatum, quibus ſtatuitur, nec poſt aliquod annorũ lapſum debitum peti poſſe debitorem ſcientem ſe debere, & non ſoluendum in foro cõſcientiæ excuſant iuxtà communem. Quam tenet Ancha * quemadmodum ſunt pręſcriptiones triennales contentę in recopilatione noua legum vbi Rex Philippus anno Domini 1567. Matricij ſanxit famulos ſtipendiarios poſt triennium, quo deſiere ſeruire alicui hero, nõ poſſe in foro iudicario ab illo repetere ſtipendium, neque pharmacopollas, lapidarios iocalium artifices, aurifices, vel fabros mechanicos, pigmentarios ſpecierum venditores, ex ſaccaro cupediarum confectores, officinas quoque comeſti-

* Ancha. in ca peccatũ de reg. iur. lib. 6.

bilium habentes, triennio tranſacto in iudicio poſſe repetere pretia rerum, vel ſuæ artis ſi quas ex ſuis officinis vendidere, vel earum fabrefactiones leg. 9.

¶Porrò quoniam nullus aptior locus ad peragendum de præſcriptione nos manet, ne nihil ad nauſeam de ea dicamus, libuit hic aliqui dediſcere de illa, reliqua iuriſtis reſeruando.

¶Primò ergo quęritur, an inter ea, quę requiruntur ad præſcriptionem requiratur poſſeſſio continuata. Reſpondetur planè ad legitimam præſcriptionem requiritur continuata poſſeſſio per totum tempus ſtatutum à lege, vt verbi gratia, ſi lex decennium ſtatuat ad rem præſcribendam per decem annos poſſediſse neceſſe eſt præſcribentem taliter, quod ſi finito quinquennio rem alienaret, poſteaque per alium quinquennium rurſus eius poſſeſſionem fuiſſet adeptus, nullatenus eam præſcriberet, & minus in Hiſpania, quia recopilatione noua legum ſic habetur titul. 15. de præſcriptione. l prima, & ſecunda, quod interruptio poſſeſſionis ciuilis, aut naturalis interrupit præſcriptionem, interruptio autem naturalis eſt, ſcilicet, per quemcunque modum, poſſeſſionem ſi quis amittat etiam per deiectionem violenti ab ſe, vel ſi habuit animum deferendi. *

* l. ſi adeo. ff. de ſeruit. verb. præd. * l. pen. C. ne de ſtat. def.

¶ Ciuilis verò poſſeſſionis interruptio ſit per litis conteſtationem, & coram ſuo iudice, * & valet in omnibus actionibus. Interrumpitur etiam ciuiliter in omnibus etiam actionibus per litis quaſi conteſtationem in iudicio, vel per querelam iudici factam, & ſecutam rei conuentionem, quæ valet in omnibus actionibus, vel tandem vbi aliquis litem conteſtari non poteſt, ſi, vt alij dicunt, ex aliqua cauſa præpeditus aliquis rem ſuam petere non poteſt, tunc per libellum oblatum iudici contra abſentem, vel eum qui aliqua de cauſa conueniri non poteſt, deducendo ius ſuum in querimoniam coram iudice ordinario, vel etiam coram publicis perſonis, de officio ordinarij. capit. paſtoralis, & de appellat. ſi iuſtus, vbi etiam dicitur, quòd prædicta proteſtatio ſi iudex haberi non poteſt, ſi poteſt fieri coram bonis viris, nec diſtinguitur vtrum ſint perſonæ publicæ, vel non: & hoc eſt æquiùs, vel etiam hoc caſu proponat ad domicilium rei, & eſt interrupta præſcriptio 26. quæſtione 35. poteſt. ¶Quo ad conſcientiam autem interrumpitur quotieſcunque aliquis in rei veritate eſt in mala fide, aut deficit aliquid de ſubſtantialibus præſcriptionis, ita Syluest. *

* Sylu. præſcri. 1. q. 12.

¶Interruptio autem poſſeſſionis interrumpit præſcriptionem quo ad proprietatem, & è contra, vt recopilatione noua legum continetur titu. de præſcriptione l. 7. Vbi decernitur lib. 4 titul. 15. l. 3. quòd qui poſſederit rem, domum, vel vineam, vel poſſeſſionem per annum, & diem, nullatenus excuſetur à reſpondendo ſuper poſſeſſione illius in iudicio niſi titulo, & bona fide per annum, & diem iam poſſederit illam.

Quæſtio. 4.

¶Sed quæritur vtrum qui ſuccedit in re poſſit complere præſcriptioné apud anteriorem poſſeſſorem, inchoatam, neque conſummatam computãdo ſibi annos anterioris poſſeſſoris. Huius quæſt. perſpicua diffinitio continetur. l 19. titulo. 29. partita 3 & l. 1. titu. 51 libro 2 vbi ſtabilitur, quòd ſi quis inchoauerit præſcriptionem, neque conſummare potuerit, eo quòd præuentus eſt morte, vt ſi ceſſit ius alteri illius rei, tunc ſucceſſor eius in illa, poterit ſibi computare tempus, quo ſuus prædeceſſor poſſederit eã, ad ſuam conſummandam præſcriptionem. Vnde ſecundùm Mercatum de contractibus, ſiue ab vno, ſiue à pluribus res ſucceſſiuè poſſideantur bona fide, ſufficit vt poſtremus anteriorum poſſeſſorum, computando tempus ex quo cœpit præſcribere, ſi bona fides duret, ipſe præſcriptionem legitimam poſſit poſſidendo perficere.

Quæſtio. 5.

¶Deinde quæritur, an requiratur bona fides ad præſcribendũ? reſpondetur in re clara breuiter, quod licèt olim poſſeſſor malæ fidei præſcriberet ſecundum iura ciuilia communia, correctum eſt tamẽ iſtud ius antequam c. vigilanti, de præſcriptionibus. & per Innocentium tertiũ c. ſi. eod. tit. Vt non habeat locum, niſi in poſſeſſoribus bonæ fidei. Vnde eſt expreſſè aſſerta ſententia in regula iuris, quod poſſeſſor malæ fidei non præſcribit.

¶Quis

¶Quis autem dicatur poſſeſſor malæ fidei: neceſſe eſt explicetur. Dicitur autem poſſeſſor malæ fidei. qui conſcius eſt, aut dubius rem quam poſſidet non eſſe ſuam. Accipitur enim hic fides pro conſcientia ſecundùm illud D. Pauli, quòd non eſt ex fide, id eſt, conſcientiæ inconcors, peccatum eſt; peccatum autem eſt cum dubio retinere alienum nullam faciendo indaginem veritatis. Peccatum autem nemini ſuffragatur, ergo huiuſmodi poſſeſſori malæ fidei nullum patrocinatur ciuile ius.

Quæſtio. 4.

¶Poſtquam autem bonam fidem ad præſcriptionem neceſſariam eſſe concluſimus, ſupereſt, & aliam ſibi appendicem quæſtio. diffinire, ea nempe eſt, quænam ſint illa, & quot, quæ ad legitimam præſcriptionem exiguntur. Reſpódetur exacta eſſe quatuor.

¶Primò requiritur ſubſtantia ipſa fidei bonæ, hoc eſt ſcientia, vel credulitas, quòd res ſit ſua: vbi enim principium hoc non adeſt, tota præſcriptionis ruit machina.

¶Secundò requiritur poſſeſſio, nam vt habet regula iuris. 3. ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit. Neque etiam ſine poſſeſſione non procedit vſucapio, vt. ff. de vſucapione. l. ſine poſſeſſione. vnde, quia laicus reſpectu decimarum non eſt poſſeſſionis capax, ideò decimas præſcribere non poteſt. Vnde eadem ratione ſerui, & religioſi mendicantes, quia poſſidere iure non poſſunt, inde neque præſcribere. Loquimur de religioſis in ſingulari, nó quatenus ex priuilegio monaſteria, & conuentus poſſident in communi.

¶Tertiò exigitur titulus, vel naturalis, vel iure legitimus, vel præſumptus. Qua ratione fur, vel vſurarius nullo tempore præſcribit, quia poſſidet ſine titulo per vim, eadem ratione neque mutuatarius, neque locatarius, aut commodatarius, nam licèt titulo mutuationis, locationis, commodati acquiſierint res, illo tamen pacto, vt illas redderent. Et quia non ſuo nomine proprio, ſed nomine alieno poſſident.

¶Obuiat hic, & illa quæſtio, an qui bona fide à latrone rem emit poſſit illã præſcribere, ſupra quam quæſtionem Sotus * affirmatiuam partem ſequitur, dicens re vera talem emptorem præſcribere, in cuius corroborationem citat. l. ſi aliena. ff. de vſucap & rationem adijcit, quia licèt iſte titulus non ſit vere naturalis, eſt tamen lege præſumptus. At verò Frater Ioſephus minorita in ſuis Theologiæ floribus agẽs de præſcriptione contrariam ſectatur ſententiam, nec immeritò, neq; ſatis claret, quid ſit dicẽdum. Sed tandem videor mihi cum ſcrutatus fuerim leges de vſucapione pro emptore earum quoque gloſſ. veritatem quæ ſe exſerit in his concluſionibus conſiſtere.

* Sot. 8 iuſt. & iu lib. 4. q. 5. art. 4.

¶Sit igitur pro enucleanda veritatẽ prima concluſio, emptor bonæ fidei non poteſt præſcribere rem emptam à latrone. Hæc concluſio patet lege ex inſtituta. §. furtiuæ de vſucapionibus. vbi gloſſa in confirmationem huius plures allegat textus, & probatur ex l. vitia. de acquirenda, & retinenda poſſe. vbi habetur, quòd vitium reale, quale eſt rem eſſe furtiuã, vel vi poſſeſſam violentia ablatã in perſonã authoris cõtractus deſcẽdit in omnẽ ſucceſſorẽ, ſecundũ Bald. & videtur cõtineri expreſsè l. ſciens, de vſucapion. pro empto. Vbi dicitur, quod ſciens ſeruum eſſe alienũ citra domini voluntatem venundans furtũ committit, quod rei vicium, priuſquam ad dominiũ eius reuertatur poſſeſsio, non permittit vſucapionem fieri, licèt bona fide poſſideatur. ſ. ab emptore, vt ibi ait gloſſa. Ecce qui clariùs, vbi etiam Baldus legem ſic ſummat, vitium furtiuitatis officit poſſidenti, non ratione malæ fidei, ſed ratione vitij, quod non eſt purgatum.

¶Poſſem plures huc accerſire textus; ſed in re quam puto claram, nolo immorari. Et ni fallor. Sotus deceptus eſt in intelligentia illius. l. ſi aliena. ff. de vſucapio. quia gloſſ. in leg. vitia. de acquirenda hæred. ſatis clare inſinuat, quòd poteſt intelligi illa lex ſi aliena. de re commodata, vel depoſita, vel precario accepta, quæ etiam eſt aliena, & non de furtiua, quia licèt cõmodatarius, depoſitarius nequeant illas præſcribere, benè tamẽ titulo emptionis, eas bona fide emẽs à commodatario, vel depoſitario.

¶Secundò poteſt intelligi gloſſarique

illa lex in aliena, vt intelligatur fortè in caſu, quo tam vēdens, quam emens licèt re vera eſſet furtiua, ac aliena, tamen vterque bona fide vendens, & emens id ignorarunt, nec valet ratio, quia nō ſufficit titulus præſumptus ex parte ementis, ſicut nec ſufficit ei bona fides, quando res empta eſt vitioſa vitio realiter, qualiter eſt res furtiua empta à latrone.

¶Secunda concluſio, hæres etiam ſi bona fide acquiſierit rem furtiuam, à teſtatore mala fide eam poſſidēte, qui eam inuaſit, eam licitè non pręſcribit, & quidem intelligendo hanc concluſionem de ſucceſſore vniuerſali ſuccedenti teſtatori poſſidenti mala fide etiam ſine violentia, planum eſt, ſecundùm ius ciuile, non poſſe præſcribere, patet ſecūdum Panor. * propter vitium reale, quod ſequitur quemlibet poſſeſſorem, & quia cenſetur eadem perſona cum defuncto, neque ſecundùm ius canonicum talis poteſt præſcribere, vt melius dicitur.

* l.Vitia. C. de acq. poſ.

¶Si autem loquamur de ſucceſſore ſingulari ſuccedenti tantum in aliqua parte furtiua bona fide, neque in caſu concluſionis poteſt præſcribere, niſi à ſe inchoet præſcriptionem, & ſit bonæ fidei ſucceſſor, & currat per ſpacium 30. aut 40. annorum, ita Syluest. verbo præſcriptio. 1. quæſtio. 18. & probat ex inſtitu. de vſucap. §. furtiue. vt notat gloſſ. in dicto §. furtiue, hoc eſt in parte contra Fratrem Ioſephum non diſtinguentem, ſed abſolutè concludentem nō poſſe præſcribi, ita Sylue. At in hoc vltimo de ſucceſſore ſingulari, ſtabimus vſui recepto in foro contentioſo, credo Syluest. accedet.

¶Tertia concluſio, ſi hæres rei furtiuæ, rem cum bona fide per hęreditatem adierit, ſi bona fide alteri vendit, emptor illius bonæ fidei ſpacio 30 aut 40. annorum eam præſcribere poteſt, & quidem concluſio eſt Fratris Ioſephi, ſed maiori authoritate pollet, quam Fratris Ioſephi quia videtur eſſe Syluestri, & Panorm. cap. nihil eodem titulo ſi loquamur de ſucceſſore ſingulari, quia iſte ſi bona fide à ſe incipiat præſcriptionem, licèt non præſcribat per decem annos inter præſentes, aut viginti inter abſentes, præſcribit autem per ſpatiū 30. aut 40. annorum, ergo multo magis præſcribet emptor bonæ fidei, qui ab eo bona fide vendente emerit talem rem à teſtatore inuaſam. Imo ſi emptor emat ab hærede vniuerſali vendente mala fide, ſi bona fide emerit non interdicitur poſſe præſcribere, quia vt aduertit Syluester, licèt mala fides defuncti noceat hæredi, non tamen nocet ementi ab hærede ſecundū Bart. * & Domin. Franc. de Aret. in cap. diligenti.

* l.fin. ff. de vſura.

¶Vltima concluſio, hæres bonæ fidei defuncto bonam fidem, ſeu titulum habenti ſuccedens, præſcribere legitimè poteſt, vt ſi defunctus bona fide poſſidebat rem alienam domi inuentam. Probatur, quia licèt hic teſtator caruerit titulo, tamen eius hæres, quando bona fide eam poſſidet, quia titulo ſucceſſionis eam poſſidet, eam licitè præſcribere poteſt.

¶Hinc corollariè ſequitur, quod qui mala fide per ſententiam, quam ſciuit eſſe iniuſtam, rem acquiſiuit non ſibi debitam, non poteſt eam præſcribere magis, quam latro, ſi tamen per ſentētiam, quā bona fide credit eſſe iuſtam, acquiſiuit rē alienam, poſt completum legitimum tēpus præſcriptionis durante bona fide, ſi poſtea reſciuerit eſſe, aut fuiſſe ſibi adiudicatam per iniuſtam ſententiam, titulo præſcriptionis in conſcientia poteſt eam ſibi retinere, & non antea, ita Sotus.

¶Secundò ſequitur, quod quia ad præſcriptionem requiritur ſaltem titulus putatiuus licèt non fuerit verus ſi aliquis poſſideat mobile etiam per 3. annos putans ſe illud emiſſe non præſcribit illud, ſecus eſt ſi credidit ſuum œconomium, quia id ei mandauerat, eā emiſſe, quia in primo caſu caruit titulo, quia non certus fuit eam emiſſe, ſed dubitanter putauit eam emiſſe, in ſecundo autē caſu verè credidit, à ſuo œconomio fuiſſe emptam. Vnde licèt verè non emerit poteſt præſcribere eam, quia habuit titulum ſaltem putatiuum, quod ſufficit.

¶Ita Hugo de Celſ. in ſuo reporto. legum, verbo. præſcriptio. verſic. 20. vbi addit, quod legatarius per trienniū præſcribit legatum, etiam ſi appareat teſta-

mentum

mentum fuiſſe reuocatum, quia habuit
titulum putatiuum. Vnde etiam ipſo au
thore eodem reportorio, verbo poſſeſ-
ſio ver.36. ſi aliquis proprio nomine poſ
ſedit in ciuitate rem immobilé per an-
num, & diem, ſi eius dominus intrans, &
exiens non petijt eam, neq; eius impedi
uit poſſeſſionem, iam talis poſſeſſor an-
nualis ſecundum leges Hiſpaniæ præſer
tim in recopilatione noua legum lib.4.
tit.15.l.3. vbi corriguntur leges foren-
ſes aliquarum ciuitatum, licèt antea nõ
poſſet imperi in iudicio de poſſeſſione,
ſed prò proprietate, ſed iam per iſtã leg.
3. recõpilationis, non excuſatur à reſpon
dendo pro tali hæreditate, vel poſſeſſio-
ne etiã ſi pro eius poſſeſſione fuerit im-
petitus, niſi per diem, & annum eam iã
poſſederit cum titulo, & bona fide, ſicut
ſupra meminimus, nam tunc pro ſola
proprietate reſpondebit poſt id tem-
poris.

C A P. CXXXIIII.

An contra non negligentem dominum poſsit legitimè præſcribi.

PОrrò, quia nõ omnia, quæ
ad materiam præſcriptio
nis attinẽt, ſed magis ſub
ſtantiales quæſtiones, de
quibus magis controuer-
titur inter Doctores, duximus hic diſpu
tãdas, ideò quia hæc potiſſima eſt. Quę-
ritur an in caſu quo dominus negligens,
non fuerit in ſuam rem petendo, qui bo
na fide durante per totum præſcriptio-
nis tempus eam poſſederit maneat tu-
tus in cõſcientia, quamuis tranſacto prę
ſcriptionis tempore reſciuerit alienam
eſſe rem, quam poſſedit. Quæſtio eſt, cu
ius negatiuam partẽ tenuit ſumma Ro-
ſela verbo præſcriptio, huic quoque ac-
ceſſit Antonius quoque de Butr. cap. vi-
gilanti, vt refert Sylueſter. verbo pręſcri
ptio §.13. aiunt inſuper hanc eſſe opinio
nem Theologorum cumq́ue Theologo-
rum opinionem ſuper hoc non indaga-
uerint, nihil mirum ſi in hoc verbo lapſi
ſunt. Nec putant ſibi deeſſe rationes. Nã
primò hanc ſibi partem ſic perſuadent,
alias durum illis videtur, & contra ius
naturæ ſuo vero domino aliquem pro-
pter leuem negligẽtiæ cum priuari poſ-
ſe. Item probat eam Adrianus, quia dũ
culpa non repetendi non fuit mortalis
ceſſat cauſa præſcribendi. Quia inquit,
axioma eſt commune, quod ceſſante cau
ſa legis, ceſſat ſubinde eius vis, & obliga
tio. At cauſa priuandi aliquem dominio
ſuæ rei, per legem præſcriptionis eſt cul
pa domini negligentis rem ſuam petere,
ergo illa ceſſante, quia dominus rei non
fuit negligens, ceſſat præſcriptionis cau-
ſa, atque adeò poſſeſſor bonæ fidei tunc
non præſcribet: At D.Tho. * & Scotus,
* & Sotus, * & Victoria, * & omnes op
poſitam opinionem ſequuntur.

* D.Thom. quodlib.12 art.15.
* Scotus, in 4 diſt.15.
* Sotus de iuſt. & iur. lib.4.q̃õ.5. art.4.
* Victoria in publica lectione habita. ann. 1535.

¶ Quare ſit certa receptiſſimaq; con-
cluſio, qui bona fide præſcripſerit, ſiue
dominus fuerit negligens, ſiue non, tutus
manet in conſcientia, quamuis tranſacto
præſcriptionis tempore compererit rem
eſſe alienam, quam bona fide poſſedit,
hæc eſt Scoti D.Thom. Soti, & Paludis,
quæſt. 2. & Syluestri verbo præſcriptio.
§.13. eſt Victoriæ dicentis eſſe ferè om-
nium Theologorum, & iuriſtarum, & eſ-
ſe communem opinionem, & veriorem.
Imò Metina Complutenſis in ſuo codi-
ce reſtitutio quæſtio.18. de reſtitutione
prius in illo §. his tamen nõ obſtantibus
cum opinioni oppoſitæ videatur adhære
re tandem §. ſequenti vbi ait, in hoc igi-
tur articulo, tandem nobiſcum videtur
conuenire, propter ipſius rationem, quia
hic conueniunt omnia neceſſaria ad legi
timam præſcriptionem, & patet conclu-
ſio, quia canones Gelaſij, & concilij To-
letani. 16 q.3. & Auguſt canone ſi virgo.
14. q. vnica. & de præſcript. canone ſan-
ctorum, & multis alijs hanc concluſionẽ
ſanciunt, & quod non ſolum in foro ex-
teriori, ſed in foro conſcientiæ talis ap-
probetur præſcriptio ſolidiſſimum ſumi
tur argumentum ex c. vigilanti, & ex c. fi
nali de præſcriptionibus. Nam cum illic
conſultiſſimi Pontifices præſcriptionem
duntaxat malæ fidei irritauerint, à con-
trario ſenſu illam videntur confirmare,
quæ bona fide fulcitur.

¶ Patet inſuper, quia etiam reges tan-

quam pacis cuſtodes, vt poſſunt criminoſus ſuis bonis mulctare: ita etiam ab ipſis inuitis pro bono pacis ſuorum dominia in alios transferre.

¶Et clareſcit inſuper, quia ſi huiuſmodi præſcriptionis leges conſcientias poſſidentium non peccarent, potius eas conturbarent. Imò tũ fruſtraneę, tum etiã iniquæ eſſent, quandoquidem eis rem adiudicarent, quam tuta cõſcientia poſſidere non valerent, idemq; per ſententiam, quæ non ex falſa præſumptione, ſed ex certa ſcientia procederet.

¶Antiquiq; legiſlatores, has leges pręſcriptionis condendo, magis aſpiciebant ad ſupremum reipublicæ finem, ad pacẽ communem, liteſq; tollendas, iuxta illud conſilium domini dicentis, ſi quis vult tecum contendere de tunica relinque ei pallium: quàm de huiuſmodi ſcrupulis, quibus agitantur modo iudices.

¶Illuceſcat inſuper (etiam non negligente domino) talem in conſcientia currere, & vigere cõcluſionem. Primò, quia Pontifices, qui cauſa conſulendi conſciẽtijs hæc iura edidere, huius exceptionis non meminere, quam tamen, non pręter miſiſſent ſi neceſſariam eſſe duxiſſent, dixiſſentq; validam eſſe in conſcientia pręſcriptionem: niſi quando dominus fuit non negligens.

¶Item inde pateſcit, quia exactè explorãti iura liquido inde conſtabit, non illam, quæ vulgo circunfertur, ſcilicet, culpabilem domini negligentiam, ſed potius hanc eſſe potiſſimam pręſcriptionis legitimæ cauſam, bonum publicum, vt certa ſint dominia, & error longi temporis tollatur, & tranquilla ſit rerum poſſeſſio. Quod aperte teſtatur lex prima de vſucapione, vbi continetur, quòd bono publico introducta eſt vſucapio, ne ſcilicet, quarundam rerum diu, & ferè ſemper dominia incerta eſſent, cum ſufficeret dominis ad quærendas res ſtatutũ temporis ſpatium, & c. vigilanti de præſcriptionibus: idem protſus inſinuatur, non ergo lex præſcriptionis punitiua tã eſt alienæ culpæ, quam conſultiua boni communis.

¶Atque ideò non punitio culpæ domini, ſed bonum prædictum commune eſt finis potiſſimus legis. Quapropter ceſſante culpa domini, etiam lex præſcriptionis ius tribuit in conſcientia.

¶Item quia negligere ſua bona cum regulariter alijs inconuenientibus ceſſantibus, ſcilicet, præiudicio vxoris, filiorum, familiæ, & creditorum non fit, niſi peccatũ prodigalitatis, quod citra mortale regulariter eſt, non eſſet ſatis iuſta lex præſcriptionis, ſi pro hac ſola veniali culpa dominum dominio ſuarum rerũ nudaret. Non ergo negligentia domini punienda eſt finis potiſſimus pręſcriptionis contra ipſum. Imò ſi iſte eſſet finis, ceſſante iſto fine in particulari, nõ ceſſaret lex præſcriptionis: quia nõ ceſſat lex, niſi ceſſet finis eius in communi, & per ſupradicta ſufficienter manent diluta argumenta aduerſariorum, inter quos etiã eſt Raymundus.

¶Sed quid remedij in caſu quo dominus non fuit negligens, ſed fuit iuſtè impeditus. Reſpondet Sylu. * dicens, quòd talis ſi legitimo impedimento detentus fuit, communiter dicunt Doctores, eum poſſe petere reſtitutionem in integrum vſque ad 4. annos ſequentes, qui incipiũt à die ſcientiæ poſt ceſſationem dicti impedimenti, neque propterea talis præſcriptio eſt inutilis, quia ſecundum Innocentium in c. quia plerique, de immunit. eccleſiæ valet in foro conſcientię ad hoc, quod non tenetur reſtituere rem præſcriptam, niſi petatur, & ſi non petitur intra tempus debitum iam amplius non tenebitur, etiam ſi petatur, niſi fuerit impeditus ex facto iudicis, vel aduerſarij, vt vult gloſſ. clementi. vnica. de reſtitutione in integrum. Ita dicit Metin. Compluten. Sed ego dico licet hoc videatur legitimum quidquid ſit de hoc in foro exter. etiam in hoc caſu præſcribitur in conſcientia, vt communis opinio tenet Theologorum dum non reperitur in iudicio tempore debito.

* Syl. verb. præſcrip. §. 14.

CAP.

CAP. CXXXV.

An dubium tollat bonam fidem ad præſcribendum.

INter præcipuas quæſtiones huius materiæ illa eſt potiſſima, ſcituq; neceſſaria. An dubiũ quo quis dubitat an res ſit, ſuá vel non tollat bonam fidem requiſitam ad præſcribendum, circa quá quæſtionem duæ verſantur opiniones prima negatiua glo.c.ſi.de præſcript. aſſerentis, ꝙ dubitans etiam ſi habeat iuſtam cauſam dubitandi, nihilominus eſt in bona fide ſufficienti ad præſcribendum, & citat pro ſe ibi bonæ fid.l.qui ſcit.ff.de vſuris, accedit glo. Pan. qui ait hanc opinionem gloſæ ad literam probari ex prædicto c.virgo.34.q.vnic.vbi ait Aug. quòd quamdiu quis ignorat ſe alienum poſſidere rectiſſimè bonæ fidei poſſeſſor dr̃, cum verò ſciuerit, tunc malè fidei dicitur. Si hinc arguit, qui dubitat, ignorat, neſcitq; nõ eſſe alienã, ergo ſecũdũ Aug. bonæ fidei poſſeſſor eſt cenſendus. ¶ In gratiamq; huius opinionis ſic arguitur, qui dubitat rem, quem poſſidet, ſit ſua, necne poteſt in iudicio illam bona conſcientia tueri donec per ſententiam iudicis, ea expolietur, ergo dubium bonam fidem non tollit.

¶ Igitur vt veritas pateſiat ſit reſponſiua concluſio; licèt ſolus ſcrupulus tenuis quo quis agitatur, an res, quá poſſidet ſit aliena, quia non tollit bonam fidẽ non interrumpat præſcriptionem, tamé dubium probabile quo quis ex probabili coniectura inductus dubitat; an res à ſe poſſeſſa ſit ſua legitimum tempus præſcriptionis interrũpit, atque ideo ipſam quoq; præſcriptionem intercidit, Ita E. Ioſeph. rationes verò, quibus hæc cõcluſio fundatur ſunt. Primò quia iſte cõſcientiæ vulnere percutitur, quia caret bona fide quæ idem eſt, ꝙ fides ſana, & quieta atque ideò iſte licèt certò neſciat ré eſſe alienam habeatq; ignorantiam, non tamen excuſantem, qualis eſt ignorantia puræ negatiotionis, quá ait D. Aug. excuſare, neque tollere bonam fidem, habet tamen iſte qui dubitat probabiliter, ignorãtiã prauæ diſpoſitionis, quę quidẽ cũ non excuſet, bonã fidẽ tollit, & ideo quia ignarus dialecticæ Panor. deceptus eſt, qa diſtinctionis iſtius duplicis ignorantię inſcius fuit. ¶ Igitur is ſolus dicĩ ignorantia excuſabili ignorare, qui certò credit ré eſſe ſuã, id enim ſonat bona fides, i. illæſa conſcientia, qua quidé bona fide carere dr̃ is, qui certò ſcit, aut opinatur, aut probabiliter dubitat rem eſſe alienam. Nec huic cõcluſioni aduerſatur ius bonæ fid.l. qui ſcit. de vſur. qa hic ſolum decernitur, ꝙ ſi quis emerit fundum ab vſurario bona fide, & antéquam collegerit fructus innotuerit ſibi eſſe alienum per probabiles coniecturas, poteſt quidem fructus percipere quo ad vſque fundus euictus ſit. i. publica ſentẽtia à ſe ablatus. ¶ Ad rationem verò in contrarium illatam dicimus ſolum probare licitum eſſe poſſidenti ſub dubio, tueri in iudicio poſſeſſionem, quã habet rei; licèt ſub eodẽ dubio an ſua eſſet necne, non poſſet illam ab alio eripere.

¶ Quare falſa eſt iuriſq; aduerſa regula Adriani, ſ. ꝙ ſicut non licèt priuata authoritate alicui præoccupare ré; de qua ambigit an ſit ſua, ita neq; cũ iſto dubio licèt eã retinere, quia ſi bona fide ré ſemel poſſideam, emergatq; dubium ſitne mea licèt dubiã hoc inducat mihi obligationẽ examinãdi veritatẽ, ſed nõ ingerit ſtatim neceſſitatẽ dimittẽdi eã. Sed poſt inueſtigationem veritatis, ſi adhuc nõ comperta veritate perſtet dubiũ, in caſu quo primò acquiſiuerit, quis bona fide, ſecundum Victor. relect. de bello. poteſt talis poſſeſſor ſibi eam totaliter retinere. niſi mauelit cum bona fide acceperit eam à tertio, aut à domino, ſtãte iſto dubio partiri eam cum domino, ſi notus ſit dominus de quo dubitat ipſe, aut cũ pauperibus, iuxta mentem Soti in iſto loco, ſi incertus ſit penitus de domino.

¶ Igitur ratio quare dubium tollit bonam fidem non eſt, quia ſub illo dubio nõ poſſim rem in iudicio defendere, aut illa vti, ſed quia tunc ſaucia manet conſcientia, ideò interrumpit vim præſcribendi, quia ſi in foro exteriori, vt diximus ciuilis poſſeſſio interrumpitur per litis conteſtationem, multò magis in cõſciẽtia intercidetur pſcriptio per dubiũ.

¶ Sed

*Meti.I ſuo C. de reſti. q.17.

¶Sed hic Metina * quærens an cum conſcientia dubia currat præſcriptio ait Panormitanum tenere partem negatiuam, ſcilicet, quod conſcientia dubia non interrumpit præſcriptionem, & Adrianum,& D. Antoninum tenere affirmatiuam,ſcilicet, quòd eam interrumpit, ſed tandem ait, hanc controuerſiam ex nominis æquiuòcatione pendere. Nam ibi, ſic diſtinguit duplicem bonam fidem,aliam ſpeculatiuam aliam practicam,ita ſibi diſtinguit duplex dubium,aliud ſpeculatiuum, quo quis dubitat an res à ſe poſſeſſa ſit ſua, vel aliena.Aliud eſt dubium practicum, quo dubitatur an teneatur illam reddere alteri vel poſſit eam retinere. ¶ Conſcientia prima, ideſt, dubium ſpeculatiuum non interrumpit, ſecundum ipſum, præſcriptionem, quia per ſe reddit retẽtionem rei illicitam. Sed ſecundùm dubium, id eſt practicum quo dubitat res ſit à ſe retinenda, vel reddenda, hoc vt ipſe inſinuat licèt non clarè,interrumpit præſcriptionem. Sed clarè dicit interrumpit eã ea conſcientia, qua putat quis eſſe reddendam.

¶At ego exiſtimo iſtam diſtinctionẽ, hanc litem non dirimere.Imò(ni fallor) cenſeo, quòd etiam dubium ſpeculatiuum,quo ſolum poſſeſſor dubitat,an res ſit aliena, vel non bonam fidem, ac per conſequens præſcriptionem intercidit.

¶Quia requiritur ad præſcriptionem titulus ſaltẽ præſumptus,aut putatiuus, ſecundum omnes. At quod iſte doctor non ſatis aduertit qui ſcit ſpeculatiuè, aut dubitat ſpeculatiuè etiam an res ſit aliena, an non, certè non habet titulum præſumptum, aut putatiuum, quia non præſumit tunc, aut putat, imò dubitat an poſſideat eam aliquo titulo,quia præſumens magis credit aut aſſentit, ꝙ res ſit ſua & ſe habere illam titulo legitimo. At qui dubitat ſpeculatiuè an ſit ſua,nõ credit ſe habere titulum illius. Imò de hoc eſt dubius.

¶Secundò patet, contra iſtum, quia dubium ſpeculatiuum,ſcilicet, an res ſit mea vel aliena, ſtatim infert dubiũ practicum ſcilicet dubiũ an ſit reddẽda, vel retinenda: niſi ſit ratio probabilis, quæ dictet tunc ſpeculatiuum dubium deponendum, patet hoc ex Corduba in ſuo quæſtionario lib.3.q.5.vbi ſtatuit hanc concluſionem, ꝙ qui dubitat ſpeculatiuè,tenetur,& practicè dubitare: niſi ex aliqua cauſa excuſetur, id non practicè credendo,& id elicitur ex ca.inquiſitioni.de ſent.excomm.vbi habetur, ꝙ mulier probabiliter dubitans de validitate matrimonij,an ſit matrimonium,vel nõ quod eſt dubium ſpeculatiuum,non poteſt petere debitum, quamuis poſſit & debeat reddere exigenti. Vbi concluditur, quòd illo dubio, probabili ſpeculatiuo manente,non poteſt petere, ſed poteſt reddere alteri bona fide poſſeſſionẽ habenti. Ergo ſi iſte ſtante iſto ſpeculatiuo dubio an ſit matrimonium, vel non, vel illa coniux ſit ſua, vel non, peccat ſi exigat debitum, quia illud dubium quo ad ſe interrumpit bonam fidem quo ad petendum, ita etiam dubium ſpeculatiuum probabile in præſcriptione interrumpit bonam fidem quo ad ſe ſcilicet ad retinendum alienum titulo præſcriptionis:vnde ſicut ſtante tali dubio ſpeculatiuo probabili,an ſit matrimonium vel non,non poteſt præſcribere petitionem debiti, ita neque iſte dubitans an res ſit ſua,vel non, non poteſt præſcribere dominium illius rei.

CAP. CXXXVI.

Quænam ſint quæ præſcribi poſſunt,vel non, & de temporibus præſcriptionis.

IAM ne quid, quod neceſſarium ſcitu ſit, omiſſum faciamus,duo ſuperſunt illucidanda dubia. Primum de tẽporibus legitimis ad præſcribendum tam in rebus mobilibus quam immobilibus,tam inter præſentes,quam abſentes, inter ſeculares in foro ciuili quàm etiam circa bona eccleſiaſtica in foro eccleſiaſtico, ſiue inter præſentes, ſiue inter abſentes. Secundò, quænam ſint illa quæ impræſcriptibilia ſunt. Igitur tẽpus ad præſcribendum in bonis mobilibus ſecularibus, ſi dominus ſit præſens

in eodem loco, eſt triennium : ſi autem dominus rei præſcribendæ eſt abſens in diuerſo loco, in prædictis bonis mobilib. ſecularibus, requiritur quatriẽnium ad præſcribendum.

¶At verò in bonis radicalibus, ſeu immobilibus ſæcularibus inter præſentes. 10. anni exiguuntur ad ea præſcribendũ. Contra autem abſentẽ dominum in his bonis præſcribendis requiruntur iam nunc triginta anni, ſecũdùm legem Hiſpaniæ. lib. 2. tit. 11. de legib. fori l. 4. per quam reuocata eſt lex. 18. & 19. partitæ. 3. ti. 29. qua ſtatuebatur ſufficere ad præſcribendum 20. annos inter abſentes.

¶Cæterum loquendo de bonis eccleſiaſticis immobilibus non præſcribitur contra ea inter præſentes, id eſt, in eadem ciuitate, niſi per triginta annos, & inter abſentes, niſi per quadraginta annos completos ¶Præſcriptio autem alia dicitur longi temporis, ſcilicet, 10. annorum inter præſentes, & 20. aut 30. annorum inter abſentes, alia dicitur longiſſimi temporis videlicet. 30. vel 40. annorum, intellige contra laicos, quia contra Eccleſiam laicus non præſcribit, iſtaque præſcriptio longiſſimi temporis requirit ſpacium 30. annorum inter præſentes, & 40. annorum inter abſentes, quæ in rebus Eccleſiaſticis eſt neceſſaria, de qua ideò præſcriptione plura extant capitula. 16. q. 3. & C. de vſuc. l. quas actiones. Romana autem Eccleſia modo ſola gaudet tempore centum annorum, itaque breuius contra illam non præſcribitur. In rebus autem aliarum Eccleſiarũ non habet locum, vt præſcribatur cõtra ipſas inter abſentes niſi quadragenalis præceptio. Neque contra iuriſdictionem regalem, ſiue ciuilis ſit, aut criminalis non poteſt præſcribi niſi annorum centenario.*

*L. 6 tit. 13. lib. 3 ordinationum.

¶De ſecundo autem dubio dum quæritur, quænam ſint quæ præſcribi non poſſunt, pro hoc vide Sylueſtrum verbo præſcriptio ſecundo, dico ergo primò cõtra peccata, vt ſicut peccata ſunt, præſcribi non poſſunt. Secundò contra obedientiam, viſitationem, & procurationẽ quæ debetur ratione viſitationis præſcribi non poteſt, vt patet de cenſibus. c. cũ inſtantia, & intelligitur de ſubdito qui talia debet prælato.

¶Tertiò contra neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ non præſcribitur, vt quod quis poſſit celebrare tempore interdicti pulſatis campanis, alta voce de conſuetudine, cap. inter. Et de ſentẽ. excommunicationis. c. alma. lib. 6.

¶Quartò laicus præſcribere nequit Eccleſias, loca religioſa, ius decimarum, primiciarum, oblationum, aut alia ſpiritualia iura, quia ea poſſidere nõ poſſunt laici, extra eod. tit. c. cauſam etiam ſi mille anni tranſierint. Quintò laici præſcribere non valent annexa ſpiritualibus, vt ius patronatus, ſi ſint laici ſeculares, ſecus ſi ſunt laici conuerſi, gloſſ. c. ex eo. de electione.

¶Sextò nõ poteſt præſcribi limes, ſeu finis, vel quod adhæret limiti Epiſcopatuum prouinciarum, vel parochiarum extra de paroch. ſuper eo. iuncta gloſ. & 16. q. 3. c. licèt & c. inter. & ſecundum Panormita. intelligitur hoc de finib. de quibus iam conſtat, quia præſcribi non poſſunt etiam quacunque præſcriptione ẽt cum titulo. Vbi tamen de finib. legitimè non conſtat, præſcriptio valet. At limites prædiorum benè præſcribi poſſunt, ſed nõ ducatuum, aut comitatuum, aut huiuſmodi.

¶Septimò præſcribi non poteſt liber homo 16. q. 4. §. poteſt. Præſcribi nõ poſſunt deputatæ res ad vſum populi vt viæ, plateæ, pontes, & huiuſmodi, nec in toto, vel in parte, *etiam ſi populus non vtatur.

*l. Vſucapionẽ. ff. de vſucapio. l. viã. ff. de via publica.

¶Octauò non poſſunt præſcribi publicæ functiones, ideſt, penſiones agrorũ ſiue ciuilis canon qui ſolui debet reipublicæ pro agris. d. §. poteſt. ¶Similiter, neque poſſeſſiones agrorum à colonis.*

*l. male agitur. C. de p̃ſcrip. 30. vel 40. annorũ.

¶Nonò non præſcribuntur reſeruata principi in ſignum ſubiectionis, vt tributum & ſimilia.*

*l Competiti. C. de p̃ſcrip. c. 30. annorum.

¶Decimò, neque res vitioſæ, vt furtiuæ præſcribi poſſunt, neque etiam à bona fide illas emente, niſi iſte bona fide emens bona quoque fide poſſederit per 30. annos. Vnde infert Syluestr. quòd emens à fure breuiarium, & poſſeſſum 29. annis tenetur emptor reſtituere, quia res furtiua non niſi 30. annis præſcribi poteſt.

¶Vnde-

¶Vndecimò, præſcribi non poteſt res quam lex, aut canon prohibet alienari, vt in rebus ſacris reſpectu laicorum, & etiam in alienatione fundi dotalis, cuius præſcriptio non poteſt inchoari * ſed ſi erat inchoata antequam fundus eſſet dotalis non impeditur vſucap. text. in d. l. ſi fundum.

*l. ſi fundũ ff. de fũ. do.

¶Idem dicendum eſt quando res peruenit ad perſonam priuilegiatam cõtra quam præſcribi non poteſt: ſi ignorat prohibitionem iuris probabiliter, aliter non. Sed aliter eſt de pupillo ſuccedenti alteri contra quem durante pupillari ętate præſcriptio non currit licèt ante fuiſſet cępta, ſed differetur vſq; ad poſt pupillari ętatẽ * ſed in alienatione prohibita non ſimpliciter: ſed ſub certa ſolẽnitate, vt in rebus minorum, & Eccleſiæ error facti non excludit præſcriptionem vt ſi putauit ſe emere non à minori, ſed à maiore, aut ſi a prælato, ſed credidit capitulum conſenſiſſe. At error iuris bene excludit præſcriptionem ſi credidit, prælatum ſine capitulo aut minorem ſine decreto poſſe alienare.

*l. ſicut de præſcri. 30. annorum.

¶Item præſcribi non poteſt res prohibita alienari à defuncto, quia idem eſt ſicut de prohibita alienari per legem.

¶Neque etiam res prohibita alienari per pactum, ſed credit Syluester alius à prædictis paciſcentibus bene poteſt eam praſcribere.

¶Nec etiam poteſt præſcribi res præcario poſſeſſa.*

*l. certè §. is qui roga tit. ff. de præſ. 30. annorum.

¶Nec etiam præſcribit poſſidens nomine alieno. de reſt ſpol. c. cum veniſſet, nec pignoratarius, neque colonus.

¶Neque pręſcribitur res empta à prodigo, vel luxurioſo, vel luſore alienante, diſtinguendo cum Panor. ca. ſi diligenti. eo. titu. ſ. ꝙ non valet, quando illis interdicta eſt adminiſtratio, & non valet cõtractus, neque infertur vſucapiendi conditio.* vide Syl in reliquo.

*l. qui fundũ. §. ſciẽs. ff. ꝓ empt.

¶Et licet contra ignorantem currat præſcriptio in conſcientia, vt diximus, ſed in foro exteriori ei ſubuenietur in ignorantia facta per quatriennij reſtitutionem in integrum.* Hic Syl. inturbare videtur quæ antea dixerat, dicens, quòd quia præſcriptio principaliter inducta eſt in pœnam negligentiæ, ideo dicit ſibi placere magis opinionem Petri de Peru. quam tenet contra Pan. ꝙ vbi ignorantia non fuerit craſſa vel ſupina non præſcribi poteſt contra ignorantem, ſed tu ſine ſcrupulo teneas propter egregias rationes Soti ſupra adductas, ſ. ꝙ in iſto caſu in conſcientia contra quemcunque ignorantem præſcribitur, quia fallitur in hoc Syluester, quod præcipua cauſa legis præſcriptionis fuerit punire negligẽtiam domini.

*Text l. antepen ff. de acq. hæred.

¶Item nullus poſſidens nomine alieno præſcribere poteſt, *ſed is cui iſte tradiderit præſcribere poterit. ¶Neque poteſt præſcribere cenſuarius, aut emphyteota, neque fundum, neque libertatem non ſoluendi penſionem etiam per 4. annos, ſecundum Metinam codice ſuo allegato, præſcribere poteſt, quia nõ potuit habere bonam fidem toto illo tempore non ſoluendo. Sed ſi alius emptor bona fide emeret fundum ab emphyteota, tũc poſſet præſcribere iſte emptor.

*l. poſſideri. §. quod ſi ſeruus de acqui. poſſ.

¶Neque ſecundum Metinam eundem religioſus conuentus potuit præſcribere, etiam per conſuetudinem, de cuius initio nulla ſit memoria, libertatem eximendi ab examine epiſcopi, præſentandos epiſcopo, vt eos inſtituat in certis eccleſijs vacantibus, quia iure diuino conuenit epiſcopis ad beneficia, & ordines promouendos examinare, idq́ue ius non tam in vtilitatem epiſcopi, quàm in cõmodum ouium commiſſarium eſt illi conceſſum. Ideò contra illud præſcribi non poteſt, quia eſſet in perniciem ſpiritualem ouium.

¶At verò ſecundum Sylu. verb. reſtit. 7. hæredes per 30. annos bene præſcribere potuerunt bona, quę per 30. annos bona fide poſſederunt, neſcientes teſtatorẽ ea legaſſe pauperibus pro bonis incertis quæ per vſuras vel aliter illicitè acquiſierat, quia epiſcopus illo tempore ad cõplendum legata pro pauperibus non cõpulit hæredes, & hęc quidem opinio probabilis eſt, ſed magis pia eſt opinio contraria quam ſequitur Metin. Complut. loco citato, ac proinde conſulenda, quia fauet pauperibus, quibus videtur, ꝙ negligentia epiſcopi non veniat imputanda. Et quia talia legata non implere, vergit in notabile præiudicium animæ te-

ſtatoris,

ſtatoris, quia ſuam animam prætẽdebat exonerare, & quia videtur, quod talis præſcriptio non debeat currere contra pauperes, ſicut neque currit contra minorem, & pupillum, aut filium ſub patris poteſtate exiſtentem.

¶Porrò neque hic prætereundus eſt caſus, qui teſte Victo. ſuo tempore contigit Pariſijs, vbi cum monialis peperiſſet apud domum ſororis ſuæ nuptæ, ſoror illa quo conſuleret famæ ſuæ ſororis monialis. illum partum ſuo marito ſuppoſuit, fingens ſe illum peperiſſe, qui fetus iam perueniẽs ad ętatem adultã, bona fide per legitimum præſcriptionis tempus, legitimam inter alios legitimos adeptus poſſedit: reuelata poſtea veritate, & probata in foro exteriori, inter parlamenti conſules magna diſceptatio orta eſt an iſte legitimè præſcripſiſſet, vel non, tandem in hoc eſt conuentum, vt legitima, ſuppoſito illi contingens, inter ipſum, & alios filios legitimos diuideretur quia non ſatis conſtabat de iure.

¶Vltimò Metina in ſuo codice hoc vnum addit. q6. illa 16. ſ. q. ſi interrupta poſſeſſione, ante eius interruptionem, & poſt recuperatam rem, bonam fidem ipſe poſſeſſor habeat: tunc in hoc caſu interruptio poſſeſſionis non impedit quo minus currat præſcriptio, vt communiter tenent doctores, ſed credo ipſe fallitur, quia ſecundum doctores requiritur continuata poſſeſſio ſine interruptione vſque ad finem præſcriptionis, & quia interruptio in poſſeſſione interrumpit in proprietate, & è contra, vt dictũ eſt. Sed fortè illius dictum habet verum, quando reliquit poſſeſſionem, non colendo, eam, ſed non animo deſerendi eam.

¶Et tandem præſcriptio 20. annorum & infra non currit contra minores 25. annorum tempus nondum adeptos ſecũdum leges Hiſpaniæ, niſi ante eorum natiuitatem, vel niſi ante eorum ſucceſſionem in rebus quibus ſucceſſio inchoata eſſet: ſed tunc poſſent petere reſtitutionem temporis currentis cõtra eos, dum in illa minori ętate eſſent. Sed præſcriptio 30. annorum, & ſupra benè illis nocet, ſi iam 14. annum fuerint adepti licèt & in hoc caſu permiſſum ſit eis prædictam reſtitutionem petere, dum tamẽ intra quatriennium poſtquam nacti fuerint complementum 25. annorum eam petant, vt habetur l.9. tit. vlt. 6. partit.

¶Denique & inſanus ſi ante inſaniam cœpit præſcribere poteſt continuare huiuſmodi præſcriptionem, licèt contra inſanos, neq; incipi, neque continuari poſſit præſcriptio. Neque fructus rei furto ſublatæ, ſicut neque ipſa præſcribi poſſunt, ſed de his ſatis. ¶Neque contra bona dotalia currit præſcriptio ſecundum leges Hiſpaniæ durante matrimonio, niſi vir ſit prodigus, & diſſipator, & ipſa coniux non petat. l.8. tit. 29 p.3.

¶Præter prænarratas cauſas alia quoque excuſans cauſa à culpa reſtituendi eſt ceſſio bonorum, de qua Nauarrus, * ait non aliter excuſare in foro conſcientiæ, niſi quatenus neceſſitas eum ſine ceſſione bonorum excuſaret. Hoc eſt, quod ei inſtrumenta ſuæ artis, & ad victum neceſſaria arbitrio boni viri tali ceſſori bonorum relinquantur, ſed quia de hoc ſatis ſupra diximus nihil ſuper addendum videtur.

*Nauar. ſũ. lat. c. 17. nu. 87.

¶Alia verò excuſans cauſa eſt, impotentia reſtituendi ſine vitæ, & ſalutis periculo. Atque etiam impotentia reſtituẽdi ſine amiſſione libertatis, & ſui ipſius venditione. ¶Et etiam impotentia reſtituendi ſiue famæ amiſſione, de quibus omnibus, quia affatim diſputauimus ſupra, inter opinionem Soti, & Nauarri aliqualem concordiam ponentes nullum verbum hic addidiſſe duximus neceſſarium.

CAP. CXXXVII.

De bonorum incertorum reſtitutione.

SVo ordine ſequitur, vt agamus de bonorum incertorũ reſtitutione, & ne de ignotis ad ignota procedamus, præmittamus hic primo ꝑdiffinitionẽ bonorũ incertorũ. Quænam bona incerta dicantur, igitur bona incerta dicimus, quę ſunt debita alicui homini, cuius vel quorum quantitas ignoratur ſecundum Nauarr. etiam poſt inquiſitionem debitam, iuxta communem ſententiam. in c. cum ſit. de Iudæis.

¶Vade

¶Vnde ſequitur, q̃ ea quæ in nullius bonis ſunt, & ea quæ habentur pro dere lictis, quæ occupantis ſunt * non ſunt propriè bona incerta, quia alicui nõ ſunt debita.

*l. 1. ff. de acqu. rer. dom.

¶Neque incerta bona dicuntur quorum domini ſciuntur, vel iuſta inquiſitione ſciri poſſunt.

¶Sacra quoque & religioſa, incerta bona dici non poſſunt, quæ licet nullius in bonis hominis ſint, ſunt tamen Dei, non ſolum illo titulo generali, quo omnia ſunt eius, ſed etiam alio ſpeciali humano.* Neque incerta dicuntur bona illius quorum hæredes ſaltem per inquiſitionis examen cognoſci poſſunt.

*Gloſ. l. 1. & §. nullius. inſti. de rer. diui.

Quæſt. 1.

¶Sed iã rurſus hic reincidit illa quæſtio de qua ſupra meminimus, an debitor incertorum ſine epiſcopo, & confeſſario reſtituere poſſit bona incerta Supra quam difficultatem contra Hoſtienſem cum Nauarro * ſecundum Angelum * & Roſellam & Piſauam reſtitu. 3. & Gabriel * & ſecundum Pedrazam in ſua ſummula, & ſecundum alios quos refert Sylu. verb. reſtitu. 8. q 5. diffinimus huiuſmodi incertorum bonorum debitores ſeu quemlibet alium, qui reſtitutioni eſt obligatus per ſeipſos ſine epiſcopo, & etiam confeſſario reſtituere poſſe, quod adeo verum eſſe ait Nauarr. vt epiſcopus contrarium iubere non poſſit neque regulariter in eo contra voluntatem debitoris ſe interponere. Imò conſuetudo contraria non valeret, quia contra legem naturalem eſſet, quia irrationabilis, quia vnicuiq; incumbit debitori ſuam exonerare conſcientiam.

*Nauar ſũ. latin. ca. 17. nu 92.
* l ver bo. reſt. 2. §. 14
*Gabr. in 4 d. 15. q. 2.

Quæſtio. 1.

¶Sed quæritur, hic iam an illa conſuetudo aliquorum epiſcoporum cuius meminit glo. c. 2 de pœn. & remiſ. libr 6 qui reſtitutionem horum bonorũ ſo. iti ſunt reſeruare ſuſtineri poſſit in aliquo ſenſu. Reſpondeo dicendum ſecundum Nauarrum: primo, quod defendi poteſt intelligendo quod epiſcopus reſeruat ſibi peccatum commiſſum ob illorum bonorum incertorum non reſtitutionem, moramq; habitam in reſtituendo, quia hoc peccatũ dilationis poteſt ſibi epiſcopus reſeruare. 2. poteſt epiſcopus de ordine reſtituendi hæc bona ſe intromittere, & prohibere poteſt confeſſarijs, ne abſque conſilio ſuo abſoluant aut diſtribuant bona hæc, licet non poſſit prohibere parti, vt ſi per ſe velit, non reſtituat, neque vt ſuam conſcientiam prout debet exoneret, & ſic per hanc diſtinctionem Nauarrus author eius ſibi videtur diuerſas inter ſe opiniones conciliare, & conſtitutiones ſynodales multorum epiſcoporũ defendere poſſe, & optimè quidem.

¶Deinde. Quia diffinitum eſt epiſcopum tali reſtitutioni incertorum per debitorem faciendæ non ſe poſſe regulariter opponere, ſubſequenter venit inquirendum, an in aliquibus caſibus prædicta diffinitio patiatur exceptionem.

¶Ibi Nauarr huic ſatisfacit quæſtioni quatuor aſſignãs exceptos caſus, primus eſt quando reſtitutioni obligatus moritur abſque hærede & executore.

¶Secundus cum qui reſtituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur.

¶Tertius eſt qui cum reſtituere debet non rectè diſtribuit.

¶Quartus eſt cum huiuſmodi res ab eo, qui eſt, aut fuit manifeſtus vſurarius poſſidentur ſecundum communem.

¶Quod ſi reſtitutioni incertorum ob noxius eſt pauper, poteſt totum, aut aliquam partem ſibi capere maximè ex cõſilio epiſcopi, & confeſſarij, quando indigentia eius eſt tam patens, aut pars ſibi applicanda alicuius notabilis eſt momẽti, vt diximus ſecundum Sotum, quia aliàs nullus cenſetur bonus iudex in propria cauſa, quæ licèt ſupra copioſius dicta fuerint non piget hic repetere vt memoriæ, & complemento doctrinæ ſuccurramus.

¶Iamque ſupra diximus ex mente Soti* quod quando ſub dubio compertum fuerit illi, aut iſti certo deberi rem, inter illos ſi ſuperſint, aut inter ſuos hæredes diſpertiendum eſt tale debitum.

*Sot. de iuſti & iur. li. 4. q. 7. art. 1.

¶Neque neceſſe eſt ſecundum eũdem Sotum loco citato debitorem, qui certus eſt cuius ciuitati fuerit ille ignotus cui reſtitutionem debet facere pauperibus eiuſdem loci; ſed quando exercitus communi nomine ciuitatem eſt deprædatus, tunc fortè ſi ignoti ſunt domini, facienda eſt vrbi reſtitutio, vt reſpublica eam diſtribuat. Quando verò nõ illo

modo

modo per iniuriam illatam toti reipublicæ contractum eſt debitum, ſed per iniuriam ſingularium ciuium, non eſt neceſſarium in eodem oppido fieri. Quare conſului iuxta hanc doctrinam Soti, quẽdam cauponem, qui vendendo vinum, & metretas curtando, quoſdam de quadam ciuitate ſibi ignotos defraudauerat poſſe in pauperis alterius oppidi, vbi ſe inuenit, illam quantitatem reſtituendo diſpartiri pro animabus defraudatorũ.

¶ Addimus etiam quod quãdo iſta incerta diſtribuenda ſunt pauperibus, licèt magis pium eſset pauperiores eligere, & ex his cęteris paribus meliores. cap. eſt probanda, & c. non ſatis. 86. diſt. non tamen eſt neceſse, quia nulla ratione, aut lege id conuincitur ait Nauarrus. Vnde bene Corduba * ait, quod ſi quantitas legata ſit à teſtatore ſuis cognatis pauperibus, propinquiori conſanguineæ tribuenda eſt, propinquiorq; minus propinquæ præferenda eſt in hoc caſu, licet minus propinqua pauperior ſit, atque prouectioris ętatis, quia propinquior cenſenda eſt à teſtatore magis dilecta, neq; contradicit lex vnum ex familia. §. ſi de falcidia. verbo itaque. ff. de leg. 2. iuncta gloſ. in verb. vnicò, vbi dicitur dandum alicui de familia ſufficit detur indiſcriminatim huic vel alteri, ſed hoc intelligitur ſecundum gloſ. in ſolo caſu iſtius textus, vbi diſtributori data eſt electio cui velit dandi, de hoc Anto. Gomez latius ſuper l. Tauri. 40. nu. 41. & 42. & 43. & 44. Et doctores communiter huius tẽporis Noñes dę Auendaño, doctor Enriquez, & doctor Leon, & doctor Peralta.

* Cordu de caub. conſc q. 72.

¶ At licèt regulariter hoc ſit verum, ſi tamẽ ſint duæ ęquæ pauperes propinquè, quæ ſe opponunt huic legatæ quantitati, ſed nõ ſunt ęqualiter propinquę, quia vna in quarto gradu, alia in quinto, ſi hæc quæ remotior eſt in gradu, pepigiſſet antea pro ſuo matrimonio cum ſpe huius legatæ quantitatis ſibi dandæ in dotem quæ ſi ſibi negetur inconcluſum manebit pactum matrimonium irremediabiliſque perpetuo manebit, cum iam ſit prouecta, vtpote. 33. annos iã nacta, & circa cognatam propinquiorem in 4. gradu hæc abſunt pericula, & circunſtãtiæ tunc in hoc caſu, hæc ſecunda vno gradu minus propinqua alteri propinquiori in quarto gradu præferri poteſt, illaq; illi tribui quantitas. Quia ambæ in gradibus cum ſint remotiones, parũ maior affectio teſtatoris præſumitur erga vnam, quam erga aliam, & quia loco huius parui exceſsus propinquitatis, ſupplet neceſſitas ſecundæ non tam propinquę, eo quod ſi ſibi non ſubueniatur manebit perpetuo innupta, atq; irremediabilis, quare huic fauet magis præſumptio voluntatis teſtatoris, qui ſi ſuper vixiſset huic maluiſset ſecundę proſpicere, ne remaneret abſque remedio, cõcordat S. Tho. 2. 2. q. 3. art. 9. vbi ait, ꝙ ſanctiori vel meliori magiſq; indigenti, magiſq; remedio carenti danda eſt eleemoſyna, potiuſquam propinquiori qui non multum coniunctus eſset. Hoc intelligitur ſi ſine fraude pacta eſset de matrimonio illa parum remotior, & prouectior, ſed neque in hoc caſu poſset præferri multum coniunctiori. ¶ Quod ſi in caſu diſcordiæ executorum electio commiſſa eſſet à teſtatore alicui. ſ. Petro, tunc Petrus ex his propinquis pro legato obtinendo, poſſet inconſultis iuriſperitis, eligere quam maluerit non habita ratione maioris vel minoris propinquitatis, vel paupertatis. Quia hoc videtur voluiſſe teſtator ad tollendas lites, atque litigia. Ita ibi Cord. licèt hæc tam libera optio eligendi conceſſa à Corduba in hoc caſu non careat ſcrupulo, niſi teſtator dixiſſet quamcunque velit pro libera ſua voluntate, poſſit eligere ac ego poſſem. Secus autẽ ſi teſtator dixerit, eligat iſtã, vel illam quam maluerit prout ſibi videbitur, & placuerit, quæ hęc verba important arbitrium boni viri. * ¶ Sed niſi aliter ſe explicuerit teſtator, dos hæc poteſt etiam aſſignari etiam propinquis ex ſuo genere deſcendentibus, ſi ſint ex legitimo matrimonio natæ, licèt procedant ex tali ſtipite per patentes illegitimos, ſic Corduba.

* l. Thais §. ſorore ſua. ff. de fideicommiſſis.

¶ At hæſitare hic quis poſſet, ſi teſtator quis legauerit certam copiam pecuniæ pro locandis matrimonio puellis parẽtibus orbatis taliter, ꝙ pauperioribus ſubueniatur inde, ſi executores ſint adhoc electi à teſtatore, & iurati pro eligẽdis pauperioribus, & pro non admittendis

dis precibus, vel ſubornationibus in hoc caſu, an ſi contra fecerint executores ij peccauerint, an ad aliquã reſtitutionem maneant obnoxij, quæſtio eſt hæc cuius meminit Cord.* quam ſic dicidimus, dicendo primo q̃ quamuis vt dictum eſt, eleemoſyna generaliter legata in teſtamento vt pauperibus erogetur, ſatis eſt erogetur pauperibus, nec neceſſe eſt pauperioribus erogari, niſi aliud teſtator explicuerit, vel niſi interuenerit circunſtãtia, quæ aliud dictet agendum, tamẽ iſti ſic iurati executores ſi precibus inducti, relictis pauperioribus elegerint pauperes, licet peccauerint contra præſtitum iuramentũ, immunes tñ manet, & liberi à reſtitutione. Secus ſi non indigetes elegiſſent. Sic Meti quia talis fuiſſe videtur mens legiſlatoris, vt non indigentibus nullatenus ſua bona tribuerentur.

*Cordu. in c.17. de caſib. coſciẽ.

¶Sed reſtat indagãdum quid per pauperes intelligamus, Reſpondet Nauarr. * per pauperes intelligimus non ſolùm perſonas pauperes, ſed et eccleſias, Xenodochia, & monaſteria ornamentis, luminaribus, ędificijs, & alijs ſimilibus indigentia, ſecundum Ioan. Andr. communiter receptum in c. 1. de teſta. lib. 6. aut alia opera pia, quia redditus eccleſiaſtici ęquè, aut magis quã hæc incerta pauperibus debentur. c. Aurum. 12. q. 2. & c. ſi. 16. q. 1. & certum eſt illos in alia opera pia inſumi poſſe. Sed opinio cõtraria Petri Peruſini in tract. de Can. port. epiſc. c. 7. in legatis factis pauperibus locum habere poſset, ſ. q̃ huiuſmodi legata in alia opera pia non ſint inſumenda. Imò ſecundum Nauarrum pauperes intelligũtur eſse non ſolum mendicantes ſed etiã alij egentes ijs quæ ſunt eis ad decentiã neceſsaria. *

* Nauarr. c. 17. ſum. lat. num. 39.

*Ita teneat Nauar. in Apologia q. 1. monit. 28 nu. 1. & Caieta. 2. 2. q. 100. ar. 1. ad 1.

C A P. CXXXVII.

An compoſitio de incertis per bullam Cruciatæ facta excuſet à reſtitutione.

IAM inſtat quæſtio illa celeberrima, quam conſultò ad hunc locum ſibi aptiſſimũ reſeruauimus, an iuſtè retineat quis illud quod per cõpoſitionem factam, cum camera Apoſtolica ſuper incertis retinet, modo ſint incerta iuxta prædiffinitionem datam. Nã incerta non ſunt, quorum dominus per indagationem poteſt inueniri antequam illius fiat diligens inueſtigatio. Quæſtio eſt, quam exactius ventilandam ſuſcepit Corduba * an res ſibi pro votis ſucceſſerit neſcio, nam ibi duas citans opiniones primam negatiuam, ſ. q̃ talis nõ manet tutus in conſcientia à reſtitutione, ſi compoſitio fuerit indiſcreta, vt quia 20. millia pro 3. vel 4 millibus ſunt ei remiſſa. Cuius ſententiæ author eſt Nauarrus * ſecus ſi compoſitio fuit ex cauſa diſcreta.

* Cordu. in ſuo quæſtionario lib. 5. q. vltima de indulgẽtiis.

*Nauar. ſũ. la. c. 17. nu. 92.

¶Secundam adijcit opinionem affirmatiuam aſserentem, quod quidquid fit de peccato, quomodocunque fiat remiſſio à Papa illorum bonorum incertorũ, tutus manebit aſsequutus hanc gratiam reſtitutione illorum. Et quia propter rationes quas Corduba adducit in comprobationem ſecundæ opinionis affirmatiuæ, ait ſibi videri eſse tenendam, quamuis prima opinio negatiua ſit conſulenda, licèt non vt omnino neceſsaria dogmatizanda, & quia puto ego è conuerſo negatiuam eſse tenendam, affirmatiuam autem ſalua ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cenſura non eſse adeo tutam Ideò Cordubæ rationes poſtea diſsoluendas primò præmittam.

¶Arguitur igitur primò quia talis cõpoſitio, vel remiſſio, quomodocunque facta in nullius eſt præiudicium, neque eccleſiæ, neque creditorum ignotorum, neque pauperum, quia Papa remittit illa bona loco dominorum.

¶Et confirmatur, quia rex applicat ſuo fiſco, & Theſauro regio bona incerta certo domino, ſeu poſseſsore vacantia poſt debitas proclamationes, ſi domini eorum non appareant, & poteſt hæc bona condonare, cui voluerit pro libito, & remittere, ita vt remiſſio ſit valida, ergo id ipſum poterit Papa efficere de bonis incertis iniuſtè ablatis.

¶Item ſecundò arguit, quia Papa eſt liber adminiſtrator iſtorum bonorum ſicut & aliorum eccleſiaſticorum, ergo ſi faciat talem remiſſionem indiſcretam cum per nullum ius diuinum, aut naturale inualidetur talis remiſſio etiam

proroga

prodiga erit valida, ſicut validæ ſunt aliæ donationes quas Papa fecerit ex alijs eccleſiaſticis, & mobilibusbonis, etiã ſi deſit cauſa rationabilis.

¶Et confirmatur, quia inſtitutio indigni miniſtri per Papam facta vbi nulla ſubeſt rationabilis cauſa faciendi, eſt valida, ergo eſt remiſſio per compoſitioné etiam ſi ſit prodiga erit valida.

¶Et tandem arguitur, quia in ipſa bulla compoſitionis dicitur expreſsè, quod prędicta compoſitione facta, maneãt in conſcientia tuti, & liberi à reſtitutione reſidui taliter compoſiti.

¶At dicere iſtum eſſe abuſum Papæ, aut reprobare iſtam conſuetudinem Papæ temerarium, videtur, & periculoſum in foro conſcientiæ & eccleſiæ, proprer hæc argumenta ait Corduba multos doctores hanc tenere opinionem affirmatiuam excuſantem à reſtitutione, quia tuti manent in conſcientia, inter quos refert Alexand.* & Nauarrum tractatu de indulgentijs notab. 29. eiuſdem eſſe ſententiæ ait, eidemque accedere Couarruuiam dicentem eſſe opinionem probabilem, dummodo quando apparuerit verus dominus illi reddantur, ideò Corduba ſaluo meliori iudicio eam ſibi ducit probabiliter tenendam.

*Alexan. Alenſ. 4. p. q. 86. mẽbr. 3. art. 5.

¶Igitur ſalua Sedis Apoſtolicæ cenſura cui omnia in hoc opere collimanda corrigendaque ſubijcimus, ad quæſtionem reſponſuri ſtabilimus ſic reſponſionem.

¶Prima ergo concluſio ſit, compoſitio bonorum incertorum ex cauſa rationabili, ex cauſaque diſcreta inita cum Papa, & tuta eſt in conſcientia, & debitorem ab obligatione reſtituẽdi reſiduum remiſſum ſibi, liberat. Hanc tenent ferè omnes & argumenta allegata à Corduba, pro opinione negatiua ſi quid probant. Hanc concluſionem maximè probant, quia vt ait Caiet.* Papa habet adminiſtrationem generalem omniũ. quæ debentur pauperibus, & ita poteſt iuſta de cauſa applicare in alia pia, arg. c. quia contingit. de religio. domi. & condonare aliqua iuſta de cauſa, qualis eſt recuperandi pro illis quod alias non recuperaretur, vel tardè, ita Nauarrus. Probaturque ratione Soti, quia iure naturæ iſta

*2. 2. q. 100 artic. 1.

bona ſunt reipublicæ, quæ cum iure naturæ omnia fuerint communia diuiſaq; fuerint per ius gentium, ſi poſtea inquiſitus dominus non appareat, iterum in vſum communem reipublicæ cedunt. Igitur ſi iſta bona incerta ſunt reipublicæ, Papa, qui eſt reipublicæ Chriſtianæ adminiſtrator ſpiritualis, poterit ea validè in ordine ad pios vſus diſpenſare.

¶Secunda concluſio, non puto eſſe temerarium aſſerere poſtquam ius conceditur Papæ ad faciendas valdè huiuſmodi compoſitiones, quod in aliquo particulari caſu ex deficienti rationabili cauſa, aliqua compoſitio coram Deo verè ſit inualida, hæc concluſio videtur eſſe Nauarri* dicentis compoſitum cum Summo Pontifice ſuper incertis iuſtè retinere modo compoſitio non ſit indiſcreta, vt quando 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vbi apertè inſinuat, quod illud ſibi remiſſum per compoſitionem cum iſta conditione, vt diſcreta fuerit compoſitio retinere poſſit iuſtè iſte debitor, alias non, quia ſi alias non iuſtè retinet vbi prodiga eſt remiſſio, ergo quia fuit inualida non poteſt illud retinere, & quia Papa, licet potuerit diffinire quomodo, & in quibus bonis operibus talia bona incerta ſit diſtribuẽda, tamen diſpenſare non poteſt ſuper iure naturali dictante eorum diſtributionem taliter eſſe faciendam, vt cedat in vtilitatem ſpiritualem ipſorum creditorum, ergo ſi in aliquo caſu quaſi pro nihilo faceret condonationem eorum, videtur non ſit valida.

*Nauar. ſũ. lati. cap. 17. num. 93.

¶Quod autem diſtributio horum bonorum iure naturali debeat cedere in vtilitatem ſuorum dominorum aſſerit Diuus Thomas * quòd ſi ille cui debet fieri reſtitutio eſt omnino ignotus, debet hoc reſtituere ſecundum, quod poteſt dando in eleemoſynas pro ſalute ipſius, ſiue mortuus ſit, ſiue viuus, hæc D. Thomas, idẽ ibi Caietanus, & idem D. Thomas in epiſtola ad Duciſam Brabantiæ. Idem dicit de reſtitutione incertarum vſurarum à Iudæis debitarum, & habetur in capitu. cum tu. de vſuris, & capitu. cum ſit. de Iudæis. & Scotus in 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. in reſponſio. ad 3. argum. & Syluester titu. reſtitu. 8 quæſt. 2 & 3.

*D. Tho. 2. 2 q. 62. ar. 5 in ſol. ad 3.

2.& 3.& titu.inuenta, q.1.vbi & latè de hoc agit, & ita communiter doctores.

¶Et patet, quia alterius opinionis fautores aiũt ſi appareat poſtea Dominus illi, illa res incerta eſt reddenda, ergo non omiſerat dominium illius, ergo niſi in illius vtilitatem non poterat diſtribui validè.

¶Item quia abſurdum videtur eſſe aſſerere quod Papa valde poſſit profanè, & prodigè remittere iſta incerta bona (cum non ſint ſua) ergo neque magnam eorum partem poteſt prodigè remittere ita vt valida ſit remiſſio, Quia ſi non poteſt Papa gratis, & ſine cauſa à toto debito alieno liberare, ergo neque ab exceſſiua parte. Neque ſat eſt dixiſſe quod Papa recompenſat ignoto domino per indulgentias, quia non ſunt indulgentiæ adhoc intentæ, neque vero domino prodeſſe poſſunt ſine cauſa pia, & rationabili ad ſic eas concedendum.

*Sotus in 4 1.Tom. diſ. 21.q.2.ar.4.

¶Et confirmatur, quia in iſta compoſitione vt ait Sotus * agitur de conſumptione ęris alieni, quod proprijs dominis licèt incertis debetur: ergo ſi Papa quaſi pro nihilo, & ſine cauſa rationabili illud remittat, coram Deo non erit ex ſe tunc valida remiſſio, quidquid ſit de ignorantia, quæ fortè excuſabit compoſitum tale.

¶Item etiam probatur ſecundum Sotum quia has remiſſiones non facit Papa tanquam verus Dominus ſed tanquã diſpenſator. At diſpẽſator: ſi quid profundat quaſi pro nihilo, & gratis, non acceptatur tanquam valida eius diſpenſatio.

¶Sed quia cum omni obedientia, & reuerentia de tam ſanctiſſimo patre loquendum eſt.

¶Sit tertia concluſio, quando per bullam Cruciatam, vel aliàs, taxationes ſeruandæ in compoſitionibus incertorum dimanant à Papa, credendũ eſt eum qui eas cõditiones ſeruauerint, taxationemq; ſoluerit pro incertis, pro reſiduo manere tutum in conſcientia, & remiſſionem fuiſſe validam ac per conſequens à reſtitutione reſidui manere liberum. Hæc cõcluſio patet, quia hæc reuerentia debetur ſummo paſtori vt neque in facto credendũ ſit erraſſe, quippè qui oĩa ſolitus eſt gerere maturo conſilio neq; temerè.

¶Quarta concluſio, quod ſi in facto aliquando per impoſſibile loquendo in taxatione tali pontifex ſummus non tãtopere coram Deo attigiſſet ſcopum, tñ tanta authoritas paſtoris, quia omnia creditur gerere valde maturo conſilio, ſufficiẽs cauſa eſt ad excuſandum talem debitorem incertorum ſincerè, & bona fide cum tanto pontifice tractantẽ, quia ſi opinio grauium doctorum aliquem ſecurum facit in conſcientia in re aliàs dubia quanto magis authoritas vicarij vniuerſalis Chriſti poterit hunc debitorem incertorum à reſtitutione excuſare, quãdo pronuntiat illum manere ſecurum.

¶Secus eſſet ſi iſta quantitas taxanda, quæ ſoluenda ſit arbitrio alicuius commiſſarij taxanda relinquatur à Papa, & ipſe commiſſarius, quia videt huiuſmodi debitores incertorum valdè auaros, quia amplius ab eis, neque iuſtum extorquere poteſt, inconſulto Papa pro libito eorum, tã modicũ recuperat, quod quaſi prodigè videtur reliqua remiſiſſe. Nam tunc non videtur valida remiſſio.

* Sylueſt ũ. Reſt 3.q.8.

¶Noſtram ſecundam cõcluſionem ſuprapoſitam Floren. tenet. 2.p.tit.2.c.6.in fin. & Sylu.* eidem noſtræ ſecundæ concluſioni videtur accedere, licèt non clarè, & etiam in de iuſtitia & iure lib.4.q.7.art.1. Has compoſitiones, & remiſſiones magnas pro contributione modici, non videtur à culpa excuſare, ſicut neq; Corduba aut alij eas excuſant, quia parum conferunt bono publico inquit Sotus & multum pauperibus detrahitur licet cum 3 & 4. noſtra concluſione videatur tenere in fine.

CAP. CXXXIX.

Compoſitio per bullam ſolutis duobus argenteis quantum ſibi remittatur de debito.

SED antequam ad argumenta in contra diſſoluẽda nos præparamus, illa primò à nobis inueſtiganda eſt dubij veritas, an dum in diplomate compoſitionis habetur, vt pro duobus argenteis

te is liberetur quis ab ære alieno vſque ad ſummam. 12. aut 13. ducatorum, qui 24. debet aut plures quam 13. an liberetur à toto ære aliena ſoluendo, ſi bis aut ter duos argenteos conferat, quaſi duas vel tres faciens compoſitiones. Hãc quæſtionem tam Sotus quam Corduba referentes negatiuè reſpondent, id eſt, fieri id non poſſe, niſi ſecundum Cordubam, Papa in bulla id exprimeret, nec eſſet talis ſic compoſitus liberandus, neque bulla ad id valeret, quia cum ſit materia vel conceſſio odioſa in præiudicium creditorum eſt ſtricti iuris, atque ideò ſtrictè ſecundùm rigorem, & proprietaté verborum (dum aliud non conſtiterit) interpretanda eſt, & intelligenda eſt. Et ita practicatur, quod de alio debito vltra quinque millia ipſi debitores cum commiſſarijs Cruciatæ ſe componunt, quia alias ſecundum Sotum eſſet intentioni, & diplomati pontificis fraudem annectere. Imò ſecundum eũdem, qui maiorem ſummam, quam quę taxatur in diplomate debet, neque pro toto, neque pro parte ſe poteſt pretio duorum argenteorum componere.

Quæſtio. 1. ¶Dubium porrò annexum quæſtioni quoque eſt, cuius vterque tam Corduba quam Sotus meminerũt. Vtrum qui illo pretio diplomatis compoſitionem fecit, maneat de toto debito 12. vel 13. ducatorum tutus in conſcientia & in foro exteriori. Vterque reſpondet ad quæſtionem conuenienter licèt aliqualiter differenter, nam Sotus ait Papam poſſe quidem facere, vbi cauſa legitima manifeſta eſſet, & ęquiori pretio fieret compoſitio, attamen inquit cum tam crebrò, tamque vlli pretio, compoſitiones fiant, ſatis eſt ſi maneant tuti in foro conſcientiæ, nam in foro iudiciario arbitror pontificem non intendere eos liberare. Imò ſi poſtea creditores comparerẽt, qui ſua debita legitimè comprobarent non reciperetur debitoris exceptio dicentis ſe fuiſſe cõpoſitũ pretio in diplomate Cruciatæ taxato. Quia eſſet hoc, lariſſimam viam fraudibus aperire, hæc ibi Sotus.

¶Adijcit Corduba quod apparẽtibus poſtea dominis talium incertorum, poſt talem compoſitionem debitores tenentur illis reſtituere ea duntaxat, quæ exiſtunt in ſua forma, vel ſubſtãtia, licèt alterata, vel ſi iam conſumpſerint illa bona incerta, tenebuntur in eo in quo ex tali conſumptione bona fide facta, facti ſunt locupletiores, non tamen id, ꝙ bona fide conſumpſere, neque inde locupletiores euaſere. Cuius rationem reddit Corduba, quia neque Papa intendit, neque debuit conſentire, quod apparentibus dominis quorum talia bona erãt nõ reſtituantur, neque enim apparens dominus iure ſuo dominio priuatur ad rehabendum, quæ extant in ſe, vel in ſuo ęquiualenti, ſcilicet, in quantum debitor ex eis ditior factus eſt, vt de hoc latius Sylu. tit. reſtitu. 8. q. 4. ſecundum cõmuniter doctores.

¶Reſtat nobis & alia diſcutienda quęſtio, ea nempè eſt, an alius à Papa, puta rex aut princeps poſſit per viam compoſitionis prędictam remiſſionem efficere. Huic quæſtioni Sotus,* reſpondens ait, ſe non videre cur ſi id commodè fieri poſſet, reſpublica, vel rex ex vrgente neceſſitate, puta bello grauiſſimo ingruente reipublicæ pro propulſando hoc bellum, eſſet neceſſarium non poſſit facere in ſubſidium reipublicæ debitores incertorum, ſi bona fide contribuant medietatem, vt maneant liberi à reliquo debito, dummodo ſumma ſuper quam ſit cõpoſitio non excedat 20. ducatorum ſummam aut paulò maiorẽ, ſed inquit, quia hoc nunquam factum eſt, neque ita commodè per ciuilem rempublicam agi poteſt, non id dixerim, quo anſa ſumatur, vt fiat, ad maiorem iuris explicationem quo id Papa facere conſueuit. Hæc Sot. *Sot. in 4. d. 21. q. 2. ar. 4.

¶At Corduba Soto aperte reclamat dicens quod nullus alius à Papa niſi de conſenſu & licentia Papæ poteſt huiuſmodi compoſitiones bonorum incertorum illicitè acquiſitorum facere. Primò quia prædicta incerta cenſentur eſſe iã in Theſauro Eccleſię temporali communi, cuius ſolus Papa eſt diſpenſator.

¶Item ſecundò, quia contra ius Eccleſiaſticum diſponens, quòd talia bona non niſi in pauperes diſtribuantur nullus inferior Papa agere, aut diſponere poteſt, niſi aliquis Epiſcopus ex conſuetudine legitima deroganti legi, non reclamante Papa præſcripſiſſet in huiuſmodi

modi compoſitionibus faciendis. Et hæc opinio Cordubæ eſt certior & rationabilior, atque tenenda, nam licet ſecundum Cordubam principes ſeculares de ſolum incertis, quæ non ſunt illicitè acquiſita, ſed perdita, vel errantia, ſiue vacantia, quæ Hiſpan. dicuntur moſtrencos, Gallicè Eſpanа́, quia hæc ad Theſaurum pertinent, reipublicæ ſecularis ſe intromittere poſſint: tamen de incertis illicitè acquiſitis, ſe interrogare non poſſunt.

¶Nam in illicitè iniuſteque acquiſitis eſt reordinanda conſcientia, coram Deo, ad quod ſicut neque ad Theſaurum ſpiritualem, vel temporalem Eccleſiaſticum, poteſtas laica non ſe extendit, ſed ſolùm Eccleſiaſtica, quia & in hoc ipſi domini incerti actu debito conſentiunt, quod Papa eorum ſit diſpenſator, debitorumque exoneret conſcientias.

* D.Tho.1.2.q.99 arti.2.& 3.& 4.

¶Et licèt ita ſit quod D. Thom. * latius q. 100. art. 2. & ibi Caieta. dicant, quod finis reipublicæ vt temporalis eſt, fœlicitas naturalis, puta pax, & politia, & in ordine ad hunc finem princeps ſecularis poſſit res temporales, & perſonas diſponere, ſed his nihilominus non obſtantibus quatenus attinet ad conſcientiam in omnibus incertis, & inuentis etiam non illicitè habitis quæ ad ius, vel dominium alterius pertinent, Papa ſe intromittere, & diſponere poteſt, modo ſint iniuſtè acquiſita, modo non, quia ſecundùm D. Tho. ad ipſum ſpectat conſcientias ſubditorum proſpicere, quia in ordine ad ſalutem ſpiritualem, ad finemque ſupernaturalem beatitudinis in omnibus perſonis bonisque téporalibus eorũ, Papa poteſtatem habet.

¶Iam argumenta in fronte quæſtionis obiecta nobis diſſoluenda ſuperſunt.

¶Ad primum quando arguitur, quod talis quaſi prodiga, & pro nihilo compoſitio facta, & remiſſio in nullius eſt præiudicium, negatur illud antecedens, quia licèt non ſint pauperum, aut non ſint illis tradita illa bona, tamen cum ex lege illis eſſent applicanda nó caret graui culpa illa prodigè remittere, & pauperibus, aut operibus pijs illa ſubtrahere. Secúdò reſpondendo dico ad rem eſt in præiudicium dominorum, in quorum vtilitaté, vt iam probauimus iure naturali illa bona incerta cedere debent, neque actu debito in talem quaſi prodigam remiſſionem conſenſerunt, neque conſentire tenentur.

¶Et ad confirmationem dicitur, quòd eſto concedamus de bonis vacantibus, id eſt, moſtrencos quaſi prodigas remiſſiones poſſit facere rex validè, non indè aperte concluditur, quod Papa de bonis incertis illicitè acquiſitis huiuſmodi remiſſiones exceſſiuas, & quaſi prodigas, &, quaſi per nihilo, facere poſſit validè.

¶Primò, quia rex faciens huiuſmodi remiſſiones non tam apertè reipublicæ, aut creditoribus incertis videtur irrogare iniuriam, quia ex ſuis redditibus regijs ſolitus eſt ſupplere in ordine ad finem, ad quẽ bona incerta vacantia ſeu moſtrenca ſunt ordinata, nempe ad defenſam reipublicæ eiuſque bonum cõe.

¶At Papa cum remittit prodigè, aut exceſſiuè, & ſine rationabili cauſa, nihil ſupplet de ſuis in ordine ad finem ſpiritualem: ad quem ex conſenſu debito creditorum incerta bona ſunt deſtinata.

¶Secundò non valet cõſequẽtia, quia poteſtas regis non eſt diſtincta à poteſtate téporali reipublicę. Imò eſt ipſamet poteſtas reipublicę abſolutè trãſlata, vnde ſicut reſpublica poſſet validè quamuis non ſine peccato facere remiſſiones prodigas validas: ita & rex quamuis peccet grauiter. Quia ſecundùm Sotum iã illa bona incerta non apparentibus, dominis cedunt in bonum reipublicæ.

¶At Papa ſuper huiuſmodi bonis incertis poteſtatem non acquiſiuit directè, vt rex temporalis eandé poteſtaté reipublicæ non limitatã habens, ſed indirectè: in ordine ad bonũ ſpirituale cõſcientiarum, & in ordine ad finẽ ſpirituale. Vnde quando ſine cauſa rationabili, hæc bona incerta profundit, nõ videtur (ſalua eius cenſura) validè facere. Quia non facit in ordine ad finem ſpiritualem per reſpectum ad quem hæc bona téporalia, theſauro Eccleſiæ potuit applicare pro vtilitate ſpirituali diſpenſenda.

¶Ad ſecundum vbi arguitur, quod Papa eſt liber adminiſtrator iſtorum bonorũ, ergo etiam ſine cauſa rationabili poteſt

teſt valdè ea donare. Reſpõdetur primò negando conſequentiam, quia licet habeat liberam adminiſtrationem horum bonorum Papa, ſed tamẽ non omnis prę latus habens liberam adminiſtrationem poteſt donare, & multo minus prodigè inſumere, quia ſecundũ iuriſtas aliquos, & ſecundum Io. And. cap. 15. cui de electione licet prẹlato concedatur libera adminiſtratio, ſed non poſſe donare niſi ex conſuetudine in aliquibus caſibus iuris, ex rationabili cauſa, & quia etiam ſecundum ius adminiſtrator liber dicitur is, qui poteſt omnia, quæ dominus rei poſſet, & deberet agere, & ſolitus eſt agere. At nullus dominus debet, aut ſolitus eſt ſua bona profundere & prodigere.

¶At doctores egregii vt ait Victoria relectione de poteſtate, & concilii propoſitione 23. & magni defenſores authoritatis pontificiæ in ordine ad cõcilium cuiuſmodi ſunt Syluester verbo §. 4. & Caiet. in opere de ſuperioritate Papæ ſupra Concilium cap. 27. aiunt quod ſi Papa nollet dare beneficia eccleſiaſtica, niſi pro pecunia aut commutatione officii, aut ſi ſecundum Syluest. ibi totum Theſaurum eccleſiæ, aut patrimonium beati Petri daret parentibus eius, non eſſet ei permittendum, ſed reſiſtendum eius executoribus, ſemper eius authoritatẽ, & reuerentiam venerando, & ſuſpiciendo, & recognoſcendo, eſſet reſiſtendum inquam per modum defenſionis, non authoritate priuata, ſed gubernatorum eccleſiæ, & principum, non quaſi iudices fint tũc in Papam, nec vt authoritatem ſuper ipſum habentes, ſed per modum cuiuſdam defenſionis, ergo ſignum eſt, quod Papa non ſit dominus abſolutus ad prodigendum Theſaurum Eccleſiæ, ergo neque ad prodigendum validè hæc bona incerta, quæ iam ſunt adiudicata Theſauro Eccleſiæ.

¶Hoc ipſum confirmare videtur Nauarrus in opere de redditibus eccleſiaſticis quæſt. 1. in ſummario quarti principalis nu. 2. vbi ex mente Caieta. 2. 2. q. 43. artic. 8. ait quod Papa non eſt dominus bonorum eccleſiaſticorum, & prout inquit Nauarrus eſt textus optimus in cap. non liceat Papæ. 1. q. 2. quod ibi ſentit Archidiaconus, & Decius in ca. Epiſcopus colum. 2. de præbend. imò etiam Panor. & Decius cap. conſtitutus.

¶Sed & ipſe Nauarrus eodem opuſculo de redditibus q. 3. num. 18. concludit Papam de redditibus eccleſiæ non poſſe teſtari ad vſus prophanos, quia eſt inquit contra ius naturale incluſum in 7. præcepto, quod videtur approbaſſe Pius V. vt refert idem Nauarrus in eodem opuſcu. q. 1. nu. 66. qui vetitus ne eſſet prodigus de bonis eccleſiaſticis, de quibus ſe cenſebat diſpenſatorem, & non dominum, cuidam conſobrinæ ſuæ in dotem tantum contulit mille & quingentos aureos precibus importuniſſimis eos ad augens ad duo mille tantum, exemplum rariſſimum, mirum, & digniſſimum tam Sanctiſſimi Papæ.

¶Quę omnia ſupradicta hinc inde ex tam grauibus doctoribus congeſta arguunt Papam non tam abſolutum eſſe dominum, vt ex bonis his incertis prodigas, & profuſas remiſſiones, aut donationes quaſi pro nihilo, validas poſſit facere, & quia eſto illi cõcedendum eſſet ex aliis bonis Eccleſiæ prodigas donationes validè poſſe facere in exceſſiua quãtitate, de qua quæſtione nunc noſtræ authoritatis non eſt diffinire, ſed potius eam eidem vicario vniuerſali Chriſti diffiniendam remittimus, tamen videtur quod in his caſibus incertorum bonorum, vbi dominium non eſt abſolutè in poteſtatem Papæ tranſlatum, ſed adhuc pendet à dominis quibus reddẽdum eſt, ſi appareant, & qui adhuc præſumũtur multi illorum ſuperſtites pro tunc eſſe licèt nõ appareant, & tales remiſſiones ſuorum bonorũ ſine rationabili cauſa factas, neque habere, neque debere habere ratas, non tam probabiliter aſſeritur eas eſſe validas.

¶Et ad confirmationem concedo antecedens, quia ſecundum Sotum, inſtitutio indigni miniſtri per Papam facta eſt valida, quia alias niſi valida eſſet, vergeret in periculum animarum reipublicæ, cui præficeretur ille indignus, quæ ſoluit illi ſuum ſtipendium, quia ſi nulla eſſet inſtitutio, & ſine titulo, & iuriſdictione data in foro exteriori, & pro tali extimata communiter, irrita quoque eſſent & ſacramenta præ-

ſertim pœnitentiæ ab illo inualidè inſtituto, & quaſi manifeſtè intruſo ſuſcepta quod in perniciem vergeret animarum.

¶ At hic in diſpenſatione bonorũ ſine cauſa nihil tale ſequitur: ſed potius ex eo quod validè Papa, tales remiſſiones prodigas velit facere, ſequitur præiudicium non mediocrè creditorum, & dominorum. ¶ Ad poſtremum argumẽtum ex authoritate bullæ Cruciatæ expreſsè continentis, ꝙ tales debitores perſoluta ibi aſſignata parte, de reſiduo in cõſcientia, maneant tuti à reſtitutione, reſpondetur quod huic argumẽto iam eſt à nobis factum ſatis per tertiam, & quartam ſupra præmiſſas concluſiones, neq; enim inficiamur taxationes in bullis Cruciatæ vel alibi, quia conſilio maturo dimanant à Papa ſi eas perſoluerint ipſi debitores de reſiduo manere tutos iuxtà limitationes Soti & Cordubæ à nobis ſupra adductas, ſed de his ſatis.

CAP. CXL.

An beneficiarij donantes profanè de redditibus eccleſiæ teneantur reſtituere, vel ipſi donatarij.

QVia exactè hanc reſtitutionis materiam dilucidandam ſuſcepimus, & hanc quæſtionẽ quæ peculiariter ipſos beneficiarios eccleſiaſticos tangit, hinc intermiſcendam non ab re fore duximus beneficiarij fructus ſuorum beneficiorum, ſi in prauos, vanos aut profanos vſus expendant an ſic ab eis hos fructus accipiẽtes per donationes profanas non ſolum peccent, ſed etiam ad reſtituendum eos obnoxij maneant.

¶ Et quidem Nauarrus * licèt etiam in alijs locis prout exactè lateq́ue hanc quæſtionem diſputauerit: tamen inſigniter, & elucubratè validè in tractatu de redditibus beneficiorum eccleſiaſticorũ de ea diſſeruit. Et licèt ibi huiuſmodi acquiſitores bonorum eccleſiaſticorum ex redditibus eccleſię promanantium ad reſtitutionem eorum damnet, quando per prodigas profanaſq́; donationes illis factas acquiſiere: ſed tamen ſumma Latina * admonitos eſſe vult confeſſarios, & cõſultores beneficiariorum ne facilè peccati mortalis & reſtitutionis damnent, vel abſoluant beneficiarium confitẽtem malam bonorum ſuorum impenſam, ſeu diſtractionem: ſed potius conſiderent ſi bona perſonæ eccleſiaſticę, ſ. beneficiarij ſunt patrimonialia, & tunc ſi ea prodigè expẽdat eccleſiaſticus ſiue beneficiarius ſiue non, non eſt iudicandus magis peccare mortaliter quam laicus.

*Nauar ſũ. lat cap. 17. nu. 94.

* Cap. 17. num. 94.

¶ At quia hæc diffinitio Nauarri præexigit cognitionem eorum bonorũ, quæ inter patrimonialia clerici computãtur, Scito quod ſecundum Nauarrum de numero bonorum patrimonialium clericorum dicuntur eſſe, quæ ratione dignitatis clericalis miſſando, prædicando, confeſſiones audiendo, & alia ſacra adminiſtrando acquiſierint.

¶ Inter patrimonialia hæc bona connumerantur etiam bona eccleſiaſtica ex redditibus eccleſiæ beneficiarijs pro ſuſtentatione decenti ſibi aſſignatis, ſi fuerit relicta ex illa parte redditũum, quæ illis ad decentem vitam erat conueniẽs, etiam ſi auarè hæc bona eccleſiaſtica reſidua iſti beneficiarij ſibi ſubtraxerint à ſuo decenti victu & veſtitu, & à decẽtia ſui ſtatus.

¶ Tertiò inter bona patrimonialia clerici computantur etiam ea bona, quæ ipſe commeritus eſt, & lucratus propter obſequia eccleſiæ præſtita vltra ea, quæ tenebatur præſtare inſeruiendo mediocriter ſuo beneficio.

¶ Item tantum de bonis eccleſiaſticis poteſt beneficiarius computare inter bona ſua patrimonialia quantum eccleſiæ ſuæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus vel quaſi patrimonialibus dederit. ¶ Porrò illa bona eccleſiaſtica ſeu ex redditibus eccleſiaſticis comportata, benè fuiſſe inſumpta à beneficiarijs ſunt cenſenda, ſi ſunt inſumpta in opera pia vel in eleemoſynas pauperum ẽt alienigenarũ, & ẽt impẽſa locis pijs etiã extra ſuam parochiam, & epiſcopatum ſitis, ẽt ſi non fuerint data in neceſſitatẽ naturę ſed tantum decentiæ perſonæ, & ẽt ſi talia bona fuerint inſumpta in decẽtiã, &

vtilitatẽ eccleſiæ immediatã vel mediatam, vt hoſpitio recipiendo reges, proceres, iudices eius, literatos & alios amicos, & aliquando inimicos vt loco & tẽpore opportunæ proſint, & non noceant eccleſiæ.

¶Item non cenſentur malè diſtracta ſi prædicta bona fuerint impenſa in remunerationem obſequiorum à cognatis amicis, vel famulis præſtitorum. Neque ſi ſint donata irreuocabiliter ad quæuis opera pia.

¶Neque illa ſuperflua, quæ beneficiarius reſeruat in opera pia futura etiam non cenſentur malè eſſe reſeruata dum probabiliter ſperentur, & vrgentes neceſſitates pauperum de præſenti non ingruant contra Metinam Salmanticẽſem ſine diſtinctione hanc reſeruationem cõdemnantem.

¶Item non ſunt malè inſumpta talia bona eo ſolum quod alias malè viuat, niſi in profanos vſus diſſipet, ſi alias beneficium canonicè poſſideat.

¶Idemque iudicium ferendum eſt de quæſitis per diſtributiones quotidianas, & de quæſitis per penſiones, ſicut de alijs redditibus beneficiorum eccleſiaſticorũ.

¶Hactenus de bonis quæ cẽſentur benè expenſa dictum eſt, ſupereſt quæ malè expendi dicuntur declarare.

¶Igitur pro malè expenſo, iudicanda eſt retentio ſuperfluorum ex decẽtia ad ſtatum de redditibus eccleſiæ ſine iuſta cauſa & ſine propoſito impendendi operibus pijs ſaltem futuris probabiliter ſperatis.

¶Inſuper ſecundum Nauarrum opuſculo de redditibus eccleſiæ tenetur beneficiarius ſoluere dotem etiã malè promiſſam, quia prodigè promiſit locando matrimonio puellas cognatas, quãdo eas ducturi in matrimonium iam duxerint eas, neq; participes fuerunt fraudis aut doli, quæ aduerſus pauperes, & opera pia ſunt commiſſa. Et ita huiuſmodi viri cognatarum beneficiarij, quia titulo oneroſo ſic contraxere in caſu quo neſciere, neque ſcire debuere, ſibi tantum dotis ſuppeditari non poſſe licitè, tunc bona conſcientia, & tales dotes promiſſas exigere, & retinere poterunt citra noxam reſtitutionis ſecundùm Nauarrum prædicto opuſculo quæſtione 2. num. 36.

¶Poſt hæc ſũma Latina* ſtatuit duas concluſiones pro confeſſarijs horum beneficiariorum, quarum prima eſt, ſi beneficiarius fuerit confeſſus ſe impendiſſe notabilem quantitatem de redditibus eccleſiaſticis malè, vanè aut profanè extra caſus & modos in ſupradictis cõprehenſos, vt diximus bene eſſe inſumpta aut in locum patrimonialium cedere & computari illa bona impenſa, & peccauit mortaliter & ad reſtitutionem tenetur illius diſtractionis & impenſæ profanæ eo modo quo poterit, pro pijs operibus illam reſtituendo. *Cap. 19. num. 4.

¶Secunda eius cõcluſio eſt, diues qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua ſciens non eſſe patrimonialia vel quaſi patrimonialia neque ob cauſas prædictas excuſantes fuiſſe ſibi largita, & mortaliter peccat, manetq; obnoxius ad procurandum quod donans reſtituat. Quod ſi ille non fecerit: ipſe donatarius tenetur reſtituere. Et quidem hæc doctrina & ſancta & tuta ſemper mihi viſa eſt in quarum concluſionum probationẽ totum inſumpſit Nauarrus opuſculum quem de redditibus eccleſiæ edidit, vbi perſanctè & copioſè omnia diſſerit, & niſi authoritas D. Thom. quem ipſe etiam in gratiam huius ſuæ ſententiæ gloſſat mihi obſiſteret, qui oppoſitum videtur inſinuare quantum ad obligationem reſtit. 22. & quolib. allegando infra à nobis cuius verbis vim videtur inferre gloſſa Nauar. ego quidem facilè oppoſitam ſententiam damnaſſem maluiſſemq; adhærere huic ſententiæ piæ Nauarri.

CAP. CXLI.

An epiſcopi, & beneficiarij ſuperflua ſibi ad decentiam ſui ſtatus de iuſtitia teneantur dare pauperibus.

SI omnia quæ hactenus pro illucidatione huius quæſtionis dictata ſunt à doctoribus huc aduocanda eſſent & referenda, integer conficiendus eſſet liber, tantum abeſt vt liber hic vbi de in-

de innumeris agimus materijs,& in quo breuitati ſtudemus tot de prædicta materia diffuſè à doctoribus dicta poſſit capere. Ideò hanc materiam perſtringēdo, ſuccinctè nos & breuiter expediemus.

¶Igitur totum quæſtionis pōdus huc pendet. An tam epiſcopus, quam beneficiarij ex redditibus eccleſiaſticis, atque etiam decimalibus ſuis vſibus applicatis ſi quid ſuperfluat eis quod ad ſui ſtatus decentiam ſuſtentandam non ſit neceſſarium, teneantur ex iuſtitia & ſub obligatione reſtitutionis pro operibus pijs applicare.

¶Hinc iam emergit quæſtio cuius deciſio putant aliqui principalis quæſtionis huius quod ſit totum fundamentum & baſis, ſcilicet an epiſcopus quam reliqui beneficiarij ſint domini partis ex decimis pro ſuis vſibus deputatæ. Nam ſi huius partis domini ſint, iam putant ex hoc fundamento palam euadere, etiam ſi hos redditus beneficiales ex ſua parte ſibi contingentes profundant ad nullam teneri propter hoc reſtitutionem. Sed nihilominus licèt hoc interim eis largiamur quod aliquomodo partis ſibi applicatæ domini ſint non inde apertè cōcluſum eſſe videtur quod ad talem reſtitutionem non teneantur, ſcilicet de ſuperfluis ad ſuam decentiam ſtatus.

¶Igitur ſi Cordubæ aſcultandum ſit in ſuo quæſt lib.1.q.18.in probatione ſecundæ propoſitionis ſecundum magis probabilem opinionem (vt ipſe ibi ait) in hoc tempore quando non currit diſtinctio quotæ aſſignatæ pauperibus aut pijs vſibus facta per eccleſiam olim, quia illa quota diſtincta iā non apparet, quia quidam in præſtimoniales præbendas cōuerſam eſſe autumant pro pauperibus ſcholaſticis ſtudentibus olim deſtinatas, tam epiſcopus quam alij beneficiarij eccleſiaſtici quotæ ibi aſſignatæ & fructuū ſuarum præbendarum domini ſunt licèt non tam abſoluti, ſed dominio quodam limitato & reſtrictiuo, & Nauarrus licèt fortiter dimicauerit ad expugnandā hāc magis probabilem opinionem noſtram dicens quod nullatenus ſunt domini, neque etiam quotæ pro ſuis præbendis aſſignatæ ſed diſpenſatores. Tandem pro nihilo ducere videtur in q.2.nu.17.de redditibus eccleſiæ in ſolutione ad argumēta cōtrariorum, cōcedere eſſe dominos, ſed non abſolutos ſicut ſæculares; ſed reſtrictos grauatoſq; cum onere diſtribuēdi ſibi ad ſuam decentiam, ſuperflua in pauperes ſeu pios vſus.

¶Sed & Sotus * apertè aſtruit, quod poſt factam eccleſiaſticorum fructuū diuiſionē verè eſt dominus epiſcopus portionis, quę ſibi contingit neque vllo vinculo iuſtitiæ quicquā illius pauperibus aut cuius alteri debet, hæc Sotus. Sed & D.Tho. huic opinioni videtur accedere quod de bonis eccleſiaſticis quę ſunt ſpecialiter vſui epiſcopi deputata videtur eſſe eadem ratio quæ eſt de proprijs bonis quando diſtincta ſunt bona: ergo ſi ſecundum D. Th. eſt eadem ratio ſicut de proprijs bonis. Ergo ſicut propriorū bonorum ſunt domini, ita & iſtius portionis ſuæ partis ſibi deputatæ ſpecialiter ad vſum, & id etiam potiori iure fateretur D.Tho. de reliquis beneficiariis qui non tam copioſis redditibus abundant ſicut epiſcop. Idem D.Tho. quodlib.6.art.12. licèt ibi clericos non eſſe vere dominos bonorum eccleſiaſticorum eſſe affirmet, ſed diſpenſatores iuxtà illud 1. ad Corin.9 diſpenſatio autem mihi credita eſt, tamen in ſolutione ab 3. ibi vbi videtur loqui poſt diſtinctionem talium bonorum addit quod ſi epiſcopus bona hoſpitalibus & alijs aſſignata per eccleſiam profuderit, tenetur ad reſtitutionem tanquam defraudator rei alienę, & tāquam is qui aſſumit in ſuos vſus quod eſt alterius. In ſecūdis autem bonis, quæ principaliter ſunt attributa vſibus miniſtrorum ſicut ſunt præbendæ clericorum, & alia huiuſmodi non committitur peccatum niſi per abuſum ſicut de bonis patrimonialibus dictum eſt. Vnde non tenetur quis ad reſtitutionem. Sed ſolum ad pœnitentiam peragendam. Hæc ibi D. Thom. & cum iſta reſolutione D. Tho. hic in quolibeto iſto 6. articu. 12. concordat Abulenſis ſuper Matth.6. quæſt.74. & Adrianus in 5 quolib. argum. 1. & in 4 de reſtitutione in quæſt. Vtrum clericus prodigè conſumens teneatur reſtituere quæſt 3. & in quæſtione. Vtrum pluralis in prębendis teneatur fructus reſtituere alterius, & in quæſtione verū

* Sotus de iuſt & iure. lib.1. q 4. ar.2.36 cōcluſione.
*D.Tho 22 q.185. ar.7.

habens bona patrimonialia poſſit viuere de bonis eccleſiæ, & idem Beatus To. 22. quæſtio 145. art. 7. & quæſtio. 43. argu. 8. & ibi Caiet. Licèt Caieta. excipiat Epiſcopos nimis vberes habētes fructus. Et Alexand. Alenſis, * & Gerſon. * & Florentinus, * & Gabriel, * & Ricard. * & Maioris, * Syluester * Panormit. * & D. Thom 22. quæſtio. 87. artic. 1. ad 4. ait tertiæ, aut decimæ, quas cum pauperibus ſacerdotes comedere debebant in veteri lege, augentur in noua per hoc, quod dominus non ſolum decimam partem, ſed omnia ſuperflua pauperibus iubet exhibere Luc. 2. quod ſupereſt date eleemoſynam vbi inſinuat D. Tho. obligationem charitatis, quam habent beneficiarij ad largiendum ſuperflua ad ſtatum pauperibus. Hos omnes Corduba citat in gratiam opinionis S. Thom. ſcilicet, quod beneficiarij de parte, ſibi applicata, id eſt, de ſua præbenda tenentur ſuperflua ad ſuam decentiam largiri pauperibus obligatione charitatis, non ex iuſtitia obligatiuę ad reſtitutionem, niſi ſecerint.

* Ale. Alen. par. ſum. q. 63. mēb. 5.
* Gerſon. Alph. 429. & Alph. 39.
* Anto. 3. p. ſum. tit 14. c. 1 §. 19.
* Gabriel 1 4. diſt. 25. q. 8. conclu 5.
* Richar. in 4 diſt. 45. artí. 3. q. 1.
* Maior di. 24. q 6.
* Syl tit. clericus 4. q. 19 & q. 11. & 16.
* Pan. c. de eccleſijs ędificādis, & c. Epiſco & c. cum ſecūdū de præbend.

¶ Sed miror Nauar. quæſtio 2. de redditibus eccleſ. nume. 8. etiam multos horum Doctorum prædictorum pro ſua opinione contraria citare, nam pro ea citat D. Anton. & Alexand. Alenſem, & Ricardum, & Gabrielem, & Maiorem, & pro parte D. Thom à Cordub. iam citatos, ſed opinor ideò tam Corduba, quam Nauarrus pro ſuis ſententijs diuerſis, eos citare, quia diuerſimodè dicta eorum interpretantur, & mentes, & in æquiuocatione aliqua laborant, ſic diuerſimodè interpretantes, vt vnuſquiſque eorum pro ſua ſententia eoſdem citet authores, ſicut & in hac quæſtione contingit Nauarro, & Soto. Nam Nauarrus illud dictum D. Thom. ſcilicet, quod de bonis eccleſiaſticis ſpecialiter deputatis vſui Epiſcopi, eadem eſt ratio ſicut de proprijs bonis, vt alliciat D. Th. in ſuam ſententiam, interpretatur reſtrictè, de bonis ſolum neceſſarijs ad ſuum decentem ſtatum ſeruandum. At Sotus è conuerſo in gratiam ſuæ ſententiæ idipſum dictum D. Thom. 22. quæſtio. 185. artic. 7. interpretatur de bonis omnibus attributis Epiſcopo ſeparatis à menſa capitulari, de his omnibus inquit Sotus intelligit D. Thom. ibi, quòd ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata, atque de his ſi eadem ratio ſicut de proprijs bonis. Ecce differentiam, ſicut etiam hic Nauarrus carpit Syluestrum dicentem, quod Diuus Antoninus tenuerit contrariam ſententiam, ſcilicet, ad ſententiam Nauarri. in 2. par tit. 2. c. 2 § fi.

¶ Præter hos indifferenter citatos à Nauarro, & ab aſſertore contrariæ ſententiæ, ſcilicet à Corduba, citat Nauarrus ibi in gratiam ſuæ ſententiæ Archidiaconum, & Dominicum, Ioan. Andr. de Lignano, Felinum, Decium, Antoniū de Burgos, Angelum de Claua, ſummā Piſanam Caiet. * & Enricum de Gandauo & Vlricum.

* Caieta. 2. 2. q. 11. 195. art. 7. & q. 119.

¶ Pro captu igitur quæſtionis diſtinctionem illam præmittamus oportet ab omnibus relatam, ſcilicet, quatuor eſſe bonorum temporalium genera, quibus clerici fruuntur.

¶ Prædia, & alii agri, bona, ſcilicet à fidelibus tradita eccleſijs.

¶ Alia verò ſunt bona, quæ ſunt tanquam ſtipendium alicuius perpetuæ capellaniæ, quæ dicuntur in eccleſijs collegialibus anniuerſaria, vbi nullius oneris habetur mentio, aut pauperum, aut fabricæ, quibus adiunguntur, quæ Epiſcopalibus denotata ſunt nempè caſtra, & vaſſalli.

¶ Tertium genus bonorum eccleſiaſticorum eſt quotidianæ pitantiæ oblationes, vel pro miſſis celebrādis, vel quæ ad pedem altaris fiunt.

¶ Quarum genus bonorum eſt, quòd ſolenniſſimum eſt decimarum quota iuri clericorum addictæ, vt habetur canone decimas, 16. q. 1. & extra de decimis p totum. Et quando olim in naſcenti eccleſia clericorum, iſta omnia poſſidebantur in communi; ad Epiſcopum pertinebat eorum diſpenſatio.

¶ At partitio bonorū eccleſiæ facta eſt anno Domini quadrigenteſimō ſeptuageſimo, vbi vna pars Epiſcopo, reliqua verò clero, altera, & fabricæ neceſſitatibusq; eccleſiæ tertia, ac deniq; quarta pauperibus applicatę ſunt, ſedēte, Simplicio Papa cuius eſt ille canō. de redditibus. 12. q. 2. vbi hęc hī diuiſio ſcd'm Sot.

¶ Sed

¶ Sed ſecundum Cordub. præter illa quatuor genera bonorum ſunt deſtinata alia ad eleemoſynas & ad alios certos vſus pios ex diſpoſitione inſtituētium, & ea donantium vt contigit in bonis hoſpitalium, aut capellis pro dotationibus puellarum, aut ſtudentium. Additq́; ibi Corduba ꝙ licet olim illa facta fuerit in quatuor partes diuiſio bonorum eccleſiæ, nunc autem à longo tempore imme morabili nō fit prædicta diſtinctio quartæ ſpecialiter pro pauperib. neque pro fabrica niſi ſolum pro epiſcopo, & pro clericis diuiduntur bona eccleſiaſtica, & aliquādo ſeu alicubi aliquid aſſignatur pro fabrica, & pro ornamentis & aliquando & alicubi nihil, ſed relinquitur arbitrio, & obligationi ad quam ex iure diuino epiſcopus & clerici tenentur.

¶ At in Hiſp. de decimis fiunt aliquando tres, aliquando plures partes, quarū vna eſt pro regibus ex cauſa rationabili aſſignata ex priuilegio papali, & conſuetudine legitimè præſcripta, ideò inquit Cord. iam non eſt illa obligatio iuris eccleſiaſtici quo ad quotā, quo ad quartā partem pro pauperib. & pro fabrica. Sed clerici quo ad hoc remanſerūt in ſola obligatione iuris diuini ſupradicta, vt tēpore primitiuo de prouidēdo pauperibus, & de reparatione fabricæ & ornamentorum, & de expendendo bona eccleſiaſtica in pios vſus vt patet ſpecialiter quoad fabricam extra, de eccle. ędif. c. de his & quoad pauperes. 16 q. 1. c. decimę, vbi dicitur decimæ tributa ſunt egentium animarum ſecundum D. Aug.

C A P. CXLII.

Vbi adhuc diſputatur de obligatione qua epiſcopi & beneficiarij tenentur ſuperflua ſibi extendere in pios vſus.

HIS itaque præiactis fundamētis pro notitia dicendorum per quam neceſſariis, puto diſtinctius me proceſſurum ſi prius ea dicta in quibus fautores harum contrariarum opinionum moderni, nempè Nauarrus ex vna parte, Sotus & Corduba ex alia conueniunt proponantur, vt poſtea totus pondus diſputationis literariæ ſuper punctum in quo potiſſimū diſcordant conuertatur. Igitur circa omnia illa bona quæ ſuperius Nauarrus inter bona patrimonialia, vel quaſi patrimonialia numerauit Sot & Cord. ſibi nō repugnant, quia pro illis ibi facit Nauarrus dicens quod ſi illa prodigè expenderint beneficiarij ad nullam reſtitutionē aſtricti manent.

¶ Igitur quæſtio non controuertitur inter Nauarrum, & Sotum, & Cordubā, vtrum bona deſtinata ad eleemoſynas & alios certos vſus pios ex diſpoſitione inſtituentium, vel ea donantium, qualia ſunt relicta pro hoſpitalibus, prō dotationibus puellarum, pro certo genere pauperum, aut ſtudentium ſi prodigè in alios vſus diſtrahantur à clericis, an ad reſtitutionem eorum clerici teneantur, nam de hoc nemo ambigit, ſed totus difficultatis neruus is eſt bona decimalia ſuis præbendis addicta, vel redditus aliarum poſſeſſionum, agrorum, caſtrorum, villarum, vaſſallorum eccleſiis relictorū ſi expendant profanè vltra ſuo decenti ſtatui neceſſaria, epiſcopi, vel beneficiarij an teneantur ad reſtitutionem.

¶ Et quidem de poſſeſſionibus, agris, Caſtris, vaſſallis, quādo cōſtat ex inſtrumento donationem expreſsè quod cum iſto onere dandi ſuperflua ad ſtatū pauperibus ſunt illis relicta, non controuertitur inter prædictos doctores, nā eiuſdē ſententiæ ſunt in hoc caſu quod prodigi eorum expenſores teneantur ad reſtitutionem quatenus ſuperflua profundere, & hoc ex vi expreſſi pacti & oneris in ipſis donationibus impoſiti.

¶ Sed in hoc totius dubij difficultas pendet quando non conſtat cum huiuſmodi onere expreſſo dādi ſuperflua pauperibus, eccleſiæ fuiſſe collata à fidelibus an tunc obligatione iuſtitiæ, eccleſiaſtici teneantur ex his decimalibus bonis illis ſuperflua ſuperfluè conſumpta, & nō in pauperes, & cauſas pias, reſtituere, aut ipſis ceſſantibus reſtituere, eorum donatarij. Igitur neque id agitur an ipſas prębendas, vel agros poſſint prodigè dona-

re,

re, nam conſtat, quòd non ſub pœna reſtitutionis.

¶Sed præcipuam iſtam difficultatem expedituri, ſtatuimus has concluſiones prima ſit, de ſupradictis bonis mobilibus tam poſſeſſionum, quam agrorũ, caſtrorum, vaſſallorum ſedi epiſcopali vel collegio canonicorum annexorum ſeu de aliis redditibus decimalibus aut eccleſiaſticis tenentur ipſi clerici ſpecialiter pre alijs Chriſtianis in pauperes, & pios vſus diſtribuere, idq; iure diuino ſed eccleſiaſtico iure olim ad quartam tenebantur, nunc autem nullo iure eſt aliqua ſignata quantitas.

¶Quod iure diuino de his ſibi ſuperflua in pauperes & pias cauſas diſtribuere teneantur. Probatur ex excellentia ſtatus clericalis, quia ſunt miniſtri Chriſti domini, quia Chriſtus loculos dicitur habuiſſe pro ſuſtentatione etiam pauperum in quo dedit eccleſiæ formam, ſimiliter ſe habẽdi ad imitationem eius. Hãc concluſionem clamant ſacræ literæ & dicta ſanctorum & ſacrorum canonum. vide Cord. & Nauarrum, & Sotum latè eã probantes ne tædio lectorem enecemus, eſt omnium.

¶Sed quotuplici nomine teneãtur ad id clerici pluſquam ſeculares? Reſpõdet Corduba loco citato ſecundum Abulenſem duplici, ſcilicet nomine. Primo quia laici nõ tenentur ex officio vel ſtatu ſuo quærere qui ſint pauperes: neque eorum talem curam habere ſed ſufficit eis ſi occurrentibus dent opportunè. Clerici autem ratione ſtatus ad id tenentur ſpecialiter & maxime prælati, vt habetur. 16. q. 1. c. quoniam.

¶Secundo nomine, quia ſecularibus pro familia, vxore, cognatis licet theſaurizare ad mutuandum ſubleuandumque ſe, & ſuos in ſtatum altiorem, atq; ideo pluribus indigent: at beneficiarius nõ poteſt ſic mutare ſtatum per diuitias: neq; poteſt theſaurizare ſibi neque ſuis conſanguineis, idq; iuxta ſanctionem Concilij Tridentini.* Vide Nauarrum de re. Leccleſiaſt. q. 1. num. 28 & 29. non poteſt vti epiſcopus niſi menſa frugali. Nã Concilium Tridentinum ait vt mores ſuos ſic componant vt reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ atque quæ nos tantopere commendat Deo ſanctæ humilitatis exẽpla petere poſſint. Quapropter exemplo patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi non ſolum iubetur vt epiſcopi modeſta ſupellectili ac menſa ac frugali victu contenti ſint. Sed addit verò Concilium Tridentinum, ibi omninò verò eis interdicit Sancta Synodus ex redditibus eccleſiæ, cõſanguineos familiareſve ſuos augere cum & Apoſtolorum canones prohibeant an res eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt cõſanguineis donent, ſed ſi pauperes ſunt, iis vt pauperibus diſtribuant, illas autem non diſtrahant, neque diſſipent illorum cauſa.

*Concil. Trid. ſeſ. 25 c. 1. de reformatione.

¶Quæ verò de epiſcopis dicta ſunt eadem non ſolum in quibuſcunque beneficia eccleſiaſtica tam ſecularia, quam regularia obtinentibus, pro gradus ſui cõditione obſeruari, ſed ad ſanctæ eccleſiæ Romanæ Cardinales pertinere decernit hæc perſancte Concil. Trid. decernit idẽ canon Apoſtolo. 39. & 75.

¶Ex quibus colligitur quam differente nomine beneficiarij in diſpenſatione redditũum eccleſiaſticorum, differant à ſecularibus in diſtributione ſuorum bonorum. Et quomodo per concilium reſtrictas habeant manus quo ad ſuæ decentiæ ſuperfluentia niſi in ordine ad pios vſus & pauperes.

¶Quod autem nullo iure beneficiarijs ſignata quota i. quarta danda pauperibus quod alia poſtrema parte concluſionis ſupradictæ continetur patet, quia iam à lõgo tempore immemorabili prędicta diſtinctio quartæ pro pauperibus in deſuetudinem abijt.

¶Igitur concluſio eſt quod in hoc tẽpore quando non currit diſtinctio quotæ aſſignatæ pauperibus aut pijs vſibus facta olim per eccleſiam, clerici de ſuis redditibus eccleſiaſticis quorum dominium iam acquiſierint, modò habeant curam animarum, modo non omnes tenentur iure diuino, & eccleſiaſtico erogare pauperibus, & in alios pios vſus diſtribuere totum reſiduũ eorum excepta ſua ſuæq; familiæ decenti ſuſtentatione quod ſi notabiliter omittãt, peccãt mortaliter. Hæc concluſio eſt Cordubæ, & eſt Nauarri locis citatis videtur eſſe D. Tho. loco citato vbi ait, ꝙ beneficiarij

de

de his bonis eccleſiaſticis ſuo vſui ſpecialiter deputatis, ſi immoderata ſibi retineant, & alijs non ſubueniant, ſicut requirit debitum charitatis peccant, & in hoc, quod inſinuat eos ſic immoderata ſibi retinendo agere cõtra debitum charitatis ſignificat eos in hoc peccare mortaliter. Quod autem inde poſſint ſibi ſumere decentem ſuſtentationem patet. 1. ad Cor. 9. quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? & qui altari deſeruit.&c.& in re clara non immoremur.

¶Nota ſecundùm Cord. ſub decentia ſuſtentationis comprehenduntur recreationes etiam, & amicabilia conuiuia moderata, & donationes moderatæ gratia gratitudinis non quidẽ paraſitis, ſed alijs perſonis rationabiliter exhibitę ſecundũ qualitatem, & conditionem gradus, & dignitatis. vel ſtatus ſui, & regionis, vbi tales clerici commorantur non ad pompã, & voluptatem, quia plura requirit Archidiaconus, quam ſimplex beneficiatus, & plura Epiſcopus, vt ſic debitè, & honorabiliter, & amicabiliter vitam degant. In quibus omnibus modicus exceſſus nõ vitiat, niſi fortè venialiter, notabilis autem exceſſus mortalis eſt: ſecundùm D. Aug diſt. 25. c vnum orarium, cõcordat Caiet.* Adrianus, & communiter Doctores. Videtur tamen eſſe cõtra Sotum in de iuſti.& iur. q. 4. art. 4. vbi non obligans Epiſcopum ad erogandum omnia ſuperfluentia ad ſuum ſtatũ in pias cauſas, vel pauperes, affirmat, quòd ſi 20 aut eo plura Epiſcopus habet ducatorũ millia, ſi quartam partam in pauperes, aut pios vſus erogauerit, ab omnibus cenſebitur ſuo debito feciſſe ſatis. Vnde infert quod licèt non poſſit Epiſcopus largiri cõſanguineis, vnde locupletè creent primogenitorum iura: ſed bene quatenus illi ſtatum mutare poſſint, vt abſque neceſſitate deinceps vitam ducant.

*Caiet. 2. 2. q. 100. ar. 3. & q. 185. ar tic. 7.

¶At hoc de mutatione ſtatus, conſanguineorũ, quod huius gratia poſſit Epiſcopus conſanguineis donare licentiosè docet Sotus aliquantulum, & contra mẽtem, & verba Conc. Trid. ſupra allegata, vbi omninò eis interdicit ne ex redditibus eccleſiæ ſuos conſanguineos augeãt. Aut ſuppeditare eis ad mutãdum ſtatũ, videtur ſic eos augere, quòd prohibet cõcilium, quia ſolum concedit eis, vt ſi pauperes ſunt ſui conſanguinei, vt pauperibus tribuant. Et dictum Soti, hoc eſt cõtra D. Ambr. dicentem. c. probanda, dandum eſt conſanguineis in ſubſidium neceſſitatis, non vt illi ditiores fieri velint; & eſt expreſsè contra Maiorem. * At hoc dictum Soti licèt ſit licentioſius: tamen non multum abhorret ab aſſertione Naua. in lib. de redditibus eccleſ. q. 1. nu. 66. vbi ait, quòd prælatus, ſeu Epiſcopus erogare poteſt ſuo fratri, vel conſobrino aliquid plus, vt taliter ſe gerat decenter, quòd oculis prudentum, & religioſorum virorum indecentior non appareat. eò quod frater eius prouectus eſt ad dignitatem Epiſcopalem, quia antea non erat ſibi indecens indui ruſticano indumento ſi ruſticus erat, ſed iam appa rere coram fratre Epiſcopo cum tam vili habitu indecens, & aliquantulum ignominioſum ſibi, & ſuo fratri Epiſcopo videtur, & ſic iſte poſt promotionem fratris ad Epiſcopatum pluribus indiget ad decentiam ſuæ perſonæ, quam antea, & ſic non habet modo neceſſarium ad decentiam ſui ſtatus, licèt id haberet antea. Vnde infert Nauar. quòd pauper ſit aliquis eo ſolùm, quòd ſuus frater ad ſublimen aſcẽderit dignitatem. Ideò ſi aſſertum Soti iuxtà iſtam aſſertionem, & explicationem Nauar. limitemus, & reſtringamus tolerari poteſt. Quo ad aliã partem concluſionis. ſ. quod ſuperflua ad decentiam ſtatus teneantur in pios vſus & in pauperes erogare ex mille locis canonum, & ſanctorum patet, & ſic D Ambr. docet ſuper illum locum. 1. ad Thim. 5. qui benè prẽſunt presbyteri, inquit, non vt abundent, ſed vt non deſit eis, & D. Hieron. & habetur. 44. diſt. c. 1. ſic ibi ait tibi ſacerdos permittitur de altari viuere non luxuriari i. abundare, & c. 10. 16. q. 1. ex D. Augu. dicitur quidquid excepto victu mediocri, & veſtitu rationabili ſuperfluerit, nõ luxuriæ reſeruetur, ſed in theſauro cœleſti per eleemoſynã pauperum deponatur. Quod ſi non dederimus, res alienas inuaſimus. Item id docet gloſſa Hieronymi ſuper illud Iſaiæ. 3. Vos enim depaſti eſtis vineam meam. Rapina pauperũ in manu veſtra loquens de ſacerdotibus ait. In quorũ domibus rapina

*Maior. in 4. diſt. 24. q. 19.

rapina pauperum eſt, dum eccleſiæ opes ſibi theſaurizant, & in delicijs abutuntur, quæ ad ſuſtentationem pauperum dantur, & ſibi reſeruant, vel propinquis diſtribuũt, & cum aliorum inopia, ſuas, vel ſuorum diuitias faciunt.

¶Idem probatur. c. decimæ. 16. q. 1. & 13. q. 2. c. oblationes. vbi non ſolutores decimarum, pauperum necatores dicuntur, ergo multò magis clerici earũ profuſores. Vide Nauar. & Cord. latè hanc probantes.

Quæſtio. 2. ¶Sed nondum ad id de quo maximè quæritur peruenimus. ſ. an huiuſmodi beneficiarij reſidua ad decentiam ſui ſtatus, peccent ſolùm peccato mortal contra charitatem ſi ſibi retineant, aut ea prodigè donent, vel an ſic detinẽtes, vel prodigentes peccent contra iuſtitiam nempe peccato inducente reſtitutionis obligationem.

¶Cui ſatis ſit per tertiam concluſionem.

¶Tertia concluſio ſit; non improbabilis opinio eſt, ſed apparens imò conformis dictis S. Tho. eſſe videtur, quod tam Epiſcopus, quam ipſi etiam beneficiarij eccleſiaſtici de bonis eccleſiaſticis, aut de poſſeſſionibus relictis eccleſiæ, aut de redditibus decimalibus ſuis vſibus ſpecialiter etiam deputatis, ſi ſuperflua ad ſuam decentiam ſtatus prodigè diſtraxerint, aut in profanos vſus, aut ſi ſibi retinuerint, peccant mortaliter contra debitum charitatis, & non contra debitum iuſtitiæ: ac per conſequens, quod debito iuſtitiæ ea pauperibus, aut pro pijs cauſis reſtituere non teneantur. Hæc cõcluſio videtur eſſe S. Thom. 2. 2. q. 185. ad 7. vbi ait de his autem, quæ ſunt ſuo vſui ſpecialiter deputata, videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt de proprijs bonis: vt propter immoderatum affectum, vel vſum peccet quidem talis ſi immoderata ſibi retineat, & alijs non ſubueniat, ſicut requirit debitum charitatis. Ecce vbi per hoc, quod ait, quòd eadem ſit ratio de his bonis: ſicut de proprijs bonis, inſinuat, quòd beneficiarius ſi in his reſiduis ad ſuam decentiam defraudet pauperes, nõ tenetur ad reſtitutionem, ſicut neq; ſi ſua propria patrimonialia bona illis denegaſſet: & p hoc, quod adijcit, quod ex illis ſi non ſubueniunt alijs non faciũt ſicut requirit debitum charitatis, innuit apertè, quod tales beneficiarij peccant peccato mortali, quia in re graui contra debitum charitatis faciunt. Idem D. Th. ait illo quolibeto. 6. art. 12. neque iſtam non probare, aut reprobare cõſilium au ſus ſum, quia video eam inſonare D. Thom.

¶Porrò non conſonat D. Thom dictis gloſſæ Nauarri, qua ſic D. Thom. in his locis contendit gloſſare, vt pertrahat doctrinam eius in ſuæ ſententiæ confirmationem: vbi in opere de redditibus eccleſiæ quæſtio. 2 nume 2. ait, quod ſanctus Doctor pro parte deputata ſpecialiter beneficiarijs pro ſuis vſibus, intelligit ſolùm illam partem precisè ſibi neceſſariã ad ſuæ familiæ decentem ſuſtentationẽ, & non intelligit de omnibus prouentibus præbendæ, ſi ſit ſuperabundans. Nã duplici ratione hæc gloſſa violenta eſt, & deuaſtat textum. Primò, quia D. Thomas loquitur ibi. 22. vt ibi eſt apertè cernere, de bonis deputatis beneficiarijs poſt diſtinctionem bonorum eccleſiæ, & de deputatis ſibi per diuiſionem præbendarum, & palam eſt per talem diuiſionẽ non ſunt deputata eis precisè bona ad ſui ſtatus decentiam ſuſtentandam: ſed etiam vnicuique ſua præbenda integra, ſiue abundans, ſiue tenuis. & quia D. Thom ibi expreſsè ait, quod ſi beneficiarius ſibi immoderata retineat, idem eſt ac ſi de proprijs bonis immoderata retinuiſſet, nec de eis pauperibus ſubueniſſet, & quod agit contra debitum charitatis tantum; ergo falſa imponit D. Thom. ſenſiſſe partem ſpecialiter beneficiorum, illam precisè partem eſſe, quæ non excedit ſuos ſumptus neceſſarios, quia de iſta parte præcisè illis neceſſaria, nihil poſſunt ſibi retinere immoderatum, tamen inquit D. Thom. quod ſi de parte ſuis vſibus ſpecialiter deputata retineant immoderata agunt contra debitum charitatis. Ergo per talem partẽ vſibus eorum ſpecialiter deputatam intelligit totam præbendam. De qua nẽpè ſi ſit pinguis, & ſuperabũdans illicitè poteſt beneficiarius contra debitum charitatis retinere ſibi immoderata, pauperibus non tribuendo. Vnde ruit iſta gloſſa

Nauarri,

Nauarri, neq; ſibi fauet in hoc D. Tho. concluſio prædicta eſt Cordubæ loco al legato in ſuo q lib.1.q 18. vbi ait, quod tenentur beneficiarii illis ſupereffluentia erogare pauperibus, non quidem de iuſtitia, ita quod aliter diſtributum reſtituere teneantur, ſed ex miſericordia potiusquam alij ſæculares.

* Sot. de iuſti & iur.li. 10 q 4. art. 1.&4. ¶At quamuis Sotus * dicat, quod ſolo iure eccleſiaſtico ad talem miſericordiam tenentur, eſt inquit Corduba hoc contra meam ſententiam, niſi fortè intelligat Sotus, quod ad id ex iure diuino ſtricto, & indiſpenſabili non obligantur. Nam hoc modo intelligendo Sotus conſentit planè nobiſcum, ait Corduba.

¶Iam hæc concluſio roboratur aliquibus etiam nouis rationibus. Et primò ex principis D. Thom. in illo quol.6. in ſolutio. ad 3. vbi ait, quod præbendæ ſunt principaliter inſtitutæ, & attributæ vſibus miniſtrorum: ſed ſecundum iuriſtas acceſſorium ſequitur naturam principaliter; cum ergo tales præbendæ ſint principaliter propter pauperes, ideſt acceſſoriè, ergo ius acceſſoriū, quod habent pauperes ex debito charitatis, non tollit ius iuſtitiæ quo illi præbendarum ſuarum prouentus ſunt illis debiti, ergo non agunt contra debitum iuſtitiæ, ſed contra debitū charitatis ſi ea bona profundant reſidua, aut retineant, nec dent pauperibus.

¶Item ſecundò, quia hæc bona relinquentes, & conferentes eccleſiæ nullum onus, aut vinculum obligationis iuſtitię erogandi reſidua pauperibus, in eorum donationibus apparet impoſuiſſe, ergo non ſunt obligandi obligatione iuſtitiæ beneficiarij ad ſuperfluentia ſibi, erogandum pauperibus.

¶Et confirmatur, quia fideles abſolutè, & ſine conditione hæc bona eccleſiæ videntur contuliſſe, nempè ad exaltationem, & authoritatem eccleſiæ, nihil ſpecificando, quòd relinquerent pro pauperibus, quare ergo Nauarrus imponit beneficiariis iſtud grauamen iuſtitiæ imponendi ea pauperibus, cuius collatores horum bonorum non meminere.

¶At inquit Nauarrus eo ipſo, quod eccleſiæ talia bona dedicauere, conſenſu tacitò ſufficienter ad eum finem, ad quem cætera bona eccleſiæ ab initio ſunt deſtinata, ſuam donationem direxere, nempè vt ex ſuperfluis ad miniſtros, pauperes aleretur. Sed contra in promptu eſt replica, quia neq; de hoc tacito, aut expreſſo conſenſu donantiū in hanc obligationē iuſtitiæ conſtat. At dum de aliquo onere an ſit impoſitum, vel nō conſtat, abſoluēdus eſt qui impetitur in iudicio reus. Ergo etiam abſoluendi ſunt ab hoc onere beneficiarij poſtquam non conſtat eis fuiſſe impoſitū. Imò non deſunt conjecturæ, q dotatores eccleſiarum nihil de hac obligatione iuſtitiæ meminerint. Quia tunc cū tantum arderet charitas à principio theſauros eccleſiæ diſpenſandi pauperibus, pro quibus diſpenſandi Martyr Lauren. ſicut incenſus charitate, ita concrematus incendio ignis obijt, nō reſpiciebant bonorum ſuorū donatores, niſi ad charitatē qua talia bona ſolita erāt diſpenſari: nullum debitum iuſtitiæ eis imponētes. Sicut v.g. qui dat pauperibus cōfidens ſe eorum orationibus fore adiuuandū: ſi abſolutè eis eroget eleemoſynā nihil eis ſignificando, aut iniungēdo obligationis orandi aliquibus tēporibus, pro eleemoſynæ illius largitore: licèt teneantur ex charitate pro illo effundere preces, non tamen ex iuſtitia. Ergo pari ratione miniſtri eccleſiæ ex charitate: ſed non ex iuſtitia tenebuntur dare reſidua pauperibus: poſtquam licèt ſub ſpe hac fuiſſent bona data eccleſiæ, vt daretur ſuperflua pauperibus, hęc obligatio à donatoribus ſub debito iuſtitiæ inſinuata non eſt.

¶Item arguitur, quia creditur decimatores, dotatoreſq; eccleſiarum eo cōſenſu, & intentione interpretatiua, hæc bona eccleſiæ contribuere, & cōtribuiſſe, dū nihil aliud expreſſere, quo & qua ſolet eccleſia præbendas inſtituens diuidens ſuis miniſtris ea deputare pro ſuis vſibus principaliter, & ex conſequenti pro pauperibus, aut operibus pijs, ſed eccleſia hactenus non inſinuauit ſe imponere hāc obligationem iuſtitiæ, imò per hoc, q diſtinxit bona eccleſiæ in quatuor partes attribuens pauperibus ſuam miniſtris quoq; ſuā, liberos eos ab obligatione iuſtitiæ, dandi ſuperflua pauperibus videtur reliquiſſe: licèt non libe-

ros

ros à debito charitatis,quo ſuperflua ſunt largienda pauperibus, & multò magis bona eccleſiaſtica, quæ iure charitatis ad hoc multò magis ſunt deſtinata. Igitur ſi neq; diuino iure,nec iure eccleſiaſtico,nec iure naturali, quia conſtat donatores, hoc grauamen obligationis, iuſtitiæ impoſuiſſe, cõſtat beneficiatos debito iuſtitiæ eſſe aſtrictos ad ſuperflua impartienda pauperibus,quare ſine certo motiuo eos ad hanc obligationem ſubeundam adigemus,

¶Item arguitur, quia ſi præter victũ, & veſtitum, & neceſſaria ad decentiam ſuæ vitæ,reliqua non ſunt ſua,ſed debita pro operibus pijs ex debito iuſtitiæ, ſequitur,vt bene arguit Sotus, Epiſcopũ reſpectu ſuorum bonorum nihil aliud eſſe,quam conuiuam ſedentem ad alienam menſam:cui comedere licebit quantum indiguerit, ſed nihil amplius percipere. Quod profectò,quantum ad rigoré iuſtitiæ,neſcio quis concederit.Nam de officio miſericordiæ nihil modo loquimur.

¶Præterea,ſi ad ſuperflua ſuæ præbendæ ſubminiſtranda pauperibus tanquã aliena,& non ſua teneretur ex iuſtitia, ſequitur, quod ſtrictioris ſint conditionis ſacerdotes,& miniſtri legis gratiæ, quam veteris legis miniſtri, quibus vnũ tantum habentibus templum tota integra decimarum pars, addicta erat ſine grauamine iuſtitiæ impendendi reſidua ſibi pauperibus,cum in lege gratiæ, tot ſint miniſtri,tot hoſtiæ,& ſacrificia,tam ingens cultus, & ſolennitas cantus eccleſiaſtici,totq; templa, de quibus decimis partes ſibi ſubtrahuntur pro regibus, & alijs portionibus, & penſionibus. Quod ſi ſacerdotes veteres ſolùm præceptum charitatis circa hoc aſtrinxit,quare euãgelicos aſtringet præceptum iuſtitiæ, cũ ſat eos obliget præceptum charitatis ad hoc.

¶Inſuper hoc apparet, quia vt ait Couarruuias lex Hiſpaniæ,vt habetur in recopilatione noua legum tit.8.l.13.de hereditatibus,& ſucceſſionibus dicit,quod quia in regnis Hiſpaniæ antiqua conſuetudo inoleuit,quod bonis clericorum ſacris initiatorum, ſiue parta ſint intuitu eccleſiæ,vel eccleſiarum, vel ex beneficijs, vel ex redditibus eccleſiaſticis acquiſita ſint, aliquis poſſit ſuccedere ab inteſtato,ſiue ex teſtamento,ſicut in reliquis bonis patrimonialibus ſuccedere poteſt,ſeruetur,ergo hæc conſuetudo in illis. Ex qua lege hoc effigit Couarruuias argumentum,cõſuetudo,vel interpretatur legẽ,vel derogat legi ſi ſit præſcripta,at hoc iuxtà hanc legem conſuetudinem receptum eſt, vt de his bonis beneficiarij poſſint teſtari, & ſuperflua indifferenter donare,& conſuetudo magno vigore authoritate qua ſolet præſtare: igitur non tenentur de iuſtitia hæc ſuperflua diſpenſare pauperibus.

¶Porrò reſponſio Nauarri non euacuat vim argumenti vbi in illo opuſ. q. 2.nu 25.reſpondet,quod cõſuetudo hæc vtpote,quæ contra ius naturale,& diuinũ inducta eſt præualere, in conſcientia non poteſt. Quia hoc eſt petere principium,quia non conſtat,vt ex dictis probauimus eam eſſe contra ius naturale,& diuinum,& quia ſi contra tale ius eſſet, introducta non eſſet, neq; robur ab hac lege ciuili accepiſſet. Nec valet euaſio Nauarri,quod eſt permiſſiua lex ad ſuccidendas lites,quia licet lex ad ſuccidendas lites ſoleat negare repetitionem,ſed non ſolita eſt mãdare, quod aliquid obſeruetur cõtra iuris naturalis inhibitionem,at hic lex hæc, hanc iubet conſuetudinẽ obſeruari,vt patet ex eius verbis

¶Deniq; illa pars pauperũ, quæ iam diſparuit forſitan in præſtimonialia beneficia à principio pro ſtudentibus inſtituta tranſlata eſt, & fortè modo tã pinges præbendæ effectæ ſunt,cum ante eſſent tenuiores,quia ſuccedentibus fecũdioribus temporibus fructus ſuccreuerunt,vel valor eorum,ſicut, & aliarum rerũ. At aſſerere,quod res donata, & deputata vſui miniſtrorum abſolutè principaliter pro ſtipendio ſuſtentationis ſine expreſſo vinculo ad reſtituendum ſuperflua de iuſtitia,per hoc, quod creuerit,nouam induxerit obligationem iuſtitiæ ad reſtituendum, cuius ante mentio non eſt habita,non eſt res ſatis perſuaſibilis. Sicut neq; perſuaſibile videtur,quod res,vel poſſeſſio abſolutè, & ſine grauamine ex iuſtitia aliquid ſoluendi pauperibus donata,per hoc, quod poſtea ada-

cta eſt in valore,& fructibus, talem obligationem iuſtitię inducat,quia quod poſtea de per accidens,vel præter ſpé accidit non videtur mutare naturam præteriti contractus, quia cum ius accipiendi illos fructus ſit miniſtrorũ, illis creſcũt.

CAP. CXLIII.

Hic de ſupradicta quæſtione aliqualis ponitur concordia inter Sotum, & Nauarrum ad mentem D.Thom.

SEd iam inter tam diſcordes opiniones Nauarri,& Soti, vtrum aliquod medium inueniri poſſit tẽtandũ nobis hic eſt. Ita tamen vt mentẽ D Thomæ, & ſenſum in ſuis verbis ſincerè interpretantes non violemus. Igitur aſſerta mihi occurrunt veriſimilia, quæ ſi acceptatione doctoribus digna viſa fuerint tum cenſui, & menti D.Tho. nos accommodabimus tum etiam ſanctorum, & ſacrorum conciliorum præſertim Tridentini nos adaptabimus, & ab opinione Soti, & Cordubæ non tantopere diſcedentes, piæ & per quam ſanctæ opinioni Nauarri fauebimus.

¶Primum à me aſſertum ſit, veriſimile eſt,quod beneficiarius cum per donationẽ prodigã tranſmittit ſuperflua dandã pauperibus in donatarios, ſcilicet,cõſanguineos, vel amicos, tunc licet ipſe beneficiarius iam ad reſtituendum illud ſic profanè tributum ſecundùm D.Tho. non maneat obnoxius, quia ſolo præcepto charitatis illud tenebatur erogare pauperibus, tamen ipſi donatarij caſu, quo ſuperflua ad ſuum ſtatum à beneficiarijs de bonis eccleſiaſticis ſuperfluis ad decentiam ſtatuum ipſorum beneficiariorum receperunt, duplici nomine ea tenentur pauperibus, aut pijs cauſis debito charitatis reddere, & ſub culpa mortali:primò ex præcepto diuino Chriſti domini, ſcilicet, quod ſupereſt dare eleemoſynam, ipſos donatarios ipſa ſibi ſuperflua accepta habentes, obligante. Secundò, quia ipſi beneficiarij cum illo onere ex debito charitatis diſtribuendi pauperibus ea ſuperflua habentes, et quando profanè donarunt, cum eodem onere in donatarios trãſtulere, quia res cum ſuo onere tranſit,maximè hic quãdo eccleſia voluit cum iſto onere tranſire. Sicut verbi gratia,quando quis de ſuperfluis ad ſtatum obligatus ex debito charitatis erogare indigenti, iam id ſuperfluum prodigè largitus eſt ſuperflua iam ad ſtatum habenti, iam ipſe manet liber ab iſto debito. Qui tamen illa ſuperflua danti & ſuperflua ſibi recipienti recepit, obnoxius manet ad ea debitò charitatis eroganda indigentibus Sic & in hoc caſu,quia ſi beneficiarius talia ſibi ſuperflua bona, tribuit eis indigenti ad ſuam decentiam ſtatus ſuſtẽtandam; tunc ſecundùm opin.Nauarri, & opinionem omnium quia opus pium fuit,neq; beneficiarius donans, neq; talis donatarius manent obnoxij ad reſtitutionem. Si autem illa ſuperflua elargitus eſt ſuperfluè,quia ea amico, vel cõſanguineo iam habenti neceſſaria ad ſtatum præbuit iam exonerato, aut liberato tali ab iſto debito, duplici reſpectu talis donatarius manet obnoxius ad ea reddẽda pauperibus ex debito chariratis. Tum quia ſuperflua iam habet,tum quia ſuperflua à beneficiario accepit, quæ debito charitatis diſpenſanda erant pauperibus. Atq; ideò cum illo debito,& onere charitatis quod non tantum perſonæ beneficiarij inerat, ſed etiam ipſis ſuperfluis bonis, ſic tranſierunt.

¶Sed dicet aliquis ſi ratione prædicta ad ea diſpenſanda pauperibus in hoc caſu obligamus donatarium, eſſet iam eũ obligare debito iuſtitiæ, reſpondetur,ex duplici capite apparet non eſſe debitum tale, tum quia in beneficiario ſibi dante non erat tale debitum iuſtitiæ, ergo neque in ſecundo accipiente.Tum quia,vt exiſtimo ſi iſte donatarius illud ſuperfluè acceptum non diſpenſaſſet,prout tenebatur pauperibus, quando ſibi ſuperfluebat, ſi poſtea peruenerit ad tenuiorẽ fortunam, vbi iam eo ad ſuam decentiã perſonæ indigeat, quia venit ad ſtatum, in quo piè poterat ſibi dari, poterit iam ex tunc ſine obligatione dandi illud pauperibus pro ſua decẽti, & neceſſaria ſuſtentatione

ſtentatione retinere. Quod non poſſet ſi debito teneretur iuſtitiæ. Et ſic ſaluamus D. Thom. quod in hoc caſu beneficiarius liber ſit à reſtitutione, ac ſi ſua patrimonialia propria ſuperflua ſibi prodegiſſet. Et Nauarri quærimonijs ſatisfaciamus, dum pauperes à bonis ſibi debito charitatis debitis non defraudamus, dum donatarios ipſos ad ipſa dum ſibi ſuperfluunt ſic accepta, debito charitatis, & ſub peccato mortali diſpenſanda pauperibus obligamus.

¶Secũdum aſſertum meum, eſt, quod puto veriſimile, & veriſimilius fortè eſt, quod iam ſaltem poſt concilij Tridentini ſanctionem, tales donationes profanè, & prodigè factæ de bonis ſuperfluis eccleſiaſticis irritæ, & nullæ ſint. Primò eo quòd D. Thom. in 2. 2. quæſtio. 43. art. 8. id videtur inſinuaſſe, vbi ſic ait, omnis donatio rei eccleſiaſticæ pietate, vel neceſſitate vacua, non eſt diſtributio, ſed diſſipatio à diſpenſatore vſurpata, & loquitur de rebus etiam, quæ ſolent diſtribui quales ſunt decimales, & hæc diſtributio ſi eſt vſurpata diſſipatio, pro vt hic docet D. Th. ergo eſt nulla, quia vſurpata authoritate fit. Hanc doctrinam D. Tho. commendans Nauarrus. q. 2. illius opuſculi nu. 25. ait eſſe etiam D. Clemẽtis, * & quaſi omnium Doctorum. Confirmatur etiam ex D. Tho. quolib. illo 6. art. 12. vbi improbationem huius, ſcilicet, quod miniſtri eccleſiaſtici facientes expenſas ſuperfluas ſcienter voluptuoſis & alijs huiuſmodi ſuperfluitatibus peccẽt mortaliter, adducit illud Matth. 24. ſi dixerit malus ille ſeruus in corde ſuo moram facit dominus, & manducet, & viuat cum ebrioſis, ſi ergo miniſtri, & beneficiarij hic à D. Th. comparentur ſeruis, & ſerui diſſipatio qua diſſipat bona ſuperfluè, quæ erant danda alijs non habetur à Domino rata: ergo neque ratæ ſunt huiuſmodi donationes ſuperfluæ.

* Clem Roma. de cõſt. Apoſt. li. 2. & 8.

¶Denique roboratur ex Concilio Tridentino * ſic ſtabiliente de Epiſcopis, & beneficiarijs. Sancta Synodus omnino eis interdicit, ex redditibus eccleſiæ conſanguineos, familiaresvè ſuos augere. Vbi has donationes ſuperfluas interdicit ſub emphaſi illius dictionis omninò, inquit, interdicimus. At omninò non interdiceret: ſi validas eas donationes eſſe permitteret. Ergo huiuſmodi rigoroſa verba, ſcilicet, omninò interdicimus arguuntur illas donationes interdici, vt inualidas. Item confirmatur. Quia ſecundum iuriſtas vbi in legibus prohibitiuis adduntur iſta verba nullomodo, nullatenus hoc, vel illud fiat in ipſa prohibitione, contrarium eſt nullum ipſo facto, ſi fiat. Atque id, quod ait Concilium Tridentinum omninò interdicimus conſanguineos, vel familiares augere, æquiualet huic interdicimus omninò augere, id eſt nullomodo, vel nullatenus augere, ergo ſicut illa aduerbia nullomodo, nullatenus, in lege prohibita annullant contractum, ita & iſtud aduerbium omninò hic eis æquipollens in ſenſu.

* Conc. Triden. ſeſ. 25. cap. 1.

¶Neque alicui ambigendum eſt Concilium Trident. tali rigore, vt inualidæ eſſent huiuſmodi donationes ſuperfluæ, eas potuiſſe beneficiarijs interdicere, quia cum eccleſia horum bonorum ſit diſpenſatrix, poteſt ſub hac conditione has præbendas retinendas concedere. Et ſicut annullat ipſo facto retentionẽ fructuum in beneficia curata ſuſcipientibus, poſtquam ſine cauſa rationabili excuſante, intra annũ ad ſacerdotalem ordinem non aſcenderint. Ita, & huiuſmodi donationes fructuum, vel bonorum potuit inualidare ſicut inualidat retentionem fructuum factam à diuinum officium non recitantibus.

¶Quod ſi hoc verum appatet in hoc conuenimus cum Nauarro, quod huiuſmodi donatarios propter inualiditatem donationis, ad hæc ſuperflua à ſe accepta reddenda pauperibus obligamus, & ſaluamus dictum Diui Thomæ, quod licèt donatio fuerit inualida ipſum beneficiarium, qui donauit immunem à reſtitutione prout vult D. Th. manere aſtruimus, & ratione inualiditatis donationis ipſum donatatium ad reddenda ipſa bona pauperibus, quibus erant ex debito charitatis debita oneramus. Sed quare ſic non onerabimus beneficiarium, (vt vult Nauarrus) dicitur, quod quia ille, (vt probauimus) ſolùm ex debito charitatis illa ſuperflua diſpartiri pauperibus (dum ea apud ſe habebat,) & non debito

debito iuſtitiæ, (vt probauimus) tenebatur.

¶ At qui ex debito ſolo charitatis, qa diues eſt, valdè ſuperflua ſibi, tenetur erogare pauperibus, quocunq; caſu iam illa ſuperflua deſinat habere, ab illa obligatione liberatur. Sic in beneficiario, qui illa ſuperflua malè diſtraxit in amicos, vel familiares. Et tandem in hac diſputatione, placet mihi ſententia Magiſtri Bañes aſſerentis in Hiſpania non abſoluendos eſſe Epiſcopos, qui ſaltem quartam partem non erogant in communes neceſſitates ex ſuis eccleſiaſticis redditibus. Nam tutiùs videtur loqui, quam Sotus, qui aſſeruit Epiſcopum ex redditibus eccleſiaſticis, ſibi cõtingentibus erogantem pauperibus quintam tantum, aut ſextam partem præcepto eleemoſynæ ſatisfacere.

Quæſtio. 1. ¶ Sed iam tandem quo tanto operi finem debitum imponamus, quæritur vtrum Papa poſſit huiuſmodi bona eccleſiaſtica ſuperflua concedere beneficiariis, vt expendant ea etiam in non pios vſus alias licitos. Reſpondetur, quod vbi indulgentiam expendendi talia bona concedit Papa, ſi nihil aliud exprimat, intelligitur, vt ſic licita, quòd illam concedit in ordine ad pios vſus. Sed ſecundùm alios talis indulgentia Papæ, dum eam non reſtringit Papa, intelligenda eſt, (vt verius exiſtimat Corduba,) quod extendatur ad largiendum ea bona etiam in profanos vſus, quod ſalua reuerentia tanti paſtoris, eiusque cenſura cum duplici limitatione fieri debet, puta, quod fiat ex cauſa rationabili, puta, quia eſt vir nobilis, & de eccleſia benemeritus, vel à quo vtilitas eccleſiæ ſperatur, vt honorabiliter ſuſtentetur, vel ratione gratitudinis, quia olim ab eo beneficia recepit eccleſia & huiuſmodi. Secunda limitatio eſt, quod nõ concedatur eis de redditibus eccleſiæ in notabili quantitate, ita, quòd ſit oneroſa eccleſiæ talis conceſſio, aut in notabilẽ diuini cultus diminutionem, & taliter ne beneficiarij inde maneant impotentes ad ſubueniendum pauperibus valde egentibus, vt de iure diuino quamuis diſpenſabili, eos teneri dictum eſt. Ita Corduba, & patet, quia iſtud debitum charitatis quo onerãtur beneficiarij ſuperflua dare pauperibus, aut eſt de iure tantum eccleſiaſtico, vt ait Sotus, aut eſt de iure diuino diſpenſabili per eccleſiam: ergo vtroque modo cum prædictis limitationibus valebit Papa beneficiarijs prędictam indulgentiam concedere. Et tandem abſoluimus alioquin difficillimam quęſtionem, an ſatis exacte aliorum ſit iudicium. Deus tandem noſtrũ à ſe largitum animum bonum omnibus ſanctè morem gerere cupientem, & potiſſimè ſibi acceptet, nam ad legem ciuilem ſufficiens eſt reſponſio Nauarri, ſcilicet, quod eſt permiſſiua ad tollendas lites, quia talis teſtatio non conſtat, an ſit ſuperflua, aut de ſuperfluis, ideò iubet in foro exteriori iure ſuccedenti non priuari, quod attinet ad conſcientiam hæredũ conſcientijs, & eorum confeſſoribus reſeruando.

CAP. CXLIIII.

De aliquibus ſacrilegè acceptis reſtituendis, & epiloganturquæ dicta ſunt de impedientibus ab bonis aſſequendis.

IAm cætera perſequamur, quæ tam materiam furti, quàm reſtitutionis contingunt, nam neque excuſatur etiam à culpa, qui rem ſuam in quam aliquod ius alius habebat, contrà eius voluntatem cõtrectat, vt pignus traditum, aut equũ locatum, vel commodatum.

¶ Rapina inſuper ratione violentiæ adiunctæ, quia iſta violentia eſt circunſtantia mutans ſpeciem, neceſſariò eſt cõfitenda, & hic etiam pro honore vi ablato ſatisfactio neceſſaria eſt.

¶ Similiter ſpeciem furti nouam, inducit furari rem ſacram de loco ſacro, aut non ſacro, aut rem non ſacrã de loco ſacro, quando ſecundùm Canum in ſua Relectione, ad eccleſiam pertinet eius cuſtodia, vt quando quis furatur ibi in

eccleſia

eccleſia res nō ſacras cauſa cuſtodiæ ibi depoſitas.

¶Sicut etiam accipere bona eccleſiæ poſſeſſa in communi, quæ ſunt ſtatuta pro ſuſtentatione miniſtrorum eccleſię, vel pro fabrica eccleſiæ ſacrilegium eſt neceſſariò confitendum, ſicut etiam retentio decimarum, & legatorum eccleſiæ. 12.quæſtione 4 capit.ſacrilegium & 16.quæſtione 7.Si autem quis acceperit à clerico aliqua bona iure eccleſiaſtico poſſeſſa, vt à curato pecunias ſibi aſſignatas pro anniuerſarijs, vel à canonico bona contributionum eccleſiaſticarū probabile eſt vtrumque, & ſacrilegium cōmiſiſſe, vel à culpa ſacrilegij vacare, quia iam an ſint iſta ſacra, vel non, dubitatur inter Doctores, ita Frater Ioannes de la Peña. Sed neq; calicem conſecratum furari extra eccleſiam, dum non attineat ad aliquam eccleſiam, ſecundum ipſum, eſt ſacrilegium, quia non reperitur in iure, niſi quod furari bona eccleſiæ ſit ſacrilegium.

¶Præterea ſecundū Nauarrum ſi quis commiſit furtum furādo rem ſacram de loco ſacro, aut rem non ſacram de loco ſacro effringendo fores, feneſtras, ſeras, tectum, aut parietem eccleſiæ, aut impellendo violentia fores, excommunicatus eſt ipſo iure.ca.conqueſti. de ſenten. excommun.ita Nauarrus,* quamuis ob ſolam fractionem, quam furtum non ſequitur, vel ob ſolum furtum ſine fractione, (licet vtrunq; ſit peccatum graue) non incurratur excommunicatio ipſo facto, ſicut neque iudex, qui ſine prædicta fractione extrahit caſu iure non cōceſſo ſibi, confugientem ad Eccleſiam, & immunitate eius gaudentem, non eſt ipſo facto excommunicatus, ſed venit excommunicandus per iudicem. Quamuis, vt alibi diximus ſecundum opin. F.Ioannis de la Peña, Cathedratici Salmanticenſis & Durandi rigidam, ſed tamen probabiliorem talis iudex talem ab Eccleſia iniuſtè extrahens ſi illum aliqua pœna plectat, aut iniuria afficiat, tenetur etiam tali reo extracto hæc damna recompenſare, nam & iudicium hoc fuit vſurpatum, poſtquam ſuper iam confugientem reum ad eccleſiam, iuriſdictione carebat, quia immunitate eccleſiæ, quæ ſecundariò eſt in fauorem eorum, qui ad eam confugiunt, eum iniuſtè priuauit.

*Nau.ſum. lat.nu.95.c.17.

¶Conſequens etiam ex prædictis fit ſecundum Maiorem in 4.diſt 15.furem, qui effracto ſacrario ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum furatur, excommunicatum quoque eſſe.

¶Sed quis dicatur lôcus ſacer ad hoc, ſcitu opus eſt, ſed ſatisfacit Nauar. cap. 17.nu.95.dicens, quod locus ſacer quo ad hoc, dicitur quælibet eccleſia, Xenodochium, baſilica, eremitoriorum autoritate Papæ, aut Epiſcopi ædificata cap. conſtitutus, de relig.dom. aut cœmeteriū per illos ſacratum.cap.1.de conſecrat.eccleſ.lib. 6

¶Porrò contra ſeptimum præceptum non furandi, delinquere certum eſt iudicem qui pro ferenda iuſta ſententia aliquid accipit, aut ſi teſtis pro dicenda veritate, aut accuſator pro accuſatione iuſta ad quam tenetur, aut vt deſiſtat ab ea, aliquid accipiat.

¶Teneturq; huiuſmodi reſtituere accepta ſic, modo, & quibus ſupra abundè diximus, ſcilicet, ipſis dantibus antè condemnationem iudicis, quamuis Cordub.de caſibus conſcientiæ. quæſtio.67. aſſerat non improbabiliter teſtem, qui de iuſtitia teſtificari non tenetur, quia à iure excuſabatur à teſtificādo, licitè poſſe recipere ſibi promiſſum pro teſtificanda veritate, alias non. Quia extra hunc caſum, neque qui promiſit tenetur dare, niſi iuraſſet ſe daturum quo caſu ſic acceptum accipiens teneretur reſtituere.Ita ſupradicta inhibentur.c.non ſane. 14.q.5.c.militare.23.q. *

¶Si autem aliqui pro peccādo, & perpetrando peccatum contra iuſtitiam aliquid receperint ſecundùm opinionem communem, quam probabiliorem eſſe aſſeuerauimus dicimus teneri ad reſtitutionem ante ſententiam iudicis ipſis dantibus, tametſi præſertim in aliquo caſu, oppoſitam opinionem Nauarri nō omninò refutauimus. *l.1.& 2.ff. de cōdi. ob turp.cauſ.

¶Vide ſupra, nam circa iudices Hiſpaniæ opinionem Nauarri in hoc caſu verum tenere negauimus ne fallaris.

¶Hæc per modum recopilationis ante, & ſupra diffuſè diſputata, & exactè diſcuſſa hic accipe. Ad illum locum pro

maiori intelligenda recurrito.Sicut etiã modo per modum recopilationis libet referre, & aurea diffusè dicta, quomodo prælatus, aut dominus, cui eſt ius conferendi beneficium eccleſiaſticum, aut officium publicum, ſi conferat illud indigno ſecundum omnes, in c.graue.de præbend.reſtituere tenetur ſecundum probabiliorẽ opinionem Caieta.& magis ad mentem D.Thom.etiam ipſi digno prętermiſſo, quia in iuſtitia diſtributiua beneficiorum eccleſiaſticorum læſus manſit, aut ſecundum probabilem opinionẽ Soti, & Nauarri tenetur tantum reſtituere eccleſiæ ex promotione indigni damnum paſſæ. Qui curioſius diſputata iſta velit videre, recurrat ad ſupradicta. At ſi fuit officiorum ſecularium diſtributor in omni caſu quo indignum præfecit officialem reipublicæ, tantum reipublicæ damnum tenebitur reparare.

¶Sed iam de bono, vel malo animo impedientibus, ab aſſecutione alicuius boni officij, vel beneficij, diximus, quod ſi erat iam ſic impedito ius quæſitum in re, vel ad rem tunc, ſiue impedierint illum vi, vel metu, vel dolo, vel ſine illis, tenentur planè reſtitutionem illi. Si autem impedito non erat tale ius acquiſitum impeditusq́; eſt vi, vel fraude, ſecũdum omnem opinionem iuxta diſpoſitionem negotiorum, arbitrio boni viri facienda eſt recompenſatio ſic præpedito. Si autem in donis, & legatis gratuitis, ſine iniuria violentiæ, vel fraudis eſt præpeditus, ſecundum omnes nihil ſibi venit reſtituendum. In beneficijs autem eccleſiaſticis, ſi aliquis dignior ſine vi, & fraude ſit pręeditus ab aſſequutione beneficij, an illi facienda ſit reſtitutio, hæſitatur inter Doctores Caiet. affirmat fore illi reſtituendum, Sotus, & Nauarrus negant. Vide de hoc latam, & exactam diſputationem, vbi expreſſiùs in hoc vltimo noſtram inſinuauimus ſententiam.

CAP. CXLV.

De reſtitutione bonorum naufragantium.

Sed circa materiam furti, & reſtitutionis cum verſemur, culpæ nobis daretur, ſi de in mari bonis amiſſis, vel in mare iactatis hic non meminiſſemus. Peccat igitur cum reſtitutionis obligatione, qui ſibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque ſunt pyratarum, neque infidelium, ſiue ex naui, ſiue ex mari, ſiue ex litore accipiat, * quamuis illa perirent, niſi ipſe acciperet: qualia ſunt farina, ſaccarum, papyrus, quia ex charitate in his proximis ſuis opem ferre tenebatur capit.excommunicationi. * c.excõicatio de rapto. l.ſi qs. ff.de incẽd. ruin.& nau fra. & l.de precatio. ff. ad l. Rhod.

¶Et ſi fuerit in mora reſtituendi, etiã ante admonitionem ipſo facto eſt excommunicatus, quo ad Deum, licèt quo ad eccleſiam debeat præcedere monitio vt ibi declarat Panormitanus.

¶Si autem periculo mortis ſe obiecit quo prædicta ſeruaret, licèt illud periculum mortis non fuerit adeò probabile ſecundùm Nauarrum, * tunc poſſet ſibi illa retinere ſi perijſſet alias, eo quod in tali caſu ad opem ferendam cum tali periculo non tenebatur. Si verò in prædicto caſu dominus iuſtè ſperat ſuum recuperaturum per aliud medium, quia mare ad litus eijceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculum ſubirent: tunc reſtituere tenetur is, qui accepit, cum vitæ ſuæ periculo, ſoluta ſui laboris mercede, arbitrio boni viri, ſecundùm D. Antoninum, * & Syluestr. * licèt ſimplex ſimpliciter accipiens, quia credidit ſibi eſſe licitum accipere per ſtatuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, ſicut in hoc caſu excuſaretur à culpa mortali, ita etiam ab excommunicatione lata à iure, licèt reſpondere teneretur, ſi ob id eum iudex excõicaret. *Nau.ſum. lat.c.17.nu. 98. * Anton 2. par. tit. 1.c. 15. * Sylu. verbo Naufra. q.12.

¶Sed qa inter oẽs Docto. cõuenit oĩnò derelicta, vel p derelictis habita, non eſſe reſtituenda, quæritur quid dicatur haberi pro derelicto. Victoria loquendo de mineralibus repertis in terris Indorum,

Indorum, in Relectione Indorum tradit iſta mineralia tunc haberi ab Indis pro derelictis, quando venientibus, & ſuffodientibus inde argentum peregrinis, ipſi Indi non ægreferunt, nihil curant neque conqueruntur tanquam res ſuas vſurpent.

¶Item etiam habitum pro derelicto dicitur ſecundum Nauarrum, quando dominus ſic, quod ſuum eſt deſerit, eo quod extimat, quod licèt recuperari ſine probabili periculo vitæ poſſet, neminem tamen id periculi ſubiturum. * Idem dicendum eſt ſecundùm Nauarrũ de accipientibus ab ijs quorum domus, & bona igni deflagrant, qui grauius peccant, quam qui ſimpliciter furantur ſecundùm Gabr. * non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim exonerandum proijcitur ſecundum gloſſam Panor. & communem.c.cum dilecti de accuſ. Neq; cẽſetur haberi pro derelicto, quod Dominus præ pudore, aut timore ab occupante non defendit.

* l. ſi quis merces. ff. pro dereli.

* Gabriel I 4.diſt. q. 1.

CAP. CXLVI.
De reſtitutione inuentorum.

DE inuentis quoque ſubſequenter hic nobis venit agendum, quomodo aliquis, ſi aliquid alterius retinuerit peccet, ſi dominum rei inuentæ, vt quærat, debitam non adhibet diligentiã.

* l.falſus.§. ſi tactũ. ff. de furt.& l. interdum. ff. de acq. poſ & §. ſi. inſtituta de rer. diuiſ.

¶Et in primis pro cõperto habendum eſt, ꝙ neq; peccatum veniale eſt ea capere, quæ in nullius ſunt dominio quemadmodum ſunt lapides pretioſi litoris maris, inſtit.de rer.diuiſ.§.itẽ lapilli, & quæ inuenientium, & occupantiũ fiunt, qualia ſunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum, ſed deſierũt eſſe illorũ, quorum fuere, neq; ſunt effecta aliorum, vt theſauri de quibus plura ſunt nobis dicenda, quales etiam ſunt res, quæ à ſuis dominis pro derelicto habentur.

¶At vltra ea, quæ ſupra diximus de his, quæ habentur pro derelictis, pro derelicta ſuã rẽ perditã habere quis præſumitur ex cõiecturis. Ex quibus vna eſt, quod tacet, & non quærit perit per ſe, vel per alium, ſecundùm Nauar. * aut ſi proijcit librum apertum in mare, vel flu uium. gloſſa. in §. ſi iactum quamuis id faciat tempore tempeſtatis. Si tamen tempeſtatis ſaltem tẽpore illud iaceret clauſum pro derelicto non haberetur. * & minus pro derelicto habetur, quod vi fluminis fertur. argu. l. naugia, de furt. c. excommun. de raptor.

* Nau. ſum. lat.c. 1 .nu me. 176.

* l. qui leuã da ff ad legẽ Rhodiã de iactu.

¶Vt autem omnia ad hanc materiam attinentia dubia ordinatim examinentur, primò quæritur de auibus domeſticis, & primo de columbis columbariorum, an licitè poſſint capi à quibuſcunque abſq; noxa reſtitutionis. Cuius quęſtionis meminit Cord. in ſuo tractatu de caſibus conſcientiæ. q. 121. cuius ſequendo doctrinam per has quæſtionem abſol uimus propoſitiones.

¶Prima propoſitio ſit, magis probabile eſt, & magis certum, quod vltra leucam aucupantes in Hiſpania columbas alicuius columbarij alieni, tenentur eas reſtituere dum aſſuetudinem reuertendi ad ſuum columbarium non amiſerit. Patet, quia hoc eſt magis conforme iuri communi, & quia tunc non amittitur dominium quando columbæ conſuetudinem reuertendi non amittunt, niſi cõſtaret ex viſu, quòd poſt duos, vel tres dies iam retrolapſos, non regrediuntur ad ſuum aſſuetum columbarium, neque lex aliter excuſat etiam eas extra leucam aucupantes in conſcientia à reſtitutione, ſed ſolùm iſta lex, quæ cõcedit extra talem leucę periodum poſſe quamuis eas aucupari, videtur permiſſiua concedens iſtis aucupantibus impunitatem, & dominis negans earum repetitionem in iudicio.

¶Secunda propoſitio, probabile eſt, ꝙ aucupantes columbas columbarij alieni extra leucæ periodum, etiam in magna copia, niſi alliciant, eas que attrahant arte aliqua, licèt contra legem egerint, contra legem eas capiendo inſtrumentis vetitis, non ſiunt obnoxij ad earum pretium reſtituendum dominis, hæc eſt Cordubæ, hæc eſt Soti opinio * quod in aucupatione columbarum, ſtandum eſt municipalibus legibus ſicuti de aluearibus, nempè, quod ſi lege præſcripta eſt periodus, vt intra tot paſſus nemo illas

* Sot. de iu ſti. & iur. li. 4. q. 6 art. 4. penes fin.

capiat, extra illos poteſt quis illas capere, quia vſq; ad illam lineam cenſentur eſſe domeſticę. Si autẽ intra ſpacium lege præſcriptum capiantur, fortè captores nõ ſunt à reſtitutione immunes licèt non tanto rigore ad eas reſtituendũ ſint cogendi, ac ſi eaſdẽ, de ipſo columbario furati eſſent. Ad hancq; reſtitutionẽ tenentur, quia vſq; ad illum limitẽ factæ ſunt colũbę domeſticę. Vnde ſecũdm Cordubam intra illã diſtantiã aucupantes videtur captare, aliena, nõ verò extra illã.

¶Tertia propoſitio, aucupantes colũbas intra limites legis puta vnius leucę: vbi ſita ſunt columbaria, ſi talibus conſtaret euidenter colũbas, quas contẽdunt capere eſſe alterius columbarij diſtantis vltra leucã, & quod iã amiſerint vſum redeũdi ad illud, nõ eſſent dãnandi neq; ad reſtitutionem obligandi: ſed quia per difficile eſt, impoſſibileq; moraliter id tali certitudine clara poſſe conſtare, regulariter huiuſmodi aucupium illicitũ eſſe, eſt cenſendum, tum quia, aut captatur alienum hic, aut ſurripiẽdi alienum periculo non vacat.

¶At quia aucupium auium ſilueſtriũ licitum eſſe, neq; defendi poſſe, etiam in fundo proprio, nemini eſt dubium, quia iſtę ſylueſtres aues nullibi per modũ trãſiens commorantur, iniquitas eſſet earũ aucupiũ vitare, niſi fortè precioſiſſimæ eſſent aues, vt accipitres. Sed neq; ad reſtitutionem in hoc caſu inquit Sotus obligareni venantes.

¶At quia ſicuras, & domeſticas aues, vel gallinas, &c. ſurripere abſq; vlla cõtrouerſia furtum eſt, hic ſupereſt id noſſe, capiens columbas, ſeu alias aues laqueis irretitas alienis, ad quid teneatur.

¶Reſpondetur, ꝙ fera, ſeu prȩda piſcationis, aut venationis laqueis, aut retibus, vel alijs inſtrumentis deprehenſa, vel canibus alicuius venatoris eam inſequentis iam impetita, capta, aut vulnerata, ſecundùm Conarruuiã in regula peccatum. part. 2. §. 8. & ſecundùm aliũ Couarruuiam in contractu de remedijs luſorum, par. 1. c. 19. eſt eam capientis, & non eam ferientis vel irretientis ſuis retibus, vel inſtrumentis, vt elici videtur ex Inſtituta de rerum diuiſione. §. illud quæſitum. & ff. de acquirendo rerum dominio. l. naturalem. §. illud. & Barto. in l. quo minus, q. 5. §. de fluminibus. & in 3. par. tit. 28. l. 20. ſed aduertit tibi Couarruuias, quod in aliquibus partibus regni in praxi, recertum eſt contrarium. ſ. ꝙ talis prȩda eſt eam ferientis, vel irretiẽtis ſuis laqueis, aut retibus, hanc praxim cõfirmat lex fori lib. 3. ti 4. lib 17 gl. quoq; in d l. naturalem. & §. illud. inſtit. de rerũ diuiſione, huic praxi prædicta: quare ſecundùm Cordubam * praxis, & conſuetudo hæc in obſeruantia tenenda eſt. Sicq; reſolutoriè dictum puta, in vtroq; foro conſuetudini præſcriptæ, legitimæ terræ ſtandum eſſe in hoc, quia huiuſmodi conſuetudo legis non pęnalis, ſed diſpoſitiuæ vim obtinet, vbicunq; intro ducta eſt Per talemq; cõſuetudinem diſcernendum eſt cui nã attineat talis præda, eiusq; ſortiatur dominium, huic reſolutioni ſuffragatur ſpeculum conſcientiæ, lib. 1. c. 7.

* Cordu. in tractatu de caſibus Cõſcie. q. 119.

¶Porrò de ſtructione columbarij an licita ſit iuxtà ſata aliarũ propoſita, multi multa dicunt, nã Sotus *. docet vbi nullæ extant leges ciuiles prohibentes, ſtando in iure naturali licitum eſſe extruere columbaria ſi ſata prope habentes non reclament, & ſi domini pabulum ſufficiens, pro numero columbarum ſuppeditent, non tantum agnoſcit criminis.

¶Alij autem, (vt Syluefter etiam, verbo reſtitutio. 3. §. 4 inſinuat) requiri exiſtimant vnum de duobus ad licitam cõſtructionem columbarij, vel quod ædificantes prouideant eis ſufficienter de pabulo, vel habeat in giro fundum ex quo ſufficienter paſcatur, vt in plurimum, & hoc, niſi fiat recompenſatio damnorum, quia vicinus ſimiliter tenet ipſe, vel niſi damnum ſit modicum, quod ſemper prȩſumendum eſt, niſi de contrario cõſter, quia ſtercorizando, & effodiendo mala ſemina, tantum proſunt, quantum nocẽt ſecundùm Aſten. referẽtem quoſdam ita tenere. Quare concludit ibi Sylueſter dominium, & in exiguo agro poſſe eas tenere: modo paratus ſit emendare notabilia damna, dum conſtiterunt.

¶Armilla quoq; verbo columbarium cenſet, nec patronum habere magnum terræ circuitum, vbi paſcantur, eſſe neceſſarium, cum ab eccleſia, & principibus

bus tolerantur,& licèt benefacerent patroni paſcendo columbas, & claudendo tẽpore,quo poſſunt damnificare agros. Non tamen credit eos ad hoc teneri tũc quia non ſunt aues domeſticæ, vt gallinæ,cum poſſint interfici ſi damnum inferant,& non reſarciatur. Et quia alias etiam, non deceſſent imò increſcerent columbi agreſtes turmatim volantes, agros deuaſtantes,ideò (inquit Armilla) nõ eſt præcipitanda ſentẽtia de mortali.

¶Frater autem Ioſephus in ſuis floribus materia de reſtitutione ait, ſine conſenſu tacito, vel expreſſo ſata prope habentium columbaria non eſſe extruenda,etiam ſi de paſtu prouideant. Qua nõ obſtante tali paſtu finitimas ſegetes,ſolitæ ſunt deuaſtare, quod ſi poſt conſenſum tacitum extructa fuerint, tenetur dominus columbarij ſatisfacere, vel deſtruere columbarum, niſi cõſuetudo regionis, vel præſcriptio illi ſuffragetur. Quod ſi expreſsè conſenſerunt non erit tunc diruendum columbarium, quia cõſenſus expreſſus fuit veluti donati,& tributũ, ſeu ſeruitus ſuper finitimos agros iam conſtituta. Addit verò tales columbariorum dominos teneri ad eis ſubminiſtrandum pabulum, alioquin finitimis illatum damnum, quia illius ſunt authores reparare tenentur,hæc F.Ioſephus.

¶Ideò varia aſſerta Doctorum recenſere libuit,quia alter meminit eius, qđ alter dicere omiſit, & vt detur occaſio lectori iudicandi, quod rationi conformius eſt,illudque eligendi.

¶Inter reliquas ſententias Doctorum circa hanc materiam illa, quam tradit Nauar. * vt potè reſoluta, & compẽdioſa, rationique conformior magis mihi applaudit,vbi ſic ait iudicio ſuo non peccare regulariter,qui columbaria habent vbi non eſt lex, quæ ibi prohibeat,& eſt conſuetudo, quæ id permittit, & populus non conquæritur neque damnum notabile apparet,attento,quòd ad populi victum pertinent, & æquè ferè proſunt ſtercorando, quam noceant paſcendo, & eas reges tolerant, & ſi non eſſent columbæ domeſticæ, eſſent columbæ ſyluaticæ, vt ſunt coturnices, & aliæ aues, quòd optimè Syluest. verbo. Reſtitut.3.q.4.inſinuauit. Hæc Nauar.

*Nau.ſum. lat. c.17.nume.217.

cui adiecit Frater Ioſephus,quòd qui in ſuo columbario certa ſemina ſpargit, aut aliqua arte vſus eſt, qua artificiosè columbas ab alijs columbarijs ad ſuum pertraheret,peccat quidem,& cum obligatione reſtituendi, ſi paruitas eum non excuſat ſecundùm Metinam in C.de reſtit.de rebus reſtituendis. col. 12. quod tamen limitandum cenſet Nauar.procedat in eo hoc qui per hoc intendit alienas ineſcare,non autem in eo qui principaliter intendit ſuas paſcere, & retinere ne alio euocentur. *

* l. ſi quis nec causā. ff. de rebus creditis.

CAP. CXLVII.

De reſtitutione circa venationem.

AT iam de venatione vtrũ princeps,rex poſſint eam reſeruare quæſtio prolixior nos hic maneret,niſi curaremus hic eam ſub compendioſis ſententijs verbiſq; reſtringere.De rege autem,aut de principe independente primò loquendo ſecundùm Sotum de iuſtitia, & iure lib.4.q 6.artic.4.palam eſt regem principem loca etiam communia reipublicæ poſſe aliquot proprio vſui dicare, neque ad hoc,vt quidem autumant requiritur conſenſus populi, iuſtum quippe eſt, vt pro ſua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam præterquam,quod apros,& ceruos, & id genus beſtias non concedat à plebeis venatu impeti,vt reſeruentur ingenuis,qui prę liorũ ſimulacra aduerſus eas meditẽtur.

¶Animaduerſoſq; in hoc nos vult Sotus, quod quia venatio eſt de iure gentium, non tanta ſuppetit facultas magnatibus ad cuſtodiendam vetandamque ſui gratia venationem,quanta eſt in principe, etiam ſi cum ſuis iuribus fuerit ea ipſis largitus,quia res verbi gratia in toto regnó poſſet ſibi decem,aut duodecim loca reſeruare,& forſitan nõ poſſet bis,aut ter centum.Si autem magnatum ſinguli in ſuis oppidis, aut territorijs plura haberent loca cuſtodita ſibi graue regno fieret onus,intolerabiliuſq;

ſunt enim de iure gentium feræ, & aues, & piſces communes, vt Inſtituta, & ff. de rer diuiſ. habetur. Quare non eſt nimium populus à venatione cohibendus, quandoquidem illo modo libertatem habet, tum animum recreãdi, tum & quęritandi victum. Hac graui doctrina Soti præmiſſa.

Quæſtio. 1. ¶De magnatibus, & optimatibus regni in præſentiarum incidit aptè diſputatio, an venationem maiorẽ in ſuis territorijs ſui animi recreationis gratia ſibi pro libito vendicare poſſint, cui quęſtioni expeditiorem reſponſionem non inuenimus, quam ea, quæ à Corduba traditur in ſuo tractatu de caſibus conſciẽtiæ. quæſt. 119. vbi ſic ait. Primò, quòd cauſa vitandi litigia inter ſubditos, & cauſa conſeruandi venationem ne funditus vaſtetur, vel ex alia iuſta rationabiliq́; cauſa, poſſunt domini in oppidis ſuis pro tempore, & modo vetare venationem, ſine fraude, & ea moderatione, ne totaliter facultas venandi auferatur, quatenus, & quantum id vtilitati communi populi conducens eſſe videtur, & hoc in profeſſo eſt omnibus.

¶Addit ſecunda per quod quæſtioni ſit ſatis, quod de licentia regis expreſſa, vel tacita, vel virtute priuilegij proprij, aut vi alicuius contractus liberè initi, cum oppidis ſuis, vel de conſenſu libero, vel legitimæ iam præſcriptæ conſuetudinis titulo, & non aliter poſſunt magnates, propriæ vtilitatis, & recreationis animi gratia omne genus, vel tale genus venationis vetare, in montibus, ſyluiſvè, aut locis communibus ſuorum populorum, atq; in nemoribus, vel paſcuis proprijs peculiaribusq́; ipſorum dominorum, quatenus ipſi ſoli domini, vel tãtum illi, quibus impertierint licentiam poſſint ibi venari.

¶Tertiò dicit, quod iam aliquo ex ſupradictis titulis, Caſtellæ venandi ceruos, apros, aliaq́; animantia fera ius addictũ eſſe videtur magnatibus, eo quod huiuſmodi venatio, præda regia eſſe videatur plus magnatibus, quam plebeis accommodata ſecundùm Sotum. * Et ſecundùm Couar. * & ſic poſſunt interdicere huiuſmodi venationem ſub pœnis moderatis.

* Sot. de iuſti. & iur. li. 4. q. 6. art 4.
* Couar. in reg. pecca-

¶Quartò nulli magnati licèt prohibere populi incolis, ne deprehenſam in ſuis poſſeſſionibus, vel agris venationem venari poſſint inſtrumentis lege regni non vetitis, niſi dominus iſtius generis venationis. ſ. ceruorum aprorum contractu libero conuenilſet cum incolis populi: ne etiam in ſuis poſſeſſionibus id genus venationis ſibi capere, aut venari poſſent, niſi ſolus dominus ſub pęna moderata, dummodò dñs perſoluat damna, vel niſi liberum præſtitit populus aſſenſum de tali venatione in ſuis agris non occidenda. Nam tunc huiuſmodi prohibitionẽ dominus illis indicere poteſt authoribus Soto, & Nauarro, * & licèt illi Doctores huius non meminerint, credit Corduba, quod licentia regia ad ſic appropriandũ eis hoc genus venationis, & hoc modo prædicto ſufficeret. Sufficeretq́; etiã ad hoc conſuetudo ſi legitimè præſcripta eſſet, quia præſumeretur ea iuſto dimanaſſe principio, vel aliquo pacto iuſto inito cum incolis fuiſſe innixa. ſ. cũ practica Caſtellæ hoc arguat, ſed non videtur fuiſſe talis cum ſemper populi conquerantur, & reclament.

tum. parte 2. §. 4.

* Nauar. in ſum. Hiſp. c. 17. nu. 20.

¶Quintò dicitur, ꝙ in caſibus ſupradictis in quibus iuſtè dominus venationem interdicit ſibi in montibus, locisq́; communibus, vel priuatis ad vnum de duobus aſtrictus talis dominus manet, quia vel tenetur ad omnia damna perſoluenda, quæ venatio intulerit in poſſeſſiones particularium, vel plebis, vel indulgere facultatem tenetur, vt occidi tales feræ poſſint inſtrumentis lege regni non vetitis. Manet inquã obnoxius (hac licentia negata) ad perſoluenda damna popularibus in hanc remiſſionem damni non conſentientibus liberè, etiam ſi metu, vel minis intra ſe conceptis, id nõ petierint. Ideò ſub iactura animæ tenetur dominus ſummè cauere, ne hæc dãna maneant irreparata ſed ſoluantur.

¶Sextò dr̃ adhibẽda eſt cautela à dño ne iuſtè ĩterdicẽs venationẽ pęnas adhibeat ſęuas, aut exceſſas, & exorbitantes. Sat etenim eſt ꝑ prima trãſgreſſionis vice mulctã certæ pecuniæ cõtra trãſgreſſores impoſuiſſe, & ꝑ ſecũda vice duplã indixiſſe, & ꝑ tertia aliqd ſu ꝑ addidiſſe. Taliter, ꝙ citrà rõnẽ eſt, ꝙ culpa venãdi contra

contra vetitū pœna homicidij, vel obtrū
cationis membri, vel verberū ſit vindicā
da. Saltem non pro prima vice flagella-
tionis pœna infligenda eſt, etiam ſi lex
vel ſtatutum, ſeu eam iſtè pœnam decer-
nat, quia legis rigor non eſt ſeruandus:
niſi contra contemptores ex contemptu
& conſuetudine huiuſmodi leges venan
di in vetitis tranſgredientes.

¶Dominus autem licèt iuſtè vetuerit
venationem, ſi tñ moderationes in qua-
tuor his ſupra immediatè ſignatis caſi-
bus præſignatas non ſeruauerit, & delin
quit mortaliter, & obnoxius ſit ad reſti
tuendum quidquid damni intulerint fe-
ræ venatiles, & ad reſarciendum quoq;
emolumentum, quod præpediuit iniuſtè
veriſimiliter percipiendum ab his: qui-
bus iniuſtè obſtitit ne venarentur, aut
piſcarentur, ita Nauarrus* & Couarru-
uias in reg peccatum. p.2.§.2. ita cōiter
ſupradictis aſtipulantur doct. Syl tit. ve-
natio. & reſti. §.16. & 14. reſt. 3. q. 3. in fi.
& q. 4. & q. 12. §. 4. & 5. & reſt. 7. q. 2. reſt.
8. q. 2. & 3. & Metin. de reſti. q. 12. f. 45. &
Sot.* & Gabr.* Nauarr. & Couarr. vbi
ſupra, & Speculum conſcient. lib. 1. c. 68.

*Nauarr. in ſum. Hiſpa. c. 17. num. 120. 125. 128.

*Sot. de iu. & iur. lib. 4. q. 6. ar. 4.

*Gabr. 14. d. 15. q. 1.

CAP. CLI.

Adhuc de venatione, & reſtitutione facienda hic tam à dominis venationis, quàm à venantibus, vel piſcantibus in alieno.

IAm ad difficiliorem accedi-
mus punctū an caſu quo do
minus vetuiſſet venationem
iuſtè, ſi in tantum venatio-
nis copia ſuccreuerit, quod
magnū negotiū faceſſit ſubditis ad ſuos
à venaticis feris tutādū agros, & poſſeſ-
ſiones, quia eas tueri non valent, niſi ma
gnis expenſis, & occupationibus noctes
& dies pro eas cuſtodiendo ducendo in-
ſomnes, neq; ſatis potentes ſunt ad feras
has arcendum defenſis lege non vetitis,
neq; ſat eſt eas abigere, aut terrere, qn
poſſeſſiones, agroſq; depopulentur, & va
ſtent tantopere, vt agrorum cultores, ne
que medietatem fructus quibus ſe alant
poſſint demettere, ambigitur ergo in ca
ſu hoc, an dominus iſtè optimè ſatis vi-
deatur proſpicere conſcientiæ ſuæ, ſi re-
ſarciuerit damna, prætaxando fructus tā
ti, quanti conſtabant valebantq; tempo-
re deuaſtationis eorum.

¶Ad quæſtionem ergo vr̄ eſſe dicen-
dum in caſu tantæ calamitatis, & contin
gentiæ tā ingentium detrimētorum nō
feciſſe ſatis dominus ſi perſoluerit dam-
na ſupradicto modo, ēt ſi copiam fecerit
agricolis ſuas defendendi poſſeſſiones, &
ēt ſi eis indulgentiam conceſſerit feras
intra ſuos agros occidendi. Quia adhuc
obnoxius manet ad omnes illos perſol-
uendos fructus, qui meritò ſperabantur,
aliquid inde demendo propter periculū,
cui ſubijciebantur. ¶At quia impoſſibi-
le videtur eū ad tantam recompenſatio-
nē fructuum faciendam compotem eſſe
præſentaneum remedium ſe offert, &
prorſus neceſſarium ſ. ſic copiam vena-
tionis ferarum minuere, ne tantum infe
rant diſpendij, & damni, vel ipſe eas fe-
ras venetur, vel alijs faciat adhunc finē
copiam venandi, eo remedio adhibito
facili, ne propter damnorum iacturam il
lam à feris, funditus intereant populi,
aut habitatoribus deſolati, vacuiq; per-
maneant. Ad id remedij, & ſatisfactionis
adhibēdum vrget ratio, quia iniuſtè per
violentiam impediens à lucro ceſſante
ſecundum Sylu.* non ſat eſt ſi perſoluat
ſortem, niſi deductis periculis ſoluat, re
paretq; lucrum veriſimiliter ſperatum,
ſic impræſentiarum recompēſandus eſt
valor fructuū veriſimiliter expectatus,
& nō ſolum valor meſſis, quem valebat,
dum fuit deuaſtata.

*Syl. tit. emptio. q. 5.

¶Præterquā, q cogere agricolas eorū
q; filios, & famulos die, noctuq; vigilare
ſpeculādo, præſertim noctu, vbi ferè ma
gis graſſantur, inhumaniſſimū eſſe vr̄, &
intolerabile, cæterū ſi detrimēta hęc nō
eſſent adeò grandia, tunc hæc damna ſol
uiſſe dominū ſat eſſet, ſic ſuprà diximus.

¶Hinc corollariè liquet, q vbi tanta
venationis copia increuiſſet, quod neq;
pretia damnorum commodè prætaxari,
neq; eadem ſolui poſſent, neq; magnati-
bus, neque etiam regi ſecundum pleroſ-
que doctores liceret tunc tuta conſcien
tia, adeò magnā ferarū copiā nutrire, ſed
taliter moderatā, ne terram redigat in
ſolitudinē, & inappreciabilia, & inſolu-
bilia

bilia inferat damna. Neque ſat eſt tali domino fuiſſe ſe proteſtatum malle ſe ſuam terram, vaſſallis, quam venatione vacare, ideoq; abeundi alio incolis licentiam dare, quia hoc ei in regno Caſtellæ non licet, vbi populi vaſſalliq; nõ ſunt aſcriptitii, aut coloni terrarũ domini earumue conductores, quia ſunt liberi adeò, vt ſylux, montes, terræ ipſorum populorum ſint vaſſallorumq; quid proprium ſolumq; regi, ſuiſq; dominis ſoli ta tributa, obedientiamq; debitam quo ad gubernationem iuſtam, atque pacificã præſtare tenentur. ¶Ideò directè, vel indirectè à ſuis oppidis iſti propulſari neque ſuis poſſeſſionibus, earumuè fructibus citra culpã priuari, aut ſpoliari poſſunt, quia dominia principatuſq; incommodum reipublicæ inſtituta ſunt, non verò è contra populi in voluptariã dominorum recreationem, & ſuperfluam.

¶Si tñ rex huiuſmodi vaſſallis, huiuſmodi poſſeſſiones, domus alibi i aliquàs ęquè dignas domus, poſſeſſioneſq; commutaret, tunc iniquum non tantopere videretur illos illinc amoliri ab illa terra. ¶Sed quod poſſint intentare magnates hoc fine licentia regis, ſaluo meliori iudicio inquit Corduba aſſerendum eſt non poſſe fieri, licèt nullum repererim doctorẽ in caſu huius quæſtionis diſtinctè loquentem.

Quæſtio. 1. ¶Capit hic iã ſuũ locũ illa quæſtio, an venari poſſit dominus in agris ſubditorũ ſuorũ. Reſpondeo dicendum non põt in terris, vel agris ẽt ſi ſint ſubditorũ venari, qñ non põt adhibita diligentia cõpertum habere cuius ſint, vt poſſit ſoluere dãnum, paſſis dominus, quæ ingerũtur illis conculcando ſegetes, vel aliter vaſtando ſemina, aut poſſeſſiones eorũ.

¶Sed in terris ẽt non ſubditorũ poſſunt magnates venationi vacare dũ dãna ſoluenda, ſi quæ intulerint potentes ſint ſoluere, quia rationem tam damni illati, quàm damna paſſorum in particula ri habere poſſunt, ita Couarruuias.*

*Couarr. in reg. peccatũ p. 2. §. 28.

Quæſt. 2. ¶Potiſſima iam quæſtio hic ſit obuia ſcilicet ad quid teneantur qui locis vetitis, aut piſcantur, aut venantur.

¶Circa quàm dicendum ducimus primò ad pœnam nuſquam tales tenentur niſi poſtquam per ſententiam iudicis ad eam perſoluendam iudicialiter ſint adacti. Huic ſuffragantur omnes doctores.

¶Sed maius vrget dubium ẽt ſi iã lue rint pœnam poſt ſententiam, an caſibus infrà decidendis: in quibus ad reſtitutionem venationis inuaſæ tenentur, immunes tunc à reſtitutionis obligatione maneant. Reſpondet Cordub. in id citãs ſuũ magiſtrum Metin affirmatiuè, teneri inquã ad prædictã recõpenſatione, niſi domini venationis ſola pęna ſolutione cõtenti, ſicut ſic vr receptum in vſu. Sed animaduerſione opus eſt, has leges purè videri pęnales, niſi quis inuaſerit venationem, locis occluſis, aut ſeptis vbi venationi nullus ſuppetit fugiendi locus. Quæſt. 3.

¶Sed iam ad potiſſimam quæſtionem de venantibus in locis vetitis regrediamur primam ſtatuentes concluſionem.

¶Prima concluſio, vbi venatio in loco cõi ſeruatur, & qui venatur ciuis eſt ad nullã reſtitutionẽ tenetur, licèt fortè aliqua culpa ſit facere contra legem. Eſt hæc Soti, & patet, quia cum venatio ſit totius reipublicæ, non præſumitur lex obligare ad reſtitutionẽ, ſed ad pęnam ſi condemnetur. ¶Secunda concluſio, dum locus vbi quis ingreſſus eſt venatum eſt proprius alicuius domini, vbi eſt muro cinctus taliter, q venatio nullũ refugiũ inde elabendi habet, ſed ibi pro libito capitur à ſuo domino, tenetur ad reſtitutionẽ dãni, eſt hęc Soti, Cord. Meti. quia quoddam, veluti genus furti cõmittitur quia illa venatio, vel piſcatio ſic occluſa dñi eſt, & eius poſſeſſio. Vnde licèt inde egrediantur feræ intra, vel extra capi non poſſunt, dum animo egrediuntur reuertendi, veluti ad ſuã manſiũculam, neque amiſere iſtã redeũdi conſuetudinẽ. Tunc aũt ſecundũ Nauarr. videntur amiſiſſe iſtã conſuetudinẽ, reuertendiq; animũ, qñ his, horis, aut dieb. aſſuetis, hæc ferè ad ſeptum ſuum deſierunt reuerti.

¶Sed quantum ad columbas authorẽ habemus Couarr. aſſerentẽ legem ſpeciale contineri. 3. p. tit. 28. l. 22. ſancientem columbis prædiſinitum ſpacium, quod cõſilium regium eſſe inteſtitium vnius leucæ diffiniuit, vltra quod & non citra poſſit quis columbas alicuius columbarij aucupari ab eo vltra leucam tam diſtantes, & elõgatas. Iſta ſecunda cõcluſio

patet

patet ex l.3 §.item feras.ff.de acq.poſſeſ. vbi ſancitur, quod animalia occluſa in ſuis manſionibus, ſicut, & columbæ in ſuis colũbarijs manẽtes, piſces quoq; piſcinarũ ſunt ſuorũ priuatorum dominorum ibi huiuſmodi animalia, retinẽtiũ.

¶Tertia concluſio, ſi locus eſt patulus vbi hæc animalia venatica commorantur, vel vbi piſces manent, ſi quis ibi fuerit venatus, vel piſcatus, nulla ei obligatio reſtitutionis inde emergit, hęc eſt Soti & patet. Nam etſi ibi dñs ius venandi habeat, & inde alios arcere valeat, nõ tamen inde fit conſequẽs dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde atque arborum aut terræ naſcentium, quia terra feras non fert, vt cęteros fructus, ſed ip ſe aiantes ſe prognãt.

¶Item, quia huiuſmodi animalia vaga ſunt, & ad quocumq; diuagandum libera, ita habetur l.16.p.3.tit.28. vbi ſancitur, quod qui in alieno fundo fuit venatus, ſi à domino non fuit præmonitus, ſibi, quod cępit acquirat. Sed ſi fuerit monitus, & prohibitus ingredienſq; aliquam cęperit beſtiolam, non ſibi ſed domino fundi obueniat, decernit prædicta lex. Quamuis credat Sotus, quod ante condemnationem ad nihilum teneatur.

¶Quarta concluſio, piſces piſcinarũ, & feras nemorum vbi aliqualis eſt clauſura, & ſeptum, non tamẽ ita arctè, quin liberum egreſſum inde habeant, vbi vel qñ voluerint, qui inde venatur, aut piſcatur, aut inde abijt venationem aut piſcatũ, vel artè inde educit, via furti ad nullam reſtitutionem manet obnoxius. Hæc concluſio eſt Cordubæ, & Couarr. vbi ſupra. Hæc concluſio patet ex l.3.ff. de acq.poſſ. & ex l.16.p.3.tit.28. vbi ſtabilitur tunc talem venationem eſſe eam capientis, neque eſt verum contra alios dominos fundorum habere dominium venationis, carere tamen poſſeſſione.

¶Si tamen quo tempore dominus nemoris prædicti non tantopere clauſi, ituus erat ad venandum aliquis abegerit, vel vaſtauerit venationem, tunc nõ via reſtitutionis, ſed reparationis damni, tenebitur ad aliquam recompenſationem non integram, ſed arbitrio boni, ſapientiſque viri faciendam pẽſata differẽtia, quæ eſt inter actualẽ poſſeſſionem, vel quaſi poſſeſſiónem, in qua dominus læſus eſt reſpectu venationis.

¶Si autem, vt inquit Sotus, quia dominus damna bona fide ſoluit, & tributorum.rem iſſionem oppidanis nonnullã facit, quo iuri venandi renunciet, & nullibi venationi nocendi, vt reſeruetur domino, tũc ſi liberè ab omnibus in huiuſmodi conuentionem aſſenſus præſtitus eſt, forſitan tenetur ad reſtitutionem oppidanis tam intra, quam extra ſuos fundos, beſtiolas has, occidentes, ſi aũt quis alijs vetitis locis venatus fuerit, reus reſtitutionis non fit, ſed pœnæ poſt ſententiam condemnationis, non ante, ita Met. Couarr. Sotus, & Nauarrus.

¶Quare concludamus tandem cum Nauarro * peccat qui occidit, aut graui ter percutit animal domeſticum in prędio ſuo, damnnm inferens, quia ſolum ius illud expellendi habebat, & includẽdi, donec de damno dato, dñs eius monitus ſatisfaciat § cæterũ Inſtit. de lege aquil. & l.quintus Mutius.ff.eod. & gl. iuncto tex.in c.ſi læſerit.de iur. & dam. dat. niſi conſuetudo, priuilegiũ, vel aliquod ſtatutum contra diſponeret. * *Nauar.ſũ. lat.c 17.nu. 120.

¶Secundò quod cuſtodes auium, cuniculorum ceruorum iurati, vel ſola fide aſtricti ad ea fideliter cuſtodienda, vel ad cnſtodiendas ſyluas cæduas, aut paſcua aut piſcatum, peccant diſſimulantes niſi ſcirent eos, quos contra facientes in ueniſſenr, feciſſe id neceſſitate, quæ eos à peccato excuſabat, & non permittunt eis plura quàm talis neceſſitas exigit. Dicimus niſi ſcirent, quia dubitatio nõ excuſaret. In dubio enim tutiora ſunt eligenda, * excuſaretur autem cuſtos ſi inuenit eſſe conſanguineos, aut amicos domini prædictorum iurium, vt probabiliter credat illi illorum venatum placiturum, nõ tamen ſufficit inuentos tales eſſe qui ſi facultatem à domino peterent, obtinerent, ſed eam nolunt petere. * ca fin. de conſuetu. c.priuilegia *c.ad audiẽtiam. de homic & ca. ſi quis autem de pœnit. diſtinct.

¶Ex quo ſequitur huiuſmodi cuſtodes teneri ad reſtitutionem damni, cum diſſimulant ſe videre venantes, ligna cędentes, piſcantes in prohibitis locis propter munera, aut quia ſui ſunt amici, aut conſanguinei, quia tenentur dominum præſeruare à damno, propter iuramentum præſtitum, licèt probabile ſit, quod

quod acceptum pro diſſimulatione reſtituere non tenentur, ſecundum Nauar. licèt probabilius ſit oppoſitũ de quo plura ſupra. At cuſtodes poſiti à dñis tyrannicè poſſidentibus ẽt iurati diſſimulantes immunes manent à reſtitutione.

¶Atque ſecundùm Nauarrum contra alios, quorum ſententiam rigidam eſſe cenſet cuſtodes ſe abſcondentes, ne videantur ab ingredi volentibus loca vetita, vt ingreſſos intercipiant vt puniri deinceps abſtineãt à damnis, nec magnũ damnũ tunc eis permittitur inferre, excuſantur à reſtitutione. Quia omnes cuſtodes hoc faciunt, idq; ab omnibus ſcitur, & ita ſe nemo deceptũ dicere põt. *

*c.ſcientia. de reg iuris lib.6.

¶Item licèt vtilitatem populi aliquibus temporibus, ſ. partus, aut nutritionis, aut quibuſdam inſtrumentis vetitis vetetur venatio: tamen huiuſmodi legũ tranſgreſſores immunes manent à reſtitutione, ſi venerint tunc contra vetitum quia ſolum ad pœnam tenentur poſt cõdemnationem, non ante.

¶Præterea reſtitutionis rei ſunt, qui profecti ad venandum, canes ſuos permittunt nocere auibus domeſticis, gallinis, auibus, anſeribus. Idem ſi equos, famulosvè ſuos permittant inferre damnum notabile prædijs aut ſatis alienis.

¶Inſuper aduertit Nauarr. * id quod nemo hactenus attigit pauciq; confeſſarij aduertunt, vt ipſe ait, ſ. q reges, & magnates prohibentes ne feræ palantes, quæ non ſunt incluſæ, occidantur à dominis prædiorum, quibus nocent, non excuſantur à peccato per propoſitum reſtituendi dãna magis, quàm excuſatur fur, aut raptor per propoſitum reſtituendi, quod rapuerit, aut furatus fuerit, quia per reſtitutionem ſubſequutam, non excuſatur à peccato quis, quòd admittit damnificando, aut capiendo aliena inuito domino Vnde confitenda eſt hæc malitia, & hoc ad prædicatores ſpectat prædicare, & confeſſores meminiſſe.

* Sum. lati. c.17. n.125.

¶Peccat reuſq; reſtitutionis habetur, qui includit, aut accipit aĩalia aliena domeſtica, ẽt fugitiua, vt eorum lanam, plumas, oua, in ſuam vtilitatem conuertat, aut eis vtatur ſecundùm Ioã. Maio. quia ob fugam non deſinunt eſſe cuius erant. § gallinarum. inſtituta. de rerum diuiſi.

¶Idem dicendum eſt de accipiẽte animalia domum redire ſolita, vt ſunt ſues, apes, pauones, colũbæ, cerui, qui abeũt, & redeunt, & de illo, qui accipit, aut occidit ea, priuſquam illam conſuetudinem reuertendi amiſerint. §. pauonum. & §. apium Inſtituta de rerum diuiſ. l. naturalem. 1. & 2. ff. de acq. rer. domi. At vt ſupra dictum eſt hanc redenndi conſuetudinem amiſiſſe videntur, cum ad horas, & dies conſuetas vix redire deſinunt, poſtq; accepta capientium fiunt. *

*Gloſſ. l. de quib. ff. de legatis.

¶Sed tandem ſcito ſecundum Nauar. quod examina apium anteqnam in aluearijs includantur, & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit etiã eas in alieno prædio capiẽdo, priuſquam ab ingreſſu eius, aut ab aſcenſu arboris à domino prohibeatur. Imò neque ſi poſtea, licèt tunc iniuriarum teneretur. * prohibitus eſt autem tacitè, ſi prædium eſt muro, aut ſæpè cinctum.

*l. naturaſe §. pauonij. & ceruos. ff. de acq. rer. dominio.

¶Reliqua verò ſcilicet, quomodo appreciãda ſint damna venationum, quia magis dependet hæc quæſtionis intelligentia ex experientia arbitrorum peritorum, quamuis ad longum Cord. hanc quæſtionem pertractet. q.19. illam hic cõſultò miſſam facio, quia de particularibus non eſt ſcientia. Solùm hic admonuiſſe iubet, qno ſi dominus velit appropriare minorem venationem in locis cõmunibus vltra ſuos, id cum conſenſu cõmuni, & etiam particulari ibi agros habentium fieri debet, non aliter. Tuncq; in recompenſationem dominus, & ad recompenſandum damna paſſis remittat ſufficientem partem tributorũ per perſonam expertam timorateq; conſcientię diſtribuendam pro rata, & pro pauperibus carentibus ſundis, ſeu agris, quia licèt in ſuis agris nullum ſubeant damnũ, quia eis carent, tamen quia libertate, & iuris gentium venandi minuta animalia priuantur, copia ſufficiens frumenti recondatur in horreo vt eis ſubueniat.

¶Supradicta conuentio debet fieri libere, neque ei actare tenentur non conſentienter. Sed nõ pręſumitur libera illa conuentio remiſſionis inter ſubditos reſpectu dominorum, niſi fortè ſub ſpe aliquarum remunerationum, quę illis promittuntur.

mittuntur Vnde caueant domini, ne immemores fiant impletionis promiſſionũ huiuſmodi. Vide documẽta aliqua ſunt circa taxationem damnorum, & circa conuentiones ſuper venatione ſibi approprianda quas cum ſubditis inire poſſunt domini, ſed nos præcipua diximus ex quibus poſſunt elici reliqua.

CAP. CXLIX.

De reſtitutione facienda, vel nõ à cęſoribus lignorum.

DE ſyluis cędnis hic ordinatim ſuccedit nobis ſermo, vbi ne omnia, quæ in iſta materia dicuntur confundamus ſeparãtes magis certa, de quibus inter omnes doctores conuenit: ſi quid cõtrouertitur magis, ad vltimum reſeruabimus, ſit igitur prima concluſio, quãdo ſylua cędua propria eſt alicuius oppidi, ciuitatis, aut caſtri, ſi in ea ligna cędentes ſunt incolæ, aut ciues eiuſdem loci, ad nullam reſtitutionem tenẽtur, niſi tantum ad pęnam poſt condemnationẽ; ſi notabilem quantitatem non inde tulerint, hæc concluſio eſt Soti* eſt Cord.* & patet, quia populus ea lege videtur ligna ſuis oppidanis diſtribuere, vt qui capiatur pœnam luat, qui verò euaſerit gratis ſibi illam præda acquirat.

* Sot. de iu. & iur. lib 4. q 6. ar 4.
* Cordub. I tract. de caſib. conſciẽ. q. 17.

¶Secunda concluſio oppidani, ſi in cõmuni ſylua, magnam ſtragem fecerint cędendo ſibi ligna, rei ſiunt reſtitutionis in hoc caſu. Hæc concluſio eſt Soti, Cordu. & Fratris Ioſephi in ſuis floribus, materia de reſtitutione. Et patet, quia reipublicæ iſti iniuriam inferunt, quia talem ſtragem faciendo, quaſi perinde ſe videntur habere, ac ſi magnam partem ſyluæ incendio combuſſiſſent.

¶Sed quid intelligãt iſti doctores per magnam ſtragem, & quid ſi quis oppidanus pro ſua tantum conſtruenda domo ligna cędat, an ſtragem feciſſe dicendus ſit. Et quidem res eſt de qua non tam explicitè loquuntur doctores, nam Cordu. expreſsè aſtruit, ſi quis de ſylua ſibi communi cędat ligna pro conſtruẽda domo ad reſtitutionem teneri, ſed puto forè diſtinguendum.

¶Quare ſit tertia concluſio. Oppidanus qui à ſylua cõi ſui oppidi præcidit ligna ad fabricandam domum, vbi quia ſylua eſt lata, & abundans, oppidanis ad huiuſmodi vſus ſ. pro fabricatione domus propriæ non ſuperbæ, ſed pro neceſſitate, & qualitate perſonæ cędentibus ſolet conuiuere ſua reſpublica, tantum ſolutione pœnæ, dum capiuntur, contenta, ad nullã aliã reſtitutionẽ talis eſt iudicandus. Hæc eſt contra Cord. non diſtinguentem, ſed puto eſſe ad mentẽ Soti dicentis non teneri ad reſtitutionem, niſi magnam ſtragẽ cõmiſerit, hic non vř magnam ſtragem cõmiſiſſe. Et patet, quia ſi hoc eſt receptũ, & eſt in vſu, vt pro cõſtructione domorũ ſuarum, perſoluta pęna, ciues inde ligna cędant, nemini ſit iniuria in ratione iuſtitiæ diſtributiuę, & quia ſupponim⁹ ſylua eſt latè patens, arboribuſq; referta, quæ ad omnes hos vſus ſufficit neque creditur propterea defutura.

¶Quarta cõcluſio, ſi quis oppidanus ex ſylua cõi modica, tenuiq;, in notabili copia quantitateq; præſcindit ligna, notabile ingerens danũ ſuæ reipublicæ, & ẽt ſi ſecuerit ligna ad vendendũ, ſiue ſemel, ſiue ſæpius cędendo, notabile damnum intulerit, ad reſtitutionem manet obnoxius, niſi per pœnã in ſolutã id notabile damnũ recompẽſaſſet ſufficiẽter, vel niſi per legem, aut conſuetudinẽ conſtaret, rempublicam ſola pœna, ſi capiatur, & condemnetur in ea, fore, vel eſſe cõtentam. Secus ſi notabile nõ infertur damnũ neq; quantitas excedens, aut notabilis eſſe apparet, quia ſyluæ ſunt abũdantes, & latè patentes. Hæc eſt Cordu. Et patet primò, quia ſylua cum ſit communis eſt incommodum totius populi, quare nõ cum exceſſu, ẽt ad vſus domus ſuæ, ſed eo moderamine, quo cæteris oppidanis populi ſui conceditur, poterit ligna cędere. Itẽ ſecũdò, quia ẽt cæteri oppidani habent ius ad ſyluam cõem cæduam, ergo notabiliter ſuper alios inde ſibi ligna tollens, cęteros videtur notabiliter defraudare, patet. ca. ſi culpa tua. de iniur. & dam. dat. Ex quo infertur reum eſſe reſtitutionis, ſicut reſtitutionis reus eſſet diſtributor, qui de cumulo cõi frumenti à ſe diſtribuendo vicinis populi,

vendi-

vendicaret ſibi, vltra partem, quæ ſibi cõtingeret. Sicut ſi mulier ex bonis multiplicatis durante matrimonio, quorum adminiſtratio pertinet ad maritum, poſt mortem mariti, vltra medietatem præcaperet ſibi, teneretur ad id exceſſus reſtituẽdum, ſic & iſte cum exceſſu cędés ligna ex ſylua etiam ſibi communi.

¶Sed iam agendum reſtat de his, qui ex alienis ſyluis ſuffurantur ligna, an ad aliqualem teneantur reſtitutionem.

¶Pro deciſione quæſtionis ſit prima propoſitio, qui ſuffurantur ligna ex ſpeciali ſylua, vel prædio alicuius priuati, vel pertinenti ad propria ciuitatis, & nõ ad communia omnibus, notabile ingerentes damnum, nexu reſtitutionis tenẽtur, & ad lucrum ceſſans, conditionibus lucri ceſſantis ſeruatis, ſecundùm Syl.* quando ex ſucceſſione illorum arborum, lucrum, quod ex illis ſperabatur, ſi ſuccreuiſſent præpediunt.

*Syl. ti. em ptio. q. 6.

¶Secunda concluſio, qui ſuffurãtur ligna ex aliorum oppidorum ſiluis, cũ etiã ipſi habeant ſuas ſui oppidi ſyluas finitimas, taliter quod ſibi inuicem ex ſuis cõmunibus ſyluis ſolent ſuffurari ligna, & culpa mortali carent, & ad reſtitutionẽ non ſunt deuincti. Hæc concluſio eſt Soti, & Cordub. & F. Ioſephi, & patet, quia hic via recompenſationis recompenſatur vnũ pro alio, & quia vſus innexit, vt ſola pęna coutẽti cędentiũ, ſi capiantur, alternatim populi conſentiant in dãnorum remiſſionem, vt teſtatur Sotus.*

*Sot. de iu. & iur. lib. 4.

¶Tertia concluſio, ſi ſic ſint diſpoſiti populi, quod vnus eorũ caret ſylua, alter vero ſyluam communem ſibi habet, vel ſi vterq; ſibi inuicẽ finitimus populus, ſyluas proprias habet, ſed alter ſyluam vtrique populo propinquam, alter remotam taliter vt à proximo, & vicino ſibi oppido non poſſit iacturam in cęſione lignorum pati, tunc non habet locum via recompenſationis. Ideo carentes ſylua populi ſuffurantes ligna aliorum populorum, tenentur talia ligna reſtituere.

¶Idemq; eſt dicendũ de furantibus à ſyluis proximorum populorum licèt habeant ſyluas, ſi tñ illas habent taliter remotas, q̃ nihil, aut parũ ab his oppidanis alterius oppidi, de quorum ſyluis furantur accipiunt damni, niſi populus, vel dominus in ſuis ſyluis perpeſſi damnum in hoc caſu ſola pęna captorum in furto, eſſent contenti, nam tunc à reſtituẽdi obligatione liberi manerent. Hæc concluſio etiam includit religioſos qui ſyluas alienas hac ratione nequeunt inuadere ad ligna inde cędenda, quia putant ſe facere ſatis dominis ſuis orationibus. Hæc eſt Soti, Cordubæ, F. Ioſephi. Patet, hæc concluſio primò, quia iſti cędentes ligna in ſyluis alienis, nullum ius habẽt ad vſum illorum, quia illæ ſyluæ ſunt alienæ.

¶Secundò patet, quia populus cuius ſyluam inuadunt tantum iuris habet ſupra ſyluam ſuam ſuperq; fructus eius, i. arbores, & ligna, ſicut ſuper cęterá prædia ſua, fructus arboreſq; pomeriorum ſuorum, quia per diuiſionem terrarum illic pro populo dominium illius ſyluæ aſcriptum eſt.

¶Item vltimò patet, quia dominus illius ſyluæ, aut populus qui illius dominus eſt, per viam contractus illam ſyluã transferret in particularem, eam illi vendendo, planum eſt, q̃ qui inde ſurriperet ligna ad reſtitutionem teneretur domino ementi, ergo etiam tenetur reſtituere ipſi populo ante venditionem.

¶Sed quia hoc eſt quoddã genus furti furtum autem reſtituendum eſt ad placitum perſonæ furtum paſſæ ſi dominus ſola pœna ſit contentus, vel cum illa recompenſatur damnum, fuit liber euadit tunc à reſtitutione. Duo autem ſunt ſigna arguentia ſolùm ſufficere in his caſibus ſoluiſſe pœnam. Primò, quando extat lex id clarè exprimens, ſed ſecũdùm Cordubam rarè ſunt leges, quæ id ita clarè exprimant.

¶Signum quoque ſecũdùm id arguẽs licèt, non tam certum eſt, ſic eſſe generaliter in vſu receptum, quia nõ eſt in vſu huiuſmodi reſtitutionem exigi, ſed ſolũ ad pęnam agi contra eum, qui capitur, qui per ſententiam cogitur pendere pęnam non ante. Sicq; apparet tam dominus quam etiam populus hac ſola contentari pœna. Conſuetudo autem hæc generalis cum ſit, videtur voluntatem populorum, & dominorum ſic interpretari ad euitanda pericula conſcientiarũ in re tam per neceſſaria, ſicut ſunt ligna ad vſus humanos.

¶Sed

¶Sed quid de ementibus ligna ab huiuſmodi inuaſoribus alienarum ſyluarũ. Reſpondetur planè in caſibus quibus huiuſmodi fures lignorum immunes ſunt à reſtitutione, ita etiam & talium lignorum emptores.

¶Si aũt ligna emerint à venditoribus, caſu quo ea reſtituere ſint obnoxij tales venditores, & ipſi quoque emptores reſtituere tenentur eadem ligna, vel ſuum valorem, & hoc quando venditores ſoluendo non ſunt, idq́; innoteſcit emptoribus, quia ſi venditores ſoluendo ſunt, tunc hæc vſu conſumptibilia, ſicut ſunt etiam, quæ ipſo vſu alterantur cuiuſmodi ſunt ligna dum ad ędificia polluntur, aut dolantur, titulo oneroſo; v.g. vt venditionis comparata, reſtitutioni nõ ſunt in ſe obnoxia. Et de his habetur. l. ex his. & l. ait prætor. §. præterea. ff. quæ in fraudem & l. pen. vlt. C. de reuocâ. his quæ in fraud. ibi poſſeſ. & diſtractis. & §. ſi quis in fraud. inſtru. de action. facit Nauar. in tracta, de reddit. eccleſ. q. 2. nu. 31. & 33. Sylu. reſtit. 3. q. 7. an autem in conſcientia poterunt exigere pretium à venditoribus rei furatæ vide Syluestrum, verbo Emptio. q. 25. & reſtit. 3. q. 7. & q. 9. & Metinam de reſt. q. 20.

¶Nec contra prædicta licèt arguere cauſando non eſſe materiam furti, ligna nemorum, piſcationẽ, vel venationem, ideò non inducere reſtituendi obligationem, quia * occupationes rerum prædictarum furta nuncupantur, quod ſi inuaſores harum rerũ pœnã furibus debitam non dant, i. propter temperamentum benignitatemq́; legũ propter harum rerũ quotidianam indigentiam, qua his quoque vnaquæq; gens indiget, ſicut neque furtula vinearũ, hortorũ ad grauem culpam ſolẽt imputari. Quod dictum eſt de ſyluis, dicendum eſt de paſcuis gregum.

*Inſti. de rerũ diui. §. gallinarum §. furtiuè: & ff arborũ furtim cæſarum. l. 1.

C A P. C L.

De in paſcuis alienis paſcentiũ, & lignorũ cęſorũ reſtitutiõe.

SVpradictis, cõfinis ẽ illa quęſtio, an domini populorum præoccupare ſibi poſſint, q̃ ſunt communia ſuis populis ſicut paſcere in paſcuis greges, ſubſecare ligna in nemoribus communibus. Pro cuius quæſtionis intelligentia, ſit primũ dictum non licèt domino, ſuum paſcere gregem paſcuis vetitis pro macellariis ſubminiſtrantibus populo carnes applicitis, in cuius applicationis gratiam viliori pretio ſe aſtringũt populo carnes prębere venales. Quia ſi pro bono communi cuilibet particulari, & populari ibi paſcere ſuum gregem eſt interdictum, quare id licebit domino populi cum detrimento reipublicæ, quæ hoc emolumẽto priuatur.

¶Sed procedit vltra quæſtio an in caſu hoc, quo domino illicitum eſſet id facere (vt aſſerimus) teneatur id reſtituere damnum.

¶In promptu ſolutio quæſtionis habetur. Palam eſt enim, tũc ſi domini, prędictis paſcuis vetitis ſuum gregem pauerint, tenentur reſtituere ſenatui populi id reipublicæ illarum damnum, ſi conſtiterit, ſciriq́; poterit ſolitos macellarios, qui pro benigniori pretio, populo ſe deuinciebant ad ſuppeditandam prouiſionem carnis, iam cauſantes, quia grex domini prædicta paſcit paſcua, ſibi parum inde lucri parari, ideò nolle, tam infimo pretio carnem populo ſubminiſtrare.

¶Tenenturq́; inſuper domini ea reſarcire damna, quæ in priuatorum fundis, agriſq́; per ſuum gregem ſunt illata teneturq́; dominus, non obſtante, q̃ metu cohibiti ſubditi hæc damna non exigant, ipſe ea reſtaurare, & per proclamationes publicas, vel per iuramenta paſtoribus ſuis delata, vt ſincerius, fideliuſq́; negotium geri poſſit, quænam ſint irrogata damna popularibus explorare, cogereq́; paſtores ſi in culpa fuere; vt id dãni ſoluãt, aut dominus ipſe tenetur hoc reficere damnum, ſi ſuo iuſſu, aut inſtinctu commiſſum eſt.

¶At pergimus adhuc inquirere an ſi domini prædicti, populorum ligna ſecuerint in ſyluis communibus ſuorum populorum non extante ſuorum prędeceſſorum conſuetudine legitimè præſcripta de tali lignorum cæſione, rei ſint reſtitutionis, quatenus mulcta indicta eſt pro cędentibus: ſed ex metu; contra ipſos executioni mandata non eſt. Cui ſubſequenter dicendum apparet dominum

licitè

licitè non poſſe ſyluis huiuſmodi communibus ſuorum oppidorum ligna cædere, niſi priuilegio vero, aut niſi conſuetudine immemoriali tali priuilegio æquipollenti, ſe protegat ad id licitè faciendum, excepto caſu, quo diſtributio lignorum inter oppidanos per rempublicam faciendam venit. Nam tunc dupla pars, inde impartiẽda eſt domino, quam ea pars maior, quæ maiori priorique in republica datur.

¶Sed in regno Caſtellæ vſus inoleuiſſe dicitur, quòd dominus proprius populi, in ſuo populo dum commoratur eam copiam lignorum, inde à ſylua communi poſſit ſibi reportare, qua pro vſu ſuæ domus ſine fraude, ſineque iactura populi indigere eſt ſolitus. Quod ſi plus exceſſit, cædendo in communibus ſyluis vetitis, licèt non teneatur ſoluere pœnam, quæ ante condemnationem pendi non ſolet, ſed notabilem ſi commiſerit ſtragem, graue reipublicæ cauſans diſpẽdium, communitati ſui populi hanc iacturam tenebitur reſtaurare, hæc omnia Corduba rectè docet. q. 118. de caſibus conſcientiæ. Cui conſentit Gabriel in 4. diſt. 15. q. 5. & Syluester etiam titulo dominium. q. 4. & reſtitu. 2. §. 16. & Nauarrus ſumma Hiſpanica. c. 25. nume. 6. & c. 17. num. 120. vſque 128. & Couarr. in quæſt. practicis. c. 37 tradit dominum populi poſſe in paſcuis publicis paſcere gregem in eo numero, quo duo populi inſigniores incolæ poſſent ſuos greges paſcere vbi dominus cõmoratur ita, ſpeculum conſcientiæ lib. c. 68.

Quæſt. 3. ¶Sed illic. quæſt. 118. interſerit Corduba quæſtionem, quæ fortaſſe alicui grata erit, neque inutilis, ideò nolui eam hic præteriſſe, ſcilicet an populorum domini primas inſtantias in iudicijs conceſſas populis ſibi aſſerere præoccupando poſſint.

¶ Quam liberè diſſoluit dicens non poſſe licitè dominum populi ſibi aſcribere, iudicibuſque ordinariis primas inſtantias præcipere niſi priuilegio regali, aut poſſeſſione immemoriali æquiualenti priuilegio, & titulo, ſe poſſit in hac parte tueri, & ad hoc in conſcientia à ſuis confeſſoribus eſt conſtringendus.

¶Sed an ad ſtipendia ſemel accepta pro iudicando, ſeu ſententiam ferendo in primis inſtantijs reſtituenda in conſcientia cogendus ſit, dubitari fortè poteſt, ſed videtur dicendum ad id non teneri. Tum quia rarò fortè huiuſmodi iura ſtipendiorum recuperauit, tum quia ſui laboris ſtipendium videtur recepiſſe fungendo officio iudicis, præſertim ſi rectè tali officio functus eſt, quia illa iura adminiſtraturo iuſtitiam debebantur, ſiue præficeretur per populum, ſiue per dominum, nec ſatis certi haberi poteſt quis prætorum illam expediturus foret cauſam.

¶ An dominus poſſit certum numerum venatorum eximere à tributis qui intendant venationi domini, cuſtodiendiſque eius nemoribus. Cuius quæſtionis meminit Corduba. quæſt. 116. de caſibus conſcientiæ. Et quia populus non eſt propter dominum, ſed dominus propter populum inſtitutus eſt, ideò tales venationes præfectos, id eſt, monteros à tributis immunes reddere non poteſt grauando populum, vt ſoluat tributa ab iſtis perſoluenda. Non enim domini ſua recreatione ſoluta, cum grauamine populi debent quæritare, niſi exonerent populum à tributorum oneribus, quæ iſti eximendi erant domino penſuri, ſed ſi dominus ſic ex aliqua iuſta, & rationabili cauſa maiora populo poſſet imperare tributa, velletque populum ab eorum onere releuare hac contemplatione, vt tales venationis miniſtros eximeret, poſſet quidem tunc tot numero, & in ea proportione eximere quanti valent iuſta tributa, à quibus populum releuat ſic Gabriel in 4. diſtinc. 5. quæſt. 5. dubio 2. ſic Sotus de iuſt. & iur. libr. 3. q. 6. articu. vltimo, & Syluestr. titu. dominium, exactio, & Nauar. ſumma cap 25. num. 6. & 7. cætera peccata pertinentia ad dominos poſtea referenda erunt. Quæſt. 4.

PRIMAE PARTIS
Inſtructorij Conſcientiæ.

FINIS.